

VILÁG PROLETÁRJAI, EGYESÜLJÉTEK!

A SZOVJETUNIO KOMMUNISTA PÁRTJÁNAK TÖRTÉNETE

Az orosz eredeti címe:

История Коммунистической партии
Советского Союза
(Издание четвертое, дополненное)
Политиздат, Москва 1971

A szerzői kollektíva tagjai:

B. N. Ponomarjov akadémikus (vezető)
V. M. Hvosztov akadémikus
A. P. Kucskin, a történettudományok doktora
I. I. Minc akadémikus
L. A. Szlepov, a történettudományok doktora
A. I. Szobolev, a filozófiai tudományok doktora
B. Sz. Tyelpuhovszkij, a történettudományok doktora
A. A. Tyimofejevszkij, a történettudományok doktora
M. Sz. Volin, a történettudományok doktora
I. M. Volkov professzor
V. Sz. Zajcev, a történettudományok doktora

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója. A fordítást kiegészítette és szerkesztette Hangay Sándor. A borító és a kötéstervezet Erdélyi Judit munkája. Műszaki vezető Szécsi Andor. Műszaki szerkesztő Erdélyi Judit. A szedést 1972. II. 8-án kezdték meg. Megjelent 1972-ben, 20 000 példányban. Terjedelme 57 (A/5) ív. PL — 114 — K — 7275
0606—72. Szikra Lapnyomda, Budapest

A Szovjetunió Kommunista Pártja, amelyet a nagy Lenin alapított és kovácsolt ki, olyan történelmi utat tett meg, amilyenhez hasonlón a világ egyetlen politikai pártja sem járt. A munkásosztály hősi harcának, súlyos megpróbáltatásainak és világtörténelmi győzelmeinek, a szocializmus és a kommunizmus győzelmeinek útja ez.

A századforduló táján a párt kilépett a történelmi porondra, és bátran harcba vezette a munkásosztályt meg a parasztságot a cári önkényuralom és az oroszországi kapitalizmus ellen. Ez a harc egyben a nemzetközi imperializmus ellen vívott harc is volt. Oroszország lett a központja a nemzetközi forradalmi mozgalomnak. A párt a marxizmus-leninizmus eszméivel vértette fel Oroszország munkásosztályát és dolgozó parasztságának zömét, s így biztosította a nép győzelmét a cári önkényuralom és a burzsoázia felett.

A párt, amely a XIX. század nyolcvanas éveiben az oroszországi munkásmozgalomban működő kis marxista körökből állt, nagy erővé, a hatalmas szocialista államot vezető erővé vált. Az SZKP XXIV. kongresszusára a marxizmus-leninizmus eszméi által egyesített, a néppel szorosan összeforrott több mint 14 milliós hadsereg lett.

A Kommunista Párt három forradalmon vezérelte át Oroszország népeit: az 1905–1907-es polgári demokratikus forradalmon, az 1917-es februári polgári demokratikus forradalmon és a Nagy Októberi Szocialista Forradalmon, s eljuttatta a szovjet népet a szocializmus világtörténelmi jelentőségű győzelméhez. A párt kiállta két imperialista háború (az 1904–1905-ös orosz-japán háború és az 1914–1918-as első világháború) megpróbálta-

tásait. A párt vezette a szovjet nép hősi harcát a két honvédő háborúban (az 1918–1920-as polgárháborúban és az 1941–1945-ös Nagy Honvédő Háborúban). A szovjet nép és fegyveres erői a párt vezetésével védték meg a szocialista haza szabadságát és függetlenségét a tengernyi ellenség merényleteivel szemben.

A Kommunista Pártot a marxizmus-leninizmus forradalmi elmélete vezérelte és vezérli ma is. A párt megvédte a marxista elméletet a nyílt és leplezett ellenség merényleteivel szemben, a különféle árnyalatú opportunistákkal szemben, és tovább fejlesztette ezt az elméletet. Vlagyimir Iljics Lenin minden vonatkozásban gazdagította és új, magasabb fokra emelte Marx és Engels tanítását. A leninizmus a marxizmus folytatása és továbbfejlesztése, az imperializmus és a proletárforradalmak korának, a Szovjetunióban folyó szocialista és kommunista építés, a szocialista világrendszer kialakulása és fejlődése korának, a nemzeti felszabadító forradalmak korának, a gyarmati rendszer összeomlása korának, a kommunizmusba való áttérés korának a marxizmusa.

Marx, Engels és Lenin nagy tanítását hű tanítványaik és követők védelmezték és védelmezik ma is, tovább fejlesztették és tovább fejlesztik a szocializmus, a kommunizmus felépítéséért folyó harc, a nemzetközi proletariátus érdekeiért, a népek nemzeti és társadalmi felszabadításáért folyó harc mai, új viszonyai között.

A marxizmus-leninizmus lobogója alatt győzött a Nagy Októberi Forradalom, épült fel a szocialista társadalom és jött létre a szocialista világrendszer. A marxizmus-leninizmus lobogója alatt vívják harcukat a világ munkásainak és dolgozóinak milliói tömegei.

A Kommunista Párt kitartó, engesztelhetetlen harcot vívott az országban működő ellenséges politikai pártokkal és csoportokkal: a monarchistákkal, a kadetokkal, a burzsoá nacionalista pártokkal, valamint az „ökonomistákkal”, a mensevikekkel – az opportunizmusnak az oroszországi munkásmozgalom sorai-ban jelentkező válfajával –, az eszerekkel, az anarchistákkal. A munkásosztály, a néptömegek, miután saját tapasztalataik alapján megismerték az összes politikai pártokat, végérvényesen meggyőződtek arról, hogy érdekeik igazi kifejezője, igazi vezetőjük a Kommunista Párt.

A párton belül hosszan tartó, elkeseredett harc folyt a trockis-

ták, a „munkásellenzék”, a „demokratikus centralizmus” csoportja, a trockista–zinovjevista blokk, a jobboldali opportunista, a nacionalista és más antileninista csoportosulások ellen. Az ellenséges pártokon és antileninista csoportosulásokon aratott politikai győzelem és ideológiai szétzúzásuk elengedhetetlen feltétele volt a Szovjetunióban a szocialista forradalom győzelmének, a szocializmus felépítésének.

A Szovjetunió Kommunista Pártjának története két fő szakaszra oszlik. Az első szakasz felöleli a pártnak a cári önkényuralom és a kapitalista rendszer megdöntéséért, a proletariátus diktatúrájának megteremtéséért vívott harcát. A második szakaszban a párt már hatalmon van, és harcol a szocializmus és a kommunizmus felépítéséért a Szovjetunióban. Ennek a két szakasznak megfelelően változtak a párt feladatai is, változott stratégiája és taktikája, változtak tevékenységének szervezett formái.

A párt minden egyes történelmi szakaszban a pártprogramokban tudományosan megfogalmazott feladatokat oldotta meg. Az a küzdelem, melyet a néppel együtt a II. kongresszuson – 1903-ban – elfogadott első program teljesítéséért vívott, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelméhez vezetett. Az 1919. évi VIII. pártkongresszuson elfogadott második program teljesítéséért vívott harcával a párt és a nép véglegesen győzelemre vitte a szocializmust a Szovjetunióban. Az 1961. évi XXII. kongresszus új pártprogramot fogadott el, a harmadik programot, a kommunista társadalom felépítésének programját.

A párt fejlődésének valamennyi szakaszában olyan politikai irányvonalat dolgozott ki, amely a marxizmus–leninizmus tanításán alapult, megfelelt a munkásosztály, a dolgozó parasztság, az országban élő valamennyi nemzet érdekeinek, a haza érdekeinek, a kommunizmus szovjetunióbeli győzelme és a nemzetközi szocializmus érdekeinek, s következetesen érvényesítette ezt az irányvonalat.

A Kommunista Párt gazdag és sokrétű tapasztalatokat szerzett a proletárdiktatúra győzelméért vívott harcban. Az Októberi Forradalom előtti időszakban, az illegális munka nehéz körülményei között, a bolsevikok elméletileg kidolgozták a felmerülő bonyolult ideológiai, politikai és szervezeti kérdéseket, gyakorlatilag végrehajtották a velük kapcsolatos feladatokat, s ezen az alapon vívták ki a győzelmet a polgári demokratikus

forradalomban és a szocialista forradalomban. Ezek közé a kérdések és feladatok közé tartozik: a forradalmi marxista pártról – új típusú pártról – szóló tanítás kidolgozása és ennek a pártnak kikovácsolása; a szocialista forradalom új, az imperializmus korszakára alkalmazott elméletének kidolgozása; a polgári demokratikus forradalomban és a szocialista forradalomban követendő stratégia és taktika kidolgozása; harc a proletariátus hegemoniájának kivívásáért a cárizmus és a kapitalizmus legyőzése céljából; harc a munkásmozgalom egységéért, a munkásosztály és a parasztság munkásosztály vezette szövetségének létrehozásáért, az elnyomott nemzeteknek a proletariátus mellé állításáért; harc a marxizmus ellenségeivel az oroszországi forradalmi mozgalom és munkásmozgalom soraiban, valamint a nemzetközi küzdőtéren stb. A párt példát mutatott a harc és a munka illegális és legális, parlamenti és parlamenten kívüli formáinak összekapcsolására, megmutatta, hogyan kell gyorsan megváltoztatni ezeket a formákat az új történelmi helyzetnek megfelelően.

Még gazdagabb és változatosabb tapasztalatokat gyűjtött a párt a proletariátus diktatúrájának, a szocializmus és a kommunizmus építésének viszonyai között. Az emberiség történetében először indult meg a szocializmus építése, mégpedig egy óriási, de gazdaságilag viszonylag kevésbé fejlett országban, amelyben a parasztság volt túlsúlyban, s amelynek lakossága sokféle nemzetből és nemzetiségi csoportból állott. A Szovjetunióban a szocializmus építésének nehézségeit megsokszorozta az, hogy az országot, mely több mint 30 éven át a világ egyetlen szocialista állama volt, minduntalan heves támadások érték az ellenséges kapitalista környezet részéről. A pártnak elméletileg ki kellett dolgoznia és ki is dolgozta a szocialista építés rendkívül bonyolult kérdéseit. Az SZKP történelmi tapasztalatai a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenettel és a szocialista társadalomnak a kommunizmus útján való fejlődésével kapcsolatos kérdések óriási tömegét ölelik fel.

Ezek közül a kérdések közül a legfontosabbak a következők: a proletárdiktatúra, a szocialista demokratizmus megvalósítása a szovjet társadalom fejlődésének különféle szakaszaiban; a munkásosztály vezetése alatt álló munkás-paraszt szövetség megvalósítása a szocializmus és a kommunizmus építésének egész időszakában; a nemzeti kérdés megoldása és a szocialista nemzetek közösségének megteremtése a szovjet államban; a szo-

cializmusból a kommunizmusba való átmenet alapvető problémáinak kidolgozása;

a gazdaság szocialista formáinak megteremtése; az ország iparosítása és a szocializmus anyagi-technikai bázisának létrehozása; a mezőgazdaság kollektivizálása és a gépesített nagyüzemi szocialista mezőgazdaság megteremtése; a kizsákmányoló osztályok likvidálása és a kizsákmányolás megszüntetése; az egykor elmaradott népek áttérése a szocializmusra a fejlődés kapitalista szakaszának megkerülésével;

az államok közötti kapcsolatok olyan új elveinek kidolgozása, amelyek megfelelnek a szovjet nép és a világ dolgozói érdekeinek; harc a világbéke megőrzéséért, a szocialista állam védelmi képességének erősítése; a szocialista országokkal való barátság és együttműködés politikája, a szocialista közösség erősítése; a nemzeti felszabadító mozgalom, a fiatal nemzeti államok támogatása az imperializmussal és a kolonializmussal szemben; a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésének politikája;

a szocialista ideológia, a tudományos marxista-leninista világnézet győzelemre juttatása; kultúrforradalom végrehajtása; a szocialista tudomány felvirágoztatása és nagyszámú új, népi értelmiségi káder képzése; a szovjet embernek a szocialista internacionalizmus és a szovjet hazafiság kommunista szellemében való nevelése;

a Kommunista Pártnak a kizsákmányoló rendszert megdöntő erőből a kommunista társadalmat építő erővé való átalakítása; a párt vezető szerepének biztosítása a proletárdiktatúra rendszerében; a párt egységének megszilárdítása a marxizmus-leninizmus talaján; a belső pártdemokrácia fejlesztése, a kollektív vezetés elvének és a pártélet más lenini normáinak szem előtt tartása; a pártkáderek és az összes párttagok nevelése és eszmei felvértezése; a testvéri kommunista és munkáspártokkal való kapcsolatok megszilárdítása a marxizmus-leninizmus, a proletár nemzetköziség elvei alapján.

Ezeket az elméletileg alaposan kidolgozott és a gyakorlat által ellenőrzött tételeket ma felhasználhatják a szocializmusért vívott harcban a különféle országoknak a társadalmi fejlődés különböző fokain álló népei, természetesen figyelembe véve minden egyes ország nemzeti sajátosságait. A Szovjetunió és a népi demokratikus országok tapasztalatai teljes mértékben igazolták azt

a marxista-leninista tanítást, mely szerint a Kommunista Pártnak döntő szerepe van a szocialista társadalom megteremtésében és fejlesztésében, s mely szerint a kommunizmus építésének időszakában a párt szerepe tovább növekszik.

Ily módon az az elméleti tevékenység és gyakorlati harc, amelyet a Szovjetunió Kommunista Pártja a munkásosztály és a néptömegek élén haladva és a társadalmi fejlődés objektív törvényszerűségeire támaszkodva folytatott, meghozta az emberiségnek a történelem első szocialista társadalmát, s ezzel együtt a szocializmus építésének a gyakorlatban kipróbált tudományát is. A szovjet nép a Kommunista Párt vezetésével utat tört az egész világ számára a szocializmushoz. Sok nép már ezen az úton halad, s előbb-utóbb a világ összes népei rátérnek erre az útra.

Manapság a szovjet nép a Kommunista Párt vezetésével a kommunista társadalmat építi, a kommunizmushoz tör utat az emberiség számára. Az új körülmények között a párt nagyszerű példáit adta a forradalmi elmélet marxista-leninista felfogásának, új, rendkívül fontos elméleti következtetésekkel és tételekkel gazdagította a marxizmus-leninizmust.

A Szovjetunió Kommunista Pártja, híven kitartva a proletár internacionalizmus elve mellett, következetesen teljesítette kötelességét a munkásosztállyal, más országok népeinek felszabadító mozgalmával szemben, s minden tőle telhetőt elkövetett a szocializmus eszméinek diadala érdekében. A Szovjetuniónak döntő szerepe volt a Hitler-ellenes koalíció győzelmében és a népeknek a fasiszta igából való kiszabadításában. A szovjet nép, a párt vezetésével, segítséget nyújtott Délkelet- és Közép-Európa, valamint Kína, Korea, Vietnam népeinek a német és a japán megszállás elleni harcukban, majd pedig segítette őket a népi demokratikus rendszer megteremtésében és megszilárdításában.

Létrejött a szocialista világrendszer, amely felöleli az emberiség egyharmad részét, és biztosan halad a döntő győzelem felé a kapitalizmussal folytatott gazdasági versenyben. A szocialista világrendszer egyre nagyobb befolyást gyakorol a társadalmi fejlődés menetére. A Kommunista Párt minden erejét latba vetve igyekszik megoldani a szocialista világrendszer további erősítésével és felvirágoztatásával kapcsolatos nagy, történelmi feladatokat. A párt a kommunizmus építését és a Szovjetunió

védelmi erejének növelését a szovjet nép nagy internacionalista feladatának tekinti, amely összhangban van az egész szocialista világrendszer és a nemzetközi forradalmi mozgalom érdekeivel. Az SZKP a népek közötti béke és barátság zászlóvivője.

Az SZKP a kommunista világmozgalom szerves része és forradalmi harci osztaga. Az SZKP története a cselekvő és alkotóan fejlődő marxizmus-leninizmus története.

Az SZKP története igen fontos társadalomtudomány. Az SZKP történetének, a párt diadalútjának, a marxizmus-leninizmus elméletének tanulmányozása felvértezi a dolgozókat a társadalmi fejlődésre, az osztályharcra, a forradalom mozgató erőire a szocializmus, a kommunizmus felépítésére vonatkozó törvények ismeretével.

A párt történetének tanulmányozása a kommunistákat, az összes szovjet embert büszkeséggel tölti el, büszkéek nagy pártjukra, világgtörténelmi győzelmeire; a párt történetének tanulmányozása arra ösztönzi őket, hogy mindenben igyekezzenek méltók lenni pártjukhoz, hazájukhoz; segítségükre van abban, hogy a párt gazdag tapasztalataira támaszkodva oldják meg az új feladatokat; mozgósítja alkotó energiájukat a kommunizmus építésére.

A Szovjetunió Kommunista Pártjának története büszkeséggel tölti el a külföldi országok kommunistáit legyőzhetetlen testvérpártjukért, megszilárdítja a világ dolgozóinak a szocializmus győzelmébe vetett hitét. A párttörténet tanulmányozása segítséget nyújt a marxizmus-leninizmus elsajátításában, a kizsákmányolók igájának megdöntéséért és a kommunizmus felépítéséért vívott harc tapasztalatainak elsajátításában.

Az emberiség mindig tisztelettel és szeretettel fog felnézni a Szovjetunió Kommunista Pártjára, melynek vezetésével a dolgozók megdöntötték a kizsákmányoló osztályok uralmát, s új korszakot nyitottak a világgtörténelemben, a legboldogabb társadalom, a kommunizmus építésének korszakát. Az emberiséget mindig foglalkoztatni fogja a Szovjetunió Kommunista Pártjának hősi története, lelkesíteni fogják azok a nagy tettek, amelyeket a szovjet nép a történelem első kommunista társadalmának építésében véghezvitt.

Ez a könyv az SZKP történetének rövid összefoglalását tartalmazza.

„A Szovjetunió Kommunista Pártjának története” című **tankönyv** **negyedik** kiadása ismerteti a párt életét és tevékenységét, **beleértve** azt a sokrétű, gyümölcsöző politikai, ideológiai és **szervező** munkát, amelyet a párt a Központi Bizottság 1964. évi októberi plenumán a XXIII – XXIV. kongresszuson hozott **határozatok** és az új pártprogram alapján végzett a szovjet nép javára, a **kommunista** társadalom felépítése, a népek békéje és **biztonsága**, a marxista-leninista eszmék diadala érdekében. A **könyvben** felhasználtuk a pártarchívum újabb anyagait, **figyelembe** vettük a tankönyv megvitatásakor elhangzott észrevételeket és a rövidítésével kapcsolatos kívánságokat.*

* A kötetben szereplő idézetek forrásait az egyszerűség kedvéért általában a kiadás helyének és időpontjának megjelölése nélkül közöljük. Ezeket az idézeteket mindenkor a Szikra, illetőleg a Kossuth Könyvkiadó kiadásában megjelent szöveg alapján adjuk meg. A szöveg között szögletes zárójelben szereplő címfordítások, illetve magyarázatok a magyar szerkesztőstől erednek. – *Szerk.*

A MUNKÁSMOZGALOM KEZDETE ÉS A MARXIZMUS TERJEDÉSE OROSZORSZÁGBAN (1883—1894)

1. *A kapitalizmus fejlődése és a néptömegek helyzete Oroszországban a XIX. század második felében*

A XIX. század második felében lenyűgöző változások történtek Oroszországban, s nyomukban a XX. század elején az ország munkásosztálya a világproletariátus harcának élvonalába került. A múlt század derekán Oroszország Európa egyik legelmaradottabb országa volt. Oroszországban viszonylag későn indult meg a kapitalizmus fejlődése. Abban az időben még fennálltak a feudális viszonyok, amelyek között a paraszt adásvétel tárgya lehetett, akár csak a marha vagy bármely más jószág. A jobbágyi kényszermunka termelékenységére nagyon alacsony, az ilyen munkán alapuló mezőgazdaság pedig igen elmaradott volt. Nem fejlődhetett igazán az ipar sem, hiszen szabad munkaerőre és belső piacra lett volna szükség. Az árutermelő, kapitalista viszonyok fejlődése a jobbágyság intézményének megszüntetését sürgette, de a jobbágytartó földesurak ezzel makacsul ellenszegültek.

A feudális rend korhadtsága és káros hatása egyre érezhetőbbé vált. 1861-ben a gazdasági szükségszerűség és a terebélyesedő paraszti zendülések veszélye rákényszerítette a cári kormányt a jobbágyfelszabadításra.

A jobbágyság intézményének megszünte után Oroszországban eléggé gyors fejlődésnek indult a kapitalizmus, mégpedig elsősorban az iparban. A gyárak száma 1866-tól 1890-ig 2500–3000-ról 6000-re emelkedett. Óriási gyárak épültek, amelyek gépi technikával voltak felszerelve, és a munkások ezreit foglalkoztatták. A több mint 100 munkással dolgozó nagyüzemek 1890-

ben az összes üzemeknek alig 7 százalékát alkották, termelésük azonban az ipar össztermelésének több mint a felére rúgott. A vasúti hálózat 4000 kilométerről 29 000 kilométerre növekedett. Gyors ütemben fejlődtek a nagyvárosok – a gazdasági, politikai és kulturális élet központjai. Új iparvidékek keletkeztek: a donyeci szénmedence, a bakui olajvidék. Mindezek a változások negyed évszázad alatt, egyetlen nemzedék szeme láttára történtek.

A kapitalizmus fejlődése gyökeres változásokat idézett elő a lakosság osztályösszetételében. A feudális Oroszországban két alapvető osztály volt: a földesurak és a parasztok osztálya. A kapitalizmus fejlődésével a társadalmi élet porondjára lépett a burzsoázia és a proletariátus. A burzsoázia, amelynek csírái már a feudális rendben is megvoltak, gyorsan fejlődött, gazdaságilag igen megerősödött.

A nagyüzemi kapitalista ipari termelés megindulásával és fejlődésével megjelent és egyre növekedett a modern ipari proletariátus. Pusztán a nagy gyárak, a bányáipar és a vasút munkásainak száma 1890-ben 1 432 000 főre rúgott, vagyis kétszer akkora volt, mint 1865-ben. Az ipari munkásoknak csaknem a fele 500-nál több munkást foglalkoztató nagyvállalatokban összpontosult. A gyári munkások alkották a derékhadát a bér munkások nagy seregének. Lenin számításai szerint Oroszországban a XIX. század végén körülbelül 10 millió bér munkást foglalkoztattak az iparban, a vasútnál, a mezőgazdaságban, az építőiparban, az erdőgazdaságban.

A gépi nagyipar és az ipari proletariátus megjelenése haladó tényező volt. A kapitalista országgá való átalakulás azonban, mint mindenütt, Oroszországban is a dolgozók kizsákmányolásának fokozódása útján ment végbe. A gyárak növekedését, a vasútépítés fejlődését mutató adatok mögött ott rejlenek a nép mérhetetlen keservei, könnye és vére. A tömegek helyzetét még elviselhetetlenebbé tette, hogy a kapitalista kizsákmányolás a feudális elnyomás maradványaival párosult.

A jobbágyfelszabadítást a feudális földesurak kiváltságainak és hatalmának fenntartása érdekében hajtották végre. A parasztokat „felszabadításukkor” a legarcátlanabbul megrabolták. Annak a földnek a jelentős részét, amelyet addig a parasztok maguknak műveltek meg, a földesurak lehasították, mégpedig a legjobb részt. A parasztok a tőlük elrabolt földet „leha-

sított földnek” nevezték el. A föld fennmaradó részét a cári hatóságok többszörös áron megváltatták a paraszttal. Nem csoda, hogy a paraszttok a „felszabadításra” tömeges megmozdulásokkal válaszoltak. A paraszttok a „felszabadítás” után csaknem fél évszázadon át fizettek a földesuraknak vérrel és verítékkal öntözött földjükért. A cári kormány csak 1907-ben, a forradalom nyomására törölte el a megváltási díjakat.

A földesurak birtokában továbbra is óriási kiterjedésű földek maradtak, és megtartották hatalmukat is. Az első és legnagyobb földbirtokos maga a cár volt. A cári család egymaga Európai-Oroszországban több mint 7 millió gyeszjatyina* földet mondhatott magáénak, vagyis többet, mint amennyivel félmillió parasztcsalád rendelkezett. A földesúri nagybirtok volt az alapja a félféudális kizsákmányolásnak. A paraszttok rákényszerültek arra, hogy a földet a földesuraktól uzsorafeltételekkel béreljék, hogy ennek fejében saját mezőgazdasági eszközeikkel és lovaikkal műveljék a földesúri földet, hogy a földesúrnak leadják a termés felét. A ledolgozás, a felesbérlet, a váltságpénz stb. mind azt mutatta, hogy falun erős féudális csökevények maradtak fenn.

A kapitalizmus falun is fejlődött. A paraszttgazdaság természetes gazdaságból mindinkább árugazdasággá vált, és egyre erősebben függött a piactól. Kifejlődött a konkurrenca, elterjedt a föld bérlete és vásárlása, egyre nagyobb gazdasági erőt képviseltek a jobb módú gazdák. A kapitalizmus hatására bomlás indult meg a parasztságban: kialakult egy kulák réteg (a falusi burzsoázia) és egy szegényparaszti réteg (Lenin elnevezése szerint falusi proletariátus és féproletariátus).

A földesurak és a kulákok szolgaságba döntötték a paraszttokat, nyomorra és kipusztulásra kárhoztatták őket. A rossz termés és az éhínség gyakori vendég volt falun. 1891-ben szörnyű éhínség sújtott csaknem 40 millió paraszttot. A szükség rászorította a paraszttokat, hogy otthagyják szülőfalujukat és másutt keressenek munkát. Nagy részük véglegesen megtelepedett a városokban, a gyárakban; munkássá vált.

Keserű sorsuk volt a paraszttoknak. Roppant nehéz körülmények között éltek a munkások is, akik teljesen ki voltak szolgáltatva a tőkéseknek és a cári közigazgatásnak. A munkanap 12–13 óra hosszát tartott, sőt, a textilgyárakban sokszor 15–16 órát is

* 1 gyeszjatyina = 1,09 hektár (1,9 kat. hold). — Szerk.

dolgoztak. Munkavédelemnek nyoma sem volt. Éhbérük a legszegényesebb táplálkozásra is alig futotta. De még ezt a csekély bért is minden lehető módon megnyirbálták. Az elszámolásnál becsapták a munkásokat, bérüket rendszertelenül fizették, a tulajdonos kénye-kedve szerint. Mindennél jobban sújtották a munkásokat a bírságok. Ezek a lépten-nyomon kiszabott bírságok gyakran a munkabér egyharmadát, sőt olykor 40 százalékát is elérték. Igen széles körben alkalmazták a női és a gyermekmunkát. A nők és a gyermekek ugyanannyit dolgoztak, mint a férfiak, csak hogy munkájukért jóval kevesebb bért kaptak.

A munkások többsége gyári bérkaszárnnyakban lakott, közös hálótermekben, egy-két emeletes priccseken. Kis szobákban három-négy család is összezsúfolódott. A bányászok rendszerint vityillókban vagy földbe vájt kunyhókban laktak. Az elcsigázó munka és a nyomorúságos élet kedvezett mindenféle tömeges megbetegedésnek, a munkások gyors kimerülésével és korai elhalálózásával, nagy gyermekhalandósággal járt együtt.

Különösen erősen éreztették hatásukat a hűbériség csökevényei az ország társadalmi és politikai életében. Oroszországban abszolút monarchia volt, vagyis a hatalom teljes egészében és osztatlanul a cárt illette meg, aki tetszése szerint adott ki törvényeket, saját belátása szerint nevezte ki a minisztereket és a hivatalnokokat, s minden ellenőrzés nélkül hajtotta be és költötte a nép pénzét. A cári monarchia lényegében a feudális földesurak diktatúrája volt, hiszen ezek csorbítatlanul élveztek minden politikai jogot, megvolt minden kiváltságuk, ők töltötték be a legfontosabb állami tisztségeket, s óriási összegeket vágtak zsebre a nép pénzéből. A cári kormány támogatta a nagy városokat, az ipari és pénzmágnásokat. A népnek nem voltak semmiféle politikai jogai. A dolgozóknak nem volt módjuk arra, hogy szabadon gyülekezzenek, hogy kifejtsék véleményüket és előterjesszék követeléseiket, hogy szabadon szövetségekbe vagy szervezetekbe tömörüljenek, hogy szabadon adjanak ki újságokat, folyóiratokat. A csendőrök, a spiclik, a börtönőrök, a rendőrök, a felügyelők, a vidéki csendbiztosok, a rendőrkapitányok, a járási elöljárók hatalmas serege védte a néptől a cárt, a földesurakat, a tőkéseket.

Buzgón szolgálta a kizsákmányoló rendet az egyház. A XX. század elején csaknem 69 000 pravoszláv templom, 110 000 pap és 58 000 szerzetes volt Oroszországban. Ezenkívül tízezrekre

rúgott a más egyházak papjainak száma. Az egyház szolgáinak ez az óriási serege nagy tisztelettel terjesztette a vallási maszlagot; a cári hatóságok iránti alázatra nevelte a dolgozókat.

Az önkényuralom félt attól, hogy a tudás világossága engedetlenne teszi a népet, ezért sötétségben és tudatlanságban tartotta a tömegeket. A Közoktatásügyi Minisztérium gyakorlatilag a népbutítás szerve volt. Az iskolákra csak filléreket költöttek: évente mindössze 80 kopeket lakosonként. A „szakácsnők gyermekei”, ahogy a munkás- és parasztifjúságot megvetően nevezték, nem járhattak középiskolába vagy főiskolára. Oroszország lakosságának csaknem négyötöd része írástudatlan volt. A cárizmus nemcsak anyagi nyomorra kárhoztatta a népet, hanem szellemi szegénységre is.

A cári Oroszország a népek börtöne volt. A nem orosz népek, amelyek a lakosság 57 százalékát alkották, teljes jogfosztottságban éltek, kíméletlen kizsákmányolást, mérhetetlenül sok megalmazást és sérelmet kellett elszenvedniük. A cári hivatalnokok ítélkeztek fölöttük, megtorlásokat alkalmaztak ellenük. A nem orosz népek nemzeti kultúráját üldözték. Sok népnek megtiltották, hogy anyanyelvén újságokat és könyveket adjon ki, hogy gyermekeit anyanyelvükön tanítsa az iskolákban. A keleti országrészek lakossága teljes egészében írástudatlan volt. A cári kormány a nem orosz népeket hivatalosan „idegeneknek” nevezte, azon volt, hogy az oroszok megvessék őket. A cári hatóságok egymásra uszították a népeket, zsidópogromokat, örmény- és azerbajdzsán-mészárlásokat szerveztek.

A hűbériség maradványai fékeztek az ország fejlődését. A XIX. század végén a lakosságnak körülbelül öthatedesét a mezőgazdaság foglalkoztatta. Oroszország a kapitalizmus fejlődése ellenére is gazdaságilag elmaradott agrárország maradt.

Az 1897. évi népszámlálás adatai képet adnak az akkori Oroszország osztályairól. Oroszországban összesen 125,6 millió ember élt. A lakosság zöme parasztokból állott, s ezek kétharmad része szegényparaszt volt. A lakosságnak majdnem egyötöd részét a munkások alkották családjukkal. Hozzávetőlegesen ugyanilyen volt az aránya a jobb módú rétegeknek: a kulákoknak, a kisvállalatok tulajdonosainak, a burzsoá értelmiségnek, a hivatalnokoknak. Körülbelül 2 százalék volt a nagyburzsoázia, a földesurak és a magasabb rangú hivatalnokok arányszáma.

A dolgozó és kizsákmányolt tömegek – munkások, szegény-

parasztok, középparasztok, kisiparosok – a lakosságnak csaknem négyötödét alkották. S a népnek ezt az óriási többségét elnyomta és szolgaságban tartotta a maroknyi földbirtokos és tőkés, akik hűséges őrzőjükre találtak a cárizmusban. A nincstelen és szolgasorban élő sokmillió városi és falusi dolgozó nép hatalmas forradalmi erő volt. Csakhogy ezt az erőt *meg kellett szervezni* és politikailag *fel kellett világosítani*, meg kellett neki magyarázni, mik az érdekei és milyen úton vívhatja meg harcát, hogy felszabaduljon az elnyomás alól. Ezt az erőt a munkásosztály köré kellett *tömöríteni*.

A jobbágyszabadság nem szüntette meg a parasztok és a földesurak közötti ellentéteket. Egyidejűleg újabb ellentétek bontakoztak ki a munkások és a tőkésök között, fokozódott a szegényparasztság és a kulákok viszálja. A dolgozó tömegeket a kapitalista kizsákmányolás is, a feudális elnyomás maradványai is sújtották. A népnek és az egész társadalmi fejlődésnek az érdekei mindenekelőtt a feudális csökevények megszüntetését, a cári monarchia megdöntését sürgették.

Oroszország a XIX. század végén már nem volt az, ami 1861 előtt. Lenin a következőképpen jellemezte az akkoriban végbe ment változásokat:

„A jobbágytartók Oroszországát felváltotta a tőkés Oroszország. Az állandóan egy helyben lakó, tudatlan, falujához nőtt jobbágyparasztot, aki hitt a papjainak és félt a »felsőbbbségtől«, új parasztnemzedék váltotta fel, mely az idényiparban, városokban dolgozott, s a keserű vándorélet és a bér munka tapasztalatából megtanult egyet-mást. A nagyvárosokban, a gyárakban egyre gyarapodott a munkások száma. A munkások lassanként szervezkedni kezdtek, hogy együttesen harcoljanak a tőkésök és a kormány ellen. A harcoló orosz munkásosztály segítette a parasztság millióit, hogy talpra álljanak, kiegyenesedjenek, megszabaduljanak a jobbágyrabszolgák szokásaitól.” (Lenin Összes Művei. 20. köt. 130. old.)

Ezek a változások erősítették a forradalmi mozgalmat.

2. *A forradalmi demokrata mozgalom.*

Az első munkásszervezetek

Oroszország forradalmi mozgalmának gazdag hősi történelme van. A feudális elnyomás, amely elcsigázó munkára és nyomorra kárhóztatta a népet, amely béklyóba vert mindent, ami az országban eleven volt, elégedetlenséget keltett a tömegekben, tiltakozásra készítette őket. Ez a hangulat zendülésekben és zavarásokban nyilvánult meg. Oroszországban a forradalmi gondolat gyökerei a paraszti tömegeknek a jobbágyrendszer elleni harcába nyúltak vissza; a forradalmi gondolat feszült figyelemmel kísérte a nyugat-európai forradalmi mozgalom tapasztalatait. Az osztályharc termékeny talaján már a jobbágyrendszer idején, a XIX. század negyvenes-ötvenes éveiben, olyan forradalmi demokraták nőttek nagyra mint Belinszkij, Herzen, Dobroljubov, Csernisevszkij. Egész tevékenységüket mélységes gyűlölet hatotta át az oroszországi társadalmi élet minden hűbéri jelenségével szemben, lelkes hívei voltak az ország progresszív fejlődésének. Kiemelkedő szerepet töltöttek be Oroszország népeinek felszabadító mozgalmában. Az ő hatásuk alatt fejlődtek lánglelkű forradalmárokká Sevcsenko, Szerakovszkij, Kalinovszkij, Mackjavicsjusz, Nalbangyan. Különösen nagy hatással volt a XIX. század második felének haladó embereire Csernisevszkij, az orosz forradalmi demokraták vezetője, a marxizmus előtti időszak legkiemelkedőbb forradalmi gondolkodója.

A forradalmi demokraták állhatatosan kutatták, keresték azt a helyes elméletet, amely fegyverül szolgálhatna a népnek az önkényuralom, a kizsákmányolás igájának lerázásában. Jól látták, hogy a társadalmi fejlődés fő mozgató ereje a nép. De nem vették észre, és nem is vehették még észre, milyen történelmi szerep jut a munkásosztálynak, az egyetlen olyan osztálynak, amely át tudja alakítani a társadalmat.

A forradalmi demokraták a parasztforradalom ideológusai voltak. Nézeteikben egybeolvadt a harcos demokratizmus és az utópikus szocializmus. A társadalmi elnyomás elleni tiltakozás Európá-szerre először utópista szocialista tanításokat szült. Az utópista szocialisták elítélték a kapitalizmust, és egy jobb társadalmi rendszerről álmodoztak, de nem tudták megmutatni az igazi kivezető utat, mert nem ismerték fel azt a társadalmi erőt, amely a kizsákmányolástól mentes új társadalom alkotójává vál-

hat. Az oroszországi utópista szocialisták, a nyugat-európai utópistáktól eltérően, parasztforradalommal szerették volna átalakítani az országot; arról álmodoztak, hogy a közös földtulajdonon alapuló faluközösség [az obscsina] útján át lehet majd térni a szocializmusra. A faluközösséget az utópista szocialisták helytelenül a szocializmus csírájának tartották.

A jobbágyfelszabadítás után Oroszországban erősödött a forradalmi mozgalom. A mozgalomban a narodnyikoké volt a vezető szerep. A „narodnyik” [népies] elnevezés onnan eredt, hogy az akkori forradalmárok a népnek, a nép érdekeinek védelmét tekintették feladatuknak. A narodnyikság különféle áramlatokban és árnyalatokban megnyilvánuló széles körű társadalmi mozgalom volt. A hetvenes években a forradalmi narodnyikság főbb irányzatait Bakunyin, Lavrov, Tkacsev képviselte. Oroszország fejlődését illetően azonban valamennyi narodnyik azonos nézeteket vallott. A parasztdemokrácia ideológusai voltak, hittek egy sajátos orosz életformában, úgy vélték, hogy a faluközösség lesz a kiindulópontja az ország szocialista fejlődésének, idealizálták a parasztságot. A paraszti szocialista forradalom lehetőségébe vetett hitük lelkesítette őket a cári önkényuralom, a földesúri elnyomás elleni hősie és odaadó harcra. A narodnyikok között olyan kiemelkedő forradalmárok voltak, mint Zseljabov, Kibalcsics, Miskin, Perovszkaja. A cári hóhérok kegyetlenül leszámoltak a forradalmi narodnyikokkal: akasztották, börtönökben senyvesztették, kényszermunkán agyonsanyargatták őket. A forradalmi narodnyikok nem ismerték fel a proletariátus történelmi szerepét, mégis egyesek közülük – az oroszországi felszabadító mozgalom történetében elsőként – propagandamunkát kezdtek gyári munkások körében. Lenin rámutatott a narodnyikság bonyolult, ellentmondásos jellegére, de sokra tartotta forradalmi paraszti demokratizmusát, a forradalomra mozgósító munkáját.

1874-ben a narodnyikok hősi kísérletet tettek eszméik megvalósítására. Haladó, forradalmár értelmiségiek elmentek „a nép közé”, falura, abban a reményben, hogy sikerül a parasztokat forradalomba vinni az önkényuralom ellen és azonnal rátérni a szocializmusra. Az élet azonban megmutatta, mennyire nem helytállóak a narodnyikoknak a parasztok „kommunista ösztöneire” vonatkozó elképzelései. A parasztok bizalmatlanul fogadták a narodnyik tanításokat. A cári kormány százával tartóztatta

le a forradalmárokat. A „nép közé járás” sikertelensége azonban nem oszlatta szét egy csapásra a narodnyik illúziókat. 1876 végén megalakult a „Zemlja i Volja” [„Föld és Szabadság”] nevű narodnyik szervezet, amely híveiből állandó telepeket szervezett a falvakban, azt remélve, hogy a parasztság bizalmába férkőzhet és forradalomba viheti a parasztságot. De a narodnyikoknak ez a tevékenysége sem járt eredménnyel. A harc további útjai körül zajló viták egyre jobban kiéleződtek.

1879-ben a „Zemlja i Volja” szervezetben szakadás állt be. A narodnyikok kisebb része megmaradt régi álláspontján: tagadta, hogy harcolni kell a politikai szabadságért, mert azt tartotta, hogy ez a harc csak a burzsoáziának előnyös. Azt hirdette, hogy az egész földet, ideértve a földesúri földet is, szét kell osztani a parasztok között, és létrehozta a „Csornij Peregyel” [„Általános Földfelosztás”] nevű szervezetet. A narodnyikok többsége a „Narodnaja Volja” [„Népakarát”] szervezetben egyesült, amely egy lépéssel tovább ment, áttért a cári önkényuralom elleni politikai harcra. Csakhogy a „Narodnaja Volja” hívei, a narodovolecek felfogása szerint a politikai harc nem a tömegek harca, hanem összeesküvés, melynek célja a cári önkényuralom megdöntése és az, hogy a hatalmat egy kis forradalmár szervezet magához ragadja. Harci eszköznek az egyéni terrort választották, vagyis a cári hatalom egyes képviselőinek és magának a cárnak a meggyilkolását, arra számítva, hogy a kormány megfélemlítése és szétzüllesztése útján megszerezhetik a hatalmat. Marx, Engels és Lenin a „Narodnaja Volja” legnagyobb érdemének a feudalizmus és az önkényuralom elleni önfeláldozó harcot tartotta. A tömegharc fejlődésével párhuzamosan azonban az egyéni terror taktikája egyre nagyobb kárt okozott a forradalmi mozgalomnak, mert béklyóba verte a tömegek aktivitását.

A hetvenes évek narodnyikságának fontos szerepe volt az oroszországi forradalmi mozgalom fejlődésében, de a harcnak az az útja, amelyet a narodnyikok választottak, és különösen az elméletük, gyökerében hibás volt. A narodnyikság vereségre kárhoztatta a forradalmi mozgalmat. Noha a narodnyikok Csernisevskij befolyása alatt állottak, nézeteik sok kérdésben mégis visszafejlődést jelentettek. Nagyon távol álltak a materialista szemlélettől. Helytelen nézeteket vallottak a faluközösségről, melyben az ország szocialista fejlődésének forrását látták. Ezek

a nézetek különösen károsaknak bizonyultak az új történelmi viszonyok között, amikor Oroszországban fejlődésnek indult a kapitalizmus és megjelent az ipari proletariátus. A narodnyikok azonban nem értették meg az új történelmi viszonyokat. Azt állították, hogy a kapitalizmus Oroszországban „véletlen jelenség”. Nem vették észre azt a történelmi erőt – a munkássztrájt –, amelynek az volt a rendeltetése, hogy élére álljon a néptömegek harcának és végig vigye ezt a harcot.

A kegyetlen kizsákmányolás és a teljes politikai jogfosztottság tiltakozást váltott ki a munkások körében. Már a hatvanas években több zavargás és sztrájk zajlott le. Számuk a hetvenes években tovább növekedett. Tíz év alatt (1870–1879), nem teljes adatok szerint, 326 munkássztrájkra és zavargásra került sor. Ezek a kétségbeesésbe kergetett emberek ösztönös megmozdulásai voltak, akik nem tudták még, mi az oka nyomoruknak és mire kell törekedniük.

A munkások ösztönös harca azonban már csírája volt a tudatosság megnyilvánulásának: a munkások nem hittek többé a rájuk nehezedő elnyomó rendszer megingathatatlanságában, nem voltak már hajlandók rabszolgai alázatossággal mindent eltűnni, egyre inkább szükségét érezték annak, hogy együttes erővel szembeszegüljenek elnyomóikkal. A harc során a munkások tömegéből kezdtek kiválni a haladóbb és öntudatosabb munkások, s forradalmárokká váltak.

A forradalmi mozgalomban akkor osztatlanul uralkodtak a narodnyikok, s a munkásforradalmárok az ő befolyásuk alá kerültek, hozzájuk csatlakoztak. A haladó munkások azonban máshon tanultak. Szenvedélyesen kutatták a proletariátus nyomorúságos helyzetének okait és felszabadításának útjait. Ezeknek a munkásoknak már volt némi fogalmuk az I. Internacionáléről és az európai munkáspártok tevékenységéről. Lassanként hozzájutottak Marx és Engels oroszra lefordított első munkáihoz. Kitérő örömmel fogadták a párizsi kommün hírét. A forradalmár munkások sokat gondolkoztak az orosz proletárok tömeges megmozdulásainak tapasztalatain. Ezeket a munkásokat már nem elégítette ki az a narodnyik tanítás, amely a forradalomban kisegítő szerepet szánt a munkásoknak. A haladó munkások igyekeztek kitapogatni a *maguk* harci útjait, igyekeztek *önálló* szervezetet alakítani.

Az első ilyen szervezet a „Dél-Oroszországi Munkásszövet-

ség”, amely 1875-ben alakult meg Odesszában. J. O. Zaslavszkij forradalmár értelmiségi volt e szövetség szervezője. A szervezetnek voltak hívei Don-Rosztovban, Harkovban, Orjolban, Taganrogban. A szövetség körülbelül egy évig állt fenn, míg a cári rendőrség szét nem verte. A „Dél-Oroszországi Munkásszövetség” céljául tűzte ki „annak az eszmének a terjesztését, hogy a munkásokat ki kell szabadítani a tőke és a kiváltságos osztályok igájából”, céljául tűzte ki továbbá a munkások egyesítését „a fennálló gazdasági és politikai rendszer elleni harcra”. A szervezetben még érződött a narodnyikság hatása, például abban a határozatában, hogy a falvakban telepeket szervez a parasztok között végzendő munka céljából. Történelmi érdeme a szövetségnek, hogy terjesztette a munkásmozgalomban a politikai harc eszméjét, és önálló proletárszervezetet hozott létre.

A hetvenes évek derekán a pétervári haladó munkások is hozzáfogtak egy önálló szervezet megteremtéséhez. Ez a szervezet 1878-ra alakult meg véglegesen „Orosz Munkások Északi Szövetsége” néven. Kiváló forradalmár munkások – Viktor Obnorszkij és Sztjepan Halturin – voltak a szervezői. E szövetség megjelenése újabb nagy lépés volt a munkásmozgalom fejlődésében. A szövetség meghirdette programjában a proletariátus nemzetközi osztályszolidaritásának eszméjét, rámutatott arra, hogy „feladatait tekintve szorosan felzárkózik a nyugati szociáldemokrata pártok mellé”. A szövetség célja: „az állam fennálló politikai és gazdasági rendszerének mint végtelenül igazságtalan rendszernek a megdöntése”. Legközelebbi feladata: a politikai szabadság kivívása. A szövetség programján még érződött a narodnyikok hatása: a szövetség a parasztok faluközösségében a szocializmus tényezőjét látta.

Az „Északi Szövetség” részt vett néhány sztrájkban, rölapokat adott ki, szervezettséget vitt a harcba. 1879–1880-ban a csendőrség szétverte, de ügye tovább élt. „Tehát, munkások, rajtatok a sor, tőletek függ a nagy szövetség sorsa és az oroszországi szociális forradalom sikere” – a szövetség programjának ez a szenvedélyes felhívása belevésődött a haladó munkások tudatába.

A munkásosztály egyre nagyobb jelentőségű politikai feladatokat tűzött ki. Harcba formálódtak forradalmi tulajdonságai. A munkások köréből jelentős forradalmárok emelkednek ki. Vészjóslóan harsantak fel Pjotr Alekszejev moszkvai takácsnak

1877-ben a bíróság előtt az orosz munkásosztály történelmi szerepéről mondott látnoki szavai: „A munkások milliói fel fogják emelni kemény öklüket, és a zsarnokság jármát, amelyet katonaszuronyok védenek, pozdorjává zúzzák!” Létrejöttek a proletariátus első osztályszerkezetei. Ezek azonban még csak első lépései voltak a munkásmozgalomnak önálló fejlődése útján. A haladó munkások igen nehezen szabadultak a narodnyik eszmék ballasztjától. A narodnyikság általános áradatából még nem tudott kiválni a proletár áramlat.

A munkásosztálynak, hogy kiválhasson az általános demokratikus mozgalomból, világosan szembe kellett helyezkednie a többi osztállyal, *eszmeileg és politikailag el kellett határolódnia*. A munkásmozgalomnak ezért le kellett küzdenie a narodnyikság kispolgári ideológiáját, és a marxizmusnak, a proletariátus igazi ideológiájának talajára kellett állnia.

Marx és Engels, a proletariátus nagy tanítómesterei, a XIX. század derekán hatalmas forradalmi fordulatot hajtottak végre a tudományban. Marx és Engels a szocializmust *utópiából tudománnyá* változtatták. Vizsgálat alá vették a kapitalizmust, feltárták fejlődésének törvényeit, és tudományosan bebizonyították, hogy a kapitalizmus történelmileg átmeneti jelenség, akár csak az azt megelőző feudális rend is, hogy a kapitalizmus maga készíti elő pusztulásának feltételeit. A kapitalizmus fejlődésével koncentrálódnak a termelési eszközök: a kis- és a középvállalatokat egyre-másra kiszorítják és elnyelik a nagyvállalatok. A munka és a termelés mindinkább társadalmi jelleget ölt, a közös munka termékét azonban maroknyi tőkés sajátítja el, minthogy ők a termelési eszközök tulajdonosai. Maga a kapitalizmus teremti meg hát a szocializmus megvalósításának anyagi feltételét: a nagyüzemi termelést. Hogy a kapitalista termelési módot szocialista termelési mód váltsa fel, a termelési eszközöknek a tőkésosztály magántulajdonából az egész társadalom tulajdonába kell kerülniük.

Az uralkodó kizsákmányoló osztályok azonban nem mondanak le önként tulajdonukról, kiváltságaikról, hatalmukról. Szükség van egy társadalmi erőre, amely el tudja söpörni a régi, kizsákmányoló társadalmat és meg tudja teremteni a kizsákmányolástól mentes új társadalmat. Ez a társadalmi erő a *proletariátus*, a modern munkások osztálya. Marx és Engels megindokolta a munkásosztálynak azt a világtörténelmi szerepét, amelyet a ka-

pitalizmus sírásójaként és az új, kommunista társadalom megteremtőjeként betölt. Maga a kapitalizmus szüli a proletárokat: az olyan embereket, akik meg vannak fosztva a termelési eszközöktől és megélhetésükért kénytelenek eladni munkaerejüket. A proletariátus a tőke növekedése arányában nő és fejlődik. A tőkés társadalomban különleges helyzetet foglal el a többi dolgozóhoz viszonyítva. A munkásosztálynak nincsenek magántulajdonában termelési eszközök, semmi érdeke sem fűződik a kizsákmányolásra épült társadalom fenntartásához; a forradalomban láncain kívül nincs mit vesztenie. A nagyvárosokban, nagy gyárakban folyó közös munka tömöríti a munkások tömegeit, fegyelemre szoktatja és egybeforrasztja, közös akciókra tanítja őket. A munkások lépten-nyomon beleütköznek legfőbb ellenségükbe: a tőkések osztályába. A munkások és a tőkések közötti harc egyre jobban kiéleződik. A proletariátusnak, mint a kapitalista társadalom legelnyomottabb osztályának, érdeke az egész társadalom gyökeres átalakítása, a magántulajdon, a nyomor és az elnyomás teljes megszüntetése. A proletariátus nem szabadítja fel önmagát, ha fel nem szabadítja a többi dolgozót is minden kizsákmányolás alól. Tehát a munkásosztály az összes dolgozók érdekeit képviseli és védelmezi hatékonyan. A proletariátus a legforradalmibb, a leghaladóbb osztály.

Marx és Engels tudományosan bebizonyította, hogy a kapitalista társadalom fejlődése és a kapitalista társadalomban dúló osztályharc elkerülhetetlenül a kapitalizmus bukásához és a proletariátus győzelméhez vezet. Ezt a győzelmet a proletariátus a kapitalizmus elleni elszánt küzdelemben vívja majd ki. A munkásosztálynak, hogy a tőkés tulajdont társadalmi tulajdonná változtassa és a kapitalista termelési viszonyokat szocialista termelési viszonyokkal váltsa fel, valamennyi elnyomott élén haladva meg kell valósítania a szocialista forradalmat, és létre kell hoznia a maga politikai uralmát, a *proletariátus diktatúráját*, hogy elfojtsa a kizsákmányolók ellenállását és megteremtse az új, a szocialista társadalmat.

Marx és Engels azt tanította, hogy a munkásosztály ereje szervezettségében és tudatosságában, céljainak és feladatainak, a harc útjainak és eszközeinek ismeretében rejlik. A munkásmozgalom csak akkor győzhet, ha fel van vértézve a tudományos szocializmus elméletével. A szocializmust egyesíteni kell a munkásmozgalommal, mert a munkások harca csak ebben az esetben

válhat a proletariátus tudatos felszabadító osztályharcává. A szocializmusnak a munkásmozgalommal való egyesítése a *munkásosztály pártjára* hárul, amely nem a munkások egyes szakmai vagy nemzetiségi csoportjainak az érdekeit, hanem az egész proletariátus közös érdekeit képviseli. A párt tűzi ki a munkásmozgalom elé politikai feladatait és végső célját. Tehát a kapitalizmus megdöntéséhez és a kommunizmus felépítéséhez a proletariátusnak szüksége van a maga *önálló pártjára*: a Kommunista Pártra.

A munkásoknak a világ minden táján közös ellenségük a kapitalizmus, közös céljuk a szocializmus, a kommunizmus. A tőke nemzetközi erő. A világ munkásainak közös erőfeszítésére van szükség ahhoz, hogy a tőkét az egész világon legyőzzék. Éppen ezért, a nemzetközi osztályszolidaritás a munkásmozgalom lét-szükséglete, győzelmének feltétele. Az egyes országok munkásosztálya a munka nemzetközi hadseregének nemzeti osztaga. Marx és Engels kiadta a *proletár internacionalizmus* nagy jel-szavát: „Világ proletárjai, egyesüljetek!”

Marx és Engels az 1848-ban megjelent „A Kommunista Párt kiáltványá”-ban fejtette ki világnézetének alapjait. Ők ketten vezették az 1864-ben megalapított Nemzetközi Munkásszövetséget, az I. Internacionálét.

A marxizmus befolyásos erő lett a hetvenes évek nyugat-európai munkásmozgalmában. Ez bizonyos hatással volt az oroszországi forradalmi mozgalomra is. Marx és Engels, a tudományos kommunizmus megalapítói, maguk is sok orosz forradalmárral álltak kapcsolatban. Lankadatlan érdeklődéssel figyelték Oroszországot, mélységesen meg voltak győződve az oroszországi forradalom világtörténelmi jelentőségéről, megtanultak oroszul, hogy jobban megismerhessék az országot és népét. Marx és Engels mérte az első csapásokat a narodnyik tanításra. Engels „Az oroszországi társadalmi viszonyokról” című munkájában, amelyet Marx közvetlen közreműködésével írt, bírálta a narodnyikság „tartópilléreit”: az oroszországi fejlődés külön útjaira vonatkozó elképzelést, a kapitalizmus oroszországi fejlődésének tagadását, a paraszti faluközösség idealizálását, az oroszországi forradalom polgári jellegének meg nem értését.

1883. március 14-én óriási veszteség érte a nemzetközi munkásmozgalmat, elhunyt Karl Marx, a tudományos kommunizmus megalapítója. Temetésén Engels kijelentette: „Neve és műve is

élni fog századokon át.” Marx ügyét Engels folytatta. A marxizmus egyre nagyobb körben terjedt el. Több európai és amerikai országban szocialista pártok alakultak. Az 1899-es párizsi kongresszuson megalapították a II. Internacionálét. A kongresszus felhívással fordult a világ dolgozóihoz, hogy minden évben ünnepeljék meg május 1-ét mint a nemzetközi szolidaritás napját.

Haladó oroszok már a múlt század negyvenes éveiben kezdtek megismerkedni Marx és Engels egyes munkáival. De a marxizmus megalapítóinak munkái tulajdonképpen a hetvenes években kezdtek terjedni orosz forradalmár körökben. Különösen nagy jelentőségű esemény volt 1872-ben „A tőke” első kötetének orosz nyelvű legális kiadása, amely egyébként a világon az első fordítása volt Marx e legfontosabb művének.

„... Az orosz szocialisták számára »a kapitalizmus sorsa Oroszországban« »A tőke« megjelenése után úgyszólván azon nyomban fő elméleti kérdéssé vált – írta Lenin –; e köré a kérdés köré csoportosultak a leghevesebb viták, ebből kiindulva döntöttek el a legfontosabb programtéziseket.”
(*Lenin Összes Művei*. 1. köt. 251–252. old.)

Tehát már abban az időszakban, amikor a narodnyikság még egyeduralkodó volt, a forradalmi gondolat és a munkásmozgalom fejlődésének egész menete előkészítette a talajt ahhoz, hogy Oroszországban megjelenjen a marxizmus. De ahhoz, hogy a marxizmus az oroszországi forradalmi mozgalomban elterjedhessen és győzelemre juthasson, le kellett küzdeni, ideológiailag szét kellett zúzni a narodnyik nézeteket.

3. *Plehanov és a „Munka Felszabadítása” csoport.*

Marxista körök Oroszországban.

Lenin forradalmi tevékenységének kezdete

1879–1880-ban Oroszországban forradalmi helyzet alakult ki. 1877-ben, korántsem teljes adatok szerint, 11 kormányzóságban robbantak ki parasztzendülések, 1880-ban pedig ezek a zendülések Európai-Oroszországnak már 34 kormányzóságára terjedtek ki. A hetvenes évek végén Pétervárott nagyarányú sztrájkok zajlottak le. A forradalmárok egyre hevesebben küzdöttek a cá-

rizmus ellen. Az uralkodó földesúri osztály fokozódó rettegéssel tekintett a forradalom elé. A legfelső uralkodó réteg fűhöz-fához kapkodott: hol fokozta a rendőri terrort, hol meg alkotmányt ígértetett.

A munkások és a parasztok azonban még nem voltak elég érettek ahhoz, hogy megdöntsék a cári önkényuralmat. A parasztság csak elszigetelt, ösztönös lázadásokra volt képes, a proletariátus a forradalmi harcban még csak az első lépéseket tette. A burzsoázia gyáván viselkedett, alázatosan kisebb reformokat kunyerált a cári kormánytól. Nem volt a tömegekkel kapcsolatban álló, helyes forradalmi elmélettel felvértezett forradalmi párt, amely megfelelőképpen tudta volna értékelni a helyzetet és tudományosan megalapozott harci jelszavakat tudott volna kiadni. A narodovolecek az egyéni terror helytelen útját választották. 1881. március 1-én megölték II. Sándor cárt. De helyette III. Sándor lépett a trónra. Az, hogy az egyik cárt egy másik cár váltotta fel, mit sem változtatott az állami és társadalmi renden, sőt, az önkényuralom most még kegyetlenebbül nyomta el a tömegeket. A cári kormányzat támadásba ment át. A néptől elszakadt narodovoleceket szétverték. A forradalmi vihar hullámai lecsendesedtek.

A vereség hatására a narodnyik mozgalomban válság kezdődött. Egyes narodnyikok a narodovolec szervezet újjáélesztésével kísérleteztek, de eredménytelenül. A narodnyikok többsége viszont teljesen lemondott a harcról. Azok előtt a forradalmárok előtt, akik nem akartak lemondani a harcról, felmerült a kérdés: vajon a cár meggyilkolása után miért nem robbant ki Oroszországban forradalom, melyek a forradalmi mozgalom további távlatai, melyik az a reális erő, amely megvalósítja a szocializmust, melyek legyenek a forradalmi harc útjai és módszerei? Magától értetődik, hogy a forradalmárok egyre lázasabban kerestek valamilyen új forradalmi elméletet. Erre elsősorban a narodnyikságban való csalódásuk készítette őket. A forradalmi gondolatra nagy hatással volt az oroszországi munkásmozgalom fejlődése és a nyugat-európai proletariátus számos sikere.

A „Csornij Peregyel”-emigrációba kényszerült forradalmár narodnyikjainak kicsiny csoportja nagy buzgalommal hozzálátott a marxizmus tanulmányozásához, és érdeklődéssel figyelte a nyugat-európai munkásmozgalmat. Behatóan latolgatta az oroszországi munkássztrájkok jelentőségét, mérlegelte a haladó

orosz proletárok körében végzett munkájának tapasztalatait. 1883. szeptember 25-én ez a csoport programnyilatkozatot adott ki, amelyben leszögezte, hogy végérvényesen szakít a narodnyiksággal, és hogy meg kell szervezni az orosz munkásosztály különálló pártját. Fő feladatául azt tűzte ki, hogy terjeszti a marxizmust, hogy bírálja a narodnyikságot, hogy a marxizmusnak és az orosz dolgozók érdekeinek szemszögéből kidolgozza az orosz társadalmi élet legfontosabb kérdéseit. Így jött létre az első orosz marxista szervezet, a „Munka Felszabadítása” csoport. A csoport tagjai G. V. Plehanov, P. B. Akszelrod, L. G. Deutsch, V. I. Zaszulics, V. N. Ignatov. A csoport alapítója és vezetője Plehanov volt, a marxizmus tehetséges teoretikusa és propagandistája.

A „Munka Felszabadítása” csoport marxista propagandát folytatott. Lefordította oroszra, kiadta és Oroszországban titokban terjesztette Marx és Engels több művét: „A Kommunista Párt kiáltványa”, „Bérmunka és tőke”, „A filozófia nyomorúsága”, „Ludwig Feuerbach”, „A tudományos szocializmus fejlődése”, „Beszéd a szabadkereskedelem kérdéséről”, „Friedrich Engels Oroszországról” („Oroszországi társadalmi kérdések”). Némely művük orosz kiadásához Marx és Engels külön előszót írtak. Plehanov sok könyvében és cikkében propagálta és védelmezte a marxizmust. Műveiben az orosz forradalmárok választ találtak sok időszerű kérdésre.

Az orosz marxisták első műve Plehanovnak „A szocializmus és a politikai harc” című broszúrája volt, amely 1883 őszén jelent meg. Plehanov az orosz forradalmi mozgalom elemzése alapján rávilágított arra, milyen óriási fontosságú Marxnak az a tétele, amely szerint minden osztályharc politikai harc. A szocializmus és a politikai harc elválaszthatatlan egymástól, a kettő szorosan összefügg, egybeolvad. A szocializmushoz csak a munkásosztály politikai harca útján lehet eljutni, úgy, hogy a proletariátus kivívja a politikai hatalmat. Az oroszországi forradalmi mozgalom eljut majd odáig, hogy a szocializmus és a munkásmozgalom egybeolvad, s akkor legyőzhetetlenné válik.

A narodnyik elmélet hibás voltának kimutatása véget ért meg kellett vizsgálni az Oroszországban végbemenő gazdasági folyamatokat, amelyeket addig nagyon kevésbé tanulmányoztak. Plehanov 1885-ben kiadott „Nézeteltéréseink” című munkája az első kísérlet az oroszországi gazdasági élet marxista elemzésére.

Plehanov megcáfolta a narodnyikok nézeteit, akik azt állították, hogy a kapitalizmus Oroszországban „véletlen jelenség”, hogy fejlődéséhez nincsenek meg a feltételek, s akik általában azt tartották, hogy a kapitalizmus Oroszországban hanyatlást, visszaesést jelent. A belső piac fejlődésére, a gyárak számára, a munkások létszámára, a kézműiparosok (kustárok) helyzetére vonatkozó adatok arról tanúskodtak, hogy Oroszország máris a kapitalizmus útjára lépett. Ezen kár siránkozni, és helytelen „proletár fekélyről” beszélni, amint ezt a narodnyikok tették. A forradalmároknak az a feladatuk, hogy a kapitalizmus fejlődését a forradalom érdekében használják fel, mondotta Plehanov. A kapitalizmus hatalmas forradalmi erőt hoz létre, a proletariátust, s az önkényuralom és a kapitalizmus elleni harcban erre az erőre kell támaszkodni.

Teljesen tarthatatlanok voltak a narodnyikoknak azok a nézetei, amelyek szerint a paraszti faluközösség védőbástya a kapitalizmus ellen és híd a szocializmusba. A múltban sok országban voltak faluközösségek, de széthullottak a kapitalizmus csapásai alatt. Szemmel látható jelek utaltak arra, hogy a faluközösség Oroszországban is felbomlóban volt. A faluközösségen belül különvált egy szegényparaszti és egy kulák réteg. A szegényparasztnak a föld megműveléséhez szükséges eszközök hiányában átadták a földet a kulákoknak, maguk pedig elszegődtek hozzájuk mezőgazdasági cselédnek, vagy elvándoroltak, hogy valamilyen keresetre tegyenek szert. A szegényparasztság már függő helyzetben volt a kulákokkal és az uzsorásokkal szemben, a faluközösség teherré vált számára. A cári kormánynak viszont előnyös volt a faluközösség mint eszköz arra, hogy az egyetemleges kezesség alapján behajtsa az adókat.

Plehanov rámutatott arra, hogy milyen nagyot tévednek a narodnyikok, amikor tagadják a munkásosztály élenjáró szerepét a társadalom átalakításában. Nem a parasztnak, hanem a munkásoknak a forradalmi szerep. A parasztnak szétforgácsoltan kisüzemi gazdálkodást folytatnak. Kevésbé fogékonyak a szocialista tanítás iránt, és nehezebben szervezhetők. Más a helyzet a proletariátussal, amely a nagyüzemi termeléssel áll kapcsolatban. A proletariátus számbelileg szüntelenül növekedik, fogékony a szocializmus eszméi iránt, és alkalmas a szervezkedésre. A forradalmároknak az a feladatuk, hogy fejlesszék a munkások tudatát, öntevékenységet és szervezkedését. Minden erejüket

latba kell vetniük egy szocialista munkáspárt megteremtése érdekében. A forradalmárok fő feladata most az, hogy szocialista propagandát folytassanak a munkások körében.

Plehanov bírálta a narodnyikoknak a társadalomra vonatkozó helytelen nézeteit. Munkáiban gazdagította a marxista materializmust. Különösen nagy jelentőségű volt „A monista történet-felfogás fejlődésének kérdéséhez” című munkája, amely 1895-ben jelent meg. A narodnyikok tagadták, hogy a társadalom fejlődésének objektív törvényei vannak, és azt tartották, hogy a világot eszmék kormányozzák. Kijelentették, hogy az értelmiségnek döntő befolyása van a társadalomra, és hogy az ő akaratától függ, vajon ebbe vagy abba az irányba fordul-e a történelem kereke. A narodnyikok vezérelve az a téves elmélet volt, hogy vannak aktív „hősök” és van a „passzív” tömeg. E szerint az elmélet szerint a történelmet egyes kiemelkedő személyiségek alakítják, akiket a tömeg, a nép követ. Márpedig a társadalom életét, fejlődését nem egyes kiemelkedő személyiségek óhajai és eszméi határozzák meg, hanem anyagi feltételek, a társadalmi termelés módjaiban végbemenő változások. A történelem igazi alakítója a nép. Az eszmék csak akkor válnak anyagi erővé, amikor magukkal ragadják a tömegeket. A kiváló személyiségek csak annyiban töltenek be jelentős szerepet, amennyiben helyesen juttatják kifejezésre a társadalom fejlődésének időszerűvé vált szükségleteit. A legkiválóbb személyiségek is kudarcra vannak kárhoztatva, ha nem értik meg a történelmi feltételeket, ha a társadalom szükségleteivel ellentétben cselekszenek. Csakis a marxizmus adja meg a történelmi fejlődés törvényeinek helyes ismeretét, amely lehetővé teszi a társadalom átalakítását. Plehanov említett könyvének nagy jelentősége volt a tudományos, materialista világnézet propagálásában. Ezen a könyvön, mint Lenin mondotta, „az orosz marxisták egész nemzedéke nevelkedett...” (Lenin Összes Művei. 19. köt. 300. old.)

Az oroszországi munkásmozgalomban jelentős szerepe volt a „Munka Felszabadítása” csoport programjának. Ez a program a maga korában lényegében helyesen határozta meg az orosz marxisták harcának útjait és feladataikat. Hangsúlyozta, hogy csakis a munkásosztály a szocializmus önálló harcosa. A proletariátus végső célja: a kapitalizmus felváltása egy új társadalmi renddel, a kommunizmussal. E cél elérésének előfeltétele az, hogy a munkásosztály kivívja a politikai hatalmat. A programban ki-

mondták, hogy meg kell alakítani egy forradalmi munkáspártot, amelynek legelső politikai feladata az önkényuralom megdöntése. Ez a program azonban még nem valami harcos politikai párt programja volt, hanem egy külföldi forradalmár-szervezeté, amelynek működése idején Oroszországban nem volt széles körű, önálló munkásmozgalom. Ezzel magyarázható a benne foglalt számos tétel elvontsága és homályossága.

A „Munka Felszabadítása” csoport eloszlatta azt a narodnyik illúziót, amely szerint Oroszországnak abban az időben megvolt a lehetősége, hogy közvetlenül a szocializmusra térjen át. Ez az elképzelés elméletileg is, történelmileg is helytelen volt. A forradalmi harc legégetőbb kérdése a jobbágyrendszer csökevényeinek felszámolása, az önkényuralom megdöntése volt; az ország tehát közvetlenül a polgári forradalom, nem pedig a szocialista forradalom előtt állott. Az első orosz marxista csoport kétségbevonhatatlan érdeme, hogy erre rámutatott.

Mindazonáltal e csoportnak homályos elképzelései voltak arról, hogy a küszöbönálló polgári forradalomban hogyan oszlanak majd meg az osztályok, s nem tudta helyesen meghatározni a burzsoázia és a parasztság helyét és szerepét a forradalomban, ellentmondásos álláspontot foglalt el ebben a kérdésben. Plehanov egyes műveiben tévesen azt állította, hogy a proletariátusnak a burzsoázia felé kell orientálnia, a parasztság forradalmi szerepét pedig figyelmen kívül hagyta. A csoportnak az volt a véleménye, hogy a liberális burzsoáziát egyelőre nem szabad ijesztgetni a szocializmus „vörös kísértetével”, és hogy ezért olyan programra van szükség, amelyet a liberálisok is aláírnának. Oroszország majdani munkáspártját az akkori nyugat-európai szociáldemokrata pártokhoz hasonlóan képzelték el. Mindezek a hibás nézetek hozzájárultak ahhoz, hogy a csoport vezetői később eltávolodtak a marxizmustól, és az opportunizmus táborába jutottak.

Engels melegen üdvözölte az első oroszországi marxista csoport megalakulását. Plehanov részt vett a II. Internacionálé megalapításában, és I. kongresszusán beszédet mondott.

A „Munka Felszabadítása” csoportnak kiemelkedő szerepe volt Oroszország történetében. Plehanov elméleti munkái gazdagították az orosz kultúrát. Az oroszországi felszabadító mozgalomban megjelent a *marxista* irányzat. Véget ért a narodnyikság osztatlan uralma. A marxista bírálókat jól irányzott csapásai

alatt omladoztak az akkori forradalmi ideológia narodnyik tartópillérei. Ám a narodnyikságot ideológiailag korántsem sikerült még teljesen szétfűzni. A narodnyikságnak még mindig nagy befolyása volt a forradalmi értelmiség és a haladó munkások körében, s ez volt a fő ideológiai akadály a marxizmus útjában. A marxizmus harcokkal tört utat magának, s egyre mélyebben behatolt a forradalmi mozgalomba, egyre erősebb hatással volt sok narodnyikra is. Ennek egyik tanúbizonysága Alekszandr Iljics Uljanov (Lenin bátyja) csoportjának tevékenysége. Ennek a csoportnak a programján már érezni a marxizmus hatását: a szocializmust a kapitalizmus elkerülhetetlen következményének tartották, nagy jelentőséget tulajdonítottak a munkásoknak, őket tekintették a szocialista párt magvának. A politikai harcot azonban még mindig terrorista összeesküvői szellemben fogták fel. Maga a csoport a „»Narodnaja Volja« párt terrorista frakciójának” nevezte magát. 1887. március 1-re merényletet szervezett a cár ellen, de kísérlete kudarcba fulladt. A. I. Uljanovot és a csoport más vezetőit kivégezték.

A marxizmus Oroszországban csak a narodnyikság ellen vívott harcban fejlődhetett és erősödhetett meg.

A „Munka Felszabadítása” csoport tevékenysége megtisztította az utat az oroszországi marxista munkáspárt megalakításához. De a csoportnak gyakorlatilag nem volt kapcsolata a munkásság tömegmozgalmával. Lenin pontosan meghatározta a csoport történelmi helyét:

„A »Munka Felszabadítása« csoport csak elméletileg alapozta meg a szociáldemokráciát és csupán az első lépést tette meg a munkásmozgalom felé.” (Lenin Összes Művei. 25. köt. 135. old.)

A narodnyikság elméletének és gyakorlatának kritikai felülvizsgálata Oroszországban is folyamatban volt. A forradalmár ifjúság titkos gyűlésein heves viták dúltak, továbbra is kitartóan keresték az új utakat. A forradalmi körökre nagy hatással volt a „Munka Felszabadítása” csoport. A forradalmi gondolat az Oroszországban elhatalmasodott ádáz politikai reakció ellenére is tovább növekvő munkásmozgalom talaján fejlődött. A nyolcvanas években 446 sztrájk és zendülés zajlott le, a kilencvenes évek első felében pedig 232 sztrájk, 157 000 munkás részvételével.

Különösen kitűnt szervezettségével az orehovo-zujevói Morozov-gyárban 1885 januárjában lezajlott sztrájk. A sztrájk élén

tehetséges vezetők álltak: Pjotr Moiszejenko és Vaszilij Volkov. Moiszejenko előzőleg az „Északi Szövetség” tagja volt, megjárta a börtönt és a száműzetést. A legaktívabb munkások titkos tanácskozásukon kidolgozták azokat a követeléseket, amelyekben a régi bérek visszaállítását és a bírságok csökkentését sürgették. A munkások állhatatossága és rendíthetetlen bátorsága csodálattal töltötte el a közvélemény széles köreit, rémületet keltett a cári kormányban. A sztrájkot fegyveres erővel elfojtották. Mintegy 600 munkást száműzték, 33 munkást a vádlottak padjára ültettek. A bírósági tárgyaláson azonban olyan megrázó kép rajzolódott ki a munkások megcsúfolásáról, hogy még a cári bíróság esküdtjei is azt válaszolták a vádnak mind a 101 pontjára: „Ártatlan”. A „Moszkovszkije Vedomosztyi” [„Moszkvai Közlöny”] című reakciós lap dühösen „az orosz földön felbukkant munkáskérdés tiszteletére leadott százegy díszlövésről” írt. Jóllehet a bíróság Moiszejenkót és Volkovot, a sztrájk vezetőit felmentette, a csendőrség mégsem engedte ki őket karmai közül. Mindkettőjüket száműzték. Volkov hamarosan meghalt, Moiszejenko később bolsevik lett.

A Morozov-gyári sztrájk a munkások osztályösszetartásának és öntudatának ébredéséről tanúskodott. A munkások megéreztek a vezetés és a szervezettség jelentőségét. Amikor Volkovot és Moiszejenkót bevezették a tárgyalóterembe, a jelenlevő munkások mind felálltak, és mély meghajlással köszöntötték őket.

A Morozov-gyári sztrájk jelentős határkö volt az oroszországi munkásmozgalomban. Ez a sztrájk Lenin jellemzése szerint tömegsztrájk volt, amelyben szórványosan szocialisták is részt vettek. A Morozov-gyári sztrájk ragyogóan megmutatta, milyen félelmetes erővé válhat a munkásosztály, ha erős szervezet vezet. A cári kormány hamarosan kénytelen volt a bírságok szabályozására kiadni egy törvényt, amely valamelyest korlátozta a tőkések önkényét.

A proletariátus harca előmozdította a forradalmi gondolatnak a marxizmushoz való közeledését. A „Munka Felszabadítása” nevű külföldi csoport mellett Oroszországban is voltak már marxisták, elsősorban Pétervárott. Itt 1883–1884 telén létrejött egy marxista szervezet, amely „Orosz Szociáldemokraták Pártja”-nak nevezte el magát, és mint Blagoev-csoport került be a történelembe. E csoport szervezője a pétervári egyetemnek egy

D. Blagoev nevű bolgár diákja volt, aki később a Bolgár Szociáldemokrata Párt, majd a Bolgár Kommunista Párt alapítója lett.

A Blagoev-csoport és a „Munka Felszabadítása” csoport csakhamar kapcsolatba lépett egymással. A Blagoev-csoport marxista propagandát folytatott a pétervári munkások és diákok körében. Vagy 15 munkáskört szervezett. 1885-ben a csoport titokban kiadta a „Rabocsij” [„Munkás”] című lap két számát. Ez volt Oroszországban az első szociáldemokrata munkásújság.

A cári rendőrség 1887 elején szétzúzta a csoportot. A Blagoev-csoport tevékenysége azonban nem múlt el nyomtalanul. A csoport által elhintett magvak kikeltek. Az ország politikai és ipari központjában – Pétervárotnál – ez a csoport vetette meg az alapját a munkások közötti rendszeres marxista propagandának.

1885 őszén Pétervárotnál még egy marxista szervezet alakult, amely később a „Szentpétervári gyári munkások egyesülete” nevet vette fel. A csoport szervezője P. V. Tocsisszkij. Blagoev csoportja és Tocsisszkij csoportja egymástól függetlenül tevékenykedett, még nem állt kapcsolatban egymással. Az „Egyesület” érdeme, hogy erős szervezeti kapcsolatokat épített ki a haladó munkásokkal. Köreiben olyan nagyszerű munkásforradalmárok nevelkedtek, mint J. A. Afanaszjev (Klimanov) és V. A. Selgunov, Tocsisszkij. Selgunov és Klimanov később a bolsevik párt tagja lett.

1888-ban a rendőrség szétverte az „Egyesületet”. Azok a munkások, akik elkerülték a letartóztatást, biztosították a folyamatos kapcsolatot az 1888–1889-ben alakult új szervezettel. Ez a szervezet, szervezőjének neve után, Brusznyev-csoportként ismeretes. A Brusznyev-csoport fokozatosan jól felépített szervezetté fejlődött. Pétervárnak csaknem valamennyi kerületében voltak körei. Összesen mintegy 20 köre működött, s mindegyikben hat-hét munkás vett részt. Megalakult a munkásnők első köre.

A Brusznyev-csoport tagjai igyekeztek közelebb kerülni a munkásokhoz. Egyes sztrájkok alkalmával felhívásokat adtak ki. 1891-ben a haladó munkások részt vettek Selgunov demokrata író temetésén. Ugyanebben az évben a Brusznyev-csoport tagjai, Oroszországban először, megszervezték május 1-e megünneplését. A város környékén rendezett titkos találkozón mintegy 70–80 munkás jelent meg. Maguk a munkások mondtak beszédek, s ezeket később titokban kinyomatták és széles körben

terjesztették. Ezek voltak az élenjáró munkások első szociáldemokrata tüntetései, de tömegmozgalom még nem bontakozott ki.

A csoportok sok tagja később tevékenyen részt vett a szociáldemokrata mozgalomban. Afanaszjev a párt kiváló harcosa lett. 1892-ben a csendőrség szétfűzta a Brusznjev-csoportot. Csak egy piciny magva maradt meg, s ez továbbra is fenntartotta a kapcsolatot egyes munkáskörökkel.

A nyolcvanas évek végén Oroszország több vidékén terjedt a marxizmus. Moszkvában is alakultak marxista körök. A marxista propaganda egyik területe a Volga-vidék: Kazany, Szamára (Kujbisev), Nyizsnyij Novgorod (Gorkij). Hogy a forradalmárok itt a marxizmus felé fordultak, ez nagy részben N. J. Fedoszejevnek köszönhető, ennek a tehetséges és odaadó forradalmárnak, aki később szibériai száműzetésben pusztult el. Marxista körök alakultak Ukrajnában is: Kijevben, Harkovban, Odesszában, Jekatyerinoszlavban (Dnyepropetrovszk). Az első ukrajnai marxista köröket egy kiváló forradalmár, J. D. Melnyikov szervezte.

Az első orosz marxisták közé tartozott Vlagyimir Iljics Lenin (Uljanov), a bolsevik pártnak, a kommunisták pártjának alapítója és vezetője. 1887-ben 17 éves ifjúként részt vett a kazanyi diákok forradalmi megmozdulásában, letartóztatták és száműzték. Így lépett Lenin a forradalmi harc útjára. Minden önkény és elnyomás szenvedélyes gyűlölete és az egyszerű dolgozó ember iránti lángoló szeretete tette Lenint forradalmárrá. Egész életét az elnyomás és a kizsákmányolás ellen, a dolgozók felszabadításáért, az emberiség boldogabb jövőjéért vívott harcnak szentelte. Lenin átvette orosz forradalmár elődei határtalan hősiességének és odaadó önfeláldozásának hagyományait, de az ő hibáiktól mentes új úton, a forradalmi marxizmus útján indult el.

Marx és Engels műveinek tanulmányozása útján Lenin meggyőződéses marxistává vált, 1888-ban részt vett az egyik kazanyi marxista kör munkájában. 1889-ben Szamarába ment, ott marxista kört szervezett, és kapcsolatot teremtett Nyizsnyij Novgorod, Vlagyimir, Pétervár marxistáival. Leninnek már akkor is jelentős szerepe volt a marxizmus terjesztésében. A marxizmusban Lenin felismerte a világ forradalmi átalakításának azt az erős fegyverét, amellyel a dolgozókat ki lehet szabadítani a gazdasági, politikai és szellemi rabságból.

Lenintől távol állt a marxista elmélet betűragó, elvont felfogása. Az ő szemében a marxizmus sohasem volt dogma – mindig a forradalmi cselekvés eleven vezérfonalát látta benne. Már forradalmi tevékenysége kezdetén hozzáfogott az orosz marxisták legfontosabb *elméleti* feladatának megoldásához: az akkori Oroszország társadalomgazdasági rendszerének beható vizsgálatahoz, Oroszország gazdasági fejlődésének és osztályviszonyainak alapos tanulmányozásához. E nélkül a munka nélkül nem lehetett volna teljesen szétrombolni a narodnyikságot, nem lehetett volna tudományosan kidolgozni az oroszországi munkáspárt programját és taktikáját.

1893 tavaszán Lenin „Újabb gazdasági változások a paraszti életben” című cikkében – első fennmaradt irodalmi munkájában – számos fontos gondolatot fejtett ki. Bebizonyította, hogy a parasztságon belül mélyreható gazdasági viszályok és osztályellentétek fejlődtek ki, hogy a parasztság három fő csoportra, szegényparasztságra, középparasztságra és jómódú parasztságra bomlik, hogy a kapitalizmus Oroszországban feltartóztathatatlan erővel fejlődik. Ebből a cikkből kiviláglik, hogy a fiatal Lenin az orosz élet rendkívül bonyolult kérdéseinek elemzésében milyen mesterien tudta alkalmazni a marxizmus módszerét.

Az 1883 és 1894 közötti időszak az oroszországi szociáldemokrata mozgalom lassú és nehéz kibontakozásának időszaka volt. Az új, marxista tanításnak igen kevés híve akadt még. Ebben a roppant nagy országban alig tucatnyi kis marxista csoport és kör működött a nagyobb városokban. Ezek a körök csak a haladó munkások között fejtettek ki propagandát, nem végeztek politikai munkát a tömegek körében. A szociáldemokrácia akkoriban, mint Lenin mondotta, az embrionális fejlődés állapotában volt.

Az első orosz marxisták a narodnyikokkal vívott ideológiai csatákban edződtek meg. A tudományos szocializmus tanítása ragyogó fénnel világította be előttük a további harc útját; ismereteiket átadták a munkásoknak. A forradalmi körökben heves harc dúlt a marxisták és a narodnyikok között. Egyre több haladó munkás és forradalmár értelmiségi vált meggyőződéses marxistává. A nyolcvanas évek végének és a kilencvenes évek elejének marxista nemzedékéből a bolsevik párt kiemelkedő harcosai kerültek ki, például A. D. Cjurupa, M. G. Chakaja, L. B. Kraszín, G. M. Krzsizsanovszkij, V. K. Kurnatovszkij, M. N. Lja-

dov, A. V. Lunacsarszkij, V. L. Sancer (Marat), A. G. Slihter, N. A. Szemasko, P. I. Sztucska, M. F. Vlagyimirszkij, V. V. Vorovszkij és sokan mások. A marxizmus eszméin nevelődött ezekben az években Gorkij és Szerafimovics, a két nagy proletáriró. A marxizmus érezhető erővé vált az ország szellemi és politikai életében. A narodnyikság befolyása nagyon meggyengült.

Rövid összefoglalás

A XIX. század második felében a cári Oroszországban fejlődésnek indult a kapitalizmus és megjelent az ipari proletariátus, s ennek következtében egyre erősebben fellángolt a forradalmi harc. Ez a harc a munkásmozgalomban, a parasztzendülésekben és a forradalmi szervezetek tevékenységében fejeződött ki.

A szocialista tanítás és a munkásmozgalom Oroszországban eleinte független volt egymástól, mint annak idején minden országban, ahol megindult a forradalmi harc. Az oroszországi munkásmozgalom talaján, a narodnyikság válsága következtében és a nyugat-európai proletariátus sikereinek hatása alatt Oroszországban létrejöttek az első marxista szervezetek. A „Munka Felszabadítása” csoport, amelyet 1883-ban Plehanov szervezett, erős ideológiai csapást mért a narodnyikságra, és megtette az első lépést a munkásmozgalom felé.

A marxizmus Oroszországban a narodnyikság elleni harcban fejlődött és erősödött. De a régi, elavult nézetek mindig kitartó és heves ellenállást fejtenek ki, amikor ki akarják szorítani őket. Éveken át erélyes eszmei harcot kellett vívni a narodnyikság ellen, míg a marxizmus végül győzött, és az oroszországi munkásmozgalom elméleti alapjává vált.

A marxizmus Oroszországban a kilencvenes évek derekáig a munkásmozgalommal kapcsolatban nem álló eszmei áramlat maradt. A proletárharc fejlődése és a marxista szervezetek tevékenysége előkészítette a feltételeket a tudományos szocializmusnak és a munkásság tömegmozgalmának egyesüléséhez, egy oroszországi marxista párt létrejöttéhez. A marxista párt megalkotásának feladatát Lenin oldotta meg.

Új korszak kezdődött az oroszországi munkásosztály és az orosz forradalmi mozgalom történetében.

HARC AZ OROSZORSZÁGI MARXISTA PÁRT MEGTEREMTÉSÉÉRT. AZ OSZDMP MEGALKULÁSA. A BOLSEVIZMUS KELETKEZÉSE (1894–1904)

1. *A lenini szakasz kezdete a marxizmus fejlődésében.
Lenin harca a narodnyikság és a „legális marxizmus” ellen.
A pétervári „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására”.
Az OSZDMP I. kongresszusa*

A XIX. század kilencvenes éveiben a kapitalizmus Oroszországban újabb sikereket ért el. Az ipari fellendülés időszaka volt ez. Különösen rohamosan fejlődött a vasútépítés, gyorsan fejlődött a kohászat és a tüzelőanyag-ipar. A magas profitoktól csábított külföldi burzsoázia tőkéje egyre nagyobb arányokban áramlott az országba. Tíz év alatt a termelés volumene és a munkások száma megkétszereződött. Az ipari munkások fele vérbeli proletár volt, akiknek már az apjuk is gyárban dolgozott.

A hetvenes-nyolcvanas évek ösztönös sztrájkjai előkészítették a talajt ahhoz, hogy a munkások tömegei, felocsúdva, tudatos harcra induljanak. Közvetlenül a munkásmozgalom fellendülése előtt, 1893 őszén Lenin Szamárából Pétervárra utazott, hogy ott bekapcsolódjon a forradalmi munkába. Lenin a pétervári körökben már az első szerepléseivel is tanújelét adta annak, hogy a forradalmi mozgalomban megjelent egy kiváló harcos, alapos teoretikus és ragyogó szervező, egy kiapadhatatlan energiájú, vasakarátú, rendíthetetlen forradalmár, aki tántoríthatatlanul hisz a munkásügy legyőzhetetlenségében, és ezt a hitét másokba is be tudja oltani. Lenin csakhamar a pétervári marxisták általánosan elismert vezetője lett.

Lenin a marxisták elé tűzte egy önálló marxista munkáspárt megteremtésének a feladatát. A pártot az illegalitás zordon viszonyai között, a szűnni nem akaró rendőri üldözések tüzeiben

kellott építeni. Az orosz marxistáknak pártjuk megeremtése során nemcsak a narodnyikok ellen kellett éles harcot vívniuk, hanem más politikai áramlatok ellen, s úgyszintén a munkásmozgalomban felbukkanó opportunisták ellen is, akik a proletariátus alapvető érdekeit feláldozták pillanatnyi előnyei kedvéért. Eddig a marxizmusért folyó harcban a fő szerep a „Munka Felszabadítása” csoportnak jutott. Most az Oroszországban élő képzett marxisták tettek szert döntő jelentőségre ebben a küzdelemben.

A marxizmus megerősödésének és a proletár párt megalakításának útjában a fő eszmei akadály továbbra is a narodnyikság volt. A narodnyikságot eszmeileg végérvényesen szét kellett zúzni. A narodnyikok igyekeztek gátat vetni a forradalmár körökben gyorsan növekvő marxista befolyásnak, s ezért hadba indultak a marxizmus ellen. Az orosz marxisták erre a tiltakozó levelek özönével válaszoltak, s közülük különösen kiemelkedtek N. J. Fedoszejev levelei. Ezek a levelek kézről kézre jártak, és az illegális forradalmi körökben mohó érdeklődéssel olvasták őket.

A narodnyikság ideológiai szétzúzásában rendkívül nagy szerepe volt Lenin „Kik azok a »népbarátok« és hogyan hadakoznak a szociáldemokraták ellen?” című könyvének, amelyet titokban nyomattak ki 1894 nyarán. Ebben a könyvében Lenin bírálta a narodnyikok világnézetét, gazdasági nézeteit, politikai platformját és taktikáját.

A narodnyikok idealista történelemszemléletével Lenin a társadalmi élet materialista felfogását állította szembe. A történelem menetét nem egyes személyek szubjektív óhajai határozzák meg, hanem a társadalom fejlődésének objektív törvényei. A marxizmus feltárja a kapitalizmus ellentmondásainak valamennyi formáját, és megmutatja a proletariátusnak a kapitalista kizsákmányolásból kivezető utat. Az orosz szocialisták feladata a marxista elmélet kidolgozása, a munkástömegek körében való terjesztése, a munkásosztály megszervezése. A marxisták elméleti munkáját és gyakorlati tevékenységét nem lehet egymástól elszakítani: az elméletnek választ kell adnia az élet által felvetett kérdésekre, és a gyakorlat adatai alapján ellenőriznie kell a maga tételeit. Csakis így lesznek a marxisták a proletariátus igazi vezérei, akik mentesek a dogmatizmustól és a szektásságtól.

Lenin rámutatott arra, hogy a narodnyikság mélyreható változásokon ment át, hogy forradalmi mozgalomból liberális mozgalommá változott, és lerántotta a leplet a kilencvenes évek narodnyikjairól. A narodnyikok azt kezdték hangoztatni, hogy a kapitalizmus a parasztok tönkretétele és a dolgozók kizsákmányolása nélkül is „behatolhat a nép életébe”. Magasztalták az „iparkodó muzsikot”, vagyis, lényegében a kulákgazdaságok fejlődését dicsőítették. Elkenték a falusi osztályellentéteket és azt aényt, hogy a kulákok szolgaságba döntik a szegényparasztokat; mindezt egyszerű „hibáknak” nyilvánították, amelyeket egy „népbarát” közigazgatás könnyűszerrel kiküszöbölhet. Aprólékosan kidolgozták a falusi kizsákmányolás alapjait nem érintő kis reformok programját, amelyek elvonták a parasztok figyelmét a forradalmi harctól, és csak a gazdag kulákgazdaságoknak válhattak hasznára. Lemondtak a cárizmus elleni harcról, s minden reményüket a cári kormányzatba vetették, amely szerintük az osztályok fölött áll, és ezért segítségére lehet a dolgozóknak.

A liberális narodnyikság gyökerében különbözött a forradalmi narodnyikságtól. A narodnyikságnak ez az elfajulása a falun végbemenő mélyreható társadalmi és gazdasági folyamatokkal függött össze. A hetvenes évek forradalmi narodnyikjai olyan viszonyok között tevékenykedtek, amikor falun gyenge volt még a rétegződés, s parasztok tömegeinek hangulatát fejezték ki. A kilencvenes évek liberális narodnyikjai viszont olyan viszonyok között léptek a porondra, amikor a parasztságban a kapitalizmus fejlődésének hatására megindult a bomlás. Ők voltaképpen a falusi felső réteg érdekeinek szószólói, következőképén hamis népbarátok voltak.

Lenin kíméletlenül leleplezte a narodnyikok szemléletének reakciós oldalát, de elismerte programjuk demokratikus vonásait, amelyek kifejezték tiltakozásukat a hűbériség maradványai ellen. Hangsúlyozta azonban, hogy a marxisták, a nép igazi képviselői pontosabban, mélyebben és messzebbmenően érvényesítik az általános demokratikus követeléseket, a cárizmus megdöntésére, a földesúri zsarnokság és a kapitalista kizsákmányolás megszüntetésére mozgósítanak.

„Kik azok a »népbarátok« és hogyan hadakoznak a szociáldemokraták ellen?” című könyvében Lenin megjelölte azt a történelmi utat, amelyet Oroszország munkásosztályának, mint a nép politikai vezérének, végig kell járnia, felvetette a proletariá-

tus *hegemóniájának* (vezető szerepének) eszméjét és azt a kérdést, hogy kik legyenek a proletariátus szövetségesei a forradalmi harcban. A munkásosztály szövetségesei a cári önkényuralom elleni harcban a parasztok, a nép nagy tömegei. A kapitalizmus ellen a munkásosztály nem egyedül száll harcba, hanem az ország egész dolgozó és kizsákmányolt népe élén.

Történelmi feladatainak megoldásához a proletariátusnak marxista pártra van szüksége, amely tudatosságot és szervezettséget visz a munkásmozgalomba. Ezért az orosz marxisták elsőrendű feladata, hogy szétszórt marxista körökből egységes szocialista munkáspártot szervezzenek. Amikor a marxisták megteremtenek majd egy szilárd szervezetet, egy olyan pártot, amely a munkások egymástól elszigetelt lázadásait és sztrájkjait a proletariátus tudatos osztályharcává változtatja, „akkor – írta Lenin – az orosz MUNKÁS, valamennyi demokratikus elem élére állva, megdönti az abszolutizmust és a *nyílt politikai harc egyenes útján* elvezeti az OROSZ PROLETARIÁTUST (AZ EGÉSZ VILÁG proletariátusával együtt) a GYŐZELMES KOMMUNISTA FORRADALOMHOZ”. (Lenin Összes Művei. 1. köt. 285. old.)

Lenin volt az oroszországi marxisták közül az első, aki felállította a *proletariátus hegemóniájának* tételét, s azt a tételt, hogy a munkásosztály és a parasztság *forradalmi szövetsége* a cárizmus, a földesurak és a burzsoázia megdöntésének fő eszköze. Ezek a lenini eszmék jelentős értékekkel gyarapították a marxista elméletet. Lenin arra nevelte a haladó munkásokat, hogy megértsék a proletariátusnak, az összes elnyomottak vezérének történelmi szerepét, a nép nagy tömegeiben, elsősorban a parasztságban rejlő óriási forradalmi lehetőségeket.

A kilencvenes években a forradalmi marxistáknak Oroszországban a narodnyikok mellett más ellenfelük is támadt: az úgynevezett „legális marxisták”. Ezek polgári értelmiségiek voltak, akik legális, vagyis a cári kormány által engedélyezett lapokban és folyóiratokban fejtették ki nézeteiket a marxizmus lobogója alatt. A „legális marxisták” védték az ország kapitalista fejlődésének érdekeit, s a maguk módján bírálták a narodnyikokat mint a kisüzemi termelés szószólóit. Éppen ebben a bírálatukban próbáltak a marxizmushoz folyamodni, csak hogy előzőleg megfosztották minden forradalmiságától. A „legális marxisták” vezetője, P. B. Sztruve, az egekig magasztalta a kapitalizmust,

és a burzsoá rendszer elleni forradalmi harc helyett amellelt szállt síkra, hogy „ismerjük el műveletlenségünket és tanuljunk a kapitalizmustól”. A „legális marxisták” tehát a burzsoá ideológia szócsövei voltak. Azon fáradoztak, hogy a munkásmozgalmat a burzsoázia érdekeinek rendeljék alá.

A narodnyikság elleni harcban a forradalmi marxisták ideiglenesen egyezségekre léptek a „legális marxistákkal”, megjelentették írásaikat a „legális marxisták” szerkesztésében megjelenő folyóiratokban. Ezzel egyidejűleg azonban Lenin „A narodnyikság gazdasági tartalma és bírálata Sztruve új könyvében” című munkájában (1895) erélyesen megbírált a „legális marxizmust”, amiért revízió alá veszi a marxizmus alaptételeit: a szocialista forradalomról és a proletariátus diktatúrájáról szóló tanítást. Lenin úgy jellemezte a „legális marxizmust”, hogy az a marxizmus tükröződése a burzsoá irodalomban, a liberális burzsoázia ideológiája. A lenini jellemzés később teljesen igazolódott: a „legális marxisták” tekintélyesszerepet töltöttek be a kadet pártban (így nevezték az orosz liberális burzsoázia fő pártját), az Októberi Forradalom után pedig ádáz fehérgárdistákká váltak.

A narodnyikok a marxizmus nyílt ellenségei voltak. A „legális marxistákban” az orosz marxisták először találkoztak álcázott ellenségekkel, akik a marxi tanítás híveinek mondták magukat, valójában azonban „elsikkasztották” a marxizmus forradalmi tartalmát. Hasonló kísérletek a marxizmus meghamisítására Nyugat-Európában is történtek. Annak a harcnak, amelyet Lenin a „legális marxizmus” ellen vívott, nemzetközi jelentősége volt: példát mutatott a marxista elmélet meghamisításával szemben tanúsítandó ideológiai engesztelhetetlenségre.

A marxizmus fejlődésében és a marxisták ideológiai és elméleti nevelésében rendkívül nagy jelentősége volt Lenin „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban” című munkájának, amely 1899-ben jelent meg. Ez a könyv betetőzte a narodnyikság ideológiai szétzúzását.

Lenin Oroszország társadalmi fejlődésének tanulmányozása alapján több, igen fontos következtetést vont le. Oroszország kapitalista ország lett; a kapitalizmus és a hűbériség csökevényei közötti ellentmondások egyre élesebbek; a kapitalizmus fejlődése aláássa az önkényuralom alapjait; az országban mindinkább megérnek e rendszer felszámolásának objektív feltételei; a tár-

sadalomban kialakulnak a forradalomhoz szükséges erők; a forradalomban a döntő szerep a munkásosztályé; a proletariátus ereje a történelmi mozgalomban mérhetetlenül nagyobb, mint a lakosság számához viszonyított százalékaránya; a munkásosztály szövetségese a parasztság; a parasztság forradalmiságának mélyre nyúló gazdasági gyökerei vannak. A lenini elemzés alapján dolgozták ki a marxista párt programját és taktikáját.

Az orosz marxisták Lenin eszméit átvitték a munkásmozgalom gyakorlatába. Lenin azt a feladatot tűzte a pétervári marxisták elé, hogy térjenek át a munkástömegek közötti politikai agitációra. 1894 decemberében a Szemjannyikov-gyár munkásainak lázongásai alkalmával Lenin a gyár egyik munkásának, Babuskinnak a közreműködésével felhívást írt a munkásokhoz, s ezt a gyárban több példányban terjesztették. A szociáldemokraták bekapcsolódtak sok más üzemben lezajlott sztrájkokba is. A röplapok, amelyekben a gazdasági követeléseket politikai követelésekkel kapcsolták össze, példátlan lelkesedést keltettek a munkások körében, fokozták forradalmi elszántságukat. A marxisták ettől fogva rendszeresen foglalkoztak a munkástömegek politikai nevelésével és szervezésével. Ily módon Lenin vezetésével áttértek a haladó munkások kis köreiben folytatott propagandáról a munkásosztály nagy tömegei közötti agitációra.

A tömegmunka kibontakoztatása céljából a pétervári marxista körök Lenin kezdeményezésére egyetlen illegális szociáldemokrata szervezetben egyesültek, s ez 1895 végén felvette a „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására” nevet. A szövetség a centralizmus, a szigorú fegyelem és a tömegekkel való szoros kapcsolat elvein épült fel. A szervezet magva 15–17 főből állott. Ezek a város három kerülete között oszlottak meg. A szervezet derékhadát a gyárakban alakult munkáskörök alkották. A szövetséget egy központi csoport vezette, élén Leninnel; Lenin egyszersmind a szövetség valamennyi kiadványát is szerkesztette. A „Harci Szövetség” tagjai voltak. N. K. Krupszkaja, G. M. Krzsizsanovszkij, J. O. Martov, A. N. Potreszov, Sz. I. Radcsenko, V. V. Sztarkov, A. A. Vanyejev, P. K. Zaporozsec és mások.

A „Harci Szövetség” tevékenységétől megrémült cári kormány kíméletlenül lecsapott a szövetségre. 1895. december 9-re virradó éjjel letartóztatták a szövetség vezetőségét, élén Leninnel, és vagy 40 aktív funkcionáriusát. 1896 folyamán a rendőrség

még több ízben rajtaütött a szövetségen, s újabb és újabb harcokat ragadott el soraiból. Lenin több mint egy esztendő telt a börtönrács mögött. De itt sem hagyta abba forradalmi tevékenységét, továbbra is segítette a „Harci Szövetséget”; röplapokat írt, kidolgozta a párt programjának tervezetét. 1897-ben Lenint Szibériába száműzték. Vele együtt a szövetség sok más aktív harcosa is száműzetésbe került. Bármilyen súlyos veszteségek érték is a szövetséget, mégis kiállta a cári pribékek csapásait – olyan mélyre hatoltak már gyökerei a munkásmozgalomban.

Az 1896-os év jelentős győzelmet hozott a „Harci Szövetségnek”. A nyár folyamán kitört a főváros textilgyári munkásainak általános sztrájkja. A szövetség vezette a sztrájkot. Egy hónap alatt 13 röplapot adtak ki. A cári kormány több mint 1000 munkást letartóztatott, de nemcsak azon igyekezett, hogy kíméletlen megtorlásokkal letörje a sztrájkot, hanem azzal is próbálkozott, hogy ideológiailag szétzüllessze a mozgalmat olyan hazug állításokkal, hogy a kormány „a gyárosok és a munkások érdekeit egyformán szívén viseli”. A „Harci Szövetség” egy röplapban azonnal leleplezte ezt a mesterkedést. A sztrájk híre országszerte elterjedt, sőt az ország határain is messze túljutott. A harc lendületétől megrémült cári kormány 1897-ben kénytelen volt törvényesen 11^{1/2} órára korlátozni a munkanapot.

Az 1895–1896. évi pétervári sztrájkok, és különösen az 1896. évi sztrájk új szakaszt nyitottak Oroszország történetében: a népi forradalom előkészítésének szakaszát. Ez volt az első eset, hogy a munkások tömegei *szociáldemokrata szervezet vezetésével* keltek harcra.

A proletariátus megmozdulása új helyzetet teremtett a forradalmi harcban. A XIX. századi oroszországi forradalmi mozgalomban, állapította meg később Lenin, világosan kirajzolódik három időszak, aszerint, hogy melyik társadalmi erő nyomta rá bélyegét a mozgalomra. A feudális korban, a dekabristák megmozdulásától a jobbágyfelszabadításig, a forradalmi mozgalomban a forradalmár nemesek voltak túlsúlyban. 1861-től a kilencvenes évek derekáig a raznocsinyecek [vegyes-rendűek], a demokrata értelmiségiek voltak a mozgalom fő harcosai. A kapitalizmus fejlődése, a munkásmozgalom növekedése, a marxisták tevékenysége előkészítette a fordulatot. Körülbelül 1895-tel kezdődik a forradalmi mozgalom harmadik, proletár szakasza.

A munkásosztály hatalmas forradalmi tényezőként lépett fel. A munkásság szociáldemokrata tömegmozgalmának létrejöttével felmerült a kérdés, hogy ki vezeti majd a parasztságot: a munkásosztály vagy a liberális burzsoázia?

Az oroszországi munkásmozgalom a nemzetközi proletariátus harcának fontos tényezője lett. A II. Internacionálé londoni kongresszusa (1896), amelyen első ízben képviseltette magát az oroszországi szociáldemokrácia, üdvözölte az orosz munkásokat, és azt kívánta nekik, hogy legyenek „bátrak és rendíthetetlenek a politikai és gazdasági zsarnokság ellen vívott nehéz harcukban”. Egyre szorosabbak lettek a kapcsolatok az orosz munkások és más országok proletárjai között.

A „Harci Szövetség” felnevelte a haladó proletároknak, a párt építőinek egy csoportját, amely fáradhatatlan munkát végzett a tömegek körében. Aktív harcosa volt a szövetségnek több nagyüzemi munkás: az Obuhov-gyárban (a mai Bolsevik Gyár) V. A. Selgunov, a Szemjannyikov-gyárban (ma Lenin Művek) I. V. Babuskin, a Putyilov-gyárban (ma Kirov-gyár) N. G. Poletajev, M. I. Kalinyin és mások.

A lenini „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására” Oroszországban elsőként kezdett hozzá a szocializmusnak a munkásmozgalommal való *egyesítéséhez*, összekapcsolva a munkások gazdasági követelésekért vívott harcát a cárizmus és a kapitalista kizsákmányolás elleni politikai harccal. A szövetség volt, mint Lenin írta, az *első jelentős csírája* egy olyan forradalmi pártnak, amely a munkásmozgalomra támaszkodik és vezeti a proletariátus osztályharcát. A lenini „Harci Szövetség”-ben már jól láthatók a jövő párt vonásai: forradalmi jellege, szoros kapcsolata a munkásosztállyal, a demokráciáért és a szocializmusért vívott harcának vezetése.

A pétervári „Harci Szövetség” mintájára szövetségek és csoportok alakultak Moszkvában, Tulában, Ivanovo-Voznyeszenszenben (Ivanovo), Jaroszlavlban, Kosztromában, Vlagyimirben, Don-Rosztovban és más városokban. Szociáldemokrata szervezetek jöttek létre Ukrajnában és a Kaukázusontúlon. Sok közülük átvette a „Harci Szövetség” elnevezést. Egyik fő feladatukat a sztrájkharc szervezésében látták, s igyekeztek minden sztrájkot a proletariátus osztályharcának iskolájává tenni. Így vált hagyománnyá a szociáldemokrata szervezetek aktív részvétele a

sztrájkokban. A szociáldemokraták mindinkább egy életet éltek a munkásokkal.

Kifejlődött a szociáldemokrata mozgalom a nyugati nemzeti-ségi vidékeken is. 1893-ban megalakult Lengyelország Szociáldemokráciája; 1896-ban megalakult a Litván Szociáldemokrata Párt és a „Litván Munkásszövetség”. 1897-ben megszervezték „Oroszország és Lengyelország Általános Zsidó Munkásszövetségét” (Bund). A kilencvenes évek második felében megjelentek az első szociáldemokrata szervezetek Lettországból és Észtországból.

A körökben folyó propagandáról a munkástömegek közötti agitációra való áttérés harccal járt magán a szervezeten belül is. Egyesek makacsul ragaszkodtak a propaganda és a szervezet elavult körösdi formáihoz. Mások helyeselték az agitációra való áttérést, de közben megfélemeztek a proletariátus politikai feladatairól, és javaslataikban azt hangoztatták, hogy kizárólag gazdasági agitációra kell szorítkozni, hogy be kell érni a munkások gazdasági igényeinek kielégítésére szolgáló szervezetek alakításával, a politikai harcot viszont a liberálisokra kell bízni.

Tehát az oroszországi szociáldemokrata mozgalomnak már a hajnalán feltűnt egy veszélyes tendencia, az a törekvés, hogy egy szűk szakmai, nem pedig politikai proletárszervezetet építsenek, hogy megfosszák a munkásmozgalmat önálló politikai jellegétől. Az ilyen nézetek híveit „ökonomistáknak” nevezték. Az „ökonomisták” az oroszországi „legális marxisták” és a nyugati reformisták eszméire támaszkodtak, s a gyakorlatban a munkásmozgalmat alárendelték a liberális burzsoáziának.

Lenin és hívei erőlyes harcot indítottak az opportunizmus eme legelső jelenségei ellen. Marxnak azt a következtetését, hogy a proletariátusnak önálló pártra van szüksége, Lenin a nemzetközi munkásmozgalom nagy jelentőségű vívmányának tartotta. Hozzá is fogott Oroszországban egy ilyen párt megteremtéséhez, s engesztelhetetlen harcot folytatott a párt önállóságának legcsekélyebb csorbitása ellen is. Ennek a harcnak nagy jelentősége volt a majdani bolsevik párt kádereinek nevelődése, a bolsevizmus megszületése szempontjából. Így fogta fel Lenin ennek a harcnak történelmi jelentőségét, amikor később azt írta: „A bolsevikok nem »véletlen jelenségek«, az opportunizmus ellen 1894-től 1914-ig vívott harcból *nőttek ki.*” (*Lenin Összes Művei*. 33. köt. 167. old.)

Leninnek a kilencvenes években kifejtett tevékenysége, az általa felvetett eszmék, a marxista elmélet elferdítése ellen vívott engesztelhetetlen harc, a pártkádereknek és a munkástömegeknek forradalmi szellemben való nevelése – mindez együttvéve megvetette az alapját az új, *lenini szakasznak a marxizmus fejlődésében*.

A szociáldemokrata mozgalom jelentős sikereket ért el. A marxistákra az a feladat várt, hogy pártban egyesüljenek. Ezt az egyesülést eszmeileg a lenini „Harci Szövetség” készítette elő. Gyakorlati lépéseket is tettek egy kongresszus összehívására. N. K. Krupszkaja, a szövetség tagja ebből a célból tárgyalásokat folytatott más városok szociáldemokratáival. Lenin, aki akkoriban száműzetésben volt, megírta „Az orosz szociáldemokraták feladatai” című brosúráját, s ebben megalapozta a munkáspárt marxista platformját.

Az I. kongresszus 1898. március 1-e és 3-a között ülésezett illegálisan Minszkben. Mindössze kilenc résztvevője volt; a küldöttek a pétervári, a moszkvai, a kijevi és a jekatyerinoszlavi „Harci Szövetséget”, a Bundot és a kijevi „Rabocsaja Gazeta” [„Munkásújság”] csoportját képviselték. A kongresszus határozatot hozott az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt (OSZDMP) megalakítására, és megválasztotta a párt háromfőnyi Központi Bizottságát. Az „oroszországi” elnevezéssel a párt kezdetől fogva hangsúlyozta, hogy Oroszország valamennyi népének haladó munkásait egyesíti. Lenin kiemelte a kongresszusnak ezt a történelmi érdemét: „A párt 1898-ban mint »oroszországi« párt, vagyis mint az összes oroszországi nemzetiségek proletariátusának pártja jön létre.” (*Lenin Összes Művei*. 23. köt. 320. old.) A kongresszus nevében kiadott kiáltvány kihirdette:

„Az orosz proletariátus lerázza magáról az önkényuralom jármát, hogy annál nagyobb erővel folytathassa a harcot a kapitalizmus és a burzsoázia ellen, a szocializmus teljes győzelméig.” (Az SZKP kongresszusainak, konferenciáinak és központi bizottsági plénumainak határozatai. I. rész. 11. old.)

A kiáltvány nem fejtette ki eléggé szabatosan azt az alapvető eszmét, hogy a proletariátusnak ki kell vívnia a politikai hatalmat, hogy a munkásosztálynak vezető szerepet kell betöltenie

a cárizmus és a kapitalizmus elleni harcban, és hogy milyen szövetségesekkel kell ezt a harcot megvívnia, mégis igen nagy jelentőségű volt, hiszen a párt ebben a kiáltványban nyíltan megjelölte céljait. Lenin csatlakozott is hozzá.

Az 1848-as forradalom harcosainak emléke előtt tisztelegve, a kongresszus üdvözlét küldte a német szociáldemokráciának.

A kongresszus kimondta a párt megalakulását, s ennek nagy politikai és forradalmi-propagandisztikus jelentősége volt. A párt megalakulásának hírére a szociáldemokraták mindenütt kitörő örömmel fogadták. A kongresszus megtartásának híre buzdította és bátorította a párt kádereit az illegális forradalmi munka nehéz körülményei között, tág perspektívát nyitott meg előttük. A helyi szociáldemokrata szervezetek ettől fogva az OSZDMP bizottságainak nevezték magukat. Az OSZDMP egyre ismertebb és népszerűbb lett a munkástömegek körében.

Gyakorlatilag azonban a párt mint egységes, centralizált szervezet nem jött létre. A szociáldemokrata szervezeteknek nem volt egységes programjuk, szervezeti szabályzatuk és taktikájuk; nem volt központi vezetés, nem volt meg az ideológiai és szervezeti egység. Nem sokkal az I. kongresszus után a cári rendőrség letartóztatta a Központi Bizottság két tagját és több tekintélyes szociáldemokratát. Fokozódtak az eszmei ingadozások, növekedett az opportunisták elemek befolyása. Érezhető volt a forradalmi marxisták száműzetésben levő erős magvának és vezetőjének, Leninnek a hiánya. Nehéz körülmények között született meg a marxista párt Oroszországban.

2. A marxista párt felépítésének lenini terve.

A lenini „Iszkra” harca a párt megalakításáért

Egyre égetőbb szükség volt egy harcos, centralizált párt megalakítására. A XX. század elejére Oroszországban elegendő gyúlékony anyag halmozódott fel a forradalmi robbanáshoz.

1900–1903-ban gazdasági világválság tört ki. Ez a válság Oroszországban különösen éles és fájdalmas formában jelentkezett. Csapásai alatt pusztultak a kis- és középvállalatok. Fokozódott az ipar koncentrációja, gyors ütemben nőttek a tőkések monopolista egyesülései, és uralmuk alá kerítették a bányásza-

tot, a kohászatot, a gépgyártást és más fontos iparágakat. A kapitalizmus Oroszországban az imperialista szakaszba lépett.

A válság még forróbbá tette a talajt az országban. A munkanélküliek ezrével tértek „haza” – a rossz termés sújtotta, éhezni kezdtek. A munkások fokozatosan áttértek a gazdasági sztrájkokról a politikai sztrájkokra és tüntetésekre. 1901 februárjában márciusában Pétervár, Moszkva, Harkov, Kijev utcáin több ezres tömegek tüntettek „Vesszen az önkényuralom!” jelszóval. Sok városban május 1-i tüntetések és sztrájkok zajlottak le. Az Obuhov-gyár munkásainak a sztrájkja a rendőrséggel és a katonasággal való összecsapássá fejlődött. A munkások heves ellenállást fejtettek ki, de az erők túlságosan egyenlőtlenek voltak, s a cári hatóságok kegyetlenül leszámoltak a munkásokkal. A hősi „obuhovi védelem” fokozta a proletariátus harci kedvét.

1902 a munkásmozgalom további fellendülésének éve volt. Sztrájkok és tüntetések hulláma borította el az egész országot. Különösen nagy jelentősége volt a Don-Rosztovban lezajlott hatalmas tüntető sztrájknak, amelyet az OSZDMP-bizottság vezetett. Napokon át sokezes munkásgyűlések zajlottak le, amelyeken a munkások feszült figyelemmel hallgatták a szociáldemokraták beszédeit. A rendőrség csak a katonaság segítségével tudott megbirkózni a munkásokkal.

1903-ban a munkásmozgalom hulláma még magasabbra csapott. Sok városban május 1-i sztrájkok és tüntetések voltak. 1903 nyarán az OSZDMP-bizottságok vezetésével általános politikai sztrájkok zajlottak le az ország déli részén: a Kaukázuson túl (Baku, Tiflisz, Batum, Csiaturi, Kaukázusontúli Vasút) és Ukrajnában (Odessza, Kijev, Jekatyerinoszlav, Nyikolajev, Jelizavetgrad). Ezekben a sztrájkokban több mint 200 000 munkás vett részt. Oroszország proletariátusa forradalmi harcra kelt a cári hatalom ellen.

A megrémült cárizmus minden eszközzel próbálta feltartóztatni a munkásmozgalom növekedését. A proletariátus forradalmi megmozdulásaira a cári kormány egyre gyakrabban válaszolt golyóval és korbáccsal, börtönnel és száműzetéssel. Különösen kegyetlen volt a leszámolás 1903 márciusában Zlatousztban, ahol a rendőrök tüzeltek a munkásokra. Ezzel egyidejűleg a cárizmus megpróbálta elvonni a munkásokat a forradalmi harctól. A cári titkosrendőrség, ügynökei segítségével, néhány városban szervezeteket hozott létre, s ezek el akarták hitetni a munkásokkal,

hogy a cári kormány maga is kész segíteni a munkásoknak gazdasági követeléseik kielégítésében, csak ne avatkozzanak be a politikába. A munkások becsapásának ezt a taktikáját „rendőrszocializmusnak”, vagy kezdeményezőjéről, Zubatov csendőr ezredesről, zubatoviádának nevezték el. A munkásosztály növekvő forradalmi mozgalma azonban elsöpörte útjából ezeket a rendőri szervezeteket.

A proletariátus forradalmi harcának hatására más osztályok és társadalmi rétegek is megmozdultak. Harcra kelt a parasztság, amelyet kétségbeesésbe kergetett a reménytelen nyomor. 1902-ben Poltava, Harkov kormányzóságban a parasztok sok helyütt felgyújtották a földesúri uradalmakat, elszedték a földesuraktól a gabonát, szembeszálltak a rendőrökkel és a katonasággal. Kibontakozott a diákmozgalom. Válaszul a kegyetlen rendőri megtorlásokra, a diákok 1901–1902 telén sztrájkokat szerveztek.

Megmozdult a liberális burzsoázia is. De minthogy gazdaságilag össze volt kapcsolódva a cárizmussal, és félt a tömegmozgalomtól, képtelen volt valamelyest is határozott fellépésre. A liberálisok megelégedtek azzal, hogy mindenféle beadványokat küldözgettek a cárnak, amelyekben kisebb reformok végrehajtását kérték.

Mindenütt érződött, hogy közeledik a forradalom. „Jöjj vihar, s légy még erősebb!” – Gorkij „A viharmadár dala” című költeményének ez a szenvedélyes felhívása nagyszerűen tükrözte az akkori forradalmi hangulatot. A proletariátusnak teljes fegyverzetben és olyan harcos marxista párt birtokában kellett fogadnia a forradalmat, amely élére tud állni a dolgozók harcának.

Jelentős mértékben kibontakozott a szociáldemokrata mozgalom. Bizottságok és csoportok működtek Pétervárott, Moszkvában, Tulában, Tverben (Kalinyin), Ivanovo-Voznyeszenszkben, Jaroszlavlban, Kosztromában, Nyizsnyij Novgorodban, Szarátovban, Kijevben, Jekatyerinoszlavban, Odesszában, Harkovban, Nyikolajevben, Bakuban, Tifliszben, Batumban, Gomelben, Vityebszkben, Ufában és más városokban. Megjelentek a területi szervezetek csírái, nevezetesen a kaukázusi, a krími, az északi, a szibériai szövetség és a Donyec-medencei bányamunkások szövetsége.

De ezek a szervezetek nem álltak kapcsolatban egymással. A bizottságoknak nem volt átgondolt munkatervük, tevékeny-

ségük csak a szűk körű helyi gyakorlati munkára szorítkozott, nem tűztek maguk elé országos politikai feladatokat. A primitív munkamódszerek és a rossz konspiráció következtében a rendőrség gyakran szétzúzta a szociáldemokrata szervezeteket. Ennek következtében a munkában nem volt meg a folytonosság. A szervezeti szétforgácsoltságot az eszmei zűrzavar is fokozta: nem alakult ki egységes felfogás a munkásmozgalom feladatairól, e feladatok megoldásának útjairól és eszközeiről. A szociáldemokrata szervezetek szemmel láthatóan elmaradtak a tömegek ösztönös lendületétől. Az orosz szociáldemokrácia a szétszórtság és az ingadozások korszakát élte. A szervezeti széttagoltság és az ideológiai disszonancia olyan nagy volt, hogy az egységes, centralizált párt létrehozása rendkívüli nehézségekbe ütközött.

Különösen nagy veszélyt jelentettek az „ökonomisták”. Saját sajtószerveik voltak: a „Rabocsaja Miszl” [„Munkásgondolat”] című napilap és a „Rabocseje Gyelo” [„Munkásügy”] című folyóirat. Arra hívták fel a munkásokat, hogy kizárólag gazdasági követeléseikre, a munkabér emelésének, a munkaidő csökkentésének stb. kivívására szorítkozzanak. Az „ökonomisták” kijelentették: „Harc gazdasági helyzetünkért, harc a tőke elleni mindennapi legfontosabb érdekeinkért, és sztrájkok mint e harc eszközei – ez a munkásmozgalom jelszava.” Egyes „ökonomisták” burkoltabb formában védelmezték ezt az opportunistá eszmét: a „stádium-elméletet” hirdették. E szerint az „elmélet” szerint a munkásosztály gazdasági harcában kezdetben a sztrájkszabadságot követeli, azután áttér az egyesülési szabadság követelésére, s végül óvatosan közeledik az általános politikai szabadság gondolatához.

Az „ökonomisták” nézetei a legvilágosabban abban a dokumentumban fejeződtek ki, amely a „Credo” [„Hitvallás”] nevet kapta. A „Credo” szerzője J. D. Kuzskova, a külföldi „Orosz Szociáldemokraták Szövetsége”-nek tagja. „A munkásoké a gazdasági harc, a liberálisoké a politikai harc” – hangoztatták az „ökonomisták”. Tagadták a proletariátus önálló politikai szerepét, tagadták a munkásosztály önálló politikai pártjának szükségességét. Ezeknek az opportunistá eszméknek a terjedése azzal fenyegette a proletariátust, hogy a burzsoázia politikai függvényévé válik.

A XIX. század végén az „ökonomisták” túlsúlyban voltak a

szociáldemokrata bizottságokban. Az „ökonomizmus” megjelenése Oroszországban ugyanazoknak az okoknak tudható be, mint az opportunizmus megjelenése bármely kapitalista országban: a munkásmozgalomba behatolt burzsoá befolyásnak és a proletariátus vegyes összetételének. Oroszországban az opportunizmus terjedését az is előmozdította, hogy a kispolgárság túlsúlyban volt a lakosságban. Ezenkívül az „ökonomizmus” megerősödését elősegítette az is, hogy a marxisták jelentős része börtönben vagy száműzetésben volt, azok az értelmiségi körökből származó ifjak pedig, akik a marxizmusnak a narodnyikság felett aratott győzelme hatására beözönlöttek a szociáldemokrata szervezetekbe, nem edződtek meg eléggé a marxizmus tüzeiben, nem rendelkeztek kellő politikai tapasztalatokkal.

Az „ökonomizmus” a nemzetközi opportunizmus orosz válfaja volt. A kilencvenes években a marxizmus már vezető erő volt a nemzetközi munkásmozgalomban, és a marxizmus ellenségei kezdtek szint változtatni. Marx „szabad kritikájának” jelszavával léptek fel, tanításának felülvizsgálását (revízióját) követelték. A revizionisták tagadták, hogy tudományosan meg lehet indokolni a szocializmus szükségszerűségét, és tarthatatlannak nyilvánították a munkásmozgalom „végső céljának”, vagyis a kommunizmusnak még a fogalmát is. Tagadták a tömegek növekvő nyomorát és a kapitalizmus ellentmondásainak éleződését. Követelték a marxizmus alaptételeinek – az osztályharc, a szocialista forradalom, a proletárdiktatúra elméletének – elvetését. A revizionizmus vezére, Bernstein német szociáldemokrata, több ízben kijelentette: „A végső cél – semmi, a mozgalom – minden”, vagyis az opportunistáknak az volt a legfontosabb, hogy az uralkodó kizsákmányoló osztályoktól reformokat csikarjanak ki, jelentéktelen könnyítéseket a munkások számára, nem érintve a kapitalizmus alapjait. Az opportunisták a szociáldemokráciát a szociális forradalom pártjából a szociális reformok pártjává akarták változtatni. Oroszországban ugyanilyen reformisták, a proletariátus legfontosabb érdekeinek árulói voltak az „ökonomisták”.

Lenin határozottan szembeszállt az „ökonomistákkal”. Válaszul a „Credo”-ra, 1899-ben megírta „Az orosz szociáldemokraták tiltakozása” című munkáját, amelyet 17, szibériai száműzetésben élő marxista gyűlése jóváhagyott. A marxisták leszögezték, hogy kérlelhetetlenül hadat kell üzeni az „ökonomizmus”

egész eszmekörének. A „tiltakozás” széles körben terjedt a szociáldemokrata szervezetekben, s nagy szerepe volt az oroszországi marxista párt építésében. Sok szociáldemokrata szervezetben megindult a harc az „ökonomisták” ellen. Külföldön Plehanov szállt szembe velük.

Egyesíteni kellett az összes forradalmi erőket, hogy harcra keljenek a kontárkodás, az eszmei ingadozás, az „ökonomizmus” ellen. Lenin már a száműzetésben arra a következtetésre jutott, hogy a marxista párt megteremtésében a döntő szerepet egy országos politikai lapnak kell betöltenie. 1900-ban, amint letelt a száműzetése, erélyesen hozzálátott e lap megszervezéséhez. Járt a városokat, tárgyalásokat folytatott sok szociáldemokratával, híveket toborzott a jövőű újságnak, és tömörítette őket. Miután Oroszországban előkészítette a talajt, külföldre utazott, hogy ott megszervezze a lap kiadását. Ez a lap lett az „Iszkra” [„Szikra”] – a forradalmi marxisták első illegális országos politikai újságja. Szerkesztőségének tagjai voltak az oroszországi szociáldemokrata szervezetek képviselői: Lenin, Martov, Potreszov és a „Munka Felszabadítása” csoport tagjai: Plehanov. Akszelrod és Zaszulics. Az „Iszkra” lelke, igazi szervezője és vezetője Lenin volt.

1900 decemberében megjelent az „Iszkra” első száma. Jelmondata a dekabristáknak Puskinhoz írott válaszából vett idézet volt: „Szikrából lobban ki a láng!” Az orosz marxisták szilárdan a Marx által meghirdetett nagy jelentőségű jelszó, a „Világ proletárai, egyesüljete!” jelszó talaján álltak, s a nemzetközi munkásmozgalom egyik csapatának tekintették magukat. Egyben kifejezték azt a szilárd meggyőződésüket, hogy éppen a proletariátus fogja megoldani azt a feladatot, amelyet az oroszországi forradalmi harc története hagyott rájuk örökl.

Az „Iszkra” első számában Lenin „Mozgalmunk legfontosabb feladatai” című vezércikkében a lap fő feladatául az oroszországi marxista párt megteremtését tűzte ki. Ilyen párt nélkül a proletariátus képtelen felemelkedni az öntudatos osztályharcig és teljesíteni történelmi misszióját: kiszabadítani saját magát és Oroszország minden dolgozóját a politikai és gazdasági rabságból.

„Teljes erejében itt áll előttünk az ellenséges erő – írta Lenin –, amelyből ágyú- és puskaölyök záporát zúdítják ránk, s ezzel elragadják legjobb harcosainkat. Ezt az erődöt

be kell vennünk, és be is vesszük, ha az ébredő proletariátus minden erejét az orosz forradalmárok minden erejével egyetlen pártban egyesítjük, amely felé vonzódni fog minden, ami Oroszországban eleven és becsületes.” (*Lenin Összes Művei*. 4. köt. 351. old.)

Az „Iszkra” ilyen párt megteremtésének szentelte minden erejét.

Hogyan lehetett abban az időben, olyan körülmények között létrehozni a pártot? Erre a kérdésre Lenin „Mivel kezdjük?” című cikkében válaszol, amely 1901 májusában jelent meg az „Iszkrá”-ban. Ez a cikk adja meg a *marxista párt felépítésének* híres lenini tervét. A leglényegesebb az – írta Lenin –, hogy a tömegek égnék a harci vágytól, a forradalmároknak pedig nincsen vezérkaruk, nincsenek szervezőik. És arra a kérdésre, hogy „mivel kezdjük?”, azt felelte: egy országos politikai lap megszervezésével. Egy ilyen újság előkészíti a talajt a munkásmozgalmon belüli ellenségek eszmei szétzúzásához, és megvédi a forradalmi elmélet tisztaságát. Elősegíti a párt programcéljainak és taktikai feladatainak egységes értelmezését. A lap hatásos fegyver lesz a helyi bizottságoknak és csoportoknak egy pártba való szervezeti egyesítésében is. Körülötte kialakul majd a megbízottak hálózata, s ezeknek a megbízottaknak az lesz a feladatuk, hogy a lapot ellássák anyaggal, terjesszék, kapcsolatba hozzák a munkásokkal. A lap híveinek szervezete a jövő párt magva, gerince lesz.

Az „Iszkra” akkor kezdte meg tevékenységét, amikor a társadalom széles köreiben növekedett az önkényuralommal való elégedetlenség. A szociáldemokrata mozgalomban sokféle csoport működött, s mindegyik a maga által javasolt utat nyilvánította az egyedül helyes útnak. Ebben a mozgalomban részt vettek kispolgári értelmiségiek is, akik lényegében távol álltak a proletariátus szocialista céljaitól, de ideig-óráig a munkásosztály útitársai voltak, mivel a cárizmus elleni harcról volt szó. Egyesíteni kellett az összes forradalmi marxista erőket, ehhez pedig a marxistáknak el kellett határozniuk magukat mindenfajta oppor-tunista elemtől, világosan meg kellett határozniuk álláspontjukat. S az „Iszkra” leszögezte:

„Mielőtt egyesülnénk és ahhoz, hogy egyesüljünk, előbb határozottan és félreérthetetlenül el kell határozniunk magunkat.” (Ugyanott, 334. old.)

Mindenekelőtt el kellett határolódní az „ökonomistáktól”, akik a leginkább gátolták a marxista párt megteremtését. Az „Iszkra” erélyes támadást indított ellenük.

A forradalmi marxista pártért folytatott harcban kiemelkedő szerep jutott Lenin 1902 márciusában megjelent „Mi a teendő?” című könyvének.

Az alaptétel, amely Lenin egész könyvét áthatja, az a gondolat, hogy *a párt a munkásmozgalom forradalmasító, vezető és szervező ereje.*

Lenin kimutatta, hogy az „ökonomizmus” a marxizmus legyalázatosabb karikatúrája. Az „ökonomisták” azt állították, hogy ha a történelemben minden változtathatatlan törvények szerint megy végbe, ebből az következik, hogy a tudatos elemek szerepe a társadalmi fejlődésben elenyésző. Sőt mi több, minden tudatos, tervszerű tevékenység felesleges, sőt káros, mert nem más, mint erőszakos beavatkozás a történelem objektív menetébe. Éppen ezért, jelentették ki az „ökonomisták”, a pártnak nem kell irányítania az ösztönös munkásmozgalmat, hanem passzívan ki kell várnia, míg a proletariátus fokozatosan maga el nem jut a szocializmushoz.

A marxizmusnak azonban semmi köze a spontaneitás opportunistafilozófiájához, amely lejárátja a munkások szemében az elméletet, a tudatosságot. A marxizmus óriási jelentőségűnek tartja a nép élenjáró harcosainak tudatosságát, erélyességét, elszántságát. A helyes elmélet hatalmas fegyver a forradalmi harcban, segít felismerni a jelent és előre látni a jövőt, megkönnyíti és meggyorsítja a proletariátus céljainak elérését. Lenin ezt írta:

„... az élenjáró harcos szerepét csak az a párt tudja betölteni, amelyet élenjáró elmélet vezet”. (Lenin Összes Művei. 6. köt. 23. old.)

Ilyen élenjáró, forradalmi elmélet, a forradalmi cselekvés megbízható vezérfonala a marxizmus.

A proletariátus nemcsak politikai és gazdasági téren harcol a burzsoázia ellen, hanem elméleti, ideológiai síkon is. Az ideológiai harcnak rendkívül nagy, életbevágó jelentősége van a munkássztyál szempontjából. A kapitalista társadalomban ugyanis két ideológia létezik: a burzsoá és a szocialista ideológia. A mun-

kásosztályt társadalmi helyzete a szocializmushoz vonzza. A burzsoázia azonban, mint uralkodó osztály, minden erejéből arra törekszik, hogy a proletariátusba beoltsa a maga ideológiáját is. Az „ökonomisták” ebben segítségére vannak a burzsoáziának, mert tagadják, hogy a munkásosztályba szocialista tudatot kell bevinni, s azt állítják, hogy a szocialista ideológia önmagától sarjad ki az ösztönös munkásmozgalomból. Márpedig a szocialista ideológia, vagyis a marxizmus a tudomány fejlődése folyamataiban születik, s a proletariátus politikai pártja viszi be a munkásmozgalomba.

„... *mindennemű* meghódolás a munkásmozgalom spontaneitása előtt – mondotta Lenin –, a »tudatos elem« szerepének, a szociáldemokrácia szerepének *mindennemű* lekicsinylése egyszersmind *azt jelenti, hogy erősödik a burzsoá ideológiának a munkásságra gyakorolt befolyása, teljesen függetlenül attól, hogy az, aki lekicsinyl, maga óhajtja-e ezt vagy sem*”. (Ugyanott, 35. old.)

A szocialista és a burzsoá ideológia között heves harc folyik.

„... a kérdés *csakis így* tehető fel: burzsoá vagy szocialista ideológia? – hangsúlyozta Lenin. – Itt nincs középút... Ezért a szocialista ideológia *mindennemű* lekicsinylése, *mindennemű* mellőzése egyszersmind a burzsoá ideológia erősítését jelenti.” (Ugyanott, 36–37. old.)

Következésképpen, okvetlenül szakadatlan és elszánt harcot kell vívni a proletariátus soraiba behatoló burzsoá eszmék ellen. Ezt a harcot a marxista párt vívja, amelynek legfontosabb feladata a proletariátus eszmei önállóságának megvédése, a szocialista ideológia terjesztése a munkásosztályban. A párt *a proletariátus öntudatos része, amely szocialista tudatosságot visz be az ösztönös munkásmozgalomba.*

Lenin megmagyarázta, hogy az ösztönösség előtti meghódolás passzív erővé változtatja a munkásosztály pártját. Az ilyen párt a munkásmozgalom mögött kullog, s még csak nem is hasonlít e mozgalom vezérkarára. A proletariátus lényegében párt nélkül marad, s így fegyvertelenül áll osztályellenségeivel szemben.

Az „ökonomisták” merőben hibás és káros nézeteket hirdettek

a proletariátus politikai harcáról általában, de különösen az oroszországi munkásosztály politikai feladatairól. Azt tanácsolták a szociáldemokráciának, foglalkozzon kizárólag azzal, hogy megszervezi „a munkásosztálynak a munkáltatók és a kormány elleni gazdasági harcát”, s ezáltal „magát a gazdasági harcot tegye politikai jellegűvé”. Csakhogy a gazdasági harc kizárólag a munkaerő eladásának előnyös feltételeivel összefüggő kérdésekre korlátozza a munkásmozgalmat, holott a proletariátusnak a kizsákmányoló rendszer teljes megsemmisítése és a szocializmusmal való felváltása az érdeke.

A proletariátusnak, hogy a szocializmusért vívott harcát siker koronázza, okvetlenül magas fokú politikai osztálytudatra van szüksége. A proletariátusban ezt az öntudatot a marxista párt alakítja ki, amely megtanítja arra, hogy minden osztályt minden életmegnyilvánulásában megfigyeljen és helyesen értékeljen, hogy a saját szempontjából reagáljon az erőszak és az elnyomás minden megnyilvánulására, bármely osztályt érinti is az.

Oroszország munkásosztályának, írta Lenin, a demokrácia élenjáró harcosaként kell fellépnie, neki kell szerveznie és vezetnie az egész nép cárizmus elleni harcát. Ehhez a proletariátusnak olyan pártra van szüksége, amely igazi élcsapata osztályának. A pártnak, hogy valóban élcsapattá váljon, meg kell szerveznie az önkényuralom teljes politikai leleplezését, fel kell használnia a tiltakozás minden megnyilvánulását a nép ezen esküdt ellensége ellen, a legelső sorokban kell küzdenie minden általános demokratikus kérdés megoldásáért, tántoríthatatlanul védelmezve a proletariátus érdekeit és szocialista céljait. Ez egyik legfontosabb feladata a marxista pártnak mint a munkásosztály *politikai vezetőjének* a munkásosztály felszabadulásáért folyó harcban.

„... a szociáldemokrata eszményképének – mutatott rá Lenin – nem egy trade-union titkárának kell lennie. hanem a *néptribunnak*, aki reagálni tud az önkény és az elnyomás minden megnyilvánulására, bárhol történjék, bármely réteget vagy osztályt érintsen is, aki mindezeket a jelenségeket általánosítani tudja a rendőri erőszak és a kapitalista kizsákmányolás egységes képében, aki minden apróságot ki tud használni arra, hogy *mindenki előtt* kifejtse szocialista

meggyőződését és demokratikus követeléseit, hogy *minden egyes emberrel* megértesse a proletariátus felszabadító harcának világtörténelmi jelentőségét”. (Ugyanott, 74. old.)

A forradalmárnak mint néptribunnak ez a híres lenini meghatározása volt a párt vezérfonala, amikor tagjait nevelte. A párt-szervezetek megtanulták szervezni a tömegeket, megmagyarázták nekik a proletariátus szocialista nézeteit és demokratikus követeléseit.

Az „ökonomisták” az ösztönösség előtti hajbókolásukkal ugyanolyan nagy kárt okoztak a proletariátus szervezeti feladatainak területén is. Az „ökonomisták” igazolni próbálták a kon-tárkodást, szűk körű szakmai szervezeteket igyekeztek létrehozni. Lenin keserűen írta, hogy az akkori szociáldemokrata szervezetek tevékenysége husángokkal felfegyverzett parasztoknak egy korszerű hadsereg elleni felvonulásához hasonlít. A munkásosztálynak, hogy győzhessen a cárizmus és a kapitalizmus ellen viselt háborúban, alaposan meg kellett szerveznie erőit.

„... adjatok nekünk egy forradalmárokból álló szervezetet – és kifordítjuk sarkából Oroszországot!” – hirdette Lenin. (Ugyanott, 117. old.)

Az oroszországi munkásosztály csak akkor tudja majd teljesíteni történelmi feladatait, hangoztatta Lenin, ha van harcos, centralizált, a tömegekkel elszakíthatatlan kapcsolatban álló forradalmi marxista pártja. Egy ilyen párt biztosítja a forradalmi munkásmozgalom szilárdságát és állhatatosságát. Mivel odaadó híve a forradalomnak, a legszélesebb munkástömegek körében is feltétlen bizalmat fog élvezni. Egy ilyen párt felépítéséhez hivatásos forradalmárok szükségesek, akik teljesen a forradalmi munkának szentelik magukat, következetesen és rendszeresen kifejlesztik magukban az ehhez szükséges tulajdonságokat. Így alakul ki a nagy politikai iskolát kijárt, kipróbált vezetők jól összehangolt kollektívája, akik nélkül „a jelenkori társadalomban egyetlen osztály sem folytathat állhatatos harcot”. (Ugyanott, 112. old.)

A marxista párt, írta Lenin, „a szocialista munkásmozgalom legmagasabb formája” Az oroszországi munkásmozgalomnak az volt a sajátossága, hogy a proletariátus politikai szervezete volt

az első és egyetlen szervezete. A párt szervezetét különféle más szervezeteinek kell körülvenniük: szakszervezeteknek, kulturális-népművelési szervezeteknek stb. A párt mint az *osztályszervezet legmagasabb formája* arra hivatott, hogy vezesse a proletariátus valamennyi többi szervezetét.

Lenin kimutatta, hogy Oroszország munkásosztályának forradalmi marxista pártjára óriási történelmi feladatok hárulnak. Zseniális előrelátással írta:

„Az a legközelebbi feladat, melyet a történelem most elénk tűzött, a *legforradalmibb* minden más ország proletariátusának *legközelebbi* feladatai közül. Ennek a feladatnak a megvalósítása, az európai és (most már azt is mondhatjuk) egyben az ázsiai reakció leghatalmasabb védőbástyájának lebombolása az orosz proletariátust a nemzetközi forradalmi proletariátus élcsapatává tenné.” (Ugyanott, 26. old.)

Lenin „Mi a teendő?” című könyvének óriási szerepe volt az „ökonizmus” eszmei szétzúzásában, a párt kádereinek a marxizmus alapján való tömörítésében, az OSZDMP II. kongresszusának előkészítésében. Ebben a könyvében Lenin kemény csapást mért a nyugat-európai szociáldemokrata pártok revizionistáira, Bernsteinre és híveire, leleplezte oportunizmusukat és a munkásosztály érdekeinek elárulását.

Az új történelmi korszakban, amikor közeledtek a proletariátus forradalmi harcai a burzsoázia ellen, Lenin új módon vetette fel a munkásosztály pártjának kérdését. A nyugat-európai szocialista pártok nem vezették a proletariátus osztályharcának minden megnyilvánulását. Parlamenti tevékenységre szorítkoztak. Egyre erőteljesebben jelentkezett oportunizmusuk, nem készítették elő a pártkádereket és a munkástömegeket a forradalomra.

Lenin a marxisták közül elsőként ismerte fel, hogy a munkásosztálynak *új típusú* pártra van szüksége. Az új típusú pártra, annak jellegére, a munkásmozgalomban betöltendő szerepére, tevékenységének alapelveire vonatkozó nézeteit is „Mi a teendő?” című könyvében fejtette ki.

A „Mi a teendő?” történelmi jelentősége abban áll, hogy Lenin, tovább fejlesztve Marxnak és Engelsnek a proletár párt-

ról hirdetett eszméit, kidolgozta a forradalmi marxista pártra, az új típusú pártra vonatkozó tanítás alapjait:

megindokolta azt az alapvető marxista tételt, hogy a marxista párt a munkásmozgalom egyesítése a szocializmussal;

feltárta, milyen óriási jelentősége van a tudományos szocializmus elméletének a munkásmozgalom és a párt egész tevékenysége szempontjából;

kifejtette, miért legyen a párt a proletariátus politikai vezére, a munkásmozgalom vezető ereje, amely összefogja és irányítja a proletariátus osztályharcát;

bebizonyította, hogy át kell szervezni a párt egész munkáját a tömegeknek a forradalomra való nevelése és előkészítése végett;

kimutatta, hogy az opportunizmus eszmei forrása mindenekelőtt az, hogy meghódol a munkásmozgalom ösztönössége előtt, és lekicsinyli a szocialista tudat szerepét a munkásmozgalomban.

A lenini „Iszkra” magasra emelte a marxizmus forradalmi elméletéért folyó harc zászlaját. A forradalmároknak az opportunisták ellen vívott nemzetközi csatáiban az orosz marxisták az első sorokban küzdöttek. Lenin, a marxizmus tisztaságát védelmezve, nyomatékosan hangsúlyozta, hogy folytatni kell az elmélet kidolgozását, hogy gazdagítani kell az elméletet a gyakorlati mozgalom tapasztalataival. Lenin már az „Iszkra” előkészítésének időszakában ezt írta:

„Marx elméletét egyáltalán nem tekintjük befejezett és érinthetetlen valaminek; ellenkezőleg, meggyőződésünk, hogy ez az elmélet csak alapköveit rakta le annak a tudománynak, amelyet a szocialistáknak minden irányban tovább *kell* fejleszteniük, ha nem akarnak elmaradni az élet-től.” (Lenin Összes Művei. 4. köt. 171–172. old.)

Lenin megmagyarázta, hogy a marxizmus általános elveit minden országban az ország sajátosságainak figyelembevételével kell alkalmazni, hogy az orosz szocialistáknak önállóan kell az elmélet kidolgozásán munkálkodniuk. Magának Leninnek a tevékenysége példát mutatott a marxizmus ilyen alkotó alkalmazására.

A marxista pártnak nagy veszélyt jelentett a narodnyikság, amely a forradalmi fellendülés hatására újból feléledt. 1901 vé-

gén különféle narodnyik csoportok maradványai a szociálforradalmárok pártjának (eszerek) hangzatos neve alatt egyesültek. 1901–1902-ben az eszerek néhány terrorcselekményt hajtottak végre. A narodovolec irányzat összeesküvő, terrorista hagyományai, az eszerek bizonyos, merőben külsőséges forradalmisága hatással volt a forradalmi értelmiségre, a munkások egy részére, sőt a nem eléggé állhatatos szociáldemokratákra is.

Az „Iszakra” igen élesen bírálta az eszereket. Az eszerek tagadták a proletariátus és a parasztság közti osztálykülönbségeket, a proletariátust és a parasztságot az értelmiséggel együtt feloldották a dolgozók tömegében, s ezzel megnehezítették, hogy a munkáosztály világosan felismerje vezető szerepét a forradalmi harcban. Azt hirdették, hogy az értelmiségnek párviadalra kell kiállnia az önkényuralommal, s ezzel hiábavaló terrorcselekményekre pazarolták a forradalmárok erejét, és gátolták a tömegek forradalmi harcának megszervezését. A „föld szocializálásának” követelésével azt az illúziót keltették a tömegekben, hogy a földmagántulajdon megszüntetésével és a földnek a parasztok közötti egyenlő elosztásával be lehet vezetni falun a szocializmust.

Az „Iszakra” egyik legfontosabb teendője a párt programtervezetének kidolgozása volt. A programnak, miután meghatározta a párt céljait és feladatait, eszmeileg egy egységes párttá kellett összekovácsolnia a szétszórt szociáldemokrata szervezeteket.

Az országban tapasztalható forradalmi fellendülés körülményei között az „Iszakra” felvetette a cárizmus elleni egyetemes népi harc széles körű politikai tervét. A lapnak jelentős szerepe volt a közelgő forradalom előkészítésében.

Az „Iszakra” azt tartotta egyik fő feladatának, hogy az akkori szociáldemokrata bizottságokat a proletár osztályharc vezetőinek és szervezőinek igazi törzskarává változtassa. A nyugat-európai szocialista pártoktól eltérően, amelyek a békés, parlamenti tevékenységre szorítkoztak, az „Iszakra” forradalmi harcra hívta fel a tömegeket, hangsúlyozta a politikai sztrájkok, tüntetések és más forradalmi módszerek jelentőségét. Egyre nőtt a bizottságok szerepe a munkásmozgalomban, fokozódott befolyásuk és vezető szerepük. A munkásmozgalom sűrűjében végzett munkájukkal erősítették tömegkapcsolataikat, igazi vezéreket neveltek a tömegeknek.

Az „Iszakra” következetesen küzdött azért, hogy a tömegek

forradalmi harcát a proletariátus vezesse. A szociáldemokraták elé azt a feladatot tűzte, hogy „menjenek el a lakosság minden osztályához”. Az „Iszkra” befolyásának tulajdonítható, hogy a szociáldemokrata szervezetek kiszélesítették munkaterületüket.

Különösen nagy figyelmet fordított az „Iszkra” a parasztságra mint a proletariátus szövetségésére. Felhívta a munkásosztályt arra, hogy adjon meg minden támogatást a parasztmozgalomnak. Amikor 1902 tavaszán megkezdődtek a parasztzavargások, a szociáldemokraták világosabban látták a maguk feladatait. Most az OSZDMP-bizottságok közvetlen kapcsolatot teremtenek a faluval: megjelennek a parasztsághoz szóló röplapok, csoportokat szerveznek, amelyek szociáldemokrata propagandát folytatnak a parasztok között. Bármilyen szerények voltak is ezek az első sikerek, óriási elvi jelentőségük volt, mert ezzel kezdődött a sokmilliós paraszti tömegek körében az osztályharc és a politikai öntudat eszméinek tervszerű terjesztése.

Lenin 1903-ban megjelent „A falusi szegénységhez” című broszúrájában a parasztok milliói számára érthető nyelven kifejtette a munkáspárt politikáját, megmagyarázta a falusi szegénységnek, milyen helyzetet kell elfoglalnia a forradalmi harcban.

„...az egész orosz munkásságnak és az egész falusi szegénységnek – írta Lenin – két kezével két irányban kell harcolnia: egyik kezével – valamennyi burzsoá ellen, szövetségben valamennyi munkással; másik kezével – a falusi hivatalnokok és a földesurak ellen, szövetségben valamennyi paraszttal...

Falun az első lépés a paraszt teljes felszabadítása, a paraszt teljes egyenjogúságának kivívása, parasztbizottságok létesítése, a lehasított földek visszaadása céljából. Az utolsó lépés pedig mind a városban, mind a falun egy és ugyanaz lesz: minden földet, minden gyárat elveszünk a földbirtokosoktól és a burzsoáziától, és megteremtjük a szocialista társadalmat.” (Lenin Összes Művei. 7 köt. 170., 179–180. old.)

Megindult a munka a hadseregben. 1902 decemberében létrejött a Forradalmi Katonai Szervezet, amely szorosan felzárkózott az OSZDMP mögé. Megnőtt a szociáldemokrácia befolyása a tanulóifjúság körében. A főiskolákon szociáldemokrata csoportok alakultak. Az 1902 elején megtartott országos diákkongressz-

szus határozatában leszögezte, hogy a lehető legszorosabban felzárkózik az OSZDMP mellé.

Az „Iszkra” kész volt bármely társadalmi réteget támogatni, amikor az kifejezte elégedetlenségét a cári Oroszországban fennálló rendszerrel szemben. Ez határozta meg a liberális burzsoázia ellenzéki mozgalmához való viszonyát is. Amíg a liberálisok nem alkottak szervezett politikai csoportot, az „Iszkra” ösztö-kélte őket a cári önkényuralom elleni tiltakozásra, s egyszersmind bírálta határozatlanságukat és gyávaságukat. 1902-ben viszont, amikor a liberálisok P. Sztruve vezette politikai csoportja s külföldi lapjuk, az „Oszvobozsgyenyije” [„Felszabadulás”] megjelent a színen, és igényt támasztott a felszabadító mozgalom vezetésére, az „Iszkrá”-nak az lett a fő feladata, hogy leleplezze a liberalizmus forradalomellenességét.

Az orosz marxisták harcos lapja következetesen síkraszállt minden nemzet ama jogáért, hogy önmaga határozza meg sorsát. Az „Iszkra” hevesen tiltakozott a nemzetiségi elnyomás minden megnyilvánulása ellen. Védelmezte a finn nép törvényes jogait, izzó haraggal megbélyegezte a cári banda erőszakoskodásait. Leleplezte a távol-keleti gyarmatosítási politikát, bűnösnek nyilvánította azt a háborút, amelyet az orosz cárizmus és az európai imperialisták szerveztek a kínai nép ellen. A lenini „Iszkra” sokat tett azért, hogy az elnyomott népek dolgozó tömegei bizalommal legyenek az orosz proletariátus iránt, a nemzeti elnyomás minden formája ellen küzdő állhatatos, rendíthetetlen harcost lássák benne. Ugyanakkor az „Iszkra” engesztelhetetlen küzdelmet folytatott a zsidó, lengyel és egyéb kispolgári nacionalisták ellen, akik nemzeti viszályt szítottak a munkások között. Lenin fáradhatatlanul propagálta a proletár internacionalizmus elvét. Szüntelenül azt magyarázta, hogy a cárizmus csak akkor győzhető le, a dolgozók teljes politikai és gazdasági szabadsága csak akkor biztosítható, ha az elnyomott népek munkásai szoros szövetségben állnak az orosz proletariátussal, ha létrejön Oroszország egész munkásosztályának harci egysége, nemzetiségre tekintet nélkül.

Ily módon a lenini „Iszkra”, amely a munkásosztály befolyását fáradhatatlanul és következetesen kiterjesztette a közélet minden területére, a lakosság különféle rétegeiben felszította a politikai elégedetlenséget. Az „Iszkra” olyan pártot épített, amely harcot indított mindennemű gazdasági, politikai, társa-

dalmi és nemzeti elnyomás ellen, és nevelte a munkásosztályt, hogy betölthesse a cárizmus elleni össznépi harc vezetőjének szerepét.

Az „Iszkra” következetesen megvalósította a lenini szervezeti tervet. „Levél egy elvtárshoz szervezeti feladatainkról” című írásában Lenin a következő sémát javasolta az OSZDMP helyi szervezeteinek felépítéséhez. Minden városban legyen egy pártbizottság, amely a helyi mozgalom élén áll. Véget kell vetni annak az abnormális és káros gyakorlatnak, hogy a helyi szervezeteket két bizottságra, két részre – munkás- és értelmiségi részre – osszák, amint ezt az „ökonomisták” tették. A bizottságban benne kell lenniük a munkásmozgalom főbb vezetőinek, akik a legszorosabb kapcsolatban vannak a tömegekkel és a legnagyobb tekintélynek örvendenek körükben. A bizottságnak kétfajta szervezet van alárendelve. Először, a kerületi csoportok és az üzemi albizottságok. Minden üzemnek a mi erődünkkel kell válnia, követelte Lenin. Ezek a kerületi és üzemi csoportok kapcsolják össze a bizottságot a munkástömegekkel. Másodszor, a bizottság melletti csoportok, amelyek a párt különféle szükségleteit elégítik ki: propagandista csoportok, szállítási, nyomdai, konspiratív lakásokat szervező, besúgókat megfigyelő csoportok, ifjúsági csoportok, az együttműködő hivatalnokok csoportjai stb. Ezekből a csoportokból némelyek a pártszervezethez tartoznak, mások felzárkóznak mellé, a befolyása alatt állnak. Ilyenformán minden helyi pártszervezetnek vezető káderekből, főként hivatásos forradalmárokból és perifériális körök és csoportok szerteágazó hálózatából kellett állnia. A szervezet ilyen felépítése biztosította a centralizmust, a fegyelmet, a tömegekkel való szoros kapcsolatot, a mozgékonyt és a rugalmasságot. A lenini terv alapján megkezdődött a szociáldemokrata szervezetek átépítése.

Az „Iszkra” körül hivatásos forradalmárokból álló erős szervezet alakult ki. Az illegalitás zord körülményei között, a nagyszámú ellenséggel vívott harcban edződtek a hivatásos forradalmárok, a proletariátus ügyének önzetlen és odaadó harcosai, elvű és fegyelmezett emberek, akik engesztelhetetlen ellenségei mindenfajta opportunistáknak, s elszakíthatatlan kapcsolatban állnak a tömegekkel. Ilyen hivatásos forradalmárok voltak: I. V. Babuskin, N. E. Bauman, M. I. Kalinyin, V. Z. Keczhoveli, N. K. Krupszkaja, M. M. Litvinov, G. I. Petrovskij, O. A. Pjatnyickij, Sz. G. Saumjan, N. A. Szkripnyik, A. A. Szolc,

Sz. Sz. Szpandarjan, I. V. Sztálin, J. D. Sztaszova, J. M. Szverdlov, R. Sz. Zemljacska és sok már iszkrás. A hivatásos forradalmárok iszkrás szervezete kiemelkedő szerepet töltött be a párt életében.

A párt megteremtéséért folytatott harcban az „Iszkra” egységes egészként lépett fel. A párt programbeli és taktikai nézeteinek kidolgozása során azonban Leninnek a szerkesztőségen belül le nem becsülhető tévelygések és ingadozások ellen kellett küzdenie. Nézeteltérések támadtak a liberális burzsoáziához való viszony kérdésében. Lenin amellet volt, hogy határozottan bírálni kell a liberálisok politikai renyheségét és gyávaságát, hogy le kell leplezni forradalomellenességüket. Plehanov és Akszelrod szövetségeseinek tekintette a liberálisokat a forradalomban.

Heves viták kerekedtek a program egyes kérdései körül. Plehanov a proletárdiktatúra kérdésében ingadozott. Kizárólag Lenin érdeme, hogy a programtervezetben szabatosan megfogalmazták a marxizmusnak a proletariátus diktatúrájáról szóló alaptételét. Plehanov feloldotta a proletariátust a dolgozók egész tömegében, s nem hangsúlyozta, hogy a munkásosztály maga köré gyűjtheti és maga köré kell is hogy gyűjtse a tőke összes elnyomottait. Fel sem ötlött benne az a gondolat, hogy a proletariátus osztályharcát a pártnak kell vezetnie. Lenin követelésére a programtervezet kidomborította a párt proletár jellegét, a munkásosztály hegemoniájának eszméjét és a pártnak a munkásmozgalomban betöltött élenjáró, vezető szerepét.

Éles harc bontakozott ki az agrárprogram kérdéseiben. Lenin kitűzte azt a követelést, hogy semmisítsék meg falun a hűbériség maradványait, többek között adják vissza a parasztnak a „lehasított földeket”. Ugyanakkor azt tartotta, hogy a forradalmi parasztmozgalom kibontkozásának körülményei között a „lehasított földek” visszaadásának követelése helyébe a föld nacionalizálásának programját kell majd állítani. Plehanov, Akszelrod és Martov, akik lebecsülték a munkás-paraszt szövetség jelentőségét a forradalomban, elleneztek a föld nacionalizálásának lenini tételét.

A szerkesztőségen belül már akkor két politikai vonal rajzolódott ki: a forradalmi marxista és az opportunistá vonal. A legfontosabb elvi kérdésekben kiobbant éles összecsapások időnként az „Iszkra” vezető kollektívájának széthullásával fenyegettek, de szakadásra akkor még nem került sor.

A lenini vezetés a munkásmozgalom minden kérdésében biztosította az „Iszkra” forradalmi marxista állásfoglalását. Lenin később úgy jellemezte a régi „Iszkrá”-t, hogy az teljesen bolsevik irányzatú volt.

„A bolsevizmus – írta Lenin – három éven át, 1900-tól 1903-ig vezette a régi »Iszkrá«-t és mint egységes irányzat szállt harcba a mensevizmus ellen.” (*Lenin Összes Művei*. 19. köt. 99. old.)

Az „Iszkra” eszmei tévelygés és szervezeti zűrzavar közepette kezdte meg munkáját. Tevékenysége során eszmeileg és szervezetileg előkészítette a forradalmi marxista párt létrehozását. 1902 második felében–1903 elején valamennyi bizottság (kivéve a voronyezsit, ahol még az „ökonomisták” ültek nyeregben) csatlakozott az „Iszkrá”-hoz. Az „Iszkra” győzelmét meg kellett szilárdítani a párt kongresszusán.

3. Az OSZDMP II. kongresszusa. A párt első programja. *A bolsevik párt létrejötte*

Az OSZDMP II. kongresszusa titokban ülésezett, kezdetben Brüsszelben, majd Londonban, 1903. július 17-től augusztus 10-ig. A kongresszuson 26 szervezet képviselőjében 43 küldött vett részt 51 szavazattal. A gondos előkészítés, a képviselőteljessége, a megvitatásra kerülő kérdések széles köre tekintetében az OSZDMP II. kongresszusa addig soha nem látott jelenség volt az orosz forradalmi mozgalom történetében. A kongresszus megnyitása előtt és munkája idején az általános sztrájkok hatalmas hulláma hömpölygött végig Oroszország déli részén. A kongresszusra érkező küldöttek magukkal hozták a közeledő forradalmi vihar szelét.

Az OSZDMP II. kongresszusának – amint erre Lenin rámutatott – az volt a legfőbb feladata, hogy az „Iszkra” által megjelölt és kidolgozott elvi és szervezeti alapokon megteremtse az *igazi* forradalmi munkáspártot. Ezt a feladatot az opportunizmus elleni heves harcban kellett megoldani.

Az „Iszkra” 33 szavazatával többségben volt a kongresszuson. Az „Iszkra”-elleneseknek nyolc szavazatuk volt (három „ökonomo-

mista" és öt bundista). A „Juzsnij Rabocsij"- [„Déli Munkás"] csoporttal tartottak az ingadozók: a centristák vagy – ahogyan Lenin nevezte őket – a „mocsár"; ezeknek tíz szavazatuk volt. Noha a kongresszusi küldöttek többsége az „Iszakra" hívei közé sorolta magát, nem mindegyikük volt igazi iszkrás. A szilárd és következetes iszkrásoknak, Lenin híveinek 24 szavazatuk volt: a Martovval tartó úgynevezett ingatag iszkrások, a majdani mensevikek kilenc szavazattal rendelkeztek. Az „Iszakra"-ellenesek saját céljaik érdekében igyekeztek kihasználni az iszkrások között felmerülő minden nézeteltérést.

A kongresszusnak a párt létrehozása során olyan akadályt kellett leküzdenie, mint a körösi. Az volt a feladata, hogy a szűk kör-kötélékeket egységes, szerteágazó párt-kötélékkel helyettesítse, hogy olyan pártot teremtsen, amelyben minden szervezet eszmeileg és szervezetiileg szoros kapcsolatban áll egymással. A köröknek ez a pártba való beolvasztása igen nagy nehézségekbe ütközött, s a kongresszuson a pártelv nemegyszer összeütközésbe került a körösi szellemmel.

A kongresszus annak a kérdésnek a megtárgyalásával kezdte munkáját, hogy a Bund milyen helyet foglaljon el a pártban. Ez nem volt véletlen. Az „Iszakra" kitartott a mellett a gondolat mellett, hogy egységes, centralizált pártba kell tömöríteni valamennyi Oroszországban élő nemzet haladó munkásait. A Bund a pártot föderatív alapokra akarta felépíteni, s a közös pártvezetőségtől független nemzeti szervezetek formális egyesülésének tekintette. Az ilyen szervezetek laza kapcsolatban álltak volna egymással, nem alkottak volna összeforrott proletár pártot. A kérdésnek nagy volt a jelentősége, mert föderalista nézetek kaptak lábra több nemzeti szociáldemokrata szervezetben: a lengyelek, a lettek, a litvánok és az örmények körében.

Lenin és hívei kérlelhetetlen harcot folytattak a bundisták szervezeti nacionalizmusa ellen, megmagyarázták, mennyire káros a föderáció, mert a párt belső életében törvényesíti az elkülönülést és ellentmond a centralizmus elvének. A kongresszus elvetette a pártépítésben a nacionalista elvet. Győzött a lenini eszme, amely szerint a pártot a centralizmus és a proletár internacionalizmus elvei alapján kell felépíteni.

A kongresszus határozatának jelentősége túlnőtt Oroszország keretein. A soknemzetiségű országok munkáspolitikájának legfontosabb szervezeti elvéről volt szó. Nem sokkal az OSZDMP

II. kongresszusa előtt az ugyancsak soknemzetiségű országban működő osztrák szociáldemokraták a föderáció mellett foglaltak állást, és az egységes párt nemzeti szervezetekre bomlott szét. Az orosz marxisták megmutatták a pártépítés egyetlen helyes útját, mely biztosítja az összes nemzetek munkásainak harci egységét.

Ezt követően a kongresszus a pártprogram kérdését tárgyalta.

Éles harc bontakozott ki a programnak a proletariátus diktatúrájáról szóló pontja körül. Az opportunisták vezére, Akimov és elvbarátai ellenezték a proletárdiktatúráról szóló tétel programba iktatását, s a nyugat-európai szocialista pártok programjaira hivatkoztak, amelyek nem tartalmazták a proletárdiktatúra kivívásának feladatát. Azt állították, hogy az osztályellentétek enyhülnek, és hogy a munkáosztály anyagi helyzetének fokozatos javulása önmagától meghozza a szocializmust. A kongresszus megsemmisítő csapást mért az opportunistákra, és beiktatta a programba a proletárdiktatúráról szóló alapvető marxista tételt.

Az „ökonomisták” támadták a programnak azt a tételét, amely szerint a pártnak vezető szerepet kell betöltenie a munkásmozgalomban, és több módosító javaslatot terjesztettek a kongresszus elé a „spontaneitás elmélete” szellemében. A kongresszus valamennyi módosító javaslatukat elvetette.

Különösen makacsul ellenezték az opportunisták a programnak a parasztkérdéssel kapcsolatos részét. A parasztság forradalmiságát tagadó állításaikkal azt leplezték, hogy nem óhajtják, sőt, nem is merik forradalomba vinni a tömegeket. Az opportunisták lényegében a proletariátusnak a forradalomban betölten-dő vezető szerepe ellen, a munkás-paraszt szövetség ellen hadakoztak.

Az agrárprogram alapja két egymással összefüggő alapelv volt: „a hűbériség maradványainak megszüntetése” jelszóval polgári demokratikus forradalomba vinni a parasztságot, és a másik feladat: „szabadon fejleszteni az osztályharcot falun” vagyis megteremteni a feltételeket a szocialista forradalom győzelméért vívandó harchoz. Lenin ezt a programot védelmezve hangsúlyozta, hogy a feudális maradványok megsemmisítésének követelése forradalmi jellegű követelés.

„Minthogy a szociáldemokrácia most harcra kelt a paraszti érdekekért – mondotta –, a jövőben bizonyára számolhatunk azzal, hogy a paraszti tömeg hozzászokik ahhoz, hogy a szociáldemokráciában érdekeinek védelmezőjét lássa.”
(*Lenin Összes Művei*. 7. köt. 268. old.)

Komoly viták robbantak ki a nemzeti kérdésben. A soknemzetiségű Oroszországban rendkívül fontos volt a nemzeti kérdés helyes megoldása. A marxista nemzetiségi program elméleti alapjait és gyakorlati követeléseit Lenin dolgozta ki. „A nemzeti kérdés programunkban” című munkájában és az „Iszakra” más cikkeiben megindokolta következetesen internacionalista programtételeit: nemzetiségre való tekintet nélkül valamennyi állampolgár teljes egyenjogúságának követelését, az állam kebelébe tartozó valamennyi nemzet önrendelkezési jogának elismerését, a különböző nemzetiségű munkások egységes osztályszervezetekben (párt, szakszervezetek stb.) való tömörítésének elvét.

A nemzetek önrendelkezési jogának a programban rögzített jelszava kitűnő fegyvere volt a pártnak a forradalmi harcban: Oroszország elnyomott nemzetiségeit a nemzeti elnyomás ellen következetesen harcoló proletariátus mellé állította, előmozdította a munkásosztálynak a proletár internacionalizmus szellemében való nevelését. Ezzel a jelszóval a bundisták a kulturális nemzeti autonómia velejéig opportunistá és nacionalista követelését állították szembe. Ez a nemzeti kultúra ismérve alapján elkülönítette egymástól a munkásokat, és bomlasztotta a proletariátus nemzetközi osztályegységét; a kultúra kérdéseire korlátozta a különféle nemzetek dolgozóinak érdekeit, és elvonta őket a forradalomért, az egész állam demokratikus átalakításáért folytatandó harctól. Helytelen álláspontot foglaltak el a kongresszuson a lengyel szociáldemokrácia képviselői. Tévesen azt tartották, hogy a népek önrendelkezési jogának jelszava a lengyel nacionalisták malmára hajtja a vizet, és azt javasolták, hogy ne vegyék be ezt a programba.

A lenini eszmék és az OSZDMP II. kongresszusán a nemzeti kérdésben elfogadott pártprogram csapást mértek a nacionalizmusra. Gazdagították a marxista elméletet, és hozzásegítették a pártot, hogy helyes nemzeti politikát folytasson.

Az iszkrások visszaverték az opportunisták minden támadását. A kongresszus az iszkrás programot fogadta el, amely két rész-

ből állt: maximális és minimális programból. A maximális program a párt fő feladatáról szólt: a kapitalizmusnak szocializmussal való felváltásáról és megvalósításának feltételeiről, a szocialista forradalomról és a proletárdiktatúra megteremtéséről. A minimális program a párt legközelebbi feladatairól szólt: a cárizmus megdöntéséről, a polgári demokratikus forradalomról, a demokratikus köztársaság megteremtéséről, a nyolcórás munkanapról, valamennyi nemzet teljes egyenjogúságáról és önrendelkezési jogáról, falun a hűbériség maradványainak felszámolásáról.

A II. kongresszus igazi marxista pártprogramot fogadott el. A nyugat-európai szociáldemokrata pártoktól eltérően, az OSZDMP akkor a világ egyetlen olyan munkáspártja volt, mely programjában megfogalmazta a proletárdiktatúra eszméjét. Az OSZDMP programja annak az elméleti munkának volt az eredménye, amellyel az orosz marxisták több fontos tétellel gazdagították a marxizmust: a demokráciáért vívott harc és a szocializmusért vívott harc összefüggéséről, a munkásosztálynak ebben a harcban betöltött vezető szerepéről szóló tétellel. Ez a program meghatározta a párt következetes marxista politikáját, és elősegítette a proletariátusnak a hatalomért vívandó forradalmi harc szellemében való nevelését. A párt joggal lehetett büszke erre a programra. Ennek a programnak az alapján épült fel és erősödött a bolsevikok pártja. Ezt a programot követve, a párt sikeresen harcolt az oroszországi polgári demokratikus forradalom és szocialista forradalom győzelméért.

A kongresszus kiemelte az „Iszakra” óriási érdemeit az opportunizmus ellen vívott harcban, a marxizmus védelmezésében és fejlesztésében, a párt építésében, és az „Iszkrá”-t a párt központi lapjává nyilvánította. A kongresszus az iszkrás irányzatot elismerte az egész párt irányzatának.

A párt szervezeti szabályzatának vitájában, különösen a párttagságról szóló első pont tárgyalása során, két homlokegyenest ellentétes vélemény nyilvánult meg a párt fogalmának értelmezésében. Lenin az első pont következő megfogalmazását javasolta: „A párt tagjának tekintendő mindenki, aki elismeri a párt programját, támogatja a pártot mind anyagi eszközökkel, mind a pártszervezetek egyikében való személyes részvétellel.” Martov beterjesztette a maga megfogalmazását, amely szerint a párt „tagjának tekintendő mindenki, aki a párt programját elismeri,

a pártot anyagi eszközökkel támogatja, és a pártot szervezetei egyikének vezetése alatt rendszeres személyes támogatásban részesíti". Vagyis, Lenin a párttagság meghatározásánál ragaszkodott „a pártszervezetek egyikében való személyes részvételhez”, Martov pedig azt javasolta, hogy „a rendszeres személyes támogatásra” szorítkozzanak.

Lenin szervezett egésznek tekintette a pártot. Minden párttagnak okvetlenül valamelyik pártszervezethez kell tartoznia. Ez a biztosítéka valamennyi párttag marxista nevelésének és magas fokú fegyelmezettségének, meg annak is, hogy a párt ténylegesen ellenőrzi minden tagjának tevékenységét, és szilárd kézzel vezeti minden tagját. A párt ilyenformán egységes terv szerint dolgozó pártszervezetek harmonikus rendszere, a fegyelem és a szervezettség megtestesülése.

Martov azt javasolta, hogy minden jelentkezőt vegyenek fel a pártba, s ne kötelezzék, hogy valamelyik szervezet tagja legyen, ne szorítsák a pártfegyelem keretei közé. Martov és elvbarátai a „tárt ajtóknak” a II. Internacionálé szociáldemokrata pártjaiban honos politikáját követték, amely gyengítette a proletár párt szervezetének szigorú következetességét. A martovisták azt tartották, hogy bármely sztrájkolónak vagy értelmiséginek joga van a párthoz tartozónak tekinteni magát még akkor is, ha nem lépett be és nem is akar belépni a párt valamelyik szervezetébe. Így a párt tarkabarka, szétfolyó és megformálatlan képződménnyé vált volna.

A párttagság lenini értelmezése óvta a marxista párt vonalának szilárdságát és elveinek tisztaságát, megnehezítette az ingatag elemeknek a pártba való belépését.

„Feladatunk – mondotta Lenin a kongresszuson –, hogy megóvjuk pártunk szilárdságát, állhatatosságát, tisztaságát. Igyekeznünk kell mind magasabbra, magasabbra és magasabbra emelni a párttag címét és jelentőségét – és ezért ellenzem Martov fogalmazását.” (Ugyanott, 275. old.)

Lenin figyelmeztette a párttagokat arra a veszélyre, amely a párt tisztaságát a különféle állhatatlan, ingatag és opportunisták beszívargása révén fenyegette. Ez a munkáspártra mindenütt leselkedő veszély különösen nagy volt Oroszországban, mert az ország polgári demokratikus forradalom küszöbén állt,

s ennek következtében kispolgári elemek is áramlottak a pártba. Leninnek az az útmutatása, hogy a jelentkezőket a felvételnél gondosan válogassák meg, hogy a párttag címének megadását nagy követelményekhez kössék, a bolsevik párt egyik szervezeti alapelve lett.

A szervezeti szabályzat első pontja körüli harc elvi értelme abban a kérdésben foglalható össze, hogy milyennek is kell lennie a pártnak. A leninisták egységes és harcos, gondosan megszervezett és fegyelmezett forradalmi proletár pártot akartak, a martovisták pedig szétfolyó, tarkabarka, megformálatlan, kispolgári opportunistá pártot. Lenin olyan belső rendet akart teremteni a pártban, amely biztosítja a párt következetesen forradalmi jellegét. Ezért állt ki olyan egységesen a martovi megfogalmazás mellett valamennyi opportunistá: a bundisták, az „ökonomisták”, a centristák, az ingatag iszkrások. Minthogy az opportunisták – Akimovtól Trockijig – összefogtak, a kongresszus 28 szavazattal 22 ellenében (egy küldött tartózkodott a szavazástól) a szervezeti szabályzat első pontját Martov megfogalmazásában fogadta el.

Az opportunistáknak ez az ideiglenes győzelme nem ingatta meg a leninistákat. Éles harc bontakozott ki a párt Központi Bizottságának szerepe körül. Az opportunisták csorbítani akarták a Központi Bizottság vezető szerepét. Azt javasolták, hogy korlátozzák a Központi Bizottságnak a helyi bizottságok feloszlására vonatkozó jogát, hogy a Központi Bizottságnak csak azok a határozatai legyenek kötelezők a pártszervezetekre, amelyek az egész pártot érintik. A kongresszus elvetette ezeket az indítványokat. A szervezeti szabályzat leszögezte, hogy a Központi Bizottság „összefogja és irányítja a párt egész gyakorlati tevékenységét”, elosztja a párt erőit és eszközeit, szervezi a párt különféle intézményeit és vezeti tevékenységüket, hogy „a KB minden határozata kötelező valamennyi pártszervezetre...” (Az SZKP... határozatai. I. rész. 50. old.) Ezek az alapelvek a párt valamennyi későbbi szervezeti szabályzatában érvényesültek. A szilárd iszkrások az autonómia és a föderáció opportunistá elvével szemben megvédték a párt felépítésében a centralizmus elvét.

A Lenin vezette iszkrásoknak a párt szervezeti szabályzatáért folytatott harca óriási jelentőségű. Lenin és hívei a kongresszuson megvédték az iszkrások szervezeti tervét. Ennek a tervnek

az alapján jött létre és erősödött meg az oroszországi forradalmi marxista párt, a bolsevikok pártja.

A szervezeti szabályzat elfogadásával kapcsolatban a kongresszus több határozatot hozott, amelyek a pártelv megszilárdítását célozták. A kongresszus határozatot hozott arra, hogy fel kell számolni a külföldön uralkodó abnormális helyzetet, azt, hogy ott két szervezet működjön – az „ökonomista” „Orosz Szociáldemokraták Külföldi Ligája” –, s a „Ligát” ismerte el az OSZDMP egyetlen külföldi szervezetének. Két „ökonomista”, a „Külföldi Szövetség” két képviselője, tiltakozása jeléül elhagyta a kongresszust.

A Bund azt követelte a kongresszuson, hogy ismerjék el a zsidó proletariátus egyedüli képviselőjének. Ez azt jelentette volna, hogy a szociáldemokraták a pártszervezetekben nemzeti-ségük szerint szétválasztják a munkásokat, lemondanak a proletariátus egységes osztályszervezeteiről. A kongresszus elutasította ezt a nacionalista követelést. Ekkor az öt bundista szintén elhagyta a kongresszust és bejelentette, hogy a Bund kilép az OSZDMP-ből. A hét opportunista távozása a szilárd iszkrások javára változtatta meg az erőviszonyokat.

Az iszkrás elveknek a programbeli, a taktikai és a szervezeti kérdésekben aratott győzelmét meg kellett szilárdítani a körösi határozott felszámolásával és olyan központi vezető szervek (Központi Bizottság és a központi lap) megválasztásával, amelyek biztosítják a párt egész tevékenységének következetesen forradalmi irányvonalát. A leninisták szilárd és következetes forradalmárokból álló Központi Bizottság mellett kardoskodtak. A martovisták viszont azt akarták elérni, hogy a Központi Bizottságban az ingatag, opportunistá elemek legyenek többségben. A szilárd iszkrások azt javasolták, hogy az „Iszakra” szerkesztőségét Lenin, Martov, Plehanov összetételben válasszák meg. A martovisták ragaszkodtak a régi hattagú szerkesztőséghez.

A küldöttek többsége határozottan támogatta az iszkrás pártelv győzelmének megszilárdítására irányuló lenini tervet. Az „Iszakra” szerkesztőségébe Lenint, Martovot és Plehanovot választották be. A Központi Bizottságba beválasztották Krzsizsanovszkijt, Lengnyiket, Noszkovot, Martov azonban visszautasította a szerkesztőségben való részvételt, hívei pedig nem vettek részt a Központi Bizottság megválasztásában.

A kongresszus a párt központi szerveinek megválasztására vonatkozó szavazással megszilárdította a lenini elvek győzelmét a pártban. Ettől kezdve Lenin híveit, akik a párt vezető szerveinek megválasztása során többséget [oroszul: bolsinsztvo] kaptak, bolsevikoknak, Lenin ellenfeleit pedig, akik kisebbségben [oroszul: menysinsztvo] maradtak, mensevikeknek kezdték nevezni. A kongresszusi harcban született „bolsevik” szó egyértelmű lett „a munkásosztály ügyéhez, a kommunizmus ügyéhez végsőkéig hű, következetes marxista forradalmár” fogalmával.

A bolsevikoknak a kongresszuson aratott győzelmét előkészítette a szociáldemokrata mozgalom egész előző fejlődése. A kongresszuson olyan pártkáderek voltak képviselve, akik az opportunizmus elleni éles elvi harcban nevelődtek. A martovistáknak az a szándéka, hogy a párt vezetését állhatatlan, ingadozó elemekre bízzák, szükségszerűen elriasztotta tőlük az iszkra vonal következetes híveit. A különféle opportunisták a kongresszuson kialakult egységével szemben határozottan védtek a párt érdekeit a legnagyobb bizottságok képviselői: a pétervárié – A. V. Sotman, a moszkvaié – N. E. Bauman, a bakuie – B. M. Knunjanc, a donié – Sz. I. Guszev, a kijevié – P. A. Kraszikov, az odesszaié – R. Sz. Zemljacska, az „Északi Szövetség” képviselői – L. M. Knyipovics és A. M. Sztopanyi, a tulai bizottság képviselői – Sz. I. Sztjepanov és D. I. Uljanov (Lenin öccse) és mások.

A kongresszusi munka során egyre tisztábban kirajzolódott Lenin kiemelkedő szerepe a pártért folyó harcban. Lenin köré csoportosultak mindazok, akik következetesen védelmezték a marxista párt megalakításának ügyét.

A forradalmi marxista párt, a bolsevik párt megalakítása – ez az OSZDMP II. kongresszusának legfőbb eredménye. Az oroszországi munkásmozgalom hosszú és tövises utat tett meg, míg eljutott a mozgalom legmagasabb formájához: az önálló politikai párthoz. Ezt a pártot a lenini „Iszkra” által kidolgozott eszmei és szervezeti elvek alapján hozták létre, fő káderei harcban megedzett hivatásos forradalmárok voltak, vezetői pedig lenini bolsevikok.

A munkásosztály forradalmi pártjának megalakulása igen fontos mérföldkő Oroszország történetében. A kilencvenes évek derekától a proletariátus számottevő politikai erőként szerepelt az ország életében, pártjának megalakulásával pedig mindinkább

az összes dolgozók vezérévé vált. Az OSZDMP programjában a munkásosztály, a nyomorban tengődő paraszti tömegek és az elnyomott nemzetiségek megtalálták titkos vágyaik kifejezését. Míg a liberálisokat kielégítette egy mérsékelt, a cári monarchiát fenntartó alkotmány, az eszerek pedig nem mentek tovább a politikai szabadság bizonytalan követelésénél, addig a munkáspárt arra hívta fel a tömegeket, hogy döntsék meg a cárizmust, következetesen demokratizálják az egész állami és közéletet, hogy harcoljanak a szocialista forradalomért és a proletárdiktatúráért, a társadalomnak a szocializmus elvei alapján történő teljes átalakításáért. Az OSZDMP volt az egyetlen párt, amelynek a tevékenysége teljes egészében megfelelt az ország és a nép érdekeinek.

A II. kongresszusnak világtörténelmi jelentősége van. Fordulópont volt a nemzetközi munkásmozgalom történetében. Nyugat-Európában a munkáspártok a kapitalizmus viszonylag békés fejlődésének körülményei között alakultak, amikor a polgári forradalmak kora lényegében már véget ért, a szocialista forradalmak kora pedig még nem köszöntött be. Ebben a helyzetben fokozatosan kifejlődtek az olyan parlamenti pártok, amelyeket lezüllesztett a burzsoá legalitás, és amelyek megbékéltek a soraikban jelentkező oportunizmussal. Az oroszországi munkáspárt a kibontakozó forradalom viszonyai között jött létre. Elő kellett készítenie a tömegeket erre a forradalomra. A kegyetlen rendőri üldözések tüzeiben, az oportunizmus különféle megnyilvánulásai ellen vívott éles harcban a párt mint következetesen forradalmi erő, mindjobban megedződött.

Az oroszországi marxista párt új történelmi korszak – az imperialista korszak – elején lépett a porondra, akkor, amikor a proletariátus forradalmi csaták küszöbén állt. A II. Internacionálé pártjai képtelenek voltak az új feladatok helyes megoldására, nem készítették elő a munkásosztályt a kapitalista iga lerázásáért és a proletárdiktatúra megteremtéséért vívandó forradalmi harcokra. Engels halála után (1895) a II. Internacionálé vezetősége egyre inkább az oportunizmus felé fordult. Már a századforduló idején a revizionizmus ellen vívott első küzdelmek is azt mutatták, hogy a nyugat-európai szocialista pártok vezetői egyre inkább behódnak a marxizmus ellenségeinek, akik a szocialista forradalomról való lemondást és a burzsoáziával való kiegyezést hirdették. A II. Internacionálé forradalmi

elemei túlságosan gyengék voltak ahhoz, hogy változtathattak volna ezen a helyzeten.

Csak a Lenin vezette orosz bolsevik marxisták voltak azok, akik az új korszak feladatainak magaslatán állottak, s helyes választ adtak a munkásmozgalom legfontosabb problémáira. Le- szögezték, hogy a párt a proletariátus politikai vezetőjének szerepét hivatott betölteni, s azt a feladatot tűzték ki, hogy a szocialista forradalom megvalósítása és a proletárdiktatúra létrehozása céljából a dolgozó tömegeket a munkásosztály oldalára kell állítani. Megállapították, hogy a munkásmozgalom egyik legégetőbb feladata az opportunizmus elleni erélyes harc, s példát mutattak az ilyen engesztelhetetlen harcra. Olyan pártot teremtettek, amely rendszeres munkával forradalmi szellemben nevelte a munkásosztályt, amelyben olyan vezető káderek formálódtak, akik szoros kapcsolatban voltak a tömegekkel, és akik hatni is tudtak rájuk.

A bolsevizmus volt a legforradalmibb és legkövetkezetesebb marxista irányzat a nemzetközi munkásmozgalomban. Lenin és a vezetése alatt álló marxisták tevékenységének eredményeképpen először Oroszországban jött létre az *új típusú párt*, az opportunizmussal szemben engesztelhetetlen, a burzsoáziával szemben forradalmi magatartást tanúsító párt, a szociális forradalom és a proletárdiktatúra pártja: a bolsevik párt.

„A bolsevizmus – írta később Lenin –, mint politikai eszmé- áramlat és mint politikai párt, 1903 óta áll fenn.” (*Lenin Művei*, 31. köt. 9. old.)

4. *Megindul a harc a mensevikek ellen, a párt megszilárdításáért*

A párton belüli helyzetet a II. kongresszus után bonyolulttá tette az, hogy az iszkrások között szakadás történt. Az „ökon- omisták” végérvényesen lelepleződtek. A mensevikek személyé- ben a pártnak új opportunistákkal volt dolga, de a mensevikek opportunisták természetét még nem sikerült leleplezni. Minden párttagnak világosan látnia kellett, hogy a pártot komoly veszély fenyegeti a mensevikek részéről.

Több évig tartó elkeseredett, kíméletlen harc indult meg a forradalmárok – vagyis a bolsevikok – és az opportunisták –

vagyis a mensevikek – között. Ennek a harcnak óriási jelentősége volt a párt sorsa, a forradalom szempontjából. Lenin, a bolsevikok azért küzdöttek, hogy a párt a kongresszuson jóváhagyott program szellemében tevékenykedjen. A mensevikek az opportunizmus útjára próbálták vinni a pártot. Nem voltak hajlandók alávetni magukat a kongresszus határozatainak, de nem szánták rá magukat arra sem, hogy híveiket nyíltan a párttal való szakításra szólítsák fel, nem hirdették meg nyíltan egy új párt alakítását. Megértették, mennyire közel áll a munkásokhoz az OSZDMP, s ezért nem merték leleplezni szakadár mivoltukat. A kongresszus után a párt háta mögött hamarosan megszervezték pártellenes frakciós szervezetüket Martovval, Trockijjal és Akszelroddal az élen. Azt tűzték ki célul, hogy a központi párt-szervek bojkottálásával és a pártmunka dezorganizálásával magukhoz kaparintják a pártban a vezetést. A mensevikek, Martov kijelentése szerint, „felkeltek a leninizmus ellen”.

A párt elleni harc támaszpontjaként a mensevikek a „Külföldi Ligát” használták fel, amelyben intellektuelek voltak többségben, és amelynek nem volt közvetlen kapcsolata a munkások tömegével. A mensevikek lassanként magukhoz kaparintották a párt összes központi szerveit: 1903 novemberében az „Iszkrá”-t, 1904 júliusában pedig a Központi Bizottságot. Ez nem azért sikerült nekik, mintha a pártot meggyőzték volna igazukról, hanem azért, mert a párt központi szerveinek békülékeny elemei segítségükre siettek.

A békülékenység apostola Plehanov lett, aki a kongresszuson Lenint támogatta, de a kongresszus után csakhamar azt követelte, hogy vegyék vissza a szerkesztőségbe a négy volt mensevik szerkesztőt. Lenin nem egyezhetett bele a kongresszus határozatának ilyen megszegésébe, s ezért kilépett a szerkesztőségből. Lenint kooptálták a párt Központi Bizottságába, és onnan indított harcot az opportunisták ellen. Plehanov egymaga kooptálta az „Iszakra” szerkesztőségébe az összes régi szerkesztőket. Tetteit „Mit ne tegyünk” című cikkében magyarázta meg. Azt állította, hogy a párt belső békéje érdekében engedményeket kell tenni az opportunistáknak. Ez azt jelentette, hogy elvi pozíciókat engedett át ellenfeleinek. Plehanov cikkét a marxista párt valamennyi ellensége nagy lelkesedéssel fogadta. A burzsoá liberális Sztruve értékelése szerint ez a cikk „nagy jelentőségű fordulat” volt.

Magának Plehanovnak a tevékenysége nagyszerű példája volt annak, hogy „mit ne tegyünk”. Plehanov, aki azzal a kijelentéssel kezdte, hogy engedményeket kell tenni a mensevikeknek, jöllehet hibás álláspontot foglalnak el, hamarosan maga is meg rögzött mensevik lett. A párt tagjai saját szemükkel láthatták, hogy ha elvi kérdésekben engedményeket tesznek az opportunizmusnak, ezzel győzelemre juttatják az opportunizmust. Plehanovnak a marxizmustól való elpártolása elsősorban abban leli magyarázatát, hogy nem értette meg, melyek a munkásosztály új feladatai az új történelmi korszakban; évek óta el volt szakadva az oroszországi munkásmozgalomtól, és nagy szerepük volt a múltban elkövetett hibáinak is.

Az „Iszkra” az 52. számtól kezdve nem volt többé a forradalmi marxizmus harci lapja, a pártért folyó küzdelem szerve. A mensevikek, miután az „Iszkrá”-t magukhoz ragadták, a párt elleni harc szervévé, az opportunizmus szócsövévé tették, mégpedig elsősorban szervezeti kérdésekben. Maguk a mensevikek kénytelenek voltak elismerni, hogy „a régi és az új »Iszkra« között szakadék tátong”. Aláásták a pártelv alapjait: a párthatározatok feltétlen végrehajtásának követelését „bürokratizmusnak” és „formalizmusnak” nyilvánították; abban a követelésben, hogy a kisebbség vesse alá magát a többségnek, a párttag akarátának és szabadságának „durván gépies” elfojtását látták; a pártfegyelmet lenézően „jobbágyi kötöttségnek” nevezték. A mensevikek visszafelé rángatták a pártot a szervezeti szétforgácsoltsághoz és zűrzavarhoz, a körörsdi szellemhez és a kontárkodáshoz.

Erélyesen le kellett sújtani a mensevikekre, le kellett leplezni a szervezeti kérdésekben vallott nézeteik opportunistá voltát. meg kellett mutatni, milyen veszélyeket rejt magában a mensevizmus a párt szempontjából. Ezt a feladatot Lenin teljesítette 1904 májusában megjelent „Egy lépés előre, két lépés hátra” című könyvében. Ebben a könyvben továbbfejlesztette a pártról szóló marxista tanítást. Abból a nézetből kiindulva, hogy a marxista párt a proletariátus politikai vezére, kidolgozta a bolsevik párt következő szervezeti elveit:

A marxista párt a munkásosztály része, élcsapata. A pártot nem szabad összetéveszteni az egész osztállyal. A párt a munkásosztály legjobbainak, legöntudatosabb, legszervezettebb és legönfeláldozóbb, a forradalom ügyét a legodaadóbban szolgáló elemeinek kiválogatása útján jön létre.

A proletariátus nem homogén. Vannak rétegei, s ezek a tudatosság színvonala és az élettapasztalatok tekintetében különböznek egymástól. Sőt, a kapitalizmus viszonyai között a munkásosztály sorai szüntelenül feltöltődnek a tönkrement parasztok és kisiparosok köréből kikerült elemekkel. A munkások haladó elemei és tömegei között tehát elkerülhetetlenül különbség van. Mivé válna a párt, ha válogatás nélkül felvinné soraiba mindazokat, akik ezt kívánják? Nyilvánvaló, hogy ez esetben nem tölthetné be az élcsapat szerepét.

A pártra vonatkozó mensevik nézetek fő hibája az, hogy a mensevikek a pártot összetévesztették az osztállyal. Azzal a követelésükkel, hogy minden sztrájkolónak joga legyen párttagnak nyilvánítani magát, a mensevikek elmostak minden határt a munkásság haladó elemei és tömegei között. Ezáltal a párt olyan szervezetté válna, mely a maradi felfogású, fejletlen rétegek után kullog ahelyett, hogy tudatosság tekintetében az egész munkásosztályt élcsapatának színvonalára emelné. Így a párt óhatatlanul elvesztette volna élcsapat-szerepét.

A párt a proletariátus tudatosságának legmagasabb fokú megnyilvánulása, magáévá teszi a munkásosztály igen gazdag tapasztalatait és forradalmi hagyományait. A párt tudományos elmélettel – a társadalmi fejlődés és az osztályharc törvényeinek ismeretével van felvértezve, s ezért vezetni tudja a munkásosztályt.

A párt nemcsak élcsapata a munkásosztálynak, hanem egyzersmind *szervezett csapata* is. A párt csak akkor töltheti be élcsapat-szerepét, ha a munkásosztály egységes, közös alakulattá szerveződik, amelyet az akarat egysége, a cselekvés egysége, a fegyelem egysége kovácsol össze. A proletariátus egységes cselekvéséhez egységes akarat szükséges, egységes akarat pedig szervezet nélkül elképzelhetetlen. A párt mint a munkásosztály tudatos alakulata, a munkásosztály szervezettségének megtestesülése. A párt akkor vezetheti sikerrel a munkásosztály harcát, ha egybeforrott szervezetté válik.

A mensevikek azzal próbálták megijeszteni a pártot, hogy sok értelmiségi azért fog a párton kívül maradni, mert terhesnek érzi a pártfegyelmet és nem hajlandó belépni egy pártszervezetbe. De a munkásosztály pártjának nincs is szüksége individualista emberekre. A proletariátus nem fél a szervezettől és a fegyelemtől. A nagyüzemi tőkés termelés összefogja és fegye-

lemre tanítja a proletariátust. s az osztályharc segítségére van abban, hogy könnyebben átérezze a szervezet és a fegyelem szükségességét. Ezért becsüli a haladó munkás a szervezetet, s tudja, milyen jelentősége van a harcban.

A proletariátus nemcsak a tudatosság színvonala, hanem a szervezettség foka tekintetében sem homogén. A szervezettség és a tudatosság szorosan összefügg egymással. Minél magasabb fokú a tudatosság, annál tökéletesebb a szervezet. A munkások között vannak teljesen elmaradott, szervezetlen elemek és olyan kevésbé fejlett rétegek is, amelyek csak a szakmai szervezetet érik fel ésszel. A párt mint a munkásosztály élcsapata, a proletariátus legtökéletesebb osztályszerkezete.

A párt csak akkor lesz erős és egybeforrott szervezet, ha a *centralizmus* elvei alapján épül fel. A centralizmus elve azt jelenti, hogy a párt egységes szervezeti szabályzat alapján épül és e szerint dolgozik, hogy a pártot egységes központból vezetik, s ez a központ a párt kongresszusa, illetőleg a kongresszusok közötti időszakban a Központi Bizottság; azt jelenti, hogy a pártban egységes fegyelem van, hogy a kisebbség aláveti magát a többségnek, az alsóbb szervezetek alávetik magukat a felsőbb szervezeteknek.

A marxista párt jellemző vonása a *demokratizmus*. Az illegálitásban azonban a pártszervezeteket nem lehetett a választás és a beszámoltatás elve alapján felépíteni; a pártszervezeteknek szigorúan konspiratív jellegük volt. De Lenin úgy gondolta, hogy amint kialakulnak hozzá a feltételek, a pártszervezetek a *demokratikus centralizmus* következetes alkalmazása alapján fognak felépülni.

A mensevikek demagóg módon azt hangoztatják, hogy a centralizmus a pártot „gyárrá”, a párt tagjait pedig „kerekekké és csavarokká” változtatja. A mensevikek valójában a pártfegyelemmel szálltak szembe, visszafelé húzták a pártot azokhoz az időkhöz, amikor minden szervezet saját belátása szerint cselekedett és nem ismert el maga felett semmiféle hatalmat.

„... *azelőtt* – írta Lenin – pártunk nem volt szabályszerűen megszervezett egész, hanem csak külön csoportok összege, és ezért e csoportok között más viszony, mint az eszmei befolyásolás, nem is lehetett. *Most* szervezett párt lettünk, és ez igenis hatalom létesítését jelenti, azt jelenti, hogy az esz-

mék tekintélye a hatalom tekintélyévé változik át, azt, hogy az alsó pártfórumok alá vannak rendelve a felsőbbeknek.” (Lenin Összes Művei. 8. köt. 343. old.)

Teljhatalmú központ nélkül a párt nem lehet valóban forradalmi párt, nem vezetheti a proletariátus harcát.

Egységes és centralizált párt elképzelhetetlen *fegyelem* nélkül. A szervezettség és a fegyelem szorosan összefügg egymással, erős szervezet lehetetlen szigorú fegyelem nélkül. Szabad vita és bírálat, akcióegység – így határozta meg Lenin a munkáspárt fegyelmét. Határozat elfogadása után valamennyi párttagnak egy emberként kell cselekednie, mert a szervezettség egyértelmű az akcióegységgel.

A mensevikek a kongresszus határozatainak és a Központi Bizottság döntéseinek bojkottálásával aláásták a pártban a fegyelmet. Azt hirdették, hogy a kongresszus határozatai nem kötelező érvényűek a párt tagjaira, s különösképpen nem kötelezők a „kiválasztottakra”, a vezetőkre. A munkásosztály pártjában azonban nem vezethető be olyan rendszer, hogy a határozatok csak az egyszerű párttagokra kötelezők. Az ilyen „rend” komolyan veszélyezteti a párt egységét.

„Az intellektuel individualizmus – írta Lenin –, amely már az 1. pont körüli vitákban megnyilvánult, és már akkor megmutatta, hogy hajlik az opportunisták okoskodásra és az anarchista frázisra, *mindennemű* proletár szervezetet és fegyelmet *jobbágyágnak* tekint.” (Ugyanott, 333. old.)

Az igazi pártegység nemcsak eszmei egység, hanem szervezeti egység is, ez pedig elképzelhetetlen minden párttagra kötelező egységes fegyelem nélkül.

A marxista párt az élcsapat és a milliós munkástömegek közötti *kapcsolat megtestesülése*. Lenin feltárta, mennyire helytelen a mensevikeknek az az állítása, hogy a haladó elemeknek egy centralizált és fegyelmezett szervezetbe való különválasztása gyengíti a tömegekkel való kapcsolataikat.

„Ellenkezőleg – válaszolta Lenin –, minél erősebbek lesznek pártszervezeteink, amelyek *valódi* szociáldemokratákból állnak, minél kevesebb lesz az ingadozás és állhatatlanság a párton *belül*, annál szélesebb körű, sokoldalúbb, gaz-

dagabb és termékenyebb lesz a párt befolyása a munkástömegeknek a pártot körülvevő, a párt által vezetett elemekre.” (Ugyanott, 238. old.)

A párt fáradhatatlanul azon munkálkodik, hogy bővítse és erősítse a párton kívüli tömegekkel való kapcsolatait, hogy elnyerje osztálya bizalmát. A marxista párt nem fejlődhet, ha nem erősíti a munkástömegekkel való kapcsolatait, ha a munkástömegek nem támogatják.

A párt erősödik és a tömegekkel való kapcsolatai bővülnek, ha soraiban érvényesül *a párton belüli demokrácia és az önbírálat*. Mindenképpen fokozni kell a párt valamennyi tagjának aktivitását, arra kell törekedni, hogy valamennyien részt vegyenek a pártélet legfontosabb kérdéseinek megvitatásában.

„Ahhoz, hogy ne csak szavakban legyünk a tömegek pártja – írta Lenin –, egyre nagyobb tömegeket kell bevonnunk a pártügyekbe...” (Ugyanott, 92. old.)

A marxista párt kötelességének tartja, hogy elvégezze munkáját „az önbírálat terén és saját fogyatékoságaik kíméletlen leleplezése terén” (ugyanott, 186. old.), mert ebben látja a legfőbb eszközök között arra, hogy leküzdje a tevékenységében mutatkozó fogyatékoságokat és nevelje a pártkádereket.

A marxista párt a proletariátus osztályszervezetének *legmagasabb formája*. Lenin megmagyarázta, hogy a mensevikék, akik elmosták a határvonalat a párt és a munkásosztály között, valójában tagadták a pártnak mint a munkásmozgalom vezető szervezetének jelentőségét.

A marxista párt egyesíti a munkásosztály legöntudatosabb és legszervezettebb elemeit. Fel van vértézve a társadalmi fejlődés törvényeinek ismeretével, programja világos, taktikája rugalmas. Az ilyen párt a legjobb iskola a munkásosztály vezetőinek nevelésére; soraiban az élenjáró munkások megszerzik azokat az elméleti ismereteket és politikai tapasztalatokat, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a proletariátust osztályharcának minden formájában vezethessék. A proletariátus mindennapi harcában való részvétellel, a proletariátus létérdekeinek tántoríthatatlan védelmezésével a párt, a párt bizottságai és funkcionáriusai megszerzik a munkástömegek bizalmát. Mindez lehetővé teszi, hogy

a párt irányítsa a proletariátus valamennyi többi szervezetét a közös cél, a kizsákmányoló rendszer megdöntésére és a szocialista rend megteremtésére irányuló egységes és összehangolt akcióikat.

Lenin kimutatta, hogy a mensevikek nézetei, amelyek a szervezeti szabályzat 1. pontja körül kerekedett vitában jutottak kifejezésre, teljes opportunistá szerré duzzadtak. A mensevikek szervezeti opportunizmusának fő vonásai: ellenséges magatartás a centralizmussal szemben, a fegyelem gyűlölete, a szervezeti elmaradottság védelmezése, a munkáspárt kapuinak kitárása kispolgári, opportunistá elemek előtt, a párt ama szerepének tagadása, amelyet mint a munkásosztály fő fegyvere a proletariátus diktatúrájáért, a szocializmusért vívott harcban betölt.

A bolsevikok és a mensevikek között a szervezeti kérdések felfogásában mutatkozó gyökeres ellentét a párt építésének két ellentétes tendenciáját fejezte ki. A bolsevikok a proletár szervezettség és fegyelem képviselői, a mensevikek pedig a burzsoá-intellektuel individualizmus hívei voltak.

Ez volt a marxizmus történetében az első eset, hogy valaki behatóan megbírálta a szervezeti opportunizmust és kimutatta, milyen veszélyes a szervezet jelentőségének lebecsülése a munkásmozgalom szempontjából. Lenin nagy erővel tárta fel művében, milyen gigászi jelentősége van a marxista pártnak a munkásosztály harcában, különösen az új történelmi szakaszban, amikor Oroszországban felcsapott a népi forradalom nagy hulláma, a kapitalista világ pedig megérett a szocialista forradalomra.

„A proletariátusnak a hatalomért vívott harcban nincs más fegyvere, mint a szervezet. A proletariátus, amelyet széttágol a burzsoá világban uralkodó anarchikus verseny, amelyet elnyom a tőke számára végzett kényszermunka, amelyet állandóan a teljes nyomorúság, elvadulás és züllés »legmélyére« taszítanak – ez a proletariátus csak akkor lehet és lesz is elkerülhetetlenül legyőzhetetlen erővé, ha a marxizmus elvei alapján történő eszmei egyesítését annak a szervezetnek anyagi egysége biztosítja, amely a dolgozók millióit a munkásosztály hadseregében tömöríti. Ennek a hadseregnek nem tud majd ellenállni sem az orosz önkényuralom elkorhadttá hatalma, sem a nemzetközi tőke korhadzó hatalma.” (Ugyanott, 389. old.)

„A proletariátusnak a hatalomért vívott harcban nincs más fegyvere, mint a szervezet” – ez a lenini tétel a bolsevizmus egyik sarkkövévé vált.

Kitűnt, hogy a párt káderei érettek és teljesen tisztában vannak a lenini szervezeti elvekkel. Sok bizottság élesen bírálta a mensevik „Iszkrá”-t. A pártnak, a párt szervezeti alapelveinek kérdését összekapcsolták a proletariátus diktatúrájáért vívott harc feladataival.

„A proletariátus felkészülése a diktatúrára – írták az urálik – olyan fontos szervezeti feladat, hogy ennek alá kell rendelni minden más feladatot. A felkészülés többek között abban áll, hogy hangulatot teremtünk egy erős, hatalmat gyakorolni tudó proletár szervezet mellett, s megmagyarázzuk e szervezet egész jelentőségét.” (Az OSZDMP III. kongresszusa. Dokumentumok gyűjteménye. Goszpolitizdat 1955. 146. old.)

Lenint a pártért vívott harcában egyáltalán nem támogatták a nyugat-európai szociáldemokrata pártok vezetőségei, sőt, ellenséges magatartást tanúsítottak vele szemben. A II. Internacionálé vezérei szembefordultak Leninnel, aki a marxizmusban új gondolatokat fejtett ki a párt szerepéről, a párt jellegéről és szervezeti elveiről, a pártkádereknek az opportunizmus elleni erőteljes és engesztelhetetlen harcban való neveléséről. A mensevikok az akkori idők olyan elismert tekintélyeire támaszkodhattak, mint Bebel és Kautsky.

A bolsevikok megadták a kellő választ a II. Internacionálé vezéreinek. Több megnyilatkozásukban, a többi között az 1904-es amszterdami nemzetközi kongresszuson, nyíltan kijelentették, hogy a szervezeti szabályzat 1. pontjának lenini fogalmazása számba vette a német szociáldemokraták szomorú tapasztalatait. A német szociáldemokrácia szervezeti szabályzata nem követelte meg a párt tagjaitól, hogy a párt valamelyik szervezetéhez tartozzon, s ezt az oportunista elemek nagymértékben kihasználták arra, hogy ártsanak a pártnak.

A bolsevikok nem voltak hajlandók a II. Internacionálé pártjainak képére és hasonlatosságára formálni pártjukat. Behatóan tanulmányozták és kritikusan feldolgozták a nemzetközi és az oroszországi munkásmozgalom tapasztalatait, s Lenin vezetésével bátran építették új típusú pártjukat. A bolsevizmus aktív szerepet vitt a nemzetközi porondon, és befolyásolta a nemzetközi munkásmozgalmat.

1904 nyarán a párt igen nehéz helyzetben volt. A mensevik vezetők, akik magukhoz ragadták a párt központi szerveit, szakadár tevékenységet fejtettek ki a helyi pártszervezetekben. A mensevikek dezorganizáló tevékenysége megbontotta a munkásosztály akcióegységét. Ez annál is inkább tűrhetetlen volt, mert az ország forradalmi helyzete megkövetelte a párt erőinek egybeforrasztását és a proletariátus harci egységének biztosítását.

A párt tömörítésében nagy szerepe volt a 22 bolsevik tanácskozásának, amelyet Lenin vezetésével 1904 augusztusában Svájcban tartottak. „A párthoz” intézett felhívás, amelyet ezen a tanácskozáson fogadtak el, arra mozgósította a pártszervezeteket, hogy indítsanak harcot a III. kongresszus összehívásáért, amely megfékezne a mensevikeket, és a párt akaratának megfelelő új vezetőséget választana.

1904 őszén három konferencia folyt le: a déli, a kaukázusi és az északi; ezeken a konferenciákon megalakították a Többségi Bizottságok Irodáját (TBI), amelynek élére Lenin került. 1904. december 22-én megjelent a „Vperjod” [„Előre”] című lapnak, a régi „Iszkra” méltó utódának első száma. A lap szerkesztőségének tagjai Lenin, A. V. Lunacsarszkij, M. Sz. Olminszkij, V. V. Vorovszkij voltak.

A főbb iparvidékek és a nagy központok – Pétervár, Moszkva, Riga, Baku, Jekatyerinoszlav, Odessza, a központi iparvidék, az Urál – a bolsevikokat követték. A hivatásos forradalmárok zöme fenntartás nélkül Lenint támogatta. A bolsevizmusért folytatott harcban új párterők nevelkedtek fel. A mensevikekkel vívott heves ideológiai csatákban edződött kiemelkedő pártfunkcionáriussá A. Sz. Bubnov, M. V. Frunze, Sz. M. Kirov, V. V. Kujbisev, D. Z. Manuilszkij, G. K. Ordzsonikidze, P. P. Posztisev, K. J. Vorosilov. A párt óriási többsége kritikusan felülvizsgálta az olyan vezetőket, mint Plehanov, Akszelrod, Martov, elfordult tőlük, s Lenint ismerte el vezérének, köréje tömörült.

Rövid összefoglalás

Az első oroszországi forradalom előtti évtizedben (1894–1904) nagy változások történtek a nép életében. Lenin hangsúlyozta, hogy attól a pillanattól fogva, amikor a munkásosztály, mint a

legghatalmasabb forradalmi erő, a porondra lépett, új korszak kezdődött az orosz történelemben.

A kilencvenes évek derekáig véget ért az a fél évszázad, amelyben az orosz forradalmárok a helyes, valóban tudományos forradalmi elméletet keresték. Megszámlálhatatlan áldozatok árán, a gyakorlati munkában szerzett tapasztalatok alapján és a különféle elméletek kritikus szembeállítása nyomán az oroszországi forradalmi gondolat és a munkásmozgalom eljutott a marxizmushoz. Létrejön a szociáldemokráciához szorosan kapcsolódó tömeges munkásmozgalom. A szociáldemokráciában két áramlat alakul ki: egy forradalmi marxista és egy opportunistá áramlat. Lenin engesztelhetetlen harcot indít a marxizmusért, megalakítja a „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására” nevű szervezetet; ez volt az oroszországi marxista párt csírája. Megkezdődött a marxizmus fejlődésének lenini szakasza.

A XX. század elején Oroszországban érlelődött a forradalom; a munkásosztály kovácsolta eszmei, politikai fegyverét az eljövendő csatákhoz. A Lenin vezette „Iszkra” győzelmesen harcolt az „ökonomisták” ellen, előkészítette a marxista párt megalakítását. Az OSZDMP II. kongresszusa megvetette az alapját a bolsevik pártnak, a szociális forradalom és a proletárdiktatúra pártjának.

A bolsevikok erélyes harcot folytattak a mensevikek ellen az új típusú pártért, azért, hogy a munkásosztályé legyen a vezető szerep a forradalomban; ennek a harcnak óriási történelmi jelentősége volt. Ez egyben a nemzetközi munkásmozgalomban jelentkező oportunizmus ellen vívott harc is volt.

Ennek a harcnak a tüzeiben Lenin megalkotta a pártról szóló tanítását, amely szerint a párt a munkásosztály fő fegyvere a proletariátus diktatúrájáért, a győzelmes kommunista forradalomért folyó harcban. Leninben a proletariátus nagy vezérre, Marx és Engels tanításának méltó folytatójára talált. Művei óriási eszmei kincssel gazdagították a pártot, megvetették a párt megingathatatlan elméleti fundamentumát.

Annak a ténynek, hogy Oroszországban létrejött a munkásosztály forradalmi marxista pártja, rendkívül nagy jelentősége volt országunk és az egész nemzetközi munkásmozgalom további sorsa szempontjából. Ez volt az első eset a történelemben, hogy a legelnyomottabb és legforradalmibb osztály – a proletariátus – önálló marxista pártja vezetésével érkezett el a forradalomhoz.

A BOLSEVIK PÁRT A FORRADALOMBAN (1905–1907)

1. Az oroszországi forradalmi mozgalom 1905 küszöbén.

Az orosz–japán háború. Január 9.

Az első orosz forradalom kezdete

Az oroszországi forradalom sok éven át érlelődött. A XX. század elején Oroszországban olyan viszonyok alakultak ki, amelyek nyilvánvalóan a forradalmi robbanás közelségére mutattak. Abban az időben a kapitalizmus Oroszországban, akárcsak az egész világon, belépett már fejlődésének legmagasabb és utolsó szakaszába, az imperializmus szakaszába, amelyet a kapitalista rendszer összes társadalmi és politikai ellentmondásainak rendkívüli kiéleződése jellemez.

Az imperializmusnak Oroszországban megvoltak a maga sajátosságai. Volt az országnak erősen koncentrált nagyipara, amelyben mindjobban kifejlődtek a kapitalista monopóliumok. A magas fejlettségi fokon álló kapitalizmus összefonódott a gazdasági és politikai rendszer nagyon erős feudális csökevényeivel. Hatásuk következményének tekinthetjük a proletariátus kizsákmányolásának különösen kegyetlen formáit, a parasztság mérhetetlen nyomorát, a nemzetiségek durva elnyomását.

Oroszország proletariátusának része volt a tőkés kizsákmányolás minden borzalmában. Az 1900–1903-as gazdasági válság tovább rontotta a dolgozók amúgy is súlyos helyzetét. Megjelent a munkanélküliek óriási serege. A tőkések tovább csökkentették a munkabért, meghosszabbították a munkanapot. Jóllehet az 1897. évi törvény 11 és fél órára korlátozta a munkanapot, valójában a legtöbb üzemben 12–14 órát dolgoztak. Erősen romlott a munkásság táplálkozása. A munkások többsége változatlanul

pincékben, barakkokban és gyári munkáskaszárnyákban tengette életét. Még a polgári sajtó is kénytelen volt megvallani, hogy „itt az élet alig különbözik a börtönlakók életétől”. Lenin ezt írta a munkásosztály helyzetéről:

„Akik egész életükön át mások vagyonát gyarapították, ezrével és tízezzel pusztulnak bele az éhezésbe és az örökös koplalásba, halnak el idő előtt mindenféle betegségektől, amelyek az embertelen munkafeltételek, a nyomorúságos lakásviszonyok, az elégtelen pihenés velejárói.” (Lenin Összes Művei. 5. köt. 13. old.)

Nagyon súlyos helyzetben volt a parasztság. 1905-ben európai-Oroszországban 10,5 millió tönkretett és a feudális kizsákmányolás által fojtogatott parasztgazdaságnak 75 millió gyeszjatyina földje volt, s 30 000 nagybirtokos csaknem ugyanennyivel – 70 millió gyeszjatyinával – rendelkezett. Egy földbirtokosnak annyi földje volt, mint 330 szegényparaszt-családnak. A földínség arra kényszerítette a parasztokat, hogy uzsorafeltételekkel földet béreljenek a földesuraktól. A parasztok évente több mint 700 millió aranyrubel földbért fizettek a földbirtokosoknak és a kincstárnak.

De nemcsak a földesúr szipolyozta a parasztot, hanem a kulák is. A kulákoké volt a paraszti föld fele és az igaerőnek több mint a fele. A kulákság gazdagodott, a parasztság zöme pedig nyomorgott. A falusi lakosság túlnyomó többségének életét végigkísérte a rossz termés és az éhezés. Évente több millió paraszt járt el idénymunkára: gyárba, vasútépítésre, erdőirtásra, faúsztatásra, segédmunkásnak a városokba és a kikötőkbe, béresnek vagy napszámosnak a kulákokhoz. A hatóságok a legkisebb vétségért és késedelmes adóbefizetésért nyomban deresre húzták a parasztot, és elérverezték vagyonát.

A parasztok életéről Lenin 1905 előtt a következőket írta:

„A reformot követő negyven esztendő nem más, mint e szakadatlan elparasztalanodás folyamata, a lassú, gyötrelmes pusztulás folyamata. A paraszt a koldus életszínvonalára süllyedt: a jósággal együtt lakott, rongyokban járt, labodával táplálkozott... A parasztok állandóan éheztek s az egy-

re gyakoribb rossz termések idején tízezérel pusztultak az éhínség és a járványok következtében.” (Lenin Összes Művei. 4. köt. 402. old.)

A földesúri és a tőkés elnyomást még fokozta a cári abszolutizmus önkénye, mely elfojtott mindent, ami eleven és haladó volt. A kizsákmányolók érdekeit védelmezte a hadsereg, a rendőrség a bíróság, a cárizmus egész államrendszere.

Az elnyomás valamennyi fajtája – a földesúri, a tőkés, a nemzeti elnyomás –, az önkényuralom rendőri zsarnokságával párosulva, tűrhetetlenné tette a tömegek helyzetét, rendkívül kiélezte az osztályellentéteket. A társadalmi fejlődés alapvető követelményei, a munkások és a parasztok létérdekei elsősorban a földesurak hatalmának, a cári monarchiának a megszüntetését sürgették. Ezt a feladatot csak a forradalom oldhatta meg.

A forradalmat közvetlenül megelőző években a dolgozók politikai aktivitása és forradalmisága gyorsan fokozódott. A proletariátus nyíltan szembehelyezkedett valamennyi kizsákmányoló osztállyal és a cári kormányzattal, s olyan követeléseket támasztott, amelyekhez az ország összes demokratikus erői csatlakoztak. A városokban politikai sztrájkok és tüntetések zajlottak le. 1904 decemberében hatalmas proletársztrájk robbant ki Bakuban a bolsevik bizottság vezetésével. A sztrájk a munkások győzelmével végződött. A bakui proletariátus megmozdulására szolidaritási sztrájkok törtek ki több városban.

A munkásosztály forradalmi aktivitásával példát mutatott a parasztságnak, amely egyre gyakrabban harcra kelt. Diákmozgalom bontakozott ki, és politikai szabadságjogokat követelt.

A bolsevikok megtanították a proletariátust arra, hogyan használja fel a forradalom érdekében a cárizmussal szemben álló összes ellenzéki elemeket, és ugyanakkor könyörtelenül leplezték a liberális burzsoázia politikáját.

Lengyelország, a Baltikum, Finnország, a Kaukázusontúl és más vidékek nemzeti burzsoáziája ellenzéki álláspontot foglalt el a cárizmussal szemben, mint az orosz burzsoázia, hiszen a cári monarchia nemcsak a politikai és a feudális elnyomás, hanem a nemzeti elnyomás hordozója is volt. Az elnyomott nemzetiségek burzsoáziája szeretett volna szabadulni az orosz cárizmustól, hogy a helyzet urává válhasson és szabad keze legyen a dolgozók kizsákmányolásában. Csakhogy a kapitalizmus fejlődése

folytán nőtt és fejlődött e nemzetek munkásosztálya is, amely nem csupán a cárizmus, hanem „saját” nemzeti burzsoáziája ellen is osztályharcot vívott. Oroszország nemzetiségi vidékeinek burzsoáziája ezért igen következetlen volt ellenzékiiségében, és igyekezett megegyezni a cárizmussal. A lengyel nagyburzsoázia, nemesség és papság igyekezett Lengyelország számára kisebb reformokat kivívni, de megbékélt az orosz cárizmussal, mint-hogy ez mégiscsak védte osztályérdekeit. Finnországban a burzsoázia és a földesurak – jóllehet a finn nép el volt nyomva – kifejezésre juttatták a cárizmus iránti lojalitásukat. Lettországbán és Észtországbán a cári kormány a német földbirtokos bárókra támaszkodhatott. Sokan közülük, akárcsak Grúzia és Finnország földesúri-burzsoá felső rétegeinek képviselői, jelentős pozíciókat töltöttek be a cári kormányzat apparátusában.

Csak a munkásosztály harcolt következetesen minden nemzeti elnyomás ellen a cárizmus által elnyomott népek teljes önrendelkezéséért. Az elnyomott nemzetiségek proletariátusa, az orosz munkások példáját követve, egyre gyakrabban harcra kelt a cárizmus ellen, szembeszegült a feudális elnyomással, az osztály- és nemzeti elnyomással.

A növekvő forradalmi mozgalom arra kényszerítette a cári kormányzatot, hogy kisebb engedményekkel maga mellé próbálja állítani a liberális burzsoáziát. 1904 végén megkezdődött a „liberális tavasz”, ahogy akkoriban mondogatták. A kormány megengedte a burzsoáziának és a zemsztvo-szerveknek, hogy kongresszusokat és bankettek rendezzenek. Ezeken a liberálisok beszédeket mondtak arról, hogy szükség volna alkotmányra, hogy nem ártana, ha a burzsoázia képviselőit bevonnák a kormányzásba.

A mensevikek felszólították a munkásokat, hogy járjanak el a bankettekre és próbálják rávenni a burzsoáziát arra, hogy lépjen fel a cári kormány előtt a nép nevében. Azt a szerepet szánták hát a munkásoknak, hogy a liberális burzsoázia uszályában kullogjanak.

Ezzel szemben a bolsevikok arra mozgósították a munkásokat, hogy ne a liberálisok bankettjeire járjanak, hanem menjenek ki az utcára, és az összes harcoló erők élén tüntessenek az önkényuralom ellen. 1905 előtt tehát erősen kiéleződtek a bolsevikok és a mensevikek közti ellentétek. A szervezeti kérdésekben támadt

nézeteltérések mellett nézeteltérések támadtak abban is, hogy a párt milyen taktikát kövessen a forradalmi mozgalomban.

Az 1904 januárjában kirobbant orosz–japán háború kiélezte Oroszország társadalmi életének valamennyi ellentmondását, és meggyorsította a forradalmi események pergését. Az orosz–japán háború volt az imperializmus korszakának egyik legelső háborúja. Fő oka az volt, hogy a japán és az orosz imperializmus érdekei összeütközésbe kerültek. Japán uralkodó osztályai hosszú éveken át fosztogatták Kínát. Japán azon mesterkedett, hogy meghódítsa Koreát és Mandzsúriát, hogy megvesse a lábát az ázsiai kontinensen. A cárizmus viszont, amelyet Lenin „katonai-feudális imperializmusnak” nevezett, hódító politikát folytatott a Távol-Keleten. A cárnak és közvetlen környezetének önző érdekeit szolgáló koncessziók létesültek ebben a térségben. Az orosz burzsoázia új piacokat keresett.

Japán lázasan készült a háborúra. Támogatta az amerikai és az angol imperializmus, s Oroszország megtámadására serkentette, arra számítva, hogy a háború Oroszországot is, Japánt is legyengíti. Oroszország még nem készült fel a háborúra, de a cárizmus kalandorpolitikához folyamodott abban a reményben, hogy a háború segítségével feltartóztathatja a közelgő forradalmat. A Japán feletti „könnyű” győzelem a cárizmus számításai szerint újabb gyarmatokkal növelte volna az országot, újabb árupiacokat szerzett volna, növelte volna az önkényuralom presztízsét, és megkönnyítette volna a hazai forradalmi mozgalom letörését.

Csakhogy a cárizmus elszámította magát. A japán imperialistáknak pontos értesüléseik voltak a cári hadsereg és hajóhad felkészületlenségéről, és hadüzenet nélkül megtámadták a csendes-óceáni orosz hajórajt és a Port Arthur erődtámaszpontot. Rajtaütésszerűen súlyos csapást mértek Oroszország távol-keleti katonai erőire.

Az orosz csapatok bátran harcoltak. A cári hadsereget azonban, amely korlátolt, ostoba tábornokok és tengernagyok parancsnoksága alatt állott, egyik vereség a másik után érte. Az első és a második csendes-óceáni hajóraj szétverése, a szárazföldi hadseregnek Mukdennél elszenvedett veresége, Port Arthur eleste világosan megmutatta, hogy Oroszország a háborút elvesztette. A cári önkényuralom szégyenletes vereséget szenvedett.

Az OSZDMP először került szembe azzal a kérdéssel, hogy milyen álláspontot is foglaljon el a munkásosztály az ország kor-

mányának imperialista háborúja tekintetében. Lenin világos választ adott erre a kérdésre. A háború nem szolgálja sem az orosz, sem a japán nép érdekeit, hanem egyrészt a cári önkényuralom és az orosz imperializmus érdekeiért, másrészt meg a japán imperializmus és a japán uralkodó osztályok érdekeiért folyik. A bolsevikok ezért megmagyarázták a népnek, hogy a háború igazságtalan jellegű; mozgósították a tömegeket az önkényuralom elleni harcra.

Valamennyi szociáldemokrata párt közül csak a bolsevikok tüzték ki azt a jelszót, hogy a hazai kormánynak vereséget kell szenvednie az imperialista táborúban. A bolsevikok bebizonyították, hogy a cárizmus háborús veresége nem egyértelmű a nép vereségével, hanem ellenkezőleg, előnyére válik a népnek. A cárizmus veresége elősegíti majd a cárizmus bukását, a népi forradalom győzelmét.

„Az orosz szabadságnak – írta Lenin –, valamint az orosz proletariátus (és a világproletariátus) szocializmusért folyó harcának ügye nagyon is erősen függ az önkényuralom katonai vereségeitől.” (*Lenin Összes Művei*. 9. köt. 136. old.)

A helyi bolsevik szervezetek ennek a lenini irányvonalnak megfelelően fejtették ki tevékenységüket a munkások, a parasztok, az értelmiségiek, a katonák és a matrózok körében. Röplapot adtak ki, s ezekben megmagyarázták a háború igazi céljait, leplezték a cári önkényuralmat. Harcba hívták a népet a háború és a cárizmus ellen. A bolsevikok az orosz–japán háborúban elfoglalt forradalmi marxista álláspontja előkészítette az 1914–1918-as imperialista háborúban követett helyes irányvonaluk kidolgozását.

A mensevikeknek az volt a jelszavuk, hogy „béke, bármilyen áron”, vagyis amellett szálltak síkra, hogy a cári kormány köszön békét, s nem mozgósították a népet az önkényuralom forradalmi megdöntésére. Ezzel a mensevikek előkészítették azt a nyíltan „honvédő” platformot, amelyre az 1914–1918-as háborúban helyezkedtek.

A háború az első perctől kezdve népszerűtlen volt Oroszországban. Az összes forradalmi és demokratikus erők tisztában voltak azzal, hogy az orosz hadsereg veresége az egész önkényuralmi rendszer rothadtságának a következménye. Az orosz–ja-

pán háborúban elszenvedett vereség súlyos csapásként érte a cárizmust.

Az orosz-japán háború újabb bajokat zúdított a dolgozó népre. A háború szétzilálta a gazdaságot, szétzüllesztette a közlekedést, kimerítette a kincstárt. Az országban nőtt a drágaság. A munkások reálbére csaknem 25 százalékkal csökkent. Ugyanakkor a burzsoázia felső rétege és a hadbiztossági hivatalnokok hallatlanul nagy pénzeket vágtak zsebre. A falvakban a mozgósítás megfosztotta a parasztszaládokat a munkaerőtől, zúgolódást és elégedetlenséget keltett a parasztok körében.

A háború volt az az utolsó csepp, amellyel már csordultig telt a nép türelmének pohara. Az országban forradalmi válság alakult ki.

A cári kormány minden módon igyekezett feltartóztatni a forradalmi mozgalmat. S ebben nem riadt vissza semmilyen eszköztől, még a legaljasabbtól sem. 1904-ben egy Gapon nevű pap a titkosrendőrség megbízásából a zubatovihoz hasonló szervezetet alakított a pétervári munkások körében. 1905 január első napjaiban, amikor a Putyilov-gyár munkásai sztrájkba léptek, s ezt a sztrájkot más gyárak munkásai is támogatták. Gapon provokációs célzattal azt javasolta a munkásoknak, hogy vonuljanak fel a Téli Palota elé, és nyújtsanak be a cárnak egy petíciót.

A bolsevikok leleplezték Gapon provokációs mesterkedéseit, és figyelmeztették a munkásokat, hogy a cár esetleg kegyetlenül leszámol majd velük. A Pétervári Bizottság röplapjában ez olvasható:

„A szabadságot vérrel váltják meg, a szabadságot fegyverrel vívják ki, elkeseredett harcokban. Ne kérjünk a cártól, sőt, ne is követeljünk tőle, ne alázkodjunk meg ádáz ellenségünk előtt, hanem taszítsuk le a trónról... A munkások felszabadítása csakis maguknak a munkásoknak az ügye lehet, nem várhatjuk sem a papoktól, sem a cártól, hogy megadja majd nekünk a szabadságot... Vesszen a háború! Vesszen az önkényuralom! Éljen a nép fegyveres felkelése! Éljen a forradalom!”

A munkások többsége még bízott a cárbán, s a bolsevikok nem tudták jobb belátásra bírni őket. A gyűléseken a munkások hevesen vitatkoztak a Gapon által javasolt petíción. A vitában ér-

zódott a munkások osztályösztone és a bolsevikok befolyása. A petícióba bevettek olyan követeléseket, mint a politikai amnesztia, a politikai szabadság, a miniszterek felelőssége a néppel szemben, a törvény előtti teljes egyenjogúság, a tőke ellen vívott harc szabadsága, a lelkiismereti szabadság, a nyolcórás munkanap és több más olyan követelést, amely megegyezett a szociáldemokrata programmal. A petíció ezekkel a szavakkal zárult: „Betelt a pohár. Elérkezett az a szörnyű pillanat, amikor jobb meghalnunk, mint tovább túrnunk az elviselhetetlen szenvedéseket... Nincs más választásunk: vagy a szabadság és boldogság, vagy a halál...”

Január 9-én, vasárnap, több mint 140 000 pétervári munkás templomi zászlókkal, ikonokkal és cári arcképekkel, békés menetben felvonult a Téli Palota elé. A bolsevikok részt vettek a menetben, hogy együtt legyenek a néppel. Figyelmeztetések igazolódtak. A fegyvertelen munkásokat, asszonyaikat és gyermekeiket a cár parancsára a katonaság sortűzzel, kardlappal és korbáccsal fogadta. Több ezer felvonulót megöltek vagy megsebesítettek. A főváros dolgozó lakossága mérhetetlen haragra gerjedt. „Nincs többé cáruk!” – kiáltották a bestiális megtorlásokon felbőszült emberek ezrei. A munkások fegyverkezni kezdtek.

Január 9-ét azóta „véres vasárnapnak” nevezik. Ennek a napnak óriási jelentősége volt Oroszország munkásainak politikai ébredése szempontjából. A munkások most már megértették, kinek az érdekeit védi a cár és a cári kormány. A cárba vetett hitüket szétlőtték. Tiltakozó sztrájkok hulláma hömpölygött végig az országon. Pétervároton január 10-én is folytatódott a munkások és a katonaság fegyveres összetűzései. Moszkvában január 10-én általános sztrájk kezdődött. A rigai proletariátus január 13-án sztrájkot hirdetett, és politikai tüntetést rendezett a város utcáin; a rendőrséggel való összetűzésekben 70-en meghaltak, mintegy 200-an megsebesültek. Január 14-én általános sztrájk tört ki Varsóban. A január 18-án kirobbantott tifliszi általános sztrájk megnyitotta a kaukázusontúli városok politikai sztrájkjainak szakaszát.

Lenin a január 9-i eseményekről beszámoló első hírekkel kapcsolatban ezt írta:

„Nagy leckét kapott a munkásosztály a polgárháborúból; a proletariátus forradalmi nevelődése egyetlen nap alatt annyit haladt, amennyit a szürke, hétköznapi, sivár életnek a hónapjai vagy évei alatt sem haladhatna. Egész Oroszországon visszhangként dübörög most végig a hősi pétervári proletariátus jelszava: »Szabadság vagy halál!«” (Ugyanott, 178–179. old.)

Január 9-e országszerte a cárizmus elleni harcra mozgósította a munkástömegeket. 1905 januárjában, egyetlen hónap alatt, 440 000 munkás sztrájkolt, vagyis több mint az előző tíz év alatt együttvéve. Az események viharos gyorsasággal fejlődtek tovább. Az országban *megkezdődött a forradalom*.

1905. május 1-én csaknem 200 városban politikai sztrájkok zajlanak le, s jelszavuk: „Vesszen az önkényuralom!” A lengyel városokban a május 1-i sztrájkok és tüntetések a munkások és a katonaság nagyarányú fegyveres összeütközéseibe torkollottak. Bakuban két hétig tartott a sztrájk.

A proletárharc hatására forradalmi erjedés indult meg a paraszti tömeg sűrűjében. Már februárban parasztzendülések robbantak ki Orjol, Voronyezs, Kurszk kormányzóságban. A parasztok megmozdulásai kormányzóságról kormányzóságra terjedtek. Tavasszal a parasztok hozzáfogtak a földesúri földek önkényes felszántásához; a jószágot kihajtották a földesúri földekre, elfoglalták a réteket. Különösen nagy ereje volt ennek a mozgalomnak a Volga-vidéken, a Balti határvidéken, a Kaukázusontúlon, Lengyelországban. A falvakban gyűléseket tartottak, tüntetéseket szerveztek. Több helyütt sztrájkba léptek a mezőgazdasági munkások; ezeket a sztrájkokat a szociáldemokraták szervezték.

2. A forradalom jellegének, mozgatóerőinek és feladatainak bolsevik értékelése.

A párt III. kongresszusa

A munkások és a parasztok forradalmi harcának eredményes vezetése szempontjából döntő jelentősége volt a párt megszilárdulásának és a forradalomban követendő helyes irányvonal kidolgozásának. De abban az időben az OSZDMP a mensevikek dezorganizáló tevékenysége következtében ketté volt szakadva.

A II. kongresszus után a párt súlyos válságba került, s ennek a válságnak, mint Lenin megállapította, az volt az alapja, hogy „a II. kongresszus kisebbsége makacsul vonakodott alávetni magát a kongresszus többségének”. (Lenin Összes Művei. 10. köt. 206. old.)

Lenin sürgette a III. kongresszus mielőbbi összehívását, hogy ott kidolgozzák a pártnak a megindult forradalomban követendő taktikáját, és hogy az OSZDMP programja alapján egybeforasszák a pártot.

A III. kongresszus Londonban zajlott le 1905. április 12-e és 27-e között. A kongresszuson 24 szavazati joggal és 14 tanácskozási joggal bíró küldött vett részt. A kongresszust Lenin vezette. A küldöttek között volt A. A. Bogdanov, M. G. Chakaja, P. A. Dzsaparidze, P. A. Kraszikov, L. B. Kraszín, N. K. Krupszkaja, M. M. Litvinov, M. N. Ljadov, A. V. Lunacsarszkij, A. I. Rikov, V. K. Vorovszkij, R. Sz. Zemljacska.

A kongresszusra meghívták az OSZDMP valamennyi szervezetét, de a mensevikek külön ültek össze Genfben. Ezt az ülésüket a résztvevők kis számára való tekintettel (mindössze nyolc bizottság küldöttei jelentek meg) a mensevikek nem merték kongresszusnak nevezni, s ezért a pártfunkcionáriusok konferenciájának nyilvánították.

A kongresszus megvizsgálta a forradalom legfontosabb kérdéseit, és meghatározta azokat a feladatokat, amelyek a proletariátusra mint a forradalom vezérére hárulnak. A küldöttek megvitatták a fegyveres felkelésnek, az ideiglenes forradalmi kormánynak, a párt elszakadt részének (mensevikek), az OSZDMP nyílt politikai fellépésének kérdését, megvitatták, milyen magatartást tanúsítson a párt a kormány taktikájával szemben a fordulat küszöbén, milyen legyen a viszony a parasztmozgalomhoz, a nemzeti szociáldemokrata szervezetekhez stb.

„Az oroszországi proletariátus – olvassuk a kongresszusról kiadott közleményben, amelyet Lenin írt – maradéktalanul teljesíteni tudja kötelességét. Élére tud állni a nép fegyveres felkelésének. Nem ijed meg attól a nehéz feladattól, hogy részt vegyen az ideiglenes forradalmi kormányban, ha ez a feladat hárul rá. Vissza tudja verni az összes ellenforradalmi kísérleteket, kíméletlenül el tudja tiporni a szabadság minden ellenségét, kész bátran megvédeni a demokra-

tikus köztársaságot, forradalmi úton ki tudja vívni egész minimális programunk megvalósítását. Az oroszországi proletároknak nem félniük kell ettől a kimeneteltől, hanem szenvedélyesen kívánniuk kell ezt a kimenetelt. Ha győzünk a küszöbönálló demokratikus forradalomban, óriási lépést teszünk szocialista célunk felé, megszabadítjuk egész Európát a reakciós katonai hatalom súlyos igájától és segítünk testvéreinknek, az egész világ öntudatos munkásainak... hogy gyorsabban, határozottabban és bátrabban haladjanak a szocializmus felé.” (Ugyanott, 202–203. old.)

A III. kongresszuson felvázolt stratégiai terv szerint a proletariátusnak a forradalom első szakaszában szövetségre kell lépnie az egész parasztsággal, semlegesítenie kell a burzsoáziát, a burzsoázia ingatagságát, harcolnia kell a polgári demokratikus forradalom *győzelméért* – az önkényuralom megdöntéséért és a demokratikus köztársaság megteremtéséért, a feudalizmus minden csökevényének megszüntetéséért. A munkásosztálynak nemcsak az a feladata, hogy önfeláldozóan harcoljon a forradalom győzelméért, hanem az is, hogy vezesse a tömegek harcát. A következő szakaszban a proletariátusnak azért kell harcolnia, hogy a polgári demokratikus forradalom haladéktalanul szocialista forradalommá fejlődjön.

Az oroszországi burzsoázia nem volt képes arra, hogy a forradalom élére álljon és végigvigye ezt a forradalmat, minthogy nem fűződtek érdekei a cár megdöntéséhez, hanem csupán hatalmának korlátozására törekedett, és igyekezett kiegyezni vele. Előnyös volt számára, ha fennmarad a monarchia, ha fennmaradnak a feudális csökevények, hogy a proletariátus ellen vívott harcban rájuk támaszkodhasson. A munkásosztálynak nem lehetett más szövetségese, mint a parasztság, amely arra törekedett, hogy kiirtsa a falun a feudalizmus maradványait, hozzájusson a földesúri földekhez és kiszabaduljon a cári és földesúri szolgaságból. Ezt a parasztság csak a demokratikus forradalom teljes győzelmével érthette el.

Ennek a stratégiai tervnek megfelelően a kongresszus kidolgozta a párt taktikai vonalát is, s a munkásosztály legfontosabb, halaszthatatlan feladatának a *fegyveres felkelés* megszervezését nyilvánította. A kongresszus leszögezte: „a jelenlegi forradalmi helyzetben a párt egyik legfőbb és legsürgősebb feladata, hogy

megszervezze a proletariátus fegyveres felkelés útján való közvetlen harcát az önkényuralom ellen". (Az SZKP . . . határozatai. I. rész. 86–87. old.) A pártszervezetek feladatul kapták, hogy világosítsák fel a proletariátust a fegyveres felkelésnek nemcsak politikai jelentőségéről, hanem gyakorlati és szervezési oldaláról is. A kongresszus leszögezte, hogy a felkelés előkészítése közben különleges szerep jut a politikai tömegsztrájkoknak. A legerélyesebb intézkedéseket kell foganatosítani a proletariátus harci erőinek megszervezésére, előre ki kell dolgozni a felkelés tervét, biztosítani kell a felkelés irányítását, és ebből a célból a pártmunkásokból külön csoportokat kell szervezni.

Az egyik fő kérdés a cárizmus megdöntése és a népi forradalom győzelme eredményeképpen megalakítandó ideiglenes forradalmi kormány kérdése volt. A bolsevikok véleménye szerint ez nem lehet más, mint a győztes osztályok diktatúrájának kormánya, vagyis *a proletariátus és a parasztság forradalmi demokratikus diktatúrája*.

A kongresszus megjelölte a forradalom viszonyai között a parasztmozgalommal kapcsolatban követendő irányvonalat. A munkásosztálynak teljes erejével támogatnia kell a parasztság forradalmi követeléseit, beleértve a földesúri, a kincstári, az egyházi, a kolostori és a koronabirtokok elkobzását (azaz, a parasztok javára történő kisajátítását) is. Ebben a követelésben fejeződött ki konkrétan a bolsevikoknak az az irányvonala, hogy a polgári demokratikus forradalomban a munkásosztálynak az egész parasztsággal kell szövetségre lépnie. Ez a követelés hozzájárult ahhoz, hogy a parasztságnak az önkényuralmi-földesúri rendszer ellen vívott harca egyre nagyobb méreteket öltött. A kongresszus arra szólított fel, hogy mindenütt haladéktalanul alakítsanak forradalmi parasztbizottságokat és hajtsanak végre alulról kiinduló demokratikus reformokat. Intézkedéseket javasolt a falusi proletariátus önálló szervezésére, valamint arra, hogy a falusi proletariátus a szociáldemokrácia zászlaja alatt összefogjon a városi proletariátussal.

A párt elszakadt részéről hozott határozatában a kongresszus elítélte a mensevikeknek szervezeti és taktikai kérdésekben vallott opportunistá nézeteit. Ugyanakkor azonban figyelembe vette azt is, hogy a kibontakozó forradalomban égető szükség van a proletariátus erőinek egyesítésére, s ezért megengedhetőnek nyilvánította, hogy a pártszervezetek munkájában a mensevi-

kek, különösen a munkások, részt vegyenek azzal a feltétellel, hogy alávetik magukat a pártkongresszusok határozatainak és a szervezeti szabályzatnak, a pártfegyelemnek. A kongresszus megbízta a Központi Bizottságot, hogy oszlassa fel azokat a mensevik szervezeteket, amelyek nem hajlandók elismerni a III. kongresszus határozatait.

A kongresszus megbízta a Központi Bizottságot és a helyi bizottságokat, kövessenek el mindent a nemzeti szociáldemokrata szervezetekkel való megegyezés érdekében, hogy a helyi szervezetek összehangolhassák munkájukat, s hogy lehetővé váljon valamennyi szociáldemokrata párt egyesülése az egységes OSZDMP-ben.

A III. kongresszus hatálytalanította a szervezeti szabályzat első pontjának azt a fogalmazását, amelyet a II. kongresszus Martov javaslata alapján elfogadott, és a lenini fogalmazásban fogadta el a szervezeti szabályzat 1. pontját. Ennek rendkívül nagy jelentősége volt az új típusú párt megszilárdításáért folyó harc szempontjából. Ily módon az egyik legfontosabb lenini szervezeti elv bekerült az OSZDMP szervezeti szabályzatába.

A kongresszus megszüntette a pártban a kétközpontos rendszert (Központi Bizottság és központi lap), és egységes vezető szervet választott – a Központi Bizottságot, amelynek élén Lenin állt. Minthogy az „Iszkra” opportunistá vonalat követett, a III. kongresszus azzal bízta meg a Központi Bizottságot, hogy „Proletarij” [„Proletár”] címmel alapítson új központi lapot. E lap felelős szerkesztőjévé Lenint a Központi Bizottság nevezte ki. 1905 októberétől Lenin lett az OSZDMP képviselője a II. Internacionálé Nemzetközi Szocialista Irodájában.

Másképpen értékelték a polgári demokratikus forradalom jellegét, mozgatóerőit és feladatait a menseviek a maguk genfi konferenciáján. Az ő véleményük szerint az oroszországi forradalomnak, a korábbi nyugat-európai polgári forradalmakhoz hasonlóan, a burzsoázia vezetése alatt kell lezajlania, és győzelem esetén a burzsoáziát kell uralomra juttatnia. A menseviek tagadták, hogy a proletariátusnak önálló feladatai vannak a forradalomban. Azt tartották, hogy munkások dolga: támogatni a burzsoáziát, meggátolni a tömegek határozott forradalmi akcióit, nehogy a burzsoázia eltántorodjon a forradalomtól. Hadakoztak a proletariátus vezető szerepe ellen, és tagadták a parasztság forradalmi szerepét.

Különösen hevesen tiltakoztak a mensevikek a fegyveres felkelés szervezése ellen. A felkelés – mondogatták – spontán folyamat, előkészíteni lehetetlen. Plehanov, Akszelrod, Martov és más mensevik vezetők azt bizonygatták, hogy a felkelés csak elijesztené a burzsoáziát, és hogy nem a munkásosztály pártjának a dolga a felkelés előkészítése. Ebben a kérdésben, mint általában egész irányvonalukban is, a mensevikek alapján véve ugyanolyan álláspontot foglaltak el, mint a II. Internacionálé opportunistái.

Az OSZDMP III. kongresszusa a párttól elszakadt mensevikek nélkül, a mensevikek elleni harcban dolgozta ki azt az irányvonalat, amelyet a pártnak a megindult forradalomban követnie kellett. A bolsevikok valójában saját programmal, szervezeti szabályzattal, taktikai irányvonallal, külön szervezetekkel, lapokkal és Központi Bizottsággal rendelkező önálló pártként működtek. Két kongresszus, két párt – így jellemezte Lenin az OSZDMP-ben 1905-ben kialakult helyzetet.

A III. kongresszus határozatait, a párt stratégiai tervét és taktikai irányvonalát Lenin „A szociáldemokrácia két taktikája a demokratikus forradalomban” című könyvében elméletileg tüzetesen megokolta. Leninnek ez az 1905 nyarán írt műve jelentősen továbbfejleszti a tudományos szocializmus elméletét.

Lenin a marxizmus történetében elsőként dolgozta ki az imperializmus korszakában végbemenő polgári demokratikus forradalom sajátosságainak, mozgatóerőinek és távlatainak kérdését. Ugyanakkor keményen bírálta azokat a marxizmussal ellenkező, opportunista nézeteket, amelyeket a mensevikek a párt forradalmi elmélete, stratégiája és taktikája kérdésében vallottak, valamint azokat a reformista célokat, amelyeket a II. Internacionálénak a mensevikeket támogató vezérei maguk elé tűztek.

Lenin a nemzetközi helyzettel összefüggésben vizsgálta az orosz forradalmat. „Elmúlt az az idő – írta –, amikor az egyes népek és államok egymástól elkülönülten élhettek.” (Lenin Összes Művei. 12. köt. 32. old.) Az oroszországi polgári forradalom a politikai megrázkódtatások és a forradalmak új történelmi szakaszát nyitotta meg. Ilyen körülmények között ez a forradalom a szocialista forradalom prológjává válhatott Európában. A cárizmus megdöntése „fordulópont lesz a világtörténelemben, meg fogja könnyíteni minden nemzet munkásainak ügyét minden or-

szágban, a földkerekség minden pontján". (Lenin Összes Művei. 9. köt. 181. old.)

A forradalom jellegét és feladatait tekintve, polgári forradalom volt, vagyis a cári önkényuralom likvidálására és a feudális rend maradványainak megszüntetésére irányult. Nem tűzte ki közvetlen feladatául a kapitalista rend felszámolását. Mindamellett az oroszországi polgári forradalomnak sok új vonása és sajátossága volt, amelyeknél fogva gyökeresen különbözött a fel lendülő kapitalizmus korában lezajlott nyugat-európai polgári forradalmaktól, s amelyek lehetővé tették, hogy szocialista forradalommá fejlődjön.

Az első orosz forradalom *népi* forradalom volt. Fő mozgatóereje és vezetője – a nyugati polgári forradalmaktól eltérően – a proletariátus. A jellegénél fogva polgári demokratikus forradalom abban az értelemben tekinthető proletárforradalomnak, hogy a proletariátusé volt a vezető szerep, de proletárforradalom volt a harc módszerei tekintetében is (sztrájkok, amelyek fegyveres felkelésbe mentek át).

Ugyanakkor az oroszországi forradalom *parasztf*forradalomnak is tekinthető, mert fő feladata a földesúri földbirtok likvidálása volt. A parasztság e forradalom egyik mozgatóereje, a proletariátus szövetségese volt, mert csak a munkásosztály vezetésével juthatott hozzá a földesúri földhöz, csak így szabadulhatott ki az önkényuralom és a földesurak igájából.

Ami a burzsoáziát illeti, az ő érdekei szorosan összefonódtak a cárizmus érdekeivel. A proletariátus forradalmiságától megriadt orosz burzsoázia nem volt és nem is lehetett a forradalom mozgatóereje. Amilyen mértékben kibontakozott a forradalom, a burzsoázia egyre inkább elvesztette ellenzékiességét, nyílt meg egyezésre lépett a cárizmussal, így próbált véget vetni a forradalomnak, átállt az ellenforradalom táborába.

„Nálunk a polgári forradalom győzelme nem lehetséges *mint a burzsoázia győzelme* – írta Lenin. – Ez paradoxonnak hangzik, de tény. A paraszti népesség túlsúlya, az a tény, hogy a feudális (félig feudális) nagybirtok ezt a népességet rettenetesen elnyomja, a már szocialista pártba szervezett proletariátus ereje és öntudata – mindezek a körülmények *sajátos* jellegűvé teszik a *mi* polgári forradalmunkat.” (Lenin Összes Művei. 17. köt. 40. old.)

Lenin az orosz forradalom alapvonásainak és sajátosságainak tudományos, marxista elemzéséből kiindulva a „Két taktiká”-ban a következő kérdéseket dolgozta fel és fejtette ki:

a proletariátus hegemoniája a polgári demokratikus forradalomban;

a munkásosztály szövetsége a parasztsággal a polgári demokratikus forradalomban, és a proletariátus szövetsége a szegény-parasztsággal, az összes félproletár városi és falusi tömegekkel a szocialista forradalomban;

a fegyveres felkelés mint a cári önkényuralom megdöntésének és a forradalom győzelemre juttatásának fő eszköze;

a munkásosztály és a parasztság forradalmi demokratikus diktatúrája és az ideiglenes forradalmi kormány mint ennek politikai szerve;

a polgári demokratikus forradalom szocialista forradalommal való fejlődése;

a proletariátus politikai pártja mint döntő feltétele annak, hogy a proletariátus betölthesse a népi forradalom vezetőjének szerepét.

A forradalom sorsa attól függött, hogy a munkásosztály betölti-e a népi forradalom vezetőjének a szerepét, vagy pedig a burzsoázia eszköze lesz. Lenin szerint a forradalomnak két kimenetele lehetett: vagy döntő győzelem a cárizmus felett és a demokratikus köztársaság létrejötte, vagy a cárizmus kiegyezése a burzsoáziával, ha a forradalom győzelméhez nincs elegendő erő. A munkásosztály és a nagy tömegek érdeke a cárizmus teljes legyőzése. De ez csak akkor lehetséges, ha a munkásosztály a forradalom vezetőjévé válik.

Lenin rámutatott arra, hogy Oroszországban a munkásosztály nem is annyira a kapitalizmustól szenved, mint inkább attól, hogy a kapitalizmus nem eléggé fejlett. A feudális viszonyok csökevényei gátolták a termelőerők fejlődését, és elállták az útját annak, hogy a proletariátus kibontakoztassa harcát a szocialista forradalomért. A proletariátusnak ezért létérdeke volt, hogy az országot minél előbb megtisztítsák a feudalizmus minden maradványától.

Hogy a proletariátus ténylegesen a *forradalom vezérévé* válhasson, először is olyan *szövetségesre* volt szüksége, akinek érdeke fűződik a forradalom döntő győzelméhez, másodszor sem-

legesítenie kellett és *el kellett szigetelnie* a liberális burzsoáziát, amely a munkások és a parasztok rovására a cárizmussal való kiegyezéssel akarta befejezni a forradalmat.

„A demokratizmus következetes harcosa csak a proletariátus lehet – írta Lenin. – A proletariátus csak azzal a feltétellel válhat a demokrácia győzelmes harcosává, ha forradalmi harcához csatlakozik a parasztság tömege.” (Lenin Összes Művei. 11. köt. 44. old.)

Ellentétben a mensevikeknek azzal az állításával, hogy a parasztság reakciós, s ezért nem lehet a proletariátus szövetségese, Lenin azt tanította, hogy a parasztságot legfőbb érdeke – a feudalizmus maradványainak teljes megsemmisítése – a proletariátus természetes szövetségésévé és a határozott demokratikus forradalmi átalakulás hívévé teszi. Csak forradalmi úton lehet a földesúri földbirtokot megszüntetni és a demokratikus szabadságjogokat kivívni. Csakis a proletariátus támogathatja a parasztságot ebben a harcban.

Lenin szigorúan megbírálta a mensevikeket, akik opportunistamódon a liberális burzsoázia hegemoniája mellett szálltak síkra, és apró reformokkal szerették volna helyettesíteni a forradalmat. A burzsoáziának előnyösebb, írta Lenin, ha a szükséges polgári demokratikus átalakulásokra reformok útján kerül sor, nem pedig forradalom útján, „ha ezek a változások a lehető legkisebb mértékben fejlesztik a köznép, vagyis a parasztok és különösen a munkások forradalmi öntevékenységet, kezdeményezését és energiáját, különben a munkásoknak annál könnyebb lesz – mint a franciák mondják – »a puskát egyik vállukról átvetni a másikra«, vagyis maga a burzsoázia ellen irányítani azt a fegyvert, amelyet a polgári forradalom ad a kezükbe...” (Ugyanott, 34–35. old.)

Lenin mélyrehatóan elemezte könyvében a forradalom győzelmét biztosító proletár harci formákat és eszközöket. A reformista harci módszerekhez ragaszkodó mensevikekkel ellentétben, a cárizmus megdöntésének döntő eszközét a *fegyveres felkelésben* látta. A cárizmus fegyveres erőre, hadseregére, rendőrségre támaszkodott. Ezt az erőt letörni, a cárizmust megdönteni és a demokratikus köztársaságot kivívni Oroszországban csak fegyveres erővel, győzelmes fegyveres felkeléssel lehetett.

A forradalom elvezetett a fegyveres felkelés *szükségességéhez*. Marx és Engels óta Lenin volt az első, aki felvetette a fegyveres felkelés megszervezésének kérdését mint olyan gyakorlati feladatot, amelynek a párt a forradalom idején egész tevékenységét köteles alárendelni.

A tömegek forradalmi energiájának fokozása, a cárizmus elleni fegyveres harcra való bevonásuk céljából a pártnak olyan politikai jelszavakat kell kitűznie, amelyek igen közel állnak a néphez és érthetők számára. Ilyen jelszavaknak tartották a bolsevikok a nyolcórás munkanapnak forradalmi úton való haldéktalan megvalósítását; forradalmi parasztbizottságok szervezését a falusi demokratikus átalakítások végrehajtása céljából. a földesúri földek elkobzását is beleértve; politikai tömegsztrájkok szervezését, a munkások felfegyverzését és egy forradalmi hadsereg létesítését.

Lenin rendkívül nagy jelentőséget tulajdonított annak, hogy országszerte maguk a munkások valósítsák meg a *nyolcórás munkanapot*, a falusi demokratikus átalakításokat pedig a parasztok. Ez új taktika volt, amely kibontakoztatta a tömegek aktivitását és alkotó kezdeményezését. Ennek a taktikának az alkalmazása megbénította az államhatalom apparátusát, megfosztotta a forradalom elleni harchoz szükséges erőtől.

Új és fontos fegyver volt a specifikusan proletár harci módszer: a *politikai tömegsztrájk*, amelynek elsőrendű szerepe volt a tömegeknek a cárizmus elleni harcra való mozgósításában. Lenin újszerűen oldotta meg a forradalom alapvető kérdését: az *államhatalom* kérdését. Bebizonyította, hogy a győztes polgári demokratikus forradalomnak, amelyben a proletariátusé a hegemonia, nem a burzsoáziát kell hatalomra juttatnia, amint ez a múltbeli polgári forradalmakban történt, hanem a proletariátus és a parasztság forradalmi demokratikus diktatúrájához kell vezetnie.

„»A forradalomnak a cárizmus feletti döntő győzelme« – írta Lenin – annyi, mint a *proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrája*... És ez a győzelem igenis diktatúra lesz, vagyis feltétlenül katonai erőre, a felfegyverzett tömegekre, a felkelésre kell majd támaszkodnia és nem holmi »legális«, »békés úton« létrehozott intézményekre.” (Ugyanott, 39–40. old.)

A munkások és a parasztok érdekeit szolgáló forradalmi átalakítások végrehajtása a cárizmus, a földesurak, a nagyburzsoázia elkeseredett ellenállásába fog ütközni. Ennek az ellenállásnak a letöréséhez, az ellenforradalmi kísérletek leveréséhez, a polgári demokratikus forradalom végigviteléhez, vívmányainak megóvásához, a szocializmusért folyó harc közdőterének teljes megtisztításához diktatúrára van szükség. De ez még nem szocialista diktatúra lesz, hanem demokratikus diktatúra.

Ennek a diktatúrának a politikai szerve az *ideiglenes forradalmi kormány*, amely a felfegyverzett népre támaszkodik. Az ideiglenes kormánynak kell majd megvalósítania az OSZDMP minimális programját, vagyis létrehozni a demokratikus köztársaságot, bevezetni a nyolcórás munkanapot, elkobozni a földesúri földeket, megadni minden nemzetnek az önrendelkezési jogot, továbbvinni a forradalmat.

Lenin feltárta, mennyire káros a forradalmi kormányban való részvételt ellenző mensevikek álláspontja, és rámutatott arra, hogy ezzel a forradalom vezetését gyakorlatilag a burzsoáziának adnák át.

A szociáldemokrácia képviselőinek a forradalmi kormányban való részvételét Lenin nemcsak lehetségesnek, hanem kedvező körülmények között szükségesnek is tartotta. Ennek a kormánynak biztosítania kell az ellenforradalom elleni kiméretlen harcot, a munkásosztály önálló érdekeinek védelmét és a forradalom továbbfejlesztését. Ugyanakkor meg kell szerveznie azt is, hogy a munkásosztály és a dolgozók széles rétegei alulról nyomást gyakoroljanak a kormányra. A kormányban való részvétel is, az alulról gyakorolt nyomás is előmozdítja a forradalom vívmányainak megszilárdítását és kiszélesítését, a minimális program megvalósítását, valamint a polgári demokratikus forradalomnak szocialista forradalommá fejlődéséhez szükséges feltételek előkészítését.

Lenin kidolgozta művében a *polgári demokratikus forradalom szocialista forradalommá fejlődésének elméletét*. Marxnak a szakadatlan (permanens) forradalomról és a munkás-paraszt szövetségről, mint e forradalom elengedhetetlen feltételéről szóló eszméire a II. Internacionálé opportunistái fátylat borítottak. Marx forradalmi eszméivel azt az opportunisták sémát állították szembe, amely szerint a proletárforradalmat hosszú időszak választja el a polgári forradalomtól. Ennek a forradalom-

ellenes sémának az alapja az volt, hogy tagadták a proletariátus vezető szerepét a parasztsággal való viszonyában és a proletariátus hegemoniáját a polgári demokratikus forradalomban.

Lenin Marxnak a permanens forradalomról szóló eszméjét a polgári demokratikus forradalom szocialista forradalommá fejlődésére vonatkozó egységes elméletté fejlesztette. E szerint az elmélet szerint a proletariátus a polgári forradalomban a parasztsággal szövetségben tölti be vezető szerepét, a szocialista forradalomban viszont a szegényparasztsággal és a többi félproletár elemekkel szövetségben. A proletariátus és a parasztság demokratikus diktatúrájának a proletariátus szocialista diktatúrájává kell fejlődnie.

„A proletariátusnak végig kell vinnie a demokratikus forradalmat, maga mellé állítva a parasztság tömegét, hogy az önkényuralom ellenállását erőszakkal eltíporja és a burzsoázia ingadozását ellensúlyozza. A proletariátusnak meg kell valósítania a szocialista forradalmat, maga mellé állítva a lakosság félproletár elemeinek tömegét, hogy erőszakkal megtörje a burzsoázia ellenállását és ellensúlyozza a parasztság és a kispolgárság ingadozását.” (Ugyanott, 82. old.)

A polgári forradalomnak szocialista forradalommá fejlődéséről szólva Lenin rávilágított arra, hogy Oroszország társadalmi és gazdasági rendszerében megvannak ehhez az objektív feltételek. A feudalizmus számtalan maradványa és a kapitalizmus viszonylag magas fejlettségi foka kétféle ellentmondás alapja. A termelőerők fejlődése és a félf feudális termelési viszonyok közötti ellentmondások megteremtették a feltételeket a polgári demokratikus forradalomhoz. A termelőerők növekedése és a kapitalista termelési viszonyok közötti ellentmondások megteremtették a szükséges objektív feltételeket a polgári demokratikus forradalom szocialista forradalommá fejlődéséhez.

Ez két szociális háborút hozott magával: egyrészt az egész nép háborúját a cár és a földbirtokosok ellen a demokratikus köztársaságért, másrészt a proletariátus harcát a burzsoázia ellen a proletariátus diktatúrájáért, a társadalom szocialista berendezéseért. Az 1905–1907-es években az egész népnek az önkényuralom megdöntéséért vívott harca állt előtérben. A munkás-

osztály feladata az volt, hogy harcoljon „az egész nép és különösen a parasztság élén – a teljes szabadságért, a következetes demokratikus forradalomért, a köztársaságért! Az összes dolgozók és kizsákmányoltak élén – a szocializmusért!” (Ugyanott, 96. old.)

Lenin nyomatékosan hangsúlyozta, hogy szüntelenül fejleszteni kell a forradalmat egészen a szocialista forradalom győzelméig. „A szociáldemokrácia viszonya a parasztmozgalomhoz” című cikkében leszögezte:

„... a demokratikus forradalomból mi rögtön megkezdjük az átmenetet, mégpedig erőnkhez mérten, az öntudatos és szervezett proletariátus erejéhez mérten, megkezdjük az átmenetet a szocialista forradalomra. Mi a permanens forradalom mellett vagyunk. Nem állunk meg félúton.” (Ugyanott, 212. old.)

A nyugat-európai opportunisták és az orosz mensevikek nézetei szerint a proletariátus egyedül, szövetségesek nélkül harcol a szocialista forradalomban valamennyi nem proletár osztály és réteg ellen. Az opportunisták nem ismerték el, hogy forradalmi lehetőségek rejlenek a városi és falusi félproletár tömegekben, amelyeket a tőke kizsákmányol, s amelyek ennél fogva a proletariátus hű szövetségeseivé válhatnak a kapitalizmus elleni harcban. Innen az a helytelen következtetés, hogy a szocialista forradalomhoz a feltételek nem tekinthetők megérettnek mindaddig, amíg a proletariátus a nemzet többségévé nem válik. Lenin a szocialista forradalomról szóló elméletével megcáfolta ezeket a káros, opportunistá dogmákat, amelyek tétlenségre kárhoztatták a proletariátust.

A polgári demokratikus forradalom győzelmének és szocialista forradalommá fejlődésének egyik fő feltételét Lenin a munkásosztály önálló, a forradalmi harc vezetésére és szervezésére hivatott pártjában látta. A forradalom hegemoniájának szerepét, mutatott rá Lenin, a proletariátus csak akkor töltheti be, ha egységes és önálló politikai erővé forr össze egy olyan forradalmi marxista párt lobogója alatt, amely nemcsak eszmeileg, hanem gyakorlatilag is vezeti a harcat.

A szocialista forradalom lenini elmélete nemcsak az orosz mensevikeknek és a II. Internacionálé reformistáinak az elmé-

leteit cáfolta meg, hanem a „permanens forradalomra” vonatkozó trockista elméletet is. Trockij meghamisította Marxnak a permanens forradalomra vonatkozó eszméjét. Forradalmilag baloldali, de tartalmában opportunistá jelszót tűzött ki: „Cár nélkül, munkáskormányt.” A forradalom polgári demokratikus szakaszának ilyen átugrása csak azt vonta maga után, hogy a proletariátus elszigetelődik a parasztság sokmillió tömegeitől, és a forradalom vereséget szenved. Trockij tagadta a proletariátus hegemoniáját a polgári demokratikus forradalomban, tagadta a parasztság forradalmi szerepét, a proletariátus és a parasztság forradalmi demokratikus diktatúráját.

Leninnek a forradalomról szóló elmélete, amelyet 1905-ben dolgozott ki, tudományosan megalapozott stratégiával és taktikával vértette fel a bolsevik pártot. Ebben az elméletben már csaknem minden alapvető eleme megvolt annak a Lenin által 1915-ben levont következtetésnek, hogy a szocializmus győzhet először egy, egymagában vett kapitalista országban, vagyis megvolt benne a proletariátus hegemoniájáról, a munkásosztály és a parasztság szövetségéről, az új pártnak a forradalomban betöltendő vezető és irányító szerepéről, a proletariátus és a parasztság forradalmi demokratikus diktatúrájáról, a polgári demokratikus forradalomnak szocialista forradalommá fejlődéséről szóló tétel. Lenin ezekkel a tételekkel és következtetésekkel oly mértékben gazdagította a forradalom marxista elméletét, hogy joggal nevezik ezt a szocialista forradalom lenini elméletének.

3. A forradalom fellendülése. Országos politikai sztrájk. Szovjetek alakulása. A decemberi fegyveres felkelés

A forradalmi események menete igazolta a III. kongresszus határozatainak helyességét. A forradalmi mozgalom hulláma napról napra magasabbra csapott. A sztrájkharc szívósabb, támadóbb jelleget öltött, szervezettebbé vált.

Az Ivanovo-Voznyeszenszkben 1905 májusában kirobbant sztrájk 72 napig tartott. Ez a sztrájk a munkások állhatatosságának mintaképe, a tömegek politikai nevelésének kitűnő iskolája lett. Vezetésére megválasztották a munkások meghatalmazottainak (küldötteinek) szovjetjét, amely az egyik első munkásküldött-szovjet lett. A sztrájkot az F. A. Afanaszjev és M. V.

Frunze vezette ivanovo-voznyeszenszki bolsevik szervezet irányította Sz. I. Balasov, J. A. Dunajev, F. N. Szamojlov bolsevik munkások aktív közreműködésével. A munkások több nyilvános gyűlést tartottak, s ezeken kidolgozták követeléseiket, megvitatták, mit válaszoljanak a gyárosoknak, és felvázolták a további harc tervét. A bolsevikok beszámolókat és előadásokat tartottak a munkásmozgalom feladatairól. Ez „szocialista egyetem” volt a munkások számára. A sztrájkhoz Suja, Orehovo-Zujevo és más városok textilmunkásai is csatlakoztak. A cári hatóságok vérfürdőt rendeztek a munkások közt.

Az ivanovói munkások halomra lövetése elleni tiltakozás hulláma végighömpölygött egész Oroszországon. Łódź munkásai júniusban három napon át barikádharcokat vívtak a rendőrséggel és a katonasággal. Ebben a harcban, írta Lenin, „újra példát mutatnak... forradalmi lelkesedésből és hősiességből, és megmutatják a harc legfejlettebb formáit is”. (*Lenin Összes Művei*. 10. köt. 292. old.) Az Urálban a sztrájkharc élén Perm és Jekatyerinburg (Szverdlovszk) vasmunkásai, a zlatouszti fegyvergyári munkások, Nagyvezsgyinszk és Nyizsnyij Tagil kohászai, Cseljabinszk, Ufa, Jekatyerinburg vasutasai haladtak. A munkások meghatalmazottainak (küldötteinek) szovjetjei, amelyek 1905 tavaszán Alapajevszkban, Nagyvezsgyinszkben, Motovilihában, Nyizsnyij Tagilban és az Urál más ipari központjaiban létrejöttek, a forradalom fejlődésével párhuzamosan, sztrájkszervezetekből az általános forradalmi harc szerveivé váltak.

Önfeláldozóan, hősieen küzdöttek a lett munkások is. Nyikolajevben, Jekatyerinoszlavban, Harkovban, Luganszkban és másutt a politikai sztrájkok a rendőrséggel és katonasággal való összetűzésekbe csaptak át. Júniusban általános sztrájk zajlott le Tifliszben, Kutaiszban, Batumban, Csiaturiban. Augusztusban, a bakui proletariátus általános sztrájkja idején, fegyveres összetűzésekre került sor a katonasággal. A munkásosztály erőt gyűjtött a cárizmus elleni döntő harchoz.

Nyáron mindenfelé féllegális szakszervezetek alakultak. A szakszervezetek a munkások gazdasági érdekeinek védelme mellett sok fontos politikai követelést is támasztottak. A bolsevikok aktívan részt vettek a szakszervezetek alakításában és munkájukban, s ennek nagy jelentősége volt az oroszországi szakszervezeteknek – a proletariátus harcos osztályszervezeteinek – egész későbbi fejlődése szempontjából.

Magasra csapott a parasztmozgalom hulláma is. 1905 tavaszán és nyarán a parasztmozgalom Európai-Oroszország kerületeinek mintegy 20 százalékát, ősszel pedig már több mint a felét ölelte fel. Ukrajnában és a Baltikumban fellángoltak a mezőgazdasági munkások sztrájkjai. Különösen nagy arányokat öltött a parasztmozgalom a Volga-vidéken, Ukrajna több vidékén, a Baltikum-ban, Grúziában.

A proletármozgalom és a parasztfelkelések egyesülése meg-ingatta a cári hadsereget és hajóhadat. A bolsevikok önfeláldozó tevékenységet fejtettek ki a hadseregben és a hajóhadban. Az OSZDMP Központi Bizottsága a katonák közé küldte munkára I. F. Dubrovinszkijt, J. M. Jaroszlavszkijt, R. Sz. Zemljacskát, M. I. Vasziljev-Juzsint és más kiváló funkcionáriusokat. A bolsevikok a katonák és a matrózok közötti munka legkülönbözőbb formáit és módszereit alkalmazták: újságokat és röplapokat adtak ki, összejöveteleket rendeztek, köröket szerveztek. E munka eredményeképpen a bolsevik szervezetek jelentősen növelték befolyásukat a katonák és a matrózok körében, kiépültek a kapcsolatok a hadsereg tagjai és a munkások között. A cári hadsereg távol-keleti veresége fokozta a forradalmi hangulatot a fegyveres erők soraiban.

A katonák és a matrózok elégedetlenségének első tömeges megnyilvánulása a „Potyomkin” páncéloshajón 1905 júniusában kitört felkelés volt. Ez volt az első eset a történelemben, hogy egy hadihajó legénysége a forradalom zászlajával harcra kelt a fennálló rendszer ellen. A felkelő hajó befutott Odesszába. A város bolsevik bizottságában azonban nem volt egység, a bizottságot meggyengítették a letartóztatások, a mensevikek pedig nem szervezték meg a munkások felkelését a „Potyomkin” legénységének támogatására.

A felkelés a matrózok hősiessége ellenére kudarcba fulladt, minthogy nem voltak megfelelő vezetői. A cári hadseregben ez még csak az első kísérlet volt a forradalmi harcra. A felkelés ténye azonban egymagában véve is rendkívül nagy jelentőségű volt. A munkások, a parasztok és különösen maguk a katonák és a matrózok jobban megértették, tisztábban látták már, hogy a hadsereget és a hajóhadat is be lehet, sőt, be kell vonni a munkásosztálynak a cárizmus ellen vívott harcába. Napirendre került a forradalmi hadsereg megalakításának kérdése.

A „Potyomkin” megmozdulása után a bolsevikok fokozták

forradalmi munkájukat a katonaság körében. 1905 nyarán és őszén tucatjával került sor katonák és matrózok forradalmi megmozdulásaira. A munkások, katonák és parasztok egyes megmozdulásai országos forradalmi tűzvésszé nőttek.

A cárizmus engedményekkel és ígéretekkel próbálta elvonni a népet a forradalmi harctól. 1905. augusztus 6-án megjelent az Állami Duma [parlament] összehívásáról szóló kiáltványt (ezt a dumát a дума tervének kidolgozójáról, Buligin cári miniszter-ről, Buligin-dumának nevezték el). A cári kormány igyekezett sürgősen véget vetni a háborúnak. 1905 augusztus végén aláírták az orosz-japán békeszerződést.

A dumával a cárizmus kísérletet tett arra, hogy véget vessen a forradalomnak, hogy a forradalmat alkotmányos-monarchikus útra terelje. A дума összehívásával a cárizmus a liberális burzsoázia ellenzéki forrongásának is véget szeretett volna vetni, mert a liberális burzsoázia, bár maga is félt a forradalomtól, mégis minduntalan ijesztgette vele a cárt. A terv szerint a Buligin-duma a földesuraknak, a tőkéseknek és elenyésző számú jó módú parasztnak a gyűlése lett volna. A dumának csak a cár mellett működő tanácsadó szerv szerepét szánták. Ez a népkép-viselet durva meghamisítása volt.

A bolsevikok a népellenes дума aktív bojkottálására hívták fel a munkásokat és a parasztokat, s egész agitációs kampányukat a fegyveres felkelés, a forradalmi hadsereg és az ideiglenes forradalmi kormány jelszava köré összpontosították. A mensevikek üdvözölték és „a szabadságmozgalom fordulópontjának” nevezték a dumát; síkraszálltak amellett, hogy a szociáldemokraták működjenek együtt a liberálisokkal a választási komédiában; állást foglaltak a fejlődés parlamenti, reformista útja mellett. A mensevikek taktikája a liberális burzsoázia malmára hajtotta a vizet, segítségére volt a néptömegek becsapásában és a forradalmi harctól való elvonásában.

Az oroszországi szociáldemokrata szervezetek konferenciája, amely 1905 szeptemberében Rigában az Állami Duma kérdésében követendő taktika kidolgozására ült össze, jóváhagyta a Buligin-duma aktív bojkottálásának bolsevik vonalát. A дума aktív bojkottálásának taktikáját nemcsak a munkások, hanem a parasztok és a haladó értelmiségiek is támogatták. A bojkottálás kampányát a bolsevikok felhasználták az összes forradalmi erők

mozgósítására, politikai tömegsztrájkok szervezésére és a fegyveres felkelés előkészítésére.

1905 nyarán és őszén nagy erővel folytak az általános politikai sztrájk előkészületei. A bolsevikok óriási szervező és agitációs munkája előmozdította a forradalom további fejlődését. A szeptemberben megindult moszkvai nyomdászsztrájkot más üzemek munkásai is támogatták. A sztrájk idején gyűléseket tartottak, tüntetéseket rendeztek. Moszkva utcáin a munkások fegyveres összeütközésbe kerültek a rendőrséggel és a katonasággal.

A moszkvai munkások szeptemberi sztrájkja jó politikai iskola volt a proletariátusnak. A forradalmi gyűlések, tüntetések és a rendőrséggel való fegyveres összetűzések kíséretében lezajló politikai tömegsztrájk a munkásosztály harcának legelterjedtebb formája lett. A harc során öt szakma munkásai – a nyomdászok, a vasmunkások, a dohánygyári munkások, az asztalosok és a vasutasok – alakították meg szovjetjeiket. A bolsevikok vezetésével a munkások egyre újabb rétegei kapcsolódtak be a politikai harcba.

Október 6-án az OSZDMP Moszkvai Bizottsága általános politikai sztrájkot hirdetett Moszkvában. A sztrájk csakhamar magával ragadta az összes ipari központokat, és országos sztrájkká nőtt. Leállt a vasúti forgalom. Az üzemek beszüntették a munkát. Nem működött a posta és a távíró.

Az októberi sztrájk a proletariátus hatalmas politikai megmozdulásává fejlődött. A sztrájk az önkényuralom megdöntésének, a Buligin-duma aktív bojkottálásának, alkotmányozó gyűlés összehívásának és demokratikus köztársaság létesítésének a jelszavával zajlott le. A sztrájkoló munkásokhoz kishivatalnokok, diákok, ügyvédek, orvosok, mérnökök stb. is csatlakoztak. A sztrájk résztvevőinek száma meghaladta a 2 milliót. Az országos politikai sztrájk meggyőző bizonyíték arra, hogy a bolsevikok pártja szoros kapcsolatban állt a tömegekkel, hogy a bolsevik jelszavakat maga az élet vetette fel.

Az októberi sztrájkban egyre szorosabbra fűződött a különféle oroszországi nemzetiségek munkásainak kapcsolata. A lett, a lengyel, az ukrán, az azerbajdzsán, a grúz, a belorusz és más nemzetiségű munkások az orosz proletárokkal együtt harcoltak legádázabb ellenségük, a cári önkényuralom ellen. A párt igyekezett bevonni a forradalmi harcba Oroszország keleti vidékeinek dolgozó tömegeit. Az orosz proletariátus volt a fő erő, amely

harcba hívta és tömörítette a tatár, az azerbajdzsán, a kazah, az üzbég és más nemzetiségű munkásokat. Az OSZDMP Bakui Bizottsága mellett „Gummet” néven szervezet alakult a muzulmán dolgozók közt végzendő munkára. A bolsevikok kiadták tatár nyelven az „Urál” című újságot, azerbajdzsán nyelven pedig a „Kocs-Devet” és a „Tekamül” című lapot, hogy hasábjaikon eljuttassák a lenini eszméket a Volga-vidék, a Kaukázusontúl és Közép-Ázsia nemzetiségeinek kisemmizett tömegeihez. Számos iráni munkás járta ki Oroszországban a forradalmi harc iskoláját. Közülük kiemelkedett Hajdar, az Iráni Kommunista Párt későbbi szervezője és vezetője.

Lenin feltárta, milyen nagy jelentőségük van a politikai és a gazdasági tömegsztrájkoknak. Ezek a megmozdulások jelentős szerepet töltenek be a munkásosztály és a néptömegek létérdekeinek védelmében, a harc fejlettebb formáinak – az általános sztrájknak, a fegyveres felkelésnek, s ezzel a hatalomért való harcnak – az előkészítésében. A politikai és a gazdasági sztrájk, írta később Lenin, „kölcsonösen támogatja egymást, egyik a másinak erőforrása. A sztrájk e két fajtájának szoros kapcsolata nélkül nem lehetséges valóban széles körű, valóban tömeges és emellett *össznépi* jelentőségű mozgalom.” (*Lenin Összes Művei*. 21. köt. 303. old.)

A munkástömegek, amikor részt vesznek a gazdasági sztrájkokban, hogy anyagi helyzetükön javítsanak, bekapcsolódnak a politikai mozgalomba is. A politikai sztrájkok során a munkásosztály olyan politikai követeléseket támaszt, amelyek kifejezik a néptömegek általános érdekeit. A munkásosztály a politikai sztrájkban mint az egész nép élenjáró osztálya, mint a népi mozgalom hegemon vezetője lép fel.

Az októberi országos sztrájk megmutatta, mekkora ereje van a munkásosztálynak, az önkényuralom elleni *össznépi* küzdelem élenjáró harcosának, szervezőjének és vezetőjének. Ez a sztrájk megbénította a kormány erőit. A forradalom egyre nagyobb lendületet vett. A forradalom növekedésétől megrémült cári kormány sietett néhány engedményt tenni, hogy megmentse az önkényuralmi rendszert. Október 17-én a cár kiáltványt adott ki, amely teli volt hazug ígéretekkel. Kihirdették a szólásszabadságot, a gyülekezési és egyesülési szabadságot, a személyi sérthetlenséget. A kiáltvány bejelentette, hogy létrehozzák az „orosz

parlamentet”: a törvényhozó funkciókkal felruházott Állami Dumát.

A cári kiáltvány kibocsátása, amint erre Lenin rámutatott, annak volt tulajdonítható, hogy bizonyos ideiglenes erőegyensúly alakult ki: a munkások és a parasztok még nem tudták megdönteni a cárizmust, a cárizmus pedig már nem tudott a régi módszerekkel kormányozni.

A burzsoázia kitörő örömmel fogadta a cári könyöradományt. A nagytőkések és a kapitalista gazdálkodást folytató földbirtokosok a cári kormány oldalán állottak, jóllehet továbbra is alkudoztak vele a hatalom megosztását illetően. A cári kiáltvány teljesen kielégítette őket. Megalakították az „Október 17-i Szövetség”-et – az októbristák pártját, vagyis az októberi cári kiáltvány híveinek pártját. A tőkések, a földesurak, a zemsztvo-hivatalnokok és a polgári értelmiségiek egy része az alkotmányos demokrata pártban (kadet párt [Konsztitucionno-demokratyicseskaja partyija]) egyesült, s ez lett a liberális monarchista burzsoázia vezető pártja. A kadetok arra törekedtek, hogy a cár és a földesurak megosszák a hatalmat a burzsoáziával. A dolgozó tömegek félrevezetésére a kadetok hamis nevet vettek fel: a „népszabadság pártjának” mondták magukat. A burzsoá pártok lelkesen magasztalták a cári kiáltványt, mert lehetőséget láttak benne arra, hogy a forradalmat békés, alkotmányos útra tereljék, hogy megmentse a pusztulástól a monarchiát.

A bolsevikok figyelmeztették a munkásokat és a parasztokat, hogy ne higgyenek a papiros „alkotmányban”, és folytassák a harcot, míg meg nem döntik a cárizmust. Rámutattak arra, hogy a kormány becsapja a népet. A megígért szabadságjogok helyett a kormány az „Orosz Nép Szövetsége” és a „Mihály Arkangyal Szövetség” segítségével – amelyeket a rendőrség hozott létre e demagóg elnevezésekkel, de amelyeket a nép csak „fekete szakznak” nevezett – ütötte-verte, gyilkolta a forradalmárokat, a munkások színe-javát, szétkergette a gyűléseket. Ekkor ölték meg Moszkvában a feketeszázások bestiális módon N. E. Baumant, a bolsevik párt kiváló harcosát. A cári hatóságok, hogy megosszák a nép erejét, ellenségeskedést szítottak a nemzetiségek közt, véres zsidópogromokat rendeztek, azerbajdzsán-örmény mészárlást provokáltak.

A munkásmozgalom októberi fellendülése újabb lökést adott a parasztok forradalmi harcának.

A parasztság Oroszországban nem alakított önálló pártot. A forradalom nyomán létrejött „Összoroszerországi Parasztszövetség” és „Trudovik-csoport” a politikai szervezetnek csupán csírái voltak. Nem lettek igazi parasztpártokká az eszerek (szociálforradalmárok [szocialishti-revoljucionyeri]) és az eneszek (népi szocialisták [narodnije szocialishti]) sem. „A trudovikok, a népi szocialisták és a szociálforradalmárok osztályjellegüket tekintve kispolgári és paraszti demokraták” – írta akkoriban róluk Lenin (Összes Művei. 15. köt. 38. old.). A trudovikok meg is maradtak laza szervezetnek. Az eneszek kis létszámú csoportot alkottak, mely a liberálisokhoz vonzódott, és egyre inkább a falu felső rétegének, a kulákságnak az érdekeit fejezte ki. Az eszerek nem létesítettek szorosabb kapcsolatokat a faluval. Tevékenységükben olyan tendenciák mutatkoztak, melyeknek fejlődése később a jómódú falusi rétegek, a kulákság érdekvédelmének álláspontjára juttatta őket. Az eszerek feltámasztották a parasztmozgalom állítólagos szocialista jellegéről szóló narodnyik elméleteket, és tagadták a munkásosztály vezető szerepét a forradalomban. A bolsevikok leleplezték az eszer-program álszocialista jellegét, bírálták a paraszti szervezetek ingadozásait és következetlenségét. A cárizmus elleni harc során azonban a bolsevikok átmenetileg mégis egyezséget kötöttek velük.

A bolsevikok a proletariátus élcsapatát alkották, de magukra vállalták a parasztság gazdasági és politikai érdekeinek védelmét is. Ennek óriási jelentősége volt a forradalom győzelméért vívott további harc szempontjából. A helyi bolsevik szervezetek kitartó munkát végeztek, hogy a parasztságot a proletariátus mellé állítsák. Agrárcsoportok alakultak sok helyi pártbizottság mellett Közép-Oroszországban, Ukrajnában, Belorusszijában, Litvániában, falusi pártszervezetek alakultak Grúziában, Lettországban és Észtországban. A bolsevik szervezetek falun kiáltványokat terjesztettek, forradalmi köröket szerveztek a parasztok között. A Moszkvai Bizottság külön útmutatót adott ki a parasztok között dolgozó párttagok részére. A parasztoknál nagy sikere volt Lenin „A falusi szegénységhez” című brosúrájának, amelyet a helyi bolsevik szervezetek többször is újra kiadtak.

A bolsevikok fokozták a munkát a hadseregben. 1905 őszéig több katonai pártszervezetet alakítottak. A legnagyobb ilyen szervezet a pétervári, a moszkvai, a finn és a rigai szervezet volt. Egyre több olyan röplap és felhívás jelent meg, amely a kato-

nákhoz és a matrózokhoz szólt. 1905 őszén katonai megmozdulásokra került sor Harkovban, Kijevben, Taskentben, Varsóban. Matrózfelkelések robbantak ki Kronstadtban, Vlagyivosztokban, Szevasztopolban.

A forradalom e viharos fellendülésének időszakában, a munkások forradalmi tevékenységének eredményeképpen, sorra alakultak a *munkásküldöttek szovjetjei*. Eredetileg mint az egyes üzemekben dolgozó munkások meghatalmazottainak vagy képviselőinek szervei a gazdasági és a politikai sztrájkok vezetésére alakultak, de később a felkelés előkészítésének szerveivé váltak, az új hatalom csírái voltak. Mit sem törődve a cári kormány intézményeivel, a szovjetek határozatokat, utasításokat, rendeleteket adtak ki; önhatalmúlag bevezették a nyolcórás munkanapot, a demokratikus szabadságjogokat.

Lenin nagy éleslátással felfedezte a szovjetekben a forradalom győzelméért, a szocializmusért folyó harc szerveit, a *nép diktatúrájának szerveit*, igen nagy jelentőséget tulajdonított nekik. „Feladataink és a munkásküldöttek szovjetje (Levél a szerkesztőséghez)” című művében, melyet november első napjaiban írt, Lenin elméletileg kidolgozta a szovjetek kérdését. A párt tehát azáltal, hogy a gyakorlatban egyesítette a szovjeteket létrehozó munkásosztálynak forradalmi alkotását és a szovjetek lenini elméleti megalapozását, kialakította a munkásosztály és a dolgozó parasztság politikai szervezetének nagyszerű formáját, melynek világtörténelmi szerepe volt a forradalom győzelméért, a szocializmusért vívott harcban. Az 1905-ös szovjetek, amelyek a munkásosztály nagy történelmi vívmányai voltak, mintaképül szolgáltak az 1917-ben létrehozott szovjethatalomnak.

A bolsevikok mindenütt bekapcsolódtak a szovjetek munkájába, s ott, ahol sikerült döntő befolyásra szert tenniük, a szovjetek a forradalmi erők mozgósításának, a fegyveres felkelés előkészítésének és végrehajtásának harci vezérkaraivá, az új hatalmi szervek csíráivá váltak. A mensevikek ezzel szemben csupán sztrájkbizottságoknak vagy helyi önkormányzati szerveknek tekintették a szovjeteket.

1905 november elején Lenin az emigrációból illegálisan hazatért Oroszországba. Pétervárra érve azonnal lázas tevékenységbe fogott: irányította a párt Központi Bizottságának munkáját, élére állt a „Novaja Zsizny” [„Új Élet”] című legális bolsevik lap szerkesztőségének (gyakorlatilag ez volt akkoriban a párt

központi lapja), felszólalt a munkásküldöttek Pétervári Szovjet-jének ülésein, részt vett pártüléseken és gyűléseken.

Az októberi országos politikai sztrájk elvezette a munkásosztályt a harc legmagasabb formájához: a fegyveres felkeléshez. A bolsevikok összekapcsolták az agitációs és propagandatevékenységet a felkelés gyakorlati előkészítésével. Harci osztagok alakultak Pétervárott, Moszkvában, Szormovóban, Jaroszlavlban, Ivanovo-Voznyeszenszkben, az Urálban, Ukrajnában, Szi-bériában, a Kaukázusban, a Baltikumban; ezek az osztagok fontos szerepet játszottak a forradalomban. Folyt az utcai harcra való felkészítés és a lövész kiképzés; bombakészítő műhelyek, fegyverraktárak létesültek. A felkelés katonai és technikai előkészítését a párt Központi Bizottságának Harci Csoportja látta el.

A cárizmus elleni fegyveres felkelés zászlaját elsőként a moszkvai proletariátus bontotta ki. A moszkvai bolsevikok december 5-i konferenciája, a munkások akaratának megfelelően, a sztrájk és a fegyveres felkelés mellett foglalt állást. A Moszkvai Szovjet december 7-én általános politikai sztrájkot hirdetett azzal a szándékkal, hogy azt felkeléssé fejleszti.

Moszkvában már az első két napon több mint 150 000 ember sztrájkolt. A gyárakban gyűlések tömegét tartották, az utcákon tüntetők vonultak végig. Sor került az első összetűzésekre a kőzakkal és a rendőrséggel. A hatóságok gyorsan mozgósították erőiket, és támadásba mentek át. A moszkvai proletariátus bariádok építésével válaszolt. December 10-én a sztrájk fegyveres felkelésbe csapott át. Elkeseredett harcok kezdődtek. A felkelés központjai a Presznja, a Zamoszkvorecsje, a Rogozsszko-Szimonovszk kerület és a Kazany-vasúti kerület voltak. Moszkva utcáin mintegy 1000 barikádot emeltek. A munkások önfeláldozó harca kilenc napig tartott.

Gorkij, a fegyveres csaták szemtanúja ezt írta: „... most jövök az utcáról. A Szandunov-fürdők körül, a Nyikolajevi pályaudvarnál, a Szmolenszki piacon, Kudrinban áll a harc. Nagyszerű harc!... Az utcákon mindenfelé lefegyverezik a csendőröket, a rendőröket!... A munkások csodálatosan viselkednek!”

A leghősiesebben és legkitartóbban a Presznja munkásai harcoltak. Itt összpontosultak a moszkvai munkások legjobb harci osztagai. A munkások önfeláldozóan küzdöttek. Az egész világ feszült figyelemmel kísérte a hatalmas monarchia alapjait meg-

rázó felkelés menetét. A kormány látta, hogy bukás fenyegeti az egész cári rendszert, s ezért óriási erőket vetett be a felkelés elfojtására. A Moszkvába vezényelt újabb katonai erők megváltoztatták a harcolók erőviszonyait az ellenforradalom javára.

A felkelő munkásoknak nem volt még kellő tapasztalatuk a fegyveres harcban, nem volt elegendő fegyverük, nem volt elég-jó kapcsolatuk a katonasággal. December elején felkelt a Moszkvában állomásozó rosztovi ezred. A moszkvai helyőrség ingadozott. De a felkelés szervezői elszalasztották az alkalmat. nem használták ki a csapatok ingadozását arra, hogy a katonákat a felkelő munkások oldalára állítsák. A cári kormánynak sikerült a moszkvai helyőrséget engedelmességre bírnia, a felkelőktől elszigetelnie. A kormány kezében maradt a Moszkvát Pétervárral összekötő vasútvonal. A mensevikek vezetése alatt álló Pétervári Szovjet nem tűzte ki a fővárosban a felkelés zászlaját, nem bénította meg a kormány akcióit. A moszkvai felkelés nem vált országos felkeléssé.

A felkelés vezetése elmaradt a tömegmozgalom növekedése mögött. A felkelés legelején letartóztatták a bolsevikok Moszkvai Bizottságának vezető funkcionáriusait és a felkelés szervezőit: V. L. Sancer (Marat), M. I. Vasziljev-Juzsint és másokat. A moszkvai felkelés egyes kerületek felkelésévé vált. A felkelők a harc során védelmi, nem pedig támadó taktikát folytattak, s ez vereségre kárhoztatta a felkelést.

A mensevikek és az eszerek bomlasztották a felkelők sorait. A munkások nyomására aláírták ugyan az általános sztrájkra és fegyveres felkelésre mozgósító felhívást, de csakhamar bejelentették harci osztagaik felosztatását. Már december 14-én, a pétervári csapatok megérkezése előtt, a felkelés azonnali beszüntetését követelték a szovjettől. A mensevikek és az eszerek kapituláns magatartása hozzájárult a felkelés vereségéhez.

A bolsevikok Moszkvai Bizottsága és a Moszkvai Szovjet a forradalmi erők megóvása érdekében felhívást adott ki arra, hogy december 19-én szüntessék be a fegyveres harcot. A proletariátus majdani győzelmébe vetett rendíthetetlen hit hatotta át a presznai harci osztagok vezérkarának utolsó felhívását: „Mi kezdtük, mi fejezzük be a harcot... Vér, erőszak és halál jár majd a nyomunkban. De ez nem jelent semmit. A jövő a munkásosztályé. Nemzedékről nemzedékre világszerte Presznya ta-

pasztalatain tanulnak majd kitartást... Éljen a harc és a munkások győzelme!”

Moszkva nyomán más városokban is kirobbant a felkelés. December 12-én megmozdult Nyizsnyij Novgorod proletariátusa. December 13-án felkelés robbant ki Don-Rosztovban. Novorosszijszkban a december 8-án megkezdett politikai sztrájk fegyveres felkelésbe csapott át. A városban a hatalmat a munkásküldöttek szovjetje vette át, melynek vezetésében a bolsevikok voltak többségben. Az akkori Novorosszijszk „Novorosszijszki Köztársaság”-ként került be a történelembe. Fegyveres harcot indított Ukrajna proletariátusa is, különösen a Donyec-medencében, Harkovban, Alekszandrovszkban (Zaporozsje). Az uráli munkások forradalmi harca Permben (a motovilihai gyárban) és Ufában volt a legszervezettebb.

Nagy erővel folyt a bolsevikok vezette munkások fegyveres harca Szibériában, különösen Krasznojarszkban és Csitában. Itt katonák is csatlakoztak a felkelő munkásokhoz. Krasznojarszkban megalakították a munkások és a katonák szovjetjét, amely a forradalmi hatalom szervévé vált. A szovjet kihirdette a sajtószabadságot, a gyülekezési és egyesülési szabadságot, bevezette a nyolcórás munkanapot, lefegyverezte a rendőrséget és a csendőröket. Csitában a helyőrség átállt a munkások oldalára. A katonák és kozákküldöttek szovjetje tényleges hatalomként működött a városban. Létrejött az úgynevezett „Csitai Köztársaság”.

Fegyveres harcot folytattak a munkások, a béresek és a parasztok Lengyelországban és a Baltikumban. A felkelés hulláma átcsapott a Kaukázusontúlra is, ahol a bolsevik szervezetek a munkások harcát ügyesen összekapcsolták a parasztnemzetmozgalommal. Rendkívül kitartó harcot vívtak a felkelő parasztok Gúriában. Egész kerületeket kerítettek hatalmukba. Finnországban is nagyarányú fegyveres harc indult meg a cárizmus ellen.

A fegyveres felkelések, bár óriási méreteket öltöttek, nem voltak következetesen támadó jellegűek; összehangoltak és egyidejűek. A moszkvai fegyveres felkelés sikere nem utolsósorban attól függött, hogyan támogatják Pétervárnak, az ország fővárosának munkásai. A Pétervári Szovjet végrehajtó bizottságának élén álló mensevikek (Troickij, Hrusztaljev-Noszar stb.) azonban opportunisták folytattak, fékeztek a munkások forradalmi kezdeményezésének kibontakozását. A pétervári munkások utcai harca decemberben nem terjedt túl a rendőrséggel és a

katonasággal való elszigetelt összetűzéseken. A mensevikek opportunisták politikája következtében a Pétervári Szovjet nem tudta teljesíteni fő feladatát: nem vált a fegyveres felkelésnek és az önkényuralom megdöntéséért folyó harcnak szervévé.

A cári kormány hihetetlen kegyetlenséggel fojtotta el mindezeket a felkeléseket. A cáron örökre rajta ragadt a „Véres kezű Miklós” név.

A moszkvai munkások kezdeményezésére megindult decemberi fegyveres felkelés, amelynek élén a bolsevikok állottak, a forradalom csúcspontja volt.

A bolsevikok és a mensevikek homlokegyenest ellenkezőleg értékelték a felkelést. A mensevikek elítélték a fegyveres harcra kelt oroszországi proletariátus hősi küzdelmét. „Nem kellett volna fegyvert fogni” – jelentette ki Plehanov. Ellenkezőleg, mondták a bolsevikok, határozottabban kellett volna fegyvert fogni, meg kellett volna magyarázni a tömegeknek, hogy csupán sztrájkokkal és más békés eszközökkel nem dönthető meg a cárizmus, hogy a forradalom győzelmét csak fegyveres harccal lehet kivívni. Lenin nagyra értékelte a decemberi felkelést, mélyrehatóan elemezte pozitív oldalait és vereségének okait, és minden öntudatos munkást felszólított a forradalom tapasztalatainak tanulmányozására, az újabb küzdelmekre való felkészülésre.

A decemberi felkelés a munkásosztály politikai öntudatának és szervezettségének soha nem látott növekedéséről tett bizonyosságot. Január 9-e óta a munkásosztály hatalmas utat tett meg. Hősi fegyveres harcot vívott a forradalom győzelméért. A cári monarchia megdöntésének és a félféudális rendszer likvidálásának gondolata erősen belevésődött Oroszország munkásainak, minden dolgozójának a tudatába.

A decemberi események meggyőzően igazolták, „hogy a szabadság nem érhető el nagy áldozatok nélkül, hogy a cárizmus fegyveres ellenállását fegyveresen kell megtörni és elfojtani”. (Lenin Összes Művei. 10. köt. 294. old.)

4. A bolsevik párt építése a forradalmi viszonyok között. Az OSZDMP IV. kongresszusa

A bolsevik párt 1905 előtt az illegális munka viszonyai között alakult ki és fejlődött. Ebben is különbözik más országok szociáldemokrata pártjaitól, amelyek többnyire legális körülmények között fejlődtek. A forradalmároknak, ha csak a legcsekélyebb kísérletet tették is munkáskör szervezésére vagy valamilyen felhívás, röplap kiadására, esetleg évekig tartó börtönnel vagy kényszermunkával kellett fizetniük. A párt tagjai és a pártbizottságok nem rendezhettek nyílt gyűléseket. A helyi pártbizottságokat az OSZDMP Központi Bizottsága vagy területi bizottsága nevezte ki. A forradalmi újságokat, brosúrákat és könyveket főképpen külföldön nyomatták ki, és titokban juttatták el Oroszországba. A földalatti munka szigorú konspirációt követelt meg, de a párt ennek ellenére sem volt zárt szervezet. Egész tevékenységében szoros kapcsolatot tartott fenn a munkásokkal és a többi dolgozó réteggel, vezette a proletariátus sok megmozdulását.

A forradalom fellendülése új feltételeket teremtett a párt tevékenységéhez. A tömegek forradalmi harcával sikerült kivívni a gyülekezési, a szervezkedési szabadságot és a sajtószabadságot. A különféle társadalmi szervezetek képviselői országszerte gyűléseket, értekezleteket, kongresszusokat tartottak. Tömeggyűlések megrendezéséhez önhatalmúlag lefoglaltak helyiségeket, előadótermeket. Óriási népgyűlések folytak le a szabad ég alatt. A bolsevik szónokok, s ugyanígy más pártok képviselői is, nyíltan a tömegekhez fordultak, kifejtették pártjuk platformját, és harcba szólították őket megvalósításáért. A bolsevikok eszméi egyre jobban elterjedtek, s egyre gyarapodott aktív híveik száma.

„1905 tavaszán – írta Lenin – pártunk illegális körök szövetsége volt; őszre a proletariátus *millióinak* pártja lett.”
(*Lenin Összes Művei*. 17. köt. 134. old.)

Sok bolsevik szervezet a viszonylagos szabadság kihasználásával megszervezte legális munkáslapok kiadását. Ezek közé tartozott a „Borba” [„Harc”] és a „Vperjod” [„Előre”] Moszkvában, a „Kavkazszkij Rabocsij Lisztok” [„Kaukázusi Munkáslap”]

a Kaukázusontúlón, a „Krasznnojarszkij Rabocsij” [„Krasznnojarszki Munkás”] Krasznnojarszkban, a „Zabajkalszkij Rabocsij” [„Bajkálontúli Munkás”] Csitában stb. Egyre több röplap és kiáltvány jelent meg. A forradalom alatt a bolsevik szervezetek több mint 2000 különféle röplapot adtak ki. E röplapok havi példányszáma meghaladta az 1 milliót. Sok városban nagy mennyiségű marxista sajtótermék készült.

Az új körülményeknek megfelelően meg kellett változtatni a párt felépítését, a párt szervező munkáját. „A párt újjászervezéséről” című cikkben Lenin kifejtette ennek az átszervezésnek a programját. Azt javasolta, hogy minden lehető módon használják fel a legális lehetőségeket, hozzanak létre legális és félegális pártszerveket, és építsék ki a hozzájuk kapcsolódó szervezetek hálózatát, de ugyanakkor okvetlenül tartsák fenn a párt illegális apparátusát is. Lenin kitűzte azt a feladatot, hogy az OSZDMP soraiba tömegével vonjanak be új párttagokat, főképpen munkásokat. „Hadd áradjon be velük a fiatal forradalmi Oroszország friss fuvallata” – írta Lenin. Mindenütt, ahol csak lehetőség kínálkozott rá, be kellett vezetni a vezető pártszervek választását; az illegalitásban működő körök helyébe a párt alapszervezetének szerepét betöltő sejteket kellett állítani.

A párt átszervezte munkáját. A demokratikus centralizmus elve átment a gyakorlatba.

A forradalom alatt a párt a legderekből munkásokkal gyarapodott. 1905 végén a pétervári szervezetnek mintegy 3000, a moszkvainak 2500, az ivanovo-voznjeszenszkiné körülbelül 900, a bakuinak és a harkovinak 1000–1000 tagja volt. Ekkor léptek be a pártba R. I. Ejhe, M. N. Pokrovszkij, J. E. Rudzutak, N. M. Svernyik, akik később tekintélyes vezető személyiségei lettek.

A párt, amely tömegpárttá vált, területi-termelési elv alapján épült fel. Sok nagyüzemben alakultak pártszervezetek. Ezek lettek a párt alapvető szervezeti sejtjei, a bolsevikok támaszai. A városokban alkerületi, kerületi és városi pártbizottságok működtek. Több mint 50 bolsevik bizottság és csoport működött. Az ipari központokban a bolsevik szervezetek voltak túlsúlyban, a mensevikeknek pedig az iparosok, az értelmiség, a diákság, a városi kispolgárság és a kevésbé öntudatos munkások körében volt nagyobb befolyásuk.

A forradalmi fellendülés időszakában sok munkás lépett be az

OSZDMP-be. A párt új tagjai csak lassanként tudták meg, hogy vannak bolsevikok és mensevikek, hogy ezek különböző nézete-
ket vallanak, és hogy különböző platformjuk van. Igyekeztek tisztázni, mi a különbség közöttük. Értetlenül álltak szemben azzal, hogy külön működnek bolsevik és mensevik helyi szervezetek, de mind az OSZDMP nevében lépnek fel. Osztályosztónak azt sugallta nekik, hogy a pártnak ez a helyzete gyengíti a munkásosztályt, a pártot, a forradalmat. De a mensevikek akkoriban továbbra is szociáldemokratáknak vallották magukat, nem vetették el nyíltan az OSZDMP programját, s új tagokat toboroztak szervezeteikbe. Bizonyos időbe tellett, míg a párttagok tömegei saját tapasztalataik alapján meggyőződtek a mensevikek opportunizmusáról, és megértették, hogy a munkásosztály érdekeinek, a szocializmus érdekeinek egyedüli képviselői a bolsevikok.

Az OSZDMP III. kongresszusa után sok párttag csakhamar követelni kezdte a párt egyesítését. A párttagok tömegének, a haladó munkásoknak ez az alulról megindult mozgalma, amely a párt egyesítését sürgette, világosan megmutatta, mennyire szíven viseli a tagság, hogy a párt megerősödjön, hogy tekintélye legyen a munkásosztály körében, hogy tömörítse az összes erőket a forradalom győzelméért vívott sikeres harchoz. Az OSZDMP III. kongresszusán megválasztott Központi Bizottság támogatta ezt a követelést. Leninnek, a bolsevikoknak szilárd meggyőződésük volt, hogy az OSZDMP-ben végül diadalra jutnak a forradalmi marxista elvek, s hogy a mensevikeket sikerül elszigetelni.

Lenin az OSZDMP soraiban lefolyt harc történetét jellemezve ezt írta:

„Meg kell mondanunk, hogy a mensevikekkel való nyílt szakadásokat, amilyenekre 1905 tavaszán és 1912 januárjában került sor, félegyesülések és egyesülések váltották fel 1906-ban és 1907-ben, majd 1910-ben, mégpedig nemcsak a harcban beállt fordulatok folytán, hanem a tagság nyomására is, amely azt követelte, hogy saját tapasztalataink alapján vizsgáljuk felül a helyzetet.” (Leninszkij Szbornyik. XXXV. köt. 303. old.)

Lenin szerint mindent el kellett követni, hogy az egész OSZDMP ismerje el a III. kongresszus platformját, a forradalmi marxizmus álláspontjára helyezkedjen, és az oroszországi forradalmi mozgalom élére álljon. A bolsevikok igyekeztek megnyerni a szociáldemokrata munkások minél nagyobb tömegeit. Lenin rámutatott arra, hogy a bolsevikoknak a mensevikek feletti győzelme azok között a viszonyok között szükségessé tette a lavírozás és a kompromisszumok taktikájának alkalmazását, de csak az olyan kompromisszumokét, „amelyek a bolsevikok munkáját a mensevikek rovására elősegítették, meggyorsították, szilárdították, erősítették”. (*Lenin Művei*. 31. köt. 64. old.)

Egyesületi kongresszus összehívását nemcsak ezek a megfontolások tették szükségessé. Oroszországban a bolsevikokon és a mensevikeken kívül más szociáldemokrata pártok is működtek: Lengyelország és Litvánia Szociáldemokráciája, a Lett Szociáldemokrata Munkáspárt stb. Ezek a pártok nem tartoztak az OSZDMP-be, elkülönülve működtek. Acárizmus elleni harc érdekei, kiváltképpen a forradalom viszonyai között, megkövetelték valamennyi oroszországi nemzetiség erőfeszítéseinek egyesítését, az egész ország munkásainak internacionalista tömörítését.

Az egyesülés kérdését a következő kongresszusnak kellett eldöntenie. A bolsevikoknak a vasutassztrájk és a Moszkvában kirobbant fegyveres felkelés következtében nem sikerült a kongresszust a kitűzött időpontra összehívniuk. A Tammerforsban összegyűlt küldöttek bolsevik konferenciát szerveztek, s ez 1905. december 12-től 17-ig ülésezett.

A konferencia a párt egyesítése mellett foglalt állást, amellet, hogy „a gyakorlati munkát irányító központok és a központi sajtószervek az egyenlőség elve alapján haladéktalanul és egyidejűleg egyesüljenek...” (*Az SZKP... határozatai*. I. rész. 112. old.) Azt javasolta, hogy a pártban széles körben érvényesítsék a választási elvet és a demokratikus centralizmus elvét, és ki mondta, hogy ettől az elvtől csak leküzdhetetlen gyakorlati akadályok felmerülése esetén lehet eltérni. Az agrárkérdésről szóló határozatában a konferencia, tovább fejlesztve a III. kongresszus határozatát, azt javasolta, hogy a pártprogramnak a „lehasított földekre” vonatkozó pontját valamennyi állami, földesúri és egyházi föld elkobzásának követelésével helyettesítsék.

December végén megalakították az OSZDMP egyesített Központi Bizottságát, s megbízták a IV. pártkongresszus összehívásával.

Lenin szükségesnek tartotta, hogy a munkások világosan láthassák, milyen állásponton vannak a bolsevikok, és választhassanak köztük és a mensevikek között. Ezzel a céllal kidolgozta a bolsevikok platformját a forradalom minden fontos kérdésében és a kongresszus főbb határozatainak tervezetét. A bolsevikok az önkényuralom elleni újabb forradalmi támadás előkészítésére szólítottak fel. A harc fő formájának a nagy tömegek fegyveres harcát nyilvánították. A mensevikek is önálló taktikai platformmal léptek a kongresszus elé, s ebben lényegében lemondtak a forradalmi harcról. A két platform körüli vita azzal végződött, hogy a pártszervezetek többsége a bolsevik platform mellett foglalt állást. A bolsevikok taktikáját Lenin „A kadetok győzelme és a munkáspárt feladatai” című munkájában indokolta meg. Ebben a könyvben összegezte azokat a tapasztalatokat, amelyeket a tömegek az állami élet új formáinak forradalmi kialakításával felhalmoztak, amelyekkel tovább fejlesztették az államra vonatkozó marxista tanítást.

Az OSZDMP IV. (egyesítő) kongresszusa Stockholmban zajlott le 1906. április 10-e és 25-e között. A kongresszuson részt vett 112 küldött szavazati joggal és 22 küldött tanácskozási joggal, 62 szervezet képviselőjében. A nemzetiségi szervezetek is elküldték képviselőiket: a Lengyelország és Litvánia Szociáldemokráciája, a Bund, a Lett Szociáldemokrata Munkáspárt három-három főt, az Ukrán Szociáldemokrata Munkáspárt és a Finn Munkáspárt egy-egy főt delegált. A kongresszuson jelen volt a Bolgár Szociáldemokrata Párt képviselője.

A bolsevik küldöttek között volt Lenin, Artyom (F. A. Szergejev), A. Sz. Bubnov, M. V. Frunze, Sz. J. Guszev, J. M. Jaroszlavszkij, M. I. Kalinyin, N. K. Krupszkaja, A. V. Lunacsarszkij, Sz. G. Saumjan, I. I. Szkvorcov-Sztyepanov, A. P. Szmirnov, I. V. Sztálin, K. J. Vorosilov, V. V. Vorovszkij. A bolsevikokat a kongresszuson támogatták Lengyelország és Litvánia Szociáldemokráciájának küldöttei, F. E. Dzerzsinszkij, J. Sz. Ganyeckij és A. Sz. Varszkij, a Lett Szociáldemokrácia részéről pedig J. P. Ozol.

A szavazati joggal rendelkező küldöttek közül 46 bolsevik és 62 mensevik volt. A küldötteknek egy kis része határozatlan álláspontot foglalt el. A mensevikek számbeli fölénye abból adódott, hogy sok bolsevik pártszervezet, amely a fegyveres felkelést vezette, nem tudta elküldeni képviselőit. Közép-Oroszorszá-

got, az Urált, Szibériát, az Északot – a bolsevikok védőbástyáit – alig néhány küldött képviselte. A mensevikeknek ellenben, akiknek az ország nem ipari vidékein volt a legtöbb szervezetük, módjuk volt arra, hogy több küldöttel képviseltessék magukat. A kongresszus ennél az összetételnél fogva többségében mensevik jellegű határozatokat hozott.

A kongresszus megvitatta az agrárkérdést, a politikai helyzetet és a proletariátus osztályfeladatait, az Állami Dumához való viszony kérdését és más kérdéseket.

Az agrárkérdésben Lenin volt a bolsevikok előadója; síkra szállt az összes földesúri földek elkobzása és az egész föld nacionalizálása, vagyis a föld magántulajdonának megszüntetése és a földnek a demokratikus állam tulajdonába adása mellett. Az Oroszországban kialakult viszonyok között ez volt az agrárkérdés egyetlen helyes megoldása. A bolsevikok agrárprogramja harcra hívta a parasztokat a földesurak és a cár ellen. A föld nacionalizálásának s ugyanígy az egész agrár- és parasztkérdés megoldásának is az a feltétele, hogy a nép megdöntse a cárizmust és megteremtse a proletariátus és a parasztság forradalmi demokratikus diktatúráját. A föld nacionalizálásának nemcsak az volt a célja, hogy megszüntesse a feudalizmus maradványait, hanem az is, hogy kiélezze a parasztságon belül folyó osztályharcot, előmozdítsa a szegényparasztságnak a proletariátus köré tömörülését, és meggyorsítsa a polgári demokratikus forradalomnak szocialista forradalommal való fejlődését.

A bolsevik küldöttek egy része (Sz. A. Szuworov, I. V. Sztálin és mások) a földesúri földek felosztásának és a parasztok magántulajdonába adásának követelése mellett szálltak síkra. Lenin úgy vélekedett, hogy a felosztás programja nem káros, de hibás, fékezi a forradalmi mozgalom lendületét. A „földosztáspártiak” nem értették meg, milyen szoros kapcsolat van az agrárkérdés megoldása és a politikai fordulat, a föld nacionalizálásának programja és a polgári demokratikus forradalom teljes győzelme között. Abból a hibás tételből indultak ki, hogy a polgári demokratikus forradalom és a szocialista forradalom között hosszú időnek kell eltelnie, és nem vették számba azt a perspektívát, hogy a polgári demokratikus forradalom szocialista forradalommal való fejlődik.

A mensevikek a föld municipalizálásának (községi kezelésbe való átadásának) a programja mellett szálltak síkra; ez azt je-

lentette volna, hogy a földdel a helyi önkormányzati szervek rendelkeznek, s a parasztok tőlük bérlik a földet. A municipalizálási program politikailag káros volt, mert ahelyett, hogy forradalmi akciókra mozgósította volna a parasztokat, azt a veszélyes illúziót keltette, hogy az agrárkérdés megoldása békés úton, a reakciós központi hatalom fennmaradása esetén is lehetséges. A munkásosztály és a parasztság szövetsége helyett a mensevikek lényegében a parasztok és a földesurak kiegyezésének politikáját hirdették. Lenin erőlyesen bírálta a mensevikek municipalizálási programját, s rámutatott arra, hogy mennyire hibás és káros ez a forradalmi mozgalom szempontjából. A kongresszus szavazattöbbséggel a mensevik agrárprogramot fogadta el. A bolsevikoknak mindazonáltal sikerült elérniük, hogy a mensevikek által javasolt opportunistá fogalmazás, az „elidegenítés” helyett a földesúri földek elkobzásának jelszava kerüljön be a határozatba.

„A politikai helyzetről és a proletariátus osztályfeladatairól” Lenin tartott beszámolót. A bolsevikok síkraszálltak a liberális burzsoázia leleplezéséért, s azon voltak, hogy a munkások a cári önkényuralom és az önkényuralmat támogató politikai pártok elleni harcban lépjenek szövetségre a demokratikus erőekkel. A mensevikek ellenben a burzsoáziának engedték át a forradalom vezetését. A bolsevikok hangoztatták, hogy harcolni kell a dumával kapcsolatos alkotmány-illúziók ellen, amelyeket a liberális burzsoázia terjesztett a nép körében, hogy fel kell nyitni a szemét azoknak, akik még hisznek a cári kormány ígéreteiben és törvényeiben, hogy le kell leplezni a дума kadet többségének képmutatását, ingatagságát. A mensevikek viszont a dumában olyan „országos politikai központot” láttak, amely alkalmas arra, hogy „koordinálja” a régi rendszer ellen folyó harcot, s a forradalom elsorvasztására törekedtek, parlamenti útra, a дума útjára próbálták terelni a forradalmat. Ebben különösen világosan megmutatkozott, hogy a mensevikek a munkásosztályra gyakorolt burzsoá befolyás közvetítőinek szerepét töltik be.

A IV. kongresszus elfogadta a párt szervezeti szabályzatát. Az 1. pont a lenini megszövegezésben szerepelt benne. Most került be először a szervezeti szabályzatba a demokratikus centralizmusra vonatkozó bolsevik tétel, s azóta is szerves része a párt szervezeti szabályzatának.

A kongresszus határozatban kimondta a lengyel és a lett szo-

ciáldemokráciával való egyesülést, s ezek a pártok mint olyan területi szervezetek kerültek be az OSZDMP kötelékébe, amelyek az adott terület valamennyi nemzetiségének proletariátusa körében fejtenek ki munkát. A kongresszus elfogadta a Bunddal való egyesülés feltételeit is, de külön határozatban erélyesen állást foglalt a proletariátusnak nemzetiségek szerint történő szervezése ellen. Az Ukrán Szociáldemokrata Munkáspártnak az OSZDMP-be való felvételét elhalasztották, majd később el is vetették e párt kispolgári, nacionalista jellege miatt. Az ukrán munkások és Ukrajna dolgozóinak más haladó képviselői az OSZDMP országos szervezeteiben egyesültek és harcoltak; ott nevelkedtek az osztályharc és a proletár internacionalizmus szellemében.

Az OSZDMP IV. kongresszusán ily módon diadalra jutottak a proletár internacionalizmus elvei, amelyeket Lenin hirdetett meg, és amelyeket a párt II. kongresszusa jóváhagyott. A IV. kongresszus egyik legjelentősebb vívmánya az volt, hogy az OSZDMP keretei között egybeolvadtak Oroszország nemzeti szociáldemokrata pártjai. Ez az egyesülés biztosította azt, hogy a bolsevikok eszmei befolyásuk alá vonják az ország összes nemzetiségeinek széles munkásrétegeit; biztosította a proletariátus valóban forradalmi erőinek internacionalista nevelését és szoros összefogását; megkönnyítette az opportunisták, a sovíniszták és a nacionalisták leleplezését és elszigetelését.

„A kongresszus nagy gyakorlati eredménye – írta Lenin –, hogy tervbe vette a nemzeti szociáldemokrata pártokkal való egyesülést (és ezt részben már meg is valósította). Ez az egyesülés erősíti az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspártot. Elősegíti, hogy eltüntessük a körösdi utolsó nyomait is. Friss lendületet visz a párt munkájába. Óriási mértékben növeli Oroszország valamennyi népe proletariátusának erejét.” (Lenin Összes Művei. 13. köt. 58. old.)

A Központi Bizottságba három bolsevik és hét mensevik került be. A központi lap, a „Szocial-Demokrat” szerkesztőségét csupa menseviből alakították meg.

Annak a heves harcnak, amelyet a bolsevikok a kongresszuson a mensevikekkel a forradalom valamennyi elvi kérdésében folytattak, óriási jelentősége volt a proletariátus nevelése, a mense-

vikek leleplezése, a marxista párt, az új típusú párt megszilárdítása szempontjából. Az élet választ követelt a forradalom döntő kérdéseire. A forradalom során a bolsevikok és a mensevikok közötti nézeteltérések kiéleződtek. A mensevikok fokról fokra lejjebb csúsztak, egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a burzsoázia ügynökei a munkásmozgalomban.

Lenin nyomban a kongresszus után a bolsevik küldöttek nevében felhívást intézett a párthoz, s ebben elvi bírálattal illette a IV. kongresszuson elfogadott határozatokat. A bolsevikok az OSZDMP soraiban harcot indítottak azért, hogy a következő pártkongresszus helyes, forradalmi marxista határozatokat hozzon és ezzel hatályon kívül helyezze a IV. kongresszus helytelen, mensevik határozatait.

Minthogy a párt központi lapja a mensevikok kezére került, a legnagyobb helyi szervezetek 1906 augusztusában megkezdték a „Proletarij” című illegális lap kiadását, s ez a Lenin szerkesztésében megjelenő lap lett a bolsevikok tényleges központi lapja. A bolsevikok több legális lap kiadását is megszervezték („Volna” [„Hullám”], „Vperjod” [„Előre”], „Eho” [„Visszhang”]).

A IV. kongresszuson a bolsevikok és a mensevikok csak formailag egyesültek az OSZDMP keretei között. A gyakorlatban a forradalom legfontosabb kérdéseiben mindkét irányzat kitarzott önálló nézetei, önálló platformja mellett. A bolsevikok továbbra is komoly elvi harcot vívtak a mensevikok ellen, a munkásmozgalomban jelentkező opportunizmus ellen. A bolsevikok megőrizték szervezeti önállóságukat és vezető központjukat. A mensevikeknek is megvoltak a maguk önálló szervezetei. Lenin később ezt írta:

„A mensevikekkel 1903 és 1912 közt több ízben voltunk néhány éven át formailag egységes szociáldemokrata pártban, de *sohasem* szüntettük be ellenük, mint a proletariátusra gyakorolt polgári befolyás közvetítői és mint opportunisták ellen az eszmei és politikai harcot.” (Lenin Művei. 31. köt. 61. old.)

A bolsevikok Leninnek azt a tételét tekintették irányadónak, amely szerint az egyesülési politika nem egyértelmű a bolsevikok és a mensevikok összekeverésével, ideológiai és politikai

nézeteik összekeverésével. A bolsevikok, számba véve, milyen óriási károkat okozott a mensevikek egyre opportunistábbá váló vonala, még nagyobb erővel harcoltak ellene.

5. *A bolsevikok taktikája az Állami Dumával kapcsolatban.*
Az OSZDMP V. kongresszusa. A forradalom vereségének okai

A decemberi fegyveres felkelés veresége után a forradalom mindinkább hanyatlott. De hát az okok, melyek a forradalmat előidézték, igen mélyen gyökereztek, s a tömegek körében erősen forradalmi hangulat uralkodott. A harc egészen 1907 derekáig tartott. A munkásosztály és a néptömegek küzdve vonultak vissza.

A cárizmus fokozta a forradalom erőire gyakorolt nyomást. Országszerte garázdálkodtak a büntetőkülönítmények, a haditörvényszékek, a pogromlovagok feketeszázas bandái. A cári hóhérok rávetették magukat a munkásküldöttek szovjetjeire, a szakszervezetekre és a munkások, a parasztok és a katonák más tömegszervezeteire. Különös kegyetlenséggel üldözték a munkásosztály legjobbait, a bolsevikokat. Sok ezer bolsevikot halálra ítélték, agyonlőttek, felakasztottak bírósági tárgyalás és vizsgálat nélkül. Egy büntetőkülönítmény golyói ölték meg Szibériában I. V. Babuskint, akit Lenin népi hősnek, a bolsevik párt büszkeségének nevezett.

A cári kormány reformokhoz is folyamodott. 1905. december 11-én, amikor javában dült Moszkvában a fegyveres felkelés, törvényt adott ki az Állami Duma választásairól. A cárizmus igyekezett a tömegekben azt az illúziót kelteni, hogy követeléseiknek békés úton, az „oroszországi parlament” útján is érvényt szerezhetnek. A kormány megkísérelte becsapni a parasztokat, akik még hittek abban, hogy a дума útján hozzájuthatnak a földesúri földekhez, szerette volna elszakítani őket a munkásosztálytól, és ezzel végérvényesen vereséget mérni a forradalomra.

Az új választási törvény értelmében a lakosságnak több mint a felét megfosztották a szavazati jogtól. A дума-választások nem voltak sem általánosak, sem egyenlők, sem közvetlenek, sem titkosak. A dumában óriási többséget biztosítottak a földesurak és a tőkések képviselőinek. A lakosságot vagyoni és osz-

tályszempontok szerint külön csoportokra, úgynevezett kúriákra osztották (földbirtokosi, városi, paraszti és munkáskúria). Minden kúriában elektorokat választottak, de nem egyenlő számú szavazattal. A földbirtokosoknál 2000 választóra, a parasztoknál 30 000-re, a munkásoknál pedig 90 000-re jutott egy elektor.

A dolgozók 1906-ban vívott kitartó harca azt a reményt kelte, hogy újabb forradalmi fellendülés következik. Ilyen körülmények között a bolsevikok nem mondhattak le a forradalom további elmélyítésének és kiszélesítésének irányvonaláról. Éppen ezért a дума bojkottálására hívták fel a tömegeket, a választási gyűléseket pedig nagymértékben felhasználták a fegyveres felkelés melletti agitációra. A mensevikek ezzel szemben a félbojkott taktikáját hirdették (részvétel a meghatalmazottak és az elektorok választásain, s a дума-tagok választásának bojkottálása). A mensevikeknek ez a felemás és elvtelen állásfoglalása megosztotta a munkásokat, előmozdította a káros alkotmány-illúziók terjedését.

1906 január-februárjában az OSZDMP-ben széles körű vita zajlott le a дума-taktika kérdésében a bolsevik és a mensevik platform alapján. A helyi pártszervezetek többsége az aktív bojkott taktikája mellett foglalt állást. A legöntudatosabb és legforradalmibb munkások és a demokratikus értelmiségnek egy része bojkottálták a választásokat. De a дума-választásokat megghiúsítani nem sikerült, mert hiányzott a forradalmi lendület. A bojkott sikertelenségéhez hozzájárult az is, hogy züllesztőleg hatottak a mensevikek irányelvei, és hogy a parasztság körében erősen éltek az alkotmány-illúziók, hogy a parasztság jelentős része felült a kadetok hízelgéseinek. A dumában a kadet párt kapott többséget. Később, a forradalom tapasztalatainak elemzése során Lenin beismerte, hogy hiba volt az I. Állami Дума bojkottálása, mivel az élet megmutatta, hogy a forradalom akkoriban már túljutott a tetőpontján.

A bolsevikok leleplezték a dumát mint az önkényuralom fűgefalevelét. A párt egyik legfontosabb feladatát ebben az időszakban Lenin a parasztok alkotmány-illúziói elleni harcban látta. A munkásosztály és a parasztok szövetségének megszilárdítása végett a bolsevikok támogatták a trudovikokat, az I. Állami Дума parasztképviselőit, akik a földért harcoló parasztok törekvéseit fejezték ki.

A mensevikek, a forradalom mozgatóerőinek és távlatainak

opportunista értékeléséből kiindulva. a forradalmi erők „összefogásának központját” látták a dumában. A mensevik Központi Bizottság felhívta a párt híveit, hogy támogassák a dumát egy kadet kormány alakítására irányuló törekvésében. Ez a felhívás csak még jobban erősítette az alkotmány-illúziókat, azt a hamis reményt keltette, hogy a hatalom békés úton is átmehet a nép kezébe. A Központi Bizottság a dumával kapcsolatos kérdésekben nem fejezte ki a párt akarátát. A helyi pártszervezetek többsége, a дума lenini értékeléséből és a mensevik álláspont bolsevik bírálatából kiindulva, elítélte a Központi Bizottság opportunista vonalát.

Az I. Állami Duma összehívása nem állította meg a forradalmi mozgalmat. A proletariátus kemény utóvédharcokat vívott az előrenyomuló politikai reakcióval, s az összes tartalékokat bevonta a forradalmi mozgalomba. A párt, okulva a decemberi felkelés tapasztalatain, fokozott tevékenységet fejtett ki a parasztok és különösen a katonák körében. Több katonai pártszervezet külön lapok kiadását indította meg katonák és matrózok számára. Ezek közé tartozott a „Kazarma” [„Kaszárnya”] (Pétervár), amely tulajdonképpen a bolsevik katonai szervezetek központi lapja volt, a „Szoldatszaja Zsizny” [„Katonaélet”] (Moszkva), a „Szoldat” [„Katona”] (Szevasztopol), a „Golosz Szoldata” [„A Katona Hangja”] (Riga), a „Zsizny Kazarmi” [„Kaszárnyaélet”] (Voronyezs) stb.

1906 nyarán új erővel lobbant fel a parasztmozgalom. A parasztzendülések 215 kerületet öleltek fel – Európai-Oroszország kerületeinek a felét. Folytatódtak a forradalmi megmozdulások a hadseregben is. A katonák és a matrózok legnagyobb fegyveres megmozdulásaira a balti-tengeri hajóhadban került sor: Sveaborgban, Kronstadtban, Revalban.

A cári kormány újabb lépéseket tett a forradalom elfojtására. 1906. július 8-án feloszlatta az I. Állami Dumát, amelynek szónoki emelvényéről sokszor megbírálták, főképpen az agrárkérdésben. Még nagyobb erővel folytatódott az ellenforradalom előrenyomulása.

A forradalom hanyatlására való tekintettel a bolsevikok megváltoztatták taktikájukat. A II. Állami Dumában való részvétel mellett döntöttek, hogy felhasználják a dumát mint szószéket a forradalmi agitációra, az önkényuralom és az ellenforradalmi burzsoázia leleplezésére. A bolsevikok a választási kampányt

felhasználták a proletariátus szervezésére és politikai felvilágosítására. Felvetették a trudovikokkal való „baloldali blokk” gondolatát. A bolsevikok hangsúlyozták, hogy a trudovikok agrárköveteléseinek forradalmi demokratikus jellegük van, hogy ezek kispolgári korlátozottságuk ellenére „olyasvalamit fejeznek ki, ami az adott történelmi helyzetben reális és *haladó*”. (Lenin Összes Művei. 16. köt. 196. old.) A bolsevikok duma-taktikájának fő célja az volt, hogy megszabadítsák a parasztokat a liberális burzsoázia befolyásától, hogy a munkásosztály és a parasztság képviselőiből forradalmi blokkot hozzanak létre.

A mensevikek a kadetokkal való blokk hívei voltak a választási kampány idején is és magában a dumában is, segítséget nyújtottak a burzsoáziának abban, hogy a nép körében azt a reményt keltse, mely szerint forradalom nélkül, fegyveres felkelés nélkül is ki lehet vívni a szabadságot. A mensevik Központi Bizottság opportunistá álláspontja felháborodást keltett a legtöbb helyi pártszervezetben, melyek ezért egy rendkívüli pártkongresszus mielőbbi összehívását követelték.

1907. április 30-a és május 19-e között zajlott le Londonban az OSZDMP V. kongresszusa. A kongresszuson 303 szavazati jogú és 39 tanácskozási jogú küldött vett részt 145 pártszervezet 150 000 tagja képviselésében. A szavazati jogú küldöttek közül 177 az OSZDMP-t (89 a bolsevikokat, 88 a mensevikeket), 45 a lengyel szociáldemokratákat, 26 a lett szociáldemokratákat és 55 a Bundot képviselte.

A bolsevikok Lenin vezetésével erélyesen harcoltak az opportunistá áramlatok és az irányukban megnyilvánuló békülékenység ellen, szakadatlan felvilágosító munkát végeztek a párttagok között, s így többségre tettek szert a legnagyobb ipari központok (Pétervár, Moszkva, Urál, Ivanovo-Voznyeszenszk stb.) küldöttei körében. Mensevikeket főképpen a nem ipari kerületek küldtek ki a kongresszusra.

A kongresszuson a bolsevik küldöttek összeforrott csoportot alkottak: Lenin, A. Sz. Bubnov, M. G. Chakaja, I. F. Dubrovinszkij, J. M. Jaroszlavszkij, G. D. Lindov, M. N. Ljadov, V. P. Nogin. Sz. G. Saumjan, I. V. Sztálin, K. J. Vorosilov és mások. A bolsevikokat a kongresszuson a lengyel és a lett szociáldemokraták támogatták. De ezeknek a pártoknak a képviselői olykor-olykor ingadoztak, és a mensevikekre szavaztak.

A kongresszus munkájában a nagy proletáriró, A. M. Gorkij

is részt vett. Gorkij szoros kapcsolatban állott a munkásmozgalommal, a bolsevik párttal. A nép igazi barátjaként szívvel-lélekkel együtt érzett a forradalommal, és igen nagy segítséget nyújtott a bolsevikoknak. Lenin nagyra becsülte Gorkijt, és szoros kapcsolatot tartott fenn vele. Gorkij sokszor nyíltan fellépett a mensevikek ellen, elítélte opportunistá vonalukat, ostorozta a kadetokat, önfeláldozó harcot vívott a cárizmus ellen.

A kongresszus a legfontosabb kérdésekben bolsevik határozatokat hozott, amelyek hosszú időre megszabták a párt politikáját.

A kongresszus legfontosabb napirendi pontja a burzsoá pártokhoz való viszony volt, amelyről négy beszámoló hangzott el. A különböző álláspont, amelyre a bolsevikok és a mensevikek a nem proletár pártok tekintetében helyezkedtek, egyszersmind a forradalom alapvető kérdéseiben vallott nézeteiket is meghatározták. A bolsevik álláspontot Lenin fejtette ki beszámolójában. A munkásosztálynak, ha be akarta tölteni a demokratikus forradalom vezetőjének szerepét, tisztában kellett lennie az összes pártok osztálytermészetével, és meg kellett jelölnie az irányukban követendő helyes taktikát. Feltétlenül szükséges volt a kíméletlen harc a feketeszázas pártok (az „Orosz Nép Szövetsége”, az „Egyesült Nemesség Tanácsa” stb.), a nagybirtokosok és a burzsoázia pártjai (az „Október 17-i Szövetség”, a kereskedelmi és ipari párt stb.) ellen. A liberális-monarchista burzsoázia ellen vívott harcban le kellett leplezni a kadetok áldemokratizmusát, nehogy a befolyásuk alá vonhassák a parasztságot és a városi kispolgárságot. A mensevikek ezzel szemben azt javasolták, hogy a párt alkosson blokkot az Állami Dumában a kadetokkal. Lenin leleplezte a kongresszuson a mensevikeknek ezt a kapituláns taktikáját.

Másképpen kellett megítélni a trudovikokat. A trudovikok ingadoztak, vajon alá vessék-e magukat a liberálisok hegemoniájának, vagy pedig indítsanak erélyes harcot a földesúri földbirtok és a feudális állam ellen. A pártnak le kellett lepleznie a trudovikok álszocialista jellegét, de bizonyos körülmények között megegyezésre kellett velük lépnie a reakció és a liberális burzsoázia elleni közös harcban.

A polgári pártokhoz való viszony kérdésében előterjesztett bolsevik határozat összegezte a forradalom óriási tapasztalatait. A „baloldali blokk”, a demokratikus egységfront lenini taktikája

a közös harci akciókban, a szovjetek tevékenységében, a fegyveres felkelésben, az Állami Duma választásain és magában a dumában fejeződött ki. Lenin rámutatott, hogy a „baloldal blokkja” minden forradalom tapasztalataiból következik, és a munkásosztály marxista pártjára nézve minden polgári demokratikus forradalomban kötelező. Ennek a határozatnak az elfogadásával a kongresszus megmutatta, hogy a szociáldemokrata munkások többsége meggyőződött a forradalomban követendő lenini irányvonal történelmi igazságáról.

Teljes kudarcot vallottak a mensevikek az úgynevezett „munkáskongresszus” gondolatával. Azt javasolták, hogy hívjanak össze kongresszust a különféle munkásszervezetek képviselőiből, s ezen a kongresszuson alapítsanak „széles körű munkáspártot”, amely felölelné a szociáldemokratákat, az eszközöket és az anarchistákat. Ez a gyakorlatban az OSZDMP likvidálását jelentette volna. A bolsevikok javaslatára a „munkáskongresszus” gondolatát elvetették, és a munkásmozgalom szempontjából károsnak nyilvánították.

Nagy győzelmet arattak a bolsevikok az opportunizmuson az Állami Dumában követendő taktika kérdésében. A kongresszus úgy döntött, hogy a szociáldemokraták dumabeli tevékenységét alá kell vetni a dumán kívüli harcnak, hogy a dumát főleg mint szószéket kell felhasználni a cári önkényuralomnak, valamint a burzsoázia áruló politikájának a leleplezésére, a párt forradalmi programjának propagálására.

Kialakították tehát azt az új, forradalmi marxista irányvonalat, amelyet a proletariátus képviselőinek a parlamenti intézményekben követniük kell. Ez az irányvonal különösen nagy nemzetközi jelentőségre tett szert azért, mert a nyugat-európai szociáldemokraták mindinkább az opportunizmus útjára tévedtek, lemondtak a forradalmi harcról, s olyan illúziókat igyekeztek kelteni a munkásosztály körében, hogy a hatalmat parlamenti úton is ki lehet vívni.

A kongresszus a párt és a szakszervezetek viszonyának kérdésében is bolsevik határozatot fogadott el. A forradalom eredményeképpen Oroszországban rohamosan nőtt a szakszervezeti mozgalom. 1907-ig már mintegy 650-re gyarapodott a szakszervezetek száma. A forradalmi harc menete igen nagy mértékben attól függött, hogy a szakszervezetek kit követnek. A mensevikek a szakszervezetek semlegessége mellett szálltak síkra. A bol-

sevikok a munkásokat a proletariátus osztályharca szellemében szocialista feladatai megértésére nevelték. Az V. kongresszus határozata szerint az OSZDMP összes tagjainak „elő kell segíteniök, hogy a szakszervezetek elismerjék a szociáldemokrata párt eszmei vezetését...” (Az SZKP... határozatai. I. rész. 194. old.)

A kongresszus 12 tagú Központi Bizottságot választott, amelyben a lenini vonal hívei voltak többségben. A bolsevikok, hogy biztosítsák a forradalmi irányvonal következetes, az V. kongresszus határozatainak megfelelő érvényesítését, megalakították a maguk Bolsevik Központját, élén Leninnel.

A kongresszuson aratott győzelem nem szédítette meg a bolsevikokat. Lenin hangsúlyozta, hogy nem szabad kérkedni az opportunisták elleni harcban kivívott sikerekkel, hogy sok harc és sok megpróbáltatás van még hátra. Ebben a győzelemben az fejeződött ki, hogy a bolsevik párt, mely óriási politikai tapasztalatokkal gazdagodott a forradalmi harcok során, egyre erősödik.

A forradalom szorosabbra fűzte a bolsevikok és a tömegek kapcsolatait. A párt sorai számos haladó munkással és a dolgozók más rétegeinek legjobbjával gyarapodtak. A bolsevik párt lett a legtekintélyesebb párt a munkásosztály körében. Jellemző, hogy 1907-ben a rendőrség illetékes ügyosztálya felhívta a titkosrendőrség minden főnökét, hogy „fordítsanak különleges figyelmet a szociáldemokrata párt »bolsevik« frakciójának tevékenységére, mert a mensevik csoportok, hangulatukból ítélve, a jelen pillanatban nem jelentenek oly nagy veszélyt, mint a bolsevikok”.

A forradalom éveiben páratlan erővel bontakozott ki Leninnek mint a forradalom vezérének, a marxizmus kiváló teoretikusának és a tömegek kiemelkedő szervezőjének zsenialitása. Neve egyre közismertebbé vált. Forradalmi marxista irányvonala és bátor tevékenysége következtében egyre nagyobb tekintélynek örvendett az orosz szociáldemokrácia, a munkások és más dolgozó rétegek körében.

Az első orosz forradalom mintegy két és fél évig tartott. A forradalom visszavonulása ténylegesen a decemberi fegyveres felkelés veresége után kezdődött. A forradalom csak lépésről lépésre vonult vissza, harcok közepette. 1907 derekán már nyilvánvalóvá vált, hogy a munkásoknak és a parasztoknak nincs

elegendő erejük a cárizmus legyőzéséhez. A reakció döntő támadásba ment át.

1907. június 3-án a cár feloszlatta a II. Állami Dumát. A duma szociáldemokrata frakcióját letartóztatták. Ezzel egyidejűleg új választási törvényt adtak ki, amely a III. Állami Dumában osztatlan uralmat biztosított a feudális földesuraknak és a nagyburzsoáziának.

A munkásszervezeteket szétverték. A reakció rávetette magát a bolsevik pártra. A rendőrség a legnagyobb buzgalommal kereste Lenint, hogy leszámolhasson vele. Lenin, hű barátainak figyelmeztetésére a befagyott Finn-öblön át, életveszély közepette, külföldre menekült. Második emigrációja egészen 1917 áprilisáig tartott. Oroszországban a pártmunkát a Központi Bizottságnak Leninnel szoros kapcsolatban levő Orosz Irodája irányította közvetlenül.

Oroszország első forradalma vereséggel végződött.

A forradalom vereségének egyik oka az volt, hogy az oroszországi munkásosztálynak még nem sikerült a parasztsággal szilárd szövetséget kiépítenie a cárizmus ellen vívott harcban; a parasztság szétszórta, nem eléggé szervezetten, nem eléggé határozottan működött. A parasztok legnagyobb forradalmi megmozdulásai éppen akkor zajlottak le, amikor a cárizmusnak az ország ipari központjaiban már sikerült elfojtania a forradalom legfőbb tűzfészkeit. A politikailag rendkívül elmaradott parasztok akkoriban többnyire még hittek a cárnak. Az eszerek és a kadetok befolyása alatt állottak, s ezért nagy reményeket fűztek a cári dumához. Az elnyomott népek dolgozó tömegei sem indítottak közös forradalmi támadást a cárizmus ellen, erejüket aláásták a nacionalista pártok.

Mindez káros hatással volt a hadsereg magatartására is, hiszen a hadsereg zömében katonai mundaiba bújtatott parasztokból állott. Egyes katonai alakulatok aktívan szembeszálltak az önkényuralommal, de a katonák többsége hű maradt a cári kormányhoz, és teljesítette parancsait.

A munkásosztály volt a *forradalom vezető ereje*. De a munkások között sem volt meg a kellő összefogás: a munkások egyes csoportjai akkor indultak harcba, amikor a proletariátus élcsapata már jelentősen legyengült. Minthogy a felkelés irányítására nem volt egységes országos központ, a fegyveres harc szétszórt helyi felkelések jellegét öltötte.

Az OSZDMP a mensevikek szakadár, dezorganizáló tevékenysége folytán nem volt egységes. A bolsevikok a forradalom minden irányú kiterjesztéséért, a cárizmusnak fegyveres felkeléssel való megdöntéséért, a munkásosztály és a parasztság szövetségének megszilárdításáért, a kadet-burzsoázia semlegesítéséért és elszigeteléséért, egy munkásokból és parasztokból álló ideiglenes forradalmi kormány megalakításáért harcoltak. A mensevikek makacs küzdelmet folytattak a bolsevikok forradalmi vonala ellen, és a burzsoázia ügynökségének szerepét töltötték be a munkásmozgalomban. Az OSZDMP belső egységének hiánya megbontotta a munkásosztály sorait, és ezzel gyengítette nyomását. Ezeknél az okoknál fogva a proletariátus nem tudta teljes egészében betölteni a forradalom vezetőjének szerepét, nem tudta győzelemre vinni a forradalmat.

Az orosz liberális burzsoázia ellenforradalmi szerepet töltött be, ki akart egyezni a cárizmussal.

Az oroszországi forradalom vereségét az is előmozdította, hogy a külföldi imperialisták, attól tartva, hogy elvesztik az orosz iparba befektetett tőkéiket, és hogy a forradalom más országokra is átcsap, pénzügyi támogatásban részesítették a cári kormányt. A nemzetközi imperializmus első pillanattól kezdve az orosz forradalom esküdt ellenségeként lépett fel.

A cárizmus helyzetének megszilárdulását szolgálta az 1905 augusztusában Japánnal kötött békeszerződés is.

Jóllehet az első orosz forradalom vereséget szenvedett, mégis *sikerült rést ütnie az önkényuralmi rendszeren*. A proletariátus hősi harcával jelentős politikai és gazdasági eredményeket harcolt ki magának és az egész népnek. Először sikerült Oroszországban – ha csak rövid ideig is – kivívni a sajtószabadságot, a gyülekezési és egyesülési szabadságot, először sikerült létrehozni legális munkássajtót, művelődési és kulturális egyesületeket, szakszervezeteket.

A forradalom kiharcolta a cárizmustól az első képviseleti intézményt: az Állami Dumát. S bár a дума tehetetlen függvénye volt csupán a cárizmusnak, a bolsevikok mégis felhasználták mint szószéket forradalmi agitációjukhoz, a cárizmus és a burzsoá politikai pártok leleplezéséhez.

A munkásoknak sikerült elérniük munkafeltételeik bizonyos javítását. Több iparágban emelték a munkabéreket. A parasztság a forradalommal elérte azt, hogy nem kellett fizetnie a meg-

váltási díjakat, hogy csökkent a föld haszonbérleti díja és eladási ára.

A forradalom fő célját azonban – a cárizmus megdöntését – nem sikerült elérni. A forradalom meggyőzően bizonyította, hogy a cári hatalmat nem elég aláásni, meg is kell semmisíteni.

6. *A forradalom nemzetközi jelentősége*

Az 1905–1907-es oroszországi forradalom új korszakot nyitott: a súlyos politikai megrázkódtatások és a forradalmi csaták korszakát. Ez a forradalom mérte az első csapást a cárizmusra, s ezzel gyengítette az egész imperialista rendszert, mert hiszen a cárizmus érdekei összefonódtak a nyugat-európai imperializmus érdekeivel. Az európai hatalmak vezetői nyugtalankodtak. Készülődtek, hogy bármely pillanatban az orosz cárizmus segítségére siessenek. 1905-ben, amikor a forradalom elérte a csúcspontját, német cirkálók és torpedónaszádok futottak be a Finn-öbölbe. Kifutásra készült egy angol hajóraj. Osztrák csapatokat vontak össze az orosz határon. A bolsevikok leleplezték az európai ellenforradalom manővereit. Az oroszországi proletariátus nem maradt magára a harcban. Biztos tartaléka volt – a nemzetközi proletariátus. A II. Internacionálé Nemzetközi Szocialista Irodája felszólította a világ munkásait, hogy támogassák az orosz forradalmat. Rendkívül nagy mértékben bontakozott ki a szolidaritási mozgalom Oroszország néptömegeinek hősi harcával, s ez a mozgalom megszilárdította a munkásosztály internacionalista egységét.

A forradalom megvetette az alapját a nemzetközi munkásmozgalom új szakaszának, és óriási hatással volt a gyarmati népek nemzeti felszabadító harcának fejlődésére.

A forradalom mély benyomást tett, lelkes rokonszenvet keltett és támogatásra talált Nyugat-Európa és Amerika proletariátusa körében. „Párizsnak, a forradalom városának dolgozói – olvassuk az orosz proletárokhoz intézett kiáltványban – szívvel-lélekkel mellettetek állnak, és azt üzenik nektek: számíthattok ránk! Bizonyosak lehettek benne, hogy segítünk benneteket! Vesszen a cárizmus! Vesszenek a kizsákmányolók! Éljen a szocialista forradalom!”

Kitörő lelkesedéssel fogadták az oroszországi forradalmat a

francia szocialisták képviselői: Guesde, Lafargue, Jaurès, a német szociáldemokrácia legkiválóbb harcosai: Bebel, Luxemburg, Liebknecht, Mehring, Zetkin. „A szabadság, amelyet Oroszország kivív, egyúttal szabadságot hoz Poroszágnak, Szászországnak, egész Németországnak” – mondotta Karl Liebknecht, s felszólította a német munkásokat, hogy „álljanak az orosz forradalom lobogója alá”. Németország, Olaszország, Ausztria-Magyarország és más országok munkásai a jobboldali szociáldemokrata és szakszervezeti vezetők akarata ellenére egyre gyakrabban folyamodtak a politikai sztrájk eszközéhez

Lelkes visszhangra találtak a forradalmi események Csehország, Morvaország, Galícia dolgozói körében; fellendült a szlovének és a horvátok nemzeti felszabadító harca. Bécsben, Budapesten, Prágában, Lembergben (Lvov) 1905 novemberében tömegtüntetéseket rendeztek. A nagyarányú sztrájkmozgalom nyomására az osztrák kormány kénytelen volt bevezetni az általános választójogot.

Bulgáriában az orosz forradalom hatására elkeseredett gazdasági és politikai harc bontakozott ki a szocialisták (tesznyakok) vezetése alatt.

Románia dolgozói lelkesen köszöntötték a „Patyomkin” páncéloshajó forradalmi matrózait és bennük a forradalmi harcra kelt orosz népet. 1907-ben Moldvában és Havasalföldön hatalmas erejű parasztmozgalom indult meg a román bojárok és földesurak ellen.

Rendkívül nagy jelentősége volt az orosz forradalomnak a keleti országok nemzeti felszabadító mozgalma szempontjából. Iránban, Törökországban, Kínában 1905–1912-ben polgári forradalom zajlott le. Fellendült a nemzeti felszabadító mozgalom Indiában, Afganisztánban, Indonéziában. Az orosz forradalom híre eljutott Latin-Amerikába. Forradalom tört ki Mexikóban. Forradalmi erjedés volt tapasztalható az észak-afrikai országokban. A keleti országokban 1905 után megindult demokratikus forradalmak megingatták az imperializmus gyarmati rendszerét.

Lenin méltatta, hogy a hatalmas 1905-ös felkelés mély nyomokat hagyott, és hogy mérhetetlen hatással volt az emberek százmillióinak előrehaladására.

Az a harc, melyet a bolsevikok az orosz forradalom alapvető kérdéseinek forradalmi megoldásáért folytattak, súlyos csapást mért a II. Internacionálé opportunistáira. Ezek közé a kérdések

közé tartozott a munkásosztály pártjának vezető szerepe, a munkásosztály és a parasztság szövetsége, a proletariátus hegemoniája, a proletariátus és a parasztság forradalmi demokratikus diktatúrája, a polgári demokratikus forradalomnak szocialista forradalommal való fejlődése, a nemzeti felszabadító mozgalom irányítása, a forradalmi harc formái és eszközei. A bolsevikok megcáfolták a II. Internacionálé pártjaiban elterjedt nézeteket, amelyek szerint a polgári forradalmakban okvetlenül a burzsoáziának kell vezető szerepet betöltenie, a parasztság reakciós tömeg, a polgári és a szocialista forradalom között hosszú időnek kell eltelnie.

A bolsevikoknak az opportunizmus ellen vívott harca előmozdította az európai szociáldemokrata pártok forradalmi és reformista irányzatának további elhatárolódását, a baloldali irányzatok kialakulását és fejlődését (a német baloldali szociáldemokraták, a Brit Szocialista Párt baloldala stb.). Az első orosz forradalom tapasztalatai segítségével voltak a szocialista tesztnyokok Bolgár Szociáldemokrata Munkáspártjának abban, hogy megszilárdítsa forradalmi pozícióit. A bolsevikok példát mutattak az opportunizmus elleni harcban, a tömegek közötti szilárd pozíciók megszerzésében.

Lenin leleplezte a II. Internacionálé centristáit is. Centrista álláspontot foglaltak el a II. Internacionálé hivatalos vezetői. Békülékeny politikát folytattak, és engedményeket tettek az opportunistaáknak. A lenini bírálóat segítette a baloldalt, hogy elhatárolódjon a centristáktól.

Rövid összefoglalás

Az 1905–1907-es oroszországi polgári demokratikus forradalom az imperializmus korának első népi forradalma. Óriási mértékben befolyásolta Oroszország egész további fejlődését. Tudatos forradalmi tettekre serkentette a nagy néptömegeket, óriási politikai tapasztalatokkal gazdagította őket.

„A politikai tudomány alapelveivel való megismerkedés tekintetében – hangsúlyozta Lenin – ennek az időszaknak minden egyes hónapja – a tömegek és a vezérek, az osztá-

lyok és a pártok számára egyaránt – a »békés«, »alkotmányos« fejlődés egy-egy évével ért fel. (*Lenin Művei*. 31. köt. 12. old.)

A forradalom meggyőzően megmutatta, hogy csak a tömegek forradalmi harcával, az elnyomott oroszországi népek közös harcával dönthető meg a cári önkényuralom, s csak így rázható le később a kapitalizmus igája is.

A forradalom tevékenységükben mutatta be az összes osztályokat és pártokat, feltárta törekvéseiket, szerepüket, jelentőségüket. A néptömegek láthatták, miért harcolnak az egyes pártok, ki milyen osztályérdekeket véd.

A forradalom szemléltetően bebizonyította, hogy a munkásosztály egysége a forradalom győzelmének legfőbb feltétele.

A dolgozó parasztság, minden ingadozása ellenére, a munkásosztály szövetségeseként lépett a porondra. Igaz, hogy ez a szövetség még csak alakulófélben volt, spontán, gyakran öntudatlan formában jelentkezett. A munkások és a parasztok erői még szétforgácsoltak, meglehetősen szervezetlenek voltak.

A proletariátus kiragadta a liberális burzsoázia kezéből a néptömegek vezetését, és a történelemben először töltötte be a polgári demokratikus forradalom vezérének, hegemoniájának szerepét. Ezzel bebizonyosodott, hogy a proletariátusban megvan az a képesség, hogy a forradalom vezérévé váljon még akkor is, ha a kapitalizmus elégtelen fejlettsége következtében számbeli leg a lakosság kisebbségét alkotja. A forradalom ugyanakkor bebizonyította, hogy a parasztság demokratikus tömegei segítségére lehetnek a proletariátusnak a győzelem kivívásában. A forradalom félreérthetetlenül megmutatta a burzsoázia ellenforradalmiságát.

A forradalom megmutatta, hogy a nemzetközi forradalmi mozgalom központja áthelyeződött Oroszországba, s hogy a hős oroszországi proletariátus lett a világ forradalmi proletariátusának élcsapata.

Az első orosz forradalom új, a korábbi forradalmakban ismeretlen harci eszközöket és formákat hozott magával. Először folyamodtak a forradalmárok fegyveres felkelésbe átcsapó politikai tömegsztrájkhoz. A munkásküldöttek szovjetjei, amelyek a forradalom folyamán alakultak, nemcsak a felkelés szervei voltak, hanem a proletariátus és a parasztság forradalmi demokra-

tikus diktatúrájának csírái is. Ezek a szovjetek voltak a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme eredményeképpen megszilárdult szovjethatalom előfutárai.

A forradalom folyamán az orosz munkásokkal és parasztokkal együtt mindvégig hőiesen harcoltak a cárizmus és a földbirtokosok ellen Ukrajnának, Belorusszijának, Lengyelországnak, a Baltikumnak, a Kaukázusontúlnak, Közép-Ázsiának és a cári Oroszország más vidékeinek munkásai és parasztjai. A forradalom tapasztalatai igazolták, hogy szükség és lehetőség is van arra, hogy Oroszország összes nemzetiségeinek dolgozói a proletariátus vezetésével szövetséget kössenek és együtt harcoljanak nemzeti és szociális felszabadulásukért.

Lenin a forradalom óriás tapasztalataival gazdagította a marxizmust. Műveiben kifejtette a forradalom marxista elméletét, az államról szóló tanítást, azt a forradalmi politikát, amely biztosítja a munkásosztály vezető szerepét a polgári demokratikus és a szocialista forradalomban.

A forradalom évei próbául szolgáltak a két politikai vonalnak: a bolsevik és a mensevik vonalnak. A forradalmi harc menete a bolsevikok stratégiai tervének és taktikájának helyességét igazolta.

A pártkongresszusokon, a mensevikekkel vívott heves harcban a párt kollektíve kidolgozta a tömegek forradalmi harcának konkrét módszereit és eszközeit, a dumával kapcsolatos forradalmi taktika alapjait, a nemzetiségi szociáldemokrata pártokkal a proletár internacionalizmus elvei alapján való egyesülés formáit.

Az 1905–1907-es orosz forradalom volt a világtörténelem első olyan forradalma, amelyben a munkásosztály marxista pártja önálló politikai erőként, saját programmal, stratégiával és taktikával jelent meg a színen.

A bolsevikok pártja nagy politikai iskolát járt ki, óriási tapasztalatokat szerzett a tömegek szervezése terén. 1905-ig az embereknek viszonylag csak szűk köre ismerte a bolsevikokat, a forradalom eredményeképpen azonban a nagy tömegek is megismerték őket. A párt tömegpárttá lett. A bolsevikok önfeláldozóan harcoltak a nép érdekeiért, ott voltak a küzdelem leghevesebb, legveszélyesebb frontszakaszain. Mindez mély nyomokat hagyott a néptömegek tudatában, s később a februári és az Októberi Forradalomban is éreztette hatását.

„Olyan »főpróba« nélkül, mint amilyen 1905 volt, az 1917-es forradalmak – a februári polgári forradalom éppúgy, mint az Októberi Proletárforradalom – lehetetlenek lettek volna.”
(*Lenin Művei*. 29. köt. 313–314. old.)

A BOLSEVIKOK PÁRTJA A REAKCIÓ IDŐSZAKÁBAN (1907–1910)

1. A sztolipini reakció

A forradalom leverése után a cárizmus a feketeszázas terror vasmarkába fogta az országot. Mindenütt büntetőkülönítmények és hadbíróságok garázdálkodtak. Bestiálisan leszámoltak mindenkivel, akit azzal gyanúsítottak, hogy köze van a forradalmi mozgalomhoz. A forradalmi harcosok ezreit végezték ki, tízezreket ítétek kényszerszolgálatára. A börtönök zsúfolásig megteltek. A kizsákmányolókat véres bosszút álltak a dolgozókon, mert forradalmi harcra merészeltek kelni. Sztolipin cári minisztert „hóhérnak”, az országszerte felállított bitófákat „sztolipini nyakendőknek” keresztelte el a nép.

A legnagyobb kegyetlenséggel a munkásosztályra és szervezeteire vetette rá magát az önkényuralom. 1906 és 1910 között a cári hatóságok mintegy 500 szakszervezetet tiltottak be, több mint 600 szakszervezetnek pedig nem adták meg a működési engedélyt. A legális szakszervezetek tagjainak száma 1907 elejétől 1909 végéig 245 000-ről 13 000-re csökkent. A forradalmi mozgalom elleni harcban a cári politikai rendőrség még több provokátort vetett be, hogy a forradalmi szervezeteken belül spiclikedjenek és beárulják a forradalmárokat.

A munkásosztályt a tőke támadása is sújtotta. A vállalkozók szövetségei heves küzdelmet folytattak a munkások ellen. A gyárosok lockoutokhoz [munkáskizárás] folyamodtak, leállították üzemeiket, és tömegével bocsátották el a munkásokat. Az aktívabb munkások feketelistára kerültek, s a vállalkozói szövetséghez tartozó gyártulajdonosok közül egy sem fogadta fel őket. Sok forradalom előtti gyári szokást visszaállítottak: meghosszab-

bírták a munkaidőt, csökkentették a munkabéreket, szétében-hosszában alkalmazták a bírságokat. „Most érkezett a mi időnk, mi vagyunk a helyzet urai” – mondogatták kérkedve a vállalkozók munkásaiknak.

De a cárizmus mégsem tudott teljesen visszatérni a forradalom előtti rendhez. Oroszország már nem volt a régi, 1905 előtti ország. Valamennyi osztály átment a forradalmon, s mindegyik levonta belőle a tanulságokat.

A cárizmus, a feudális földesurak tisztában voltak vele, hogy alkalmazkodniuk kell Oroszország kapitalista fejlődéséhez, mert csak így tarthatják meg hatalmukat és jövedelmüket; szövetségeket kerestek hát a városi és a falusi burzsoázia körében. A cárizmus ezért új politikához folyamodott, s ezt Sztolipinről sztolipini politikának nevezték el. A sztolipini reakció időszakát a június 3-i politikai rezsim és egy új agrárpolitika jellemezte.

Az Állami Dumára a cárizmusnak azért volt szüksége, hogy megszilárdítsa a földesurak és a burzsoázia ellenforradalmi szövetségét, s hogy félrevezesse a lakosság elmaradott rétegeit. De a kormánynak engedelmes дума kellett. Az új választási törvény még jobban megnyirbálta a nép jogait: a földesurak és a tőkések az összes elektoroknak több mint háromnegyed részét választották, a munkások és a parasztok meg alig egynegyedüket. Az elnyomott nemzetek képviselőtét erősen korlátozták: Közép-Ázsia bennszülött lakosságát teljesen megfosztották a választójogtól, Lengyelország, a Kaukázus és más nemzetiségi vidékek képviselőinek számát csaknem egyharmadára csökkentették. A torzszülött választási törvény meghozta az uralkodó bandának a kívánt eredményeket. A III. Állami Duma mandátumainak kétharmadát a földesurak, a cári hivatalnokok és a papok kapták.

A cárizmus a maga módján próbálta megoldani a földkérdést is úgy, hogy ne minden parasztot juttasson földhöz, s ne a földesurak rovására. Az uralkodó felső réteg, amely a forradalom után már semmiképpen sem reménykedhetett abban, hogy a paraszt hűséges alattvalója marad „cár-atyuskájának”, a falusi burzsoáziában, a kulákságban keresett magának támaszt. Ez a törekvés jutott kifejezésre Sztolipin agrárpolitikájában, amelyet az 1906. november 9-i rendelet és az 1910. június 14-i törvény rögzített.

Az új cári agrártörvények a földesurak és a kulákok érdekeit

védtek. A földesúri földek teljesen érintetlenek maradtak. Minden paraszt jogot kapott arra, hogy kilépjen a faluközösségből, az obcsinából, és osztásföldjét egyéni tulajdonába vegye. A faluközösségből kiváló földet egy helyen hasították ki (tanya vagy különtelek). A faluközösséget erőszakkal szétrombolták, s eközben a kulákok kapták meg a legjobb paraszti földeket. Nem véletlen, hogy a parasztok a földrendező bizottságokat „földrabló” bizottságoknak, az egész sztolipini földrendezést meg „földzilálásnak” nevezték el.

Kilenc év alatt (1907–1915) mintegy 2,5 millió parasztcsalád vált ki az obcsinából. Ezek a parasztok összesen csaknem 17 millió gyeszjatyina földet vettek egyéni tulajdonukba. A földközösségből való kiválás elsősorban a falusi burzsoáziának volt érdeke. A szegényparasztok egy része – különösen azok, akiknek a városban volt valamilyen keresetük – eladta parcelláját, és végérvényesen elhagyta a falut. A kulákoknak a Parasztbank segítségével módjuk nyílt arra, hogy potom áron összevásárolják a szegényparasztok földjeit. A parasztság zöme a földközösségből való kiválásban nem látott a nyomorból és a szolgaságból kivezető utat. Bármilyen erős volt is a cári hatóságok nyomása, Európai-Oroszországban a parasztgazdaságoknak mindössze egy-negyede vált ki a földközösségből.

A sztolipini agrárpolitika még jobban tönkretette a parasztokat, és kiélezte a falun az osztályellentéteket. A nyomor sújtotta parasztgazdaság továbbra is elmaradottságban élt. A parasztok változatlanul gyötrődtek talpalatnyi kimerült, silány földjükön, s a régi, primitív munkaeszközöket és termelési módszereket alkalmazták. 1910-ben a parasztgazdaságokban csaknem 8 millió faekét és több mint 2 millió fagerendelyes ekét használtak.

A sztolipini korszak volt az 1861. évi reform után a második lépés a cárizmusnak burzsoá monarchiává való átalakulása útján. Ezzel próbálták megnyitni az utolsó szelepet – írta Lenin –, hogy elejét vegyék a forradalomnak, hogy megóvják a feudális földesurak hatalmát, tulajdonát és kiváltságait. De a cárizmus nem lett burzsoá monarchia, hanem a nagyburzsoáziával szoros szövetségben kormányzó feudális földesurak diktatúrája volt. Falun a sztolipini reform fokozta a parasztságon belül folyó harcot, de nem szüntette meg a legfőbb ellentétet: az egész parasztság és a földbirtokosok közötti ellentétet. A cárizmus az egész nép legnagyobb ellensége maradt.

A forradalom utáni Oroszországban dúló osztályharc kifejezésre jutott a III. Állami Duma különféle pártjainak állásfoglalásában. A feudális földesurak érdekeit az úgynevezett jobboldaliak, a cári önkényuralom nyílt hívei védelmezték. Ők szervezték a munkások és a parasztok ellen foganatosított véres megtorló intézkedéseket, a zsidópogromokat, a nem orosz népek elleni hajszát, a forradalmárokat és a haladó elemeket lemészárlását. A nép méltán nevezte a jobboldaliakat feketeszázasoknak.

A burzsoázia, amelyet ezer meg ezer gazdasági szál fűzött a földesurakhoz és a cári hivatalnoksereghez, s amely félt a forradalomtól és a proletariátus vezető szerepétől, ellenforradalmi álláspontot foglalt el. Ezzel magyarázható az októbristáknak és a kadetoknak a dumában tanúsított magatartása. Az októbristák buzgón támogatták Sztolipin politikáját, s a kormánypártok közé tartoztak. A kadetok ellenzéki szerepet töltöttek be, s olykor bírálták a cári kormány egyes intézkedéseit. Csalással a maguk ideológiai és politikai befolyása alá próbálták vonni a tömegeket. Valójában azonban a kadetok ellenforradalmár-liberálisok voltak, akik csúsztak-másztak a reakció előtt. Minden alapvető politikai kérdésben – a költségvetési politikában, az újabb háború előkészítését célzó előirányzatokban, a parasztokat tönkretévő agrárpolitikában, a forradalom elfojtására tett intézkedésekben – a cári kormány javaslatait támogatták az Állami Dumában. A „Vehi” című gyűjteményes kötetben, amelyet neves kadet-íróknak egy csoportja adott ki 1909-ben, nyíltan kijelentették, hogy „áldani kell ezt a hatalmat, mert egyedül ez védelmez még bennünket szuronyaival és börtöneivel a nép haragjától”.

A parasztság igyekezett elsöpörni a földesúri birtokot. Sok mindent tanult a forradalomban, de még nem értette meg teljesen, hogy a győzelem csak a proletariátus vezetésével vívható ki, hogy az úgynevezett „népszabadság pártja” a népszabadság elárulóinak pártja. A trudovikok, akik a dumában a paraszti tömegeket képviselték, nem voltak eléggé szervezettek, öntudatosak, s rendkívül állhatatlan politikát folytattak. A kiscgazdák osztályhelyezete volt az, ami a trudovikokat a kadetok és a szociáldemokraták közti ingadozásra készítette.

A munkásosztályt a dumában a szociáldemokraták képviselték. Voltak közöttük bolsevikok és mensevikek is. A dolgozók rendíthetetlen képviselői a dumában csak a bolsevikok voltak.

A munkásosztály pártjának feladata a dumában, hangoztatta Lenin, hogy segítséget nyújtson a gyenge kispolgári demokráciának, hogy kivonja őket a kadetok befolyása alól, hogy a cári monarchia elleni harcban tömörítse a demokrácia táborát nemcsak az önkényuralom nyílt híveivel szemben, hanem az ellenforradalmár liberálisokkal szemben is.

A társadalmi élet minden területén, a tudományban, a filozófiában, a művészetben felütötte fejét a reakció. A cárizmus, a földesurak, a burzsoázia és pártjaik heves sovíniszta agitációt folytattak. Buzgón tevékenykedett a klerikalizmus. Az értelmiség körében elburjánzottak az ellenforradalmi hangulatok, a renegát eszmék, a miszticizmusért és a vallásért való rajongás. A nép emlékezetéből szerették volna kitörölni a forradalmat.

A forradalom veresége és az ellenforradalom diadala után gyengült a tömegek harca. Erősen leapadt a munkásmozgalom hulláma. A sztrájkolók száma 1907-től 1910-ig 740 000-ről 46 500-ra csökkent. Egy időre falun is elcsendesedett a heves harc. A több éves óriási forradalmi erőfeszítések után a fáradtság jelei mutatkoztak. Idő kellett, hogy ez a fáradtság elmúljon. De a munkások és a parasztok nem felejtették el a hősi harc éveit. A tömegek közt csendes erjedés folyt. A feketeszázas kormány galádságaira és a gyárosok sanyargatásaira a munkások azt mondogatták: „Várjatok csak, lesz még 1905!”

2. A bolsevikok harca a pártért, a likvidátorok, az otzovisták és a trockisták ellen

Különösen nagy dühvel vetette rá magát a feketeszázas földesurak kormánya a munkásosztály forradalmi pártjára. Tömegével tartóztatták le a párttagokat. Letartóztatták a Központi Bizottság több tagját is. A munkássajtót elhallgattatták. A párt központi lapjának – a „Szocial-Demokrat” című újságnak – kiadását csak 1909-ben sikerült újra megszervezni. Nem volt egyetlen helyi bizottság sem, amelyet a rendőrség szét ne vert volna. Sok kiváló pártfunkcionárius kényszermunkán, börtönben vagy száműzetésben sínylődött. A kispolgári értelmiségiek menekültek a párt soraiból. A kevésbé állhatatos munkások egy része elfordult az illegális pártmunkától. A pártszervezetek létszáma erősen csökkent. Pétervárott 1907-ben csaknem 8000 párttag

volt, 1908-ban pedig már csak 3000 körül; Jekatyerinburgban 1070-ről 250-re csökkent a párttagok száma, Ivanovo-Voznyeszenszkben 2000 párttagból alig 600 maradt. Lazult a kapcsolat az egyes pártszervezetek között.

Az illegalitásban, a reakció éveiben sokkal nehezebb volt a helyzet, mint a forradalom előtt. Akkoriban a pártszervezetek a forradalom érlelődésének viszonyai között dolgoztak, most pedig a vereség után kialakult helyzetben. Márpedig más támadásban lenni és más visszavonulásra kényszerülni. Visszavonuláskor különös állhatatosságra és kitartásra van szükség. Az OSZDMP szervezeti gyengülését a párt soraiban súlyos ideológiai zűrzavar kísérte. Egyre mélyebb szakadék tátongott a bolsevikok és a mensevikek között.

A forradalom veresége teljesen demoralizálta a mensevikeket. Pánikszerűen vonultak vissza, s egyre nagyobb hangon hirdették, hogy gondolni sem lehet újabb forradalomra. Szégyenletesen megtagadták a párt forradalmi programját és forradalmi jelszavait. A burzsoáziával való kiegyezésre, a sztolipini feketeszázas rezsimmel való kibékülésre hívták fel a munkásosztályt, vagyis nemcsak a szocializmust, hanem a demokráciát is elárulták. A mensevikek az illegális pártszervezetek likvidálása és az illegális forradalmi munka beszüntetése mellett törtek lándzsát. Tevékenységükben a munkásosztály forradalmi pártjának, a forradalmi marxizmus pártjának likvidálását tűzték ki célul. A likvidátorok a párt programjáról és taktikájáról, forradalmi hagyományairól való lemondással akarták megvásárolni a cári rendőrségtől legális létük engedélyezését. Ezért méltán nevezték el őket „sztolipini munkáspártnak”. A mensevikek vezérei – Ak-szelrod, Dan, Martov, Martinov, Potreszov – nagy gyakorlatot szereztek a bolsevikok elleni támadásokban.

Egyes állhatatlan bolsevikoknál akkoriban veszélyes ingadozás volt tapasztalható. Forradalmi frázisoktól megittasulva azt hangoztatták, hogy csak az a forradalmár, aki a barikádra hívja a tömegeket, hogy nem forradalmárhoz méltó dolog részt venni a feketeszázás dumában. Arra hívták fel a pártot, hogy mondjon le a munka legális formáinak kihasználásáról, és a szociáldemokrata duma-frakció visszahívását javasolták [innen ered nevük: otzovisták, visszahívók]. Az otzovisták külön csoportot alakítottak Bogdanovval az élen, s ez a csoport harcot indított a lenini irányvonal ellen. Szégyenlős otzovistáknak nevezte

Lenin az ultimátistákat, akik a szociáldemokrata duma-frakció türelmes nevelését ultimátummal akarták helyettesíteni: vagy nyomban kijavítják minden hibájukat, vagy távoznak a dumából. Az otzovisták elenyésző kisebbségben maradtak a bolsevikok soraiban. Míg a likvidátorok nyíltan az illegális párt megszüntetését javasolták, az otzovisták leplezetten fenyegették a párt létét: a tömegmunka legális lehetőségeinek kihasználásáról való lemondás a párt és a tömegek kapcsolatának megbomlására vezetett volna, márpedig, ha a pártnak nincsenek kapcsolatai a tömegekkel, szektás szervezetté válik. Lenin éppen ezért visszajukra fordított likvidátoroknak nevezte az otzovistákat.

Ezekben az években tehát az OSZDMP-ben két fő opportunista áramlat volt: a likvidátoroké, akik a súlypontot kizárólag a legális szervezetekre helyezték, és az otzovistáké, akik az illegális pártszervezet mellett kardoskodtak. A likvidátorságnak és az otzovizmusnak megvoltak a maga osztálygyökerei. A forradalom idején sok kispolgári útitárs csatlakozott a párthoz. A forradalom veresége széthullást és bomlást idézett elő a kisburzsoázia soraiban. Mindez visszatükröződött a pártban is. A mensevikek engedelmesen követték a liberális burzsoáziát. A mensevik opportunizmus az ellenforradalmi burzsoá liberalizmus közvetlen hatása alatt likvidátorsággá változott. A likvidátorok is, az otzovisták is a proletariátusnak és pártjának kispolgári útitársai, a burzsoázia ügynökei voltak a munkásmozgalomban.

A forradalom veresége után, amikor a tömegek ki voltak merülve, az ideológiai ingadozások különösen károsaknak bizonyultak, komolyan veszélyeztették a marxista pártot és a munkáosztályt. A likvidátorok a cárizmus előtti kapitulálás ideológiáját terjesztették. Az otzovisták fellángolásszerű kitörésekre, kalandor tettekre buzdították a népet. Ezek is, azok is a tömegek forradalmi lehetőségeibe, a munkásosztály győzelmébe vetett hitet akarták megrendíteni, s egyformán a párt létrejöttére törekedtek.

Ezekben a párt számára igen nehéz időkben óriási erővel harsog Lenin hangja. Már első cikkében, amelyet nyomban külföldre érkezése után írt, a párthoz fordult, s megjövendőli a győzelmet.

„A forradalom előtt hosszú éveken át tudtunk dolgozni. Nemhiába neveztek el bennünket sziklaszilárdaknak. A szociáldemokraták olyan proletár pártot teremtettek, amely

nem csügged el az első harci roham sikertelensége láttán, amely nem veszi el a fejét, nem bocsátkozik kalandokba. Ez a párt a szocializmus felé tart és nem teszi függővé magát és sorsát a polgári forradalmak egyik vagy másik szakaszának kimenetelétől. Éppen ezért mentes a polgári forradalmak gyenge oldalaitól. És ez a proletár párt győzni fog.” (*Lenin Összes Művei*. 16. köt. 388. old.)

Lenin világosan felvázolta a párt további harcának perspektíváját, meghatározta a fejlődés új viszonyai között megoldandó feladatait és taktikáját.

A forradalmat kirobbantó fő okok továbbra is hatottak: a nép változatlanul jogfosztott volt, a parasztok a földesurak szolgátságában tengődtek, a munkások kettős igában sínylődtek: sanyargatták őket a gyárosok is, a csendőrök is. Az újabb forradalmi fellendülés elkerülhetetlen volt. A bolsevikok legfőbb politikai célja ugyanaz maradt, ami 1905-ben is volt: a polgári demokratikus forradalom teljes győzelme és szocialista forradalomra fejlődése. Teljes egészükben érvényben maradtak a pártprogram forradalmi követelései: demokratikus köztársaság, a földesúri földeknek a parasztok javára való kisajátítása, nyolcórás munkanap, a nemzetek önrendelkezési joga és a nép érdekeinek megfelelő más követelések.

De a forradalmi harc a megváltozott körülmények között folytatódott. Ezért nem maradhatott változatlan a párt taktikája. Vissza kellett vonulni, a közvetlen forradalmi harc módszereiről át kellett térni a harc közvetett módszereire, hogy a munkássztyály és a dolgozó tömegek kitartó nevelésével és szervezésével elő lehessen készíteni az újabb forradalmat. Ehhez pedig az illegális pártnak a lehető legjobban ki kellett használnia a legális lehetőségeket: az Állami Duma szónoki emelvényét, a szakszervezeteket, a szövetkezeteket, a klubokat és egyéb legális szervezeteket. Lenin kidolgozta és megokolta azt a rugalmas taktikát, amelynek az volt a célja, hogy megóvja és összegyűjtse az erőket a kedvezőbb körülmények között megindítandó új forradalmi támadáshoz.

A forradalmi marxista pártnak olyan feladattal kellett megbirkóznia, amilyenel még sohasem találkozott: szigorú rendben vissza kellett vonulnia, forradalmi módon fel kellett használnia a legális munkaformákat és szervezeti formákat. A legális lehető-

ségek helyes kihasználásának kérdése elevenen érintette a nemzetközi munkásmozgalom legfontosabb szükségleteit. A nemzetközi munkásmozgalomban két fő elhajlás volt: az anarchisták tagadták a politikai s így a parlamenti harcot is, a szociáldemokraták viszont egyre inkább alkalmazkodtak a burzsoá államhoz. a burzsoá legalitás rabjai voltak.

Az otzovisták a legális lehetőségekkel szemben elfoglalt álláspontjuk folytán az anarchistákhoz álltak közel. A likvidátorok legalitásra való törekvése a cárizmus körülményei között különösen torznak hatott, az elvi lényeg azonban ugyanaz volt, mint a nyugat-európai szocialista pártokban. A bolsevikok az egyetlen helyes megoldást, a Marx és Engels nézeteiből következő megoldást védelmezték: a burzsoá parlament és más legális lehetőségek forradalmi kihasználását. A cári Oroszország viszonyai között ez abban a Lenin által megfogalmazott elvben jutott kifejezésre, hogy az illegális pártszervezet vezetése alatt össze kell kapcsolni az illegális és a legális munkát.

A lenini taktikát csak olyan illegális forradalmi párt valósíthatta meg, mely szoros kapcsolatban van a tömegekkel. Az e követelménynek megfelelő párt megőrzése és megerősítése végett a bolsevikok kétfrontos harcot indítottak: küzdöttek a likvidátorok és az otzovisták ellen.

A párt fejlődésében a reakció éveiben fordulóponthoz az OSZDMP V. oroszországi konferenciája, amely 1908 decemberében zajlott le Párizsban. A konferencia munkájában részt vettek a bolsevikok, a mensevikek, a lengyel és a litván szociáldemokraták, a bundisták. A konferencián megjelentek a legnagyobb pártszervezetek – Pétervár, Moszkva, a központi iparvidék, az Urál, a Kaukázus pártszervezetének – képviselői. A fő beszámolót „A jelenlegi helyzetről és a párt feladatairól” Lenin tartotta. E beszámoló szellemében a likvidátor mensevikek ellen vívott éles harc közepette olyan határozatokat fogadtak el, amelyek a reakció egész időszakára meghatározták a párt forradalmi irányvonalát és szervezeti politikáját. Az újabb forradalmi válság elkerülhetetlen, a párt előtt változatlanul a régi forradalmi célok állnak, állapította meg a konferencia. Napirendre kerül mindenekelőtt a proletariátus, a parasztság és a hadsereg nevelését, szervezését és tömörítését, a legális lehetőségek kihasználását célzó kitartó munka. A konferencia elítélte a likvidátorságot, és felhívta az összes pártszervezeteket, hogy a legkímélet-

lenebbül harcoljanak ezek ellen a pártellenes áramlatok ellen. A konferencia egyszersmind kategorikusan elhatározta magát az otzovizmustól is. A bolsevikok nagy győzelmet arattak a mensevikok ellen, a pártért vívott harcban.

A bolsevikok szempontjából nagy jelentősége volt az otzovizmus elleni harcnak. Moszkva, Pétervár, Odessza és néhány más város munkásai egy részének körében az a hangulat kapott lábra, hogy nem helyes részt venni a feketeszázás Állami Dumában. Lenin rámutatott arra, hogy más a munkások elégedetlensége a feketeszázás dumával és a szociáldemokrata frakció duma-tevékenységével, s ismét más az otzovizmus, mint politikai irányzat. „De arra vigyázzunk - mondotta Lenin -, hogy a jogos elégedetlenség ne sodorjon helytelen politikába bennünket.” (*Lenin Összes Művei*. 17. köt. 282. old.) A munkásoknak ez a hangulata hamarosan elmúlik: az élet bebizonyítja majd, s a bolsevikok is meg fogják magyarázni, hogy ki kell használni a dumát. Az otzovizmus mint politikai irányzat ellen pedig kíméletlen harcot kell indítani. Lenin a „forradalmi frázisok” gyűlöletére nevelte a bolsevikokat, arra tanította őket, hogy az igazi forradalmárnak tudnia kell teljesíteni kötelességét a legnehezebb mindennapi munkában is, amelynek alig van látszata.

A bolsevikok tömörítése, az OSZDMP-ért vívott harcban elfoglalt pozíciók megerősítése céljából 1909 júniusában Párizsban összehívták a „Proletarij” című bolsevik lap (tulajdonképpen a Bolsevik Központ) kibővített szerkesztőségének értekezletét. Az értekezlet munkájában részt vettek Pétervár, a moszkvai területi szervezet, az Urál küldöttei. Az értekezlet leszögezte, hogy az otzovizmus összeegyeztethetetlen a bolsevizmussal, kizárta az otzovistákat a bolsevikok sorából, s felhívta az összes bolsevikokat, hogy a legerélyesebben harcoljanak a forradalmi marxizmustól való ilyen eltávolodás ellen. Az otzovisták megalkotották a maguk vperjodista frakcióját (a kiadásukban megjelenő „Vperjod” című lapról nevezték így őket).

A pártélet új jelenségeivel kapcsolatban az értekezlet megjelölte a bolsevikok új feladatait a pártért folyó harcban. Az volt a helyzet, hogy több szervezetben (Pétervár Viborgi kerülete, Moszkva, Jekatyerinoszlav, Kijev, Baku, Ufa stb.) a mensevik munkások szembeszálltak a likvidátorokkal. Az ilyen mensevikeket pártigenlő mensevikeknek nevezték el. A likvidátorokat Plehanov is bírálta. Éppen ezért az értekezlet, bár nem kente

el a bolsevikok és a mensevikek között fennálló elvi nézeteltéréseket, azt ajánlotta, hogy a bolsevikok és a pártigenlő mensevikek tömörüljenek blokkba az illegális pártért folyó harcban.

Akkoriban még elég szép számmal voltak olyan munkások, akik nem látták tisztán a bolsevikok és a mensevikek között dúló harc lényegét, és a mensevikek befolyása alatt állottak. De már ők is egyre világosabban látták, hogy a likvidátorok elárulták a szocializmust és a demokráciát, hogy rombolják az illegális pártot, amelyért a munkásosztály feláldozta legjobb erőit. Ezek a munkások mindinkább meggyőződtek róla, hogy a reakció nehéz éveiben csak a bolsevikok voltak a párt érdekeinek állhatatos és megingathatatlan őrei, hogy csak ők vívtak erélyes, engesztelhetetlen harcot a likvidátorok ellen. A munkások a bolsevikok köré sereglettek.

Az OSZDMP-ben egyre éleződött a belső harc. A likvidátorok, goloszisták, trockisták, vperjodisták és más frakciósok az illegális párt létét veszélyeztették. Csak a Lenin vezette bolsevikok tanúsítottak hajlíthatatlan forradalmárokhoz méltó magatartást, és álltak ki bátran a pártelv mellett. Leninnek az volt a terve, hogy a párt összes erői egyesüljenek az illegális pártért való harc elvi alapján. Ez a terv megerősítette az OSZDMP forradalmi jellegét, s azzal a következménnyel járt, hogy a párt sorai megtisztultak a pártellenes elemektől, megszilárdult a bolsevikok győzelme.

Trockij, aki a centrizmust terjesztette az oroszországi munkásmozgalomban, szembefordult a lenini tervvel. A centristák azt hangoztatták, hogy híven kitartanak a marxizmus mellett, de valójában meghamisították a marxizmust. Az volt a céljuk, hogy a proletár elemeket alárendeljék a kispolgári elemeknek, s ezzel az opportunizmus útját egyengették. Trockij, a munkások egységtörekvését kihasználva, „frakción kívülnek”, az egység szószólójának nyilvánította magát. Bécsben megjelenő lapjában, a „Pravdă”-ban a forradalmárok és az opportunisták egy pártban való együttélésének káros „elméletét” hirdette, és minden elvi alapot nélkülöző egyesítésükre törekedett. Lenin leleplezte Trockijt, s bebizonyította, hogy az az állítása, amely szerint ő a frakciók felett áll, merőben hazug. Valójában Trockij álláspontja a mensevikeket támogatta és a likvidátorság egyik formája volt. Lenin felháborodva Júdásnak nevezte Trockijt, s ezt írta: „... Trockij úgy viselkedett, mint... aljas karrierista és

frakciós... Örökké a pártról fecseg, és csúnyábbul viselkedik, mint akármelyik frakciós.” (Lenin Művei. 34. köt. 408–409. old.)

A trockizmus rendkívül veszélyes volt, mert oportunista lényegét az „egység” frázisába burkolta. A bolsevikoknak rendkívül fontos feladatuk lett a trockizmus leleplezése. Ezt akadályozta néhány ismert bolsevik békítgető magatartása. Ingadozó magatartást tanúsított Dubrovinszkij. Különösen sokat ártott a pártnak két központi bizottsági tag, Rikov és Nogin, és a „Szocial-Demokrat”, a központi lap szerkesztőségének két tagja, Zinovjev és Kamenyev, akik a megkülönböztetés nélküli egyesülés trockiji terve felé hajlottak.

Ez megnehezítette azt a harcot, amelyet Lenin és a leninisták az OSZDMP sorainak a likvidátoroktól való megtisztításáért folytattak. Lenin türelmesen magyarázta a pártkádereknek a maga álláspontját a pártért vívott harcban.

Ilyen körülmények között ült össze 1910 januárjában Párizsban a Központi Bizottság plénuma. A plénum munkájában a bolsevikokon és a mensevikeken kívül részt vettek a lengyel és a lett szociáldemokraták, meg a bundisták is. Három héten át folyt az elkeseredett harc. Lenin kivívta, hogy a plénum elítélje és a proletariátusra gyakorolt burzsoá befolyás megnyilvánulásának minősítse a likvidátorságot és az otzovizmust. Ez jelentős győzelem volt.

A trockisták, a bundisták és a békítgetők szövetsége azonban rányomta a bélyegét a plénum határozataira. A határozat nem nevezte nevén a likvidátorságot és az otzovizmust, hanem elítélte „mindkét elhajlást”. A központi intézményekbe nem a pártigénylő mensevikek, hanem a likvidátor mensevikek kerültek be. Az anyagi támogatást Trockij „Pravda”-ja kapta meg, és a lap szerkesztőségébe a Központi Bizottság Kamenyevet küldte. Ilyenformán Trockij lapja lett a Központi Bizottság sajtószerve.

A plénum békülékeny határozatai nagy kárt okoztak a pártnak. A békítgetők, mint ezt Lenin előre megmondta, a likvidátorok malmára hajtották a vizet. Jóllehet a bolsevikok a plénum felhívása értelmében beszüntették lapjukat, a „Proletarij”-t, a mensevikek nem voltak hajlandók megszüntetni frakciós lapjuk, a „Golosz Szocial-Demokrata” [„A Szociáldemokrata Hangja”] kiadását. A likvidátorok legálisan megindították Oroszországban a „Nasa Zarja” [„Hajnalunk”] című folyóiratot, melynek munkatársai közé tartoztak Akszelrod, Dan, Martov. A mense-

vikek meghiúsították a Központi Bizottság munkáját, kereken kijelentették, hogy a Központi Bizottság szükségtelen, sőt ártalmas. Leninnek megfeszített munkát kellett végeznie, hogy helyrehozza a plénum hibáit.

Az élet meggyőzte a párt kádereit és az öntudatos munkásokat Lenin igazáról. A bolsevikok az opportunisták legkülönbözőbb árnyalatai ellen vívott engesztelhetetlen harcban védelmezték a párt érdekeit. E harcukban az általános pártkonferenciáknak és a Központi Bizottság plénumainak az OSZDMP minden tagjára kötelező határozataira támaszkodtak. A bolsevikok igyekeztek összefogni mindazokat, akik harcba tudnak szállni az illegális pártért, a párt rombolói ellen. Ennek a politikának ártott az önálló bolsevik kongresszusért folytatott agitáció. Lenin az önálló kongresszus híveinek ezt felelte: „Önök, amikor a külön bolsevik kongresszus mellett agitálnak, arról tesznek tanúságot, hogy végképp feladták a reményt a pártszerűséget illetően. Mi a II. kongresszustól kezdve mindig a pártszerűség mellett álltunk, most csak ugyanazt a vonalat folytatjuk, önök viszont szakadást hirdetnek az alsó szervezetekben.” (*Lenin Összes Művei*. 19. köt. 12. old.) A pártszerűség határozott védelmezése hozzájárult ahhoz, hogy a bolsevikok újabb állásokat hódítottak meg a pártért folyó harcban, abban a küzdelemben, amelynek az volt a célja, hogy az egész OSZDMP a forradalmi marxizmus álláspontjára helyezkedjen.

3. Hogyan védte meg és fejlesztette tovább Lenin a marxizmus filozófiáját? Hogyan mélyítette el a pártról szóló tanítást?

A bolsevikok a marxizmus forradalmi tapasztalatokkal gazdagított elméletének szilárd ideológiai talaján erősítették a pártot.

A reakció éveiben az ideológia területén a marxista filozófiának, a párt elméleti alapjainak, világnézetének védelme került előtérbe. Ennek több oka volt.

A reakció ideológiai fronton is támadott. A burzsoá tudósok, írók, újságírók a legkülönbözőbb módokon „cáfolták” a marxizmust és elsősorban filozófiai alapjait. A dialektikus materializmust régimódinak, elavultnak nyilvánították, a vallásról pedig kijelentették, hogy az az emberi szellem „legnagyobb vívmánya”. Különösen hevesen támadta a marxizmust a forradalom

számos volt útitársa a burzsoá értelmiség soraiból. Ezek az emberek pocskondiázták a forradalmat, dicsőítették a forradalom megtagadását. A nép érdekeinek védelmét gúnyosan „népimádásnak” nevezték, a nép elárulását meg hősiességgént magasztalták. A nép gondolkodásának megmételtyezése, a népnek a forradalmi harctól való elvonása céljából a burzsoá értelmiség óriási propagandát fejtett ki a klerikalizmus és a misztika mellett, himnuszokat zengett a pesszimizmusról és a dekadenciáról, kultuszt űzött a züllöttségből.

Az ideológiai bomlás a forradalmi körökbe is behatolt. A pártbeli értelmiség egy része, amely marxistának tartotta magát, de nem sajátította el megfelelően a marxizmust, eltávolodott a marxista tanítástól, és revizionista álláspontot foglalt el a filozófiában. Mensevik irodalmárok (Valentyinov, Juskevics) és néhány értelmiségi, aki azelőtt a bolsevikokhoz tartozott (Bogdanov, Bazarov), támadást indított a marxista filozófia alaptételei ellen. Csakhogy a marxizmust nem nyíltan, közvetlenül támadták, hanem olyan képmutató kijelentésekkel álcázták magukat, hogy ők a marxizmus hívei, s éppen csak „megjavítani”, „helyesbíteni” szeretnék a marxista elméletet. Egyes szociáldemokraták még azzal a követeléssel is előállottak, hogy a marxizmust egyesítsék a vallással. Azt állították, hogy „a szocializmus vallás” (Lunacsarszkij), hogy ők a jövő új, magasabb rendű vallását építik. Ezeket a prédikátorokat, akik a tudományos szocializmust a vallási hit jellegével próbálták felruházni, „istenépítőknek” nevezték el.

A marxista filozófia elleni harcban és az idealista, vallási nézetek hirdetésében a burzsoá tudósok és szekértolók, a revizionisták, megpróbálták felhasználni a természettudomány eredményeit, hamisan magyarázva azokat. A fizikában és más természettudományokban ugyanis akkortájt rengeteg olyan felfedezés született, amelyek évszázadok óta elfogadott nézeteket és elképzeléseket döntöttek meg. Régebben a tudósok azt tartották, hogy az atom az anyag utolsó, tovább nem osztható részecskéje, s hogy a vegyi elemek megváltoztathatatlanok. Az elektron, a radioaktivitás felfedezésével kitűnt, hogy az atom osztható, s hogy a vegyi elemek változékonyak, hogy valamely elem átalakulhat más elemmé. A régi természettudomány azt tartotta, hogy a test tömege állandó és nem függ attól, vajon a test nyugvó-állapotban van-e, avagy mozog. Az elektron tanulmá-

nyozása alapján a fizikusok megállapították, hogy tömege a mozgás sebességétől függ. Más nagy felfedezéseket is tettek, amelyek gyökeresen megváltoztatták az anyag szerkezetére és mozgására vonatkozó nézeteket.

Sok tudós helytelenül értékelte ezeket a felfedezéseket. Úgy látták, hogy az anyagot megsemmisítik, hogy maga a tudomány pusztul el, hogy az ismeret alapjai inognak meg. A „természettudomány válságáról” kezdtek beszélni. S a vallás hirdetői, a különböző rendű és rangú idealisták úgy határoztak, hogy kihasználják ezt a körülményt. Idealista módon magyarázták a természettudományok vívmányait, s ezen az alapon indítottak támadást a marxista filozófia ellen.

A nyugat-európai és az orosz revizionisták, Mach osztrák burzsoá filozófus követői, azt bizonygatták, hogy a természettudományi felfedezések az anyag „eltűnéséről” tanúskodnak, hogy ezek szerint a filozófiai materializmus elavult, a dialektika pedig nem egyéb, mint „misztika”. A machisták idealista filozófiájukat „semlegesnek”, a filozófiában egymással harcoló táborok – a materialisták és az idealisták – felett állónak nyilvánították. A machisták tanításában különösen körmönfont és leplezett formában jelentkezett az idealizmus.

A legújabb természettudományi felfedezések helyes, materialista általánosításának hiánya tehát a marxista világnézet alapjait fenyegette.

A marxizmus elméleti alapjainak eszmei tisztaságáért folyó harc annál is inkább elengedhetetlen volt, mert a forradalom a nép óriási rétegeit bevonta a politikai életbe. Sok munkás, aki részt vett a forradalmi harcokban, a párt tagja lett. Ezek a munkások most kezdtek ismerkedni a marxizmussal. Az a körülmény, hogy a párt soraiban, a munkások körében olyan filozófiai nézeteket terjesztettek, amelyek tagadják a materializmust és a dialektikát, nagy veszélyt rejtett magában, s könnyen jövöhetetlen kárt okozhatott volna a párttagok ideológiai fejlődése, a tömegek politikai nevelése ügyének. A machizmus filozófiája, kiváltképpen az istenépítés, szövetkezett a politikai reakcióval. A revizionista filozófusok nézetei a fennálló oroszországi viszonyokkal való megbéküléshez, a harcról való lemondáshoz, „isten akaratába való megnyugváshoz” vezettek. Más szavakkal, a filozófiai kérdésekben elfoglalt revizionista álláspont a politika terén megadásra és tétlenségre kárhoztatta a tömegeket.

A marxista filozófia megvédését és továbbfejlesztését a nemzetközi munkásmozgalomban kialakult helyzet is sürgette. Az imperializmus kialakulásával a reakció minden vonalon megerősödött, s támadta a munkásosztály ideológiáját is. A nyugat-európai opportunisták azt állították, hogy a politikai marxizmus teljesen összeegyeztethető a filozófiai idealizmussal. A szociáldemokrata pártokban közömbösség uralkodott az elméleti kérdésekkel, türelmesség a marxista filozófia meghamisításával szemben. Elfelejtették, milyen szenvedélyesen harcolt Engels Dühring ellen, aki a munkásosztály marxista világnézetét eklektikus kotyvalékkal akarta felcserélni. Kautsky sugallatára az a meggyőződés alakult ki, hogy a filozófiai vitákat „magánügynek” kell tekinteni, és a pártnak nem kell beavatkoznia az ilyen vitákba. Az a harc, amely Oroszországban a marxizmus útjáról való letérés ellen folyt, egyben a nemzetközi szociáldemokráciában jelentkező revizionizmus elleni harc is volt.

A munkásosztály pártja kötelességének tartotta, hogy csattanós választ adjon a marxista világnézet ellenfeleinek, s hogy tudományos, filozófiai alapon általánosítsa a természettudomány eredményeit. Ennek a fontos és felelősségteljes feladatnak a megoldását Lenin vállalta magára, megírta „Materializmus és empiriokriticizmus” című művét.

Ez a könyv, amely 1909-ben jelent meg, korszakalkotó jelentőségű volt a marxista filozófia fejlődésében. Jelentősége a következőkben foglalható össze:

Lenin visszaverte a burzsoá ideológusoknak és revizionistáknak a marxizmus filozófiája ellen indított minden támadását. Feltárta valamennyi idealista filozófiai iskola tudománytalan jellegét, és bebizonyította elméleti tarthatatlanságukat. Hatalmas anyagra támaszkodva meggyőzően bebizonyította, hogy csak egyetlen filozófia ad a világról tudományos képet: a *dialektikus materializmus*, amely felvértézi az emberiséget a természet, a társadalom, a gondolkodás fejlődésében érvényesülő legáltalánosabb törvények ismeretével. Csak a marxista világnézet alapján nyílik lehetőségünk arra, hogy a környező világot helyesen megismerjük és megváltoztassuk. Lenin olyan feladatot oldott meg, amelyre egyetlen marxista sem vállalkozott: *marxista módon általánosította a legújabb természettudományi felfedezéseket*. Meghiúsította a marxizmus ellenségeinek mindazokat a kísérleteit, hogy helytelenül, idealista módon, a reakciós ideoló-

gia érdekeinek megfelelően magyarázzák ezeket a felfedezéseket. A természettudományban bekövetkezett nagy fordulat nem tagadja a világ anyagi természetét és a materializmust, ahogyan azt a machisták hangoztatták, hanem azt jelenti, hogy az anyagról és annak tulajdonságairól alkotott fogalmaink tovább változtak és mélyültek. A „természettudomány válságából” csak a dialektikus materializmus útján lehet kikerülni. Az az elemzés, amelyet Lenin a „természettudomány válságának” lényegéről és leküzdésének útjairól adott, teljesen igazolódott. Lenin könyve mindmáig megőrizte jelentőségét mint a természettudományok fejlesztésének módszertani alapja.

Lenin megvédte és tovább fejlesztette a *marxista filozófiai materializmust*, amely megmutatta a proletariátusnak a szellemi rabságból kivezető utat. A természettudomány legújabb felfedezéseire támaszkodva tovább fejlesztette az anyagról alkotott marxista felfogást, és ezzel gazdagította a világ anyagságát indokló elméletet.

Lenin megvédte és tovább fejlesztette a világ megismerhetőségét hirdető tanítást, feltárta a megismerés folyamatának bonyolult voltát, bemutatta a fejlődését. Az emberi megismerés fokozatosan, lépésről lépésre pontosabb képet alakít ki az objektív anyagi világ jelenségeiről és törvényeiről. Ily módon a tudatlanságból kifejlődik a tudás, a hiányos és pontatlan tudás egyre teljesebbé és pontosabbá válik. Az idealista filozófia végeredményben a tudománynak a vallás előtti kapitulálását hirdette. A marxista filozófia leszögezte: a tudomány mindenható, és fejlődésének nincsenek határai.

„Az emberi elme – írta Lenin – sok furcsa dolgot fedezett fel a természetben és még többet fog felfedezni, növelve ezzel hatalmát a természet felett...” (Lenin Összes Művei. 18. köt. 263. old.)

Lenin kifejtette és megokolta azt a marxista tételt, amely szerint a gyakorlat a megismerés alapja és az igazság kritériuma. A tudomány, az ismeret az emberiség gyakorlatából, a tapasztalatból, az emberek termelői és társadalmi tevékenységéből keletkezik és fejlődik ki. Csak a gyakorlatban kipróbált tudományos következtetések tekinthetők olyan megbízható ismeretek-

nek, amelyek objektív igazságok jelentőségével bírnak. A gyakorlat szüntelenül gazdagítja és előbbre viszi a tudományt.

Lenin megvédte és tovább fejlesztette a *marxista materialista dialektikát*, amelynek elsőrendű jelentősége van a proletariátus és pártja forradalmi tevékenységének szempontjából.

„Materializmus és empíriokriticizmus” című művében kimutatta, hogy a materialista dialektika a legátfogóbb, tartalmában leggazdagabb és legmélyrehatóbb tanítás a fejlődésről. A materialista dialektika bebizonyította, hogy a világ nem mozdulatlan és változatlan valami. A világ szüntelenül fejlődik és megújul. E fejlődés forrásai a minden dologban, minden folyamatban és jelenségben meglevő belső ellentmondások. Ezek az ellentmondások keletkeznek, elérik élességük bizonyos fokát, majd feloldódnak. Idejében felfedezni ezeket az ellentmondásokat és idejében megoldani őket – ez a dialektika nagy művészete.

A materialista dialektika rendkívül fontos tétele az ellentmondásról, a minden fejlődési folyamatban fellelhető ellentétek egységéről és harcáról – ez az alaptörvénye, avagy „magva” a dialektikának.

„Röviden a dialektikát – írta Lenin – úgy határozhatjuk meg, mint az ellentétek egységéről szóló tanítást.” (Lenin Művei. 38. köt. 207. old.)

A materialista dialektika helyes fogalmat ad arról, hogy a természeti és társadalmi folyamatokban végbemenő fokozatos, szakadatlan változások miképpen vezetnek éles fordulatokhoz, gyökeres változásokhoz, ugrásszerű fejlődéshez.

Lenin megvédte és tovább fejlesztette a *történelmi materializmust*, a társadalom fejlődéstörvényeiről szóló tudományt. Rámutatott arra, hogy a machista Bogdanovnak a létről és a tudatról szóló nyakatekert csűrés-csavarásai mögött a társadalmi fejlődés objektív törvényeinek tagadása húzódik meg. Bebizonyította, hogy tudományos szempontból teljesen tarthatatlannak a machistáknak azok az állításai, amelyek szerint az emberi társadalom a fiziológia vagy más biológiai tudományok törvényei szerint, nem pedig a maga sajátos törvényei szerint fejlődik. Ezeknek a törvényeknek az ismeretében a párt hosszú időre előre látja a társadalom fejlődésének menetét, tudományosan

meghatározza a forradalmi harc érlelődő feladatait, és mozgósítja a néptömegeket e feladatok megoldására.

Lenin tovább fejlesztette és megokolta a *filozófia pártosságának* elvét. Minden oldalról bírálta azokat a kísérleteket, amelyek a marxista filozófia revízióját célozták, s feltárta e kísérletek osztálygyökereit. Szemléltetően megmutatta, hogy a filozófiai irányzatok harcában a mai társadalom egymással ellenségesen szemben álló osztályainak ideológiája jut kifejezésre. Ami a machistákat és az idealizmus többi hívét illeti, objektív szerepük a klerikalizmus és a reakció kiszolgálására korlátozódik.

Lenin bebizonyította, hogy a párt világnézete és politikája között egyenes, közvetlen kapcsolat áll fenn.

„... a marxizmus politikai irányvonala – írta Lenin – ... elválaszthatatlanul összefügg filozófiai alapjaival”. (*Lenin Összes Művei*. 17. köt. 390. old.)

Ugyanilyen összefüggés van a marxizmus filozófiájának tagadása és az opportunizmus között is. Példát szolgáltatnak erre többek között a filozófiai revizionisták: a mensevikek, akik a politikában likvidátoroknak, és a bogdanovisták, akik otzovistáknak bizonyultak és a mensevizmus álláspontjára süllyedtek.

Lenin gazdagította a marxizmus filozófiai tanítását: a tudomány új színvonalának megfelelően új, magasabb fokra emelte, s ezzel előbbre vitte az egész társadalmi gondolatot. „Materiálizmus és empiriokriticizmus” című könyvének kiemelkedő szerepe volt a marxista párt ideológiai fejlődésében, kádereinek elméleti képzésében, a párt elméleti alapjainak megvédésében és fejlesztésében. Ezen a művön nevelkedtek és nevelkednek ma is az egész világ forradalmi harcosai. Az a küzdelem, amelyet Lenin a marxista ideológia tisztaságáért vívott, világszerte például szolgál a forradalmi munkásmozgalom minden harcosa számára.

1909-ben a „Proletarij” című bolsevik lap kibővített szerkesztőségének ülésén a revizionisták a marxista filozófia területén heves ellenállásba ütköztek. Az értekezlet határozottan elítélte és antimarxista áramlatnak minősítette az istenépítést. Ennek a határozatnak óriási elvi jelentősége volt. A bolsevikok kereken kijelentették, hogy a párt nem lehet semleges a filozófia kérdéseiben, hogy gondosan meg kell óvnia nagy eszmei kincsét, a

marxizmust. A bolsevikok a párt egyik legfontosabb feladatát abban látták, hogy hajthatatlanul védelmezzék a marxista világnézetet mindenfajta merénylettel szemben.

A párt ideológiai életében óriási jelentősége volt annak, hogy Lenin megvédte és tovább fejlesztette a pártról szóló marxista tanítást. Az első orosz forradalom cáfolhatatlanul igazolta a párt kiemelkedő jelentőségét. Ez volt a történelemben az első eset arra, hogy egy marxista párt óriási mértékben befolyásolta a forradalom menetét, hogy harcba vitte a munkások millióit. Ez az oka annak, hogy a munkások ellenségei minden erejüket latba vetették a munkásosztály pártjának megsemmisítésére.

Lenin a reakció időszakában írott műveiben tovább fejlesztette azt a marxista felfogást, amely szerint a pártnak a tömegek harcában *vezető szerepet* kell betöltenie. A tapasztalatok világosan mutatták, hogy a tömegek nem értik meg azonnal a párt szükségességét és az osztályharcban betöltött szerepét. Minél öntudatosabbak a tömegek, minél világosabban látják a társadalom osztálycsoporthoz tartozását, annál jobban megértik a párt jelentőségét, annál többre becsülik a pártosságot. A burzsoázia a tömegek politikai öntudatának eltompítása céljából a legnagyobb buzgalommal hirdeti a pártosság tagadását, s az egekig magasztalja a pártonkívüliséget. A pártonkívüliség burzsoá eszméjével a marxisták a proletár pártosság eszméjét állítják szembe.

„A szó komoly értelmében vett politikát csak a *tömegek* csinálhatnak – írta Lenin –, de az olyan párton kívüli tömeg, amely nem követ egy erős pártot, szétforgácsolt, öntudatlan, képtelen a kitartásra és ügyes politikai szélhámósok játékszerévé válik, akik mindig »idejében« lépnek színre az uralkodó osztályok köréből, hogy kihasználják a »kínálkozó« alkalmakat.” (Lenin Összes Művei. 24. köt. 65. old.)

Lenin védelmére kelt annak a marxista felfogásnak, amely a párt történelmi szerepét abban látja, hogy a proletariátus osztályszervezetének legmagasabb formája, s arra tanította a pártot, hogy becsülje meg a szervezet kimagasló jelentőségét a munkásmozgalomban.

„A munkásosztály ereje – a szervezet. Tömegeket felölelő szervezet nélkül a proletariátus – semmi. A megszervezett proletariátus – minden.” (Lenin Összes Művei. 14. köt. 120. old.)

A forradalom idején különféle proletárszervezetek alakultak, s ezek a proletariátus különféle rétegeit ölelték fel, a munkások különféle szükségleteit elégítették ki. A pártnak és ezeknek a szervezeteknek egymáshoz való viszonya az oroszországi munkásmozgalom egyik legaktuálisabb kérdésévé vált. A burzsoázia azon fáradozott, hogy a munkásszervezeteket elszakítsa a marxista párttól, hogy szembeállítsa őket a párttal. A burzsoázia ügynökei a munkásmozgalomban a szakszervezetek és a szövetkezetek semlegességét propagálták, lándzsát törtek amellett, hogy a párthoz tartozó írónak „joga” legyen saját belátása szerint írni a burzsoá sajtóban, azt követelték, hogy a дума-frakció „független” legyen, sőt a párt fölött álljon. Ha a párt ezen az úton haladt volna, kiölte volna e szervezetekből az osztályöntudatot, amelynek legfőbb hordozója éppen a marxista párt. A tudat nélküli szervezettség – tanította Lenin – badarság, vagy talán még ennél is rosszabb, mert az ellenség játékszerévé válik. A bolsevikok a párttól való „függetlenség” burzsoá eszméjével szembeállították azt a marxista elvet, amely szerint a pártnak ideológiailag és politikailag vezetnie kell a munkásosztály valamennyi többi szervezetét.

Lenin kifejtette az opportunizmus *társadalmi gyökereire* vonatkozó marxista nézeteket, a munkásmozgalmon és a párton belül *dúló harc jellegével és jelentőségével* kapcsolatos nézeteket. A XX. század elején és különösen az 1905–1907-es forradalom után kiéleződött a forradalmi és az opportunisták harcra a munkásmozgalomban. Ennek a harcnak mély osztálygyökerei voltak. A munka és a tőke közötti összeütközések kiéleződése, a munkásmozgalom sikerei odavezettek, hogy a burzsoázia fokozta harcát a proletariátus ellen. A burzsoázia mindenkor keresi a módját, hogyan furakodhatna be a munkásmozgalomba, hogyan vonhatná befolyása alá ezt a mozgalmat. Az osztályharc és a szocialista forradalom eszméjével szemben az osztályok kiegyezésének és a szociális reformoknak az eszméit hirdeti. Ezeket a burzsoá eszméket az opportunisták viszik be a munkásosztály körébe.

A proletariátus nincs elszigetelve a többi osztálytól. Kapcsolatban van a kispolgársággal, és sorai szüntelenül feltöltődnek a nagytőke által tönkretett kispolgári rétegekből. A burzsoázia rendszeresen pénzeli és zülleszt a munkásosztály legfelső rétegét, amely életmódja szerint igen közel áll a kispolgársághoz. A kispolgári elemek közvetítik a burzsoá befolyást a munkásmozgalomban. Ez a befolyás kétféleképpen nyilvánul meg: nyíltan – a munkásosztály és a burzsoázia megegyezésének nyílt hirdetésében, és leplezetten – „baloldali” frázis formájában, mely tagadja a rugalmas taktika szükségességét és ellenzi a proletariátus forradalmi osztályharcában kínálkozó minden lehetőség kihasználását. Innen származik a forradalmárok kétfrontos harca, a különféle opportunisták – mind a jobboldaliak, mind pedig a „baloldaliak” – elleni harc.

Az opportunizmus elleni harc a munkásmozgalom *törvényszerűsége*. Ez a legfontosabb feltétele a szocialista forradalom előkészítésének és győzelmének. Ha a forradalmi marxisták nem vívnak erélyes harcot az opportunisták ellen, nem fejlődhet a proletár párt. A forradalmárok és az opportunisták egypártban való békés „együttélésének” politikája a gyakorlatban az opportunizmus győzelméhez vezet. A pártnak éppen ezért nemcsak az opportunistákkal szemben kell engesztelhetetlennek lennie, hanem azokkal szemben is, akik a centristákhoz hasonlóan, az opportunistákkal való kibékülést hirdetik. *A párt erősödik azáltal, hogy megtisztítja sorait az opportunistáktól.* Lenin rámutatott arra, hogy a „proletariátus szociális forradalma elképzelhetetlen e harc nélkül, elképzelhetetlen, ha . . . nem húznak éles, elvi határvonalat” a forradalmárok és az opportunisták között a forradalom előtt, „ha az új történelmi erő proletár, forradalmi elemei nem szakítanak teljesen az opportunistá kispolgári elemekkel e forradalom *idején*”. (Lenin Összes Művei. 20. köt. 283. old.)

Lenin gazdag tapasztalatok alapján feltárta, mi a párt tevékenységének lényege a forradalom *előkészítése idején*. Nem szabad elcsüggedni amiatt, hogy a párt ismét csak kis illegális szervezetekből áll, amelyek láthatatlan, első pillantásra nem nagy jelentőségű munkát végeznek a tömegek körében, hangoztatta Lenin. Ez a munka soha nem vész kárba. Az oroszországi forradalom megmutatta, hogy a tömegek szervezése és politikai fel-

világosítása terén éveken át végzett kitartó munka előmozdította a forradalom érlelődését.

A forradalom tapasztalatait összegezve Lenin ezt írta:

„A proletár erők előkészítésének, a proletariátus nevelésének és szervezésének hosszú időszaka előzte meg azokat a százezres munkásmegmozdulásokat, amelyek halálos csapásokat mértek a régi oroszországi önkényuralomra. A proletár osztályharc összes megnyilvánulásainak vezetésére, tartós, szilárd párt megteremtésére irányuló hosszadalmas, jelentéktelen munka előzte meg a valódi tömegharc kirobbanását és biztosította annak a feltételeit, hogy ez a robbanás forradalomba csapjon át. S most a proletariátusnak mint a nép élharcosának meg kell erősítenie szervezetét, le kell vakarnia magáról az intellektuel opportunizmus minden penészét, és ugyanilyen szilárd és kitartó munkára kell tömörítenie erőit.” (Lenin Összes Művei. 16. köt. 113. old.)

Lenin eszméi a nagy cél fényével ragyogták be a bolsevikok önfeláldozó munkáját a sztolipini reakció sötét éjszakájában.

4. A párt harca a munkástömegek megnyeréséért, az újabb forradalom előkészítéséért

A bolsevikok megértették, hogy a forradalom utáni Oroszország a fejlődés két útja között választhat: vagy rálép az ország teljes demokratikus átalakításának útjára, vagy az olyan burzsoá fejlődés útjára, amelynek során fennmarad a monarchia és a földbirtokosok uralma. A cárizmus, a földesurak és a burzsoázia minden lehető eszközzel próbálták elejét venni az újabb forradalomnak. A bolsevikok az ország fejlődésének forradalmi útja mellett szálltak sikra, mert ez teljesen megfelelt a nép létérdekeinek. S hogy melyik úton indul majd el az ország, azt csak a nép dönthette el. Ezzel tisztában volt Sztolipin is, aki kijelentette, hogy „20 évi nyugalomra”, vagyis a tömegek engedelmeségének és a harc szünetelésének 20 éves időszakára van szüksége tervének valóra váltásához. Ezt a „20 év nyugalmat” azonban a forradalomban edződött nép nem adta meg a cári kormánynak.

A bolsevikok voltak az országban az egyetlen szervezett forradalmi erő. A mensevikek földalatti szervezetei széthullottak. Az eszközök soraiban ideológiai és szervezeti bomlás ment végbe. A forradalom veresége nem törte meg a bolsevikokat. Marxista iskolázottságuk, a forradalom közeli győzelmébe vetett rendíthetetlen hitük, a társadalom fejlődéstörvényeinek ismeretén nyugvó meggyőződésük, a proletariátus iránti hűségük, az opportunizmussal szembeni engesztelhetetlenségük segítségükre volt abban, hogy megbirkózzanak az óriási nehézségekkel, hogy rendezett sorokban vonuljanak vissza és megőrizték harcképes derékhadukat. A pártszervezetek a csendőrség szüntelen rajtaütései ellenére csaknem mindenütt épségben maradtak. Valamennyi nagyobb városban és iparvidéken működtek a pártbizottságok. A nagyvállalatokban fennmaradtak a pártsejtek, illetőleg nem szakadt meg a munkásokkal való kapcsolat. Sok helyütt adtak ki rölapokat és illegális pártlapokat. Területi pártkonferencia ült össze a központi iparvidéken, a Volga-vidéken és az Urálban, konferenciákat tartottak a helyi pártszervezetek Pétervárott, Moszkvában, Ivanovo-Voznyeszenszkben, Nyizsnyij Novgorodban és más városokban.

Az ingadozó kispolgári elemeknek az OSZDMP soraiból való menekülése egyben a párt tisztulását is jelentette. A párt megszabadult az állhatatlan elemektől, az útítársaktól. Minden válságnak az a sajátossága, hogy egyeseket megtör, másokat megedz. A reakció éveinek súlyos válsága megedzette a bolsevik pártszervezeteket. A haladó munkások új káderei nőttek fel, s az ő vállukra nehezedett a helyi pártmunka egész súlya.

Az illegalitás kemény iskolájában, a forradalom tüzeiben, a vereség napjaiban, a cárizmussal és a burzsoáziával vívott csatákban, a számtalan ellenféllel való összetűzésekben kifejlődtek a bolsevikoknak, a dolgozók érdekeiért küzdő rendíthetetlen és bátor harcosoknak nagyszerű tulajdonságai. „Nemhiába neveztek el bennünket sziklaszilárdaknak” – mondogatta Lenin.

Az ilyen edzett emberekről elmondhatjuk a költő szavaival:

Ha ilyen emberekből szöveget gyártanának,
Nem volna erősebb szöge a világnak.

A rendőrkopóktól üldözött bolsevikok folytatták a proletariátus nevelését, szervezését és tömörítését. Fáradhatatlanul ma-

gyarászták a parasztoknak, hogy a nyomorból és a nincstelenségből nincsen más kivezető út, mint a harc a munkásosztállyal együtt, a munkásosztály vezetésével a cárizmus megdöntéséért.

A párt legfontosabb feladata a tömegkapcsolatainak megőrzése és megszilárdítása volt. Ez volt a legfőbb biztosíték arra, hogy a fejlődés Oroszországban nem a sztolipini úton halad majd, hanem a forradalmi úton. Ehhez azonban ki kellett használni a tömegmunka minden lehetőségét, minden legális alkalmat: a feketeszázas дума szóközi emelvényétől a legjelentéktlenebb antialkoholista egyesületig.

A proletariátus forradalmi marxista nevelésére és szervezésére, a nép politikai felvilágosítására a párt felhasználta a дума szóközi emelvényét. A munkásosztály a rendőrség terrorja ellenére hű maradt pártjához, csakis szociáldemokratákat küldött a III. Állami Dumába.

A parlamenti taktika kidolgozásában a bolsevikoknak önálló úton kellett haladniuk. Kritikusan kellett fogadniuk a nyugat-európai szocialisták tapasztalatait. Az ő parlamenti frakcióik munkájában ugyanis túltengett az opportunizmus. Lenin az I. és II. Állami Дума tapasztalatai alapján már a forradalom idején kidolgozta a párt дума-taktikájának alapelveit. Ezeket az alapelveket a reakció éveiben tovább fejlesztette és konkretizálta. Nagy figyelmet fordított a дума-frakció és a pártvezetőség kapcsolataira. A дума-frakciót a párt egyik szervének tekintette, amely közvetlenül a Központi Bizottságnak van alárendelve. Bírálta a mensevikeket, akik a frakciót a дума úgynevezett törvényhozói tevékenységében való részvételre szólították fel, s arra törekedett, hogy a képviselők következetesen védjék a nép érdekeit és a tömegeket foglalkoztató kérdésekről beszéljenek a дума szószékéről. Lenin rámutatott arra, hogy a képviselőknek nem szabad a dumában végzett tevékenységre szorítkozniuk, hanem a dumán kívül is kell dolgozniuk, kapcsolatot kell kiépíteniük a tömegekkel és részt kell venniük az illegális pártéletben. A bolsevik képviselők követték Lenin útmutatásait.

A bolsevikoknak a III. Állami Dumában igen nehéz körülmények között kellett dolgozniuk. A szociáldemokrata дума-frakció mindössze 19 főből állott, s ennek a kis csoportnak a sorait is erősen megritkították: V. J. Koszorotovot – az uráli munkások képviselőjét – a feketeszázas дума kiszolgáltatta a rendőrségnek; öt mensevik képviselő átpártolt az ellenség táborába.

Magán a frakción belül a mensevikok voltak többségben, akik főképpen kispolgári választók szavazataival kerültek be a dumába. A frakció eleinte számos súlyos hibát követett el: nem hangsúlyozta szocialista osztályjellegét, nem harcolt következetesen a demokratikus követelésekért, nem leplezte le a kadetok ellenforradalmi politikáját. A párt- és a munkásszervezetek bírálták a frakció hibáit, s ennek hatása meg is mutatkozott: a frakció munkája fokozatosan javult.

A feketeszázas дума áporodott légkörében harcosan csengett a bolsevikok hangja. A szociáldemokrata frakcióban kiemelkedő szerepet töltött be a pétervári munkások bolsevik képviselője, N. G. Poletajev. A munkásképviselek bírálták a cárizmus kül- és belpolitikáját, az iráni forradalom leverésében való részvételét, az állam uzsorakölcsöneit, amelyeket a rendőrség és a hadsereg fenntartására, rendőri terrorra fordítottak, a dolgozókra kirótt súlyos adókat, a finn nép elnyomását. A bolsevik képviselők erőlesen szembeszálltak a cári kormánynak és a feketeszázas dumának a munkások létérdekei ellen indított támadásaival. Törvényjavaslatokat dolgoztak ki a nyolcórás munkanapról, a szakszervezeti és a sztrájk szabadságról, szembefordultak a sztolipini agrárpolitikával, síkraszálltak azért, hogy a parasztok kapják meg megváltás nélkül a földesúri földeket. A bolsevikok leleplezték a kadetok áruló magatartását, együttműködtek a tudovikokkal, sokat tettek azért, hogy megnyerjék a parasztokat.

A reakció viszonyai között nagy jelentőségük volt a különféle legális kongresszusoknak. A kongresszusok munkájában részt vettek a munkásszervezetek bolsevik képviselői, s a nép életének sok fontos kérdésében kifejtették a párt véleményét. A népi egyetemek kongresszusán a munkáscsoport arról beszélt, hogy a művelődést ki kell szabadítani a rendőrség gyámsága alól, és síkraszállt a munkásszervezeteknek azért a jogáért, hogy maguk határozzák meg tanterveiket és az előadók személyi összetételét. A nőkongresszuson a munkásnőküldöttek hangoztatták, hogy a proletárnők csak a munkásmozgalomban való részvételükkel vívhatják ki szabadságukat. Az üzemi orvosok kongresszusán részt vett egy munkáscsoport Pétervár, Moszkva, a központi iparvidék, Ukrajna és a Kaukázusontúl szakszervezeteinek képviselőjében. A bolsevikok konkrét példákon tárták fel a proletariátus és a tőkés érdekeinek összeegyeztethetetlenségét. A rendőrség mesterkedései elleni tiltakozás jeléül vala-

mennyi munkásküldött és az orvosok egy része elhagyta a kongresszust, s ezek után a kongresszus vezetői kénytelenek voltak a kongresszust berekeszteni. Az antialkoholista kongresszuson a munkáscsoportnak megingathatatlan álláspontjával sikerült elfogadtatnia néhány határozatot, s ez felbőszítette a cári kormányt. „Nem a részegeskedés elleni harc kongresszusa ez, hanem a kormány elleni harc kongresszusa” – üvöltötte a reakciós sajtó. Csaknem valamennyi munkásküldöttet letartóztatták. Erre a duma-frakció haladéktalanul interpellációt nyújtott be, leleplezve a cári hatóságok eljárását.

Az Állami Duma, a legális szervezetek és a kongresszusok bőséges anyagot szolgáltatottak a pártnak politikai munkájához. Az egész munka középpontjában az illegális pártszervezetek állottak, s forradalmi irányba terelték a bolsevikok legális tevékenységét. Amit a párt képviselői a legális intézményekben nem mondhattak meg nyíltan, azt az illegális pártszervezetek elmondották röplapjaikban, illegális gyűléseken, a munkásokkal folytatott beszélgetésekben, s meggyőzték a munkásokat arról, hogy szervezett erővé kell tömörülniük és forradalmi úton meg kell dönteniük a cárizmust.

Eredményesen bontakozott ki a pártmunka Pétervárott, Moszkvában, Bakuban és az ország más ipari központjaiban, ott, ahol sok kipróbált forradalmár dolgozott, amikor sikerült kiszabadulniuk a börtönből vagy a száműzetésből. A pétervári szervezet munkájában tevékenyen vett részt I. F. Dubrovinszkij, M. I. Kalinyin, V. V. Kujbisev. Moszkvában dolgozott A. Sz. Bubnov, D. I. Kurszkij, I. I. Szkvorcov-Sztyepanov, J. M. Szverdlov. A bakui szervezet vezetői között olyan kiváló forradalmárok voltak, mint Mesadi Azizbekov, P. A. Dzsaparidze, G. K. Ordzsonikidze, Sz. G. Saumjan, Sz. Sz. Szpandarjan, I. V. Sztálin. A kíméletlen reakció ellenére egyre újabb odaadó funkcionáriusok bukkantak fel a pártban, köztük A. V. Artyuhina, V. J. Csubar, L. I. Kartvelisvili, V. G. Knorin, Sz. V. Koszior, K. I. Nyikolajeva. A duma-frakciónak és a legális kongresszusok munkáscsoportjainak tevékenységével kapcsolatos munka oroszlánrészét a pétervári és a moszkvai bolsevikok végezték. Jelentős pozíciókat töltöttek be a szakszervezetekben, amelyekben pártfrakciók alakultak. Bakuban bolsevik vezetés alatt állott az olajipari munkások szövetsége, a „Gudok” [„Sziréna”] című szakszervezeti lap, „A tudás – hatalom” önképző munkásegye-

sület és a Népház is. A párt jelentős eredményeket ért el a legális lehetőségek forradalmi kihasználásának nehéz munkájában. A bolsevikok fokozatosan kiszorították a likvidátorokat, és befolyásos erővé váltak a legális szervezetekben.

Jelentős helyet foglalt el a pártmunkában a forradalmi tapasztalatok terjesztése a tömegek között. A kadetok és a likvidátorok azon buzgólkodtak, hogy kiirtsák a nép tudatából a forradalom eszméjét, igyekeztek a tömegeket eltéríteni a harc forradalmi módszereitől, és minden lehető módon magasztalták az „alkotmányos utat”. Lenin azt írta: ha a liberálisok és a mensevikek szemében a forradalom példa arra, hogy mit nem kell tenni, a munkásosztály pártjának szemében arra példa, hogy mit kell tenni. A párt a tömegharcnak az orosz forradalom nyújtotta világtörténelmi példái alapján nevelte a harcosok új nemzedékeit.

Lenin igen sok művében összegezte a forradalom tapasztalatait és népszerűsítette tanulságait. „A szociáldemokrácia agrárprogramja az 1905–1907-es első orosz forradalomban” című könyvében a forradalom elméletének több problémáját dolgozta fel. Ebben a művében kifejtette a proletariátus vezetésével lezajló parasztforradalom fogalmát, a falun megrekedt feudális maradványok forradalmi összezúzásának programját és a föld nacionalizálásának bolsevik jelszavát, s megmutatta, milyen úton és milyen eszközökkel szilárdítható meg a munkások és a parasztok szövetsége a forradalmi harcban.

A bolsevikok, mint következetes proletár internacionalisták, tevékenyen részt vettek a nemzetközi életben. Az elnyomás ellen küzdő tömegek harca, a földkerekség bármely pontján lángolt is fel, egyformán lelkes támogatásra talált Oroszország leghaladóbb munkásainak soraiban. Az oroszországi munkások szívből üdvözltek a gyarmati népeknek az orosz forradalom hatására fellobbant forradalmi harcát. Számos orosz szociáldemokrata küzdött az iráni forradalmi harcosok soraiban. S amikor az angol és az orosz imperialisták hozzáláttak a forradalom eltiprásához, az Állami Duma szociáldemokrata frakciója leleplezte a cárizmust.

Az európai szociáldemokrácia opportunistá vezetői nyíltan el-lenséges álláspontra helyezkedtek a bolsevikokkal szemben. A hivatalos szocialista sajtó készséggel bocsátotta rendelkezésre hasábjait mindenfajta bolsevikellenes vádaskodás céljára.

A dolog odáig fajult, hogy a koppenhágai nemzetközi szocialista kongresszuson (1910) az orosz küldöttség kénytelen volt tiltakozni a német szociáldemokrácia vezetőségénél amiatt, hogy a „Vorwärts” közölte Trockijnak az OSZDMP belső helyzetére vonatkozó rágalmazó cikkét. A bolsevikok nagy erőfeszítéseket tettek, hogy az európai munkás az igazsághoz híven értesüljön álláspontjukról és harcukról.

A bolsevikok a forradalmi marxizmusért küzdők első soraiban haladtak. Lenin számos művét szentelte a nemzetközi munkásmozgalomban fellelhető opportunizmus kritikájának. „Marxizmus és revizionizmus” című cikkében jellemezte a revizionizmus lényegét és osztálygyökereit, tudományosan bebizonyította, hogy ideológiai és politikai alapjai tarthatatlanok. Lenin erőlyesen bírálta azt a centrista álláspontot, amelyet Kautsky a marxizmus és a munkásmozgalom sarkalatos kérdéseiben elfoglalt.

A forradalmárok és az opportunisták között különösen heves harc robbant ki az II. Internacionálé 1907-es stuttgarti kongresszusán olyan rendkívül fontos kérdések megvitatásakor, mint a gyarmati kérdés és a háborús veszély. A bolsevikoknak fontos szerepük volt abban, hogy a kongresszus elvetette az opportunisták szégyenletes javaslatát, amely lényegében támogatta az imperialista hatalmak gyarmati politikáját. A háborúról szóló határozatba a kongresszus beiktatta Lenin és Rosa Luxemburg módosítását, mely szerint a szocialistáknak kötelességük elszántan harcolni az imperialisták azon próbálkozása ellen, hogy kirobbantsák a népek testvérgyilkos háborúját, ha pedig a háború mégis kitör, ki kell használnunk a háború okozta válságot a burzsoázia megdöntésére.

A stuttgarti és a koppenhágai kongresszuson Lenin tanácskozássra hívta össze a baloldali szociáldemokratákat, hogy tömörítsék a forradalmi elemeket a nemzetközi munkásmozgalomban.

A likvidátorok azt hangoztatták, hogy a proletariátus hegemóniája a múlté. Az élet azonban azt tanúsította, hogy a munkásosztálynak egyre nagyobb a befolyása a nagy tömegek körében. A párt megnyerte a tömegeket a dolgozók érdekeinek következetes védelmével és a demokráciáért vívott rendíthetetlen harcával. A bolsevikok leleplezték a kadetokat, bírálták a trüdvikok ingadozásait, és ezzel segítették a parasztokat tévedé-

seik leküzdésében. A párt befolyása alatt a trudovikok a dumában gyakran elhatárolták magukat a kadetoktól, és a szociáldemokratákkal együtt léptek fel. A дума 1909. évi pétervári pótválasztásain a második városi kúriában (ebbe tartoztak a kispolgárok, az értelmiségiek, a kereskedelmi alkalmazottak, a főbérleti lakással rendelkező munkások) a szociáldemokrata jelölt a szavazatok nagyobb százalékát kapta, mint az 1907-es választásokon. A legális kongresszusokon a demokrata elemek rendszerint a munkáscsoport köré tömörültek. Az oroszországi munkásosztály pártja a reakció hallatlanul nehéz viszonyai között sikeresen harcolt a proletariátus hegemoniájáért, s előkészítette az újabb forradalmi fellendülést. Ennek a fellendülésnek a jelei 1910 végén már világosan megmutatkoztak.

Rövid összefoglalás

A forradalom veresége után nehéz idők következtek az ország történetében, a nép életében. Azok a pártok, amelyek ellenzékieknek és forradalmiaknak vallották magukat, nem állták ki a kemény próbát: valamennyi kapitulált a reakció előtt, megtagadta a forradalmat, elárulta a népet. Csak a bolsevikok pártja nem ingott meg, nem csüggedt el, hanem továbbra is állhatatosan tömörítette sorait, és kitartóan gyűjtötte az erőket az újabb forradalmi harcokhoz. A bolsevikok a gyakorlatban bizonyították be a nép iránti odaadásukat, a forradalomhoz való hűségüket. Feltárták a proletariátus előtt a forradalom perspektíváját, rendíthetetlenül síkraszálltak a dolgozók mindennapi követeléseirért és érdekeiért. Ezekben a nehéz években a munkásosztály még jobban összeforrt a bolsevikokkal, mert hű barátokra és megbízható vezetőkre lelt bennük.

A reakció éveiben a munkásosztály pártját hevesen támadták a különféle renegátok és elfajzott elemek. A likvidátorok, az otzovisták, a trockisták és más frakciózó opportunisták próbálták szétrombolni az illegális marxista pártot. Különös dühvel támadták a marxizmus ellenségei a párt elméleti alapjait, dialektikus materialista világnézetét. A bolsevikok voltak az egyetlen erő, amely a legkülönbözőbb opportunisták ellen vívott engesztelhetetlen harcával megvédte a pártot, forradalmi elméletét, forradalmi elveit és hagyományait. Ebben a harcban a bol-

sevizmus eszmeileg szétfűzta a forradalom árulóit és a marxizmus ellenségeit, vitathatatlan tekintélyt és teljes fölényt vívott ki magának a Lenin és a leninisták köré tömörült pártszervezetekben. Ezekben az években Lenin a munkásosztály forradalmi pártjának fennmaradásáért harcolva tovább fejlesztette a párt-ról szóló marxista tanítást.

A forradalmi harc a reakció éveiben új politikai tapasztalatokkal, új harci módszerekkel, új szervezeti formákkal gazdagította a pártot. A forradalom idején a bolsevikok megtanultak támadni, a forradalom veresége megtanította őket arra, hogyan kell szervezetten, fő erőiket megőrizve visszavonulni. A harc közvetlenül forradalmi módszereiről a párt áttért a harc kerülő útjaira. A bolsevikok kitartó és rendszeres munkával igyekeztek megtanulni, hogyan kell a feketeszázas rezsim viszonyai között forradalmi módon legális munkát végezni, s a legális munkát az illegálissal összeegyeztetni. Ezeknek a tapasztalatoknak felmérhetetlen jelentőségük volt a forradalom későbbi győzelme szempontjából. Lenin rámutatott arra, hogy nem győzhet az, aki nem tanult meg helyesen támadni és helyesen visszavonulni. A bolsevikok megmutatták a nemzetközi proletariátusnak, hogyan használhatja ki a marxista párt forradalmi módon a burzsoá legalitást. Annak a harcnak, amelyet a reakció éveiben a bolsevikok a legkülönbélebb opportunisták ellen vívtak, világtörténelmi jelentőségű eredménye, hogy megőrizték a nemzetközi munkásmozgalomban első és akkor egyetlen új típusú pártot.

A sztolipini reakció sötét éveiben a bolsevikok fenntartották illegális marxista pártjukat, a munkásosztály legfőbb forradalmi erejét. A bolsevikok erős kézzel tartották a forradalom lobogóját, nevelték és szervezték a tömegeket az újabb harcra.

A BOLSEVIK PÁRT AZ ÚJABB FORRADALMI FELLENDÜLÉS ÉVEIBEN (1910–1914)

1. *A sztolipini politika csődje és a tömegek forradalmi megmozdulásainak kezdete*

1910 közepétől Oroszországban új helyzet alakult ki. Az ipar pangását fellendülés váltotta fel. Minden évben több szén, nyersvasat és acélt, több szövetet gyártottak, emelkedett a cukortermelés.

Az imperializmus fejlődése Oroszországban a forradalom utáni években mérőföldes léptekkel haladt előre. Jelentősen fokozódott a termelés és a tőke koncentrációja. Csaknem valamennyi iparágban és a közlekedésben is tőkés monopóliumok uralkodtak. A 12 legnagyobb bank kezében volt a részvénybankok össz-tőkéjének több mint 80 százaléka. A fináncoligarchia egyre erősebben behálózta az ország gazdasági életét, és mind szorosabban összenőtt az államapparátus bürokratikus vezető rétegével.

Mind több külföldi tőke áramlott be Oroszországba. 1914-ben az ipari részvénytársaságok állótőkéjének körülbelül egyharmada és a legnagyobb orosz bankok alaptőkéjének több mint 40 százaléka a nyugat-európai burzsoázia kezében volt. Külföldi tőkések voltak a hangadók olyan fontos gazdasági ágakban, mint a szén-, a kőolajtermelés, a fémfeldolgozás. Évről évre százmilliókat vágtak zsebre kölcsönkamatok és profit formájában. A cári Oroszország egyre erősebben függött a nyugat-európai imperializmustól.

Az európai és az orosz tőkemágnások kis csoportja gazdagodott, a néptömegek meg nyomorogtak. A nemzeti jövedelemnek mintegy háromnegyed részét a földesurak, a tőkések, a kulákok zsebelték be. A dolgozók százezrei idegenben próbáltak szeren-

csét. A XX. század első évtizedében több mint másfél millió ember ment Oroszországból külföldre munkát keresni.

A drágaság növekedett, a munkások helyzete romlott. A gyárakban végzett hivatalos vizsgálatokból kitűnik, hogy egy munkás átlagban évi 246 rubelt kapott, s ugyanakkor 252 rubel hasznot hajtott a tőkésnek. A munkás tehát csupán a nap kisebbik részében dolgozott magára, a nap nagyobbik részében a tőkére dolgozott. A munkás élete és egészsége nem sokat számított a burzsoá-földesúri cári Oroszországban. Ékesszóló bizonyíték erre „A munkás szervezetében keletkező sérülések tarifája”, amelyet az Obuhov-gyárban alkalmaztak: szeme világa teljes elvesztéséért 100 rubel járt a munkásnak, fél szeme elvesztéséért 35 rubel; a teljes megsüketülést 50 rubelra taksálták, a megnémulást 40 rubelra. De 100 rubelnál többet a munkás akkor sem kapott, ha egyszerre veszítette el szemevilágát, halló- és beszélőképességét, s teljesen megrokkant.

Falun hihetetlen nyomor uralkodott. A sztolipini agrárpolitika közvetlen következménye az volt, hogy a parasztok tömegével tönkrementek, a vérszopó kulákok pedig meggazdagodtak. A ló nélküli és az egylovas gazdaságok száma a XIX. század végétől 1912-ig csaknem 2 millióval növekedett. Változatlanul fennmaradt a jobbágytartó földesurak korlátlan hatalma; a kulákgazdaságok megerősödtek, a középparasztok számottevő része elnyomorodott, jelentősen megnövekedett a földtől megfosztott, proletárrá vált parasztok száma – ilyen képet mutatott az akkori falu. Kudarcba fulladt a cárizmusnak az a kísérlete is, hogy néhány millió parasztnak Európai-Oroszországból Szibériába való áttelepítésével enyhítse falun az ellentéteket. A parasztok kiárusították egész vagyonukat és Szibériába költöztek, de – minthogy nem volt pénzük, amelyen új lakhelyükön berendezkedhettek volna – hamarosan visszatértek mindenükből kiforgatva, a végsőkig elkeseredve.

Az osztályellentétek a falun egyre mélyültek, mind jobban kiéleződtek. A paraszt legfőbb ellensége továbbra is a feudális földesúr volt. Ámde fokozódott a kulákok és a szegényparasztok közötti harc is. 1910-től már egyre gyakrabban előfordult, hogy a parasztok felgyújtották a földesúri uradalmakat és a kulákok tanyáit. 1911-ben szörnyű éhínség tört ki, és mintegy 30 millió parasztot sújtott. A falu helyzete vitathatatlanul a sztolipini politika csődjéről tanúskodott.

A sztolipini rendszer csődjé még jobban feltárta Oroszország egész társadalmi és politikai rendszerének mély ellentmondásait, megmutatta, hogy a cári kormány képtelen a legfontosabb társadalmi és gazdasági problémák megoldására.

A feudális maradványok túrhetetlenül gátolták az ország fejlődését. Oroszország, jóllehet kapitalista úton fejlődött, mégis évről évre egyre jobban elmaradt az élenjáró tőkésországok mögött. Lenin 1913-ban azt írta, hogy Oroszország, noha vasszelhasználása a parasztok felszabadítása utáni fél évszázad alatt ötszörösére emelkedett, továbbra is elmaradt ország, amely modern termelési eszközökkel negyedannyira volt felszerelve, mint Anglia, ötöd annyira, mint Németország, és tized annyira, mint Amerika. A nyomor, az elnyomás, a nép jogfosztottsága, a nép megalázása – mindez kirívó ellentétben állott mind a termelőerők állapotával, mind pedig azzal a növekvő tudatossággal és igényességgel, amelyet az 1905–1907-es forradalom ébresztett a tömegekben. Csak egy újabb forradalom menthette meg Oroszországot.

Bármennyire tombolt is a sztolipini reakció, nem tudta kiirtani a népből a szabadságra, a jobb életkörülményekre való törekvést. A tömegek lassanként felocsúdtak fáradtságukból. Az elnyomókkal szembeni gyűlölet új erővel tört elő.

Elsőként a munkásosztály indult támadásba. A forradalom évei és a forradalmat követő reakció évei sok mindenre megtanították a munkásokat, fokozták osztályöntudatukat. A bérmunkások száma a század eleji állapothoz képest jelentősen megnőtt. 1913-ban csak az iparban körülbelül 3,5 millió munkás dolgozott. A munkások koncentrációja tekintetében Oroszország megelőzte a világ valamennyi országát. Az Egyesült Államokban az 500 és ennél több munkást foglalkoztató vállalatokban az összes munkásoknak csak körülbelül egyharmada dolgozott. Oroszországban viszont több mint a fele.

1910 nyarán Moszkvában egymás után robbantak ki a munkássztrájkok, amelyek bátorságot öntöttek a tömegekbe. Az év végén Pétervárott, Moszkvában és más városokban politikai tüntetések zajlottak le. A diákok összejöveleteket és sztrájkokat szerveztek. 1911-ben tovább fokozódott a tömegekben a forrongás. A sztrájkokban kétszer annyi munkás vett részt, mint az előző évben. Az év végén a pétervári gyárakban viharos gyűlések folytak le azzal az interpellációval kapcsolatban, amelyet a

szociáldemokrata дума-frakció a II. Állami Duma szociáldemokrata képviselőinek provokációs jellegű pere miatt terjesztett be. A munkások a bolsevikok felhívására a képviselők szabadon bocsátását követelték.

Igazolódott a bolsevikoknak az az előrelátása, hogy elkerülhetetlen az újabb forradalmi fellendülés. Mindenütt növekedett a nép elégedetlensége és felháborodása. A tömegek körében jelentős munkát fejtett ki a „Zvezda” [„Csillag”] című bolsevik legális hetilap, amely 1910 vége óta jelent meg Pétervárott.

A forradalmi felélénkülés viszonyai között különösen káros és szégyenletes szerepet tölthettek be az opportunisták. A likvidátorok és a trockisták el akarták vonni a munkásokat a forradalmi harctól. Arra hívták fel őket, hogy írjanak alá petíciót, amely a „koalíciók szabadságát” (az egyesülési, a gyülekezési szabadságot, a sztrájk szabadságot stb.) kéri, s amelyet ezután az Állami Duma elé kell terjeszteni. A bolsevikok megmagyarázták a munkásoknak, hogy szó sem lehet semmiféle szabadságjogokról, míg az országot a feketeszázas földbirtokosok kormányozzák, hogy csak a cári monarchia megdöntése hoz majd szabadságot a népnek. Az új helyzetben így két irányzat alakult ki: a forradalmi és az opportunistai irányzat. A bolsevikok a forradalmi harc újabb fellendülésének kezdetét látták, a likvidátorok pedig csak úgy vélték, hogy a munkások a június 3-i rezsim keretei között akarnak javítani saját helyzetükön. Ebből következett a két, merőben ellentétes taktika: harc az egész rend ellen, illetve a harcnak részleges reformokra való szűkítése. A „petíciós kampány” körül csapott likvidátor húhó kudarcral végződött. A likvidátoroknak mindössze 1300 aláírást sikerült gyűjteniük. A munkások a bolsevik jelszavak mögé sorakoztak fel, mert azokban találták meg a szabadság és a jobb élet utáni vágyuk pontos kifejezését.

A munkások sztrájkjai, a politikai tüntetések és gyűlések, a parasztok harca a földesurak és kulákok ellen, a városokban a demokratikus ifjúság mozgalma – mind újabb és újabb jelei voltak a forradalom közeledtének. Hogy a proletariátusnak sikerül-e a néptömegek növekvő forradalmi harcában a vezér szerepét betöltenie, az döntő mértékben az oroszországi munkáosztály marxista pártjának állapotától függött.

2. A prágai pártkonferencia

A ki-kirobbanó forradalmi harcok igen aktuálissá tették a párt megszilárdításának kérdését, a forradalmi tömegmozgalom vezetésében a pártra háruló új feladatokat.

Az a körülmény, hogy a bolsevikok és a mensevikek formálisan egyesültek az egységes OSZDMP keretei között, sajátos helyzetet teremtett, és meghatározta a bolsevikok párton belüli feladatait. A bolsevikok azt tűzték ki céljukul, hogy megvédik, megóvják a pártot, megtisztítják az opportunistáktól. Sok mindent már addig is elértek. Csaknem valamennyi illegális pártszervezet a bolsevikok kezében volt. A pártszervezetekben a bolsevikok, a pártigenlő mensevikek és a vperjodisták egyetértésben dolgoztak a pártszerűség védelmének és a likvidátorság elleni harcnak a szellemében. A likvidátorok a proletariátus elárulásában oly messzire mentek, hogy a párt tömegei egyre világosabban felismerték a likvidátorokkal való teljes szakításnak, a pártból való kiűzésüknek szükségességét.

A bolsevikok erélyesen hozzáfogtak a pártkonferencia előkészítéséhez. A likvidátorok, a trockisták és a békítgetők kétséges kísérletei, hogy megghiúsítsák a konferenciát és megakadályozzák a pártnak a bolsevizmus elvei alapján való egybeforrasztását, kudarcba fulladtak. 1911 nyarán visszatértek Oroszországba G. K. Ordzonikidze, I. I. Svarc (Szemjon) és más pártfunkcionáriusok. A legnagyobb bizottságok tanácskozásán megalkotották az Oroszországi Szervező Bizottságot, amely összehívta a konferenciát.

Az OSZDMP VI. összoroszországi konferenciáját 1912. január 5-e és 17-e között tartották meg Prágában. A konferencián több mint 20 helyi pártszervezet volt képviselve (Pétervár, Moszkva, a központi iparvidék, Kazany, Szarátov, Tiflisz, Baku, Nyikolajev, Kijev, Jekatyerinoszlav, Dvinszk és Vilno). A rendőri üldözések miatt nem mehettek el a konferenciára az Urál, Szamára, Nizsnij Novgorod, Szormovo, Luganszk és Don-Rosztov képviselői.

A Központi Bizottságnak a konferenciáról kiadott közleménye megállapítja, hogy a proletariátus és pártja a reakció nehéz éveit, az opportunisták árulása ellenére kész a cárizmus, a földesurak és a tőkések elleni újabb osztályharcokra.

„Nemcsak az oroszországi szociáldemokrácia zászlaja, programja és forradalmi hagyományai maradtak épségben, hanem fennmaradt a szervezete is, melyet az üldözések alááshattak és meggyengíthettek, de elsöpörni nem tudtak.” (Az SZKP ... határozatai. I. rész. 307. old.)

A konferencia, minthogy ülésein csaknem valamennyi pártszervezet képviselve volt, és munkájában a bolsevikok mellett a pártigenlő mensevikek is részt vettek, teljes joggal kijelentette, hogy a „konferencia megalakul mint az OSZDMP általános pártkonferenciája, mint a párt legfelsőbb szerve”. A konferencia valójában pártkongresszus szerepét töltötte be.

A konferencia legfontosabb dolga az volt, hogy *megtisztítsa a pártot az opportunistáktól*. Határozatait az a gondoskodás hatotta át, hogy tömörítse mindazokat az erőket, amelyek a pártszerűség talaján álltak. A „Nasa Zarja” [„Hajnalunk”] és a „Gyelo Zsiznyi” [„Az élet ügye”] című folyóiratok köré csoportosult likvidátorok gyors ütemben építették legális sztolipini „munkáspártjukat”. Trockij a lapján keresztül csempészte be a munkások közé a likvidátorságot. Lenin kijelentette a konferencián, hogy most „két párt van nálunk – ez tény”. Óriási elvi és gyakorlati jelentősége volt „A likvidátorságról és a likvidátorok csoportjáról”, „A külföldi pártszervezetről” hozott határozatnak. A konferencia kijelentette, hogy „a »Nasa Zarja« és a »Gyelo Zsiznyi« csoportja viselkedésével *végleg a párton kívül helyezte magát*”. A likvidátorokat kizárták az OSZDMP-ből.

A nyílt likvidátorokon kívül voltak álcázott likvidátorok is, és akadtak különféle védelmezőik. Ebben a szerepben léptek fel egyes olyan külföldi csoportcskák (goloszista mensevikek, trockisták, vperjodisták), amelyeknek nem voltak kapcsolataik a munkástömegekkel, és amelyek nem élvezték egyetlen oroszországi illegális szervezetnek a támogatását sem. A konferencia leszögezte, hogy nem viselhetik az OSZDMP nevét azok a külföldi csoportok, amelyek nem rendelik alá magukat a Központi Bizottságnak és dezorganizálják a párt munkáját. Mindezek a csoportok azzal nyilvánították ki pártellenességüket, hogy megtagadták a konferencia határozatainak végrehajtását.

Ennek eredményeképpen gyakorlatilag valamennyi opportunistát kikerült a pártból.

A konferenciára a nemzeti szociáldemokratákat is meghívták.

A likvidátorokkal szemben békülékeny vezetőik azonban nem voltak hajlandók részt venni rajta. A konferencia kifejezte azt a meggyőződését, hogy „Oroszország valamennyi nemzetiségének szociáldemokrata munkásai minden akadály ellenére testvéreként és vállvetve harcolnak majd a proletárügyért, a munkásosztály minden ellensége ellen”. (Ugyanott, 312. old.)

A konferencia felszólította a párt minden tagját, hogy tekintet nélkül az áramlatokra és árnyalatokra, harcoljanak a likvidátorság ellen, és erejük megfeszítésével dolgozzanak az illegális OSZDMP helyreállításáért és megszilárdításáért. Az OSZDMP-nek az opportunistáktól való megtisztítása megszilárdította a pártot, fokozta a párt fegyelmezettségét és harcképességét, megteremtette az igazi pártegységet. Mint ahogy az óriási tölgy erősödik azáltal, hogy idejében levágják elszáradt ágait, a munkásosztály pártját is megerősítette a mensevikek kizárása. A bolsevikok következetesen végigharcolták az opportunizmus elleni harcukat: kiűzték a pártból a mensevikeket, s ennek óriási jelentősége volt a demokratikus és a szocialista forradalom oroszországi győzelme szempontjából.

A konferencia nagy figyelmet fordított a taktika kérdéseire. Megállapította, hogy erősödik a tömegek forradalmi hangulata. Több határozatot hozott az új típusú párt építéséről és az ország forradalmi fellendülésének irányításáról. Megállapítása szerint a proletariátus van hivatva arra, hogy a demokratikus forradalomban betöltse a vezető szerepét és magával ragadja a parasztságot. A legfontosabb jelszavakká a minimális program követeléseit tették: a demokratikus köztársaságnak, a nyolcórás munkanapnak, valamennyi földesúri föld elkobzásának követelését. A pártnak az volt a feladata, hogy ezt az úgynevezett „három tartópillért” az egész demokrácia követeléseivé, a népi forradalom jelszavaivá tegye. Ez alatt a lobogó alatt indította meg a párt a IV. Állami Duma választási kampányát.

A konferencia külön határozatot hozott azokról a feladatokról, amelyek az éhínség elleni harcban a pártra hárulnak. Ebben a határozatban azt a feladatot tűzi a pártszervezetek elé, hogy magyarázzák meg a parasztoknak, miképpen függ össze az éhínség a cárizmus politikájával, és tereljék a tömegeknek az éhínség miatti felháborodását a cári monarchia elleni szervezett harc medrébe. A konferencia felszólította a pártszervezeteket, hogy erősítsék a különféle legális munkásegyletek szerteága-

zó hálózatával körülvevett illegális sejteket, és növeljék számukat.

A párt tekintetbe vette a nemzetközi élet új jelenségeit: az osztályharc éleződését az európai országokban, az ázsiai népek ébredését. A konferencia támogatta az iráni és a kínai forradalmat, elítélte a cári kormánynak az ázsiai népekkel szemben alkalmazott elnyomó politikáját. A konferencia megbélyegezte a finn nép elnyomására irányuló politikát, és hangsúlyozta, hogy Oroszország és Finnország munkásaira azonos feladatok várnak a cárizmussal és az ellenforradalmi burzsoáziával vívott harcban. Oroszország munkásosztályának marxista élcsapata utat tört a Kelet elnyomott tömegeinek szívéhez, lerakta az imperializmus és a gyarmati rendszer elleni harcban az európai proletariátus és az ázsiai gyarmati népek között létrejött szövetség alapkövét.

A prágai konferencia pontosan megfogalmazta a bolsevizmus stratégiáját: demokratikus forradalom Oroszországban, amely átalakul szocialista forradalommá, a testvéri szolidaritás erősítése a világ proletárjaival, és a nemzeti felszabadító mozgalom támogatása világszerte. A konferencia határozataiban a proletár internacionalizmus elvei tükröződtek.

Az Oroszországban akkor működő politikai pártok közül csak a bolsevik pártnak volt olyan platformja, amely mindenben megfelelt a munkásosztály és az egész nép érdekeinek.

Nagy jelentősége volt annak, hogy a konferencia Központi Bizottságot választott. A mensevikek aknamunkája következtében az OSZDMP V. kongresszusán megválasztott Központi Bizottság valójában már nem létezett, az 1910 januári plénum óta össze sem ült. Az OSZDMP-nek nem volt hivatalos vezető központja.

A konferencia mint a párt legfelsőbb szerve, megválasztotta az OSZDMP Központi Bizottságát, melynek élére Lenin került. A Központi Bizottságba olyan helyi pártfunkcionáriusokat választottak be, akik megedződtek a reakció nehéz éveiben, és forradalmi bátorságról, rendíthetetlenségről tettek tanúbizonyosságot. A Központi Bizottság tagjai között szerepelt V. I. Lenin, F. I. Goloscsokin, G. K. Ordzonikidze, Sz. Sz. Szpandarjan, D. M. Svarcman. A Központi Bizottság egyes központi bizottsági tagok letartóztatása esetére póttagnak minősítette A. Sz. Bubnovot, M. I. Kalinyint, Sz. G. Saumjant, A. P. Szmirnovot

és J. D. Sztaszoját. A Központi Bizottság kooptálta I. Sz. Belosztokijt, I. V. Sztálint, később pedig G. I. Petrovszkijt és J. M. Szverdlovot.

Az OSZDMP prágai konferenciájának kiemelkedő szerepe volt az új típusú párt építésében. Megvonta a *mérlegét* a bolsevikok és a mensevikok közötti harc egész történelmi szakaszának, *megszilárdította* a bolsevikok *győzelmét*, biztosította azt, hogy az OSZDMP zászlaja továbbra is a bolsevikok kezében maradjon. Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspártban a vezetőségében, a Központi Bizottságban kiküszöbölték a frakciózást, s ennek rendkívül nagy jelentősége volt a párt fejlődése és a forradalmi harcban betöltött szerepének növelése szempontjából. A prágai konferencia határozatait értékelve Lenin 1914-ben ezt írta:

„Oroszországban már több mint két éve, 1912 óta *nincs* frakciózás a szervezett marxisták közt, nem folyik vita a taktikáról az *egységes* szervezetekben, az *egységes* konferenciákon és kongresszusokon. De *teljes* az elkülönülés a párt és a likvidátorok között, amióta a párt 1912 januárjában hivatalosan kijelentette, hogy a likvidátorok *nem* tartoznak hozzá.” (Lenin Összes Művei. 25. köt. 189. old.)

A konferencia megszilárdította a pártot mint országos szervezetet. Határozatai alapján egybeforrtak a helyi pártszervezetek. Az opportunisták tehertől megszabadult párt élére tudott állni a forradalmi tömegharc újabb hatalmas fellendülésének.

A prágai konferencia eredményeiről Lenin 1912 elején ezt írta Gorkijnak:

„Végre sikerült – a likvidátor söpredék ellenére – újjáteremteni a pártot és Központi Bizottságát. Remélem, velünk együtt örül ennek.” (Lenin Művei 35. köt. 1. old.)

A prágai konferencia a nemzetközi munkásmozgalom történetében is fontos helyet foglal el.

A II. Internacionálé pártjainak elfajulása egyre nyilvánvalóbb lett. Az első világháború küszöbén a nemzetközi munkásmozgalomban a forradalmárok egyre hevesebb harcot vívtak az opportunisták ellen. Ebből a harcból kivették a részüket az orosz

bolsevikok is. A II. Internacionálé kongresszusain, a Nemzetközi Szocialista Iroda ülésein, a sajtóban Lenin erélyesen harcolt azok ellen, akik az elmélet vagy a gyakorlat területén eltávolodtak a marxizmustól, hangsúlyozta, hogy erélyesen szembe kell szállni az opportunizmus és a reformizmus növekvő veszélyével. A bolsevikok támogatták a baloldaliakat Németországban, Olaszországban, Hollandiában és más országokban, felszólították őket, hogy tömörüljenek és fogjanak össze. Közeledik a nagyszabású forradalmi harcok korszaka, írta Lenin, s ilyen körülmények között a munkásosztálynak különösen nagy szüksége van erős, elvhű és a szocializmushoz hű pártszervezetre.

Csakhogya II. Internacionálé pártjainak forradalmárai akkoriban még nem látták tisztán, mennyire veszélyes az opportunizmus, nem voltak eléggé következetesek és határozottak a burzsoáziának a munkásmozgalomban működő ügynöksége elleni harcukban. Éppen ezért a bolsevikoknak a mensevikeken aratott győzelme nemzetközi jelentőségű esemény volt. A mensevikeknek a pártból való kiűzésével a bolsevikok megmutatták a többi szociáldemokrata párt forradalmi elemeinek, milyen engesztelhetetlenül kell harcolni az opportunizmus ellen, megmutatták, hogy ebben a harcban el kell menni a teljes szervezeti szakításig.

3. A bolsevikok lapja, a „Pravda”.

A IV. Állami Duma bolsevik frakciója

A prágai konferenciának a forradalmi fellendülés közeledtére vonatkozó megállapítása már három hónap múlva igazolódott. A tömegek forradalmi hangulatától a forradalmi fellendüléshez az a véres dráma adta meg a lökést, amely Szibériában a lénai aranybányákban játszódott le.

Az aranybányák tulajdonosai angol tőkések voltak, társaik pedig orosz tőkések, a cári család tagjai és magas rangú cári hivatalnokok. A tulajdonosok évente óriási profitot, közel 7 millió rubelt vágtak zsebre. A szibériai tajga isten háta mögötti vidékein a tőkések és segítőtársaik különösen vadul garázdálkodtak: éhbérrel díjazták a munkások rabszolgamunkáját, rothadt élelmiszert adtak el nekik, megbecstelenítették feleségüket és leányaikat. A munkások megsokallták a szörnyű sanyarga-

tást, összefogtak, és szervezetteren sztrájkba léptek. De minden követelésüket arcátlanul elvetették. „Politikai bűncselekménynek” minősítették még azt a követelésüket is, hogy a tulajdonosok bánjanak emberségesen munkásaikkal. A hatóságok elhatározták, hogy erőszakkal törik meg a munkások ellenállását. 1912. április 4-én egy csendőrtiszt parancsára a katonaság sortűzet nyitott a békésen felvonuló munkásokra, akik tárgyalni akartak az igazgatósággal. Több mint 500 ember meghalt vagy megsebesült.

A lénai vérfürdő híre végigfutott az országon, és haragra gerjesztette a munkásokat. Tömegsztrájkok, tüntetések, gyűlések kezdődtek. A „Zvezda” című bolsevik lap jelszavakat adott a mozgalomnak. Az igazság ragyogó fényével szétoszlatta ama zavaros hazugság homályát, amellyel a burzsoá sajtó szerette volna leplezni a cárizmus véres büntetését. Ezekben a napokban a „Zvezda” minden számát elkobozta a rendőrség, de példányainak egy része így is eljutott a munkásokhoz. A szociáldemokrata дума-frakció interpellációval fordult a cári kormányhoz a lénai sortűzzel kapcsolatban. Makarov cári miniszter az interpellációra pimaszul azt válaszolta: „Így volt, és így is lesz!” – s ezzel csak olajat öntött a tűzre. A tiltakozó sztrájkokban csaknem 300 000 munkás vett részt, majd a május 1-i sztrájkok már 400 000 munkást mozgósítottak.

A lénai napokban nagyszerűen megmutatkozott, milyen jelentősége van a proletariátus szempontjából a legális lapnak. A „Zvezda” hetilap volt, amely a haladó munkások számára készült. A pártnak szüksége volt a munkások legszélesebb rétegeihez szóló napilapra. S a munkások egy emberként csatlakoztak a bolsevikok felhívásához: munkával szerzett kopekjaikkal segítették egy ilyen lap megalapítását.

1912. április 22-én (május 5) Pétervárott megjelent a „Pravda” [„Igazság”], a Lenin által alapított bolsevik lap első száma. Ez lett Oroszország munkástömegeinek marxista napilapja. 1914 óta megjelenésének napja – május 5 – a munkássajtó ünnepe.

A „Pravda” országos legális pártlap volt, s óriási szerepet töltött be a munkásosztály életében.

A forradalmi harc fellángolására és a „Pravda” megjelenésére való tekintettel a Központi Bizottság Külföldi Irodája, Leninnel az élen, Krakkóba utazott, hogy közelebb legyen Oroszországhoz. A forradalom előtti „Pravda”-ban Lenin több mint 280

cikket tett közzé, s ezekkel a cikkekkel irányította a párt munkáját, megszabta politikai vonalát. A szerkesztőség tagjai és aktív munkatársai közé különböző időpontokban a következők tartoztak: N. N. Baturin, Gy. Bednij, K. Sz. Jeremejev, N. K. Krupszkaja, V. M. Molotov, M. Sz. Olminszkij, N. I. Podvojszkij, N. G. Poletajev, K. N. Szamojlova, N. A. Szkripnyik, I. V. Sztálin, J. M. Szverdlov. A „Pravda” munkájában részt vettek a párt legjobb erői. Gorkij is megjelentette írásait a lapban.

A „Pravda” új típusú legális munkásújság volt. Egy ilyen lap megszervezése nem volt könnyű feladat. Lenin rendkívül nagy gondot fordított a „Pravda”-ra. Mindent elkövetett, hogy a lapot harcos, forradalmi szellemben szerkesszék, következetesen érvényesítette az elvhű bolsevik irányvonalat. Figyelemmel kísérte a szerkesztőségnek és tagjainak munkáját, és megbírált a munka során elkövetett hibáikat. Különösen szigorúan bírálta el a békülékenyeket, köztük V. M. Molotovot, aki 1912-ben a „Pravda” szerkesztőségének titkára volt. Lenin üdvözölte azt az intézkedést, hogy a békülékenyeket eltávolították a szerkesztőségből.

A bolsevik „Pravda” állandó kapcsolatot épített ki a párt és a munkástömegek között. A lap minden számában tucatjával jelentek meg munkástudósítások. A tudósítók leírták a munkás nehéz, vigasztalan életét, konkrét tények alapján bemutatták a rendőri önkénnyt és elmondották, hogyan sanyargatják a tulajdonosok a munkásokat. Minden ilyen tudósítás félelmetes vádirat volt a cári rendszer és a kapitalista rend ellen. Valamivel több mint két év alatt a „Pravda”-ban 17 000-nél több munkástudósítás jelent meg. A lap köré a munkáslevelezők nagy serege tömörült, csupa állhatatos és bátor harcos, akik közvetítették a lenini eszméket és a bolsevik jelszavakat a tömegekhez.

Különösen fontos szerepe volt a „Pravda”-nak a munkásosztály sztrájkmozgalmának szervezésében. A lap minden száma hírt adott sztrájkokról. – Ezek igazi hadijelentések voltak a munka és a tőke között folyó harc frontjáról. Még jobban összeforrasztották a munkásokat, és az osztályharc fokozására buzdították őket. A „Pravda” megfogalmazta a munkások követeléseit, megszervezte, hogy más üzemek és más városok munkásai támogassák a sztrájkolókat, a munkások egyre újabb rétegeit vonta be a harcba. A „Pravda” ápolta az osztályszolidaritás

szellemét a munkástömegek körében. A harcoló proletariátus lelke volt.

A „Pravda” a munkásosztályban óriási tekintélynek örvendett. A munkások a maguk lapját látták benne, érdekeik tántoríthatatlan védelmezőjét. Az ország minden részéből csak úgy özönlöttek hozzá a forró szeretetet és őszinte hálát kifejező levelek. A munkások készek voltak mindenben támogatni lapjukat. A „Pravda”-t 40 000 példányban terjesztették, ugyanakkor a „Lucs” [„Fénysugár”] című likvidátor lap példányszáma alig érte el a 16 000-et. A munkássajtó javára a munkáscsoportokban gyűjtött összegek négyötöd részét a bolsevik lap kapta. 1914 nyarán a „Pravda”-nak már Oroszország 944 helységében voltak előfizetői, s ezek terjesztették a tömegek körében a „Pravda” által képviselt eszméket.

A „Pravda” nagy figyelmet fordított a parasztságra. Volt egy külön rovata „Paraszi élet” címmel. A lap tudósításokat közölt csaknem valamennyi európai és sok szibériai kormányzóságból. Ezekben a tudósításokban maguk a parasztok írtak egyszerű és közvetlen nyelven reménytelen nyomorukról, a földesúri elnyomásról és a kulákuksoráról.

A bolsevik lapban Leninnek számos cikke jelent meg a paraszi élet legkülönbözőbb oldalairól. A parasztok helyzete, írta Lenin, körülbelül így fest: egy földesúr körül, akinek több mint 2000 gyeszjatyina földje van, mintegy 300 parasztesz család él, amelynek ugyanannyi földje van. Ebből a földesúri nagybirtokból fakad a parasztok nyomora, ez az oka az éhínségeknek. A „Pravda” igyekezett meggyőzni a parasztokat arról, hogy a szolgaságot csak akkor rázhatják le, ha a munkásosztály vezetésével harcolnak a cár és a jobbágytartó földesurak ellen.

A „Pravda” jelentős szerepet töltött be a párt ideológiai munkájában. Legfontosabb feladata, Lenin szerint, a burzsoá ideológia és a revizionizmus elleni harc volt. A lap határozottan leleplezte a munkásmozgalomban a burzsoázia ügynökeinek szerepét betöltő opportunisták áruló tevékenységét. A lap szerkesztőségében összpontosult a párt szervező munkájának jelentős része. Itt rendezték a megbeszéléseket a helyi pártsejtek képviselőivel, ide futottak be a jelentések a gyári pártmunkáról; a lap közvetítette a Pétervári Bizottság és a Központi Bizottság utasításait. A „Pravda” elősegítette új üzemi pártszervezetek alakulását.

A cárizmus látta, milyen félelmetes forradalmi erő a „Pravda”, s mindenképpen igyekezett megakadályozni kiadását. A munkások azonban kitartóan támogatták lapjukat. Amikor az újságot elkobozták, a rendőrség általában a példányszámnak csak egy részét tudta lefoglalni: a lapot idejében kihordták a munkáskerületekbe. Az újságot óriási bírságokkal sújtották, de a munkások kopekonként összegyűjtötték a szükséges összegeket. Erre a cári hatóságok minduntalan betiltották a lapot. Nyolc ízben tiltották be, de mindig újra meg újra megjelent más-más címmel: mint „Rabocsaja Pravda” [„Munkásigazság”], „Szevernaja Pravda” [„Északi Igazság”], „Pravda Truda” [„A Munka Igazsága”], „Za Pravdu” [„Az Igazságért”], „Proletarszkaja Pravda” [„Proletár Igazság”], „Puty Pravdi” [„Az Igazság Útja”], „Rabocsij” [„A Munkás”], „Trudovaja Pravda” [„Munkásigazság”]. A bolsevik „Pravda” tehát mindig újjászületett, s mindig újra felharsant hívó szava a munkásnegyedekben.

A „Pravda” igazi munkásújság volt. A bolsevikok csak a munkások támogatásával valósíthatták meg merész tervüket: csak így adhattak ki a feketeszázás rendőrrezzsim viszonyai között legális napilapot, amely az illegális párt szerve volt, és következetesen forradalmi szellemben nevelte a munkástömegeket.

A „Pravda”-nak rendkívül nagy szerepe volt a bolsevik párt és a forradalom történetében. A bolsevikokat akkoriban pravdistáknak nevezték. A „Pravda” a forradalmi munkások egész nemzedékét nevelte fel, a forradalomért, a munkásosztály ügyéért, a nép érdekeiért küzdő odaadó és önfeláldozó harcosok száz ezreit. A „Pravda” előmozdította a párt jelentős növekedését, sorainak tömörülését, a tömegekkel való kapcsolatainak megszilárdulását.

A pravdisták nemzedékéből került ki a bolsevik párt több kiváló funkcionáriusa: M. M. Hatajevics, J. A. Jakovlev, I. D. Kabakov, G. N. Kaminszkij, J. M. Kocjubinszkij, E. I. Kving, N. A. Lakoba, B. P. Seboldajev, I. M. Varejksz.

A párt másik országos legális szerve a IV. Állami Duma bolsevik frakciója volt.

A duma-választások 1912 őszén zajlottak le a munkások szempontjából igen nehéz körülmények között. A rendőrség vadul üldözte a haladó munkásokat, a legszemérmetlenebb mesterkedésekhez folyamodott. A feketeszázások és a liberálisok több

helyen összefogtak a szociáldemokrata jelölt ellen. A likvidátorok igyekeztek megbontani a proletariátus sorait.

A párt, a rendőrség minden akadékoskodása ellenére, megindította a politikai munkát a tömegek körében a minimális program főbb követeléseinek érvényesítéséért, s e követeléseket összekapcsolta a szocializmusért folyó harc feladataival. A bolsevikok álláspontját Lenin fejtette ki a választási platformban. Ennek alapján a helyi bizottságok megszövegezték a munkások választási utasításait. A „Pravda” arra hívta fel a munkásokat, hogy a következetes és állhatatos demokrata munkásokra, vagyis a bolsevikokra szavazzanak, s egyben leleplezte a kadetokat, megbélyegezte a likvidátorokat.

A cári kormány aggodalommal figyelte a bolsevikok sikereit a választási kampányban. Próbálta elsősorban a központban letörni a munkások harci kedvét, s ezért Pétervár sok nagy gyárában beszüntette a meghatalmazottak választását. Ekkor a bolsevik Pétervári Bizottság felhívására 100 000 munkás sztrájkba lépett, s a cárizmus kénytelen volt engedni; vissza kellett vonnia határozatát. A pétervári győzelem felbátorította más helységek munkásait is.

A választási törvény csak hat ipari kormányzóságban adott lehetőséget arra, hogy a munkáskúria képviselőt válasszon: Pétervár, Moszkva, Vlagyimir, Kosztroma, Jekatyerinoszlav és Harkov kormányzóságban.

A hat kormányzóságban, amelyben az oroszországi proletariátus négyötöd része összpontosult, bolsevik képviselőket választottak. Ez a ragyogó győzelem nagyszerű tanúbizonysága volt annak, hogy a munkások többsége a bolsevikok pártját követi. Duma-képviselő lett A. J. Badajev, M. K. Muranov, G. I. Petrovszkij, N. R. Sagov, F. N. Szamojlov, R. V. Malinovszkij. (Az utóbbiról később kiderült, hogy provokátor volt.) A bolsevikokon kívül két mensevik képviselője is volt a dumának, ezeket nem ipari kormányzóságokban választották meg.

A bolsevik képviselők a cári dumában a nép életének legégetőbb kérdéseiben bátran síkraszálltak a párt álláspontja mellett. Az igazságnak megfelelő képet festettek a munkások nehéz helyzetéről, a parasztok nyomoráról, a nemzeti elnyomásról, a dolgozók szabad iskoláinak nélkülözhetetlenségéről, a cári kormány lázas háborús készülődéséről.

Az interpellációk a IV. Állami Dumában a bolsevikok még

félelmetesebb fegyverévé váltak, mint a III. Állami Dumában voltak. A házszabályok szerint az interpellációhoz legalább 30 aláírás kellett, de a szociáldemokratákhoz rendszerint csatlakoztak a trudovikok és egyes haladó képviselők más csoportokból. Az interpellációhoz általában valamilyen konkrét tényt használtak fel, valamelyik szakszervezet betiltását, valamelyik munkásújság üldözését, egy-egy bányaszerencsétlenséget, gyári robbanást, sztrájkolók letartóztatását, olyan eseteket, amikor például rendőrök megöltek egy parasztot stb. Mindez lehetővé tette a bolsevikok képviselőinek, hogy a дума szóközi emelvényéről képet adjanak a rendőri önkényről és a dolgozók szörnyű kizsákmányolásáról. A munkásképviselek hangja eljutott a tömegekhez, és még jobban felgerjesztette a cárizmussal, a földesurakkal és a tőkéssekkel szemben táplált gyűlöletüket.

A munkásosztály дума-képviselői három törvényjavaslatot készítettek: a nyolccórás munkanapról, a társadalombiztosításról, a nemzeti egyenjogúságról. Ezeket a tervezeteket közzétette a „Pravda”.

A bolsevik képviselők nem szorítkoztak a дума-beli tevékenységre. Nagy munkát végeztek a dumán kívül is: bejárták az iparvidékeket, gyárakat látogattak, munkásgyűléseken beszámoltak munkájukról, elbeszélgettek a munkásokkal, részt vettek a „Pravda” munkájában. Sztrájk esetén a sztrájkban nem álló munkások közt megszervezték a sztrájkolók megsegítését. Tevékenyen részt vettek az illegális párt életében: beszédeket mondtak illegális pártgyűléseken, segítették a helyi pártszervezeteket munkájukban, teljesítették a Központi Bizottság különféle megbízatásait.

A bolsevikok kis csoportját a dumában állandóan üldözték. Éles hangú leleplező beszédeiket minduntalan félbeszakították a dühtől tajtékozó feketeszázások. A elnök sokszor megvonta a szót a bolsevik szóközöktől. A frakció bátor magatartásával megnyerte a munkások bizalmát, és nagy tekintélyre tett szert a munkásosztály körében. A bolsevik frakció kiemelkedő szerepet töltött be az ország politikai életében. A munkásképviselekben látták igazi védelmezőiket a paraszti tömegek és az elnyomott nemzetiségek is. „Mi, Kazino község parasztjainak egy csoportja, miután a munkássajtóból megismerkedtünk az Állami Dumában kialakult helyzettel, arra a meggyőződésre jutottunk, hogy csak a hat munkásképviselek áll hivatása magaslatán, és csak ők azok,

akik állhatatosan és következetesen védelmezik az egész dolgozó tömeg érdekeit; szívből kívánunk önöknek sikert nehéz munkájukhoz. Mi önökkel vagyunk” – írta a parasztok egy csoportja, s ez a tömegek hangja volt.

A párt Központi Bizottsága irányította a frakció tevékenységét. A képviselők gyakran utaztak külföldre Leninhez, és tanácskoztak vele. Lenin írta meg sok olyan beszédnek a vázlatát, amelyet aztán a bolsevik képviselők a дума szónoiki emelvényéről mondtak el. A párt vezetésével, a tömegekkel szoros kapcsolatban, a legális és az illegális munka összekapcsolásával alakult ki a *forradalmár parlamenti képviselőnek*, a munkásosztály igazi képviselőjének új típusa.

A „Pravda”, a bolsevik képviselők, az illegális pártszervezetek szoros kapcsolatot tartottak fenn egymással. 1912 decemberében a frakció interpellációt nyújtott be a szakszervezetek üldözésével kapcsolatban. A párt a munkások körében hangulatot teremtett a proletariátus helyzetét érintő első interpelláció mellett. A „Pravda” rendszeresen beszámolt a szakszervezetek elleni hajszárról. A Pétervári Bizottság illegális röplapon felhívta a munkásokat, hogy egynapos sztrájkkal támogassák az interpellációt. S miközben a dumában Badajev leleplezte a cári hatóságok mesterkedéseit, több nagy gyárban leállt a munka – a munkások közös erővel támogatták képviselőjüket.

1914 márciusában sorozatos mérgezések fordultak elő a rigai Provodnyik-gyár és a pétervári Treugolnyik-gyár munkásnői körében. A Pétervári Bizottság illegálisan terjesztett kiáltványában tiltakozó sztrájkra hívta fel a tömegeket. A „Pravda” sok anyagot közölt a munkásnők szörnyű kizsákmányolásáról. A bolsevik frakció interpellációt terjesztett be. A dumában felemelte szavát az egyik bolsevik képviselő. A munkásnők bestiális sa nyargatása elleni tiltakozó sztrájkokban csaknem 120 000 munkás vett részt.

A bolsevikok tehát ügyesen összekapcsolták a „Pravda” munkáját és a képviselők дума-beli tevékenységét a párt illegális munkájával.

4. A párt a forradalmi harc élén

A munkásmozgalom továbbra is fejlődött. 1912-ben több mint 1 millió, 1913-ban 1 272 000 munkás sztrájkolt. A gazdasági és a politikai harc összefonódása létrehozta a forradalmi tömegsztrájkot. A munkásosztály ismét támadásba lendült a tőkések és a cárizmus ellen.

A sztrájkoknak országos jelentőségük volt. Felrázták, harcra keltették a nép nagy tömegeit. 1910–1914-ben, nyilvánvalóan szépitett adatok szerint, több mint 13 000 parasztmegmozdulásra került sor. A parasztok feldúlták a földesúri uradalmakat és a kulákok tanyáit; gabonát, jószágot, felszerelést foglaltak le. A cári hadseregben is egyre gyakrabban robbant ki az elégedetlenség. 1912 júliusában Turkesztánban fegyveres felkelést szerveztek az utászok, 1913 januárjában Kijevben lázadtak fel a katonák. Érelődött a felkelés a balti- és a fekete-tengeri hajóhadban.

Oroszország belépett az újabb forradalmi fellendülés szakaszába.

A forradalmi fellendülés új történelmi feltételek között bontakozott ki: gyors ütemben fejlődött a kapitalizmus, az osztályok és a pártok élesen elhatárolódtak, csődöt mondott a sztoli-pini politika. A proletariátus létszáma jelentősen nőtt, fejlődött tudatossága. Sokat változott a forradalom által felrázott és a három дума tapasztalataival gazdagodott parasztság. Az értelmiség soraiban újabb demokratikus erők jelentek meg. Az oroszországi forradalmi harcok olyan körülmények között bontakoztak ki, amikor erősödött a munkásmozgalom Európában és ébredezett Ázsia. Újabb cselekvési lehetőséget kapott az illegális bolsevik párt, amely megtisztult az opportunistáktól, egységes volt, a munkások legjavából vezető réteget nevelt, nagy befolyása volt a tömegekre.

Az élet igazolta a prágai konferencia irányvonalának helyességét. Össze kellett hát foglalni azokat a tapasztalatokat, amelyeket a párt az új körülmények között munkája során szerzett, s meg kellett jelölni a forradalom előkészítése érdekében megoldandó feladatokat. Ezt a munkát a Központi Bizottságnak a pártfunkcionáriusokkal tartott két tanácskozása végezte el: az egyik Krakkóban zajlott le 1912 decemberében, a másik Poroninban (Krakkó mellett) 1913 szeptemberében. A tanácskozásokon részt vettek az Állami Duma bolsevik képviselői és Pé-

tervár, Moszkva, a központi iparvidék, Ukrajna, az Urál, a Kaukázus pártszervezetének küldöttei. A tanácskozások Lenin vezetésével határozatokat hoztak a pártmunka legfontosabb kérdéseiről. Hangsúlyozták, hogy a pártszervezeteknek az illegális és a legális tevékenység összekapcsolásával tovább kell fejleszteniük és meg kell szervezniük a tömegek különféle forradalmi megmozdulásait, kiváltképpen a forradalmi tömegsztrájkokat és az utcai tüntetéseket, hogy a parasztokat be kell vonniuk a munkások akcióival egyidejű és minél jobban összehangolt forradalmi tömegmozgulusokba.

Megállapították, hogy a szervezeti építés egyetlen helyes típusa az illegális párt mint illegális sejtek összessége, amelyeket a legális és féllegális munkásegyletek hálózata vesz körül. Minden üzemben pártbizottságokat kell alakítani a legaktívabb munkásokból. Minden legális munkásegyletben pártcsoporthat kell alakítani, amely szigorúan pártszerű szellemben irányítja a munkát.

A Központi Bizottság a poronini tanácskozásról kiadott közleményében a pártszervezetekhez fordulva ezt írja:

„Az út ki van jelölve. A párt megtalálta a jelenlegi átmeneti időszaknak megfelelő fő munkaformákat. A régi forradalmi zászlóhoz való hűség az új helyzetben, az új munkafeltételek közepette is kiállta a próbát. A legnehezebb időn túl vagyunk, elvtársak. Új idők kezdődnek. Óriási fontosságú események következnek, amelyek eldöntik hazánk sorsát.

Munkára fel!” (Az SZKP . . . határozatai. I. rész. 354. old.)

A proletariátus sikeres harcának előfeltétele sorainak harcos egysége volt. A Központi Bizottság krakkói tanácskozása a párt egyik legfőbb feladataként a *munkásmozgalmat egységéért* való harcot tűzte ki, és kiadta a jelszót, hogy az egységet alulról, maguknak a munkásoknak kell megteremteniük az illegális szervezet és a forradalmi taktika elismerése alapján.

Az alulról megteremtendő egység jelszava megfelelt a munkástömegek hangulatának. Az 1905-ös forradalom tapasztalatai alapján a munkások megértették, hogy mennyire káros a megosztottság, és új forradalmi harcba indulva, sürgették az egységet. A bolsevikok tudták a legjobban, mekkora jelentősége van a

proletár hadseregben az egység elvének. Ezt hangsúlyozta igen erőteljesen Lenin is: „A szétforgácsolt munkásság – semmi. Az egyesült munkásság – minden.” (Lenin Összes Művei. 24. köt. 191. old.) A proletariátus egységének alapja: osztályérdekeinek és céljainak egysége, az osztályfegyelem, a többség akaratának elismerése. Lenin a munkásmozgalom egységének marxista fel-fogását magyarázva ezt írta.

„A munkásosztály számára szükséges az egység. Az egység csupán egységes szervezet révén valósítható meg, amelynek határozatait az összes öntudatos munkások önként, meggyőződésüknek megfelelően végrehajtják. Megvitatni egy kérdést, különböző véleményeket nyilvánítani és meghallgatni, megismerni a szervezett marxisták *többségének* a nézetét, kifejezésre juttatni ezt a nézetet az összes tagok nevében hozott határozatban, lelkiismeretesen végrehajtani ezt a határozatot – ez az, amit a világon mindenütt, az összes értelmes emberek *egységnek* neveznek. S az ilyen egység végtelenül drága, végtelenül fontos a munkásosztály számára.” (Ugyanott, 190–191. old.)

A munkásosztály egysége elsősorban ideológiai és politikai egység. Ilyen egység a munkásszervezetek egysége, s elsősorban a párt egysége nélkül lehetetlen. Ezt az egységet próbálták aláásni a likvidátorok és a trockisták, de szakadár tevékenységüket az „egység” hamis jelszavával álcázták. Ezért le kellett leplezni e magasztos jelszóval űzött csalárd játékukat, pellengérre kellett őket állítani mint egységbontókat.

A likvidátorok egyre nyíltabban szembeszálltak az illegális párttal, ócsárolták a forradalmi „illegalitást” és egy „nyílt” párt megalakítása mellett agitáltak. Gyalázták, „sztrájkosdi hazard-játéknak” nevezték a munkások hősi sztrájkharcát. Saját lapjaik voltak, és sok helyütt, többek között Pétervárott, Moszkvában és Jekatyerinoszlavban saját szervezetük, úgynevezett „kezdeményező csoportjuk” is működött. Tulajdonképpen önálló pártot alakítottak, ha gyöngén szervezettet is. Még tartották pozícióikat a különféle legális szervezetekben, és lépten-nyomon gáncsolták a munkások akcióegységének megvalósulását.

A likvidátorok ellen, a munkásmozgalom egységéért vívott harcban igen nagy jelentősége volt annak, hogy a bolsevikok a

dumában önálló frakciót alakítottak. A munkásosztály persze nagy fontosságot tulajdonított parlamenti képvisellete egységének, meg kellett hát magyarázni a tömegeknek, hogy ez a lépés helyes, és hogy a bolsevikok, amikor erre a lépésre elszánták magukat, éppen a proletariátus érdekeit tartották szem előtt.

A bolsevikok és a mensevikek eleinte közös szociáldemokrata frakciót alkottak a dumában. Ebben a frakcióban rendkívül fonák helyzet alakult ki. A hat bolsevik képviselőt több mint 1 millió munkást összpontosító ipari kormányzóságok küldték a dumába, a hét likvidátor mensevik képviselőt pedig nem ipari kormányzóságok, amelyekben összesen csak 136 000 munkás élt. De a likvidátorok, egy szavazatnyi véletlen fölényüket kihasználva, lábbal tiporták a bolsevik képviselők legelemibb jogait. Így aztán a munkások elenyésző kisebbségét képviselő likvidátor mensevikek semmibe vették a munkások óriási többségének akaratát, megbontották a munkásosztály egységét. A Központi Bizottság krakkói tanácskozása határozatot hozott, hogy követelni kell a bolsevikok és a mensevikek egyenlőségét a frakcióban. A párt a munkások ítélőszéke elé vitte ezt a kérdést. A lapok hasábjain, a pártszervezetekben, a munkásgyűléseken heves harc indult meg, s ennek eredményeképpen az öntudatos munkásoknak több mint kétharmada a bolsevik „hatos csoport” mellett foglalt állást. S amikor 1913 őszén megalakult az önálló bolsevik frakció, a munkások többsége ezzel lépett kapcsolatba, nem pedig a likvidátor „hetes csoporttal”. Ezzel igen jelentős győzelmet arattak a bolsevikok.

A bolsevikok eredményesen küzdöttek a likvidátorok leváltásáért a legális szervezetekben betöltött pozíciókból. A maguk oldalára állították a szakszervezeteket. Pétervárott a bolsevikok vezették csaknem az összes szakszervezetet; a likvidátorokat csak az irodai alkalmazottak, a műszaki rajzolók és a gyógyszerészek szakmai szervezete követte. Moszkvában valamennyi szakszervezet bolsevik vagy a bolsevikokhoz közel álló szakszervezet volt.

Jelentős győzelmet arattak a bolsevikok a társadalombiztosítási kampányban is, vagyis a betegsegélyező pénztárak választásain; ezeket a pénztárakat annak a törvénynek az alapján hozták létre, amelyet a дума a munkások nyomására az állami társadalombiztosításra vonatkozólag elfogadott. Heves harcok dúltak a bolsevikok és a likvidátorok között az országos és a pé-

tervári társadalombiztosítási intézet választásain. A „Pravda” közzétette a jelöltek listáját és a választók utasításait a jelöltek számára. A megválasztottak több mint 80 százaléka pravdista volt.

A munkásosztály a bolsevik zászló alatt tömörült. Az illegális forradalmi párt elleni akciók nem jártak sikerrel a munkások körében, s a bolsevizmus ellenségei új cselhez folyamodtak. Trockij, az „egyesülés” lobogója alatt, a különféle bolsevikellenes csoportokból blokkot tákolt össze. A trockisták a „frakciónkivüliség” leple alatt a legszemérmetlenebbül próbálták lóvá tenni a munkásokat, s ez igen megnehezítette a likvidátorok leleplezését. Éppen ezért a trockisták a nyílt likvidátoroknál is ártalmasabbak voltak.

1912 augusztusában Trockij konferenciát hívott egybe, s ezen a konferencián megalakították a bolsevikellenes blokkot. A blokk opportunistá jellegét világosan mutatta a konferencián elfogadott platform, amelyben egyáltalán nem szerepeltek olyan követelések, mint a demokratikus köztársaság, a földesúri földeknek a parasztok javára való elkobzása, a nemzetek önrendelkezési joga. A munkások nem támogatták ezt a kísérletet, amely egy centrista, de lényegében likvidátor oroszországi párt létrehozását célozta. Nem voltak hajlandók ehhez a pártellenes blokkhoz csatlakozni a lengyel szociáldemokraták és a plehanovisták sem. Csakhamar kiléptek a blokkból a vperjodisták, s nyomukban a lett szociáldemokraták, de nemsokára szétszéledtek a többiek is. Az augusztusi blokk a bolsevikok csapásai alatt alig egy-másfél év alatt teljesen széthullott.

A likvidátor sztolipini „munkáspárt” csak vegetált, a bolsevikellenes blokk trockista terve pedig teljesen megghiúsult. Ennek elsősorban az a magyarázata, hogy a bolsevikok Lenin vezetésével mindvégig kíméletlen harcot folytattak az opportunizmus ellen, megmutatták a munkásosztálynak, mennyire ártanak ügyüknek az opportunisták, s a munkásokat minden opportunistá söpredék gyűlöletére nevelték. A cárizmus rendőri önkénye és a tőkés elnyomás ellen vívott sokéves kitartó harc megedzette az oroszországi proletariátust, kiváló harcos, forradalmi tulajdonságokat fejlesztett ki benne. S amikor az országban érlelődött a forradalmi válság, a munkások ismét forradalomba indultak, és felháborodva elfordultak a likvidátoroktól és trockista szekértolóiktól, akik a forradalmi harcról való lemond-

dást hirdették. Ennek eredményeképpen az öntudatos munkások négyötöde, a proletariátus óriási többsége a bolsevikok mellé állt. A bolsevikoknak mindenekelőtt azért sikerült megteremteniük a munkásmozgalom egységét, mert megvédték az opportunistáktól megtisztított párt egységét.

A II. Internacionálé vezetői az opportunisták segítségére siettek. 1914 júliusában Brüsszelben tanácskozást hívtak össze állítólag azért, hogy „eszmecserét” folytassanak az OSZDMP egységének helyreállításáról. A bolsevikok elmentek erre a tanácskozásra, és az alábbi feltételeket támasztották: határozottan és fenntartás nélkül fogadják el a likvidátorságról hozott párthatározatokat, ismerjék el, hogy az illegális párt soraiban túrhetetlenek az illegalitás és a forradalmi tömegsztrájkok elleni akciók, megengedhetetlen a legális munkáspárt hirdetése, a programadó jelszavakról – a demokratikus köztársaság és a földesúri földek elkobzásának követeléséről – való lemondás. Minden olyan marxista pártnak, amely becsben tartja programját, forradalmi elveit és a pártszerűséget, kötelessége volt védelmezni ezeket a követeléseket. Az opportunisták ellenségesen fogadták az egység lenini feltételeit. A bolsevikok így leleplezték az opportunisták pártellenes magatartását, és megghiúsították az önálló bolsevik párt megszüntetésére tett kísérletet.

A fellendülés éveiben élesen felvetődött a munkásmozgalom *nemzetközi egységének* kérdése. Az imperializmus fokozta a nemzeti elnyomást és szította a nemzetiségi viszályokat. A burzsoázia szerette volna nemzetiség szerint is megosztani a munkásokat. A soknemzetiségű Oroszország elnyomó nemzetének munkásai által vívott osztályharc egybeolvasztása rendkívül nagy jelentőségű feladat volt. A forradalom utáni éveket a feketeszázas sovinizmus tobzódása és az összes nemzetek burzsoáziája körében elhatalmasodó nacionalizmus jellemezte. A határvidékek egyes munkásszervezeteiben erősödtek a nacionalista tendenciák. A legkülönbözőbb nacionalista elhajlók – bundisták, grúz mensevikek, ukrán és örmény szociáldemokraták (úgynevezett „specifikusok”) – s velük vállvetve a likvidátorok és a trockisták hevesen támadták a pártnak a nemzeti kérdésre vonatkozó programját. Mindez veszélyeztette a munkásmozgalom szilárd osztályjellegét és harci egységét.

Magától értetődik, hogy a nemzeti kérdés jelentős helyet foglalt el a párt munkájában. A Központi Bizottság krakkói és po-

ronini tanácskozása ebben a kérdésben külön határozatokat hozott. Lenin „Kritikai megjegyzések a nemzeti kérdéssel kapcsolatban” és „A nemzetek önrendelkezési jogáról” című cikkeiben kifejtette és megokolta a nemzeti kérdésre vonatkozó marxista programot és a párt nemzetiségi politikáját. Sok bolsevik írt akkor a nemzeti kérdésről. Műveik közül ki kell emelni Sztálin „Marxizmus és nemzeti kérdés”, Sz. G. Saumjan „A kulturális nemzeti autonómiáról”, P. I. Sztucska „Az orosz–lett proletáregység” című művét.

Lenin rámutatott arra, hogy a *burzsoá nacionalizmus* és a *proletár internacionalizmus* két, egymással kibékíthetetlen világnézet. A nacionalista a szűk nemzeti érdekeket helyezi mindenek fölé, az internacionalista pedig a munkások nemzetközi osztályszolidaritását.

A nemzeti kérdés, írta Lenin, része a forradalom általános kérdésének. Ha a kapitalizmusban lehetséges nemzetiségi béke, akkor ez csak az állam következetes, teljesen demokratikus köztársasági berendezése esetén érhető el. Oroszország teljes demokratizálásához az szükséges, hogy győzzön a polgári demokratikus forradalom. A bolsevikok, a forradalmat tartva szem előtt, sikraszállnak programköveteléseiért: a nemzetek önrendelkezési jogáért, vagyis a különváláshoz és önálló államalakításhoz való jogukért; azoknak a nemzeteknek a területi autonómiájáért, amelyek valamilyen oknál fogva az illető állam kebelében kívánnak maradni; valamennyi nemzet és nyelv teljes egyenjogúságáért.

Ez a nemzeti program előmozdítja majd a munkásosztály sikeres harcát a szocializmusért. A proletariátus érdekei a kapitalizmus ellen vívott harcban megkövetelik valamennyi nemzet munkásainak legszorosabb egységét, egy egységes proletárszervezetben való összeforrásukat. A munkásosztálynak, hogy az egyes nemzetekben a legcsekélyebb bizalmatlanságot is eloszlassa, küzdenie kell a nemzetek teljes egyenjogúságáért, mert csak ezen az alapon kövacsolódhat ki baráti egység a proletariátus osztályharcában. A nemzetek önrendelkezési jogának programjelszava kitűnő eszköz a munkások internacionalista nevelésére és az elnyomott nemzetiségek dolgozó tömegeinek a proletariátus köré való tömörítésére. A párt nemzeti programjának lényege, írta Lenin, a következőkben foglalható össze:

„A nemzetek teljes egyenjogúsága; a nemzetek önrendelkezési joga; az összes nemzetek munkásainak egyesülése – erre a nemzeti programra tanítja a munkásokat a marxizmus, erre tanítja őket az egész világ tapasztalata és Oroszország tapasztalata.” (Lenin Összes Művei. 25. köt. 315–316. old.)

A nemzeti kérdés bolsevik elmélete hatalmas csapást mért a munkásmozgalomban a nacionalizmusra. A bolsevikok a proletariátus ideológiájának és politikájának internacionalizmusát védelmezve, egyszersmind haladónak tartották és energikusan támogatták az elnyomott népek polgári-nemzeti felszabadító mozgalmait, a nemzeti-gyarmati iga elleni harcukat. Lenin ezt írta: „*Amennyiben* az elnyomott nemzet burzsoáziája harcol az elnyomó ellen, *annyiban* mindig, minden esetben és mindenkinél határozottabban *támogatjuk*, mert a legbátrabb és legkövetkezetesebb ellenségei vagyunk az elnyomásnak. Amennyiben az elnyomott nemzet burzsoáziája *saját* burzsoá nacionalizmusát hirdeti, ellene vagyunk. (Ugyanott, 273. old.)

A nemzeti kérdésre vonatkozó lenini programnak nemzetközi jelentősége volt. Ez a program a II. Internacionálé pártjainak burzsoá nacionalista, antimarxista elmélete és gyakorlata ellen irányult. Ezek a pártok lenézéssel kezelték az elnyomott népeket, és egyre nyíltabban támogatták az imperialista nagyhatalmak gyarmati politikáját.

Azok az elvi tételek, amelyeket Lenin ezekben az években a munkásmozgalom nemzetközi egységéről és a proletárszervezetek nemzetközi típusáról kidolgozott, számottevően gazdagították a pártról szóló tanítást.

A nemzeti elnyomás legjelentéktelenebb megnyilvánulásai és a nacionalizmus legkülönbözőbb válfajai elleni kíméletlen harcban a bolsevikok megteremtették valamennyi oroszországi nép munkásainak egységét, s az orosz munkások, a munkásmozgalom derékhada és vezető ereje köré tömörítették őket. A párt felvette soraiba valamennyi nemzetiség legjobb fiait, a bolsevik szervezetek az ország különféle vidékein sok nemzetiség dolgozói körében fejtettek ki forradalmi tevékenységet. A proletár internacionalizmus példaképe a kaukázusontúli pártszervezet volt. Ez a szervezet különféle nemzetek munkásait egyesítette: oroszokat, grúzokat, örményeket, azerbajdzsánokat.

Jelentős sikereket értek el a bolsevikok a nemzetiségi szociáldemokrata szervezetekben. A lengyel marxisták részt vettek a poronini tanácskozáson, s támogatták a bolsevikokat. A lett szociáldemokraták kongresszusa elítélte a likvidátorokat. Az észt és a litván marxisták a pravdista irányvonalat követő legális újságokat adtak ki.

A munkásmozgalom fellendülésével párhuzamosan nőtt és erősödött a bolsevik párt. A reakció nehéz évei után a bolsevikok az illegalitás nehéz viszonyai között *újjaalakították a tömegpártot*, s erős vezetőséget állítottak az élére: a Központi Bizottságot, a Központi Bizottság Orosz és Külföldi Irodáját. Volt a pártnak jelentős napilapja és önálló parlamenti frakciója, néhány területi és több városi bizottsága, sok üzemi pártsejtje, a munkásosztály legális szervezeteiben pedig pártcsoportok működtek. A Központi Bizottság csaknem 100 szervezettel és csoporttal tartott fenn kapcsolatot – Vlagyivosztoktól Varsóig és Vologdától Taskentig. A Központi Bizottság és a helyi pártszervezetek rölapokkal reagáltak az ország életének minden fontosabb eseményére. Ugyanakkor a pártnak a szüntelen üldözések ellenére is volt ereje ahhoz, hogy a „Pravda” mellett kiadja a „Proszvescsenyije” [„Művelődés”], „Voproszi Sztrahovanyija” [„A Társadalombiztosítás Kérdései”], „Rabotnyica” [„Munkásnő”] című legális folyóiratokat, és több szakszervezeti lapot szerkesszen bolsevik szellemben.

A bolsevik párt vezette a proletariátus harcának minden megnyilvánulását és formáját. Szervezte a munkások „részleges követeléseieiért” folyó harcot, megbonthatatlan egységbe olvasztva össze a proletariátus gazdasági szükségleteit és politikai érdekeit. A bolsevikok arra tanították a munkásokat, hogy nem szabad szó nélkül hagyniuk a cárizmus egyetlen önkényes cselekedetét, egyetlen gáztettét sem.

A párt, következetesen érvényesítve forradalmi irányvonalát, egyszersmind állhatatosan törekedett arra, hogy akár a legcsekélyebb mértékben javuljon a munkások helyzete. Lenin később ezt írta a bolsevikok e taktikájáról. „Mi mindig azt tanítjuk, hogy az a szocialista párt, mely a reformokért folyó harcot nem egyesíti a munkásmozgalom forradalmi módszereivel, szektává válhat, elszakadhat a tömegektől és ez a legkomolyabb veszély, mely az igazi forradalmi szocializmus sikerét fenyegeti. (Lenin Művei. 21. köt. 432. old.)

A proletariátus forradalmi osztályszellemű nevelésében különleges helyet foglaltak el a május 1-jék, 1905. január 9-nek és a lénai vérfürdőnek az évfordulóí. A harc e nagy napjairól való megemlékezés céljából a párt már jó előre megkezdte a munkát a tömegek között, mozgósította s arra szólította fel a munkásokat, hogy sztrájkoljanak és tüntessenek ezeken a napokon. A cári rendőrség, minden drákói intézkedés ellenére is, képtelen volt megakadályozni a munkástömegeknek a bolsevik jelszavakhoz való csatlakozását. Január 9-én 1913-ban mintegy 200 000 munkás, 1914-ben pedig negyedmillió munkás sztrájkolt; a május 1-i felvonuláson 1913-ban 420 000, 1914-ben több mint félmillió munkás vett részt.

A bolsevikok mindenütt – a tömegsztrájkok során, az utcai tüntetéseken, a gyárkapuk előtt tartott gyűléseken – a forradalomról beszéltek mint egyetlen megoldásról, és olyan jelszavakat tűztek ki, amelyek kifejezésre juttatták a nép titkos vágyait: a demokratikus köztársaságot, a nyolcórás munkanapot, a földesúri földeknek a parasztok javára való elkobzását. A munkások forradalmi sztrájkjainak és forradalmi követeléseinek híre a parasztok kunyhóiba, a katonák kaszárnyáiba is eljutott. A munkások forradalmi harcát példaképnek tekintették a feudális szolgaság által kétségbeesésbe kergetett parasztok és a jogfosztottságuk miatt lázongó katonák. A munkásosztály a nép vezéréként lépett fel, kibontotta a forradalom zászlaját, felvilágosította és a forradalomra szervezte a tömegeket.

A bolsevik párt lankadatlanul és következetesen harcolt a fenyegető imperialista háború ellen. 1912 októberében, amikor kitört a Balkán-háború, a Központi Bizottság felhívást tett közzé „Oroszország összes állampolgáraihoz” címmel. A felhívást Lenin írta, és leleplezte benne az imperialisták, legfőképpen az orosz cárizmus balkáni cselszövényeit. A felhívás minden fontosabb európai nyelven megjelent, és ismertté vált több ország munkásai körében. A „Pravda” számos cikkben leplezte le az imperialistákat, feltárta a tömegek előtt az igazságot a készülő háborúról, mely példátlan szenvedéseket zúdít majd a népekre, és óriási hasznot hoz a földbirtokosoknak és a tőkéseknek. Lenin hangsúlyozta, hogy „a béke egyetlen biztosítéka a munkásosztály szervezett, öntudatos mozgalma”. (Lenin Összes Művei 23. köt. 144. old.) A közeledő háború ellen vívott harcban rendkí-

vül világosan mutatkozott meg, hogyan védi a munkásosztály az egész nép érdekeit.

A munkásmozgalom hullámai mind magasabbra csaptak. 1914 első felében mintegy másfél millió munkás sztrájkolt. Egymást érték a sztrájkok. A január 9-e alkalmából szervezett sztrájkokat újabb sztrájkok követték, amelyek a pétervári gyárak munkásnői körében előfordult tömeges mérgezések elleni tiltakozás jegyében zajlottak le. A május 1-i ünnep után megkezdődött a bakui munkások általános sztrájkja. Bátor harcuk támogatása céljából megmozdultak Pétervár, Moszkva és más városok munkásai. 1914. július 3-án a rendőrség tüzet nyitott a Putyilovgyári munkások gyűlésére. A véres leszámolás országszerte szörnyű felháborodást keltett. A Pétervári Bizottság sztrájkra hívta fel a főváros proletárjait. Július 4-én 90 000, 7-én 130 000, 11-én 200 000 munkás sztrájkolt. Sorozatos tüntetések kezdődtek. A munkások tiltakoztak a cári hatóságok gáztettei és a közeli háború ellen. Sztrájkba léptek Moszkva munkásai. Barikádok jelentek meg Pétervár és Lódz utcáin. A bolsevik párt vezetésével a sztrájkmozgalom 1914 nyarán nagyobb méreteket öltött, mint 1905 nyarán.

Oroszországban forradalmi válság robbant ki. A földesurak és a burzsoázia egymást okolták azért, hogy képtelenek megbirkózni a forradalmi tűzvénnyel. Egy feketeszázas újság pgromcikkét közölt ezzel az ékes címmel: „Akasztófára Badajevvel.” A cikk a munkásmozgalom harcosaival való fizikai leszámolást sürgette. A cári kormány „kivételes” rendszabályokhoz folyamodott. Pétervár katonai táborra emlékeztetett. Július 8-án betiltották a „Pravdá”-t. Megindult a bolsevikok tömeges letartóztatása.

A forradalmi fellendülést félbeszakította a világháború kitörése.

Rövid összefoglalás

Az újabb forradalmi fellendülés éveiben (1910–1914) a bolsevik párt az ország életében a legjelentősebb politikai erőnek bizonyult.

Az az engesztelhetetlen harc, amelyet a bolsevikok a munkásmozgalom minden fontosabb kérdésében a mensevikek ellen vívtak, azzal végződött, hogy a prágai konferencián a likvidá-

tor mensevikeket, a munkások ügyének árulóit kiűzték az OSZDMP-ből. A pártnak az opportunistákkal való teljes szakítása döntő jelentőségű tényező volt az oroszországi önkényuralom és kapitalizmus megdöntése és az egész nemzetközi munkásmozgalom sorsa szempontjából. A konferencia meghatározta, milyen politikai irányvonalat és taktikát kell követnie a pártnak a forradalmi fellendülés viszonyai között.

A bolsevikok a likvidátorok, trockisták, nacionalista elhajlók szétzúzása után az illegális és a legális munka összekapcsolásával megnyerték a munkásosztály többségét. Ez történelmi jelentőségű győzelme volt a munkásmozgalom egységére törekvő pártnak. A párt azért arathatott győzelmet, mert erélyesen harcolt a munkásmozgalomnak a burzsoá hatásoktól való megtisztításáért, és mert helyes politikájával tömörítette a proletariátus összes forradalmi erőit.

A „Pravda” gyarapította és erősítette a párt kapcsolatait a munkásosztállyal. A haladó pravdisták munkások nemzedéke később kiemelkedő szerepet töltött be a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban és a szocializmus építésében. A bolsevik párt mesterien használta fel a legális sajtót és a parlamenti szószéket a tömegek forradalmi nevelésére.

Jelentős szerepe volt a párt munkájában a nemzeti kérdésnek. Abban az időben, amikor a munkásmozgalomban egyre fokozódott a nacionalista propaganda, a bolsevik párt mintaképe volt a proletár internacionalizmusnak, következetesen harcolt a nagyhatalmi sovinizmus és a nacionalizmus ellen. Oroszország nemzetiségi vidékeinek bolsevik szervezetei harcoltak a nacionalista pártok és áramlatok ellen, s a proletár internacionalizmus szellemében nevelték a tömegeket. A nemzeti kérdésre vonatkozó lenini program és a párt nemzetiségi politikája meggyőzte az elnyomott népeket arról, hogy érdekeiket és jogaikat csak a bolsevikok védelmezik igazán.

A bolsevik párt elsajátította és ügyesen felhasználta a munkásmozgalom összes harci és szervezeti formáit, és mesterien tért át egyik formáról a másikra. Vezette a proletariátus küzdelmeit akkor, amikor az országban érlelődött a forradalmi válság. A bolsevikok által irányított munkásosztály volt a vezetője az egész nép felszabadításáért vívott forradalmi harcnak.

A bolsevik párt egész forradalmi, internacionalista tevékenységével felkészült az imperialista világháború megpróbáltatásaira.

A BOLSEVIK PÁRT AZ IMPERIALISTA VILÁGHÁBORÚ ÉVEIBEN. A MÁSODIK OROSZORSZÁGI FORRADALOM (1914–1917 FEBRUÁR)

1. *Az első világháború kitörése és okai.*

A II. Internacionálé csődje

Az imperialista világháború 1914. július 19-én (augusztus 1) kezdődött. A háborút az imperializmus éles ellentmondásai idézték elő.

Az imperializmust, mint a kapitalizmus legfelső és utolsó fokát, a monopóliumoknak – a szindikátusoknak, a trösztöknek, a milliomos tőkések egyesüléseinek – uralma jellemzi. Maroknyi monopoltőkés kezében roppant tőkék gyülemlettek fel. Nyeregségyvágytól űzve a tőke rávetette magát a gyarmatokra, a gazdaságilag elmaradott országokra. A XX. század elejéig néhány nagy tőkésállam az egész világot felosztotta egymás közt.

Az imperializmus idején, amikor óriási monopóliumok uralkodnak, mind a gazdasági, mind a politikai életben fokozódik a fejlődés egyenlőtlensége. A fejlődés egyenlőtlensége ugrásszerűvé válik. Gyakran megbontja az egyensúlyt az államok közt. Megváltoznak a gazdasági és a katonai erőviszonyok. Az előretört ország több piacot, új gyarmatokat követel magának. Miután a legnagyobb államok már felosztották a világot, a világ újrafelosztása csakis az egyik vagy a másik állam rovására, azaz háború útján mehet végbe.

Az imperialisták már régóta készülődtek a világ újrafelosztása céljából megvívandó háborúra. A legharciasabbak a német militaristák voltak, akik úgy érezték, hogy a gyarmatok dolgában kisemmizték őket. Németország a múlt század végén ipari fejlődésben túlszárnyalta Angliát, s mindinkább kiszorította vetélytársát a régi piacokról. Minden törekvése arra irányult, hogy

kicsikarja a világ teljes újrafelosztását a saját javára. Az angol és a német imperialisták közötti ellentét volt a háború fő oka. A háború kirobbantásában nagy szerepük volt a Németország és Oroszország közti ellentéteknek is. Az orosz tőkésék föltöbb rossz szemmel nézték a német árucikkek konkurrenciáját az orosz piacon. Oroszország uralkodó osztályainak újabb piacokra volt szükségük, mégpedig olyanokra, amelyekről ki tudják szorítani összes versenytársaikat. Az orosz imperialistáknak az volt a tervük, hogy elfoglalják Konstantinápolyt, a Fekete-tenger és a Földközi-tenger közti szorosokat, s egész Örményországot, vagyis Örményországnak azt a részét is, amely török fennhatóság alatt volt. A német imperialisták azonban maguk is fenték a fogukat a Közel-Keletre. Németország már az 1879–1882-es években szövetséget kötött Ausztria–Magyarországgal és Olaszországgal Franciaország és Oroszország ellen. Erre a két utóbbi hatalom is szövetséget kötött egymással. Az angol imperialisták, attól tartva, hogy Németország kivívja a világuralmat, egyezményt (franciául: entente [antant]) kötöttek Franciaországgal arra, hogy közösen harcolnak Németország ellen. Anglia és Franciaország szövetségét tehát „antantnak” nevezték el. Oroszország csatlakozott az antanthoz. A háború alatt Olaszország is átpártolt az antanthoz. Így végérvényesen két ellenséges imperialista tábor alakult ki Európában.

A háború kitörésében nagy szerepe volt annak is, hogy az imperialisták szerették volna megfékezni az utóbbi évtizedben hatalmassá nőtt forradalmi mozgalmat. Az 1905–1907-es orosz forradalom fokozta az európai és az amerikai munkásosztály harcát, s felserkentette a keleti népek nemzeti felszabadító mozgalmát. A legnagyobb hatalmak kormányai, s elsősorban a cári kormány, a terebélyesedő forradalomtól tartva úgy gondolták, hogy a háború eltereli a néptömegek figyelmét a forradalmi harcról. Az imperialisták azt remélték, hogy a különféle országok munkásainak egymásra uszításával megbontják a nemzetközi proletariátus egységét, megmérgezik a proletariátust a sovinizmussal, vágóhídra küldik az öntudatos munkások jelentős részét, s ezzel leszerelik vagy legalábbis gyengítik a néptömegek forradalmi nyomását.

A háború világháborúvá fejlődött. Fokozatosan 38 ország sodródott bele, több mint másfél milliárd lakossal. Mintegy 74 millió embert mozgósítottak a háborúra.

A burzsoá pártok minden országban a háború támogatására hívták fel a népet. Németországban arról cikkeztek, hogy az orosz cárizmus meg akarja semmisíteni a német nép demokratikus vívmányait. Franciaországban azzal szédítették a tömegeket, hogy a porosz militarizmus eltiporja a francia demokráciát. Oroszországban azt hajtogatták, hogy a németek megtámadták az országot, s le akarják igazni. Egyszóval, a burzsoá pártok azt próbálták elhitetni a néppel, hogy a háború a nemzet megmentéséért folyik, s felhívták a tömegeket, hogy védjék a burzsoá hazát. A nép fülébe vigasztalásul dajkameséket suttoztak arról, hogy ez lesz az utolsó háború. A kispolgári pártok pedig támogatták a burzsoáziát, és igazolni próbálták a háborút.

A II. Internacionálé pártjai a munkások osztályérdekei ellenére, csaknem mind a háború támogatása mellett foglaltak állást. A német szocialisták, akik hosszú éveken át a II. Internacionálé leghaladóbb pártját alkották, megszavazták a parlamentben a hadihiteleket. A Francia Szocialista Párt képviselői, akár csak az angol és a belga szocialisták is, nemcsak megszavazták a hadihiteleket, hanem tárcát is vállaltak a reakciós burzsoá kormányban.

Oroszországban az Állami Duma képviselőinek mensevik frakciója a hadihitelek ellen szavazott – annyira erős volt az orosz proletariátus háborúellenes hangulata. Ez azonban csak manőver volt, amelyre a mensevikeknek azért volt szükségük, mert attól tartottak, hogy maradék befolyásukat is elveszítik a munkásosztály körében. A továbbiak során a mensevikek támogatták a honvédelem burzsoá jelszavát. Az eszer párt a háború kérdésében két részre szakadt. Nagyobbik része támogatta a cárizmust. A párt balszárnya eleinte a háború ellen foglalt állást, sőt, részt vett a háborúellenes nemzetközi szocialista konferenciákon, de nem volt hajlandó szakítani a honvédő eszerekkel.

A II. Internacionálé csődbe jutott és felbomlott: az antantországok szocialistái – köztük az orosz mensevikek és eszerek – 1915-ös londoni konferenciájukon, a német tömb szocialistái pedig a bécsi konferencián helyeselték burzsoá hazájuk védelmét.

A munkásosztály érdekeinek, a szocializmus ügyének nyílt elárulása volt ez. Addig a szociáldemokrácia vezetői több ízben is határozatokat hoztak a háború ellen. Országaik munkásai a nemzetközi munkásmozgalom előtt kötelezettséget vállaltak ar-

ra, hogy szembefordulnak az imperialista háborúval. Sőt, a II. Internacionálé a stuttgarti (1907) és a bázeli (1912) kongresszuson valamennyi szocialista párt nevében ünnepélyesen felhívta a munkásokat, hogy ne csak a háború kitörése ellen vagy a már kirobbant háború megszüntetéséért harcoljanak, hanem azért is, hogy a háború által előidézett válságot kihasználják a burzsoázia megdöntésének meggyorsítására. A II. Internacionálé pártjait, minthogy elárulták a proletariátus ügyét és támogatták saját burzsoáziájukat, politikai felelősség terheli azért, hogy az imperialisták oly pusztító és hosszan tartó véres háborút zúdítottak az emberiségre.

Mivel magyarázható, hogy a szocialista pártok elárulták a szocializmust?

A gyarmatok kifosztása lehetővé tette az imperialistáknak, hogy profitjuk egy részét megosszák a dolgozók kis csoportjaival. Az évtizedek során több fejlett tőkésországban létrejött egy munkásarisztokrácia, a legális szakszervezetek hivatalnokainak, a szociáldemokrata parlamenti képviselőknak és az őket kiszolgáló apparátusnak a rétege. Ezeknek a csoportoknak a képviselői sikraszálltak az osztályok együttműködése mellett, elutasították az osztályharcot. Lemondtak a harc forradalmi eszközeiről, segítették burzsoáziájukat, kormányukat. Így a II. Internacionáléban kialakult a kispolgári opportunisták áramlata. A bolsevikok a II. Internacionálé nemzetközi kongresszusain határozottan szembefordultak az opportunistákkal, s ebben a harcban tömörítették a baloldali elemeket. Lenin több ízben rámutatott arra, hogy a szociáldemokrácia vezetői csak szóban ismerik el az opportunizmus elleni harcot, a valóságban a burzsoáziához pártolnak.

Az a körülmény, hogy a szociáldemokraták a parlamentben megszavazták a hadihiteleket, és hogy jó néhány országban miniszteri tárcát vállaltak, azt jelentette, hogy nyílt osztály-együttműködésre léptek az imperialista burzsoáziával, hogy a polgárbéke politikáját folytatták, és támogatták saját imperialista kormányaikat a rablőháborúban. Az opportunisták és a burzsoázia titkos blokkja a háború alatt nyílt szövetséggé vált. Oroszországban a mensevikek (Plehanov, Potreszov, Csheidze stb.) és az eszerek folytattak ilyen politikát. Az opportunizmus sovinizmussá, az internacionalista elvek nyílt elárulásává, a burzsoázia nyílt támogatásává fajult. A szociálsoviniszták felhívták a mun-

kásokat, hogy védelmezzék a burzsoá hazát, saját országuk munkásait más országok munkásai ellen uszították, egymás irtására buzditották a dolgozókat.

A jobbszárnyon kívül, amely nyíltan védelmezte a burzsoáziát, a II. Internacionálé valamennyi pártjában volt az opportunizmusnak egy másik formája is: a centrista áramlat, amely már a háború előtt felütötte a fejét. A centristák amellettkardoskodtak, hogy hagyják meg a pártban a nyílt opportunistákat, s így az ő révükön fenntartották a szövetséget a burzsoáziával. Kautsky, Trockij és Martov voltak a centrista mozgalom képviselői. Lenin szerint a centristák „százszorta ártalmasabbak és veszedelmesebbek a munkásmozgalomra nézve”, mint a nyílt opportunisták, mert baloldali frázisokkal leplezik a munkások elárulását. Trockij kiadta a „sem győzelem, sem vereség” jelszót, ez pedig azt jelentette, hogy minden marad a régiben, megmarad tehát a cárizmus is. Ez nyilvánvalóan sovinszta jelszó volt, mert a valóságban a cári kormány, a cárizmus védelmét jelentette.

„Aki ezt a »sem győzelem, sem vereség« jelszót hirdeti – írta Lenin –, az tudatos vagy öntudatlan sovinszta, az a legjobb esetben békülékeny kispolgár, de mindenesetre *el-lensége* a proletár politikának, híve a jelenlegi kormányoknak, a jelenlegi uralkodó osztályoknak.” (Lenin Művei. 21. köt. 279. old.)

Csak *egyetlen párt* volt, amely következetesen forradalmi marxista platformot dolgozott ki a háború és a béke kérdéseiben, és hősiesen harcolt e platform megvalósításáért – a *bolsevik párt*. Fellépett a háború ellen a D. Blagoev, G. Dimitrov és V. Kolarov vezette Bolgár Szociáldemokrata Munkáspárt (tesznyakok), amely a hadseregben és a hátországbán aktív propagandát folytatott, s a tömegek körében gyűlöletet szított a háború ellen, s úgyszintén a Szerb Szociáldemokrata Párt is. A háború elején internacionalista álláspontot foglalt el az Olasz Szocialista Párt, de azután, hogy Olaszország belépett a háborúba, lényegében centrista álláspontra helyezkedett. Németországban Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg, Clara Zetkin és Franz Mehring önfeláldozóan szembeszállt az imperialista háborúval. Ők sem támogatták azonban – mert nem értették meg pontosan – saját kor-

mányuk vereségének és az imperialista háború polgárháborúvá változtatásának jelszavát, amelyet Lenin, a bolsevikok fogalmaztak meg.

Az imperialista háborúért, tehát az imperializmusért, vagy az imperialista háború ellen, tehát a forradalom mellett – ez volt abban az időszakban a vízválasztó a pártok közt. A II. Internacionálé pártjainak nagy többsége lényegében a háború mellett, saját burzsoáziájának, saját kormányának támogatása, más népek legyőzése mellett volt.

A Lenin vezette bolsevik párt „az ár ellen úszott”, harcot hirdetett a háború ellen, az imperialista háborúnak polgárháborúvá, saját kormánya, saját burzsoáziája és földbirtokosai elleni háborúvá változtatásáért. Az imperializmus lakájainak a háborút dicsőítő kórusa mellett felharsant a szocializmus, a népek érdekek harcosainak bátor hangja. Az opportunizmus tengerében, amely – úgy tetszett – hosszú időre elárasztotta a nemzetközi munkásmozgalmat, Lenin, a bolsevik párt magasra emelte a marxizmus lobogóját, az internacionalizmus lobogóját, s példát mutatott a nemzetközi proletár szolidaritáshoz való hűségből.

2. A párt forradalmi munkája a tömegek körében az imperialista háború idején

Lenint a háború Ausztria–Magyarországon, Poronin faluban érte, s itt a csendőrök letartóztatták. Miután kiszabadult a börtönből, Svájcba, Bernbe utazott. 1914 augusztus végén ismertette a háborúról szóló téziseit az ottani bolsevik csoporttal. Lenin téziseit F. N. Szamojlov, az Állami Duma tagja révén eljuttatták Oroszországba. 1914 októberében a párt központi lapjában, a „Szocial-Demokrat”-ban közzétették a bolsevik párt Központi Bizottságának kiáltványát „A háború és az oroszországi szociáldemokrácia” címmel.

A legtöbb párt abból indult ki, hogy ki kezdte a háborút, s ennek alapján támadó és védelmi háborúkat különböztetett meg. Mások aszerint próbálták meghatározni a háború jellegét, hogy kinek a területén folyik. A burzsoá pacifisták harcot hirdettek mindenfajta háború ellen, mert szerintük minden háború csak erőszakot, idegen területek kifosztását és elrablását hozza magával. Lenin, a bolsevikok helytelennek tartották és elvetették a

háborúknak támadó és védelmi háborúkra való felosztását. Minden háborúban van védelem is, támadás is. Az agresszorok olykor kénytelenek áttérni védekezésre, mint ahogy a felszabadító háborúban is bőségesen alkalmazták a támadást. A háború jellegének meghatározásában annak sincs szerepe, hogy ki kezdte a háborút, ki támadott meg kit. Valamennyi imperialista részt vett az első világháború előkészítésében, Németország pedig a legalkalmasabb pillanatban megindította a háborút.

A lényeg az, *melyik osztály* viseli a háborút; *milyen politika* folytatása a háború, *milyen politikai célt* követ az uralkodó osztály a szóban forgó háborúban. A forradalmi marxisták ebből a szempontból megkülönböztetnek igazságos és igazságtalan háborúkat. Az elnyomott osztálynak az elnyomó osztály, a rabszolgáknak a rabszolgatartók, a jobbágyparasztoknak a földesurak, a bérmunkásoknak a burzsoázia elleni háborúit, a nemzeti felszabadító háborúkat, a népeknek a nemzeti leigázás veszélye elleni háborúját, a győztes proletariátusnak a szocializmus védelmében az imperialista államok ellen viselt háborúit a marxisták igazságosaknak tekintik.

Az imperialista világháború az uralkodó osztályok háború előtti politikájának folytatása volt. Az imperialisták politikája az országon belül helyzetük megszilárdítására, a dolgozók kiszákmányolásának fokozására irányult. Ennek a politikának a folytatása volt a nemzetközi porondon a világuralomért, a világnak a legerősebb államok javára történő újrafelosztásáért vívott harc, az új piacokért, az új gyarmatokért megindult hajsza, a függő országok kifosztásának fokozása. A világháború ezért mindkét részről imperialista háború volt.

A háború imperialista jellegéből következett a bolsevik pártnak vele szemben elfoglalt álláspontja is. A bolsevik párt a munkásosztály érdekeihez és a szocializmus eszméihez híven a Központi Bizottság kiáltványában nemcsak arra szólított fel, hogy harcolni kell az adott háború ellen, hanem arra is, hogy a háború előidézte összes nehézségeket fel kell használni a cárizmus megdöntésére. A bolsevik párt fő jelszava az volt, hogy *az imperialista háborút át kell változtatni polgárháborúvá*, az uralkodó osztályok elleni forradalommal. A párt e cél elérése érdekében több konkrét intézkedést javasolt: 1. feltétlenül meg kell tagadni a hadihitelek megszavazását, és a szocialista pártok képviselőinek okvetlenül ki kell lépniük a burzsoá kormányokból;

2. határozottan le kell mondani a burzsoáziával való megegyezésről, a „polgárbékéről”; 3. illegális szervezeteket kell létrehozni azokban az országokban, ahol ilyenek még nincsenek, és ahol megnehezítették a munkát a legális szervezetekben; 4. támogatni kell a katonák barátkozását a fronton; 5. támogatni kell a proletariátus mindennemű forradalmi tömegmegmozdulását.

Az elsővel szorosan kapcsolatos második jelszó az volt, hogy *az imperialista háborúban a cári kormány vereségére kell törekedni*. A vereség jelszava korántsem azt jelentette, hogy a párt diverziókra, raktárak felrobbantására és más efféle cselekményekre hívja fel a népet, hanem azt, hogy a proletariátus pártjának semmiképpen sem szabad támogatnia az olyan intézkedéseket, amelyek erősítik a kormányt. Az a politika, amely az imperialista háborúban a honi kormány vereségére irányult, a forradalmi harc folytatása volt. A háborús vereségek gyengítették a cárizmust, s ezzel elősegítették a forradalmi harcot, megkönnyítették a cárizmus megdöntését és a forradalom győzelmét. A bolsevik taktika ellenfelei azt állították, hogy aki a cárizmus vereségének politikáját folytatja, az Németország győzelmét kívánja, elhallgatták azonban, hogy Lenin a honi kormány háborús vereségének jelszavát nemcsak Oroszország szocialistái számára tartotta kötelezőnek, hanem az egész világ szocialistái számára is, és ebben nyilvánult meg a bolsevik taktika internacionalizmusa.

A vereség jelszava volt az a próbakő, amely megmutatta mind a pártok, mind az egyes forradalmárok igazi forradalmiságát, internacionalizmusát. Csak a háborús vereség jelszavának elfogadása igazolta, hogy az imperialista háború polgárháborúvá változtatásáért folyó harc reális alapokra helyeződött.

Végül, a harmadik jelszó, amelyet a bolsevik párt a háború időszakában kiadott: *teljes szakítás a csődbe jutott II. Internacionáléval*, minthogy az opportunistákkal való egység fenntartása valójában a burzsoáziával való szövetség fenntartását jelentette volna. Lenin egy új, III. Internacionálé megalakítását tűzte ki feladatul.

A burzsoá és a kispolgári pártok azzal vádolták a bolsevikokat, hogy nem törődnek a haza érdekeivel, elárulják a hazát, hogy nincsen bennük hazafiság. Azok, akik népellenes politikájukkal imperialista államok – Anglia és Franciaország – játék-

szerévé változtatták a nagy országot, azt a rágalmat találták ki, hogy a bolsevikokból hiányzik a nemzeti büszkeség érzése. Lenin felháborodva visszautasította ezt a rágalmat. „A nagyoroszok nemzeti büszkeségéről” című cikkében így írt erről:

„Idegen-e tőlünk, nagyorosz öntudatos proletároktól, a nemzeti büszkeség érzése? Persze hogy nem! Mi szeretjük nyelvünket és hazánkat, mi a legtöbbet azon munkálkodunk, hogy *hazánk* dolgozó tömegeit (vagyis lakosságának kilenctized részét) tudatos demokrata és szocialista életre emeljük. Nekünk mindennél fájóbb látni és érezni azt, hogy a cári hóhérok, a nemesek és a tőkések mennyi erőszakot követnek el szép hazánkon, hogy kötik gúzsba és űznek csúfot belőle. Büszkék vagyunk arra, hogy ez az erőszak közöttünk, a nagyoroszok között ellenállásra talált, hogy *ebből* a környezetből nőtt ki Ragyiscsev, nőttek ki a dekabristák, a 70-es évek vegyesrendű forradalmárai, büszkék vagyunk arra, hogy a nagyorosz munkásosztály 1905-ben hatalmas forradalmi tömegpártot teremtett, hogy a nagyorosz muzsik ugyanebben az időben demokratává kezdett lenni és kezdte lerázni magáról a papot és a földbirtokost.” (Ugyanott, 94. old.)

A bolsevikok nem általában a haza ellen fordultak, hanem a földesúri-burzsóá haza ellen, az ellen a törekvés ellen, hogy hazának tüntessék fel azt a cári Oroszországot, ahol a földbirtokosok és a tőkések elnyomták a dolgozókat. A párt megmagyarázta a tömegeknek, mennyire fonák módon értelmezi a burzsóázia a haza fogalmát.

Lenin megmagyarázta, hogyan fogják fel a marxisták a proletár internacionalizmus és a hazafiság kapcsolatát. Nem az a hazafi, aki a földbirtokosok és a tőkések érdekeit szolgáló rablőháború mellett van, aki harcol az uralkodó osztályok kiváltságainak fenntartásáért, hanem az, aki a nép érdekeiért harcol, aki „szabad és független, önálló, demokratikus, köztársasági, büszke Nagy-Oroszországot” akar, „mely szomszédaihoz való viszonyát az egyenlőség emberi elvére, nem pedig a kiváltságok feudális, egy nagy nemzetet lealázó elvére építi fel”. (Ugyanott, 95. old.)

Amikor az orosz proletariátus – „a kommunista forradalom

fő hajtóereje” – a cárizmus megdöntésére mozgósította a népet, s harcolt a szocializmusért, egy szabad, független, demokratikus hazáért harcolt.

„A nagyoroszok nemzeti büszkeségének érdeke (nem szolgai értelemben vett érdeke) – írta Lenin – egybeesik a nagyorosz (és minden más) proletár *szocialista* érdekével.” (Ugyanott, 97. old.)

1915 februárjában Bernben a bolsevikok külföldi szekciói konferenciát tartottak, amely megvitatta a párt taktikáját, és jóváhagyta a háború kérdésével kapcsolatos jelszavakat.

A bolsevikok a lenini irányelvek alapján megindították a forradalmi munkát a tömegek körében.

A cári hatóságok hallatlan terrorral rávetették magukat a bolsevikokra. Valamennyi pártbizottság súlyos veszteségeket szenvedett. A Pétervári Bizottságot a háború alatt több mint 30 ízben sújtotta a letartóztatás. A moszkvai szervezet állandóan rendőri ostrom alatt állott; többször is megghiúsult a Moszkvai Bizottság újjászervezésére irányuló kísérlet. A Szamárai Bizottságot a háború egy esztendeje alatt hatszor zúzták szét.

Betiltották a bolsevikok valamennyi sajtótermékét, többek közt a „Voproszi Sztrahovanyija” című legális folyóiratot. A még megmaradt szakszervezeteket nagyrészt feloszlatták. Még a merőben kulturális és népművelő tevékenységgel foglalkozó egyesületeket is – mint például Szamarában a Hasznos szórakozás Egyesületet, Moszkvában a Művelődés Klubot, Petrográdban az Önképző Egyletet – betiltották a hatóságok attól való félelmükben, hogy a forradalmi propaganda fészkeivé és pártmunkások találkozóhelyeivé válnak.

De sem a rendőri terror, sem a provokációk sorozata, sem a tőkések megtorlása nem tudta megtörni a párt akarátát, nem készítette a pártot munkája abbahagyására. Petrográd, Jekatyerinoszlav, Harkov, Kijev, Moszkva, Ufa, Tula, Szamára bolsevik szervezetei már a háború első hetében háborúellenes röpcédulákat adtak ki.

Az Állami Duma bolsevik képviselői meglátogattak számos ipari központot, újjászervezték a pártbizottságokat, illetve újakat alakítottak, munkásgyűléseket hívtak össze, amelyeken határozatokat hoztak a háború ellen. 1914. november 2–4-én a

bolsevik képviselők Ozerki faluban, Petrográd közelében, konferenciát hívtak össze Petrográd, Ivanovo-Voznyeszenszk, Harkov és Riga bolsevik szervezetei képviselőinek részvételével. A konferencia megvitatta és teljes mértékben támogatta Leninnek a háborúról írt téziseit.

Provokátorok besúgták a konferencia helyét. A rendőrség november 4-én letartóztatta az összes résztvevőt. Az Állami Duma tagjait megmotozták és szabadon engedték, de november 6-ra virradó éjjel letartóztatták őket. A cári hatóságok bíróság elé állították a bolsevik képviselőket. A tárgyalást 1915 februárjában tartották meg. A bolsevik képviselők felhasználták a tárgyalást arra, hogy nyíltan hirdessék a párt háborúellenes jelszavait. A cári bíróság életfogytiglan Turuhanszk határterületre (Kelet-Szibéria) száműzte a bolsevik képviselőket.

A bátor magatartást tanúsító képviselőkkel együtt bíróság elé állították Kamenyevet is, aki szintén részt vett a konferencián. Kamenyev megtagadta a pártnak a hazai kormány háborús vereségére irányuló jelszavát. Annak bizonyításául, hogy nem ért egyet Leninnel, a párttal, egy honvédő mensevikre hivatkozott, aki igazolni tudta, hogy nézetei ellenkeznek a párt politikájával. A párt árulásnak minősítette Kamenyevnek a tárgyaláson tanúsított magatartását.

A bolsevik képviselők ügyének bírósági tárgyalása megmutatta az egész világ proletariátusának, hogyan kell viselkednie egy valóban internacionalista pártnak az imperialista háború viszonyai között. A II. Internacionálé opportunistái szégyent hoztak magukra azzal, hogy tárcát vállaltak a burzsoá kormányokban, a bolsevik képviselők viszont inkább vállalták a kényszermunkát, de hűek maradtak a szocializmus zászlajához.

A bolsevik képviselők letartóztatása megnehezítette a párt munkáját, de meg nem állíthatta. 1915 őszén sikerült újjászervezni a Központi Bizottság Oroszországi Irodáját, de nem hosszú időre. A pártszervezetek és -csoportok megszakításokkal ugyan, de több mint 200 városban működtek. Az üldöztetés ellenére a bolsevikok 1915-ben megtartották a petrográdi és a harkovi városi pártkonferenciát, Ivanovo-Voznyeszenszk mellett a központi iparvidék kerületi konferenciáját; tanácskozást tartottak Kijevben és Jekatyerinburgban; megszervezték a kaukázusontúli pártszervezetek tanácskozását. 1915 nyaráig működött a Lett Szociáldemokrata Párt Központi Bizottsága. A Pétervári Bizott-

ság a háború alatt több mint 90 röpcédulát adott ki, összesen több mint 300 000 példányban. Csupán 1915 tavaszán és nyarán több mint 60 pártszervezet adott ki röplapokat. Összesen több mint 600 különféle röplap jelent meg.

A bolsevikok igyekeztek minden lehetőséget kihasználni a forradalmi propagandára. Dolgoztak a szakszervezetekben, a munkásszövetkezetekben, a betegsegélyző pénztárakban, a kulturális és népművelő egyesületekben, amelyeket a rendőrségnek még nem sikerült felosztatnia. Mindezekben a szervezetekben harcoltak a szociálsoviniszták ellen, hogy kiszabadítsák a tömegeket befolyásuk alól. A honvédő mensevikoknak segítségükre volt a rendőrség. Gyakran előfordult, hogy valamilyen gyűlés résztvevőinek letartóztatása után a honvédőket elengedték, a bolsevikokat viszont elhurcolták kényszermunkára. A bolsevikoknak a szakadatlan üldözés ellenére is sikerült döntő befolyásra szert tenniük a szakszervezetekben és más munkásszervezetekben.

A sztrájkharc menete volt a legékesszólóbb bizonyítéka annak, hogy a munkások a bolsevikokat ismerték el vezetőikül.

A háború alatt a dolgozók éheztek, fáztak, megszámlálhatatlan áldozatot kellett hozniuk. A nemzetgazdaság bomlásnak indult. A lakosság szükségleteit nem elégítették ki. A közlekedés nem tudott megbirkózni az élelmiszer szállításával. Nem volt elég kenyér. Az árak rohamosan emelkedtek, a kereset pedig vagy változatlan maradt, vagy pedig csak jelentéktelen mértékben emelkedett. A burzsoázia hallatlan profitot vágott zsebre, a háború minden terhét a néptömegek viselték.

A cári hadsereget a fronton a kezdeti sikerek után vereségek érték. A németek elfoglalták Lengyelországot, a Baltikum, Belorusszija egy részét. A megszállt területekről milliók menekültek Oroszország belsejébe. A menekültek a lakosság többi részénél is súlyosabb helyzetben voltak.

A háború és a cári önkényuralom politikája egyre nagyobb elégedetlenséget keltett a népben. Elsőnek a munkások mozdultak meg. A sztrájkok száma szakadatlanul nőtt. 1914-ben (a háború kitörésétől számítva) mintegy 70 sztrájk zajlott le körülbelül 37 000 munkás részvételével, 1915-ben pedig még a kibővített hivatalos adatok szerint is több mint 1000 sztrájkban félmilliónál is több munkás vett részt. A cári hatóságok kegyetlenül letörték a sztrájkokat. 1915 júniusában a rendőrség Koszt-

romában tüzet nyitott a sztrájkoló munkások tüntetésére. Több mint 50 embert megöltek, illetve megsebesítettek. Augusztus elején az ivanovo-voznjeszenszki sztrájkoló munkások gyűlését lőtte szét a rendőrség. Itt 140 ember halt meg, illetve sebesült meg. A Pétervári Bizottság sztrájkot szervezett tiltakozásul a vérengzések ellen.

A tőkések, látva a sztrájkmozgalom erősödését és a cárizmusnak a sztrájk elfojtására tett tehetetlen kísérleteit, megszeppen-tek, s ügyes manőverhez folyamodtak, hogy lecsillapítsák és befolyásuk alá vonják a munkásokat. 1915-ben a hatóságok engedélyével hadiipari bizottságokat alakítottak. Ezeket a bizottságokat azért szervezték, hogy segítségükkel a burzsoázia támogassa a cári kormányt, fokozza a hadiipar termelését és még jobban kizsákmányolja a munkásokat, hogy a tőkések befolyást gyakorolhassanak az óriási profitot hozó katonai megrendelések szétosztására. A burzsoázia elhatározta, hogy a bizottságok keretében „munkáscsoportokat” szervez, s így azt a látszatot kelti, hogy Oroszországban létrejött az „osztálybéke” a burzsoázia és a proletariátus közt. A mensevikek cinkosságot vállaltak a burzsoáziával: amellet foglaltak állást, hogy a munkások vegyenek részt a „munkáscsoportokban”. A mensevikek álláspontja lényegében semmiben sem különbözött a burzsoá kormányokban részt vevő nyugat-európai szocialisták álláspontjától, hiszen a hadiipari bizottságok félig-meddig kormánysszervek voltak.

A bolsevikok határozottan ellenezték a munkásoknak a hadiipari bizottságokban való részvételét. A cári közigazgatás, a burzsoázia, az eszerek és a mensevikek egységfrontban szálltak szembe a bolsevikokkal. A bolsevikoknak mégis sikerült meg-
hiúsítaniuk a burzsoázia kísérletét. A munkásosztály nagy többsége nem volt hajlandó részt venni a hadiipari bizottságokban. A 239 területi és helyi hadiipari bizottságok közül csak 70 bizottságban tartották meg a munkásképviselek választását, és csak 39 bizottságban választottak munkásképviseleket. Oroszország proletariátusát nem ragadta magával a háborús mámor.

A bolsevikok óriási munkát végeztek a katonák körében. A mozgósítás folytán rengeteg ipari munkásnak, köztük az aktív forradalmi harcosok tizezreinek kellett bevonulniuk. Ez a réteg volt a párt fő támasza a hadseregben.

Petrográd, Moszkva, Harkov, Kijev, Jekatyerinoszlav, Riga és

sok más ipari központ pártbizottsága adott ki röplapokat a hadsereg számára. A hadseregben a parasztság, s főleg a szegény-parasztság milliós tömegei összpontosultak. A bolsevikok felhasználták ezt arra, hogy a forradalomért való harc érdekében egyesítsék a munkások és a parasztok erőit. A bolsevik párt nemcsak a béke, hanem a föld kérdését is felvetette röplapjaiban. A bolsevikok beszélgettek a katonákkal a háterszágban folyó sztrájkmozgalomról, a néptömegek forradalmi elégedetlenségének növekedéséről, a cárizmus elleni közös harc szükségességéről; népszerűsítették a lövészárók-barátkozás gondolatát. Lövészárók-barátkozás helyenként már 1914 végén is előfordult. 1915 tavaszán pedig a katonai hatóságok többször jelentették, hogy az orosz-osztrák fronton barátkozás folyik. A következő évben már gyakori jelenséggé vált a barátkozás. Sok katonai egységben pártszervezet alakult. A hadseregben és a hajóhadban dolgozott M. V. Frunze, N. V. Krilenko, A. F. Mjasznyikov (Mjasznyikjan), Sz. G. Rosal és több más kiváló bolsevik.

Nagyarányú politikai munkát végzett a párt a hajóhadban, ahová főleg szakmunkásokat hívtak be. A Balti Flottában minden nagyobb hajón pártcsoportok alakultak. Ezeket a „Kronstadi Katonai Szervezet Vezető Kollektívája” fogta össze. A kronstadi kollektíva kapcsolatot teremtett a bolsevik Pétervári Bizottság katonai szervezetével.

1915 októberében a „Gangut” sorhajón matrózlázadás tört ki. A hajó parancsnokságának azonban sikerült gyorsan elfojtania a lázadást. Mintegy 100 matrózt letartóztattak. Decemberben a bíróság 26 matrózt kényszerszolgálatra ítélte. A Pétervári Bizottság felhívást intézett a hadsereghez és a hajóhadhoz, hogy a forradalmi hadsereg forrjon össze a forradalmi proletariátussal és az egész néppel. 1916 októberében, amikor egy másik bolsevik matrózcsoport ügyét tárgyalta a bíróság, a Pétervári Bizottság ismét tiltakozó sztrájkra hívta fel a munkásokat. Petrográdban három napig mintegy 130 000 munkás sztrájkolt. A munkások tömegmegmozdulásai annyira megijesztették a kormányt, hogy a hadbíróság nem mert a matrózokra halálbüntetést kiszabni. A munkásmozgalom és a katonai megmozdulások közti kapcsolat ékesszólóan bizonyította a proletariátus és a parasztság szövetségének erősödését.

A Központi Bizottság, élén Leninnel, a „Szocial-Demokrat”

útján irányította a pártot ebben az időben. E lap hasábjain jelentek meg Lenin cikkei, a Központi Bizottság és a pártkonferenciák határozatai és irányelvei, a beszámolók a párt által országszerte végzett munkáról. A Központi Bizottság és a párt-szervezetek levelezés formájában tartották egymással a kapcsolatot. A Központi Bizottság irányelveit és utasításait külön erre a célra küldött megbízottak vagy a Leninhez látogató helyi funkcionáriusok juttatták el a pártszervezetekhez. Külföldön több elméleti kérdésekkel foglalkozó tanulmánygyűjtemény jelent meg: a „Kommuniziszt” 1–2. száma, a „Szbornyik »Szocial-Demokrat«” két száma. Oroszországban a röplapokon kívül tíznél is több illegális, illetőleg legális újságot és folyóiratot adtak ki.

A párt növekedése a terror ellenére sem állt meg. A letartóztatottak helyett egyre újabb párttagok szálltak harcba a cárizmus ellen. 1916-ban Petrográdban több mint 2000 párttag volt. A. A. Andrejev, A. I. Mikojan, A. A. Zsdanov, N. N. Gyemcsenko, J. B. Gamarnyik, V. K. Bljuher is azok között volt, akik a háború idején léptek be a pártba. A hadifoglyok közül, akiknek körében szintén végeztek pártmunkát a bolsevikok, Kun Béla magyar forradalmár lett akkoriban tagja a pártnak.

1916 őszén ismét újjászerveződött a Központi Bizottság Oroszországi Irodája, amely kapcsolatban állt Leninnel. Működtek a területi szervezetek (Moszkvában, Ivanovo-Voznyeszenszkben, a Donyec-medencében, a Kaukázusban). 1916-ban Szamárában és Jekatyerinoszlavban a bolsevikok városi konferenciát tartottak, a Donyec-medencében két járási konferenciát tartottak, amelyeket a Makejevka Bizottság hívott össze.

A párt minden alkalmat megragadott, hogy ismertesse a nemzetközi proletariátussal a bolsevizmus eszméit, s ezzel segítsen a szociáldemokrata munkásoknak szabadulni az opportunisták befolyása alól.

A bolsevikok 1915 márciusában részt vettek Bernben a nemzetközi szocialista nőkonferencián, amelyen 8 országot 25 küldött képviselt. A konferenciát a bolsevik nőszervezetek kezdeményezésére hívták össze. A bolsevikok Központi Bizottságának küldöttsége (Inyessza Armand, N. K. Krupszkaja) olyan határozati javaslatot nyújtott be, amelyben elítélte a szociálszovinizmust, s javasolta, hogy fogadják el az imperialista háború polgárháborúvá való átváltoztatásának jelszavát. A bolsevikok részt vettek a nemzetközi szocialista ifjúsági konferencián, ame-

lyet 1915 március végén ugyancsak Bernben tartottak. A konferencián tíz ország képviselői vettek részt. Itt határozták el, hogy minden évben megrendezik a nemzetközi ifjúsági napot. Bár e két konferencia nem fogadta el teljesen a bolsevikok javaslatait, a bolsevikok elhangzott beszédei erős befolyást gyakoroltak a nemzetközi forradalmi mozgalom fejlődésére.

1915 augusztus végén Zimmerwaldban, egy Bernhez közel fekvő svájci faluban összeült a nemzetközi szocialista konferencia. 1915 nyarán, a szocialisták zimmerwaldi konferenciája előtt jelent meg „A szocializmus és a háború” című nevezetes brosúra, melyben Lenin vázolta a forradalmi marxisták viszonyát a háborúkhöz. A brosúrát Norvégiában nyomták ki, s illegálisan terjesztették Németországban és Franciaországban. A külföldön megjelent orosz nyelvű kiadást sikerült eljuttatni Oroszországba.

A zimmerwaldi konferencián 11 ország képviselőjében 38 küldött vett részt. A küldöttek többsége centrista volt, s Kautsky nézeteit követte. A konferencia által elfogadott kiáltvány fő követelése a békéért való harc volt, de hiányzott belőle mind az imperialista háború polgárháborúvá való átváltoztatásának jelszava, mind pedig az a jelszó, hogy a saját kormány vereségére kell törekedni, és teljesen szakítani kell az opportunizmussal.

A bolsevikok részt vettek a konferencia munkájában, jóllehet a küldöttek közt a következetlen, illetve ingadozó elemek voltak túlsúlyban. A bolsevikok úgy vélték, hogy velük lehetséges, sőt szükséges a közeledés a szociálsoviniszták elleni harcban. Lenin azonban azt javasolta, hogy a bolsevikok ne érvék be azzal, ami megfelelő és elfogadható ezeknek az elemeknek, hanem bírálják is ingadozásukat, mutassanak rá álláspontjuk felemás voltára.

A konferencián Lenin kezdeményezésére megalakult a baloldali zimmerwaldiak csoportja, amely nyolc küldöttből állt. Ez a csoport olyan határozattervezetet nyújtott be, amely alapján támogatta a lenini jelszavakat, külön nyilatkozatában pedig megállapította, hogy a kiáltvány következetlen, és hogy szerzői nem hajlandók szakítani az opportunizmussal. De a csoport mégis megszavazta a kiáltványt, mert első lépésnek tekintette a háború elleni harcban.

A konferencia befejeztével a baloldali zimmerwaldiak csoportja külön gyűlésen szervezetté alakult, s vezető szervet –

irodát – választott. A csoport kijelentette, hogy a zimmerwaldi egyesülés keretei közt nemzetközi viszonylatban önállóan fog tevékenykedni a konferencia baloldali csoportja által beterjesztett határozati javaslat és kiáltványtervezet alapján. A baloldali csoport német nyelven külön lapot adott ki „Vorbote” [„Előhírnök”] címmel. A csoportban a bolsevikok alkották a vezető erőt, egyedül ők foglaltak el következetes álláspontot.

Éppen a zimmerwaldi baloldal körül kezdett kialakulni valamennyi országban az internacionalista mozgalom. E tevékenység sikerei megmutatkoztak a zimmerwaldiak második nemzetközi szocialista konferenciáján, amelyet 1916 áprilisában a svájci Kiental faluban tartottak. A konferencia 43 küldöttje közül a zimmerwaldi baloldalhoz 12 fő tartozott, de a csoport számos kérdésben a szavazatok 45 százalékát is megkapta.

A bolsevikok teljesítették internacionalista kötelességüket. Önfeláldozó tevékenységüknek nagy szerepe volt abban, hogy később valamennyi tőkésországban megalakult a Kommunista Párt.

3. *A szocialista forradalom lenini elmélete*

Az imperializmus közvetlenül a szocialista forradalom küszöbére vezette el az emberiséget. A háború meggyorsította a forradalom előfeltételeinek beérését. A proletariátus osztályharcának új körülményei megkövetelték a marxista párttól, hogy új módon közelítse meg a forradalom kérdéseit, s igyekezzen alkotó módon alkalmazni a marxizmus alapelveit a megváltozott helyzetre.

A marxizmus megalapítói feltárták a kapitalista rend keletkezésének, fejlődésének és pusztulásának törvényeit. Lenin volt a marxisták közül az első, aki mélyenszántóan elemezte az új korszakot, tovább fejlesztette Marxnak és Engelsnek a szocialista forradalomról szóló tanítását. 1916-ban megírta „Az imperializmus mint a kapitalizmus legfelsőbb foka” című munkáját. Lenin óriási konkrét történeti anyagot elemezve arra a következtetésre jutott, hogy a XX. század elejére a kapitalizmus új szakaszba, az imperializmusba nőtt át.

„Az imperializmus tehát – írta Lenin – a kapitalizmus olyan fejlődési fokon, amelyen kialakult a monopóliumok

és a fináncsőke uralma, a tőke kivétel kimagasló jelentőségre tett szert, megkezdődött a világ felosztása a nemzetközi trösztök által, és befejeződött a Föld egész területének felosztása a legnagyobb kapitalista országok által. (*Lenin Művei*. 22. köt. 276. old.)

Az imperializmus a végsőig kiélezte a kapitalizmus valamennyi ellentmondását. Mindenekelőtt kiéleződött a kapitalizmus fő ellentmondása. A termelés mindinkább társadalmivá vált, az el-sajátítás pedig magánjellegű maradt, a termelési eszközök ma-roknyi monopolista magántulajdonában voltak. A termelőerők hallatlanul gyors fejlődése nem a dolgozók, hanem a monopolis-ták érdekeit szolgálta. A mindenható monopóliumok, amelyek kezében kolosszális kincsek összpontosultak, valójában az egész államhatalommal rendelkeztek. Világszerte fokozódott a politi-kai reakció. A monopóliumok garázdálkodása arra vezetett, hogy óriási mértékben nőtt a drágaság, a munkanélküliség, hogy a dolgozóknak elviselhetetlen adókat kellett fizetniük a hadsereg és az államapparátus fenntartására. Az elnyomás és a kizsák-mányolás hallatlan fokozódása rendkívüli módon kiélezte a munka és a tőke, a burzsoázia és a proletariátus közti ellentétet.

Ugyanakkor fölöttébb kiéleződtek az egyes imperialista álla-mok, illetve országcsoportok között a világ újrafelosztása körül támadt ellentétek, s ez világháborúra vezetett.

S végül mérhetetlenül kiéleződtek az ellentétek a néhány im-perialista állam és a nagyszámú gyarmat és félgymat közt. A kapitalista viszonyok fejlődése következtében a gyarmatokon megjelent a nemzeti proletariátus, amely a néptömegek élére tudott állni.

Az imperializmus éppen azért utolsó szakasza a kapitalizmus-nak, mert az imperializmus korában valamennyi ellentmondás hallatlan mértékben kiéleződik. Az imperializmus, írta Lenin, „halódó kapitalizmus”.

Lenin forradalmi tevékenységének kezdete óta figyelmét el-sősorban a forradalom elméletének olyan fontos kérdéseire összpontosította, mint a proletariátus hegemoniája, a proletariá-tus és az egész parasztság szövetsége és forradalmi demokratio-kus diktatúrája a polgári demokratikus forradalomban, a pol-gári demokratikus forradalomnak szocialista forradalom-má fej-lődése, a proletariátus és a szegényparasztság szövetsége, a pro-

letariátus diktatúrája, a párt vezető szerepe a forradalomban. A háború éveiben az imperializmus elemzése alapján kifejtette a szocialista forradalom elméletét, s ezt az elméletet új tételekkel gazdagította, melyek nagyjából a következőkben foglalhatók össze:

1. Az imperializmus megteremtette a szocialista forradalom megvalósításának objektív előfeltételeit. „Az imperializmus a proletariátus szociális forradalmának előestéje” – így jellemezte Lenin a kapitalizmus fejlődésének utolsó szakaszát. (Ugyanott, 200. old.) De a forradalmak nem születnek készen, nem lehet mesterségesen előidézni vagy más országból importálni őket. A forradalom a társadalom méhében érlelődik, az objektíve megérett válságokból nő ki. A forradalom elképzelhetetlen a lakosság minden rétegét érintő általános politikai válság nélkül. S éppen ilyen válságot idézett elő az akkori imperialista háború.

A háborút az imperializmus idézte elő, amelyet a kapitalizmus összes ellentmondásainak kiéleződése jellemez. Az imperialista háború ugyanakkor rendkívüli módon kiélezte és felszínre hozta az imperializmusban rejlő összes ellentmondásokat. A háború meggyorsította a kapitalizmus fejlődését. Lenin bebizonyította, hogy a monopolkapitalizmus a háború alatt állammonopolista kapitalizmussá kezdett válni, hogy a monopolisták mindinkább alárendelték maguknak az államhatalmat. A háború annyira igénybe vette a dolgozók erejét, hogy választaniuk kellett: vagy meghalnak az imperializmus uralma alatt, vagy rábízák a vezetést a proletariátusra, hogy biztosítsa a szocializmusba való átmenetet. A háború ily módon *a kapitalizmus általános válságának* megnyilvánulása és kezdete lett. A legtöbb országban forradalmi helyzetet teremtett.

2. A forradalmi helyzetet három fő ismerv jellemzi: először az, hogy az uralkodó osztályok számára lehetetlen uralmuk változatlan formában való fenntartása. „Ahhoz, hogy forradalom legyen – írta Lenin –, rendszerint nem elegendő, hogy az »alsó rétegek nem akarnak«, hanem az is szükséges, hogy a »felső rétegek se tudjanak« a régi módon élni.” (Lenin Összes Művei 26. köt. 203. old.); másodsor az, hogy a dolgozó tömegek nyomora és szenvedései a válság következtében a szokásosnál jóval súlyosabbak; harmadszor az, hogy erősen fokozódik az elégedetlenség és a felháborodás az uralkodó osztályok magatartása

miatt, s ez a néptömegek aktív forradalmi megmozdulásaiban és akcióiban fejeződik ki.

Ezek az objektív, vagyis egyes emberek, pártok, osztályok akarától nem függő feltételek, amelyek forradalmi helyzetet teremtenek.

De nem mindenfajta forradalmi helyzet válik forradalommal. Ahhoz, hogy a forradalmi helyzet forradalommal váljon, az objektív okokon kívül szubjektív feltételek is kellenek, nevezetesen az, hogy az élenjáró osztály képes és kész legyen harcba menni az uralkodó osztályok megdöntéséért. Ezeket a tulajdonságokat pedig, amint arra Lenin már korai munkáiban rámutatott, a forradalmi marxizmus álláspontján levő munkáspárt alakítja, kovácsolja ki.

Ilyen körülmények közt a forradalomnak nem kell okvetlenül a legfejlettebb tőkésországban végbemennie. Az imperialista lánc a leggyengébb láncszemnél fog átszakadni, ha megvannak a megfelelő objektív és szubjektív előfeltételek, ha a kapitalizmus elérte fejlődésének bizonyos színvonalát, ha van proletariátus és van pártja, amely képes vezetni a nem proletár tömegeket, elsősorban a parasztságot. Ahol az ellentétek a legélesebben nyilvánultak meg, és ahol megvannak a felkészült erők, ott mehet végbe a szocialista forradalom.

3. Az imperializmus időszakában a forradalmi erők új összetétele alakult ki. Az új időszakot jellemezve Lenin felfedte a világforradalom fejlődésének törvényszerűségeit, megindokolta, hogy a közös világforradalmi folyamatban a különböző forradalmi áramlatok összefüggenek és hatnak egymásra. A kapitalizmus kialakulásának időszakában a nyugat-európai országok és Észak-Amerika számára tipikusak voltak a polgári demokratikus és a nemzeti felszabadító forradalmak. Ezeket a forradalmakat a feudalizmus uralma ellen küzdő burzsoázia vezette. Az új, imperialista korszakban a tőkésországok burzsoáziája reakciós erővé vált. A proletariátus lett a nemzetközi forradalmi mozgalom fő ereje. Nemzetközi méretekben csak valamennyi ország kizsákmányolt és elnyomott tömegeinek közös erőfeszítéseivel lehet véget vetni az imperializmus uralmának.

Arról szólva, hogy a különböző országokban milyenek a forradalom perspektívái, Lenin rámutatott, hogy a fejlett nyugat-európai és észak-amerikai tőkésországokban a szocialista forradalom van napirenden; a kevésbé fejlett országokban, ahol még

erősek a feudális csökevények, mint például Oroszországban, a polgári demokratikus forradalom van napirenden; a gyarmati és függő országok az antiimperialista, nemzeti felszabadító forradalmak küszöbén álltak. Mindezek a különböző társadalmi mozgalmak egységes antiimperialista világfolyamatot alkottak. Az imperializmus a szocialista forradalom objektív feltételeinek megteremtésével azt is lehetővé tette, hogy a polgári demokratikus forradalmak gyorsabban átalakuljanak szocialista forradalommá.

4. A szocialista forradalomnak korántsem feltétele, hogy a proletariátus a lakosság többségévé váljon, ahogy az opportunisták hajtogatták. A szocialista forradalom nem is egyszeri aktus vagy egyetlen ütközet. A szocialista forradalom az osztályütközetek (gazdasági, politikai és ideológiai ütközetek) egész korszaka. Lenin azt tanította, hogy a forradalom az ütközetek egész sorából áll majd, amelyeket a lakosság összes elnyomott és elégedetlen osztályai, csoportjai, elsősorban a proletariátus és szövetségese, a parasztság vívnak az uralkodó osztályok ellen, valamint a félproletár tömegeknek a földesúri, burzsoá, nemzeti és másfajta elnyomás elleni mozgalmából, a gyarmati népek felkeléseiből és a tömegharc más formáiból. A proletariátus feladata, hogy irányítsa mindezeket az ütközeteket, hogy irányítsa ezeket az egységes cél, az imperializmus megdöntése és a szocialista forradalom végrehajtása felé. „Aki »tisztá« szociális forradalmat vár, sohasem fogja megérni – írta Lenin. – Az ilyen ember csak szavakban forradalmár, s nem érti meg az igazi forradalmat.” (Lenin Összes Művei. 30. köt. 52. old.) Minden ország proletariátusának kötelessége, hogy határozottan támogassa a gyarmati és függő országok elnyomott népeinek harcát a felszabadulásért, mert ahogy Marx tanította, „nem lehet szabad az a nép, amely más népeket elnyom”.

5. Az imperializmus ellen irányuló nemzeti felszabadító mozgalom megingatja az imperializmust, csökkenti erejét, s ezzel megkönnyíti a fejlettebb országok munkásainak az imperializmus megrohamozását. Másrészt, a tőkésországok munkásainak forradalmi harca biztosítja az elnyomott nemzetek nemzeti felszabadító harcának sikerét.

A II. Internacionálé csődbe jutott pártjainak vezetői nem ismerték el, hogy a nemzeti felszabadító mozgalom alkotórésze a szocialista forradalomnak, s ezzel hatalmas támogatástól fosztot-

ták meg a forradalmat. A trockisták, akárcsak az összes centrista elemek, tagadták a nemzeti felszabadító háborúkat az imperializmus korszakában. Buharin és Pjatakov szintén lehetetlennek tartotta a nemzeti felszabadító háborúkat az imperializmus viszonyai közt, és szembefordult a nemzetek önrendelkezésének programkövetelésével.

Lenin bebizonyította, hogy aki nem ismeri el a nemzeti felszabadító háborúkat az imperializmus idején, az voltaképpen védelmezi és igazolja az imperializmust, számításon kívül hagyja a forradalom egyik fontos összetevőjét, az elnyomott népeknek az imperializmus elleni harcát. Az imperializmus okozta nemzeti elnyomás fokozódása növelte a néptömegek ellenállását. Lenin 1916-ban írta, hogy a párt „*valamennyi imperialistaellenes nemzeti mozgalomnak a szocialista forradalom érdekében való kihasználása mellett*” foglal állást. (Ugyanott, 39. old.)

6. Az imperializmus és az imperialista háború új helyzetet teremtett. A háborúig minden marxista Marxnak és Engelsnek azt a tételét tekintette irányadónak, amely szerint a szocializmus egyidejűleg fog győzni valamennyi vagy a legtöbb kapitalista országban. Ebből a tételből az következett, hogy a szocializmus győzelme egy, egymagában vett országban nem lehetséges. Ez helytálló volt az *imperializmus előtti* kapitalizmus időszakában, amikor a kapitalizmus fejlődése felfelé ívelt. A szocialista forradalom sikere az akkori körülmények közt csak abban az esetben lett volna biztosítható, ha valamennyi vagy a legtöbb kapitalista ország proletariátusa egyidejűleg indít forradalmi akciót a tőke uralma ellen.

Ez a megállapítás nem vonatkozott az imperialista kapitalizmus korszakára. Az idő túlhaladt rajta, meg kellett hát változtatni. Lenin az imperializmus tanulmányozása alapján bebizonyította, hogy a kapitalizmus gazdasági és politikai fejlődésének egyenlőtlensége az imperializmus viszonyai közt különösen katasztrofális és ugrásszerű jellegűvé vált. Lenin ebből az általa feltárt törvényből kiindulva arra a következtetésre jutott, hogy az imperializmus időszakában a szocializmus nem győzhet egyidejűleg valamennyi országban, hogy lehetséges a szocializmus győzelme kezdetben egy, egymagában vett országban vagy néhány országban. Lenin ezeket a nézeteket „Az Európai Egyesült Államok jelszaváról” (1915) és „A proletárforradalom katonai programja” (1916) című cikkében fejtette ki.

„A gazdasági és politikai fejlődés egyenlőtlensége – írta Lenin – a kapitalizmus feltétlen törvénye. Ebből következik, hogy a szocializmus győzelme lehetséges eleinte néhány vagy akár *egy*, egymagában vett, kapitalista országban is.” (Lenin Összes Művei. 26. köt. 335. old.)

Abban az országban, ahol megérték a forradalom összes feltételei – az objektívek és a szubjektívek egyaránt –, a proletariátus áttöri az imperializmus frontját, és megteremti a maga diktatúráját anélkül, hogy kívárná, míg más államokban ugyanilyen helyzet alakul ki. Ezzel a világproletariátussal szemben vállalt internacionalista kötelességét teljesíti. Maga az a tény, hogy a forradalom győzött egy országban, óriási hatással van a nemzetközi mozgalomra, amely viszont erősíti és könnyíti a győztes proletariátus helyzetét. Így nyilvánul meg a proletár internacionalizmus, a dolgozók nemzetközi szolidaritása.

Lenin hangsúlyozta, hogy a forradalomban győztes proletariátusnak esze ágában sincs várni addig, amíg valamennyi vagy legalábbis sok országban győz a forradalom, hanem kisajátítja a megdöntött kapitalistákat, és megszervezi hazájában a szocialista termelést. A szocializmus sikeres építése, a termelési eszközök magántulajdonának felszámolása, az összes dolgozók életének gyökeres megjavulása majd megmutatja az egész világ proletariátusának, hogyan kell megszabadulni az imperialista elnyomástól, harcra lelkesíti a világ proletariátusát elnyomói ellen.

A szocializmus egy országban aratott győzelme alapot teremt a forradalmi világmozgalom erősödéséhez és fejlődéséhez, más országok proletariátusának, néptömegeinek támogatásához. Lenin később, amikor az egy országban győztes proletariátus internacionalista feladatait ismertette, kijelentette, hogy meg kell tenni „a maximumát annak, ami *egy országban valamennyi ország* forradalmának fejlesztése, támogatása, felébresztése érdekében megvalósítható”. (Lenin Művei. 28. köt. 299. old.)

Lenin „A proletárforradalom katonai programja” című cikkében visszatért a szocializmus egy országban aratott győzelmének kérdésére, és hangsúlyozta:

„A kapitalizmus fejlődése a különböző országokban a legnagyobb mértékben egyenlőtlenül megy végbe. Az árutermelés mellett ez másképp nem is lehetséges. Ebből adódik

az a vitathatatlan következtetés: a szocializmus nem győzhet egyidejűleg *valamennyi* országban. Először egyetlen vagy néhány országban fog győzni, a többi pedig bizonyos ideig burzsoá vagy a burzsoá rendig el nem jutott ország marad.” (Lenin Összes Művei. 30. köt. 130. old.)

7. Miután a proletariátus a szocialista forradalomban győzelemre jutott, megteremti diktatúráját, amely nélkül elképzelhetetlen az osztályok megszüntetése és a szocializmus felépítése. Az egyes országokban a szocializmusba való átmenet a gazdasági fejlődés színvonalától, az osztályviszonyoktól, a történelmi hagyományoktól függően más-más, sajátos formában mehet végbe.

„Minden nemzet eljut a szocializmushoz – írta Lenin –, ez elkerülhetetlen, de nem teljesen egyformán fognak eljutni, mindegyik sajátos vonást kölcsönöz majd a demokrácia ilyen vagy olyan formájának, a proletárdiktatúra ilyen vagy olyan válfajának, a társadalmi élet különféle területein végrehajtott szocialista átalakítások ilyen vagy olyan ütemének.” (Ugyanott, 120. old.)

Lenin megállapította, hogy a kapitalizmusból a kommunizmusba való átmenet elkerülhetetlenül roppant bőségben szüli majd a különféle politikai formákat is, s emellett hangsúlyozta, hogy valamennyi átmeneti forma lényege egy és ugyanaz lesz: a proletariátus diktatúrája.

„A proletariátusnak mint az egyetlen mindvégig forradalmi osztálynak diktatúrája – írta Lenin – elengedhetetlen a burzsoázia megdöntéséhez és ellenforradalmi kísérleteinek visszaveréséhez.” (Ugyanott, 119. old.)

8. Miután a szocializmus egy országban győzött, az imperialisták igyekeznek majd szétzúzni a szocialista államot. A proletariátusnak ezért fegyverrel kell védenie a szocialista államot.

„Ennek – írta Lenin „A proletárforradalom katonai programja” című cikkében a szocializmusnak egy országban kivívott győzelméről – surlódásokhoz, sőt más országok burzsoáziájának ahhoz a közvetlen törekvéséhez kell vezetnie,

hogy szétzúzza a szocialista állam győztes proletariátusát. Ilyen esetekben a háború a mi részünkről jogos és igazságos... lenne." (Ugyanott, 130. old.)

Ily módon a szocialista forradalom lenini elméletének alkotórésze – amely egyenesen következik a szocializmus egy országban való győzelmének lehetőségét hirdető tanításból – a szocialista állam fegyveres védelméről, a győztes szocializmus védelmében folyó igazságos háborúkról szóló marxista tétel.

Ez új szakasz volt a forradalom marxista elméletének fejlődésében, *a szocialista forradalom új, lenini elmélete*.

A szocialista forradalom lenini elmélete további lépés volt a marxizmus alkotó fejlesztésében, azoknak az eszméknek fejlesztésében, amelyeket Lenin „A szociáldemokrácia két taktikája a demokratikus forradalomban” című munkájában és más műveiben fogalmazott meg. Lenin elmélete figyelembe vette az imperializmus által teremtett új helyzetet, a világproletariátus forradalmi harcának újabb tapasztalatait; felvértezte a világ munkásosztályát a forradalom hajtóerőinek, győzelme feltételeinek és fejlődése távlatainak világos ismeretével. A szocialista forradalom lenini elméletének ereje abban rejlik, hogy felszabadítja a munkások kezdeményezését a saját nemzeti burzsoáziájuk elleni harcban, hogy megmutatja minden ország munkásosztályának az imperializmus okozta mérhetetlen szenvedésektől való szabadulás útját.

4. A februári polgári demokratikus forradalom.

A munkás- és katonaküldöttek szovjetjeinek megalakulása.

A kettőshatalom

A történelem objektív menete megmutatta, mennyire igaza volt Leninnek, amikor azt mondta, hogy a háború forradalmi helyzetet teremtett. A háború különösen súlyosan hatott Oroszországra. Itt jobban kiütközött az imperializmus valamennyi elmentmondása. Oroszországban nem oldották meg a polgári demokratikus forradalom feladatait, elsősorban az agrárkérdésben. Oroszország proletariátusa különösen forradalmi volt, a kipróbált lenini párt vezette. Mindennek következtében Oroszország az imperializmus világláncának leggyengébb láncszeme volt.

Kétévi háború elég volt ahhoz, hogy megtörje a cári Oroszország erejét. 1916-ban a városokban éhínség kezdődött. A háború viseléséhez nem volt elég pénz. A cárizmus kénytelen volt csaknem 8 milliárd rubel összegű külföldi kölcsönt felvenni. Ez fokozta a cárizmusnak az angol és a francia imperializmustól való függését. Félő volt, hogy az ország elveszíti nemzeti önállóságát. A földbirtokosság és a burzsoázia a külföldi imperialistáknál keresett támogatást saját népével szemben. A proletariátusra hárult az a feladat, hogy megmentse az országot a tönkremenéstől, attól a veszélytől, hogy külföldi imperialisták félgymatává válik.

A bolsevik párt felismerte, hogy a forradalom küszöbön áll. Lenin „Néhány tézis” című cikkében már 1915-ben mélyrehatóan elemezte az eljövendő forradalmat. Kimutatta, hogy a közelgő forradalom jellegét tekintve polgári demokratikus forradalom lesz. Közvetlen feladata változatlanul a cárizmus megdöntése, a feudalizmus mindennemű csökevényének megszüntetése. Az 1905–1907-es forradalom óta eltelt tíz év alatt sok minden megváltozott. A falun tovább mélyült az osztályrétegződés, megnőtt és megerősödött a proletariátus, az imperialista háború kiélezte, felszínre hozta az összes belső ellentmondásokat. A történelmi fejlődés kedvező feltételeket teremtett ahhoz, hogy a polgári demokratikus forradalom gyorsabban fejlődjön szocialista forradalommá. Elsősorban ebben különbözött a második orosz forradalom az elsőől.

Az országban erősen fellendült a munkásmozgalom. 1916-ban 1500 sztrájk zajlott le. Több mint 1 millió munkás sztrájkolt, vagyis kétszer annyi, mint az előző évben. A munkásmozgalom hatására gyakoribbá váltak és nagyobb méreteket öltöttek a katonák megmozdulásai. A fronton gyakran egész ezredek tagadták meg a parancsok teljesítését. A katonák ezrével hagyták ott a frontot és tértek vissza a háterszágba, inkább vállalva a büntetést a szökésért, semmint hogy a számukra idegen érdekért elpusztuljanak a háborúban. Sok frontszakaszon fokozódott a lövészárók-barátkozás.

A parasztok kezdték birtokba venni a földesurak gabonakészleteit és felszereléseit; gyakran még fel is gyűjtötták a kúriákat, hogy kifüstöljék a gyűlöletes földbirtokosokat nemesi fészkükből.

Megmozdultak az elnyomott nemzetek is. 1916 derekán fel-

kelés tört ki Közép-Ázsiában és Kazahsztánban több millió ember részvételével. Szemmel láthatóan érlelődött a forradalmi válság.

A cárizmus a forradalom közeledtétől megriadva mindent elkövetett, hogy megakadályozza a forradalom kitörését, fokozta a terrort. A cári kormány, hogy szabad keze legyen a forradalom elleni harcban, titkos tárgyalásokat kezdett Németországgal a különbékéről.

A Németországgal való béke előkészítése riadalmat keltett az antant-imperialisták és az orosz imperialisták körében. Az antant az orosz hadsereg támogatásának elvesztésétől félt, az orosz burzsoázia meg azért aggódott, hogy nem özönlik majd zsebébe a profit és füstbe mennek imperialista tervei. Az orosz burzsoázia, melyet az angol-francia és az amerikai imperialisták támogatottak, úgy határozott, hogy a cár elmozdításával veszi elejét a forradalomnak. Azt tervezték, hogy letartóztatják II. Miklóst, kiskorú fia javára lemondattják a trónról, s régensként (kormányzóként) Mihály nagyherceget, a cár fivérét állítják a kiskorú cár mellé.

Mindkét összeesküvés a forradalom ellen irányult, de a forradalom bekövetkeztét egyik sem tudta elhárítani. A sztrájk-hullám napról napra magasabbra csapott. 1917 januárjában mintegy 250 000, februárban több mint 400 000 munkás sztrájkolt. A helyzet forrpontig hevült. Bármely nagyobb sztrájk átcsaphatott forradalomba.

A Központi Bizottság 1916 őszén újjászervezett Irodája aktív tevékenységet fejtett ki. A petrográdi pártszervezetre támaszkodott, kapcsolatot teremtett más városok pártbizottságaival.

Különösen feszült helyzet alakult ki a fővárosban. Február 17-én a Putyilov-gyárban az egyik műhely sztrájkba lépett. Az igazgatóság úgy döntött, hogy február 22-vel bezárja az üzemet. Másnap, február 23-án a dolgozók a nemzetközi nőnapot ünnepelték. A bolsevikok Pétervári Bizottsága felhívta a munkásokat, hogy politikai sztrájkkal ünnepeljék meg ezt a napot. A putyilovi munkások tüntetést szerveztek, s megindultak a város központja felé. Útközben más gyárak munkásai is csatlakoztak hozzájuk. Ezen a napon 128 000 munkás sztrájkolt. A tüntetésen részt vettek az élelmiszerért sorba álló asszonyok is. Plakátok kerültek elő ilyen követelésekkel: „Kenyeret!”, „Vesszen a háború!”, „Vesszen az önkényuralom!”

Másnap újult erővel folytatódott a tüntetés. A fővárosban mintegy 200 000 munkás sztrájkolt. A bolsevikok elhatározták, hogy a sztrájkot általános sztrájkká fejlesztik és felkelésbe viszik át. Február 25-én általánossá vált a sztrájk. A sztrájkolók és a rendőrség közt összetűzésekre került sor. Halottak és sebesültek is voltak. A cári hatóságok, az események további menetétől tartva, erősítést kértek a frontról. II. Miklós a főhadiszállásról közvetlen vonalon megadta a parancsot: „Megparancsolom, hogy a fővárosban holnapra vessenek véget a zavargásoknak...” Február 26-ra virradó éjjel a titkosrendőrség tömeges letartóztatást hajtott végre a munkásnegyedekben. Sikerült letartóztatnia a bolsevikok Pétervári Bizottságának néhány tagját.

Február 26-án reggel a munkások, a bolsevikok felhívását követve, áttértek a politikai sztrájkról a felkelésre. Lefegyverezték a rendőröket, maguk pedig felfegyverkeztek. A rendőrség tüzet nyitott a tüntetőkre. Csupán a Znamenszkaja téren mintegy 40 embert öltek meg.

A forradalmi események hatására a katonák meginogtak. A Pétervári Bizottság felhívta őket, hogy csatlakozzanak a forradalomhoz. „Csakis a munkásosztály és a forradalmi hadsereg testvéri szövetsége hozhatja meg a felszabadulást a leigázott népnek – hirdette az egyik röplap –, csakis ez vethet véget a testvérgyilkos, értelmetlen mészárlásnak.” A petrográdi tartalékos alakulatoknál sok olyan fővárosi munkás szolgált, aki nem szakította meg kapcsolatait üzemével. A munkások behatoltak a laktanyákba, s igyekeztek rávenni a katonákat, hogy támogassák a forradalmat. A pavlovszki ezred egyik százada megtagadta a tűzparancs teljesítését.

Másnap, február 27-én, a felkelés áttérjedt az egész városra. A felkelő munkások elfoglalták a fegyverraktárt és felfegyverkeztek. Egyre több katona állt át a forradalom oldalára. Estére már a helyőrség több mint 60 000 katonája csatlakozott a felkelő néphez. Így jött létre a munkások és a katonaköpenybe bújtatott parasztok szövetsége. Elfoglalták a börtönöket, és kiszabadították a politikai foglyokat. A párt Központi Bizottságának Irodája kiáltványt bocsátott ki azzal a felhívással, hogy vessenek véget a cárizmusnak, és harcoljanak olyan ideiglenes forradalmi kormány megalakításáért, amely megteremti a demokratikus köztársaságot, bevezeti a nyolcórás munkanapot, a paraszt-

ság javára elkobozza a földesúri földet, és a világ munkásaival együtt kiharcolja az imperialista háború azonnali beszüntetését.

A bolsevik párt volt az egyetlen, amely forradalmi platformmal állt ki a nép elé, és a cárizmus végérvényes szétzúzására hívta fel a tömegeket. A bolsevikok által lelkesített néptömegek csapásai alatt összeomlott a Romanovok monarchiája.

A bolsevikok a felkelés győzelmének napján felhívták a munkásokat, hogy alakítsák meg a Munkásküldöttek Szovjetjét. Röplapjukon ezt írták:

„A győzelemhez szervezettség kell, a mozgalomnak vezető központra van szüksége.

A gyárakban haladéktalanul lássatok hozzá üzemi sztrájkbizottságok megválasztásához. Ezek képviselői alkotják majd a *Munkásküldöttek Szovjetjét*, amely magára vállalja a szervező szerepet a mozgalomban, s megalakítja az Ideiglenes Forradalmi Kormányt.”

Február 27-én este a Tauriai Palotában megjelentek az első küldöttek, akiket az üzemekben és a katonai egységeknél választottak. A munkásoknak és a katonáknak Petrográd utcáin és terein kezdődő harci összefogása azzal végződött, hogy megalakították az egységes forradalmi szervezetet: a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjét, eltérően az 1905-ös forradalomtól, amikor a szovjetek egymástól elkülönítve működtek.

A petrográdi felkelés győzelmét támogatta az országszerte végbement forradalmi fordulat. Valamennyi kormányzóságban és a kerületi központok nagyobb részében megválasztották a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjét. A szovjetek sok iparvidéken – a központi iparvidéken, az Urálban, a Donyec-medencében – önhatalmúlag bevezették a nyolcórás munkanapot, szétkergették a rendőrséget, s megalakították a Vörös Gárdát az üzemek őrzésére és a forradalom védelmére; elbocsátották a cári bírakat, s új, népi bírakat választottak. Sok helyütt elmozdították a gyárak igazgatóságát, főleg ott, ahol különösen kegyetlenül bántak a munkásokkal, életbe léptették a munkásellenőrzést, magukra vállalták a harcot a közellátási nehézségek ellen, támogatták a munkásokat a munkáltatókkal támadt konfliktusaikban. A helyőrségek alávetették magukat a szovjeteknek. A szovjetek, mint a munkások és a parasztok szövetségének

szervei, egyszersmind a felkelés szervei és a forradalomban győzelemre jutott munkások és parasztok hatalmi szervei voltak.

Ámde a szovjet mellett, amely a proletariátus és a parasztság forradalmi demokratikus diktatúráját testesítette meg, létrejött az Ideiglenes Kormány, amely a burzsoázia és a földbirtokosok uralmának szerve volt. Amint megérkeztek az első hírek arról, hogy a fővárosban győzött a forradalom, az Állami Duma Ideiglenes Bizottságot választott, s rábízta a „rend helyreállítását” a városban. A bizottságnak esze ágában sem volt kezébe venni a hatalmat. Első dolga az volt, hogy küldöttséget menesztett a frontra II. Miklóshoz, s próbálta rávenni, hogy fia javára mondjon le a trónról. Ezt a követelést valamennyi frontparancsnok támogatta, s kijelentették II. Miklósnak, hogy nem kezeskednek a hadseregért. A cár aláírta a kiáltványt, amelyben mind saját, mind fia nevében lemondott a hatalomról fivére, Mihály javára.

A burzsoáziának a monarchia fenntartására tett kísérlete meghiúsult. A hatalom kérdése nem az Állami Duma falai közt dőlt el: a felkelt munkások és katonák döntötték el. Amikor a kadet Miljukov, az Állami Duma Ideiglenes Bizottságának tagja az egyik gyűlésen a monarchia fenntartása mellett nyilatkozott, a nép viharos felháborodásban tört ki. A burzsoázia úgy határozott, hogy átveszi a hatalmat, nehogy a forradalom tovább mélyüljön.

Az Állami Duma Ideiglenes Bizottsága tárgyalásokat kezdett a Munkás- és Katonaküldöttek Petrográdi Szovjetjével. A szovjetben és különösen elnökségében az eszerek és a mensevikek voltak túlsúlyban. Az eszerek és a mensevikek legalább úgy féltek a forradalom fejlődésétől, mint a burzsoá pártok, s ezért igyekeztek minél előbb megállítani a nép forradalmi harcát. Úgy határoztak, hogy támogatják az Állami Duma Ideiglenes Bizottsága által alakítandó Ideiglenes Kormányt. Ugyanakkor az eszerek és a mensevikek nem mertek nyíltan részt venni ebben a kormányban, nehogy elveszítsék a tömegek bizalmát.

Március 2-án, e megegyezés alapján megalakult a burzsoá Ideiglenes Kormány Lvov herceg elnökletével. A miniszterek többsége az októbrista és a kadet párthoz tartozott. A kormányba bekerült a trudovik Kerenszkij, akit senki sem delegált, hanem a burzsoázia vitt be a tömegek becsapására, a „demokrácia túszaaként”, mint a burzsoá sajtó írta. Vidéken a nép elmozdított

ta a kormányzókat és a helytartókat. Helyükbe az Ideiglenes Kormány a régi cári törvények szerint választott zemsztvó-hivatali elnököket, és saját biztosait nevezte ki, főleg a kadetok és az októbristák köréből. A kormány arra törekedett, hogy a régi államapparátusból minél több hivatalnokot átmentsen.

Az országban így *kettős hatalom* jött létre: egyfelől az Ideiglenes Kormány, másfelől a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetje. A szovjet eszer-mensevik vezetői önként átengedték a hatalmat a burzsoáziának, s kötelezték magukat, hogy támogatják a burzsoá Ideiglenes Kormányt. Rendkívül sajátos módon *összefonódott két diktatúra: egyrészt a burzsoázia diktatúrája, másrészt a proletariátus és a parasztság forradalmi demokratikus diktatúrája.*

Több oka volt annak, hogy az államhatalmat a burzsoázia ragadta kezébe.

A februári forradalom éles fordulat volt a cárizmus önkényétől és terrorjától a széles körű politikai szabadság felé. Az emberek tízmilliói, akik eddig nem vettek részt, nem szereztek tapasztalatokat a politikában, egy csapásra bekapcsolódtak a politikai tevékenységbe. Oroszországban a lakosság zömét a kispolgárság alkotta, amely ingadozott a burzsoázia és a proletariátus közt. Ez döntő hatással volt a munkások széles köreire.

„A hatalmas kispolgári hullám mindent elárasztott – írta Lenin –, nemcsak számbeli súlyával, de eszmeileg is ránehezedett az öntudatos proletariátusra, azaz igen széles munkásköröket fertőzött meg, árasztott el kispolgári politikai nézetekkel.” (*Lenin Művei*. 24. köt. 46. old.)

A kispolgári hullám határozta meg a szovjetek többségének összetételét is; az eszerek és a mensevikek képviselőit juttatta túlsúlyra a szovjetekben. Ez a magyarázata annak, hogy a győztes munkások és parasztok – nevezetesen ezek szovjetjei – önként átengedték a hatalmat a burzsoázia képviselőinek.

Miközben a bolsevikok a tömegek élén a cárizmus ellen harcoltak, az eszerek és a mensevikek siettek kihasználni a nép győzelmét, s a forradalmi hullámot megnyergelve, a szovjetek vezetésére törtek.

A másik oka annak, hogy a burzsoázia megragadhatta a hatalmat, az volt, hogy a proletariátus és a parasztság nem volt

eléggé szervezett és öntudatos. A cárizmus terrorintézkedései teljes súlyukkal a munkásszervezetekre nehezedtek. A bolsevik párt vezetőinek nagy része börtönben, száműzetésben vagy emigrációban volt. Lenin külföldre kényszerült. Csak igen nehezen tudta fenntartani a kapcsolatot Oroszországgal. A burzsoázia politikai szervezeteit viszont nem üldözték. A burzsoázia a háború alatt gazdaságilag és politikailag megerősödött. Akkoriban szervezettebb volt, mint a néptömegek. A proletariátus a cárizmus terrorintézkedései miatt kevésbé volt szervezett. Politikailag legérettebb részét behívták katonának, sok áldozatot szedett közülük a háború. A behívott katonák helyét az üzemekben faluról jött új emberek foglalták el. Átnevelésükhöz időre volt szükség.

A burzsoázia győzelmében a külföldi tőkések segítségének is volt szerepe.

Rövid összefoglalás

Az 1914–1918-as imperialista világháborút az imperializmus ellentétei idézték elő. A háború közvetlen oka a kapitalizmus fejlődésének egyenlőtlensége, a monopolistáknak a világ újrafelosztásáért vívott harca és a forradalmi mozgalom elfojtására irányuló törekvése volt.

A háború mérhetetlen szenvedést okozott a népeknek. A háborúban meghalt mintegy 10 millió és megsebesült mintegy 20 millió ember. A háború kiélezte az imperializmus valamennyi ellentmondását, a kapitalizmus általános válságának ékesszóló megnyilvánulása volt. A háború szemléltetően megmutatta, hová vezet az imperializmus uralma. Meggyorsította a kapitalizmus fejlődését és a monopolkapitalizmusnak állammonopolista kapitalizmussá válását. Ily módon érlelte a forradalom objektív előfeltételeit. Lenin azt írta, hogy a háború a forradalom mindenható „rendezője” volt.

A II. Internacionálé pártjainak többsége elárulta a szocializmust, az imperializmus védelmére kelt, s ezért felelősség terheli őket az emberiséggel szemben a véres háború borzalmas következményeiért. A II. Internacionálé csődbe jutott. A bolsevik párt volt az egyetlen, amely példamutatóan hű maradt a

szocializmus ügyéhez, forradalmi munkát végzett a tömegek körében, harcolt a tömegeknek – s köztük a hadseregnek – a forradalomra való előkészítéséért. Csak a bolsevik párt adta ki azt a helyes jelszót, hogy harcolni kell az imperialista háború ellen, a munkásosztálynak meg kell döntenie saját kormányát mindegyik hadviselő országban. A párt tovább fejlesztette a marxizmust, gazdagította azt Leninnek az imperializmusról szóló tanításával, azzal a tétellel, hogy a szocializmus egy, egymagában vett országban is győzhet.

Számolva a forradalmi harcok közeledtével, Lenin a forradalmi harc új tapasztalatai alapján és az imperialista korszak feltételeinek megfelelően tovább fejlesztette a forradalom marxista elméletét. Elemezte a közelgő oroszországi forradalmat, megállapította róla, hogy polgári demokratikus forradalom lesz, amely az új korszak körülményei közt gyorsan átcsap szocialista forradalomba.

A februári polgári demokratikus forradalom igazolta a párt Lenin által kidolgozott jelszavainak helyességét. A februári forradalommal kezdett polgárháborúvá válni az imperialista háború. A forradalom megmutatta, mennyire helyes volt a párt álláspontja, amikor a honi kormány vereségére törekedett. A cárizmus veresége megkönnyítette azoknak a tömegeknek forradalmi megmozdulását, amelyek azután meg is döntötték az önkényuralmat. A forradalom igazolta, hogy a bolsevikok helyesen és jókor szakítottak a mensevikekkel, s üzték ki őket a pártból.

A februári forradalomban maguknak a tömegeknek alkotó ereje hozta létre a munkás- és katonaküldöttek szovjetjeit – a proletariátus és a parasztság forradalmi demokratikus diktatúrájának szerveit. De a mensevikek és az eszerek, akik a legtöbb szovjetben túlsúlyban voltak, elárulták a munkások és parasztok érdekeit, s átadták az államhatalmat az Ideiglenes Kormánynak, a burzsoá diktatúra szervének. Az országban kettőshatalom jött létre. A pártnak ki kellett harcolnia, hogy az egész hatalom a szovjetek kezébe kerüljön.

A PÁRT —

A NAGY OKTÓBERI SZOCIALISTA FORRADALOM GYŐZELMÉNEK ELŐKÉSZÍTŐJE ÉS SZERVEZŐJE (1917 MÁRCIUS—OKTÓBER)

1. *Az ország nemzetközi és belső helyzete
a cárizmus megdöntése után.
A párt kilép az illegalitásból*

Az 1917-es februári forradalom megváltoztatta Oroszország nemzetközi helyzetét. Az egész világ dolgozói örömmel üdvözlöttek Oroszország munkásosztályát, amely az imperialista háború éveiben elsőként bontotta ki a felkelés zászlaját. Az orosz forradalom hatására erősödött a munkásmozgalom, a háborúellenes mozgalom más országokban is, különösen a hadviselő államokban.

A két imperialista blokk – az antant, illetve Németország és szövetségesei – uralkodó osztályai körében a forradalom nagy riadalmat keltett. A hadviselő hatalmak nem voltak egyforma helyzetben. Németország nagy sikereket ért el a fronton, de túlfeszítette erőit, az ipar alig tudott megbirkózni a front ellátásával, a nép éhezett. A két fronton – egyrészt Anglia és Franciaország, másrészt Oroszország ellen – viselt háború folytatása vereséggel fenyegette Németországot. Németországnak és szövetségeseinek a kormányai úgy döntöttek, hogy az oroszországi forradalmat kihasználva, különbékét kényszerítenek Oroszországra, s utána minden erejüket az antant ellen vetik be. Németország azért is törekedett a különbékére, mert attól tartott, hogy a forradalom elmélyülése elsőpri Oroszország polgári kormányát, és ezzel erősíti majd a forradalmi mozgalmat az egész világon, s így magában Németországban is.

Anglia és Franciaország valamelyest jobb helyzetben volt, mint Németország és szövetségesei. Saját imperialista céljait kö-

vetve, 1917 áprilisában az antant oldalán az Egyesült Államok is a porondra lépett óriási ipari hatalmával. Az antant azonban attól félt, hogy a forradalom fejlődése háttországában befolyással lesz a munkásmozgalomra, hogy Oroszországnak a háborúból való kilépéséhez vezet, és ily módon megnehezíti Németország legyőzését. Az antant imperialistái úgy határoztak, hogy támogatják az Ideiglenes Kormányt, és a háború folytatására kényszerítik Oroszországot. Az Egyesült Államok, Anglia, Franciaország imperialistái egyszersmind arra is számítottak, hogy Oroszország legyengülését kihasználva, gazdaságilag még jobban leigázhatják az országot.

Valamennyi hadviselő ország burzsoáziája igyekezett segítségére lenni az Ideiglenes Kormánynak az oroszországi forradalom elfojtásában, és ezzel elejét venni a forradalomnak saját háttországában.

A forradalmat megvívó dolgozók abban reménykedtek, hogy békéhez, földhöz, kenyérhez és szabadsághoz jutnak. Az Ideiglenes Kormánynak azonban esze ágában sem volt beszüntetni a háborút, sőt ellenkezőleg, a forradalmat hódító terveinek megvalósítására akarta felhasználni. Megerősítette a régi cári szerződéseket, amelyek Oroszországot az antanthoz kötötték. A burzsoázia abban reménykedett, hogy a háború folytatása esetén véget tud majd vetni a kettőshatalomnak, és a hatalom teljes egészében az ő kezébe kerül. A burzsoáziának tehát ez volt a jelszava: „Háború a végső győzelemig!”

Az Ideiglenes Kormány nem óhajtotta megoldani az agrárkérdést sem. Ha a földet odaadja a parasztoknak, ezzel nemcsak a földesúri földbirtokra mér csapást, hanem a kapitalista tulajdonra is, hiszen a földesúri földek legnagyobb része meg volt terhelve a tőkés bankoknál. A földesúri földek elkobzásával sokmilliárdnyi banktőke is odaveszett volna. Az Ideiglenes Kormány nem merte nyíltan kimondani, hogy a földet nem kívánja odaadni a parasztoknak, s ezért az orruknál fogva vezette őket azzal, hogy a kérdés eldöntését az alkotmányozó gyűlés összehívásáig halasztgatta, közben azonban elfojtotta a parasztok minden olyan kísérletét, hogy a földesúri földet elvegyék.

A burzsoáziának esze ágában sem volt javítani a dolgozók helyzetén. Miután hatalomra jutott, mindent elkövetett, hogy növelje profitját. A polgári kormány hatályon kívül helyezte mindazokat a régi törvényeket, amelyek gátolták a bankok fej-

lődését, részvénytársaságok alakítását, monopóliumok kifejlődését.

Az Ideiglenes Kormánynak nem volt szándékában véget vetni a nemzeti elnyomásnak. Jelleget tekintve imperialista kormány lévén, a nemzeti kérdésben folytatta a gyarmatosítási politikát. Mindenütt érintetlenül meghagyta a helyi elnyomó apparátust.

Csakhogy a forradalom viszonyai között az Ideiglenes Kormány nem szállhatott nyíltan harcba a szovjetekkel, amelyeket a tömegek támogattak. Leplezett harcot folytatott a tömegek forradalmi mozgalma ellen, igyekezett időt nyerni, hogy erőt gyűjtsön a nyílt fellépéshez.

Az egyeduralomért vívott harcban a burzsoázia számított az eszerek és a mensevikek támogatására, akik a forradalmat befejezettnek és célját elértnek tekintették, minthogy a cárizmus megdőlt, a burzsoázia pedig hatalomra került, s a szocialista forradalomra való áttérésről szó sem lehet. Az eszerek és a mensevikek azzal hitegették a népet, hogy a forradalom győzelmével megváltozott a háború jellege, hogy az nem imperialista háború többé, s a burzsoá haza védelmére hívták fel a tömegeket. A nép félrevezetésére „forradalmi honvédőknek” nevezték el magukat. A nép nagy tömegei, amelyek csak nemrégén kapcsolódtak be a politikába, nem ismerték fel nyomban a csalást, és hitelt adtak az eszerek és a mensevikek kijelentéseinek.

Lenin szigorúan megkülönböztette a parasztok és a munkások milliós tömegei körében elterjedt „honvédő” hangulatot a mensevikek és az eszerek „honvédő” politikájától. A munkásoknak és a dolgozó parasztoknak nem volt érdekük a háború. A tömegek „honvédő” hangulata jóhiszemű eltévelyedésükből fakadt. Más volt azonban a helyzet az eszerek és a mensevikek esetében. Az ő „honvédő” politikájuk alapja az volt, hogy az általuk képviselt kispolgárság bizonyos részének érdeke fűződött ahhoz az extraprofithoz, amelyet a tőkések a háború révén zsebre vágtak.

Az eszerek és a mensevikek azt ígérték, hogy ellenőrzés alá vonják az Ideiglenes Kormány tevékenységét. Felállítottak hát egy afféle „amennyiben – annyiban” formulát: amennyiben, mondták, a kormány megoldja a forradalom feladatait, annyiban támogatni kell; ha ellenben a kormány próbál visszafelé

fordulni, igyekeznek visszatérni a régi rendszerhez, akkor meg kell bírálni, de semmiképpen sem szabad megdönteni. Ezzel csak becsapták a tömegeket, hiszen hatalom nélkül lehetetlen az ellenőrzés. A gyakorlatban az ilyen ellenőrzés a polgári kormánnyal való megegyezést, a kormány iránti bizalmat és a kormány támogatását jelentette. Egyértelmű volt a szovjetek felszámolásával, azt jelentette, hogy a hatalom teljes egészében a burzsoázia kezébe kerül.

Az eszerek és a mensevikek, akárcsak a burzsoá Ideiglenes Kormány is, rábeszéltek a népet, hogy várjon a béke, a föld, a kenyér kérdésének eldöntésével, míg össze nem ül az alkotmányozó gyűlés, maguk azonban csöppet sem siettek az összehívással. Az eszerek és a mensevikek nyíltan a burzsoáziával való kiegyezés pártjaivá váltak, a tőkés rendszer fenntartására és megerősítésére törekedtek.

A bolsevikok pártja kilépett az illegalitásból, és először nyílt alkalma arra, hogy szabadon fejtse ki tevékenységét. Március 5-én megjelent a „Pravda”-nak – a bolsevik Központi és Pétervári Bizottság lapjának – első száma.

A párt a szocialista forradalom lenini elméletével felvértezve harcolt a győzelem megszilárdításáért, a forradalom további elmélyítéséért. A párt hangsúlyozta, hogy nem lehet megbízni a burzsoá Ideiglenes Kormányban. A Központi Bizottság Orosz Irodája március 4-én határozatot hozott a kormánnyal való bármilyen kiegyezés ellen. A párt leleplezte a kormány fölötti ellenőrzés eszer-mensevik jelszavát. „Ellenőrzés az Ideiglenes Kormány fölött? – írta a „Pravda” 1917. március 9-i száma. – Mit nyújt az nekik (vagyis a munkásoknak)? Nyilvánvaló, hogy a burzsoázia még a munkások ellenőrzése alatt sem vállalhatja a proletár programok végrehajtását, s a munkásoknak nincs joguk arra számítani, hogy a burzsoázia példájára másokkal kapartathatják ki a gesztenyét, hanem maguknak kell cselekedniük.”

A bolsevikok pártja harcolt a békéért, a háború ellen, amely az új kormány alatt is csak imperialista háború maradt. A bolsevikok a forradalom folytatására, munkásörség alakítására hívták fel a munkásokat. „A proletariátusnak nem szabad elfelejtenie – írta a „Pravda” –, hogy csak fegyveresen szilárdíthatja meg vívmányait és viheti teljesen győzelemre a forradalom ügyét.”

A pártbizottságokat a demokratikus centralizmus alapján új-

jászervezték. Bevezették a pártszervek választásának rendszerét az alsó szervektől indulva felfelé. Bolsevik lapok jelentek meg Moszkvában és más iparvidékeken. A börtönökből kiszabadultak a cári hatóságok által letartóztatott bolsevikok. A száműzetésből, a börtönökből és az emigrációból visszatértek a Központi Bizottság tagjai és tekintélyes pártfunkcionáriusok: A. Sz. Bubnov, F. E. Dzerzsinszkij, P. A. Dzseparidze, J. M. Jaroszlavszkij, Sz. V. Koszior, V. V. Kujbisev, G. K. Ordzsonikidze, O. A. Pjatyickij, J. E. Rudzutak, Sz. G. Saumjan, N. A. Szkripnyik, I. V. Sztálin, J. M. Szverdlov és sokan mások, továbbá az Állami Duma képviselői: G. I. Petrovszkij, M. K. Muranov, A. J. Badajev, F. N. Szamojlov és N. R. Sagov.

A cárizmus megdöntésével véget ért az ország történetének egyik szakasza, s új szakasz kezdődött. Az új körülmények azonban új orientációt, új stratégiai tervet, más taktikát és más jel-szavakat is követeltek. Ezeket a kérdéseket Lenin oldotta meg. A forradalom első napjaiban, még az emigrációban, „Levelek a távolból” címmel cikksorozatot írt, amelyben megjelölte, hogy a pártnak milyen irányvonalat kell követnie a februári forradalom után. Lenin azt írta, hogy a forradalom még nem ért véget, hogy csak az első szakasza fejeződött be, hogy a munkásoknak hősiesen tovább kell harcolniuk, és a forradalom második szakaszában ki kell vívniuk a győzelmet. Lenin kitűzte a munkásmilícia vagy munkásőrség megalakításának feladatát, nehogy a burzsoá kormánynak módja legyen helyreállítani a rendőrséget és megmenteni a monarchiát. Lenin a következő taktika mellett tört lándzsát:

„... az új kormánnyal szemben – teljes bizalmatlanság, semmiféle támogatás, Kerenszkij különösen gyanús, a proletariátus felfegyverzése – az egyetlen biztosíték, a petrográdi дума haladéktalan megválasztása, semmiféle közeledés más pártokhoz”. (*Lenin Művei*. 23. köt. 318. old.)

Különösen hevesen ostromozta Lenin mindazokat a próbálkozásokat, amelyek a mensevikekkel való egyesülést célozták. Az egyesülés komolyan veszélyeztette a forradalom fejlődését.

A bolsevikok óriási munkát fejtettek ki a tömegek körében.

Legnagyobb figyelmét a párt a társadalom vezető erejének – a proletariátusnak – szervezésére és összeforrasztására fordí-

totta. A bolsevikok felhívták Oroszország népét, hogy ország-szerte alakítsa meg a szovjeteket, és tevékenyen részt vettek a munkás- és katonaküldöttek szovjetjeinek, a hadseregbeli bizottságoknak, a falusi parasztszervezeteknek a létrehozásában. A bolsevikok megalakították a Vörös Gárda munkásosztágait, a forradalom harci erőit.

A párt felszólította a munkásokat, hogy alakítsák meg a szakszervezeteket, a munkások minél nagyobb részét összefogó tömegszervezeteket. A bolsevikok arra törekedtek, hogy a szakszervezetek szorosan együttműködjenek a párttal, a proletariátus ideológiai és politikai vezetőjével.

A bolsevikok kezdeményezésére alakult üzemi bizottságok az illető vállalat valamennyi munkását felölelték, bármely szakszervezethez tartoztak is (abban az időben egy-egy üzemben több szakszervezet működött; például a vasmunkásoknak saját szövetségük volt, az ácsok a fafeldolgozó munkások szakszervezetéhez tartoztak stb.). Az üzemi bizottságok többsége a forradalom kezdete óta a bolsevik párt vezetése alatt állott.

A hadseregben végzett politikai munka irányítására a forradalomnak már az első napjaiban megalakították a Központi Bizottság és a Pétervári Bizottság kebelében a Katonai Szervezetet N. I. Podvojszkijjal az élén.

Nagyarányú munka indult meg a nők körében. Újra megkezdtek a „Rabotnyica” című bolsevik folyóirat kiadását. Hozáfogtak egy ifjúsági szervezet megalakításához.

A párt hű maradt elvéhez: ott kell dolgozni, ahol tömegek vannak.

Az újabb óriási feladatok nem álltak azonnal világosan az egész párt előtt. A párt igen ritka történelmi helyzettel találta szembe magát: a kettőshatalommal. A szovjetek osztályjelentőségét és szerepét nem értette meg mindenki azonnal. Néhány bolsevik bizottság és sok tekintélyes párttag helytelen álláspontot foglalt el az Ideiglenes Kormány tekintetében. Felhívták a tömegeket, hogy létesítsenek ellenőrzést az Ideiglenes Kormány tevékenysége fölött – értve ezen az ellenőrzésen kampányok, tüntetések szervezését, olyan nyilatkozatok közzétételét, melyek tiltakoznak az Ideiglenes Kormánynak ama kísérletei ellen, hogy elodázza a forradalom kérdéseinek megoldását –, de nem tűzték ki feladatul, hogy minden hatalom a szovjetek kezébe kerüljön. Ez az álláspont azt jelentette, hogy a hatalom a bur-

zsoá Ideiglenes Kormány kezében marad, és azt a hamis elképzelést keltette a tömegekben, hogy az Ideiglenes Kormány előmozdíthatja a forradalmat. Az „ellenőrzés” hibás irányvonalát támogatta később a Központi Bizottság Orosz Irodája is.

Félmensevik álláspontra helyezkedett az Ideiglenes Kormány és a háború kérdésében a száműzetésből hazatért Kamenyev. Cikket írt a „Pravdá”-ban, és felhívta a népet, hogy feltételesen támogassa a burzsoá Ideiglenes Kormányt. Egy szóval sem utalva arra, hogy a háború az Ideiglenes Kormány uralma alatt is imperialista háború maradt, arra buzdította a katonákat, hogy „golyóra golyóval és lövedékre lövedékkel válaszoljanak”, vagyis folytassák a háborút. Kamenyevnek ezt a megnyilvánulását nyomban hevesen bírálták a Központi Bizottság Irodájának tagjai és a Pétervári Bizottság tagjai. A „Pravda” következő számában Kamenyev már nem említette a támogatás kérdését, és amellet foglalt állást, hogy kényszeríteni kell az Ideiglenes Kormányt a békekötés kezdeményezésére.

I. V. Sztálin is támogatta azt a politikát, hogy kényszeríteni kell az Ideiglenes Kormányt a béketárgyalások haladéktalan megkezdésére.

„...ez teljesen hibás álláspont volt – mondotta később Sztálin –, mert pacifista illúziókat szült, a »honvédelem« malmára hajtotta a vizet és megnehezítette a tömegek forradalmi nevelését. Ezt a hibás nézetet akkor más elvtársakkal együtt én is osztottam, és csak április közepén mondtam le róla teljesen, amikor csatlakoztam Lenin téziseihez.” (Sztálin Művei. 6. köt. 367. old.)

Április 3-án Lenin Petrográdba érkezett. A néptömegek nagy lelkesedéssel fogadták vezérüket. A főváros minden kerületét nagy létszámú munkásküldöttségek képviselték. A küldöttségek élén a Vörös Gárda alakulatai meneteltek. A helyőrség ezredei katonai küldöttségeket menesztettek. A páncélos hadosztály katonái páncélosokkal vonultak fel. Kronstadtból tengerészek érkeztek. Április 3-án este a Finnlandi pályaudvar előtti tér zsúfolásig megtelt munkásokkal, katonákkal, akik üdvözölni jöttek a kilencévi emigráció után hazatérő vezérüket. Lenin az egyik páncélkocsi tetejéről beszédet mondott, amelyben üdvözölte a forradalom résztvevőit, és a szocialista forradalom győzelmének kivívására szólította fel őket.

2. Lenin Áprilisi Tézisei.

A VII. (áprilisi) összoroszországi konferencia.

A párt irányvonala: a polgári demokratikus forradalom szocialista forradalommá fejlesztése

1917. április 4-én Lenin a párt Központi Bizottságának, Pétervári Bizottságának tagjai és a munkás- és katonaküldöttek szovjetjei összoroszországi tanácskozásának bolsevik küldöttei előtt beszámolót tartott „A proletariátus feladatai a jelenlegi forradalomban” címmel. Április 7-én a „Pravda” közzétette a beszámoló téziseit. Ezek voltak a zseniális Áprilisi Tézisek, amelyekben Lenin meghatározta *a párt irányvonalát: a polgári demokratikus forradalom szocialista forradalommá fejlesztését.*

A forradalom fő kérdése a hatalom kérdése. Milyen osztály ellen irányul a forradalom, milyen osztály kezébe kerül a hatalom – ez a fő ismérv határozza meg a forradalom jellegét. Oroszországban a februári forradalom után kettőshatalom jött létre. A történelem azonban arra tanít, hogy két, egymással ellenségesen szemben álló, társadalmi helyzeténél fogva antagónisztikus osztálynak két diktatúrája egyidejűleg nem állhat fenn sokáig. A kettőshatalomnak okvetlenül vagy a burzsoázia diktatúrájával, vagy a proletariátus diktatúrájával kell végződnie. Az osztályok harca dönti el, melyik diktatúrával ér véget a kettőshatalom. Lenin kitartott amellett, hogy az Ideiglenes Kormánnyal szemben teljes bizalmatlanságot kell tanúsítani és meg kell vonni tőle minden támogatást, s arra szólította fel a pártot, hogy álljon a tömegek élére és irányítsa harcukat a szocialista forradalom felé.

„A mai oroszországi helyzet sajátyszerűsége – írta Lenin a tézisekben – az, hogy *átmenet* a forradalom első szakaszából, amely a proletariátus kellő tudatosságának és szervezettségének hiányában a burzsoázia kezébe adta a hatalmat, annak *második* szakaszába, amely a proletariátusnak és a parasztság legszegényebb rétegeinek kezébe kell hogy adja a hatalmat.” (Lenin Művei. 24. köt. 4. old.)

A forradalom új szakaszában az osztályviszonyok is megváltoztak. A szocialista forradalom mozgatóerői, vagyis a forradalom végigvitelében érdekelt osztályok a proletariátus és a szegény-

parasztság voltak. A középparaszt mint dolgozó a szegényparasztság felé hajlott, mint tulajdonos pedig a kulákot támogatta. Felemás helyzeténél fogva ingadozott. Ezért a párt kiadta a jelszót, hogy a szocialista forradalomban semlegesíteni kell a középparasztot. Ezt Lenin már „A szociáldemokrácia két taktikája a demokratikus forradalomban” című művében megindokolta.

A középparasztság semlegesítése a szocialista forradalomban azonban korántsem ugyanaz, mint a burzsoázia semlegesítése a polgári demokratikus forradalomban. A burzsoázia semlegesítése azt jelentette, hogy leleplezik a cárizmussal való kiegyezését, s elszigetelik, nehogy a „népszabadság pártja” hamis elnevezéssel félrevezethesse a parasztságot. A középparaszt semlegesítése egyáltalán nem jelentette a forradalomtól való elszigetelését. Ellenkezőleg, a párt mindent elkövetett, hogy bevonja a középparasztot a forradalomba, hogy elhódítsa a megalkuvóktól, elszakítsa a kuláktól, hogy a proletariátus szövetségesévé tegye.

Amikor Lenin megjelölte a párt új irányvonalát – a polgári demokratikus forradalom szocialista forradalommá fejlesztését –, és jellemezte az új forradalom mozgatóerőit, egyben az államhatalom politikai formáját is meghatározta. Marx a párizsi kommün tapasztalataira támaszkodva, az államhatalom „párizsi kommün típusú” új formájáról beszélt. A II. Internacionálé vezetérei, Kautsky, Plehanov és mások azonban meghamisították Marxnak az államra vonatkozó eszméit, és amellett kardoskodtak, hogy a szocializmusba való átmenet legjobb formája a parlamentáris köztársaság. Lenin leleplezte az opportunistákat, bebizonyította, hogy a parlamentáris demokratikus köztársasággal szemben az élet a „demokratikus államnak” egy új, „fejlettebb típusát” tűzte napirendre: ennek az új államnak a csírája a párizsi kommün és a szovjetek voltak. Lenin az 1905-ös és az 1917-es forradalom tapasztalatainak tanulmányozása alapján a szovjetek köztársaságát jelölte meg a proletárdiktatúra politikai formájának.

„Nem parlamentáris köztársaság – a Munkásküldöttek Szovjetjeitől ehhez visszatérni hátrafelé tett lépés volna –, hanem a Munkás-, Béres- és Parasztküldöttek ország-szerte alulról fölfelé felépített Szovjetjeinek Köztársasága.” (Ugyanott, 5. old.)

Igy fejlesztette tovább Lenin azt a marxista tanítást, amely a kapitalizmusból a kommunizmusba való átmenet időszakára meghatározta a társadalom politikai szervezetének formáit. Ennek a nagy jelentőségű tudományos felfedezésnek óriási szerepe volt az oroszországi szocialista forradalom győzelmében.

„Minden hatalmat a szovjeteknek!” – ezt a jelszót tűzte ki a párt. A „Minden hatalmat a szovjeteknek!” lenini jelszó nemcsak egyszerűen azt jelentette, hogy el kell távolítani az Ideiglenes Kormányból a kadetokat, s helyettük az eszerek és a mensevikek képviselőinek kell tárcát adni. E jelszó ilyen értelmezése esetén az egész régi államapparátus megmaradt volna, csak a miniszterek személyében állt volna be változás. A régi apparátus fenntartása azonban, bármilyen miniszter áll is az élén – még ha a szovjetek jelölték is –, a gyakorlatban a burzsoázia hatalmának fenntartását is jelentette volna. A „Minden hatalmat a szovjeteknek!” jelszó a kettőshatalom likvidálását, a szovjetek egyeduralmának és teljhatalmának megteremtését, az új típusú állam megszervezését, a nép fölött álló régi államgépezet megsemmisítését és olyan új államapparátus létrehozását jelentette, mely a szovjetek talaján felülről lefelé épül ki, és teljesen megfelel a nép érdekeinek.

A „Minden hatalmat a szovjeteknek!” jelszó az akkori körülmények között nem volt egyértelmű az Ideiglenes Kormány azonnali megdöntésére, a fegyveres felkelésre való felhívással. Az Ideiglenes Kormány erőszakos megdöntése a szovjetek megtámadását is jelentette volna, hiszen a szovjetek megegyezésre léptek a polgári kormánnyal és támogatták a kormányt. Lenin, akárcsak Marx is, a fegyveres felkelést a forradalom általános szabályának tekintette, mert egyetlen haladó osztály sem engedte át hatalmát önként, fegyveres harc nélkül más osztálynak. Oroszország konkrét történelmi viszonyai között azonban a februári forradalom után lehetőség nyílt arra, hogy a teljes hatalom, mint Lenin mondotta, „kivétekeléppen” békés úton kerüljön a szovjetek kezébe. A burzsoázia ugyanis még nem mert, de nem is tudott a tömegekkel szemben erőszakhoz folyamodni. Az erő a nép oldalán volt. Minden korábbi forradalomtól eltérően, a népnek kész hatalmi apparátusa volt: a szovjetek. Ha a nép óriási többségét képviselő szovjetek kijelentették volna, hogy kezükbe veszik a teljes hatalmat, senki sem mert volna velük szembeszegülni.

Sőt, a forradalom békés fejlődése nemcsak azt jelentette, hogy a hatalom békésen az adott szovjetekhez kerül. A bolsevikok pártja számba vette azt, hogy ha a hatalom az eszmensevik szovjetek kezébe kerül, ez még nem változtatja meg a mensevik és az eszer párt lényegét, hogy ingadozók és megalkuvók maradnak, de már a dolgozók nagy tömegeinek szeme láttára és olyan szovjetekben fognak működni, amelyek szakítottak a burzsoáziával, a dolgozó tömegeknek pedig joguk van visszahívni a szovjetből a bizalmukra rá nem szolgáló küldötteket. Ha a kispolgári pártok hatalomra kerülnek, ott ingadozó magatartást tanúsítanak majd, nem tudnak a népnek békét, földet, kenyeret, szabadságot adni – s ez lejáratja őket. A bolsevikok nem lépnek be a kormányba, ellenzékben maradnak, s úgy bírálják és leplezik majd le a szovjetekben az eszközöket és a mensevikeket, követelik majd tőlük a forradalom összes alapvető kérdéseinek megoldását. A néptömegek saját tapasztalataik alapján és a bolsevikok felvilágosító munkájának hatására kiábrándulnak majd a mensevikek és az eszközök iránt táplált illúziókból, meggyőződnek áruló szerepükről, és az állam vezetését a bolsevik pártra bízák, az egyetlen pártra, amely ki tudja vívni a dolgozóknak a békét, a földet, a kenyeret és a szabadságot. A kormányváltás az államhatalom egyetlen és teljhatalmú szervévé vált szovjeteken belüli békés harc útján mehetne végbe. A proletariátus és a parasztság forradalmi demokratikus diktatúrája ily módon a proletariátus szocialista diktatúrájává fejlődhetne.

Lenin azt tartotta, hogy a forradalom békés fejlődése „a történelemben *rendkívül ritka és rendkívül értékes*” lehetőség. Az ilyen lehetőséget nyújtó helyzet azonban meg is változhat, s ez esetben a párt kénytelen fegyverrel kivívni a hatalmat, amint ez meg is történt. Lenin ragaszkodott a békés fejlődés minden lehetőségének kiaknázásához, de egy percre sem feledkezett meg a forradalom fejlődésének másik útjáról sem, arról, hogy a burzsoázia diktatúráját esetleg fegyveres felkeléssel kell megdönteni. A párt a forradalom békés fejlődésének körülményei között is szüntelenül fáradozott azon, hogy előkészítse az erőket a szocialista forradalom győzelméért való fegyveres harchoz.

A párt elismerte a forradalom békés fejlődésének lehetőségét abban az értelemben, hogy a hatalom a szovjetek kezébe megy

át, és hogy a szovjeteken belül folytatódik a harc a proletariátus diktatúrájáért, és egy időre félretette a háború idején kiadott jelszavát, az imperialista háború polgárháborúvá változtatását, amely bizonyos mértékig már megvalósult a februári forradalom eredményeképpen. E jelszó fenntartása ellentétben állt volna a pártnak a forradalom békés fejlődése felé való orientálódásával. A forradalom adott szakaszában, írta Lenin, „a polgárháború számunkra békés, huzamos és türelmes osztálypropagandává változik át”. (Ugyanott, 235. old.)

Az Áprilisi Tézisekben Lenin kifejtette, milyen álláspontra kell helyezkedniük a bolsevikoknak a háború kérdésében a cárizmus megdöntése után. A háború Oroszország részéről az új kormány alatt is változatlanul imperialista háború maradt a kormány burzsoá jellegénél és hódító céljainál fogva. Éppen ezért a bolsevikoknak harcolniuk kell a rablőháború folytatása ellen. De a februári forradalom után a bolsevikok már nem voltak vereségpártiak, mert az önkényuralom megbukott, s Oroszországban szovjetek jöttek létre, amelyek a háborúban nem érdekelt munkásokat és parasztokat képviselték. A párt mindazonáltal a honvédelem álláspontjára sem helyezkedett, mert ez az imperialista háború támogatását, a burzsoá-földesúri hatalom védelmét jelentette volna. A bolsevik párt a háború kérdését összekapcsolta azzal, hogy minden hatalmat adjanak át a szovjeteknek, a munkásosztálynak és a szegényparaszságnak. Csakis ezek az osztályok biztosíthatják, ha hatalomra jutnak, hogy a békekötés a nép, nem pedig a tőkések érdekeit szolgálja. Türelmes felvilágosító munkával meg kellett magyarázni a „jóhiszemű honvédőknek”, hogy a tőke megbonthatatlan kapcsolatban van az imperialista háborúval, hogy a tőke hatalmának megdöntése nélkül nem lehet demokratikus békével véget vetni a háborúnak. A háború jellegének megmagyarázására nagyarányú munkát kellett kifejteni a hadseregben; minden eszközzel elő kellett mozdítani a katonák lövészárkok-barátkozását, mert ez forradalmasította a hadban álló felek katonatömegeit.

A tézisek az ipar területén az alábbiakat irányozták elő: a szovjeteknek ellenőrzésük alá kell venniük a társadalmi termelést és a termékek elosztását, az ország valamennyi bankját haladéktalanul egyetlen általános nemzeti bankká kell egybeolvasztani, s ennek tevékenységét a szovjetek ellenőrzése alá kell helyezni. Az agrárkérdésben az a javaslat szerepelt, hogy ko-

bozzanak el minden földesúri földet, és ennek alapján nacionalizálják az ország összes földjeit, a földdel való rendelkezés jogát pedig adják át a paraszt- és béresküldöttek szovjetjeinek. Lenin különösen nagy figyelmet szentelt a falusi szegényrétegek tömörítésének.

A pártélet területén a lenini tézisek a pártkongresszus haldéktalan összehívását és a párt programjának felülvizsgálását követelték. Az új pártprogramnak, a tézisek szerint, figyelembe kell vennie mindazt az újat, amit a forradalmi mozgalom tapasztalatai 1903 óta, vagyis az első program elfogadása óta szolgáltatnak, továbbá mindazokat az új feladatokat amelyeket az 1917-es februári forradalom tűzött a párt elé. Lenin a párt nevének megváltoztatását javasolta: minthogy a szociáldemokrácia vezetérei csaknem az egész világon elárulták a szocializmust és a burzsoázia oldalára álltak át, a pártot ezentúl ne szociáldemokrata, hanem Kommunista Pártnak nevezzék. Ez az elnevezés helyesen jellemzi a párt harcának célját: a kommunizmus felépítését. Lenin sürgette az opportunizmustól, a szociálszocializmustól mentes új, III., Kommunista Internacionálé létrehozását.

A lenini tézisek felölelték a polgári demokratikus forradalomról a szocialista forradalomra való áttérésért folyó harc valamennyi oldalát. Meghatározták a proletárforradalom mozgatóerőit, megjelölték az átmenet szakaszait, magukban foglalták a párt gazdasági platformját, s így agrárplatformját is. A lenini tézisek meghatározták a proletariátus diktatúrájának politikai formáját, s ez a szovjetek köztársasága. A tézisek a szocialista forradalomra való átmenet elméletileg megalapozott, konkrét tervét tartalmazták.

A lenini téziseket az összes burzsoá és megalkuvó pártok igen ellenségesen fogadták. A burzsoázia szeretne volna elhíttetni a néppel, hogy Lenin nem számol a történelemmel és az ország érdekeivel. A burzsoázia Leninnel és a szocialista forradalom lenini eszméjével szemben érzett gyűlöletében a mensevik és az eszer vezeték támogatásával arra a szemérmetlen rágalomra vetemedett, hogy Lenin kapcsolatban áll a német vezérkarral. A mensevikek azt üvöltötték, hogy Lenin „szolgálatot tesz a reakciónak”. Plehanov odáig ment, hogy az Áprilisi Téziseket lázalomnak nevezte. Trockij a februári forradalom után is fenntartotta régi jelszavát: „cár nélkül, munkáskormányt”. Lenin

„Levelek a taktikáról” című munkájában külön hangsúlyozta, hogy tézisei Trockij ellen irányulnak, aki a „permanens forradalomra” vonatkozó sémájában átugrotta azt a folyamatot, melynek során a polgári demokratikus forradalom szocialista forradalommá fejlődik. A párt soraiban az Áprilisi Tézisekkel szemben foglalt állást Kamenyev, Rikov, Pjatakov és híveik egy kisebb csoportja, akik mind azt állították, hogy Oroszország nem ért meg a szocialista forradalomra.

Az egész párt két-három hét alatt a lenini eszmék köré tömörült. Ez logikusan következett egész addigi történetéből, az opportunizmus ellen vívott erélyes harcából. A bolsevikok fel voltak vértézve a polgári demokratikus forradalom szocialista forradalommá fejlődésére vonatkozó lenini elmélettel, s Leninnek arra a tanítására támaszkodtak, amely szerint a szocializmus győzelme egy, egymagában vett országban is lehetséges.

A párt ideológiai egybeforrottságának kitűnő bizonyítéka a bolsevikok petrográdi városi konferenciája, amely április 14-én ült össze, tíz nappal Lenin téziseinek közzététele után. A konferencia küldötteinek túlnyomó többsége Lenin beszámolójának meghallgatása után az ő határozati javaslata mellett szavazott, amely a tézisek szellemét tükrözte.

A bolsevik párt VII. (áprilisi) összoroszországi konferenciája, amely 1917. április 24-e és 29-e között zajlott le Petrográdban, végérvényesen országos méretekben is a lenini tézisek mögé sorakoztatta a pártot. A konferencián 80 000 párttag képviselőben 133 küldött vett részt szavazati joggal és 18 tanácskozási joggal. A konferencián a következő kérdések voltak napirenden: a politikai helyzet (a háború, az Ideiglenes Kormány stb.); a munkás- és katonaküldöttek szovjetjeihez való viszony; a pártprogram felülvizsgálása; az Internacionálé helyzete és a párt feladatai; az agrárkérdés; a nemzeti kérdés stb. A fő napirendi pontokról – a politikai helyzetről, az agrárkérdésről, a pártprogram felülvizsgálásáról – Lenin tartott beszámolót. A beszámolók alapjául az Áprilisi Tézisek szolgáltak. Az egyöntetűség, amellyel az összoroszországi konferencia Lenin határozati javaslatait elfogadta, a párt politikai egybeforrottságáról tanúskodott.

Kamenyev Lenin ellen szólalt fel. Azt hangoztatta, hogy a polgári demokratikus forradalom Oroszországban nem ért véget, hogy az ország még nem érett meg a szocialista forradalom-

ra. Kamenyev ellenezte az Ideiglenes Kormánnyal való szakítást, és a kormány ellenőrzésére vonatkozó mensevik javaslatot támogatta. Kamenyev le akarta vétetni a napirendről a szocialista forradalom kérdését, tagadta, hogy a szocializmus győzhet egymagában Oroszországban. Kamenyevet támogatta Rikov, aki kijelentette, hogy Oroszországban nincsenek meg a szocialista forradalom objektív feltételei, hogy a Nyugatnak kell megadnia a lökést a szocialista forradalomhoz. Lenin leleplezte Kamenyevnek; Rikovnak és kisszámú hívének kapituláns álláspontját, s élesen szembeszállt azokkal, akik tagadták, hogy Oroszországban győzelemre juthat a szocializmus.

„Rikov... azt mondja, hogy a szocializmusnak más, iparilag fejlettebb országokból kell kiindulnia. De ez nem így van. Nem lehet megmondani, ki kezdi el és ki fejezi be. Ez nem marxizmus, hanem a marxizmus paródiája.” (Ugyanott, 246. old.)

Leninnek a politikai helyzettel foglalkozó beszámolója alapján a konferencia egyhangú határozatot hozott, hangsúlyozva, hogy az orosz proletariátusnak okvetlenül vezető szerepet kell betöltenie abban a munkában, melynek célja megmagyarázni a népnek „a szocializmushoz vezető számos, gyakorlatilag megérett lépés halaszthatatlanságát”. Ilyen lépések: a föld nacionalizálása, az összes bankok fölötti állami ellenőrzés bevezetése és egy egységes központi bankká való összeolvasztásuk, a biztosító társaságok és a legnagyobb tőkés szindikátusok ellenőrzése. Az említett rendszabályok mellett a szovjetek áttérhetnének az általános munkakötelezettség bevezetésére.

„Az említett és a hozzájuk hasonló intézkedéseket – olvasható a határozatban – nemcsak megvitatni és előkészíteni kell és nemcsak olyan értelemben, hogy ezek országos méretben megvalósíthatók legyenek abban az esetben, ha az egész hatalom átmegy a proletárok és félproletárok kezébe, hanem olyan értelemben is, hogy a forradalmi helyi szervezetek ezeket az intézkedéseket meg is valósíthassák és meg is valósítsák, amint erre lehetőség nyílik.” (Az SZKP... határozatai. I. rész. 407. old.)

A konferencia határozata azon a lenini tanításon alapult, amely szerint a szocializmus győzelme lehetséges egy, egymagában vett országban.

Az áprilisi konferencia elfogadta a háborúhoz való viszonyról szóló határozatot, amelyet Lenin fogalmazott meg. Az a tény, hogy Oroszországban a földesurak és a tőkések kormányának kezébe került a hatalom – szögezi le a határozat –, mit sem változtatott a háború imperialista jellegén. Ezért a proletár pártnak nem szabad támogatnia sem a háborút, sem a kormányt, sem a kormány hadikölcsöneit. A konferencia tiltakozott a tőkések ama rágalma ellen, hogy a bolsevikok rokonszenveznek a Németországgal való különbékével. „Mi a német tőkéseket éppen olyan rablóknak tekintjük, mint az orosz, angol, francia stb. tőkéseket – hangzik a határozat –, Vilmos császárt pedig éppen olyan koronás rablónak, mint II. Miklóst, vagy az angol, olasz, román és minden más uralkodót.” (Ugyanott, 390. old.) A háborúnak csak egy módon lehet véget vetni: ha az egész államhatalom a munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjeinek kezébe megy át.

Az agrárkérdéssel foglalkozó beszámolójában Lenin külön kitért a földesúri földek elkobzását és az egész föld nacionalizálását sürgető követelés osztályértelmére. A földesúri földek kártérítés nélküli elkobzása mindenekelőtt kielégítette a parasztság évszázados vágyait, s ugyanakkor aláásta a földesurak és a burzsoázia uralmának alapjait. A földesúri földek elkobzása a legjobb biztosíték a monarchia visszaállítása ellen. Minthogy azonban a földesúri földekre a bankoknál jelzálogkölcsönt vettek fel, a földesúri földek elkobzása a burzsoá tulajdonra is súlyos csapást mér. Az egész föld nacionalizálása megtisztítja a földhasználatot minden feudális maradványtól. A párt erélyesen szembeszállt az Ideiglenes Kormányunk és a megalkuvóknak ama kísérletével, hogy elhalasszák az agrárkérdés megoldását az alkotmányozó gyűlésig, s azt tanácsolta a parasztnak, hogy haladéktalanul és szervezett formában vegyék birtokba a földet.

A szocialista forradalom győzelme nagymértékben attól függött, hogy a proletariátusnak sikerül-e magával ragadnia az elnyomott nemzetek dolgozóit. A konferencián a nemzeti kérdés előadója Sztálin volt. A Lenin által írt határozat megállapítja, hogy a cári idők elnyomó politikáját továbbra is fenntartják a

földbirtokosok, a tőkésék és a kispolgárság. A nemzeti elnyomás lehetővé teszi nekik, hogy megtartsák osztálykiváltságait és éket verjenek a különböző nemzetiségű munkások közé. A határozat rámutat arra, hogy a modern imperializmus fokozza a nemzeti elnyomást.

A határozat fő pontja az a tétel, amely Oroszország minden népe számára elismeri a szabad különválás és az önálló államalakítás jogát. Csak ennek a jognak az elismerése biztosította a különféle nemzetek munkásainak szolidaritását. „E jog megtagadása – olvassuk a határozatban – és a gyakorlati megvalósítását biztosító rendszabályok elmulasztása egyértelmű a hódítások vagy annexiók politikájának támogatásával.” (Ugyanott, 400. old.) Ugyanakkor a határozat leszögezi, hogy az *önrendelkezési jogot* nem szabad összetéveszteni egyik vagy másik nemzet különválásának *célszerűségével*. Ezt a kérdést a pártnak minden egyes esetben az egész társadalmi fejlődésnek és a szocializmusért folyó proletárharc érdekeinek a szempontjából kell eldöntenie.

A párt ama népek számára, amelyek az egységes állam kereitei között kívánnak maradni, megkövetelte a legszélesebb körű autonómiát és olyan különtörvények kiadását, amelyek biztosítják a nemzeti kisebbségek szabad fejlődését, amelyek érvénytelennek nyilvánítják valamely nemzet bármiféle kiváltságait, s lehetetlenné teszik a nemzeti kisebbségek jogainak bármiféle megsértését.

A konferencia elítélte a mensevik-bundista „kulturális nemzeti autonómiát”, amely mesterségesen megosztaná az egy vidéken élő, sőt, esetleg egy és ugyanabban az üzemben dolgozó munkásokat, és szorosabban hozzáláncolná a munkásokat az egyes nemzetek burzsoá kultúrájához. A határozat megállapította, hogy a munkásosztály érdekei megkövetelik valamennyi nemzetiség munkásainak egységes proletárszervezetekbe – politikai, szakmai, szövetkezeti, művelődési stb. szervezetekbe – való tömörítését.

„Csakis a különböző nemzetiségű munkásoknak ilyen egységes szervezetekben való egyesülése – hangzik a határozat – teszi lehetővé a proletariátus számára, hogy győzelmes harcot folytasson a nemzetközi tőke és a burzsoá nacionalizmus ellen.” (Ugyanott, 401. old.)

Szembeszállt a konferencián a párt nemzetiségi politikájával Pjatakov. Azt hangoztatta, hogy a nemzeteknek a különválásig terjedő önrendelkezési joga reakciós jelszó, mert a nemzeti állam már túlhaladott fejlődési szakasz, s az imperializmus viszonyai között lehetetlen; harcolni kell tehát a nemzeti mozgalmak ellen. Lenin szigorúan megbírálta ezt az álláspontot. A konferencia nagy szótöbbséggel elvetette Pjatakov határozati javaslatát.

A konferencia nagy figyelmet fordított a szovjetek kérdésére, meghallgatta az ország különböző részein munkás- és katonaküldöttek szovjetjeiben dolgozó elvtársak beszámolóit és jelentéseit. A határozat, melyet Lenin írt és melyet a konferencia elfogadott, többek között kimondja:

„A vidéken a forradalom számos helyen előretör a proletariátusnak és a parasztságnak a szovjetekben végbemenő saját kezdeményezésén alapuló szervezkedése, a régi hatóságok önhatalmú eltávolítása, a proletár- és parasztmilícia megteremtése, az összes földeknek a parasztság kezébe való átadása, a gyárak munkásellenőrzésének bevezetése, a nyolcórás munkanap bevezetése . . . útján.” (Ugyanott, 408. old.)

Az Urál számos munkáskörzetében, Moszkva környékén, a Donyec-medence bányáiban, Lenin megállapítása szerint, „megszűnt a kettőshatalom”.

A konferencia Lenin beszámolója alapján kimondta, hogy felül kell vizsgálni a párt programját, s egyben meghatározta e felülvizsgálás irányát is. Értékelést kellett adni az imperializmusról és az imperialista háborúk korszakáról a közelgő szocialista forradalommal összefüggésben; módosítani kellett a programban az államról szóló tételt; be kellett venni a szovjetek köztársaságának létrehozására vonatkozó követelést; ki kellett hagyni, illetőleg módosítani kellett a program elavult részeit, a többi között át kellett dolgozni az agrárprogramot az agrárkérdésben elfogadott határozatoknak megfelelően, ki kellett tűzni az arra legjobban megérett monopóliumok államosításának követelését stb.

Az Internacionálé kérdésében Lenin a Zimmerwaldi Egyesüléssel való szakítást és egy új Internacionálé építésének hala-

déktalan megkezdését javasolta; végső esetben csak tájékozódás céljából kell az egyesülésben maradni. Zinovjev ellenezte ezt a javaslatot, s ragaszkodott ahhoz, hogy a párt továbbra is blokkban maradjon a zimmerwaldiakkal, noha azok nem szakították meg kapcsolataikat a „honvédőkkel”. A konferencia úgy döntött, hogy a bolsevikok a zimmerwaldi blokkban maradnak, s ott a zimmerwaldi baloldal taktikája mellett szállnak síkra. Lenin ezt a határozatot hibásnak tartotta. A későbbiekben azután a párt elfogadta Lenin álláspontját.

A konferencia megbízta a Központi Bizottságot azzal, hogy kezdeményezze és kezdje meg a III. Internacionálé megszervezését. A konferencia új Központi Bizottságot választott, s ennek élére Lenin került.

Az áprilisi konferencia volt a bolsevik párt első legális konferenciája, amelyet Oroszországban tartottak meg. Jelentőségét tekintve felért egy kongresszussal. A konferencia megjelölte, hogyan harcoljon a párt a polgári demokratikus forradalom szocialista forradalommá fejlesztéséért. Leleplezte és visszautasította Kamenyev, Pjatakov és mások opportunistá vonalát, amely a forradalmat vereségre kárhoztatta volna. Az áprilisi konferencia határozatai megmutatták a munkásosztálynak és valamennyi dolgozónak az egyetlen helyes utat, amelyen haladva az ország kijuthat a háborúból és a romlásból, véget vehet a kizsákmányolásnak és elháríthatja azt a veszélyt, hogy a külföldi imperialisták rabságba döntenek Oroszországot – megmutatták az oroszországi szocialista forradalom győzelméért vívott harc útját.

3. A párt harca a tömegekért a kettőshatalom időszakában. A júliusi napok

A párt az áprilisi konferencia határozataival felvértezve nagyarányú munkába fogott a tömegek körében. Világos és határozott programmal ment a nép közé, hogy megmagyarázza, miképpen vívható ki a béke, miképpen szerezhető meg a föld, a kenyér.

A bolsevikok pártja az összes kizsákmányoltak és kisemmizettek vezetője, érdekeik védelmezője volt. A bolsevikok harcba vitték az összes dolgozó rétegeket, s a különféle forradalmi

áramlatokat a kapitalizmus ellen, a szocializmusért vívott harc közös medrébe terelték.

Abban a harcban, melynek az volt a célja, hogy az egész hatalom a szovjetek kezébe menjen át, a dolgozók legfőbb és legközvetlenebb osztályellensége, mint Lenin hangsúlyozta, a burzsoázia volt. A burzsoázia a megalkuvókra, az eszerekre és a mensevikekre támaszkodott, akik többségbe kerültek a szovjetekben. A feladat az volt, hogy a burzsoáziát megfosszák ettől a támaszától. A szovjetekben és a többi tömegszervezetekben ki kellett ragadni a vezetést az eszerek és a mensevikek kezéből, el kellett szigetelni őket a tömegektől. A bolsevikok tehát a burzsoázia szétzúzása céljából a fő csapást erre a társadalmi támaszra mérték, a „legközelebbi ellenfélre”, ahogy Lenin a megalkuvókat nevezte.

A párt a tömegszervezetekben fejtette ki a legnagyobb munkát, főképpen a munkás- és katonaküldöttek szovjetjeiben, a parasztküldöttek szovjetjeiben és a katonabizottságokban. Már március folyamán csaknem az egész országban megalakultak a munkásküldöttek szovjetjei. A parasztküldöttek szovjetjei később alakultak meg, mint a munkásküldöttek szovjetjei a kormányzósági és a kerületi székhelyeken. 1917 nyaráig számuk mintegy 400-ra emelkedett. A hadseregben minden században, ezredben, a magasabb alakulatokban, a fronton és a helyőrségeknél egyaránt katonabizottságokat szerveztek. A hadsereg számára lapok jelentek meg: a „Szoldatszkaja Pravda” [„Katonai Igazság”] és az „Okopnaja Pravda” [„Lövészáró-Igazság”]. Lendülettel folyt a szakszervezetekben, az üzemi bizottságokban és más tömegszervezetekben. A párt ily módon lépésről lépésre igyekezett meggyőzni a dolgozókat a bolsevik eszmék helyességéről, kialakította politikai hadseregét. A bolsevikok igazát bizonyították az országban közvetlenül az áprilisi konferencia előtt és a konferencia idején kibontakozó események.

Április 18-án (a régi naptár szerint) Oroszország dolgozói megünnepelték május 1-jét. És éppen aznap Miljukov külügyminiszter jegyzéket intézett a szövetséges hatalmakhoz, s biztosította őket arról, hogy az Ideiglenes Kormány meg fogja tartani a cári kormány összes szerződéseit, és hogy Oroszország folytatja a háborút a győzelemig. Április 20-án a munkások és a parasztok, akik mindössze két nappal azelőtt a béke jelszavai

alatt tüntettek, értesültek Miljukov jegyzékéről. A nappali órákban a petrográdi helyőrség katonái kiözönlöttek az utcára, és a Mária-palota elé vonultak, ahol az Ideiglenes Kormány ülésezett. Transzparenceiken ilyen feliratok voltak: „Minden hatalmat a szovjeteknek!”, „Vesszen a háború!”, „Vesszen Miljukov!”, „Vesszen Gucskov!” (a hadügyminiszter). A katonákhoz munkások is csatlakoztak. Városszerte népgyűlések kezdődtek.

Az Ideiglenes Kormány hívei, a munkások és a katonák akciójára válaszul, ellentüntetést szerveztek a kormány iránti bizalom kifejezésére.

Még aznap, április 20-án, összeült a bolsevik párt Központi Bizottsága. A Központi Bizottság Lenin által megfogalmazott határozata rámutatott arra, hogy a polgári Ideiglenes Kormány osztályjellegénél fogva nem vethet véget az imperialista háborúnak. A Központi Bizottság ugyanakkor óva intette a tüntetőket az olyan jelszavaktól, mint „Vesszen Miljukov!” vagy „Vesszen Gucskov!”. A burzsoázia és eszer-mensevik szövetségesei képesek cselhez folyamodni: bizonyos személyi változásokat hajtanak végre a kormány összetételében, s azt mondják a népnek, hogy ezzel már a kormány politikája is megváltozott. Csak a forradalmi proletariátus, amely a nép többségének támogatásával kezébe vette az államhatalmat, alakíthat a szovjetek formájában olyan kormányt, amelyben megbíznak majd a világ munkásai, s amely egyedül alkalmas arra, hogy hamarosan véget vessen a háborúnak.

A bolsevik párt felhívására a petrográdi munkások április 21-én beszüntették a munkát, és kivonultak az utcára. Több mint 100 000 tüntető követelte a békét.

Az egész polgári és kispolgári sajtó azzal vádolta a bolsevikokat, hogy a polgárháborúra készülnek. Április 21-én a bolsevikok Központi Bizottsága határozottan visszautasította ezt a rágalmat. A Központi Bizottság arra hívta fel a munkásokat, hogy válasszák újra a szovjetek küldötteit, űzzék ki a megalkuvókat, és a nép igazi képviselőit küldjék be a szovjetekbe.

A tüntetés alatt a Pétervári Bizottság tagjainak egy kis csoportja (Sz. Bagdatyev és mások) a bizottság hozzájárulása nélkül kiadta a „Vesszen az Ideiglenes Kormány!” jelszót. A Központi Bizottság április 22-én elfogadta Lenin határozati javaslatát, amely szerint ez helytelen, kalandor jelszó, mert nem más,

mint felhívás a felkelésre, tehát ellentétben áll a párt irányvonalával: a forradalom békés továbbfejlesztésével.

Tüntetések zajlottak le Moszkvában, az Urálban, Ukrajnában és az ország más városaiban és vidékein.

Az áprilisi események nem tekinthetők közönséges tüntetéseknél. Ezekben a napokban a proletariátus és a burzsoázia egyidejűleg tette fel a kérdést a nagy tömegeknek: kivel tartotok? A „jó szándékú eltévelyedettek” és a megalkuvóknak hitt adók közül sokan meggyőződtek arról, hogy csak a proletariátus vethet véget a háborúnak, ha kezébe veszi a hatalmat. Az áprilisi tüntetés, Lenin kifejezésével élve, „elmosta” a középkeletet, vagyis meggyorsította az ingadozó elemek átállását a forradalmi proletariátus oldalára. Ezzel meggyorsította a polgári demokratikus forradalom szocialista forradalommá fejlődését.

Az áprilisi tüntetéssel a hatalom válságba jutott. Az Ideiglenes Kormány, amely összeesküvés útján szeretett volna egyeduradalomra jutni, tehetetlennek bizonyult. A külföldi imperialisták sugallatára újabb cselre szánta rá magát: kibővíti a kormányt, bevonja az eszereket és mensevikeket, hogy félrevezesse a népet. Május 5-én az Ideiglenes Kormány és a Petrográdi Szovjet eszer-mensevik végrehajtó bizottsága között megegyezés jött létre arra vonatkozólag, hogy megalakul az úgynevezett koalíciós kormány, melynek tagja lett az eszer Csernov, a mensevik Cereteli és Szkobelev, s néhány más megalkuvó. A mensevikek, akik 1905–1907-ben nem tartották megengedhetőnek a forradalmi kormányban való részvételt, ezúttal beléptek az ellenforradalmi kormányba. Ez a koalíció megszilárdította a nagyburzsoázia és a kispolgárság blokkját, amely tulajdonképpen már a forradalom kezdetén kialakult. A burzsoá kormányt az eszerek és a mensevikek mentették meg azzal, hogy nyíltan átálltak a burzsoázia oldalára.

A koalíciós kormány nem szüntette meg a válság okait. A bomlás, amely jóval a forradalom előtt kezdődött, továbbra is fokozódott. Májusban valamennyi iparvidéken egymást érték a gazdasági helyzet megjavítását sürgető sztrájkok; a munkások megtörték a tőkések ellenállását, önhatalmúlag bevezették a nyolcórás munkanapot. A falvakban a parasztok, nem várva be az alkotmányozó gyűlést, elvették a földbirtokosoktól és bevették a parlagon heverő földeket. A parasztok, mit sem törőd-

ve a szovjetekben ülő eszer vezetőkkel, felkeltek a földesurak ellen. A parasztság nagy tömegeinek megnyerésében óriási szerepe volt Lenin május 22-i beszédének, amelyet a parasztküldöttek I. oroszországi kongresszusán mondott, s amelyben kifejtette a bolsevikok platformját az agrárkérdésben. A munkás- és parasztmozgalom befolyással volt a hadseregre is; a háború folytatása felháborította a katonákat, és fokozta forradalmi hangulatukat.

A katonák körében végzett munka kibontakozását előmozdította a bolsevik katonai szervezetek oroszországi konferenciája, amelyet a Központi Bizottság 1917 júniusában hívott össze. A konferencián a front és a hátság 60 katonai szervezetének küldöttei vettek részt csaknem 26 000 párttag képviselőjében. Lenin tartotta a beszámolót a politikai helyzetről és az agrárkérdésről, s hangoztatta, hogy a legerélyesebben elő kell készíteni a proletariátus és a forradalmi hadsereg erőit arra, hogy hatalomra juttassák a szovjeteket.

Minél nagyobb arányokat öltött a forradalom, annál buzgóbban igyekezett a burzsoázia felhasználni az egyetlen eszközt, amelyben még menekvést látott: a hadsereg offenzíváját a fronton. A burzsoázia számítása igen egyszerű volt. Siker esetén az offenzíva megerősíti a kormány hatalmát, módot ad arra, hogy rávesse magát a bolsevikokra és szétkergetse a szovjeteket. Kudarccal esetén a bolsevikokra lehet hárítani a felelősséget, a hadsereg felbomlasztásával lehet vádolni őket, be lehet tiltani tevékenységüket, s utána szét lehet kergetni a szovjeteket.

De a burzsoázia tisztában volt vele, hogy pusztán erőszakkal nem veheti rá a katonákat a háború folytatására. Kerenszkij, akit hadügyminiszterré neveztek ki, előre elkészítette az offenzívát elrendelő parancsot, bár nem tűzte ki megkezdésének időpontját. Azt szerette volna elérni, hogy a június 3-án összeülő I. oroszországi szovjetkongresszus jóváhagyja elhatározását. A kongresszus munkájában több mint 1000 küldött vett részt, s közülük mindössze 105 volt bolsevik. A küldöttek zömét eszerek és mensevikek alkották, s a burzsoáziával való blokk fenntartása mellett szálltak síkra. Cereteli mensevik vezető kijelentette, hogy Oroszországban nincsen egyetlen politikai párt sem, amely egyedül át merné venni a teljes hatalmat. Lenin erre azt válaszolta: „Van ilyen párt!” Amikor megadták neki a szót, kifej-

tette a küldöttek előtt a bolsevik programot, s azt sürgette, hogy az egész hatalmat adják át a szovjeteknek.

A megalkuvók azt bizonygatták, hogy a „Minden hatalmat a szovjeteknek!” jelszó megvalósíthatatlan. Keresztülhajsoltak egy olyan határozatot, amely jóváhagyja a burzsoáziával való koalíciót, és helyesnek minősíti az Ideiglenes Kormány politikáját.

A bolsevikok úgy határoztak, hogy megmutatják a kongresszusnak, mennyire nincsen összhangban többségének állásfoglalása a proletariátus és a hadsereg haladó rétegeinek véleményével. A bolsevik párt Központi Bizottsága felhívta Petrográd munkásait és katonáit, hogy június 10-én vonuljanak ki tüntetni a következő jelszavakkal: „Minden hatalmat a szovjeteknek!”, „Vesszen a tíz tőkés miniszter!”, „Munkásellenőrzés alá a termelést!”, „Vesszen az offenzíva politikája!”

Június 9-én azonban az eszer és mensevik vezetés alatt álló kongresszus határozatot hozott, amellyel betiltotta a tüntetést.

A tüntetést elhalasztani nehéz volt. A kongresszus határozatának megszegése viszont a kongresszussal való szembehelyezkedéssel egyértelmű. A bolsevik párt Központi Bizottsága június 9-én késő éjjel úgy döntött, hogy aláveti magát a kongresszus határozatának, s felszólította a munkásokat és a katonákat, hogy mondjanak le a megmozdulásról. S a döntésnek megfelelően egyetlen gyár, egyetlen ezred sem vonult ki tüntetni. Ez világosan mutatta, mennyire megnőtt a párt befolyása, milyen szoros kapcsolatot tud a párt teremteni a tömegekkel, és mennyire tudja, hogyan kell visszavonulni, amikor erre szükség van.

Másnap valamennyi lap hajtóvadászatot indított a bolsevikok ellen. A mensevik vezérek a kongresszuson összeesküvéssel vádolták a bolsevikokat és lefegyverzésüket követelték. A kongresszus, miután lefújta a tüntetést, azzal bízta meg a küldötteket, hogy látogassák meg a gyárakat, a laktanyákat, s a küldöttek ott meggyőződtek róla, hogy nem bolsevik „összeesküvésről” van szó, hanem a főváros egész proletariátusának és helyőrségének hangulatáról. A kongresszus elnöksége, befolyásának teljes elvesztésétől tartva, elhatározta, hogy megrendezi a tüntetést, de úgy, hogy maga vezeti. A tüntetést június 18-ra tűzték ki. Nem véletlenül esett a választás éppen erre a napra. Kerenszkij ugyanis, miután biztosította magának a kongresszus támogatását, parancsot adott, hogy a délnyugati fronton június

18-án kezdjék meg az offenzívát. Az e napra kitűzött tüntetésnek az lett volna a célja, hogy leplezze a burzsoázia terveit, hogy jóváhagyja az offenzívát.

Június 18-án Petrográdban tömegtüntetés bontakozott ki, mintegy 500 000 fő részvételével. A tüntetők óriási többsége a „Minden hatalmat a szovjeteknek!” jelszóval vonult fel. Csak egy kisebb csoport tüntetett az Ideiglenes Kormányt támogató jelszavakkal.

A tüntetés óriási mérete és a bolsevik jelszavak túlsúlya arról tanúskodott, hogy a főváros proletariátusa és helyőrsége a bolsevikok mellett áll, hogy a tömegek nemcsak az Ideiglenes Kormányban nem bíznak, hanem a burzsoáziával való megegyezés eszer és mensevik politikájában sem.

Az orosz csapatok offenzívája a fronton kudarcba fulladt, s az ellenforradalom nyomban hozzáfogott a kudarc esetére kidagyal tervének megvalósításához; minden felelősséget a bolsevikokra próbált hárítani. Július 2-án, mielőtt elterjedt Petrográdban az offenzíva kudarcának híre, a kadetok kijelentették, hogy kilépnek a kormányból. Arra számítottak, hogy a megalkuvók nem merik majd egyedül vállalni a hatalom gyakorlását, és elfogadják a kadetok feltételeit: a munkások lefegyverzését, a forradalmi csapatoknak Petrográdból való kivonását, s ami a fő, a bolsevik párt betiltását.

Csak hogy a kadetok nem vették tekintetbe a nép hangulatát: kormányválságot akartak előidézni, de figyelmen kívül hagyták, hogy a fővárosban, s nyomában az egész országban, mennyire megérett a politikai válság. Július 3-án reggel Petrográdban az 1. géppuskás ezredben a századbizottságok és az ezredbizottság ülésén a katonák felháborodva tárgyalták, hogy a gyűlöletes háború folytatódik, hogy a nép éhezik, a burzsoázia pedig megszedi magát, hogy a kormány katasztrófába sodorja az országot. Több hozzászóló azt követelte, hogy vitassák meg a fegyveres megmozdulásnak és az Ideiglenes Kormány megdöntésének kérdését. A katonák küldötteket menesztettek a többi ezredhez és a gyárakba, s a megmozdulásba való bekapcsolódást javasolták. A küldöttek mindenütt támogatásra találtak.

A párt támogatta a tömegek forradalmi hangulatát, de ellemezte az azonnali akciót. A petrográdi munkásoknak és katonáknak lett volna annyi erejük, hogy megdöntsék az Ideiglenes Kormányt és kezükbe vegyék az államhatalmat, de megtartani

nem tudták volna, mert akkoriban a nép többsége még az eszereket és a mensevikeket követte. A Központi Bizottság ezért július 3-án a megmozdulástól és a tüntetéstől való tartózkodás mellett döntött. De már lehetetlen volt visszatartani a tömegeket. Az a veszély fenyegetett, hogy ha a tömegek kivonulnak az utcára, a burzsoá kormány fegyveres felkelésnek nyilvánítja a megmozdulást és tüzet nyittat a tüntetőkre.

A Központi Bizottság módosította határozatát és úgy döntött, hogy részt vesz a megmozdulásban, s azt a „Minden hatalmat a szovjeteknek!” jelszavával folyó békés és szervezett tüntetéssé alakítja át. Másnap nagyarányú tüntetés bontakozott ki több mint 500 000 fő részvételével.

A tüntetők által kijelölt 90 képviselő tolmácsolta a Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottságának azt a követelését, hogy a szovjetek vegyék kezükbe a teljes hatalmat. Az észereknek és a mensevikeknek azonban más elképzelésük volt. Megegyezték a kormánnyal a tüntetés szétkergetésében. Az Ideiglenes Kormány visszarendelt a frontról kormányhű csapatokat. Egyes kerületekben – a Nyevszkij Prospekt és a Szadovaja sarkán, a Lityejnij Prospektben és másutt – hadapródiskolások és kozákok a tüntetők közé lőttek.

Megérkeztek a frontról az e célra visszavezényelt alakulatok. A burzsoá kormány megtorlásokhoz folyamodott. A munkásnegyedekben általános házkutatásokat tartottak. Az ellenforradalmárok elszedték a munkásoktól a fegyvereket. Hozzáfogtak a tüntetésben részt vevő ezredek lefegyverzéséhez. Különösen ádáz gyűlölettel vetette rá magát az ellenforradalom a bolsevikokra. Július 6-án szétrombolták a Trud Nyomdát, amelyet a munkások a bolsevik pártnak gyűjtött pénzből szereztek. A „Pravda”-t betiltották. Ugyanaznap az ellenforradalmárok meggyilkoltak egy Voinov nevű munkást csak azért, mert kivitte a nyomdából a „Lisztok Pravdi” című újságot, amelyet a párt a betiltott „Pravda” helyett adott ki.

Elkezdődött a bolsevikok letartóztatása. Elrendelték, hogy mindenáron fel kell kutatni és le kell tartóztatni Lenint. Előszedték a régóta készenlétben tartott rágalmat, azt, hogy a bolsevikok kapcsolatot tartanak fenn Németországgal. Polovcev tábornok, a petrográdi katonai kerület csapatainak parancsnoka, utasítást adott a Lenin felkutatására alakított osztag parancsnokának arra, hogy Lenint a helyszínen végezzék ki.

A párt elrejtette vezérét. Lenin eleinte Petrográdban bujkált, később pedig a Razliv-tó mellett rejtőzött el. Az egész kadet és eszer-mensevik sajtó követelte, hogy Lenin jelenjen meg a bíróság előtt. Az ellenforradalom az eszerek és a mensevikek támogatásával le akarta fejezni a pártot. Országszerte dúlt már az ellenforradalom. Kerenszkij hadügyminiszter a fronton bevezette a halálbüntetést. A hatóságok az eszer-mensevik bizottságok segítségével nemcsak a fronton, hanem a hátszágban is elkezdtek lefegyverezni a forradalmi egységeket. Különösen nagy arányokat öltöttek a megtorlások, amikor Kornyilov tábornokot nevezték ki a hadsereg főparancsnokává.

A júliusi napok megváltoztatták a helyzetet és az osztályerőviszonyokat az országban. A mensevikek és az eszerek végleg átálltak az ellenforradalom táborába, s ezzel betetőzték a burzsoáziával való megalkuvás politikáját. Az eszerek és a mensevikek a burzsoáziával megalkuvó pártokból az ellenforradalmat segítő pártokká váltak. Véget ért a kettőshatalom. A burzsoázia kivívta az egyeduralmat. Az eszer-mensevik szovjetek a burzsoá kormány függvényévé váltak.

A burzsoáziának azonban nem sikerült elnyomni a forradalmi tömegeket. A bolsevikok idejében vissza tudtak vonulni, és ki tudtak térni fő erőikkel a csapások elől.

4. A párt VI. kongresszusa.

A párt irányvonala: a fegyveres felkelés.

A Kornyilov-lázadás leverése

Az ország helyzetének és erőviszonyainak megváltozása folytán a párt taktikáját is, jelszavait is meg kellett változtatni. Lenin rámutatott arra, hogy a politikai helyzet Oroszországban július 4-e óta lényegesen különbözik a február 27-e és július 4-e közötti helyzettől. Véget ért a forradalom békés fejlődésének szakasza, amely akkor lehetséges és a legkívánatosabb volt. Az eszerek és a mensevikek árulásukkal eltorlaszolták a fejlődés békés útját. Most, miután az egész hatalom az ellenforradalom kezébe került, a munkásosztály már csak fegyveres felkeléssel szerezhetette meg a hatalmat.

Lenin ugyanakkor kifejtette, hogy a kormány elleni azonnali fellépés hiba volna. A döntő rohamra csak akkor van lehetőség,

amikor a tömegek sűrűjében újabb forradalmi fellendülés kezdődik.

Lenin azt javasolta, hogy ideiglenesen vegyék le a napirendről a „Minden hatalmat a szovjeteknek!” jelszót. Ez nem jelentett lemondást a szovjet köztársaságról mint új típusú államról. Arról volt szó, hogy a szovjetek *akkori* összetételükben nem lehetnek a népi hatalom szervei, hiszen az eszerek és a mensevikek vezetése alatt állottak, akik bemocskolták kezüket a nép vérével.

„Szovjetek keletkezhetnek és kell is, hogy keletkezzenek ebben az új forradalomban – írta Lenin –, de *nem* olyanok, mint a mostani szovjetek, nem a burzsoáziával való paktálás szervei, hanem a burzsoázia elleni forradalmi harc szervei. Hogy mi akkor is amellettszünk, hogy az egész állam a szovjetek mintájára épüljön fel, az bizonyos. Itt nem általában a szovjetekről van szó, hanem a *jelenlegi* ellenforradalom ellen és a *jelenlegi* szovjetek árulása ellen folyó harcról.” (*Lenin Összes Művei*. 34. köt. 17. old.)

A megváltozott helyzet diktálta új taktika kidolgozásával a VI. pártkongresszus foglalkozott. A kongresszus Petrográdban ülésezett 1917. július 26-a és augusztus 3-a között. Kénytelen volt féllégálisan végezni munkáját. A burzsoá és a kispolgári sajtóban még fokozottabb hajsza indult a bolsevikok ellen. A külföldi követek nyíltan a kongresszus betiltását és a küldöttek le tartóztatását követelték.

Az ellenforradalom tervei azonban megghiúsultak. A munkások éberén őrizték pártjuk kongresszusát.

Lenin nem vehetett részt a kongresszuson, de irányította munkáját. A Központi Bizottság tagjai meg-meglátogatták Lenint a Razliv-tónál. Lenin kidolgozta téziseit „A politikai helyzetről”. „A jelszavakról” és „A forradalom tanulságai” című cikke és a tézisek a kongresszus határozatainak alapjául szolgáltak.

Egyik első kérdés, amelyet a kongresszus megvitatott, az volt, hogy Lenin megjelenjen-e a bíróság előtt. Egyes küldöttek úgy nyilatkoztak, hogy megjelenhet, ha garantálják biztonságát és a bírósági eljárást demokratikusan szervezik meg. A kongresszus munkája közben azonban visszavonták határozati javasla-

tukat. A kongresszus egyhangúlag amellett foglalt állást, hogy Lenin ne jelenjen meg a bíróság előtt, és tiltakozott a forradalmi proletariátus vezérének felháborító üldözése ellen. A kongresszus üdvözlétét küldte Leninnek.

A Központi Bizottság politikai beszámolóját és a politikai helyzetről szóló beszámolót, Lenin cikkeire építve, Sztálin tartotta. A beszámolók alapján hozott határozatok Lenin irányelveire épültek.

„Jelenleg – olvasható a politikai helyzettel kapcsolatos határozatokban – a békés fejlődés és a hatalomnak megrázódtatás nélküli átmenete a szovjetek kezébe lehetetlenné vált, mert a hatalom valójában már átment az ellenforradalmi burzsoázia kezébe.

Ez idő szerint a helyes jelszó csakis az ellenforradalmi burzsoázia diktatúrájának teljes felszámolása lehet. Ezt a feladatot, az új fellendülés feladatát, csupán a forradalmi proletariátus tudja végrehajtani, mégpedig azzal a feltétellel, hogy a szegényparasztság támogatja.” (Az SZKP... határozatai. I. rész. 436. old.)

A VI. kongresszus tehát leszögezte, hogy a hatalom csak fegyveres felkelés útján, a burzsoázia diktatúrájának megdöntése útján mehet át a proletariátus és a szegényparasztság kezébe.

Buharin ellenezte, hogy a párt a szocialista forradalomra vegye az irányt s azt állította, hogy a parasztok blokkban vannak a burzsoáziával, s nem fogják követni a munkásosztályt. Sztálin megcáfolta ezt az opportunistá állítást és rámutatott arra, hogy Buharin letért a marxizmus talajáról, amikor osztályelemzés nélkül beszél a parasztságról. Különféle parasztok vannak: a jó módúak támogatják az imperialista burzsoáziát, a szegényparasztok viszont a proletariátus mellett állnak a forradalom győzelméért vívott harcában. A kongresszus elutasította Preobrazsenszkij módosító javaslatát, amely szerint a szocialista forradalom nem győzhet Oroszországban, s amely szerint csak egy nyugati proletárforradalom esetén lehet az országot szocialista útra vinni. Sztálin válaszában megismételte azt, amit Lenin az áprilisi konferencián Rikovnak mondott: kifejtette, hogy a szocializmus győzhet egy, egymagában vett országban, Oroszországban.

„Nincs kizárva az a lehetőség – mondotta Sztálin –, hogy éppen Oroszország lesz az az ország, amely utat tör a szocializmushoz... El kell vetni azt az elavult felfogást, hogy csak Európa mutathat nekünk utat.” (Sztálin Művei. 3. köt. 205–206. old.)

A kongresszus elvetette Preobrazsenszkij és Buharin opportunistáinak javaslatát. A határozatot egyhangúlag elfogadták; négyen tartózkodtak a szavazástól.

A Központi Bizottság szervezeti munkájáról J. M. Szverdlov számolt be. Az áprilisi konferencia óta eltelt három hónap alatt a párt a háromszorosára nőtt, a VI. kongresszus idején pedig már 162 szervezete és 240 000 tagja volt. A kongresszus munkájában, képviselőik révén, tevékenyen részt vettek a lengyel, a lett, a litván bolsevikok, akik olykor a helyi szervezetek kebelében, gyakran pedig a helyi bizottságok szekcióiként működtek.

A kongresszus megvitatta „a párt egyesülésének” kérdését. A mensevikek, akik mint honvédők kezdték, az imperializmus kiszolgálói lettek, végképp átálltak a proletariátus ellenségeinek táborába. A kongresszus a párt igen fontos feladatának tartotta az imperialista mensevikek áruló politikájának leleplezését, elítélte a velük való egyesülésre tett minden próbálkozást, és kiadta a jelszót, hogy egyesüljenek az összes internacionalisták, akik a gyakorlatban szakítottak az imperialista mensevikekkel.

A kongresszus befogadta a pártba a Trockij vezette „kerületközieket”, akik kijelentették, hogy egyetértenek a bolsevizmus valamennyi tételével. Ez a csoport még a háború előtt alakult az opportunisták irányában békülékeny, ingadozó bolsevikokból és trockista mensevikekből. A háború idején a „kerületköziek” centrista álláspontot foglaltak el: a bolsevikok és a mensevikek között ingadoztak. Elismerték a háború imperialista jellegét, elenezték a „honvédelmet”, de ugyanakkor nem helyeselték a mensevikekkel való teljes szakítást. Most szakítottak a „honvédőkkel”. Az élet később megmutatta, hogy néhány „kerületközi”, például Volodarszkij, Urickij, csakugyan szakított centrista ingadozásaival, Trockij viszont híveinek egy kisebb csoportjával csak átmenetileg szüntette be a harcot a bolsevizmus ellen, s azért lépett be a pártba, hogy a párton belül harcol-

hasson a leninizmus ellen és ráerőszakolhassa a pártra opportunistát, pártellenes politikáját.

Amikor a párt kilépett az illegalitásból és gyors növekedésnek indult, munkafeltételei is megváltoztak, s ez szükségessé tette a szervezeti szabályzat bizonyos fokú kiegészítését. Az új szervezeti szabályzat első pontjához, amely megállapítja, hogy a párt tagja lehet mindenki, aki elismeri a párt programját, a párt valamelyik szervezetéhez tartozik és fizeti a tagsági járulékot, hozzáfűzték: „aláveti magát a párt minden határozatának”. Az új tagokat a helyi pártszervezetek veszik fel két párttag ajánlása alapján és a szervezet taggyűlésének jóváhagyásával. A szervezeti szabályzat hangsúlyozta, hogy a párt valamennyi szervezete a demokratikus centralizmus elvén épül fel, megállapította, hogy a pártszervezetek kerületenként és területenként egyesülnek. A szervezeti szabályzat előírja, hogy évenként össze kell hívni a kongresszusokat és legalább kéthavonként a Központi Bizottság plénumait.

A kongresszus határozatot hozott a párt és a szakszervezetek viszonyáról. Megerősítette a szakszervezetek semlegességének mensevik elmélete ellen hozott párthatározatokat, és leszögezte, hogy minden lehető módon elő kell mozdítani valamennyi munkásnak szakszervezetekbe való tömörülését; minden párttagnak be kell lépnie valamelyik szakszervezetbe, s ott a párttagoknak meg kell alakítaniuk frakciójukat; harcolni kell egy olyan nemzetközi szervezet létrehozásáért, amely összefogja az imperialista háború támogatását visszautasító és az osztályharc talaján álló szakszervezeteket.

A kongresszus az ifjúság körében folyó munkával kapcsolatban amellet foglalt állást, hogy ifjúsági szövetségeket kell létrehozni olyanformán, hogy szervezetileg ne legyenek alárendelve a pártnak, de ideológiailag a párt vezesse őket. A pártnak igyekeznie kell ezeket a szövetségeket kezdettől fogva szocialista szervezetekké tenni. E szervezetek feladata fejleszteni a fiatal munkások és munkásnők osztályöntudatát és felsorakoztatni őket a proletariátus forradalmi élcsapata mellé.

A VI. kongresszus megvitatta a párt gazdasági platformját. A kongresszus határozatában leszögezte, hogy az ország súlyos gazdasági válságot él át, és „már a végleges gazdasági bomlás és pusztulás feneketlen mélységébe zuhan”. A burzsoázia ezt a válságot tudatosan tovább mélyíti, hogy felhasználhassa a for-

radalom ellen. A válságos helyzetből az egyetlen kivezető út az, ha a hatalom a proletariátus és a szegényparaszság kezébe megy át. Csak ezek az osztályok képesek rá, hogy hatalomra jutva megmentsek az országot a következő forradalmi rendszabályokkal: a bankügy államosítása és centralizálása; több monopólium (ásványolaj-, kőszén-, cukor-, fémipari és közlekedési monopólium) államosítása; a belföldi és külföldi adósságok semmisnek nyilvánítása a kistulajdonosok érdekeinek figyelembevételével; munkásellenőrzés bevezetése azzal, hogy ez fokozatosan a termelés teljes szabályozásává alakuljon át; a város és a falu közötti helyes csere megszervezése szövetkezetek és élelmezési bizottságok segítségével, a városnak a szükséges mezőgazdasági termékekkel s a falunak iparcikkekkel, mezőgazdasági eszközökkel, gépekkel való ellátása céljából. A határozat felhívta az összes munkásszervezeteket – szakszervezeteket, üzemi bizottságokat, szovjeteket –, hogy segítsék elő e rendszabályok végrehajtását, legyenek kezdeményezők ebben a munkában, és kövessenek el mindent, hogy az említett rendszabályok országos méretekben megvalósuljanak.

A kongresszus valamennyi határozatát a legfontosabb feladat, a proletariátusnak és a szegényparaszságnak a fegyveres felkelésre, a szocialista forradalom győzelmére való előkészítése köré összpontosította. A kongresszus kiáltvánnyal fordult valamennyi dolgozóhoz, valamennyi munkáshoz, katonához és paraszthoz, s felhívta őket, készüljenek a bolsevik párt lobogója alatt a burzsoáziával való döntő csata megvívására.

Az egyeduralom kivívása után a burzsoázia igyekezett végrehajtani a forradalom felszámolására és az oroszországi monarchia restaurálására irányuló tervét. E terv végrehajtásában egyik eszköze az ipar további szétzüllesztése volt. Kifejezésre jutott ez a politika Rjabusinszkij milliomosnak abban a pimasz kijelentésében, hogy az „éhség csontos keze” torkon ragadja és megfojtja majd a forradalmat. A tőkések leállították üzeimeiket, és a munkások tízezreit az utcára tették. Országszerte szokatlan méreteket öltött és tobzódott a spekuláció. Az árak rohamosan emelkedtek. Az országot teljes gazdasági összeomlás és a külföldi tőke uralma fenyegette.

Az ellenforradalom azonban nem szorítkozott gazdasági jellegű intézkedésekre, s katonai diktatúra bevezetésére készült. Az amerikai, az angol és a francia kormánnyal való megállapo-

dás szerint Kornyilov tábornokot, a hadsereg főparancsnokát szemelték ki katonai diktátornak. A készülő ellenforradalmi államcsíny leplezése céljából az Ideiglenes Kormány úgy döntött, hogy Állami Tanácskozást hív egybe a vagyonos rétegek képviselőinek részvételével. A burzsoázia félt a petrográdi forradalmi munkásoktól, s Moszkvát jelölte ki a tanácskozás színhelyéül, mert ott a helyzet nyugodtabbnak látszott.

A bolsevik párt Központi Bizottsága javasolta a Moszkvai Bizottságnak, hogy szervezzen egynapos tiltakozó sztrájkot a burzsoázia összeesküvése ellen. Az Állami Tanácskozás megnyitása napján, augusztus 12-én, Moszkva több mint 400 000 munkása sztrájkolt. A moszkvai munkások jól megszervezett sztrájkja meghiúsította az ellenforradalom terveit. Világossá vált, hogy az ellenforradalom csak fegyveres erővel érheti el céljait. A burzsoázia úgy döntött, hogy polgárháborúba sodorja a népet. Kornyilov hozzáfogott a katonai erők mozgósításához. Az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország segítséget ígért neki. Kornyilov tárgyalásokat folytatott a tábornokokkal frontcsapatok visszavezénylését illetően. A hazaárulók attól sem riadtak vissza, hogy megnyissák az ellenség előtt az utat az ország belseje felé. Sokkal veszélyesebb ellenségnek tartották a hazai dolgozókat, mint a külföldi hódítókat.

Augusztus 25-én Kornyilov a frontról Petrográd ellen vezényelte a III. lovas hadtestet. A helyzetet az tette bonyolulttá, hogy Kornyilov látszólag az Ideiglenes Kormány ellen lázadt fel. Az eszerek és a mensevikek így is tüntették fel a dolgot. Az Ideiglenes Kormány védelmére hívták fel a népet. Lenin igen bölcs taktikát javasolt a pártnak. A párt mozgósította a tömegeket Kornyilov ellen, s megmagyarázta, hogy nem az Ideiglenes Kormányt kell megvédeni, mert az részt vesz a Kornyilov-puccsban. A párt harcot indított Kornyilov ellen, de ugyanakkor egy percre sem feledkezett meg az Ideiglenes Kormányról és eszer-mensevik szekértolóinak leleplezéséről.

A párt felhívására a főváros munkásai fegyvert ragadtak. Rohamos ütemben alakultak a Vörös Gárda újabb és újabb egységei. A Kornyilov-lázadást a bolsevik párt által megszervezett munkások, katonák és matrózok fojtották el. Kornyilovot és bűntársait a tömegek követelésére letartóztatták. A forradalom eltiprására tett kísérlet meghiúsult.

5. *A fegyveres felkelés előkészítése.*

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme

Lenin figyelembe vette, hogy a tömegmozgalom fellendülőben van, és hogy sok szovjet szembefordult Kornyilovval, s azt javasolta az eszereknek és mensevikeknek, hogy a szovjetek vegyék kezükbe a hatalmat. Az eszerek és a mensevikek azonban nem voltak hajlandók kihasználni az utolsó lehetőséget arra, hogy a hatalmat békésen átadják a szovjeteknek. A kialakult helyzetből az egyetlen kivezető út az Ideiglenes Kormánynak fegyveres felkelés útján való megdöntése és a proletárdiktatúra bevezetése volt.

A Kornyilov-lázadás leverése megváltoztatta az ország helyzetét. A munkások most megismerték a megalkuvókat, akik voltaképpen fedezték és védelmezték a burzsoáziát és a földesurakat. A parasztok látták, hogy a tábornokok mögött ott állnak a földbirtokosok, akik nem akarják átadni a földjüket. A fronton harcoló katonák meggyőződtek róla, hogy a negyedik telet is a lövészárokban akarják töltetni velük, s hogy a burzsoázia és a földesurak kormánya elhúzza a véres háborút. Az elnyomott nemzetek dolgozói előtt világossá vált, hogy a kornyilovisták győzelme esetén semmi reményük sem marad a nemzeti elnyomás megszűnésére. A nép óriási többsége saját tapasztalatai alapján győződött meg a bolsevik eszmék helyességéről. A dolgozók mind gyakrabban hívták vissza a szovjetekből az eszermensevik küldötteket, és bolsevikokat állítottak a helyükbe. A szovjetek párton kívüli küldöttei a bolsevikok mellé álltak. A Petrográdi Szovjet augusztus 31-én, fennállása óta először, bolsevik határozatot fogadott el a hatalomnak a szovjetek kezébe való átadását illetően. Szeptember 5-én a Moszkvai Szovjet is elfogadta a bolsevikok határozati javaslatát. A fővárosi szovjetek nyomán Kijevben, Harkovban, Kazanyban, Ufában, Minszkben, Revalban (Tallinn), Taskentben, Szamárában, Brjanszkban, Krasnojarszkban, az Urál és a Donyec-medence több városában is bolsevik határozatokat hoztak a szovjetek. Rohamos ütemben megindult a szovjetek bolsevizálódása.

A párt ismét napirendre tűzte a „Minden hatalmat a szovjeteknek!” jelszót. Ez a jelszó most már egyet jelentett a burzsoá kormány elleni fegyveres felkeléssel, a proletárdiktatúra beve-

zetésével. Az országban több mint 250 szovjet a „Minden hatalmat a szovjeteknek!” bolsevik jelszó mellett foglalt állást.

Az ország általános válsággal küzdött. A népgazdaság erősen hanyatlott. Az uralkodó osztályok képtelenek voltak elhárítani a katasztrófát, sőt, politikájukkal csak gyorsították közeledtét. A nép tömegei nem akartak már a régi módon élni, nem voltak hajlandók eltérni a burzsoázia és kiszolgálói garázdálkodását. Ragyogóan bizonyította a válságot a népi harc minden formájának kiéleződése. A munkások egymás után állították félre a válalatok igazgatóságát, egymás után tartóztatták le az igazgatókat, és maguk vették kezükbe a termelés irányítását. A munkásmozgalom eljutott a hatalom kérdéséig. A proletariátus a forradalom vezetőjeként, hegemonjaként harcba vitte az egész népet.

„Miénk annak az *osztálynak* a többsége, amely a forradalom élcsapata, a nép élcsapata, amely magával tudja ragadni a tömegeket” – írta Lenin szeptemberben. (*Lenin Összes Művei*. 34. köt. 246. old.)

A parasztmozgalom jellege is megváltozott. A parasztok elkergették a földesurakat, elvették földjüket, felszerelésüket, és elosztották egymás között; egyik uradalmat a másik után gyűjtötták fel. A parasztmozgalom országszerte felkeléssé fejlődött. Az ország európai részének több mint a felét magukkal ragadták a parasztfelkelések. „Miénk a nép *többsége*...” – állapította meg Lenin. (Ugyanott.)

A Kornyilov-lázadás után a hadseregben is új formát öltött a harc. A katonák sok helyütt elkergették a reakciós parancsnokokat és újakat választottak a helyükbe, olyanokat, akik iránt bizalommal voltak. Nem voltak hajlandók folytatni a háborút. A katonák elégedetlensége felkeléssel fenyegetett. A Petrográdhhoz és Moszkvához legközelebb eső frontokon, az északi és a nyugati fronton, a katonák nagy része a bolsevikok mellett állt. A helyőrségek túlnyomórészt a bolsevikokat követték. Így a moszkvai helyőrség katonái szeptember végén a kerületi дума-választásokon mind a bolsevikokra szavaztak. A katonák többségét a leg-haladóbb és legaktívabb szegényparasztok alkották. A Balti Flotta tengerészei mind a bolsevik pártot támogatták.

Megváltozott az elnyomott népek körében folyó mozgalom jellege is. A nemzetiségi vidékek dolgozóinak harca a burzsoá szer-

vezetek ellenállása dacára egységfrontba olvadt össze az általános munkás- és parasztmozgalommal. A bolsevikok pártja nemcsak Oroszország valamennyi nemzetének dolgozói között fejtett ki tevékenységet, hanem a Lengyelországból és a balti országokból menekültek, valamint a német, magyar, lengyel, cseh, szlovák, horvát hadifoglyok között is. Segítségükre voltak abban, hogy kommunista csoportokat alakítsanak.

Megváltozott a nemzetközi helyzet is. Az angol és a francia imperialisták, a hátszágukban egyre fenyegetőbb méreteket öltő forradalmi mozgalom láttán, a forradalom elleni közös harc céljából meg akartak egyezni a német imperialistákkal. Oroszország uralkodó osztályai feladták Rigát, s készek lettek volna Petrográdot is átadni a németeknek, ha segítséget kapnak tőlük a forradalom elfojtásához. Ez világos bizonyítéka volt a burzsoázia hazafiatlanságának, hazaáruló szerepének. A burzsoázia áruló tervét csak az áruló kormány megdöntésével lehetett meg-
hiúsítani

Az országos válság a mensevik és az eszer párt belső helyzetére is kihatott. Mindkét pártban megindult a bomlás. A mensevik párt több csoportra hullott szét. Az internacionalista mensevikek egyre inkább a bolsevikokhoz húztak. Az eszer pártban kialakult egy balszárny, amely önálló pártnak nyilvánította magát. A baloldali eszerek próbálták a maguk oldalára állítani a parasztságnak azokat a rétegeit, amelyek csalódtak az eszerekben és a proletariátus felé fordultak.

Lenin, aki még mindig illegalitásban élt, a legnagyobb figyelemmel kísérte az ország helyzetét. A forradalom vezére a legkisebb erőeltolódásra, a nép hangulatában és az osztályok viszonyában végbement legkisebb változásra is reagált. 110 napos illegális tevékenysége alatt Lenin több mint 60 cikkben és levélben adta meg a pártnak a szükséges útmutatásokat. E munkák közül kiemelkedő jelentősége van „A fenyegető katasztrófa és hogyan harcoljunk ellene” című könyvének. Ez volt a bolsevik párt platformja, mely választ adott a tömegeknek arra a kérdésre, hogyan menthető meg az ország a pusztulástól. Lenin rávilágított arra, hogy milyen nyomorba és éhínségbe kergette a tömegeket a burzsoázia és a földesurak garázdálkodása, s megjelölte azokat a forradalmi rendszabályokat, amelyekkel elhárítható a katasztrófa: munkásellenőrzés alá kell helyezni a termelést, államosítani kell a bankokat, a szindikátusokat stb., s ezzel

egyidejűleg ki kell sajátítani a földesúri földeket, nacionalizálni kell minden földet. A katasztrófa és az éhínség elleni harc rendszabályait életbe lehetett volna léptetni, s csak azért nem került rájuk sor, mert sértették „a burzsoá tulajdon szentségét”. Az uralkodó osztályok azt bizonygatták, hogy e rendszabályok megvalósítása összeomlásba, pusztulásba viszi az országot.

„Ha az eszerek és a mensevikek – írta Lenin – áprilisban az ellenőrzési rendszabályokat akadályozó és a termelést szabotáló burzsoáziával alkotott »koalíció« helyett megvalósították volna azt, hogy a hatalom a szovjetek kezébe menjen át... akkor Oroszország má olyan ország volna, amelyben teljes gazdasági átalakulás megy végbe, amelyben a föld a paraszté, a bankok államosítva vannak, vagyis Oroszország *ennyiben* (s ezek a mai élet rendkívül fontos gazdasági alapjai) *felette* állna valamennyi többi tőkésországnak.” (Ugyanott, 196. old.)

A bolsevik platform megvalósítása a dolgozó tömegek életének azonnali megkönnyebbülését és javulását jelentette volna. Lenin bebizonyította, hogy Oroszországban már létrejött a szocializmus anyagi bázisa, nemcsak azért, mert Oroszország az imperializmus egyik láncszeme, hanem azért is, mert Oroszországban a kapitalizmus, ha elmaradt is az élenjáró kapitalista országok kapitalizmusától, mégis eléggé fejlett, átalakult állammonopolista kapitalizmussá. A nagy proletárforradalom előestéjén a bolsevikok platformjának kiindulópontja Leninnek az a tétele volt, hogy a szocializmus győzhet először egy, egymagában vett országban.

„Egy helyben állni nem lehet a történelemben általában, s különösen nem lehet háború idején — írta Lenin. — Vagy előre kell menni, vagy hátra. A XX. század Oroszországában, amely forradalmi úton kivívta a köztársaságot és a demokráciát, *lehetetlen* előbbre jutni anélkül, hogy ne *haladnánk* a szocializmus felé, anélkül, hogy ne tennénk *lépéseket* a szocializmus felé...” (Ugyanott, 194. old.)

Munkájában Lenin kitűzte a győzelmes proletariátus elé a nagy feladatot:

„A forradalom eredménye az, hogy Oroszország *politikai* rendje tekintetében néhány hónap alatt utolérte a fejlett országokat.

De ez kevés. A háború könyörtelen, a háború kiméletlenül élesen veti fel a kérdést: vagy elpusztulunk, vagy *gazdaságilag is* utolérjük és túlszárnyaljuk a fejlett országokat...

Elpusztulni, vagy teljes gőzzel előreiramodni. Így tette fel a kérdést a történelem.” (Ugyanott, 199. old.)

Ebben az időben írta meg Lenin „Állam és forradalom” című zseniális munkáját, amelyben tovább fejlesztette a marxista államelméletet. Lenin felelevenítette Marxnak és Engelsnek feledésbe merült vagy opportunisták által elferdített nézeteit, és az új forradalmi tapasztalatok alapján, különösen a szovjetek tevékenységét szem előtt tartva, tovább fejlesztette a marxizmusnak az államról szóló tanítását. Lenin könyvét egyrészt az opportunisták árulók, másrészt az anarchisták ellen vívott erélyes, kérelmelhetetlen kétfrontos harc hatja át. Lenin kimutatta, hogy a két irányzat között rokon vonás van, a proletárdiktatúra tagadása. A jobboldali szocialista vezérek, akik nem hajlandók elismerni, hogy a győzelmes munkásosztálynak okvetlenül össze kell törnie a burzsoá államgépezetet, a burzsoá állam nyílt védelmezőivé züllöttek le. Az anarchisták ellenezték, hogy a forradalmi proletariátus felhasználja az államhatalmat a szocializmus építéséhez, s ezzel elutasították a proletariátus diktatúráját.

A győzelmes proletariátusnak teljesen szét kell zúznia a burzsoá állami erőszakgépezetet – a dolgozók kizsákmányolásának szervét –, és a kapitalizmusból a kommunizmusba való átmenet egész időszakára, azaz a kommunizmus első szakaszának idejére, be kell vezetnie a proletárdiktatúrát.

„A marxista államelmélet lényegét – írta Lenin – csak az sajátította el, aki megértette, hogy *egy* osztály diktatúrájára szüksége van nemcsak általában minden osztálytársadalomnak, nemcsak a burzsoáziát megdöntő *proletariátusnak*, hanem annak az egész *történelmi korszaknak* is amely a kapitalizmust az »osztály nélküli társadalomtól«, a kommunizmustól elválasztja... Az átmenet a kapitalizmusból a kommunizmusba természetesen okvetlenül létrehozza a politi-

kai formák óriási gazdagságát és változatosságát, de a lényeg emellett elkerülhetetlenül ugyanegy lesz: *a proletariátus diktatúrája.*” (Lenin Összes Művei. 33. köt. 32. old.)

Burzsóá államokban a demokrácia velejéig képmutató és hazug, mert még a legdemokratikusabb burzsóá államban is csupán egy elenyésző kisebbség, a gazdagok, a kizsákmányolók, a naplopók számára demokrácia. A proletárállam ellenben „*újszerűen* demokratikus” állam, mert itt a demokrácia az óriási többséget alkotó dolgozókat szolgálja, és „*újszerűen* diktatórikus, mert ez a diktatúra a burzsóáziával szemben, a nép többségének diktatúrája a kisebbséggel, a kizsákmányolókkal szemben. A proletariátus nemcsak a kizsákmányolók elnyomására használja fel az államhatalmat, hanem arra is, sőt elsősorban arra, hogy vezesse a dolgozókat a szocializmus építésében.

Lenin, amikor arról beszélt, hogy mi a szerepe és mi a jelentősége a proletariátus diktatúrájának a társadalom átalakításában, hangsúlyozta, hogy ebben a diktatúrában a Kommunista Párt a vezető és irányító erő. Lenin kíméletlenül leleplezte a II. Internacionálé opportunistáit, akik meghamisítva a párt szerepét, a pártot a legjobban fizetett munkásoknak a tömegektől elszakadt, a nép érdekeit áruba bocsátó és eláruló kis rétegét képviselő szervezetté változtatják.

„A marxizmus – írta Lenin – a munkáspárt nevelésével a proletariátus élcsapatát neveli, amely meg tudja ragadni a hatalmat és el tudja *vezetni az egész népet* a szocializmus-hoz, tudja irányítani és szervezni az új rendet, az összes dolgozók és kizsákmányoltak tanítója, vezetője és vezére tud lenni társadalmi életüknek a burzsóázia nélküli és a burzsóázia ellenére való berendezésében.” (Ugyanott, 24. old.)

Lenin könyve az új típusú állam, a szocialista állam szervezésére és építésére vonatkozó kérdés programdokumentuma lett.

Lenin szeptember 12-e és 14-e között levelet írt a bolsevik párt Központi Bizottságának, Petrográdi és Moszkvai Bizottságának („A bolsevikoknak kézbe kell venniük a hatalmat”), s egy másikat a Központi Bizottságnak („Marxizmus és felkelés”), s ezekben a levelekben a felkelés megszervezésére hívja fel a pártot. Leveleiben Lenin összefoglaló elemzést adott a helyzetről,

és renkívül világosan válaszolt arra a kérdésre, hogy a bolsevikoknak miért lehet és miért kell éppen most megragadniuk a hatalmat. Mindkét főváros szovjetjében a bolsevikok kezébe került a vezetés. A néptömegek a bolsevikokat követik. Meggyőződtek arról, hogy csak a bolsevik párt képviseli és védi érdekeit. A hatalom átvétele után a szovjetek haladéktalanul hozzálátnak egy demokratikus béke megkötéséhez, kártérítés nélkül elveszik a földet a földesuraktól és átadják a parasztoknak, helyreállítják a kormány által sárba tiport szabadságot. Mindezek a rendszabályok a tömegek feltétlen támogatására találnak.

A burzsoázia arra készül, hogy Petrográdot átadja a németeknek, az angol-francia imperialisták pedig alkudoznak Németországgal, hogy különbékét kössenek vele Oroszország ellen és Oroszország rovására. A bolsevik párt csak a hatalom átvételével hiúsíthatja meg ezt az aljas összeesküvést. A helyzet teljesen megérett a felkelésre. A pártnak az a feladata, hogy a felkelést művészetként kezelje, vagyis, hogy gondosan előkészítse, hogy ne hagyatkozzon a spontaneitásra, hanem fontoljon meg minden lépést, amely a felkelés sikerét biztosíthatja.

Leveleiben Lenin a fegyveres felkelés hozzávetőleges tervét is kidolgozta. Azt ajánlotta, hogy azonnal szervezzék meg a felkelő osztagok vezérkarát, hogy osszák el az erőket, és a legmegbízhatóbb egységeket a legfontosabb pontokon vonják össze, hogy készítsék elő a kormányépületek bekerítését, a telefonközpont és távíró elfoglalását. Lenin azt javasolta, hogy szervezzenek olyan erős osztagokat, amelyek inkább meghalnak, de nem engedik az ellenséget a város központja felé, hogy fegyverezzék fel a munkásokat, és biztosítsák a város védelmét a hadapródiskolások és más ellenforradalmi csapatok esetleges támadásával szemben.

Lenin hozzávetőlegesnek nevezte tervét, a felkelés tényleges menete azonban megmutatta, milyen alaposan megfontolt és mindenre kiterjedő terv volt ez. Lenin tovább fejlesztette és a felkelés egységes tanításává rendszerezte a marxizmus megalapítóinak a felkeléssel kapcsolatos gondolatait.

A forradalmi világmozgalom és elsősorban a két oroszországi forradalom tapasztalatait általánosítva, Lenin így foglalta össze a felkelés sikerét biztosító fő feltételeket: a felkelésnek nem összeesküvésre, nem pártra, hanem az élenjáró osztályra kell támaszkodnia; a felkelésnek a fejlődő forradalom olyan döntő pillanatában kell kitörnie, amikor a legnagyobb, a nép élenjáró ré-

tegeinek az aktivitása, az ellenségnek és híveinek táborában pedig legerősebb az ingadozás. Leninnek ezek a megállapításai egyaránt szóltak a felkelést el nem ismerő jobboldali opportunistáknak és azoknak a baloldali kalandoroknak és puccsistáknak, akik felkelésre szólítva nem vették tekintetbe a felkelés előkészítésének objektív és szubjektív feltételeit.

A történelemben nem volt párt, amely olyan gondosan felkészült volna a felkelésre, mint a bolsevikok pártja. Lenin érdeme, hogy a párt rendelkezésére állt a fegyveres felkelés tudományosan kidolgozott elmélete, megszervezésének pontos terve, hogy átgondolt, kidolgozott platformot tudott nyújtani a nyomban a felkelés győzelme után foganatosítandó politikai és gazdasági rendszabályokhoz.

Lenin leveleit szeptember 15-én megvitatta a Központi Bizottság. Kamenyev továbbra is harcolt a szocialista forradalom ellen, szembeszállt Leninnek a felkelés megszervezésére vonatkozó javaslataival, és a levelek megsemmisítését sürgette. A kapituláns határozati javaslatot elvetették. A Központi Bizottság megküldte Lenin leveleit a legnagyobb pártszervezeteknek.

A Központi Bizottság hozzáfogott a felkelés előkészítéséhez. A kebelében működő Katonai Szervezet utasítást kapott, hogy gyorsítsa meg a Vörös Gárda új osztagainak szervezését. A fővárosban tanfolyamokat indítottak katonai instruktorok képzésére. A munkásokat fegyverforgatásra tanították. A Balti Flotta bolsevikjai azt az utasítást kapták, hogy készítsék elő a flottát a felkelésben való részvételre. Minden nagyobb hadihajón speciális harci szakaszokat szerveztek, amelyek készek voltak arra, hogy a párt hívására bármely pillanatban a fővárosba siessenek. A front bolsevik szervezetei összeválogatták harci alakulataikat, hogy segítséget nyújthassanak majd a petrográdi felkelőknek. A legnagyobb pártszervezetek vezetőit figyelmeztették, hogy készüljenek fel a felkelésre.

Az ellenforradalom is lépéseket tett a növekvő forradalom ellen. Kozák ezredeket vontak össze a főváros környékén. A kormány úgy döntött, hogy kivezenyi Petrográdból a helyőrség forradalmi hangulatú egységeit, s így módon gyengíti a bolsevikokat. A fronton átcsoportosították a csapatokat, hogy bekerítés és lefegyverezzék a bolsevik érzelmű ezredeket. Kornyilov és cinkostársai hivatalosan letartóztatásban voltak, ténylegesen azonban kapcsolatot tartottak a fronttábornokokkal, és egy

újabb ellenforradalmi megmozdulás tervén dolgoztak. Az Ideiglenes Kormány egy második Kornyilov-lázadásra készült.

A nép elleni összeesküvésben az eszerek és a mensevikek is részt vettek. A felkelés közeledtét érezve, az eszerek és a mensevikek még egy kísérletet tettek a forradalmi erők mozgósításának megállítására: úgy határoztak, hogy Petrográdban Összoroszársági Demokratikus Tanácskozást hívnak egybe. A szovjetekben a szociál-kornyilovisták elvesztették többségüket, és ezért nem mertek újabb kongresszust összehívni, bár ígéretet tettek arra, hogy három hónapon belül összehívják. A megalkuvók vezetői cselhez folyamodtak: a szovjetek kongresszusa helyébe a Demokratikus Tanácskozást állították. Ezzel a mesterkedéssel az volt a céljuk, hogy e csalás révén továbbra is kezükben maradjon a tömegek vezetése, és hogy segítséget nyújtsanak az Ideiglenes Kormánynak.

A Demokratikus Tanácskozás szeptember 14-én ült össze. Összetételén világosan látszott a tendenciózus csoportosítás: a lakosság kis részét képviselő városi tanácsok, zemsztvók és szövetkezetek több szavazatot kaptak, mint a munkás- és a katonaküldöttek szovjetjei, illetve a katonai szervezetek, amelyek a nép óriási többségét képviselték. Az egész 10 milliós hadsereg mindössze kétszer annyi mandátumot kapott, mint a kis létszámú kozákság, amelyet az Ideiglenes Kormány a maga támaszának tekintett. A bolsevikok az eszerek és a mensevikek terveinek leleplezése végett részt vettek a tanácskozáson.

A megalkuvók a tanácskozás résztvevőiből megalakították az Ideiglenes Köztársasági Tanácsot, vagyis – ahogy ők nevezték – az Előparlamentet, s ezzel azt a látszatot próbálták kelteni, hogy Oroszországban parlamenti rendszert vezettek be. Kamenyev, Rikov, Rjazanov támogatták ezt az eszer-mensevik felfangot, hogy elvonják a munkásokat a felkeléstől. Lenin a Demokratikus Tanácskozással űzött szélhámos játékban eszer-mensevik csapdát látott, s a leghatározottabban ragaszkodott az Előparlament bojkottálásához. Az Előparlamentben való részvétellel azt az illúziót keltette volna, hogy ez az intézmény alkalmas a forradalom feladatainak megoldására. A Központi Bizottság megvitatta Lenin javaslatát, s Kamenyev és más kapitulánsok ellenállásának letörése után úgy döntött, hogy a bolsevikok nem vesznek részt az Előparlamentben. A Központi Bizottság azt javasolta, hogy a kormányzóságokban és a területeken tartsanak

szovjetkongresszusokat, és harcoljanak a II. szovjetkongresszus összehívásáért.

Október 10-én összeült a Központi Bizottság. Az ülésen Lenin, aki a Központi Bizottság utasítására nem sokkal előbb Petrográdba érkezett, beszámolt a politikai helyzetről. A politikai helyzet, mint Lenin hangsúlyozta, teljesen megérett arra, hogy a hatalom a proletariátus és a szegényparasztság kezébe menjen át. Most már magáról a felkelésről kellett beszélni. Lenin véleménye szerint az egész párt előtt napirendre kellett tűzni a fegyveres felkelés kérdését.

„A Központi Bizottság megállapítja – olvasható a Lenin javaslatára hozott határozatban –, hogy mind az orosz forradalom nemzetközi helyzete (felkelés a német hadiflottában, mint legkirívóbb megnyilvánulása annak, hogy a szocialista világforradalom egész Európában érlelődik, továbbá az a veszély, hogy az imperialisták békét kötnek egymással abból a célból, hogy az oroszországi forradalmat megfojtsák), mind a hadihelyzet (az orosz burzsoáziának, valamint Kerenszkijnek és társainak az a kétségen kívül álló elhatározása, hogy Petrográdot átadják a németeknek), valamint az, hogy a proletár párt megszerezte a többséget a szovjetekben – mindez, kapcsolatban a parasztfelkeléssel és a nép bizalmának pártunk felé fordulásával (a moszkvai választások), végül egy második Kornyilov-lázadás szemmel látható előkészítése (csapatkivonások Petrográdból, kozákcsapatok összehívása Petrográd alatt, Minszk körülzárása kozákokkal stb.) – mindez napirendre tűzi a fegyveres felkelést.

Megállapítva tehát, hogy a fegyveres felkelés elkerülhetetlen és teljesen megérett, a Központi Bizottság felhívja a pártszervezeteket, hogy tekintsék ezt irányadónak, és minden gyakorlati kérdést (az Északi Területi szovjet kongresszusa, csapatkivonások Petrográdból, a moszkvaiak és a minszkiek akciója stb.) ebből a szempontból tárgyaljanak meg és döntsenek el.” (*Lenin Összes Művei*. 34. köt. 392. old.)

Csak Zinovjev és Kamenyev szólalt fel ez ellen a határozati javaslat ellen. Azt bizonygatták, hogy a munkásosztály nem képes a szocialista forradalom megvívására, és a polgári köztársaságot védelmező mensevikek álláspontjára süllyedtek.

Ez a szocializmus elárulása volt. Zinovjev és Kamenyev álláspontja nem tekinthető véletlennek. Árulásuk egyenes folytatása volt minden korábbi opportunistá ingadozásuknak.

Trockij a Központi Bizottság ülésén nem szavazott a felkelésről szóló határozat ellen. De azt követelte, hogy halasszák el a felkelést a II. szovjetkongresszusig, ami a gyakorlatban a felkelés megghiúsításával volt egyértelmű, mert az eszközök és a menlevelek halogathatták volna a kongresszus összehívását, az Ideiglenes Kormányának pedig lehetősége nyílt volna arra, hogy a kongresszus összehívásáig összevonja erőit a megmozdulás leverésére.

A Központi Bizottság jóváhagyta Lenin határozati javaslatát. A párt direktívája ez lett: *haladéktalanul előkészíteni a fegyveres felkelést.*

A felkelés végrehajtására a fővárosban a Központi Bizottság javaslata értelmében Forradalmi Katonai Bizottság alakult a Petrográdi Szovjet mellett. A Forradalmi Katonai Bizottságba bekerültek a Központi Bizottság és a Petrográdi Bizottság, a szovjet, az üzemi bizottságok, a szakszervezetek, a helyőrség, a Balti Flotta és más szervezetek képviselői. A Forradalmi Katonai Bizottság a párt Központi Bizottságának közvetlen vezetése alatt működött.

Az ország valamennyi fontosabb vidékén rendszeres előkészületek folytak a fegyveres megmozdulásra. Petrográdban összeült a bolsevikok III. városi konferenciája, mintegy 50 000 párttag képviseletében. A konferencia október 11-én elfogadta Leninnek a felkelésre vonatkozó határozati javaslatát. Ugyanezt a határozati javaslatot a moszkvai bolsevikok városi konferenciája is jóváhagyta. A csaknem 70 000 párttagot képviselő Moszkvai Területi Iroda a felkelés mellett foglalt állást. Szeptemberben és októberben összesen több mint 30 területi, kormányzósági, városi és kerületi konferencia zajlott le a bolsevik párt nagyobb részének képviseletében

Mindenütt gyors ütemben haladt a munkások Vörös Gárdájának megteremtése. Októberben a Vörös Gárdának körülbelül 200 000 tagja volt, élenjáró munkások, akik készek voltak életüket is feláldozni a forradalomért, és magukkal tudták ragadni a dolgozók tömegeit.

Október 16-án összeült a Központi Bizottság kibővített ülése a Petrográdi Bizottság, a Katonai Szervezet, a Petrográdi Szov-

jet, a Petrográd-környéki Bizottság, az üzemi bizottságok és a szakszervezetek képviselőinek bevonásával. Ezen az ülésen jóváhagyták a Központi Bizottságnak a felkelésre vonatkozó határozati javaslatát. A felkelés vezetésére megválasztották a Forradalmi Katonai Központot. Tagjai a következők voltak: A. Sz. Bubnov, F. E. Dzerzsinszkij, I. V. Sztálin, J. M. Szverdlov és M. Sz. Urickij. A párt Forradalmi Katonai Központja csatlakozott a szovjetek Forradalmi Katonai Bizottságához.

Zinovjev és Kamenyev, miután a Központi Bizottságban teljes kudarcot vallottak, hallatlan árulásra vetemedtek: Kamenyev a maga és Zinovjev nevében interjút adott a „Novaja Zsizny” [Új Élet] című párton kívüli lapnak, és kijelentette, hogy nem értenek egyet a fegyveres felkelésre vonatkozó határozattal. Ezzel tudomására hozták az ellenségnek a felkelésről hozott központi bizottsági határozatot. Lenin a bolsevik párt tagjainak és az OSZDMP Központi Bizottságának írt leveleiben felháborodással bélyegezte meg a forradalom sztrájkőrőit, és követelte, hogy zárják ki őket a pártból.

A Központi Bizottság elítélte Kamenyev és Zinovjev sztrájkörését, és megtiltotta nekik, hogy „nyilatkozatokat tegyenek a Központi Bizottság határozatai és kitűzött irányvonala ellen”.

Az Ideiglenes Kormány az árulók figyelmeztető nyilatkozata után sürgősen lépéseket tett a forradalom elfojtására. Speciális alakulatokat vezényeltek vissza a frontról. Petrográdot kerületekre osztották fel, és mindegyikben lovasosztagokat alakítottak. De az ellenforradalom nem állíthatta már meg a forradalmi erők szerveződését.

A felkelés szervezését Lenin irányította. Magához hívatta a Forradalmi Katonai Bizottság tagjait, meghallgatta beszámolójukat a megtett intézkedésekről, ellenőrizte, megtörtént-e minden a felkelés győzelmének biztosítása érdekében. Utasításokat adott a felkelés részletes tervének kidolgozásához, a Vörös Gárda megszilárdításához és felfegyverzéséhez. Felkeresték a hadseregben és a Balti Flottánál dolgozó bolsevikok, és utasításokat kaptak a flotta felhasználására és a forradalmi egységeknek a frontról való visszarendelésére vonatkozólag; felkeresték Moszkva képviselői is, és ismertették vele a városban és a területen kialakult helyzetet.

A párt Központi Bizottsága követte a marxizmus alapvető útmutatását: művészetként kezelte a felkelést. Megbízottakat kül-

dött vidékre, hogy segítsék a pártszervezeteket a felkelés előkészítésében. A helyi pártszervezetek képviselői felkeresték a Központi Bizottságot, hogy utasításokat kapjanak. A Központi Bizottság leveleket és útmutatásokat küldött a helyi szervezeteknek. A Központi Bizottság irányította a katonaság körében folyó munkát, és bevonta a szakszervezeteket is a felkelés megszervezésébe. A Központi Bizottság munkája ebben az időszakban a kollektív vezetés mintaképe volt. A Központi Bizottság az Októberi Forradalom előtt alig három hónap alatt több mint 30 ülést tartott.

Lenin ragaszkodott ahhoz, hogy a felkelést még az október 25-re kitűzött II. szovjetkongresszus előtt kezdjék meg. Meg kellett előzni az árulók által figyelmeztetett ellenséget, amely a kongresszus megnyitása napjára várta a megmozdulást.

„... semmi esetre se hagyják meg a hatalmat Kerenszkij és társai kezében 25-ig, semmiképpen – írta Lenin a Központi Bizottságnak október 24-én –; feltétlenül ma este vagy éjjel vigyék dűlőre a dolgot.

A történelem nem bocsátja meg a késedelmeskedést a forradalmároknak, akik ma győzhetnek (és ma bizonyosan győzni fognak), holnap viszont azt kockáztatják, hogy sokat veszítenek, azt kockáztatják, hogy mindent elveszítenek.” (Ugyanott, 435. old.)

Lenin javaslatára a felkelés október 24-én, a kongresszus megnyitása előtt megkezdődött. A felkelés vezérkara a Szmolnijban volt, s késő este Lenin is odaérkezett, hogy közvetlenül vezesse a felkelést. A vezérkar parancsára a Vörös Gárda osztagai elfoglalták a kijelölt objektumokat. A vörösgárdisták megszervezték a gyárak őrzését. A fővárosba vezető összes utakat forradalmi csapatok szállták meg, hogy az Ideiglenes Kormány ne hozhasson a frontról a városba erősítéseket. A Balti Flotta tengerészeit Petrográdba rendelték. Terv szerint elfoglalták az összes kormányintézményeket, és bekerítették a Téli Palotát, az Ideiglenes Kormány menedékhelyét. A felkelés fő harci erejét a munkások Vörös Gárdájának osztagai alkották. A győzelem dicsőségében osztoztak velük a Balti Flotta tengerészei. A vörösgárdistákkal és a tengerészekkel vállvetve eredményesen küzdöttek a petrográdi helyőrség ezredei. A néptömegek olyan odaadóan

támogatták a felkelést, a felkelés terve olyan alaposan átgondolt terv volt, hogy rendkívül gyorsan sikerült végrehajtani. Október 25-én reggelre megdöntötték az Ideiglenes Kormányt. Délelőtt tíz órakor megjelent az „Oroszország polgáraihoz!” címzett kiáltvány, amelyet a forradalom zseniális ihletője és vezetője, Lenin fogalmazott meg:

„Az Ideiglenes Kormány meg van döntve. Az államhatalom a petrográdi proletariátus és helyőrség élén álló Forradalmi Katonai Bizottság kezébe ment át, amely a Munkás- és Katonaküldöttek Petrográdi Szovjetjének szerve.

Az ügy, amelyért a nép harcolt: a demokratikus béke haladéktalan felajánlása, a földesúri földtulajdon megszüntetése, a termelés munkásellenőrzése, szovjet kormány alakítása – biztosítva van.

Éljen a munkások, katonák és parasztok forradalma!” (Lenin Művei. 26. köt. 234. old.)

A megdöntött kormány a Téli Palotába szorult, amelynek helyőrsége hadapródiskolásokból és egy női rohamzászlóaljból állott. Lenin utasítást adott a felkelőknek, hogy rohammal foglalják el a burzsoá kormány utolsó mentsvárát. A Néván eldőrdült az „Auróra” cirkáló ágyúlövése, ez volt a jeladás a támadásra. Ez a lövés új világ kezdetét hirdette meg. Október 25-ről 26-ra virradó éjjel a Téli Palota elesett, a minisztereket letartóztatták.

Október 25-én este összeült a II. szovjetkongresszus. A kongresszus az ország több mint 400 szovjetjét képviselte. A 650 küldöttből mintegy 400 bolsevik volt. A többiek nagyjából a baloldali eszerekhez tartoztak. A mensevikek és a jobboldali eszerek, akik addig a szovjetekben vezető szerepet töltöttek be, a II. kongresszuson egy 70–80 főnyi kis csoportta zsugorodtak össze. A kongresszuson ez a kis csoport tovább apadt; tagjai áttértek a baloldali eszerek és az internacionalista mensevikek oldalára. A burzsoáziával megalkuvó, csődbe jutott pártok száználmas maradványai elhagyták a kongresszust.

A II. szovjetkongresszus már az első napon elfogadta a „Munkások, katonák és parasztok!” című kiáltványt, amelyet Lenin fogalmazott meg.

„A kongresszus – olvasható a kiáltványban – a munkások, katonák és parasztok óriási többségének akaratából, a munkások és a helyőrség Petrográdban végrehajtott győzelmes felkelésére támaszkodva, kezébe veszi a hatalmat . . .

A kongresszus határozatilag kimondja: minden hatalom mindenütt a munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjeinek kezébe megy át, amelyek kötelesek biztosítani az igazi forradalmi rendet.” (Ugyanott, 245. old.)

A munkások és a szegényparaszatok megdöntötték a burzsoázia diktatúráját, és létrehozták a *proletariátus diktatúráját*.

1917. október 25-e (november 7-e) az oroszországi Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmének napjaként került be a történelembe.

A kongresszus második ülésén, október 26-án, Lenin két beszédet mondott. Első beszámolója a béke kérdésével foglalkozott. A kongresszus egyhangúlag elfogadta a békéről szóló dekrétumot, amelynek értelmében a szovjet kormány felmond minden hódító szerződést, és az általános, igazságos, demokratikus béke megkötése céljából a tárgyalások haladéktalan megkezdését javasolja valamennyi hadviselő népnek és kormánynak.

A békéről szóló dekrétum „az emberiség elleni legnagyobb gonosztettnek” nyilvánította a háborút, és ünnepélyesen kijelentette, hogy kész valamennyi nép számára egyformán méltányos feltételekkel haladéktalanul aláírni egy minden annexió és hadisarc nélküli békét. A nép a hatalom átvétele után mindezekelőtt harcot indított a békéért, s példájával lelkesítette az egész emberiséget.

Lenin második beszámolója alapján a kongresszus elfogadta a földről szóló dekrétumot, amelynek értelmében minden földesúri földet megváltás nélkül el kell kobozni és az egész földet át kell adni a népnek. Összesen több mint 150 millió hektár föld jutott a nép kezébe. Ez volt az első eset a történelemben, hogy a parasztokat felmentették a föld utáni adósságok megfizetése alól; a parasztok adósságai csak a Parasztbanknál majdnem másfél milliárd rubelra rúgtak, nem számítva a földesuraknál, az uzorásoknál, a kulákoknál fennálló adósságaikat. A földről szóló dekrétum mentesítette a parasztságot az évente fizetendő haszonbérleti díjaktól és a földvásárlással kapcsolatos költségektől, amelyek elérték a 700 millió aranyrubelt. Ily módon tehát

végrehajtották a föld nacionalizálását. A föld az egész állam tulajdonába került.

A földről szóló dekrétumba bevették azt a paraszti választói utasítást, amelyet az eszerek 242 helyi paraszti választói utasítás alapján állítottak össze. Az eszerek, míg hatalmon voltak, semmit sem tettek ennek a választói utasításnak a végrehajtásáért. A bolsevikok, amint hatalomra jutottak, már az első napon törvényerőre emelték. A választói utasítás a föld-magántulajdon megszüntetésének és a földesúri földek kártérítés nélküli kisajátításának követelése mellett egyenlősítő földhasználatot hirdetett, ami ellenkezett a bolsevik párt nézeteivel. Válaszolva azoknak, akik a választói utasítás elfogadása miatt vádat emeltek a párt ellen, Lenin azt mondta:

„... mint demokratikus kormány, nem mellőzhetjük a néptömegek határozatát, még ha nem is értenénk azzal egyet. Az élet tüzeiben, a gyakorlati alkalmazás során, az egyes helyeken való végrehajtás során a parasztok majd maguk is rájönnek, hol az igazság.” (Ugyanott, 261. old.)

Ebben az aktusban megmutatkozott a párt bölcsessége; a párt ezzel bebizonyította, hogy számba tudja venni a tömegek érdekeit, s mélységesen hisz abban, hogy a parasztok az agrárkérdésben fenntartás nélkül támogatni fogják a bolsevik irányvonalat.

A II. szovjetkongresszus még aznap, október 26-án, megalakította a Népbiztosok Tanácsát, élén V. I. Uljanov-Leninnek. A nép a bolsevik pártra bízta az ország vezetését.

A II. szovjetkongresszus küldöttei elutaztak, hogy az ország minden részében életbe léptessék az elfogadott dekrétumokat. A szovjethatalomért folyó harcot sok helyen megnehezítette a fehérgárdisták és a burzsoá nacionalista ellenforradalom fellépése. Bármilyen különbözőek voltak is az országban a viszonyok – a bolsevik párt befolyásának mértékét, az ipar fejlettségi fokát, a proletár tömegek nagyságát, a nemzeti sajátosságokat stb. tekintve –, a szovjethatalom Oroszország óriási területén csaknem mindenütt viszonylag rövid idő alatt megszilárdult.

6. Miért győzött a forradalom?

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom nemzetközi jelentősége

1. Az Októberi Szocialista Forradalom elsősorban azért győzött, mert Oroszország munkásosztálya állt az élén. A munkásosztály valamennyi többi osztályt megelőzve alakította meg pártját. A munkásosztály volt az önkényuralom ellen, a burzsoázia diktatúrája ellen vívott általános népi harc vezetője. A dolgozók meggyőződtek arról, hogy a proletariátus a földesurak és a burzsoázia igájában nyögő egész nép érdekeiért harcol. Oroszország proletariátusa volt az ország egész társadalmi és politikai fejlődésének fő mozgatóereje.

2. Az Októberi Forradalom azért győzött, mert Oroszországban létrejött egy olyan társadalmi erő – a proletariátus és a parasztság szövetsége –, amely eltiporta a kizsákmányoló osztályok ellenállását. A forradalom folyamán a bolsevikok leleplezték a munkásosztály ügyének árulóit, az opportunistákat, akik azt állították, hogy a proletariátus csak ott veheti át és tarthatja meg a hatalmat, ahol a lakosság többségét alkotja. Az orosz proletariátust teljes mértékben támogatta a szegényparasztság, Oroszország falusi lakosságának többsége, 65 százaléka. Azzal, hogy a dolgozó parasztságot többségét a proletariátus mellé állították, a bolsevikok elhódították a paraszti tömegeket a burzsoáziától.

3. Az Októberi Forradalom abban különbözött minden más forradalomtól, hogy a munkások megteremtették a maguk hatalmi szerveit. Az orosz proletariátus sűrűjében kialakult a forradalmi hatalom új formája: a munkásküldöttek szovjetje. A munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjei a proletariátus és a parasztság szövetségének szervei voltak, olyan szervezeti forma, amelyben a munkások vezetésével testet öltött a munkások és a parasztságot szövetsége.

„Ha a forradalmi osztályok népi alkotóereje nem hozta volna létre a szovjeteket – írta Lenin –, a proletárforradalom Oroszországban reménytelen ügy volna...” (Lenin Összes Művei. 34. köt. 307. old.)

4. Az Októberi Forradalom azért győzött, mert az orosz burzsoázia viszonylag gyenge ellenfélnek bizonyult. Az orosz kapitalizmus történelmi fejlődésének egész menete, a legfejlettebb

tőkésországok kapitalizmusa mögötti elmaradása és a külföldi tőkétől való függése a magyarázata az orosz burzsoázia politikai renyheségének, gyávaságának és tapasztalatlanságának. A megalkuvók – az eszerek és a mensevikek – sem tudtak segíteni az orosz burzsoázián. A bolsevikok a sokéves harc folyamán leplezték őket, bebizonyították róluk, hogy a burzsoázia ügynökei. Ezek a pártok közvetlenül az Októberi Forradalom előtt nyíltan átálltak az ellenforradalom táborába.

5. A forradalom győzelmének döntő feltétele az volt, hogy a néptömegek élén a bolsevikok kipróbált, harcos, forradalmi pártja állott.

A forradalom előkészítése és végrehajtása idején a párt óriási elméleti munkát végzett, új tételekkel gazdagította a marxizmust. Lenin munkái, az áprilisi konferencia és a VI. pártkongresszus határozatai, a Központi Bizottság határozatai és döntései megadták a polgári demokratikus forradalom szocialista forradalommá fejlődésének konkrét tervét, s e terv elméleti megalapozását.

A párt kidolgozta és az opportunistákkal vívott harcban megvédte azt a tételt, amely szerint a szocializmus győzhet Oroszországban. Lenin tovább fejlesztette a szocialista forradalom marxista elméletét, felfedezte és megalapozta a proletariátus diktatúrájának politikai formáját, a szovjetek köztársaságát, tovább csiszolta a fegyveres felkelésről szóló marxista tételeket, s tanítássá rendszerezte őket. A pártot a munkásosztály haladó elmélete, a marxista-leninista tanítás vezérelte.

A Nagy Októberi Forradalom példa arra, miképpen kell a gyakorlatban alkalmazni és megvalósítani a szocialista forradalom lenini elméletét.

A dolgozó tömegeknek alkalmuk volt látni, milyen a többi párt egyenként és különféle kombinációkban, amikor hatalmon van. Megismerték a kadetokat, akik a burzsoáziát képviselték; saját bőrükön tapasztalták a kadetok, az eszerek és a mensevikek koalíciójának hatalmát; tetteik alapján ítélték meg az eszereket és a mensevikeket, amikor azok a szovjetekben többségben voltak. A forradalom során valamennyi burzsoá és megalkuvó párt csődbe jutott, lelepleződött ellenforradalmi jellegük. A dolgozók elfordultak a burzsoáziával megalkuvó pártoktól, visszahívási jogukkal élve kiűzték a szovjetekből a bizalmukra méltatlannak mutakozó küldötteket, és bolsevikokat választot-

tak a helyükbe. A mensevikek és az eszerek tehát elszigetelődtek a tömegektől. A bolsevik párt egymaga vezette a proletariátus, a dolgozók forradalmi harcát.

A bolsevik párt össze tudta fogni a különféle forradalmi mozgalmakat, és az egységes cél, az imperializmus megdöntése felé tudta irányítani erőfeszítéseiket. A párt egyetlen forradalmi áradatban egyesítette az egész népet felölelő békemozgalmat, a parasztságnak a földért, az elnyomott oroszországi népeknek a nemzeti elnyomás ellen vívott nemzeti felszabadító harcát és a társadalom vezető erejének – a proletariátusnak – a szocializmusért vívott harcát. A bolsevik párt vezetésével a munkások és a szegényparasztnak megdöntötték a burzsoázia kormányát, és létrehozták a szovjethatalmat.

Ezek azok a fő belső tényezők, amelyek a forradalom sikerét biztosították.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom sikerét biztosító nemzetközi tényezők közé tartozik az, hogy a forradalom az imperialista világháború időszakában bontakozott ki. Sem az angol-francia tömb, sem a német tömb nem nyújthatott közvetlen fegyveres segítséget az orosz burzsoáziának. Segítették anyagi eszközökkel és összeesküvések szervezésével, de nem volt lehetőségük arra, hogy valamelyest jelentősebb katonai erőket bocsássonak rendelkezésére. Amikor az orosz burzsoázia szemtől szembe került az összes dolgozókat vezető orosz proletariátussal, nem tudott ellenállni a tömegek nyomásának.

Óriási jelentősége volt a forradalom szempontjából a nemzetközi proletariátus támogatásának is. Az Októberi Forradalom hatására valamennyi kapitalista országban erősödött a forradalmi tömegmozgalom. A nemzetközi proletariátus megmozdulásai megkötötték az imperialisták kezét, és ezzel megkönnyítették a Nagy Októberi Forradalom diadalmenetét végig az országon.

Lenin a Nagy Októberi Szocialista Forradalom nemzetközi jelentőségéről azt írta, hogy ez két formában mutatkozik meg: a többi ország forradalmi mozgalmára gyakorolt hatásában és abban, hogy az orosz forradalom alapvető vonásai okvetlenül megismétlődnek nemzetközi méretekben.

Nemzetközi jelentősége van, a szó tágabb értelmében, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom valamennyi főbb kérdésének. Az Októberi Forradalom közvetlen hatása alatt megmozdult az imperializmus igájában senyvedő, kizsákmányolt emberek egész

világa. A forradalmak hosszú sora – a Németországban, Ausztria-Magyarországon és más országokban kitört forradalmak –, az európai és az amerikai munkások forradalmi tömegmegmozdulásai alapjaiban ingatták meg a kapitalista világot. Megmozdultak a gyarmati országok leigázott népei. A forradalom tette lehetővé, hogy a munkások forradalmi megmozdulásai és a nemzeti felszabadító harc olyan egységes erővé forrjanak össze, mely képes az imperializmus megdöntésére.

A Októberi Forradalom volt a legkirívóbb megnyilvánulása annak, hogy kiéleződött a kapitalizmus általános válsága. Az orosz forradalom szétszakította az imperializmus láncát, és módot adott egy új, szocialista társadalom létrehozására. Az imperializmus osztatlan uralma véget ért. A földkerekség egyhatod részén kibontották a szocializmus zászlaját. A világ két táborra szakadt: a halódó kapitalizmus táborára és az izmosodó szocializmus táborára. Az Októberi Forradalommal új korszak kezdődött az emberiség történetében: mindenfajta kizsákmányolás megszűnésének korszaka, a kommunizmus győzelmének korszaka.

Az Októberi Forradalom óriási nemzetközi jelentősége nemcsak abban rejlik, hogy lökést adott az egész világtörténelmi fejlődésnek, hanem abban is, hogy megmutatta, mennyire elkerülhetetlen alapvető vonásainak megismétlődése bármely más ország szocialista forradalmában. Megmutatta, hogy a proletariátus és a parasztság között a munkások vezetésével kialakított szövetség nélkül, a proletariátus diktatúrája nélkül lehetetlen a forradalom győzelme. Az Októberi Forradalommal Oroszországban klasszikus formában megvalósult a proletárdiktatúráról szóló lenini tétel. Lenin úgy beszélt a proletariátus diktatúrájáról, hogy az a munkásoknak nemcsak az orosz paraszttal kötött szövetsége, hanem az összes oroszországi nemzetiségek dolgozóival kötött szövetsége is, az élenjáró ország proletariátusának szövetsége a gyarmatok elnyomott népeivel. A szocialista forradalom lenini elméletének ezek az alaptételei valamennyi országra alkalmazhatók.

Az Októberi Forradalom legfőbb nemzetközi jelentősége abban rejlik, hogy ez a világ első olyan forradalma, amely nemcsak politikai jogokat adott a népnek, hanem a jómód anyagi feltételeit is megteremtette.

Az Októberi Forradalom megmutatta az egész világnak, s el-

sősorban a függő és gyarmati országoknak, vagyis az emberiség több mint a felének a nemzeti kérdés megoldásának egyetlen helyes útját.

A Nagy Októberi Forradalom kiadta a béke jelszavát, meghirdette a népek közti új viszonyt.

A nemzetközi proletariátus szempontjából óriási jelentősége van a Szovjetunióban a Nagy Októberi Forradalom után megindult szocialista építés elméletének és gyakorlatának. A szovjet-országra hárult az a feladat, hogy elsőként lépjen rá a kapitalizmusból a szocializmusba vezető átmenet útjára.

A szocialista forradalom oroszországi győzelme bebizonyította a marxizmus-leninizmus eszméinek erejét, a bolsevik párt stratégiájának és taktikájának helyességét, s ezzel megkönnyítette az egész világ dolgozóinak a harcot a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért.

Rövid összefoglalás

Az 1917-es forradalom megmutatta minden dolgozónak, hogy csak a bolsevik párt képes felszámolni a kapitalista rendszert, megelőzni a nemzeti katasztrófát, kivezetni az országot az önálló fejlődés útjára. A párt Lenin Áprilisi Téziseiben és a VII. oroszországi konferencia határozataiban megadta a népnek a polgári demokratikus forradalomról a szocialista forradalomra való áttérés konkrét tervét, és harcba hívta a tömegeket azért, hogy az egész hatalom a szovjetek kezébe kerüljön, amelyek biztosítják majd a népnek a békét, a kenyeret, a földet és a szabadságot. A szovjetekben Lenin felfedezte a proletárdiktatúra államformáját.

A párt, amikor a kettőshatalom idején kiadta a „Minden hatalmat a szovjeteknek!” jelszót, abból indult ki, hogy a forradalom békés úton fejlődhet tovább, hogy a hatalom vérontás nélkül átmehet a szovjetek kezébe, hogy a proletariátus és a parasztság forradalmi demokratikus diktatúrája békésen a proletariátus szocialista diktatúrájává fejlődhet.

A júliusi események után azonban, amikor az ellenforradalmi burzsoáziának sikerült kivívnia az egyeduralsmat, a forradalom békés útja már járhatatlannak bizonyult. A párt VI. kongressz-

szusa átmenetileg levette a napirendről a „Minden hatalmat a szovjeteknek!” jelszót, mert a mensevikek és az eszerek a szovjeteket az ellenforradalmi Ideiglenes Kormány függvényévé tették. A mensevikek és az eszerek végérvényesen átálltak az ellenforradalmi burzsoázia táborába.

A Kornyilov-lázadással és leverésével összefüggő újabb forradalmi fellendülés talaján a szovjetek feléledtek és ismét a tömegek harcos, forradalmi szerveivé váltak. Megkezdődött a szovjetek bolsevizálódásának szakasza. A párt ismét kitűzte a „Minden hatalmat a szovjeteknek!” jelszót, de ezúttal ez már egyet jelentett a burzsoázia diktatúrája elleni felkelésre és a proletárdiktatúra megteremtésére való felhívással.

A párt a tömegek körében végzett önfeláldozó munkájával és a konkrét helyzetet számba vevő rugalmas taktikájával zászlaja alá gyűjtötte a proletariátust, meg tudta győzni a nép tömegeit eszméinek helyességéről, döntő ütközetbe tudta vinni a népet az Ideiglenes Kormány ellen. A Kommunista Párt a forradalomban a dolgozók bölcs, kipróbált vezére volt, s kellő hozzáértéssel a dolgozók harcának összes formáit az egyetlen helyes útra, a szabadság kivívásának és az osztály nélküli társadalom felépítésének útjára terelte.

Az eszerek és a mensevikek nem menthették meg az Ideiglenes Kormányt. E pártok fejlődése lezárult, amikor közvetlenül az Októberi Forradalom előtt az ellenforradalom nyílt védelmezőivé, a kapitalista rendszer bajnokaivá váltak. A nép tömegei a forradalom folyamán és a bolsevikok felvilágosító munkájának hatására megértették, hogy az eszerek és a mensevikek lényegében ellenforradalmárok. A tömegek meggyőződtek arról, hogy csak a bolsevik párt oldhatja meg a forradalom alapvető kérdéseit, mentheti meg az országot a katasztrófától. A munkások, a dolgozó parasztok, a katonák tapasztalhatták, hogy a párt odaadóan szolgálja a nép érdekeit, hogy a párt tagjai hőiesen harcolnak, hogy a kommunisták készek a szocialista forradalom diadaláért életüket is feláldozni. A tömegek rábízták hát sorukat érdekeik egyetlen forradalmi és végig következetes védelmezőjére, a bolsevik pártra. A párt felhívására megdöntötték a burzsoá Ideiglenes Kormányt, és kikiáltották a Szovjetek Szocialista Köztársaságát.

Az Októberi Szocialista Forradalom népi forradalom volt. Le rázta a kizsákmányolókat igáját. Megvalósította a proletariátus

diktatúráját, s a proletariátus a szegényparasztság támogatásával hozzáfogott a kommunista társadalom alapjainak lerakásához.

Az Októberi Forradalom új korszakot nyitott meg az emberiség történetében: a szocializmus és a kommunizmus diadalának korszakát.

Oroszországban – a leninizmus hazájában – kezdődött el a szocialista világforradalom.

A PÁRT HARCA

A SZOCIALISTA FORRADALOM TOVÁBBFEJLESZTÉSÉÉRT ÉS A SZOVJETHATALOM MEGCSILÁRDÍTÁSÁÉRT (1917 OKTÓBER—1918)

1. *A párt harca a szovjet állam megteremtéséért.*

Az első szocialista reformok

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmének és a proletárdiktatúra megteremtésének eredményeképpen gyökeres változások mentek végbe az oroszországi lakosság valamennyi osztályának és rétegének helyzetében. A *proletariátus uralkodó osztállyá vált*. A proletariátus köré tömörültek a város és a falu dolgozó tömegei, elsősorban a szegényparasztság. A szovjethatalom mellett állt a lakosság óriási többsége: a munkások, a katonák, a dolgozó parasztok. Ezt a hatalmas táborát a bolsevik párt vezette. A szovjethatalom ellenségeinek táborát a megdöntött földesurak, tőkések, kulákok és érdekeik képviselői, a monarchisták, a kadetok, az eszerek, a mensevikek, az anarchisták és a burzsoá nacionalisták alkották.

Az Októberi Forradalom gyökeresen megváltoztatta a Kommunista Párt helyzetét és tevékenységének jellegét. Ez a párt a világ első szocialista munkás-paraszt államának *uralkodó pártjává* lett. Új történelmi feladatok vártak rá: a szovjet állam felépítése és megszilárdítása, a társadalom átalakítása szocialista elvek szerint, a haza védelme az ellenséges kapitalista környezettel szemben, a többi ország proletariátusának támogatása, s általában a velük való kapcsolat szorosabbra fűzése.

A szocializmus építését Oroszország proletariátusa rendkívül bonyolult és nehéz helyzetben kezdte meg. A szocialista forradalom egy országban győzött. Oroszország munkásosztálya a történelemben elsőként tört utat a szocializmus felé. Oroszország gazdaságilag viszonylag elmaradott ország volt, a lakosság többségét a parasztok alkották. A háború folytatódott, pusztí-

totta és kimerítette az országot. A proletariátusnak jóformán nem voltak kész káderei az állam és a gazdaság igazgatására. A megdöntött kizsákmányolók – a földesurak és a tőkések – heves ellenállást tanúsítottak a proletárdiktatúrával szemben. Támogatta őket a nemzetközi tőke.

Oroszország proletariátusának a legerélyesebben harcba kellett szállnia azzal a sok ellenséggel, amely a szovjethatalom elleni küzdelemben összeesküvéseket, lázadásokat szervezett, szabotázhoz, rágalmakhoz, provokációhoz, az ingatag és állhatatlan elemek megvesztegetéséhez folyamodott. Az ellenforradalom már az Októberi Forradalom győzelmét követő első napokban megkísérelte megdönteni a szovjethatalmat. Kerenszkij, aki elmenekült Petrográdból, kozák csapatokat vont össze, és Krasznov tábornok parancsnoksága alatt a főváros ellen vezényelte őket. Gatcsina elfoglalása után Krasznov, október 28-án megkezdte az előnyomulást Petrográd felé. Október 29-én a „Bizottság a Haza és a Forradalom Megmentésére” demagóg nevet viselő ellenforradalmi szerv, amelyet a jobboldali eszerek és a mensevikek hoztak létre, fellázította Petrográdban a hadapródiskolásokat. Ezzel egyidejűleg Moszkvában is hadapródiskolás lázadás tört ki. Az ellenforradalom megkezdte a fegyveres harcot a szovjethatalom ellen.

A szovjethatalom kénytelen volt fegyveres erővel elfojtani az ellenség ellenállását. A párt és a szovjet kormány gyorsan és határozottan intézkedett. Még aznap leverték a petrográdi hadapródiskolások szovjetellenes lázadását. Harmadnap, október 31-én, Pulkovónál szétverték Krasznov tábornok kozák csapatait. November 3-ra virradó éjjel győzelmesen véget értek a moszkvai munkásoknak a fehérgárdista lázadók ellen vívott harcai. Az ellenforradalomnak a szovjethatalom fegyveres megdöntésére tett első kísérletei megghiúsultak.

Amikor javában dúlt a Kerenszkij–Krasznov-féle szovjetellenes lázadás, a Vasutas-szakszervezet Összoroszági Végrehajtó Bizottságának (Vikzsel) élén álló eszerek és mensevikek úgynevezett „egységes szocialista kormány” megalakítását követelték. Úgy tervezték, hogy ebben a „kormányban” többségbe kerülnek, s így módon felszámolják a szovjethatalmat.

A párt Központi Bizottsága beleegyezett a Vikzsellel való tárgyalásba. Ezeknek a tárgyalásoknak, Lenin véleménye szerint, a Kerenszkij elleni hadműveletek diplomáciai fedezését

kellott szolgálniuk, lehetővé kellett tenniük a pártnak, hogy időt nyerjen a forradalmi erők megszervezésére és a szovjethatalom ellenségeinek szétzúzására. A megegyezés feltétele az volt, hogy *az eszerek és a mensevikek ismerjék el a szovjethatalmat, ismerjék el, hogy a kormány felelős a II. szovjetkongresszuson megválasztott Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottságnak.* A tárgyalásokra a Központi Bizottság küldöttséget jelölt ki Kamenyevvel az élén. Kamenyev azonban megszegte a párt utasítását. Engedményeket tett a mensevikeknek és az eszereknek, beleegyezett egy „egységes szocialista kormány” megalakításába, amelyben a bolsevikoknak jelentéktelen szerepet szántak, s nem szegült szembe azzal a követeléssel, hogy Lenint váltsák le a kormányfői posztról.

Kamenyev magatartása a Központi Bizottság tagjainak többségét felháborította. De a Központi Bizottságban akadtak Kamenyevnek elvbarátai is: Zinovjev, Rikov, Nogin és Miljutyin. Kamenyev és Zinovjev kapituláns állásfoglalása folytatása volt október előtti áruló irányvonaluknak. Kamenyev, Zinovjev, Rikov és híveik nem hittek a szocialista forradalom sikerében, nem hittek abban, hogy Oroszországban győzelemre juthat a szocializmus. Azt javasolták, hogy a bolsevik párt kapituláljon a megdöntött ellenforradalmi eszer és mensevik párt előtt, ez pedig a szovjethatalomról való lemondást, a burzsoá parlamentarizmushoz, a kapitalizmushoz való visszatérést jelentette volna.

A Vikzsellel folytatott tárgyalások bebizonyították Lenin igazát. A Vikzsel semlegességét hangoztatta, a valóságban azonban támogatta Kerenszkijt, szabotálta a szovjet kormány forradalmi intézkedéseit. A vele való tárgyalások folytatása csak árthatott volna a pártnak és a szovjethatalomnak.

1917. november elején a Központi Bizottság határozatot hozott, amelyben kategorikusan elveti a jobboldali eszerekkel és a mensevikekkel való megegyezést egy „egységes szocialista kormány” megalakítása alapján. A párt Központi Bizottsága felszólította a Kamenyev-Zinovjev-csoportot, hogy vessen véget bűnös akcióinak. De az ellenzéki csoport nem vetette alá magát a Központi Bizottság többsége akarátának, s az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság ülésén nyíltan a Központi Bizottságnak a tárgyalások beszüntetésére vonatkozó határozata ellen szavazott, durván megsértve ezzel a pártfegyelmet. Ezek után a Központi Bizottság, Leninnel az élén, ultimátumot intézett az

ellenzékhez, s az aknamunka megszüntetését követelte. Kamenyev, Zinovjev, Rikov, Nogin és Miljutyin válaszképpen kijelentették, hogy nem értenek egyet a párt politikájával és kilépnek a Központi Bizottságból. Ugyanakkor Nogin, Rikov, Miljutyin és Teodorovics kiváltak a kormányból.

A kapitulánsok és a gyávák maroknyi csoportjának a felelős párt- és állami posztokról való menekülését örömujjongva fogadták az ellenség táborában. Az ellenség a szovjethatalom bukását jósolgatta. A párt Központi Bizottsága a leghatározottabban elítélte a kapitulánsok dezertálását. A bolsevik frakció javaslatára Kamenyevet leváltották az Összoroszági Központi Végrehajtó Bizottság elnöki tisztéről, s helyébe J. M. Szverdlovot választották meg. A Központi Bizottság állhatatos, régi bolsevik párttagokkal erősítette meg a Népbiztosok Tanácsát: G. I. Petrovszkij belügyi népbiztos, A. G. Slihter élelmezési népbiztos, P. I. Sztucska igazságügyi népbiztos, M. T. Jelizarov közlekedésügyi népbiztos lett. A helyi pártszervezetek egyöntetűen támogatták a párt Központi Bizottságának a kapitulánsokkal szemben foganatosított határozott intézkedéseit. A Központi Bizottság valamennyi párttaghoz és Oroszország valamennyi dolgozó osztályához intézett felhívásában kategorikusan kijelentette: „Oroszországban nem szabad más kormánynak lennie, mint *Szovjet Kormány*nak.” (*Lenin Művei*. 26. köt. 308. old.)

Az Októberi Forradalom győzelmét követő néhány hónap a szocialista forradalom nagyszerű diadalának időszaka volt. A szovjethatalom napról napra jobban megszilárdult, erélyesen elfojtva a burzsoázia elkecseredett ellenállását, az ellenforradalom akcióit. 1917. november második felében a matrózok és katonák forradalmi alakulatai, a szovjet kormány parancsára, likvidálták Mogiljovban a régi hadsereg főhadiszállását. November végén felszámolták a kadetok Petrográdban szervezett ellenforradalmi összeesküvését. Sikeresen elfojtották a kozákság vezető köreinek felkeléseit a Don-vidéken és Dél-Uráiban. Az ellenforradalomnak nem volt támasza a tömegekben. A szovjethatalomnak viszonylag könnyen sikerült elfojtania a kizsákmányoló ellenállását, s győzelmet aratnia a belső fronton. A szocialista forradalomnak a hatalmas ország területén végigvonuló győzelmi menetét Lenin „a szovjethatalom teljes diadalának” nevezte.

A párt az ellenforradalmi lázadások elfojtása és a kapitulánsok ostromozása közben óriási munkát fejtett ki az új állam, a

szovjet állam megteremtése érdekében. Nehéz feladat volt ez. A párt még nem ismerte a szovjet állam közigazgatási, gazdasági, katonai és más szerveinek konkrét szervezeti formáit. Nem volt honnan meríteni tapasztalatokat, hiszen most alakult első ízben ilyen állam.

A párt erélyesen leküzdötte ezeket a nehézségeket. Az egyetlen erő volt az országban, amely élére tudott állni a szovjet államnak. A párt harcos, szervezett erő volt. Szervezetei voltak minden kormányzósági székhelyen, a kerületi székhelyek többségében, a nagy gyárakban, egyes falvakban. A párt legjobb erőit küldte a szovjetapparátusba. Kommunisták álltak a szovjethatalom központi és helyi szervei, a népbiztosságok és a kormányintézmények élén.

A forradalom idején és a szovjet állam építése folyamán rendkívül nagy erővel nyilvánult meg Lenin államférfiúi és szervezői géniusza. Lenin, a Népbiztosok Tanácsának élén, közvetlenül vezette a szovjet állam központi apparátusának megszervezését, és országos méretekben irányította a szovjetépítést. Lenin az államférfi új típusának megtestesülése volt. Szilárdan hitt a néptömegek alkotóerőiben, és szoros kapcsolatban volt velük. „A tömegek eleven alkotóereje – mondotta –, ez az új társadalom döntő tényezője.” (Ugyanott, 293. old.)

Az Októberi Forradalom felébresztette és önálló politikai életre keltette a nép nagy tömegeit. A tömegek forradalmi aktivitása ragyogóan megmutatkozott számos kongresszuson, gyűlésen, népgyűlésen. Lenin a dolgozóknak ebben a tavaszi frissességgel lüktető népgyűlési demokratizmusában az új életkörülmények általános megvitatásának eredeti formáját, az államépítés és az államigazgatás első lépését látta. Az országos, a kormányzósági és a kerületi szovjetkongresszusokon, a gyűléseken és népgyűléseken a bolsevikok megmagyarázták az Októberi Forradalom történelmi jelentőségét, a szovjethatalom lényegét, politikáját és dekrétumait. Felhasználta a párt a tömegek politikai felvilágosítására a sajtót: a „Pravda”, az „Izvesztija”, a „Gyerevenszkaja Bednota” [„A falusi szegénynép”] című napilapot.

A párt a szovjet államépítés medrébe terelte a tömegek forradalmi energiáját és alkotó tevékenységét. A régi, burzsoá-fődesúri államapparátust (a rendőri, a hivatalnoki, a katonai, a bírói apparátust) szétzúzták, a helyébe új apparátust hoztak lét-

re: a proletárállam apparátusát. Már a forradalom első napjaiban megszüntették a burzsoá Ideiglenes Kormány minisztériumait. A szovjethatalom népbiztosságokat alakított. Eltávolították az Ideiglenes Kormány kreatúráit, és feloszlatták a régi hatalom helyi szerveit, a városi tanácsokat és a zemsztvo-hivatalokat. Az államhatalom egyedüli teljhatalmú szervei mindenütt a munkás-, katoná- és parasztküldöttek szovjetjei lettek. A régi bíróságok és a burzsoá milícia helyébe szovjet népbíróságokat és munkásmilíciát hoztak létre. Az ellenforradalom és a szabotázs elleni harc céljából egy külön szerv alakult: az Összoroszági Rendkívüli Bizottság (VCSK), amelynek élére F. E. Dzerzsinszkijt állították.

A monarchisták, a kadetok, a jobboldali eszerek, a mensevikek és más ellenforradalmi elemek minden lehető módon igyekeztek megghiúsítani a szovjet állam építését és a szovjetapparátus munkáját. Megszervezték az egykori minisztériumok, a bankok, a posta, a távíró stb. tisztviselőinek szabotázsát. A burzsoázia zsoldjában álló és vele szoros kapcsolatot tartó hivatalnokok és magasabb rangú tisztviselők nem voltak hajlandók alávetni magukat a szovjethatalomnak. Szabotázsuikkal újabb nehézségeket támasztottak. A párt a munkások, matrózok és katonák ezreit vonta be az állami intézmények munkájába; kialakította a népbiztosságok apparátusát. A hivatalnokok szabotázsát sikerült letörni.

A legnehezebb feladat az új fegyveres erők megszervezése volt. A régi hadsereg, noha katonái átálltak a szovjethatalom oldalára, nem biztosíthatta az állam védelmét a külső ellenséggel szemben. Ez a hosszan tartó háborúban teljesen kimerült hadsereg már rég elvesztette harcképességét. A katonák hazafelé igyekeztek. A szovjethatalom, hogy a csapatokban biztosítsa a forradalmi rendet és fenntartsa a frontot, míg létre nem jön a béke, demokratizálta a hadsereget: megszüntette a régi rangokat és címeket, bevezette azt, hogy az egész parancsnoki állományt a katonák válasszák stb. 1918 januárjától megkezdődött a régi hadsereg fokozatos leszerelése. 1918. január 15-én a Népbiztosok Tanácsa rendeletet adott ki „A Munkás-Paraszt Vörös Hadseregről”. A Vörös Hadsereget az önkéntesség elve alapján szervezték. Az új, forradalmi hadsereg magvát a munkáosztály és a szegényparaszság képviselőiből alakították ki, azokból, akik készek voltak a legnagyobb önfeláldozással védelmére

kelni a szovjethatalomnak. A dolgozók legöntudatosabb elemei léptek be a Vörös Hadsereg soraiba. A Vörös Hadsereg szervezésével és megalakításával az Összoroszági Kollégium foglalkozott, amelynek tagjai közé tartozott N. V. Krilenko és N. I. Podvojszkij is. A Szovjet Köztársaság fegyveres erőinek megalakításával kapcsolatos egész munkát a párt és vezetője, Lenin irányította.

Az Októberi Forradalom, amely szocialista feladatokat oldott meg, egyszersem betetőzte a polgári demokratikus forradalmat is. A történelemben még soha, egyetlen polgári forradalom sem szüntette meg határozottan és olyan teljesen a feudális rend maradványait, mint Oroszországban az Októberi Szocialista Forradalom. A bolsevik párt vezette proletariátus, miután hatalomra jutott, rendkívül gyorsan és merészen felszámolta a középkori csökevényeket. A földről szóló dekrétum gyökerestül kiirtotta a feudalizmus maradványait a földbirtoklásban. Megszűnt minden rendi megoszlás és rang (nemések, papság, kereskedők, polgárok stb.), és az ország egész lakosságára egyformán érvényes elnevezést vezettek be: az Oroszági Köztársaság állampolgára. A szovjethatalom kihirdette a lelkiismereti szabadságot. Különválasztották az egyházat az államtól és az iskolát az egyháztól. A nők a társadalmi élet minden területén egyenjogúak lettek a férfakkal.

Az Októberi Forradalom véget vetett a nem orosz nemzetiségek elnyomatásának és jogfosztottságának. Megalakult a Nemzetiségügyi Népbiztosság, Sztálinnal az élen. A „Nyilatkozat Oroszország népeinek jogairól”, amelyet a szovjet kormány 1917. november 2-án tett közzé, tövényesen biztosítja Oroszország valamennyi nemzetiségének szabad fejlődését és teljes egyenjogúságát. Valamennyi nemzet megkapta a különválásra és az önálló államalakításra is kiterjedő önrendelkezési jogot. 1917 decemberében a szovjet kormány elismerte Ukrajna és Finnország állami függetlenségét. Semmisnek nyilvánították mindazokat a szerződéseket, amelyeket a cári kormányok, illetőleg az Ideiglenes Kormány más országokkal nem az egyenjogúság alapján kötöttek. A Népbiztosok Tanácsa „Oroszország és a Kelet összes muzulmán dolgozóihoz” intézett felhívásában szabadoknak és sérthetetleneknek nyilvánította a muzulmánok nemzeti és kulturális intézményeit, szokásait és vallását; teljes szabadságot biztosított nekik életük berendezésében. Így a szov-

jethatalom a népek közti kapcsolatok egészen új politikáját – a népek egyenjogúságának politikáját – hirdette meg, s ezzel hatalmas csapást mért a nemzetközi imperializmusra és kolonializmusra.

A burzsoázia és székértelői – a mensevikek és az eszerek – akkor azt üvöltözték, hogy a bolsevikok szétbomlasztják az Orosz Birodalmat, hogy valamennyi nemzetiség elfordul tőlük. Ez a bolsevik párt megrágalmazása volt. A párt a szabad nemzeti köztársaságok önkéntes szövetsége alapján létrehozta a szovjet államot. A burzsoá nacionalisták – a dolgozók és a szovjethatalom legádázabb ellenségei – voltak azok, akik Oroszország szétDarabolására törekedtek. Viszályt próbáltak szítani Oroszország népei között. Oroszország összes nemzetiségének munkásai és parasztjai viszont örömmel üdvözölték az Októberi Forradalmat. Amint kezükbe vették a hatalmat, nyomban biztosították a szovjet kormányt szolidaritásukról és támogatásukról.

1917 decemberében Harkovban lezajlott az I. ukrainai szovjetkongresszus, amely kikiáltotta az Ukrán Szovjetköztársaságot. A burzsoá nacionalista Központi Radát törvényen kívül helyezték. A szovjetkongresszus ünnepélyesen kijelentette, hogy szoros kapcsolatot hoznak létre Szovjet-Ukrajna és Szovjet-Oroszország között. Ukrajna volt az első szovjet nemzeti köztársaság. 1918 márciusáig a szovjetek kezébe ment át a hatalom Belorusz-szijában, Észtországban, Lettországnak a németek által meg nem szállt részében, a Krímben, Moldaviában, Baku városában, a Volga-vidék nemzetiségi területein, Turkesztánban és Kazahsztán nagy részében.

Az Oroszország nemzetiségi területein élő dolgozók harcát a bolsevik szervezetek vezették. A bolsevik párt bevette soraiba az összes oroszországi nemzetiségek dolgozó osztályainak legjobbjait, s a szocializmus és a proletár internacionalizmus ügyét odaadóan szolgáló forradalmárokká nevelte őket. Közéjük tartozott F. A. Szergejev (Artyom), V. J. Csubar, G. I. Petrovszkij, A. G. Slihter, N. A. Szkripnyik Ukrajnában, M. Azizbekov Azerbajdzsánban, A. F. Mjasznyikov (Mjasznyikjan), Sz. G. Saumjan Örményországban, M. G. Chakaja, P. A. Dzsaparidze, F. I. Maharadze, G. K. Ordzonikidze Grúziában, P. I. Sztucska Lettországnak, V. Sz. Mickjavicsiusz-Kapszukasz (Mickeviciusz-Kapsukas) Litvániában, A. T. Dzsangilgyin Kazahsztánban, V. E. Kingisepp Észtországban, U. D. Bujnakszkij Dagesztánban és so-

kan mások. Ezek mindannyian a dolgozók őszinte bizalmát élvező, harcedzett pártmunkások voltak.

A párt és a szovjethatalom kielégítette a néptömegek legégetőbb gazdasági szükségleteit és kulturális igényeit. A tőkések és a földesurak kisajátítása révén mindent megtett, hogy haladéktalanul javítsa a munkások és a parasztok életkörülményeit. A szovjethatalom kezébe vette az élelmezésügyet, ellátta élelmisszerrel mindenekelőtt a munkásokat és családjukat. A községgazdálkodás a szovjetek kezébe került. A munkáscsaládok száz ezreit nyirkos pincékből és szűk barakkokból a burzsoák és a földesurak jól berendezett házaiba költöztették. A munkások, a parasztok és gyermekeik minden lehetőséget megkaptak a művelődésre. Ingyenes lett az iskolai oktatás és az orvosi ellátás. A nép tulajdonába kerültek a cárok és a vagyonosok palotái; gyűléstermekké, szanatóriumokká, múzeumokká alakították át őket. Az üzemekben megjavultak a munkások munkafeltételei, fejlődött a munkavédelem, bevezették a nyolcórás munkanapot; rendeletet adtak ki a munkások és az alkalmazottak betegség, munkaképtelenség és munkanélküliség esetére szóló biztosításáról.

A bolsevik párt tettekkel bizonyította be a dolgozó parasztnak, hogy a munkásosztály a legmegbízhatóbb szövetségesük, vezetőjük és érdekeik védelmezője. A proletariátus a hatalom kivívása után forradalmi gyorsasággal és eréllyel kielégítette a parasztok legsürgősebb gazdasági követeléseit. A parasztok ingyenes használatába ment át a földesúri föld; kiszabadultak a földesurak és a tőkések igájából. A paraszti tömegek tisztában voltak vele, hogy a földről szóló dekrétum csak akkor hajtható végre, ha a leghatározottabban támogatják a szovjethatalmat, ha szövetségben állnak a városi munkásokkal és együttműködnek velük a szovjetekben. Megszilárdult a munkásosztály és a szegényparaszság szövetsége. A szovjethatalom mind nagyobb mértékben vívta ki magának a dolgozók óriási többségének rokonszenvét és támogatását.

1917 végén Petrográdban megtartották a parasztküldöttek szovjetjeinek rendkívüli és II. összoroszországi kongresszusát. A jobboldali eszerek a két kongresszuson megpróbálták szembeállítani a parasztküldötteket a bolsevikokkal. De hasztalan: a bolsevik párt végérvényesen lerántotta a leplet a jobboldali eszerekről, a dolgozó parasztság érdekeinek elárulóiáról. A parasztkongresszusok jóváhagyták a szovjet kormány dekrétumait és

politikáját, és a parasztküldöttek szovjetjeinek a munkás- és katonaküldöttek szovjetjeivel való egyesítése mellett foglaltak állást. Az egységes szovjetek megteremtése biztosította a proletariátusnak a nem proletár dolgozó tömegek politikai vezetését, biztosította a szovjethatalom további megszilárdulását. A bolsevikok javaslatára és a parasztkongresszus küldötteinek sürgetésére a baloldali eszerek pártjának képviselőit (Kolegajev, Prosjan, Steinberg) bevették a Népbiztosok Tanácsába. A párt tisztában volt a baloldali eszerek állhatatlanságával, de számba véve azt, hogy a parasztság jelentős része még bízott bennük, és hogy ők a szovjethatalom támogatása mellett nyilatkoztak, bevonta őket a kormányba. Ezzel sikerült gyengíteni a szovjethatalom ellenségeinek erőit és csapást mérni a jobboldali eszerek és a mensevikek szovjetellenes pártjaira.

A párt megíúsította az ellenforradalomnak azt a szándékát, hogy az alkotmányozó gyűlés segítségével megdöntse a szovjethatalmat. Az alkotmányozó gyűlési választások 1917 novemberében zajlottak le az Októberi Forradalom előtt összeállított pártlisták szerint olyan körülmények között, amikor a nép jelentős része még nem láthatta tisztán a szocialista forradalom jelentőségét. A jobboldali eszerek kihasználták ezt, s a fővárostól és az ipari központoktól távolabb eső területeken és kormányzóságokban sikerült is szavazattöbbséget szerezniük.

Közvetlenül az alkotmányozó gyűlés megnyitása előtt az Összoroszági Központi Végrehajtó Bizottság elfogadta „A dolgozó és kizsákmányolt nép jogainak kinyilatkoztatását”, amelyet Lenin dolgozott ki. A deklaráció leszögezte, hogy az országban az egész hatalom a szovjeteket illeti meg, megerősítette a békéről, a földről szóló dekrétumot és más dekrétumokat, jóváhagyta a szovjet kormány külpolitikáját. Az Összoroszági Központi Végrehajtó Bizottság a deklarációt jóváhagyás végett előterjesztette az alkotmányozó gyűlésnek, amely 1918. január 5-én ült össze. Az alkotmányozó gyűlés ellenforradalmi többsége azonban nem volt hajlandó megvitatni a deklarációt, nyíltan szembehelyezkedett a szovjethatalommal és a nép többségének akaratával, feltárta ellenforradalmi lényegét. Az Összoroszági Központi Végrehajtó Bizottság január 6-án feloszlatta a burzsoá alkotmányozó gyűlést. A nép ezt helyeselte.

A pártnak és a kormánynak az alkotmányozó gyűléssel szemben folytatott politikáját támogatta a munkás- és katonaküldöt-

tek szovjetjeinek 1918. január 10-én összeült III. oroszországi kongresszusa, amelyhez csatlakozott a parasztküldöttek szovjetjeinek III. oroszországi kongresszusa is. Az egyesült oroszországi szovjetkongresszus jóváhagyta a szovjet kormány politikáját, és elfogadta „A dolgozó és kizsákmányolt nép jogainak kinyilatkoztatását”. A kongresszus megerősítette az Októberi Szocialista Forradalom vívmányait és a szovjetrendszer létrejöttét. A deklaráció kimondja: „Oroszország a munkás-, katonai és parasztküldöttek szovjetjeinek köztársasága.” Az Oroszországi Szovjet Köztársaság szabad nemzetek önténtes szövetsége alapján jött létre, a szovjet nemzeti köztársaságok föderációjaként.

„A dolgozó és kizsákmányolt nép jogainak kinyilatkoztatása” a világtörténelem egyik legkiemelkedőbb okmánya. Gyökeresen különbözik a polgári forradalmak deklarációitól. „Az emberi és polgári jogok deklarációja”, amely a XVIII. századbeli francia polgári forradalomban született, proklamálta a szabadságot, az egyenlőséget és a testvériséget. Valójában megszilárdult a burzsoázia hatalma, megszilárdult a kapitalizmus, fokozódott a néptömegek kizsákmányolása. A dolgozók nem kapták meg sem a szabadságot, sem az egyenlőséget, sem a testvériséget. Az Októberi Szocialista Forradalom deklarációja, „A dolgozó és kizsákmányolt nép jogainak kinyilatkoztatása” a történelemben először fejezte ki a dolgozó osztályok igazi akaratát, erősítette meg hatalmukat és tűzte ki célul a kizsákmányolás megszüntetését, a szocializmus felépítését és az osztályok felszámolását.

A forradalom egyre terebélyesedett és izmosodott. A párt a szovjet államrend kiépítésével egyidejűleg vezette a munkásosztálynak a társadalom szocialista átalakításaért vívott harcát. Az Októberi Forradalom eredményeképpen a nép tulajdonába kerültek a kincstári vállalatok (a földesurak és a tőkések államának vállalatai). Létrejött a szocialista gazdasági alakulat. A termelési eszközök nagy része azonban a szovjethatalom létrejötté utáni első időkben a burzsoázia kezében maradt. A proletariátusnak, hogy hozzáláthasson a szocialista termelés megszervezéséhez, az államhatalom kivívása után el kellett vennie a burzsoáziától és az egész nép tulajdonává kellett tennie a bankokat, a vasutakat, a gyárakat, a bányákat.

A szovjethatalom 1917 november közepén kezébe vette az Állami Bank igazgatását, ezután pedig államosította a magán-

bankokat, s az egész bankszakmát állami monopóliumnak nyilvánította. Ezekkel a rendszabályokkal nagymértékben aláasta a burzsoázia gazdasági hatalmát. Ugyanakkor a szovjethatalom semmisnek nyilvánította mindazokat a külföldi államköölcsönöket, amelyeket a cár és az Ideiglenes Kormány vett fel. Oroszország külföldi adósságai mintegy 16 milliárd aranyrubelra rúgtak. Oroszország dolgozói kiszabadultak a nemzetközi tőke pénzügyi rabságából.

A legnehezebb feladat a kapitalista tulajdonnak szocialista tulajdonná való átalakítása volt. A kapitalisták vadul szembeszegültek a szovjethatalom gazdasági rendszabályaival: leállították a gyárakat, elrejtették nyersanyagkészleteiket és késztermékeiket, késleltették a munkások bérének kifizetését, igyekeztek szétzülleszteni a termelést, gazdasági katasztrófát próbáltak előidézni. Meg kellett fékezni a tőkéseket, le kellett törni szabotázsukat. Ez csak azonnali kisajátításukkal volt lehetséges. Csakhogy a proletariátusnak, amikor hatalomra jutott, nem voltak meg sem a gazdaság igazgatásához szükséges tapasztalatai, sem azok a gazdasági szervei, amelyek nyomban kezükbe vehették volna az ország gazdasági életének irányítását. A szovjethatalom ezért nem rendelte el mindjárt az egész ipar államosítását, hanem *munkásellenőrzést* vezetett be a tőkések tulajdonában levő vállalatoknál.

1917. november 14-én a szovjet kormány kiadta a munkásellenőrzésről szóló törvényerejű rendeletet. E rendelet végrehajtása az üzemi és egyéb bizottságokra hárult. 1918 elejéig csaknem valamennyi ipari vállalatban bevezették a munkásellenőrzést. Sikerült letörni a burzsoázia szabotázsát és megghiúsítani, hogy a gyárakat az ellenforradalom támaszaivá tegye.

A munkások megismerkedtek a vállalatok gazdasági tevékenységével, igyekeztek elsajátítani a termelés irányítását. A munkások köréből kiváló gazdasági szervezők kerültek ki. A munkásellenőrzés megszervezésével az üzemi bizottságok egyre jobban bekapcsolódtak a vállalkozók igazgatási és gazdasági tevékenységébe; eltávolították a vállalkozókat a vállalatok éléről, és a maguk kezébe vették a termelés irányítását.

1917 november végén a szovjethatalom hozzálátott a *tőkés nagyipar államosításához*. Gyökeres átalakulás ment végbe a kapitalista viszonyokban. Az államosított vállalatok a szovjet állam tulajdonába kerültek, szocialista vállalatokká lettek. 1918

tavaszáig államosították a tőkés nagyipar – a szénbányászat, a kohászat, az ásványolajipar, a vegyipar, a gépgyártás, a textilipar – jelentős részét, valamint az egész cukoripart. Államosították továbbá a közlekedést, a kereskedelmi flottát és a külkereskedelmet. Ez – Lenin találó kifejezésével élve – „a tőke elleni vörösgárdista támadás” volt. A burzsoázia gazdasági ereje alapjaiban megrendült. A szovjet állam átvette a népgazdaság *parancsnoki állásait*.

A termelés szocialista társadalmasításának irányítása és a népgazdaság állami igazgatása céljából 1917. december 1-én a Népbiztosok Tanácsa mellett megalakították a Legfelső Népgazdasági Tanácsot. 1917 decemberétől népgazdasági tanácsok alakultak a területeken, a kormányzóságokban és a kerületekben, Megszervezésükben tevékenyen részt vettek a szakszervezetek. A népgazdasági tanácsok fokozatosan összpontosították a gazdaság igazgatását, s a szovjet állam gazdasági szervező funkcióját teljesítették. A Legfelső Népgazdasági Tanács megalakítása a bankok, a vasutak és a nagyipar államosításával együtt lehetővé tette a szovjethatalomnak, hogy hozzáfogjon az új, *szocialista* népgazdaság építéséhez.

A párt tudatos történelmi tevékenységre serkentette a dolgozók sokmilliós tömegeit azzal, hogy teljes szabadságot adott nekik alkotó erejük kifejtéséhez. Az Októberi Forradalmat követő néhány hónap megmutatta, milyen kimeríthetetlen erőtartalék és mennyi forradalmi energia rejlik a földesurak és a tőkések igájából kiszabadult néptömegekben. Mindenütt csak úgy pezsgett a megújuló élet. Szertefoszlott a kizsákmányolók által évszázadokon át hangoztatott ostoba előítélet, hogy az állam igazgatására csak a gazdagok alkalmasak. A munkások és a parasztok a szovjet állam létrehozása után a legnagyobb kitartással igyekeztek megtanulni az állam igazgatását. A forradalom tüzeiben egyre erősödött a munkásosztály és a dolgozó paraszti tömegek szövetsége, a szovjethatalom alapja. A párt megtanította a tömegeket arra, hogy higgyenek erejükben, 1917 decemberében Lenin azt írta:

„A győzelem a kizsákmányoltak oldalán lesz, mert az ő oldalukon van az élet, az ő oldalukon van a számbeli erő, a tömegek ereje, minden önfeláldozó, eszmétől áthatott, becsületes, előretörő, az új építése felé tartó ember kime-

ríthetetlen erőforrása, az úgynevezett »egyszerű népnek«, a munkásoknak és parasztoknak egész óriási energiakészlete és minden tehetsége.” (Ugyanott, 416–417. old).

2. *Harc a háborúból való kilépésért.*

A breszti béke.

Az OK(b)P VII. kongresszusa

A szovjethatalom szilárdsága nemcsak a belső osztály-erőviszonyoktól, hanem a nemzetközi helyzettől is függött. A szovjethatalom megszilárdulását leginkább az gátolta, hogy hadban állt Németországgal.

A párt a szovjethatalom fennállásának első napján megindította a *harcot a békéért*. A békéről szóló dekrétumban a szovjet állam valamennyi hadviselő országnak felajánlotta egy általános demokratikus béke – annexiók és hadisarcok nélküli béke – megkötését. Az antantországok azonban (Anglia, Franciaország stb.), valamint az Egyesült Államok visszautasították a béketárgyalásokat, s ez lehetetlenné tette az általános béke megkötését. A szovjet állam erre, a nép akaratát teljesítve, béketárgyalásokat kezdett Németországgal és szövetségeseivel.

Németországgal 1917. november 20-án Breszt-Litovszkban (Breszt) kezdték meg a tárgyalásokat. December 2-án fegyverszüneti szerződést írtak alá. A béketárgyalások során azonban kitűnt, hogy a német imperialisták megalázó, területtrabló békeszerződést akarnak ráerőszakolni a szovjetországra. A csapataik által elfoglalt Lengyelország, Litvánia, lett és belorusz területek bekebelezésére törekedtek. A német imperialisták Ukrajnát illetően is hódító terveket kovácsoltak. Titkos megegyezésre léptek az Ukrán Radával, arra számítva, hogy elszakíthatják Ukrajnát Szovjet-Oroszországtól és leigázhatják az ukrán népet.

A belső és a nemzetközi helyzet azt diktálta, hogy meg kell hátrálni az erős és veszedelmes ragadozó, a német imperializmus előtt, vállalni kell a legsúlyosabb békefeltételeket. A feldúlt ország és a kimerült hadsereg képtelen volt folytatni a háborút. A munkásosztály és a parasztság széles rétegei körében nem volt meg a kellő lendület forradalmi háború folytatásához. A haza és a forradalom megmentéséhez bizonyos lélegzetvételi szünetre volt szükség, hogy megszilárdítsák a szovjethatalmat, megalakít-

sák a Vörös Hadsereget, amely meg tudja védeni az országot az imperialista hódítókkal szemben. A háború folytatását főleg a burzsoázia és a földesurak, a fehérgárdista tábornokok és tisztek kívánták. A legkülönbözőbb rendű és rangú ellenforradalmárok – a monarchistáktól és a kadetoktól az eszerekig és a mensevikekig – lázas agitációt folytattak a béketárgyalások ellen. A külföldi és az orosz burzsoázia azzal, hogy a Szovjet Köztársaságot a német imperializmus elleni háborúba próbálta taszítani, kelepécét állított a szovjethatalomnak abban a reményben, hogy vereséget kihasználva megfojthatja majd a forradalmat és visszaállíthatja a régi rendet.

A pártnak minél hamarább döntenie kellett a háború és a béke kérdésében.

1918. január 8-án Lenin a Központi Bizottság tagjainak és a III. szovjetkongresszus bolsevik küldötteinek tanácskozásán ismertette az annexiós különbéke azonnali megkötésére vonatkozó téziseit. De Lenin álláspontja nem kapott többséget. A helyzetet még bonyolultabbá tette az, hogy több helyi pártbizottság (a Moszkva és Urál területi, a petrográdi stb.) a béketárgyalások megszakítását javasolta. Sok pártfunkcionárius a forradalmi frázis hatása alá került, és amellet kardoskodott, hogy üzenjenek forradalmi háborút az imperialista Németországnak. Hangulatukon erősen meglátszott, hogy megszédültek az első sikerektől, amelyeket a szovjethatalom a belső ellenforradalom ellen vívott harcban elért. A békeszerződés kérdésében Lenin kezdetben a párt Központi Bizottságában sem kapott többséget. Trockij, Buharin és híveik elleneztek a németek békefeltételeinek elfogadását, s azt állították, hogy a német csapatok amúgy is képtelenek támadni, és hogy a legrövidebb időn belül kitör a forradalom Németországban is.

A pártban rendkívül súlyos helyzet alakult ki. Leninnek halhatlan kitartásával és állhatatosságával mégis sikerült meggyőznie a párt vezetőit arról, hogy el kell fogadni a súlyos békefeltételeket, mert az országnak lélegzethez kell jutnia; így sikerült lelepleznie Trockij és Buharin kalandortaktikáját, amely végzetes lett volna a Szovjet Köztársaságra nézve. Lenin szerint elsősorban azt kellett tisztázni.

„... hogy a gyökeres változás most az oroszországi Szovjet Köztársaság megteremtésében rejlik, hogy mind számunkra,

mind pedig nemzetközi szocialista szempontból mindennél előbbrevaló ennek a köztársaságnak, a már megkezdődött szocialista forradalomnak megóvása, hogy ebben a pillanatban a forradalmi háború jelszava Oroszország részéről vagy frázist és pusztá tüntetést jelentene, vagy egyértelmű volna azzal, hogy, objektíve, beleestünk abba a csapdába, amelyet az imperialisták állítottak nekünk, akik be szeretnének minket *rántani*, mint egyelőre még gyenge kis részvevő félt, az *imperialista* háború folytatásába, és lehetőleg minél olcsóbban *szét* szeretnék *zúzni* a fiatal Szovjet Köztársaságot.” (Ugyanott, 468. old.)

Lenin, hogy megakadályozza a béketárgyalások megszakadását, a Központi Bizottsággal határozatot fogadtatott el, amely szerint minden eszközzel el kell nyújtani a béketárgyalásokat; a III. szovjetkongresszust pedig olyan rendelet kiadására készítette, amely teljhatalmat ad a szovjet kormánynak a háború és béke kérdésének eldöntésében. Lenin álláspontját a Központi Bizottságban Szverdlov, Szergejev (Artyom), Sztálin és mások támogatták.

1918. január 27-én Németország képviselői ultimátumszerűen azt követelték a szovjet küldöttségtől, hogy írja alá a békeszerződést, amely szerint Oroszország elveszti a németek által megszállt területeket. A szovjet küldöttséget akkor Trockij vezette. Lenintől határozott utasítása volt arra, hogy minden eszközzel nyújtsa el a béketárgyalásokat, s ha a németek ultimátummal állnak elő, haladéktalanul írja alá a békeszerződést. Lenin január 28-án különtáviratban ismét hangsúlyozta, hogy meg kell kötni a békeszerződést. Trockij azonban megszegte a Népbiztosok Tanácsa elnökének utasítását. Január 28-án (február 10-én; a továbbiakban minden dátumot az új időszámítás szerint közlünk) bejelentette a német képviselőknek, hogy a szovjet kormány a Németország által szabott feltételekkel nem hajlandó aláírni a békeszerződést. Trockij egyben bejelentette azt is, hogy a szovjetország beszünteti a Németország elleni háborút, és leszereli hadseregét. Ez az áruló kijelentés súlyos következményekkel fenyegette a Szovjet Köztársaságot.

A német kormány azonnal ki is használta Trockij bejelentését. A német parancsnokság a fegyverszüneti megállapodás felrúgásával, 1918. február 18-án az egész orosz-német fronton

támadásba indult. A régi hadsereg maradványai nem tudták fel-
tartóztatni az ellenséges hadak előnyomulását. A német csapa-
tok, nem ütközve komoly ellenállásba, néhány nap alatt meg-
szállták egész Lettországot és Észtországot, Ukrajna jelentős ré-
szét, elfoglalták Dvinszket, Minszket, Polockot, Pszkovot és más
városokat. Az ellenség Petrográdot fenyegette.

Leninnek igaza volt, amikor előre látta az események ilyen
alakulását. A német csapatok előrenyomulása kétségtelenné
tette, hogy a német imperialisták célja a szovjethatalom meg-
döntése és Oroszország gyarmatosítása. A szovjetország halálos
veszedelemben forgott. 1918. február 21-én a Népbiztosok Ta-
nácsa felhívással fordult a néphez „Veszélyben a szocialista
haza!” című dekrétumával, amelyet Lenin fogalmazott meg. A
Központi Bizottság és a szovjet kormány felszólította az összes
párttagokat, az összes munkásokat és parasztokat, hogy védjék
meg a szovjetek köztársaságát.

A párt és a szovjet kormány felhívása nagy lendületet adott
a dolgozó tömegek forradalmi energiájának. Ezekben a napok-
ban a haladó munkások és a leszerelt katonák tízezrei léptek be
önként a Vörös Hadseregbe. Az alighogy megalakult egységek
nyomban harcba bocsátkoztak az ellenséggel, és óriási kitartás-
sal visszaverték az állig felfegyverzett német csapatok támadá-
sát. Pszkov, Reval (Tallinn) és Narva környékén elkeseredett
harcok bontakoztak ki. Ezekben a harcokban részt vettek a fia-
tal Vörös Hadsereg első ezredei, petrográdi és észt vörösgárdis-
ták, balti tengerészek, a régi hadsereg forradalmi egységei, töb-
bek között a lett lövészek.

A forradalmi erők mozgósításának napjai, azok a napok, ami-
kor a Vörös Hadsereg hősiiesen megvédte az Októberi Szocialista
Forradalom vívmányait a német imperializmus hadainak táma-
dásával szemben, a Vörös Hadsereg születésének napjai lettek.
E nagy hőstett emlékére a szovjetországban február 23-án min-
den évben megünneplik a Vörös Hadsereg napját.

A német előrenyomulás idején Lenin óriási erőfeszítéseket
tett, hogy a párt Központi Bizottságával a békeszerződés meg-
kötése mellett állást foglaló határozatot fogadtasson el. A béke-
szerződés fő ellenzője Trockij és Buharin volt; az utóbbi állt az
általa alakított „baloldali kommunisták” frakció élén. Jóllehet
nyilvánvaló volt, milyen óriási veszélyt jelent a német csapatok
előrenyomulása a Szovjet Köztársaságra, a „baloldali kommu-

nisták” a háború folytatását követelték, baloldali frázisokkal tarkogatva politikájukat. Lenin kíméletlen harcot indított a „baloldali kommunisták” ellen, a szovjethatalmat veszélyeztető politikájuk ellen. Lenin sürgetésére a párt Központi Bizottsága már 1918. február 18-án határozatot hozott, amelynek értelmében a Szovjet Köztársaság kész aláírni a békeszerződést. A szovjet kormány táviratban közölte ezt a német kormánnyal, amely azonban újabb, még súlyosabb feltételeket szabott. Németország igényt támasztott egész Lettorszagra és Észtorszagra; a szovjetországtól óriási jóvátételt és hadseregének leszerelését követelte. Ukrajna Németországtól függő állammá lett, a német imperialisták szolgásgába került.

Február 23-án a párt Központi Bizottsága összeült a német kormány újabb ultimátumának megvitatására. Lenin a feltételek azonnali elfogadását javasolta. A „baloldali kommunisták” (Buharin, Urickij, Lomov, Bubnov) ismét szembehelyezkedtek a békeszerződés megkötésével. A Központi Bizottság többsége Leninnek a békeszerződés azonnali aláírására vonatkozó javaslata mellett foglalt állást. A „baloldali kommunisták” kisebbségben maradtak.

Buharin és elvbarátai, miután a Központi Bizottságban kudarcot vallottak, az egész párt- és állami munka bomlasztásának útjára léptek. Pártszakadásra törekedtek. A „baloldali kommunistákból” (Lomov, Oszinszkij, Szapronov, Sztukov stb.) álló Moszkvai Területi Iroda határozatában arra a hajmeresztő állításra vetemedett, hogy a nemzetközi forradalom érdekében célszerű vállalni a szovjethatalom esetleges bukását, hiszen a béke megkötése után a szovjethatalom amúgy is tisztán formális valami lenne. Lenin „különösnek és szörnyűségesnek” nevezte ezt a határozatot. A lehető legerélyesebben támadta a „baloldali kommunistákat”, szenvedélyes cikkeiben leleplezte kalandorpolitikájukat. Azt írta: „... aki ellenzi az azonnali békét – ha mégolyan súlyos is az –, az a szovjethatalom létére tör.” (*Lenin Művei*. 27. köt. 25. old.)

1918. március 3-án aláírták Németországgal a békeszerződést. A „baloldali kommunisták” azonban nem szüntették be mesterkedéseiket, sőt, még hevesebb támadásokat intéztek a párt ellen. Nyíltan a breszti béke megszegése mellett kardoskodtak. A „baloldali kommunisták” szakadár, pártellenes tevékenysége azt a reményt keltette a baloldali eszerekben, hogy sikerül majd meg-

változtatni a szovjet kormány összetételét. Azzal a javaslatlaltal fordultak Buharinhoz, hogy váltsák le Lenint a Népbiztosok Tanácsának elnöki tisztéről, és alakítsanak új kormányt a baloldali eszerek és a „baloldali kommunisták” képviselőiből. Buharin nem fogadta el a baloldali eszerek javaslatát, de az a tény, hogy hozzá fordultak, mutatja, miképpen igyekezett az ellenség kihasználni a „baloldali kommunisták” frakciózását.

Lenin leleplezte a „baloldali kommunisták” csoportját, a német imperializmus és az orosz burzsoázia szekértolóit. Hogy „az új feltételek rosszabbak, súlyosabbak, megalázóbbak a rossz, súlyos és megalázó breszti feltételeknél – írta Lenin –, *ebben a mi gyász-»baloldaliaink«*, Buharin, Lomov, Urickij és társaik a *bűnösök*, akik a nagy Oroszországi Szovjet Köztársaság ellen követték el bűnüket.” (Ugyanott, 68. old.)

Lenin rávilágított arra, hogy a „baloldali kommunistáknak” és Trockijnak a párttal való nézeteltérései sokkal mélyebben gyökereznek, mintsem az ember első pillantásra gondolná. A „baloldali” ellenzék vezérei Trockijjal egyetemben tagadták, hogy a szocializmus győzelme egy országban lehetséges, s kijelentették, hogy a proletárdiktatúra fenntartása és az oroszországi Októberi Forradalom vívmányainak megvédése csak a szocialista világforradalom győzelme esetén lehetséges, s hogy ezért a nemzetközi imperializmus elleni háborúval elő kell mozdítani ezt a forradalmat.

Lenin a „baloldali kommunisták” leleplezése során megmagyarázta, hogy a nemzetközi forradalom „előmozdítására” vonatkozó elméletüknek semmi köze a marxizmushoz. A marxizmus azt tanítja, hogy a forradalom fejlődése a kapitalista országokon belüli osztályellentétek érettségi fokától függ. Lenin abból indult ki, hogy a szocializmus győzhet egy országban, s azt vallotta, hogy Szovjet-Oroszország munkásosztálya – a győzelmes proletárdiktatúra első országának munkásosztálya – akkor teljesíti a legjobban internacionalista kötelességét, ha fenntartja és megerősíti diktatúráját a forradalom vívmányainak megvédése és a szocializmus felépítése céljából.

Lenin leleplezte a „baloldali” ellenzéknek azt a másik képtelen érvét is, hogy a nemzetközi forradalom érdekei nem engedik meg a szovjet államnak, hogy bármiféle megegyezésre jusson az imperialistákkal, hogy a Szovjet Köztársaság nem létezhet kapitalista környezetben. „Az ilyen nézetek szerint – írta –

az imperialista hatalmak közé beékelte szocialista köztársaság nem köthetne semmiféle gazdasági szerződést, nem létezhetne, hacsak el nem repülne a holdba.” (Ugyanott, 57. old.) A különböző társadalmi berendezkedésű államok egymás mellett élésének tétele a szocialista forradalom lenini elméletéből következik, abból, hogy a szocializmus győzhet először egynéhány, sőt, egyetlen országban is. A párt azon a véleményen volt, hogy a Szovjet Köztársaság, ha rendbe szedte gazdaságát és megteremtette fegyveres erőit, ellenállhat a nemzetközi imperializmus nyomásának, megvédheti önállóságát és függetlenségét, kivívhatja magának a békés lélegzetvételi szünetet, és biztosíthatja a szocializmus építését.

A „baloldali kommunistáknak” a breszti békeszerződés felbontására irányuló vonala kudarcot vallott. Csak Lenin éleslátása, a „baloldali kommunisták” ellen vívott kitartó és szenvedélyes harca mentette meg a szovjetországot a fenyegető pusztulástól. Olyan szilárdan kellett hinni a tömegekben, ahogy Lenin hitt bennük. A párttagság tömegei és a haladó munkások határozottan a megkötött béke fenntartása mellett foglaltak állást. A párt Központi Bizottságának és a szovjet kormánynak a békeszerződés kérdésében követett politikáját jóváhagyta a moszkvai és a petrográdi városi pártkonferencia és számos helyi párt-szervezet.

A béke kérdésének végleges eldöntése végett összehívták a párt VII., rendkívüli kongresszusát, mely 1918. március 6-a és 8-a között zajlott le Petrográdban. Ez volt az első kongresszus, amióta a párt az állam élére került. A kongresszuson 47 küldött vett részt szavazati joggal és 59 tanácskozási joggal. A kongresszus körülbelül 170 000 párttagot képviselt. A pártnak akkoriban mintegy 300 000 tagja volt, de minthogy ez rendkívüli kongresszus volt, sok párt-szervezet nem tudta elküldeni delegátusait a kongresszusra.

A kongresszus megvitatta a Központi Bizottság beszámolóját, a háború és béke kérdését, a párt programjának felülvizsgálását és a párt nevének kérdését. Lenin tartotta a Központi Bizottság politikai beszámolóját; felszólalt a párt programjának felülvizsgálása, a párt nevének megváltoztatása kérdésében és több más kérdésben. A Központi Bizottság politikai beszámolójában Lenin részletesen kifejtette a háború és béke kérdését.

A kongresszuson heves harc bontakozott ki a breszti béke hí-

vei és ellenfelei között. A „baloldali kommunisták” vereséget szenvedtek. A kongresszus leszögezte a breszti béke kérdésének megoldásában követett lenini irányvonal helyességét, és amellett foglalt állást, hogy a szovjet kormány ratifikálja a Németországgal kötött békeszerződést. Leninnek a háború és béke kérdésében előterjesztett határozati javaslatát 30 szavazattal 12 ellenében elfogadták; négyen tartózkodtak a szavazástól. A kongresszus a párt és a szovjethatalom elsőrendű feladatává tette, hogy erélyes lépéseket tegyen a maga fegyelmének és a munkás- és paraszttömegek fegyelmének megszilárdítására, hogy bontakoztassa ki a dolgozók összes szervezeteinek öntevékenységét a szocialista forradalom vívmányainak megszilárdítása és megvédése céljából. Hangsúlyozta, hogy fokozottabb ütemben folytatni kell a Vörös Hadsereg szervezését, és hogy be kell vezetni a dolgozók általános katonai kiképzését.

A későbbi események bebizonyították, hogy a békéért vívott harc lenini irányvonala volt az egyetlen helyes irányvonal. Ez a politika lehetővé tette a Szovjet Köztársaságnak, hogy rendezetten visszavonuljon, készülhessen az imperialisták újabb támadásainak visszaverésére.

A VII. kongresszus határozatot hozott a párt nevének és programjának megváltoztatására. Az Októberi Forradalom végrehajtásával és a proletárdiktatúra megteremtésével az első pártprogram megvalósult. Az új program kidolgozására a kongresszus bizottságot választott, s a bizottság Lenin tervezetét vette munkája alapjául. Lenin javaslatára a kongresszus jóváhagyta a párt új nevét: Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt – OK(b)P. A „kommunista” elnevezés, mondotta Lenin a kongresszuson, a párt egyetlen helyes elnevezése.

„...amikor megkezdjük a szocialista átalakításokat, világosan ki kell tűznünk magunk elé a célt, amely felé ezek az átalakítások végső fokon irányulnak, nevezetesen ... a kommunista társadalom megteremtését...” (Ugyanott, 115. old.)

A központi pártszervek megválasztása során a kongresszus ismét a „baloldali kommunisták” csoportjának dezorganizáló magatartásába ütközött. A „baloldaliak” vezérei bejelentették, hogy nem vesznek részt a választásokon és nem lépnek be a Központi

Bizottságba. Lenin élesen elítélte méltatlan magatartásukat. A kongresszus azt követelte a „baloldali kommunistáktól”, hogy szüntessék be szakadár tevékenységüket, amely veszélyezteti a párt egységét.

Az OK(b)P VII. kongresszusa óriási történelmi jelentőségű feladatot teljesített. Kivezette a szovjetországot a háborúból, és békét adott Oroszország népeinek. Mint Lenin később írta: „Az első bolsevik forradalom kiragadta az imperialista háborúból, az imperialista békéből az első százmillió embert.” (Lenin Művei. 33. köt. 39. old.)

A kongresszus jóváhagyta a párt és a szovjethatalom külpolitikájának Lenin által kidolgozott alapelveit, megjelölte a szocialista építésben a pártra háruló elsőrendű feladatokat. Megsemmisítő vereséget mért a párt dezorganizálókra: a „baloldali kommunistákra” és Trockijra, akik a párt egységének megbontására és a proletárdiktatúra aláásására törekedtek. A kongresszus a lenini politika alapján egyesítette a pártot.

A „baloldali kommunisták” álláspontját osztotta számos tekintélyes pártmunkás, köztük V. V. Kujbisev, Sz. V. Koszior, J. M. Jaroszlavszkij. Bár a harc a „baloldali kommunisták” ellen rendkívül éles volt, Lenin szigorúan szem előtt tartotta a pártban kialakult normákat; lojális magatartást tanúsított, a meggyőzés módszerét alkalmazta. Az élet bebizonyította, hogy a lenini politika helyes volt a breszti béke megkötésének kérdésében. És még abban az esztendőben, azaz 1918-ban, a „baloldali kommunisták” nyíltan beismerték tévedésüket, s aktívan bekapcsolódtak a pártmunkába és az állami munkába.

Nem sokkal a VII. pártkongresszus után a szovjet kormány és a Központi Bizottság áttelepült Moszkvába. Moszkva lett a szovjet állam fővárosa. 1918. március 14-én Moszkvában összeült a IV., rendkívüli összoroszországi szovjetkongresszus. A kongresszus ratifikálta a breszti békeszerződést. A ratifikáció mellett foglalt állást az Ukrán Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottságának küldöttsége is. Ellene szólaltak fel viszont a baloldali eszerek. Bejelentették, hogy kilépnek a Népbiztosok Tanácsából. Ily módon felbomlott a baloldali eszerekkel való egyezmény, amely a szovjet kormányban való együttműködésen alapult.

A breszti békeszerződésnek óriási nemzetközi jelentősége volt. A világ dolgozói előtt ott állt példaként a Szovjet Köztársaság,

amely mérhetetlen nehézségei ellenére is ki tudott kerülni az imperialista háborúból.

A breszti béke megkötése megszilárdította a szovjethatalmat. Sikerült lélegzethez jutni, időt nyerni az ország gazdaságának rendezésére, a Vörös Hadsereg megteremtésére, a proletariátus és a dolgozó paraszti tömegek szövetségének megszilárdítására. A szovjet állam életében a fejlődés új szakasza kezdődött.

3. *Lenin terve a szocialista gazdaság alapjainak megteremtésére. Az első szovjet alkotmány*

A Szovjet Köztársaság 1918 tavaszán erőfeszítéseit a gazdaság helyreállítására és az ország egész gazdasági életének szocialista elvek szerint való átszervezésére összpontosította. A Kommunista Pártra új feladat várt: az ország igazgatásának megszervezése. 1918 áprilisában Lenin a párt Központi Bizottságának megbízásából kidolgozta téziseit, amelyeknek mély tartalmát „A szovjethatalom soron levő feladatai” című híres munkájában fejtette ki. Ebben a könyvében és sok más munkájában felvázolta tervét a szocialista gazdaság alapjainak lerakására. Lenin a Kommunista Párt tevékenységét összegezve ezt írta:

„Mi, a bolsevikok pártja, *meggyőztük Oroszországot. Elhódítottuk Oroszországot – a gazdagoktól a szegények számára, a kizsákmányolóktól a dolgozók számára. Most kormányoznunk kell Oroszországot.*” (Lenin Művei. 27. köt. 236. old.)

Marx tanítását tovább fejlesztve, Lenin kidolgozta a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakának legfontosabb tételeit. Ennek az időszaknak az állama a proletárdiktatúra állama. A gazdaság az átmeneti időszakban több társadalmi és gazdasági rendszer elemeit egyesíti. A kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet formái és módjai azoktól a konkrét körülményektől függnek, amelyek között az egyes országok elindulnak a szocializmus útján.

Szovjet-Oroszországban a szocializmusba való átmenet idején a gazdaságot a sokszektorúság jellemezte. Az ország gazdaságában öt társadalmi és gazdasági alakulatnak voltak meg az ele-

mei: 1. a patriarchális gazdaságnak (vagyis jelentős mértékben természetes parasztgazdaságnak); 2. a kisárutermelésnek (idetartozott a gabonát eladó parasztszféra többsége); 3. a magántőkéssé gazdaságnak; 4. az államkapitalizmusnak és 5. a szocializmusnak. Oroszországban túltengett a paraszti kisárutermelés, a kapitalizmus fennmaradásának és újjászületésének alapja. A városi és falusi kistulajdonosok és kiskereskedők milliói foglalkoztak spekulációval. A nép ínségén rendkívül megszédítették magukat a gabonával spekuláló kulákok. Ez a kispolgári spontaneitás volt a legveszedelmesebb a szovjethatalomra és a szocializmusra nézve. Amint erre Lenin többször is rámutatott, az volt a feladat, hogy leküzdjék ezt a kispolgári spontaneitást, hogy megszilárdítsák, s a gazdaság uralkodó, később egyetlen, mindent átfogó szektorává tegyék a szocialista gazdasági szektort.

A szocialista gazdaság alapjainak lerakása a burzsoázia garázdálkodása és a háború okozta hallatlan romlás viszonyai között folyt. Az öntudatos munkások és parasztszféra óriási erőfeszítéseire volt szükség, hogy helyre lehessen állítani az ország termelőerőit és a népgazdaságban legalább valamelyest rendet lehessen teremteni. Csak a proletariátus tudta enyhíteni a dolgozó nép nyakába zúdult szenvedéseket és nélkülözéseket. Csak a proletariátus volt képes arra, hogy leküzdje a kispolgári spontaneitást, hogy megszervezze a normális gazdasági életet és biztosítsa az ország előrehaladását a szocializmus útján. Ehhez az kellett, hogy a munkásszféra nagy tömegei világosan lássák, milyen történelmi feladatokat hárított rájuk a forradalom. A munkások egy része azonban nem tudott nyomban beilleszkedni az új helyzetbe, nem értette meg, mit jelent uralkodó osztálynak lenni. Továbbra is úgy tekintette a nép tulajdonába került gyárakat, mint régen a tőkését, igyekezett kitérni a fölös terhek elől és kibújni a munka alól, s élelve ez volt: „csak szerezhessenek egyegy falattal többet, a többire fütyülök!” Különösen erős volt ez a hangulat a munkások ama része között, amely a háború idején került gyárba. A párt segítséget nyújtott az élenjáró munkásoknak a szocialista rend megteremtésében, a naplopók, munkakerülők és harácsolók ellen vívott harcukban. Lenin arra tanította a munkásokat, hogy pontosan és lelkiismeretesen számolják el a pénzt, takarékoskodjanak és ne túrjenek meg semmiféle naplopást, vezessék be a legszigorúbb munkafegyelmet. Ezek voltak az adott pillanat aktuális és legfőbb jelszavai. E jelszavak meg-

valósítása volt a fő feltétele a romlás leküzdésének, a normális gazdasági élet helyreállításának és a szocializmusra való áttérésnek.

A szocializmus gazdasági építése területén első helyre került a termelés és a termékelosztás *nyilvántartásának és ellenőrzésének* megszervezése. E nélkül, hangoztatta Lenin, nem lehet áttérni a termelés irányítására, nem lehet biztosítani valamennyi népgazdasági ág összehangolt munkáját. A szovjethatalomnak lankadatlanul folytatnia kell a tőkések kisajátítását, de ugyanakkor a munka súlypontját át kell helyeznie a nyilvántartás és az ellenőrzés megszervezésére. A nyilvántartás és az ellenőrzés a szovjetekre, a népgazdasági tanácsokra, a fogyasztási szövetkezetekre és az üzemi bizottságokra hárult. A kispolgári spontaneitás megfékezése, a nyilvántartásnak és az ellenőrzésnek országos méretekben való megszervezése érdekében Lenin az állami monopóliumok, különösen a gabonamonopóliumok szabályozását, a pénzforgalom állami ellenőrzésének megszilárdítását javasolta. Monopolizálni kellett a külkereskedelmet, hogy az ország gazdasági önállóságát megvédhessék a külföldi tőkétől.

A szocializmusba való átmenet során Lenin nagy jelentőséget tulajdonított az *államkapitalizmusnak*. Az államkapitalizmust gazdasági szempontból az akkori parasztgazdaságnál magasabb rendűnek és a szovjet állam szempontjából veszélytelennek tekintette. Az államkapitalizmus rendszerébe, véleménye szerint, bele kell tartozniuk a különféle szovjet részvénytársaságoknak, amelyek magánszemélyek tőkéjét is bevonták, a szovjet állam ellenőrzése alatt álló vállalkozóknak és burzsoá szövetkezeti embereknek. A szovjethatalom szerveire hárult ezek tevékenységének ellenőrzése. Az államkapitalizmus megkönnyítette a szovjethatalomnak a kispolgári spontaneitás ellen vívott harcát, lehetővé tette a szovjet államnak, hogy az államkapitalista vállalatokból megkapja termelésük bizonyos részét a kisárutermelő parasztgazdasággal való gazdasági kapcsolatok rendezéséhez. Előmozdította az ország termelőerőinek gyors fellendülését. Ugyanezt a célt kellett szolgálnia a fogyasztási szövetkezetnek is. A szövetkezet segítségével a szovjet állam szabályozhatta a termékcserét, és ellenőrizhette a termékek értékesítését. Abban az időben sok szövetkezeti szerv a burzsoázia befolyása alatt állott. Ez a körülmény azonban, mutatott rá Lenin, nem ijesztheti meg a pártot és a munkásosztályt. Ha a hatalom a proleta-

riátus kezében marad, a szovjet állam a burzsoá szövetkezetek felhasználásával megszilárdíthatja kivívott pozícióit, és fokozatosan leküzdheti a burzsoá elemeket a szövetkezeti szervezetekben.

A szocialista forradalom egyik alapvető feladata, magyarázta Lenin, hogy a kapitalizmusénál nagyobb *munkatermelékenység*et érjen el. A munka magas termelékenységének biztosítása céljából először is fejleszteni kellett a nehézipart: a tüzelőanyag-termelést, a fémtermelést, a gépgyártást, a vegyipart és a villamos gépipart. A Szovjet Köztársaságban, mint Lenin hangoztatta, minden megvan ahhoz, hogy „Oroszország ne legyen többé szegény és erőtlen, hanem a szó igazi értelmében hatalmassá és dúsgazdaggá váljon”. (Ugyanott, 150. old.) Megvoltak a kellő készletei természeti kincsekből, emberi erőből, s a nagy forradalom óriási lendületet adott a néptömeg alkotó erejének.

A munkatermelékenység fokozásának, a termelőerők helyreállításának és fejlesztésének igen fontos feltételét látta Lenin a *lakosság kulturális színvonalának emelésében* is. A szovjethatalom a kultúra és a tudomány összes javait az egész nép tulajdonának nyilvánította. A nép nagy tömegeiben mohó tudásvágy élt. Lenin hangoztatta, hogy a kapitalizmus minden tudományos és technikai vívmányát a szocializmus szolgálatába kell állítani. „A szocializmus – mondta – elképzelhetetlen a modern tudomány legújabb vívmányai szerint felépített nagykapitalista technika nélkül”. (Ugyanott, 340. old.) Csak a szocializmus szabadítja meg a tudományt a burzsoá béklyóktól, teszi lehetővé a termelés igazán tudományos megszervezését, könnyíti meg a munkát és biztosítja a jólétet minden dolgozó számára. Csak a tudomány összes eddigi vívmányaira támaszkodva lehet eredményesen építeni a szocializmust. Lenin a Tudományos Akadémia feladatává tette a szovjetország iparának újjászervezésére és gazdaságának fellendítésére vonatkozó terv elkészítését. Ennek a tervnek tartalmaznia kellett: az ipar ésszerű *elhelyezését* a nyersanyagforrások közelében, az ipar, a közlekedés *villamosítását* és a villamosságnak a mezőgazdaságban való felhasználását, a szovjetország gazdasági *önállóságának* biztosítását.

A nagyipar elképzelhetetlen a tudomány és a technika különféle ágainak szakemberei nélkül. A proletariátusnak akkor még nem voltak meg a maga műszaki káderei. A szakemberek nagy többségükben a burzsoáziához tartoztak. Lenin arra tanította a pártot, hogy tapintatosan kell bánni a burzsoá szakemberekkel,

akik burzsoá életmódot folytattak, s ezért nem fogják valamenynyien nyomban megérteni a szocialista forradalom jelentőségét. Türelmes munkával gondoskodni kell átnevelésükről, meg kell adni nekik a lehetőséget szakismereteik széles körű felhasználására, s biztosítani kell számukra munkájuk magasabb díjazását. Lenin egyben azt is hangsúlyozta, hogy lankadatlanul kutatni kell tehetséges szervezők után a nép körében; a munkások és a parasztok soraiból merészebben kell jó szervezőkészséggel rendelkező gyakorlati munkásokat felelős állami pozícióba helyezni, és segíteni kell őket az államigazgatás, a gazdasági vezetés művészetének elsajátításában.

Lenin kidolgozta, hogyan kell *a szovjet gazdálkodás megszervezésében érvényesíteni a demokratikus centralizmus elvét*. A gépi nagyipar nem működhet szabályosan, ha nincs meg a legszigorúbb rend, amelyet az emberek százainak és ezreinek közös munkáját irányító egységes akarat hoz létre. A szocializmus érdekei, tanította Lenin, megkövetelik, hogy a tömegek fenntartás nélkül teljesítsék a munkafolyamat vezetőjének akaratát. A gazdaság igazgatását ezért centralizálni kell, a vállalatok élén a szovjethatalom által kinevezett igazgatóknak kell állniuk. A centralizált állami vezetést és az egyszemélyi vezetés elvét össze kell kapcsolni a tömegeknek a gazdasági életben való aktív, öntudatos részvételével, az alulról történő ellenőrzés különféle formáival.

„... a valóban demokratikus értelemben vett centralizmus – írta Lenin – feltételezi a teljes és akadálytalan fejlődésnek a történelem által első ízben megteremtett lehetőségét nemcsak a helyi sajátosságok, hanem a helyi kezdeményezés, a helyi újitó szellem számára is, és feltételezi a közös cél felé való haladás útjainak, módjainak és eszközeinek sokféleségét.” (Ugyanott, 202. old.)

Gazdasági téren az egyik fő feladat, mutatott rá Lenin, *a verseny megszervezése*. Csak a szocializmus teremti meg a lehetőségeket a dolgozók valóban tömeges versenyéhez. A szovjet rendszerben a nép tulajdonába került földeken, üzemekben és gyárakban a kizsákmányolástól megszabadult embernek először van lehetősége arra, hogy kibontakoztassa képességeit, bátran kezdeményezzen. A verseny a legfontosabb eszköz az ország

gazdasági rendszerének szocialista alapokon való újjászervezéséhez, a termelés mintaszerű megszervezéséhez és a munkatermelékenység emeléséhez. Ahhoz, hogy a mintaszerű vállalatok példája tömegméretekben nevelő hatású legyen, Lenin azt javasolta, hogy szervezzék meg a verseny nagy nyilvánosságát. Ebben óriási szerepet kell betöltenie a sajtónak. A példamutató vállalatok sikereit ismertetve, érdeklődést kell kelteni a jó tapasztalatok, a termelés szervezésének legjobb formái iránt.

Különösen nagy figyelmet fordított Lenin a munkások és valamennyi dolgozó új, *tudatos* fegyelmének kialakítására, öntevékenységük és felelősségtudatuk fejlesztésére. Ez állhatatos, kitartó munkát követelt, az emberek átnevelését tette szükségessé. E cél elérésének eszközét Lenin a darabbér bevezetésében, az egyenlősi megszüntetésében, a naplopók és a harácsolók társadalmi befolyásolásában látta. Lenin elgondolása szerint a munkás keresetét úgy kell megállapítani, hogy figyelembe veszik mind az általa termelt cikkek mennyiségét, mind az egész vállalat munkájának eredményeit. Az élenjáró kollektívákat ösztönözni kell.

Lenin felhívta a népet a *proletárdiktatúra megszilárdítására és a szovjet szervezet fejlesztésére*. A proletariátus diktatúrája elsősorban a megdöntött kizsákmányolók és a régi társadalomból maradt bomlasztó elemek ellenállásának elfojtásához, az új, szocialista társadalom kialakításához szükséges. Egyes-egyedül a proletariátus, a leghaladóbb, legöntudatosabb és legfegyelmezettebb osztály képes maga mellé állítani a dolgozók többségét, segítségére lenni a lakosság ingadozó rétegeinek és elemeinek abban, hogy szilárdan a szovjethatalom pozíciójára helyezkedjenek, letörni a kizsákmányolók ellenállását és leküzdeni a kispolgári szervezetlenség spontaneitását, élére állni a társadalom szocialista átalakításának.

Lenin „A szovjethatalom soron levő feladatai” című munkájának óriási történelmi jelentősége volt. Ráirányította a párt figyelmét a szocialista forradalom szervezeti feladatainak megoldására, az ország igazgatásának megszervezésére. Ebben a művében Lenin tudományosan megalapozta az ország gazdasági rendszerének szocialista átszervezésére vonatkozó konkrét tervét, kifejtette annak a gazdasági politikának alapelveit, amelyet a proletárállamnak a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában követnie kell.

Leninnek a szovjethatalom során levő feladataira vonatkozó téziseit megvitatta és jóváhagyta a Központi Bizottság, és fenntartás nélkül támogatta a párt és a munkásosztály. 1918. április 29-én a téziseket az Összoroszági Központi Végrehajtó Bizottság is megerősítette; az ülés előadója Lenin volt.

A mensevikek és az eszerek ellenezték a lenini tervet. Helytelen álláspontot foglaltak el a „baloldali kommunisták”. is Buharinnal az élükön. Baloldali frázisok mögé bújva, demagóg módon kijelentették, hogy a fegyelem bevezetése és az egyszemélyi vállalatvezetés rendszeresítése, a polgári szakemberek és az államkapitalizmus felhasználása nem más, mint a burzsoá rendszerhez való visszatérés. A „baloldali kommunisták” valójában a kispolgári spontaneitást és az anarchista zabolátlanságot védelmezték; lovat adtak a kulákok, a spekulánsok és a munkakerülők alá. A párt erélyesen visszaverte a „baloldali kommunisták” mesterkedéseit, és az össznépi nyilvántartás és ellenőrzés bevezetésére, a szocialista termelés megszervezésére összpontosította erőfeszítéseit.

Az új feladatok megkövetelték, hogy a párt megszilárdítsa vezető szerepét a szovjet államban, hogy helyes kapcsolatokat építsen ki az állami szervezetekkel és a dolgozók más társadalmi szervezeteivel. 1918 tavaszáig nagyjából kialakult a proletár államhatalom mechanizmusa. A proletárdiktatúra rendszerébe beletartoztak a párt, a szovjetek, a szakszervezetek. Különösen nagy jelentősége volt a párt és a szovjetek helyes kapcsolatának. A párt kidolgozta a kölcsönös kapcsolatok olyan formáit, amelyek a szovjeteknek mint államhatalmi szerveknek szabad teret engedtek az öntevékenységhöz, de ugyanakkor a pártnak biztosították a vezető szerepet a proletárdiktatúra rendszerében. A párt a szovjet állam vezető és irányító ereje volt. A párt határozta meg a szovjet állam politikáját, fogta össze a dolgozók valamennyi társadalmi szervezetének erőfeszítéseit a szovjetrendszer megszilárdításáért és a társadalom szocialista átalakításáért vívott harcban. A kommunista frakciók révén érvényesítette politikai befolyását és hajtotta végre direktíváit a szovjetekben és a szakszervezetekben.

A párt az állami és gazdasági építés követelményeivel szorosan összekapcsolta a pártépítés kérdéseinek megoldását is. A párt vezető szerveinek struktúráját összhangba hozták az ország akkori közigazgatási beosztásával (kormányzóság, kerület, járás).

Kormányzósági pártbizottságok alakultak; kerületi és járási pártszervezetek jöttek létre. Több ezer új funkcionáriust vontak be a pártapparátusba. A párt nagy figyelmet fordított összetételének megjavítására, olyan tagfelvételi szabályok kidolgozására, amelyek megnehezítik az idegen elemek befurakodását. Egyes helyi pártszervezetek bevezették a tagjelöltségi időt, szimpatizáns csoportokat szerveztek.

Folyt a pártépítés a nemzetiségi vidékeken és a németek által megszállt területen is. 1918 júniusában a Turkesztáni Autonóm Szovjetköztársaság bolsevik szervezeteinek I. kongresszusa kimondta, hogy a Turkesztáni Kommunista Párt megalakul az OK(b)P szerves részeként. 1918 júliusában zajlott le Ukrajna Kommunista (bolsevik) Pártjának I. kongresszusa. A kongresszus kifejezésre juttatta a proletár internacionalizmus elveihez való hűségét. „A pártról” szóló határozata megállapítja, hogy az UK(b)P alkotó része az egységes Oroszországi Kommunista Pártnak. 1918 októberében Vilnóban (Vilnius) illegálisan összeült a Litván Kommunista Párt I. kongresszusa.

A Szovjet Köztársaságban rohamosan fejlődött az ifjúsági mozgalom. 1918 október-novemberében zajlott le a munkás- és parasztifjúság szövetségeinek I. összoroszországi kongresszusa, amely kimondta az Oroszországi Kommunista Ifjúsági Szövetség, a Komszomol megalakulását. A Komszomol megalakulását és egész tevékenységét kezdettől fogva a párt, Lenin irányította. A Komszomol a párt szilárd támasza és harci tartaléka volt.

A gazdasági építés terén a párt elsősorban a szocialista ipar megszervezésére irányította figyelmét. Az államosított iparágak igazgatására a Legfelső Népgazdasági Tanács kebelében főigazgatóságokat és trösztöket alakítottak. Az ipar és az egész népgazdaság igazgatásának megszervezésében nagy jelentősége volt a népgazdasági tanácsok I. összoroszországi kongresszusának, amely a párt Központi Bizottságának kezdeményezésére 1918 május végén ült össze. Június 28-án a Népbiztosok Tanácsa dekretumot fogadott el az egész nagyipar államosításáról. Ennek a dekretumnak a végrehajtásával lényegében befejeződött a nagy- és középipar államosítása. Őszig több mint 3000 ipari vállalatot államosítottak.

A párt felhasználta a lélegzetvételi szünetet a kulturális építésre. A szovjethatalom gyökeres közoktatási reformot hajtott végre. A szovjet iskola arra az elvre épült, hogy az új nemzedék

ket kommunista szellemben kell nevelni, s az oktatásnak szoros kapcsolatban kell lennie az étellel, a társadalmilag hasznos munkával. A felsőbb iskolákba elsősorban a munkások és a szegényparaszatok gyermekeit vették fel. Megkezdődött a felnőtt lakosság írástudatlanságának megszüntetése. Ezzel párhuzamosan a szovjethatalom mindent elkövetett a pedagógusok megnyeréséért. 1918 nyarán a pedagógusok két országos kongresszust is tartottak. Lenin mind a kettőn felszólalt, s arra buzdította a pedagógusokat, hogy váljanak a szocialista művelődésügy derékhadává.

Erősen föllendült a politikai tömegmunka. A városokban számtalan gyűlést és népgyűlést tartottak. A moszkvai népgyűléseken gyakran beszélt Lenin. Különösen nagy figyelmet szentelt a párt a parasztok körében folyó politikai munkának. A városi pártszervezetek ezrével küldték az agitátorokat a falvakba, akiket gyakran maga Lenin instruált. 1918 augusztusában Moszkvában megnyílt a Szocialista Társadalomtudományi Akadémia.

Hihetetlenül nehéz körülmények között folyt a szocialista építés lenini tervének megvalósítása. 1918 tavaszának végén a szovjetországot súlyos élelmezési válság fenyegette. A városi lakosság éhínséggel küszködött. Az éhínség egyre fokozta az elégedetlenséget. Felütötte fejét az ellenforradalom. A szovjethatalom ellenségei a bolsevikokra akarták hárítani a felelősséget a súlyos élelmezési helyzetért. Pedig az éhínséget az okozta, hogy a kulákok, akik nagy gabonafőlösleggel rendelkeztek, nem voltak hajlandók rögzített áron eladni a szovjet államnak, és megszegve a gabonamonopóliumot, spekulációval foglalkoztak. Az országban a kulákgazdaságok száma 2 millió körül mozgott. Ez a 2 millió kulákgazdaság volt a belső ellenforradalom és a külföldi imperialisták legfőbb támasza. A kulákok gyűlölték a szovjethatalmat. Lenin azt írta, hogy: „A kulákok – a legállatibb, legdurvább, legvadabb kizsákmányolók, akik más országokban a történelem folyamán már nemegyszer állították vissza a földbirtokosok, a cárok, a papok, a tőkések hatalmát.” (*Lenin Művei*. 28. köt. 43. old.) Több kormányzóságban a kulákok, más ellenforradalmi elemekkel együtt és a külföldi imperialisták segítségével, szovjetellenes lázadásokat robbantottak ki. Elhatározták, hogy a legérzékenyebb ponton, a gabonáért folyó harc frontján csapnak le a munkások államára, s az éhínségre támasz-

kodva próbálták megghiúsítani az első szocialista reformok végrehajtását.

Vasmarokkal kellett letörni a kulákok ellenállását, el kellett venni tőlük a gabonát. A gabonáért vívott harc egybeolvadt a szocializmusért folyó harccal. „Úgy látszik, mintha ez a harc csak a gabonáért folya – mondotta Lenin –; a valóságban ez harc a szocializmusért.” (Lenin Művei. 27. köt. 482. old.) Falun akkoriban tetőfokára hágott a szegények és a kulákság közötti harc. A kulákok magukhoz ragadták a földesúri földeket, szorongatták a szegényeket. A szegényparasztság kitartóan harcolt a kulákok erőszakoskodásai ellen, de nem volt eléggé szervezett.

A párt Központi Bizottsága és a szovjet kormány erélyes rendszabályokat foganatosított a kulákság megfélemezésére és az éhínség gyötrelmeinek enyhítésére. A szovjethatalom rendületlenül fenntartotta a gabonamonopóliumot, és centralizálta az egész élelmezésügyet. A párt felhívta az élenjáró munkásokat, hogy *szervezzék meg a tömeges falujárást*, és segítsék a szegényparasztságot a kulákság ellen vívott harcában. A munkások tízezrei követték a párt felhívását. A gyárakban munkásosztagok alakultak, kommunistákkal az élükön. Ezer meg ezer ilyen osztag indult el az ország minden zugába. Felvilágosító munkát végeztek a szegényparasztság körében, tömörítették sorait, és segítették a szegényparasztokat a kulákság ellenállásának letörésében.

„Az októberi – szovjet – forradalom egyik legnagyobb, elpusztíthatatlan műve az, hogy az élenjáró munkás, *mint a szegények vezetője, mint a falusi dolgozó tömegek vezére, mint a munka államának építője*, »a nép közé ment«. Ezer és ezer legjobb munkását adta oda a falunak Petrográd meg a többi proletárközpont.” (Ugyanott, 401. old.)

1918. június 11-én a Szovjetek Összoroszsországi Központi Végrehajtó Bizottsága, Lenin javaslatára, elrendelte a falusi *szegényparaszt-bizottságok* megszervezését. A szegényparaszt-bizottságok a szovjet államrendszer keretei között jöttek létre, a helyi pártszervezetek vezetésével. A szegényparaszt-bizottságok munkája állt a figyelem középpontjában az 1918 nyarán és őszén lezajlott kormányzósági és kerületi pártkonferenciákon. Csaknem valamennyi faluban alakult szegényparaszt-bizottság. Tag-

jaik között középparasztok is voltak. A bizottságok száma 1918 novemberéig több mint 100 000-re emelkedett.

A szegényparaszt-bizottságok voltak a proletárdiktatúra támaszpontjai falun. Óriási munkát fejtettek ki a kulákság gabonafeleslegeinek kisajátítása, a városi lakosság és a Vörös Hadsereg élelmiszerellátása terén. A szegényparaszt-bizottságok révén hajtotta végre a szovjethatalom a földek újraelosztását a parasztok között, a kulákok igavonó állatainak és mezőgazdasági felszerelésének elkobzását a szegényparasztok javára. 50 millió hektár földet vettek el a kulákoktól és adtak át a szegény- és középparasztoknak, s ez nagymértékben aláásta a falusi burzsoázia gazdasági erejét. Ez azonban még nem jelentette a kulákosztály likvidálását.

A szegényparaszt-bizottságok megszervezésével tovább fejlődött a szocialista forradalom, és erősödött a szovjethatalom falun. A szegényparaszt-bizottságok a munkásosztály köré tömörítették a szegényparaszttságot, segítségére voltak a szovjet államnak a kulákság ellenállásának letörésében, és jelentős szerepük volt abban, hogy a középparaszttság a szovjethatalom mellé állt. Sok szegényparaszt önálló gazdaságot rendezett be. A falu egyre inkább középparaszti jelleget öltött. A szegényparaszt-bizottságok segítséget nyújtottak a Vörös Hadseregnek abban, hogy sorait parasztokkal töltsse fel.

A szegényparaszt-bizottságok elősegítették a szocialista átalakulásokat falun. Sok mezőgazdasági kommuna és más mezőgazdasági termelési egyesülés jött létre, számuk 1918 végére meghaladta az 1500-at. Falun gyors ütemben fejlődtek a pártsejtek, amelyek magukba szívták a szegényparaszttság leghaladóbb és legöntudatosabb részét. 1918 végén a szegényparaszt-bizottságokat – miután teljesítették feladataikat – beolvasztották a járási és a községi szovjetekbe. A helyi szovjeteknek ettől fogva jóval nagyobb szerepük és jelentőségük volt a szocialista építésben.

1918. július 4-én Moszkvában összeült az V. oroszországi szovjetkongresszus. Ez a kongresszus megmutatta, hogy tovább növekedett a Kommunista Párt befolyása és tekintélye a tömegek körében. A kongresszus küldötteinek mintegy kétharmada kommunista volt. A baloldali eszerek befolyása a tömegek körében rohamosan gyengült. A baloldali eszerek még mindenáron meg akarták hiúsítani a breszti békét, harcoltak a szovjethata-

lom élelmezési politikája és a szegényparaszt-bizottságok ellen, s a kulákok védelmére keltek. Szovjetellenes összeesküvést szőttek. A kongresszus ülésézése idején, július 6-án, hogy Németországot háborúra provokálják a szovjet állam ellen, megölték a német nagykövetet, és szovjetellenes lázadást robbantottak ki Moszkvában. A lázadókat a külföldi diplomáciai missziók titokban támogatták. A Szovjet Köztársaságot csak egy hajszal választotta el a Németországgal való háborútól.

A szovjethatalom gyors és erélyes közbelépésével sikerült néhány óra alatt elfojtani a baloldali eszerek moszkvai lázadását. A kiprovokált konfliktust sikerült Németországgal rendezni. A baloldali eszerek kalandja végérvényesen bebizonyította, hogy pártjuk szovjetellenes párt, amelytől a dolgozók megvonták támogatásukat. Az V. szovjetkongresszus egyhangúlag elfogadta a szovjet kormánynak a baloldali eszerláadás felszámolását célzó erélyes rendszabályait, és határozatot hozott a baloldali eszerek képviselőinek a szovjetekekből való kizárására.

A szovjetkongresszus elfogadta az *Oroszországi Szocialista Föderatív Szovjet Köztársaság alkotmányát*, az első szovjet alkotmányt. Az alkotmány törvénybe iktatta az Októberi Szocialista Forradalom nagy vívmányait: a szovjethatalmat, mint a proletárdiktatúra formáját, a magántőkés és a földesúri tulajdon megszüntetését, Oroszország összes népeinek egyenjogúságát stb. Az alkotmány biztosította Oroszország összes dolgozóinak az államigazgatásban való részvételt; megfosztotta választójoguktól a kizsákmányolókat.

Lenin rámutatott, hogy „a választójog korlátozásának kérdése a diktatúrának különleges nemzeti, nem pedig általános kérdése. A választójog korlátozásának kérdését csak úgy lehet megítélni, ha az orosz forradalom *sajátos feltételeit*, fejlődésének *sajátos útját* tanulmányozzuk.” (Lenin Művei. 28. köt. 260. old.) Hiba volna, írta Lenin, előre leszögezni, hogy a többi ország majdani forradalma elkerülhetetlenül együtt fog járni a burzsoázia választójogának korlátozásával. Ez „... nem tartozik *elengedhetetlen feltételként* a diktatúra történeti és osztályfogalmához”. (Ugyanott.)

Az OSZFSZK alkotmányát idegen nyelvekre is lefordították. Külföldön óriási visszhangra talált. A kapitalista országok dolgozói lelkesen üdvözölték a szovjet alkotmányt, saját vágyaik kifejezését látták benne. A burzsoázia viszont gyűlölettel fogad-

ta. Kautsky és a II. Internacionálé más vezérei is a burzsoázia oldalán álltak. Kautsky a bolsevikokat, akik bevezették a proletárdiktatúrát, azzal vádolta, hogy „megsértették a demokráciát”.

Lenin „A proletárforradalom és a renegát Kautsky” című munkájában erélyesen visszautasította Kautsky rágalmaait. Féljére olvasta, hogy meghamisította Marx tanítását az államról és a proletárdiktatúráról, hogy durván eltorzította a szovjethatalom lényegét, és kiforgatta az orosz kommunisták tapasztalatait. Kautsky elveiről, amelyekkel az antagonisztikus osztályokból álló társadalmon belüli úgynevezett „tisza demokráciát” védelmezte, Lenin azt mondta, hogy ezek egy burzsoá liberális politikusnak – a burzsoá demokráciát védelmező és a munkásokat félrevezető politikusnak – üres, hamis frázisai.

Lenin rávilágított arra, hogy az Októberi Szocialista Forradalom győzelmének és az oroszországi proletárdiktatúra létrejöttének eredményeképpen a világtörténelemben először valósult meg a demokrácia új, *magasabb* típusa: a *proletár*, szovjet demokrácia.

„A proletár demokrácia – írta Lenin – *milliószor* demokratikusabb minden burzsoá demokráciánál; a szovjethatalom milliószor demokratikusabb a legdemokratikusabb burzsoá köztársaságnál.” (Ugyanott, 252. old.)

A proletariátus diktatúrája mérhetetlenül kiszélesítette a néptömegek demokráciáját. A szovjethatalom volt az első a világon, amely a kizsákmányolt tömegeket valóban bevonta az államigazgatásába. A szovjet demokrácia összes előnyeit a szovjethatalom létrejöttének első napjától a dolgozó osztályok, a munkások és a parasztok élvezik. A szovjethatalom ereje és szilárdsága annak tudható be, hogy a szovjethatalom a nagy tömegek számára demokrácia, s ugyanakkor forradalmi diktatúra a kizsákmányolókkal szemben.

„A proletárforradalom és a renegát Kautsky” című könyvében Lenin feltárta, milyen világtörténelmi jelentősége van a Kommunista Párt tapasztalatainak, s rámutatott arra, hogy ez a párt a szocialista forradalom új elméletével, stratégiájával és taktikájával vértette fel a nemzetközi proletariátust. A Kommunista Párt ország-világ előtt megmutatta, hogyan válik gyakorlattá a proletárdiktatúra eszméje. Oroszország munkásai és sze-

gényparasztjai a párt vezetésével letörték a földesurak és a tőkések ellenállását, leküzdötték a legnagyobb nehézségeket, s a kivívott hatalmat nemcsak meg tudták tartani, hanem meg is szilárdították, új, szovjet demokráciát hoztak létre, a gyakorlatban fogtak hozzá a szocializmus megvalósításához. Lenin jogosan jelenthette ki, hogy „a bolsevizmus *alkalmas arra, hogy mindenki számára a taktika mintája legyen*”. (Ugyanott, 301. old.)

Rövid összefoglalás

Az Októberi Szocialista Forradalom bevezette a proletariátus diktatúráját. A munkásosztály uralkodó osztállyá, a Kommunista Párt kormányzó párttá lett. A párt a háború és a gazdasági romlás nehéz viszonyai között magára vállalta a felelősséget az ország sorsáért. Megmentette az országot a gazdasági és nemzeti katasztrófától, kiszabadította a pénzügyi rabságból, és elhárította az imperialista gyarmati elnyomás veszélyét, merészen és magabiztosan a szocialista építés fel nem derített útjaira vezette a szovjet népet.

A Kommunista Párt rövid idő alatt (1917 november–1918) a munkásosztály és a dolgozó parasztság forradalmi alkotókészségének fellendítésével sok gyökeres demokratikus és szocialista reformot hajtott végre az országban. Végleg elsöpörte a középkoriség minden maradványát, és kimondotta Oroszország valamennyi népének és nemzetiségének teljes szabadságát és egyenjogúságát. Örökre megszüntette a földesúri földtulajdont. A földesuraktól elkobzott föld ingyenesen a parasztok használatába került, az ország minden földjét nacionalizálták. Lerombolták, szétzúzták a régi burzsoá-földesúri államapparátust, és a szovjet államapparátust állították a helyébe. Kialakult az állam új, szocialista típusa. A Szovjet Köztársaságban létrejött a demokrácia új, magasabb rendű, proletár formája: a dolgozóknak, a népi őrési többségnek a demokráciája.

A munkásosztály a Kommunista Párt vezetésével kisajátította a burzsoáziától a termelési eszközöket, és az egész nép tulajdonává, társadalmi tulajdonná tette a gyárakat, a vasutakat, a földet, a bankokat. Politikai uralmának megszilárdítása és a kapitalizmus szétzúzása után a proletariátus kezébe vette az ország

gazdasági kulcspozícióit, lerakta az új, szovjet népgazdaság alapjait, megteremtette a feltételeket a szocialista építés kibontakoztatásához. Az Októberi Forradalom hozzáférhetővé tette az ismereteket a dolgozó tömegek számára. Megindult az új, szocialista kultúra építése. Lenin kidolgozta a szocializmus építésének fő formáit és módszereit.

A párt leleplezte, ideológiailag szétzúzta és elszigetelte a kapituláns Kamenyevet, Zinovjevét és elvbarátaikat, majd Trockijt és a breszti békével, a forradalmi szocialista rendszabályokkal szembeforduló „baloldali kommunisták” Buharin vezette csoportját, s még jobban összeforrasztotta sorait. A szovjet állam igazgatásával kapcsolatos feladatokhoz alkalmazkodva átalakította szervezeti struktúráját, megerősítette a helyi szervezeteket.

Az Októberi Szocialista Forradalom továbbfejlesztéséért és a szovjethatalom megszilárdításáért vívott harc során végérvényesen lelepleződött a mensevikek, a jobb- és a baloldali eszerek ellenforradalmi lényege. Ezek a kispolgári pártok mind elszigetelődtek a tömegektől, szovjetellenes pártokká váltak, a szovjethatalom ellen fordultak.

A párt a proletariátus köré tömörítette a szegényparasztságot, az élenjáró munkások osztagai és a szegényparaszt-bizottságok segítségével letörte az ellenforradalmi kulákság makacs ellenállását, a proletariátus oldalára vont a középparasztságot, s a munkásosztály és a szegényparasztság szövetsége alapján biztosította a szovjethatalom megszilárdulását. Az Októberi Szocialista Forradalom nagy vívmányait az OSZFSZK-nak az V. szovjetkongresszuson elfogadott alkotmánya iktatta törvénybe.

A Kommunista Párt aktív békeharcával elérte, hogy Oroszország kikerült a háborúból. A lélegzetvételi szünetet kihasználta arra, hogy megszervezze a Vörös Hadsereget és Lenin terve alapján megindítsa a szocialista építést. A tömegeket az új élet tudatos kialakítására mozgósította.

A PÁRT A KÜLFÖLDI KATONAI INTERVENCIÓ ÉS A POLGÁRHÁBORÚ IDŐSZAKÁBAN (1918–1920)

1. *A külföldi katonai intervenció és a polgárháború kezdete.
A párt megszervezi az intervenciósok és a fehérgárdisták elleni
harcot*

A szovjetország nem sokáig élvezte az oly nehezen szerzett nyugalmat, amely lélegzethez engedte jutni. A külső és a belső ellenség háborút erőszakolt a szovjet népre, s ezzel a békés szocialista építés megszakítására kényszerítette.

A külföldi imperialisták nem tudtak belenyugodni abba, hogy van egy ország, amelyben a munkásoké és a parasztoké a hatalom, és amely példájával forradalmasítja a kapitalista országok dolgozóit. A monopolisták nem akarták elveszíteni azokat a milliárdokat, amelyeket a cári kormánynak és az Ideiglenes Kormánynak kölcsönadtak; nem akartak megválni óriási oroszországi profitjaiktól.

Nagy riadalmat keltett az antant imperialistái körében, hogy Oroszország kilépett a háborúból, hiszen az orosz hadsereg addig a német hadseregnek több mint a felét lekötötte. Emellett az imperialisták attól is tartottak, hogy Szovjet-Oroszország békepolitikájával példát mutat majd a többi ország dolgozóinak is arra, hogy miképpen vethetnek véget a gyűlöletes háborúnak.

Anglia, Franciaország, az Egyesült Államok és Japán imperialistái a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme után már az első napoktól kezdve készültek a Szovjet-Oroszország elleni rablótámadásra. 1917 decemberében Anglia és Franciaország kormánya, az Egyesült Államok tudtával és egyetértésével, titkos egyezményt kötött a hadműveleti területek felosztására: Franciaország Ukrajnában, a Krímben, Besszarábiában vállalta

a szovjetek hatalma elleni harcot, Anglia pedig a Don-vidéken, a Kubánban, a Kaukázusban. 1918 januárjában és februárjában a burzsoá-földesúri Románia – Franciaország, Anglia és az Egyesült Államok imperialista köreinek támogatásával – elfoglalta Besszarábiát. A breszti béke megkötése után szertefoszlott az amerikai, az angol és a francia imperialisták minden reménye, hogy a Szovjet Köztársaságot a német hadsereg segítségével sikerül megfojtaniuk, s 1918 tavaszán partra szálltak Murmanszkban; a japán imperialisták, majd nyomukban az amerikaiak és az angolok csapatokat tettek partra Vlagyivosztokban.

Az antant felhasználta a szovjethatalom ellen az oroszországi csehszlovák hadtestet. A háború alatt hadifoglyok és az osztrák hadseregből önként Oroszország oldalára átállt csehek és szlovákok egy, több mint 40 000 főnyi hadtestet alakítottak. A Németországgal való békeszerződés megkötése után a csehszlovákok engedélyt kaptak a szovjethatalomtól, hogy Szibérián, a Távol-Keleten át Franciaországba menjenek. Az intervenció szervezői azonban a szovjethatalom elleni lázadásra bűjtogatták a cseheket és a szlovákokat, akiknek szerelvényei egymást követték a Volgától a Csendes-óceánig.

A cseh és a szlovák hadifoglyok között, a hadtest tagjai között kommunisták is voltak. 1918 májusában a cseh és a szlovák kommunisták megtartották alakuló kongresszusukat. Sok cseh és szlovák belépett a Vörös Hadsereg soraiba, és az orosz katonákkal vállvetve küzdött a szocialista országért, az egész világ dolgozóinak hazájáért.

A hadtest legénysége nem akart fegyvert fogni a szovjet nép ellen. Ám az antantimperialisták tárgyalásokat folytattak a hadtest parancsnokságával a szovjethatalom elleni harcról. A hadtest parancsnoksága félrevezette a katonákat: azt a provokatív hírt terjesztette, hogy a szovjet kormány ki akarja adni őket Ausztria–Magyarországnak. 1918 május végén a csehszlovákok fellázadtak. Csatlakozott hozzájuk néhány ezer orosz tiszt, tábornok és a kozákság felső rétege. A lázadók számottevő erőt képviseltek: 60 000 jól felfegyverzett katonájuk és tisztjük volt.

A csehszlovák hadtest fellépése szárnyakat adott a belső ellenforradalomnak. A megdöntött kizsákmányoló osztályok *polgárháborút* robbantottak ki. A kadetok, az eszerek, a mensevikek, a burzsoá nacionalisták pártjai megegyeztek az imperialistákkal. Beleegyeztek abba, hogy óriási területeket átadnak az imperia-

listáknak; készek voltak gyarmattá változtatni Oroszországot, csak hogy kiragadják a hatalmat a dolgozók kezéből. Szibériában, az Urálban, a Volga-vidéken szovjetellenes kulákmegmozdulások kezdődtek. A csehszlovák hadtest lázadásának hatására a szórványos szovjetellenes megmozdulások – az intervenciók segítségével – egységes, országos ellenforradalmi áradatba toroklottak. A csehszlovákok a belföldi ellenforradalmi erőkkel együtt elfoglalták Szibéria és az Urál jelentős részét, kezükbe kaparintották Szamárát, Kazanyt és több más Volga menti várost.

Ily módon a szovjetek köztársasága elleni harcban két ellenforradalmi erő egyesült: a külföldi intervenciók és az oroszországi fehérgárdisták.

Az ellenség által elfoglalt területeken likvidálták a szovjet-hatalom szerveit, és ellenforradalmi „kormányokat” alakítottak: Omszkban a szibériai „kormányt”, Szamárában az alkotmányozó gyűlés tagjainak bizottságát („Komucs”) stb. Ezekben a „kormányokban” az eszerek és a mensevikek voltak többségben, akik a demokráciát hangoztató hamis jelszavakkal álcázták a burzsoázia nyílt diktatúráját.

Az intervenciók és a fehérgárdisták az ország más vidékein is támadásba indultak. Murmanszktól Petrozavodszk felé nyomultak előre, és Petrográdot fenyegették. Az intervenciók hadihajói behatoltak a Fehér-tengerre, elfoglalták Arhangelszket.

A japán és amerikai csapatok segítettek a csehszlovák hadtestnek és az orosz fehérgárdistáknak Vlagyivosztk, majd pedig az egész Távol-Kelet elfoglalásában. Az angol imperialisták betörték Turkesztánba, és elfoglalták területének egy részét. A Kaukázuson-túl az angolok fehérgárdista osztagokkal együtt elfoglalták Bakut. Azerbajdzsánban letartóztatták a szovjethatalom vezetőit, köztük Sz. Saumjant, P. Dzsaparidzét, M. Azizbekovot, I. Fioletovot és J. Zevint, a párt kiváló harcosait. Ők is a között a 26 bakui bolsevik vezető között voltak, akiket az angol imperialisták utasítására agyonlőttek. Az intervenciók Azerbajdzsánban megerősítették a burzsoá-földesúri muszavataista párt ellenforradalmi kormányát, Grúziában a mensevikekét, Örményországban pedig a dasnakokét.

Baku elfoglalásával bezárult a Szovjet Köztársaság körül az ellenség gyűrűje.

Az intervenciósök katonai sikerei azzal magyarázhatók, hogy a Vörös Hadsereg még csak akkor alakult, kis létszámú volt, és nem rendelkezett kellő harci tapasztalatokkal.

A szovjethatalom nehézségeit súlyosbította a középparasztság ingadozása is. A középparaszt dolgozó is, tulajdonos is. Amikor Október után a parasztok a proletariátustól megkapták a földet, a középparaszt üdvözölte a szovjethatalmat. Amikor viszont a szovjethatalom azt követelte a parasztoktól, hogy rögzített áron adják el az államnak gabonafölöslegüket, a középparaszt, mint tulajdonos, elégedetlenkedni kezdett. Nem értette meg, hogy a földesurak és a burzsoázia nem nyugszanak bele a hatalom elvesztésébe, hogy a földet és a szabadságot meg kell védeni tőlük. S az ellenforradalom ki is használta a középparasztság ingadozását.

Az intervenciósök ideiglenes sikereiben annak is szerepe volt, hogy az ország nem ipari határvidékeit foglalták el, ahol kevés volt a munkás, és a vegyes nemzetiségű vidékeket, amelyeken javában dúlt a nacionalista ellenforradalom.

Az intervenciósök és a fehérgárdisták arra törekedtek, hogy az ország centrumában is kibontakoztassák a szovjetellenes harcot. 1918 júliusában Noulens oroszországi francia követ utasítására az eszerek elfoglalták Jaroszlavlt, és lázadást készítettek elő 20 más városban. Ennek az összeesküvésnek egyik láncszeme volt a baloldali eszerek moszkvai megmozdulása is. A jaroszlavlai lázadást sikerült két hét alatt leverni. Más városokban a dolgozók és az Összoroszági Rendkívüli Bizottság ébersége segített idejében leleplezni az összeesküvést. Ám a központi vidékek – amelyeken az orosz proletariátus zöme összpontosul és amelyeken egységes volt a lakosság nemzeti összetétele – a szovjethatalom bevehetetlen erődjei maradtak.

A szovjet állam elleni harcban a német imperialisták is tevékenyen részt vettek. A breszti békeszerződés feltételei a Szovjet-Oroszország belügyeibe való be nem avatkozásra kötelezték őket. Mindazonáltal elfoglalták Finnországot, felszámolták ott a munkások hatalmát; megszállták a Baltikumot, Belorussziját és Ukrajnát, betörték a Don-vidékre, elfoglalták Don-Rosztovot, és a grúz mensevikekkel kötött megegyezés alapján előzönlöttek Grúziát. A földbirtokosok és a burzsoázia örömmel fogadták a német csapatokat. Nagy hirtelen „elfelejtették”, hogy alig fél évvel ezelőtt még ők buzdították az orosz népet a „haza”

megmentése nevében a Németország elleni harcra. Viselkedésükkel a vagyonos osztályok újra megbizonyították, hogy ott a hazájuk, ahol a tőkék vannak.

Ukrajnában a németek Szkoropadszkij hetmant, az egykori cári tábornokot juttatták hatalomra. A Don vidékén felfegyverezték Krasznov atamánt, és segítették egy hadsereg megalakításában. Krasznov atamán fehérkozák hadserege 1918 nyarán Caricin ellen vonult, hogy segítséget nyújtson a Volgán túli ellenforradalomnak és egyesített fronttal nyomuljon előre Moszkva, a szovjetország fővárosa felé. A helyzet úgy alakult, hogy Németország valójában az antanttal együtt tevékenykedett. A Balti-tengertől a Kaukázusig a német imperializmus fenyegette a szovjetországot.

A Szovjet Köztársaság hallatlanul súlyos helyzetbe került. Az ellenség az ország hatalmas részét elfoglalta. Az intervenciósök a megszállt területeken szörnyű terrorhoz folyamodtak. A munkások és a parasztok tízezreit a legcsekélyebb ellenállásért is kegyetlenül felkoncolták. Északon a betolakodók kényszermunkatáborokat állítottak fel, s élükre a gyarmatokról külön e célra hozott hóhérokat állítottak. Mudjug szigetén és az északi Jokanyga állomáson az intervenciósök börtöneiben hihetetlen bestialitással kínozták a foglyokat.

A Távol-Keleten és Szibériában az amerikai imperialisták óriási mennyiségű fegyverrel és hadfelszereléssel látták el az orosz ellenforradalmat. Az amerikai imperializmust jellemezve Lenin rámutatott, hogy az különösen tragikus lapot nyitott az imperializmus véres történetében. Az amerikai csapatok a japán intervenciósökkel együtt részt vettek a partizánok elleni hadműveletekben, üldözték és irtották a békés lakosságot. A martalócok széthordták a nép vagyonát, minden ellenszolgáltatás nélkül szállították ki az országból a fát, a prémet, az aranyat.

Az intervenciósök elvágták a Szovjet Köztársaságot az ország legfontosabb élelmiszer- és nyersanyagforrásaitól, a bakui olajtól, akkori egyetlen szénbázisától, a Donyec-medencétől. Az üzemek egymás után álltak le tüzelőanyag-hiány miatt. A városokban nem volt világítás. A közlekedés nem tudott megbirkózni a szállításokkal. A nép éhezett. A kenyérfejadag egynolcad fontra (körülbelül 50 gramm) csökkent, s ezt sem adták ki minden nap. A kiütéses tifusz csak úgy kaszálta az embereket. Rá-

adásul az intervenciósok ügynökei mindenütt lázadásokat, diverziókat, összeesküvéseket szerveztek.

1918 nyarán Lockhart angol diplomáciai képviselő, Noulens francia és Francis amerikai nagykövet közreműködésével, összeesküvést szervezett. Ebben az összeesküvésben részt vett az imperialista hatalmak valamennyi kémszervezete. Az összeesküvőknek az volt a tervük, hogy letartóztatják a Népbiztosok Tanácsának tagjait és megölik Lenint.

Így kezdődött el Oroszországban a külföldi imperialisták és a belső ellenforradalom által kirobbantott fegyveres intervenció és polgárháború, amely 1920 végéig tartott.

„Mindenki tudja – írta Lenin –, hogy ezt a háborút ránk erőszakolták; mi 1918 elején a régi háborút befejeztük és nem kezdünk új háborút; mindenki tudja, hogy a fehérgárdisták nyugaton, délen és keleten csak az antant támogatása következtében vonultak ellenünk . . .” (Lenin Művei. 29. köt. 53–54. old.)

Gyemjan Bednij, a proletárköltő, így fejezte ki az akkori helyzetet:

Elvtárs, minket tűzgyűrű övez!
Ránk mindenféle rablóhorda támad.
A martalóc szülőföldünkön áll.
A sors nekünk csupán egy választást ad:
Vagy győzelem, vagy hősi harc s halál.

A Kommunista Párt *honvédő háborúra* mozgósította a népet. Ez a háború a proletárdiktatúra és a szocializmus védelmében, a Szovjet Köztársaságnak, a nemzetközi proletariátus támaszának védelmében folyt. A Lenin vezette Központi Bizottság megoldotta a háború legfontosabb kérdéseit, megjelölte a stratégiai terveket, intézkedéseket tett a hadműveletek biztosítására, tartalécsapatok szervezésére, a készletek mozgósítására és elosztására.

A legnagyobb figyelmet a párt a Vörös Hadsereg szervezésére fordította. 1918 nyaráig csaknem félmillió önkéntes jelentkezett a hadseregbe. Ez elegendő volt a földesurak és a burzsoázia leverésére, de nyilvánvalóan nem futotta belőle a külső és a belső ellenforradalom elleni hosszú háború folytatására. A szovjet hatalom határozatot hozott arra, hogy áttér az általános hadkötelezettségre. A Vörös Hadsereg osztályalapokra épült. Munkásokból és dolgozó parasztokból szerveződött. Mindenütt gyors

ütemben alakultak a Vörös Hadsereg egységei. A párt legjobb harcosait a hadseregbe irányították. Ezek magukkal vitték a kommunisták pártjának szervezettségét és eszméit. A kommunisták szigorúan fegyelmezett, reguláris hadsereg megteremtésére törekedtek, széles körű felvilágosító munkát végeztek a csapatok körében, leleplezték az intervenciók és a fehér-gárdisták terveit, és feltárták a szovjet nép honvédő háborújának igazságos jellegét. A kommunisták személyes példamutatással vitték harcba a vöröskatonákat.

Sok városban tanfolyamok indultak, amelyeken munkásokból és parasztokból parancsnokokat képeztek ki. A régi hadsereg katonái és tisztesei közül sokan parancsnokokká fejlődtek. A Kommunista Párt soraiból, a nép soraiból kerültek ki a polgárháború olyan hősei és hadvezérei, mint V. A. Antonov-Ovszenko, V. K. Bljuher, Sz. M. Bugyonnij, V. I. Csapajev, P. J. Dibenko, J. F. Fabriciusz, J. F. Fegyko, M. V. Frunze, O. I. Gorodovikov, I. E. Jakir, G. I. Kotovszkij, Sz. G. Lazo, A. J. Parhomenko, V. M. Primakov, N. A. Scsorsz, M. N. Tuhacsevszkij, I. P. Uborevics, K. J. Vorosilov, Sz. Sz. Vosztrecov.

Behívtak a Vörös Hadseregbe katonai szakembereket is – a régi hadsereg tábornokait és tisztjeit. Egy részük becsülettel teljesítette kötelességét, mert megértette, hogy a Vörös Hadsereg a hazát és a nép érdekeit védi. Ezek közé tartozott A. I. Jegorov, Sz. Sz. Kamenyev, D. M. Karbisev, B. M. Saposnyikov, A. V. Sztankevics, A. P. Nyikolajev – a két utóbbit később a fehérgárdisták foglyul ejtették, és a szovjethatalomhoz való hűségük miatt felakasztották. De volt a katonai szakemberek között sok olyan is, aki elárulta hazáját, katonai titkokat szolgáltatott ki, és átvált az ellenség oldalára.

A Vörös Hadseregben bevezették a politikai biztosok – a Kommunista Párt és a szovjethatalom meghatalmazottai – intézményét. A politikai biztosok ellenőrizték a katonai szakembereket, és kíméletlenül elfojtottak minden olyan kísérletet, amely a hadsereg erejének gyengítését és az ellenség segítségét célozta. A hadsereg kommunistáira támaszkodva óriási politikai munkát fejtettek ki a Vörös Hadseregben és a lakosság körében; kommunista sejteket szerveztek. A politikai biztosok testülete a hadsereg lelke volt; a biztosok összefogták és forradalmi kötelességük teljesítésére buzdították a katonákat és a parancsnokokat. A politikai és a kulturális felvilágosító munka irányítására

az egyes frontokon, az egyes hadseregekben és hadosztályokban politikai osztályokat létesítettek.

Szép számban küzdöttek külföldi munkások és volt hadifoglyok a szovjet csapatokban. Lengyelekből, csehekből, szlovákokból, jugoszlávokból, magyarokból, kínaiakból, németekből, koreaiakból, románokból és más népek képviselőiből nemzetközi csapatok alakultak, amelyek a világ első szovjetköztársaságának védelmét saját ügyüknek tekintették.

A párt felhívta a dolgozókat, hogy erejük megfeszítésével dolgozzanak a honvédelemért és fokozzák éberségüket. Az Összoroszági Központi Végrehajtó Bizottság 1918 júniusi határozata alapján a jobboldali eszereket és a mensevikeket, mint a fehérgárdisták és az intervenciósök támogatóit, kizárták a szovjetekből.

1918 nyarán a keleti front volt a döntő front, ahol a csehszlovák hadtest lázadása összeolvadt a kulákság szovjetellenes mozgulásaival. Innen fenyegetett a fő veszély. Nagy és jól képzett erői voltak itt az ellenségnek, s ezért úgy számított, hogy erről a vidékről nyomulhat majd előre a legrövidebb úton Moszkva ellen. Ráadásul a csehszlovákok elvágták Közép-Oroszországtól az ország fontos éléstárait – a Volga-vidéket és Szibériát. Lenin ezt írta: „A csehszlovák front nemcsak az orosz, de a nemzetközi forradalom reménysége is.” (*Lenin Művei*. 28. köt. 73. old.)

A Volga-vidéken elkeseredett harcok folytak. 1918. július 29-én a párt Központi Bizottsága megvitatta a keleti front helyzetét, és rámutatott, hogy „a forradalom sorsa jelenleg a Volgánál és az Urálban dől el”. A Központi Bizottság felszólította az összes pártszervezetet, hogy fokozzák a kommunisták mozgósítását a keleti frontra, és alakítsanak minden katonai egységnél pártsejteket.

A párt sürgős intézkedéseket tett a keleti front megerősítésére. A fronton harcoló hadseregekbe tapasztalt pártmunkásokat irányítottak vezető katonai munkára: Sz. I. Guszevet, M. Sz. Kedrovot, V. V. Kujbisevet, A. F. Mjasznyikovot, V. I. Mezslaukot, P. K. Sternberget és másokat. A moszkvai, a petrográdi pártszervezet és az ország központi vidékeinek más nagy pártszervezetei tagságuk ötödrészét a frontra küldték. A Volga-vidék és az Urál pártszervezetei csaknem valamennyi kommunistát a frontra irányítottak. 1918 végén a keleti fronton a hadseregek

pártszervezeteinek mintegy 25 000 tagjuk volt. A keleti fronton alig két hónap alatt öt szovjet hadsereg jött létre. Az északi fronton megalakult a 6. hadsereg. A többi fronton fokozatosan még tíz hadsereget szerveztek. Lenin állandóan figyelemmel kísérte a keleti front csapatainak tevékenységét, újabb erőkkal való kiegészítését. Személyesen instruálta a frontra irányított kommunisták százait.

A Központi Bizottság és a pártszervezetek intézkedései eredményeképpen a keleti front megszilárdult. A Vörös Hadsereg sikeresen állta a csehszlovákok és a fehérgárdisták nyomását, lezárult az ellenség előtt az út Moszkva felé.

A szovjet csapatok ezzel egy időben visszaverték a doni fehéркозák hadsereg támadásait. Ez a hadsereg be akart hatolni az ország központi vidékére, valamint Caricin térségébe, ahol csapataink fedezték a keleti front jobb szárnyát. Caricin védelmének fő erői az Ukrajnából érkezett munkásosztatok és a város munkásai voltak, amelyek a 10. hadsereget alkották. Megalakult az észak-kaukázusi katonai körzet katonai tanácsa. Tagjai között volt I. V. Sztálin, K. J. Vorosilov és Sz. K. Minyin. Caricin hősie védelme megkönnyítette a helyzetet a keleti fronton is.

Éppen akkor az ellenforradalom súlyos csapást mért a szovjet népre. Az eszerek merényletet követtek el Lenin ellen. Augusztus 30-án, amikor Lenin visszatérőben volt egy gyűlésről, a Michelson-gyárból (ma Vlagyimir Iljics Gyár), két mérgezett golyóval súlyosan megsebesítették. Ugyanaznap a jobboldali eszerek Petrográdban megölték M. Sz. Urickijt, nem sokkal előtte pedig V. Volodarszkijt.

Lenin megsebesülésének híre határtalan felháborodást keltett az országban. A dolgozók megfogadták, hogy minden erejük latba vetésével szétzúzzák az ellenséget. A Vörös Hadsereg katonái önfeláldozóan harcoltak, égve a vágytól, hogy bosszút állhassanak Lenin sebeiért. A munkások és parasztok még szorosabban felzárkóztak a párt mögé, még fokozottabb mértékben segítették a hadsereget.

1918. szeptember 2-án a Szovjet Köztársaságot egységes katonai táborrá nyilvánították. Válaszul az ellenforradalmi terrorra, a szovjethatalom bevezette a vörösterroret. Golyó általi halállal büntették a fehérgárdista szervezetek tagjait, az összeesküvések és lázadások résztvevőit. Ezekben a napokban az Össz-

oroszországi Rendkívüli Bizottság, amelyet F. E. Dzerzsinszkij vezetett, a megsemmisítő csapások egész sorát mérte az imperia-
listák ügynökségére. Likvidálták Lockhart összeesküvését is.

A Vörös Hadsereg a keleti fronton támadásba ment át, és szétverte a csehszlovákok és a fehérgárdisták egyesült erőit. Szeptemberben felszabadult Kazany, Szimbirszk, október elején pedig Szamára. A párt Központi Bizottsága a Vörös Hadsereg hadműveleti tapasztalatait összefoglaló levelében ezt írta: „A keleti front szeptemberi katonai sikerei elsősorban annak az erélyes, határozott és önfeláldozó munkának köszönhetők, amelyet a párt tagjai mint politikai biztosok, parancsnokok és egyszerű vöröskatonák a keleti fronton végeztek.”

A pártnak a fegyveres erők létrehozása terén kifejtett munkáját, a kommunisták bátor és önfeláldozó harcát igen rövid idő alatt siker koronázta: 1918 őszén már körülbelül 1 millió katonája volt a Vörös Hadseregnek.

2. A Szovjet-Oroszország elleni német intervenció összeomlása. Az antant intervenciójának fokozódása

A német és az osztrák-magyar megszállók mérhetetlen szenvedéseket okoztak Ukrajna, Belorusszija, a Baltikum és a Kaukázusontúl dolgozóinak. Az elfoglalt területeket kirabolták. Hallatlan kegyetlenséggel leszámoltak a hazafiakkal, akik hazájuk védelmére keltek. Támogatták a német megszállókat a burzsoá nacionalisták, azaz a különféle nacionalista pártok és az intervenciók segítségével alakult, úgynevezett „nemzeti kormányok”. De az ellenség tehetetlen volt a népharag viharosan tornyosuló hullámával szemben. Ukrajnában, Belorusszijában, a Baltikum-ban és a Kaukázusontúlon a kommunista szervezetek vezetésével kibontakozott a dolgozók honvédő háborúja a német intervenciók ellen. 1918 októberében Moszkvában az OK(b)P Központi Bizottságának tevékeny közreműködésével konferenciát tartottak Ukrajna, Belorusszija, Lengyelország, Litvánia, Lettország és Észtország kommunista szervezeteinek képviselői, és megalakították a tevékenységüket koordináló Központi Irodát.

A német parancsnokság kénytelen volt a nyugati frontról nagy erőket átvezényelni és a felkelők ellen bevetni. A német katonák személyes tapasztalataik alapján győződtek meg róla, hogy

a szovjethatalom a dolgozók hatalma. A nyugati frontra visszatérve, forradalmi eszméket vittek magukkal.

1918 őszén az antant csapatainak sikerült megtörniük a német hadsereg ellenállását, mert ezt a hadsereget teljesen kimerítette már a háború, legyengítették a megszállt területek partizánalakulatainak csapásai és Szovjet-Oroszország forradalmi befolyása.

Szeptemberben katonai felkelés tört ki Bulgáriában, októberben kirobbant a forradalom Ausztria–Magyarországon, novemberben pedig Németországban. Ez megkönnyítette a szovjetország helyzetét. 1918. november 13-án az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság érvénytelennek nyilvánította a breszti szerződést. Teljességgel igazolódott Leninnek az az előrelátó megállapítása, hogy a breszti béke nem lesz hosszú életű.

A német imperializmus hódító politikájának csődje új lendületet adott Ukrajna, Belorusszija és a Baltikum dolgozó tömegeinek a megszállók és a burzsoá nacionalisták elleni harcához. A Vörös Hadsereg a felkelők segítségére sietett. A szovjet hadsereg és a partizánok csapásai alatt az osztrák–német megszállók fejvesztetten menekültek Ukrajnából, Belorusszijából és a Baltikumból. Az ukrán, az észt, a lett, a litván és a belorusz szovjet kormány megkezdte munkáját. Az OSZFSZK Népbiztosainak Tanácsa elismerte az új nemzeti szovjetköztársaságok függetlenségét, és mindenben a segítségükre volt.

De a német imperializmus vereségének komoly negatív következményei is voltak: lehetővé tette az antant imperialistáinak, hogy hadseregeiket a Szovjet Köztársaság ellen vessék be. Jelentős egységeket tettek partra Odesszában, Herszonban, Szeverasztopolban, Novorosszijszkban. Murmanszkban és Arhangelszkben több mint 40 000 angol és amerikai katona szállt partra. Japán és az Egyesült Államok egyezményt írt alá, amelynek értelmében az amerikaiak és a japánok a Távol-Keleten 10 000–10 000 katonát hajóznak ki. Japán azonban csaknem 100 000 katonát szállított partra. Ugyanakkor az antant azt javasolta Németországnak, hogy tartsa vissza csapatait az általa megszállt orosz területeken. A német imperialisták szívesen beleegyeztek az antant javaslatába.

A szovjetország belügyeibe való nemzetközi beavatkozás történetének elemzése során Lenin ezt mondotta:

„Az első szakaszban, amely az antant számára természetesen

közelfekvőbb és könnyebb volt, az antant saját csapatai segítségével próbált leszámolni Szovjet-Oroszországgal.” (Lenin Művei. 30. köt. 199. old.)

Az imperialisták ekkor még fokozottabb támogatásban részesítették a belső ellenforradalmat. Az eszerek és a mensevikek az ország számos vidékén egyengették az utat a katonai diktatúrának. 1918 novemberében Szibériában az angol intervenció-sok Kolcsak cári admirálist „legfelső kormányzóvá” tették. Délen az antantnak sikerült egyesítenie a doni és az önkéntes hadsereget Gyenyikin cári tábornok parancsnoksága alatt. Katonai felszerelést, lőszert szállítottak neki.

A szovjet kormány többször tiltakozott az intervenció ellen, és békekötést javasolt az antanthatalmaknak. A szovjetek VI., rendkívüli összoroszországi kongresszusa, amely 1918 november elején ült össze, ismételten azzal a javaslattal fordult a Szovjet-Oroszország ellen hadat viselő kormányokhoz, hogy kezdjenek béketárgyalásokat. De az antantországok kormányai elengedték a fülük mellett a szovjet indítványokat. Az imperialisták elhátározták, hogy bármi áron is, de megdöntik a szovjethatalmat Oroszországban.

A fenyegető veszély láttán Lenin 3 milliós hadsereg megteremtését tűzte ki feladatul. A párt, a munkásosztály, a néptömegek minden erejét, az ország összes tartalékait az intervenció-sok és a fehérgárdisták szétzúzására kellett mozgósítani. Ebből a célból 1918. november 30-án megalakították a Munkás-Paraszt Honvédelmi Tanácsot, Leninnel az élén.

A katonai helyzet a pártmunka átszervezését követelte meg olyanformán, hogy a párt egytől egyig minden dolgozót mozgósíthasson az ellenség visszaverésére. A párt életét és tevékenységét szigorú centralizmus, vasfegyelem, a szovjethatalom győzelméért és megerősödéséért vívott hősi, önfeláldozó harc jellemezte. A párt többször mozgósította a kommunistákat a polgárháború frontjaira.

Nagy gondot fordított a párt a háterszág megerősítésére. A kormányzósági és a kerületi pártbizottságok keretében úgynevezett különleges rendeltetésű osztályok alakultak a kémkedés és a diverzió elleni harc, a vállalatok, a vasutak és a raktárak őrzése céljából. Fontos helyet foglalt el a pártszervezetek munkájában a párttagok katonai kiképzése.

Különösen nagy figyelmet szentelt a párt a tömegek közti

politikai agitációnak és propagandának. Fokozódott az egyéni és a csoportos agitáció. A laktanyákhoz, a Vörös Hadsereg alakulataihoz, a gyárakhoz, az egyes lakóházakhoz állandó agitátorokat osztottak be. A front menti vidékekre az Összoroszági Központi Végrehajtó Bizottság agitációs vonatokat és agitációs hajókat küldött tekintélyes pártmunkások és szovjetfunkcionáriusok vezetésével. Az „Októberi Forradalom” elnevezésű agitációs vonat politikai vezetője például Kalinyin volt. A „Vörös Csillag” hajón dolgozott N. K. Krupszkaja. A voronyezsi, a tambovi, az ujai, a caricini, a szimbirszki és a doni kormányzósági bizottságok helyi agitációs és propagandavonatokat, hajókat, vasúti kocsikat állítottak munkába. Nagyon elterjedt a politikai tömegmunka új formája, a pártonkívüliek konferenciája, amelyet Lenin igen nagyra becsült. A pártonkívüliek konferenciái segítették a pártot abban, hogy szorosabbra fűzze kapcsolatait a tömegekkel, hogy válaszoljon kérdéseikre, hogy a legrátermettebbeket küldje be az államapparátusba. A pártszervezetek politikai tömegmunkájának óriási szerepe volt abban, hogy sikerült mozgósítani a tömegeket a fehérgárdisták és az intervenciók ellen.

A szovjethatalmat minden dolgozó támogatta. Megváltozott a középparaszt hangulata is. Miután saját bőrén tapasztalta az ellenforradalom borzalmait, miután látta, hogy az ellenség győzelme visszahozná a földesurakat, s ez esetben a parasztoktól elvennék a földet, az ország pedig elvesztené függetlenségét, a szovjethatalom felé fordult. A bolsevikok számba vették ezt a körülményt. Lenin már 1918 őszén felhívta a pártot, hogy a középparaszt semlegesítésének jelszaváról térjen át a vele való szilárd szövetség jelszavára.

A szovjetország egymaga vívta háborúját a fölényben levő ellenséges erőkkel. Erőforrásai nagyon kimerültek. Mindez szükségessé tette a szovjethatalom gazdasági politikájának módosítását. A háború megkövetelte, hogy az egész ipart az intervenciók és a fehérgárdisták széttűzésének szolgálatába állítsák. A szovjet kormány lépésről lépésre államosította nemcsak a nagyipart, hanem a közép- és a kisipart is. A szovjet állam saját kezében összpontosította az ipari termelést. Az ipar igazgatását szigorúan centralizálták.

Rendkívül fontossá vált a polgárháború idején az élelmezés kérdése. 1918 októberében törvényt fogadtak el, amely szerint

terményadót róttak ki a földművelőkre. A súlyos háború miatt azonban nem volt mód a törvény életbe léptetésére. Minden körülmények között biztosítani kellett a Vörös Hadsereg zavartalan ellátását, meg kellett menteni a munkásosztályt az éhhaláltól. 1919 januárjában rendeletet hoztak „Az állam javára kisajátítandó gabona- és takarmánymennyiségnek a termelő kormányzóságok közötti elosztásáról”. A rendelettel a szovjethatalom megállapította az állami szükségletek kielégítéséhez szükséges gabona- és takarmánymennyiséget. Ezt az egész beszerzendő gabona- és takarmánymennyiséget szétosztva, kirótták a termelő kormányzóságokra, hogy rögzített áron sajátítsák ki a parasztoktól.

„...ebben az ostromlott várban – mondotta Lenin – csak az egész terményfelesleg kötelező beszolgáltatásának bevezetésével, vagyis csak úgy voltunk képesek kitartani, hogy minden felkutatható felesleget elvettünk a parasztoktól, sőt, olykor nem is csak a felesleget, hanem egyet mást abból is, amire a parasztnak szüksége volt, csakhogy megóvjuk a hadsereg harcképességét és megakadályozzuk az ipar teljes összeomlását”. (Lenin Művei. 32. köt. 307. old.)

A kisajátítást a proletárállam megvédésének érdekei tették szükségessé. Az élelmiszert elsősorban a kulákoktól vették el. Bevezették az általános munkakötelezettséget. Megvalósult az „Aki nem dolgozik, ne is egyék” elv. A burzsoáziának a kötelező fizikai munkára való beállítása lehetővé tette, hogy a munkásokat a front szempontjából fontosabb munkába vonják be.

Így alakult ki az a gazdasági politika, amely „*hadikommunizmus*” néven került be a történelembe. A hadikommunizmus politikájára való áttérés fokozatosan történt 1918 nyarától 1919 tavaszáig. A hadikommunizmus nem elkerülhetetlen szakasz a szocialista forradalom fejlődésében. Átmeneti jellege volt, a külföldi katonai intervenció és az ország pusztulása tette szükségessé. Akkor a hadikommunizmus politikája volt az egyetlen lehetséges politika, és teljesen be is vált. Helytelen azonban azt gondolni, hogy a hadikommunizmus a szocializmushoz vezető út. Lenin, amikor később rámutatott arra, hogy a hadikommunizmust a szovjethatalom érdemének kell betudni, azt is mondotta:

„Nem kevésbé fontos azonban, hogy tisztában legyünk ennek az érdemnek igazi mértékével. A »hadikommunizmust« a háború és a pusztulás kényszerítette ránk. A »hadikommunizmus« nem volt és nem is lehetett a proletariátus gazdasági feladatainak megfelelő politika. Ideiglenes rendszarbály volt.” (Ugyanott, 366. old.)

A kormány és a párt intézkedései, a dolgozók önzetlen támogatása lehetővé tették, hogy a Vörös Hadsereg helytálljon az intervenciók és fehérgárdisták támadásaival szemben.

1918 végén súlyosbodott a helyzet a déli fronton. Novemberben a párt Központi Bizottsága a helyzetet mérlegelve a front megerősítését határozta el. A párt Központi Bizottságának utasítására a déli frontra tapasztalt katonai és politikai vezetőket, újabb erősítéseket irányítottak: a moszkvai munkáshadosztályt, az inzai, az uráli és más alakulatokat. Már 1918 decemberében sikerült megállítani az intervenciók és a fehérgárdisták déli támadását, és 1919 január elején megindult az ellentámadás. Krasznov doni hadseregét a déli front csapatai szétverték. A bolsevik agitáció és a fronton elszenvedett kudarcok hatására sok kozák otthagya az arcvonalat és hazament.

Az antant, hogy elvonja a Vörös Hadsereg erőit a déli frontról, északon támadott. Kolcsak jelentős erőket vezényelt át a keleti front északi szakaszára, hogy aztán körülbelül Perm–Kotlasz térségében egyesüljenek az angol és az amerikai csapatokkal, és egységes frontban Moszkva ellen vonuljanak. A fehérgárdistáknak sikerült vereséget mérniük a 3. szovjet hadseregére és 1918 december végén elfoglalniuk Permet.

Az ellenség azonban nem tudta megvalósítani tervét. A szovjet csapatok a harcokban felőrölték a fehérgárdista egységeket. Az OK(b)P Központi Bizottságának intézkedései eredményeképpen a 3. hadsereg már 1919 januárjában ellentámadásba mehetett át. Ennek a hadseregnek a megerősítésében és harcképességének növelésében nagy szerepe volt a Központi Bizottság Dzerzsinszkijből és Sztálinból álló vizsgáló bizottságának, amely feltárta a keleti front csapatainak szervezésében levő fogyatékosságokat. A keleti front többi szakaszán is sikeresen támadtak a szovjet csapatok. 1918 decemberében felszabadították Ufát. 1919 januárjában nyugatról és Turkesztán felől a szovjet egységek

közös támadással felszabadították Orenburgot. A keleti front déli szakaszán a Vörös Hadsereg bevonult Uralszkba.

A Vörös Hadsereg mindenütt támadásban volt. Az imperialisták csapatai egyre vesztek harcképességükből. Azzal az ürüggyel küldték őket Oroszországba, hogy folytatják a háborút a németekkel. De a katonák, minthogy ott egyetlenegy némettel sem találkoztak, mindinkább átláttak a csaláson. Látták, hogy Oroszországban a hatalom a nép kezében van, hogy a munkások és a parasztok új társadalmat építenek, amelyben nincsen kizsákmányolás. Nagy szerepe volt ebben annak a munkának, amelyet a kommunisták végeztek az ellenség mögöttes területén. A Központi Bizottság és a helyi pártbizottságok nagy gondot fordítottak a földalatti pártmunka megszervezésére. A Don és a Kubán vidékén a doni iroda, Ukrajnában pedig az UK(b)P Központi Bizottságának front mögötti irodája szervezte az illegális munkát. Az illegális pártszervezetek szerteágazó hálózata működött Szibériában az OK(b)P Központi Bizottsága szibériai irodájának vezetésével. A földalatti bolsevik szervezetek nemcsak a lakosság soraiban fejtettek ki munkát, hanem az intervenciós csapatok körében is. Odesszában a párt területi bizottsága, amelyet egy hős bolsevik, I. F. Szmirnov (fedőnevén Nyikolaj Lasztocskin) vezetett, Külföldi Kollégiumot hozott létre az intervenciós katonák közötti agitációs munka folytatására. Sok kommunista, köztük I. F. Szmirnov, a francia Jeanne Labourbe és mások áldozatul estek az intervenciós hóhéroknak.

A bolsevikoknak az ellenség hátszágában végzett munkája meghozta eredményeit. A fekete-tengeri francia flottában felkelés tört ki. A külföldi csapatok soraiban forrongás kezdődött: a katonák hazaszállításukat követelték. 1919 tavaszán az intervenciósok kénytelenek voltak a szovjetország több vidékéről visszavonulni.

„Arra kényszerítettük az antantot, hogy vonja ki az angol és francia csapatokat. Ez volt a legnagyobb győzelmünk, amelyet az antanton arattunk. Elvettük a katonáit.” (Lenin Művei. 30. köt, 201. old.)

3. *A III., a Kommunista Internacionálé megalakulása.*
A párt VIII. kongresszusa.
A második pártprogram

A nyugat-európai forradalmi fellendülés nagy segítségére volt a szovjethatalomnak. A munkások tömegsztrájkjai sok kapitalista országban a burzsoáziával való fegyveres összeütközésbe csaptak át. 1919 tavaszán Magyarországon és Bajorországban tanácsköztársaság jött létre. Kibontakozott a gyarmati népek nemzeti felszabadító harca.

Az Októberi Forradalom gyökeresen megváltoztatta a helyzetet a nemzetközi munkásmozgalomban. Új szakaszba lépett a harc a III. Internacionálé megteremtéséért. 1918 januárjában tanácskozássra ültek össze Petrográdban a szocialista pártok baloldali csoportjai, és elhatározták, hogy összehívják az internacionalisták nemzetközi konferenciáját. Az év folyamán több kapitalista országban Kommunista Párt alakult.

1918 december végén–1919 január elején zajlott le a Német Kommunista Párt alakuló kongresszusa. Alapítói a német és a nemzetközi munkásmozgalom kiemelkedő alakjai: Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg, Franz Mehring és Wilhelm Pieck. Liebknechtet és Luxemburgot nem sokkal ezután vadállati kegyetlenséggel meggyilkolták a német imperializmus bérencei. Kommunista Párt alakult Argentínában, Finnországban, Ausztriában, Magyarországon, Lengyelországban. Sok kapitalista országban kommunista csoportok és baloldali szocialista szervezetek alakultak. Lehetővé vált végre annak a feladatnak a megoldása, amelyet Lenin már az első világháború idején kitűzött: a III., a Kommunista Internacionálé létrehozása. 1919 januárjában folyt le Petrográdban az internacionalisták képviselőinek tanácskozása. A tanácskozás Lenin javaslatára felhívta a világ összes kommunista pártjait és baloldali szocialista csoportjait, hogy vegyenek részt a Kommunista Internacionálé alakuló kongresszusán.

1919 március elején zajlott le Moszkvában a Kommunista Internacionálé I. kongresszusa, amelyen 30 ország kommunista pártjainak és baloldali szocialista szervezeteinek küldöttei vettek részt. A kongresszus munkáját a nemzetközi proletariátus vezére, Lenin irányította. A kommunista pártok I. kongresszusa kimondta a III., a Kommunista Internacionálé megalakulását,

jóváhagyta Leninnek a burzsoá demokráciáról és a proletariátus diktatúrájáról szóló téziseit, elfogadta a Komintern platformját, és kiáltványban felhívta a világ proletárjait, hogy minden országban vívjanak elszánt harcot a proletárdiktatúráért, a tanácsok győzelméért. A Komintern létrehozásával a marxizmus-leninizmus óriási győzelmet aratott a szociálreformizmuson. A nemzetközi proletariátus legjobb forradalmi erői felsorakoztak a kommunista internacionalizmus zászlaja alá.

1919. március 18-a és 23-a között ülésezett az OK(b)P VIII. kongresszusa, amely több mint 300 000 párttagot képviselt. A kongresszus megvitatta a Közponi Bizottság beszámolóját, az OK(b)P programjának tervezetét, a katonai helyzetet és a katonai politikát, a falusi munkát és a párt szervezeti kérdéseit.

A VIII. kongresszus *elfogadta a párt új, második programját*, amelyet Lenin vezetésével dolgoztak ki. Összegezte a proletariátus nemzetközi felszabadító mozgalmának legutóbbi szakaszában elért eredményeket. Minthogy a szovjetek országában létrejött a proletariátus diktatúrája, ezzel megoldódott az első pártprogramban kitűzött fő feladat. Új feladatok merültek fel a párt előtt: a proletárdiktatúra államának megszilárdítása, a szocialista társadalom felépítése. Az új program tartalmazta a monopóliumok előtti kapitalizmus marxista-leninista elemzését, amely megvolt az OSZDMP első programjában is, továbbá a kapitalizmus legfelsőbb fokának, az imperializmusnak elemzését, és kifejtette, miért volt elkerülhetetlen és törvényszerű az Októberi Szocialista Forradalom Oroszországban.

Az új program megjelölte a párt feladatait a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet egész időszakára. A program behatóan jellemezte a szovjet demokráciát mint magasabb típusú demokráciát, feltárta a burzsoá demokrácia osztályjellegét és hamis voltát.

Gazdasági téren az új program a szovjethatalom egész gazdasági politikáját meghatározó legfontosabb és legdöntőbb feladatnak az ország termelőerőinek nagyarányú fejlesztését tekintette. A program leszögezte, hogy végig kell vinni a burzsoázia kizsákmányolását, hogy a termelési eszközöket és a forgalom eszközeit egyetemes népi tulajdonná kell tenni, egységes állami terv alapján egyesíteni kell az ország egész gazdasági tevékenységét. Előírta a helyi és a kisipar további szövetkeztetését, állami, pénzügyi támogatását, s a nyersanyag- és tüzelőanyag-ellátás

általános tervébe való bekapcsolását. Ez azt a célt szolgálta, hogy ezek a termelési formák áttérhessenek a magasabb fokú gépesített nagyiparra. A program rámutatott arra, hogy a szocialista termelési mód csak a dolgozók kollegiális fegyelme, maximális öntevékenysége, felelősségtudata és a munkatermelékenység kölcsönös ellenőrzése talaján szilárdulhat meg. Az új, szocialista fegyelem kialakításában döntő szerep jutott a szakszervezeteknek. A program kimondja, hogy a tudományt széles körben fejleszteni kell, közelebb kell hozni a termeléshez, hogy a szovjethatalom ellenőrzése alatt fel kell használni a polgári szakembereket.

A mezőgazdaság területén a program a nagyüzemi szocialista mezőgazdaság megszervezését célzó intézkedéseket javasolt: 1. szovhozok létrehozását; 2. a föld közös megművelését szolgáló társulások és szövetkezetek alakítását és támogatását; 3. az összes megműveletlenül maradt földeknek állami közreműködéssel való bevetését; 4. az összes mezőgazdasági erők mozgósítását a mezőgazdasági kultúra emelése végett; 5. a mezőgazdasági kommunáknak, a közös nagyüzemi gazdálkodás céljából önkéntesen alakult földművesszövetkezeteknek támogatását.

A párt számba vette, hogy a kis egyéni parasztgazdaságok még jó ideig fennmaradnak, s ezért szükségesnek tartotta, hogy a dolgozó parasztoknak nemesített vetőmaggal, trágyával való ellátása útján, az agronómiai ismeretek terjesztése, a felszerelésnek állami műhelyekben való javítása, gépkölcsönző állomások és kísérleti telepek létesítése, talajjavító intézkedések foganatosítása stb. útján igyekezzenek emelni a parasztgazdaságok termelékenységét.

Konkrét intézkedéseket jelöltek meg a munkavédelem és a társadalombiztosítás területén, a lakáskérdés, a nép egészségvédelme, a közoktatás terén.

A program megvitatása során Buharin és Pjatakov ellenezte, hogy jellemezzék benne a premonopolista kapitalizmust és az egyszerű árugazdaságot. Ezzel az ellenvetésükkel lényegében a szocialista forradalom lenini elmélete elleni harcukat folytatták. Azt tartották, hogy az imperializmus nem a kapitalizmus fejlődésének egy foka, hanem külön társadalmi és gazdasági alakulat. Buharin és követői azt hangoztatták, hogy az imperializmus összeegyeztethetetlen a premonopolista gazdasági alakulatokkal. A „tisztá imperializmusnak” ebből az antileninista elméletéből

az következett, hogy az imperializmus korszakában csak „tisztá” proletárforradalom lehetséges, vagyis olyan, amelyben a proletariátus egyedül áll szemben a burzsoáziával, amelyben nincsenek sem antifeudális mozgalmak, sem nemzeti felszabadító háborúk. Buharin és Pjatakov abból a mensevik, trockista elméletből indult ki, amely tagadja a parasztság szerepét a szocialista forradalomban, a szocializmus építésében. Ez az álláspont a gyakorlatban megfosztja a proletariátust szövetségesétől, és végső soron elveti a proletariátus diktatúráját.

Lenin szembeszállt Buharinnal és követőivel. Rámutatott a Buharin-féle javaslat politikai ártalmasságára.

„Tiszta imperializmus – mondotta Lenin – kapitalista alapzat nélkül nem volt soha, sehol sincs és nem is lesz soha.”
(*Lenin Művei*. 28. köt. 159. old.)

A program megvitatása során komoly nézeteltérések támadtak a nemzeti kérdésben. Buharin és Pjatakov ellenezte a nemzetek olyan önrendelkezési jogának elismerését, amely az állami különválás jogát is magában foglalja. Lenin leleplezte Buharin és Pjatakov antibolsevik javaslatát, és kimutatta, milyen végzetes következményei lennének e javaslat elfogadásának. A párt és a szovjethatalom helyes nemzetiségi politikájával leküzdötte a nemzetiségek bizalmatlanságát, amelyet a földesurak és a burzsoázia gyarmati elnyomással keltettek, és lerakta a népek barátságának alapjait. Buharin és Pjatakov javaslata újra bizalmatlanságot keltett volna a nemzetiségekben, s ártott volna a szovjetország nemzetközi befolyásának is, mert az imperialisták azzal kezdték volna rágalmazni Szovjet-Oroszországot, hogy visszaállítja a régi elnyomó és hódító nemzetiségi politikát.

„Márpedig, ha tagadjuk a nemzetek önrendelkezésének elvét – mondotta Lenin –, ilyen színe lehet a dolognak . . .

Azt, ami van, lehetetlen el nem ismerni: az maga kényszeríti ki az elismerést. A proletariátus és a burzsoázia elhatárolódása a különböző országokban sajátos utakon megy végbe. Ezen az úton a legóvatosabb módon kell eljárnunk. Kiváltképp óvatosnak kell lennünk a különböző nemzetek irányában, mert nincs rosszabb, mint valamely nemzet bizalmatlansága.” (Ugyanott, 169. old.)

A kongresszus mindkét kérdésben – az imperializmus jellegének kérdésében és a nemzeti kérdésben – elvetette az antileninista javaslatokat, és jóváhagyta a párt lenini programját. A program jellemezte a Nagy Októberi Szocialista Forradalom eredményeként bekövetkezett korszakot, a nemzetközi osztály-erőviszonyokat, a proletárállamot mint új típusú államot, a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet fő törvényszerűségeit. Ez volt az egész világtörténelemben a szocialista társadalom felépítésének első programja.

A kongresszuson felmerült kérdések közül az egyik legfontosabb a középparasztsághoz való viszony volt. Az erről szóló beszámolót Lenin tartotta. Meghirdette a középparasztsággal való szilárd szövetség politikáját. Az Októberi Forradalom eredményeképpen a középparasztság lett a parasztság legnagyobb rétege. Különleges bánásmódot igényelt. A földesurakat és a tőkéseket teljesen kisajátították, a kulákok ellenállását elfojtották, a középparasztsággal szemben viszont nem volt megengedhető semminemű erőszak. A középparasztsággal meg kell férti, meg kell nyerni a bizalmát, le kell küzdeni ingadozását és be kell vonni a szocialista építésbe. „Az erőszak a középparasztsággal szemben – mondotta Lenin – a legnagyobb mértékben káros. (Ugyanott, 208. old.) A Szovjet Köztársaság létrejötte utáni első időben, amikor a középparasztt ingadozott, a középparasztság semlegesítésének politikája volt az egyetlen helyes politika. Az új körülmények között azonban, amikor az ellenforradalom első nagy támadását visszaverték, amikor megszilárdult a szovjetek hatalma és a szocialista építés feladatai kerültek napirendre, a semlegesítés politikája már túlhaladott álláspont volt. A középparasztt a szovjethatalom felé fordult. A középparaszttot be kellett vonni a szocialista társadalom megteremtésébe. Szocializmust építeni csak a középparasztsággal – az akkori idők parasztságának zömével – való szövetség útján lehetett.

„A szocialista építés olyan szakaszába értünk – mondotta Lenin –, amikor konkrétan, részletesen ki kell dolgozni azokat a falusi munka tapasztalatai alapján kipróbált irányelveket és utasításokat, amelyeknek vezérfonalul kell szolgálniuk nekünk ahhoz, hogy a középparaszthoz való viszonyunkban a *tartós szövetség talajára álljunk...*” (Ugyanott, 136–137. old.)

A kongresszus Lenin beszámolója alapján határozatot hozott, amely szerint a párt új politikára tér át: *a szegényparasztságra támaszkodva, tartós szövetségre lép a középparasztsággal* a kulákok és a szovjethatalom összes osztályellenségei elleni harc, a szocialista építés céljából. A kongresszus megkövetelte minden szovjet- és pártmunkástól, hogy kísérje figyelemmel a középparaszt szükségleteit, tudjon különbséget tenni a középparaszt és a kulák között, folytasson a kulák ellen tántoríthatatlan harcot, fokozatosan és tervszerűen vonja be a középparasztot a szocialista építésbe, engedményeket téve neki a szocialista reformok végrehajtási módjainak megválasztásában.

Lenin így fogalmazta meg a proletariátus és a középparaszt-ság szövetségére való áttérés jelentőségét:

„A proletárdiktatúra sajátos formájú osztályszövetség a proletariátus, a dolgozók élcsapata és a dolgozók nagyszámú nem-proletár rétege (kispolgárság, kistulajdonosok, parasztság, értelmiség stb.) vagy azok többsége között – szövetség a tőke ellen, szövetség a tőke teljes megdöntésére, a burzsoázia ellenállásának és restaurációs kísérleteinek teljes elnyomására, a szocializmus végleges megteremtésére és megszilárdítására.” (Ugyanott, 387. old.)

Lenin gazdagította a proletárdiktatúra elméletét, tovább fejlesztette a párt elméletét és politikáját a parasztkérdésben.

A kongresszusnak az a határozata, amelyet a középparasztsággal, a parasztság zömével való szövetségről hozott, igen nagy mértékben előmozdította az összes dolgozók tömörítését az intervenciósök és a fehérgárdisták elleni harcra, a szocializmus építésére. Lenin a középparasztsággal való szövetség létrehozásáról szólva a kongresszuson hangsúlyozta, hogy „ezzel a feladattal meg fogunk birkózni, és akkor a szocializmus teljességgel legyőzhetetlen lesz”. (Ugyanott, 213. old.)

Nagy helyet foglalt el a kongresszus munkájában a katonai kérdés. Habár az országnak sikerült visszavernie a minden oldalról jövő eszeveszett támadást, az antant újabb támadásainak veszélye nem múlt el. Ellenkezőleg, a kongresszusnak már voltak adatai az intervenciósök és a fehérgárdisták újabb, keleti támadásáról.

A kongresszusig már kialakult az úgynevezett „katonai ellen-

zék". Ebbe a csoportba tartoztak egyes volt „baloldali kommunisták”, akik a katonai kérdésben is szembeszegültek a párt politikájával. Olyanok is akadtak, akik semmiféle kapcsolatban nem álltak az ellenzéki csoportosulásokkal. Az ellenzék nem értett egyet azzal, hogy a hadseregben vasfegyelmet vezessenek be, és hogy felhasználják a régi katonai szakemberek tapasztalatait. A hadsereg irányításában és a hadviselésben a partizánharc módszereinek fenntartása mellett kardoskodott.

A „katonai ellenzék” téves nézeteket vallott a hadseregben folyó pártmunkáról is. Azt javasolta, hogy terjesszék ki a hadseregbeli alapszervezetek jogait, bízzák rájuk a harctevékenység vezetését, szüntessék meg a politikai szerveket, alakítsanak hadsereg-pártbizottságokat. A „katonai ellenzék” azokat a tapasztalatokat, amelyeket akkor szereztek a pártmunkában, amikor a Vörös Hadsereg az önkéntesség alapján épült fel, vagyis a partizánosztatok és a területiális szervezetek időszakának tapasztalatait mechanikusan átvitte a proletárállam reguláris hadseregére. Javaslatának megvalósítása nem erősítette, hanem gyöngítette volna a hadsereg harci erejét.

A küldöttek elvetették a „katonai ellenzék” javaslatait, s egyúttal szembehelyezkedtek Trockijjal, aki semmibe vette a hadsereg pártvezetését, és vakon bízott a régi katonai szakemberekben, jóllehet nyilvánvalóan árulók is voltak köztük. A küldöttek tiltakoztak az ellen, hogy a hadseregbe osztályszempontokra való tekintet nélkül mindenkit bevonultassanak, mert ez a hadsereg egyes alakulatainak politikai állhatatlanságához vezetett.

Lenin erélyesen szembeszállt a „katonai ellenzékkel”. Kijelentette, hogy a párt Központi Bizottsága megoldja az összes fontos katonai kérdéseket, ezekben a kérdésekben megfelelő határozatokat hoz és ellenőrzi végrehajtásukat. Caricin védőinek 1918-ban tanúsított példátlan hősiességéről szólva, egyszersmind rámutatott a 10. hadsereg parancsnokságának hibáira is, nevezetesen a katonai szakemberek lebecsülésére, a partizánkodás eltűrésére, ami rengeteg áldozatba került. Vasfegyelem nélkül, mondta Lenin, nem lehetséges ütőképes Vörös Hadsereg, különösen olyan paraszti országban, mint amilyen Oroszország volt. Lenin ragaszkodott a polgári hadtudomány eredményeinek felhasználásához, a katonai szakemberek bevonásához, de egyben rámutatott arra, hogy tevékenységüket fokozottabb politikai ellenőrzésnek kell alávetni.

A kongresszus egyhangúlag elfogadta a katonai kérdésről szóló határozatot, melynek alapja a hadsereg építésének és tevékenységének fő elve volt: az, hogy az ország összes fegyveres erőit a párt vezeti. A kongresszus elítélte azt a kísérletet, hogy a partizáncsapatokat szembeállítsák egy központilag irányított és magas fokú katonai fegyvellemmel rendelkező reguláris hadsereggel.

A határozat különös nyomatékkal hangsúlyozta a politikai biztosok szerepét.

„A hadseregben a politikai biztosok nemcsak speciális és közvetlen képviselői a szovjethatalomnak, hanem elsősorban pártunk szellemének, fegyelmezettségének, szilárdságának és a kitűzött cél megvalósításáért vívott harcban tanúsított bátorságának hordozói.” (Az SZKP ... határozatai. I. rész. 506. old.)

Határozatot hoztak arra, hogy meg kell alakítani a köztársaság Forradalmi Katonai Tanácsának politikai osztályát, s erre bízták a Vörös Hadseregben folyó pártpolitikai munka irányítását.

A határozatnak a gyakorlati intézkedéseket magában foglaló részében a kongresszus kimondta, hogy szigorúan meg kell tartani a kizárólag dolgozókra szorítókozó osztálymozgósítás elvét, s külön munkaszázaljakban kell elkülöníteni a kulák és egyéb elősdi elemeket; hogy be kell vonni a katonai szakembereket, s a politikai biztosok révén erős pártpolitikai ellenőrzést kell felettük gyakorolni; hogy fokozni kell a proletárok és félproletárok köréből származó parancsnoki kar kialakítását stb. Ezek a pontok a katonai politika Trockij-féle elferdítése ellen irányultak.

A kongresszus a pártépítésről szóló határozatban megjelölte a párt központi intézményeinek megerősítésére szánt intézkedéseket, meghatározta a Központi Bizottság belső szerkezetét. A Központi Bizottság keretében Politikai Iroda, Szervező Iroda és Titkárság alakult. A VIII. kongresszus megbízta a Központi Bizottságot, hogy kísérje figyelemmel s ne engedje romlani a párt szociális összetételét, nagyon válogassa meg a tagfelvételnél a nem munkás és nem paraszt származású elemeket. Figyelembe véve, hogy a párttagok tízezrei kerültek az államapparátusba, a kongresszus leszögezte, hogy erélyes harcot kell vívni a töme-

gektől való elszakadás és a bürokratikus tendenciák veszélye ellen. Határozatot hozott az összes párttagok regisztrálásának megszervezésére. Ez valójában párttisztítást jelentett. Nagy figyelmet fordítottak a pártfegyelem megszilárdítására. „...Jelenleg a pártban egyenesen katonai fegyelemre van szükség” – állapította meg a határozat.

A pártépítés terén nagy jelentőségre tettek szert a nemzeti-ségi vidékek pártszervezetei. 1918 második felében és 1919 elején megalakult Turkesztán, Ukrajna, Litvánia, Belorusszija, Lettország, Észtország Kommunista Pártja, Besszarábia területi szervezete. Ezzel kapcsolatban felmerült egy elvi kérdés: milyen alapon tartozzanak a nemzetiségi vidékek pártszervezetei az Oroszországi Kommunista Párthoz.

A lenini irányvonal az volt, hogy mindezek a nemzetiségi szervezetek az egységes Oroszországi Kommunista Párt részei legyenek. A VIII. kongresszus a leghatározottabban ellenezte, hogy önálló kommunista pártok föderációját hozzák létre, és leszögezte, hogy egységes, centralizált Kommunista Pártra van szükség, egységes Központi Bizottsággal az élén, amely a párt egész munkáját irányítja. A nemzeti szovjetköztársaságok kommunista pártjainak központi bizottságai a területi pártbizottságok jogait élvezik, és alá vannak rendelve az OK(b)P Központi Bizottságának. E határozat alapján 1920-ban a Kaukázusontúl – Azerbajdzsán, Grúzia, Örményország – bolsevik szervezetei átalakultak Azerbajdzsán, Grúzia és Örményország kommunista pártjaivá.

A nemzeti szovjetköztársaságok kommunista pártjainak, mint az OK(b)P szerves alkotórészeinek létrehozása új szakasz a pártnak a proletár nemzetköziség lenini elve alapján való építésében, és a soknemzetiségű szocialista köztársaság pártépítésének példaképeként szolgált.

A szervezeti kérdésről szóló határozatban a kongresszus szembefordult a Szapronov–Oszinszkij-féle opportunisták csoporttal, amely tagadta a párt vezető szerepét a szovjet államban. A határozat megállapította, hogy a pártnak a szovjetekben folytatott önfeláldozó munkával, azzal, hogy a szovjetek minden vezető helyére odaadó kommunistákat állít, osztatlan politikai uralmat kell kivívnia a szovjetekben. Valamennyi szovjetintézményben a legszigorúbb pártfegyelemnek alávetett pártfrakciók alakultak. „A párt arra törekszik – mondja a határozat –, hogy *irá-*

nyítsa a szovjetek tevékenységét, de nem arra, hogy helyettesítse őket.” (Ugyanott, 519. old.)

A kongresszus üdvözölte a III., Kommunista Internacionálé megalakulását, és fenntartás nélkül csatlakozott platformjához.

Az OK(b)P VIII. kongresszusának óriási jelentősége volt. Az itt elfogadott új pártprogram a szocializmus építésének programja volt. A kongresszus határozatai lehetővé tették a proletariátus és a parasztság katonai és politikai szövetségének megszilárdítását, a Vörös Hadsereg megerősítését.

A párt új programja a szocialista építés világos perspektívájával vértette fel a munkásokat és a parasztokat, lelkesítette őket az új társadalmi rend győzelméért való önfeláldozó harcra.

A program választ adott a világ dolgozóinak kérdéseire: hogyan győzött a szocialista forradalom, miért elkerülhetetlen ez a forradalom, miben rejlik az ereje. Lenin a program nemzetközi jelentőségéről szólva hangsúlyozta:

„... programunk egyszerű lefordítása lesz a legjobb válasz arra a kérdésre, hogy mit végzett az Oroszországi Kommunista Párt, amely a világproletariátus egyik osztaga. A mi programunk lesz a leghatásosabb anyag a propaganda és az agitáció számára, az a dokumentum lesz, amelynek alapján a munkások azt mondják majd: »Ezek a mi elvtársaink, ezek a mi testvéreink, ott a mi közös ügyünkön munkálkodnak.«” (Lenin Művei. 29. köt. 220. old.)

1919 márciusában elhunyt J. M. Szverdlov, a párt kiemelkedő személyisége. A párt az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság elnöki tisztébe M. I. Kalinyint, a régi bolsevikot jelölte, aki nagy tapasztalatokat szerzett a sokéves forradalmi proletárharcban, és jól ismerte a falu életét.

4. Döntő fordulat a polgárháború menetében. *Kolcsak és Gyenyikin leverése*

A VIII. pártkongresszus munkájának befejeződése egybeesett az antant és a fehérgárdisták újabb hadjáratának kibontakozásával. Az oroszországi ellenforradalom – az intervenciók fedezete alatt és támogatásukkal – folytatta sok ezer főnyi hadse-

regének megszervezését. Leginkább Szibériában erősödött az ellenforradalom. Szibériába, Kolcsakhoz áramlottak mindazok az erők, amelyek ellenségesen álltak szemben a szovjethatalommal. Kolcsak kezén volt az Urál és az uráli ipar. Az eszerek és a mensevikek, akik hatalomra segítették Kolcsakot, továbbra is támogatták őt. Az angol, francia, japán és amerikai imperialisták szakadatlanul küldték a fehérgárdistáknak a fegyvert, a lőszert, a katonai felszerelést.

Kolcsak támadását támogatták a déli, a nyugati és az északi ellenforradalmi csapatok, amelyeket szintén segítettek és támogattak az intervenciósök. A fő csapást Kolcsak csapatai mérték, amelyek a Volga felé szándékoztak előnyomulni, hogy ott egyesüljenek Gyenyikinnel, s együttes támadást indítsanak Moszkva ellen.

1919 március elején Kolcsak hadserege támadásba lendült. A szovjet csapatok frontja megbomlott. A Vörös Hadsereg kénytelen volt feladni Ufát. Fehérgárdista egységek a Volga felé törtek előre. Délen Gyenyikin tábornok elfoglalta a Donyec-medence egy részét. Az ország elvesztette szénbázisát. Májusban Jugyenyics támadást indított Petrográd ellen. A Baltikumban a fehérgárdisták az angol hajóhad segítségével, német egységekre támaszkodva, szintén támadni kezdtek. A lengyel hadsereg, amelyet az antant hozott létre és szerelt fel, benyomult Litvániába és Belorusszijába. Északról Miller fehérgárdista tábornok hadserege, valamint az angol, az amerikai és a francia intervenciósök alakulatai támadtak. Így tehát az ellenforradalom összes erői támadásba lendültek.

Szovjet-Oroszország ismét ellenséges gyűrűbe került. 1919. április 11-én a Központi Bizottság jóváhagyta „Az Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt Központi Bizottságának irányelveit a keleti front helyzetével kapcsolatban”, amelyeket Lenin fogalmazott meg. Az irányelvek képet adtak a köztársaság katonapolitikai helyzetéről, és hangsúlyozták a keleti front döntő jelentőségét. A Központi Bizottság felszólította a pártszervezeteket és a szakszervezeteket, minden erejükkel azon legyenek, hogy a munkásosztály legszélesebb rétegeit bevonják az ország aktív védelmébe.

A keleti frontra irányítottak több mint 15 000 kommunistát. A Komszomol meghirdette tagjainak első összoroszországi mozgósítását, és több mint 3000 komszomolistát küldött a frontra.

A szakszervezetek több mint 60 000 munkást mozgósítottak. A kommunisták érkezése, akiknek zöme petrográdi, moszkvai, ivanovo-voznyeszenszki és tveri munkás volt, lelket öntött a hadseregbe. A Vörös Hadsereg pártsejtjei és politikai osztályai megszilárdultak, javult a harcosok politikai nevelése.

A párt Központi Bizottságának felhívására a munkásosztály tömeges munkahőstettekkel válaszolt. A termelésben dolgozó kommunisták voltak a munkahőstettek kezdeményezői és szervezői. A munkástömegek körében született meg a társadalmi munka új formája: a kommunista szombatok. 1919. április 12-én, szombaton a moszkvai rendező pályaudvar fűtőházának kommunista dolgozói I. J. Burakovnak, a pártsejt elnökének javaslatára túlóráztak, és megjavítottak három mozdonyt. Az első kommunista szombatot szervező kommunisták kezdeményezését felkarolták a fűtőház munkásai. Május 10-én a Moszkva-Kazany vasút alkerülete kommunistáinak és szimpatizánsainak közgyűlésén hozott határozat alapján megszervezték az első tömeges kommunista szombatot. A párt támogatta a munkásoknak ezt a kezdeményezését. A kommunista szombatok az egész országban elterjedtek.

Lenin *nagy kezdeményezésnek* nevezte a kommunista szombatokat. Úgy értékelte őket, mint a dolgozók tudatos, önkéntes, odaadóan hősiess munkáját, mint a kommunizmus tulajdonképeni kezdetét. Csak a munkásoknak a hátszországban kifejtett hősiess munkája nyújtott lehetőséget arra, hogy a Vörös Hadsereget ellássák mindennel, amire szüksége volt, mindenekelőtt fegyverrel és hadfelszereléssel.

A párt Központi Bizottsága és a kormány utasítására a parancsnokság kidolgozta a Vörös Hadsereg ellentámadásának tervét. A döntő csapást a keleti frontnak Frunze parancsnoksága alatt álló déli csoportja mérte az ellenségre. A déli csoport Forradalmi Katonai Tanácsának tagja volt Kujbisev is. Ebbe a csoportba tartozott Csapajev legendás hírű hadosztálya, amelynek D. A. Furmanov volt a politikai biztosa. 1919 április végén a déli csoport ellentámadásba ment át, és megsemmisítő vereséget mért az ellenségre. Létrejöttek a feltételek Kolcsak teljes leveréséhez, az Urál és Szibéria felszabadításához.

Az ellenség leverésére kidolgozott terv megvalósítása befejezéséhez közeledett. Ez lehetővé tette, hogy a csapatok egy részét átdobják Petrográd alá és a déli frontra. Trockij, aki a köztár-

saság Forradalmi Katonai Tanácsának elnöke volt, a döntő pillanatban azt javasolta a keleti front parancsnokságának, hogy állítsa le a támadást. Ez lehetőséget adott volna Kolcsaknak hadserege újjászervezésére. Leninnek kellett közbelépnie. Lenin ragaszkodott ahhoz, hogy még a tél beállta előtt feltétlenül szabadítsák fel az Urált. A Központi Bizottság elvetette Trockij javaslatát, és utasítást adott a támadás folytatására. A vöröscsapatok az egész keleti fronton támadásba lendültek. 1919 nyarának végén már nem Kolcsak részéről fenyegetett a fő veszély.

Szibériában és a Távols-Keleten a partizánok szüntelenül zaklatták a fehérgárdista csapatokat és az intervenciósokat. Elkeseredett csatákat vívtak ellenük, vonatokat siklattak ki, fogságba esett vöröskatonákat szabadítottak ki. A partizánmozgalmat, a munkások sztrájkharcait Kolcsak hátszországában a párt illegális bizottságai irányították.

Mindez elősegítette a Vörös Hadsereg sikereit.

A Vörös Hadsereg által a keleti fronton indított támadás megghiúsítására az ellenforradalom támadásba lendült Petrográd alatt, Jugyenyics fehérfinnek és észt fehérgárdista alakulatok támogatását élvező csapatai a város közvetlen közelébe jutottak.

Az OK(b)P Központi Bizottsága intézkedett Petrográd védelméről: elrendelte a kommunisták, a komszomolisták és szakszervezeti tagok mozgósítását a petrográdi frontra, és megszüntette a Petrográdban mozgósított kommunistáknak a keleti frontra való küldését. Ámde a petrográdi Honvédelmi Bizottság, amelynek élén Zinovjev állt, nem tette meg a szükséges lépéseket, hanem elrendelte a Petrográd védelmére dolgozó üzemek evakuálását, sőt a flotta elsüllyesztését is fontolóra vette. A Honvédelmi Tanács Lenin javaslatára kategorikusan megtiltotta a petrográdi üzemek és más javak evakuálását.

A fehérgárdista parancsnokság a hátszország felől mért csapással próbálta támogatni a fronton indított támadását. A „Krasz-naja Gorka”, a „Szeraja Losagy” és az „Obruscsov” erődben lázadás tört ki, amelyet az antant ügynökei szerveztek. A lázadók tüzet nyitottak Kronstadtra. A lázadás leverésére szervezett alakulat a Balti Flotta támogatásával megrohamozta az erődöket. A lázadókat leverték. Jugyenyics Petrográd elleni támadása megghiúsult.

Lenin a Kolcsakon aratott győzelem alkalmából 1919 augusz-

tusában levelet intézett a munkásokhoz és parasztokhoz. Összefoglalta e győzelem fő tanulságait, amelyeket le kell vonni, hogy az országot biztosítani lehessen egy Kolcsak-féle hadjárat megismétlődése ellen: 1. hatalmas Vörös Hadseregre van szükség; 2. a szovjet állam nem tudja eltartani a hadsereget és a munkásokat gabona nélkül, ezt a gabonát tehát a parasztságnak kölcsön kell adnia; 3. fenn kell tartani a forradalmi rendet, és lelkiismeretesen végre kell hajtani a szovjethatalom törvényeit és rendeleteit; 4. bűn megfélekezni arról, hogy Kolcsakot a menlevelek és az eszközök segítették a világra, s hogy nyíltan támogatták; 5. az ellenség legyőzéséhez a munkások és a parasztok szilárd szövetségére van szükség. „Könyörtelen harc a tőke ellen és a dolgozók szövetsége, a parasztok szövetsége a munkásszállyal – ez a Kolcsak-uralom utolsó és legfontosabb tanulsága” – írta Lenin. (Ugyanott, 578. old.)

Az ellenség leverésében óriási jelentősége volt a szovjethatalom nemzetiségi politikájának. Amint az országot veszély fenyegette, fokozódott a független szovjetköztársaságoknak az a törekvése, hogy egyesítsék erőiket az ellenség elleni harcban. A Központi Bizottság helyeselte ezt a kezdeményezést, és Lenin javaslatára határozatot hozott a szovjetköztársaságok katonai egységéről. 1919. június 1-én az Összoroszági Központi Végrehajtó Bizottság Moszkvában ünnepi ülést tartott, amelyen részt vettek az összes szovjetköztársaságok képviselői. Az Összoroszági Központi Végrehajtó Bizottság határozatot hozott a katonai szövetség megkötésére és egységes parancsnokság létrehozására, a népgazdasági és közlekedési tanácsok, valamint a munkabizottságok egyesítésére.

A szovjet népek összes erőinek egyesülése megsokszorozta az ország védelmi képességét, lehetővé tette az intervenciók és a fehérgárdisták elleni harc fokozódását, s biztosította későbbi szétzúzásukat.

Kolcsak veresége nem vetett véget az intervenciónak. 1919 második felében az intervenciók és a fehérgárdisták délre helyezték át a harc súlypontját: a fő csapást most Gyenyikin hadseregének kellett mérnie.

Churchill, Anglia hadügyminisztere azzal kérkedett, hogy megszervezte a „14 ország hadjáratát” a szovjetország ellen.

Szovjet-Oroszország ismét rendkívül veszélyes helyzetbe került. Szibéria jelentős részét visszafoglalta ugyan a hős Vörös

Hadsereg, de az egész délvidék, valamennyi fontosabb tüzelő-anyagtermelő-vidék – a Donyec-medence, Groznij – Gyenyikin kezén volt. Bakuban az intervenciósök és a muszavatisták garázdálkodtak. 1919. június 30-án elesett Caricin. Gyenyikin parancsot adott hadseregének, hogy vonuljon Moszkva ellen. Gyenyikin a szovjet háterszágban működő „Nemzeti Centrum” nevű ellenforradalmi szervezet támogatására számított. Az összekülvők lázadást akartak kirobbantani, mihelyt az ellenséges hadsereg Moszkvához ér.

A Központi Bizottság levéllel fordult az egész párthoz, az egész országhoz. A levél – amelyet Lenin fogalmazott meg ezzel a címmel: „Mind egy szálig harcra Gyenyikin ellen!” – konkrét programot adott a nép összes erőinek mozgósításához. A déli frontra irányították a párt és a szovjetek vezetőit, a Vörös Hadsereg friss erőit. A déli front csapatai július végén megkezdték az előkészületeket a Gyenyikin elleni támadásra.

Az ellentámadást augusztus elejére tűzték ki. A parancsnokság terve szerint Caricin irányában kellett csapást mérni. Ez először is lehetetlenné tette volna, hogy Gyenyikin átkeljen a Volgán és Kolcsak déli hadseregével egyesüljön; másodszor, Caricin térségében könnyebb volt erősítést átdobni a keleti frontról; harmadszor, ez a támadás fenyegette Gyenyikin Moszkva ellen támadó csapatainak szárnyát, és lehetővé tette, hogy szovjet egységek behatoljanak az ellenség front mögötti területeire.

De a támadás nem járt döntő sikerrel. Jelentős késéssel indult meg a Trockij vezette katonai igazgatás szerveinek nehézsége miatt. Gyenyikin, akinek kémei voltak a déli front vezérkarában, tudott a készülő támadásról, és lépéseket tett a megghiúsítására. Nagy szerepet játszott ebben Mamontov fehérgárdista lovasságának portyázása a déli front mögöttes területein. A portyázás felgöngyölítéséhez több egységet el kellett vonni a frontról. Addigra Gyenyikinnek sikerült megszerveznie egy rohamcsoportot, s ezt Moszkva ellen vetette be. Elfoglalta Kurszkot, Orjolt, és fenyegette Tulát. Még sohasem jutott egyik fehérgárdista hadsereg sem olyan közel az ország központjához, mint 1919 őszén.

Gyenyikin csapataival egy időben támadásba mentek át az összes ellenforradalmi erők, s igyekeztek elvonni a Vörös Hadsereg egységeit a déli frontról. Kolcsak még szét nem vert csa-

patai támadásba mentek át; északon Miller támadott Vologda és Petrozavodszk ellen; Jugyenyics újra előretört Petrográd környékéig. A burzsoá-földesúri Lengyelország csapatai elfoglalták Minszket.

Gyenyikin Moszkva felé való előrenyomulása a déli frontot tette a fő fronttá. Ezekben a kritikus napokban a párt újabb intézkedéseket foganatosított a déli front megerősítésére. A Központi Bizottság szeptemberi plénuma elfogadta Leninnek azt a javaslatát, hogy küldjenek minél több pártmunkást a frontra katonai munkára. A Központi Bizottság határozata alapján a déli frontot két részre osztották: déli és délkeleti frontra. Megalakították a moszkvai megerősített kerület Honvédelmi Bizottságát. A déli frontra további tartalékokat küldtek. A párt Központi Bizottsága körülbelül 30 000 kommunistát küldött a frontra; a Komszomol meghirdette tagjainak második oroszországi mozgósítását: 10 000 komszomolista ment a déli frontra. Szeretefoszlottak a gyenyikinisták ama reményei, hogy a szovjet hátsóországban lázadás tör majd ki: a „Nemzeti Centrum” összeesküvését leleplezték és likvidálták.

A párt, hogy feltöltse sorait, párthetet hirdetett. Csak az ország központi vidékein több mint 200 000 munkás és paraszt lépett be az OK(b)P-be. Óriási sikere volt a párthétnek a hadra kelt seregben. A legderekabb katonák beléptek a pártba. Így feleltek a szovjetország dolgozói a gyenyikinistáknak azokra a fenyegetéseire, hogy szétkergetik a szovjeteket és sorra felakasztják a bolsevikokat. Gigantikus politikai győzelme volt ez a pártnak; világosan megmutatta, hogy a tömegek a kommunistákat követik. „Pártunk tagkönyve – írja beszámolójában az OK(b)P Központi Bizottsága – ilyen körülmények között bizonyos fokig nem volt más, mint jelöltség Gyenyikin bitófájára. Ellenfeleink minden jóslata ellenére, a párthét mindenütt egészen váratlan, ragyogó sikerrel végződött...”

Az a korábbi terv, amely szerint Caricin felől kellett volna a fő támadást indítani, már nem felelt meg az aktuális feladatoknak. Október 15-én a Központi Bizottság Politikai Irodája a következő határozatot fogadta el: „...Tulát, Moszkvát és az oda vezető utakat nem szabad feladni, és a tél folyamán elő kell készíteni az általános támadást... A délkeleti fronton ideiglenesen védelembe kell átmenni a következő feladattal: a) meg kell akadályozni, hogy Gyenyikin egyesülhessen az uráli kozákok-

kal; b) az emberanyag egy részét fel kell szabadítani Tula és Moszkva védelme céljaira.” A többi frontra vonatkozólag a Politikai Iroda azt javasolta a főparancsnokságnak, hogy az északi és a nyugati frontot „elsősorban a Moszkva–Tula térség, másodszorban Petrográd biztonsága szempontjából” vizsgálja meg.

A Vörös Hadsereg a fő csapást a Harkov–Donyec-medence–Rosztov-vonalon mérte az ellenségre. A szovjet csapatoknak a vöröskozákok lovasdandárjából, katonai iskolák hallgatóiból és egy lett hadosztályból alakított rohamcsoporthoz azt a feladatot kapta, hogy verje szét a tiszti önkéntesekből álló válogatott fehér-gárdista alakulatokat. A Kromi–Orjol térségben október 10-től 30-ig lezajlott csatákban a rohamcsoporthoz szétverte a fehér-gárdistákat. A Vörös Hadsereg felszabadította Orjolt. Ezzel egy időben Bugyonnij lovassága tönkrevverte a Skuro–Mamontov-hadtestek fő erejét a Voronyezshez vezető úton. Október 24-én a szovjet csapatok felszabadították Voronyezst. Bugyonnij lovashadteste ekkorra az 1. lovashadsereggé fejlődött, s parancsnokává Sz. M. Bugyonnijt, a Katonai Tanács tagjává pedig K. J. Vorosilovot nevezték ki.

A szovjet csapatok sikerei lehetővé tették, hogy az egész fronton meginduljon a támadás. Ukrajnából és az Észak-Kaukázusból kiszorították az ellenséget. A hátszágban a partizánok tizedelték a gyenyikínistákat. 1919 december végén, a Gyenyikin felett aratott győzelem alkalmából, Lenin levéllel fordult Ukrajna munkásaihoz és parasztjaihoz. Emlékeztetett a Kolcsak ellen vívott harc tanulságaira, s rámutatott arra, hogy a szovjet-hatalom nem juthatott volna győzelemre, ha az ország összes népei nem lépnek szövetségre egymással. „Aki megbontja a nagyorosz és az ukrán munkások és parasztok egységét és legszorosabb szövetségét – írta –, az a Kolcsakokat, a Gyenyikíniket, a világ kapitalista rablóit segíti.” (*Lenin Művei*. 30. köt. 292. old.) Lenin megmagyarázta, hogy a kommunisták a nemzeteknek a teljes bizalmon és testvéri együttműködésen alapuló önkéntes szövetségére törekednek.

A Vörös Hadsereg Petrográd környékén is győzelmet aratott. Jugyenyics csapatai vereséget szenvedtek. Katonáik nagy része fogságba esett.

1919 decemberében ült össze a VIII. pártkonferencia, amelynek nagy szerepe volt a párt erősítésében és tömegkapcsolatainak megszilárdításában. A konferencia elfogadta a hatalmon le-

vő párt első szervezeti szabályzatát, amelyet a Központi Bizottság a VIII. pártkongresszus határozata alapján dolgozott ki.

A szervezeti szabályzatba bevettek egy pontot arról, hogy a pártszervezet alapja a pártsejt, amelynek megalakításához legalább három tag szükséges. A pártba belépni kívánók számára tagjelöltségi időt szabtak ki, hogy a tagjelölt megismerkedhesen a párt programjával és taktikájával, és hogy a pártszervezet megvizsgálhassa a belépő személy egyéni tulajdonságait. A szervezeti szabályzatnak új pontja volt a szovjetintézményekben és a párton kívüli szervezetekben működő frakciókról szóló pont is.

Különösen nagy jelentőségűek voltak a konferenciának „Az ukrainai szovjet politikáról” és „Az ukrainai szovjethatalomról” szóló határozatai. A Központi Bizottságnak Lenin által megfogalmazott s a konferencia által jóváhagyott határozata hangsúlyozta: „Következetesen érvényesítve a nemzetek önrendelkezésének elvét, a Központi Bizottság szükségesnek tartja újból megerősíteni, hogy az OKP az USZSZK önállóságának elismerése mellett van.” (Az SZKP ... határozatai. I. rész. 534. old.)

A határozat hangsúlyozta, hogy az összes szovjetköztársaságoknak a legszorosabb szövetségben kell harcolniuk az imperiaлизм ellen, s rámutatott arra, hogy e szövetség formáinak meghatározása maguknak az ukrán munkásoknak és dolgozó parasztoknak a feladata; pillanatnyilag az OSZFSZK és az USZSZK közötti viszony föderációs kapcsolat.

A határozat leszögezte, hogy az agrárpolitikában különös figyelmet kell fordítani a szegény- és a középparasztság érdekeire: fel kell számolni a Gyenyikin által visszaállított földesúri földtulajdont, a földet át kell adni a föld nélküli és a kevés földdel rendelkező parasztoknak; szovhozokat kell létesíteni, de csak a feltétlenül szükséges méretekben, szem előtt tartva a parasztság érdekeit; a parasztoknak kommunákba, artelekbe stb. való tömörítésében nem szabad megengedni semmiféle kényszert. A párt sürgette, hogy a szegény- és a középparasztságot szélesebb körben vonják be az államigazgatásba, hárítsanak el minden akadályt az ukrán nyelv és kultúra szabad fejlődésének útjából.

A VIII. konferenciának az ukrainai szovjethatalomról szóló határozata nagy segítséget nyújtott Ukrajna kommunistáinak, és szorosabbra fűzte a népek barátságát.

1919 decemberében ült össze a szovjetek VII. kongresszusa.

A kongresszus ismét azzal a javaslattal fordult Anglia, Franciaország, az Egyesült Államok, Olaszország és Japán kormányához, hogy együtt és külön-külön haladéktalanul kezdjenek béketárgyalásokat. A szovjet kormány béketárgyalásokat javasolt a kis országoknak is függetlenségük elismerése mellett. Észtország, később pedig Lettország és Finnország beleegyezett a béketárgyalásokba.

Gyenyikin szétfűzése után lehetőség nyílt a szovjetországot körülvevő ellenforradalmi gyűrű más láncszemeinek likvidálására. Először is Kolcsakot verték le végérvényesen. Csapatait megsemmisítették, magát a „legfelső kormányzót” pedig foglyul ejtették. Kolcsakot elítélték és főbe lőtték. Befejeződött a turkesztáni frontok végleges likvidálása.

A Vörös Hadsereg győzelmei segítették a kaukázusontúli dolgozókat az intervenciók elleni harcukban. A Vörös Hadseregnek a kaukázusi fronton harcoló egységei 1920 tavaszán a Kaukázusontúl határaihoz közeledtek. Amint Azerbajdzsán dolgozói tudomást szereztek a Vörös Hadsereg közeledéséről, felkeltek az azerbajdzsáni burzsoázia ellen. 1920 februárjában Bakuban illegálisan megtartották Azerbajdzsán Kommunista (bolsevik) Pártjának I. kongresszusát. A kongresszus határozatot hozott a burzsoázia elleni fegyveres felkelés megindítására. A Vörös Hadsereg csapatai Azerbajdzsán dolgozóinak kérésére a felkelők segítségére siettek. 1920. április 28-án Baku szovjet város lett. Az intervenciók elűzésében, Azerbajdzsán belső ellenforradalmi erőinek szétfűzésében, az azerbajdzsáni szovjethatalom megteremtésében és megszilárdításában vezető szerepük volt a párt lenini irányvonalát követő elvtársaknak: G. K. Ordzonikidzének, Sz. M. Kirovnak, A. I. Mikojannak, N. N. Narimanovnak. 1920 novemberében felkeltek Örményország munkásai és parasztjai. 1921 februárjában Grúzia dolgozói megdöntötték a men-sevikeket. A Kaukázusontúl szovjet területté vált. A „14 ország hadjárata” kudarccal végződött.

A szovjet nép hangulatát kifejezve Majakovszkij így gúnyolódott az intervenciók és a fehérgárdisták megbukott kalandján:

Blokáddal gyötörtek,
Petrográdra törtek,
Dúdolták, hogy: tente,
Jön már az „entente” . .

S jött a sok toborzott,
Jöttek von-der-Goltzok.
Kapott bőven tankot,

Shillinget meg frankot
Gaz Petljura-fattyá,
Mamontov meg Skuro . . .
Népszövetség adta,
S lett belőle – tőrő.

5. A párt IX. kongresszusa.

A földesúri-burzsóá Lengyelország és Vrangel seregeinek szétzúzása.

Az intervenció és a polgárháború vége

A szovjet állam az intervenciósök és a fehérgárdisták leverése után átmenetileg lélegzethez jutott. Az antant kénytelen volt feloldani a blokádot. Az antant Legfelsőbb Tanácsa 1920 januárjában megengedte az árucserét Szovjet-Oroszországgal. A balti államokkal való békekötés és a blokád megszüntetése könnyítette a szovjetek országának gazdasági helyzetén.

A párt és a szovjet kormány állhatatosan fáradozott azon, hogy a lélegzetvételi szünetet a kapitalista országokkal való állandó békés egymás mellett éléssé tegye. Békés körülmények között a szovjetország, hangoztatta Lenin, inkább bebizonyíthatja, hogy fölényben van a kapitalizmussal szemben, forradalmasítóbb hatással lehet más országok dolgozó tömegeire.

„...az imperialisták a háború segítségével csapták be a dolgozó tömegeket – mondotta Lenin –, e mögé rejtették az igazságot Szovjet-Oroszországról; ezért bármilyen béke százszor nagyobb és szélesebb utat nyit befolyásunk számára”. (*Lenin Művei*. 30. köt. 457. old.)

A rövid lélegzetvétel lehetővé tette, hogy a párt nagyobb erőket csoportosítson át a gazdasági építés területére és előkészítse a polgárháború győzelmes befejezését. Az imperialisták újabb katonai támadásának veszélye továbbra is fenyegetett. Ezért a szovjet állam kénytelen volt továbbra is fegyverben tartani a

nagy létszámú Vörös Hadsereget. A párt határozatot hozott a katonai egységeknek a gazdasági építésbe való bevonására. Ukrajnában, az Urálban, Észak-Kaukázusban, Petrográd környékén, a Közép-Volga-vidéken munkahadseregek alakultak. A hadsereg bolsevikjai szervezték a harcot a Donyec-medence újjáépítéséért, a grozniji, a bakui, az urál-embai olaj elszállításának biztosításáért. A katonai szervek magukra vállalták a bányászok és az olajipari munkások ellátását; rendet teremtettek a bányákban és az olajtelepeken. A párt Központi Bizottsága 5000 kommunistát küldött munkára a közlekedésbe.

Lenin a szovjetrendszerben mind a katonai győzelmeknek, mind pedig a szocialista építésben felmerülő nehézségek leküzdésének kiapadhatatlan forrását látta. 1920 elején felvázolta Oroszország villamosításának 10–12 évre szóló merész és szigorúan tudományos tervét.

„Most kell elkészíteni – írja Lenin –, hogy szemléletes, népszerű formában ismertetett, érthető és világos (ugyanakkor alapjaiban teljesen *tudományos*) perspektívával fellelkesítsük a tömegeket: rajta, munkára fel – s 10–20 év alatt *villamosítjuk* egész Oroszországot, az ipart is, a mezőgazdaságot is.” (*Lenin Művei*. 35. köt. 419–420. old.)

1920 márciusában a Népbiztosok Tanácsa jóváhagyta a GOELRO (Oroszország Villamosítására Alakított Állami Bizottság) megalkulását, G. M. Krzsizsanovszkijjal az élén. A bizottság tervet dolgozott ki, amely 30 nagy villamos erőmű megépítését irányozta elő, másfél millió kilowatt összkapacitással. A GOELRO-terv volt a szovjetország gazdasági építésének első távlati terve. Lenin a párt második programjának nevezte.

A szocialista építésnek a fellélegzés újabb időszakában feltároló perspektíváit a párt IX. kongresszusa vázolta fel, amely 1920. március 29-től április 5-ig ülésezett. A kongresszus küldöttei több mint 600 000 párttagot képviseltek. A VIII. kongresszus óta eltelt egy év alatt a párt megkettőzte sorait, habár nagy veszteségek érték a háborúban. Ez fényesen igazolta a párt politikájának helyességét, megmutatta, hogy a párt szilárd kapcsolatokat tart a munkásosztállyal, a dolgozó tömegekkel.

A kongresszus fő napirendi pontjai a következők voltak: a gazdasági építés legközelebbi feladatai és a szakszervezetek.

Ezeket a kérdéseket világította meg a párt Központi Bizottságának beszámolója, amelyet Lenin tartott. A kongresszusnak „A gazdasági építés legközelebbi feladatairól” szóló határozata hangsúlyozta, hogy az ország gazdasági újjászületésének fő feltétele egy olyan egységes gazdasági tervnek a következetes végrehajtása, amelynek alapja az ország villamosítása. A határozat megjelölte, milyen sorrendben kell majd megoldani az egységes terv legfontosabb feladatait: a) a legelső a közlekedés helyzetének megjavítása, a gabona, a tüzelőanyag, a nyersanyag elszállítása, és ezekből a legszükségesebb készletek tartalékolása; b) a közlekedéshez, a tüzelőanyag-, a nyersanyag- és a gabona-termeléshez szükséges gépek gyártása; c) a közszükségleti cikkek termeléséhez szükséges gépek gyártásának erőteljes fejlesztése; d) a közszükségleti cikkek termelésének fokozása. A kongresszus kimondta, hogy az egész ipari proletariátust be kell vonni a termelőmunkába, hogy a munkakötelezettség alapján meg kell szervezni a tömegek mozgósítását, hogy meg kell oldani a gazdaság militarizálásának problémáját, és hogy a katonai egységeket nagy arányokban fel kell használni a gazdasági fronton. Nagy figyelmet fordított a kongresszus a munkaverseny megszervezésére. A kongresszus határozata rámutatott arra, hogy az ipar igazgatása területén fenn kell tartani és tovább kell fejleszteni a centralizmust, hogy erősíteni kell az egyszemélyi vezetést. A határozat ugyanakkor leszögezte, hogy a központtól távol eső és sajátos gazdasági viszonyok között élő nagyobb területek számára területi népgazdasági irodákat kell létesíteni, hogy a tömegeket nagyobb arányokban be kell vonni az ipar igazgatásába. Minthogy a háború még nem fejeződött be, a gazdasági építésre vonatkozó kongresszusi határozat a hadikommunizmus politikájára volt alapozva.

A „demokratikus centralizmus” csoportja (T. Szapronov, N. Oszinszkij, V. Szmirnov) szembefordult a pártnak a gazdasági építésben követett irányvonalával. A „decisták” elleneztek a régi szakemberek felhasználását, a vállalatok egyszemélyi vezetését, és a testületi vezetés korlátlan alkalmazásához ragaszkodtak. A párt szervezeti alapelvét, a demokratikus centralizmust támadták. Ezt a hibás és káros álláspontot támogatták a kongresszuson Rikov és Tomszkij is. Ők is tagadták az egyszemélyi vezetés elvét, és a testületi vezetést tartották az iparigazgatás egyetlen helyes elvének a Legfelső Népgazdasági Tanácstól a

vállalatok igazgatóságáig. A kongresszus elvetette ezeket a pártellenes javaslatokat.

A kongresszus a szakszervezetekről szóló határozatában le-
szögezte, hogy a dolgozóknak tevékenyen részt kell venniük a
gazdasági építésben, és arra kötelezte a pártszervezeteket, hogy
a szakszervezetek segítségével terjesszék ki a munkában tapasztalható
fellendülést a dolgozók legszélesebb tömegeire.

A IX. kongresszus határozatai alapján a munkások hozzáfogtak a
népgazdaság helyreállításához. A vállalatoknál erősödött a munkafegyelem.
Javult a közlekedés munkája. A Moszkva-Kazany vasút, ahol a kommunista
szombatok gondolata megszületett, a Vörös Dicsőségtáblára került. A békés
szocialista építésre való áttérés perspektívája óriási lendületet adott a
szovjet emberek alkotó erőinek. Különösen ragyogóan nyilatkozott meg ez az
alkotó lendület 1920-ban a május 1-i ünnepen, amelyet a IX. kongresszus
országos kommunista szombatnak nyilvánított. Moszkvában mintegy félmillió
dolgozó vett részt a kommunista szombaton, Petrográdban csaknem 200 000.
A kommunisták ott voltak az első sorokban, s hősiességgel magukkal
ragadták a tömegeket. Részt vettek a kommunista szombaton a párt és a
kormány vezetői is. Lenin a Kremlben, Kalinyin pedig a Michelson-gyárban
kapcsolódott be a munkába. A párt felhívására az országos kommunista
szombaton a dolgozók tízmilliói tettek tanúságot arról, hogy a békés
munkában éppoly odaadók és áldozatkészek, mint a fronton voltak, amikor
a szocialista haza megvédéséről volt szó.

Az imperialisták azonban ezúttal is félbeszakították a lélegzetvételi
szünetet. Az antant újabb hadjáratra készülődött, s fő szovjetellenes
erőnek ez alkalommal a burzsoá-földesúri Lengyelországot szemelte ki.

A szovjet kormány több ízben is békét ajánlott Lengyelországnak.
1920 elején ismét békeajánlattel fordult hozzá. De a lengyel imperialisták
szovjet földek meghódításáról álmodoztak. A lengyel burzsoázia gazdaságilag
és politikailag teljesen az imperialista országoktól függött. A lengyel
földesurak és burzsoák helyzete ingatag volt. A dolgozó tömegek és
mindenekelőtt a proletárok egyre gyakrabban léptek fel az uralkodó
osztályok ellen. Anglia, Franciaország és az Egyesült Államok
kormánykörei, akárcsak Lengyelország kormánykörei is, félték a
forradalmi mozgalom növekedésétől, és a szovjetország elleni hábo-

rúban látták azt az eszközt, amellyel a népet elvonhatják a forradalomtól. A Lengyel Kommunista Párt a legerélyesebben szembeszállt a lengyel imperialisták agresszív háborújával. Megmagyarázta a dolgozóknak, hogy a Szovjet Köztársaság elleni háború egyszersmind háború Lengyelország dolgozói ellen is.

1920. április 25-én a lengyel hadsereg megtámadta a szovjetországot, és elfoglalta Kijevet, Ukrajna fővárosát. Az imperialisták Lengyelország megsegítésére bevetették Vrangel fehér-gárdista hadseregét, amely a Krímben állomásozott.

A Szovjet Köztársaság ismét kénytelen volt összes erőfeszítéseit az intervenciók és a fehér-gárdisták elleni harcra fordítani. 1920. május 23-án közzétették az OK(b)P Központi Bizottságának „A lengyel front és feladataink” című téziseit. A párt és a szovjet kormány a munkások és a parasztok összes erőit az ellenség megsemmisítésére mozgósította, és egyben hangsúlyozta, hogy a szovjetország nem tör Lengyelország függetlenségére és szuverenitására, hogy a lengyel dolgozók maguk döntenek sorsuk felett. „... a ránk támadó lengyel fehér-gárdisták szétzúzása – olvassuk a tézisekben – *egy jótányt sem változtatja meg álláspontunkat Lengyelország függetlenségét illetően*”.

A Vörös Hadsereget kommunistákkal erősítették meg. Az összes párttagoknak körülbelül a fele – több mint 300 000 – a hadseregben volt. Ezenkívül a hadseregben szolgált mintegy 70 000 komszomolista.

Május közepén megindult a támadás a nyugati fronton, de minthogy nem volt kellőképpen előkészítve, nem járt sikerrel. Mindazonáltal jelentős ellenséges erőket kötött le, s ezzel megkönnyítette a helyzetet a délnyugati fronton. Június elején a délről átvezényelt 1. lovashadsereg áttörte a fehér-lengyelek ukrainai frontját. A lovashadsereg nyomában támadásba mentek át a délnyugati front összes hadseregei, és vereséget mértek az ellenséges seregekre. 1920. július elején a nyugati front csapatai is támadásba indultak. Július végén Lengyelország területére léptek, a délnyugati front csapatai pedig bevonultak Nyugat-Ukrajnába. A front Varsóhoz, Lengyelország fővárosához közeledett.

A Vörös Hadsereg győzelmei szárnyakat adtak a Nyugat munkásosztályának. Angliában, Franciaországban, az Egyesült Államokban, Olaszországban, Csehszlovákiában erősödött az

„El a kezekkel Szovjet-Oroszországtól!” jelszóval megindult mozgalom. A munkások megtagadták a Lengyelországnak szánt fegyverszállítmányok bérakását, sztrájkokat szerveztek.

A Kommunista Internacionálé I. kongresszusa után a nemzetközi kommunista mozgalom nagy sikereket ért el. 1919 májusában a Bolgár Szociáldemokrata Munkáspárt (tesznyakok) Kommunista Párttá alakult át. 1920-ig megalakult a Kommunista Párt az Egyesült Államokban, Angliában, Jugoszláviában, Spanyolországban, Törökországban stb.

A kommunista pártok rendszerint a szocialista pártoktól elszakadt baloldali csoportokból jöttek létre. A fiatal pártoknak nem volt még tapasztalatuk a tömegek közötti munkában, tevékenységüket gátolták a szociáldemokrata pártokból hozott bizonyos hagyományok, a régi harci formák. Emellett a fiatal kommunista pártokban „baloldali” csoportok tűntek fel, amelyek elvetették a munkásosztály összes régi harci módszereit, ellenezték a parlament felhasználását, a reakciók vezette szakszervezetek bojkottálása mellett szálltak síkra. Ez a politika a tömegektől való elszakadáshoz, szektássághoz, a párt szerepének lebecsüléséhez vezetett. Ezeket a hibákat baloldali frázisokkal takargatták. A növekedés hibái voltak ezek olyan fiatal pártoknál, amelyek még nem járták ki a forradalmi harc iskoláját. Lenin „a »baloldaliság« gyermekbetegségének” nevezte ezeket a hibákat.

1920 júliusában összeült a Kommunista Internacionálé II. kongresszusa. Fő feladata az volt, hogy a kommunista pártokat ideológiailag és szervezetileg megszilárdítsa és a tömegek többségének megnyerése felé irányítsa. A kongresszus előtt Lenin megírta „»Baloldaliság« – a kommunizmus gyermekbetegsége” című könyvét. A mű fő célja az volt, hogy az összes kommunista pártokkal megismertesse az orosz kommunisták igen gazdag tapasztalatait, stratégiájukat és taktikájukat, hogy felvértezze ezekkel a tapasztalatokkal a testvérpártokat. Lenin rámutatott arra, hogy a párt a munkásmozgalom fő ellenségével, az opportunizmussal, a mensevizmussal vívott harcban nőtt, erősödött és edződött, s hogy ez az ellenség nemzetközi méretekben is fő ellenség; emellett izmosodott a párt a kispolgári forradalmiság, a „baloldali” opportunisták, valamint az eszerek, az anarchisták elleni harcban is.

Könyvében Lenin kimutatta, milyen szerepet és milyen he-

lyet tölt be a Kommunista Párt a munkásosztály diktatúrájának rendszerében. Megmagyarázta, miért állta ki a párt az összes megpróbáltatásokat, miután kormányzó párttá lett. A párt azért birkózhatott meg gigantikus feladataival, mert soraiban a legszigorúbb vasfegyelem uralkodott, mert hű maradt a forradalmi elmélethez, mert szoros kapcsolatban állott a dolgozókkal, mert fenntartás nélkül, odaadóan támogatták a néptömegek, amelyek saját tapasztalataikon győződtek meg a bolsevizmus eszméinek helyességéről. A párt ama stratégiájának és taktikájának elemzése során, amely lehetővé tette a munkástömegek és a nép többségének megnyerését, Lenin nyomatékosan hangsúlyozta, hogy a pártnak foglalkoznia kell a tömegekkel – mind a forradalom, mind a visszavonulás időszakában, az összes társadalmi szervezetekben, mindenütt, ahol tömegek vannak. Lenin kimutatta, milyen károkat okoznak a munkásmozgalomnak a „baloldaliak” ostoba elméletei, az, hogy nem hajlandók a reakciós szakszervezetekben, a parlamentben, a szövetkezetekben dolgozni. Ha a kommunista pártok nem vesznek részt ezeknek a szervezeteknek a munkájában, elszakadnak a tömegektől, s ezzel igen nagy szolgálatot tesznek a burzsoáziának.

„Képesnek kell lenni minden áldozatra – írta Lenin –, érteni kell akár a legnagyobb akadályok leküzdéséhez, ahhoz, hogy rendszeresen, szívósan, állhatatosan, türelmesen folytathassunk propagandát és agitálhassunk éppen azokban az intézményekben, egyesületekben, szövetségekben, még ha az elképzelhető legreakciósabbak is, amelyekben proletár vagy félproletár tömegek vannak.” (*Lenin Művei*. 31. köt. 40. old.)

Lenin arra tanította a kommunistákat, hogy sajátítsák el a harc összes formáit. Művében összefoglalta a stratégiának és a taktikának azokat a tapasztalatait, amelyeket a Kommunista Párt egyrészt a proletárdiktatúráért folytatott harc időszakában, másrészt a proletárdiktatúrában és a szocialista építés során szerzett. Lenin rámutatott arra, hogy az orosz marxisták igen gazdag tapasztalatainak nemcsak nemzeti, hanem nemzetközi jelentőségük is van.

„... az orosz minta – írta Lenin – a világ *minden* országának mutat egyet-mást, méghozzá igen lényegeset, elkerülhetetlen és nem is távoli jövőjükből”. (Ugyanott, 6. old.)

Lenin zseniális könyvének óriási nemzetközi jelentősége van. E mű következtetéseire alapozta határozatait a Kommunista Internacionálé II. kongresszusa, amelyen 41 ország küldöttsége vett részt. A kongresszus, miután meghallgatta Lenin beszámolóit, határozatot hozott a Kommunista Pártnak a proletárforradalomban betöltendő szerepéről, jóváhagyta a Kommunista Internacionálé szervezeti szabályzatát, és elfogadta az Internacionáléba való felvétel 21 feltételét, amelyek az új típusú párt építésének lenini elvein alapultak.

A Kommunista Internacionálé II. kongresszusa azzal a felhívással fordult valamennyi ország munkásaihoz, hogy keljenek védelmére a forradalmi Oroszországnak. Németországban, egész Közép-Európában egyre rohamosabban fejlődött a forradalmi mozgalom. Lengyelországban napról napra aktívabb lett a proletariátus. Białystokban megalakult Lengyelország Ideiglenes Forradalmi Bizottsága, s harcba hívta a dolgozókat a földesurak és a tőkések ellen.

Lengyelországgal kapcsolatban a háború és a béke kérdését megvitatták 1920 szeptember végén a IX. pártkonferencián, amely egyhangúlag határozatot hozott a Lengyelországgal kötendő béke feltételeiről.

Október elején ült össze a 400 000 tagot számláló Komszomol III. kongresszusa, amelyen beszédet mondott Lenin. Azt tűzte feladatul az ifjúság elé, hogy *tanulja a kommunizmust*. Leninnek ez a történelmi jelentőségű beszéde a Komszomol akcióprogramja lett a fiatal nemzedék kommunista nevelésében.

Az imperializmus lengyel lakájainak nyári veresége jelentősen megváltoztatta a nemzetközi helyzetet. Csőd fenyegette nemcsak a lengyelországi kapitalista rendet, hanem az egész versailles-i rendszert is, amelyet az antant a világháború után Európában létrehozott. Az antant mindent elkövetett, hogy megmentse a lengyelországi burzsoá diktatúrát. Anglia és Franciaország hadműveletek megindításával fenyegette Szovjet-Oroszországot. Franciaország óriási mennyiségű felszerelést, sok tisztet és tanácsadót küldött Lengyelországba. Anglia abban a törekvésében, hogy a Krímet elszakítsa Oroszországtól és kedve-

zőbb feltételeket teremtsen a lengyel pánok ellentámadásához, azt követelte a szovjet kormánytól, hogy állítsa le a szovjet csapatok előnyomulását, kössön fegyverszünetet Vrangellal, és ajánlotta Szovjet-Oroszországnak, hogy elvállalja a közvetítő szerepét a Lengyelországgal való béke megkötésében.

A fehérlengyel hadsereg parancsnoksága az antant segítségével mozgósította a tartalékokat, és 1920 augusztus közepén ellentámadásba ment át. A szovjet csapatok kénytelenek voltak visszavonulni. A Varsó elleni támadás nem járt sikerrel.

A lengyel fronton augusztusban elszenvedett kudarcok nagyrészt a szovjet parancsnokság hibáinak tudhatók be: a szovjet csapatok gyors előrenyomulása nem volt minden oldalról biztosítva, jöllehet ezt a szovjet kormány utasításában szigorúan megkövetelte, az utánpótlás elmaradt, a hadfelszerelést nem szállították; a fehérlengyelek gyors visszavonulásában a lengyel hadsereg összeomlását vélték látni, holott a fehérlengyelek csak visszavonták a csapások elől emberanyagukat és hadfelszerelésüket. „Támadásunk során – írta Lenin – azzal, hogy túlságosan gyors ütemben csaknem Varsóig nyomultunk előre, kétségtelenül hibát követtünk el... és ennek a hibának az volt az oka, hogy túlbecsültük erőfölényünket.” (*Lenin Művei*. 32. köt. 175. old.) Kedvezőtlenül hatott a Varsó elleni támadás idején az, hogy a parancsnokság, többek közt a délnyugati front parancsnoksága, késedelmesen vezényelte át az 1. lovashadsereget a nyugati front rendelkezésére.

De a kudarc oka nemcsak a katonai számításokba becsúszott hibákban keresendő. A lengyel lakosság egy részét félrevezették: Lengyelország kormányférfit arra a gyűlésre spekuláltak, amelyet a dolgozók a Lengyelországot leigázó cári Oroszországgal szemben tápláltak, s a Vörös Hadsereg felszabadító harcát külföldi invázióknak tüntették fel. A dolgozók, főleg a paraszti tömegek, nem láttak át a csaláson. A Vörös Hadsereg viszont nem tudott eljutni a munkások lakta vidékekre. A Vörös Hadsereg sikertelenségei azzal is magyarázhatók, hogy a szovjetországnak két fronton kellett háborút viselnie – nyugaton és délen. Szerepe volt az események alakulásában a gazdasági romlásnak, a közlekedés ziláltságának is.

Szeptemberben a tartalékok bevetésével a szovjet csapatok újabb támadásra készültek. A lengyel kormány félt ettől a támadástól, és októberben beleegyezett a fegyverszünet megköté-

sébe, s később elfogadta a békét. A szovjetország a kudarcok ellenére is jelentős győzelmet vívott ki. A háború befejeződött, s mint Lenin rámutatott, „előnyösebb békét kötöttünk annál, amelyet áprilisban mi ajánlottunk fel Lengyelországnak”. (Lenin Művei. 31. köt. 503. old.) Ennek ellenére a reakciós lengyel köröknek, a nemzetközi imperialisták támogatásával, mégis sikerült elszakítaniuk Szovjet-Ukrajna és Szovjet-Belorusz-szija nyugati területeit.

A szovjet kormánynak a Lengyelországgal vívott háború befejezése után lehetősége nyílt arra, hogy erősít az antant utolsó bérence. Vrangel ellen összpontosítsa. 1920 szeptemberében a Központi Bizottság határozatának értelmében megszervezték a déli frontot. A front parancsnokává M. V. Frunzét, a Katonai Tanács tagjává Sz. I. Guszevet és Kun Bélát nevezték ki. A Központi Bizottság levélben fordult valamennyi pártszervezethez. A párt felhívására a pártszervezetek és a Komszomol több mint 10 000 kommunistát és komszomolistát küldtek a déli frontra. A déli front Forradalmi Katonai Tanácsa, Frunzéval az élén, a Központi Bizottság és a szovjet kormány irányelvei alapján kidolgozta Vrangel leverésének tervét. Sikerült elérni, hogy a szovjet csapatok számbeli fölénybe kerültek Vrangel csapataival szemben.

Elkeseredett harcokkal visszavetették Vrangelt a Krimbe. 1920 novemberében a Vörös Hadsereg a perekopi földszoros hős megrohamozása után betört a Krimbe, és felszabadította a félszigetet.

Az oroszországi intervenció és polgárháború véget ért. Noha a Távol-Keleten csak 1922-ben sikerült véglegesen szétszórni az intervenciósokat és a fehérgárdisták utolsó csoportjait, de az ellenség fő erőit – amelyek ellen a szovjetországnak óriási erőfeszítéssel kellett harcolnia – a szovjet csapatok leverték és kiűzték a szovjetországból.

A nép megvédelmezte a szovjethatalmat és hazája függetlenségét. Az egész világ imperialistáival folytatott párviadalból a fiatal szovjet állam került ki győztesként.

6. Mivel magyarázható a szovjethatalom győzelme? A polgárháború tanulságai

A Vörös Hadseregnek az intervencióson és a fehérgárdistákon aratott győzelme főképpen a következőkkel magyarázható:

1. Szovjet-Oroszország dolgozóinak polgárháborúja igazságos háború volt. Oroszország munkásai és parasztjai felszabadultak a földesurak és a kapitalisták uralma alól, és a polgárháborúban folytatták a harcot hatalmuk megszilárdításáért, a szocialista társadalom megteremtéséért. A szovjethatalom politikája a nép érdekeit fejezte ki, s a nép támogatta, mert saját politikáját látta benne. Vörös Hadsereg – a nép gyermeke – a nép érdekeiért harcolt, míg a fehérgárdisták és az intervencióson szemben álltak a néppel. Ennek felismerése tette lehetővé, hogy a néptömegek, amelyeket kimerített a hosszú imperialista világháború, mégis összeszedtek annyi erőt, hogy kivívják a győzelmet a példátlanul nehéz polgárháborúban.

2. A szovjetországnak az intervencióson és a fehérgárdistákon aratott győzelme legfőképpen a munkások és parasztok szilárd szövetségére és a népek barátságára épülő társadalmi és államrendszerben leli magyarázatát. A földesurak, a kapitalisták és a világ burzsoáziája elleni harcban létrejött és megszilárdult a munkásosztály és a parasztság katonai és politikai szövetsége. A tömegek a saját bőrükön érezték az intervenció és a fehérgárdista uralom minden borzalmát, és ezek a tapasztalataik megszilárdították ezt a szövetséget. Az intervencióson és a fehérgárdisták elleni felszabadító háború hazafias lelkesedéssel töltötte el a népet, az ország belső megszilárdulásához vezetett. A forradalom tüzének kioltására törekvő, a Szovjet Köztársaságot megdönteni szándékozó külföldi hódítók és fehérgárdisták súlyos csapásai alatt megedződtek a munkások és a parasztok. egyre erősödött a szövetségük, s egyre szorosabban tömörültek a párt köré. Ebben megmutatkozott a szovjethatalom jellemző vonása, az, hogy összeforrasztja, nem pedig megosztja a népet.

3. A párt és a szovjethatalom helyes nemzetiségi politikája egyesítette egész Oroszország egykor elnyomott nemzetinek dolgozóit az intervencióson és az ellenforradalom elleni harcban. Az ellenforradalom mindenütt, ahol ideiglenes győzelmet aratott, visszaállította a régi rendszert, a nemzeti elnyomás rendszerét. Az addig elnyomott nemzetiségek dolgozói saját tapaszt-

talataik alapján meggyőződtek arról, hogy a szovjethatalom az egyetlen és tartós biztosító a népek igazi szabadságának és nemzeti függetlenségének. A polgárháborúban szorosabbra fűződött a Vörös Hadsereg soraiban vállvetve küzdő különféle nemzetiségű dolgozók szövetsége.

4. Nagy támogatást nyújtottak a Vörös Hadseregnek a partizánok, akik az ellenség front mögötti területein tevékenykedtek. A párt által szervezett és vezetett partizánosztatok elviselhetetlenné tették az ellenség helyzetét: rombolták a közlekedési vonalakat, pusztították az emberanyagot és a hadfelszerelést, bomlasztották a megszállók hatalmi apparátusát.

5. A Vörös Hadsereg győzelmét előmozdította a szovjet külpolitika. A szovjet kormány, amely közvetlenül a Központi Bizottság irányítása alatt állott, következetesen folytatta az összes nagy és kis nemzetek egyenjogúságának politikáját, ügyesen kihasználta az imperialista országokon belül meglevő éles ellentéteket, az ellenfél hibáit, és ezzel erősítette a proletárállam helyzetét.

6. A Vörös Hadsereg győzelmét megkönnyítette az a forradalmi harc, amelyet a nemzetközi proletariátus az intervenció ellen vívott. A kapitalista országok dolgozói lépten-nyomon meghiúsították a fegyverszállítást. „El a kezekkel Oroszországtól!” bizottságokat alakítottak, s ezzel megnehezítették az intervenciók tevékenységét, és segítették a szovjet államot.

„... éppen ez a támogatás – írta Lenin –, éppen a dolgozó tömegeknek – mind a munkás, mind a paraszti, földművelő tömegeknek – az egész világon, még a legellenségesebb országokban is megnyilvánuló rokonszenve, – éppen ez a támogatás és ez a rokonszenv volt az utolsó, döntő forrása, döntő oka annak, hogy az ellenünk intézett támadások egytől egyig kudarcba fulladtak... (Lenin Művei. 33. köt. 131. old.)

7. A szovjet nép győzelmének, a Vörös Hadsereg győzelmének fontos feltétele volt a Kommunista Párt irányító tevékenysége, mert a párt lelkesíteni, mozgósítani és szervezni tudta a proletariátust és a dolgozó parasztság óriási tömegeit az ellenség elleni harcra. A Vörös Hadsereg nagyszerű győzelmei megmutatták, milyen erővé válik a nép, ha tapasztalt bolsevik párt veze-

ti. Kiemelkedő szerepe volt a szovjet fegyveres erők fejlesztésében és az egész honvédelem megszervezésében Leninnek, a Munkás-Paraszt Honvédelmi Tanács elnökének. A párt Központi Bizottsága, Leninnel az élén, irányította az egész harcot. A hadviselésnek, az erők elosztásának, az ellátásnak, a stratégiai tervek kidolgozásának valamennyi kérdését a Központi Bizottság oldotta meg. A párt szilárd vonalat követett az ellenforradalom minden mesterkedése elleni harcban, éberén őrködött a proletariátus és a parasztság szövetsége, az összes szovjet nemzetiségek dolgozóinak barátsága felett. Kérlelhetetlen harcot folytatott az ellenség minden ellenforradalmi megnyilvánulása ellen, s ugyanakkor rugalmas taktikát követett az ingadozó közbülső elemek, a kispolgári rétegek tekintetében, igyekezett megnyerni és a nép oldalára állítani mindenkit, aki elismeri a szovjethatalmat és kész védelmére kelni.

A kommunisták a Központi Bizottság hívására bevonultak a hadseregbe. A párt 50 000 tagját veszítette el, akik életüket áldozták a forradalom ügyéért. De ennek ellenére a háború alatt megkétszereződött a taglétszáma. A haladó munkások és parasztok százezrei léptek be a pártba, és járták ki a bátor harc iskoláját. A polgárháborúban megedződtek a párt régi vezetői, Lenin harcostársai és tanítványai, a nagy forradalom győzelmének szervezői, és felnőttek azok az új vezető káderek, akikre a háborús következmények felszámolásának és a szocialista társadalom felépítésének a munkája hárult. Közéjük tartozott A. A. Andrejev, A. Sz. Bubnov, A. D. Cjurupa, F. E. Dzerzsinszkij, M. V. Frunze, Sz. I. Guszev, J. M. Jaroszlavszkij, M. I. Kalinyin, Sz. M. Kirov, Sz. V. Koszior, L. B. Kraszsin, G. M. Krzsizsanovszkij, V. V. Kujbisev, D. Z. Manuilszkij, A. I. Mikojan, A. F. Mjasznyikov, G. K. Ordzonikidze, G. I. Petrovszkij, P. P. Posztisev, J. E. Rudzutak, N. M. Svernyik, N. A. Szkripnyik, I. V. Sztálin, J. M. Szverdlov, K. J. Vorosilov, R. Sz. Zemljacska, A. A. Zsdanov.

A bolsevik párt mindenütt – a hátszágban, a fronton és az illegális munkában – a tömegekkel együtt és a tömegek élén volt. A párt vezette győzelemre a népet.

„És csakis azért – mondotta Lenin –, mert a párt résen volt, mert a pártban a legszigorúbb fegyelem uralkodott, és mert a párt tekintélye minden hatóságot és intézményt egyesí-

tett és a KB jelszavát tízek, százak, ezrek és végeredményben milliók egy emberként követték, és mert hihetetlen áldozatokat hoztak érte – csakis ezért történhetett meg az a csoda, amely megtörtént.” (Lenin Művei. 30. köt. 450. old.)

Az intervenciók és a fehérgárdisták megsemmisítésének nemcsak a szovjetország szempontjából volt óriási jelentősége. Az oroszországi polgárháború tanulságainak nagy nemzetközi jelentőségük is van.

1. Az intervenció csődje és az oroszországi polgárháború eredményei bebizonyították az egész világ dolgozóinak, hogy a belső ellenforradalom nem képes megdönteni a népi hatalmat, amely a proletariátusnak és a parasztságnak a munkásosztály vezette szövetségére támaszkodik. Természetesen egyetlen megdöntött osztály sem adja meg magát anélkül, hogy ki ne próbálná az ellenállás összes lehetőségeit. Oroszországban a földesurak és a burzsoázia mindent latba vetettek, hogy visszaszerezzék elvesztett hatalmukat: vadállati terrort, diverziókat, orgyilkosságokat, véres lázadásokat. De erőtlennek bizonyultak a néppel szemben, melynek élén a Kommunista Párt állt. Az intervenció, a külföldi imperialisták fegyveres beavatkozása szárnyakat adott a szétvert kizsákmányoló osztályoknak, s ezek fegyvert fogtak a nép ellen, hosszú, megerőltető háborúba sodorták az országot. Anglia, Franciaország, az Egyesült Államok, Japán és Németország imperialistái mérhetetlen szenvedéseket okoztak a szovjetország dolgozóinak, és rengeteg áldozat vállalására kényszerítették őket.

2. Az oroszországi intervenció veresége mindenkinek, de főképpen az elnyomott népeknek megmutatta, hogy le lehet verni a világimperializmust. A Vörös Hadsereg győzelmei megmutatták a Kelet népeinek, hogy bármilyen erős is az imperializmus minden technikájával és kitűnően képzett hadseregével együtt, az ellene folytatott harc mégsem reménytelen, és a népek felszabadítása megvalósítható. A világ leghatalmasabb országainak invázióját kiálló Szovjet Köztársaság tapasztalatai fellelkesítették a leigázott népeket, és világszerte erősítették a nemzeti felszabadító mozgalmat. Az elnyomott népek egyre inkább meggyőződtek róla, hogy a szovjetország dolgozóival és a nemzetközi proletariátussal együtt legyőzhetik az imperializmust.

3. A külföldi intervenciókkal és fehérgárdista bérenceikkel

vívott harc feltárta a szovjethatalom nemzetközi jellegét. Oroszország munkásai és parasztjai a maguk érdekeiért harcolva valóban az egész világ dolgozóinak érdekeit is védelmezték. Szovjet-Oroszország dolgozói az intervenciók elleni harcukkal lekötötték az imperialisták erőit, gyengítették őket, és ezzel segítették a kapitalista országok munkásait abban, hogy sikereket érjenek el a saját burzsoáziájuk elleni harcban. A nemzetközi proletariátus tudatára ébredt annak, hogy a szovjethatalom az ő érdekeikért is küzd, és ezért a világproletariátusnak az intervenció elleni harca nemcsak a szovjet népnek volt segítségére, hanem a hazai kizsákmányolók ellen folytatott forradalmi harcnak is.

4. Az intervenció és a polgárháború időszakában gyakorlatilag eldőlt az a vita, amely a szovjet demokráciának a burzsoá demokráciával szembeni fölénye körül folyt. Egyetlen ország sem adott még olyan sokat az igazi szabadságért, az igazi egyenlőségért, mint a szovjetország, ahol a nép teljesen megszabadult a kizsákmányoló osztályoktól, a földesuraktól és a burzsoáziától. A háború a kapitalizmus valamennyi országában, még a legdemokratikusabb országokban is, a demokratikus szabadságjogok korlátozásával, az alkotmány megsértésével vagy feledésbe merülésével, a tömegekkel szemben gyakorolt erőszak fokozódásával, terrorral, a munkások katonai kényszermunkájának bevezetésével járt együtt. Az oroszországi polgárháborúban óriási mértékben megnőtt a harcra kelt tömegek aktivitása, újabb dolgozó rétegek kapcsolódtak be a politikai tevékenységbe. A polgárháború éveit három oroszországi szovjetkongresszus zajlott le, s ezeket járási, kerületi, kormányzósági kongresszusok előzték meg. A szovjet alkotmány hatálya egy percre sem szünetelt. A szovjethatalomnak természetesen erőszakhoz is kellett folyamodnia – s ezekben az esetekben határozottan és szigorúan járt el, ahogy ezt a proletariátus diktatúrája megköveteli –, de az erőszakos rendszabályokat csak az ellenséggel szemben, az intervenció és a belső ellenforradalom cinkosaival szemben, Kolcsak, Gyenyikin, Vrangel ügynökeivel és híveivel szemben alkalmazta.

A külföldi imperialisták és fehérgárdista ügynökeik oroszországi veresége az egész világ dolgozóinak megmutatta, hogy legyőzhetetlen az a nép, amelyet harcos, forradalmi párt vezet.

„Sohasem fogják legyőzni azt a népet – mondotta Lenin –, amelynek munkásai és parasztjai nagy többségükben felismerték, megéreztek és tisztába jöttek vele, hogy saját hatalmukat, a szovjethatalmat – a dolgozók hatalmát védelmek, hogy azt az ügyet védelmezik, amelynek győzelme nekik és gyermekeiknek biztosítja a kultúra minden áldását, mindannak élvezetét, amit az emberi munka létrehozott.” (Lenin Művei. 29. köt. 322. old.)

Rövid összefoglalás

1918–1920-ban, az imperialisták fegyveres intervenciója és a polgárháború időszakában a Kommunista Párt védelmezte a dolgozók vívmányait, szervezte a honvédő háborút az intervenciók és az orosz fehérgárdisták ellen, akik meg akarták semmisíteni a nép hatalmát, és vissza akarták állítani Oroszországban a burzsoá diktatúrát.

Az 1917 októberében megdöntött burzsoázia és földbirtokos osztály nem tette le a fegyvert, és nem vetette alá magát a nép hatalmának. A régi uralkodó osztályok az eszközre és a menlevelekre, az anarchistákra és a nacionalistákra támaszkodva, minden eszközt felhasználtak – a szabotázsztól, a megvesztegetéstől, a kártevéstől a véres terrorig és a haza feldarabolásáig – a proletárdiktatúra megdöntésére, de tehetetleneknek bizonyultak a néppel szemben.

A külföldi imperialisták attól tartva, hogy az orosz forradalom az ő országukban is fellobbantja a forradalom tüzét, a szovjetországba irányították fegyveres erőiket, mindenben támogatták az orosz ellenforradalmat. Így jött létre a belső és a külső ellenforradalom egységes blokkja. Az intervenciók és a fehérgárdisták három éven át vérrel öntözték a szovjetország földjét, pusztították iparát, városait és falvait, éhségblokádnak alá vették az országot, de mégsem tudták megtörni a néptömegek ellenállását.

A párt tömörítette a dolgozókat, és a külföldi betörés elleni honvédő háborúba hívta őket. Helyes politikájával elérte, hogy megszilárdult a proletariátus és a parasztság szövetsége, az ország összes népeinek szövetsége. Megteremtette a hatalmas Vö-

rös Hadsereget, melyet az a tudat lelkesített, hogy igazságos háborút visel. A szovjetország a béke, a szabadság és a függetlenség védelmezőjeként állt az egész emberiség előtt.

Az intervenció és a polgárháború súlyos viszonyai ellenére a pártban fenntartották a pártélet lenini normáit. Rendszeresen összehívták a Központi Bizottság plénumait, a tanácskozásokat, konferenciákat, kongresszusokat. A párt a háború alatt két kongresszust tartott, s ezeken igen fontos kérdések voltak napirenden; többek közt az új program elfogadása, a dolgozó tömegeknek a szovjet építésbe való bevonása, a hadsereg építése stb., összefoglalták annak a pártnak a tapasztalatait, amely a történelemben első ízben irányította egy szocialista társadalom építését, azokat a tapasztalatokat, amelyek az egész nemzetközi proletariátus szempontjából jelentőséggel bírnak.

A nép meggyőződött róla, hogy a Kommunista Párt nemcsak a burzsoázia és a földesurak népellenes hatalmának megdöntéséért képes harcba vinni és megszervezni a tömegeket, hanem meg tudja szervezni az ország védelmét is, s nyílt harcban meg tudja semmisíteni a belső és a nemzetközi ellenforradalom egyesült erőit. Az eszközök és a mensevikek, az anarchisták és a burzsoá nacionalisták lelepleződtek. Nyilvánvalóvá lett, hogy aktív résztvevői az ellenforradalomnak, hogy az ellenforradalom pártjai. Az elnyomott nemzetiségek dolgozói meggyőződtek róla, hogy a kommunisták pártjában a nép érdekeinek igazi védelmezőjére találhatnak, s hogy a proletárdiktatúra az egyetlen biztosító az összes nemzetiségek szabad fejlődésének. Az ország összes népeinek proletariátusa és parasztsága a Kommunista Párt köré tömörült.

A szovjet nép hősi harca, amely jelentős imperialista erőket kötött le és gyengítette az imperialistákat, megkönnyítette a Nyugat dolgozóinak a kapitalisták elleni harcot, és elősegítette az elnyomott népeknek az imperializmus ellen vívott nemzeti felszabadító harcat. A világ dolgozóinak harca s a nemzeti felszabadító mozgalom terebélyesedése viszont számottevő segítséget nyújtott a szovjethatalomnak.

A szovjetország kivívta a kapitalista országokkal való békés egymás mellett élés lehetőségét, és biztosította a feltételeket a sikeres szocialista építéshez.

A PÁRT HARCA A NÉPGAZDASÁG HELYREÁLLÍTÁSÁÉRT. A SZOVJET SZOCIALISTA KÖZTÁRSASÁGOK SZÖVETSÉGÉNEK MEGALKULÁSA (1921—1925)

1. *A nemzetközi és a belső helyzet a polgárháború után. A szakszervezeti vita*

Miután az intervenciósokat és a fehérgárdistákat kiűzték a szovjet földről, a Kommunista Pártra és a szovjet népre az a feladat hárult, hogy helyreállítsák a népgazdaságot és meghatározzák a szocializmus felé haladás útjait.

A békés szocialista építésre való áttérés bonyolult nemzetközi és belső helyzetben ment végbe.

A nemzetközi burzsoázia, bár elvesztette a szovjetországgal vívott háborút, mégsem hagyott fel azzal a szándékával, hogy megsemmisíti a szovjet rendet. A szovjethatalom gazdasági megfajlásának tervét melengette. Csakhogy az imperialistákat szándékaik végrehajtásában gátolták a tőkés világ államközi és osztályellentétei. 1920-ban gazdasági válság tört ki. A gyárak becsukták kapuikat. A munkások az utcára kerültek. A munkanélküliek és a részleges munkanélküliek száma elérte a 40 milliót. A gazdasági válság kiélezte az ellentéteket Anglia és Franciaország, Anglia és az Egyesült Államok, az Egyesült Államok és Japán, Japán és Anglia között. Mindegyik a többi rovására, elsősorban a szovjetország rovására akart kievickélni a válságból.

Az osztályellentétek is kiéleződtek. A burzsoázia támadást indított azok ellen a vívmányok ellen, amelyeket a munkássztyály az Októberi Forradalmat követő forradalmi fellendülés idején elért. A munkások ellenálltak a burzsoázia nyomásának; Angliában 1921 áprilisában megkezdődött a munkabér-leszállítás ellen tiltakozó bányászok tömegsztrájkja. Ugyanabban az

esztendőben Németországban munkásfelkelések törtek ki, amelyeket azonban a szociáldemokraták segítségével elfojtottak. Elkeseredett osztályharcok dúltak más európai országokban is.

A gyarmatok és félgyarmatok – India, Irán, Törökország, Afganisztán, Kína és más országok – egyre erősödő nemzeti felszabadító mozgalma gyengítette az imperialisták hadállásait.

Lenin értékelése szerint Szovjet-Oroszország nemzetközi helyzetét bizonyos erőegyensúly jellemezte, amely rendkívül labilis ugyan, de mégis lehetőséget nyújt a szocialista köztársaságnak arra, hogy az ellenséges kapitalista környezet ellenére fennmaradjon és fejlődjön.

Az imperialista hatalmak uralkodó köreiből a szovjetországgal való viszony tekintetében két fő tendencia volt tapasztalható. Egyesek arra törekedtek, hogy gazdasági kapcsolatokat építsenek ki vele, bár a többség továbbra is abban reménykedett, hogy a szovjet állam elkorcsosodik, és hogy Oroszországot, Ukrajnát, a Kaukázust és Közép-Ázsiát gyarmati sorba taszíthatják. Mások úgy vélekedtek, hogy meg kell ragadni a kedvező pillanatot a fegyveres beavatkozás újramegzindására. A politikai helyzettől függően hol az egyik, hol a másik tendencia kerekedett felül. A szovjetek országát továbbra is fenyegette a katonai támadás veszélye. „Ne feledjük el – hangoztatta Lenin –, hogy mindig csak egy hajszál választ el bennünket attól, hogy ránk törjenek.” (*Lenin Művei*. 33. köt. 134. old.) Ezért a Vörös Hadsereg katonai erejének növelése – mondta Lenin – továbbra is feladata a pártnak és a szovjet kormánynak.

A szovjetország belső helyzete rendkívül súlyos volt. Az imperialista háború, a polgárháború és a külföldi katonai intervenció tönkretette a népgazdaságot. 1920-ban a nagyipari termelés a háború előttinek csaknem egyhatedére csökkent. Különösen súlyos volt a kohászat állapota: a nyersvastermelés a háború előtti termelés körülbelül 3 százalékának felelt meg, a szénbányászat a háború előttinek egyharmadára, az olajkitermelés a 40 százalékára, a pamutszövetgyártás pedig a háború előttinek huszadrészére csökkent. Tüzelőanyag és nyersanyag hiányában a legtöbb üzem állt. A lakosságnak nélkülöznie kellett a legszükségesebb iparcikkeket.

Nagymértékben tönkrement a mezőgazdaság is. Hiány volt kenyérben és más élelmiszerben. Az ipari központok munkásai éheztek. Az éhezés elől sokan falura menekültek. Az ipari mun-

kások száma 1920-ban az 1913. évinek csaknem a felére csökkent. A munkásosztály szétforgácsolódott, bizonyos része deklasszálódott. Ez gyengítette a proletárdiktatúra társadalmi alapját. A nagyarányú gazdasági romlás körülményei között a kispolgári spontaneitás veszélye kiváltképpen nagy volt. A kispolgári spontaneitás pedig – mondotta Lenin – félelmetesebb, mint a Gyenyikinek, Kolcsakok és Jugyenyicsek együttvéve. A kizsákmányoló osztályokat, a földesúri osztályt és a nagyburzsoáziát likvidálták. Mintegy 2 millió földbirtokos és tőkés, fehér-gárdista, a forradalomtól megrémült nyárspolgár külföldre szökött. Sokan közülük az imperialisták szolgálatába szegődtek. Azok az ellenséges érzelmű elemek, amelyek nem tudtak a szovjetszágból elmenekülni, valamint a kulákok mindent elkövettek, hogy a parasztokat a munkások ellen úszítsák, bomlasztásuk a munkás-paraszt szövetséget és megdöntsék a proletárdiktatúrát.

1921 elején súlyos politikai nehézségek támadtak, mert a hadikommunizmus politikája nem felelt meg az új körülményeknek. A munkás-paraszt szövetség katonai és politikai formája, mely a polgárháború és az intervenció éveiben alakult ki, békés viszonyok között elégtelennek bizonyult. Szükség volt a szövetség gazdasági formájára. A parasztok elégedetlenkedtek az egész gabonafölösleg kötelező beszolgáltatása miatt, amely megfosztotta őket gazdaságuk fejlesztésének ösztönzőjétől. Szerették volna a piacon eladni termékeiket. A parasztok elégedetlenségét kihasználták az ellenforradalmi pártok – a kadetok, az eszerek, a mensevikek, az anarchisták és a burzsoá nacionalisták – maradványai. Lázás tevékenységbe fogtak a szovjethatalom ellen. Tambov kormányzóságban, Ukrajnában, a Don-vidéken és Szibériában sok helyütt sikerült kuláklázadást kiobbantaniuk.

1921 március elején Kronstadtban lázadás tört ki. A kronstadti matrózállomány összetétele a polgárháború idején erősen megváltozott. A forradalmár tengerészek többsége a frontra ment. Helyettük a hajóhad faluról kapott utánpótlást, politikailag nyers emberanyagot, amely visszatükrözte a parasztoknak az egész gabonafölösleg kötelező beszolgáltatása miatti elégedetlenségét. Az eszerek, a mensevikek, az anarchisták, a fehérgárdisták kihasználták a kronstadti bolsevik szervezet meggyengülését, s dühödt agitációt folytattak az egész gabonafölösleg kötelező beszolgáltatása ellen.

A polgárháborúban szétvert ellenforradalmi burzsoázia nem mert nyíltan fellépni a szovjethatalom ellen, megváltoztatta harci taktikáját. A kronstadti lázadás főkolomposai új jelszót adtak ki: „A hatalmat a szovjeteknek, de nem a pártoknak!” Az ellenforradalom ezzel a jelszóval a tömegeket a szovjet rend megsemmisítésére próbálta rávenni. Ezt a célt fogalmazta meg burkolt formában Miljukov, a kadet párt emigrált egykori vezére az általa kiadott jelszóban: „Szovjeteket kommunisták nélkül!” Az ellenforradalomnak az volt a terve, hogy a kommunistáknak a szovjetek vezetőségéből való eltávolításával tulajdonképpen megsemmisíti a szovjeteket, bevezeti a burzsoázia diktatúráját és helyreállítja Oroszországban a tőkés rendszert.

A nemzetközi burzsoázia a lázadást „népi forradalom” néven emlegette. Ügynökeit azzal a megbízással küldte Kronstadtra, hogy a várost a felkelés országos központjává tegyék. De a „bevehetetlen erődöt”, ahogyan a burzsoá sajtó nevezte Kronstadtot, a Vörös Hadsereg M. N. Tuhacsevszkij parancsnoksága alatt megrohamozta. A lázadás elfojtásában részt vettek az OK(b)P X. kongresszusának delegátusai is, Vorosilovval az élükön, s a bátorság és hősiesség nagyszerű példáját mutatták. 1921. március 18-án rohammal bevették az erődöt. A kronstadti lázadást sikerült leverni.

A Kronstadtban, Szibériában és másutt lezajlott események azt mutatták, hogy az országban politikai válság van. Lenin ezt így jellemezte: „... Szovjet-Oroszországnak egy nagy – alighanem a legnagyobb – belső politikai válságába ütköztünk, amely nemcsak a parasztság jelentős részében, hanem a munkásságban is elégedetlenségre vezetett”. (Ugyanott, 421. old.)

A munkások egy része a kispolgári spontaneitás hatása alá került. Az éhezés ezekben a munkásokban elégedetlenséget keltett. Egyes üzemekben sztrájkra is sor került.

Az országban tapasztalható politikai válság a pártra is kihatott. Ingadozást idézett elő a kevésbé szilárd párttagok körében. Ez mindenekelőtt abban a kérdésben nyilvánult meg, hogy milyen szerepük legyen a szakszervezeteknek a szovjet társadalom építésében.

A munkásosztály – a szocialista társadalom építésének fő ereje – szakszervezetekbe volt szervezve. A pártnak, a szakszervezetek felhasználásával, a munkásokat hősi munkára kellett mozgósítania. A polgárháború idején azonban a szakszervezetek na-

gyon meggyöngültek. Az volt a feladat, hogy a békés viszonyoknak megfelelően átszervezzék a szakszervezetek munkáját.

1920 novemberében az V. országos szakszervezeti konferencián a párt rámutatott arra, hogy a szakszervezeti munkában fel kell hagyni a katonai módszerekkel, s át kell térni a széles körű demokráciára: a vezető szervek választására kooptálás vagy kinevezés helyett, a szakszervezeti taggyűlések rendszeres megtartására, a választott szervek beszámoltatására. Trockij ellenezte, hogy a szakszervezetekben kifejlésszék a munkásdemokráciát. A parancsolgatást és az adminisztratív módszereket akarta meghonosítani, olyan módszereket, amilyeneket a vasutasok és hajósok szakszervezetében ő alkalmazott, amikor ennek a szakszervezetnek a központi bizottságát (Cektran – a Közlekedési Munkások Szakszervezetének Központi Bizottsága) vezette. Úgy vélekedett, hogy a szakszervezeti tevékenység felélénkítésének egyetlen eszköze az, ha a szakszervezet vezető kádereit – a legalsó foktól a legfelsőig – adminisztratív úton „átrostálják”.

A szakszervezeti kérdés lényegében egyértelmű volt azzal a kérdéssel, hogy milyen módszerekkel kell közeledni a dolgozó tömegekhez, milyen úton-módon kell bevonni őket a szocialista építésbe, milyen módszerekkel kell vezetni őket. Lenin hangsúlyozta, hogy a szakszervezeti kérdésben Trockijjal a „valóban fennálló nézeteltérés” nem más, mint nézeteltérés abban a kérdésben, hogy „milyen módszerekkel kell *közelednünk* a tömeghez, megnyernünk a tömeget és *kapcsolatot* teremtenünk a tömeggel. Ez a kérdés veleje.” (Lenin Művei. 32. köt. 5. old.)

A párt Központi Bizottsága megvitatta a szakszervezeti kérdést és úgy határozott, hogy a felmerült nézeteltéréseket nem bocsátja széles körű megvitatásra. Trockij azonban a pártfegyelem megszegésével nyilvánosságra hozta a Központi Bizottságban felmerült nézeteltéréseket, s a maga, valamint elvbarátainak csoportja nevében kijelentette, hogy nem ért egyet a Központi Bizottság irányvonalával. Felhívta a pártot, hogy a X. kongresszus küldötteit platformok szerint válasszák meg.

Trockij ezzel megindította a párt elleni frakcióharcot.

A Központi Bizottság 1921 januári plénuma elítélte Trockijt, amiért nyilvánosságra hozta a Központi Bizottságban felmerült nézeteltéréseket. A plénum Trockij lefegyverzése céljából úgy határozott, hogy nyílt vitát indít, s megengedhetőnek nyilvánította, hogy az OK(b)P X. kongresszusának küldötteit a platfor-

mok alapján válasszák meg. A Központi Bizottság meg volt győződve arról, hogy ez hozzájárul Trockij leleplezéséhez.

Igy Trockij az ország rendkívül súlyos helyzetében vitát kényszerített a pártra, s ezzel a párt erőinek egy részét elvonta a gazdasági feladatok megoldásától.

A vita során más ellenzéki csoportok is felbukkantak: önálló platformmal lépett fel a „munkásellenzék”, Sljapnyikovval az élén, a „demokratikus centralizmus” csoportja, Szapronov vezetésével, és az „ütköző” csoport, amelynek vezére Buharin volt.

A különböző csoportok és platformok jelentkezése a pártban azzal magyarázható, hogy a kispolgári spontaneitás hatott a párt ingadozó tagjaira. A pártban a munkások részaránya alig érte el a tagok számának felét, a parasztoké az egynegyedét, a többiek alkalmazottak és kisiparosok voltak. Beléptek a pártba egykori mensevikek, eszerek, bundisták, borotybisták, akik kijelentették, hogy elfogadják a bolsevizmus álláspontját. Ők voltak a leginkább hajlamosak kispolgári ingadozásokra. Amikor az ország több pontján ellenforradalmi felkelések törtek ki, az ilyen ingtag párttagok pánikba estek. Trockij például a kronstadti lázadással kapcsolatban kijelentette, hogy a szovjethatalomnak befellegzett, hogy „a halálmadár is kuvikolt már”.

Mindegyik ellenzéki csoport előállt a maga követeléseivel. A trockisták a szakszervezetek azonnali államosításának jelszavával álltak elő. Azt követelték, hogy tegyék a szakszervezeteket az államapparátus függvényévé, hogy olvasszák egybe őket az állammal, s az állami szervekké vált szakszervezeteknek adják át a termelés irányításának funkcióját. A trockisták platformja megfosztotta a szakszervezeteket a munkástömegek anyagi, szociális és kulturális érdekvédelmének funkcióitól, a szocializmus szellemében való nevelésük funkciójától. Ezzel – mondotta Trockij – a szovjethatalom szerveinek kell foglalkozniuk. A meggyőzés módszere helyett Trockij a kényszerítés módszerét, a merőben adminisztratív módszereket ajánlotta. A munkások munkájának militarizálását sürgette, s azt kívánta, hogy a szakszervezetekben és a termelésben katonai módszereket alkalmazzanak.

A „munkásellenzék” csoportja azt követelte, hogy a népgazdaság igazgatását adják át a szakszervezeteknek – a „termelők összoroszországi kongresszusának”. A Legfelsőbb Népgazdasági Tanács apparátusát részenként át akarta adni a megfelelő szak-

szervezeteknek, szembeállította a szakszervezeteket a szovjet állammal és a párttal. A trockisták a szakszervezetek államosítása mellett törtek lándzsát, a „munkásellenzék” viszont az állam „szakszervezetesítését” javasolta, vagyis azt, hogy az államot rendeljék alá a szakszervezeteknek, tegyék a nullával egyenlővé. Tagadták tehát, hogy a pártnak, a proletárállamnak vezető szerepet kell betöltenie a népgazdaságban. A „munkásellenzék” nézetei lényegében anarcho-szindikalista nézetek voltak, hiszen az anarcho-szindikalizmus az, amely tagadja, hogy a kapitalizmusból a szocializmusba vezető átmenet idején szükség van a proletárállamra.

A „demokratikus centralizmus” csoportja azt követelte, hogy a Legfelsőbb Népgazdasági Tanács elnökségét a szakszervezetek jelöljék, hogy a pártban engedjék meg frakciók és csoportok alakítását, s hogy a vezető párt- és szovjetszervekbe a frakciók és csoportok ajánlása alapján válasszák a felelős funkcionáriusokat. A „decisták” ellenezték az üzemek egyszemélyi vezetését és a szilárd munkafegyelmet, ellenezték az igazgatás centralizmusát. Állandóan a szakszervezetek bürokratikus megmerevedéséről beszéltek. Lenin ezt a csoportot a „leghangosabbak” frakciójának, platformjukat pedig eszer-mensevik platformnak nevezte.

Buharin csoportja a vitában az úgynevezett „ütköző” platformmal lépett fel. Ezt a nevet azért kapta, mert Buharin megpróbálta az ütköző szerepét játszani a két platform, a lenini platform és a trockista platform között. Platformjának kidolgozása során Buharin egyes formulákat Lenintől, másokat Trockijtól vett át. A buharinisták azt követelték, hogy a szakszervezetek javasolhassák jelöltjeiket a gazdasági igazgatás apparátusába, s hogy ezek a jelölések kötelező erejűek legyenek a vezető szovjetszervekre. Lenin ezt szindikalista elhajlásnak minősítette. Buharin platformját „az eszmei bomlás csúcspontjának” nevezte. Buharin „ütköző” platformja lényegében a trockizmust védelmezte. Nem véletlen hát, hogy Buharin csakhamar lemondott róla, és csatlakozott Trockij platformjához.

A J. E. Rudzutak tézisei alapján kidolgozott platform szerint, amelyet Leninnel az élen a Központi Bizottság tagjainak többsége aláírt, a szakszervezetek a pártot a tömegekkel összekötő hajtószíjaknak, a kommunizmus iskoláinak tekintendők.

Lenin rámutatott arra, hogy a szakszervezeteknek – a munkásosztály legnagyobb tömegszervezeteinek – rendkívül fontos szerepük van a proletárdiktatúra megvalósításában.

„A szakszervezet azonban nem állami szervezet – írta Lenin –, nem a kényszer szervezete, hanem nevelő szervezet, a tömörítés, az oktatás szervezete, iskola, az igazgatás iskolája, a gazdálkodás iskolája, a kommunizmus iskolája.”
(Ugyanott, 2. old.)

A szakszervezetek útján valósul meg a *kapcsolat* a Kommunista Párt és a tömegek között. A párt vezeti a munkások párton kívüli tömegét, felvilágosítja, képezi, tanítja, neveli ezt a tömeget, „előbb a munkásokat, majd pedig a parasztokat is” (Ugyanott, 35. old.) A szakszervezetek útján végzett nevelőmunkájával a párt azt a célt követi, hogy minden munkás tudatában legyen annak, hogy munkájának termelékenységét emelnie kell, s így az egész szovjet nép munkájának termelékenysége emelkedjen. A szakszervezetek feladatait meghatározva Lenin hangoztatta:

„A proletariátusnak, miután kivívta az államhatalmat, legfőbb és életbevágó érdeke a termékek mennyiségének növelése, a társadalom termelőerőinek óriási mértékű gyarapítása.” (Lenin Művei. 33. köt. 178. old.)

A szocialista gazdaság építésében a szakszervezetek fő funkcióinak Lenin azt tartotta, hogy részt vegyenek a szovjet állam tervező és gazdasági szervezeteiben, harcoljanak a munka termelékenységének emeléséért és a munkafegyelem megszilárdításáért, törődjenek a munkások anyagi és kulturális érdekeivel, s hogy a munkások és általában a dolgozó tömegek soraiból állami és gazdasági vezetőket neveljenek. A szakszervezetek tevékenysége a munkásdemokrácia széles körű kifejlesztésében, a bürokratizmus és az adminisztratív módszerek elleni harcban, a szakszervezeti tagok nevelésében és alkotó aktivitásuk fejlesztésében jut kifejezésre. A szakszervezeti tevékenység a meggyőzősége alapján alapul.

Az éles és rendkívül szélesen gyűrűző vitában a szakszervezetekkel kapcsolatos lenini felfogás győzött. Az ellenzéki cso-

portok platformjai csupán néhány pártszervezetben kaptak szó-
többséget.

Az óriási nehézségek és a növekvő kispolgári spontaneitás kö-
zepette, a kapitalista környezet viszonyai között a vita – mint
Lenin megjegyezte – megengedhetetlen fényűzés volt. A forra-
dalom ellenségei a bolsevik párt belső harcára, a párt szakadá-
sára spekuláltak s azt remélték, hogy ez a szovjethatalom össze-
omlására vezet.

Egy országot, még hozzá zömében kispolgári országot kormá-
nyozni, milliós tömegeket a szocialista építésben vezetni csakis
azzal az elengedhetetlen és döntő feltétellel lehet, *ha a párt
egységes, egybeforrott és ideológiailag szilárd, ha soraiban vas-
fegyelem uralkodik, ha engesztelhetetlen az opportunistá inka-
dozásokkal és frakciókkal szemben.* Ezért mindenáron fel kellett
számolni a pártban a frakciókat és a csoportosulásokat. E nélkül
nem lehetett véget vetni az országban dúló politikai válságnak,
helyes politikai vonalat kidolgozni és érvényesíteni, nem lehe-
tett sikeresen építeni a szocializmust, nem lehetett visszaverni
az imperialisták újabb támadásait.

Mindezeket a kérdéseket a X. pártkongresszus oldotta meg.

2. A párt X. kongresszusa.

Áttérés az új gazdasági politikára

A X. pártkongresszus 1921. március 8-a és 16-a között ülésezett.
A kongresszusi küldöttek több mint 700 000 párttagot képvisel-
tek. A napirenden a Központi Bizottság beszámolója, a pártegy-
ség, a szakszervezeti és a nemzeti kérdés, az egész terményfő-
lősleg kötelező beszolgáltatásának terményadóval való helyet-
tesítése, pártépítési és egyéb kérdések szerepeltek.

Lenin tartotta a beszámolót a Központi Bizottság politikai te-
vékenységéről, a beszolgáltatásnak természetbeni adóval való
felváltásáról, a pártegységről és az anarcho-szindikalista elhaj-
lásról. A természetbeni adóról korreferátum is elhangzott;
a korreferens A. D. Cjurupa élelmezésügyi népbiztos volt.

A kongresszus megtárgyalta a terményfőlősleg kötelező be-
szolgáltatásának természetbeni adóval való felváltását, a hadi-
kommunizmusról az új gazdasági politikára (NEP) való áttérés
kérdését, a két alapvető osztály, a munkásosztály és a paraszt-

ság viszonyának kérdését. A leglényegesebb az volt, hogy a munkásosztály *okvetlenül* az ország lakosságának túlnyomó többségét alkotó *dolgozó parasztsággal együtt* építse a szocializmust. A földbirtokosokat meg a tőkéseket ki lehetett sajátítani és el lehetett kergetni, de a kisárutermelőket, mármint a dolgozó parasztokat „*n e m l e h e t e l k e r g e t n i*”, nem lehet elnyomni, ezekkel *össze kell férni*, ezeket csak igen hosszadalmas, igen lassú, óvatos szervezőmunkával lehet (és kell) átformálni, átnevelni”. (Lenin Művei. 31. köt. 30. old.) Ezt tanította Lenin

Ahhoz, hogy megoldódjék a paraszt bevonása a szocializmus építésébe, tekintetbe kellett venni az ipar és a mezőgazdaság kapcsolatának régebbi formáit. A falunak a várossal való gazdasági kapcsolata évszázadokon át a mezőgazdasági termékek és az iparcikkek adásvétel útján lebonyolított cseréje volt. A kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában, amikor több gazdasági szektor állt fenn egyidejűleg egymás mellett, az állami ipar és az árutermelő kisparashti gazdaság kereskedelmi összefogása elkerülhetetlen, objektív szükségszerűség volt.

Lenin azt tanította, hogy *a proletárdiktatúra legfőbb elve a munkás-paraszt szövetség*. A munkásosztály és a parasztság egymáshoz való viszonyát taglalta a Központi Bizottság politikai beszámolója és az egész terményfölösleg kötelező beszállgatásának természetbeni adóval való helyettesítéséről tartott beszámoló. Lenin hangsúlyozta, hogy a parasztságot nem lehet másképpen bevonni a szocialista építésbe, csakis a terményadó bevezetésére épülő *új gazdasági politika* segítségével.

„Az új gazdasági politika lényege... a proletariátus és a parasztság szövetsége, a proletár élcsapat összefogása a széles paraszti tömegekkel” – mondotta később Lenin.
(Lenin Művei. 33. köt. 159. old.)

Az összefogásnak gazdasági alapra kellett épülnie. A proletárállamnak – hangoztatta Lenin – nem az egész terményfölösleget, hanem annak csupán egy részét kell elvennie a parasztoktól terményadó formájában, a többi fölösleget pedig meg kell hagyni a parasztnál, hogy szabadon eladhassa a piacon. Ez ösztönzi a parasztot a gazdálkodásban, ez pedig az egész ország me-

zőgazdaságának gyors fellendülését fogja eredményezni. Ezen az alapon mód nyílik majd az állami ipar, különösen a nehéz-ipar helyreállítására és fejlesztésére, a szocializmus gazdasági hadállásainak megerősítésére, a mezőgazdaság szocialista átalakításához szükséges bázis megteremtésére. A mezőgazdaság helyreállítása és fejlesztése akkor elsőrendű feladat volt, amelynek megoldása biztosította a szocialista építést.

Ámde a terményadó bevezetése maga után vonta a magánkereskedelem szabadságát. Ez viszont a kapitalizmus némi felélénkülésére vezetett: gyarapodott a kulákság, kis magánvállalatok létesültek. Nem veszélyeztette-e a szabad kereskedelem megtűrése a szovjethatalmat, a szocializmus sorsát? Bizonyos fokig veszélyeztette. De ettől a veszélytől nem kellett túlságosan tartani, mert az állam kezében tartotta a népgazdaság kulcspozícióit: az ipart, a bankokat, a vasúti és vízi közlekedést, a külkereskedelmet, a földet. A párt helyes politikát dolgozott ki és alkalmazott. A kulákság gyarapodását a szovjet állam korlátozta. A magántőkét állami ellenőrzés alá helyezték, s fejlődését csak bizonyos keretek között engedték meg.

Lenin azt javasolta, hogy a magántőkét az államkapitalizmus medrébe kell terelni. Az államkapitalizmus egyik formájaként a koncessziókat jelölte meg, vagyis azt a lehetőséget, hogy egyes üzemeket külföldi tőkéseknek bérbe adjanak. Ez módot adott a szovjet nagyipar gyorsabb helyreállítására. A szovjet állam ellenőrzése alatt működő államkapitalista vállalatok a szocializmus segítőtársának szerepét töltötték be. A kapitalizmus némi felélénkülésétől ennél fogva nem kellett félni.

Az OK(b)P X. kongresszusának küldöttei egyhangúlag jóváhagyták Lenin tervét. A kongresszus amellet foglalt állást, hogy az egész terményfölösleg kötelező beszolgáltatását váltsa fel a terményadó, s a terményadó mértéke jóval kisebb legyen, mint az egész terményfölösleg kötelező beszolgáltatása alapján kivetett mennyiség. A legszegényebb parasztokat mentesítették bizonyos természetbeni adóktól, kivételes esetekben minden természetbeni adótól; az iparkodó parasztgazdák kedvezményekben részesültek, s engedélyezték a termékfölöslegekkel való kereskedelmet.

A kapitalizmusból a szocializmusba vezető átmenet idején az új gazdasági politika volt az egyetlen helyes politika. Ez a politika a proletariátus és a parasztság szövetségének szilárdítását,

a proletárdiktatúra megerősítését, az ország szocialista irányú fejlesztését szolgálta, arra épült, hogy a kapitalizmusnak bizonyos határok között teret adnak, de a népgazdaság kulcspozíciói továbbra is a proletárállam kezében maradnak; arra épült, hogy a szocialista elemek megküzdjenek a kapitalista elemekkel, s ebben a harcban a szocialista elemek győznek, a kizsákmányoló osztályok megszűnnek, és a Szovjetunióban felépül a szocializmus.

Az új gazdasági politika a hadikommunizmushoz képest bizonyos visszalépés volt. Lenin kifejtette, hogy a polgárháború éveiben túlságosan messze előreszaladtunk, s az a veszély fenyegetett bennünket, hogy elszakadunk a hátszástól, vagyis a parasztságtól. A szocializmus építésének a polgárháború időszakában alkalmazott módszereit Lenin egy erőd megrohamozásához hasonlította. A hadikommunizmus időszakában, mondta, kísérletet tettünk arra, hogy a kapitalizmust a városban és a falun rohammal döntsük meg, vagyis „a legrövidebb, leggyorsabb, legközvetlenebb úton térjünk át a termelés és az elosztás szocialista alapjaira”. (Ugyanott, 77–78. old.) A tapasztalat azonban megmutatta, hogy ennek az átmenetnek a sikeréhez a kapitalizmus erődjének hosszas ostroma szükséges. „...nem roham – mondotta Lenin – hanem a... hosszas ostrom nagyon nehéz, súlyos és kellemetlen feladata”. (Ugyanott, 79. old.)

Ezért ideiglenesen vissza kellett vonulni, közelebb a hátszázhoz, át kellett csoportosítani az erőket, s a dolgozók egész tömegével újabb, döntő támadást kellett indítani a kapitalizmus ellen. Ilyen körülmények között, vagyis, ha fenntartjuk kapcsolatunkat a parasztsággal, a szovjet nép olyan ütemben fog előrehaladni a szocializmushoz – mondotta Lenin –, amilyenről ma még álmodni sem merünk.

Az új gazdasági politikára való áttérés *éles elfordulás* a hadikommunizmus politikájától. A kommunistáknak gyorsan orientálódniuk kellett az új helyzetben, munkamódszerüket a NEP-hez kellett idomítaniuk, meg kellett tanulniuk gazdálkodni és kulturáltan kereskedni. Ez óriási nehézséggel járt, mert az illegálisban meg a börtönben senki sem tanította meg őket a népgazdaság irányítására és a kereskedelemre, s ilyen tapasztalatokat sehonnan sem vehettek át. Lenin hangoztatta, hogy a szocializmus építése hihetetlenül nehéz dolog. A Lenin nevelte párt azonban nem félt a nehézségektől, s bátran hozzáfogott az új

gazdasági politika megvalósításához, mert ebben látta az egyetlen helyes utat a szocializmus felé.

A X. kongresszuson elfogadott új gazdasági politikában megnyilvánult a Kommunista Párt bölcsessége, Lenin zseniális éleslátása, amely a társadalmi fejlődés törvényeinek tüzetes ismeretén alapult. A marxisták közül Lenin alapozta meg először elméletileg a proletárállamnak az átmenet időszakában követendő gazdasági politikáját. Lenin az általa kidolgozott új gazdaságpolitikában tovább fejlesztette a szocialista gazdaság alapjainak megteremtéséről szóló tételeket, amelyeket 1918 tavaszán „A szovjethatalom soron levő feladatai” című munkájában fejtett ki. A Szovjetunió szocialista építésében a következő évek során szerzett tapasztalatok igazolták Lenin felfogásának helyességét, tudományos, marxista előrelátásának nagy erejét.

Az új gazdasági politikának nemzetközi jelentősége van Lenin azt tanította, hogy mindenütt a világon, ahol proletárforradalom zajlik majd le, a munkásosztály a parasztsággal vállvetve fogja építeni a szocializmust, s a NEP-re jellemző rendszabályok bevezetése mindenütt elkerülhetetlen lesz. Az élet ezt teljes mértékben igazolta.

Az új gazdasági politikának nemzetközi jelentősége volt abban az értelemben is, hogy a szovjetországnak – a nemzetközi forradalmi mozgalom bázisának és támaszának – megszilárdításával és fejlesztésével hatást gyakorolt a nemzetközi forradalomra, a világtörténelem egész menetére.

„Most gazdasági politikánkkal gyakoroljuk a legnagyobb befolyást a nemzetközi forradalomra . . . – mondotta Lenin. – Erre a térre tevődött át a harc világméretekben. Ha megoldjuk ezt a feladatot, akkor nemzetközi méretekben biztosan és véglegesen győztünk.” (Lenin Művei. 32. köt. 470. old.)

Az OK(b)P X. kongresszusa megvitatta a nemzeti kérdést is, amelyről a beszámolót Sztálin tartotta. Ennek a kérdésnek világtörténelmi jelentősége volt. Helyes megoldása elősegítette a szocializmus sikeres építését, s nemzeti felszabadító harcra buzdította a gyarmati és függő országok népeit.

A nemzeti kérdés szorosan összefüggött a népgazdaság helyreállításának és a NEP bázisán megoldandó szocialista fejlesztésnek.

tésének feladatával. Lényegében parasztkérdés volt, mert az ország nemzetiségi területeinek lakossága majdnem kizárólag parasztokból áll. A párt kidolgozta azokat a módszereket, amelyekkel az elmaradott népeket be kell vonni a szocializmus építésébe, figyelembe véve minden nép sajátosságait. Lenin a soknemzetiségű szovjet állam körülményeihez alkalmazta, tovább fejlesztette és gazdagította Marxnak és Engelsnek azt a zseniális meglátását, hogy az elmaradott népek fejlődhetnek nem kapitalista úton a szocializmus felé. A cárizmus sötétségben, tudatlanságban tartotta a kazahsztáni, közép-ázsiai, a kaukázusi és az északi népeket, fenntartotta az ott uralkodó patriarchális-feudális és nemzetiségi viszonyokat. A párt feladatának tekintette, hogy e volt cári gyarmatok népeit a tőkés fejlődési szakasz kihagyásával a szocialista társadalomba vezesse.

A X. kongresszus határozatot hozott e népek tényleges egyenlőtlenségének kiküszöbölésére. Jogi egyenlőtlenségüket a szovjethatalom fennállásának már első napjaiban megszüntette. A tényleges egyenlőtlenség megszüntetéséhez viszont elsősorban meg kellett teremteni a nemzetiségi vidékek iparát. Ez sok időt igényelt és megkövetelte, hogy a proletariátus, az ország élenjáró szovjet népei nagy erőfeszítéseket tegyenek és önzetlenül segítsenek az elmaradott testvérnépeknek. A kongresszus leszögezte, hogy a tényleges egyenlőtlenség kiküszöbölésének meggyorsítása végett segíteni kell az elmaradott népeket a szovjet államiság kifejlesztésében és megszilárdításában, az anyanyelvükön működő hatalmi és gazdasági szervek, bíróságok, sajtó, iskola, színház stb. megteremtésében és a nemzeti káderek képzésének meggyorsításában.

Nagy figyelmet szentelt a kongresszus a szovjetköztársaságok tömörítésének. A kapitalista környezetben külön-külön egyik szovjetköztársaság sem érezhetné biztonságban magát az imperialistáktól. Ezért, mondja a kongresszus határozata, az általános érdekek – a gazdasági, a politikai és a honvédelmi érdekek – „parancsolóan diktálják a különálló szovjetköztársaságok állami szövetségét mint az imperialista nyűgtől és a nemzeti elnyomástól való megszabadulás egyetlen útját”. A föderáció különféle formáit alkalmazó Szovjet-Oroszország tapasztalata „teljesen igazolta, hogy a föderáció mint a szovjet köztársaságok állami szövetségének általános formája – célszerű és rugalmas”. (Az SZKP . . . határozatai. I. rész. 649. old.)

A lenini nemzetiségi politika végrehajtását két elhajlás akadályozta: a nagyhatalmi sovinizmus és a helyi nacionalizmus. A kongresszus felhívta a kommunistákat, hogy erélyesen szálljanak szembe ezekkel az elhajlásokkal, elsősorban a fő veszélyt jelentő nagyhatalmi sovinizmussal, mert ez szakadással fenyegette a szocializmusért az internacionalizmus zászlaja alatt tömörült népek egységét.

Az OK(b)P X. kongresszusa igen nagy figyelmet szentelt a pártegység kérdésének. A kapitalista környezet, az ország óriási kispolgári tömegei táptalajt nyújtottak az opportunizmusnak és a frakciózásnak. A trockisták, a „munkásellenzék”, a „decisták” és más opportunista csoportok frakcióharcot folytattak, a frakciók és csoportosulások szabadságát követelték, s ezzel a pártszakadás veszélyét idézték elő. Ez gyengítette a proletárdiktatúrát, az osztályellenség kezére játszott. A párt erélyes harcot indított a soraiban alakult frakciós csoportosulások ellen.

Lenin felhívta a kongresszust, hogy egyszer s mindenkorra vessen véget a frakciózásnak, s tiltsa be a pártban a frakciókat és a csoportokat. Lenin azt tanította, hogy *az akarat, a nézetek, az akciók egysége és a vasfegyelem a marxista párt fejlődéstörvénye*, amely kizár mindennemű frakciózást, és nem tűri a pártfegyelem megszegését.

„... a proletariátus paraszti országban csak a proletár tömegek ilyen akaratával valósíthatja meg diktatúrájának és vezetésének óriási feladatait”. (*Lenin Művei*. 32. köt. 182. old.)

A kongresszus elfogadta Lenin határozati javaslatát a pártegységről. E határozat kimondja:

„A kongresszus elrendeli, hogy haladéktalanul oszlassanak fel kivétel nélkül minden csoportot, bármilyen platform alapján alakultak is, és utasít minden szervezetet, ügyeljenek a legszigorúbban arra, hogy semmiféle frakciós fellépés elő ne fordulhasson. Aki nem hajtja végre a kongresszusnak ezt a határozatát, azt feltétlenül és azonnal ki kell zárni a pártból.” (*Az SZKP ... határozatai*. I. rész. 616. old.)

A kongresszus felhatalmazta a Központi Bizottságot, hogy a pártból való kizárást, mint végső rendszabályt, a Központi Bizottság tagjaira is alkalmazza, ha megbontják a pártegységet, frakciókat szerveznek és szakadást próbálnak előidézni a pártban. „Ez a végső rendszabály (a KB tagjaival, póttagjaival és az Ellenőrző Bizottság tagjaival szemben) csak azzal a feltétellel alkalmazható, ha egybehívják a KB teljes ülését, amelyre meg kell hívni a KB minden póttagját és az Ellenőrző Bizottság minden tagját” (ugyanott), s ezek a büntetés mérvét illetően kétharmad szótöbbséggel döntenek.

A pártban jelentkező szindikalista és anarchista elhajlásról szóló, Lenin által megfogalmazott és a kongresszus által elfogadott határozati javaslat élesen elítélte a „munkásellenzék” nézeteit. A kongresszus rámutatott arra, hogy a marxizmussal teljesen szakító „munkásellenzék” nézetei óriási politikai veszélyt rejtenek magukban. A „munkásellenzék” eszméit a kongresszus a kispolgári ingadozások kifejezésének, pártellenes, szindikalista és anarchista eszméknek minősítette. A kongresszus határozatában leszögezte, hogy a „munkásellenzék” eszméi gyakorlatilag gyengítik a Kommunista Párt következetes irányvonalát, s a proletárforradalom osztályellenségeinek malmára hajtják a vizet. Ezeknek az eszméknek a propagálása a kongresszus megállapítása szerint összeegyeztethetetlen az OK(b)P-hez tartozással.

A X. kongresszusnak a pártegységről és a frakciók megengedhetetlen voltáról hozott határozatai a pártélet és a pártépítés *megingathatatlan elveivé* váltak. Fegyverül szolgáltak a pártnak a trockizmus, a nacionalista elhajlás és a pártvonalától való minden egyéb opportunista eltérés elleni harcban.

A kongresszus nagy figyelmet szentelt a pártépítés kérdéseinek. A polgárháború időszakában a párt tevékenységét a szigorú centralizmus, a belső pártdemokrácia korlátozása jellemezte. A békés szocialista építés feltételei között újjá kellett éleszteni, tovább kellett fejleszteni a párton belüli demokráciát. A pártmunkában olyan módszereket kellett alkalmazni, amelyekhez hozzátartozik „valamennyi fontos kérdés széles körű meg tárgyalása és megvitatása a párton belüli bírálólat teljes szabadságának biztosításával, a párthatározatok kollektív kidolgozása . . . ” (Ugyanott, 605. old.)

Ezek a határozatok minden egyes párttagra kötelezők voltak,

s a kongresszus elrendelte gyors és pontos végrehajtásukat. A demokráciának és a centralizmusnak, a szabad véleménynyilvánításnak és a vasfegyelemnek összekapcsolása, a kollektíve kidolgozott határozatok fenntartás nélküli teljesítése – ez a demokratikus centralizmus elvének lényege.

Minthogy a szovjethatalom létrejötté óta ingadozásokra hajlamos, ideológiailag gyenge lábon álló kispolgári elemek, köztük volt mensevikek és eszerek kerültek be a pártba, s minthogy soraiba karrieristák meg haszonlesők is befurakodtak, a kongresszus utasította a Központi Bizottságot, hogy tisztítsa meg a pártot a nem kommunista elemektől.

A szakszervezeti kérdésben a kongresszus, összegezve a vita eredményeit, a lenini platformot fogadta el. Elítélte a trockisták, a „munkásellenzék”, a „decisták” nézeteit, s megjelölte a szakszervezetek fő feladatait. A határozat hangsúlyozta, hogy a szakszervezet a *kommunizmus iskolája*. Fő feladata a gazdasági szervező és a nevelő munka. A szakszervezeteknek minden erejükkel segíteniük kell a termelés szervezését és az ország termelőerőinek helyreállítását. A szakszervezetek kötelesek minden vonatkozásban törődni tagjaik mindennapi életével, s védeni érdekeiket. A szakszervezeti munka fő módszere a meggyőzés.

A kongresszus leszögezte, hogy a szakszervezeti mozgalomban mindenekelőtt a polgárháború időszakában erősen megnyírbált munkásdemokráciát kell visszaállítani. A szakszervezeteknek a demokratikus centralizmus elvére kell épülniük, s munkájukat a Kommunista Pártnak kell irányítania.

Ezek az alapvető tételek a szakszervezeti tevékenység *irányelvei* lettek a szocializmus és a kommunizmus építésének egész időszakára.

A kongresszus megállapította, hogy a munkások közül számos párttag átment az államapparátusba vagy bevonult a Vörös Hadseregbe, s így elszakadt a közvetlen üzemi munkától; sok kommunista elesett a polgárháború frontjain, ezért a kongresszus állást foglalt amellett, hogy nagy arányokban be kell vonni munkásokat a pártba.

A párt egysége, tekintélye szempontjából óriási jelentőségű a Központi Bizottság, a központi bizottsági tagok nézeteinek egysége. A szakszervezeti vita azt mutatta, hogy ez az egység nem volt meg. Ez nagyon aggasztotta Lenint. Sürgetésére a kongresszus leszögezte, hogy a Központi Bizottság által foly-

tatott politika teljes szilárdságának biztosítása és a tömegekkel való kapcsolat szorosabbra fűzése érdekében „szükségesnek tartja, hogy a Központi Bizottságba a párt tömegmunkája során kintűnt szervezők kerüljenek be”. (Ugyanott, 600. old.) A X. kongresszus jóváhagyta az 1920 szeptemberében tartott IX. pártkonferencia határozatát a Központi Ellenőrző Bizottság létrehozásáról, amelynek az a feladata, hogy a párt megszilárdítását szolgálja. Az ellenőrző bizottságok feladatkörébe tartozott, hogy harcoljanak a bürokratizmus, a karrierizmus ellen, a párttagoknak pártbeli és szolgálati beosztásukkal való visszaélése ellen, a párton belüli elvtársi viszony megsértése ellen. A kongresszus megválasztotta a Központi Bizottságot, élén Leninnel, és a Központi Ellenőrző Bizottságot.

Az OK(b)P X. kongresszusának világtörténelmi jelentősége van. Ez a kongresszus konkretizálta a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet útjait, a szocializmus építésének új, a hadikommunizmustól eltérő módszereit. A kongresszus nyomatékosan hangsúlyozta, hogy a szocialista építés érdekében szükség van a proletariátus és a parasztság *szövetségére*, hogy *a pártnak döntő szerepe van* az ország állami, gazdasági és kulturális életének irányításában. Felhívta a kommunistákat arra, hogy *őrizzék a pártegységet, mint a szemük fényét*, s könyörtelenül harcoljanak a frakciózás ellen. A kongresszus leszögezte, hogy a pártnak a legszorosabb kapcsolatban kell lenni a párton kívüli tömegekkel, s meghatározta vezetésük formáit és módszereit.

1921 májusában, a X. pártkonferencián és „A terményadóról” címmel akkor megjelent kiemelkedő munkájában Lenin elméletileg megindokolta az új gazdasági politikát. Azok a tételek, amelyeket ebben a művében kifejtett, újabb értékekkel gazdagították a marxizmus-leninizmus kincsestárát.

A X. kongresszuson meghirdetett történelmi fordulatot – a hadikommunizmusról az új gazdasági politikára való áttérést – a Kommunista Internacionálé 1921 június-júliusában Moszkvában lezajlott III. kongresszusa is jóváhagyta. A kongresszus összehívása körüli időben a kommunista pártok száma jelentékenyen megnőtt: Kommunista Párt alakult Franciaországban, Olaszországban, Csehszlovákiában, Romániában és több más országban. Kiemelkedő szerepet vittek a Kommunista Párt megalkotásában Franciaországban Marcel Cachin, Paul Vaillant-

Couturier, Olaszországban Antonio Gramsci és Palmiro Togliatti, Csehszlovákiában Antonín Zápotocký és Bohumír Šmeral. 1921 júliusában megalakult a Kínai Kommunista Párt.

A kongresszuson 52 ország kommunista és szocialista pártjának képviselői vettek részt. Lenin a kongresszuson beszámolt az OK(b)P taktikájáról. A világ kommunistái egyhangúlag jóváhagyták az OK(b)P politikáját és taktikáját, s felhívták a nemzetközi proletariátust, hogy támogassa a szovjetországot.

A kongresszus megállapította, hogy a forradalmi harc a tőkésországokban átmenetileg lecsendesedett, s rámutatott arra, hogy a szociáldemokrácia mint a burzsoázia fő szociális támasza segíti a kapitalizmus és a burzsoá uralom fennmaradását. A kongresszus a kommunista pártok elé azt a feladatot tűzte, hogy nyerjék meg a proletariátus többségét, mert e nélkül nem dönthetik meg a tőke uralmát és nem teremthetik meg a proletárdiktatúrát. Ezért a kongresszus kiadta a „Tömegek közé!” jelzőt, s megjelölte a követendő taktikát, a proletár egységszerep megteremtésének taktikáját.

3. A NEP első eredményei. A XI. pártkongresszus.

A szovjet állam külpolitikája.

A Szovjetunió megalakulása

A párt nagy energiával látott hozzá az új gazdasági politika megvalósításához. A pártszervezetek tevékenységének középontjába a gazdasági kérdések kerültek: a mezőgazdaság, az ipar és a közlekedés helyreállítása, a város és a falu árucseréjének felélénkítése, a hitelrendszer megszervezése.

A párt széles körű kampányt indított az új gazdasági politika megmagyarázására, s az új feladatoknak megfelelően átszervezte sorait. A párt Központi Bizottsága és a szovjet kormány Lenin vezetésével nap mint nap foglalkozott a népgazdaság újjáépítésének kérdéseivel. A Központi Bizottság számos tagját, póttagját és a párt más tekintélyes funkcionáriusait a párt-, az állami és a gazdasági munka döntő területeire irányították. F. E. Dzerzsinszkijt kinevezték közlekedési népbiztosnak, majd pedig a Legfelső Népgazdasági Tanács elnökének, s emellett továbbra is az Összoroszági Rendkívüli Bizottság – Egyesített Állami Politikai Igazgatóság (VCSK-OGPU) elnöke ma-

radt. G. K. Ordzsonikidze 1921-től 1926-ig a kaukázusontúli határvidék pártbizottságának titkára volt, s irányította a kaukázusontúli szovjet köztársaságok népgazdaságának újjáépítését. Sz. M. Kirov 1921. nyarától az Azerbajdzsáni Kommunista Párt Központi Bizottságának titkári tisztét töltötte be; az ő vezetésével állították helyre a köztársaság gazdaságát, elsősorban a kőolajipart. V. V. Kujbisev a Villamosipari Főigazgatóság vezetője, később a Legfelsőbb Népgazdasági Tanács elnöke lett. L. B. Kraszint külkereskedelmi népbiztosnak nevezték ki. V. J. Csubar az Ukrán Legfelső Népgazdasági Tanács elnöki tisztét töltötte be, később pedig vezetője lett a Donyec-medence kőszéniparának, amelynek helyreállítását Lenin óriási jelentőségűnek tartotta.

A párt a Vörös Hadseregből a kommunisták ezreit irányította át gazdasági munkára. Számos politikai biztos, parancsnok, politikai funkcionárius gyárigazgató lett vagy az állami kereskedelembe, a szövetkezetekbe stb. kapott fontos beosztást.

Nagy figyelmet fordított a Központi Bizottság az üzemi pártsejtek megerősítésére. A szovjetintézményekből sok kommunisztát ide irányítottak a pártmunkára és a politikai munka fokozása végett. A pártsejtek minden vonatkozásban befolyást gyakoroltak az üzemekben a dolgok menetére: megvalósították az ellenőrzést, de nem avatkoztak be az igazgatóság ügykörébe. A sejtek vezették a munkások harcát az üzem termelési feladatainak teljesítéséért, a termelékenységek emeléséért.

A X. kongresszus határozatának megfelelően a párt megtisztította sorait. A párttisztítás nyílt gyűléseken ment végbe. A párton kívüli munkások, alkalmazottak és parasztok segítettek a párttól idegen, züllött, karrierista elemeket leleplezni és kiűzni a pártból. A párttagoknak csaknem negyedrészt kizárták. A párt összetétele jelentősen megjavult. Erősödött a pártfegyelem. Megszilárdult a pártegység. A párt tekintélye növekedett a dolgozók között.

Az új gazdasági politika jótékonyan hatott az ország gazdaságára. A parasztok megelégedéssel fogadták az egész terményfőlösleg kötelező beszolgáltatásának terményadóval való helyettesítéséről hozott törvényt, s már 1921 tavaszán sok helyütt növelték a vetésterületet. Tevékeny segítséget nyújtottak a Vörös Hadseregnek az ország néhány vidékén kitört kuláklázadások leverésében és a banditizmus felszámolásában. Javult a munkáosztály helyzete, a deklasszáladási folyamat véget ért. A mun-

kások visszatértek a gyárakba; a nagyipar fejlődésnek indult, s fokozatosan újjáéledt az ország egész gazdasága.

Ezeket a sikereket konstataálta az 1921 decemberében megtartott XI. pártkonferencia. Az eredmények még jelentékenyebbek lettek volna, ha az országot nem sújtja szörnyű éhínség. Az éhínség fő okai az ország gazdasági elmaradottságában, kiváltképpen a mezőgazdaság elmaradottságában, s az intervenciók és a fehérgárdisták pusztításaiban rejlettek. Az élelmezési helyzetet az 1920-as aszály és az 1921. évi még súlyosabb aszály katasztrofálissá tette. Rendkívül rossz volt a termés 34 kormányzóságban, ahol összesen 30 millió ember lakott. A párt és a kormány rendkívüli intézkedéseket foganatosított az éhínség leküzdésére, s ha óriási nehézségek árán is, de megbirkózott ezzel a szörnyű csapással.

A NEP bázisán folyó békés szocialista építés első évének eredményeit az OK(b)P XI. kongresszusa (1922. március 27–április 2.) szűrte le, amely több mint félmillió párttagot képviselt. A kongresszus megvitatta a Központi Bizottság politikai beszámolóját, a szervezeti kérdést, a párttisztítás eredményeit, a párt megerősítésének kérdését stb.

A Központi Bizottság politikai beszámolójában Lenin kijelentette, hogy a visszavonulás befejeződött, a célt sikerült elérni, a paraszti gazdasággal való összefogás létrejött, a proletariátus és a parasztság szövetsége megerősödött, nyilvánvaló gazdasági eredmények vannak. A pártra új feladat hárult: *az erők átcsoportosítása a tőkés elemek elleni támadás céljából.*

A NEP elkeseredett harcot jelentett a kapitalizmus és a szocializmus között. „Ki kit győz le?” – ez volt a kérdés. A szocializmus kerül-e ki győztesen ebből az élethalálharcból, vagy pedig a kapitalizmus visszaszerzi elvesztett hadállásait? Ahhoz, hogy a kapitalizmust legyőzhessük – mondotta Lenin –, meg kell tanulnunk gazdálkodni. Az elmúlt év megmutatta, hogy a kommunisták a gazdálkodást még nem tanulták meg. Lenin felhívta a kommunistákat, bizonyítsák be a népnek, hogy ők jobban tudnak gazdálkodni, mint a tőkések.

A párt feladatainak sorában a döntő láncszem ebben az időben a kereskedelem volt. A szocialista és a paraszti gazdaság összefogása kereskedelmi formákban történt. A magántőke a kereskedelemben igen erős pozíciókkal és nagy jártassággal rendelkezett. A piacon különösen nehéz volt a kommunistáknak

a magántőke ellen harcolni: még nem tudtak kereskedni, sokan nem értették meg a kereskedelem jelentőségét, lebecsülték a kereskedelmet. „Tanuljatok meg kereskedni” – ez volt Lenin jelszava. Most új feladat előtt állunk – hangoztatta –, „állunk kell a versenyt az egyszerű kereskedővel, az egyszerű kapitalistával, a kupeccel...” (Lenin Művei. 33. köt. 269. old.)

Az új feladatok szükségessé tették a káderek helyes kiválasztását és elosztását.

A párt és az állam politikáját a káderek valósítják meg. *A helyzet kulcsa* – hangoztatta Lenin – *az emberekben, a káderek megválogatásában, a végrehajtás ellenőrzésében rejlik.* A siker minden munkaterületen sok tekintetben a munkatársak megfelelő elhelyezésétől függ. De a kádereket munkájuk eredménye alapján rendszeresen ellenőrizni, segíteni kell, s ha a munkában nem válnak be, idejében át kell őket helyezni, le kell őket váltani.

A káderek kiválogatása és elhelyezése, a végrehajtás ellenőrzése a párt és a szovjet állam figyelmének középpontjába került.

A kongresszus nagy figyelmet fordított a párt megerősítésére. A párt proletár magvának növelése és a nem proletár elemek belépésének megnehezítése céljából a kongresszus a párttagok felvételében három kategóriát állapított meg: 1. munkások, munkás- és parasztszármazású vöröskatonák; 2. parasztok (a vöröskatonákon kívül) és kisiparosok, akik nem zsákmányolnak ki idegen munkát; 3. egyéb (alkalmazottak stb.). Minden kategória számára külön feltételeket állapítottak meg: az első kategóriának a pártba való felvételét megkönnyítették, a harmadikét pedig megnehezítették.

Rendkívül szigorú álláspontot foglalt el a kongresszus a frakciózással szemben. A „munkásellenzék” vezérei nem vetették alá magukat a X. kongresszuson a frakciók felosztatására vonatkozólag hozott határozatnak. Illegális összejöveteleket tartottak, konspiratív módszerekkel terjesztették pártellenes határozataikat. A kongresszus élesen elítélte a csoport frakciós tevékenységét, s figyelmeztette Sljapnyikovot, Medvegyevet és Kollontajt, hogy pártellenes tevékenységük folytatása esetén kizárják őket a pártból. Ezzel a határozattal a párt újból hangsúlyozta, hogy éberén őrködik a pártegység, a vasfegyelem fölött, és semmiképpen sem tűr el soraiban semmi néven nevezendő frakciós csoportosulást.

Az OK(b)P XI. kongresszusa volt az utolsó kongresszus, amelyen Lenin részt vett és amelyet ő vezetett. A kongresszus záróülésén tartott beszédében rámutatott arra, hogy a párt szellemének hajlékonyságával, taktikájával olyan magaslatra emelte a forradalmat, amelyet a világ még nem látott.

„Nincs a világon olyan erő – jelentette ki Lenin –, amely, ha mégannyi bajt, nyomorúságot, szenvedést zúdítana is az emberek millióira és százmillióira, forradalmunk fő vívmányait visszavethetné, mert azok ma már nem a »mi« vívmányaink, hanem világtörténelmi vívmányok.” (Ugyanott, 320–321. old.)

A kongresszuson megválasztott Központi Bizottság első ülésén választották meg a Politikai Irodát, a Szervező Irodát és a Titkárságot. A Központi Bizottság főtítkárává Sztálint választották.

Ebben az időben különösen nagy jelentőségre tett szert a pártnak a káderek ideológiai fejlesztése terén végzett munkája. Az egész burzsoá világsajtó ideológiai támadást indított a bolsevizmus ellen. Az országon belül megélénkült a kadetok, az eszerek, a mensevikek, a burzsoá nacionalisták tevékenysége. Azt duruzsolták, hogy a „Ki kit győz le” kérdés a kapitalista elemek javára dől el, s hogy a szovjethatalom burzsoá demokráciává fajul.

A külföldre menekült burzsoázia is nagy reményeket fűzött a szovjet rend elfajulásához. Az emigránsok egy része közt elterjedt a „szmenovehista” irányzat. Ez az elnevezés onnan eredt, hogy 1921-ben prágai fehér-emigránsok egy csoportja gyűjteményes kötetet adott ki „Szmena veh” [„Irányváltoztatás”] címmel, s hogy ugyanabban az évben a párizsi fehér-emigránsok folyóiratot indítottak, amelynek ugyancsak ezt a címet adták. A „szmenovehisták” a szovjethatalommal való együttműködés mellett foglaltak állást abban a reményben, hogy a népgazdaság fejlődése a NEP viszonyai között kapitalista úton fog haladni.

Mivel a „szmenovehista” irányzathoz olyan emigráncsoport is tartozott, amely kész volt valóban becsületesen együttműködni a szovjethatalommal, a párt úgy foglalt állást, hogy igénybe kell venni közülük polgári szakembereket a szovjetmunkához. Ami pedig azokat a „szmenovehistákat” illeti, akik a szovjet-

hatalommal való együttműködést ellenforradalmi cselekmények politikai palástolására használták fel, ellenük a párt megtorló intézkedések alkalmazását határozta el.

A párt leleplezte a burzsoáziának és ügynökeinek a szovjet rend elfajulásáról koholt hazugságait, megmagyarázta a tömegeknek, hogy a kapitalizmusra való visszatérésről szó sem lehet, s hogy a párt a NEP vágányain a szocializmus felé vezeti a szovjet népet. A párt bevitte a tömegek tudatába a marxista ideológiát, az egyetlen olyan ideológiát, amely helyesen magyarázza a társadalmi fejlődés törvényeit, s megmutatja a tőkés társadalom szocialista társadalommá változtatásának útját.

A pártkáderek marxista nevelésében és a burzsoá ideológia elleni engesztelhetetlen harcra való mozgósításukban nagy szerepe volt Lenin „A harcos materializmus jelentőségéről” című cikkének, amely 1922 márciusában jelent meg. A cikk arra serkentette a kommunistákat, hogy a lakosság valamennyi rétegében propagálják a marxista ideológiát, a dialektikus materializmust, hogy leplezzék le az idealizmust és a papi népbutítást.

A kommunistáknak, hangoztatta Lenin, a következetes materialistákkal, a modern természettudomány képviselőivel szoros szövetségben kell dolgozniuk, ha azok nem is tartoznak a Kommunista Párthoz. Velük karöltve, irányítva őket, a kommunistáknak be kell vinniük a tömegekbe a materialista tudatot. Lenin felszólította az összes kommunistákat és következetes materialistákat, hogy a természettudományos ismeretek terjesztésével folytassanak nagyarányú ateista propagandát a néptömegek körében, és segítsék a tömegeket vallási előítéleteik leküzdésében. A szovjet természettudósok figyelmét arra hívta fel, hogy el kell sajátítaniuk a marxista dialektikus materializmust.

„... meg kell értenünk – írta Lenin –, hogy komoly filozófiai megalapozottság nélkül semmiféle természettudomány, semmiféle materializmus nem állhatja meg a helyét a burzsoá eszmék támadása és a burzsoá világszemlélet visszaállítása ellen folytatott harcban. A természettudósnak, hogy ebben a harcban helytállhasson, s ezt a harcot teljes sikerrel vívhassa meg, modern materialistának, a Marx által képviselt materializmus tudatos hívének, vagyis dialektikus materialistának kell lennie.” (Ugyanott, 225. old.)

Lenin óva intette a kommunistákat a szektás szűk látókörűségtől, s hangsúlyozta, hogy a régi társadalomnak a szovjethatalommal szemben lojális erőt mind fel kell használni a szocializmus építésében. Az az elképzelés, hogy a kommunisták egymaguk fel tudják építeni a kommunizmust, egyike a legnagyobb és legveszedelmesebb hibáknak. Szó sem lehet semmiféle eredményes kommunista építésről, ha szövetségre nem lépünk a külföldi munkaterületeken dolgozó pártonkívüliekkel – írta Lenin.

Lenin felhívta a kommunisták figyelmét arra, milyen rendkívül fontos, hogy szisztematikusan leleplezzék a burzsoá „modern demokráciát”, kiváltképpen az Amerikai Egyesült Államokét. Ezt a „demokráciát” a mindenféle rendű és rangú „szocialisták” felmagasztalják, „esztelenül hajlonganak” előtte. Valójában ez az éig magasztalt „demokrácia” „nem jelent mást, mint hogy szabad azt hirdetni, aminek hirdetése előnyös a burzsoáziának, márpedig a burzsoázia számára a legreakciósabb eszmék, a vallás, a sötétség hirdetése, a kizsákmányolók védelmének hirdetése stb. előnyös”. (Ugyanott, 224. old.) Az 1922 augusztusában megtartott XII. pártkonferencia felszólította a párt minden tagját, hogy erélyesen harcoljon a burzsoá ideológia ellen.

Lenin felszólította a pártot, hogy tanulja meg becsülni a tudományt, legyen figyelmes a tudósokkal, minden erejével támogatassa őket. Hangsúlyozta, hogy az ipart és a mezőgazdaságot a modern tudomány legújabb vívmányai alapján kell újjáéleszteni. „Az ipar helyreállítása a régi alapon túlságosan sok munkába és időbe kerül – mondotta. – Modernebb formákban kell az ipart helyreállítani, nevezetesen – át kell térni a villamosításra.” (Lenin Művei. 32. köt. 529. old.) Ha ezt a feladatot meg akarjuk oldani, mutatott rá Lenin, be kell vonnunk a gazdasági építésbe a legkiválóbb tudományos és műszaki erőket, hatalmas arányú tudós- és műszaki szakemberképzést kell indítanunk, s teljes erőnkből fejlesztenünk kell a tudományt.

A párt a NEP alapján sikeresen teljesítette a szovjetország gazdasági újjáépítésének feladatait. 1922 végéig a munkások és a parasztok anyagi helyzete megjavult. Az ország politikai helyzete megszilárdult. A kulák banditizmus összes, valamennyire is számottevő erőt szétzúzták. 1922 őszén a Vörös Hadsereg megtisztította a Távol-Keletet a japán intervencióstól. A szovjet-

ország politikai tekintélye a nemzetközi porondon jelentősen megnőtt.

A szocialista építés sikeréhez békére volt szükség. Lenin kijelentette: „... számunkra a legnagyobb kincs a béke megőrzése és annak teljes lehetősége, hogy minden erőt akadálytalanul a gazdaság helyreállítására fordítsunk...” (Ugyanott, 110. old.) Leninnek ez az útmutatása a két rendszer – a szocializmus és a kapitalizmus – egymás mellett élésének egész időszakára szól. Mint Lenin mondotta, „kivívtuk magunknak azokat a feltételeket, amelyek lehetővé teszik, hogy fennmaradjassunk a tőkés hatalmak mellett...” (*Lenin Művei*. 31. köt. 424. old.) Lenin állandóan hangoztatta, hogy a szovjet nép minden néppel békében akar élni, fáradhatatlanul magyarázta a szovjet állam békeszerető külpolitikáját: a szovjet államnak érdeke, hangsúlyozta, hogy fejlessze a gazdasági és kulturális kapcsolatokat minden állammal. „Mi határozottan az Amerikával – minden országgal, de különösen Amerikával – kötendő gazdasági megállapodás mellett vagyunk.” (*Lenin Művei*. 30. köt. 35. old.) „Az amerikai kapitalisták hagyjanak minket békében. Mi nem bántjuk őket.” (Ugyanott, 366. old.)

A Kommunista Párt a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésére törekedett. Ennek lényege: a vitás kérdéseket ne háborúval, hanem tárgyalásokkal oldják meg, ne avatkozzanak egymás belügyeibe, ismerjék el minden nemzet szuverenitását és területi sérthetetlenségét. Ez az osztályharc új formája volt. A béke elősegítette, hogy a szovjetország sikereket érjen el a szocialista építésben, ezek a sikerek pedig hatottak a tőkésországokban folyó osztályharcra, és fokozták az elnyomott népek nemzeti felszabadító mozgalmát. A burzsoá ideológia elleni harcban viszont szó sem lehetett békéről.

A szovjet állam igyekezett rendezni kapcsolatait a tőkésországokkal. 1921-ben kereskedelmi egyezményt kötött Angliával, majd pedig még néhány állammal. Az Összoroszági Központi Végrehajtó Bizottság 1921-ben az Egyesült Államoknak is ajánlatot tett kereskedelmi kapcsolatok létesítésére. Az Egyesült Államok kormánya azonban elutasító választ adott, s kitartott intervencionista álláspontja mellett. A francia kormánykörök szintén szabotálták a Szovjet-Oroszországgal való kereskedelem fejlesztését.

1921 őszén a szovjet kormány, hogy megkönnyítse a tőkés-országokkal való gazdasági együttműködés létrejöttét, kijelentette, hogy hajlandó bizonyos feltételek mellett elismerni a cári kormány háború előtti adósságait, s azt javasolta, hogy hívjának össze nemzetközi konferenciát, amely megvizsgálná a külföldi államoknak Oroszországgal szemben támasztott igényeit, valamint a velük szemben támasztott szovjet igényeket, és kidolgozná a béke feltételeit Oroszország és ellenfelei között.

Mivel a gazdasági válság következtében a piacok erősen összeszűkültek, az antanthatalmak elhatározták, hogy „Európa gazdasági újjászületésének előmozdítása céljából” Genovában (Olaszország) valamennyi európai állam, köztük Szovjet-Oroszország és a legyőzött Németország részvételével gazdasági és pénzügyi konferenciát hívnak egybe.

A konferencia 1922 április-május havában folyt le. A szovjet küldöttség vezetőjévé Lenint jelölték ki. A munkások azonban merénylettől tartva, tiltakoztak Lenin külföldi utazása ellen. Lenin Moszkvából irányította a küldöttség munkáját. A genovai konferencián a küldöttség vezetői tisztét G. V. Csicserin külügyi népbiztos töltötte be. A szovjet küldöttség nyilatkozatot olvasott fel. „Az oroszországi küldöttség – hangzott a nyilatkozat – a kommunizmus elveihez híven megállapítja, hogy a jelenlegi történelmi korszakban, amikor lehetővé vált a régi társadalmi rend és a születőben levő új társadalmi rend párhuzamos fennállása, parancsoló szükségyszerűség, hogy a két tulajdonrendszert képviselő államok közt gazdasági együttműködés alakuljon ki...”

A szovjet küldöttség kijelentette, hogy hajlandó elismerni a cári kormány háború előtti adósságait azzal a feltétellel, ha Oroszországnak új kölcsönt nyújtanak és de jure elismerik a szovjet kormányt. A szovjet küldöttség kijelentette, hogy kormánya hajlandó a külföldi tulajdonosoknak bizonyos kártérítést fizetni oroszországi veszteségeikért. A maga részéről viszont kártérítési igényekkel lépett fel: térítsék meg Szovjet-Oroszországnak azokat a veszteségeket, amelyeket az intervenciók csapatok és az antant által támogatott fehérhőrgárdisták az országnak okoztak.

Ámde az imperialistáknak megvoltak a saját terveik. Nem akartak az egyenjogúság elvei alapján együttműködni a szovjetországgal, hanem gazdasági és diplomáciai nyomással gyaratati rendszert szándékoztak rákényszeríteni. Azt követelték,

hogy az ország fizesse meg összes adósságait és adja vissza a volt külföldi tulajdonosoknak minden államosított tulajdonukat. Arcátlanságukban odáig mentek, hogy külföldi ellenőrzés alá akarták helyezni a szovjet pénzügyeket, sőt Oroszország egész népgazdaságát. A szovjet küldöttség határozottan visszautasította az efféle igényeket, és leleplezte rabló jellegüket.

A konferencián éles ellentétek merültek fel az imperialista hatalmak, mindenekelőtt a győztesek és a legyőzött Németország között. Németország hiába kérte, hogy enyhítsék a versailles-i békeszerződés alapján kirótt jóvátétel elviselhetetlen terhét. Az egyetlen ország, amely szót emelt e rablószerződés ellen, Szovjet-Oroszország volt. A német uralkodó körök legelőrelátóbb képviselői arra a következtetésre jutottak, hogy a Szovjet-Oroszországhoz való közeledés erősíti Németország nemzetközi helyzetét, segíti Németországot abban, hogy az antanttól némi engedményeket kapjon, s egyszersmind lehetővé teszi a kereskedelmi kapcsolatok kiépítését Oroszországgal. A szovjet kormánynak viszont érdeke volt, hogy ne engedje a szovjetköztársaságokat elszigetelni. Ily módon lehetőség nyílt a kölcsönös közeledésre. 1922 áprilisában Rapallóban (Genova mellett) aláírták a szovjet-német megállapodást. A két ország közt helyreálltak a diplomáciai kapcsolatok. Szovjet-Oroszország és Németország kölcsönösen lemondtak az egymással szemben támasztott igényekről: Oroszország a versailles-i szerződés szerint őt megillető jóvátételről, Németország pedig a régi adósságok megfizetésének és az államosított tulajdon megtérítésének követeléséről.

A rapallói szerződés megkötésével a szovjet kormány rést ütött az imperialista hatalmak frontján. Az imperialista ellentéteket mesterien kihasználta a béke és Szovjet-Oroszország biztonsága érdekében.

Az antanthatalmakkal nem sikerült Genovában megegyezni. A tárgyalások 1922 nyarán, a hágai konferencián folytatódtak, de ekkor sem jártak eredménnyel.

A szovjet kormány javaslatot terjesztett a genovai konferencia elé, hogy vitassák meg a fegyverkezés általános csökkentésének és a legbarbárabb harci eszközök, „a mérges gázok, a légi fegyveres harc stb.” betiltásának kérdését. Az imperialista államok elutasították e javaslat megvitatását. A szovjet kormány javaslata bebizonyította a világ minden népének, hogy a törté-

nelemben először megjelent a földön egy olyan kormány, amely az általános leszerelésre törekszik.

A párt és a szovjet kormány nagy erőfeszítéseket tett az elnyomott és a függő népekhez való közeledés érdekében. 1921-ben Szovjet-Oroszország megállapodást kötött Iránnal, Afganisztánnal és Törökországgal, s jelentős segítséget nyújtott nekik nemzeti felszabadító harcukban. Ezek voltak az első olyan szerződések, amelyeket keleti országok egy nagyhatalommal az egyenjogúság alapján kötöttek. A szovjet kormány ellenszolgáltatás nélkül lemondott valamennyi kiváltságról és koncesszióról, amelyet a cári Oroszország ezekben az országokban élvezett.

1921-ben a mongol nép az ugyanazon év márciusában megalakult Mongol Népi Forradalmi Párt vezetésével és a szovjet csapatok segítségével kiűzte országából a kínai militaristákat és az orosz fehérgárdistákat, s népi kormányt alakított. Szoros barátság alakult ki a szovjet nép és a mongol nép között. A Mongol Népköztársaság a nem kapitalista fejlődés útjára lépett. Megalapítója, D. Szuhe-Bator többször találkozott Leninnel, és beszélgetett vele az új élet építésének módjairól.

1922-ben befejeződött a háború a függetlenségért harcoló Törökország és az angol imperialisták által támogatott Görögország között. Törökország győzelmet aratott. A békefeltételek kidolgozása céljából nemzetközi konferencia ült össze Lausanne-ban. Az imperialista hatalmak meghívták Szovjet-Oroszországot, hogy vegyen részt a konferencián, de csupán egy kérdésnek, a tengerszorosok sorsának megvitatásában. A szovjet kormány védelmezte Törökországnak a tengerszorosokra vonatkozó felségjogát, sikraszállt azért, hogy a szorosokon tiltsák meg mindenféle hadihajó átkelését, a törökökét kivéve, s tegyék teljesen szabaddá a kereskedelmi hajózást. Az imperialisták nem voltak hajlandók a Szovjet Köztársaság képviselőit más kérdések megvitatásába is bevonni, mert attól féltek, hogy a szovjet államnak a keleti népek irányában baráti állásfoglalása elő fogja segíteni a nemzeti felszabadító mozgalom fejlődését az elnyomott országokban. Az OSZFSZK tiltakozása ellenére a konferencia olyan határozatot hozott, amellyel a tengerszorosokat és a Fekete-tengert megnyitották valamennyi állam hadihajói előtt. Ezzel az imperialistáknak sikerült biztosítaniuk, hogy fegyveres erőikkel szabadon megközelíthessék a szovjetország déli határait. A lausanne-i konferencia határozatai újból emlé-

keztették a szovjet köztársaságok dolgozóit a tőkésországok részéről fenyegető háborús veszélyre és arra, hogy mindig szárazon kell tartani a puskaport.

Szüntelenül emlékeztette őket erre az imperialista államoknak a szovjetország ellen tett számtalan ellenséges lépése is. Például 1923-ban az angol kormány a szovjet kormánynak ultimátumot nyújtott át, amely az angol külügyminiszterről „Curzon-ultimátum” néven ismeretes. Az ultimátum a szovjet képviselőknek Iránból és Afganisztánból való visszahívását követelte, és több más hasonló intézkedést sürgetett. A szovjet kormány a vitás kérdések békés rendezésére angol-szovjet konferencia összehívását javasolta, de kategorikusan visszautasította az ultimátum fő követelését: képviselőinek az említett országokból való visszahívását. Az erélyes visszautasítás láttán az angol kormány meghátrált. A szovjet állam ellen alkalmazott erőpolitika ismét kudarcba fulladt.

A szovjetország szuverenitásának védelme, a gazdasági romlás felszámolása, a szocializmus felépítése sürgetően követelte a szovjet köztársaságok gazdasági, politikai és katonai erőforrásainak, valamint diplomáciai lépéseinek legszorosabb egyesítését. Az egységes egésszé való összeforrás szükségességét valamennyi nemzeti szovjetköztársaság dolgozói megértették. A szovjet népek, amelyek egyesült erővel harcoltak a proletárdiktatúra megteremtéséért és megszilárdításáért, s vállalva dolgoztak a szocializmus építésén, most arra törekedtek, hogy álmilag is egyesüljenek a Nagy Októberi Forradalom vívmányainak megvédése és a szocializmus minél gyorsabb elérése érdekében.

A szovjet népek egyesülési törekvését a párt juttatta kifejezésre. A Központi Bizottság kidolgozta és megvitatta az egyesülés kérdését és formáit. Sztálin az „autonomizálás” gondolatát vetette föl, vagyis azt a gondolatot, hogy minden szovjetköztársaság lépjen be az OSZFSZK-ba autonómiájának fenntartásával. Lenin keményen megbírálta Sztálin javaslatát. Azt írta, hogy ebben a kérdésben „végzetes szerepe volt Sztálin hirtelenkedésének és adminisztratív túlbuzgóságának”. (*Lenin Művei*. 36. köt. 615. old.) Lenin azt javasolta, hogy alakuljon meg a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége. Sztálin erre elállt helytelen javaslatától.

A Központi Bizottság októberi plenumán (1922) határozatot hoztak:

„Szükségesnek tartjuk, hogy Ukrajna, Belorusszija, a Kaukázusontúli Köztársaságok Föderációja és az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság megállapodást kössenek és egyesüljenek a »Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségében« azzal, hogy mindegyiknek joga van szabadon kilépni a »Szövetség« kötelékéből.”

1922 október-decemberében Ukrajna, Belorusszija, Azerbajdzsán, Grúzia és Örményország kommunista pártjai központi bizottsági pléniumukon állást foglaltak amellest, hogy a szovjetköztársaságok a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségében (SZSZKSZ) egyesüljenek. Az egyesülési mozgalom valamennyi népet magával ragadta. A népek hangulatát tükrözték a nemzeti köztársaságok 1922 decemberében lefolyt szovjetkongresszusai, amelyek egyhangulag állást foglaltak az SZSZKSZ, a Szovjetunió megalakítása mellett.

1922. december 30-án Moszkvában összeült a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének I. szovjetkongresszusa. Lenint, aki betegsége miatt nem lehetett jelen, a kongresszus tiszteletbeli elnökévé választotta. A kongresszus megszavazta a Szovjetunió megalakítására és a szövetségi szerződésre vonatkozó deklarációt, s megválasztotta a legfelső törvényhozó szervet: a Szovjetunió Központi Végrehajtó Bizottságát. A Központi Végrehajtó Bizottság elnökeivé M. I. Kalinyint, G. I. Petrovsz-kijt, A. G. Cservjakovot és N. N. Narimanovot választották. A Központi Végrehajtó Bizottság második ülésszakán megalakították a Népbiztosok Tanácsát. A Népbiztosok Tanácsának elnökévé Lenint választották.

Így tehát a Lenin vezette párt irányításával létrejött a soknemzetiségű szovjet szocialista állam. Szervezése az önkéntesség elvei alapján, a Szovjetunió kötelékébe lépő valamennyi szovjetköztársaság nemzeti szuverenitásának tiszteletben tartása alapján történt. Új típusú, föderatív proletárállam volt ez, Lenin nagyszerű tudományos felfedezése.

A Szovjetunió megalakulása a *leninizmus eszméinek*, a Kommunista Párt *lenini nemzeti politikájának diadala* volt. Az egész haladó emberiségnek megmutatta a nemzeti kérdés megoldásának, a nemzetek és népek közötti egyenlőtlenségek megszüntetésének útját, azt az utat, amelyen haladva a népek egyetlen

testvéri családban egyesülhetnek a szocializmus, a kommunizmus felépítése céljából.

A Szovjetunió II. szovjetkongresszusán, 1924-ben, elfogadták a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének első alkotmányát.

1922 november–decemberében folyt le a Kommunista Internacionálé IV. kongresszusa, amelyen 58 ország kommunista pártja képviseltette magát. Lenin a kongresszuson beszámolót tartott „Az oroszországi forradalom öt éve és a világforradalom távlatai” címmel. Ezeknek az esztendőknek fő eredménye a szocializmus hadállásainak megerősödése volt. Hasznosnak bizonyult-e az új gazdasági politika? Ez a legfőbb kérdés, mondotta Lenin, s ennek elsőrendű jelentősége van valamennyi kommunista párt szempontjából. Ha a válasz tagadó volna, „valamennyien pusztulásra volnánk kárhozthatva”. (*Lenin Művei*. 33. köt. 421. old.) Ámde a NEP bebizonyította, hogy a párt feltétlenül helyesen járt el, amikor a hadikommunizmusról áttért az új gazdasági politikára.

Ez volt Lenin utolsó kongresszusi szereplése. Beszédével szinte végrendeletet hagyott valamennyi testvéri Kommunista Pártnak; arra intette őket, hogy tanulják meg az Oroszországi Kommunista Párt tapasztalataiból, hogyan kell harcolniuk a kapitalizmus ellen a proletárdiktatúra megteremtéséért, országuk konkrét viszonyaihoz alkalmazva ezeket a tapasztalatokat. A kongresszus leszögezte, hogy Szovjet-Oroszország a történelmi, forradalmi tapasztalatok leggazdagabb kincsestára az egész világ proletariátusának.

A nemzetközi helyzet elemzése során a kongresszus megállapította, hogy egyre jobban éleződik a világgazdasági válság, hogy növekszik a munkanélküliség, s hogy a tőke világméretekben támadást indított a munkásosztály vívmányai ellen. A tőkés elsősorban a munkabér csökkentésére és általában a munkások életszínvonalának leszállítására törekedtek. A proletariátus minden országban kénytelen volt defenzívába átmenni.

A tőke fokozódó nyomása felébresztette a munkásokban az ösztönös egységtörekvést, közelebb vitte a tömegeket a kommunistákhoz. A kongresszus újból leszögezte, hogy a kommunista pártok fő feladata a munkásosztály többségének megnyerése, s hogy ezért az egységfront taktikája alapján kell küzdeni. Munkás-egységfronton mindazoknak a munkásoknak egységét ér-

tették, akik harcoltak a kapitalizmus ellen, beleértve azokat is, akik a szociáldemokratákat, az anarchistákat, a szindikalistákat stb. követték.

A kongresszus rámutatott arra, hogy a versailles-i rendszer ingatag, hogy kiéleződtek az imperialisták közötti ellentétek, s hogy minden tőkésországban fokozódik a militarizálódás. Megállapította, hogy a kapitalizmus belső törvényei feltartóztathatatlanul újabb világkonfliktusra vezetnek, s harcba hívta a kommunista pártokat az imperialista háború, különösen a szovjet-országot fenyegető háború veszélye ellen.

4. *Lenin utolsó cikkei és levelei.*

*Lenin tovább fejleszti a forradalom elméletét,
a szocialista építés tervét és a pártról szóló tanítást*

1922 novemberében a szovjet nép megünnepelte az Októberi Forradalom 5. évfordulóját. A szovjet állam külpolitikai helyzetének megszilárdulása és a gazdasági eredmények örömmel töltötték el a pártot, a szovjet népet és külföldi barátait. Az örömben azonban ürömként vegyült Lenin betegsége. A sokévi gigászi, megfeszített munka aláásta Lenin egészségét. Az eszer terrorista nő által ejtett seb következményei is jelentkeztek.

1922 őszén Lenin betegsége súlyosbodott. November 20-án, miután állapota kissé javult, beszédet tartott a Moszkvai Szovjet küldöttei előtt. Azokról az eredményekről szólva, amelyeket az ország az új gazdasági politika alapján elért, kijelentette, hogy ez az átmenet nehéz, de a nehézségeket le fogjuk küzdeni. Bizonyos sikereket máris elkönnyvelhetett a párt: „Mi a szocializmust bevittük a mindennapi életbe.” Viharos taps közepette Lenin beszéde végén kifejezte azt a szilárd meggyőződését, hogy „a NEP Oroszországa szocialista Oroszországgá lesz”. (Ugyanott, 443. old.)

A párt és a szovjet nép vezérének ez volt az utolsó nyilvános felszólalása. 1922 decemberében Lenin állapota még súlyosabbra fordult.

1922 december és 1923 március között Lenin tollba mondta utolsó cikkeit – „Naplójegyzetek”, „A szövetkezetekről”, „Hogyan szervezzük át a Munkás-Paraszt Felügyeletet”, „Forradalmunkról”, „Inkább kevesebbet, de jobban” – és utolsó leveleit:

„Levél a Kongresszushoz”, „Az Állami Tervbizottságnak törvényhozó funkciókkal való felruházásáról”, „A nemzetiségek, illetve az »autonomizálás« kérdéséhez”. Amolyan politikai végrendelet volt ez, amelyet a pártra és a kommunista világmozgalomra hagyott.

Ezekben a cikkekben, az Október utáni időszakban írott műveiben, Lenin általánosította a világforradalmi mozgalom tapasztalatait, jellemezte az új történelmi korszakot, feltárta sajátosságait, bemutatta a nemzetközi erőviszonyokat és a világforradalom fejlődésének távlatait, fontos következtetésekkel és tételekkel gazdagította a marxista elméletet.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalommal elkezdődött *a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet korszaka*. A világ két rendszerre, a kapitalista és a szocialista rendszerre szakadt. A nemzetközi küzdőtéren megváltoztak az erőviszonyok. A világ első szocialista államának létrejötté, a munkásmozgalom és a nemzeti felszabadító mozgalom kibontakozása azt eredményezte, hogy növekedett a szocializmus eszméinek hatása az egész világon. Ez a három erő egyesülve aláasta és megingatta az imperialista rendszert. A két szemben álló társadalmi rendszer harca az imperializmus ellen, a társadalmi haladásért és a társadalom szocialista átalakításáért küzdő összes erők akció-sorozata lett a történelmi fejlődés fő tartalma és fő sajátossága.

Az Októberi Forradalom *a világforradalom kezdete* volt. Az emberiségnek a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenete egész korszak, amelynek folyamán az egyes országok vagy országok csoportjai fokozatosan fognak elszakadni a kapitalizmustól és térnek rá a szocialista útra. Lehetetlen előre megmondani, hogy milyen országok mikor és milyen sorrendben szakadnak el a kapitalizmustól. A forradalmak nem megrendelésre készülnek. A forradalmakat nem lehet kívülről erőszakolni. A forradalmak az egyes országokban a belső osztályellentétek éleződése eredményeként keletkeznek.

A felszabadító mozgalom élcsapata *a nemzetközi proletariátus*. A munkásosztály, maga köré tömörítve a dolgozókat, hosszú évtizedeken át küzdött a kapitalizmus ellen. Elsőként bontotta ki az imperializmus ellen, az elnyomott népek védelmében vívott harc zászlaját. Az Októberi Forradalom győzelmével a nemzetközi proletariátus új történelmi határköhöz érkezett el. A szocialista államban megbízható támaszra talált. A tőkésor-

szágokban kommunista pártok alakultak és egyesültek a Kommunista Internacionáléban, amely a nemzetközi forradalmi proletariátus vezető ereje lett. A kommunista pártok azt tartották legfontosabb feladatuknak, hogy megghiúsítsák a szovjetország elleni újabb intervenciót.

A forradalmi proletariátus a marxizmus zászlaja alatt küzd az imperializmus fellelgyáraiban, a fejlett tőkésországokban, mert tisztában van vele, hogy ezen országok burzsoáziájának megdöntése nélkül nem lehet véget vetni az imperializmus uralmának. Kettős feladat állt a kommunista pártok előtt: erősíteni saját soraikat és felkészíteni a tömegeket a forradalomra. A kommunista pártok megszilárdítása és harcképességük fokozása érdekében, mutatott rá Lenin, elszántan kell harcolni a jobboldali és a „baloldali” opportunisták ellen, rendíthetetlen vezető kádereket kell nevelni, meg kell tanulni alkotóan alkalmazni a marxista elméletet és a bolsevizmus tapasztalatait. A kommunista pártokban egyesült a proletariátus élcsapata. Az élcsapat egymagában azonban nem képes győzni. A társadalmi forradalom fő hajtóereje a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetsége. A pártnak kell irányítani harcukat. Le kell leplezni a szociáldemokrácia jobboldali vezéreit, rendszeres munkát kell végezni a tömegek között, saját tapasztalataik alapján kell őket tanítani. A pártnak el kell sajátítani a társadalmi tevékenység minden formáját és a harc minden eszközét, mindig készen kell állnia gyors cseréjükre. „Annak a konkrét útnak, vagy az események ama különös fordulatának megtalálásához, kitapogatásához, helyes meghatározásához érteni, amely a tömegeket az igazi, döntő, végső, nagy forradalmi harc felé vezeti – ez napjaink kommunista mozgalmának fő feladata Nyugat-Európában és Amerikában.” (Lenin Művei. 31. köt. 89. old.)

A világméretű felszabadító mozgalomnak, az imperializmus elleni harcnak aktív ereje lett a gyarmati és függő országok elnyomott népeinek *nemzeti felszabadító mozgalma*. Ennek a mozgalomnak fontos szerepe van a világforradalomban. De ez a mozgalom, mondotta Lenin, csak úgy fejlődhet sikeresen, ha támogatja a nemzetközi proletariátus, csak úgy, „... ha közvetlenül egybekapcsolódik Szovjet Köztársaságunknak a nemzetközi imperializmus ellen vívott forradalmi harcával”. (Lenin Művei. 30. köt. 138. old.) Az új korszak körülményeinek megfelelően Lenin megalkotta a felszabadító mozgalom internacio-

nalista jelszavát: „Világ proletárai és elnyomott népek, egyesüljetek!”

Az elnyomott népek nemzeti felszabadító mozgalma kezdődhet általános demokratikus mozgalomként. Lenin azonban kifejezte azt a meggyőződését, hogy ez a mozgalom, amely kezdetben az imperialista uralom alól való szabadulásra irányul, egészében a kapitalizmus ellen fordul. Az elmaradott országok többségében prekapitalista viszonyok uralkodtak, túlsúlyban volt a parasztság, és szinte teljesen hiányzott a proletariátus. Milyen hát a forradalom perspektívája ezekben az országokban? A közép-ázsiai köztársaságok tapasztalatai szerint – ezekben a köztársaságokban túlsúlyban voltak a feudális, sőt a patriarchális-nemzetiségi viszonyok – a paraszti tömegek sikeresen elsajátították a szovjet szervezet eszméit, a szocialista fejlődés útjára léptek. Ebből következett, hogy az elmaradott országok népei előtt megnyílik az a perspektíva, hogy *a kapitalizmus elkerülésével térjenek át a szocializmusra*. Más országok győztes proletariátusának segítségével áttérhetnek „bizonyos fejlődésszakra – a kommunizmusra, a tőkés fejlődési szakasz elkerülésével”. (Lenin Művei. 31. köt. 244. old.)

A keleti országok életében nagy esemény volt a kommunista szervezetek megalakulása, amelyek csatlakoztak a Kommunista Internacionáléhoz. Lenin figyelmeztette ezen országok kommunistáit a kispolgári nacionalizmus veszélyére, megmagyarázta nekik a szocialista internacionalizmus lényegét, tanította őket a marxizmus alkotó elsajátítására, felhívta figyelmüket, hogy úgy szervezzék meg a tömegek között végzett munkát, hogy a tömegek harca egybeolvadjon a nemzetközi proletariátus közös harcával, törekedjenek arra, hogy valóra váljon „a nemzeti és gyarmati szabadságmozgalmak legszorosabb szövetsége Szovjet-Oroszországgal”. (Ugyanott, 140. old.)

A világimperializmussal vívott harc legnagyobb terhét a szovjetország viselte. Az új korszak alapvető ellentmondása az első szocialista állam és az imperialista államok közötti ellentmondás lett. Az egész világpolitikai helyzet, mutatott rá Lenin, e körül a centrális pont körül összpontosult. A szovjetország – a nemzetközi proletariátus alkotása – a világ összes forradalmi erőinek támasza lett. Az események menete megtanította a népeket, hogy úgy tekintsenek a szovjetek országára, mint vonzási központra, amely maga körül csoportosítja a világ haladó munká-

sainak mozgalmait és az összes nemzeti felszabadító mozgalmakat. A világ dolgozói látták, hogy a szovjetország munkásai és parasztjai a közös munkát végzik, utat törnek a szocializmusba, az egész emberiség számára megalkotják az új társadalom prototípusát. Lenin, a nagy internacionalista azt mondta, hogy „nemcsak magunkért, hanem a nemzetközi forradalomért is dolgozunk”. (*Lenin Művei*. 32. köt. 516. old.)

A forradalom lenini elméletében a központi helyet foglalta el a szocializmus szovjetunióbeli sorsának kérdése. Utolsó cikkeiben és beszédeiben Lenin részletesen foglalkozott ezzel a kérdéssel. A szocializmus építésében – írta Lenin – a legfontosabb a nagyiparnak, különösen a nehéziparnak – a szocializmus gazdasági bázisának – fejlesztése. Az ország iparosításának feladatát tűzte a párt elé, s megjelölte azt a módszert, amellyel ezt véghez kell vinni.

„... az államháztartásunkban érvényesített nagy és lehető legnagyobb takarékossgal – írta Lenin – elérhetjük azt, hogy minden, még a legkisebb megtakarítást is félre tudjuk tenni gépi nagyiparunk fejlesztésére, a villamosítás és tözegtermelés fejlesztésére, a Volhov-művek építésének befejezésére stb.

Ebbe és csakis ebbe vessük reménységünket.” (*Lenin Művei*. 33. köt. 503. old.)

A proletariátus csakis úgy oldhatja meg alapvető feladatát, ha megtartja vezető szerepét a parasztsággal szemben és bevonja a parasztságot a szocialista építésbe. Lenin azt tartotta, hogy a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetségének megszilárdulása egyik döntő feltétele a szocializmus felépítésének a Szovjetunióban. A parasztokat, mint Lenin mondotta, a szövetkezetek útján lehet bevonni a szocialista építésbe. A kapitalizmusban a szövetkezet kapitalista jellegű, „kollektív kapitalista intézmény”. A szovjet rendben, amikor a hatalmat a proletariátus tartja kezében, amikor fennáll a proletariátus és a parasztság szövetsége és biztosítva van a munkásosztály vezető szerepe, amikor minden főbb termelési eszköz, a földet is beleértve, állami tulajdonban van, a szövetkezet szocialista vállalat. A szövetkezet a leghozzáférhetőbb forma a parasztoknak nagy kollektívákba való tömörítésére. A szövetkezetben a paraszt ma-

gánérdekei, személyi érdekei összhangban vannak az egész társadalom érdekeivel.

„... ebben megtaláltuk – írta Lenin – a magánérdeknek, a magánkereskedelmi érdeknek s ez utóbbi állami felügyeletének és ellenőrzésének azt az egyesítését, a magánérdeknek, a magánkereskedelmi érdeknek azt az alárendelését a közérdeknek, amely azelőtt sok-sok szocialista számára nagy fejtörést okozott.” (Ugyanott, 468. old.)

A kisparaszti termelés szövetkezetesítése a proletariátus legnehezebb feladata a hatalom kivívása után. Ez a feladat csak az állam óriási segítségével és a paraszti tömegek aktív részvételével oldható meg. A parasztok szövetkezetekbe tömörítésének az önkéntesség elvei alapján kell történnie és semmiképpen sem adminisztratív rendszabályokkal. Ha az ország lakosságát szövetkezetekbe szerveztük – írta Lenin –, akkor rendszerünk művelt szövetkezeti emberek rendszere lesz. Ez a rendszer pedig proletárállamban, amikor a termelési eszközök társadalmi tulajdonban vannak, a szocializmus rendszere.

Lenin ezzel a tanításával, amely szerint csakis a szövetkezettel lehet a parasztságot a szocializmus útjára vinni, alkotó módon tovább fejlesztette a marxizmust az új viszonyoknak megfelelően. Világosan felvázolta a falu szocialista építésének perspektíváját.

A szocializmus felépítésében Lenin igen nagy jelentőséget tulajdonított a kulturális forradalomnak. Hangsúlyozta, hogy a pártnak és a szovjethatalomnak el kell érnie az analfabetizmus teljes felszámolását. Javasolta, hogy a gyári munkásokból alakítsanak kulturális-felvilágosító és patronáló egyesületeket a parasztság kulturális fejlődésének előmozdítására és politikai felvilágosítására, és hogy szervezzenek rendszeres falujárásokat.

Utolsó cikkeiben és leveleiben Lenin újra hangsúlyozta, hogy a szocializmus felépítésének eszköze az állam, amelyet állandóan tökéletesíteni és erősíteni kell. Javasolta a Munkás-Paraszt Felügyelet és a Központi Ellenőrző Bizottság egyesítését, ennek az egyesített szervnek széles jogkörrel való felruházását az államapparátus lehető legnagyobb mértékű csökkentése, megújítása és olcsóbbítása terén. A Munkás-Paraszt Felügyelet és a Központi Ellenőrző Bizottság egybeolvasztásával a párt Központi

Bizottsága is nyer – írta Lenin –, mert az egyesített szerv révén a Központi Bizottságnak szorosabb tömegkapcsolata, nagyobb tájékozottsága lesz, s jobban, helyesebben tud majd dönteni minden kérdésben. „... meg lesz még az az előnyünk is – folytatta Lenin –, hogy Központi Bizottságunkban csökken a tisztán személyes és véletlen körülmények befolyása és így a szakadás veszélye is csökken”. (Ugyanott, 486. old.)

A legnagyobb gondot Lenin a párt egységének, egybeforrottságának megőrzésére fordította. Azt akarta, hogy a párt mindig emlékezzen az OK(b)P X. kongresszusán hozott határozatra, amely a pártban kategorikusan megtilt mindennemű frakciót és csoportot. Lenin ezt írta: „... ha megőrizzük és megerősítjük pártunk egységét, ha a nemzetközi nehézségekből ugyanolyan sikeresen kerülünk ki, mint eddig, ha minden erőnket azoknak a feladatoknak a megoldására összpontosítjuk, amelyek feltétlen szükségszerűséggel következnek a mostani viszonyokból, akkor nem kétséges, hogy mindezeket a nehézségeket le fogjuk küzdeni”. (Ugyanott, 255–256. old.)

Lenin a nemzetközi helyzettel is foglalkozott: vajon futja-e a szovjet állam erejéből arra, hogy a nemzetközi burzsoázia nyomásával szemben megvédje függetlenségét? Vajon kivívhatja-e a szovjetország a szocializmus győzelmét?

A nemzetközi helyzetnek és a társadalmi fejlődés objektív törvényszerűségeinek tudományos elemzéséből kiindulva, Lenin határozott igennel válaszolt ezekre a kérdésekre.

Az imperialista táborban nem lehet egység és teljes egyetértés, mert a profitért és a világpiaci uralomért folyó hajszában az imperialisták okvetlenül marakodnak. A Szovjetunió nemzetközi politikájának ellenben az a célja, hogy harcoljon a békéért, a tőkésállamokkal kölcsönösen előnyös feltételekkel kötendő kereskedelmi szerződésekért. Lenin azt mondta, hogy erősen tartsuk a kormányrudat, legyünk szilárdak és állhatatosak, haladjunk a magunk útján, ne üljünk fel az imperialisták semmiféle provokációinak és ijesztgetéseinek.

A világproletariátus forradalmi mozgalmának győzelme kérik ugyan, de ez csak átmeneti jelenség. A tőkésországokban csak látszólag uralkodik béke az antagonisztikus osztályok között. Valójában szüntelen osztályharc folyik, s ez hol lanyhul, hol meg élesedik. Az osztályharc éleződése ugyanolyan elkerülhetetlen, mint amilyen elkerülhetetlen a proletariátus győzelme.

Ugyancsak elkerülhetetlen a nemzeti felszabadító harc fokozódása is. A gyarmati népek felszabadító harca hihetetlen erővel megingatja majd a kapitalizmus pilléreit, meggyengíti a kapitalizmus hatalmát. Ezért – írta Lenin – „a kételynek még csak árnyéka sem férhet ahhoz, hogy mi lesz a világot átfogó harc végső megoldása. Ebben az értelemben a szocializmus végleges győzelme tökéletesen és feltétlenül biztosítva van.” (Ugyanott. 503. old.)

Lenin az Októberi Forradalom után írt zseniális műveiben, főként utolsó cikkeiben és leveleiben megindokolta és kifejtette a szocializmus szovjetunióbeli felépítésének tervét. Lenin tervének alaptételei az alábbiakban foglalhatók össze:

1. *A szovjetországban megvan minden, ami a teljes szocialista társadalom felépítéséhez szükséges.* A párt fő feladata: az ipar, főleg a nehézipar újjáélesztése és fejlesztése, az ország villamosítása, a munka termelékenységének nagymérvű emelése az egész népgazdaságban. A szocializmus anyagi-technikai bázisának megteremtése és a szovjet állam védelmi képességének növelése céljából *iparosítani* kell az országot, véget kell vetni technikai és gazdasági elmaradottságának.

2. A munkásosztálynak be kell vonnia a szocialista építésbe a dolgozó parasztságot, és segítenie kell abban, hogy szétforgácsolt egyéni gazdaságát átszervezze társadalmasított nagygazdasággá. A parasztságnak a szocialista építésbe való bevonásához a legjobb forma *a szövetkezet*. A pártnak segítenie kell a parasztságot a falu szövetkezeti rendjének megteremtésében. Ezt fokozatosan, lépésről lépésre kell megteremteni, hogy a parasztság a saját tapasztalatai alapján győződjön meg a kollektív gazdasági formák előnyeiről, és szívesen, minden kényszer nélkül maga lépjen a szövetkezés útjára. Ha a parasztság meggyőződik a kollektív gazdasági formákra való áttérés szükségességéről, gyorsuló ütemben halad majd a szocializmus felé. Az ország iparosítása, a nehézipar megteremtése viszont lehetővé teszi a falunak gépekkel való ellátását.

3. A szocializmus győzelme érdekében végre kell hajtani *a kulturális forradalmat*. A kulturális forradalom célja a szocialista kultúra, a marxista világnézet megszilárdítása a szovjet társadalomban. A szocialista kultúra nem az emberek fantáziájában született, nem a semmiből keletkezett, hanem törvényszerű eredménye azon ismeretanyagok fejlődésének, amelyeket

az emberiség a korábbi korszakokban felhalmozott. A proletariátus érdekeit és kultúráját a marxizmus fejezi ki, amely az emberi ismeretek összességéből keletkezett, és ezen ismeretek szilárd alapjára támaszkodik. A marxizmus, mint a proletariátus ideológiája, azáltal szerzett világtörténelmi elismerést, mutatott rá Lenin, hogy „korántsem vetette el a polgári korszak igen becses vívmányait, hanem ellenkezőleg, magáévá tette és feldolgozta mindazt, ami az emberi gondolkodás és kultúra több mint kétezer éves fejlődésében értékes volt”. (Lenin Művei. 31. köt. 322. old.) A legértékesebb ismeretanyagra épülő, és ezt az ismeretanyagot kritikusan átértékelő proletár kultúrának az a feladata, hogy tovább fejlessze és a proletárdiktatúra gyakorlati tapasztalataival, a kommunizmus eszméivel gazdagítsa az ismereteket. Az a feladat, hogy az analfabetizmus megszüntetésével, a felnövekvő nemzedék iskoláztatásával, az új értelmiség kialakításával, a szovjet emberek politikai felvilágosításával ne csak műveltekké tegyük őket, hanem neveljük is a marxista világnézet, a kommunizmus szellemében.

4. A szocializmus felépítésének alapfeltétele a *proletárdiktatúra*. Ennek fenntartása és megszilárdítása végett a pártnak szüntelenül erősítenie kell a munkások és a parasztok szövetségét, melyben a vezető szerepet a Kommunista Párt vezette munkásosztály tölti be. A párt köteles nagy figyelemmel kísérni a szövetség szakadásával fenyegető körülményeket, hogy idejében megszüntethesse őket. Ha ezt a párt megteszi, akkor a szovjet állam megingathatatlan lesz. Az állam a munkásosztály kezében a szocializmus felépítésének eszköze. Az államapparátus szerepének növelése céljából, valamint a takarékoság érdekében az államapparátust az elbürokratizálódott és a néptől idegen elemek elbocsátása útján a minimumra kell csökkenteni, s a dolgozók soraiból származó új erőkkel kell felfrissíteni. Az államapparátus a dolgozók közreműködésével tökéletesedni fog, méltó lesz az új társadalmi rendhez.

5. A szocializmus felépítése csak akkor lehetséges, ha a Szovjetunió népei megbonthatatlan *barátságban* élnek egymással. A pártnak elő kell segítenie az elmaradott népek tényleges egyenlőtlenségének mielőbbi felszámolását, az összes népeket az internacionalizmus és a testvéri egység szellemében kell nevelnie, figyelemmel kell lennie minden egyes nép nemzeti érzéseire. „Mi a fontos a proletár számára? – tette fel a kérdést

Lenin. – A proletár számára nemcsak fontos, hanem éppenséggel létszükséglet, hogy (a más nemzetiségűek) maximálisan megbízzanak a proletár osztályharcban. Mi szükséges ehhez? Ehhez nemcsak formális egyenlőség szükséges. Ehhez az szükséges, hogy valamiképpen viselkedésünkkel vagy a más nemzetiségűeknek tett engedményekkel leküzdjük a bizalmatlanságot, a gyanakvást, jóvátegyük azokat a sérelmeket, amelyeket a történelmi múltban a »nagyhatalmi« nemzet kormányától elszenvedtek.” (Lenin Művei. 36. köt. 617. old.)

6. A szocialista társadalom felépítése a Szovjetunióban nemzetközi szempontból is teljesen biztosítva van. A tőkés világban egyre nőnek majd az ellentétek, az osztályellentétek és az államközi ellentétek. A proletariátus és a burzsoázia osztálycsatái elkerülhetetlenül fokozódnak. A gyarmatokon és a félgyarmatokon, elsősorban a keleti országokban kibontakozó nemzeti felszabadító mozgalom mind erősebben aláássa majd az imperialisták uralmát. Mindez együttvéve egyre jobban megingatja a kapitalizmus pilléreit. Az imperialisták minden olyan kísérlete, hogy a szovjet rendet megsemmisítsék, kudarcot fog valani.

7. A Kommunista Pártnak és a szovjet kormánynak bölcs külpolitikát kell folytatnia, s arra kell törekednie, hogy elkerülje a háborús összeütközéseket a tőkésállamokkal. Állhatatos *harc a békéért, a szocialista és a kapitalista rendszer békés egymás mellett éléséért és gazdasági versenyéért* – ez legyen a párt tántoríthatatlan politikája. Lenin kifejezte azt a sziklaszilárd meggyőződését, hogy ebben a versenyben a szocializmus győz, hogy „a szocializmus gigászi erőket rejt magában, és hogy az emberiség most fejlődésének új szakaszába lépett, amely csodálatosan ragyogó lehetőségeket hoz magával”. (Lenin Művei 33. köt. 501. old.) Ugyanakkor Lenin ismételten kötelességévé tette a szovjet népnek, hogy minden lehető módon erősítse az ország védelmét, fokozza a Vörös Hadsereg és Flotta harcképességét, hogy támadás esetén pusztító csapást mérhessen az agresszorra.

8. A szocializmus építésének vezető ereje a Kommunista Párt, amely a munkásosztály, az összes dolgozók érdekeit fejezi ki, és szoros kapcsolatban van a tömegekkel. A párt irányítja az államot, a dolgozók minden szervezetét, a szocializmus útján vezeti a gazdaság és a kultúra fejlesztését, szervezi az ország

védelmét, kidolgozza a szovjethatalom külpolitikájának elveit és módszereit, a szocialista építésre buzdítja a dolgozókat.

Ezek a szocializmus felépítésére vonatkozó lenini terv alap-tételei és a terv végrehajtásának fő feltételei.

A lenini terv a párt legerősebb elméleti és gyakorlati fegyvere lett abban a harcban, amely a VIII. kongresszuson elfogadott pártprogram teljesítéséért, a szocializmusért folyt. Ez a terv munkahőstettekre lelkesítette a munkásokat és a parasztokat.

Az Októberi Forradalom győzelme után, a szovjet állam megszilárdításáért küzdve, Lenin rendkívül nagy figyelmet szentelt a párt új feladatainak. Több elméleti művében és beszédében, a párt gyakorlati munkájában minden vonatkozásban tovább fejlesztette a pártról szóló tanítást arra az időszakra vonatkoztatva, amikor a párt irányítja a szocialista államot.

Lenin azt tanította, hogy az Októberi Forradalom után a Kommunista Párt a szovjet társadalom vezető és irányító ereje lett. „... a proletariátus diktatúrája másként – hangsúlyozta Lenin –, mint a kommunista párt révén, nem lehetséges”. (*Lenin Művei*. 32. köt. 205. old.) A párt a tudomány adatai alapján, a marxizmus alapján irányítja a szovjet társadalom fejlődését. Kidolgozza a társadalom átalakításának programját, meghatározza saját fő irányvonalát és a szovjet állam politikáját, amely összhangban van a társadalom fejlődésének igényeivel és a szocializmus felépítéséből adódó feladatokkal.

Lenin hangsúlyozta, hogy a szocializmus sikeres építéséhez szükség van a pártkáderek alapos elméleti felkészültségére. A kádereknek tudniuk kell a szocializmusért és a kommunizmusért folyó harc új körülményeire alkalmazni a marxista elméletet. A kommunistáknak sohasem szabad megfélemleniük arról, hogy a marxizmus nem dogma, hanem a cselekvés vezérfonala, hogy a marxizmus eleven, állandóan fejlődő és gazdagodó tanítás. Ezért a pártnak kötelessége, hogy az új történelmi helyzetnek megfelelő új elméleti tételeket dolgozzon ki. A Kommunista Párt az újítók pártja, reagál minden újra, s minthogy ismeri a társadalmi fejlődés törvényeit, rendelkezik a jövőbe látás képességével, mutatja a társadalomnak a szocializmusba és kommunizmusba vezető utat.

A pártnak kötelessége, mondotta Lenin, hogy határozottan visszautasítsa mindazoknak a próbálkozását, akik revideálni akarják a marxizmust, a pártot a forradalmi útról le akarják té-

riteni a reformizmus vagy a kalandorság útjára. A párt nem építheti sikeresen a szocializmust, és magát is az elfajulás veszélyének teszi ki, ha megtűri soraiban akár a jobboldali, akár a „baloldali” revizionistákat. A párt életének és tevékenységének elengedhetetlen feltétele, hogy harcoljon a marxizmus tisztaságáért.

Lenin azt tanította, hogy a hatalmon levő párt számára különösen fontos sorainak ideológiai és szervezeti egysége. A pártban megengedhetetlen a frakciózás, amely óhatatlanul gyengíti a párt akarati és cselekvési egységét. A párt egysége az alapja annak, hogy a munkásosztály és minden dolgozó köréje tömörüljön; a fő feltétele az állam erejének és szilárdságának, a szocializmus győzelmének. Az egység megszilárdítását vannak hivatva elősegíteni a pártban megalakított ellenőrző bizottságok. Lenin nagyon fontosnak tartotta ezeket a pártszerveket. Ezt írta: „... Központi Bizottságunknak és Központi Ellenőrző Bizottságunknak, valamint egész pártunknak legfőbb feladata az, hogy figyelemmel kísérje azokat a körülményeket, amelyek szakadásra vezethetnek, és elejét vegye e körülményeknek”. (Lenin Művei. 33. köt. 487. old.) A hatalmon levő pártban különösen nagy szükség van a vezetettekre és a vezetőkre egyformán érvényes szigorú fegyelmre. „Aki csak valamelyest is gyengíti a proletariátus pártjának vasfegyelmét (különösen a proletariátus diktatúrája idején), az ténylegesen a burzsoáziát segíti a proletariátus ellen.” (Lenin Művei. 31. köt. 31. old.)

Lenin többször hangsúlyozta, hogy a párt csak úgy tudja betölteni vezető szerepét, megoldani a proletárdiktatúra időszakának sokféle és bonyolult feladatait, leküzdeni a szocializmus építésében adódó nagy nehézségeket, ha egész munkájában szigorúan tiszteletben tartja a kollektivitás elvét. A kollektivitásban a Központi Bizottságnak kell példát mutatnia. A IX. pártkongresszuson Lenin ezt mondta: „Esetleges félreértések elkerülése végett mindjárt az elején hangsúlyoznom kell, hogy a párt Központi Bizottságának titkára kizárólag és csakis a Központi Bizottság Szervező Irodája vagy a Politikai Irodája ülésén, vagy pedig a KB plénumán testületileg hozott határozatokat hajtotta végre. Másképpen a KB nem is dolgozhat helyesen.” (Lenin Művei. 30. köt. 448. old.)

Lenin azt tanította, hogy rendkívül fontos a párt irányvonalának kidolgozása. A pártnak egyszersmind biztosítania kell en-

nek az irányvonalnak az érvényesítését is, mert e nélkül a párt irányvonala a levegőben lóg. Az érvényesítését a párttagok tömegei biztosítják. A tömegeket a pártapparátus szervezi meg. A pártapparátus és a párttagság egységes egész. A párt irányító apparátusa a párt legjobb kádereivel töltődik fel. A káderek helyes kiválogatása, nevelése és megacélozása nélkül, helyes elosztása és ellenőrzése nélkül, az irántuk tanúsított figyelem nélkül a párt nem tudja betölteni vezető szerepét a szocialista államban. Lenin azt mondta, hogy „semmilyen politikát sem lehet megvalósítani anélkül, hogy kinevezésekben és áthelyezésekben ne jusson kifejezésre”. (Ugyanott, 447. old.) Nem szabad megengedni, hogy a pártapparátus becsületét bemocskolják, mert ez a párt felbomlásának veszélyét idézi fel, lefegyverzi a pártot.

A szocializmus építésének időszakában különösen fontos tördölni a párt sorainak tisztaságával. Lenin mindig is, de különösen a szovjet időszakban azt követelte, hogy a párt fordítson rendkívül nagy figyelmet szociális összetételére, hogy elsősorban munkásokkal bővüljön, és korlátozzák a nem proletár osztályokhoz és rétegekhez tartozó emberek felvételét. A hatalmon levő pártba, mondotta Lenin, igyekezzenek beférkőzni karrieristák, kalandorok, jöttmentek, gazemberek. Ezért az új tagok felvételét rendkívül szűk keretek közé kell szorítani, és nagyon óvatosan kell eljárni. A pártba beférkőzött idegen elemektől viszont rendszeresen meg kell tisztítani a pártot. Az ilyen párttisztítás, mondotta Lenin, „a pártot az osztálynak sokkal erősebb élcsapatává teszi, mint amilyen eddig volt... amely jobban tudja a rengeteg nehézség és veszély közepette győzelemre vezetni az osztályt”. (Lenin Művei. 33. köt. 22. old.)

Lenin hangsúlyozta, az államigazgatás, a szocializmus építése merőben új dolog, még senki sem próbálta. Ezért a párt gyakorlati munkájában előfordulhatnak hibák, fogyatékoságok, melléfogások. A pártnak kötelessége, hogy ne hallgasson a hibákról, hanem haladéktalanul javítsa ki őket. A hibák nyílt beismerése csak növeli a párt tekintélyét a tömegek előtt. Lenin azt mondta: „... ha nem fogunk félni attól, hogy nyíltan kimondjuk még a keserű és súlyos igazságot is, megtanuljuk, feltétlenül és kétségtelenül megtanuljuk, hogyan győzzük le a nehézségeket”. (Ugyanott, 83. old.)

Lenin mindig arra buzdított, hogy a pártban minden módon

fejleszteni kell a bírálatot és az önbírálatot. Erre különösen nagy szükség van akkor, mikor az állam hajójának kormányke-
rekénél a Kommunista Párt egymaga áll, az összes többi párt,
amely csődöt mondott a forradalom alatt, letűnt a történelem
színpadáról. Ilyen körülmények között növekszik a beképzeltség
veszélye, az a veszély, hogy a párt- és az államapparátus egyes
láncszemei megfertőződnek bürokratizmussal. Ezért a pártnak
olyan szüksége van a bírálatra és az önbírálatra, mint a leve-
gőre. Csak a bírálat és az önbírálat légkörében lehet idejében
feltárni és kiküszöbölni a hibákat és a fogyatékosságokat, ki-
vívni a dolgozók rendíthetetlen bizalmát, a párt köré tömöríteni
a tömegeket.

Lenin azt tanította, hogy a szocializmus építésében csak úgy
biztosíthatók a sikerek, ha a párt szoros kapcsolatban áll a dol-
gozó tömegekkel. A kommunistáknak nemcsak tanítaniuk kell
a tömegeket, mondta Lenin, hanem tanulniuk is kell tőlük,
magukba kell szívniuk a népi bölcsességet. Ez adja a párt ere-
jét. Lenin rámutatott, hogy a hatalmon levő párt számára, amely
a szocializmusba való átmenetet irányítja, „az egyik legna-
gyobb és legfenyegetőbb veszély, hogy elszakad a tömegektől”.
(Ugyanott, 182. old.) A tömegekhez fűződő kapcsolat erős és
megbonthatatlan, ha a párt az ő érdekeiket fejezi ki, ha az ő
boldogulásukról gondoskodik. A nép boldogulásáról való gondos-
kodás a párt számára a legfőbb törvény. A párt azzal nyeri el
a tömegek bizalmát, hogy meggyőzi őket politikájának helyes-
ségéről. „... sohasem hanyagolhatja el teljesen a néptömegek
meggyőzésének feladatát, sohasem szoríthatja háttérbe teljesen,
– ellenkezőleg, ez a feladat mindig is az igazgatás fontos feladatai
közé fog tartozni”. (Lenin: A szocialista gazdálkodásról. 42. old.)

Miután a munkásosztály kivívta a hatalmat, nemzetközi sí-
kon is megváltozott a Kommunista Párt szerepe. Oroszország
munkásosztálya a világproletariátus rohambrigádja lett a kom-
munizmusért vívott harcban, a párt pedig a kommunista világ-
mozgalom harci osztaga lett. A párt a saját országában folyó
szocialista építést irányítva, egyben a nemzetközi munkásmoz-
galommal szemben fennálló internacionalista kötelességeit is
teljesíti. A párt tagjait és az egész szovjet népet a proletár
internationalizmus szellemében neveli. Lenin figyelmeztette
a pártot, hogy ne tűrje meg soraiban azokat, akik nemzeti érde-
keiket a nemzetközi proletár érdekek fölé helyezik, akik kispol-
gári nacionalizmusba esnek.

Lenin hangsúlyozta, hogy a hatalmon levő pártnak minden módon növelnie kell munkájának színvonalát: fejleszteni kell a párton belüli demokráciát és a kommunisták öntevékenysé-
gét, szigorúan tiszteletben kell tartani a pártélet normáit és el-
veit, magasabbra kell emelni a párttagok eszmei-politikai szín-
vonalát, széles körű nevelőmunkát kell végezni a tömegek kö-
zött, tökéletesíteni kell az állami, a gazdasági és a kulturális
építőmunka irányításának módszereit, a párt munkastílusát.

Lenin a politikai vezetőnek, a dolgozó tömegek vezérének és
tanítómesterének új, *magasabb rendű típusát* személyesítette
meg. Sokrétű pártmunkája és állami tevékenysége olyan példa,
amelyet a párt kádereinek követniük kell.

Lenin *nagyra becsülte a tömegek gyakorlati tapasztalatait, a nép kollektív értelmének koncentrálódását látta bennük.*
„... az alkotók tízmillióinak esze – hangsúlyozta – valami ha-
sonlíthatatlanul magasabb rendűt hoz létre, mint a legnagyobb-
szőrűbb és legzseniálisabb előrelátás”. (*Lenin Művei*. 26. köt. 492.
old.) Szilárdan hitt a dolgozó nép alkotó erejében, megértette
a nép cselekvését, gondosan tanulmányozta tapasztalatait, s ez
lehetővé tette számára, hogy helyes irányba terelje a tömegek
mozgalmát, eredményesen vezesse harcukat. Tevékenységében
szervesen összekapcsolódott a forradalmi elmélet és a forradal-
mi gyakorlat. Meg kell érteni, írta Lenin, hogy „most minden
a *gyakorlaton múlik*, hogy elérkezett az a történelmi pillanat,
amikor az elmélet gyakorlatba csap át, amikor a gyakorlat meg-
eleveníti az elméletet, a gyakorlat kijavítja, a gyakorlat ellen-
őrzi az elméletet. (Ugyanott, 427–428. old.)

Lenin fáradhatatlanul igyekezett *bevonni a tömegeket a történelem formálásába*. Helyesen vezetni, tanította Lenin, csak
akkor lehet, ha sikerül egyre nagyobb arányokban és egyre job-
ban bevonni a munkásosztályt és a dolgozó tömegeket az egész
építésbe. (Lásd *Lenin Művei*. 33. köt. 180. old.) Tevékenységével
Lenin megmutatta, hogyan kell dolgozni a tömegek körében.
Ezer meg ezer szál fűzte őt a tömegekhez. Számos munkáskül-
döttség, parasztküldött, a legkülönbözőbb nemzetiségek és fog-
lalkozások képviselői fordultak hozzá kérdéseikkel, javaslataik-
kal, gondjaikkal és reményeikkel. Fel tudta ébreszteni és irá-
nyítani tudta a tömegek alkotó kezdeményezését.

Olthatatlanul égett Leninben az alkotás örök tüze, megvolt
benne az a nagyszerű képesség, hogy *észrevegye az újat, a jövő*

előhírnökét. Gondosan tanulmányozta és egész erejével támogatta minden újnak a csíráját, s e csírák ápolását a párt és az állam elsőrendű kötelességének tartotta.

Példamutató odaadással szolgálta a párt, a nép ügyét, a szocialista forradalmat. Egész lényét, egész életét a munkásosztály, a dolgozók felszabadításáért vívott harcnak, a kommunizmusért vívott harcnak szentelte. Rendíthetetlenül hű marxista volt, nem tűrt semmiféle oportunizmust.

Lenin, a szilárd meggyőződésű és szenvedélyes forradalmár, mindig körültekintő reálpolitikus volt, az életet a maga valóságában, reálisan látta. Sohasem szédült meg a sikerektől, és sohasem csüggedt el a balsiker miatt. A pártmunkásokban, az állami funkcionáriusokban, mondta Lenin, meg kell lennie annak a képességnek, „hogy a legnagyobb hidegvérrel és teljesen józanul megfontolják, mérlegeljék, ellenőrizték” a dolgokat (Ugyanott, 96. old.).

A lenini munkastílus jellemző vonása a *bátor gondolkodás, a munka forradalmi lendülete*. Lenin azt tanította, hogy az ország forradalmi átalakításával kapcsolatos világtörténelmi jelentőségű feladatok megoldásához „a valóban forradalmi osztály gigászián bátor, történelmileg nagy jelentőségű, odaadó lelkesedéstől fűtött kezdeményezésére és lendületére van szükség”. (Lenin Művei. 25. köt. 153. old.) Még el sem csitultak a polgárháború harcai, Lenin máris merész terveket sző a koldusszegény, tönkretett ország villamosítására, lenyűgöző távlatokat vázol fel a néptömegek alkotó tevékenységének alapos tanulmányozása, a társadalmi fejlődés törvényeinek ismerete alapján az ország szocialista átalakításáról.

Lenin egyesíteni tudta a forradalmi lendületet a vezetés operatív, konkrét voltával, az aprólékos szervező és nevelő munkával, mely fokozza a tömegek aktivitását, és megszilárdítja a saját erejükbe vetett hitüket. A merész gondolkodás, a közeli és a távolabbi célokat egyaránt látó forradalmár nagy lendülete mindig párosult Leninben a körülmények szigorúan tudományos és józan mérlegelésével.

A lenini munkastílus egyik legfőbb vonása a legfontosabb politikai és gyakorlati kérdések *kollektív* megoldása. Lenin, bár óriási tekintélye volt s az egész párt határtalanul bízott benne, sohasem döntött elvi kérdésekben a párt kollektív szerveinek megkerülésével egymaga. Keményen megleckéztetett egy funk-

cionáriust, aki azt állította, hogy a Központi Bizottságban Lenin minden kérdésben egyedül dönt: „Ön téved, amikor (több ízben) azt állítja, hogy a »KB én vagyok«. Ezt csak igen felzaklatott idegállapotban, az idegkimerülés állapotában lehet leírni... Mi értelme van az efféle idegeskedésnek, minek leírni azt *a teljesen lehetetlen, teljességgel lehetetlen* mondatot, hogy a KB én vagyok.” (Leninszkij Szbornyik. XXXVI. köt. 208. old.) A kollektivitás természetesen elképélhetetlen személyes felelősség nélkül. A kollektivitás nem csökkenti a vezetők jelentőségét és tekintélyét.

Lenin nem tűrte személyének és érdemeinek dicsőítését, magasztalását, nem szenvedhette a talpnyalást, a hajbókolást. Példát mutatott egyszerűségben és szerénységben. Amikor megtudta, hogy a Kommunista Párt és az Októberi Forradalom történetének megírására kiküldött bizottság hozzálátott az anyaggyűjtéshez a létesítendő Lenin Múzeum számára, ezt kereken megtiltotta és kijelentette: „El sem tudják képzelni, mennyire kellemetlen nekem, hogy állandóan előtérbe helyezik személyemet.”

Élesen ellenzett mindenféle parádét, politikai frázispufogtatást, szócséplést; kíméletlenül harcolt a bürokratizmus ellen. Keményen elítélte a „kommunista gőgöt”, a funkcionáriusok dölyfösségét, az tanácsolta, hogy váltsák le a vezető beosztásokból az ilyen embereket.

Lenin szigorúan elítélte az elvtelenséget, a képmutatást. Az elvi politika, mondotta, a leghelyesebb politika. Az igazságosságnak és a becsületességnek – a kommunisták legfontosabb tulajdonságainak – meg kell nyilvánulniuk mindenben, elsősorban a munkában. Amikor egy embernek „a szavai nem fedik a tetteit, ez már igen nagy baj. Ez képmutatásra vezet.” (Lenin Összes Művei. 14. köt. 27. old.)

Lenin példát mutatott a törvények mintaszerű végrehajtására, és másoktól is megkövetelte a *forradalmi törvényesség* szigorú megtartását. Nem engedett meg magának semmiféle kivételt a törvény által megállapított szabályok alól.

Értett ahhoz, hogy a sokféle dologból kiválassza a legfontosabbat és arra összpontosítsa figyelmét. Mindenkitől megkövetelte, hogy legyen fegyelmezett a munkában és *vigye végig a megkezdett dolgot*. A helyes határozat meghozatala szerinte csak kezdete a dolognak. A legfontosabbnak az emberek helyes

kiválasztását és az ellenőrzést tartotta: „*Ellenőrizni az embe-
reket és ellenőrizni a tényleges végrehajtást* – ez és újra ez,
csakis ez most a munkánk, egész politikánk lényege.” (Lenin
Művei. 33. köt. 218. old.) A káderek kiválasztásában Lenin min-
dig politikai és gyakorlati rátermettségüket tartotta elsősorban
szem előtt. Nagyra becsülte munkatársaiban a céltudatossá-
got, az operativitást, a kezdeményezőkézséget, az önállóságot
a kérdések eldöntésében, a felelősségtudatot; nem tűrte a for-
mális munkát, a hanyagságot, a közömbösséget a hibákkal szem-
ben. Azt tartotta, hogy a hivatalos meggondolásoknak és az ál-
talános állami érdekeknek meg kell előzniük a személyes meg-
gondolásokat és érdekeket.

*Az igényesség és a szigorúság párosult Leninben a tapintatos-
sággal.* Rendkívül nagy figyelemmel volt a dolgozók igényei
iránt. Atyai módon figyelte munkatársainak életét és körülmé-
nyeit. Ebben nem volt, írta Gorkij, semmiféle „önző figyelmes-
ség, amely olykor jellemző az okos főnököknek a becsületes és rá-
termett dolgozókhoz való viszonyára.

Ez az igazi elvtárs szívből jövő figyelmissége volt, az egyen-
lőnek az egyenlő iránt érzett szeretete.” (Emlékezések Leninre.
II. rész. Goszpolitizdat 1969. 266. old., oroszul.)

Gyemjan Bednij a következő szavakkal jellemezte Lenin zse-
nialitását, gondolatainak világosságát, népi bölcsességét:

Hallod?! Lenin beszél,
Nem túloz, nem regél,
Nem mennydörög szavalva,
Csak az nem érti őt meg, aki nem is akarja.
Mint a Volga folyam, olyan a beszéde:
Kristálytisztán árad széles, mély medrébe'.
Kristálytisztasága és egyszerűsége:
Hatalmas lángészben a nép bölcsessége.
S a bővizű folyam nagy erejű árja
Félresodor mindent, ami útját állja.
Nincsen olyan erő, mely megfékezheti
Vagy régi medréből újra terelheti!

5. A XII. pártkongresszus.

Harc a trockizmus ellen.

A gazdasági nehézségek leküzdése.

Lenin halála. A lenini behívó.

A szocializmus felépítésének lenini terve kifejezésre jutott az OK(b)P XII. kongresszusának határozataiban. A kongresszus, amely mintegy 400 000 párttagot képviselt, 1923. április 17-e és 25-e között folyt le. A párttagok számának csökkenése az 1921–1922-ben végrehajtott párttisztítás következménye volt.

Ez volt az Októberi Forradalom óta az első kongresszus, amelyen Lenin, betegsége miatt, nem vett részt. A kongresszus napirendjén a Központi Bizottság és a Központi Ellenőrző Bizottság beszámolója, az ipar, a nemzetiségi politika, a falusi adópolitika kérdései s más kérdések szerepeltek.

A Központi Bizottság beszámolója alapján hozott határozatban a kongresszus hangsúlyozta, hogy a NEP talajt teremt a pártban az elhajlások számára. Különösen veszélyesek azok az elhajlások, amelyek szembeállítják a szovjet államot a munkásosztállyal és a pártot az állammal. A kongresszus nyomatékosan figyelmeztetett mindenkit, hogy azok ellen, akik megpróbálják a pártot a lenini útról letéríteni, egységét megbontani, erélyes harc indul, mely esetleg a pártból való kizárással is végződhet.

A kongresszus rámutatott arra, hogy az államgépezetet rendszeresen tökéletesíteni kell, s ezt a párt elsőrendű kötelességének nyilvánította. Csakis a valóban szocialista államapparátus megteremtése biztosítja a munkásság és a parasztság megbontathatatlan szövetségét. A kongresszus határozatban kimondta a Munkás-Paraszt Felügyelet és a Központi Ellenőrző Bizottság egyesítését, s az egyesített szerv kötelességévé tette, hogy az államgépezet megjavításának munkájába vonja be az üzemi munkásokat.

A kongresszus megállapította, hogy a munkát meg kell osztani a párt- és a szovjetszervezetek között, hogy specializálni kell a gazdasági és az igazgatási kádereket, hogy szigorúan érvényesíteni kell a rájuk bízott ügyért való egyéni felelősség elvét.

A kongresszus kiemelte a népgazdaságban és a munka termelékenységében elért eredményeket, s felhívta a munkásosztályt,

hogy minden erejével munkálkodjon az ipar, mindenekelőtt a nehézipar fellendítésén, „mert csakis ez utóbbi lehet a valóban szocialista építés szilárd alapja”. (Az SZKP... határozatai. I. rész. 797. old.) A nehéziparral párhuzamosan és annak alapján, gyors ütemben kell fejlődnie a könnyűiparnak is. A kongresszus azt ajánlotta, hogy a gyárakban és az üzemekben „mindenképpen kerülni kell a fojtogató centralizációt, a kezdeményezés kiölését, valamint... az üzemek munkájába való mechanikus beavatkozást”. (Ugyanott, 813. old.)

A XII. kongresszus hangsúlyozta, hogy a gazdasági szervek munkájáért a fő felelősséget a párt viseli, s hogy minden fontos területen a pártnak kell meghatározni és ellenőriznie a munka menetét. *„Még közelebb a gazdasághoz, még több figyelmet, irányítást és erőt a gazdasági szerveknek – ez a párt jelszava a legközelebbi időszakra.”* (Ugyanott, 798. old.)

Az értékesítés helytelen megszervezése kezdett már túlzott mellékkiadásokat és részleges árufelhalmozódást okozni. Ki kellett alakítani a kereskedelmi apparátus legalsó láncszemeinek rendszerét, amelyek biztosítják az iparnak a paraszti piaccal való kapcsolatát. Szabályozni kellett az áruk árát is, minthogy az iparcikkek jóval drágábbak voltak, mint a mezőgazdasági termékek.

A parasztság helyzetének könnyítése és a belföldi áruforgalom növelése céljából a kongresszus azt ajánlotta, hogy a parasztság állami egyenes adójának valamennyi formáját (terményadó, portánként kivetett pénzbeni adó és közmunkaadó), továbbá az összes helyi egyenes adókat egyesítsék egységes mezőgazdasági egyenes adóvá. A legnagyobb adóterheket a legtehetősebb gazdaságokra rótták ki; ebben a kulákság korlátozásának politikája nyilvánult meg; egyes igen szegény parasztok adómentességet kaptak.

A kongresszuson opportunisták megpróbálták letéríteni a pártot a lenini útról. Trockij az ipar erős összpontosítása, több vállalat leállítása mellett szállt síkra. Már a kongresszus előtt is javasolta a legnagyobb üzemek – a Putyilov-gyár, a brjanszki gyár stb. – leállítását, mivel ezek abban az időben veszteséggel dolgoztak. Ezeknek a gyáraknak a leállítása óriási kárt okozott volna a nehéziparnak, s szembeállította volna a munkásokat a párttal. A párt Központi Bizottsága határozottan visszautasította Trockij javaslatát, s leszögezte, hogy e ja-

vaslat elfogadása az egész Szovjet Köztársaság politikai vereségét jelentené. A XII. pártkongresszus jóváhagyta a Központi Bizottság irányvonalát.

Trockij a XII. kongresszus elé terjesztett téziseiben „ipari diktatúra” megteremtésének a jelszavát vetette fel. Ez a jelszó Trockij ajkán nem azt jelentette, hogy az iparnak vezető szerepet kell betöltenie a népgazdaságban, vagy hogy a termelési eszközök gyártását gyorsabb ütemben kell fejleszteni, mint a fogyasztási cikkekét. Trockij felfogásában ez a jelszó azt jelentette, hogy az ipart a parasztság kizsákmányolása útján kell fejleszteni. A kongresszus elutasította Trockij káros követeléseit. Ez az irányvonal a munkás-paraszt szövetség megbomlására, a szovjet rend bukására vezetett volna. A kongresszus hangsúlyozta, hogy a népgazdaság adott fejlődési szakaszában a mezőgazdaságnak elsőrendű jelentősége van az ország egész gazdasági életében.

Elvi jelentőségű volt az a határozat, amelyet a kongresszus a külkereskedelmi monopóliumról hozott. Ezt a kérdést egy esztendőn át tanulmányozta és többször megvitatta a párt Központi Bizottsága. Szokolnyikov és Buharin állhatatosan javasolta a külkereskedelmi monopólium részleges megszüntetését. A monopólium lazítása felé hajlott a Központi Bizottság tagjainak többsége is. Lenin határozottan ellenezte Szokolnyikov és Buharin javaslatát, s állást foglalt a Központi Bizottság más tagjainak ingadozásaival szemben. A kongresszus megállapította, hogy a külkereskedelmi monopólium kérdésében a lenini irányvonal a helyes, hangsúlyozta, hogy ettől az irányvonaltól nem szabad eltérni, s határozottan elítélte Szokolnyikov és Buharin opportunista nézeteit. Kraszín és mások a kongresszuson azzal a javaslattal álltak elő, hogy nagy gazdasági engedményeket kell tenni a külföldi tőkéseknek, csak hogy hitelek és kölcsönöket lehessen kapni tőlük. A kongresszus elvetette ezeket a helytelen javaslatokat.

A kongresszus, miután meghallgatta Sztálin beszámolóját a nemzeti kérdésről, állást foglalt a nemzetek közti tényleges egyenlőtlenség felszámolásának meggyorsítása mellett. Az orosz proletariátusnak feladatává tette, hogy fokozott segítséget nyújtson a Szovjetunió elmaradott népeinek gazdasági és kulturális fejlődésükhöz.

A NEP viszonyai között megélénkült a burzsoá nacionaliz-

mus. Az OK(b)P XII. kongresszusa megismételte a X. kongresszus felhívását, s újból erélyes harcra szólította fel a pártot a fő veszély, a nagyorosz sovinizmus és a helyi nacionalizmus ellen, mely különösen Grúziában jelentkezett igen élesen. Az állami hivatalokban ki kellett irtani a nagyorosz sovinizmust, amely abban fejeződött ki, hogy gőgös lenézéssel és lélektelen bürokratizmussal kezelték a nemzeti köztársaságok szükségleteit és igényeit. A kongresszus határozottan elítélte a grúz elhajlókat (Mdivani, Okudzsa és mások), akik Grúziában nagyhatalmi sovinizta politikát próbáltak folytatni és ellenezték a Kaukázusontúli Föderáció megalakítását.

A XII. pártkongresszus után megjavult a népgazdaság irányítása. Sikeresen haladt a mezőgazdaság és az ipar helyreállítása. A bevetett területek nagyobbodtak, az ipari termelés évi növekedése fokozódott. De voltak nagy hibák is. A munka termelékenységése és a munkások munkabére még nem érte el a háború előtti színvonalat. Az állami és a szövetkezeti kereskedelmi szervezetek rosszul dolgoztak. Elmaradt a végrehajtása azoknak az utasításoknak, amelyeket a XII. kongresszus az ipari és mezőgazdasági cikkek árai között fennálló aránytalanság kiküszöbölésére vonatkozólag adott. Az árakban mutatkozó aránytalanság („ároló”) 1923 őszére óriási méreteket öltött. Ennek következménye volt a rubel árfolyamának fokozott ingadozása és értékének csökkenése.

Mindez hátrányosan hatott a munkások és a parasztok anyagi helyzetére és vásárlóképeségére. A raktárak megteltek elfekvő iparcikkokkal. A parasztoknak szükségük volt rájuk, de a magas árak miatt nem tudtak vásárolni. Ez az árpolitika elégedetlenséget keltett falun. Elégedetlenek voltak a munkások is, minthogy az árutorlódás következtében a munkabér kifizetése késlekedett. Egyes üzemekben sztrájkra is sor került.

A párt Központi Bizottsága és a szovjet kormány sürgősen le szállította a közszükségleti cikkek árát, a mezőgazdasági termékek árát pedig növelte. A labilis értékű bankjegyeket egyre inkább kiszorította az áruforgalomból az 1922 októberében bevezetett cservonyec, amely szilárd, stabil valuta lett. Megoldották a munkások munkabérének rendszeres kifizetését; intézkedések történtek a kereskedelem rendezésére, a magánkereskedők kiszorítására, s erélyes küzdelem indult meg a spekuláció ellen. Megszervezték, hogy a parasztok olcsó hitelt kaphassanak gaz-

daságuk fejlesztéséhez, ami megkönnyítette a szegényparasztok helyzetét.

A gazdasági fronton felmerült nehézségek közepette újból feléledtek a pártban az antileninista elemek. Felhasználva azt a körülményt, hogy Lenin, a párt vezére kidőlt a sorból, súlyosan megbetegedett, Trockij újból támadást indított a párt ellen. Úgy vélte, hogy az országban felmerült nehézségek kedveznek elgondolásai megvalósításának, hogy kezébe kaparintsa a párt vezetését és olyan irányvonalat érvényesítsen, amely végső soron a kapitalizmus restaurációjára vezetett volna.

1923 október elején Trockij levelet intézett a Központi Bizottsághoz, s ebben megrágalmazta a Központi Bizottság munkáját. Ahelyett, hogy a pártban észlelhető fogyatékoságokat oly módon igyekezett volna kiküszöbölni, hogy a vitás kérdéseket megvitatás céljából felveti a Politikai Iroda ülésein és a Központi Bizottság plénumain, ahogy ez szokás, valamennyi hívét mozgósította a párt Központi Bizottsága elleni harcra. Trockijnak a Központi Bizottsághoz intézett levele után nemsokára megjelent a „46-ok nyilatkozata”, amelyet trockisták, „decisták”, valamint a „baloldali kommunisták” és a „munkásellenzék” csoportjának maradványai írtak alá. Az ellenzékiek néhány tagja is aláírta a nyilatkozatot. A nyilatkozat azzal rágalmazta meg a pártapparátust, hogy helyettesíteni próbálja a pártot, s megkísérelték a kommunistákat a pártapparátus ellen uszítani. A trockisták és egyéb opportunisták újból követelték a frakciózás és a csoportosulás szabadságát. Ki akarták harcolni a X. pártkongresszuson a frakciók betiltásáról hozott határozat hatálytalanítását, és a mensevikek, az eszerek meg az újburzsoázia vágyait fejezték ki, azokét az elemekét, amelyek a párt szakadására spekuláltak.

Trockij levelét és a „46-ok nyilatkozatát” a trockisták a helyi pártszervezetekben terjesztették.

A párt belső helyzetének kérdését a Központi Bizottságnak és a Központi Ellenőrző Bizottságnak a tíz legnagyobb pártszervezet – a petrográdi, a moszkvai, a harkovi stb. – képviselőivel tartott októberi egyesített plénuma vitatta meg. A plénum elítélte Trockij és a „46-ok” fellépését, megállapította, hogy ez politikailag hibás, „frakciós jellegű fellépés volt, amely veszélyezteti a párt egységét, és a pártban válságot idéz elő”. (Ugyanott, 895. old.)

A plénium határozata elgondolkoztatott néhányat az ellenzékhez csatlakozók közül, például V. A. Antonov-Ovszejenkót, A. Sz. Bubnovot és másokat, akik később harcoltak a trockizmus ellen. Trockijra azonban nem hatott a határozat. „Új irányvonal” címmel brosúrát adott ki, amelyben a pártvezetőséget elfajulással vádolta, a párt régi kádereit a II. Internacionálé opportunistá vezéreihez hasonlította, s a régi, elvhű pártkáderekkel szembe akarta állítani a pártszempontból éretlen ifjúságot, kivált a diákságot, amelyet hízelegve „a párt barométerének” nevezett.

Trockij és a trockisták az üzemi és a főiskolai sejtek gyűlésein is elmondták a Központi Bizottság elleni vádakat. Ezáltal megint vitát kényszerítettek a pártra.

A pártszervezetekben országszerte elkeseredett vita indult meg. Moszkvában, Petrográdban, Ukrajnában, az Urálban, Bakuban és az ország más nagy ipari központjaiban a pártszervezetek erőlyesen visszaverték a trockista támadást. A trockisták teljes vereséget szenvedtek. A párt a lenini Központi Bizottság köré tömörült.

A vita eredményeit az 1924 januárjában tartott XIII. pártkonferencia összegezte. A konferencia élesen elítélte a trockisták pártellenes harcát s kijelentette, hogy „a mostani ellenzék képében nemcsak a bolsevizmus revíziójára irányuló kísérlettel, nemcsak a leninizmustól való nyílt eltávolodással, hanem világosan kifejezett *kispolgári elhajlással* van dolgunk”. (Ugyanott, 911. old.)

A trockisták újabb kirohanása azt tükrözte, hogy az országban élesedett az osztályharc a NEP viszonyai között. Városban a nepmanok, falun pedig a kulákok ismét erőlyesebb harcot indítottak a proletárdiktatúra ellen. A trockisták az ő szócsöveik voltak.

A párttagokkal jobban meg kellett értetni a trockizmus lényegét és veszélyét, s evégett megszervezték, hogy minél többen tanulmányozzák az OK(b)P történetét, azt a harcot, amelyet a párt soraiban jelentkező különféle frakciók, csoportosulások, elhajlások és opportunistá áramlatok ellen, a burzsoáziának a munkásmozgalmon belül működő ügynöksége ellen vívott. A fiatal párttagok így megtudták, milyen szégyenletes harcot folytatott Trockij éveken át a mensevikek oldalán Lenin ellen, a bolsevik párt ellen. A kommunisták fő ideológiai fegyverei

Leninnek a párt és a szovjethatalom határozata alapján kiadott művei voltak. Lenin műveinek tanulmányozása során a kommunisták új nemzedéke láthatta, milyen óriási harcot vívtak Lenin vezetésével a bolsevikok a munkásosztály, a néptömegek érdekeiért, az oroszországi forradalom győzelméért, milyen elszántan harcolt Lenin Trockij ellen és a II. Internacionálé opportunistái ellen, hogy a nemzetközi forradalmi mozgalmat a marxizmus útjára terelje. Lenin művei a szocializmusért folyó harc elméleti és gyakorlati ismereteinek valóban kimeríthetetlen forrásai. Ezekben a művekben a nagy teoretikus tovább fejlesztette és a történelmi fejlődés új szakaszára alkalmazta a marxizmust.

Hozzájárult a trockizmus leleplezéséhez Sztálinnak „A leninizmus alapjairól” című 1924-ben megjelent munkája, amely tömören kifejti a leninizmus, a proletárforradalom és a proletárdiktatúra elméletének és taktikájának alapvető kérdéseit, ismerteti mindazt az újat, amivel Lenin gazdagította a marxizmust.

Néhány nappal a XIII. pártkonferencia után nagy szerencsétlenség érte a pártot, a szovjet népet, a világproletariátust, az egész haladó emberiséget: 1924. január 21-én meghalt Vlagyimir Iljics Lenin. Halálának híre kimondhatatlan fájdalommal töltötte el a szovjet embereket, a munkásokat és az egész világ elnyomott népeit. A párt Központi Bizottságának rendkívüli plénuma „A párthoz, minden dolgozóhoz!” címmel kiáltványt bocsátott ki.

„Mindaz, ami a proletariátusban valóban magasztos és hősiessé – olvasható a kiáltványban –, a rettenthetetlen elme, a hajthatatlan, szívós, mindent legyőző vasakarát, a szent gyűlölet, a rabság és az elnyomás elleni halálos gyűlölet, a hegyeket megmozgató forradalmi szenvedély, a tömegek alkotó erejébe vetett határtalan hit, a hatalmas szervező tehetség – mindez nagyszerűen testesült meg Leninben, akinek neve az új világ szimbólumává vált nyugattól keletig, déltől északig az egész földkerekségen.” (Ugyanott, 937–938. old.)

Csaknem egy álló hétig búcsúzott a nép Lenintől. A kemény fagy ellenére éjjel-nappal vonultak az emberek a Szakszervezetek Házának oszlopcsarnokába, hogy elbúcsúzzanak örök álomba szenderült vezérüktől.

Lenin temetése napján a szovjet nép öt percre abbahagyta a munkát, s a legmélyebb gyászban kíserte utolsó útján atyját, tanítóját és barátját. A gyárak, a mozdonyok és a gőzhajók országSZerte zúgó gyászkürtölése mellett vitték Lenin koporsóját a Vörös téri mauzóleumba.

A párt, a szovjet nép Lenintől búcsúzva esküt tett, hogy maradéktalanul teljesíti Lenin végakarátát.

A szovjet nép nagy gyászában a nemzetközi proletariátus, az egész világ dolgozói osztottak. Lenin temetése napján sok tőkésországban ötperces munkaszünetet tartottak a munkások, hogy gondolatban elbúcsúzzanak a világ munkásainak vezérétől.

Vezérének halálára a munkásosztály azzal válaszolt, hogy még szorosabban tömörült a párt köré. A gyász napjaiban a munkások ezrei kérték felvételüket az OK(b)P-be. A Központi Bizottság, figyelembe véve e mozgalom széles körű terjedését. a termelőmunkások felvételére lenini behívót hirdetett. A munkásokhoz és a munkásnőkhöz intézett kiáltványában megállapítja, hogy a vezér halála megrendítette a munkásosztályt, és a munkások százezrei nyújtották segítő kezüket a pártnak.

A lenini behívó idején a forradalmi csatákban megedzett, legjobb, legöntudatosabb munkások léptek be a pártba. A felvételi kérelmet megvitató taggyűléseken tevékenyen részt vettek párton kívüli munkások is, és segítettek a kiválasztásban, hogy a párt soraiba a termelés élenjáró munkásai, a proletárforradalom legodaadóbb hívei kerüljenek.

A lenini behívó eredményeként több mint 240 000 munkás lépett be az OK(b)P-be. Fényes megnyilvánulása volt ez a munkásosztály és a párt megbonthatatlan egységének.

6. A XIII. pártkongresszus.

A falusi pártmunka fokozása.

Trockij újabb kirohanásának leleplezése

Hogy a proletárvezér halála után mennyire egybeforrtak a párt sorai, azt megmutatta az OK(b)P XIII. kongresszusa (1924. május 23–31.). A kongresszus mintegy 736 000 párttagot és több mint 127 000 tagjelöltet képviselt. A XII. pártkongresszus óta a párt majdnem a kétszeresére nőtt, és az utánpótlás főképpen a munkások közül került ki. Ez már egymagában is azt mutatja,

hogy a párt és a munkásosztály közti kapcsolat megszilárdult, hogy a tömegek a párt köré tömörültek, hogy a párt tekintélye megnövekedett.

A kongresszus napirendjén a Központi Bizottság és a Központi Ellenőrző Bizottság beszámolója, a kereskedelem, a szövetkezet, a falusi munka kérdése és egyéb kérdések szerepeltek.

A kongresszus meglelégedéssel állapította meg, hogy bár a párt elvesztette közvetlen vezetőjét, Lenint, a Központi Bizottság a nehéz és bonyolult helyzetben mégis nagy eredményeket ért el minden munkaterületen. A kongresszus fenntartás nélkül helyeselte a Központi Bizottság szilárdságát és lenini engesztelhetetlenségét, amelyet a trockizmus ellen, a leninizmus állhata-tos védelméért vívott harcban tanúsított. A kongresszus megbízta a Központi Bizottságot, hogy továbbra is ugyanolyan ére-lyesen, ugyanolyan szilárdsággal óvja a párt egységét és követ-kezetes irányvonalát mindenféle elhajlással szemben, és megerősítette az OK(b)P XIII. konferenciájának határozatát, amely a trockizmust kispolgári elhajlásnak minősítette.

Igen nagy jelentőséget tulajdonított a kongresszus a párt-tagok marxista-leninista nevelésének, különösen a lenini behí-vóra belépett párttagok nevelésének, mert bennük látta az ál-lami, a társadalmi, a gazdasági és a kulturális munkaterület pártkádereinek utánpótlását. Előírta, hogy az egész pártoktatási munkát össze kell kapcsolni „pártunk történetének főbb szaka-szaival, s ki kell domborítani azt a rendkívül nagy szerepet, amelyet Lenin elvtárs irányító eszméi a párt történetében be-töltöttek”. (Az SZKP ... határozatai. II. rész. 21. old.)

A kongresszus megállapította, hogy az országban általános gazdasági fellendülés következett be. A kongresszus rámutatott arra, hogy meg kell indítani a harcot a fémért, a nehézipar fel-lendítéséért, a termelőeszközök gyártásának megszervezéséért.

A mezőgazdaságban elért eredményekkel kapcsolatban a kongresszus hangsúlyozta, hogy fokozni kell a pártnak a falusi lakosság szövetkezetekbe tömörítése terén végzett munkáját. Figyelembe véve azt, hogy a falusi szegénynép a kulákok szol-gaságába került, a kongresszus kötelezte a falusi pártszervezete-ket, hogy szerezzenek érvényt a szegényparasztok adókedvez-ményéről, érdekvédelméről szóló törvényeknek, valamint a ku-lákság gyarapodását korlátozó adópolitikának.

A kongresszus megállapította, hogy az iparcikkárok leszállí-

tásának politikája teljes mértékben bevált. Helyeselte a Belkereskedelmi Népbiztosság megalakítását, s e népbiztosság fő feladatává a belső piac, elsősorban a nagykereskedelmi forgalom kézben tartását, a magántőke tevékenységének ellenőrzését és a kereskedelemről való kiszorítását tette.

„A pártépítés soron levő feladatairól” című határozatában a kongresszus hangsúlyozta, hogy a proletariátus legjobbjait be kell vonni a pártba. A kongresszus kötelezte a pártszervezeteket, hogy fejtsenek ki nevelőmunkát az új párttagok körében, hogy minél nagyobb mértékben vonják be őket a pártéletbe, az állami és társadalmi életbe. Meg kellett javítani az üzemi pártsejtek munkáját, növelni kellett szerepüket a termelésben, nagyobb gondot kellett fordítani irányításukra.

A kongresszus megvitatta az ifjúság körében végzett munka kérdését, s a Komszomol pártirányításának erősítése mellett foglalt állást. A lenini Komszomol a párt hű segítőtársa volt. A párt vezetésével önfeláldozóan küzdött a népgazdaság helyreállításáért. A kongresszus felhívta a Komszomolt, hogy tevékenyen kapcsolódjon be a szocialista építésbe, a párt és a szovjethatalom minden városi és falusi társadalmi, politikai és kulturális kezdeményezésébe, az ifjúság kommunista nevelésébe, a munkás és értelmiségi szakkáderek képzésébe, és hogy sajátítsa el a szükséges ismereteket.

A XIII. kongresszuson az ellenzéki csoportok nyíltan nem léptek fel. Szemmel látható tanúbizonysága volt ez a trockisták vereségének, a párt eszmei egybeforrásának. Trockij és követői kénytelenek voltak számolni ezzel. De ők várakozó álláspontra helyezkedtek, hogy azután újrakezdjék a frakcióharcot.

A kongresszuson külön-külön minden egyes küldöttségben felolvasták Lenin „Levél a kongresszushoz” című írását, amelyet Lenin végrendeletének szoktak nevezni. Ebben Lenin hangsúlyozta, hogy *meg kell őrizni a párt egységét, és olyan szilárd Központi Bizottságot kell választani, amely elejét tudja venni a pártszakadásnak*. Ebből a célból Lenin azt javasolta, hogy elsősorban növeljék a Központi Bizottság tagjainak számát, mert ez szükséges mind a Központi Bizottság tekintélyének emeléséhez, mind az apparátus megjavítását célzó munkához, mind pedig „annak megelőzéséhez, hogy a Központi Bizottság kisebb csoportjainak konfliktusai túlságosan nagy jelentőségűvé váljanak a párt egész sorsa szempontjából”. (Lenin Művei. 36. köt. 601.

old.) A levélben Lenin jellemzést adott a Központi Bizottság néhány tagjáról. Zinovjevéről és Kamenyevről azt írta, hogy „októberi epizódjuk” természetesen nem volt véletlen. Utalt arra, hogy Trockij „nem bolsevik”, s ezzel figyelmeztette a pártot Trockij rendkívül veszélyes mensevik visszaeséseire. Trockijról Lenin még azt is megjegyezte, hogy „túlságosan elveti a súlykot magabiztosságánál fogva és a munka tisztán adminisztratív oldala iránti túlzott vonzalma miatt”. (Ugyanott, 603. old.) Buharint Lenin skolasztikusnak tartotta, aki „sohasem tanulta és azt hiszem, sohasem értette egészen a dialektikát”. (Ugyanott.)

Lenin összefoglaló jellemzést adott ezekről az emberekről, akik az Októberi Forradalom győzelméért vívott harc döntő pillanataiban szembefordultak a pártvonallal, és szakadást próbáltak előidézni a párt soraiban. Csakis az a szilárdság és engesztelhetetlenség, amelyet Lenin és a párt Központi Bizottsága Zinovjev és Kamenyev sztrájk törésével szemben Október idején, Trockij és Buharin végzetes áruló politikájával szemben Breszt idején, pártellenes irányvonalukkal és frakciózásukkal szemben a szakszervezeti vita során tanúsított, csakis az biztosította a helyes pártvonal érvényesülését és a párt sorainak egybeforrottságát, ami döntő feltétele volt az Októberi Forradalom győzelmének és vívmányai megvédésének.

A kongresszushoz intézett levelében Lenin jellemezte Sztálint is. Megjegyezte, hogy Sztálin a párt egyik kiváló vezetője, s egyszersmind megbírálta fogyatékoságait. A következőket írta: „Sztálin elvtárs, amióta főtitkár lett, felmérhetetlen hatalmat összpontosított kezében, és nem vagyok biztos afelől, hogy mindig elég körültekintően tud majd élni ezzel a hatalommal.” Lenin javasolta az elvtársaknak, hogy „gondolkozzanak Sztálin áthelyezésének módján, és jelöljenek ki erre a helyre másvalakit, akinek minden egyébtől eltekintve csak egy előnye van Sztálin elvtárrsal szemben, nevezetesen az, hogy türelmesebb, lojálisabb, udvariasabb és figyelmesebb az elvtársakkal, kevésbé szeszélyes stb. Ez a körülmény talán jelentéktelen csekélységnek látszik”, de „ez nem csekélység, vagy ha igen, olyan csekélység, amely döntő jelentőségűvé válhat”. (Ugyanott, 603., 604. old.)

Lenin levelét áthatja a párt egységével és a Központi Bizottság tekintélyével való törődés. A Központi Bizottság vezető tag-

jainak hibáit bírálva segíteni akart ezeknek az embereknek, hogy leküzdjék hibáikat.

A küldöttségek megvitatták Lenin levelét. Figyelembe vették, hogy Sztálin engesztelhetetlen harcot folytatott a trockizmussal és a trockistákkal, s hogy a főtitkári tisztségből való elmozdítása a trockisták malmára hajtaná a vizet. Figyelembe véve továbbá Sztálinnak azt az ígéretét, hogy kijavítja a Lenin levelében említett hibáit, a küldöttségek amellet foglaltak állást, hogy meghagyják főtitkári tisztségében.

Sztálinnak mint kommunistának kötelessége volt, hogy megszívlelje a bírálatot, amellyel negatív tulajdonságait Lenin illette. Annál is inkább kötelessége volt ez, mert vezető funkcionárius volt a pártnak, és mindig hangsúlyozta a leninizmushoz és Leninhez való hűségét.

A Központi Bizottság taglétszámának jelentős emelésére vonatkozó lenini útmutatást a XIII. pártkongresszus végrehajtotta.

Nem sokkal az OK(b)P XIII. kongresszusa után, 1924 június-júliusában folyt le Moszkvában a Kommunista Internacionálé V. kongresszusa. A Kommunista Internacionálé IV. és V. kongresszusa közt eltelt időszakban az osztály-összeütközések a nyugat-európai országokban a munkások vereségével végződtek. A burzsoáziának sikerült visszavernie a proletariátus előnyomulását. A munkáosztály vereségében nagy szerepe volt a szociáldemokrata vezérek árulásának, valamint egyes kommunista pártok súlyos hibáinak. Óriási kárt okozott a munkásmozgalomnak, Németország és néhány más ország kommunista pártjának a jobboldali opportunistá vezetékek kapituláns magatartása. Ezeket a vezetőket a kommunista pártok később kítaszították soraikból.

1924-ben bekövetkezett a kapitalizmus stabilizációjának időszaka. A stabilizáció viszonylagos, labilis jellegű volt. A Kommunista Internacionálé V. kongresszusa, a nemzetközi helyzet elemzéséből kiindulva, kidolgozta a kommunista pártoknak az új viszonyok között követendő harci taktikáját.

Egyik fő feladatként jelölte meg a kongresszus a tőkésországok kommunista pártjainak bolsevizálását, vagyis azt, hogy ezek a pártok sajátítsák el a bolsevizmus eszmei, szervezeti és taktikai elveit, folytassanak engesztelhetetlen harcot a marxizmus-leninizmustól való elhajlások ellen, s a proletárdiktatúráért vívott harcot kapcsolják össze a munkások napi követeléseieiért, a tömegekkel való szoros kapcsolatért folyó küzdelemmel. Az egy-

ségfront abszolút helyes taktikája változatlan maradt, s a munkástömegek egységén, az alulról kialakított egységen alapult.

Az V. kongresszus megtárgyalta az OK(b)P-ben lezajlott vitát, amelyet Trockij kényszerített rá a pártra, s elítélte a trockizmust. Megerősítette az OK(b)P XIII. konferenciáján és XIII. kongresszusán hozott határozatokat, amelyek a trockizmust kispolgári elhajlásnak minősítették. A kongresszus megállapította, hogy a Szovjetunióban a trockisták ténykedése veszélyezteti a párt egységét, s ennél fogva a proletárdiktatúrát is.

A XIII. pártkongresszusnak és a Kommunista Internacionálé V. kongresszusának határozatait a Szovjetunió kommunistáit a szocializmus építésének meggyorsítására ösztönözték. Az üzemekben a kommunisták példát mutattak a termelékenységek emelésére. Példájukat a párton kívüli munkások is követték. A kommunisták tökéletesítették a kereskedelmi apparátust, tért hódítottak a kereskedelembe, a piacon, egyre inkább kiszorították a magánkereskedőket. Szervezték a falu kulturális patronálását, s irányították a dolgozó parasztság bevonását a szövetségekbe.

A párt Központi Bizottsága éber figyelemmel kísérte, mi történik falun. A NEP tökéletesen bevált. A mezőgazdaság termelékenysége és a paraszti tömegek életszínvonala emelkedett, különösen a középső és a jómódú falusi rétegeké. Kezdek azonban izmosodni a tőkés elemek is. Mindez a parasztság jómódú rétegeinek aktivizálódásában jutott politikailag kifejezésre. A kulák növelte befolyását a középparasztság körében. A középparasztság ismét ingadozni kezdett, felszínre került kistulajdonosi természete. Támogatásával a kuláknak helyenként sikerült befurakodnia a falusi szovjetekbe és ott saját irányvonalát érvényesítenie. Az ilyen szovjetek a kulákok érdekeinek megfelelően eltorzították a szovjet kormány adópolitikáját, megrövidítették a szegényparasztságot. Egyes helyeken a kulákok a proletárdiktatúra ellen folytatott harc során meggyilkoltak szovjet funkcionáriusokat, falusi aktivistákat, falusi levelezőket, akik leleplezték szovjetellenes üzelmeiket. Grúziában a gurijai kerületben a kulákok aktív támogatást nyújtottak a mensevikeknek, akik 1924 augusztusában lázadást szítottak a szovjethatalom ellen. A mensevikek anyagi segítséget kaptak a külföldi burzsoáziától. Grúzia dolgozó parasztsága azonban nem támogatta a mensevikeket, s a felkelést másnapra sikerült elfojtani.

A Központi Bizottság 1924 októberében tartott plénuma meg-

vitatta a falusi munka soron levő feladatait, és megjelölte a középparasztságra gyakorolt kulákbefolyás leküzdését célzó intézkedéseket. A középparasztot el kellett szakítani a kuláktól, s erősíteni kellett a középparasztság szövetségét a szegényparasztsággal. A plénum azt javasolta, hogy a parasztság aktivitását mindenekelőtt a *szovjetek munkájának felélénkítése*, a szövetkezeti és egyéb társadalmi szervezetek tevékenységének fokozása irányába tereljék. A szovjetek felélénkítésének feladata – állapította meg a határozat – „a jelenlegi pillanat egyik legfőbb és leghalaszthatatlanabb feladata”. (Az SZKP ... határozatai. II. rész. 118. old.)

A paraszti tömegekkel való kapcsolat megszilárdítása céljából elhatározták, hogy a parasztokat nagyobb arányban bevonják az államigazgatásba. A plénum azt ajánlotta, hogy a szövetségi és az autonóm köztársaságok Központi Végrehajtó Bizottságának testületében növeljék a pártonkívüli parasztok számát; hogy több népbiztosság kollégiumát – például a Földművelésügyiét, a Közoktatásügyiét, a Belügyi Népbiztosságét, a Munkás-Paraszt Felügyeletét stb. – egészítsék ki egy-két parasztszármazású taggal. A parasztokat kollégiumi tagokként bevonták a megfelelő kormányzósági és kerületi osztályokba, és sok helyütt parasztot választottak meg a járási, kerületi végrehajtó bizottság elnökévé.

Ily módon a plénum az egész párt figyelmét a falura irányította. Határozatai alapján átszervezték a falusi pártszervezetek munkáját. Ezek a pártszervezetek ettől fogva még nagyobb figyelmet fordítottak a parasztok szükségleteire.

Míg a Központi Bizottság, az egész párt megfeszített erővel munkálkodott azon, hogy minél gyorsabban helyreállítsa az ország termelőerőit és előbbre jusson a szocializmus útján, Trockij és a trockisták újabb kísérletet tettek ennek megakadályozására és a pártnak a lenini álláspontonról való letérítésére.

1924 őszén Trockij újabb vitát kényszerített a pártra. Egyik cikkében meghamisította a párt történetét, s rágalmakat szórt Leninre, a leninizmusra. Trockij szerint a bolsevizmus csak 1917 óta következetes irányzat, csak azóta, hogy a „permanens forradalom” trockista eszméjét állítólag ideológiai fegyverei közé iktatta. Az októberi fordulatban a vezető szerepet Trockij nem a pártnak, nem Leninnek, hanem önmagának tulajdonította. Így

tehát Lenin halála után Trockij a leninizmust arcátlanul trockizmussal próbálta helyettesíteni.

Lenin életében Trockij nem mert előállni rothadt eszméivel, amelyekről már réges-rég kiderült, hogy oportunista eszmék. Amikor Lenin már nem volt az élők sorában, Trockij újból működésbe hozta az oportunizmus mérgével átitatott fegyverét: a leninizmus megrágalmazását.

Trockij a párt világnézetének alapjai ellen, a leninizmus ellen lépett fel. Le kellett leplezni rágalmaait. A párt Központi Bizottságát és funkcionáriusait ez ismét elvonta az építőmunkától. A sajtóban, a taggyűléseken szembeszálltak Trockijjal. Trockij hívei vezérük védelmére keltek. Fellángolt a vita. A párt Központi Bizottsága és a helyi pártszervezetek határozottan visszaverték Trockij támadását.

A párt több tekintélyes vezetője Trockij ellen fordult, első sorban azok, akik Leninnel együtt harcoltak az Októberi Forradalom győzelméért. Tényekkel bizonyították, hogy Trockij meghamisította annak a harcnak a történetét, mely a pártért, az elméletért, a stratégiáért és a taktikáért, a forradalom előkészítéséért és végrehajtásáért, a szocializmusért folyt. A vita leleplezte a trockistákat, bebizonyította róluk, hogy antileninisták, hogy rombolják a pártfegyelmet. A trockizmus elleni harcban nagy szerepet töltött be Sztálin „Trockizmus vagy leninizmus” című műve, amelyben megvédte a proletárforradalom lenini elméletét, leleplezte Trockij antimarxista „permanens forradalmát”, Trockij koholmányait és rágalmaait, azt a törekvését, hogy a leninizmust trockizmussal cserélje fel, és kitűzte azt a feladatot, hogy a trockizmust mint eszmei áramlatot el kell temetni.

A párt Központi Bizottságának és Központi Ellenőrző Bizottságának együttes plénuma, mely 1925 januárjában ült össze, megvitatta Trockijnak ezt a leninizmus elleni újabb kirohanását. Megállapította, hogy „Trockij nem szűnő fellépései a bolsevizmus ellen” megannyi kísérlet „a leninizmusnak trockizmussal való felcserélésére”. (Ugyanott, 125., 126. old.) A plénum a leghatározottabb figyelmeztetésben részesítette Trockijt, s követelte, hogy a pártfegyelmet ne csak szavakban, hanem a valóságban is tartsa be, és fenntartás nélkül mondjon le a leninizmus eszméi ellen irányuló mindennemű harcról. A plénum felmentette Trockijt a Forradalmi Katonai Tanács elnöki tisztsége alól. A Szovjetunió Forradalmi Katonai Tanácsának elnöke egy igazi

leninista, M. V. Frunze lett. A plénium kimondta, hogy a vita befejezettnek tekintendő, de a pártpropagandában folytatni kell a felvilágosító munkát, meg kell magyarázni, hogy a Trockizmus 1903 óta bolsevikellenes és kispolgári jellegű irányzat.

A párt, miután Trockij újabb támadását erélyesen visszaverte, hatványozott energiával töltötte be történelmi küldetését: a szocializmus építésének vezetését.

7. A szocializmus győzelmének lehetősége a Szovjetunióban.

Az OK(b)P XIV. kongresszusa.

Az ország szocialista iparosításának feladata.

Az „új ellenzék” szétzúzása

A szovjet népnek a párt vezetésével végzett hősi munkája meghozta gyümölcsét: a népgazdaság helyreállítása befejezéséhez közeledett. A szovjetország mind jobban megerősödött. Füstbe ment a nemzetközi burzsoáziának az a reménye, hogy a szovjet rend a NEP viszonyai között kapitalista renddé fajul. A külföldi tőkések bővítették gazdasági kapcsolataikat a szovjetországgal. A vezető tőkés körök kezdték belátni, hogy a Szovjetunió „el nem ismerésének” politikája nem állhatja útját a szovjetország fejlődésének és sikereinek. Sőt, ez a politika a tőkésországoknak is kárára vált, mert gátolta a Szovjetunióval fennálló és számukra nem csekély haszonnal járó gazdasági kapcsolataik fejlődését. Erre való tekintettel Anglia, Olaszország, Ausztria, Norvégia, Görögország, Svédország, Dánia, Mexikó és Franciaország 1924-ben elismerte a szovjet kormányt, s diplomáciai kapcsolatba lépett vele. Diplomáciai kapcsolat jött létre a Szovjetunió és Kína között is (az akkor aláírt egyezmény volt Kína első olyan szerződése, melyet külföldi nagyhatalommal az egyenjogúság alapján kötött). A felsorolt államok példáját 1925-ben Japán is követte. Az Egyesült Államok volt az egyetlen nagyhatalom, amely továbbra is makacsul ragaszkodott az „el nem ismerés” politikájához.

Mint hogy a szovjetország népgazdasága gyors ütemben közeledett a háború előtti színvonalhoz, napirendre került a népgazdaság szocialista átszervezésének feladata. A párt elhatározta, hogy végrehajtja a szocializmus felépítésének lenini tervét. Rendkívül kiéleződtek az ellentétek a körül a kérdés körül, va-

jon felépíthető-e a szocializmus a Szovjetunióban. A trockisták azt állították, hogy a gazdaságilag és technikailag elmaradott szovjetországban, kapitalista környezetben, a kapitalizmus stabilizációja közepette, a győztes nyugat-európai proletariátus állami segítségével nélkül nem lehet felépíteni a szocializmust a Szovjetunióban. A kapitalizmus előtti kapituláció felé taszították a pártot.

A párt erőiesen visszautasította a trockisták kapituláns propagandáját. A XIV. konferencia (1925 április) világosan leszögezte, hogy a „proletárpártnak minden erejét meg kell feszítenie annak érdekében, hogy építse a szocialista társadalmat abban a biztos tudatban, hogy ez az építés győzedelmeskedhet és minden bizonnyal győzedelmeskedni is fog, ha sikerül az országot megvédelmezni a restaurációs kísérletekkel szemben”. (Ugyanott, 198. old.)

A párt bizonyos volt abban, hogy a belföldi burzsoázia legyőzésében a munkásoknak és a parasztoknak feltétlenül elegendő erejük van. Ám az ellen, hogy a tőkésországok intervenciót ne indítsanak és meg ne kíséreljék a Szovjetunióban restaurálni a kapitalizmust, a szovjet állam a teljes szocialista társadalom felépítése esetén sem volt biztosítva.

„Tehát a szocializmus végleges győzelmének egyetlen biztosítéka – olvasható a konferencia határozatában –, vagyis a restaurációval szemben az egyetlen biztosíték a győzelmes szocialista forradalom több országban.” (Ugyanott, 197. old.)

A XIV. konferencia határozata, amelyek szerint lehetséges a szocializmus felépítése a Szovjetunióban, minden párttag számára párttörvénné lettek. Ezek a határozatok a szocializmusnak kezdetben egy, egymagában vett országban lehetséges győzelméről szóló lenini elmélet lényegét, a szocializmus szovjetunióbeli felépítésére vonatkozó lenini terv lényegét fejezték ki.

1925 végére jelentős sikerek születtek a szocializmus építésében. A népgazdaság helyreállítása lényegében befejeződött. A szovjet állam megszilárdította és gyarapította gazdasági kulcspozícióit. A munkások és a parasztok gazdasági alapon nyugvó szövetsége megerősödött, megszilárdult a proletárdiktatúra.

Az ország mezőgazdasági termelése elérte a háború előtti termelés 87 százalékát, a vetésterület pedig az 1913. évi vetésterület 99,3 százalékát. Szarvasmarha és sertés több volt az országban, mint 1916-ban. 1925 nyaráig a különféle formájú szövetke-

zetekhez tartozó parasztgazdaságok száma mintegy 5 millióra emelkedett.

A nagyipar 1925-ben a háború előtt termelt mennyiségnek a háromnegyedét termelte. Az össztermelésben az állami és a szövetkezeti ipar aránya 81 százalék, a magániparé 19 százalék volt. A kohászat azonban még erősen elmaradt. Nyersvasból a háború előttinek körülbelül az egyharmadát, acélból körülbelül a felét termelték. A fogyasztási cikkeket előállító iparágak teljes termelése a háború előtti színvonalnak több mint kétharmadát érte el. A vasút teherforgalma az 1913. évi teherforgalom 80 százalékát tette ki.

Sikeresen teljesítették Oroszország állami villamosításának lenini tervét (a GOELRO-tervet). 1925 végére felépült a kasirai, a saturai, a Krasznij Oktyabr [Vörös Október] (Leningrád), a kizeli és a Nyizsnyij Novgorod-i (balahnai) erőmű. Befejezéséhez közeledett a styerovkai és a volhovi erőmű építése.

1925 végén az ipari és a mezőgazdasági munkások száma meghaladta a 6 milliót. Egyetlen év alatt másfél millió ember kapott munkát. Az országban azonban még körülbelül 1 millió munkanélküli volt; ezek az emberek elsősorban faluról jöttek fel.

Nagy eredményeket értek el a belkereskedelem terén. A belkereskedelmi bruttó forgalom elérte a háború előttinek 70 százalékát. Az állam kezében volt ennek a forgalomnak 50 százaléka, a szövetkezetekében 25, a magánkereskedelmében szintén 25 százaléka. A kommunisták tehát becsülettel teljesítették Lenin utasítását, s megtanultak kereskedni. A magánkereskedelem egyre inkább kiszorult a piacról.

Javult a dolgozók anyagi helyzete. A munkások reálbére az állami iparban meghaladta a háború előttit. A munka termelékenységének emelkedése nem maradt el többé a reálbér növekedése mögött. A parasztsaládok kenyér-, hús-, szalonna-, növényi zsiradék- és cukorfogyasztása jelentősen emelkedett.

Némi eredmények születtek a közoktatás és a népművelés terén is. 1920-ban az egész lakosság 32 százaléka tudott írni-olvasni; 1926 végére ez az arányszám 40 százalékra emelkedett. Falun több mint 22 000 olvasószober működött, s a parasztsok minden napi életébe kezdett bevonulni a rádió meg a mozi.

Az elmúlt években a párt jelentősen megerősítette az államapparátust. A párt vezetésével kialakult az ipar igazgatásának a demokratikus centralizmus lenini elvére épülő rendszere.

Eredményeket ért el a párt a népgazdaság, főképpen az ipar tervezésében. Eközben nem feledkezett meg a nehézipar elsődleges szerepéről. Az évről évre tökéletesedő tervezés alapján a népgazdaságot olyan hallatlanul gyors ütemben sikerült helyreállítani, amilyent nem ismert és nem ismerhetett a tőkésországok háború utáni gazdasági élete.

A helyreállítási időszak végéig a Szovjetunió még jobban megerősödött. Az 1924–1925-ös éveket a nemzetiségi politika terén hozott nagy jelentőségű intézkedések jellemezték. Közép-Ázsiában független szovjetköztársaságok alakultak: a Türkmen és az Üzbég, néhány év múlva pedig a Tadzsik Köztársaság. Megalakult Türkmenisztán, Üzbegisztán, Tadzsikisztán Kommunista Pártja. A szövetségi köztársaságok kommunista pártjaira az a feladat hárult, hogy a néptömegeket fokozottabban vonják be a szocializmus építésébe.

A párt külpolitikájának eredményeképpen megszilárdult a béke, megnövekedett a Szovjetunió szerepe a nemzetközi küzdőtéren. Akadtak azonban a világon olyan erők, melyek folytatták a Szovjetunió elleni katonai támadás előkészítését. Tovább kellett erősíteni a Vörös Hadsereget. Ebből a célból 1924-ben a szovjet kormány hozzáfogott a hadsereg megreformálásához; az új haditechnikának megfelelően gyökeres változásokat eszközölt a hadügy szervezetében. A kis létszámú reguláris hadsereg mellett területiális milíciaegységeket állítottak fel. Az 1928-ban befejeződött katonai reform jelentősen növelte a Vörös Hadsereg harcképességét.

Maga a párt ebben az időszakban ideológiailag jelentősen fejlődött, taglétszáma növekedett. Fokozódott vezető szerepe. A párt irányította a több mint másfél millió tagot számláló Kom-szomolt, a 7 milliós taglétszámú szakszervezetet, az önkéntes egyesületek tagjainak 10 milliós seregét. Ennek a nagyszámú társadalmi szervezetnek a tevékenysége a tömegek aktivitásának növekedéséről, az igazi proletárdemokrácia fejlődéséről, a párt óriási nevelőmunkájáról tanúskodott.

Az ország gazdasági és politikai életében elért eredmények szemléltetően mutatták, hogy a „Ki kit győz le” kérdése, melyet Lenin a NEP kezdetén felvetett, a szocializmus javára dőlt el. Az új gazdasági politika *bevált*: a szovjet nép tántoríthatatlanul haladt a szocializmus útján.

Meg kellett gyorsítani az előrehaladás ütemét. Ezt az 1925.

december 18-a és 31-e között lefolyt XIV. pártkongresszus határozatilag is leszögezte. A kongresszus, mely 643 000 párttagot és 445 000 tagjelöltet képviselt, megvitatta a Központi Bizottság és a Központi Ellenőrző Bizottság beszámolóját, a párt szervezeti szabályzatának módosítását és egyéb kérdéseket. A kongresszuson a beszámolót Sztálin tartotta.

A XIV. pártkongresszus jóváhagyta a Központi Bizottság politikai és szervezeti irányvonalát, amelynek végrehajtása biztosította a népgazdaság eredményes helyreállítását, egyre közelebb vitte a népgazdaságot a háború előtti színvonalhoz, s megerősítette a szocializmus hadállásait.

Minthogy a Szovjetunió kapitalista környezetben élt, és a tőkésállamok Anglia és az Egyesült Államok vezetésével tömböket kovácsoltak össze a szovjetország elleni újabb támadás céljából, a kongresszus utasította a Központi Bizottságot, hogy ne üljön fel a provokációnak, harcoljon szívósan a világbékeért, szilárdítsa meg szövetségét a nemzetközi proletariátussal és az elnyomott népekkel, s minden tekintetben erősítse az ország védelmi képességét, növelje a fegyveres erők ütőképességét.

A gazdasági építés terén a kongresszus, a pártprogramnak megfelelően, az ország szocialista iparosítását célzó lenini terv megvalósítását tűzte ki feladatul. A kongresszus határozata így szólt: „A kongresszus kimondja, hogy a harc a szocialista építés győzelméért a Szovjetunióban pártunk fő feladata.” (Ugyanott, 227. old.) A gazdasági építést úgy kell folytatni, hogy az ország gépeket és berendezéseket importáló országból gépeket és berendezéseket gyártó országgá, korszerű technikával felszerelt ipari országgá váljon. A Szovjetuniónak önálló, a tőkés világ-gazdaságtól független gazdasági egységnek kell lennie.

Ezeket a feladatokat csak a párt sorainak teljes akarategységével és egybeforrottságával lehetett megoldani. A kongresszus megbízta a Központi Bizottságot, hogy „folytasson erélyes harcot a pártegység aláásásának minden kísérlete ellen, bárhonnan indul ki és akárki áll az élén”. (Ugyanott, 234. old.)

Ez a határozat azzal is összefüggött, hogy a kongresszus idején felbukkant az úgynevezett „új ellenzék”, amelynek Zinovjev és Kamenyev, a Központi Bizottság Politikai Irodájának tagjai álltak az élén. Zinovjev és Kamenyev régebben a trockizmus ellen foglaltak állást, de a XIV. konferencia után maguk is trockista álláspontra süllyedtek. A konferencián megszavazták azt a hatá-

rozatot, amely szerint a párt feladatául tűzi ki a teljes szocialista társadalom felépítését, de a konferencia után csakhamar azt kezdték hangoztatni, hogy nyugati szocialista forradalom nélkül a Szovjetunióban nem lehet felépíteni a szocializmust. Ezzel újra az 1917 októberi kapituláns álláspontjukra helyezkedtek: akkoriban a szocialista forradalom kirobbantására irányuló pártvonal ellen hadakoztak, mert nem bíztak a proletariátus erejében, és nem hitték, hogy a proletariátus magával tudja ragadni a dolgozó parasztságot. Trockij is régóta mondogatta, hogy amíg a nyugat-európai proletariátus nem jut hatalomra és nem nyújt állami segítséget Oroszországnak, addig Oroszországban nem lehet felépíteni a szocializmust. Ily módon Zinovjev, Kamenyev és Trockij ideológiai álláspontja egyesült azokban a mensevik nézetekben, amelyek tagadták, hogy a szocializmus győzhet Szovjet-Oroszországban.

Fel lehet-e építeni a szocializmust a Szovjetunióban? Ez volt a fő kérdés, amelyben valamennyi opportunist, valamennyi frakció más nézetet vallott, mint Lenin és a párt. A szocializmus felépítéséről szóló lenini elmélet legdühödtőbb ellenfelei Trockij, Kamenyev, Zinovjev és Radek volt.

Az „új ellenzék” tagadta, hogy a Szovjetunióban fel lehet építeni a szocializmust, szembeszállt a pártnak az ország iparosítására irányuló politikájával, s azt állította, hogy az állami ipar nem szocialista, hanem államkapitalista ipar, s hogy a NEP nem más, mint visszavonulás – visszavonulás a kapitalizmushoz. Szembeszállt a munkásosztály és a középparasztság szövetségére irányuló lenini vonallal, ami a proletárdiktatúra tartópilléreinek aláásásával volt egyértelmű. Az „új ellenzék” elfajulással rágalmazta a pártot.

Az „új ellenzék”, minthogy az ország kispolgári rétegeinek nyomását fejezte ki, gyűjtőpontja lett a párt opportunistáinak, a kapitulánsoknak és a kishitűeknek, akik megrettentek a szocializmus építésének óriási nehézségeitől. Pánikba estek a világkapitalizmus ereje láttán, megijedtek a kulákok aktivitásától. Az „új ellenzék” azzal rágalmazta a pártot, hogy nem harcol a kulákság ellen, hogy szemet huny a kulákveszély előtt.

Márpedig a párt két fronton harcolt: egyfelől azok ellen, akik túlbecsülték a kulákveszélyt és alábecsülték a középparasztszerepét, másfelől pedig azok ellen, akik nem látták a kulákveszélyt. A XIV. kongresszus határozata leszögezi:

„A kongresszus határozottan elítéli azt az elhajlást, amelynek szószólói alábecsülik a falu differenciálódását, nem látják a kulákság... fejlődésével összefüggő veszélyeket... Ezzel egyidejűleg azonban a kongresszus ugyanolyan határozottan elítéli azokat, akik kísérletet tesznek arra, hogy elkendőzzék a kommunista falusi politika fő kérdését, a középparasztért, a földművelés központi alakjáért folyó harc kérdését, és a szövetkezetnek, a szocializmus felé haladó falu fő szervezeti formájának kérdését. A kongresszus különösen kiemeli ez utóbbi elhajlás elleni harc fontosságát.” (Ugyanott, 231. old.)

Az „új ellenzék” a trockizmus platformjára épült. Ez csak még inkább kidomborította, hogy a trockizmust mint a mensevizmus válfaját végképp szét kellett zúzni. Trockij és a trockisták megkísérelték lekicsinyelni és eltorzítani a pártnak, a forradalom és a szocialista építés vezető erejének szerepét. Amikor síkraszálltak azért, hogy a pártban lehessenek frakciók, lényegében a párt bomlasztására törekedtek, mert hiszen a párt, ha éles osztályharc közepette frakciókra bomlik, pusztulásra van ítélve.

A trockisták a munkás-paraszt szövetség megbontására törekedtek, mert a parasztságot a szocializmus ellen harcoló reakciós erőnek tekintették. A trockisták irányvonala ezzel pusztulásba sodorta volna a proletárdiktatúrát, mivel a szovjethatalomnak létfeltétele a munkások és a parasztok szövetsége, amelyben a vezető szerep a munkásosztályé, élén a Kommunista Párttal.

A trockisták a szocializmus szovjetunióbeli felépítésére irányuló pártvonal elleni harcukban kapituláns eszméket terjesztettek a munkások között. Szerintük a munkásosztály nem tehetett volna mást, mint hogy bűnbánóan meghajoljon a tőkések előtt. Az „új ellenzék” megpróbálta a leninizmust felcserélni a trockizmussal. Ezt a próbálkozást azonban a párt leleplezte, s ehhez hozzájárult Sztálin „A leninizmus kérdéseire” című könyve.

A trockisták tehát a leninizmus minden lényeges kérdésében antileninista, pártellenes álláspontot foglaltak el, s ezért a trockizmussal mindenáron le kellett számolni.

Az „új ellenzék” központja Leningrádban volt. Zinovjev és elvbarátai egy ideig titkolták a leningrádi kommunisták elől a Központi Bizottsággal támadt nézeteltéréseiket. Úgy tűntették

fel a dolgot, mintha a Központi Bizottság irányvonalát, a párt vonalát követnék. Az „új ellenzék”, miután tagjai csalárd módon befurakodtak a XIV. kongresszus küldöttei közé, a kongresszuson külön csoportként lépett fel s elhatározta, hogy nyíltan szembeszáll a Központi Bizottsággal, megbuktatja, és a párt vezetését a maga kezébe kaparintja. Felléptette a Központi Bizottsággal szemben korreferensként Zinovjevét, aki minden lényeges kérdésben szembeszegezte a pártvonallal az „új ellenzék” nézeteit. Míg a Leningrád kormányzósági konferencia bizalmat szavazott a Központi Bizottságnak, az „új ellenzék” a XIV. pártkongresszuson a Központi Bizottság iránti bizalom ellen szavazott. A dolog odáig fajult, hogy az „új ellenzék” kijelentette, nem veti magát alá a kongresszusi határozatoknak, s Leningrádban visszatérve, ilyen irányban igyekezett befolyásolni a leningrádi kommunistákat.

A kongresszus külön felhívást intézett a leningrádi pártszervezethez, s ebben ismertette az „új ellenzék” vezetőinek kongresszusi magatartását. A kongresszus befejezése után a Központi Bizottság tagjainak egy csoportja Leningrádba utazott, hogy megmagyarázza a kongresszusi határozatokat és leleplezze az „új ellenzék” pártellenes tevékenységét. A leningrádi kommunisták gyűlései viharosan zajlottak le. Nagy volt a felháborodás az „új ellenzék” ténykedése miatt. A leningrádi kommunisták több mint 97 százaléka helyeselte a kongresszusi határozatokat, és elítélte az „új ellenzéket”. A Leningrád kormányzósági konferencia, amely egy hónappal a kongresszus után ült össze, leváltotta a zinovjevista vezetőséget, s új kormányzósági pártbizottságot választott Sz. M. Kirovval az élen.

Tehát újabb pártellenes csoportosulás szenvedett csúfos vereséget. Ezúttal sem sikerült megbontani a pártegységet és a leninizmust trockizmussal felcserélni.

A XIV. kongresszus új szervezeti szabályzatot fogadott el, s határozatot hozott az OK(b)P nevének megváltoztatására; ettől fogva a párt új neve Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártja – SZK(b)P – lett.

Az SZK(b)P XIV. kongresszusa az *ország iparosításának kongresszusaként* került be a történelembe. Határozatai kifejezik a párt lenini politikáját, mely arra irányult, hogy gyors ütemben fejlesszék a nehézipart, a szocialista gépi nagyipart, melynek segítségével a gyárakat és a mezőgazdaságot modern

technikával lehet majd felszerelni, a parasztgazdaságot szocialista vágányra lehet terelni, az agrárországot ipari országgá lehet változtatni, biztosítani lehet a szocialista társadalom felépítését a Szovjetunióban.

Rövid összefoglalás

Az 1921 és 1925 közötti éveket megfeszített harc töltötte ki.

A párt elfogadta az új gazdasági politikát mint a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet egész időszakára az egyetlen helyes politikát, s ezzel a bölcs lépéssel megerősítette a munkásparaszt szövetséget, megszilárdította a proletárdiktatúrát. Az ország gyors ütemben haladt a szocializmus felé.

Helyes marxista-leninista nemzetiségi politikájával a párt kivívta a szovjetországot lakó népek egységét és testvériségét, s a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségébe való tömörülésüket, a Szovjetunió 1924-es első alkotmányának elfogadását.

A párt magáévá tette Leninnek azt a megállapítását, hogy a szovjetországban megvan minden, ami a teljes szocialista társadalom felépítéséhez szükséges. A legfontosabb és legégetőbb kérdés az volt, hogy fel lehet-e építeni a Szovjetunióban a szocializmust. Éppen ebben a kérdésben vívtak elkeseredett harcot a párt ellen az összes opportunisták, az összes frakciós csoportosulások, amelyek között vezető szerepe volt a trockista csoportosulásnak. Valamennyien le akarták téríteni a pártot a lenini útról, s a kapitalizmus restaurációjához vezető kapituláns útra akarták vinni.

A párt szétverte ezeket a csoportosulásokat. Ebben a legnagyobb érdem a nagy Leniné, aki példát mutatott az opportunistákkal szemben tanúsított engesztelhetetlenségével, s hatalmas ideológiai fegyvert adott a párt kezébe a sorainak egységéért és egybeforrottságáért, a vasfegyelemért, a frakciózás kiküszöböléséért vívott harcban.

A lenini politika következetes megvalósítása során a párt a tőkés elemekkel folyó éles osztályharc közepette, a NEP vágányain haladva óriási eredményeket ért el. A párt vezetésével a munkásosztály és a dolgozó parasztság igen rövid történelmi időszak alatt megoldotta a népgazdaság helyreállításának feladatát; lerakta a szilárd alapzatot a szocialista építés új szakaszára

való áttéréshez. A párt a lenini külpolitika alapján harcolt a békéért, s ezzel jelentősen növelte a Szovjetunió befolyását a nemzetközi küzdőtéren.

Ilyenformán a párt életének egyik legbonyolultabb időszakában kiállta a történelem nehéz próbáját. Tekintélye nagyra nőtt a dolgozók szemében. A nép saját tapasztalatain győződött meg a párt bölcsességéről, helyes vezetéséről; meggyőződött arról, hogy a párt a dolgozó nép érdekeit védi, hogy egész tevékenysége a szovjet társadalom javát és felvirágzását célozza.

A párt, miután a helyreállítási időszak fő feladatait megoldotta, a szovjet népet a Szovjetunió szocialista iparosításának szakaszába vezette.

A PÁRT HARCA AZ ORSZÁG SZOCIALISTA IPAROSÍTÁSÁÉRT ÉS A MEZŐGAZDASÁG TELJES KOLLEKTIVIZÁLÁSÁNAK ELŐKÉSZÍTÉSÉÉRT (1926–1929)

1. *A nemzetközi helyzet, a párt és a szovjet állam külpolitikája 1926–1929-ben*

Az ország szocialista iparosítását a párt olyan nemzetközi helyzetben kezdte, amelyet a kapitalizmus viszonylagos stabilizációja jellemzett. A stabilizálódás átmeneti volt, nem tartott sokáig, nem enyhítette és nem is enyhíthette az imperialista ellentéteket, az osztályellentéteket. Különösen kiéleződtek az ellentétek Anglia és az Egyesült Államok között, minthogy az Egyesült Államok igyekezett háttérbe szorítani Angliát a világpiacon.

A kapitalizmus stabilizálódása mindenütt a munkások, általában a dolgozók kizsákmányolásának fokozódásával járt együtt. A tőkéseknek a munkásosztály ellen indított támadása rákényszerítette a proletariátust arra, hogy elkecsereedett osztályharcot vívjon a burzsoáziával. 1926-ban kitört az angol proletariátus általános sztrájkja, amelyben több mint 5 millió ember vett részt. A Szovjetunió munkásosztálya nyomban reagált a sztrájkra, nagy pénzüsszegeket gyűjtött a sztrájkolók megsegítésére. Az angol munkások örömmel fogadták a Szovjetunió munkásosztályának erkölcsi és anyagi támogatását, s a proletárszolidaritás nagyszerű megnyilvánulását látták benne. 1927 júliusában a bécsi munkások is fellázadtak a tőke támadása és az ausztriai reakció ellen.

A gyarmati és a függő országokban fellendült a nemzeti felszabadító mozgalom az elviselhetetlen imperialista elnyomás ellen, s ez is hatalmas csapást mért a kapitalizmus stabilizálódására. A legjelentősebb esemény ebben a mozgalomban a nagy

kínai nép forradalma volt. A Kínai Kommunista Párt, a marxizmus-leninizmus tanítására támaszkodva, a munkásosztály és a dolgozó parasztság élén egységfront-taktikát folytatott, hogy összefogja valamennyi forradalmi erőt, és igyekezett biztosítani a proletariátus vezető szerepét a forradalomban. A Szovjetunió szocialista építésének sikerei, a kínai forradalom első eredményei világszerte, de kiváltképpen Indiában, Indonéziában, Marokkóban, Egyiptomban nagy hatással voltak a nemzeti felszabadító harc fejlődésére.

A szovjet nép forró rokonszenvvel kísérte a gyarmati és függő országok népeinek nemzeti felszabadító mozgalmát. A Szovjetunió dolgozói kitörő lelkesedéssel üdvözltek a kínai forradalmat. A Szovjetunió és a felkelő kínai nép között őszinte barátság szövődött. A párt Leninnek, az elnyomott népek nagy barátjának útmutatását követve, támogatta a Kínában, Indiában, Egyiptomban és másutt folyó forradalmi mozgalmat.

A világ imperialistái a Szovjetunió megszilárdulásában és fejlődésében a tőkés rendszer veszélyeztetését látták. A Szovjetunió és a tőkésállamok közti viszony továbbra is feszült volt. Az imperialisták tisztában voltak vele, hogy az iparosítás meggyorsítja a szovjet nép előrehaladását a szocializmus felé, megszilárdítja a Szovjetunió függetlenségét, erősíti védelmi képességét, ezért szerették volna megghiúsítani vagy fékezni a szovjetország iparosítását. Nem adtak a szovjet államnak hitelt, a gazdasági elszigetelés politikáját folytatták vele szemben, újabb fegyveres intervencióval fenyegették.

A szovjetellenes politika előharcosa a népek felszabadító mozgalmának régi ellensége, az angol imperializmus volt. Az angol imperialisták, ügynökségük révén, az egyes országokban a szovjetellenes provokációk egész sorát szervezték: a szovjet képviselők és intézmények elleni támadásokat Pekingben, Londonban és másutt, Vojkov varsói szovjet ügyvivő meggyilkolását Varsóban. Az imperialisták támogatták a fehérgárdisták maradványainak a Szovjetunióban kifejtett aknamunkáját. 1927-ben angol diverzánsok Leningrádban bombákat dobtak egy pártklubba, s mintegy 30 embert megsebesítettek. Az angol, francia és az amerikai imperialisták semmiféle provokációtól sem riadtak vissza, csak hogy akadályokat gördítsenek a Szovjetunió iparosítása elé.

1927-ben Anglia konzervatív kormánya megszakította a Szov-

jetunióval a diplomáciai kapcsolatokat. Igyekezett erre más tőkésországokat is rávenni, hogy ily módon megszervezze a Szovjetunió elszigetelését. Ámde az angol konzervatívok kudarcot vallottak: egyetlen burzsoá állam sem követte példájukat.

Az angol konzervatívok szovjetellenes mesterkedéseinek meg-
hiúsulásához erősen hozzájárult a párt és a szovjet kormány bé-
kés külpolitikája. Ez bénította a tőkésállamok szovjetellenes
egységfrontjának megteremtésére irányuló erőfeszítéseket. Ki-
váltképpen Anglia fáradozott azon, hogy a szovjetellenes politi-
kához megnyerje Németországot, amely ezekben az években
amerikai dollárok segítségével gyors ütemben helyreállította
nehéziparát s különösen hadiiparát. 1925-ben a német kormány
Angliával, Franciaországgal, Olaszországgal és Belgiummal
megkötötte a locarnói egyezményt, s ez egy lépéssel előbbre
vitte azt a tervet, hogy Anglia vezérletével tömböt kovácsolja-
nak össze a Szovjetunió ellen. Mindazonáltal a német vezető
körök nem szándékoztak teljesen szakítani a Szovjetunióval és
fenntartás nélkül csatlakozni a szovjetellenes fronthoz, mert to-
vábbra is azt tartották, hogy a szovjet állammal való normális
kapcsolatok Németország szempontjából rendkívül fontosak.
1926-ban a Szovjetunió és Németország között semlegességi
szerződés jött létre, amely megnehezítette Németországnak a
szovjetellenes politikában való részvételét. 1925–1927 folyamán
a Szovjetunió semlegességi és megnehtámadási szerződést kö-
tött Törökországgal, Afganisztánnal, Iránnal és Litvániával. Ezek
a szerződések némileg akadályozták a szerződést aláíró tőkés-
államoknak a szovjetellenes koalícióba való bevonását. Nagy
győzelme volt ez a Szovjetunió békeszerető külpolitikájának.

Anglia, miután nem sikerült a Szovjetunió ellen újabb inter-
venciót szerveznie, és miután a vele folytatott normális kereske-
delem felborítása folytán maga is károkat szenvedett, 1929-ben
kénytelen volt helyreállítani a Szovjetunióval való diplomáciai
kapcsolatokat.

De az imperialisták nem hagytak fel provokációikkal. Felbuj-
tásukra a kínai militaristák 1929 nyarán elfoglalták a Kelet-
Kínai Vasútvonalat, amely a Szovjetunió tulajdonát képezte; a
kínai militaristák sorozatos támadásokat indítottak szovjet terü-
letek ellen, s veszélyeztették a Szovjetunió távol-keleti határai-
nak biztonságát. A szovjet kormány megpróbálta a konfliktust
békés úton rendezni, de minden ilyen irányú kísérlete meg-
hiú-

sult. Meg kellett rendszabályozni azokat, akik háborút akartak provokálni a Távol-Keleten. 1929 augusztusában megalakították a Külön Távol-keleti Hadsereget. Ez a hadsereg, melynek parancsnoka V. K. Bljuher volt, csakhamar meg is kezdte hadműveleteit a szovjet határok megsértői ellen, és szétverte a kínai militaristák csapatait. Ezután szovjet-kínai tárgyalások kezdődtek, s 1929 decemberében aláírták a konfliktus rendezésére vonatkozó egyezményt; a Kelet-Kínai Vasútvonal tekintetében helyreállt a normális helyzet.

A béke megszilárdítására törekvő párt és szovjet kormány az 1926 és 1929 közötti időszakban továbbra is erőiesen harcolt a leszerelésért. Erre a célra felhasználta a Népszövetség által a leszerelési konferencia egybehívására létrehozott előkészítő bizottságot. 1927 novemberében a szovjet kormány a bizottságban javaslatot terjesztett elő valamennyi állam teljes leszerelésére. Ezt a javaslatot elvetették. Erre a szovjet kormány 1928-ban újabb javaslatot tett, ezúttal részleges leszerelésre. Az imperia- listák ezt a javaslatot is elutasították.

A Szovjetunió békeharcat, a leszerelés melletti síkraszállását a nemzetközi proletariátus és általában a dolgozók a legnagyobb rokonszenvvel kísérték. A Szovjetunió tekintélye a tőkésországok, a gyarmati és a függő országok néptömegei körében folyvást nőtt. Ennek felbecsülhetetlen jelentősége volt a szocialista társadalom felépítése szempontjából. Lenin hangoztatta, hogy a szocializmust ellenséges kapitalista környezetben építő szovjet- ország számára rendkívül fontos, hogy nemzetközi méretekben megnyerje a dolgozó milliók támogatását.

A nemzetközi proletárszolidaritás elsőrendű tényező volt a béke fenntartása szempontjából. A tőkésországok munkásosztálya ellenállást fejtett ki az imperialisták hódító terveivel szemben. A Szovjetunió minden újabb sikere erősítette a munkásosztály hadállásait a tőkésországokban, segítette a tőke elleni osztályharcat.

Az egész világ munkásosztálya, összes dolgozói nagy érdeklődéssel kísérték a Szovjetunió szocialista építését. Angliából, az Egyesült Államokból, Franciaországból, Németországból, Ausztriából, Csehszlovákiából, Belgiumból és más országokból munkásküldöttségek utaztak a Szovjetunióba, hogy megismerkedjenek a szocialista építés eredményeivel. A küldöttségek résztvevői otthon aztán elmondták az igazat az első szocialista ország-

ról, leleplezték a burzsoá propaganda rágalmaikat. 1927 novemberében, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 10. évfordulóján, Moszkvában összeült a Szovjetunió Barátainak Világkongresszusa. A kongresszus leszögezte, hogy a szocializmus építése a szovjetországban megfelel a nemzetközi forradalmi mozgalom érdekeinek, és szívügye az egész világ proletárjainak.

2. Az ország szocialista iparosításának kezdete.

A párt harca a trockista–zinovjevista pártellenes blokk ellen

A szocialista iparosításra való áttérés a Szovjetunióban új szakaszt nyitott a pártnak és a szovjet népnek a szocializmusért vívott harcában. A szovjet népgazdaság helyreállítása lényegében a régi technika bázisán történt. A népgazdaság helyreállítása után az ország áttért a népgazdaság szocialista újjáalakítására és a modern ipar megteremtésére. Az ország szocialista iparosításának fő célja a szocializmus anyagi-technikai bázisának megteremtése, a szocialista termelési viszonyok fejlesztése és megszilárdítása volt.

A párt Lenin egyenes útmutatásából indult ki:

„A szocializmus anyagi alapja csakis a gépi nagyipar lehet, mely a mezőgazdaság átszervezésére is képes.” (*Lenin Művei*. 32. köt. 493. old.)

A nagyipar fejlődése elválaszthatatlanul összefügg a népgazdaság valamennyi ágának villamosításával. A villamosításban Lenin a technikai haladás legfontosabb eszközét látta.

„... amikor majd Oroszországot a villanytelepek és hatalmas technikai berendezések sűrű hálózata fogja borítani, kommunista gazdasági építésünk példakép lesz az eljövendő szocialista Európa és Ázsia számára”. (*Lenin Művei*. 31. köt. 535. old.)

A szocializmus győzelme a Szovjetunióban csakis a szocialista gazdaság alapjának, a nehéziparnak hatalmas arányú fejlesztése eredményeképpen volt lehetséges, mert ez adott módot az egész népgazdaság fejlesztésére, a mezőgazdaság szocialista átszerve-

zésére, a nép életszínvonalának emelésére, az ország védelmi képességének biztosítására. Újonnan kellett megteremteni a korszerű nehézipar számos ágát: a vaskohászatot, a gépgyártást, a szerszámgépgyártást, az autóipart, a vegyipart, a hadiipart, a traktorgyártást stb. Újjá kellett alakítani a termelési eszközök előállításával foglalkozó üzemeket, s újakat kellett építeni. A nagyipart gyors ütemben kellett fejleszteni, hogy megszűnjön az aránytalanság a világ leghaladottabb társadalmi rendszere és a gyenge anyagi-technikai bázis között.

A szocialista iparosítás volt az egész népgazdaság rekonstrukciójának kulcsa; ez volt az előfeltétele a munkásosztály fejlődésének, ez volt az alapja a munkás-paraszt szövetség további erősítésének, a város és a falu termelési összefogásának.

Korszerű ipart kellett létrehozni valamennyi szövetségi köztársaságban, a nemzetiségi vidékeken. Ennek óriási jelentősége volt az azelőtt elnyomott népek elmaradottságának felszámolása, a nemzeti káderek és a nemzeti kultúrák fejlesztése szempontjából. A szocialista iparosítás biztosította a munkásosztály, az egész dolgozó nép anyagi és kulturális színvonalának emelését.

Az iparosítás gyors ütemét az ellenséges kapitalista környezet is szükségessé tette. A párt, hogy biztosítsa a Szovjetunió gazdasági függetlenségét és védelmi képességét, feladatul tűzte ki, hogy a Szovjetuniónak vezető ipari hatalommá kell válnia, a lehető legrövidebb idő alatt utol kell érnie, majd pedig túl kell szárnyalnia a fejlett tőkésországokat az ipari termelés tekintetében.

Ez bonyolult és nehéz feladat volt, amelyet a történelemben először kellett megoldani. A Szovjetunió munkásosztálya nem vehette át a tőkésországoknak az iparosításban szerzett tapasztalatait. Az iparosítás szocialista módszere merőben különbözik a kapitalista módszertől. A szocialista iparosítás nem spontánul, hanem tervszerűen folyik. Nem a könnyűipar fejlesztésével kezdődik, mint ahogyan a tőkésországokban történt, hanem a nehézipar fejlesztésével. A Szovjetunió semmilyen külső segítségre sem számíthatott. Ellenséges tőkésállamok vették körül, amelyeknek uralkodó osztályai abban voltak érdekeltek, hogy fékezzék a Szovjetunió gazdasági fejlődését. A szovjetország iparosításának nehézségei abból adódtak, hogy műszakilag és gazdaságilag elmaradott volt, nehéz volt felhalmozni a beruházáshoz szükséges anyagi eszközöket, kevés volt az ipari szakember.

Növelte a nehézségeket az országon belüli kapitalista elemek és a párton belüli kapitulánsok ádáz ellenállása. Ilyen körülmények között a szocialista iparosítás, a szocializmus építése a Szovjetunióban a párt, a munkásosztály, a szovjet nép részéről nagy hőstett volt.

A párt, hozzálátva az ország iparosításához, elsősorban az anyagi eszközök felkutatására, valamennyi felhalmozási forrás teljes kihasználására összpontosította a szovjet nép erőfeszítéseit. Az új nagyipari építkezések sokmilliárdos beruházásokat igényeltek, a szovjetország pedig abban az időben nem volt gazdag. A burzsoá országok gyarmatok és félgyarmatok kifosztása, hadisarcok, országuk dolgozóinak könyörtelen kizsákmányolása útján szerezték meg a nehézipar megteremtéséhez szükséges összegeket. A szovjetország ilyen pénzforrásokat elvből sem vehetett igénybe, mert ez nem egyeztethető össze a szocialista renddel. A burzsoá államok iparosításában jelentős szerepük volt a külföldi kölcsönöknek. A Szovjetunió nem számíthatott külföldi kölcsönre, mert a tőkésállamok megtagadták ezt tőle. A régi gyárak gyökeres újjáalakításához és az új gyárak építéséhez szükséges anyagi eszközöket az országon belül kellett előteremteni.

És a Nagy Októberi Szocialista Forradalom vívmányai eredményeképpen voltak is ilyen eszközök.

Mivel a termelőeszközök a proletárállam kezében összpontosultak, az ország szocialista iparosításának céljaira hatalmas tartalékokat lehetett mobilizálni. Az állami üzemek, a közlekedés, a bankok, az állami kül- és belkereskedelem hasznot hajtott, s a nyereség a szocialista ipar fejlesztését szolgálta. Az ország óriási terhektől szabadult meg. Nem kellett többé évről évre 800–900 millió aranyrubelt kifizetnie külföldre a cári kölcsönök kamatai fejében, illetve osztalék (a részvénytulajdonosok által húzott jövedelem) fejében a külföldi tőkéseknek Oroszországban elhelyezett tőkéje után.

A szovjet parasztság, miután a földesúri földtulajdon megszűnése folytán megszabadult a földbirtokosoknak haszonbér és földvásárlás fejében teljesítendő fizetésektől, most munkájával és anyagi eszközeivel segíthette az ország iparosítását. Ehhez a parasztságnak legalább annyira fontos érdekei fűződtek, mint a munkásoknak, hiszen a parasztoknak égetően szükségük volt mezőgazdasági gépekre és iparcikkekre.

A felhalmozásnak mindezek a forrásai a szovjethatalom rendelkezésére állottak. Csak arra volt szükség, hogy okosan használják fel őket, a legszigorúbb takarékosági rendszert vezessék be, kiküszöböljék az improduktív kiadásokat, csökkentsék az intézmények mértéktelenül felduzzadt személyi állományát, s a megtakarított anyagi eszközöket az ország iparosításába fektessék. Az volt a feladat, hogy emeljék a munka termelékenységét. ésszerűsítsék a termelést, csökkentsék az ipari termelés önköltségét. A Kommunista Párt éppen ezeknek a gazdasági feladatoknak a megoldásához látott hozzá teljes erejével, amikor a munkásosztályt, az egész szovjet népet a szocialista ipar megteremtésére mozgósította.

1926 áprilisában az SZK(b)P Központi Bizottsága és Központi Ellenőrző Bizottsága felszólított minden pártszervezetet, minden dolgozót, hogy a legszigorúbb takarékoságot tartsák szem előtt az intézményeknél, a vállalatoknál, a szervezeteknél, hogy az állam növelhesse a szocialista felhalmozást. A nép eleget tett a felhívásnak. Az 1926–1927-es gazdasági évben körülbelül 1 milliárd rubelra rúgtak az ipari beruházások, három évvel később pedig már több mint 5 milliárdra. A szovjet nép megkezdte a dnyepropetrovszki vízi erőmű (Dnyeprogesz), a Turkesztán–Sziberiai Vasútvonal (Turkszib), a Dzerzsinszkijről elnevezett traktorgyár és más hatalmas objektumok építését.

A szocialista nehézipar építése szilárd alapra került, s eredményesen haladt előre. A szocializmus ellenségei, a városi és falusi tőkés elemek azonban igyekeztek ezt akadályozni.

Az osztályharc éleződése a párton belül is tükröződött: felütötték fejüket különféle kapitulánsok és ellenzékiek. A fő veszélyt a trockisták és a zinovjevisták jelentették. Az „új ellenzék” – Zinovjev, Kamenyev és mások –, miután a XIV pártkongresszuson vereséget szenvedett, nyíltan a trockizmus kapituláns álláspontjára helyezkedett. 1926 nyarán a trockisták és zinovjevisták trockista platformon nyugvó pártellenes blokkban egyesültek. A blokkhoz csatlakoztak valamennyi szétvert ellenzéki csoport – a „munkásellenzék”, a „decisták” stb. – maradványai. Ilyen módon a kapitulánsok blokkja gyűjtőhelye lett a párt által elítélt ellenzékieknek. Mindezek a különböző árnyalatú pártellenes elemek a tőkésosztályok maradványainak érdekeit, a városi kispolgárságnak és a polgári értelmiség felső rétegének a proletárdiktatúrával való elégedetlenségét fejezték ki.

Voltaképpen az osztályellenség ügynökei, az ellenséges kapitalista környezet szócsövei voltak a párton belül.

A pártnak a trockista–zinovjevista blokkal főképpen a szocializmus szovjetunióbeli győzelmének lehetőségét illetően voltak elvi nézeteltérései. A párt azokból a lenini útmutatásokból indult ki, amelyek szerint országunkban megvan minden, ami szükséges és elegendő ahhoz, hogy a proletariátus diktatúrája, a munkásosztály és a parasztság szövetségének szüntelen erősítése alapján felépíthessük a teljes szocialista társadalmat. A trockista–zinovjevista pártellenes blokk makacsul tagadta, hogy a szocializmus győzhet a Szovjetunióban.

Azt a harcot, amelyet a párt a trockisták és egyéb kapitulánsok ellen a szocialista építés lenini tervének megvalósításáért folytatott, a Központi Bizottság vezette. A Központi Bizottság vezetésével a pártszervezetek keményen és engesztelhetetlenül harcoltak a kapitulánsok ellen, buzdították a tömegeket a szocialista iparosítás feszített terveinek teljesítésére. Aktívan részt vett ebben a harcban A. A. Andrejev, V. J. Csubar, F. E. Dzerzsinszkij, M. V. Frunze, J. M. Jaroszlavszkij, M. I. Kalinyin, Sz. M. Kirov, Sz. V. Koszior, V. V. Kujbisev, A. I. Mikojan, V. M. Molotov, G. K. Ordzonikidze, G. I. Petrovskij, P. P. Posztisev, J. E. Rudzutak, N. M. Svernyik, N. A. Szkripnyik, I. V. Sztálin, K. J. Vorosilov, A. A. Zsdanov és mások.

A párt leleplezte a trockistákat és a zinovjevistákat, bebizonyította, hogy nyílt kapitulánsok, akik szakítottak a leninizmussal. Ezek az elemek ellenezték a szocialista iparosítás lenini tervének végrehajtását, és mindenféle kalandor jelszavakat adtak ki. A trockista–zinovjevista pártellenes blokk azt hirdette, hogy a munkásosztály és a parasztság között elkerülhetetlen az összeütközés, és hogy szövetségük elkerülhetetlenül fel fog bomlani. Az ellenzék vezérei tagadták, hogy a parasztgazdaság fejlődhet szocialista úton. Veszélyesek voltak a parasztok adójának és az iparcikkek eladási árának emelésére vonatkozó javaslataik. A trockisták és zinovjevisták kapituláns politikája az Októberi Forradalom vívmányairól való lemondáshoz, a proletárdiktatúra felbomlásához, a kapitalizmus restaurációjához vezetett volna.

A trockisták és zinovjevisták a frakciók és a csoportosulások szabadságát, az OK(b)P X. kongresszusán a pártegységről hozott lenini határozat hatálytalanítását követelték. Megsértették a pártfegyelmet, igyekeztek befeketíteni, szembeállítani a párt-

tagság tömegével az évtizedes forradalmi munka során létrehozott pártapparátust.

Ami a külpolitikát illeti, a trockisták és a zinovjevisták tagadták, hogy a Szovjetuniót védeni kell az imperialista intervenció veszélyével szemben. A párt és az állam vezetőivel szemben táplált vak gyűlöletükben odáig mentek, hogy hajlandók lettek volna imperialista rajtaütés esetén hátba támadni a szovjetországot.

A trockisták és a zinovjevisták a Kommunista Internacionálé kéttészakítására törekedtek. Kapcsolatba léptek az antileninista irányzatú frakciós csoportokkal, a kommunista mozgalomnak a Kominternből kizárt ellenségeivel és árulóival, továbbá a Komintern ellen harcoló, nyíltan kommunistaellenes szervezetekkel, csoportokkal és személyekkel.

Ez volt a trockista-zinovjevista blokk kapituláns lényege. A Központi Bizottság felhívta a kommunistákat és az egész munkásosztályt, hogy erélyesen szálljanak szembe a pártellenes trockista ellenzékkel, amely aláasta a párt egységét és vezető szerepét. A Központi Bizottság hangsúlyozta, hogy a párt csakis egységes pártként, csakis a néptömegek egyetlen vezéréként és a proletárdiktatúra vezetőjeként biztosíthatja a szocializmus győzelmét. A Központi Bizottság szigorúan figyelmeztette a pártellenes blokkot, hogy ha nem hagyja abba a frakciós tevékenységét és nem oszlik fel, tagjait kizárják a pártból.

Az ellenzékiek azonban nem maradtak nyugton. 1926 őszén a trockista-zinovjevista ellenzék vezetői a moszkvai Aviapribor és a leningrádi Putyilov-gyár taggyűlésén nyílt pártellenes kirohanást rendeztek. Vitára bocsátották frakciós platformjukat, s újabb vitát próbáltak rákényszeríteni a pártra. A kommunisták egyöntetűen visszaverték ezeket a kirohanásokat. Egyes helyeken egyszerűen kikergették a trockistákat és a zinovjevistákat a taggyűlésekről. Az ellenzéki blokk vezetői, miután csúfos vereséget szenvedtek a pártban és a munkások körében, nyilatkozatot nyújtottak be a Központi Bizottságnak, s abban elítélték a maguk frakciós tevékenységét. De ezek csak szavak voltak. Valójában titokban antileninista pártot szerveztek – külön fejeelmi szabályzattal, tagsági díjakkal és illegális nyomdával. Az ellenzékiek nem vetették alá magukat a párt szervezeti szabályzatának, titkos gyűléseket tartottak, s ezeken megvitatták a

frakciós platformot, valamint a párt és a Központi Bizottság elleni harc taktikáját.

1926 október-novemberében folyt le a XV. országos konferencia, amely összegezte az elmúlt év eredményeit. Ezek az eredmények világosan megmutatták mindenkinek, hogy a népgazdaság, leküzdve a nehézségeket, előrehalad a szocialista úton. A konferencia megállapította, hogy az országban megszilárdul a nagyipar gazdasági hegemoniája, fokozódik vezető szerepe a mezőgazdaság fellendítésében, a mezőgazdasági szövetkezeti mozgalom fejlesztésében. A konferencia mozgósította a pártot, a munkásosztályt és a dolgozó parasztságot a szocialista iparosítás lenini tervének megvalósítására.

A konferencia behatóan elemezte a trockista-zinovjevista nézeteket, és politikai értékelésében ezt az irányzatot párton belüli mensevik elhajlásnak minősítette. Egyszersmind figyelmeztette az ellenzékieket, hogy ha továbbra is a mensevizmus irányában haladnak, ki fogja őket zárni a pártból. A konferencia felhívta a kommunistákat, hogy tántoríthatatlanul harcoljanak a trockista-zinovjevista blokk ellen.

1926 november-decemberében ült össze a Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottságának VII., kibővített plénuma. A plénumnak kiemelkedő szerepe volt abban, hogy a trockizmust nemzetközi méretekben ideológiailag széttűzták, hogy a testvéri kommunista pártokat megtisztították a trockistáktól és más revizionista elemektől. A plénum helyeselte a XV. konferenciának az ellenzéki blokkról hozott határozatát, s arra kötelezte a kommunista pártokat, hogy erélyesen harcoljanak a trockisták mindennemű olyan kísérlete ellen, amely a nemzetközi kommunista mozgalom egységének megbontására irányul. A XV. pártkonferencián és a Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottságának plénumán Sztálin tartott beszámolót a trockista-zinovjevista ellenzékről és az ellene folytatandó harcról. A XV. pártkonferencián és a Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottságának plénumán hozott határozatok, a lenini irányvonal védelmében elhangzott beszámolók és felszólalások nagymértékben hozzájárultak ahhoz, hogy sikerült leleplezni a trockistákat, kapituláns felfogásukat és bomlasztó, pártellenes tevékenységüket, hogy a párt sorai a lenini eszmék zászlaja alatt tömörültek.

A trockisták és a zinovjevisták azonban nem szüntették be

pártellenes tevékenységüket. 1927-ben, amikor az angol kormány megszakította diplomáciai és kereskedelmi kapcsolatait a Szovjetunióval, s ebből kifolyólag a Szovjetunió nemzetközi helyzete romlott, a trockisták fokozták pártellenes harcukat, és előhozakodtak az úgynevezett „83-ak platformjával”. Ez hazug, farizeus platform volt, félre akarták vele vezetni a pártot és a munkásosztályt. Szavakban a trockisták és a zinovjevisták ellenzték a pártszakadást, az ország iparosítása és a mezőgazdaság kollektivizálása mellett foglaltak állást, valójában pedig földalatti pártot szerveztek, és gúnyt űztek az ország iparosításának és a mezőgazdaság kollektivizálásának politikájából. A platform különféle rágalmozó koholmányokat tartalmazott, például azt, hogy a párt és a szovjet kormány fel akarja számolni a külkereskedelmi monopóliumot, hogy politikai jogokat akar adni a kulákoknak. Ezt a velejéig hazug platformot az ellenzék titkos nyomdájában sok ezer példányban kinyomatta, s a párttagok és pártonkívüliek között terjesztette. A párt leleplezte a trockista-zinovjevista blokk rágalmozó, pártellenes nyilatkozatát. A dolgozók felháborodva utasították vissza a trockisták koholmányait.

A trockista ellenzék hosszú éveken át minden nehézséget felhasználta arra, hogy bomlassza a pártegységet és hátba támadja a pártvezetőséget. A harcos pártot, a szocialista építés vezetőjét vitaklubba próbálta süllyeszteni. Véget kellett vetni a trockisták és a zinovjevisták pártellenes ténykedésének. A Központi Bizottság és a Központi Ellenőrző Bizottság együttes plénumának határozata 1927 októberében az ellenzék vezéreit, Trockijt és Zinovjevet a párt és a pártegység ellen folytatott frakciós harcuk miatt kizárta a Központi Bizottságból.

1927 októberében a Központi Bizottság közzétette a XV. kongresszus napirendi kérdéseire vonatkozó téziseit, s általános pártvitát nyitott megtárgyalásukra. A vitagyűléseken megmutatkozott a párttagok politikai érettsége, a lenini Központi Bizottsággal való összeforrottságuk. 724 000 párttag szavazott a Központi Bizottság politikájára, a trockisták és a zinovjevisták blokkjára pedig csak 4000 (egy százaléknál kevesebb). A pártellenes blokk csúfos vereséget szenvedett. *Győzött a párt lenini politikája.*

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 10. évfordulójának megünneplésére, a párt Központi Bizottságának indítványára, a Szovjetunió Központi Végrehajtó Bizottsága kiáltványt bocsátott ki, amelyben bejelentette a hétórás munkanapra való átté-

rést és a dolgozók életszínvonalának emelésére irányuló számos más intézkedés végrehajtását. De a trockista-zinovjevista ellenzék szembeszegült a nép által helyeselt kiáltvánnyal, s ezzel is elárulta politikájának népellenes voltát.

Minél nyilvánvalóbb lett a trockista-zinovjevista csoportosulás politikai csődje, a tömegektől való elszigetelődése, annál jobban belesodródott ez a csoport a szovjetellenes harc örvényébe. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 10. évfordulóján a trockisták szovjetellenes tüntetést rendeztek. A leninizmus jelszavainak jegyében folyó hatalmas tömegtüntetéssel szemben a trockisták maroknyi csoportja, Trockijjal, Zinovjevvel és Kamenyevvel az élen, durván lábbal tiporva a szovjet törvényeket, pártellenes és szovjetellenes jelszavakkal vonult fel Moszkva és Leningrád utcáin. A nép haragjának és felháborodásának vihára azonban elsöpörte őket.

1927 novemberében, a párt akaratának megfelelően, a Központi Bizottság és a Központi Ellenőrző Bizottság kizárta a pártból Trockijt és Zinovjevet, s más ellenzékieket is kirekesztett a Központi Bizottság és a Központi Ellenőrző Bizottság tagjainak sorából. Az ellenzék kérdését megvitatás céljából a XV. pártkongresszus elé terjesztették.

3. A szovjet nép erőinek mozgósítása az ország iparosítására. A párt és a tömegszervezetek munkájának átszervezése

A szocialista iparosítási politika sikeres végrehajtása szervesen összefüggött a pártszervezetek harcképességének növekedésével. A XIV. kongresszuson elfogadott szervezeti szabályzat kedvező feltételeket teremtett a párton belüli demokrácia további fejlődéséhez, valamint a kommunisták aktivitásának fokozódásához. A párt Központi Bizottsága szigorúan ügyelt a pártvezetés lenini normáinak tiszteletben tartására, a pártszervek választásának rendszerére, s erélyesen küzdött a pártmunkában felbukkanó bürokratikus jelenségek ellen, az egészséges bírálat elfojtása és a párton belüli demokrácia megsértésének egyéb megnyilvánulásai ellen. A Központi Bizottság és a helyi pártszervezetek munkája a kollektív vezetés elvén, a párton belüli demokrácia fejlesztésén alapult. Rendszeresen megtartották a Központi Bizottság plénumait, a pártbizottságok plénumait, a pártszerveze-

tek aktívaüléseit, a sejttaggyűléseket, s megvitatták a párt-, állami, gazdasági és kulturális építés legfontosabb kérdéseit. Változatosabbak lettek a Központi Bizottság és a helyi pártszervezetek közvetlen kapcsolatainak formái.

A pártszervezetek figyelmének középpontjában a termelés racionalizálásával, a munka termelékenységének emelésével, a takarékossgal, az önköltség csökkentésével összefüggő feladatok kerültek. A Központi Bizottság megbírálta azoknak a pártszervezeteknek a tevékenységét, amelyek belemerülve a politikai kampányokba, nem foglalkoztak behatóan a vállalatok termelésével, a gazdasági építés gyakorlati kérdéseivel. Különösen fontos volt a munkástömegek sűrűjében működő műhely-pártszervezetek munkájának megjavítása. 1924-ben 2000 műhely-pártszervezet működött, 1927-ben már csaknem 4000 volt a számuk. Körülöttük erős pártonkívüli aktíva alakult ki. Nőtt a párt politikai tömegbefolyása, szorosabb lett kapcsolata a tömegekkel.

A Központi Bizottság megfelelő rendszabályokat léptetett életbe a párt szociális összetételének megjavítása, proletármagvának növelése céljából. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 10. évfordulója alkalmából a párt tagtoborzást hirdetett a munkások körében. A pártba való felvétel szigorúan egyéni elbírálás alapján történt. 108 000 fő lépett be a pártba. A falusi pártszervezetek megszilárdítása céljából a párt e szervezetek feladatául tűzte ki, hogy vegyenek fel soraikba aktivistákat a szegényparaszt csoportokban, a szovjetekben és a mezőgazdasági szövetkezetekben dolgozó mezőgazdasági munkások, napszámosok és szegényparasztok közül.

Az ország iparosítása a dolgozók tömegszervezeteit új feladatok elé állította. Át kellett szervezni a szovjetek, a szakszervezetek, a Komszomol és egyéb társadalmi szervezetek munkáját, fel kellett élnékníteni tevékenységüket. A párt a munkásosztály valamennyi tömegszervezetének kiadta a jelszót: „*Arccal a termelés felé!*”

A párt továbbra is igyekezett a szovjetek felélénkítésének politikájával javítani és tökéletesíteni az államhatalmi szervek munkáját. A szovjetek nagyobb szerephez jutottak a politikai, a gazdasági és a kulturális építésben. Az államigazgatásba a munkásosztály és a dolgozó parasztság egyre nagyobb tömegeit vonták be. A szovjetek körül pártonkívüli aktíva alakult ki. A szov-

jet küldöttek ettől fogva gyakrabban tartottak beszámolót választóik előtt.

1926-ban és 1927-ben sor került a szovjetek újjáválasztására, s ez a dolgozó tömegek aktivitásának növekedése és az osztályharc éleződése közepette zajlott le. Az újjáválasztások megmutatták, mennyire erősödött a párt befolyása a városi és a falusi dolgozó tömegekre, s mennyire gyengült a tőkés elemek befolyása; nyilvánvaló volt, hogy a kulákság mindinkább elszigetelődik a középparasztságtól. A párt, Lenin útmutatásaira támaszkodva, olcsóbbá tette az államapparátust, csökkentette létszámát, s következetesen küzdött az államapparátusban jelentkező bürokratikus eltorzulások ellen.

A népgazdaság rekonstrukciójára való áttérés szükségessé tette a szakszervezetek munkájának javítását. A munkásosztály számbelileg rohamosan nőtt: az iparosítás első két évében több mint 2 millióval. A szakszervezeteknek megfeszített munkával kellett nevelniük a tömegeket, különösen az új munkásokat, s egyre újabb tömegeket kellett bevonniuk a szocializmus építésébe. A szakszervezeti munka megjavítása a proletárdemokrácia kiterjesztése alapján történt. Többféle módja volt annak, hogy a munkástömegeket bevonják a szocialista építésbe, a termelés irányításába és a termelékenység emeléséért folyó harcba. Az egyik legfontosabb forma a munkások kezdeményezésére létrejött *termelési értekezlet* volt. A termelési értekezletek általánosan elterjedtek. Ezeken az értekezleteken megtárgyalták a termelés állapotát, a takarékosági rendszabályokat, a gépállások felszámolását, az önköltség csökkentését, a termelékenység emelését, a munkafegyelem megszilárdítását stb. A Központi Bizottság arra törekedett, hogy a termelési értekezletek tapasztalatait az ipar és a közlekedés minden ágában elterjesszék.

Aktívabb lett a Komszomol munkája. Nevéhez számos alkotó kezdeményezés fűződik a szocialista iparosításért folyó harcban. soraiból az újítoók, a feltalálók tízezrei kerültek ki.

Nagyon fontos volt, hogy a nőket is bevonják a termelésbe és az aktív társadalmi munkába, kiváltképpen a nemzeti köztársaságokban és területeken. Általánosan elterjedtek a munkás- és parasztnők küldöttgyűlései. 1927 októberében tartották meg a munkás- és parasztnők I. országos kongresszusát. A kongresszus megállapította, hogy a dolgozó nők aktivitása és kultúrája nö-

vekszik, tágul politikai látókörük, hogy hívek a párt, a szocializmus ügyéhez.

Tekintettel arra, hogy az országban éleződött az osztályharc, falun okvetlenül fokozni kellett a proletár befolyást. Ott ugyanis elkeseredett küzdelem folyt a munkásosztály és a burzsoá-kulák elemek közt a parasztság zömének – a középparasztságnak – a megnyeréséért. A párt jelszavát, az „*Arccal a falu felé*” jelszót a pártszervezetek sikeresen alkalmazták. Falun mintegy 21 000 sejt, több mint negyedmillió kommunista alkotta a párt előretolt hadállásait. A párt amellett, hogy kommunistákat küldött ki a városból a falusi munka erősítésére, új kádereket nevelt magában a faluban is. A kommunisták mind jelentősebb szerepet töltöttek be a falu társadalmi életében. Ékesen beszéltek erről a szovjetválasztások eredményei: a falusi szovjetek elnökeinek egyötöde és a járási végrehajtó bizottságok tagjainak fele kommunista volt.

A parasztságra gyakorolt proletár befolyás a sok millió munkást átfogó különféle városi társadalmi szervezetek útján is érvényesült. A párt fontos támasza a falusi munkában a szakszervezet. Sok munkás még szoros kapcsolatban volt a faluval, még volt saját parasztgazdasága. Ezenkívül magában a faluban is több mint 2 millió szakszervezeti tag dolgozott, közülük több mint 1 millió mezőgazdasági és erdőgazdasági munkás. A párt arra törekedett, hogy a szakszervezetek szerepe növekedjék a falu társadalmi életében, s újabb munkásereket vont be a falu patronálásába. A patronáló egyesületekben akkortájt mintegy másfél millió ember dolgozott.

A falu szocialista átalakításáért vívott harcban a párt a parasztságon belül található erőkre is támaszkodott. Ám ezeket az erőket tömöríteni és szervezni kellett. A párt támaszai a szovjetekben és a szövetségekben működő szegényparaszt csoportok voltak, amelyekben középparaszttok is részt vettek. A szegényparasztság, minthogy szervezettsége nőtt, mind erősebb befolyást tudott gyakorolni a falu társadalmi életére, és aktívan harcolt a kulákok ellen.

Hű segítőtársa volt a pártnak falusi munkájában a Komszomol. A szocialista faluért küzdő milliónyi ifjú harcos bátran szembeszállt a kulákokkal és valamennyi szovjetellenes erővel, s egyszersmind a maradisággal, a bizalmatlansággal is, amelyekkel a paraszttok a még ismeretlen szocialista út iránt viseltettek.

Nagy szerepe volt ebben a sajtónak. Nem volt egyetlen járás sem, ahol ne jelent volna meg faliújság, amely közelebb hozta a paraszti tömegeket a párthoz és a szovjethatalomhoz. A falusi levelezők 200 000 főnyi hadserege vitézül védelmezte a szocializmus ügyét, nem riasztották vissza a kulákok orvlövései sem.

A párt a Vörös Hadsereget is felhasználta a parasztfjúság politikai és kulturális színvonalának emelésére. A leszerelt vöröskatonáknak nagy befolyásuk volt falun. A falusi szovjetek elnökeinek fele és a járási végrehajtó bizottságok elnökeinek kétharmada kijárta a Vörös Hadsereg iskoláját.

A párt és az irányítása alatt álló társadalmi szervezetek politikai és szervező munkájának fokozódásával a parasztság dolgozó tömegei egyre határozottabban szembefordultak a kuláksággal. A munkásosztály, a szegényparasztságra támaszkodva, megerősítette szövetségét a középparasztsággal. Egyre több paraszt kapcsolódott be a falusi társas gazdálkodás különféle formáiba. Fogyasztási szövetkezetben a parasztporták 38 százaléka vett részt, a mezőgazdasági szövetkezetek a parasztgazdaságoknak majdnem az egyharmadát ölelték fel. A lenini szövetkezeti terv megvalósítása sikeresen haladt.

A párt arra törekedett, hogy a mezőgazdasági szövetkezetek kiterjesztésével előkészítse a parasztok tömeges áttérését az egyéni parasztgazdaságról a szocialista kolhozrendszerre.

4. A szocialista iparosítás első eredményei.

A XV. pártkongresszus.

Napirenden a mezőgazdaság kollektivizálása.

A trockista–zinovjevista pártellenes blokk szétzúzása

Kétévi szívós munka után kezdtek mutatkozni az ország szocialista iparosításának eredményei. A régi gyárakat újjáalakították és újakat építettek. 1927 végén az ipar és a mezőgazdaság össztermelése már túlszárnyalta a háború előttit.

A leggyorsabban a nagyipar fejlődött. Az 1926–1927-es gazdasági évben 18 százalékkal többet termelt, mint az előző évben. A Szovjetunió nagyipara rekord ütemben fejlődött, fejlődési üteme sokszorosan túlszárnyalta a főbb tőkésországok iparát.

A nagyipar fejlődése fokozta a szocialista szektor vezető szerepét a népgazdaságban. 1927 végén a szocialista szektor rész-

aránya az iparban 86 százalékot ért el, a magánszektoré tehát 14 százalékra csökkent (nem számítva a malomipart, amely jelentős részben magánkézben volt). Ez bizonyíték volt arra, hogy a Szovjetunió iparosítása szocialista jellegű. A kereskedelemből is kiszorultak a tőkés elemek. 1924–1925-ben a magánszektoré volt a kiskereskedelmi áruforgalom 53 százaléka, az 1926–1927-es gazdasági évben pedig már csak 35 százaléka; a nagykereskedelemben pedig ez alatt az idő alatt 9 százalékról 5 százalékra csökkent a magánosok részesedése.

A nemzeti jövedelem az 1926–1927-es gazdasági évben – az előző évhez viszonyítva – több mint 11 százalékkal nőtt. Ha figyelembe vesszük, hogy a nemzeti jövedelem átlagos évi növekedése az Egyesült Államokban, Angliában, Németországban és más fejlett tőkésországokban nem haladta meg a 2–4 százalékot, világosan kitűnik, milyen gyors ütemben fejlődött a Szovjetunió népgazdasága.

A szovjetország a Kommunista Párt vezetésével biztosan és gyorsan haladt a szocializmus felé, s kiszorította a népgazdaságból a tőkés elemeket.

A pártot ugyanakkor nyugtalanította, hogy a mezőgazdaság – a népgazdaság legkiterjedtebb és életbevágóan fontos ága – elmaradt. A mezőgazdaság össztermelése egészében meghaladta ugyan a háború előttit, de legfőbb ága, a gabonatermelés, az 1926–1927-es gazdasági évben az 1913. évi össztermelésnek csak 95 százalékát érte el; az árugabona mennyisége pedig az össztermelésnek csak 13,3 százaléka volt a háború előtti 26 százalékkal szemben.

Az árugabona termelésének ez a csökkenése azzal magyarázható, hogy az Októberi Forradalom eredményeként megszűntek a földesúri nagybirtokok, és jelentékenyen összezsugorodtak a kulákgazdaságok, amelyek a háború előtt az árugabona legnagyobb részét adták. A nagybirtokok 281,6 millió pud gabonát vittek piacra (az árugabona 22 százalékát), a kulákok pedig 650 millió pudot (50 százalék).

A szovjethatalom idején a közép- és a szegényparaszti gazdaságok lettek a fő gabonatermelők. 1927-ben több gabonát termeltek, mint a háború előtt (2,5 milliárd puddal szemben 4 milliárd pudot), árugabonát pedig 466 millió pudot adtak (74 százalék). A szovhozok és a kolhozok abban az időben 80 millió pud gabonát termeltek, s az egész árugabonának csupán 6 százalékát

adták. A kulákgazdaságok 1927-ben 617 millió pud gabonát termeltek, s 126 millió pudot adtak el (20 százalék).

A forradalom előtt a földesúri és a kulákgazdaságok nagymértékben árutermelők voltak, ezzel szemben 1927-ben a közép- és szegényparaszti gazdaságok, amelyeknek a birtokában volt a gabona zöme, az általuk termelt gabonának mindössze 11,2 százalékát adták el. A gabonagazdaság ilyen körülmények között nem elégíthette ki az ország gabonaszükségletét, amely a városi lakosság és a munkásosztály számbeli gyarapodása folytán egyre növekedett.

A szocialista ipar fejlesztésében elért nagy eredmények és a mezőgazdaság jelentős elmaradása – ez jellemezte a gazdasági helyzetet a XV. pártkongresszus előtt. A kongresszus 1927. december 2-től 19-ig tartott. A párt abban az időben 887 000 tagot és 349 000 tagjelöltet számlált. A kongresszus megvitatta a Központi Bizottság és a Központi Ellenőrző Bizottság–Munkás–Paraszt Felügyelet beszámolóját, az ötéves terv összeállításának irányelveit, a falusi munka, az ellenzék kérdését és más kérdéseket. A beszámolókat I. V. Sztálin, Sz. V. Koszior, G. K. Ordzsonikidze, G. M. Krzsizsanovszkij és mások tartották.

A kongresszus teljes egészében jóváhagyta a Központi Bizottság politikai és szervezeti tevékenységét. A külpolitika terén a kongresszus megbízta a Központi Bizottságot, hogy rendíthetetlenül kövesse a lenini irányvonalat: harcoljon a békéért, erősítse a nemzetközi kapcsolatokat a világ dolgozóival, fokozza a Szovjetunió védelmi képességét. A belpolitikát illetően a kongresszus azt a direktívát adta, hogy lankadatlan ütemben folytatni kell a szocialista iparosítás fejlesztését, különösen nagy figyelmet kell fordítani a mezőgazdaság szocialista átszervezésére és ezen az alapon a mezőgazdaság fellendítésére, s erélyesebben kell hozzálátni a tőkés elemek kiszorításához, szem előtt tartva likvidálásukat.

A kongresszus feltárta a mezőgazdaság lassú fejlődésének okait. Az ipar nagyüzemi és centralizált volt, a mezőgazdaság kisüzemi és szétforgácsolt maradt. A nagyipar a termelési eszközök társadalmi tulajdonán alapult, fejlődése erősítette a szocializmus hadállásait a népgazdaságban, s a tőkés elemek likvidálását eredményezte. A kisparaszti gazdaság a termelési eszközök magántulajdonán alapult (kivétel volt a föld, amelyet a szovjet állam nacionalizált). A szocialista ipart tervszerűen írá-

nyitották. A paraszti kisárutermelés a piaci spontaneitás hatásának volt kiszolgáltatva. A szocialista nagyipar, amelyet folyamatosan korszerű gépi berendezésekkel láttak el, a bővített újratermelés elve szerint fejlődött. A kisparaszti gazdaság kezdetleges technikán és kézi munkán alapult, lassan fejlődött, s gyakran még az egyszerű újratermelést sem biztosította.

1927-ben a szétaprózódott kisparaszti gazdaság lényegében már kimerítette a termelékenység további emelésének lehetőségeit. A falvakban folytatódott a parasztgazdaságok szétaprózódása. Árutermelésük, különösen gabonában, minimális volt. A mezőgazdaság évről évre lassabban fejlődött, egyre jobban elmaradt a szocialista ipar fejlődési üteme mögött. Ez nehézségeket okozott a városi lakosság mezőgazdasági termékekkel való ellátásában és az ipar nyersanyagellátásában. A mezőgazdasági termékek jelentéktelen hányadot alkottak az exportban, s ez megnehezítette állami tartalékok képzését. A mezőgazdaság lemaradása az egész szocialista építésnek és a védelmi képesség fokozásának fékjavá vált.

A XV. pártkongresszus e kérdés beható megvitatása után határozatot hozott a *mezőgazdaság kollektivizálásának nagyarányú kibontakoztatására*, a földművelésnek modern technikán alapuló, nagyüzemi szocialista termelésre való áttérésére. Feladatul tűzte ki a *szocializmus frontális támadásának előkészítését*.

A mezőgazdaság kollektivizálása nélkül nem lehetett elvezetni az országot a szocialista építés győzelméhez, nem lehetett kiszabadítani a dolgozó parasztok millióit a kulákszolgaságból, a nyomorból és tudatlanságból. A párt a szocializmus felépítésének lenini tervét tartotta szem előtt, Lenin zseniális szövetkezeti tervére, nevezetes útmutatásaira támaszkodott:

„Amíg kisparaszti országban élünk, a kapitalizmus számára Oroszországban szilárdabb gazdasági alap van, mint a kommunizmus számára. Erről nem szabad megfeledkeznünk. Mindenki, aki gondosan figyeli a falu életét, összehasonlítva azt a város életével, tudja, hogy a kapitalizmus gyökereit még nem irtottuk ki, a belső ellenség fundamentumát, alapját még nem ástuk alá. Ez az ellenség a kisgazdaság segítségével tartja magát, és annak, hogy a belső ellenséget megfosszuk talajától, egyetlen eszköze van: az, hogy az ország gazdaságát, beleértve a földművelést is, új technikai alapra,

a modern nagyüzemi termelés technikai alapjára visszük át.” (Ugyanott, 533. old.)

„Ha a parasztgazdaság tovább fejlődhet, szilárd alapokon biztosítanunk kell a további átmenetet is, a további átmenet pedig szükségszerűen abban rejlik, hogy a legkevésbé előnyös és a legelmaradottabb. kis. különálló parasztgazdaságok, fokozatosan egyesülve, megszervezik a nagyüzemű társadalmi mezőgazdaságot.” (Lenin Művei. 32. köt. 305. old.)

A kongresszus, bár halaszthatatlan feladatnak nyilvánította a kolhozépítés nagyarányú kibontakoztatását, egyszersmind határozottan leszögezte, hogy a parasztságnak a kolhozútra térítése csakis maguknak a dolgozó parasztoknak önkéntes beleegyezésével mehet végbe. A kongresszus egyben kiadta az utasítást, hogy erősíteni és fejleszteni kell a szovhozokat.

A kongresszus hangsúlyozta, hogy a mezőgazdaság lemaradásának csak a lenini szövetkezeti terv – a falusi társadalmi viszonyoknak a kolhozok és a szovhozok alapján való átalakítására irányuló terv – megvalósításával lehet véget vetni. A mezőgazdasági szövetkezet a proletárdiktatúra viszonyai között segíti a szocialista ipart abban, hogy magával ragadja a falut. A szövetkezetesítésben elért eredmények alapján ki lehetett tűzni azt a feladatot, hogy a legközelebbi időszakban vonják be a szövetkezetbe az egész szegényparasztságot és a középparasztok nagyobb részét. A mezőgazdasági szövetkezet segítette a szegény- és középparasztságot a kulákszolgaság lerázásában oly módon, hogy a gépkölcsönző állomások kiterjedt hálózata útján megszervezte a gyengébb gazdaságok gépellátását, hogy kedvező feltételekkel gépeket bocsátott rendelkezésükre a föld közös megművelése céljából.

A kongresszus arra a következtetésre jutott, hogy itt az ideje a megszilárdult munkás-paraszt szövetségre támaszkodva az összes szegény- és középparaszttal együtt hozzálátni a kulákok és a magángazdálkodók következetesebb és határozottabb korlátozásához és kiszorításához.

A szocialista építés kibontakoztatása, a hosszú időszakra tervezett óriási tőkebefektetések megkövetelték a tervgazdálkodás színvonalának emelését. A párt jelentős tapasztalatokat gyűjtött a népgazdaság tervezésében. Lehetővé vált, hogy az egy évre szóló ellenőrző számokról áttérjenek több évre szóló távlati ter-

vekre. Ez a párt lenini gazdaságpolitikájának fényes győzelme volt.

A szocializmus építésének tervével foglalkozó utolsó cikkeiben Lenin azt írta, hogy a történelemben először a szovjet államnak nyíltott lehetősége arra, „hogy megállapítsuk azt az időt, ami a gyökeres szociális átalakítások végrehajtásához szükséges, és most világosan látjuk, *mit* lehet megcsinálni öt év alatt és mihez kell sokkal több idő”. (*Lenin Művei*. 33. köt. 484. old.)

A XV. kongresszus jóváhagyta a népgazdaság fejlesztését célzó *első ötéves terv* összeállításának irányelveit.

Az első ötéves terv főbb gazdasági feladatai a kongresszus megállapítása szerint a következők voltak: a szocialista nehézipar szakadatlan fejlesztése, és ezen a talajon valamennyi népgazdasági ág gyors fejlődésének szorgalmazása, valamint a szocialista szektor részarányának emelése az egész népgazdaságban; a tőkés elemek határozottabb kiszorítása, szem előtt tartva, hogy a népgazdaság egész frontján meg kell szervezni a szocializmus támadását a kapitalizmus maradványai ellen.

Az első ötéves terv irányelveinek elfogadásával új szakasz kezdődött a szovjet tervgazdálkodás megszilárdításában. Ezek az irányelvek konkrétan meghatározták a Szovjetunió nagy szociális átalakulásainak határidejét és ütemét.

A XV. kongresszus a pártegység erősítése jegyében zajlott le. A kongresszus által választott bizottság nevében Ordzsonikidze tartott beszámolót „Az ellenzékéről” címmel. A kongresszus kimondta, hogy a trockista–zinovjevista pártellenes „ellenzék” eszmeileg szakított a leninizmussal, mensevik csoporttá fajult, a nemzetközi és belföldi burzsoázia erői előtti kapituláció útjára lépett, s objektíve a proletárdiktatúra rendszere ellen működő harmadik erő eszközévé vált”. (Az SZKP . . . határozatai. II. rész. 510. old.) Az ellenzék az osztályellenség eszköze lett a párt és a szovjethatalom ellen vívott ádáz harcában. A kongresszus leszögezte, hogy a trockista ellenzékhez való tartozás és a trockista nézetek hirdetése *összeférhetetlen a párttagsággal*.

A kongresszus megállapította, hogy az ellenzék nemcsak durván megsértette a pártfegyelmet, de áthágta a szovjet törvényesség határait is, hogy a frakciózásról áttért egy szovjetellenes trockista párt megalakítására. A kongresszus mindezt figyelembe véve jóváhagyta a Központi Bizottságnak és a Központi Ellenőrző Bizottságnak a pártellenes ellenzék két vezetőjének,

Trockijnak és Zinovjevnek a kizárására vonatkozó határozatát, s a trockista-zinovjevista blokk 75 aktív résztvevőjét – Kamenyevet, Pjatakovot, Radeket, Rakovszkijt, Szafarovot, Szmilgát, I. Szmirnovot, Lasevicset stb. – is kizárta a pártból. Ugyancsak kizárták a pártból Szapronov nyilvánvalóan forradalomellenes 23 tagú csoportját.

A kongresszus megbízta a pártszervezeteket, hogy tisztítsák meg soraikat a „trockista ellenzék nyilvánvalóan javíthatatlan elemeitől”. Egyidejűleg megbízta a Központi Bizottságot és a Központi Ellenőrző Bizottságot, tegyenek meg mindent az ellenzék egyszerű tagjainak ideológiai befolyásolása érdekében, győzzék meg őket, hogy vessék el a kapituláns trockista nézeteket és térjenek rá a lenini útra.

A XV kongresszus fontos kiegészítést fűzött a párt szervezeti szabályzatához: „Azokat a párttagokat, akik nem hajlandók az igazságnak megfelelően válaszolni az ellenőrző bizottságok kérdéseire, haladéktalanul ki kell zárni a pártból.” (Ugyanott, 568. old.) Ezt a kiegészítést az tette szükségessé, hogy az ellenzékiek, amikor a pártszervek elé rendelték őket, nem voltak hajlandók a trockisták pártellenes tevékenységéről az igazságnak megfelelően tanúskodni.

Az SZK(b)P XV. kongresszusa mint *a mezőgazdaság kollektivizálásának kongresszusa és a szocializmus frontális támadására való felkészülés kongresszusa* került be a párt történetébe. A kongresszus határozatait helyesléssel fogadták a pártszervezetek, a munkásosztály, a dolgozók milliós tömegei. Ezek a határozatok a szocializmus építésének és a pártegység megszilárdításának új szakaszát tükrözték.

A kongresszus megvonta a leninizmus és a trockizmus sokesztendőös harcának mérlegét, ideológiailag végérvényesen szétzúzta a trockizmust, és kiebrudalta a pártból a legaktívabb trockistákat.

Nem sokkal a kongresszus után a trockista-zinovjevista ellenzéknek a pártból kizárt tagjai közül sokan nyilatkozatot tettek, amelyben azt állították, hogy szakítottak a trockizmussal, s kérték visszavételüket a pártba. Tekintettel arra, hogy a múltban az ellenzékiek hasonló nyilatkozatait rendszerint újabb pártellenes akciók követték, a párt bizalmatlanul fogadta ezeket a nyilatkozatokat. A kérvényezők visszavételét ahhoz a feltételhez kötötte, hogy eszmeileg és szervezetiileg teljesen szakí-

tanak az ellenzékkel, határozottan és nyíltan elítélik ellenzéki nézeteiket mint antileninista nézeteket, s kötelezik magukat a párt, a pártkongresszusok és a Központi Bizottság határozatainak megvédésére. A kérvényezők számára hathónapi próbaidőt állapítottak meg. És csak a próbaidő leteltével, ha kitűnt, hogy a volt ellenzékiek magatartása megfelel az általuk vállalt kötelezettségeknek, hogy tiszteletben tartják a párt szervezeti szabályzatát és programját, alávetik magukat a pártfegyelemnek, küzdenek a párt irányvonalának érvényesítéséért, csak akkor döntött a párt minden egyes kizártra vonatkozóan külön-külön a visszavétel kérdésében.

A kizártak többsége teljesítette ezeket a kötelezettségeket, és visszakerült a párt soraiba. Sokan becsülettel dolgoztak a pártban, és részt vettek a szocializmus felépítéséért folyó harcban.

Trockij, a leninizmus engesztelhetetlen ellensége, nem tette le a fegyvert. Szovjetellenes tevékenysége miatt 1929-ben kutasították az országból, s külföldre érve nyomban bekapcsolódott a burzsoáziának a Szovjetunió ellen, az SZK(b)P ellen folyó rágalomhadjáratába.

A párt éberén vigyázott sorainak egységére, felvértezte a néptömegeket a szocializmus szovjetunióbeli győzelméért vívott harc világos lenini programjával, szervezte ezt a győzelmet.

5. A szocializmus frontális támadásának előkészítése.

A párt harca a jobboldali elhajlás ellen.

Az első ötéves terv elfogadása.

A tömeges kolhozmozgalom kezdete

A XV. kongresszus határozatainak végrehajtásán munkálkodva, a párt újult erővel folytatta a harcot az ország szocialista iparosításáért és a mezőgazdaság tömeges kollektivizálásának előkészítéséért a szocializmus felépítésének lenini terve alapján.

A szovjet népgazdaság szocialista újjáalakítása a hazai tőkés elemek szívós ellenállásába ütközött, s nagy aggodalmat keltett a nemzetközi burzsoázia körében. Az imperialisták és a külföldre menekült földesurak, gyárosok és bankárok a nepmanban meg a kulákban látták támaszukat abban az elkeseredett harcban, melyet a Szovjetunió szocialista építésének megghiúsítása céljából folytattak. A tőkés elemek 1928-ban a Szovjetunió la-

kosságának 4,6 százalékát alkották. Még volt némi szerepük az ország gazdasági életében. A nepmanok tartották kezükben a kiskereskedelmi áruforgalomnak körülbelül egynegyedét és az ipari termelésnek körülbelül egyhatodát. A kulák termelte az árugabona egyötödét. És bár a tőkés elemek részesedése a népgazdaságban szüntelenül csökkent, a számuk abszolút mértékben nőtt. Gyökereik voltak a kisárutermelésben, a kisiparban és az egyéni parasztgazdaságokban. A tőkés elemek, különösen a kulákság, befolyást gyakoroltak a parasztság, a kisiparosok, a kézművesek és az alkalmazottak egy részére.

Az országban kiéleződött az osztályharc. Az ellenség megpróbálta kihasználni az 1928. évi gabonanehezségeket. A gabonatermelés általános elmaradottságát még tetézte a dél-ukrajnai és az észak-kaukázusi rossz termés. A kulákság, amelynek a NEP viszonyai között megnőtt a szarva, s amely nagy gabonakészletekkel rendelkezett, nem volt hajlandó gabonáját a szovjethatalom által meghatározott áron eladni az államnak. Igyekezett terrorizálni a középparasztokat, akik fölös gabonájukat eladták. A kulákok mindent elkövettek, hogy gyengítsék és aláássák a kolhozépítést. Kárt okoztak a kolhozoknak, magtárakat gyújtottak fel, orvul meggyilkoltak falusi párt- és szovjetfunkcionáriusokat

A párt és a szovjethatalom, a tömegekre támaszkodva, következetes falusi osztálypolitikával megtörte a kulákok ellenállását. Rendkívüli intézkedéseket foganatosított ellenük. A gabonafeltelegek elrejtéséért a kulákokat bíróság elé állították, s bírósági ítélet alapján a gabonát elkobozták. Az elkobzott gabona negyed részét a falu szegényparasztjainak adták át kölcsönképpen. A gabonabegyűjtés végrehajtása során az önmegadóztatás módszerét alkalmazták. A parasztoknak joguk volt ahhoz, hogy ők maguk bontsák fel a gabonabeadási tervet az egyes gazdaságok között. Ily módon a gabonáért vívott harcba bevonták a falu szegény- és középparaszti tömegeit. Ezek a tömegek a párt- és a szovjetszervek köré tömörültek, s a kulákok ellen fordultak. A szovjetekből és a szövetkezeti apparátusból kikergették az elfajult, korrumpálódott, a kapituláns ideológiával fertőzött elemeket, azokat, akik nem akartak a kulákokkal „ujjat húzni”.

Mindez hozzájárult a gabonabegyűjtés sikeres lebonyolításához. 1928 vége felé az államnak már elegendő gabonatarlaléka

volt. A kulákok ellenállásának letörése megszilárdította és erősítette a szovjethatalmat és a szocializmus hadállásait a falun.

Az 1928-as és 1929-es gabonabegyűjtési és vetési kampányok aktivizálták a falusi pártszervezeteket, a dolgozók összes állami és társadalmi szervezeteit. A kommunisták nem ijedtek meg a kulákok fenyegetéseitől, s lankadatlanul küzdöttek a gabonabegyűjtés állami tervének teljesítéséért. Ámde egyes szovjet- és pártszervek túllóttek a célon, s a kulákság ellen hozott rendkívüli intézkedéseket a középparasztok és a szegényparasztok egy részére is alkalmazták. A Központi Bizottság élesen elítélte a pártvonalnak ezt az eltorzítását, és kijavította a hibákat.

A gabonaprobléma megoldása a népgazdaság egyik legfontosabb feladata volt. A párt Központi Bizottsága és a kormány úgy foglalkozott vele, hogy szem előtt tartotta az állami érdekeknek és a dolgozó parasztság egyéni érdekeinek helyes összehangolására vonatkozó lenini elvet. A Központi Bizottság és a Központi Ellenőrző Bizottság 1928 áprilisában tartott együttes plénuma úgy határozott, hogy a termelési szerződések (állami és szövetkezeti szervezetek szerződéses viszonya a parasztgazdaságokkal) keretében a parasztgazdaságoknak folyósított előlegeket 135 millió rubelra, a mezőgazdaság fejlesztését célzó összeg ráfordításokat pedig 717 millió rubelra kell emelni. Újabb nagy gabonatermelő szovhozokat létesítettek. Kiszámították, hogy ezeknek öt év múlva évente mintegy 100 millió pud árugabonát kell adniuk az országnak. A szovhozok a mezőgazdaság szocialista átalakításának támaszpontjai lettek. A gabonaharc szerves része volt az iparosításért, a szocializmus fejlesztéséért vívott harcnak.

A kulákok dühödt ellenállása felbátorította az elrejtőzött el-lenséges csoportokat a kapitalizmus restaurációjáért vívott harcukban. 1928 elején a Donyec-medence sahti kerületében és más kerületeiben is burzsoá szakemberek nagyszabású kártevő szervezetét leplezték le („sahti ügy”). Bár a régi szakemberek óriási többsége becsületesen és lelkiismeretesen dolgozott a legkülönbözőbb népgazdasági ágakban, a „sahti ügy” bebizonyította, hogy voltak köztük kártevők, szabotőrök is, akik mindenáron meg akarták hiúsítani a szocialista iparosítást és a szocializmus felépítését. Burzsoá szakemberek, álcázott fehérgárdisták csoportja a vállalatok egykori tulajdonosainak – orosz és külföldi tőkéseknek –, valamint külföldi kémiszolgálatoknak a megbízá-

sából éveken át aknamunkát folytatott, hogy elpusztítsa a Donyec-medence széniparát. A kártevők berobbantották és vízzel árasztották el a tárnákat, rongálták az értékes gépeket, villanytelepeket gyűjtöttak fel, szándékosan nem megfelelő célokra költötték a nép beruházásokra szánt pénzét. E kártevő szervezet résztvevői nyilvánvalóan alkalmatlan, elavult gépi berendezéseket vásároltak külföldön a Donyec-medencei bányák és villanytelepek részére. Különösen veszélyes volt a kártevőknek az a kísérlete, hogy a bányászok anyagi helyzetét rontsák. Csökkentették a munkabért, szabotálták a munkáslakások építését, megszegették a munkavédelmi szabályokat, s ezzel veszélyeztették a bányászok életét. Mindezt azért tették, hogy a munkások közt elégedetlenséget szítsanak és szembeállítsák őket a párttal és a szovjethatalommal.

A kártevők azt tűzték ki céljukul, hogy aláássák a Szovjetunió gazdasági és védelmi erejét, hogy ezzel kedvező feltételeket teremtsenek az imperialista államok intervenciójához. A leplezett sahti kártevők között mintegy 300 egykori nagytőkés és nemes volt.

A „sahti ügy” azt mutatta, hogy a kommunista gazdasági vezetők forradalmi ébersége eltompult a burzsoá szakemberekkel szemben, hogy rosszul dolgoztak a Donyec-medencei tömegszervezetek, elsősorban a szakszervezetek, mert nem hallgattak a bányászok panaszaira.

A „sahti ügygel” kapcsolatban élesebben vetődött fel a népből származó és a néppel összeforrt, a korszerű tudomány és technika színvonalán álló új, szovjet műszaki értelmiség megteremtésének feladata. A bolsevik gazdasági vezetőknek el kellett sajátítaniuk a technikát, hogy valóban irányítani tudják az ipart és ellenőrizhessék a burzsoá szakemberek munkáját. A leg-rövidebb idő alatt saját műszaki értelmiséget kiképezni – ez bizony rendkívül bonyolult és nehéz feladat volt.

A párt magabiztosan hozzálátott a műszaki káderek képzéséhez. Bővítették a műszaki főiskolák és technikumok hálózatát, s növelték ezekben az iskolákban a munkások és a kommunisták arányát. A párt-, a szovjet-, a gazdasági és a szakszervezeti munka iskolájában megedződött kommunisták ezreit küldték műszaki főiskolára. Bővült az esti és a levelező oktatás rendszere. A munkában kitűnt munkások elvégezték a műszaki fő-

iskolát vagy a technikumot, s a szovjet műszaki értelmiség sorait gyarapították.

A népgazdaság rekonstrukciója megkövetelte a szocialista építésben észlelhető fogyatékokosságok bírálatának kifejlesztését. A Központi Bizottság 1928 júniusában kiáltványt intézett „Minden párttaghoz, minden munkáshoz”, s ebben leszögezte:

„Az önbírálat jelszava – az önbírálat »személyekre való tekintet nélkül«, a felülről lefelé és alulról felfelé irányuló bírálat a ma egyik központi jelszava.”

A párt az önbírálatot és a bírálatot olyan eszköznek tekintette, amelynek segítségével megjavítható az egész munka, erősíthető a párt sorainak egysége, leleplezhető a kártevők, a kapitulánsok, a bürokraták, az összes népellenes elemek. Az önbírálat és a bírálat politikailag mozgósította a tömegeket a párt irányvonalának érvényesítéséért folyó harcra. A Központi Bizottság egyúttal erélyesen fellépett a gazdasági és pártvezetés rosszindulatú és alaptalan szidalmazása és lejáratása ellen. Nem volt szabad semmiképpen sem eltérni, hogy a bírálat és önbírálat jelszava a gazdasági és a szovjetfunkcionáriusok elleni hajsza eszközévé váljon, hogy pártellenes elemek a bírálatot és az önbírálatot a pártszerűség és a pártfegyelem ellen használják fel.

A szocialista rekonstrukció nehézségei, valamint a szocializmus előretörése nyomán elkerülhetetlenül kiéleződő osztályharc a lakosság kispolgári rétegeiben ingadozást idéztek elő. Ez a pártban is tükröződött: kialakult a jobboldali kapitulánsok egy csoportja, élén Buharinnal, Rikovval és Tomszkijjal. Buharin már 1925-ben felvetette a „gazdagodjatok!” jelszót. Ez a jelszó a falusi kulákgazdaságok támogatását jelentette. Amikor a párt a trockisták és a zinovjevisták – a fő veszély – ellen küzdött, a jobboldaliak eltitkolták nézeteltéréseiket, sőt, még részt is vettek a trockisták elleni harcban. De amikor a párt határozott támadást indított a kulákok ellen, a jobboldali vezérek nyíltan szembefordultak a párt politikájával. A jobboldali opportunisták szavakban elismerték, hogy a Szovjetunióban fel lehet építeni a szocializmust, a gyakorlatban azonban szembehelyezkedtek a nehézipar nagyarányú fejlesztésének politikájával. Ellengették az iparosítás gyors ütemét.

A jobboldaliak tiltakoztak a szocializmusnak az egész fronton

kibontakozó támadása és a népgazdaság tőkés elemeinek likvidálása ellen, szembeszálltak a kulákság ellen indított támadással. Az osztályharc kialakulásának „elméletét” hirdették, s azt állították, hogy a kulák békésen belenő majd a szocializmusba. Nem akarták elismerni, hogy a falunak a szocializmushoz vezető országútja – mint Lenin tanította – a termelőszövetkezet, mégpedig annak legfejlettebb formája: a kolhoz. A jobboldaliak azt állították, hogy a falut át lehet vinni szocialista vágányra csupán beszerzési és értékesítési szövetkezet útján is. A piaci spontaneitás szabadjára engedését, a kulákgazdaságok mindennemű korlátozásának megszüntetését és azt javasolták, hogy tegyenek engedményeket a tőkés elemeknek.

Ilyenformán a jobboldaliak valójában tagadták, hogy a szocializmus felépíthető a Szovjetunióban. A nehézségek előtti kapituláció ideológiáját terjesztették a pártban, s igyekeztek megegyezésre jutni a város és a falu tőkés, kulák elemeivel. Álláspontjuk győzelme elkerülhetetlenül a kapitalizmus restaurációjára vezetett volna. A Központi Bizottság mozgósította a pártot és a munkásosztályt, hogy erélyesen szálljanak szembe a jobboldali kapitulánsokkal, akik most a fő veszélyt jelentették a pártban; a hazai szovjetellenes erők és a kapitalista környezet szócsövei lettek.

A nemzetközi kommunista mozgalom teljes erejéből támogatta azt az engesztelhetetlen harcot, amelyet az SZK(b)P a szocializmus győzelméért, a párt általános irányvonalaért, a mindenféle elhajlás ellen vívott. 1928 augusztusában folyt le Moszkvában a Kommunista Internacionálé VI. kongresszusa. A kongresszus kiemelte a Szovjetuniónak a szocialista építés terén elért eredményeit. Ezek az eredmények – állapította meg a kongresszusi határozat – megszilárdítják a nemzetközi proletariátus forradalmi hadállásait, világszerte meggyorsítják a forradalmi mozgalom fejlődését.

A kongresszus marxista-leninista elemzést adott a nemzetközi helyzetről. Kiéleződtek az ellentétek a tőkésországok között, úgyszintén az osztályellentétek az egyes tőkésországokon belül; terebélyesedett a nemzeti felszabadító mozgalom a gyarmatokon és a félgyarmatokon; kiéleződtek az ellentétek a tőkés világ és a Szovjetunió között – mindez még jobban megingatta a kapitalista stabilizációt, és a világgazdasági válság növekedésére vezetett. A válság elhárításának lehetőségét a tőkések a gyarmatok

újrafelosztásáért folyó újabb imperialista háborúban és a Szovjetunió elleni háborúban látták.

A kongresszus felhívta a kommunista pártokat, hogy következetesen magyarázzák meg az újabb háborúk veszélyét, hogy vívjanak elszánt harcot a békéért, a Szovjetunió védelmében, támogassák az imperialista rabság ellen fellázadó gyarmati népeket, s különösen nagy erővel támogassák a kínai forradalmat.

A kongresszus megbélyegezte a trockistáknak az SZK(b)P-ben és a Kominternben folytatott ellenforradalmi, mensevik tevékenységét, helyeselte az SZK(b)P és több más kommunista párt soraiból való kizárásukat. A kongresszus felszólította a kommunista pártokat, hogy két fronton harcoljanak: mind az álcázott trockisták maradványai ellen, mind pedig a jobboldali kapitulánsok ellen. A jobboldali opportunisták – köztük a Buharin-csoport is – a kapitalizmusban mutatkozó stabilizáció reformista megítélésének vágányára siklottak. Elkenték a kapitalizmus alapvető ellentmondásait, tagadták a világgazdasági válság elkerülhetetlenségét, tagadták, hogy érlelődik a munkásmozgalom újabb forradalmi fellendülése a tőkésországokban, és hogy nő a nemzeti felszabadító harc a gyarmatokon és a függő országokban. A kongresszus rámutatott arra, hogy a kommunista pártok soraiban jelentkező és a II. Internacionálé reformizmusával rokon jobboldali opportunizmus lett a *fő veszély* a nemzetközi kommunista mozgalomban.

A VI. kongresszus elfogadta a Kommunista Internacionálé programját és szervezeti szabályzatát, amely jelentősen hozzájárult a nemzetközi kommunista mozgalom erősödéséhez és fejlődéséhez. A kongresszusi határozatok elősegítették a kommunista pártok lenini egységének megszilárdulását és a tömegek mozgósítását a kapitalizmus elleni harcra.

A jobboldaliak, bármilyen élesen bírálták is őket, mind az SZK(b)P-ben, mint a Kommunista Internacionálében továbbra is kitartottak antileninista nézeteik mellett. Frakciós harcot indítottak a párt ellen, bevonták a Moszkvai Pártbizottság vezetőit (Uglanov és mások) azzal a szándékkal, hogy a moszkvai pártszervezetet szembeállítsák a párt Központi Bizottságával. De a jobboldaliaknak ez a terve is teljes kudarcba fulladt. A Központi Bizottság felhívására a moszkvai bolsevikok egységesen szembeszálltak a jobboldali frakciókkal, akik durva módon

bomlasztották a párt lenini egységét és megszegték a pártfegyelmet.

A Központi Bizottság 1928 novemberi plénuma felhívta a kommunistákat, hogy indítsanak erélyes harcot a fő veszély, a nyíltan opportunista jobboldali elhajlás ellen, s egyben hangsúlyozta, hogy a trockizmus elleni harcot sem szabad elhanyagolni. Engesztelhetetlen *kétfrontos harc* az opportunista elhajlások ellen és *harc az irántuk tanúsított békülékenység* ellen – ez volt a Központi Bizottság plenumának útmutatása.

A jobboldaliak nevében Buharin, Kamenyev útján, érintkezésbe lépett a trockistákkal, s a kulisszák mögött tárgyalásokat folytatott velük a Központi Bizottság és a Politikai Iroda irányvonalának megváltoztatása végett. A jobboldaliak vezetői próbálták nyomást gyakorolni a Központi Bizottságra olyan irányban, hogy tegyen engedményeket a kulákoknak és a városi tőkés elemeknek.

A párt kénytelen volt újból napirendre tűzni a jobboldaliak kérdését. A Központi Bizottság és a Központi Ellenőrző Bizottság együttes plénuma, valamint a XVI. pártkonferencia 1929 áprilisában elítélte és a párt általános irányvonalával összeegyeztethetetlennek nyilvánította a jobboldaliak politikai nézeteit, elítélte a trockistákkal a kulisszák mögött folytatott frakciós tárgyalásaikat. A Központi Bizottság és a Központi Ellenőrző Bizottság együttes plénuma leváltotta Buharint és Tomszkijt felelős tisztségükről, s figyelmeztette őket, hogy ha újabb kísérletet tesznek a Központi Bizottság határozatainak megszegésére, haladéktalanul ki fogják őket zárni a Politikai Irodából.

A jobboldaliak azonban e figyelmeztetés után sem léptek a pártszerűség útjára. Újabb támadást készítettek elő a párt és lenini vezetősége ellen.

A párt a Központi Bizottság vezetésével leleplezte a jobboldaliak kapituláns ideológiáját és a szakszervezeti mozgalomban folytatott pártellenes tevékenységüket. A pártnak a kialakult aktívahálózatra támaszkodva sikerült a szakszervezeti szervezetben elszigetelnie a trade-unionista, bürokratikus elemeket a szakszervezeti tömegektől, és a szakszervezetek vezető posztjaira alulról új, a szocializmushoz hű funkcionáriusokat kiemelnie.

A Központi Bizottság kénytelen volt erélyesebb intézkedéseket tenni a jobboldaliak ellen, akik nyíltan támadták a párt általános irányvonalát. A Központi Bizottság 1929 novemberi

plénuma a párttagsággal összeférhetetlenné nyilvánította a jobboldali kapitulánsok nézeteinek terjesztését. A jobboldali vezetők – Buharin, Rikov és Tomszkij – magatartásának megvitatása után a plénum Buharint, mint a jobboldali kapitulánsok előharcosát és vezetőjét, kizárta a Központi Bizottság Politikai Irodájából, Rikovot és Tomszkijt pedig komoly figyelmeztetésben részesítette.

A Központi Bizottság e határozata után a jobboldali kapitulánsok főkolomposai egy beadványban kijelentették, hogy belátják hibáikat, elismerik a párt irányvonalának helyességét. Ámde nem küzdöttek az általános irányvonal érvényesítéséért, várakozó álláspontra helyezkedtek.

A párt a szovjethatalom időszakában több mint 12 éven át szívósan, engesztelhetetlenül harcolt a leninizmusért, a trockisták, a jobboldaliak, a nacionalista elhajlók és más kapitulánsok ellen. Ez a harc rengeteg időt és erőt emésztett fel, de tapasztalatainakultak és edződtek a párt káderei, megedződtek a pártszervezetek, amelyek állhatatosan védelmezték a szocializmus építésének lenini tervét, harcoltak az ország szocialista iparosításáért, a mezőgazdaság kollektivizálásáért, a kulturális forradalom győzelméért, a néptömegek életszínvonalának szakadatlan emeléséért.

A párt és a nép erőinek a szocialista építés újabb fellendítésére való mozgósításában fontos szerepe volt a XVI. pártkonferenciának, amely 1929 áprilisában zajlott le. A konferencián a következő főbb kérdéseket vitatták meg: a népgazdaság fejlesztésének ötéves tervét (1928–1929–1932–1933), a mezőgazdaság fellendítésének útjait, a bürokratizmus elleni harc eredményeit és legközelebbi feladatait, a párttisztítást.

A konferencia elvetette az ötéves terv „minimális” változatát, amely mellett a jobboldaliak kardoskodtak, s az „optimális” változatot fogadta el. A terv az ötéves időszakra 64,6 milliárd rubel beruházást irányzott elő az előző öt év alatt beruházott 26,5 milliárd rubellal szemben. A terv szerint az egész ipar termelésének 2,8-szorosára, ezen belül a nehézipar termelésének 3,3-szorosára kellett növekednie. A szocialista szektornak az ötödik év végére a bruttó ipari termelés 92 százalékát kellett szolgáltatnia. A legkülönbözőbb mezőgazdasági szövetkezetekbe tömörült parasztgazdaságok részarányának 85 százalékra kellett emelkednie. Ami a kollektivizálást illeti, a terv a parasztgazdaságok kö-

rülbelül egyhatod részének kolhozokba tömörítését, a kolhozok vetésterületének 20 millió hektárra növelését, a kolhozok és a szovhozok árugabona-termelésének az egész árugabona-termelés 43 százalékára emelését irányozta elő.

Az első ötéves terv programot adott a szocializmusnak a népgazdaság egész frontján kibontakozó előnyomulásához. Célja volt a szocialista gazdaság alapzatának lerakása, valamint a városi és falusi tőkés elemek további kiszorítása teljes likvidálásuk céljából. A terv elfogadása azt jelentette, hogy a szocialista társadalom építésének pártirányítása magasabb fokra emelkedett.

A XVI. konferencia határozatai erősítették a város és a falu közötti összefogás új termelési formáit. A konferencia megállapította, hogy nemcsak a szegényparaszti rétegek hajlanak a kollektív gazdálkodásra, hanem a középparasztok is, és hangsúlyozta, hogy anyagi és pénzügyi segítséget kell nyújtani a kolhozoknak, el kell látni őket gépi felszereléssel és káderekkel.

Nagy figyelmet szentelt a konferencia a bürokratizmus elleni harcnak. Lenin azt tanította, hogy a bürokratizmus elleni harc hosszú és kitartó munkát igényel. A konferencia, miután megállapított bizonyos eredményeket ezen a téren, utasítást adott az államapparátusban mutatkozó bürokratizmus elleni harc fokozására, és rámutatott arra, hogy „*a legerélyesebb, legönfeláldozóbb, legszívósabb harcot kell folytatni a bürokratizmusnak magán a párton belül, a pártapparátuson belül észlelhető elemei ellen...*” (Ugyanott, 698. old.) A konferencia hangsúlyozta, hogy a bírálat és önbírálat a bürokratizmus elleni harc legfontosabb módszere.

A XVI. pártkonferencia középpontjában az a törekvés állt, hogy a tömegek alkotó aktivitását minden lehető módon fejlesszék. A konferencia felhívással fordult a Szovjetunió munkásaihoz és dolgozó parasztjaihoz, hogy bontakoztassák ki a szocialista munkaversenyt, a tömegmozgalmat az első ötéves terv teljesítéséért.

„*A verseny és az ötéves terv* – mondja a felhívás – elválaszthatatlanul összefügg egymással. A Szovjetunió proletariátusa e feladatok teljesítése jegyében további támadásra indul a proletárdiktatúra ellenségei ellen.” (Ugyanott, 716. old.)

A konferencia határozatot hozott az általános párttisztításra, valamint a párttagok és a tagjelöltek felülvizsgálatára. A párttisztítás fő feladata az volt, hogy megszabadítsa a pártot a pártidegen és korrupt elemektől, még jobban megerősítse a pártszervezeteket, fokozza a kommunisták élcsapatszerepét.

A párttisztítás során kizárták a párt tagjainak körülbelül 10 százalékát – oda nem való, idegen, korrupt elemeket. A párttisztítás nyomán fokozott ütemben özönlöttek a pártba új párttagok: élenjáró munkások, napszámosok, szegényparasztok és aktivista középparasztok. A párt még egységesebb, szilárdabb és tekintélyesebb lett.

Az 1929-es év mint a szocialista építés valamennyi frontján végbement *nagy fordulat* éve vonult be a Szovjetunió történetébe. Az iparban sikerült ugrásszerűen emelni a munka termelékenységét. Lényegében megoldódott a szocialista felhalmozás problémája. A mezőgazdaságban a parasztság zöme rátért a kolhozok útjára.

Az ötéves terv fokozta a munkásosztály, az egész dolgozó nép sokmillió tömegeinek alkotó lendületét. Az üzemekben kibontakozó munkaverseny számos nagyszerű példát szolgáltatott a munkához való szocialista viszonyra. A munkástömegekben megszületett az emlékezetes jelszó: „Négy év alatt teljesítjük az ötéves tervet!”

Nagy szerepe volt ebben Lenin „Hogyan szervezzük meg a versenyt?” című cikkének, amely 1929 januárjában jelent meg először a „Pravdá”-ban.

„A szocializmus – írta Lenin – nemcsak nem fojtja el a versenyt, hanem ellenkezőleg, először teremti meg annak lehetőségét, hogy a versenyt valóban széles, valóban tömegméretekben alkalmazzák, hogy valóban a dolgozók többségét vonják be az olyan munkába, ahol megmutathatják, hogy mit tudnak, ahol kifejleszthetik képességeiket, ahol megnyilvánulhatnak azok a tehetségek, amelyek a népben, e frissen buzgó forrásban megvannak, s amelyeket a kapitalizmus ezer meg ezer, millió meg millió esetben eltiport, elnyomott és elfojtott.” (Lenin Művei. 26. köt. 418. old.)

A szocialista munkaverseny új formái alakultak ki és rohamosan elterjedtek. 1926 júliusában a Moszkva–Kazany vasútvonal fű-

tőházában, s ugyanazon év szeptemberében a leningrádi Krasznij Treugolnyik [Vörös Háromszög] Gyárban megalakult az első ifjúsági élmunkásbrigád. Példájukat követték az ország más üzemében és építkezéseiben dolgozó Komszomol-tagok és ifjúmunkások. 1928-ban a Komszomolt, fennállásának 10. évfordulóján, a polgárháború éveiben tanúsított bátorságáért és hősiességéért a Vörös Zászló renddel tüntették ki. Ez az esemény növelte az ifjúság munkalendületét. A versenybe a munkások egyre újabb rétegei kapcsolódtak be.

A pártszervezetek élére álltak a munkások szocialista versenyének. 1929 végén a verseny különféle formáiban a nagyüzemi munkások csaknem kétharmada, az élmunkásbrigádokban pedig több mint egynegyede vett részt. 1929 decemberében összeült az élmunkásbrigádok I. országos kongresszusa. A kongresszus összegezte az élmunkásmozgalom eredményeit, s kijelölte a termelékenység emeléséért indított harc további feladatait. Az élmunkások haladtak a munkáosztály élén, a magasabb termelékenységért, a fejlettebb munkamódszerekért és a termelés jobb megszervezéséért harcoltak. A szocialista verseny és az élmunkásmozgalom erősen terjedt falun is. Kezdeményezői a kolhozrendszer aktivistái, kommunisták és Komszomol-tagok voltak.

A munka termelékenysége 1929-ben az előző évihez képest majdnem 13 százalékkal emelkedett, s több mint 1,3-szorosa volt a háború előttinek. A termelékenység emelése, a takarékosági rendszabályok és az önköltségcsökkentés révén a pártnak és a szovjet államnak sikerült megoldania az iparosítás egyik legnehezebb problémáját: a szocialista felhalmozást. 1929-ben 3400 millió rubelt fektettek be az iparba, másfélszer annyit, mint az előző évben. A szocialista ipar fejlődési üteme minden tervelőirányzatot felülmúlt. A nagyipari termelés egy év alatt 25 százalékkal, a nehézipar termelése 31 százalékkal növekedett.

A beruházás az iparban óriási méreteket öltött. Épült a Dnyeprogesz (dnyeperi vízi erőmű). Megkezdték a novo-kramatorszki gyár építését a Donyec-medencében, egy nehézipari gépgyár (az Urál Nehézgépgyár), a bereznyiki és szolikamszki vegyikombinát, a magnytogorszki kohászati kombinát építését az Urálban, Moszkvában és Leningrádban repülőgépgyárakat, szerszámgépgyárakat, motorgyárakat és egyéb üzemeket építettek és alakítottak újjá. Épült a moszkvai autógyár. Befejeződött a Dzerzsinszkijről elnevezett traktorgyár építése. Rosztovban és Zapo-

rozsjében új nagy mezőgazdasági gépgyárak épültek fel. Bővült a Szovjetunió második szénbázisa: a Kuznyecki-medence.

A párt következetesen megvalósította a szocialista iparosítást a nemzeti köztársaságokban is. Kazahsztánban felépült a ridderi színesfémkohászati kombinát és a csimkenti ólomgyár, Taskentben, Üzbegisztán fővárosában és Ashabadban, Türkmenisztán fővárosában textilgyárak és más üzemek épültek. A nemzetiségi vidékeken kiépülő ipari gócpontoknak óriási gazdasági, politikai és kulturális jelentőségük volt. Az iparosítás talaján kifejlődtek az ipari munkások nemzetiségi káderei. A szocializmus építése megszilárdította a Szovjetunió népeinek barátságát.

A lenini nemzetiségi politika végrehajtása során a párt engesztelhetetlen harcot folytatott a burzsoá nacionalizmus megnyilvánulásai, a nagyhatalmi sovinizmus és a helyi nacionalizmus ellen, amelyek lazították a Szovjetunió népeinek barátságát.

Az iparosítás igazi bolsevik lendülettel folyt, olyan ütemben, amilyenre még nem volt példa a világon. A munkáosztály a hősiesség csodálatos példáit mutatta a munkában. A Szovjetunió építőmunkájának méretei és üteme az egész világot meghökkenítették. Az ellenség azt állította, hogy az előirányzott tervszámok teljesíthetetlenek, s a terv bukását jósolta. A dolgozók mindenütt a világon örültek a Szovjetunió sikereinek.

Az iparosítás gigászi lendülete és a munkáosztály hősiessége nagy hatással volt a dolgozó parasztságra, amely látta, hogy a párt, a szovjethatalom és a munkásság minden nehézséget legyűrve üzemeket épít traktorok és új mezőgazdasági gépek gyártására. Számptalan parasztküldöttség látogatta a gyárakat és az új építkezéseket; tagjaik részt vettek munkásgyűléseken, s a munkások lelkesedése magával ragadta őket. A dolgozó parasztság legöntudatosabb képviselői, falujukba visszatérve, újabb kolhozok alakítását kezdeményezték.

Tervszerű átalakító hatást gyakorolt a falu gazdasági életére a szocialista szektor. 1928–1929-ben a parasztgazdaságoknak több mint egyharmada kötött termelési szerződést. A faluba évről évre több traktor és mezőgazdasági gép érkezett. A szovjet állam gépkölcsönző állomások, traktoroszlopok és gépállomások szervezésével segítette a dolgozó parasztságot. A munkáosztálynak a parasztság zömével való gazdasági összefogása főleg termelési jelleget öltött.

A lenini szövetkezeti terv megvalósítása során a párt állha-

tatosan fejlesztette a faluban a szövetkezeti közösséget; minden lehető módon felkarolta a mezőgazdasági szövetkezeteket. A kolhozépítés a parasztgazdaságok szövetkezésének legmagasabb formája volt.

A tömeges kolhozmozgalom előkészítésében jelentős szerepe volt annak az erélyes harcnak, amely az 1928–1929. évi gabonabegyűjtési kampányok során a kulákság ellen folyt. Ez a harc megrendítette a kulákság erejét, a szegény- és középparasztokat pedig a pártszervezetek meg a szovjetek köré tömörítette.

Hogy a paraszttömegek a kolhozok felé fordultak, abban nagy szerepük volt az első kolhozok és szovhozok jó tapasztalatainak is. A parasztok a gyakorlatban győződtek meg a nagyüzemi gazdálkodás és a kollektív munka előnyeiről. A kolhozok és a szovhozok a földművelés fejlett agrotechnikai kultúrájának gócpontjai voltak, Lenin tanítását követve segítették a környező parasztlakosságot gépekkel, tenyészállatokkal, nemesített vetőmaggal stb.

Óriási politikai befolyást gyakorolt a falura a munkásosztály. Az üzemi kollektívák patronálták a falusi kerületeket, számos munkásbrigádot küldtek falura. Mintegy negyedmillió kommunistát, komszomolistát és párton kívüli munkást küldtek falura, hogy részt vegyenek a vetési és a gabonabegyűjtési kampányokban.

Így kezdődött a tömeges kolhozmozgalom, amely a teljes kollektivizálásba csapott át. A párt és a szovjet állam több politikai és gazdasági intézkedéssel készítette elő a kollektivizálást. A parasztság a fejlődés szocialista útjára, a kolhozok útjára lépett. A szegényparasztok nyomán a középparasztok is beléptek a kolhozokba: 1929-ben csupán három hónap alatt (július–szeptember) körülbelül 1 millió parasztgazdaság lépett be, vagyis majdnem ugyanannyi, mint az Októberi Szocialista Forradalom óta eltelt 12 év alatt, 1929 utolsó negyedében pedig már mintegy 2,4 millió.

Az SZK(b)P Központi Bizottságának 1929 november közepén megtartott plénuma összegezte az ötéves terv első évének eredményeit. A központi kérdés a kolhozépítés volt. A plénum megállapította, hogy a parasztság zömének a szocializmus felé tett döntő fordulata, mely a tömeges kolhozmozgalomban jutott kifejezésre, „a szocializmus országunkban folyó építésének újabb

történelmi szakaszát jelenti". (Az SZKP ... határozatai. II. rész. 719. old.)

A Kommunista Párt a marxizmus-leninizmussal felvértezve, a Központi Bizottság köré tömörülve, bátran hozzálátott a szocialista építés újabb feladatainak megoldásához.

Rövid összefoglalás

Az 1926–1929-es években a Kommunista Párt a szocializmus építésének lenini terve alapján, a munkások és a parasztok milliós tömegeinek alkotó aktivitására és áldozatkészségére támaszkodva, az óriási nemzetközi és belső nehézségeket leküzdve, hozzálátott az egész népgazdaság szocialista újjáalakításához.

A párt és a szovjet állam sikeresen harcolt a békéért. Meghiúsultak az imperialistáknak azok a szándékai, hogy a Szovjetuniót elszigeteljék és új intervenciót indítsanak. A proletár nemzetköziség elve alapján a párt kiszélesítette és szorosabbra fűzte kapcsolatait a munkásosztály nemzetközi forradalmi mozgalmával, a gyarmatok és a függő országok felszabadító mozgalmával és szilárd alapra helyezte a Szovjetunió és a kínai népi forradalom harcosszövetségét.

Az országon belül a párt biztosította a szocialista iparosítás lenini politikájának győzelmét. Általános irányvonala, az a célkitűzés, hogy kiküszöböli az ország évszázados elmaradottságát és a Szovjetuniót hatalmas szocialista ipari országgá változtatja, a tömegek széles körű támogatására talált. Megoldódott az iparosítás egyik legnehezebb feladata, a nehézipar kiépítéséhez szükséges anyagi eszközök felhalmozása, s ezekben az években lerakták a nehézipar alapjait. Az első ötéves terv teljesítéséért vívott harcban a szovjet nép a párt vezetésével a munka frontján a hősiesség csodálatos példáit mutatta, a szocialista versenyt a dolgozók milliós tömegeinek a szocialista építésért küzdő mozgalmává fejlesztette. A szocialista ipar fejlődési üteme a történelemben példátlanul álló arányokat öltött.

Az 1929-es esztendőben, amely a nagy fordulat éveként került be a történelembe, a párt az iparban elérte a munka termelékenységének lényeges növekedését, és kivívta első jelentős sikereit a mezőgazdaság szocialista átalakításában. A falu sze-

gény- és középparaszti rétegei a kolhozok felé fordultak; megindult a tömeges kolhozmozgalom.

A Szovjetuniónak a szocializmus útján való előnyomulását az országon belüli osztályharc kiéleződése és a párton belüli ellentétek fokozódása kísérte. A párt a város és a falu tőkés elemei ellen mozgósította a munkásosztály és a dolgozó parasztság forradalmi aktivitását. Heves osztályharcban megtört a kulákság és az ipari kártevők ellenállása. Megerősödött a munkás-paraszt szövetség a munkásosztály vezetése alatt. A párt a népgazdaság szocialista rekonstrukciójának feladataival összhangban átszervezte saját sorait, valamint a dolgozók összes tömegszervezeteinek munkáját.

A szocialista építés győzelmének legfontosabb feltétele az antileninista ellenzéki csoportok – a trockista–zinovjevista blokk, a jobboldali kapitulánsok, a nacionalista elhajlók – elszigetelése és szétzúzása volt. Ebben a harcban a párt ideológiailag megacélozódott, sorainak egysége megszilárdult. Határozatban mondta ki, hogy a trockisták és a jobboldali kapitulánsok nézetei összeegyeztethetetlenek a Kommunista Párthoz való tartozással.

1926 és 1929 között a párt taglétszáma jelentékenyen nőtt. Az öntudatos munkások és dolgozó parasztok százezrei léptek sorai-ba. Az iparosítási politika érvényesítéséért, a kolhozépítésért vívott harcban fejlődtek és edződtek a párt káderei.

A lenini irányvonal következetes érvényesítésével a párt előkészítette a szocializmus általánosan kibontakozó támadását.

A PÁRT A SZOCIALIZMUS FRONTÁLIS TÁMADÁSÁNAK IDŐSZAKÁBAN. A KOLHOZRENDSZER MEGTEREMTÉSE (1929–1932)

1. Gazdasági válság a tőkés világban.

*A Szovjetunió nemzetközi helyzete a szocializmus
általánosan kibontakozó építésének éveiben*

1929 végén a nemzetközi helyzetben számottevő változás állt be. Rendkívül nagy erejű és hosszan tartó gazdasági válság rázta meg az egész kapitalista világot. A válságnak óriási romboló hatása volt a kapitalista országok gazdaságára. A termelés csökkenése mintegy három évig tartott, s 1932-ben érte el a mélypontot: 1929-hez viszonyítva az Egyesült Államokban csaknem a felére, Németországban pedig több mint 40 százalékkal csökkent a termelés.

A válság példátlan méretű munkanélküliséget idézett elő. A munkanélküliek száma az Egyesült Államokban elérte a 15–17 milliót. 1932-ben Németországban a szakszervezeti tagoknak mintegy 44 százaléka teljes munkanélküli volt. A tömeges munkanélküliség tartós jelleget öltött. Valamennyi burzsoá országban a legnagyobb nyomorba döntötte a munkásosztály jelentős részét.

A válság véget vetett a kapitalizmus ideológiai stabilizációjának, forradalmasította a munkásosztályt, a dolgozó tömegeket. A válság kihúzta a talajt a reformista elméletek alól, amelyek a proletariátus és a burzsoázia osztályérdekeinek összeegyeztethetőségét és a kapitalista gazdaság válságmentes fejlődésének lehetőségét hirdették. Sok országban megnőtt a Kommunista Párt befolyása. Például Németországban a Kommunista Párt 1932 novemberében a Reichstag-választásokon körülbelül 6 millió szavazatot kapott.

A nemzetközi helyzetre egyre nagyobb hatást gyakoroltak a Szovjetunió sikerei. A világ dolgozói egyre inkább felismerték a szocialista rendszer fölényét a kapitalista rendszerrel szemben.

A reakciós kapitalista körökben ismét feléledt az intervenciós kedv, erősödött az a törekvés, hogy megzavarják a Szovjetunió szocialista építését, megghiúsítsák az első ötéves terv teljesítését. Az imperialisták nem mertek háborút indítani a Szovjetunió ellen, de közreműködtek a szovjet népgazdaság elleni kártevés szervezésében; szovjetellenes rágalmazó sajtóhadjáratokat indítottak. Az egyházi személyek szovjetellenes kirohanása után, amelyet a római pápa irányított, rosszindulatú propagandába kezdtek a Szovjetunió állítólagos dömpingje ürügyén. Ezután meg hazug legendát költöttek arról, hogy a Szovjetunióban kényszermunkát alkalmaznak stb. A szovjetország megrágalmazásában nem ismertek határt. Sok kapitalista ország (Egyesült Államok, Franciaország, Lengyelország, Belgium) kormánykörei arra használták fel a szovjetellenes propagandát, hogy korlátozzák a szovjet exportot és megtagadják a Szovjetuniótól a hitelt. Valóságos gazdasági háborút folytattak a szovjetország ellen.

Ámde a kapitalista államoknak a Szovjetunióval szemben követett politikájában érvényesült az ellenkező irányzat is. A válság éveiben a kapitalista országok iparcikkeinek eladása szempontjából rendkívül megnőtt a szovjet piac jelentősége. Több fontos iparág, például a gépgyártás számára a szocialista ország piaca döntő jelentőségűvé vált. Befolyásos üzleti körök voltak érdekeltek a szovjet megrendelésekben, s ez némileg megnehezítette a reakciós imperialista erők szovjetellenes cselszövéseit. Szembehelyezkedtek a szovjetellenes politikával a munkástömegek, amelyek nagy rokonszenvet éreztek a szovjetország iránt.

A nemzetközi helyzet a gazdasági válság éveiben mindvégig feszült maradt. A válság élezte az imperialisták harcát a piacokért és a befolyási övezetekért, fokozta az imperialista államok közötti ellentéteket. A tőkésországok reakciós uralkodó köreinek sok képviselője hajlott arra, hogy háborúban és idegen területek elfoglalásában keressen kiutat a válságból.

Elsőként Japán lépett az agresszió útjára. 1931-ben a japán imperialisták hivatalos hadüzenet nélkül elfoglalták Kína északi tartományait (Mandzsúriát). Háborús tüzfészek keletke-

zett a Távol-Keleten. A szovjet kormány ismét kifejezésre juttatta a Szovjetunió dolgozóinak a kínai nép iránti rokonszenvét. Más álláspontot foglaltak el a Nyugat imperialista hatalmai. Noha Japán terjeszkedése sértette érdekeiket, lényegében ösztökélték az agresszort. A nyugati hatalmak összetűzést szerettek volna kiprovokálni Japán és a Szovjetunió között. A Kommunista Párt és a szovjet állam külpolitikája a béke politikája maradt. A párt meg tudta őrizni a békét, és meg tudta akadályozni, hogy a szovjetországot ellenségei nemzetközi konfliktusba sodorják. De a Kína elleni japán agresszió után a Szovjetunió kénytelen volt lépéseket tenni távol-keleti határainak megerősítésére. Az intervenció híveinek fondorlatai, a Szovjetunióban általuk szervezett kártevések és diverziós cselekmények, a nemzetközi tőkének a szovjetországra gyakorolt gazdasági nyomása, a szovjet Távol-Kelet szomszédságában keletkezett háborús tűzfészek – mindezek a külső tényezők arra készítették a pártot és a szovjet népet, hogy fokozzák az ország védelmi képességét, jelentős erőket és eszközöket irányítsanak a fegyveres erők harcképességének növelésére, hogy visszaverhessék az imperialista agresszorok esetleges támadását.

2. A mezőgazdaság teljes kollektivizálásának kibontakozása. Áttérés a kulákság mint osztály likvidálásának politikájára. A XVI. pártkongresszus.

Míg a kapitalista világ gazdasági válságban vergődött, a Szovjetunióban töretlenül folyt a szocialista építés. Az ipari termelés az ötéves terv első két évében átlagosan több mint 20 százalékkal növekedett.

Az ipar rohamos fejlődésével párhuzamosan kibontakozott az erőteljes kolhozmozgalom. 1930 elejére lényegében teljesítették a kolhozépítés ötéves programját. Az ország több vidékén a kolhozmozgalom átcsapott a *teljes kollektivizálásba*. Egész falvak léptek be a kolhozokba. A legtöbb teljesen kollektivizált kerület a Volga-vidéken, Észak-Kaukázusban és Ukrajna sztyeppés területén volt.

A teljes kollektivizálásra való áttérés azt jelentette, hogy a parasztság zöme *teljes fordulatot* tett a szocializmus felé. A tömeges kolhozmozgalom kezdete előtt a Szovjetunióban 24,5 mil-

lió egyéni parasztgazdaságot tartottak számon: körülbelül 8,5 millió szegényparashti, 15 millió középparashti és több mint 1 millió kulákgazdaságot. A parasztok – szegény- és középparasztok – alkották a Szovjetunió legnagyobb dolgozó osztályát. A kisparashti árutermelő gazdaság nem volt kapitalista gazdaság, de a termelési eszközök magántulajdonán alapult, és tőkés kulákok kerültek ki soraiból. A kolhozba lépő parasztság áttért az új, a szocialista útra, amelyen nincs kulákiga és tőkés kizsákmányolás. Megindult a szocialista kolhozrendszer kialakulása.

A kollektivizálás *gyökeres fordulatot* jelentett a földművelés fejlődésében. A kolhozok megalakulása előtt a parasztok egyedül dolgoztak, elavult munkaeszközöket alkalmaztak. A földet gyakran faekével és fagerendelyes ekével művelték, a gabonát sarlóval és kaszával aratták, cséphadaróval csépelték. Igaerőül a ló és az ökör szolgált. A törpebirtokokon a kis méretek miatt nem lehetett traktorokat és más modern gépeket használni. A parasztok munkájának termelékenysége igen alacsony volt. Azzal, hogy a parasztság zöme a kolhozok felé fordult, megkezdődött az átmenet az elmaradott egyéni kisgazdaságról a haladó nagyüzemi kollektív gépi földművelésre. Még akkor is jelentősen nőtt a munka termelékenysége, ha a parasztok csak egyszerűen összeadták felszerelésüket. A kolhozok fölénye még nyilvánvalóbb lett, amikor traktorokat és más gépeket kezdtek használni. A modern technika alkalmazásával végzett kollektív munka lehetővé tette a parasztoknak, hogy növeljék a vetésterületet, a földművelés kultúráját, állandóan javítsák anyagi és kulturális helyzetüket.

A kollektivizálás tehát *mélyreható forradalmi változást* jelentett a Szovjetunió mezőgazdaságában. A változás lényege az volt, hogy a termelési eszközök a dolgozó parasztság magántulajdonából társadalmi tulajdonba kerültek, hogy a parasztok áttértek a kollektív, *szocialista* termelésre. A kolhozrendszer megteremtésével megszilárdult a szocialista rendszer a népgazdaság nagy fontosságú ágában: a mezőgazdaságban; a földművelésben kiirtották a kapitalizmus gyökereit, nem volt többé talaja a kapitalista elemek újjáéledésének és a parasztok rétegeződésének. A kolhozparaszt létének legfőbb forrása a szövetkezeti gazdaság és a benne végzett személyes munkája lett.

Az ország fejlődése által előkészített óriási forradalmi változás falun a Kommunista Párt és a szovjethatalom kezdeményezésé-

re és vezetésével, a munkásosztály sokoldalú segítségével, a dolgozó parasztság nagy tömegeinek tevékeny közreműködésével ment végbe.

A hatalmas arányokban kibontakozó kolhozmozgalom megkövetelte a kolhozépítés ötéves tervének felülvizsgálását, a kollektivizálás ütemének pontos meghatározását az ország minden egyes vidékére vonatkozólag, a végrehajtás formáinak és módszereinek megszabását. E fontos gyakorlati és elméleti jelentőségű problémák kidolgozására a Központi Bizottság 1929 decemberében bizottságot alakított, élén J. A. Jakovlev földművelésügyi népbiztossal. A bizottság munkájában részt vett a Központi Bizottság több tagja és póttagja, a legnagyobb pártszervezetek több vezetője: A. A. Andrejev (Észak-Kaukázus), K. J. Bauman (Moszkva terület), F. I. Goloscsokin (Kazahsztán), M. M. Hatajevics (Közép-Volga), Sz. V. Koszior (Ukrajna), B. P. Seboldajev (Alsó-Volga), I. M. Varejkisz (Központi Feketeföld-terület) stb.

1930. január 5-én a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának Központi Bizottsága határozatot hozott „A kollektivizálás üteméről és a kolhozépítés állami támogatásával kapcsolatos intézkedésekről”. A Központi Bizottság azt a feladatot tűzte a párt elé, hogy az első ötéves terv végéig lényegében fejezze be a kollektivizálást. Pontosan figyelembe vette a feltételek különbözőségét, azt, hogy a különböző tartományok, területek és nemzeti köztársaságok parasztsága nem egyformán érett a kollektivizálásra.

A Központi Bizottság a kollektivizálás ütemét illetően három csoportra osztotta fel az ország vidékeit. Az első csoportba sorolta a legfontosabb gabonatermő vidékeket: az Észak-Kaukázust, az Alsó-Volga vidéket és a Közép-Volga vidéket, ahol a kollektivizálást 1931 tavaszára lényegében be kellett fejezni. Ezek a vidékek a többiekénél jobban fel voltak készülve a kollektivizálásra. A szovjet állam ide küldött a legnagyobb mennyiségben traktorokat és egyéb mezőgazdasági gépeket. Itt erősebben differenciálódott a parasztság, élesebb volt az osztályharc, jobban meg volt szervezve a szegényparasztság, több korszerű gépekkel felszerelt nagy szovhoz és kolhoz működött, erősebben kifejlődött a mezőgazdasági szövetkezés. Ezeken a vidékeken a pártszervezetek és szovjetszervek nagy tapasztalatokkal rendelkeztek a kollektivizálás végrehajtásában. A Központi Bizottság a második csoportba sorolta valamennyi többi gabonatermő vi-

déket: Ukrajnát, a Központi Feketeföld-területet, Szibériát, az Urál vidékét, Kazahsztánt – ezeken a területeken a kollektivizálást 1932 tavaszára kellett befejezni. A többi tartományban, területen és nemzeti köztársaságban a kollektivizálást lényegében az ötéves terv végére, vagyis 1933-ra kellett befejezni.

A szövetkezésre vonatkozó lenini útmutatásokat és a teljesen kollektivizált vidékek tapasztalatait figyelembe véve, a párt Központi Bizottsága meghatározta, hogy a kolhozépítés alapvető szervezeti formája a *mezőgazdasági artel* legyen, amelyben a földhasználat, az igavonó állatok, a mezőgazdasági gépek és felszerelések, a gazdasági épületek és az árutermelést szolgáló haszonállatok társadalmasítva vannak. A föld közös megművelésére alakult társulásoktól és a kommunáktól eltérően, a mezőgazdasági artel egyezteteti össze legjobban a kolhozparasztnak egyéni érdekeit a társadalmi érdekekkel, ami megkönnyítette az egykori egyéni gazdák kollektív szellemben való nevelését.

A párt Központi Bizottsága lépéseket tett a traktorokat, kombájnokat és mezőgazdasági gépeket gyártó üzemek építésének meggyorsítására. A teljes kollektivizálásra kijelölt vidékeken a gépállomásokat teljes egészében a kolhozok ellátására állították át. Az 1929–1930-as gazdasági évben 500 millió rubel hitelt nyújtottak a kolhozoknak. Az állam magára vállalta a kolhozok földrendezési költségeit. A kolhozkáderek képzésére rövid tanfolyamok széles hálózatát hozták létre.

A Központi Bizottság felszólított minden pártszervezetet, hogy álljon az alulról jövő kezdeményezés eredményeképpen egyre növekvő kolhozmozgalom élére. Ugyanakkor a Központi Bizottság határozata óva intette az illetékeseket mind a kolhozmozgalom fejlődésének fékezésére irányuló próbálkozásoktól, mind pedig a kolhozmozgalomnak bárminő felülről történő „elrendelésétől”.

A Központi Bizottság határozata rögzítette a kulákkal szemben követendő új politikát: *a kulákságnak mint osztálynak a teljes kollektivizálás alapján való likvidálását.*

Létszámát tekintve a kulákság volt a Szovjetunió legnagyobb kizsákmányoló osztálya, a szocializmus legádázabb ellensége. A kulákgazdaságok a parasztgazdaságoknak mintegy 5 százalékát alkották, 1927-ben körülbelül 10 millió hektár gabona-vetésterülettel rendelkeztek (a 94,7 millió hektárból), és az összes árugabona ötödrészét szolgáltatták. A földbirtokosok és a tőkések

likvidálása után az országban a kulákok maradtak a kapitalizmus visszaállításának utolsó támaszai. Szabotálták a szovjethatalom rendelkezéseit, szovjetellenes felkeléseket szerveztek, terrorizálták a falusi aktivistákat, mindenképpen azon igyekeztek, hogy a szegény- és a középparasztokat igájukba hajtsák, befolyásuk alá vonják. Kétszer is, 1918-ban és 1928-ban, elkeseredett kísérletet tettek arra, hogy a szovjet államot gabona nélkül hagyják, s ezzel megghiúsítsák az állam által életbe léptetendő szocialista intézkedések végrehajtását. A kulákok arra számítottak, hogy a NEP viszonyai között sikerül megszilárdítaniuk helyzetüket és visszaállítaniuk a régi, kapitalista rendet. A kulákságban reménykedtek valamennyi ország kapitalistái, akik arról álmodoztak, hogy a Szovjetunióban visszatér a kapitalizmus.

A párt az OK(b)P VIII. kongresszusa óta a kulákság kizsákmányolási törekvéseit korlátozó, a kapitalista elemek kiszorítását célzó politikát folytatott. A szovjethatalom a föld haszonbérlete és a bér munkának az egyéni parasztgazdaságban való alkalmazása tárgyában hozott törvényekkel korlátozta a kulákgazdaságok termelésének méreteit, és megnehezítette a kulákok számára a dolgozó parasztok kizsákmányolását. Nagyobb adót rótt ki a kulákgazdaságokra, megkövetelte, hogy gabonájukat szabott áron adják el az államnak. A korlátozási politika gátolta a kulákság növekedését, de nem jelentette likvidálását.

Lenin több ízben kifejtette, hogy szó sem lehet a kulákokkal való kibékülésről, hogy a munkásosztálynak készülni kell arra, hogy megsemmisítő csapást mérjen a kulákságra. „... a kulákokkal – mondotta Lenin – nyílt polgárháborúban álltunk, állunk és fogunk állni”. (Lenin Művei. 29. köt. 153. old.) Lenin az OK(b)P XI. kongresszusán figyelmeztette a pártot, hogy a közeljövőben meg kell vívni a „végső harcot” „az orosz kapitalizmussal, azzal, amely a kisparaszti gazdaságból nő ki, azzal, melyet az utóbbi támogat”. (Lenin Művei. 33. köt. 271. old.)

A Kommunista Párt és a szovjethatalom a kulákság elleni végső harc kibontakoztatásakor a szocialista építésben 1930-ig elért nagy sikerekre támaszkodott.

A népgazdaságban megszilárdult a szocialista szektor; falun több tízezer új kolhoz jött létre. Az országban az osztályerők átcsoportosulása ment végbe, mégpedig a szocializmus javára. A szocialista iparosítás együtt járt azzal, hogy jelentős mértékben megnőtt a munkásosztály létszáma, fokozódott vezető szere-

pe. A munkásosztály számára létérdek volt a kulákságnak, az ország utolsó kizsákmányoló osztályának likvidálása. A teljes kollektivizálásra kijelölt vidékeken beléptek a kolhozokba középparasztok is. A szegényparasztokkal együtt elszántan harcoltak a kulákok ellen. A párt és a szovjethatalom most már a munkásosztályon és a falusi szegénységen kívül szilárdan támaszkodhatott a kolhozba belépett középparasztra is, és leszámolhattott a kuláksággal mint osztállyal.

Ezenkívül a szovjethatalomnak 1930-ra már megvolt az anyagi alapja arra, hogy pótolja a kulákok gabonatermelését. A kolhozok rohamos fejlődése alapján teljes bizonyossággal számolni lehetett azzal, hogy 1930-ban a kolhozok és a szovhozok legalább 400 millió pud árugabonát fognak adni, vagyis a többszörösét annak, amit 1927-ban a kulákgazdaságok adtak.

A népgazdaság szocialista szektorának növekedése, az új osztály-erőviszonyok és az a körülmény, hogy a szovjet államnak megvolt a szilárd gabonatermelési bázisa, lehetővé tette, hogy a párt 1929 végén a kulákság korlátozásának és kiszorításának politikájáról áttérjen a kulákságnak mint osztállynak a teljes kollektivizálás alapján való likvidálására. Ennek a politikának a lényege abban rejlett, hogy *megfosztotta a kulákságot létének és fejlődésének termelési forrásaitól: a szabad földhasználattól, a termelési eszközöktől, a haszonbérlettel, a bér munka alkalmazásának jogától.* Ezt a politikát törvénybe foglalták a szovjet állam legfelső szerveinek rendeletei. A teljes kollektivizálásra kijelölt vidékeken hatályukat veszítették a föld haszonbérletéről és a bér munkának az egyéni parasztgazdaságban való alkalmazásáról szóló törvények.

A teljes kollektivizálás azt jelentette, hogy a falu határában az egész földterület a kolhozok kezébe kerül, így az ottani kulákföldek is a kolhoz tulajdonába kerültek. A kulákokat tehát nemcsak a haszonbérlet jogától fosztották meg, hanem a használatukban levő földtől is. A föld nacionalizálása lehetővé tette a kolhozok számára előnyös földrendezés végrehajtását. Lenin rámutatott arra, hogy „a föld nacionalizálása nyújtotta a legtöbb lehetőséget a proletárállamnak arra, hogy a földművelésben áttérjen a szocializmusra”. (*Lenin Művei*. 28. köt. 323. old.) A kolhozoknak nem kellett sem megváltaniuk a parasztoktól a földparcellákat, sem kártalanítaniuk őket a kollektív használatba

vett földjükért, mert a Szovjetunióban már nem volt földmágnatulajdon.

A kulákok dühödt agitációba kezdtek a kolhozok ellen, különféle provokációs híreket terjesztettek gyújtogatták a gazdasági épületeket, mérgezték az állatokat, rongálták a traktorokat és a gépeket, orvul legyilkoltak falusi kommunistákat, kolhozelnököket, falusi levelezőket és falusi aktivistákat. Mindent elkövettek, hogy megghiúsítsák a kollektivizálást. A paraszti tömegeknek a teljes kollektivizálásra való áttérése tehát a kulákság ellen folytatott elszánt harccal járt együtt. A parasztok követelték, hogy a szovjethatalom szervei teljesen sajátítsák ki a kulákokat és űzzék el őket falvaik területéről.

A szovjethatalom teljes erővel támogatta a szegény- és a középparasztoknak a kulákság ellen vívott harcát, s feloldotta a „kuláktalanításra” vonatkozó tilalmat. A teljes kollektivizálás vidékein a szovjethatalom feljogosította helyi szerveit arra, hogy a kulákokat állandó lakhelyüktől messze eső vidékekre telepítsék át, elkobozzák tőlük és a kolhozok tulajdonába adják összes termelési eszközeiket (jószágot, gépeket és más felszereléseket). A kulákokat teljesen kisajátították. A kuláksággal szemben ezek voltak az egyedül helyes rendszabályok. Megfeleltek a szocialista építés érdekeinek, biztosították a kolhozmozgalom sikerét, a kolhozok megszilárdulását.

A kolhozrendszer megteremtésében és megszilárdításában fontos szerep jutott a gép- és traktorállomásoknak. Az első gépállomást 1928-ban az Odessza területi Sevcsenko-szovhoz szervezte. A gépállomás munkájának pozitív tapasztalatai alapján a párt Központi Bizottsága 1929 júniusában célszerűnek tartotta a gép- és traktorállomások országos szervező és irányító központjának, a Traktorközpontnak (Traktorocentr) a létrehozását. Nagyon elterjedtek 1929-ben a traktoroszlopok is, amelyeket a mezőgazdasági szövetkezeti szervek és a kolhozegyesülések hoztak létre. A gyakorlat azonban azt sugallta, hogy a traktorokat és az egyéb mezőgazdasági gépeket célszerű az állam tulajdonában tartani. A fiatal kolhozoknak akkor még nem volt pénzük arra, hogy traktorokat és egyéb gépeket vásároljanak, nem voltak műszaki szakembereik.

Mindezt tekintetbe véve, a szovjet állam magára vállalta a kolhozok gépekkel való kiszolgálását, a gépesítési szakemberek képzését. Fontos volt ennek a politikai vonatkozása is. A gép- és

traktorállomások révén érvényesült a szovjet állam hatása a mezőgazdaság szocialista fejlődésére. A gép- és traktorállomás eszköz volt arra, hogy a kolhozparasztnak sokmillió tömegeit a kollektívizmus szellemében neveljék.

Tehát a párt már a nagyarányú kolhozépítés legelején felvázolta a munkásosztályt és a dolgozó parasztságot a kolhozrendszer győzelméért folytatott harc konkrét tervével. A Központi Bizottság határozata leszögezte, hogy a parasztnak termelési szövetkezésének fő formája a mezőgazdasági artel, hogy a kulákságot mint osztályt likvidálni kell a teljes kollektívizálás alapján, hogy az állami gép- és traktorállomásoknak fontos szerepük van a mezőgazdaság szocialista átépítésében, s ezzel tovább fejlesztette a lenini szövetkezeti tervet, a marxista-leninista elméletet.

Az SZK(b)P Központi Bizottságának 1930. január 5-i határozata után a pártszervezetek fokozták a kollektívizálás terén végzett munkájukat. A falusi kommunisták elsőként léptek be a kolhozokba, magukkal ragadva a szegény- és a középparasztnak. 1930 tavaszára a mezőgazdasággal foglalkozó falusi kommunistáknak csaknem háromnegyed része belépett a kolhozba.

A párt kiadta a jelszót: „Szovjetek – arccal a kolhozok felé!”. A szovjetek a párt új falusi politikájának végrehajtói lettek. Nagy szerepe volt a több mint 70 000 falusi szovjetnek. Ezek csaknem 4 millió szegény- és középparaszti aktivistát tömörítettek. A falusi aktivisták a kolhozmozgalom kezdeményezőinek szerepét töltötték be.

A párt támogatta a városi munkásoknak azt az egyre erőteljesebben jelentkező törekvését, hogy részt vegyenek a kollektívizálásban. 1930-ban a szakszervezetek 180 000 munkásbrigádot küldtek falura kolhozok szervezésére és a gépek javítása céljából. Különösen fontos szerepet töltöttek be a „huszonötezrek”, azok az élenjáró munkások, akik 1930 elején a párt felhívására az üzemi párt- és szakszervezeteknek, a gyárak kollektíváinak küldötteiként a kolhozokba mentek dolgozni. A „huszonötezrek” mintegy 70 százaléka párttag volt.

A pártot tevékenyen segítette a Komszomol. 1930 tavaszára a falusi komszomolistáknak mintegy a fele (550 000) belépett a kolhozba. A Komszomol falun a kolhozifjúság szervezete lett.

1930 januárja és februárja a kolhozok rohamos fejlődésének hónapjai voltak. Február 20-ig mintegy 14 millió parasztgazdaság, vagyis a parasztgazdaságoknak csaknem 60 százaléka egye-

sült kolhozokban. A kollektivizálás jóval meghaladta a Központi Bizottság januári határozatában kitűzött szintet. De ez idő tájt a kolhozépítésben a sikerek mellett súlyos hibák is mutatkoztak.

Lenin többször hangsúlyozta, hogy a parasztságnak az egyéni, magángazdaságról a kollektív gazdaságra való átvezetése a szocialista építés legnehezebb, legbonyolultabb feladata. Lenin ismételten felemelte intő szavát, hogy semmi esetre sem szabad a kolhozok alakítása során erőszakot alkalmazni a paraszttal, különösen a középparaszttal szemben, hogy rendkívül óvatosan kell eljárni ebben a kérdésben, szem előtt tartva azt, hogy a paraszt ragaszkodik gazdaságához. Az OK(b)P VIII. kongresszusának „A középparasztsághoz való viszonyról” című határozatában Lenin kiemelte: „A túlságosan nagy sietség ezen a téren káros, mert csak erősítheti a középparasztság előítéleteit az újításokkal szemben.” (Az SZKP ... határozatai. I. rész. 520. old.) Annak idején Engels is hangoztatta, hogy túrhetetlen a sietség.

1930 elején a kollektivizálás gyakorlata azt mutatta, hogy Lenin fontos útmutatásait sok esetben nem tartották szem előtt.

Mindenekelőtt megsértették az *önkéntesség* lenini elvét. A lelkiismeretes szervező és felvilágosító munkát durva adminisztratív intézkedésekkel cserélték fel. A parasztokat gyakran „kuláktalanítással”, választójoguktól való megfosztással és egybekkel fenyegették, s így kényszerítették be a kolhozokba. Egyes vidékeken a „kuláktalanítottak” részaránya elérte a 15 százalékot, a választójoguktól megfosztottaké pedig a 15–20 százalékot.

Megsértették a pártnak azt az irányelvét, hogy a mezőgazdasági artel a kolhozépítés *alapvető formája*. Sok helyütt, főleg Ukrajnában és Szibériában kommunákat szerveztek, társadalmasították az egész állatállományt, beleértve az aprójószágot és a baromfit is.

Megsértették azt az elvet, hogy figyelembe kell venni az ország különböző vidékeinek *különböző feltételeit*. A kollektivizálásra kevésbé felkészült nemzetiségi vidékek és az Oroszországi Föderáció több területe az élenjáró vidékek példáját akarták követni. Például a Központi Feketeföld-területi és a Moszkva területi pártbizottság azt tűzte célul a kommunisták elé, hogy 1930 tavaszán fejezzék be a kollektivizálást, jöllehet, a párt Központi Bizottságának határozata értelmében a Központi Feketeföld-területnek két teljes esztendő, Moszkva területnek pedig három

esztendő állt rendelkezésére. A nemzetiségi vidékek – az Észak-Kaukázus, a Kaukázusontól, Közép-Ázsia, Kazahsztán – párt-szervezetei sem akartak elmaradni.

Mindez elégedetlenséget keltett a parasztokban, különösen a középparasztokban.

Ezeket a hibákat elsősorban a több millió parasztgazdaság kollektivizálásával kapcsolatos nehézségek okozták. Ezt a feladatot a történelemben először a Szovjetunióban oldották meg az országon belül folyó heves osztályharc közepette és az ellen-séges kapitalista környezetben.

Érezte hatását, hogy a párt káderei nem voltak egészen tisztában a párt új falusi osztálypolitikájával. Az új jelszó a kulákságnak mint osztálynak a likvidálása a teljes kollektivizálás alapján – nagy fordulatot jelentett a párt politikájában. A múlt-ban a párt minden nagy fordulatnál meghatározta az új irány-vonalat, megmagyarázta kongresszusokon, konferenciákon vagy a Központi Bizottság plénumain. És a párt vezetői, valamennyi kommunista, miután tisztázták a párt politikájának lényegét, úgy hajtották végre, hogy teljesen értették. A tömegméretű kolhozmozgalom kezdetén ezt a rendet nem tartották meg. Az új jelszót Sztálin 1929 végén, a marxista agrárszakemberek konfe-renciáján adta ki, és néhány nap múlva megerősítette a Köz-ponti Bizottság januári határozata. Még a Központi Bizottság plénumát sem hívták össze, hogy megindokolják és megmagya-rázzák az új jelszót. A kollektivizálással foglalkozó helyi párt-szervezetek és pártfunkcionáriusok nem értették meg rögtön az új falusi politika lényegét. Sokan úgy értelmezték, hogy adminisztratív intézkedéseket kell tenni, és a „kuláktalanítást” nem a teljes kollektivizálás alapján végezték, hanem még a kolhozok szervezése előtt, s a „kuláktalanítással” fenyegetőzve kényszerít-tették a parasztokat, hogy lépjenek be a kolhozba.

Érezte hatását, hogy egyesek megszádltek a kolhozmozga-lom első sikereitől, hogy felülről bizonyos nyomást gyakoroltak rájuk, és hajsza indult a magas kollektivizálási százalékért. Arra is volt példa, hogy a vezetés elmaradt a kollektivizálás lendülete mögött. A kollektivizálásban a legfontosabb a paraszti termelési eszközök társadalmasítása volt, ámde a tömeges kolhozmozga-lom kezdetén nem fordítottak megfelelő figyelmet erre a fontos kérdésre. A mezőgazdasági artel minta-alapszabályzata csak feb-ruár 6-án jelent meg, de ez sem tisztázott mindent. A minta-

alapszabályzat nem tért ki a kolhozparasztok háztáji gazdaságára, nem magyarázta meg, mi a teendő az állatállomány társadalmasítását illetően azokban a gazdaságokban, amelyekben csak egy tehén van, kell-e társadalmasítani a juhot, kecskét, sertést, baromfit.

A kolhozépítésben elkövetett hibákat kihasználták a szovjethatalom ellenségei, elsősorban a kulákok. Mozgolódní kezdtek a volt fehérgárdisták, eszerek és más, addig meghúzódo szovjetellenes elemek. Az ellenség ravaszul és alattomosan dolgozott. A provokációktól a kommunistákkal és a falusi aktivistákkal való brutális leszámolásig mindent latba vetettek. Az osztályellenség arra bujtogatta a parasztokat, hogy mielőtt belépnek a kolhozba, vágják le az állatokat, mert a kolhozban úgyis elveszik minden jószágukat. Sok paraszt felült a kulákp provokációnak, s levágta teheneit, sertéseit, juhait, szárnyasait. Az 1929–1930-as gazdasági évben az ország szarvasmarha állománya 14,6 millió darabbal, a sertésállomány egyharmadával, a juhok és a kecskék száma egynegyedével csökkent. Ezeket az állatokat főként 1930 februárjában és márciusában pusztították el. Az állattenyésztést olyan súlyos kár érte, hogy hosszú ideig nem tudott talpra állni.

A szovjethatalom ellenségei arra számítottak, hogy a kolhozépítésben elkövetett hibák és túlkapások felbőszítik a parasztokat és tömeges szovjetellenes zendülıésekre fogják késztetni őket. Abban reménykedtek, hogy sikerül kihasználniuk a középparasztok egy részének ideiglenes elégedetlenségét és sikerül magukkal ragadniuk őket. Egyes esetekben valóban sikerült szovjetellenes akciókat kiprovokálniuk.

A kolhozmozgalom nehézségeit itt-ott a jobboldali opportunis-ták is igyekeztek kihasználni. Azon fáradoztak, hogy lejárássák a pártnak a kollektivizálás terén végzett egész munkáját.

A kolhozépítésben elkövetett hibák nagy kárt okoztak a kolhozmozgalomnak, az egész szocialista építés ügyének. Ezek a hibák azzal a veszéllyel jártak, hogy felbomlik a munkásosztálynak a parasztság zömével kötött szövetsége, hogy megrendül a proletárdiktatúra.

Ebben az időben megfeszített erővel dolgozott a párt Központi Bizottsága, amely a kolhozmozgalom politikai és szervezeti irányításának vezérkara volt. Megszakítás nélkül működtek a Központi Bizottság által létesített és a kolhozépítés különböző kér-

déseivel foglalkozó bizottságok. A Központi Bizottság Politikai Irodájának több tagja vidékre utazott. A köztársasági, területi pártszervek vezetői rendszeresen tájékoztatták a Központi Bizottságot a kollektivizálás menetéről, értékes javaslatokat tettek. A Központi Bizottság kollektív bölcsessége, határozottsága és rugalmassága révén kiküszöbölték a kollektivizálásban elkövetett hibákat.

Február közepén a Központi Bizottság tanácskozássra hívta össze a nemzetiségi vidékek pártszervezeteinek vezetőit. Határozat született arról, hogyan kell végrehajtani a kollektivizálást a Kaukázusontúl, Közép-Ázsia nemzeti köztársaságaiban és az OSZFSZK nemzetiségi vidékein. A Központi Bizottság figyelmeztette a pártszervezeteket, hogy ezeken a vidékeken ne vegyék át a kollektivizálásra felkészültebb vidékeken alkalmazott formákat és módszereket. Azt javasolta, hogy a fő figyelmet fordítsák a kollektivizálás előkészítésére, s tartsák szem előtt ezeknek a vidékeknek a nemzeti és gazdasági sajátosságait.

Február második felében, amikor az ország számos vidékén a paraszti tömegek elégedetlenségének veszélyes jelei mutatkoztak, a párt Központi Bizottsága nyomban lépéseket tett a hibák kijavítására.

1930 februárjának utolsó napjaiban a Központi Bizottság tanácskozássra hívta össze az OSZFSZK és Ukrajna több tartományi és területi pártszervezetének vezetőit, akik megvitatták a kollektivizálás kérdéseit. Felszólaltak a tanácskozáson M. I. Kalinyin, G. K. Ordzonikidze és a Központi Bizottság Politikai Irodájának más tagjai, akik az egyes köztársaságokban, tartományokban és területeken tett körútjukról tértek vissza. A felszólalók rámutattak arra, hogy nincs egyértelmű irányelv a társadalmasítás kérdésében, bírálták azokat az útmutatásokat, melyek a kollektivizálás ütemének fokozását szorgalmazták. Ez a tanácskozás fontos szerepet töltött be a kolhozépítésben elkövetett hibák kijavításában.

A tanácskozás eredményeként a párt Központi Bizottsága kiegészítette és módosította a mezőgazdasági artel minta-alapszabályzatát. Ezt az alapszabályzatot 1930. március 2-án közzétették a sajtóban. Az alapszabályzat tisztázta a termelési eszközök társadalmasításának kérdését. Ugyanazon a napon megjelent a sajtóban Sztálin „Akiknek a siker a fejükbe szállt” című cikke. Sztálin a cikket a Politikai Iroda megbízásából írta. A cikknek

nagy pozitív hatása volt. Megmagyarázta, milyen politikát követ a párt a kolhozépítésben, hangsúlyozta az önkéntességet, elítélte a kényszerítő adminisztratív intézkedéseket. A középparaszti tömegek elégedetten fogadták. A cikk a kolhozépítésben elkövetett hibák és túlkapások kijavításának útjára irányította a párt kádereit. A hibák fentebb említett okait azonban nem tárta fel maradéktalanul, a fő felelősséget a helyi funkcionáriusokra hárította.

Ugyanakkor a helyi pártszervezetek újabb nehézségekbe ütköztek: megkezdődött a parasztok tömeges kiáramlása a kolhozokból; a kulákok és ügynökeik megpróbálták lejártni a kolhozokat és magát a kollektivizálás politikáját. A kommunisták azonban nem ijedtek meg ezektől az újabb nehézségektől. A helyi pártszervezetek állhatatosak voltak, és sikerült gyorsan átcsoportosítaniuk soraikat. Tömörítették a kolhozokba belépő szegény- és középparaszti tömegeket, meghiúsították a kulákok kolhozellenes akcióit, a kolhozok megszilárdításán fáradoztak. A nyílt kolhozellenes akciók hulláma elcsendesedett, csökkent a parasztok kiáramlása a kolhozokból.

1930. március 14-én a Központi Bizottság határozatot hozott „A kolhozmozgalomban követett pártvonal eltorzításai ellen irányuló harcról”. Ez a határozat rámutat arra, hogy a pártvonalnak ezek az eltorzításai „a kolhozmozgalom további növekedésének fő akadályát és osztályellenségeink közvetlen támogatását jelentik”. (Az SZKP... határozatai. II. rész. 774. old.) A Központi Bizottság kötelezte a pártszervezeteket, hogy szüntessék meg a kollektivizálás erőszakos módszereinek alkalmazását, ugyanakkor továbbra is lankadatlanul munkálkodjanak azon, hogy a parasztokat az önkéntesség alapján bevonják a kolhozokba; összpontosítsák figyelmüket a kolhozok szervezeti és gazdasági rendezésére, megszilárdítására.

A párt józanul mérlegelte a falun kialakult helyzetet, és megkezdte az elkövetett hibák felszámolását. A pártszervezetek erőlyesen hozzáláttak a falusi helyzet normalizálásához, és figyelmüket arra összpontosították, hogy az új kolhozok szervezetiileg és gazdaságilag a mezőgazdasági artel minta-alapszabályzatával összhangban épüljenek fel. A kolhozépítés során előfordult hibák és kudarcok nem rendítették meg a pártnak a lenini szövetkezeti terv helyességébe vetett hitét, nem térítették le a pártot a kollektivizálás útjáról. A párt megmagyarázta a paraszti

tömegeknek, hogy a kolhozok útja az egyetlen helyes út, melyen haladva a paraszt kiszabadul a kulákrabságból, a nyomorból, a sötétségből, hogy csak ez az út visz a szabad, boldog élethez.

A hibák határozott kijavítása megnyugvást keltett a paraszti tömegekben. A középparaszthoz való viszonyban ismét a helyes, lenini politika érvényesült. Meghiúsult az ellenségnek az a szándéka, hogy a középparaszt elégedetlenségét felhasználja a szovjethatalom ellen.

A párt több további intézkedést tett a kollektivizálásban elért sikerek megszilárdítására. Április 2-án a Központi Bizottság határozatot hozott „A kolhozok kedvezményeiről”. A kolhozoikat és a kolhozparasztokat két évre felmentették a jóság utáni adózás alól. A kolhozok 61 millió pud kamatmentes vetőmagkölcsönt kaptak az állami alapból. Rohamos ütemben megteremtették a szocialista mezőgazdaság anyagi-technikai bázisát. 1930 júniusában üzembe helyezték a Dzerzsinszkijről elnevezett traktorgyárat és a rosztovi mezőgazdasági gépgyárat. A zaporozsjei aratógépgyárban megkezdték a kombájnok gyártását. Nagyon sok más mezőgazdasági gépgyárat is építettek vagy újjáalakítottak. A kolhozokat 1930 tavaszáig 158 gépállomás, 1931 nyarán pedig 1228 gépállomás szolgálta ki. Ezek a gépállomások több mint 62 000 traktorral rendelkeztek.

A párt kiküszöbölte a kolhozépítésben elkövetett hibákat, és megszilárdította a kollektivizálásban elért eredményeket. Igaz, hogy széthullottak a mesterségesen létrehozott papiros kolhozok; kivált a kolhozokból a parasztság ingadozó része. Csökkent a kollektivizálás százaléka, kevesebb lett a kolhoz. Ez azonban nem csökkentette annak a történelmi fordulatnak a jelentőségét, amelyet a szovjet parasztság a szocializmus felé tett. Azok az állhatatos paraszti tömegek, amelyek szilárdan meggyőződtek a párt és a szovjethatalom politikájának helyességéről, bent maradtak a kolhozokban. 1930. július 1-én az országban mintegy 86 000 kolhoz működött. 6 millió parasztgazdaság, a parasztgazdaságok közel egynegyed része (23,6 százalék) végérvényesen a kollektív gazdálkodás útjára lépett.

A párt a tömeges kolhozmozgalom kibontakoztatásával párhuzamosan fáradhatatlanul folytatta az ország iparosítását. 1930-ban a népgazdaság egész termelésében az ország történetében először jutott túlsúlyba az ipar a mezőgazdasággal szemben (értékben kifejezve). A szocialista iparnak és falun a kolhozok-

nak a gyors növekedése kiszélesítette a kapitalista elemek elleni támadás frontját. 1929-ig főleg a városban – az iparban és a kereskedelemben – folyt a kapitalista elemek ellen komoly támadás. A mezőgazdaság szinte egyáltalán nem volt társadalmasítva. Minthogy a parasztság zöme a kollektív gazdálkodás útjára tért, a kapitalista elemek elleni támadás általános jellegűvé vált, az egész fronton kibontakozott – városban és falun egyaránt.

Ilyen helyzetben folyt le 1930. június 26-a és július 13-a között a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának XVI. kongresszusa, amely mint *a szocializmus általánosan kibontakozó támadásának kongresszusa* vonult be a történelembe.

A kongresszus küldöttei több mint 1 260 000 párttagot és közel 712 000 tagjelöltet képviseltek. A XV. és a XVI. kongresszus közötti időszakban több mint 600 000 munkást vettek fel a pártba. A gyári munkások a párt egész létszámának mintegy a felét alkották. A kongresszus meghallgatta és megvitatta a Központi Bizottság, a Központi Ellenőrző Bizottság beszámolóját és az SZK(b)P-t a Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottságában képviselő küldöttség beszámolóját; megtárgyalta az ipar ötéves tervének teljesítését, a kolhozmozgalom és a mezőgazdaság fellendülését, a szakszervezetekre a rekonstrukció időszakában váró feladatokat. Az előadók: Sztálin, Ordzsonikidze, Kujbisev, Jakovlev és Svernyik voltak.

A Központi Bizottság beszámolója megállapította, hogy a párt XV. kongresszusa óta eltelt évek a nemzetközi porondon a két ellentétes gazdasági rendszer – a szocialista és a kapitalista rendszer – nagy erőpróbájának éveit voltak. A szovjet gazdasági rendszer megmutatta óriási fölényét. A szovjet gazdasági rendszernek a kapitalista gazdasági rendszerrel szembeni fölénye a legszemléltetőbben a Szovjetunió szocialista iparának gyors ütemű fejlődésében mutatkozott meg. De a Szovjetunió még messze a vezető kapitalista országok mögött maradt az ipar fejlettségi színvonala tekintetében. 1929-ben a Szovjetunió az acéltermelésben (az Egyesült Államok, Anglia, Németország és Franciaország mögött) az ötödik helyen, a nyersvas- és a széntermelésben a hatodik, a villamosenergia-termelésben pedig a kilencedik helyen állt.

Különösen tűrhetetlen volt a Szovjetunió elmaradása a vas-kohászatban 1929-ben a Szovjetunióban 4 millió tonna nyers-

vasat termeltek, míg az Egyesült Államok nyersvastermelése körülbelül 43 millió, Németorszáé 13,3 millió, Franciaorszáé 10,3 millió, Angliáé 7,7 millió tonna volt. A vaskohászat elmaradása fékezte a népgazdaság fejlődését – külföldről kellett nyersvasat vásárolni. A szocializmus felépítése, a Szovjetunió gazdasági függetlenségének biztosítása és az ország technikai és gazdasági elmaradottságának leküzdése érdekében okvetlenül sokkal gyorsabb ütemben kellett fejleszteni a kohászatot.

A XVI. kongresszus elhatározta, hogy összpontosítja a párt erőfeszítéseit a nehézipar erőteljes fejlesztésére, a vaskohászat fejlesztési ütemének gyorsítására, s kimondta, hogy a közeljövőben keleten létre kell hozni a második szén- és kohászati bázist, az urál-kuznyeckai kombinátot. A kongresszus ráirányította a párt figyelmét a közlekedés fejlesztésére és rekonstrukciójára, mivel a közlekedés a népgazdaság szűk keresztmetszétévé vált. Fontos helyet foglalt el a kongresszus határozataiban a könnyűipar fejlesztése, a mezőgazdaság nagyarányú gépesítése és traktorosítása, az állattenyésztés helyreállítása és fejlesztése. Hangsúlyozta a kongresszus a vezető gazdasági és műszaki káderek képzésének döntő jelentőségét.

Az ország szocialista iparosításának gyors üteme elsősorban azért volt lehetséges, mert a párt megszervezte a széles körű szocialista versenyt. Több mint 2 millió munkás vett részt a szocialista munkaversenyben, több mint 1 millió munkás volt tagja az élmunkásbrigádoknak. A munkásosztály küzdött a szocialista iparosítás ütemének meggyorsításáért. A verseny a „Négy év alatt teljesítjük az ötéves tervet!” jelszóval bontakozott ki. A kongresszus megbizta a Központi Bizottságot, „hogy továbbra is biztosítsa a szocialista építés *harcos bolsevik ütemét*, érje el, hogy az *ötéves tervet valóban négy év alatt teljesítsék...*” (Az SZKP... határozatai. III. rész. 22. old.)

A kongresszus, növelve a szakszervezetek szerepét a gazdasági építésben, fő feladatul a szocialista verseny szervezését tűzte eléjük. A kongresszus felhívta a szakszervezeteket, hogy javítsák a vállalatoknál a termelési értekezletek munkáját, fordítsanak nagyobb figyelmet a szakmunkásképzésre, segítsék elő az élenjáró munkások és szakemberek vezető gazdasági munkára való kiemelését, harcoljanak a maradiság és a bürokratizmus ellen, amely fékezi a munkások kezdeményező készségének fejlődését.

A XVI. kongresszus hangsúlyozta, milyen nagy jelentősége van a szocializmus győzelme szempontjából a tömeges kolhozmozgalomnak. A kongresszus határozata megállapítja:

„A földbirtokosok földjének elkobzása az Októberi Szocialista Forradalom *első* lépése volt a faluban; a kolhozokra való áttérés a *második*, mégghozzá döntő lépés, amely rendkívül fontos szakaszt jelent azon a téren, hogy a Szovjetunióban lerakjuk a szocialista társadalom fundamentumát.” (Ugyanott, 66. old.)

1930 nyarán a legfontosabb gabonatermelő vidékeken a kollektivizálás a parasztgazdaságok 40–50 százalékára terjedt ki. A kolhozok vetésterülete 36 millió hektár volt. A kolhozok az árugabonának több mint a felét adhatták. A Szovjetunió mezőgazdaságának sorsát ettől fogva nem az egyéni parasztgazdaságok, hanem a kolhozok és a szovhozok döntötték el.

Változott a Szovjetunió népgazdaságában az egyes gazdasági szektorok aránya is. A szocialista termelési viszonyok, amelyek addig szinte kizárólag a szocialista iparra támaszkodtak, most már a mezőgazdaság gyorsan növekvő szocialista szektorára is kezdtek támaszkodni. Új módon vetődött fel a szovjethatalom falusi támaszának kérdése. A teljes kollektivizálás kezdetéig a szovjethatalom falun a szegényparasztságra támaszkodott; a középparaszt szövetségese volt a munkásosztálynak. Most a teljes kollektivizálás vidékein – mint a XVI. kongresszus erre rámutatott – az egész kolhozparasztság *„a szovjethatalom tényleges és megbízható támaszát”* alkotja. (Ugyanott, 56. old.)

Már voltak bizonyos sikerek a kultúrforradalom terén is. A kongresszus azonban nem tartotta kielégítőnek a kulturális építőmunka ütemét, és soron levő feladatként a kötelező általános elemi iskolai oktatás bevezetését és az írástudatlanság felszámolását jelölte meg.

A kongresszus megállapította, hogy a párt a szocialista építésben elért óriási eredményeket annak köszönheti, hogy határozottan érvényt szerzett irányvonalának, és erélyes harcot vívott a trockizmus és a jobboldali elhajlás ellen. A kongresszus leszögezte, hogy *a trockizmus teljes egészében ellenforradalmi, mensevik álláspontra süllyedt*. A szocializmus frontális támadásának időszakában a pártban a fő veszélyt a jobboldali elhajlás jelentette, amely objektíve a kulákság ügynöksége volt a pártban. A kongresszus megerősítette a Központi Bizottság 1929 novemberi plenumának határozatát, mely szerint *a jobboldali el-*

lenzék nézetei összeférhetetlenek a párthoz való tartozással. A kongresszus felhívta a párt figyelmét arra is, hogy harcoljon a nemzeti kérdésben tapasztalható elhajlások ellen, nevezetesen a nagyhatalmi sovinizmus mint fő veszély ellen és a helyi nacionalizmus ellen.

A kongresszus felszólított minden kommunistát, hogy óvja a párt sorainak egységét, és felhívta a Központi Bizottság figyelmét arra, hogy a jövőben is „kíméletlenül vissza kell vernie a párt vasfegyelmének és a lenini párt egységének megingatására és aláásására irányuló minden kísérletet”. (Ugyanott, 22. old.)

A XVI. pártkongresszus kimondta, hogy az új, modern technika alapján újjá kell szervezni a népgazdaság valamennyi ágát. Ez az újjászervezés biztosította az ország évszázados elmaradottságának felszámolását, gazdasági függetlenségének megszilárdítását, a szocializmus anyagi-technikai bázisának megteremtését és a Szovjetunió védelmi képességének fokozását. Lehetővé tette a szovjetországnak, hogy technikai és gazdasági tekintetben történelmileg igen rövid idő alatt utolérje és túlszárnyalja a fejlett kapitalista országokat.

A technika újjáalakítása fontos feltétele volt a szocializmus sikeres frontális támadásának. Megkönnyítette a mezőgazdaság régi társadalmi és gazdasági rendszerének átépítését, a mezőgazdaság kollektivizálását és a kapitalizmus gyökereinek kiirtását a Szovjetunió gazdaságából.

A népgazdaság technikai bázisának újjáalakítása a termelés szocialista megszervezésével együtt lehetőséget nyújtott az ország termelőerőinek még gyorsabb fejlesztéséhez, a munka termelékenységének emeléséhez, a termelés növeléséhez és a dolgozók életének megjavításához.

3. A párt szervező és politikai munkája a szocializmus frontális támadásának időszakában

A XVI. kongresszus határozataival felvértezett párt továbbfejlesztette a szocializmus támadását az egész fronton. A legfontosabb a szocialista építés ütemének meggyorsítása volt.

Az első ötéves terv az új építés ötéves terve volt. A Szovjetunió hatalmas területén százával épültek a nagyüzemek, bányák, erőművek. Új városok és munkástelepülések nőttek ki a földből.

Vasúti fővonalak épültek. Ezer meg ezer kolhoz, szovhoz, gép-állomás létesült. Mindenütt iskolák, klubok, kórházak épültek. Az első ötéves terv éveiben *naponta* átlag egy iparvállalatot helyeztek üzembe, két szovhoz, egy-két gépállomás, körülbelül 115 kolhoz alakult. Rendkívüli építés volt ez. Szocialista típusú vállalatok épültek. Minden új üzem, kolhoz, gépállomás egy-egy újabb bástyája volt a szocializmusnak.

Az új ipari építkezésnek és a mezőgazdaság szocialista átalakításának gigantikus méretei megkövetelték a párttól politikai és szervező munkája színvonalának emelését. A pártnak meg kellett szerveznie országos viszonylatban több 10 millió ember alkotó tevékenységét, mégpedig minden egyes építkezésen, minden egyes üzemben, minden egyes kolhozban. Ki kellett dolgozni a szocialista építés gyakorlati vezetésének új formáit és módszereit, a proletárdiktatúra minden láncszemét közelebb kellett vinni a tömegekhez, a termeléshez. A párt nagyon jól emlékezett Leninnek arra az útmutatására, hogy a szervezési munka fontos, nagy a jelentősége a szocializmus győzelme szempontjából.

A párt a szocializmus frontális támadásával összefüggő feladatoknak megfelelően átrendezte sorait.

A párt gyors növekedése folytán a nagyüzemi pártsejtek sok-ezres kollektívává duzzadtak. 1930–1932-ben minden olyan vállalatnál, ahol legalább 500 párttag volt, pártbizottságot, műhelysejteket és a brigádokban pártcsoportokat szerveztek. Az üzemi pártszervezetek több figyelmet fordítottak a termelésre, növekedett befolyásuk a munkástömegekre. A pártsejtek jobb irányítása céljából a több mint 50 000 lakosú városokban városi pártbizottságokat alakítottak.

Átszervezték a falusi pártszervezeteket is. 1930 nyarán mintegy 30 000 falusi pártsejt volt több mint 400 000 párttaggal. Ezeknek csaknem kétharmada területiális pártsejtekhez tartozott. A teljes kollektivizálás vidékein a kolhozparaszt párttagokat a területiális pártsejtekből átigazolták a kolhozsejtekre. Ezek a sejtek a falusi pártmunka támaszpontjai lettek. Nem sokkal a kongresszus után a körzetek megszűntek, a kerületeket pedig, melyek a falusi szocialista építés legfontosabb láncszemeivé váltak, megerősítették. Ez az átszervezés sokkal rugalmasabbá és operatívabbá tette a pártszerveket, amelyek közelebb kerültek a kolhozokhoz és a paraszti tömegekhez.

A párt arra törekedett, hogy fokozza a szovjetszervek szervező szerepét, pontosabbá és operatívabbá tegye az államapparátus valamennyi láncszemének munkáját. Kibontakozott a szovjetintézmények munkájában tapasztalható hibák bírálata és az önbírálat. megkezdődött az államapparátus megtisztítása. A szovjetapparátus vezető posztjaira több ezer élenjáró munkást emeltek ki az üzemekből. Az államapparátus munkájának megjavításában nagy munkát végzett az egyesített Központi Ellenőrző Bizottság és Munkás-Paraszt Felügyelet, valamint ennek helyi szervei. A XVI. pártkongresszus után a Központi Ellenőrző Bizottság elnökévé és a Szovjetunió Munkás-Paraszt Felügyeletének népbiztosává A. A. Andrejevet nevezték ki.

Hogy a gazdasági vezetést közelebb vigyék a vállalatokhoz és fokozott figyelmet fordíthassanak a legfontosabb népgazdasági ágak fejlesztésére, kisebb népbiztosságokra osztottak fel egyes népbiztosságokat. A Legfelsőbb Népgazdasági Tanácsból három népbiztosságot szerveztek – Nehézipari, Könnyűipari és Faipari Népbiztosságot. A gazdasági építés döntő szakaszainak élére a párt kiváló vezetőket állított: V. V. Kujbisev lett a Szovjetunió Állami Tervbizottságának elnöke, G. K. Ordzsonikidze a Szovjetunió nehézipari népbiztosa, A. I. Mikojan pedig a Szovjetunió közellátási népbiztosa.

Átszervezték a szakszervezeteket. A párt igyekezett elérni, hogy a szakszervezetek aktívan részt vegyenek a szocialista építésben. A szakszervezetek megtisztították vezető szerveiket a jobboldali kapituláns elemektől. A párt Központi Bizottsága megerősítette a Szovjetunió Központi Szakszervezeti Tanácsának vezetőségét. Első titkárává N. M. Svernyiket választották. A párt Központi Bizottságának kezdeményezésére a szakszervezeteket kisebb szakszervezetekre osztották fel. A szakszervezetek ettől fogva alaposabban tanulmányozták az egyes iparágakat, konkrétabb formában vezették az alapszervezeteket, jobban kiéleltették a munkástömegek igényeit.

A párt szervező munkája elsősorban az ipari építkezések ütemének meggyorsítására irányult. A párt a legjobb kádereit és a munkásosztály legjobb erőit küldte a dnyeperi vízi erőmű, a magnyitogorszki és a kuznyeck-i kohókombinát, a bereznyiki és a nyevszki vegyikombinát, az Urál Nehézgépgyár (Uralmas), a novokramatorszki gépgyár, a cseljabinszki és a harkovi traktorgyár, a moszkvai és a gorkiji autógyár, a szarátovi kombájngyár

stb. építésére. A párt Központi Bizottsága folyamatosan irányította a nagyüzemek építését, állhatatosan törekedett arra, hogy mind kezdje meg működését a kitűzött határidőre. Az új építkezések – főleg a moszkvai, uráli, nyugat-szibériai, ukrainai, kazahsztáni, gorkiji, szarátovi építkezések – a helyi pártszervezetek figyelmének központjában voltak. Az új építkezéseken óriási munkát végeztek a pártsejtek. Szervezték az ország minden részéből, főleg faluról érkező építőket, összekovácsolták a fiatal munkáskollektívákat, igyekeztek összehangolni munkájukat.

A szocialista építés gyors ütemének biztosítását szolgálta a pártnak a tömegek között végzett politikai munkája. A párt megmagyarázta, hogy okvetlenül meg kell gyorsítani a szocialista iparosítás ütemét, de nem titkolta el a nép előtt a nehézségeket sem. A párt növelte a munkások és a műszaki dolgozók politikai öntudatát, fejlesztette aktivitásukat, mozgósította őket a szocialista építés nehézségeinek leküzdésére és az ötéves terv határidő előtti teljesítésére.

A gigantikus építkezés körülményei között bele kellett törődni a sok nélkülözésbe és kényelmetlenségbe. Az ország még szegény volt. Kevés volt a ruha, cipő, és hiány volt sok más közszükségleti cikkben is. Az építkezéseken a munkások sátrakban és barakkokban laktak. Az élelmiszereket és az iparcikkek egy részét jegyre adták. Ezek a nehézségek elsősorban a munkásosztályt sújtották, de a munkások megértették, hogy az ellenséges kapitalista környezetben csakis így tehetik országukat erős ipari hatalommá. Tudták, hogy az ipar megteremtéséhez áldozatokra és szigorú takarékosagra van szükség. A munkások mindent megvontak maguktól, szorosabbra húzták a nadrágszíjat, s példátlan munkahőstetteket vittek véghez. A munkásosztály, a dolgozó tömegek szilárdan meg voltak győződve arról, hogy a Szovjetunióban győzni fog a szocializmus, hogy a párt helyes politikát folytat. Tántoríthatatlanul haladtak céljuk felé. A munkásosztály lelkesedése óriási erkölcsi hatást gyakorolt a kolhozépítő dolgozó paraszti tömegekre. Különösen nagy volt a lelkesedés az ifjúság körében. A párt felhívására fiúk és leányok tízezrei mentek a Komszomol menetlevelével lakatlan területekre, az Urál, a Kuznyeck-medence, a Donyec-medence, Távol-Kelet és Közép-Ázsia új építkezéseire.

A XVI. pártkongresszus után az országban újult erővel bontakozott ki a szocialista verseny. Megváltozott az üzemek arcu-

lata és szokásos életritmusa. Az új építkezések, üzemek munkaversenyre hívták ki egymást; a gyárakban termelési szemléket tartottak; versenyeztek a legjobb műhely, a legjobb brigád címéért. A vállalatok és az új építkezések dicsőségtáblái egyre újabb élenjáró brigádok, élmunkások eredményeit hirdették. A munkaverseny új formái születtek. 1930 nyarán a leningrádi Karl Marx-gyár munkásai, miután megvitatták vállalatuknak az 1930–1931-es gazdasági évre vonatkozó ellenőrző számait, ellentervet terjesztettek elő. Az ellenterv-mozgalom hamarosan kiterjedt az üzemek többségére, s ezzel megteremtette a verseny kollektív formáinak alapjait. A mariupoli Iljics-gyár munkásai kezdeményezték a műszakonkénti ellentervezést. 1931 elején Leningrádban önelszámoló brigádok alakultak. 1932 tavaszán már 155 000 ilyen brigád dolgozott az országban.

A szocialista verseny fő formája az *élmunkásbrigád-mozgalom* volt. Ez a mozgalom a kommunista szombatok nagyszerű hagyományait folytatta és fejlesztette tovább. A brigádok élén a legtekintélyesebb és legenergikusabb munkások állottak, legtöbbször párttagok vagy komszomolisták. Sokan közülük munkaidő után munkásfakultáson vagy technikumban tanultak, szakképzettséget szereztek, s később művezetők, gyárigazgatók lettek.

A szocialista versenyt a pártszervezetek, a kommunisták és a komszomolisták szervezték. Az ötéves terv időszakában minden hatodik munkás tagja volt a pártnak. 1932 őszére a legnagyobb üzemek pártszervezetei végrehajtották a XVI. pártkongresszus direktíváját: csaknem minden párttagot és komszomolistát bevontak a versenybe. Növekedett a párttagok száma a legfontosabb műhelyekben és a döntő fontosságú munkaterületeken. Kommunisták szálltak le a bányákba, álltak a martinkemen-cékhez és a gépekhez, dolgoztak az új építkezések állványzatain. Munkahőstetteikkel lelkesítették a munkások egész tömegét.

Az első ötéves terv éveiben a szocialista építésben szerzett különleges érdemeikért mintegy 400 élmunkást tüntettek ki a Munka Vörös Zászlaja érdemrenddel, több mint 600 dolgozót pedig Lenin-renddel, amelyet a szovjet kormány 1930 áprilisában alapított. A munka hőseit az egész ország megismerte. A nép tisztelettel és megbecsüléssel vette körül őket. Az erkölcsi ösztönzés mellett fokozták a munkások anyagi érdekelttségét a munka termelékenységének növelésében. Tökéletesítették a

bérrendszert, illetve új bérezést vezettek be, amely magasabb bért biztosított a szakmunkásoknak és a nehéz munkát végzőknek.

1932 végén a munkásoknak csaknem kétharmada vett részt a versenyben. Bekapcsolódott a versenybe az értelmiség is. Az általános munkalendület jótékony hatást gyakorolt a régi műszaki értelmiség hangulatára is. A régi műszaki értelmiség túlnyomó többsége aktívan bekapcsolódott a szocialista építésbe. A gyári munkások példáját követték a kolhozparasztok, a szovhozok és a gépállomások dolgozói. A szocialista munkaverseny és élmunkásmozgalom *az egész népet átfogó mozgalommá nőtt*. A szovjet emberek ugyanolyan lelkesen és hőiesen dolgoztak a békés szocialista építés frontján, mint ahogyan a forradalom és a polgárháború napjaiban a szovjethatalomért küzdöttek.

A történelemben még nem volt példa a néptömegek ilyen mérvű építő tevékenységére. A munkások millióit ragadta magával az új építés pátosza. A munkások a termelékenység növeléséért küzdő tömegmozgalma lerövidítette az építkezések határidejét. A dnyeperi és a magnyitogorszki építkezéseken dolgozó élmunkásbrigádok világrekordokat állítottak fel a betonozásban. A dnyeperi vízi erőmű, a Dnyeprogesz első turbinájának szerelését a tervezett 90 nap helyett 36 nap alatt végezték el. A moszkvai autógyár szerelőműhelyében egy hónap alatt 1200 gépet szereltek össze.

Sorra helyezték üzembe az új ipari óriásokat. 1931-ben üzembe helyezték a harkovi traktorgyárat, a moszkvai autógyárat, az uráli rézolvasztó gyárat és az Urál Nehézgépgyár első részét. 1932 elején elkészült a gorkiji autógyár és a szarátovi kombájn-gyár. 1932 februárjában már vasat adott Magnyitogorszk első kohója, áprilisban pedig a Kuznyecki-medence első kohója. A magnyitogorszki és a kuznyecki kohókombinát első kohóinak üzembe helyezésével és a kuznyecki szénmedence egyidejű fejlesztésével lerakták a Szovjetunió keleti részén épülő új, hatalmas szén- és kohóipari bázis alapját.

Az ipari óriások körül nagyvárosok nőttek. Különösen gyorsan növekedett Magnyitogorszk és Novo-Kuznyeck. 1929 végén, amikor Szibériában lerakták az óriás kohókombinát alapjait, Vlagyimir Majakovszkij így írt a kuznyecki építkezéseken dolgozó emberekről:

Meglesz
az a város
a kerttel
s szép lesz,
tudom,
ragyogó,
mert
ilyen emberekkel
épít
a Szovjetunió!

És már harmadfél esztendővel az építkezés megkezdése után a lakatlan területen több mint 100 000 lakosú hatalmas város keletkezett, s a kohókombinát megkezdte a termelést. Az üzemeket és a várost a szovjet emberek építették. Építettek és tanultak. A tegnapi kubikosokból, betonozókból és szerelőkből olvasztárok és acélöntők lettek. Az építkezés vezetője I. P. Bargyin, a legkiválóbb mérnökök egyike, aki az Októberi Forradalom után a nép szolgálatába állt és a szovjet kohászat megteremtésének szentelte munkáját, akadémikus lett.

A szocializmus diadalmas előretörése a Szovjetunióban dühödt ellenállást váltott ki a szétvert kizsákmányoló osztályok maradványai és szekértolói körében. A kapitalista környezetből az ellenséges erők minden úton-módon támogatták őket, igyekeztek megghiúsítani az ötéves tervet. 1930–1931-ben három nagy ellenforradalmi szervezetet lepleztek le. Az „Iparpárt” a régi, burzsoá műszaki értelmiségnek ipari kártevással foglalkozó felső rétegét egyesítette. Az úgynevezett „Dolgozó Paraszt Párt”, amelynek központja a Földművelésügyi Népbiztosságban volt, a kulákság érdekeit fejezte ki, s meg akarta hiúsítani a kollektivizálást. Az „OSZDMP Szövetségi Irodája” nevezetű mensevik ellenforradalmi csoport az Állami Tervbizottságban, a Legfelsőbb Népgazdasági Tanácsban, az Állami Bankban és a Fogyasztási Szövetkezetek Központi Tanácsában garázdálkodott.

Ezeknek az ellenforradalmi szervezeteknek a résztvevőit nyilvános bírósági tárgyalásokon vonták felelősségre. A tárgyalásokon fény derült bűncselekményeikre. A kártevők kapcsolatban voltak külföldre szökött orosz kapitalistákkal és fehérgárdistákkal. Segítséget kaptak a tőkésállamoktól, kártevással és kémke-

déssel foglalkoztak, arra törekedtek, hogy megdöntsék a szov-jethatalmat és visszaállítsák a kapitalizmust.

Az ellenforradalmi csoportok bűnös tevékenysége haragra gerjesztette a népet. A szovjet emberek meggyőződtek róla, hogy az új társadalom építése ellen ádázul hadakozó ellenség-gel szemben a legnagyobb fokú éberségre és keménységre van szükség. A gyárakban és a kolhozokban számos gyűlés zajlott le, amelyeknek résztvevői követelték az árulók szigorú megbün-tetését. A proletárbiróság szigorúan és igazságosan büntette a nép leleplezett ellenségeit. A munkások, a kolhozparasztok és az értelmiségiek, válaszul a belső ellenforradalmi erők maradvá-nyainak és a nemzetközi imperializmusnak az aknamunkájára, még szorosabban tömörültek a Kommunista Párt köré, még in-kább fokozták termelési és politikai aktivitásukat.

A párt nagy munkát fejtett ki, hogy emelje a kommunisták ideológiai színvonalát. Fáradhatatlanul erősítette a pártfegyel-met, megtisztította sorait az oda nem való elemektől, megköve-telte a volt opportunistáktól, hogy aktívan vegyenek részt a szo-cialista építésben. A Központi Bizottság és a Központi Ellenőrző Bizottság szilárdan őrködött a párt egysége felett, határozottan elejét vette az opportunisták minden olyan kísérletének, hogy megingassák a pártfegyelmet, hogy fékezzék a szocialista épí-tést.

A Központi Bizottság és a Központi Ellenőrző Bizottság 1930 decemberi együttes plénuma Rikovit, a jobboldali ellenzék egyik vezetőjét, kizárta a Politikai Bizottság tagjai közül. Felmentet-ték a Népbiztosok Tanácsának elnöki tiszte alól is. A Népbizto-sok Tanácsának elnökévé V. M. Molotovot nevezték ki.

4. A párt harca a népgazdaság technikai újjáalakításáért.

A kolhozmozgalom terebélyesedése.

A kolhozok szervezeti és gazdasági megerősítése.

Az első ötéves terv eredményei

A szocializmus szovjetunióbeli győzelmének legfontosabb fel-tétele és a szocialista építés meggyorsításának legfőbb eszköze a népgazdaságnak a korszerű technika alapján való újjáalakítása volt.

„Csak amikor az országot villamosítottuk – mondotta Lenin –, amikor az ipart, a mezőgazdaságot és a közlekedésügyet a modern nagyipar technikai alapjára helyeztük, csak akkor győzünk majd véglegesen.” (Lenin Művei. 31. köt. 533. old.)

A XVI. pártkongresszus Lenin útmutatásai szerint járt el, amikor kitűzte azt a feladatot, hogy technikailag gyökeresen újjá kell alakítani a népgazdaság valamennyi ágát. Az újjáalakítás időszakában a technika döntő jelentőségűvé vált. A népgazdaság újjáalakítása, a géphiány megszüntetése csak igen fejlett gépipar alapján volt lehetséges.

A párt állhatatosan munkálkodott a gépgyártás megteremtésén; biztosította azt, hogy fejlődési ütemét tekintve a gépipar túlszárnyalja a többi iparágat. Különösen gyors ütemben fejlesztették a gépgyártás alapját, a szerszámgépgyártást, szerszámok és egyéb ipari berendezések gyártását. A régi szerszámgépgyárak rekonstrukciója és újak építése (moszkvai revolveresztergagyár, gorkiji marógépgyár) rohamos ütemben folyt. Rendkívül gyorsan nőtt az ipar gépparkja. Az első ötéves tervben több mint 50 000 fémforgácsoló szerszámgép készült. A szerszámgépgyártás fejlesztésében és az új ipari berendezések termelésében elért sikerek lehetővé tették az egész gépgyártás gyökeres technikai rekonstrukcióját és új ágainak – a nehézgépiparnak, a traktorgyártásnak, a kombájngyártásnak, a repülőgépgyártásnak – megteremtését. Az ipar technikai újjáalakításához széles körben felhasználták a külföldi korszerű technikát is.

A párt és a munkásosztály erőfeszítéseinek eredményeképpen a gépgyártás ötéves tervét három év alatt teljesítették. 1931-től a gépgyártás vezető helyet foglalt el az iparban. A gépgyártás és a fémfeldolgozó ipar össztermelése 1932-ben az 1928. évihez viszonyítva a négyszeresére, az 1913. évihez viszonyítva pedig hétszeresére növekedett. A Szovjetunió technikai szempontból a legfejlettebb országok közé került, s a gépgyártásban – az Egyesült Államok után – a második helyet foglalta el. A szovjet nép lényegében megoldotta a XIV. pártkongresszus által kitűzött feladatot, s a Szovjetuniót gépeket importáló országból gépeket és berendezéseket önállóan gyártó országgá változtatta. Óriási győzelem volt ez az iparosítás frontján. Létrejött a Szovjetunió népgazdaságának hatalmas technikai bázisa, amely biztosította a népgazdaság valamennyi ágának rekonstrukcióját.

Szilárd alapokat kapott mindenekelőtt maga az ipar. Fokozatosan valamennyi iparágat modern gépi berendezésekkel láttak el. Igen nagy jelentőségű volt a nehézipar megteremtése. 1931-ben megkezdődött a nagy teljesítményű gépek és nagyüzemi gépi berendezések gyártása az erőművek számára (elkészült az első 50 000 kilowattos turbina), a vaskohászat számára (felépült az első szovjet előnyújtósor), valamint a szénbányászat számára.

Megkezdődött a vasút rekonstrukciója. A vasúti közlekedés kérdését 1931-ben kétszer is (júniusban és októberben) megvitatta a párt Központi Bizottságának plénuma. A közlekedés rekonstrukciójában a döntő láncszemnek a vasutak villamosítását nyilvánították. 1932-ben megjelentek az első villanymozdonyok. Megkezdődött az Urál, a Donyec-medence és a Kuznyecki-medence vasútvonalainak villamosítása, a pályatestek újjáalakítása, a ki- és berakodás gépesítése. A gőzmozdony- és vagongyártás az ötéves terv során csaknem megkétszereződött.

Az építőiparnak új technikával való ellátása lehetővé tette, hogy hozzájárassanak a régi városok gyökeres újjáalakításához és meggyorsítsák az új városok építését. 1931 júniusában az SZK(b)P Központi Bizottságának plénuma megvitatta „A moszkvai városgazdálkodás és a Szovjetunió városgazdálkodásának fejlesztése” kérdését. Ezt a kérdést a párt először vetette fel ilyen széles alapokon. A plénum javasolta a moszkvai pártbizottságnak és a moszkvai szovjetnek, hogy készítsék el Moszkva rekonstrukciójának tudományosan megalapozott tervét, amely előírányozza a város helyes beépítését, az új lakóház- és középítkezéseket, nagy teljesítményű hőerőművek építését, földalatti villamosvasút és a Moszkva-Volga-csatorna építését. Nagy munkálatokat vettek tervbe Leningrád, Harkov, Baku, Gorkij, Dnyepropetrovszk, Don-Rosztov és más városok újjáalakításával kapcsolatban, továbbá tervbe vették új városok építését az Urálban, a Donyec-medencében, a Kuznyecki-medencében, a moszkvai medencében.

Gyökeres technikai újjáalakítás folyt a földművelésben. Az ötéves tervben a mezőgazdaság gépparkja 120 000 traktorral gyarapodott. Valóra vált Lenin álma, hogy a parasztok 100 000 traktort kapjanak. A mezőgazdaság technikai újjáalakításának, az évszázados elmaradottság leküzdésének legfontosabb tényezői a gépállomások, valamint a szovhozok voltak. 1932 végén már 2446 volt a gépállomások és 75 000 a traktoraik száma.

Most, amikor a népgazdaság valamennyi ágába csak úgy özönlött az új gépi felszerelés, egy másik nehézség merült fel: nagy hiány mutatkozott olyan emberekben, akik alkalmasak az új iparágak megszervezésére és a bonyolult technika irányítására. Az üzemeknek szükségük volt műszakilag képzett adminisztrációs és gazdasági káderekre, a korszerű tudomány és technika színvonalán álló mérnökökre és technikusokra, az új gépek kezelésében jártas szakmunkásokra. A párt először a Dzerzsinszkij Traktorgyárban találkozott ezekkel a nehézségekkel. A gyárat rekordidő - 11 hónap - alatt építették fel, a termelés megindításához viszont több mint egy évre volt szükség. A gyár számos mérnöke, technikusa és munkása nem tudott bánni az új gépekkel, nem tudott megfelelően dolgozni a futószalag-rendszerű termelés körülményei között.

Az új termelési ágak és az új technika elsajátításában mutatkozó lemaradás könnyen a szocialista építés fékjévé válhatott. A veszély elsősorban abban rejlett, hogy a kommunista gazdasági vezetők egy része lebecsülte a technika szerepét, és nem érezte, mennyire fontos, hogy bővítse műszaki ismereteit. Az ipar vezetői között sok kiemelt munkás akadt, aki jó szervező volt ugyan, de nem rendelkezett műszaki szakképzettséggel. Sokan továbbra is az újjáépítés időszakának gondolatvilágában éltek, nem értették meg, hogy az új körülmények között az ember nem vezethet nagy ipari vállalatot, ha nincs meg hozzá a szükséges műszaki felkészültsége. Az ilyen gazdasági vezetők a vállalatok műszaki vezetését igen gyakran átruházták a szakemberekre, maguknak csak az „általános” vezetést tartották meg. A felsőfokú képzettséggel rendelkező szakemberek között akkor jelentéktelen volt a párttagok száma. A műszaki káderek között még sok volt a régi szakember, s akadtak közöttük politikailag ingatag, sőt, a szovjethatalommal szemben ellenséges érzelmű emberek is.

A párt idejében felfigyelt erre a veszélyre. A szocialista ipar dolgozóinak I. országos konferenciája, amelyet a párt Központi Bizottságának kezdeményezésére 1931 januárjában hívtak össze, jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy a figyelem az új technika elsajátítása felé fordult. A párt kiadta a jelszót: „*A bolsevikoknak el kell sajátítaniuk a technikát!*” – s ez valamennyi pártszervezet, szakszervezet, gazdasági és Komszomol-szervezet figyelmének középpontjába került.

A vállalatok új technikával való ellátása és a munkanélküliség 1930 végére történt megszüntetése új feltételeket teremtett az ipar számára. A párt számon tartotta az új jelenségeket, és rájuk irányította a gazdasági vezetők figyelmét. 1931 júniusában a párt Központi Bizottsága összehívta a gazdasági vezetők értekezletét. Az értekezlet megvizsgálta az ipar fejlesztésének kérdéseit. Megállapította, hogy az új körülmények között az iparban a gazdálkodás legfontosabb követelményei a szervezett munkaerő-toborzás, a bérrendszer szabályozása, a munka jobb megszervezése, az önálló gazdasági elszámolás rendszerének megszilárdítása, a régi műszaki értelmiség bevonása a szocialista építésbe, s egy új, munkásszármazású műszaki értelmiség kialakítása.

A párt több intézkedést tett a gazdasági vezetők műszaki ismereteinek gyarapítására, a mérnök- és technikusképzésre. Bővítették a szocialista ipar vezető kádereinek oktatására létesített ipari akadémiák hálózatát. Az ötéves terv időszakában az ipari főiskolák száma csaknem megtízszereződött, a technikumoké pedig négyszeresére emelkedett. A főiskolák mellett előkészítő munkásfakultások működtek. A műszaki főiskolák és technikumok hallgatóinak csaknem háromnegyed része munkásokból állt. Minden negyedik hallgató tagja volt a pártnak. A nagyipar az ötéves terv időszakában körülbelül 100 000 mérnököt és technikust kapott. Ez új, *szovjet műszaki értelmiség volt*. A párt és a szovjethatalom bátran támaszkodhatott rá a szocialista építés grandiózus munkájában.

A párt megszervezte a munkásosztály széles körű mozgalmát az új technika elsajátításáért. A párt Központi Bizottsága javasolta valamennyi új építkezés pártszervezetének, hogy fokozottabban oktassák a munkásokat az új szakmákra. Ebbe a munkába tevékenyen bekapcsolódtak a szakszervezetek meg a Komszomol. A gyárakban és az új építkezéseken munkástovábbképző tanintézetek, műszaki körök, iskolák, tanfolyamok létesültek, műszaki tanulónapokat szerveztek. Az új létesítmények munkásai a már működő gyárakba mentek, hogy megtanulják az új szakmát. Megnőtt az ipari tanulók iskoláinak száma. A párt támogatja a Komszomolnak azt a kezdeményezését, hogy vezessék be a kollektív műszaki vizsgát. A műszaki ismeretek elsajátítása segítette a munkásokat abban, hogy szakmájuk mestereivé váljanak. Száz- és százezer segédmunkás és építőmunkás

tanult új szakmát; szakképzett lakatos, esztergályos, kohász, martinász, réselőgép-kezelő stb. lett. A mezőgazdaságban 1931 tavaszáig több mint 200 000 kolhozparasztból lett traktoros, gép-kezelő.

A népgazdaság újjáalakításával együtt járt a kulturális forradalom. 1930-ban a szovjet állam bevezette a kötelező általános elemi iskolai oktatást. Az egész népet átfogó mozgalom bontakozott ki, hogy a felnőtt lakosság körében megszüntessék az analfabetizmust. 1930–1932-ben az írástudatlanok iskoláiban több mint 30 millió ember tanult.

A technikai újjáalakítás és a munkásoknak az új technika elsajátítására irányuló tömegmozgalma elősegítette az iparosítás ütemének meggyorsítását. Az 1931-es esztendő termelési eredményei az iparban lehetővé tették az ötéves terv négy év alatti teljesítését. A párt új feladat előtt állt, el kellett készíteni a második ötéves tervet. Ezt a kérdést az SZK(b)P 1932 január-februári XVII. konferenciája tárgyalta meg.

A párt tervszerűen irányította a falu szocialista fejlesztését. A Központi Bizottság decemberi plénuma (1930) kimondta, hogy a kollektivizálásnak 1931-ben országos átlagban legalább a parasztgazdaságok felét kell felölelnie: alapjában véve be kell fejezni a kollektivizálást Ukrajna sztyeppés vidékén, az Észak-Kaukázusban, az Alsó- és a Közép-Volga vidékén (a Volgántúlon); a többi ganonatermelő vidéken, valamint a gyapot- és cukorrépa-termelő vidékeken a parasztgazdaságoknak legalább a felét, a fogyasztó övezetben pedig körülbelül az egynegyedüket kell kollektivizálni.

A pártszervezetek állhatatos felvilágosító munkát végeztek az egyéni parasztok között, s ebbe bevonták a kolhozaktivistákat is. Megkezdődött a kolhozmozgalom újabb, hatalmas erejű fellendülése. A párt XVI. kongresszusát követő egy esztendő alatt több mint 7 millió parasztgazdaság lépett be a kolhozokba. Észak-Kaukázusban, az Alsó- és Közép-Volga vidékén, Ukrajnában (a sztyeppés vidéken meg a bal parti Ukrajnában), a Krím-ben, az Urál és Moldavia gabonatermelő vidékein a parasztgazdaságok 68–90 százalékát kollektivizálták. *Ezek a vidékek a kollektivizálás lényegében befejeződött.* A többi gabona-, gyapot- és cukorrépa-termelő vidéken a parasztgazdaságoknak több mint a felét kollektivizálták.

A teljesen kollektivizált vidékeken likvidálták a kulákságot.

A kollektivizálással szembeszegülő kulákokat kitelepítették állandó lakhelyükről. 1930 elejétől 1932 őszéig 240 757 kulák családot telepítettek ki, azaz az összes parasztgazdaságoknak körülbelül egy százalékát. A szovjethatalom mindent megtett, hogy a volt kulákokat új lakóhelyükön munkához juttassa; normális életkörülményeket teremtett számukra. A kitelepített kulákok zöme a faiparban, az építőiparban és az ércbányászatban, valamint Nyugat-Szibéria és Kazahsztán szovhozaiban talált munkát. A párt és a szovjethatalom átnevelte ezeket az embereket, segítette őket abban, hogy teljes jogú állampolgárokká, a szocialista társadalom aktív dolgozóivá váljanak.

1931 nyarán az ország 211 100 kolhoza már 13 millió parasztgazdaságot (52,7 százalék) fogott össze. A kolhozok lettek a gabona, gyapot, cukorrépa, napraforgó és más mezőgazdasági termékek legfőbb termelői. A kolhozparaszt lett a földművelés központi alakja. A párt döntő győzelmet aratott a mezőgazdaság kollektivizálásáért vívott harcban. Most már nem az volt a fő feladat, hogy új kolhozokat szervezzenek, hanem hogy a már meglevőket megszilárdítsák, és hogy ezekbe bevonják a még kívül maradt egyéni parasztokat.

A párt tehát lankadatlanul folytatta az egyéni parasztoknak a kolhozokba való bevonását; a legnagyobb figyelmet azonban a *kolhozok szervezeti és gazdasági megszilárdítására* fordította.

A kolhoz mint nagyüzemi szocialista gazdaság óriási lehetőségeket teremtett a munka termelékenységének és a kolhozparasztok jólétének növelésére. Ezeknek a lehetőségeknek a kihasználása azonban bonyolult és nehéz feladat volt. A kollektivizálás azt jelentette, hogy gyökeresen megváltozott az évezredes falusi életforma. A paraszt, aki évszázadokon át megszokta, hogy egyéni gazdaságában „magának” él és dolgozik, a kolhozba lépve nem illeszkedett be rögtön az új és szokatlan körülményekbe. A kolhozparasztban még éltek az egyéni, magántulajdonosi gazdálkodás szokásai. A kolhozokban éppen csak hogy megkezdődött a volt egyéni parasztok gondolkodásmódjának szocialista átalakulása, az új, közösségi fegyelem még csak kialakulóban volt.

A kolhozok sok hibát követtek el, s ezek gátolták a kollektív nagyüzemi gazdaság előnyeinek kihasználását. A kolhozparashti tömegek és a kolhozok vezető káderei még nem rendelkeztek kellő tapasztalatokkal a nagyüzemi gazdaság vezetésében. Sok

kolhozban rosszul szervezték meg a munkát. Nem fektettek fel nyilvántartást. Sok helyütt nem a munka szerint, hanem a lélekszám szerint osztották el a jövedelmet. Emiatt csökkent a munkában való érdekeltség, lazult a munkafegyelem; sok kolhozparaszt nem járt ki dolgozni. A termésbetakarítás gyakran elhúzódtott, ami nagy veszteséggel járt. Az egyéni felelősség hiánya, az a körülmény, hogy a kolhozparasztok nem voltak felelősek az állatállomány, a gépek és más vagyontárgyak megőrzéséért, nagy károkat okozott a kolhoztulajdonnak. A kolhozokba befurakodott egykori kulákok és más ellenséges elemek fosztogatták a közös vagyont, rongálták a gépeket, irtották a lovakat és a haszonállatokat, selejtes munkát végeztek, és mindenképpen igyekeztek megakadályozni, hogy a becsületes kolhozparasztok megszervezzék a kolhoz életét.

Időre és nagy erőfeszítésekre volt szükség, hogy a kolhozokban megteremtsék az új, közösségi munkafegyelmet. Különösen nehéz feladat volt az, hogy helyesen megszervezzék a közös gazdaságot és megfelelő eszközökkel anyagilag érdekeltté tegyék a kolhozparasztokat a kolhoz fejlesztésében. A párt e téren nem rendelkezett elegendő tapasztalattal. Csak maguknak a kolhozparasztoknak a tevékenysége hozhatott létre új formákat a munka megszervezésében, a munkafegyelem kialakításában, a munka szerinti jövedelemelosztás szocialista elvének megvalósításában. Ezeket a formákat meg is találták.

A kolhozépítés gyakorlata kialakította a kolhozokban végzett munka nyilvántartásának egészen új formáját: *a teljesítményre alapozott munkaegységet*.

Az SZK(b)P Központi Bizottságának 1931 júniusi plénuma – a legjobb mezőgazdasági artelek tapasztalatai alapján – azt javasolta a kolhozoknak, hogy minden munkát az akkordmunka elve alapján szervezzenek meg és munkaegységgel mérjenek, s a jövedelmet (természetbeni és pénzbeli jövedelmet) munkaegység szerint osszák el.

A kolhozok párt- és Komszomol-szervezetei a kerületi párt-aktívák segítségével harcot indítottak a teljesítmény szerinti javadalmazás bevezetéséért és a munka nyilvántartásának megszervezéséért. A kolhozparaszság élenjáró része megelégedéssel fogadta a munka jobb megszervezését, a munkafegyelem megszilárdítását, és aktívan támogatta ezeket az intézkedéseket.

1931 folyamán valamennyi kolhoz áttért a teljesítmény szerinti javadalmazásra és a munkaegységre.

A kolhozokban a munkaszervezés következő lépése az volt, hogy megszervezték a kolhozparasztok állandó összetételű *termelési brigádjait*. Minden brigád megkapta a maga földterületét, igásállatait, gépeit és különféle felszerelését. Az állattenyésztő brigádoknak azt javasolták, hogy az állatokat osszák fel az egyes fejőnők és sertésgondozónők között, s az állattenyésztőket is munkájuk eredménye szerint javadalmazzák.

A kolhozrendszer megszilárdulásával megnövekedett a szovjet állam tervező és irányító szerepe a mezőgazdaságban. Az államnak lehetősége nyílt arra, hogy befolyást gyakoroljon a mezőgazdaság fejlődésére. 1932 májusában a párt és a kormány határozatot hozott a kolhozkereskedelemről. Csökkentették a kolhozok kötelező gabonabeszolgáltatását, s megengedték, hogy a gabonabeadási terv teljesítése és a vetőmag tartalékolása után fennmaradó gabonafölösleget a kolhozpiacon értékesítsék. 1933 elején hatályon kívül helyezték a szemes termények begyűjtésének szerződéses rendszerét. Megállapították, hogy az egyes kolhozok és az egyéni parasztgazdaságok mennyi gabonát kötelesek rögzített áron beszolgáltatni az államnak. A gabonabeszolgáltatás normáját a vetéstervben megjelölt terület alapján számították ki (egy hektárra).

A kolhozrendszer alapjainak megszilárdítását segítette elő a szovjethatalomnak a szocialista tulajdon megóvására vonatkozó 1932. augusztus 7-i törvénye. Ez a törvény a kolhozvagyont jelentőségében az állami vagyon színvonalára emelte. A kolhoztulajdont éppen olyan szentnek és sérthetetlennek nyilvánította, amilyen az állami tulajdon.

Az élenjáró kolhozparasztoknak 1933 februárjában lezajlott I. országos kongresszusa jelentős mértékben hozzájárult a kolhozparasztok aktivitásának fokozásához a kolhozélet építésében. A párt kiadta a jelszót: tegyünk minden kolhozot bolsevik kolhozzá, minden kolhozparasztot jómódúvá. Ennek jegyében zajlott le a kongresszus.

Nagy eredményekkel járt a szovhozok építése. Számuk 1932 végére meghaladta a 4500-at. Vetésterületük körülbelül 13,5 millió hektár volt. 1932-ben a szovhozok több mint 100 millió pud árugabonát adtak az államnak. Ez csaknem egytized része volt az állam által begyűjtött egész mennyiségnek.

1933 elején örömhír járta be az országot: az első öt éves tervet határidő előtt, négy év és három hónap alatt teljesítették. Az öt-éves terv eredményeit az SZK(b)P Központi Bizottságának és a Központi Ellenőrző Bizottságnak 1933 januári együttes plénuma összegezte. A plénum a következőkben foglalta össze az első öt-éves terv teljesítésének eredményeit:

A Szovjetunió agrárországból *ipari* országgá lett. Az iparban a szocialista rendszer végképp kiszorította a kapitalista elemeket, és egyeduralkodóvá vált. A nagyipar össztermelése 1932-ben több mint háromszorosa volt a háború előttinek, és több mint kétszerese az 1928. évinek. A nagyipar aránya az egész népgazdaság bruttó termelésében 70 százalékra emelkedett. A Szovjetunió megteremtette saját korszerű technikai bázisát, amely biztosította a népgazdaság valamennyi ágának újjáalakítását. 1500 új ipari vállalatot helyeztek üzembe. Megteremtették a korszerű vaskohászatot, traktoripart, autóipart, vegyipart és repülőgépipart. Az ország keleti részében, az Urál-Kuznyeckimedencében új szén- és kohászati bázist hoztak létre. A villamosenergia-termelés az öt éves tervben több mint a két és félszeresére emelkedett. Megszilárdult az ország gazdasági függetlensége; a Szovjetunió a szükséges ipari berendezések nagy részét már saját gyáraiban állította elő. Megnövekedett a Szovjetunió védelmi képessége; olyan vállalatok épültek, amelyek alkalmasak voltak arra, hogy a korszerű követelményeknek megfelelő hadfelszerelést gyártsanak a Vörös Hadsereg és Hajóhad számára.

Minthogy a szegény- és középparaszti tömegek végleg a szocializmus útjára léptek, a mezőgazdaságban uralkodó helyzetet foglaltak el a kolhozok és a szovhozok. Kialakult falun a *kolhozrendszer*, a nagyüzemi szocialista földművelés. A Szovjetunió kisparaszti országból a világ legnagyobb mezőgazdaságával rendelkező országgá lett. A kulákságot mint osztályt a teljes kollektivizálás alapján likvidálták. A mezőgazdaság szocialista átszervezésének fontos hajtószíjai voltak a gépállomások. A kolhozépítés alapvető formájának a mezőgazdasági artelt nyilvánították.

A szocializmus sikerei a népgazdaság valamennyi ágában biztosították a *dolgozók anyagi helyzetének gyökeres javulását*. Megszűnt a városban a munkanélküliség – a kapitalista országok munkásosztályának átka. A kolhozrendszer megszüntette a

kulákuzsorát és a dolgozó paraszti tömegek elnyomódását. A szegényparasztok és az alsóbb rétegekhez tartozó középparasztok a kolhozokban jómódú emberekké váltak. A nemzeti jövedelem növekedése és a dolgozók életszínvonalának emelkedése együtt járt kulturális színvonaluk jelentős emelkedésével és az új, szovjet értelmiség kádereinek rohamos fejlődésével.

A Szovjetunióban lerakták a *szocializmus alapjait*. Gyökeres változások mentek végbe a szovjet társadalom osztályszerkezetében. A kapitalista elemeket lényegében likvidálták az országban. Kibővült és megszilárdult a proletárdiktatúra szociális bázisa. A kolhozparaszság a szovjethatalom szilárd *támasza* lett. Ez már új osztály volt, amely életét a termelési eszközök kollektív tulajdona alapján építette. Módosult és új tartalommal telítődött a munkás-paraszt szövetség. A munkásosztálynak és a falusi szegénynépnek a középparasztsággal való szövetsége, a bölcs lenini politika biztosította a paraszti tömegek bevonását a szocialista építésbe, biztosította a kapitalista elemek feletti győzelmet. A munkásosztálynak a kolhozparasztsággal való szövetsége *új alapon* alakult ki – azon az alapon, hogy városban és falun közös érdek a szocializmus építése, megszilárdítása és fejlesztése.

Ez a Szovjetunió munkásosztályának, dolgozó parasztságának és értelmiségének *világtörténelmi jelentőségű* győzelme volt, amelyet a Kommunisták Pártjával vezetésével értek el.

Az első ötéves terv eredményeinek óriási nemzetközi jelentőségük volt.

A Szovjetunió az egész világnak megmutatta a szocialista tervgazdálkodás fölényét a kapitalista gazdasági rendszerrel szemben, megerősítette gazdasági hatalmát és függetlenségét, számottevő erővé vált a nemzetközi életben.

Az ötéves terv teljesítése forradalmasító hatással volt a kapitalista országok dolgozó tömegeire. Az osztály-erőviszonyok jelentős mértékben eltolódtak a szocializmus javára. Az ötéves terv eredményei az egész világon fokozták a munkásosztály forradalmi szellemét, erősítették benne a győzelembe vetett hitet.

Az ötéves terv sikerét a Szovjetunió ellenségei is kénytelenek voltak elismerni. Nem teljesült a nemzetközi burzsoáziának és ügynökeinek az a jóslata, hogy az ötéves terv elkerülhetetlenül kudarcba fog fulladni. A Szovjetunió munkásosztálya és dolgozó parasztsága bebizonyította, hogy meg tud lenni földesurak, ka-

pitalisták és kulákok nélkül, létre tudja hozni az új, jobb szocialista rendszert, amely nem ismeri a válságot és a munkanélküliséget, s biztosítja a dolgozók életszínvonalának szüntelen emelkedését.

Rövid összefoglalás

1929 és 1932 között a Szovjetunióban kibontakozott a szocializmus frontális támadása.

A feladatok fontosságát és bonyolultságát, a társadalmi és gazdasági folyamatok újszerűségét és mélységét, a szocialista építés ütemét és méreteit tekintve ez a párt tevékenységének egyik legnehezebb időszaka volt. Az elgondolások merészségét és a szocialista építés gyakorlati feladatainak alkotó megoldását, a párt politikai és szervező munkájának gigantikus méreteit, a munkában alkalmazott formák és módszerek gazdagságát, a dolgozó tömegeknek a szocializmus építésében kifejtett aktivitását és példátlan önfeláldozását tekintve, ez valóban hősi korszak volt a párt és a szovjet nép történetében.

Építőmunkájában a párt tántoríthatatlanul a szocializmus felépítésének lenini tervét követte. Végleg szétzúzta a trockizmus maradványait, leleplezte és elszigetelte a jobboldali kapitulánsokat, megszilárdította sorainak egységét. Átszervezte saját sorait is, és átszervezte a dolgozók valamennyi tömegszervezetét, aktív, kezdeményező dolgozókból erős magot alakított ki bennük, a párt-, a szovjet-, a gazdasági és a szakszervezeti apparátus valamennyi láncszemét közelebb vitte a tömegekhez, a termeléshez. Óriási energiát szabadított fel a dolgozó tömegekben; megszervezte az egész népet átfogó szocialista versenyt.

A dolgozók hatalmas munkalendületére támaszkodva a párt sikeresen leküzdötte a sok-sok nehézséget, kiharcolta a szocialista építés ütemének meggyorsítását, az első ötéves terv határidő előtti teljesítését.

A Szovjetunió példátlanul rövid idő alatt elmaradott agrárországból élenjáró ipari országgá lett. Megteremtette a fejlett gépgyártással rendelkező nehézipart. Létrejött a népgazdaság erős anyagi-technikai bázisa, amely biztosítani tudta a népgazdaság valamennyi ágának az új, korszerű technika alapján való újjáalakítását.

A párt harcot indított a zseniális lenini szövetkezeti terv teljesítéséért. Sikeresen megoldotta a szocialista forradalomnak a hatalom kivívása után legnehezebb történelmi feladatát: a sok millió kistulajdonosi parasztgazdaság átállítását a kolhozok útjára, a szocializmus útjára. Hatalmas forradalom volt ez a gazdasági viszonyokban, a parasztság egész életformájában. A kollektivizálás létrehozta a szovjethatalom szilárd bázisát a mezőgazdaságban, megteremtette a szocialista népgazdaság felépítésének döntő feltételeit, véglegesen megszilárdította falun a szovjethatalmat, megszilárdította és magasabb szintre emelte a munkás-paraszt szövetséget.

A szocializmus általános támadását teljes siker koronázta. Az iparból teljesen kiszorultak a kapitalista elemek, a termelés szocialista formája osztatlanul uralkodóvá vált. A teljes kollektivizálás alapján szétzúzták és lényegében felszámolták az ország utolsó kizsákmányoló osztályát: a kulákságot, a kapitalizmus visszaállításának támaszát. Az egész áruforgalom az állam és a szövetkezetek kezében összpontosult.

Városon megszűnt a munkanélküliség, falun pedig a nyomor. Az országban igazi kulturális forradalom ment végbe. Nagy számban képezték ki az új, szovjet értelmiség kádereit.

A szocialista építés sikerei megszilárdították a Szovjetunió belső és nemzetközi helyzetét, fokozták védelmi képességét.

A szocialista építés nehézségeivel vívott harcban a Kommunista Párt ideológiailag megedződött, szervezetileg megerősödött, új tapasztalatokkal gazdagodott.

A PÁRT HARCA

A NÉPGAZDASÁG SZOCIALISTA ÚJJÁALKÍTÁSÁNAK BEFEJEZÉSÉÉRT.

A SZOCIALIZMUS GYŐZELME

A SZOVJETUNIÓBAN

(1933–1937)

1. *A fasiszta agresszió kezdete.*

A szovjet külpolitika a háborús veszély növekedése idején

Az 1933-tól 1937-ig terjedő időszakban a nemzetközi helyzetet az jellemezte, hogy a tőkés világban gazdasági depresszió következett be; a kapitalista társadalom valamennyi ellentmondása tovább éleződött; Németországban fasiszta diktatúra jött létre. A munkanélküliek száma változatlanul rendkívül magas volt, az Egyesült Államokban 1935-ben mintegy 10 millióra rúgott. A kapitalista és a gyarmati világ sok országában fokozódó forradalmi fellendülés volt tapasztalható.

A monopóliumok a fasiszta rendszerben, vagyis a nyílt terrorisztikus diktatúrában látták uralmuk megmentőjét. Úgy tervezték, hogy a fasizmust felhasználják a munkásmozgalom elfojtására, a világ újrafelosztását szolgáló háború kirobbantására.

Különösen feszült helyzet alakult ki Németországban. A német imperializmus amerikai hitelek segítségével helyreállította gazdasági hatalmát. Nemcsak a versailles-i szerződés béklyóit igyekezett széttepní, hanem szerette volna megkaparintani Elzászt, Lotaringiát, a lengyel területeket, a gyarmatokat – mindezt, amit az első világháborúban elvesztett. A német imperialisták olyan terveket kovácsoltak, hogy a világot a maguk javára radikálisan újra felosztják. Ez a program háborús irányvonalat jelentett. Németországban ugyanakkor kibontakozott a munkásosztály forradalmi lendülete. A német burzsoázia félt a szocialista forradalomtól.

A Hitler vezetése alatt álló fasiszta párt, amely demagóg módon nemzetiszocialista pártnak nevezte magát, nyíltan hirdette

a germán faj uralmáért vívandó háború sovíniszta jelszavait, gyűlöletet szított más népekkel szemben, könyörtelen terrort követelt a kommunisták ellen, és a munkásmozgalom elfojtására törekedett.

A német imperializmus vezető körei 1933 januárjában a hitlerista pártot juttatták hatalomra. A hitlerista kormány leszámolt Németország összes haladó erőivel és mindenekelőtt a kommunistákkal. Megszüntetett minden demokratikus szabadságjogot, meghirdette a német világuralom megteremtésének örült eszméjét. A háborúra készülő hitleristák lázas ütemben hozzáláttak az ország felfegyverzéséhez. 1936-ban megszállták a Rajna-vidéket; felvonultak Franciaország határaihoz. Ily módon az imperialista Japán Kína elleni agressziója és a háborús veszély távol-keleti tűzfészkeének kialakulása után Európa szívében létrejött a másik háborús tűzfészek. A Szovjetunió nyugati határain is kénytelen volt gondoskodni védelmének megszilárdításáról.

A világ újrafelosztásában érdekelt harmadik hatalom Olaszország volt. 1935-ben háborút indított Etiópia meghódításáért. 1936-ban Németország és Olaszország a köztársasági kormány ellen irányuló fasiszta lázadás támogatásával kirobbantotta a spanyolországi polgárháborút. A német és az olasz fasiszták arra számítottak, hogy megvetik lábukat Spanyolországban, s így hátulról sakkban tarthatják Franciaországot, illetve fenyegethetik Anglia és Franciaország legfontosabb közlekedési útvonalait az Atlanti-óceánon és a Földközi-tengeren. A japán, a német és az olasz hódítók agresszív cselekményei fenyegették Ázsia, Európa, Afrika s később Amerika népeit is.

E három agresszív állam politikája egyszersmind erősen sértegte az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország imperialista érdekeit. A legnagyobb veszélyt Németország, a legerősebb agresszor jelentette. Mindez kiélezte az imperialista ellentéteket egyfelől a világ újrafelosztásáért háborúra készülő Németország, Japán és Olaszország, másfelől az imperialista pozíciókat védelmező Egyesült Államok, Anglia és Franciaország közt.

A Kommunista Párt előre látta a második világháború érlelődését is. A szovjetországot mind Európában, mind a Távol-Keleten agresszió fenyegette. A hitleristák háborút hirdettek a Szovjetunió ellen Ukrajna és más szovjet területek meghódítása, valamint „a kommunizmus megsemmisítése” céljából. 1936-ban

Németország és Japán megkötötte az úgynevezett antikomintern paktumot, amelyhez egy év múlva Olaszország is csatlakozott. A hitleristák azt harsogták, hogy „keresztes hadjáratot” kell indítani a kommunizmus ellen. De a kommunizmus elleni harc propagálásával takarózva világháborúra készültek, hogy ezzel kicsikarják a világ újrafelosztását. A három agresszor tömbje valójában a nyugati hatalmak ellen is irányult.

Az SZK(b)P a fasiszta agresszió fokozódása kapcsán arra irányította a Szovjetunió külpolitikáját, hogy támogassa azokat a népeket, amelyek áldozatul estek az agresszióknak és harcoltak hazájuk függetlenségéért. A párt és a szovjet kormány minden erőt latba vetve arra törekedett, hogy kollektív biztonsági rendszert hozzanak létre az agresszor kollektív visszaverésére. 1933 decemberében a párt Központi Bizottsága határozatot fogadott el, amely lehetségesnek tartotta, hogy a Szovjetunió belép a Népszövetségbe, és az európai államok széles körének részvételével egyezményt köt az agresszió elleni együttes védekezés céljából. Nem sokkal ezután a Szovjetunió meghívást kapott, hogy lépjen be a Népszövetségbe, s a szovjet kormány ezt elfogadta, hogy a Népszövetséget felhasználhassa mint eszközt – ha nem is tökéletes eszközt – az agresszió elleni harcra. A Szovjetunió a Népszövetségben erélyesen védelmére kelt Kína, Etiópia, Spanyolország népeinek, majd pedig az agresszió áldozatává vált más népeknek is.

Európa nagy országai közt leginkább Franciaországot, Németország közvetlen szomszédját fenyegette a fasiszta támadás veszélye. Éppen ezért bizonyos közeledés volt tapasztalható a Szovjetunió és Franciaország között. 1934-ben a Szovjetunió és Franciaország együtt szállt síkra az agresszió kollektív visszaverésére irányuló szerződés megkötése mellett. A tervezett kollektív biztonsági rendszer kiterjedt volna Közép- és Kelet-Európa államaira, beleértve Németországot is. Az angol kormány azonban segítette Hitlert e rendszer létrehozásának megghiúsításában. A biztonsági rendszer megteremtése ellen foglalt állást Lengyelország burzsoá-földesúri kormánya is.

Miután a Szovjetunió kormánya látta, hogy nem lehet széles körű megegyezést elérni, 1935-ben kölcsönös segítségnyújtási szerződést kötött Franciaországgal és Csehszlovákiával. A Csehszlovákiával kötött szerződés értelmében a Szovjetuniónak az a kötelezettsége, hogy agresszió esetén segítséget nyújt Csehszlo-

vákiának, csak akkor lép érvénybe, ha Franciaország is segítséget nyújt. Ezek a szerződések alapul szolgálhattak az agresszorok visszaverésére. Csakhogy nem így történt. Párizs és Prága vezető köreiből, akárcsak Londonban is, túlsúlyba kerültek a hitleristákkal való kiegyezés politikájának hívei, ami különösen a spanyolországi német-olasz intervenció idején lett nyilvánvaló. Az angol és a francia kormány, országa nemzeti érdekei ellenére, a „be nem avatkozás” álláspontjára helyezkedett, ami valójában a fasiszta agresszió támogatását jelentette. A reakciós uralkodó körök arra számítottak, hogy a német fasisztákat felhasználják a szocializmus országa ellen.

Fontos politikai esemény volt, hogy 1933-ban diplomáciai kapcsolat jött létre a Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok között. Az Egyesült Államok ezzel a lépéssel elismerte, hogy hosszú éveken át folytatott politikája, egy olyan nagyhatalom, mint a Szovjetunió „el nem ismerésének” politikája, immár tartathatlanná vált. A kapcsolatok normalizálása után jelentősen bővült a szovjet-amerikai kereskedelem.

Amde az Egyesült Államok politikája egészében véve elnéző volt az agresszorokkal szemben, lehetővé tette számukra, hogy akadálytalanul leigázzák egyik népet a másik után. 1935-ben az Egyesült Államok kongresszusa megszavazott egy törvényt, amely gyakorlatilag megfosztotta Etiópiát, majd pedig a köztársasági Spanyolországot attól a lehetőségtől, hogy az Egyesült Államokban megvásárolja a számára annyira szükséges fegyvereket. A törvény voltaképpen a fasiszta agressziót segítette.

A nemzetközi helyzet azt követelte a párttól és a néptől, hogy minden erejét megfeszítve erősítse az ország védelmi képességét. Ezt szolgálta a szovjet állam növekvő gazdasági és politikai ereje, fegyveres erőinek erősítése, népeinek barátsága, a világ dolgozóinak – a béke megőrzésében leginkább érdekelt embereknek – erkölcsi támogatása.

Az SZK(b)P a többi kommunista párttal együtt az élvonalban harcolt a fasizmus és a háborús veszély ellen, a munkásosztály egységéért és az összes demokratikus erőknek antifasiszta frontban való tömörítéséért.

Amikor Németországban uralomra jutott a fasizmus, a néptömegek meggyőződtek róla, hogy a hatalmon levő fasizmus a fináncstőke legreakciósabb, legsovinisztább, legagresszívabb köröknek nyílt terrorista diktatúrája. A fasizmus hatalmas veszélyt

jelentett a munkásosztály, a dolgozó tömegek, a szabadságszere-
tő népek szempontjából. Mindenütt azzal kezdte működését,
hogy elkeseredett harcot indított a kommunizmus ellen. Az anti-
kommunizmus zászlaját lobogtató fasiszták mindenekelőtt arra
törekedtek, hogy megsemmisítsék a kommunista pártot, a ha-
talom megszerzésének legnagyobb akadályát. Szét akarták for-
gácsolni a proletariátus erőit, hogy azután apródonként verjék
tönkre őket. A kommunisták szétfűzése után a szocialistákra, a
demokratikus pártokra és szervezetekre vetették magukat.
A harc a fasizmus ellen, az agresszorok megfékezése a nemzet-
közi kommunista és munkásmozgalom fő feladata lett.

A kommunista pártok állhatatosan és türelmesen javasolták
újra meg újra a szociáldemokrata vezetőknek, akiket abban az
időben a munkások jelentős része követett, hogy egyesítsék erői-
ket a fasizmus elleni harcra. De számos országban, mindenek-
előtt Németországban, ahol a fasiszta veszély különösen nagy
volt, a jobboldali szociáldemokrata vezetők megtagadták a kom-
munistákkal való együttműködést, megghiúsították a munkásegy-
séget. Áruló taktikájuk nagymértékben hozzájárult a fasiszta
diktatúra megteremtéséhez. Ezrével kínozták meg a kommunis-
tákat és más antifasisztákat – a német nép legjobbjait –, tíz-
ezrek sínylődtek börtönben és haláltáborokban. A hitleri bandi-
ták börtönbe vetették a Kommunista Párt és a német munkás-
osztály vezérét, Ernst Thälmann-t. Nagyon sok kommunista ál-
dozta életét a munkásosztály érdekeiért vívott harcban, de a
fasisztáknak nem sikerült megtörniük a kommunisták akarat-
erejét, megsemmisíteniük a pártot. A német kommunisták Ernst
Thälmann harcostársainak, Wilhelm Piecknek és Walter Ulb-
richtnak a vezetésével a fasiszta diktatúra hallatlanul nehéz kö-
rülményei között is folytatták bátor harcukat. A német szociál-
demokrácia jobboldali vezetői abban reménykedtek, hogy ha el-
árulják a kommunistákat, megmenthetik a maguk pártját. Ez
azonban nem segített rajtuk. A szociáldemokrata párt, miután
betiltották, gyakorlatilag megszűnt.

A fasizmus Németországban aratott győzelme következtében
a szociáldemokrata pártokat követő munkások a különféle or-
szágokban tömegével tolódtak balra. Szembefordult a fasizmus-
sal a parasztság és a városi kispolgárság jelentős része is a kö-
zép- és a nagyburzsoázia egyes köreivel együtt. A helyzet pa-

rancsolóan követelte, hogy az összes antifasiszta erők egyesüljenek a békéért és a demokráciáért folyó harcban.

Fontos szerepet töltött be a tömegeknek a fasiszmus elleni mozgósításában az a harc, melyet Georgi Dimitrov vívott 1933-ban a német kormány által megrendezett lipcsei pörben. Dimitrovot a Reichstag felgyújtásával vádolták, jóllehet ez maguknak a hitleristáknak a műve volt. Dimitrov hihetetlen bátorsággal leplezte le a fasizmust és gáztetteit. A fasiszta provokátorok ellen világszerte tomboló népharag vihara, a kommunista hős védelmében szervezett tömegmozgalom oly erős volt, hogy a hitlerista szörnyetegek nem mertek leszámolni Dimitrovval. Georgi Dimitrov kiszabadult a fasiszták fogságából, és a Szovjetunióba érkezett.

A kommunista pártok ihlették és szervezték az antifasiszta mozgalmat, a fasiszmus és a háborús veszély ellen a munkásegységfront és a népfront megteremtése alapján. A kommunista pártot Ausztriában J. Koplenig, Bulgáriában G. Dimitrov és V. Kolarov, Magyarországon Kun Béla, Olaszországban A. Gramsci és P. Togliatti, Lengyelországban J. Lensky, Japánban S. Katayama, Spanyolországban J. Díaz és D. Ibarruri, Franciaországban M. Thorez és M. Cachin, Csehszlovákiában K. Gottwald, Angliában W. Gallacher és H. Pollitt, az Egyesült Államokban W. Foster vezette.

1934 februárjában Franciaország munkásosztálya megghiúsította a fasiszták államcsínykísérletét. Az antifasiszta erők, élükön a Kommunista Párttal, hatalmas mozgalmat indítottak. A szocialista párt vezetősége, a munkások nyomására, 1934 nyarán kénytelen volt aláírni az antifasiszta akcióegységről szóló egyezményt, amelyet a kommunisták javasoltak. Ugyanakkor Ausztria munkásai felkeltek, hogy megakadályozzák a klerikális reakció fasiszta diktatúráját. A bécsi proletariátus barikádharcaiban a kommunisták kezdeményezésére megvalósult a munkások - kommunisták és szociáldemokraták - akcióegysége. A felkelés vereséget szenvedett, de megmutatta a munkásosztály forradalmi egységének fontosságát és nélkülözhetetlenségét. 1934-ben az Olasz Kommunista Pártnak sikerült megteremtenie az együttműködést a szocialista párttal.

Ilyen körülmények között ült össze 1935 nyarán a Kommunista Internacionálé VII. kongresszusa. A kongresszus, melyen 65 ország kommunista pártja volt képviselve, arról tanúskodott,

hogy növekedtek a nemzetközi proletariátus forradalmi erői, hogy a kommunista pártok a marxizmus-leninizmus elvei alapján ideológiailag még jobban összekovácsolódtak. A kommunista pártokban meghúzódó antileninista csoportosulásokat ideológiailag szétzúzták és elszigetelték. A trockizmus és a jobboldali oportunizmus ellen vívott harc során a kommunista pártokban állhatatos marxista-leninista káderek kovácsolódtak ki.

A kongresszus munkájában a fő kérdés a fasizmus és a háborús készülődés elleni harc volt. A legfontosabb beszámolót Georgi Dimitrov tartotta „A fasizmus offenzívája és a Kommunista Internacionálé feladatai a munkásosztály egységéért a fasizmus ellen folytatott harcban” címmel. A kongresszus felszólította a kommunista pártokat, hogy kitartóan törekedjenek a munkásosztály akcióegységére, és a szociáldemokrata munkásokkal együttműködve szálljanak szembe a fasizmus fenyegetésével és a háború veszélyével. Feladatává tette a kommunista pártoknak, hogy a proletár egység bázisán szervezzenek olyan széles antifasiszta népfrontot, melyben a munkásosztály körétömörül a parasztság, a kispolgárság és az értelmiség. Szükségesnek nyilvánította továbbá a kongresszus az antiimperialista egységfront megteremtését a gyarmati és a függő országokban. Felhívta a világ népeit, hogy mozgósítsák erőiket azoknak az országoknak a megsegítésére, amelyek függetlenségükért, az agresszió és az imperialista elnyomás ellen harcolnak.

A VII. kongresszus a fasizmus elleni, a háborús veszély elleni harc programjával vértette fel a kommunista pártokat, a munkásosztályt. Nagy sikereket ért el a Kínai Kommunista Párt. Megszervezte az imperialistaellenes egységfrontot, amely erélyes harcot indított a japán agresszorok ellen. Franciaországban a népfront, élén a Kommunista Párttal, győzelmet aratott az 1936. évi választásokon. Népfrontkormány alakult, s ez a kormány akkor megmentette Franciaországot a fasiszta diktatúrától. Népfrontkormány alakult Spanyolországban is. A spanyol népfrontkormány elősegítette a Kommunista Párt vezette demokratikus erők tömörülését, a fasiszta lázadással szembeni ellenállásukat. De a legtöbb országban a szociáldemokrácia jobboldali vezetői megghiúsították a munkásmozgalom egységét, a népfront megteremtését.

A Kommunista Internacionálé VII. kongresszusának határozatai jelentős erőket mozgósítottak a fasizmus és a háborús veszély

ellen. Számos országban bontakozott ki széles körű antifasiszta, háborúellenes népi mozgalom. De mint a további események megmutatták, ezek az erők akkoriban még nem voltak elegendők ahhoz, hogy elhárítsák a háborút.

2. *A párt harca a szocialista gazdaság megszilárdításáért és fejlesztéséért.*

A párt politikai tömegmunkájának fokozódása.

A XVII. pártkongresszus

A szovjet nép 1933-ban hozzáfogott a második ötéves terv végrehajtásához. Az ország a népgazdaság *szocialista újjáalakításának befejező szakaszába* lépett. Ennek a szakasznak megvoltak a maga sajátosságai és nehézségei.

Az iparban a beruházások további fejlesztése mellett előtérbe nyomult az *új vállalatok üzembe helyezésének* feladata. Ez sokkal nagyobb nehézséggel járt, mint a régi gyárak kihasználása. Bizonyos időre volt szükség ahhoz, hogy kiképezzék a szükséges műszaki és szakmunkás-kádereket, hogy ezek megfelelő jártaságra tegyenek szert az új technika alkalmazásában, s hogy megszervezzék az akkoriban éppen csak kialakulóban levő sokezres fiatal munkáskollektívák zökkenőmentes munkáját.

A mezőgazdaságban fő feladattá a kolhozok *szervezeti és gazdasági megszilárdítása* vált. 1931 és 1932 folyamán a párt jelentős munkát végzett ebben az irányban. A tapasztalatok azonban azt mutatták, hogy ez nehéz dolog. A második ötéves terv elejéig a parasztgazdaságoknak csaknem kétharmada (61,5 százaléka) egyesült kolhozokban. De a fiatal kolhozok többsége gazdaságilag gyenge volt. A kolhoztulajdont akkoriban a parasztok által társadalmasított termelési eszközök – ígásállatok, vaseke, faeke, borona, gazdasági épületek – alkották. A kolhoztulajdon legfontosabb része – az oszthatatlan alap – 1932-ben kolhozonként átlagban 22 000 rubel volt. A kolhozok háromnegyed részének nem volt marhatenyészete. A kolhozok a párt és a szovjet állam állandó segítségére szorultak, hogy a közös gazdaságot megszervezhessék és fejleszthessék, korszerű technikával felszerelhessék és tapasztalt káderekkel megerősíthessék.

A társadalmi viszonyok területén a párt a második ötéves tervben megoldotta a *tőkés elemek végleges likvidálásának fel-*

adatát. Ez óhatatlanul a kizsákmányoló osztályok maradványainak elkeseredett ellenállásába ütközött. Nyíltan már nem léphettek fel, ehhez nem volt erejük. De a harcot nem hagyták abba; kártevással foglalkoztak, dézsmálták az állam és a kolhozok vagyonát, igyekeztek aláaknázni a szovjet rend alapját: a társadalmi tulajdont. Ez volt az osztályharc legelterjedtebb fajtája. Elengedhetetlen feladattá vált az új, szocialista gazdasági formák *megszilárdítása*, az állami és a kolhoztulajdon legszigorúbb védelmének megszervezése, a kapitalista elemek végleges likvidálása.

Ideológiai téren a pártra az a feladat várt, hogy *leküzdje a kapitalista csökevényeket* a szovjet emberek tudatában és a szocializmus aktív építőjévé nevelje őket. A párt tisztában volt vele, hogy ez nagyon nehéz feladat, s hogy megoldásához hosszú időre van szükség. Az emberek tudata, tanítja a marxizmus-leninizmus, elmarad a társadalmi termelésben betöltött helyzetük mögött. Az első ötéves terv idején több mint 4 millió új munkás és alkalmazott áramlott az iparba. Ezek az emberek nem járták ki a nagyüzemi termelés iskoláját, s jelentős részük kistulajdonosi beállítottságú volt. Különösen erősen éltek a magántulajdonosi szokások a kolhozparaszto-kban. Az emberek tudatában visszamaradt múltbeli csökevények abban nyilvánultak meg, hogy gondatlanul kezelték az állam és a kolhozok vagyonát, dézsmálták és rongálták a közös vagyont, harácsolnak, s megszegették a szocialista munkafegyelmet.

Az öntudatos munkára nevelés szempontjából különösen nagy jelentőségre tett szert Leninnek az az útmutatása, hogy szigorúan tiszteletben kell tartani az anyagi érdekelttség elvét, s biztosítani kell a munka helyes megszervezését, az új, szocialista fegyelem kialakítását. Lenin azt tanította, hogy a paraszti gondolkodásmód átalakításának legfontosabb eszköze a mezőgazdaságnak új technikával való felszerelése a gépesítés és a villamosítás alapján. Lenin azt mondta:

„...a kiséldmüvelő átalakítása, egész lelki alkatának és szokásainak átformálása olyan feladat, amelynek megoldásához nemzedékek kellenek. A kiséldmüvelőt illetően csak az anyagi bázis, a technika, a traktorok és gépek tömeges alkalmazása a mezőgazdaságban, a nagy méretekbén tör-

ténő villamosítás oldhatja meg ezt a feladatot, csak ez teheti – hogy úgy mondjuk – egészségesse a kisérdmívelő lelki alkatát.” (Lenin Művei. 32. köt. 225. old.)

A párt tevékenységének fő tartalma a szocialista termelés megszervezése, a dolgozók szocialista szellemű nevelése lett. A szocialista újjáalakítás befejezésének feladata megkövetelte a párttól, hogy fokozza a dolgozó tömegek politikai befolyásolását, javítsa a gazdasági építés szervezeti, gyakorlati vezetését, s tovább tökéletesítse a munkamódszereket.

A párt megszilárdította és fejlesztette a szocialista termelést, figyelmét a népgazdaság döntő részlegeire összpontosította.

A kolhozrendszer megszilárdulásával nagyobb lett a pártnak a mezőgazdaság fejlődéséért viselt felelőssége. A pártnak most már állandó segítséget kellett nyújtania a kolhozoknak és a kolhozparasztoknak, hogy a tudomány és a technika vívmányainak felhasználásával tervszerűen irányítsák gazdaságukat. Rendkívül nagy jelentőségűek voltak ebben a vonatkozásban a gépállomások és a szovhozok *politikai osztályai*, amelyek 1933 telén alakultak meg az SZK(b)P Központi Bizottsága januári plénumának határozata alapján. A párt Központi Bizottsága a gépállomások politikai osztályaiba 17 000, a szovhozokba 8000 tapasztalt pártmunkást küldött ki. A gépállomások politikai osztályainak vezetői közt mintegy 80 százalék olyan kommunista volt, aki 1920 előtt lépett be a pártba.

A politikai osztályok megszervezésével a gépállomások a kolhozok *szervezeti és gazdasági* irányításán kívül a *politikai irányítás*, a nagy kolhozparashti tömegekre gyakorolt pártbefolyás központjaivá váltak.

A politikai osztályok tömörítették a gépállomások és a kolhozok kommunistáit. A XVI. és a XVII. pártkongresszus közti időszakban a falusi kommunisták száma csaknem kétszeresére nőtt, s elérte a 790 000 főt. Befejeződött a falusi pártszervezeteknek a termelési elv szerinti átszervezése. 1933 őszén a kolhozokban mintegy 30 000 pártsejt, 20 000 tagjelöltcsoport, 22 000 vegyes párt- és komsszomolista csoport és 38 000 egyedülálló párttag volt. A kolhoz-pártszervezetek a kolhoztermelés igazi szervezőivé váltak.

A politikai osztályok nagy munkát végeztek a pártonkívüli kolhozaktíva politikai nevelése és összekovácsolása terén. Min-

den kolhozban kialakult egy szilárd mag azokból a kolhozparaszt aktivistákból, akik a politikai osztályok vezetésével az első sorokban harcoltak a közös gazdaság megszervezéséért és a munkafegyelem megszilárdításáért.

A politikai osztályok pártellenőrzés alatt tartották a gépállomások, valamint a hozzájuk tartozó kolhozok munkáját, leplezték és megghiúsították a kolhozrendszer ellenségeinek mesterkedéseit, gondoskodtak róla, hogy a kolhozok és a kolhozparasztok idejében és pontosan teljesítsék az állammal szemben vállalt kötelezettségeiket. A kolhozokat megtisztították a befurakodott kulákoktól és más ellenséges elemektől.

A politikai osztályok a legnagyobb figyelmet a kolhozok vezető kádereinek kiválasztására, képzésére és nevelésére fordították. A kolhoznökök, gazdasági ügyintézők, brigádvezetők, növénytermesztők, állattenyésztők és könyvelők százezrei részesültek kiképzésben a gépállomások tanfolyamain. Kiválasztottak és vezető munkába állítottak a kolhozokban több mint 250 000 rátermett kolhozparasztot, ezen belül mintegy 30 000 kolhoznőket. A politikai osztályok munkatársai mindig ott éltek a kolhozparasztok tömegei közt, segítettek a kolhozparasztoknak a kolhozépités gyakorlati kérdéseinek megoldásában, segítettek helyesen megszervezni a munkát, s arra nevelték őket, hogy tisztességesen álljanak helyt a munkában és becsüljék meg a kolhoz vagyonát.

A párt a gépállomások politikai osztályainak megalakításával számottevő segítséget nyújtott a kolhozoknak. A kolhozok erősödtek. Megszilárdult a kolhozparasztok munkafegyelme. 1933-ban a tavaszi vetés, a betakarítás és a gabonabegyűjtési kampány lendületesebben folyt le, mint az előző években.

A párt lankadatlan energiával követte az ország iparosításának lenini vezérfonalát, idejében feltárta a fogyatékoságokat, és leküzdötte egyes iparágak, különösen a szénbányászat, valamint a vasúti közlekedés elmaradását. Az első ötéves terv éveiben sok minden történt a közlekedés új technikai felszereléssel való ellátása és a szénbányászat gépesítése érdekében. De a közlekedés és a szénbányászat nem tudta kielégíteni a gyorsan növekvő népgazdaság szükségleteit. A szénbányászat és a közlekedés ki nem elégítő munkájának fő oka az volt, hogy a gazdasági vezetés nem állt feladata magaslatán, hogy megsértették az anyagi érdekelttség elvét, s ennek következtében egyenlődsdi ala-

kult ki a bérezésben, nagyarányúvá vált a munkaerő fluktuációja, nem tudták elég gyorsan üzembe helyezni és megfelelően kihasználni az új technikai felszereléseket.

A Központi Bizottság segítette a párt- és a gazdasági szervezeteknek e hibák kiküszöbölésében. A trösztök és a főigazgatóságok apparátusát csökkentették és egyszerűsítették, a mérnökök és a technikusok többségét átirányították a termelésbe. Rendet teremtettek a bányászok és a vasutasok bérezésében; típusnormákat állapítottak meg, bevezettek egy progresszív prémiumrendszert azoknak a fontos szakmákban dolgozó munkásoknak ösztönzése céljából, akik jól elsajátították az új technikát.

A párt Központi Bizottsága, hogy a politikai munkát harcos jellegűvé tegye és növelje a pártszervezetek szervező szerepét, 1933 nyarán a vasúti közlekedésben megalakította a politikai osztályokat, a Donyec-medence és más szénmedencék bányáiban pedig a pártszervezők intézményét. A közlekedés politikai osztályai és a bányák pártszervezői operatíván irányították a tömegek körében folyó politikai munkát, segítettek a gazdasági vezetőknek a termelési tervek végrehajtásában és a munkafegyelem megszilárdításában, fejlesztették az új technikai felszerelés kezelésének elsajátításáért és a munka termelékenységének emeléséért indított mozgalmat.

A politikai osztályok mint rendkívüli szervezeti formák, a párt erejére és tekintélyére támaszkodtak. A politikai osztályok a szocialista építés olyan elmaradó frontszakaszain jöttek létre, amelyek rendkívül nagy jelentőségűvé lettek a népgazdaság szempontjából. A politikai osztályok beváltották a hozzájuk fűzött reményeket. Munkájuknak köszönhető, hogy a mezőgazdaságban és a vasúti közlekedésben emelkedett a pártirányítás színvonala, fokozódott a kommunisták élcsapatszerepe a termelésben.

Előmozdította a pártszervezetek harcképességének fokozását az akkoriban végrehajtott tömeges párttisztítás is. Célja az volt, hogy megtisztítsa a pártot a véletlen, megbízhatatlan, ingadozó, betolakodott elemektől. A tagfelvétel átmenetileg szünetelt. A tisztogatás, jóllehet végrehajtása során történtek hibák – különösen ami az úgynevezett „passzív” párttagok alaptalan kizárását illeti –, egészében hozzájárult a párt sorainak erősítéséhez, a szocializmus építésén munkálkodó pártszervezetek élcsapatszerepének növeléséhez.

A szovjet nép nagyarányú politikai aktivitása és lelkes munkája légkörében, 1934. január 26-a és február 10-e közt ülésezett az SZK(b)P XVIII. kongresszusa. A pártnak ekkor 1 872 500 tagja és 935 000 tagjelöltje volt. A kongresszus megtárgyalta a Központi Bizottság, a Központi Revíziós Bizottság, az összevont Központi Ellenőrző Bizottság–Munkás-Paraszt Felügyelet, a Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottságában működő SZK(b)P-küldöttség beszámolóit, a második ötéves tervet és a szervezeti kérdéseket (párt- és szovjetépítés). A beszámolókat I. V. Sztálin, M. F. Vlagyimirszkij, J. E. Rudzutak, D. Z. Manuilszkij tartották.

A Központi Bizottság beszámolója méltatta azokat a gyökeres változásokat, amelyek a párt lenini vezérfonalának végrehajtása következtében a Szovjetunióban végbementek. A Szovjetunió az elmaradottság és a középkoriség burkát levetve átalakult, élenjáró ipari-kolhoz hatalommá vált. A szocializmus sikerei elvi változásokat idéztek elő a Szovjetunió népgazdaságának struktúrájában. Az iparban a szocialista szektor aránya elérte a 99,5 százalékot. A mezőgazdaságban a szocialista szektor aránya, ha a szemes termények vetésterületét vesszük figyelembe, 84,5 százalék volt. A kereskedelemből teljesen kiszorultak a tőkés elemek. Ezek a tények meggyőzően tanúsították, hogy a Szovjetunióban megszűnt a kapitalista gazdaság. A népgazdaság minden területén *uralkodó helyzetet foglalt el a szocialista gazdasági rendszer az össznépi tulajdon és a szövetkezeti-kolhoz tulajdon formájában.*

A Szovjetunióban mélyreható kulturális forradalom ment végbe. A forradalom előtti sötét, analfabéta, kulturálatlan Oroszországból kialakult a Szovjetunió, az élenjáró kultúra országa. Kiepült a szovjet nemzetiségek nyelvén oktató fő-, közép- és elemi iskolák széles hálózata. Kialakultak az új szovjet értelmiség káderei. Az első ötéves terv évei folyamán csaknem megkétszereződött a szakemberek száma. A kulturális építés óriási lendülete kifejeződött a sajtó, a film, a rádió, a klubok és a színházak példátlan arányú fejlődésében is.

A kongresszus rámutatott arra, hogy a párt minden láncszemében fokozni kell az ideológiai munkát, fáradhatatlanul propagálni kell a tudományos kommunizmus eszméit, az internacionalizmus, a marxizmus-leninizmus szellemében kell nevelni a kommunistákat és a pártonkívülieket.

A XVII. pártkongresszus jóváhagyta a Szovjetunió második, 1933–1937-es ötéves népgazdaság-fejlesztési tervéről szóló határozati javaslatot. A második ötéves terv legfontosabb politikai feladatául a határozat a tőkés elemek végleges felszámolását, a kizsákmányolás okainak és a társadalomnak kizsákmányolókra és kizsákmányoltakra oszlását előidéző okoknak teljes megsemmisítését jelölte meg. Legfontosabb gazdasági feladatnak a népgazdaság technikai rekonstrukciójának befejezését nyilvánította. Hangsúlyozta, hogy a technikai rekonstrukció szerves kapcsolatban van a káderképzéssel, az új technika elsajátításával, a szovjet tudomány és technika fejlődésével.

A második ötéves terv 133 milliárd rubelban állapította meg az egész népgazdaság beruházásainak volumenét, vagyis kétszer akkora összegben, mint az első ötéves tervben. A terv előírta, hogy az ipar termelésének volumene 1937-ben körülbelül nyolcszorosa legyen az 1913. évinek. A kongresszus javasolta az erőfeszítések összpontosítását az új technika és az új gyártási ágak elsajátítására, a munkások szakképzettségének növelésére, műszaki káderek képzésére. A mezőgazdaságban a fő feladat a kolhozok, a gépállomások és a szovhozok szervezeti és gazdasági megszilárdítása, a földművelés gépesítésének befejezése, a korszerű agrotechnikai eljárások meghonosítása, az állatállomány növelése és hozamának fokozása volt. Nagy munkálatokat irányzott elő a terv a közlekedés és a hírközlés technikai újjáalakítása, a tudomány és a kultúra további fejlesztése terén.

A kongresszus határozatot hozott a párt- és szovjetépítésről, hangsúlyozta, hogy a szervező munkában a legfőbb az emberek kiválasztása és a végrehajtás ellenőrzése. Az összevont Központi Ellenőrző Bizottságot és Munkás-Paraszt Felügyeletet a kongresszus az SZK(b)P Központi Bizottsága mellett működő Pártellenőrző Bizottsággá, illetve a Népbiztosok Tanácsa mellett működő Szovjet Ellenőrző Bizottsággá szervezte át.

A XVII. pártkongresszus elfogadta a párt módosított szervezeti szabályzatát. A szervezeti szabályzat bevezető része röviden definiálja a Kommunista Pártot, megállapítja, mi a Kommunista Párt jelentősége a munkásosztálynak és minden dolgozónak a szocializmus győzelméért vívott harcában, s kijelöli helyét a proletárdiktatúra rendszerében. A pártsejteket alapszervezeteknek nevezték el. A párt szervezeti szabályzatát kiegészítették

egy külön fejezettel, amely a pártdemokráciáról és a pártfegyelemről szól.

A párt egybeforrottan, egységesen érkezett el kongresszusához. Soraiban nem volt egyetlen ellenzéki csoport sem. Az ellenzéki csoportosulások volt vezérei, Zinovjev, Kamenyev, Buharin, Rikov és Tomszkij, bűnbánó beszédeket mondtak a kongresszuson, s elismerték a párt sikereit.

A sikerek megerősítették a kommunistáknak és az összes dolgozóknak a szocializmus teljes győzelmébe vetett hitét. A tőkésországok dolgozóinak milliói a szovjet néppel együtt örvendtek a Szovjetunió győzelmeinek. Érzelmeiket a külföldi kommunista pártok a kongresszushoz küldött üdvözleteikben fejezték ki.

A szovjet emberek nagy lelkesedéssel fogadták a XVII. pártkongresszusnak a második ötéves tervre vonatkozó határozatát. A szovjet nép, legyűrve a számtalan nehézséget, szilárdan és magabiztosan haladt előre. De 1934 végén szomorú esemény zavarta meg örömét.

1934. december 1-én Leningrádban galádul meggyilkolták Sz. M. Kirovot, a Kommunista Párt és a szovjet állam egyik kiváló vezetőjét, a Központi Bizottság titkárát és Politikai Irodájának tagját, Leningrád terület pártbizottságának titkárát. Halálával a pártot és a népet súlyos veszteség érte.

A büntett színhelyén letartóztatott gyilkos halálosan gyűlölte a pártot és vezetőit, akik következetesen érvényesítették a szocializmus szovjetunióbeli győzelmének lenini irányvonalát. A megátalkodott párttűz, aki egy ideig már ki volt zárva a pártból, most tagsági könyvét felhasználva követte el a gáztettét. A gyilkos, aki kezét emelt a párt szeretett vezető személyiségeire, a kommunizmusért, a nép boldogságáért folyó küzdelem lanckadatlan harcosára, elnyerte megérdemelt büntetését – halálra ítélték.

Sz. M. Kirov meggyilkolása arra figyelmeztette a pártot és a szovjet népet, hogy fokozni kell a forradalmi éberséget. Meg kellett védeni a pártot az idegen elemektől, hogy lehetetlenné váljanak a szocializmussal és a szovjet állam érdekeivel szemben ellenséges akciók, bármivel leplezzék is őket.

A pártot erősítő intézkedések közé tartozott a *pártokmányok felülvizsgálása és kicserélése*. A pártokmányok felülvizsgálását már 1934 októberében javasolták. Az SZK(b)P Központi Bizottságának számos olyan tény volt a birtokában, hogy áldatlan

helyzet uralkodik a kommunisták nyilvántartása, a pártokmányok vezetése és őrzése terén. Ezt a fontos munkát gyakran merőben technikai feladatnak tekintették, a kerületi és területi pártbizottságok vezető munkatársai nem ellenőrizték. A párt háza táján eluralkodott rendetlenség súlyos következményekkel járt. A tagkönyvek ellopása, a pártokmányokban végzett hamisítások és törlések veszedelmes méreteket öltöttek. S ebben nemcsak szélhámosok és jöttment csavargók keze volt benne, hanem a szovjet rend kártevő célokat követő ellenségeinek keze is.

A pártokmányok felülvizsgálását és kicserélését 1935–1936 folyamán hajtották végre. A felülvizsgálás egészében helyesnek bizonyult. A párt alaposan megtisztult az oda nem való véletlen elemektől, megszilárdította sorait, fokozta harcképességét. Rendet teremtettek a nyilvántartásban, a pártokmányok őrzésében és kiadásában. De a pártokmányok felülvizsgálása során előfordult, hogy indokolatlanul kizártak „passzívnak” minősített kommunistákat.

A Központi Bizottság számos fellebbezést kapott olyan kommunistáktól, akiket helytelenül kizártak a pártból. Ezért a Központi Bizottság és a helyi szervezetek már a pártokmányok felülvizsgálása és kicserélése során megkezdték a hibák kijavítását. Ezt a kérdést az SZK(b)P Központi Bizottságának 1935 decemberi és 1936 júniusi plénuma is megvizsgálta. 1936. november 1-től ismét megkezdődött a tagfelvétel. A Központi Bizottság figyelmeztette a pártszervezeteket, hogy a felvételi kérelmeket egyénileg bírálják el, s hogy a pártba „országunk valóban élenjáró, a munkásosztály ügyét valóban odaadóan szolgáló legjobbjait” vegyék fel, „mindenekelőtt a munkásokból, de a szocializmusért folyó harc különféle frontjain kipróbált parasztok és dolgozó értelmiség soraiból is”.

Egyszersmind Sz. M. Kirov meggyilkolása után több olyan intézkedés is történt, amely megsértette a szocialista törvényességet.

**3. Harc a második ötéves terv határidő előtti teljesítéséért.
A szocializmus győzelme a Szovjetunióban.
Az új szovjet alkotmány**

Az SZK(b)P XVII. kongresszusa után fokozódott a párt és a nép harca a második ötéves terv határidő előtti teljesítéséért.

Különösen gyorsan nőtt az energetika és a vaskohászat kapacitása. Új erőműveket, kohókat, martinkemencéket helyeztek üzembe. A párt intézkedéseinek eredményeként javult a helyzet a fűtőanyagiparban. Öröm volt látni, milyen gyors ütemben folyt az ország építése.

A mezőgazdaságban a párt, a kolhoztömegek növekvő aktivitására támaszkodva, gyorsan és energikusan leküzdötte az átszervezési időszak következményeit. A kolhozrendszer győzelme után, e rendszer megszilárdítása és fejlesztése alapján megszervezte a mezőgazdasági termelés újabb fellendítését. 1934 végére a kolhozok a parasztgazdaságoknak mintegy 75 százalékát egyesítették. Növekedett a gabonafélék és az ipari növények termelése. Az állam ebben az évben elegendő mennyiségű gabonát és egyéb terméket kapott a mezőgazdaságtól ahhoz, hogy teljesen biztosíthassa a lakosság ellátását. 1934 novemberében az SZK(b)P Központi Bizottságának plénuma határozatában a kenyér és néhány más cikk vonatkozásában megszüntette az első ötéves terv elején bevezetett jegyrendszert. A központosított elosztást mindenütt kezdte felváltani a szerteágazó szovjet kereskedelem.

A kolhozrendszer megszilárdulása lehetővé tette, hogy a párt a gépállomások politikai osztályait – a kerületi pártbizottságokkal való összeolvasztásuk útján – rendes pártszervekké alakítsa át. A gépállomások politikai osztályai becsülettel teljesítették feladataikat. Átszervezésükkel a párt megerősítette a párt- és szovjetszerveket, hogy át tudják fogni a kolhozfaluban folyó egész munkát – a politikai, a közigazgatási, a gazdasági, a kulturális, a szociális stb. munkát. A pártnak ez az intézkedése szervezeti vezetésének rugalmasságáról, a helyi pártkáderek fejlődéséről tanúskodott.

Sikeresen folyt az ötéves terv fő feladatának teljesítése, a népgazdaság műszaki rekonstrukciójának befejezése. Az ipar, a közlekedés és a mezőgazdaság a második ötéves tervidőszaknak csupán az első két éve alatt csaknem ugyanannyi szerszámgépet,

gépet és egyéb technikai berendezést kapott, mint az egész első ötéves tervidőszak folyamán. Az új technika jó felhasználásától függött a Szovjetunió termelőerőinek további növekedése.

A technika kezeléséhez értő, a technika teljes kihasználására képes káderek problémája döntő jelentőségűvé vált. A párt kiadta a jelszót: „*Minden a káderektől függ!*” Ez a jelszó kiegészítője volt „Az újjáalakítás időszakában minden a technikától függ!” jelszónak, amelyet a párt az újjáalakítási időszak elején adott ki. Most nem tíz- vagy százazrekre, hanem milliókra volt szükség olyan emberekből, akik működésbe tudják hozni és teljesen ki tudják használni az új technikát az iparban, a közlekedésben, a mezőgazdaságban, a hadseregben – mindenütt, ahol technika van.

A párt, amikor kiadta az új jelszót, látta, hogy az új technika elsajátítása a gyakorlatban máris folyamatban van. A népgazdaság minden területén kibontakozott az élenjáró munkások mozgalma az elavult műszaki normák felülvizsgálásáért. Ez a felülvizsgálás a szénbányászatban és a kohóiparban kezdődött meg, ahol sok olyan munkás akadt, aki túlszárnyalta a régi műszaki normákat. 1934-ben a szovjet kormány Lenin-renddel tüntette ki Nyikita Izotov vájárt, az 1. sz. tárna (Gorlovka) munkását, a szénbányászatban kifejtett példamutató munkájáért. Izotov kezdeményezését sok bányász követte. Az új építés pátoszához, amely az első ötéves terv jellemző vonása volt, most hozzájárult az új technika elsajátításának pátosza, a munka magas termelékenységéért vívott harc.

1935-ben az élenjáró munkásoknak az új technika elsajátításáért, a régi műszaki normák felülvizsgálásáért folytatott mozgalmát Sztahanov-mozgalomnak nevezték el Sztahanov vájárról, aki egy műszak alatt 102 tonna szenet fejtett, s a szokásos norma 14-szeresét teljesítette. A népgazdaság minden ágában akadtak követői. A párt támogatta az újítók kezdeményezését. Igen nagy politikai jelentőséget tulajdonított és élére állt e mozgalomnak.

A párt szem előtt tartotta Leninnek azt az útmutatását, hogy „A kommunizmus a kapitalizmussal szemben az önkéntes, a tudatos, az egyesült, a modern technikát felhasználó munkások magasabb fokú munkatermelékenységét jelenti.” (Lenin Művei. 29. köt. 435. old.) Az újítóknak a munka magas termelékenységéért folytatott mozgalma új szakaszt jelentett a tömegek szo-

cialista versenyében. Ez a mozgalom új, elsőrendű technikára és technikailag képzett káderekre támaszkodott. Ez a mozgalom elválaszthatatlanul összefüggött azzal, hogy a népgazdaság minden ágában gyökeret vertek a szocialista termelési viszonyok, hogy gyökeresen megváltoztak az embereknek a munkáról vallott nézetei. A mozgalom fő mozgatóereje a magas termelékenységi mutatók elérése, a szocialista haza gazdagítása, a szovjet nép jólétének növelése volt. A társadalom javára, a szocialista állam felvirágoztatásáért és erejének növeléséért végzett munka alkotta az újitómozgalom alapját. Egyszersmind a nagyobb teljesítmény növelte a munkások és az alkalmazottak keresetét. Ez a mozgalom, amely a munkások kulturális és műszaki színvonalának emelkedését tükrözte, elősegítette a szocialista ipar-szervezők új osztagának kiemelését.

1935 novemberében az ipar és a közlekedés sztahanovistáinak országos értekezletén a résztvevők kicserélték az új technika kihasználásában szerzett tapasztalataikat. Ebben megmutatkoztak annak a szovjet embernek új jellemvonásai, aki a társadalom érdekében igyekszik saját eredményeit mindenki számára hozzáférhetővé tenni.

A párt, amikor a termelési újitómozgalom élére állt, arra törekedett, hogy tömegmozgalommá fejlessze. A pártszervezetek felkaroltak minden értékes kezdeményezést, amely az új technika elsajátítására, az elavult, alacsony normáknak magasabb normákkal való felcserélésére irányult, s népszerűsítették e kezdeményezéseket. A pártszervezetek vezetésével műszaki és termelési értekezleteket hívtak össze a progresszív munkamódszerek megvitatására; gyárak közti tapasztalatcseréket rendeztek; mozgalmat indítottak, amelynek keretében az élenjáró munkások az elmaradók, az idősebbek a fiatalok patronálását vállalták; iskolákat szerveztek a legjobb munkások tapasztalatainak átadására. A kommunisták és a komszomolisták jártak az élen. Levelező és esti tanfolyamokon, iskolákban, technikumokban és főiskolákon szakadatlanul emelték műszaki ismereteik színvonalát. Példájukat az egész munkásság követte. A munkásosztály műszaki és kulturális színvonalának emelése a pártszervezetek figyelmének középpontjába került.

Minden új, haladó mozgalom a régi elleni harcban tör utat magának. Így történt az újitók mozgalmával is. Egyes munkások attól tartottak, hogy a magas teljesítménynormák a bér-

tarifák és a kereset csökkenéséhez vezetnek. A mérnökök és a műszakiak egy része, mivel nem tudott szabadulni a műszaki normákról alkotott régi elképzeléseitől, képtelen volt támogatni és helyesen megszervezni ezt a mozgalmat. Mindezeknek az akadályoknak a leküzdéséhez a kommunisták – minden élenjáró, minden haladó hordozói – fogtak hozzá.

Az újítók mozgalmának nagy támogatást nyújtott az SZK(b)P Központi Bizottságának 1935 decemberi plénuma, amely megtárgyalta az ipar és a közlekedés munkájának helyzetét a Sztahanov-mozgalom fejlődésével kapcsolatban. A plenumon részt vett mintegy 3000 gazdasági és pártfunkcionárius, mérnök és élmunkás. A Központi Bizottság plénuma azt javasolta, hogy bátrabban és határozottabban vizsgálják felül az elavult teljesítménynormákat s cseréljék fel őket újakkal, figyelembe véve az élenjáró munkások tapasztalatait. Különösen nagy figyelmet fordítottak a munkások és munkásnők műszaki ismereteinek gyarapítására.

Az újítómozgalom eredményeképpen az iparban a munka termelékenysége a második ötéves terv folyamán a tervezett 63 százalék helyett 82 százalékkal növekedett.

Falun megindult a küzdelem a föld jobb megműveléséért, a gabonafélék és az ipari növények termés hozamának emeléséért, az állattenyésztés elmaradásának megszüntetéseért. Egyre nőtt azoknak a kádereknek a száma, akik jól ismerték a mezőgazdasági termelés szervezését.

A kolhozrendszer megszilárdítása szempontjából nagy jelentősége volt az élenjáró kolhozparasztok 1935 februárjában összehívott II. országos kongresszusának, amely elfogadta a mezőgazdasági artel új alapszabályzatát. Az alapszabályzat összegezte a kolhozok tapasztalatait. Biztosította a kolhozok számára az általuk megművelt földek örökös használati jogát, ami szilárd alapot teremtett a kolhozok fejlesztéséhez. Az alapszabályzat kifejtette a nagyüzemi közös gazdálkodás helyes módját, meghatározta az egyéni gazdaságnak azt a megengedhető mértékét, amely még megfelel a közös termelés érdekeinek és elegendő a kolhozparaszt és családja egyéni szükségleteinek kielégítéséhez. Az új alapszabályzat előírta a kolhozdemokrácia kiterjesztését, megfogalmazta a kolhozparasztok jogait.

A kolhoz-alapszabályzat bevezetése kedvezően hatott a mezőgazdasági termelésre, a munkafegyelem megszilárdulására és a

munka termelékenységének emelkedésére. Ez azonban nagy erőfeszítéseket követelt a párttól és a néptől. A párt megfeszített munkát végzett, hogy a kolhozokat szilárd szervezeti és gazdasági alapra állítsa, s biztosítsa a mezőgazdasági termelés szakadatlan növekedését. A Központi Bizottság 1935–1937. évi plénumai rendszeresen foglalkoztak a vetés előkészítésének és lebonyolításának, a termés betakarításának, a még meg nem erősödött kolhozok segítésének, az állami gabonabegyűjtésnek és -felvásárlásnak kérdéseivel. A területi és kerületi pártbizottságok, valamint a kolhozpártszervezetek állandóan napirenden tartották ezeket a kérdéseket.

A falusi kerületi pártbizottságok sokat tettek azért, hogy a kolhozokban helyesen szervezzék meg a munkát és a munka díjazását, megszilárdítsák a munkafegyelmet, megfelelő vezető kádereket válogassanak ki, a kolhoztermelés legfontosabb szakaszaira állítsák a kommunistákat, erősítsék és megszilárdítsák a kolhozok pártszervezeteit. Ebben az irányban minden újabb lépés értékes vívmány volt a párt számára. A kolhozok kommunistái a mezőgazdasági artel új alapszabályzatának gyakorlati alkalmazásával megszilárdították a kolhozok közös gazdaságát, növelték a termelést; a kolhozparasztokat a munkához való szocialista viszony szellemében nevelték.

A párt a kolhozok megszilárdításán munkálkodva arra is törekedett, hogy a parasztság újabb rétegeit vonják be a kolhozokba. Az új alapszabályzat elfogadásakor mintegy 4 millió volt a kolhozokon kívül maradt parasztporták száma, a második öt-éves terv végén pedig körülbelül másfél millió.

A második ötéves tervet, akárcsak az első, határidő előtt, 1937. április 1-re – négy év és három hónap alatt – teljesítették.

1937-ben a nagyipar bruttó termelése több mint kétszerese volt az 1932. évinek, s nyolcszorosa az 1913. évinek. A nagyipar, különösen a gépgyártás növekedése kedvező volt valamennyi népgazdasági ág technikai újjáalakítása szempontjából. Az egész ipari termelésnek több mint 80 százalékát az első és a második ötéves tervidőszak folyamán újonnan épített vagy teljesen újjáalakított üzemek állították elő. 1937-ben 456 000 traktort, mintegy 129 000 kombájnt és 146 000 teherautót használtak a mezőgazdaságban. *A népgazdaság technikai rekonstrukciója lényegében befejeződött.*

A második ötéves terv a mezőgazdaságban is sikerrel zárult.

Befejeződött a mezőgazdaság kollektivizálása. A kolhozok 18,5 millió parasztpartát egyesítettek, az összes parasztgazdaságok 93 százalékát. Az egész paraszti gabona-vetésterületnek több mint 99 százaléka a kolhozoké volt.

Az 1937-es év kedvező volt, ebben az évben több gabonát és ipari növényt takarítottak be, mint bármelyik előző évben. Az állattenyésztés azonban csak lassan állt talpra. Ennek elősegítésére jelentősen növelni kellett az ország gabonatermelését, lényegesen bővíteni kellett a takarmánybázist, és anyagilag érdekelte kellett tenni a kolhozparasztokat az állattenyésztés felendítésében.

A második ötéves terv évei alatt jelentősen javult a nép anyagi helyzete. A nemzeti jövedelem több mint kétszeresére nőtt, a munkások és az alkalmazottak béralapja pedig két és félszeresére. A kolhozok pénzbevétele több mint háromszorosára nőtt.

Nagy léptekkel haladt előre a kulturális forradalom. Az elemi és középiskolai tanulók száma a második ötéves terv éveiben több mint 8 millió fővel nőtt. A főiskoláknak 1937-ben több mint 500 000 hallgatójuk volt. A főiskolai és szakközépiskolai végzettségű szakemberek száma az első ötéves tervhez képest több mint a duplájára nőtt. Ez idő tájt a szovjet értelmiség már mintegy 10 millió főből állt.

A második ötéves terv időszakában nagy eredményeket ért el a lenini nemzetiségi politika. A nemzeti köztársaságokban nagyarányú ipari építkezés indult. A helyi lakosság köréből a műszaki dolgozók népes serege került ki. Egyes népek – kazahok, kirgizek, türkmének, tadzsikok, az Északon, Dagesztánban és másutt élő népek – a kapitalizmus kínos szakaszát megkerülve jutottak el a szocializmushoz. Az SZK(b)P ennek a bonyolult problémának az elméleti és gyakorlati megoldásával megmutatta a szocializmushoz vezető utat a világ sok olyan népének, amely a fejlődés prekapitalista szakaszán áll.

A szocializmus győzelmének fő eredménye, hogy a népgazdaság valamennyi ágában gyökeret vertek a szocialista termelési viszonyok. *Megoldódott a szocialista forradalom legnehezebb feladata: az új, szocialista gazdaság megteremtése.*

A szocializmus felépítése a Szovjetunióban a Lenin által körvonalazott terv szerint, a párt lenini programja alapján valósult meg. A szocializmus építésében a Kommunista Párt volt a fő vezető erő. A szocializmus győzelméért vívott harc terhének

oroszlánrészét a köztársasági, területi, kerületi szervezetekben és az alapszervezetekben működő pártkáderek viselték. A munkásosztály, a dolgozó parasztság és a szovjet értelmiség egyöntetűen támogatta a párt politikáját, s hősiess munkájával biztosította a szocializmus győzelmét.

A Szovjetunió életében bekövetkezett mélyreható változásokat, a szocializmusnak az ország gazdaságában és társadalmi rendjében elért döntő sikereit törvényhozásilag rögzítette az új szovjet kormány, amelyet 1936 novemberében fogadott el a VIII. szovjetkongresszus. Az alkotmány tükrözte azt a tényt, hogy a szocializmus győzött a Szovjetunióban. Az alkotmány leszögezte, hogy a szocialista rendszer gyökeret vert minden népgazdasági ágban. A termelési eszközök szocialista tulajdona a társadalom szilárd gazdasági alapja lett. Meghonosodott az elosztás szocialista elve: „Mindenkitől képességei szerint, mindenkinek munkája szerint.” Ez az elv biztosította, hogy a társadalom tagjai érdekeltek munkájuk eredményében, lehetővé tette az egyéni és a társadalmi érdekek összeegyeztetését, ösztönözte a munka termelékenységének növekedését, az ország gazdaságának fejlődését, a nép életszínvonalának emelkedését.

Megváltozott a lakosság osztályösszetétele. *Likvidálták az összes kizsákmányoló osztályokat.* Megmaradt a munkásosztály, a parasztok osztálya és az értelmiség. De a szocializmusért vívott harc során ezek is gyökeres változásokon mentek át.

A szovjetország munkásosztálya, miután megsemmisítette a kapitalizmust és szocialista társadalmi tulajdonná változtatta a termelési eszközöket, nem volt már proletariátus e szó tulajdonképpen, régi értelmében. A Szovjetunió proletariátusa minden kizsákmányolástól mentes munkásosztállyá vált, amely vezető helyet foglal el a társadalomban, s irányítja a társadalom fejlődését a kommunizmus felé.

A parasztok osztálya is megváltozott: nem olyan kistermelők-ből állt már, akik oda vannak láncolva kis földecskéjükhöz, s akiket kizsákmányolnak a földbirtokosok, a kulákok, a kereskedők, az uzsorások. A kolhozrendszer győzelmével a parasztság megszabadult mindenféle kizsákmányolástól. A parasztok munkája társadalmi tulajdonon alapuló kollektív munka lett.

A szocialista tulajdon két formájának (az egyetemes népi és a szövetkezeti-kolhoz tulajdonnak) rokonsága közelebb vitte egy-

máshoz a munkásosztályt és a kolhozparaszságot, megerősítette szövetségüket, megbonthatatlaná tette barátságukat.

Megváltozott a Szovjetunió értelmisége is. Új, népi származású és a szocializmushoz hű értelmiség nőtt fel.

A munkások, a parasztok és az értelmiségiek érdekeinek közössége folytán kialakult a szovjet nép megbonthatatlan társadalmi, politikai és ideológiai egysége.

A szocializmus építésének éveit teljesen megváltozott a Szovjetunióban élő valamennyi nép arculata. Végérvényesen *szocialista nemzetekké* váltak. Az egykori kölcsönös bizalmatlanságot felváltotta a kölcsönös barátság. Az egységes szövetségi szocialista állam rendszerében kialakult testvéri együttműködésük.

Az alkotmány lényeges módosításokkal tökéletesítette az államrendszert. Ezek a módosítások a szovjet demokratizmus és a Szovjetunióban élő népek közti igazi internacionalizmus sokoldalú fejlesztésére irányultak. Megszüntette az alkotmány a szovjetválasztásokkal kapcsolatos korlátozások összes maradványait; a több fokozatú választás helyett közvetlen választást vezetett be. Kimondta, hogy az összes szovjeteket általános, közvetlen, egyenlő és titkos választások útján kell megalakítani. A szovjetország minden állampolgára számára biztosította az aktív és passzív választójogot.

Az alkotmány törvényhozásilag rögzítette a Szovjetunió minden állampolgárának jogát a munkára, a pihenésre, a művelődésre; biztosította anyagi ellátásukat öregség, betegség, munkaképtelenség esetére.

Az alkotmány minden állampolgárnak megadta azokat a jogokat, amelyekért az emberiség évszázadokon át harcolt, de ugyanakkor komoly kötelezettségeket is rótt rájuk, azt, hogy szigorúan tartsák meg a szovjet állam törvényeit, tartsák meg a munkafegyelmet, becsülettel lássák el társadalmi kötelezettségüket, tartsák tisztelőben a szocialista együttélés szabályait, óvják és erősítsék a szocialista társadalmi tulajdont, becsülettel teljesítsék megtisztelő kötelességüket: a katonai szolgálatot a szovjet állam fegyveres erőinek soraiban, önfeláldozóan védelmezzék a szocialista hazát. Az alkotmány kimondja: „A haza védelme az SZSZKSZ minden polgárának szent kötelessége.”

A Szovjetunió állampolgárainak jogaiban és kötelességeiben

a szocialista demokratizmus elvei öltöttek testet. A társadalmi és államrend erősödött és fejlődött további demokratizálásával.

A Szovjetunió alkotmánya hangsúlyozta, hogy a Kommunista Pártnak vezető szerepe van a szovjet társadalomban. Az alkotmány megállapítja: „... a munkásosztálynak és a dolgozók más rétegeinek soraiból való legaktívabb és legöntudatosabb állampolgárok... a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjában egyesülnek, amely a dolgozók élcsapata a szocialista rend erősítéséért és fejlesztéséért folytatott harcukban, és vezető magva a dolgozók összes szervezeteinek, a társadalmiaknak éppúgy, mint az államiaknak.”

A győztes szocializmus országának alkotmánya a legdemokratikusabb volt a történelemben ismert összes alkotmányok közt.

A Szovjetunió alkotmánya hatalmas támogatást nyújtott mindazoknak a harcosoknak, akik a tőkésországokban a demokráciáért küzdöttek. Ebben rejlett óriási nemzetközi jelentősége.

Rövid összefoglalás

Az 1933–1937-es éveket a szovjetország belső élete szempontjából az jellemzi, hogy befejeződött valamennyi népgazdasági ág szocialista rekonstrukciója, és lényegében felépült a szocialista társadalom. A „Ki kit győz le” kérdés az országban a szocializmus javára dőlt el. A szocializmusnak a Szovjetunióban aratott győzelme világtörténelmi jelentőségű volt. A világ népei láthatták, milyen úton kell haladniuk a szocializmus felé. A szocializmus felépítése a Szovjetunióban a nagy Lenin végrendeletének teljesítése, a Kommunista Párt szervező és irányító tevékenységének, bölcs vezetésének, a párt politikáját egy emberként támogató munkások, parasztok, értelmiségiek hősi munkájának eredménye volt.

A Szovjetunió erős szocialista ipari-kolhoz hatalommá vált, amely gazdaságát és honvédelmét minden szükséges felszereléssel és fegyverzettel ellátta. Befejeződött a mezőgazdaság kollektivizálása.

A második ötéves terv éveiben a párt figyelme a szocialista rekonstrukció legfontosabb feladataira összpontosult: új iparvállalatok üzembe helyezésére és az új technika elsajátítására; a kolhozok szervezeti és gazdasági megszilárdítására; a város és a

falu számára szükséges műszaki értelmiség nagyszámú kádereinek kiképzésére.

Annak eredményeképpen, hogy az ország gazdaságában győztek a szocialista termelési viszonyok, megváltozott a szovjet társadalom osztályszerkezete. Likvidálták valamennyi kizsákmányoló osztályt. Megmaradt két baráti osztály – a munkásosztály és a parasztság – és a velük szoros kapcsolatban álló dolgozó értelmiség. Megszilárdult a barátság és a testvéri együttműködés a Szovjetunió szocialista nemzetei közt. Kialakult a nép társadalmi, politikai és ideológiai egysége. A szovjet nép a párt kezdeményezésére elfogadta a Szovjetunió második alkotmányát – a világ legdemokratikusabb alkotmányát –, amely tükrözte az ország gazdasági és politikai életében bekövetkezett változásokat.

A szocializmus győzelmével megszűnt a kizsákmányolás, gyökeresen megjavult a dolgozók anyagi helyzete. A szocialista rendszernek az ország gazdaságában való megszilárdulásával létrejöttek a feltételek ahhoz, hogy a legfejlettebb technika alapján szakadatlanul és gyorsan növekedjen a társadalmi termelés, gyarapodjon a társadalmi vagyon és rendszeresen emelkedjen a dolgozók életszínvonala.

A szovjet népgazdaság szocialista rekonstrukciójának befejezése aggasztó nemzetközi helyzetben ment végbe. Az a körülmény, hogy Németországban hatalomra jutott a fasiszmus, hogy Európában kibontakoztak a német fasiszmus agresszív cselekményei, a Távol-Keleten pedig a japán imperializmus agresszív cselekményei, fokozta a Szovjetuniót fenyegető háború veszélyét. A párt és a nép ezért nemcsak a békés szocialista építéssel foglalkozott, hanem az ország védelmét is erősítette.

Az a tény, hogy az ellenséges kapitalista környezetben és a külső támadás állandó veszélye közepette felépült a Szovjetunióban a szocializmus, a Kommunista Párt által vezetett szovjet nép példátlan, világtörténelmi jelentőségű hőstette volt.

A PÁRT HARCA A SZOCIALISTA TÁRSADALOM MEGSZILÁRDÍTÁSÁÉRT, AZ ORSZÁG VÉDELMEÉNEK ERŐSÍTÉSE (1937—1941 JÚNIUS)

1. *A Szovjetunió harca a békéért és a népek biztonságáért a fasiszta agresszió fokozódása közepette 1937—1938-ban*

1937 őszén a kapitalista világban a hosszan tartó pangás után új válság robbant ki. Ez a válság nem terjedt ki Japán és Németország gazdaságára, amelyek gazdasági életüket haditermelésre állították át. Ezekben az országokban az ipari termelés növekedése a háborús készülődéssel függött össze.

Egyre jobban kieleződött a fő kapitalista országok harca a felvevő piacokért és a nyersanyagforrásokért. A gazdasági fejlődés egyenlőtlenségét fokozta az agresszív államoknak az a törekvése, hogy háborúval erőszakosan újra felosszák a világot. Japán, miután megvetette a lábát Kína északkeleti tartományaiiban, 1937-ben háborút indított, hogy egész Kínát elfoglalja és gyarmatává tegye. Németország csapatai 1938-ban bevonultak Ausztriába és elfoglalták az országot. Olaszország és Németország folytatta spanyolországi katonai intervencióját.

A földkerekség több részét elborította a háború lángja. Ezek a háborúk az imperialista államok részéről hódító háborúk, az agresszió áldozatául esett kínai, etiópiai, spanyol nép részéről pedig nemzeti felszabadító, igazságos háborúk voltak. Kína forradalmi népe a Kommunista Párt vezetésével harcolt a belső és a külső reakció erői ellen. A japán agresszió fokozódásakor a Kínai Kommunista Párt kitűzte a jelszót: „Vessünk véget a polgárháborúnak, tanúsítsunk egységes ellenállást Japánnal szemben!” A kínai kommunisták lettek a vezetői annak a hősi ellenállásnak, amelyet a nép az egész ország leigázásával fenyegető japán imperialistákkal szemben tanúsított.

A háborús tűzvész világszerte egyre inkább elharapózott. Ilyen körülmények között a párt és a szovjet állam újabb erőfeszítéseket tett a kollektív biztonság megteremtése és az agresszorok megfékezése végett. Miután a hitleri Németország elfoglalta Ausztriát, a szovjet kormány 1938 márciusában nyilatkozatot tett közzé, s ebben kijelentette, hogy a Szovjetunió kész részt venni kollektív akciókban a fasiszta agresszió továbbfejlődésének megakadályozása és egy újabb világháború elhárítása céljából. A szovjet kormány azt javasolta, hogy a Népszövetségben vagy a Népszövetségen kívül haladéktalanul vitassák meg a szükséges gyakorlati lépéseket. „Holnap talán már késő – olvasható a nyilatkozatban –, de ma még van idő erre, ha valamennyi állam, kiváltképpen a nagyhatalmak szilárd, félreérthetetlen álláspontot foglalnak el a béke kollektív megmentésének problémájában.”

Amikor a hitleristák Csehszlovákiát fenyegették, a szovjet kormány kijelentette, hogy kész Csehszlovákia segítségére sietni azoknak a kötelezettségeknek megfelelően, amelyeket a Szovjetunió az 1935. évi szovjet–csehszlovák szerződésben vállalt, vagyis azzal a feltétellel, hogy Franciaország is szembeszáll az agresszorral. A szovjet kormány azt javasolta, hogy hívják össze tanácskozásra a Szovjetunió, Franciaország és Csehszlovákia katonai képviselőit, és vitassák meg azokat a rendszabályokat, amelyek a hitleri agresszió újabb áldozatának megvédéséhez szükségesek. A Szovjetunió hajlandó lett volna Franciaország nélkül is segítséget nyújtani, ha Csehszlovákia elfogadja ezt a segítséget és maga is ellenállást tanúsít az agresszorral szemben.

A béke megőrzése jelentős mértékben attól függött, vajon a nyugati hatalmak támogatják-e a Szovjetunió erőfeszítéseit, amelyek az agresszorral szembeni közös ellenállás megszervezését célozták. Hitler nem szánta volna rá magát arra, hogy szembeszálljon a Szovjetunió, Anglia, Franciaország, az Egyesült Államok és más országok koalíciójával.

A nyugati hatalmak kormánykörei azonban ismét elvetették a kollektív biztonság politikáját, jöllehet a fasiszta agresszorok komolyan fenyegették ezeknek az államoknak az érdekeit, sőt a létüket is. Inkább az engedmények politikáját folytatták az agresszorokkal szemben abban a reményben, hogy kiegyezhetnek velük. Arra spekuláltak, hogy elhárítják magukról és a Szov-

jetunió ellen irányítják a csapást. Rá akarták uszítani Németországot és Japánt a Szovjetunióra, hogy ily módon megsemmisítsék a szocialista államot, s egyben gyengítsék vetélytársaikat is. Anglia, az Egyesült Államok és Franciaország monopolistái abban reménykedtek, hogy ezzel az álnok politikával világméreteken megszilárdíthatják uralkodó helyzetüket. Amikor a hitleristák a Csehszlovákia elleni agresszióra készülődtek, Anglia, Franciaország, Németország és Olaszország kormányfői 1938 szeptemberében Münchenben összeültek, és olyan határozatot hoztak, hogy Csehszlovákia adja át határmenti területeit Németországnak. Az angol-francia kormánykörök tehát elárulták Csehszlovákiát. Azóta a „müncheni politika” kifejezéssel az agresszorok segítségének, más népek elárulásának szégyenletes politikáját illetik. Csehszlovákia burzsoá kormánya a nyugati hatalmak befolyására kapitulált, lemondott az ellenállásról, noha minden lehetősége meg lett volna az ország megvédésére, mert a Szovjetunió segítséget nyújtott volna ehhez. Az Egyesült Államok kormánya hivatalosan nem vett részt a müncheni konferencián, de serkentette összehívását, és teljesen egyetértett határozataival. A Szovjetunió volt az egyetlen hatalom, amely elítélte a müncheni árulást. Minthogy Franciaország elárulta Csehszlovákiát, az 1935. évi francia-szovjet kölcsönös segélynyújtási szerződés tulajdonképpen hatályát veszítette.

A müncheniek az úgynevezett „benemavatkozási politika” égisze alatt a fasiszmus spanyolországi győzelmét is elősegítették, jóllehet ez a győzelem a nyugati hatalmak stratégiai pozícióinak gyengüléséhez vezetett. 1939 elején Spanyolország köztársasági kormánya vereséget szenvedett. Az országban megszilárdult a fasiszta rendszer.

A párt és a szovjet kormány levonta a szükséges következtetéseket a nyugati hatalmak müncheni árulásából. Egyre inkább nyilvánvalóvá vált, hogy az agresszorok elleni harcban nem lehet a nyugati hatalmak közreműködésére számítani.

2. *A párt politikai munkája a szocialista építés
befejezésének viszonyai között.*
A XVIII. pártkongresszus

A Szovjetunió mentes volt a gazdasági és politikai megrázkód-
tatásoktól. A szocializmus országában folytatódott az építőmun-
ka. A második ötéves terv teljesítésével megoldódtak az átme-
neti időszak fő feladatai. Az 1921-ben bevezetett új gazdasági
politika betöltötte hivatását. A Szovjetunióban lényegében fel-
épült a szocialista társadalom.

A szocializmus a kommunizmus első szakasza. A teljes kom-
munizmus a szocializmusból nő ki, ennek megszilárdítása és fej-
lesztése talaján.

„... a szocializmus – mondotta Lenin – az a társadalom,
amely közvetlenül nő ki a kapitalizmusból... A kommuniz-
mus pedig a társadalom magasabb formája, s csak akkor
fejlődhet ki, amikor teljesen megszilárdul a szocializmus.”
(*Lenin Művei*. 30. köt. 279. old.)

A Szovjetunió, miután lényegében felépítette a szocializmust,
fejlődésében – mint a XVIII. kongresszus megállapította – *a szocialista építés befejezésének és a szocializmusból a kommu-
nizmusba való fokozatos átmenetnek az időszakába lépett.*

A szocializmus még sok tekintetben magán viseli annak a régi
társadalomnak a bélyegét, amelyből kifejlődött. A társadalmi
termelés színvonala még nem biztosítja az anyagi javak olyan
mennyiségét, amely elegendő az egész társadalom szükségletei-
nek teljes kielégítéséhez. Marad némi egyenlőtlenség a fogyaszt-
ási cikkek elosztásában. A mezőgazdaságban, a gazdaságnak e
fontos területén a szocialista termelési viszonyok éppen csak
hogy kialakultak. A társadalmi munka termelékenységé, bár
emelkedett, nem felelt meg a szocialista rendben rejlő lehető-
ségeknek. Az emberek tudatában megmaradnak a magántulaj-
donosi szellem csökevényei.

A párt a fő figyelmet a szocialista társadalom építésének és
megszilárdításának *befejezésére* összpontosította. Mindenekelőtt
fejleszteni és erősíteni kellett a szocializmus anyagi-technikai
bázisát, tökéletesíteni kellett a szocialista termelési viszonyokat.
Fontos feladat volt a munka szerinti elosztás szocialista elvének

szigorú szem előtt tartása, a dolgozók anyagi érdekelttségének fokozása, a munka és a fogyasztás mértékének társadalmi és állami ellenőrzése, kényszerítő eszközök alkalmazása a becsületesen dolgozni nem akaró személyekkel szemben. Nagy feladatot jelentett, hogy a dolgozókba beleneveljék a munkához és a társadalmi tulajdonhoz való szocialista viszonyt.

A szocializmus győzelme fokozta a szovjet állam politikai és gazdasági erejét, kiszélesítette társadalmi és gazdasági bázisát. A szocialista állam fejlődésének új szakaszába lépett: megkezdődött az a folyamat, melynek során a proletárdiktatúra állama fokozatosan egyetemes népi állammá lesz, ami az új alkotmányban fejeződött ki. Továbbra is erősíteni kellett a szovjet állam politikai alapját, a munkás-paraszt szövetséget, a Szovjetunió népeinek barátságát, a szovjet nép egységét; fejleszteni kellett a szocialista demokráciát. A szocializmus érdekei a szocialista jogrend és a társadalmi tulajdon védelmének erősítését, az ország védelmének és biztonságának jó megszervezését követelték.

A szocializmus körülményei között növekedett a Kommunista Párt vezető szerepe a társadalom életében. Az új helyzetben új módon kellett végezni a pártmunkát, meg kellett javítani a tömegek körében folyó szervező munkát, növelni kellett minden kommunista politikai és munkaaktivitását. A párt a pártdemokrácia kiszélesítését szorgalmazta.

A szocializmusért vívott harc során a párt jelentősen megerősödött, óriási tapasztalatokat szerzett mind a gazdaság vezetésében, mind a tömegek körében folyó pártmunka terén. A párt-szervezetek tevékenységében azonban komoly fogyatékok is voltak. A meggyőzést és a nevelést gyakran parancsolgatással, adminisztratív intézkedésekkel helyettesítették. Számos pártszervezetben megszüntették a párt szervezeti szabályzatát: a választást gyakran kooptálással helyettesítették, sokaig nem hívtak össze pártkonferenciát. Mindez durván sértette a demokratikus centralizmus elvét. Ezeket a fogyatékokat megbírálta az SZK(b)P Központi Bizottságának 1937 február-márciusi plénuma, amely megtárgyalta, hogyan készüljenek fel a pártszervezetek a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának választásaira.

Az új alkotmány életbe léptetése és a szovjet választási rendszer további demokratizálása fordulatot jelentett az ország politikai életében. A pártnak fel kellett készülnie erre a fordulatra. Ehhez az kellett, hogy maga a párt következetesen megvalósít-

sa a demokráciát a gyakorlatban, hogy a pártéletben minden vonalon érvényesüljön a demokratikus centralizmus elve. A Központi Bizottság kötelezte a pártszervezeteket, hogy szervezzék át munkájukat. Az átszervezés lényege az volt, hogy megszüntessék a pártszervekbe való kooptálás gyakorlatát, hogy a választásokon megtiltsák a lista szerinti szavazást, s bevezessék a titkos szavazást.

A párt a pártonkívüliekkel *blokkban, szövetségben* indult a választásokon, velük együtt jelölt közös küldötteket. A kommunisták és a pártonkívüliek választási blokkja teljesen törvényszerű és természetes jelenség volt egy olyan országban, amelyben győzelemre jutott a szocializmus. A szovjet társadalom szocialista egységét fejezte ki. A Szovjeunió Legfelsőbb Tanácsának választásait 1937. december 12-én tartották meg. A választásokon az összes választók 96,8 százaléka vett részt. A választásokon részt vevők 98,6 százaléka a kommunisták és a pártonkívüliek blokkjának jelöltjeire szavazott. A szovjet nép ezzel kifejezésre juttatta a Kommunista Párt iránti teljes bizalmát, és helyeselte politikáját.

A szocializmus győzelme kedvező feltételeket teremtett a párt- és szovjetdemokrácia további fejlesztéséhez. Ezzel ellentétben állt, hogy nyíltan megsértették a párt- és szovjetdemokráciát; ez azzal függött össze, amit a párt később Sztálin személyi kultuszának minősített. A párton belüli demokrácia és a szovjetdemokrácia egyes korlátozásait, amelyek az osztályellenesség és ügynöksége ellen vívott heves osztályharc viszonyai között elkerülhetetlenek voltak, Sztálin a párt és az ország vezetésének normájává tette. Megsértette a pártélet Lenin által kidolgozott normáit, a kollektív vezetés elvét. Sok fontos párt- és állami kérdést egymaga döntött el. Sztálin tevékenységében szakadék támadt a szó és a tett között. Munkáiban helyes marxista tételek találhatók a népről mint a történelem formálójáról, a pártnak és a Központi Bizottságnak mint kollektív vezetőnek a szerepéről, a káderekkel való foglalkozásról, a párton belüli demokrácia kifejlesztéséről. Csakhogy a gyakorlatban megsértették ezeket a tételeket.

A szocializmus győzelmének viszonyai között is érvényben maradt az a követelmény, hogy a szovjet államot minden módon erősíteni kell, hogy fokozni kell az éberséget az ellenség cselszövéseivel, elsősorban a kapitalista környezet cselszövései-

vel szemben. Továbbra is óvatosnak és ébernek kellett lenni a felszámolt kizsákmányoló osztályok és ügynökeik köréből kikerült ellenséges elemekkel szemben. De téves volt Sztálinnak 1937-ben, a szocializmus győzelme után, a Központi Bizottság februári-márciusi plénumán felállított tétele, amely szerint a szocializmus hadállásainak megszilárdulásával és a szovjet állam további előrehaladásával párhuzamosan egyre inkább éleződik az osztályharc. A valóság az, hogy a szovjetországban az osztályharc abban az időszakban volt a legélesebb, amikor folyamatban volt a „Ki kit győz le” kérdés eldöntése, a szocializmus alapjainak lerakása. De amikor már győzött a szocializmus, a kizsákmányoló osztályokat likvidálták és a szovjet társadalomban létrejött a szocialista egység, az osztályharc elkerülhetetlen kiéleződésének tétele téves volt. Ez a tétel a gyakorlatban indokolásul szolgált ahhoz, hogy tömeges megtorlásokat alkalmazzanak a párt és az állam tekintélyes vezetőivel, központi bizottsági tagokkal és póttagokkal, nagy szovjet hadvezérekkel és más teljesen ártatlan emberekkel – kommunistákkal és pártonkívüliekkel – szemben. Felelősek ezért Molotov és Kaganovics is. Durván megsértették a párt szervezeti szabályzatát és a szovjet törvényeket. Azokat a hazug vádakát, amelyeket Jezsov és Berija utasítására az NKVD szervei központi bizottsági tagok és póttagok ellen beterjesztettek, a Központi Bizottság plénumain nem tárgyalták meg.

Ebben az időben megsértették a párt és az NKVD-szervek közti viszony lenini elveit is. Az állambiztonsági szervek vitathatatlan érdemeket szereztek a forradalom vívmányainak védelmében, s nagy bizalmat élveztek. A helyzet azonban megváltozott, amikor az állambiztonsági szervek felügyeletét a párt és a kormány helyett Sztálin maga látta el, és az igazságszolgáltatás normáinak érvényesítése helyett gyakran személyesen döntött. Az ő egyenes utasítására nevezték ki belügyi népbiztosnak előbb Jezsovot, majd Beriját. Ezek az emberek bűnös tevékenységükkel megrágalmaztak és ártatlanul meghurcoltak sok becsületes kommunistát és párton kívüli szovjet embert.

Annak idején a párt és a nép nem tudott Sztálin hatalmi visszaéléseiről. A szovjet emberek úgy ismerték Sztálint, mint a szocializmus ügyének bajnokát, és bíztak benne. Meg voltak győződve róla, hogy a megtorló intézkedéseket a hatóságok valóságos ellenségek ellen, a szocializmus érdekében alkalmaz-

zák. Amde alaptalan vádakkal illeltek olyan kommunistákat is, akik aktívan és következetesen harcoltak a párt általános lenini irányvonalaért. Ebben az időben a párt több tekintélyes vezetője (G. K. Ordzsonikidze, G. N. Kaminszkij), akiket nyugtalanítottak a pártban tapasztalt nem normális jelenségek, szembeszálltak a szocialista törvényesség és a pártélet lenini normáinak megsértésével, a hatalommal való visszaéléssel.

A szocialista törvényesség megszegése és a tömeges megtorlások súlyos kárt okoztak a Kommunista Pártnak, a szocialista építésnek. Mindazonáltal ezek a nem normális jelenségek nem tudták megváltoztatni és nem is változtatták meg a szocialista rend jellegét és természetét, nem tudták megingatni a párt politikai és szervezeti alapjait. A párt lenini fő irányvonala rendületlenül érvényesült.

A párt és helyi szervei aktív, öntevékeny életet éltek, leküzdötték a szocialista építés útjában álló akadályokat. A néptömegek nagy kezdeményező erővel végezték történelmi alkotó munkájukat, amiben kifejezésre jutott a szovjet szocialista rend demokratizmusa. Egészében a párt, a Központi Bizottság vezetésével, önfeláldozóan harcolt a nép érdekeiért, a szocializmus felépítéséért. A szovjet nép teljesen megbízott a pártban, követte útmutatásait, és előrevitte a szocializmus nagy ügyét. A szocialista építés egyre újabb sikereket aratott. Növekedett a Szovjetunió ereje.

A szocializmus győzelmének kísérő jelensége volt, hogy új párttagok özönlöttek a pártba, és hogy jelentősen megnövekedett a szovjet értelmiség. Vezető párt-, szovjet- és gazdasági munkára fiatal kádereket állítottak be, akiknek gyakran nem voltak kellő tapasztalataik, és nem volt meg a szükséges politikai és ideológiai iskolázottságuk. Ilyen körülmények között a pártnak fokozottabb tevékenységet kellett kifejtenie az értelmiség, a pártkáderek ideológiai és politikai nevelése terén. Az SZK(b)P Központi Bizottsága több intézkedést foganatosított a pártpropaganda és -agitáció megjavítása céljából. A központban és az egész országban megerősítették az ideológiai pártmunkát irányító apparátust. Kiépítették a pártkáderek különféle iskolákon és tanfolyamokon történő képzésének és átképzésének rendszerét.

A párt és a nép életében óriási jelentősége volt az SZK(b)P XVIII. kongresszusának, amely 1939. március 10-e és 21-e kö-

zött zajlott le. A kongresszus mintegy 1 589 000 párttagot és több mint 888 000 tagjelöltet képviselt. A vezető pártszervek beszámolóit I. V. Sztálin, M. F. Vlagyimirszkij és D. Z. Mannoilszkij tartották. A kongresszus megvizsgálta és jóváhagyta a szovjet népgazdaság fejlesztésének harmadik ötéves tervét, s megvitatta az SZK(b)P szervezeti szabályzatán eszközlendő módosításokat.

A pártkongresszus megállapította, hogy a fasiszta államoknak a szabadságszerető népek ellen indított háborúja veszélyezteti a világbékét. Abban az időben együttesen mintegy 500 millió lakosú országok sodródtak be a háború örvényébe. A pártkongresszuson leleplezték a nyugati hatalmak müncheni politikáját, az agresszorokkal szembeni engedékenységet politikáját, amely rájuk nézve csúfos bukással végződhet.

A XVIII. pártkongresszus jóváhagyta a szovjet kormány külpolitikáját, és a következő irányelvet fogadta el: továbbra is folytatni kell a békepolitikát és az összes országokkal való üzleti kapcsolatok megszilárdításának politikáját; mindig résen kell lenni és nem szabad eltérni, hogy országunkat konfliktusba sodorják mindenféle háborús provokátorok; minden eszközzel fokozni kell a Vörös Hadsereg és Hajóhad harcképességét; erősíteni kell a nemzetközi kapcsolatokat az összes országoknak a békében és a népek barátságában érdekelt dolgozóival.

A kongresszus napirendre tűzte a Szovjetunió fő gazdasági feladatának kérdését, azt, hogy a szovjetországnak *utól kell érnie és túl kell szárnyalnia a legfőbb kapitalista országokat az egy főre eső termelés tekintetében*. Ezt a feladatot még Lenin jelölte meg közvetlenül az Októberi Forradalom előtt a szocialista ország perspektívájaként. Miután a Szovjetunióban győzött a szocializmus, ez a feladat a párt és az egész szovjet nép legközelebbi gyakorlati feladatává vált.

A pártkongresszus megvitatta a marxista-leninista elmélet egyes kérdéseit. Lenin eszméi alapján Sztálin a Központi Bizottság beszámolójában előterjesztette azt a tételt, hogy a kommunizmus felépíthető egy országban, a Szovjetunióban, aminek nagy jelentősége volt a szovjet szocialista társadalom kommunista fejlődése távlatainak szempontjából. A kongresszus elítélte azokat a téves és káros nézeteket, melyek szerint a szocializmusban az állam elhal, az állami szerveket szűkíteni, gyengíteni kell. Az efféle nézetek terjesztése nagy veszélyt rejtett magá-

ban akkor, amikor a Szovjetunió volt az egyetlen szocialista ország a világon és ellenséges kapitalista országok vették körül.

A Központi Bizottság beszámolója és a kongresszusi küldöttek felszólalása jellemezte a szocialista állam fejlődésének főbb szakaszait és ennek az államnak fő funkcióit. A szovjet állam a fejlődés két főbb szakaszán ment át. Az első szakasz felöleli az Októberi Szocialista Forradalom győzelmétől a kizsákmányoló osztályok felszámolásáig terjedő időszakot. A második szakasz akkor kezdődött, amikor győzött a szocializmus. Fejlődésének első szakaszában a szocialista állam funkciói: a megdöntött osztályok ellenállásának elnyomása az országon belül, a haza védelme a külső támadással szemben, gazdasági szervező és kulturális nevelő munka. A második szakaszban elesik a kizsákmányoló osztályok elnyomásának funkciója, mert ezeket az osztályokat felszámolták, és kiszélesedik a szocialista tulajdon védelmének funkciója; minden vonatkozásban kibontakozik a gazdasági szervező és a kulturális nevelő funkció; teljes egészében megmarad az ország külső támadással szemben való katonai védelmének funkciója. Az a tény, hogy a szocialista állam funkciói a szocializmus győzelmének viszonyai között megváltoztak, korántsem jelentette az állam gyengülését és elhalását. A pártkongresszus feladatul tűzte ki, hogy minden vonalon erősíteni kell az állam összes szerveit, különösen azokat, amelyek a szocialista ország védelmének funkcióját látják el.

Jelentős helyet foglalt el a kongresszuson a szovjet értelmiségnek és a vele való helyes bánásmódnak kérdése. A szocializmus viszonyai között az értelmiség a munkásosztállyal és a kolhozparasztsággal szoros kapcsolatban álló, valóban népi értelmiséggé vált, jelentős erővé a szovjet társadalomban. A kongresszus arra kötelezte a pártszervezeteket, hogy figyelmesen és gondosan foglalkozzanak a szovjet értelmiség kádereivel, hogy vessenek véget az értelmiség irányában sok helyütt még mindig tapasztalható bizalmatlanságnak, számolják fel az értelmiséggel kapcsolatos régi nézetek csökevényeit.

A kongresszus megtárgyalta a szovjet népgazdaság fejlesztésének harmadik ötéves tervét (1938–1942). Ez a terv előírta az ország ipari hatalmának növelését, a kolhozrendszer erősítését, a nép anyagi és kulturális színvonalának emelését, a Szovjetunió védelmi képességének fokozását. A harmadik ötéves terv volt a Szovjetunióban felépült szocialista társadalom

első távlati népgazdasági terve. A terv szerint az ipari termelésnek 1942-ig 1937-hez viszonyítva csaknem a kétszeresére kellett növekednie. Ez a *vegyipar és a különleges acélok* ötéves terve volt. A terv szerint öt év alatt a villamosenergia-termelést a 2-szeresére, a gépgyártást 2,3-szorosára, a vegyipart 2,4-szeresére kellett növelni. A kohászatban előtérbe került a gépgyártás és a honvédelmi ipar számára szükséges különleges acélok gyártása.

A harmadik ötéves terv fontos feladata volt a honvédelmi ipar gyorsabb fejlesztése, nagy állami tüzelőanyag-, villamosenergia- és más tartalékok létrehozása. Tervbe vették az ország fő gazdasági körzeteinek komplex fejlesztését, dublőr-vállalatok építését az Urálban, a Volga-vidéken, Szibériában és Közép-Ázsiában. A terv szerint ki kellett szélesíteni a keleti országrészek szénipari és kohászati bázisát, létre kellett hozni egy ásványolajbázist a Volga és az Urál között, s egy új gabonabázist a Szovjetunió keleti és délkeleti vidékein.

A kongresszus határozatot hozott az SZK(b)P szervezeti szabályzatának módosítására, és jóváhagyta a szervezeti szabályzat új szövegezését. A pártfelvételnél megszüntették a szociális hovatartozás szerinti régi kategorizálást. A pártba való felvétel egyetemes feltételekhez kötötték, és egyforma tagjelöltségi időt szabtak meg. De ez nem jelentette azt, hogy kisebb követelményeket támasztanak az új párttagokkal szemben, vagy hogy a pártszervezeteket kisebb felelősség terheli a párttagság összetételéért. Kiegészítették a párttagok jogait meghatározó pontot. A szervezeti szabályzat szerint minden kommunistának joga van: a taggyűléseken és a pártsajtóban részt venni a párt politikájával kapcsolatos gyakorlati kérdések szabad megvitatásában; a taggyűléseken megbírálni a párt bármely funkcionáriusát; a pártszervek megválasztása során aktív és passzív választójogával élni; személyes jelenlétéhez ragaszkodni, valahányszor az ő tevékenységéről vagy magatartásáról döntenek; bármilyen kérdéssel vagy beadvánnyal bármely párthatósághoz fordulni, a párt Központi Bizottságát is beleértve.

„Az SZK(b)P szervezeti szabályzatának módosítása” című határozat elítélte a párttagok sorsával szemben tanúsított formális, lélektelen, bürokratikus magatartást; élesen megbírálta a párt kádereinek rossz hírét keltő rágalmazók és karrieristák cselekedeteit. A szervezeti szabályzat több olyan ponttal bővült, amely a pártból való kizárással vagy a kizárt párttagnak

jogaiba való visszaállításával kapcsolatos kérdések eldöntésénél biztosítja a felsorakoztatott vádak megalapozottságának tüzetes, gondos megvizsgálását.

A szervezeti szabályzat megszüntette a tömeges párttisztításokat, amelyek az átmeneti időszakban a párt összetételének megjavítását szolgálták, de a szocializmus győzelmének viszonyai között már elvesztették jelentőségüket. Külön hangsúlyozta a szervezeti szabályzat azt a szerepet, amelyet a párt alapszervezeteinek a gazdasági és a kulturális építésben be kell tölteniük. A termelővállalatok, köztük a kolhozok, a szovhozok és a gépállomások alapszervezetei jogot kaptak a vezetőség tevékenységének ellenőrzésére. Ez fokozta felelősségüket.

A szervezeti szabályzat rámutatott arra, hogy a Komszomol aktív segítője a pártnak az állami és a gazdasági építés minden területén, hogy ott, ahol nincsenek pártalapszervezetek, a Komszomol-szervezetek tartoznak teljes felelősséggel a párt határozatainak végrehajtásáért.

Azok a módosítások és kiegészítések, amelyeket a kongresszus a párt szervezeti szabályzatán eszközölt, elősegítették a párton belüli demokrácia fejlődését, általában a párton belüli munka megjavulását, a párt és a párton kívüli tömegek kapcsolatának bővítését és szorosabbra fűzését, növelték a párt tekintélyét a nép körében.

Az SZK(b)P XVIII. kongresszusa mozgósította a pártot a szocialista építés betetőzésére és a kommunizmusba való fokozatos átmenetre. A kongresszus határozatai fontosak voltak abból a szempontból, hogy a közeledő háború láttán erősítsék az ország védelmét.

3. A párt és a szovjet állam harca a fasiszta agresszió kollektív visszaverésének megszervezéseért 1939-ben. A második világháború kirobbanása

A XVIII. pártkongresszus után a nemzetközi szintén kibontakozó események teljes mértékben igazolták a nemzetközi helyzetnek azt az értékelését, amelyet a kongresszus nyújtott. A hitleri Németország igyekezett mielőbb befejezni a háborús készülődést, sietett kirobbantani a háborút a német imperializmus világuralmáért.

A nyugati hatalmak müncheni politikája arra a számításra épült, hogy imperialista ellentétek a fasiszta államoknak a Szovjetunió elleni háborújával leküzdhetők. De lassanként egyes jelekből kitűnt, hogy ezek a számítások, legalábbis a legközelebbi jövőben, nem fognak bevalni. 1939 márciusában a hitleristák elfoglalták egész Csehszlovákiát, s ehhez még csak ki sem kérték Anglia és Franciaország beleegyezését. A hitle-rista kormány, miután végzett Csehszlovákiával, nyomban hozzáfogott a Lengyelország elleni agresszió előkészítéséhez. A lengyel kormánnyal szemben pimasz területi igényeket támasztott, különféle követelései voltak a lengyelországi németek helyzetének megváltoztatását illetően stb. Ugyanakkor Németországnak esze ágában sem volt, hogy elálljon az egykori német gyarmatoknak a visszakövetelésétől. Nyilvánvalóvá vált, hogy a nyugati hatalmaknak nem sikerült a müncheni árulással megvédeniük érdekeiket és Hitlerrel tartós megállapodásra jutniuk.

Ilyen körülmények között Anglia és Franciaország 1939 tavaszán bejelentette, hogy garantálja Lengyelország, Görögország, Románia és Törökország állami függetlenségét, amelyeket a fasiszta hódítók fenyegettek. Ugyanakkor Anglia és Franciaország tárgyalásokat kezdett a Szovjetunióval a német agresszióval való szembeszegülés módjait illetően.

Az angol és a francia kormány kettős játékot űzött. Továbbra is igyekezett kiegyezni Hitlerrel a Szovjetunió rovására, csak a taktikáját változtatta meg. Mindkét ország demokratikus közvéleménye a legerélyesebben követelte kormányától a Szovjetunióval való szoros együttműködést. Anglia és Franciaország uralkodó körei tárgyalásokba bocsátkoztak a Szovjetunióval, hogy leplezzék igazi terveiket. Ugyanakkor a szovjet kormánnyal folytatott tárgyalásokat kitűnő eszköznek tartották arra, hogy nyomást gyakoroljanak Hitlerre, arra számítva, hogy a Szovjetunió részvételével létesülő koalíció lehetőségével vissza lehet őt rettenteni és arra lehet kényszeríteni, hogy egyezzen meg a nyugati hatalmakkal, Németország fegyveres erőit pedig sikerül majd a Szovjetunió ellen irányítani.

A szovjet kormány számításba vette Angliának és Franciaországnak ezeket a manővereit. Mégis hajlandó volt tárgyalásokat kezdeni. A Szovjetunió a legcsekélyebb lehetőséget is meg akarta ragadni, hogy megszervezze a kollektív ellenállást az agresszorral szemben és elejét vegye az újabb világháborúnak.

A tárgyalások menete azonban bebizonyította, hogy Anglia és Franciaország kormánya nem kíván együttműködni a Szovjetunióval e cél elérése érdekében.

Azok az ajánlatok, amelyeket az angol és a francia kormány a Szovjetunióknak tett, teljesen elfogadhatatlanok voltak. Az volt az elgondolásuk, hogy ők nem vállalnak semmiféle kötelezettséget, de ugyanakkor egy csomó kötelezettséget hárítanak a Szovjetunióra, s háborúba sodorják Németországgal, maguk pedig kívül maradnak a háborún.

A szovjet kormány visszautasította az angol és a francia javaslatokat, mert nem feleltek meg a kölcsönösség elvének. Ezzersmind ellenjavaslatokat terjesztett elő, amelyek értelmében a három hatalom kölcsönös segítségnyújtási szerződést kötött volna. Ez a szerződés arra kötelezte volna a Szovjetuniót, Angliát és Franciaországot, hogy kölcsönösen egymás segítségére siessenek, ha valamelyiket a három hatalom közül Európában agresszió éri, valamint abban az esetben, ha támadás indul Lengyelország, Románia, a balti államok, Törökország és Belgium ellen. A szovjet javaslatok elfogadása azt jelentette volna, hogy a fasiszta Németországgal a nagyhatalmak erős koalíciója áll szemben, és ez megállíthatta volna az agresszorokat.

Az angol és a francia kormány egyre újabb szerződéstervezeteket terjesztett elő, de valamennyi egy szovjet-német háború kiprovokálására irányult. Világos volt, hogy a két kormánynak egyáltalán nem a Szovjetunióval való megegyezésre, hanem bizonyos célokból csak az ilyen egyezményről folytatott tárgyalásokra volt szükségük. A tárgyalások 1939 márciusától augusztusig húzódtak.

Hogy Anglia és Franciaország nem kíván koalícióba lépni a Szovjetunióval abban az esetben, ha Németország háborút robbant ki, az végleg nyilvánvalóvá vált a három állam katonai képviselői között a Szovjetunió kezdeményezésére Moszkvában 1939 augusztusában lezajlott tárgyalások során.

A Vörös Hadseregnek, hogy hadműveleteket kezdhessen a német csapatok ellen, át kellett vonulnia a köztük elterülő Lengyelország területén. Lengyelország kormánya azonban nem volt hajlandó területén átengedni a szovjet csapatokat, Anglia és Franciaország pedig semmilyen komoly lépést nem tett a lengyel kormány álláspontjának megváltoztatása érdekében. Világos, hogy Angliának és Franciaországnak, amikor tárgya-

lásokba kezdett a Szovjetunióval, esze ágában sem volt, hogy vele együtt csakugyan fegyveresen szembeszálljon a hitlerista agresszióval. A szovjet parancsnoksággal Moszkvában tárgyaló angol katonai missziónak küldött titkos utasításban nyíltan megmondták: „A brit kormány nem kíván magára vállalni semmiféle határozott kötelezettségeket a Szovjetunióval szemben.”

Az angol kormány a Szovjetunióval folytatott tárgyalásokkal egyidejűleg titkos tárgyalásokba kezdett a német kormánnyal is, azt ajánlotta Hitlernek, hogy kössenek meg nemtámadási egyezményt és állapodjanak meg a befolyási övezeteknek világméretekben való elosztását illetően. Ennek során hajmeresztő javaslat hangzott el: vegyék be a felosztandó országok közé a Szovjetuniót. Az angol kormány megígérte a hitleristáknak, hogy abbahagyja a Szovjetunióval folytatott tárgyalásait. Arra is hajlandónak mutatkozott, hogy visszavonja a Lengyelország függetlenségét garantáló nyilatkozatát, vagyis kész volt Lengyelországot Hitlernek kiszolgáltatni, amint ezt Csehszlovákiával is tette.

A Szovjetuniót a háború nemcsak nyugatról, hanem keletről is fenyegette. A Szovjetunió anyagi és erkölcsi segítséget nyújtott a kínai népnek a japán imperializmus ellen folytatott harcában, az Egyesült Államok s Anglia viszont bátorította a japán agresszorokat, és buzgón segítette őket stratégiai anyagok szállításával. „Amióta megkezdődött a háború a japán banditák ellen – írta Mao Cetung –, egyetlen imperialista állam kormánya sem nyújtott nekünk igazi segítséget – csak a Szovjetunió segített nekünk katonai repülőgépekkel és anyagi eszközökkel.” (*Mao Cetung Válogatott Művei*. 3. köt. Szikra 1954. 204. old.) A Szovjetunió és Japán között egyre feszültebbé vált a viszony. 1938-ban a japán militaristák fegyveres támadást intéztek szovjet területek ellen a Haszan-tó térségében. Szuronyral akarták kipuhatolni a Szovjetunió erejét és ellenállóképességét. 1939 nyarán jelentős japán erők a Halhin-Gol folyó térségében betörték a Mongol Népköztársaság területére, amellyel a Szovjetunióknak kölcsönös segítségnyújtási szerződése volt. Mindkét támadást sikerült visszaverni, s a japán fegyveres erők súlyos veszteségeket szenvedtek.

A müncheni politikusok bele akarták sodorni a Szovjetuniót a Németország és Japán elleni háborúba úgy, hogy maguk szépen félrevonulnak és erőt gyűjtenek, kivárva azt a pillanatot, ami-

kor majd diktálhatják követeléseiket a háborúban kimerült három országnak. Rendkívül kedvezőtlen helyzet alakult ki: a Szovjetuniót teljes politikai elszigeteltsége közepette háború fenyegette, mégpedig egyszerre két fronton: Nyugaton és a Távol-Keleten. Mindenáron meg kellett változtatni a Szovjetunió számára kialakult helyzetet, amennyire csak lehetett, el kellett odázní az imperialisták támadását, meg kellett hiúsítani terveiket. Az első és akkor egyetlen szocialista állam fenntartását a szocializmus nemzetközi érdekei és az egész világ dolgozóinak érdekei megkövetelték.

Az SZK(b)P Központi Bizottsága és a szovjet kormány a XVIII. pártkongresszus útmutatásait követte: résen volt, és nem tűrte, hogy háborús provokátorok konfliktusokba sodorják a szovjetországot. Ebből az útmutatásból indult ki a párt és a kormány, amikor 1939 augusztusában meghozta felelősségteljes határozatát a Németországgal való meg nem támadási szerződés aláírására, amelyet a német kormány javasolt. Ez a határozat azután született, amikor teljesen nyilvánvalóvá lett, hogy Anglia és Franciaország, valamint Lengyelország nem kíván egyezményt kötni a Szovjetunióval a hitlerista agresszió elleni közös harcra vonatkozólag, és amikor már nem volt más lehetőség a Szovjetunió biztonságának megóvására.

A párt és a szovjet kormány tisztában volt azzal, hogy a hitlerista kormány a szerződés megkötésével korántsem mondott le a Szovjetunió elleni hódító háborúról. A Szovjetunió ezzel a szerződéssel egy kis időt nyert a védelemre való felkészüléshez, és megmenekült attól a veszélytől, hogy reá nézve rendkívül kedvezőtlen viszonyok között két fronton legyen kénytelen háborút viselni. Anglia, Franciaország és az Egyesült Államok reakciós uralkodó körei igyekeztek elszigetelni a Szovjetuniót, s vele szemben kialakítani a kapitalista hatalmak egységfrontját. Ebben az egységfrontban Németországnak és Japánnak szánták a rohamosztág szerepét a Szovjetunió elleni háborúban.

A háború elhárítása megoldhatatlan feladat volt az akkori viszonyok között, amikor a Szovjetunió egyedül állt a kapitalista környezetben, a nemzetközi munkásmozgalomban pedig szakadást idéztek elő a jobboldali szocialisták. De meg lehetett és meg kellett óvni az első szocialista országot attól, hogy oly kedvezőtlen viszonyok között viseljen háborút. A szovjet kormány

tartozott azzal saját népének és a szocializmus nemzetközi érdekeinek, hogy megghiúsítsa a müncheni politikusok reakciós mesterkedéseit. A Németországgal kötött meg nem támadási szerződés elősegítette ezt.

A müncheni politikusok oly módon akarták kirobbantani a háborút, hogy ez a kapitalista világ és az elszigetelt szovjetország között kezdődjön. De a helyzet úgy alakult, hogy a háború magán a kapitalista világon belül robbant ki.

1939. szeptember 1-én Németország megtámadta Lengyelországot. A lengyel nép a fasiszta agresszió áldozatául esett. Heves ellenállást tanúsított, s ebben az ellenállásban hősi szerepet töltöttek be a kommunisták s a körük tömörülő munkások és más dolgozók. De minthogy a burzsoá-földesúri kormány a hazaárulás útjára lépve visszautasította a Szovjetunió segítségét, Lengyelország nem tudott helytállni a hitleri Németország rendkívül erős nyomásával szemben.

Miután a hitleristák megtámadták Lengyelországot, az angol és a francia kormány megértette, hogy a hitleri Németország Lengyelország lerochanása után ráveti magát Franciaországra, Angliára és gyarmataikra. Ezért Anglia és Franciaország kormánya 1939. szeptember 1-én hadat üzent Németországnak.

Megkezdődött a második világháború.

Anglia és Franciaország nem Lengyelország kedvéért és korántsem a fasizmus megdöntése céljából lépett hadba Németország ellen, hanem azért, hogy biztosítsa saját imperialista érdekeit és pozícióit, és megóvjja nagyhatalmi helyzetét. Anglia és Franciaország egyáltalán semmit sem tett Lengyelország tényleges megsegítésére. A német csapatok gyors ütemben nyomultak előre Lengyelország területén kelet felé, és a Szovjetunió határaihoz közeledtek.

A párt és a szovjet kormány számba vette, hogy semmiképpen sem feltételezhető, hogy a hitleristák sokáig megtartják vállalt kötelezettségeiket. Az ország védelmének érdekében tehát meg kellett állítani a hitleri csapatok előrenyomulását, mégpedig minél távolabb a Szovjetunió létfontosságú központjaitól; nem volt szabad megengedni, hogy a Szovjetunió határaihoz előretolják stratégiai vonalaikat. A Szovjetunió nem maradhatott közömbös Nyugat-Ukrajna és Nyugat-Belorusszija testvéri lakosságának sorsa iránt sem, nem tűrhette, hogy fasiszta iga alá kerüljön. 1939. szeptember 17-én a Vörös Hadsereg átlépte a

határt, s rövid idő alatt elfoglalta Nyugat-Ukrajnát és Nyugat-Belorussziját. Ezek a területek újra egyesültek Szovjet-Ukrajnával és Szovjet-Belorusszijával az ukrán, illetve a belorusz nép egységes államában.

Az a háború, amely Németország és az angol-francia imperializmus között kirobbant, eleinte mindkét fél részéről imperialista háború volt. A lengyel nép, akárcsak az agresszió áldozatául esett más országok népei is, függetlenségéért harcolt, de ami a nagyhatalmakat illeti, mindkét fél imperialista célokat követett. Németország azért harcolt, hogy a világ újrafelosztását a maga javára kierőszakolja, Anglia és Franciaország pedig azért, hogy megtartsák gyarmatbirodalmukat és uralmukat a leigázott népek fölött, hogy eltávolítsák az útból Németországot mint konkurensüket.

Amde a helyzet úgy alakult, hogy Angliának és Franciaországnak a fasiszta agresszió áldozatául esett összes népekkel közös ellensége lett. Emellett azoknak az igen súlyos vereségeknek a következtében, amelyeket Anglia és Franciaország 1940-ben a hitleristáktól elszenvedett, mindkét hatalom kénytelen volt már nem is annyira imperialista terveinek megvalósításán gondolkodni, mint inkább nemzeti függetlenségének megvédésével törődni. Ugyanakkor Angliában, Franciaországban s úgyszintén az Egyesült Államokban is fokozódott a néptömegek nyomása, amelyek tevékeny antifasiszta, felszabadító háború folytatását követelték kormányuktól. Ilyenformán a népek befolyása alatt Angliának és Franciaországnak a hitleri Németország ellen vívott háborúja az idők folyamán megváltoztatta jellegét. A gyakorlatban egybeolvadt a szabadságszerető népeknek a fasiszta agresszió elleni háborújával, és felszabadító jelleget öltött.

A második világháború kirobbanását követő első időkben Anglia, Franciaország és az Egyesült Államok müncheni elemei továbbra is abban a reményben ringatták magukat, hogy a háború frontját a Szovjetunió ellen fordíthatják. A francia és az angol csapatok a nyugati fronton szinte tétlenkedtek. Ugyanakkor Anglia és Franciaország igyekezett a Szovjetunió ellen háborúba kergetni a Szovjetunióval szomszédos államokat. Lettországon, Észtországon és Litvániában kudarcot vallottak az imperialisták mesterkedései. Ott ezekre a mesterkedésekre a demokratikus erők olyan viharos felháborodással reagáltak, hogy

az említett három állam kormányai 1939 őszén kénytelenek voltak a Szovjetunióval kölcsönös segítségnyújtási szerződést kötni. A szovjetellenes intrikák azonban a balti országokban ezek után is folytatódtak. Fennállott az a veszély, hogy imperialista kalandba sodorják őket. Ekkor a dolgozó tömegek azt követelték, hogy haladéktalanul állítsák helyre az antant által 1919-ben megdöntött szovjethatalmat, és a Szovjetunióval való újraegyesülést sürgették. A néptömegek nyomására 1940 júniusában Litvániában, Lettországbán és Észtországban kormányváltás következett be. A hatalom a haladó erők kezébe ment át. Parlamenti választásokat tartottak. Az újonnan megválasztott parlamentek a szovjet kormányhoz fordultak, és kérték ezeknek az országoknak a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségébe való felvételét. 1940 augusztusában a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa eleget tett ennek a kérelemnek, és a Litván, a Lett és az Észt Szovjet Szocialista Köztársaságot felvette a Szovjetunió tagállamainak sorába.

Egyesült a Szovjetunióval Besszarábia is, amelyet 1918-ban erőszakkal elszakítottak tőle, valamint Észak-Bukovina, amelynek ukrán lakossága Szovjet-Ukrajnához húzott. A Baltikumnak és Besszarábiának a Szovjetunióval való újraegyesítése megerősítette a Szovjetunió biztonságát, mert az ellenség ezeket a vidékeket felvonulási területként használhatta volna fel, s így közelebb került volna a szovjetország létfontosságú központjaihoz.

Finnországban az imperialisták el tudtak érni bizonyos átmeneti sikereket. 1939 végén sikerült kiprovokálniuk a finn reakciósnak a Szovjetunió elleni háborúját. Anglia és Franciaország gyengíteni kívánta a Szovjetuniót, ezért aktívan támogatta a finneket fegyverszállításokkal, sőt arra készült, hogy segítségükre küldi csapatait. Titokban a német fasizmus is segítséget nyújtott a finn reakciónak. A finn csapatok veresége azonban megghiúsította az angol-francia imperialisták terveit. 1940 márciusában véget ért Finnország és a Szovjetunió háborúja, s a hadviselő felek Moszkvában békeszerződést kötöttek.

1940 áprilisában a hitleri Németország betört Skandináviába, elfoglalta Dániát és Norvégiát. Májusban a nyugati fronton is támadásba ment át; egykettőre megszállta Hollandiát és Belgiumot. A Franciaországban és Belgiumban állomásozó angol expedíciós erők vereséget szenvedtek, és fegyvereiket eldobál-

va, Angliába menekültek. A szétvert francia hadsereg visszavonult az ország belsejébe. 1940. június 22-én a reakciós francia kormány kapitulált. Franciaország területének jelentős részét, Párizst is beleértve, megszállták a hitlerista csapatok.

Ez volt a müncheni politika siralmas vége: Franciaországot leverték, Anglia egymaga állt szemben a hitlerista Németországgal.

Az európai háború fejlődése megkövetelte, hogy a párt és a szovjet állam újabb lépéseket tegyen a külpolitika területén. A háború és a fasiszta agresszió további terjedésének meggátolása volt a feladat. 1940 áprilisában a szovjet kormány óva intette a hitleri Németországot Svédország semlegességének megsértésétől, s ezzel megmentette ezt az országot a fasiszta betöréstől.

A szovjet kormány lépéseket tett annak megakadályozására, hogy Németország kiterjessze befolyását Finnországra, Bulgáriára, Törökországra, Jugoszláviára. Franciaország veresége után azonban a hitleri Németország annyira megerősödött, hogy egyre nehezebb volt megfékezni hódító akcióit. A hitleristák bevonultak Finnországba, Romániába és Bulgáriába, s ezeknek az országoknak a reakciós kormányai Németország vazallusaivá váltak. 1941 áprilisában a hitleristák megtámadták Jugoszláviát, Görögországot, s mindkét országot elfoglalták.

1939 novemberében a Komintern és a testvérpártok meghatározták a kommunista pártok újabb feladatait azzal kapcsolatban, hogy a forradalmi erőket a fasizmus elleni harcra tömörítsék. A megszállt országok – Csehszlovákia, Lengyelország, Franciaország, Belgium, Dánia, Norvégia, Hollandia, Jugoszlávia, Görögország, Albánia – kommunistái szervezték a hazafias erőket, a nemzeti felszabadító mozgalmat. 1941-ben ez a mozgalom főleg Jugoszláviában kezdett átalakulni fegyveres harccá.

A fasiszta Németország már 1940 második fele óta közvetlen előkészületeket tett a Szovjetunió elleni háborúra, hogy elhárítsa a legfőbb akadályt agresszív tervei további megvalósításának útjából. A hitleristáknak az volt a tervük, hogy ezek után elfoglalják a Brit-szigeteket, amelyeket addig nem mertek megtámadni, míg a hátukban ott állt a Vörös Hadsereg. Japánnal karöltve le akarták verni az Egyesült Államokat is.

A szovjetországot fenyegető szörnyű veszély szükségessé tette,

hogy a párt és az egész szovjet nép még megfeszítettebb munkával növelje a Szovjetunió védelmi erejét és erősítse védelmi képességét.

4. A párt szervező munkája az ipar területén.

*Az ország ipari hatalmának növelése
és védelmi képességének erősítése*

A párt a szovjet népgazdaság fejlesztésének harmadik ötéves tervét mérföldes lépésnek tekintette a szocialista társadalom építésének befejezése útján.

De a terv teljesítése az ipar területén óriási nehézségekbe ütközött. A nemzetközi helyzet a fasiszta agresszorok által ki-robbantott második világháború miatt egyre feszültebbé vált. A népet készenlétben kellett tartani, hogy visszaverhesse a fasiszta agresszorok támadását, jelentős eszközöket kellett elvonni az ország védelmi képességének erősítésére.

Ezekben az években a párt gazdasági politikájában arra törekedett, hogy a legracionálisabban ossza el a termelőerőket, hogy meggyorsítsa az új építkezések ütemét, hogy minden üzem teljesen kihasználja termelési kapacitásait. Az új ipari üzemeket lehetőleg a nyersanyagforrások közelében létesítették. Fokozott ütemben fejlesztették az ország keleti vidékeit: a Volga-vidéket, az Urált, Nyugat- és Kelet-Szibériát, Közép-Ázsiát és Távol-Keletet. A Volga és az Urál között létrehoztak egy új ásvány-olajbázist: a „második Bakt”. Bővítették a magnytogorszki kohókombinátot, és befejezték a Nyizsnyij Tagil-i kohóművek építését. Óriási kohóművek létesültek a Bajkálontúlon (Petrovszk-Zabajkalszkij) és a Távol-Keleten (Amursztal). Dublór-vállalatokat létesítettek a gépgyártásban, a vegyiparban és az olajfeldolgozó iparban. Kiszélesedett az ipari üzemek kooperációja. A párt gondoskodott a legszigorúbb takarékoság bevezetéséről. A pénzeszközöket, az építőanyagokat és a berendezéseket elsősorban az első ötéves tervek során megkezdett építkezések befejezésére fordították.

A párt és a kormány figyelmének központjában továbbra is a vezető iparágak – a szénbányászat és a kohóipar – álltak. Az országnak évről évre több szén és fém kellett. Nagy mennyiségű fémre volt szüksége a honvédelmi iparnak is. Ezzel szemben 1939-ben a vas- és acéltermelés nem növekedett, sőt valame-

lyest még csökkent is, a széntermelés növekedése pedig jelentéktelen volt. Ez erősen veszélyeztette az egész népgazdaság fejlődését, és teljesen tűrhetetlen helyzetet teremtett a fokozódó háborús veszély közepette.

A párt tisztázta, mi az oka a szénbányászat és a kohóipar elmaradásának. A széntermelési terv teljesítését hátrányosan befolyásolta az, hogy komoly zavarok voltak a Donyec-medence munkájában. A Donyec-medence széniparának rákfenéje volt a munkaerő-hullámlás. Gyakran előfordult, hogy egyetlen év alatt csaknem teljesen kicserélődött a munkásállomány. Ezenkívül a bányászok munkabér rendszerében és munkájuk megszervezésében is különféle visszasságok mutatkoztak. A munkanormák alacsonyok voltak. A mérnökök és technikusok gyakran betelepültek a trösztök és az igazgatóságok irodáiba. Ennek következtében a legmodernebb technikával felszerelt bányák kellő műszaki vezetés nélkül maradtak, az új, haladó munkamódszereknek, a széntermelés új módszereinek a bevezetése igen lassan haladt, a munka termelékenysége csaknem egy helyben topogott.

Hasonló fogyatékoságok mutatkoztak a kohóiparban is. A magnitogorszki, a kuznyecki kombinátban, valamint a déli kohóművekben, akár csak a Donyec-medencében, a pártszervezetek keveset foglalkoztak a vezető káderek kiválasztásával és nevelésével, szakképzett kohászok képzésével és munkájuk helyes megszervezésével. A kohóipar fejlődésére kihatott az is, hogy lassú volt az új nagyolvasztók és martinkemencék építése, hogy lemaradás mutatkozott az érc kitermelésében.

Ezekben az években károsan hatott az ipar vezetésére az, hogy a vezető káderek sok helyütt bekerültek a megtorló intézkedések örvényébe, gyakran váltogatták őket, s hogy néha a tapasztalt vezetőket kevésbé tapasztaltakkal cserélték fel. A pártszervezetek állandó feszültségben éltek a megtorlások miatt. A kommunisták azonban tisztában voltak vele, milyen felelősség terheli a helyi pártszervezeteket az ipar fejlesztéséért, s új vezető kádereket emeltek ki saját soraikból, segítettek nekik megszerezni a gazdaságirányítási tapasztalatokat. Ezeknek az embereknek a vállára nehezedett legnagyobb súllyal az a feladat, hogy az ország gazdaságát felkészítsék a háborúra. Közülük többen nagy tekintélyű párt- és állami vezetők lettek.

1940 első felében a párt Központi Bizottsága több határozatot

hozott a Donyec-medencei szénipar és a kohóipar munkájának megjavítása céljából.

A pártszervezetek többet és konkrétan foglalkoztak a termelés szervezésének kérdéseivel, a gazdasági pártkáderek, a műszaki káderek kiválogatásával és a termelésben való helyes elhelyezésével. Igyekeztek fokozni a gazdasági szakemberek felelősségét a párt- és a kormányutasítások végrehajtásáért. A politikai munkát szorosabban összekapcsolták a termelési feladatok teljesítésével, az új technika meghonosításáért, a munkafegyelem megszilárdításáért folyó harccal. Kialakultak a verseny új formái: több gép kezelése, gyorsított munkamódszerek, több szakma elsajátítása, nyersanyag-, segédanyag- és villamosenergia-takarékosság, a termelési költségek csökkentése stb. A széniparban és a kohóiparban némileg javult a helyzet. 1940-ben a széntermelés körülbelül 20 millió tonnával növekedett.

A növekvő háborús veszély közepette nagy jelentősége volt az ipar fellendítése szempontjából a hétórás munkanapról a nyolcórás munkanapra és a hétnapos munkahétre való áttérésnek, továbbá annak, hogy megtiltották a munkásoknak és az alkalmazottaknak az üzemekből és a hivatalokból való önkényes kilépését. Ezek a rendszabályok, amelyeket a honvédelem megerősítésének követelménye tett szükségessé, kedvezően befolyásolták a vállalatok munkáját: megszilárdult a munkafegyelem, növekedett a termelés.

A párt vezetésével sikerült megoldani egy fontos problémát: az iparnak szakképzett munkaerővel való ellátását az állami munkaerő-tartalékok rendszerének bevezetése útján. Az ifjúságot minden évben mozgósították az iparitanuló-iskolákba és az üzemi iskolákba való beiratkozásra. Az iskolák végzett növendékeit állami vállalatokhoz irányították. Ily módon egyre újabb szakemberek áramlottak az iparba és a közlekedésbe, s ez fokozta az állam gazdasági és katonai erejét. A szovjet emberek, és elsősorban a fiatalok, nagy megelégedéssel fogadták a munkaerő-tartalékok létesítésére vonatkozó törvényt.

Jelentős szerepet töltöttek be az iparban a szovjet nők. 1940 elején az összes munkások és alkalmazottak 41 százaléka nő volt. A munkásnők sikeresen elsajátították az új technikát. A nők már békeidőben megtanulták a férfiszakmákat, s így háború esetén nagyszerűen helyettesíthették a termelésben a hadseregbe bevonuló férfiakat.

A párt és a munkásosztály erőfeszítéseinek köszönhető, hogy a Szovjetunió ipara a háború előtti években fellendülésnek indult. 1940-ben a Szovjetunióban 166 millió tonna szenet, mintegy 15 millió tonna vasat és több mint 18 millió tonna acélt termeltek. A villamosenergia-termelés elérte a 48,3 milliárd kilowattórát. Az egész ipar bruttó termelése 1940-ben az 1913. évi termelés 7,7-szeresére, a termelőeszközök termelése pedig 13,4-szeresére emelkedett. Ez volt a Szovjetunió ipari és gazdasági bázisa, amikor a Nagy Honvédő Háború kitört.

A fokozódó háborús veszély közepette az ipar munkája a párt tevékenységének *központi* kérdése volt. A XVIII. pártkonferencia 1941 februárjában megvizsgálta, mi a pártszervezetek feladata az iparban és a közlekedésben. Figyelembe véve, hogy a megindult háború technikai és gazdasági szempontból a gépek háborúja, a tartalékok háborúja, a párt igyekezett az ipart olyan színvonalra emelni, amelyet a honvédelem erősítésének követelményei diktáltak; tökéletesítette az ipar irányítását.

Abból a célból, hogy a vezetést minél közelebb hozzák a vállalatokhoz, 1939-ben sok népbiztosságot kisebb népbiztosságokra bontottak. Új népbiztosságok alakultak, s ezek szűkebb iparágak élén állottak. A népbiztosságok munkájában azonban még voltak súlyos fogyatékok. Gyakran előfordult, hogy a népbiztosságok az általános összesített adatok alapján teljesítettnek tekintették az évi termelési tervet, holott a főbb termékfajtákban lemaradás mutatkozott. A pártszervezetek, a területi és a városi bizottságok pedig nem foglalkoztak elég alaposan az iparral és a közlekedéssel.

A konferencia ráirányította a pártszervezetek figyelmét az ipar és a közlekedés szükségleteiről és érdekeiről való maximális gondoskodásra. A szocializmusban – hangsúlyozta a konferencia határozata –, amely tervszerűen irányítja a népgazdaságot, az iparnak rendkívül szervezeten és maximálisan termelékenyen kell dolgoznia. Az ipar fejlesztésének sikerei minden egyes vállalat ütemes munkájától függenek.

A konferencia számos konkrét gazdasági és politikai feladattal bízta meg a pártszervezeteket: biztosítaniuk kellett a vállalatok munkájának állandó ellenőrzését és a pártutasítások végrehajtását; meg kellett szervezniük a berendezések, az anyag és általában az egész vagyon szigorú nyilvántartását és óvását; biztosítaniuk kellett a berendezések helyes kihasználását és a szer-

számok, az anyag, a nyersanyag, a tüzelőanyag, a villamos energia takarékos felhasználását; példás rendet és tisztaságot kellett teremteniük az üzemeknél; meg kellett szervezniük az üzemek ütemes munkáját és a termelési tervek idejében való teljesítését; gondoskodniuk kellett arról, hogy a legszigorúbban betartsák a technológiai fegyelmet, és hogy az üzemek jó minőségű termékeket gyártsanak az előírt választékban; szüntelenül törekedniük kellett az új technika tökéletesítésére és meghonosítására; gondoskodniuk kellett arról, hogy rendszeresen csökkenjen a termelés önköltsége, hogy megszilárduljon az önálló gazdasági elszámolás rendszere és megszűnjön a pazarlás.

A konferencia megkövetelte több fontos elv következetes érvényesítését. Ezek közé tartozott a munkások anyagi ösztönzése és a vezetők jó munkájának premizálása; az egyszemélyi vezetés megszilárdítása és a termelés műszaki vezetésének megjavítása. A pártvezetés megjavítása céljából a városi, a kerületi és a tartományi bizottságban, valamint a szövetségi köztársaságok kommunista pártjainak központi bizottságaiban bevezették azt a rendszert, hogy külön titkárok foglalkoztak az iparral és a közlekedéssel.

A konferencia elfogadta az 1941. évi népgazdasági tervet, amely a gazdasági erő növelését és a honvédelem erősítését célozta.

A XVIII. pártkonferencia határozatai jelentős lökést adtak valamennyi népgazdasági ág, de elsősorban az ipar és a közlekedés újabb fellendülésének. 1941 első felében mindvégig megfeszített harc folyt az ipar gyorsabb fejlődési üteméért. 1941 derekán a Szovjetunió bruttó ipari termelése elérte a harmadik ötéves tervben 1942-re előirányzott színvonal 86 százalékát. Nem sokkal a konferencia után, 1941 májusában Sztálint kinevezték a Népbiztosok Tanácsának elnökévé, aki továbbra is betöltötte az SZK(b)P Központi Bizottsága titkárának tisztét.

A fokozódó háborús veszélyre való tekintettel a párt egyre nagyobb figyelmet fordított a *honvédelmi ipar* fejlesztésére. A forradalom előtt Oroszország hadiipara magán viselte az ország általános gazdasági elmaradottságának bélyegét. A szovjethatalom gyökeresen megváltoztatta a helyzetet. Az iparosítás talaján új honvédelmi ipar jött létre, s ez egyáltalán nem maradt el a fejlett kapitalista országok hadiiparától. A bruttó termelés növekedésének üteme tekintetében jelentősen túlszárnyalta a

többi iparágat. A harmadik ötéves terv három éve alatt az egész ipar termelésének évi növekedése átlagban 13 százalék volt, a honvédelmi iparé 39 százalék. A honvédelmi jelentőségű vállalatok kivételes helyzetben voltak a nyersanyaggal, berendezésekkel, fűtőanyaggal, villamos energiával stb. való ellátás tekintetében.

1939-ben megszervezték a Repülőgépgyártási, a Fegyvergyártási, a Lőszergyártási és Hajoépítési Népbiztosságot. A honvédelmi jelentőségű vállalatokba az SZK(b)P Központi Bizottsága pártszervezőket küldött ki. A Központi Bizottság pártszervezői-vé tapasztalt pártmunkásokat neveztek ki a szakképzett mérnökök, jó szervezők közül, olyan embereket, akik helyesen össze tudták kapcsolni a pártmunkát a termelési feladatok megoldásával.

Az országnak a háború előtt jelentős számú hadfelszerelési gyára és más hadiipari vállalata volt, amelyek lehetővé tették a háború éveiben a harckocsik, a repülőgépek, az ágyúk, a lőszer stb. tömeggyártásának megindítását. A honvédelmi ipar fejlesztésében elért kétségtelen sikerek ellenére számottevő fogyatékok is mutatkoztak ezen a téren. A repülőgépiparban lemaradás volt az állami tervfeladatok teljesítésében. Egyes honvédelmi iparágak nem tudtak időben áttérni az új fegyverfajták tömeggyártására, s ez a háború kezdeti időszakában késleltette a Vörös Hadseregnek a legújabb technikai felszereléssel való ellátását.

A háború előtti években újjászervezték a hadsereget; feloszlatták a területi milíciaelv szerint felépülő katonai alakulatokat és egységeket; a fegyveres erőket teljes egészében kerethadsereggé alakították át. Jelentősen megnövekedett a hadsereg létszáma. A fegyveres erők felépítésének ezt az új elvét „Az általános hadkötelezettségről” szóló új törvény rögzítette, amelyet a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa 1939 szeptemberi ülésén fogadott el. A szovjet állam arra törekedett, hogy hadserege erősebb legyen, mint a kapitalista államok hadseregei. A szocializmus vívmányainak védelme, valamint a világbékéért vívott harc sikere sok tekintetben a Szovjetuniónak és hadseregének erejétől függött.

5. A párt harca a kolhozrendszer megszilárdításáért, a mezőgazdasági termelés növeléséért

A mezőgazdaságra nagy feladat hárult, hiszen az ötéves terv keretében másfél-kétszeresére kellett emelni a népi fogyasztást. A mezőgazdaság további fejlődésétől függött az is, hogy sikerül-e kiszélesíteni a könnyű- és az élelmiszeripar fejlesztéséhez szükséges nyersanyagbázist.

Csakhowy a mezőgazdaság a háború előtti években jelentős nehézségekkel küzdött. Például a mezőgazdaság komplex gépesítéséhez a kolhozoknak és a szovhozoknak nagy mennyiségű traktorra, kombájnnra és más mezőgazdasági gépre lett volna szükségük, márpedig a traktorok és mezőgazdasági gépek gyártására szánt fémnek egy részét a honvédelem szükségleteinek kielégítésére kellett fordítani. A traktorgyártás a harmadik ötéves terv éveiben a második ötéves tervhez viszonyítva a felére csökkent.

Am a mezőgazdaság még e nehéz viszonyok között is szüntelenül fejlődött. Megmutatkoztak a kolhozrendszer előnyei, s már új mezőgazdasági gépeket is szép számban kapott a szocialista földművelés. 1940-ben a kolhozok az összes parasztgazdaságoknak 96,9 százalékát egyesítették. 7000 gépállomás látta el a kolhozokat. Több mint 4000 szovhoz volt az országban. Földjeiken 531 000 traktor és 182 000 gabonakombajn, 228 000 tehergépkocsi dolgozott. Több mint 1,4 millió traktoros, kombajn- és gépkocsivezető látta el ezt az óriási gépparkot.

A pártnak lankadatlanul figyelemmel kellett kísérnie a kolhozépítést, szüntelenül gondját kellett viselnie. A kolhozok szervezeti és gazdasági megszilárdítása volt a legfontosabb feladat a pártszervezetek falusi munkájában. Ezzel tisztában is volt valamennyi mezőgazdasági funkcionárius. Mindazonáltal nem mindnyájan látták világosan, hogy melyek a kolhozrendszer megszilárdításának útjai. Gyakran figyelmen kívül hagyták azt az elvet, hogy a kolhozparasztokat anyagilag érdekeltté kell tenni munkájuk eredményében; nem gondoskodtak kellőképpen a kolhozok közös gazdaságának kiszélesítéséről és megszilárdításáról; megtúrták a békülékenységet a harácsolással, a magántulajdonosi hangulatokkal szemben. Mindez káros hatással volt a kolhoztermelés fejlődésére. Minthogy a párt feladatul tűzte maga elé a kolhozrendszer megszilárdítását és fejlesztését, következe-

tesen érvényesítenie kellett a kolhozparasztok anyagi érdekelt-ségének elvét, erélyesen harcolnia kellett mindennemű hará-csolás és a magántulajdonosi szellem ellen, amely kárt okoz a közös gazdaságnak. A mezőgazdaság irányításában a párt a kol-hozok, a gépállomások és a szovhozok pártszervezeteire támasz-kodott. 1941 elején 62 300 kolhozpártszervezet működött. Attól fogva, hogy a kolhozok pártszervezeteit feljogosították a kol-hozvezetőségek tevékenységének ellenőrzésére, fokozott felelős-ség hárult rájuk a kolhoztermelés emeléséért. A kolhozépítésbe bekapcsolódtak a komszomolisták is; számuk akkoriban falu-helyen meghaladta a 2 milliót.

A háború előtti években a párt sok fontos rendszabályt fogá-natosított a kolhozrendszer alapjainak megszilárdítása céljából. 1939 májusában az SZK(b)P Központi Bizottságának plénuma megvizsgálta és jóváhagyta az SZK(b)P Központi Bizottságának és a Népbiztosok Tanácsának „A közös kolhozföldek elherdálá-sának megakadályozására irányuló intézkedésekről” szóló hatá-rozattervezetét. A határozati javaslat több ténymű sorakoztat fel annak illusztrálására, hogy a kolhozokban miképpen szegik meg a mezőgazdasági artel alapszabályzatát a kolhozparasztok háztáji földjének mértékét illetően; konkrét eseteket ismertet-nek háztáji földek törvénytelen kiszélesítéséről, a kolhozok kö-zös földjeinek elherdálásáról és ellopásáról.

A párt Központi Bizottsága és a kormány felhívta a pártszer-vezeteket és szovjetszerveket, hogy teremtsenek rendet a kolho-zok földhasználatára. Kimondták a kolhozok közös földjei-nek sérthetetlenségét. Megtiltották a háztáji földek bérbe adását. Ugyancsak megtiltották a háztáji földeknek bárminemű növelé-sét a mezőgazdasági artel alapszabályzatában előírt mértéken fe-lül. A kolhozparasztok használatában levő összes többletfölde-ket vissza kellett szolgáltatni a kolhozoknak. A Szovjetunió kü-lönféle vidékeinek sajátosságait és a mezőgazdasági termelés jellegét figyelembe véve minden munkaképes kolhozparaszt – férfi és nő – számára megállapították az évi munkaegységek kötelező minimumát. Ennek eredményeképpen megjavult a kol-hozok földhasználatára, megszilárdult a munkafegyelem, megnö-vekedett a szükséges évi munkaegységet teljesítő kolhozparasz-tok száma.

1939 júliusában az SZK(b)P Központi Bizottsága és a Né-pbiztosok Tanácsa határozatot hozott „A kolhozok közös állatte-

nyésztésének fejlesztését célzó intézkedésekről". E határozatnak megfelelően az állattenyésztés fejlődését azzal mozdították elő, hogy a húsbeadást nem az állatállomány, hanem a földterület nagyságától függően állapították meg. Ennek eredményeképpen a kolhozokban egyetlen év alatt, 1939-ben, mintegy 200 000 állattenyésztő majort hoztak létre, holott az előző hét év alatt mindössze 343 000 létesült. A kolhozok szarvasmarha-állománya 1939-1940-ben 15,6 millióról 20,1 millió darabra emelkedett.

Az állattenyésztési termékek begyűjtésének tapasztalatai alapján 1940 márciusában az SZK(b)P Központi Bizottságának plénuma szükségesnek tartotta, hogy minden állami beszolgáltatásnál áttérjenek *a hektáronkénti kirovás rendszerére*. Ezzel megszűnt a régi begyűjtési rendszer, amely csak a bevetett területeket vette figyelembe. Ez utóbbi nem kedvezett az élenjáró kolhozoknak, s ezzel aláásta a közös gazdaság fejlesztésében való érdekeltiségüket. Most valamennyi kolhoz egyenlő feltételek közé került. Az új begyűjtési rendszer előmozdította a kolhozok vetésterületének növelését és a mezőgazdasági termelés minden irányú fejlődését. Emellett megteremtette a feltételeket ahhoz, hogy maguk a kolhozok javítsák meg termelésük tervezését.

Növekedett a *szovjet állam tervező és szabályozó szerepe* a mezőgazdaság fejlesztésében. Lehetővé vált, hogy helyesebben osszák el a vetésterületeket az ország vidékei szerint, hogy azoknak a mezőgazdasági növényeknek a vetését ösztönözzék, amelyeknek nagyobb arányú termesztését az általános állami érdekek megkövetelték.

Jelentős sikereket értek el az ipari növények, főleg a gyapot termelésében. A gyapot vetésterülete 1940-ben meghaladta a 2 millió hektárt, nyersgyapotból pedig 2 237 000 tonnát takarítottak be, háromszor annyit, mint 1913-ban. A Szovjetunió textilipara attól fogva főképpen hazai gyapotot dolgozott fel. Növekedett a len, a napraforgó, a cukorrépa vetésterülete.

Az ipari növények vetésterületének növekedését előmozdította az is, hogy a gabonafélék az ország déli vidékeiről lassanként a keleti vidékekre helyeződtek át (Dél-Urál, Szibéria, Kazahsztán). Az ország keleti részében sok jó és termékeny föld volt, a szűz- és parlagföldeket is beleértve, amelyeket az egyéni gazdaságok nem törhettek fel. Ezeket a földeket helyenként a

jelentős számú mezőgazdasági géppel felszerelt kolhozok vették művelés alá. Az SZK(b)P Központi Bizottsága leszögezte, hogy a keleti vidékeknek a Szovjetunió egyik fő éleltárává kell válniuk.

A párt hangsúlyozta, hogy a mezőgazdaság alapja a *gabona-termelés*, hogy a gabonagazdaság fejlődése alapján megoldható a mezőgazdaság fellendítésének valamennyi többi feladata is. A párt, a helyi pártszervezetek arra törekedtek, hogy emeljék a gabonafélék terméshozamát. Rendszabályokat dolgoztak ki a délkeleti vidékek aszályosságának leküzdésére, az ország keleti részén egy új gabonabázis létrehozására. 1940 végén az SZK(b)P Központi Bizottsága és a Népbiztosok Tanácsa rendeletet adott ki, melynek értelmében a kolhozparasztot az Ukrán SZSZK-ban pótlólagos díjazás illeti meg azért a munkáért, melyet a mezőgazdasági növények terméshozamának és az állattenyésztés hozamának növelése érdekében kifejt. A rendelettel bevezetett bérezési rendszer ösztönözte a munka termelékenységének emelését; ezt a rendszert később a Szovjetunió más köztársaságaira, területeire és kerületeire is kiterjesztették.

A párt munkája eredményeképpen a kolhozok a háború előtti években elérték bizonyos sikereket a gabonatermesztés fellendítésében. Az ország gabonaproblémáját azonban még nem sikerült megoldani. Noha a gabonatermelés volumene 1940-ben valamelyest magasabb volt, mint 1913-ban, az országnak még mindig sokkal több gabonára volt szüksége, mint amennyit termeltek. A gabonaszükséglet növekedése több oknak tudható be: a városi lakosság 1940-ben több mint kétszerese volt az 1913. évinek; az állattenyésztés fejlődése is közvetlenül a gabonatermeléstől függött; tartalékolni kellett gabonát háború esetére. Az állami gabonabegyűjtés és -felvásárlás igen feszített volt, mégsem tudta fedezni az ország gabonaszükségletét.

A gabonatermesztés a kolhozrendszer viszonyai között jobban fejlődhetett volna, ha a párt és az állam kritikusabb a vezetéssel és a hibákkal szemben. Az úgynevezett biológiai termelőképesség adatai alapján úgy vélték, hogy az ország évi gabonatermelése meghaladja a 7 milliárd pudot, valójában azonban kevesebb került a raktárakba. A gabonatermesztés eredményeinek ez a felnagyítása nem serkentette a gabonafélék terméshozamának növelését, ellenkezőleg, önelégültséget keltett.

Mindazonáltal a párt és helyi szervezetei a mezőgazdaságban

elkövetett hibák ellenére is jelentősen erősítették a háború előtti években a népgazdaságnak ezt a fontos területét. A Szovjetunió mezőgazdasága kiállta a háborús idők nehéz megpróbáltatásait, s el tudta látni a hadsereget és az országot a szükséges mennyiségű élelmiszerrel és nyersanyaggal.

6. *A dolgozók anyagi és kulturális életszínvonalának emelése.*

A szovjet állam politikai hatalmának erősödése.

A párt számszerű növekedése

Miután győzött a szocializmus és likvidálták a kizsákmányoló osztályokat, a nép életszínvonala szüntelenül emelkedett, s ez abban jutott kifejezésre, hogy növekedett a nemzeti jövedelem, a munkások és alkalmazottak munkabére, a kolhozparaszt-ság jövedelme; hogy fejlődött az áruforgalom; kiszélesedett a lakásépítés; hogy közművek épültek a városokban és a falvakban. 1937-től 1940-ig a nemzeti jövedelem 96,3 milliárd rubelről 128,3 milliárd rubelre növekedett. A munkabérialap ugyanebben az időszakban 1,5-szörösére emelkedett.

Emelkedtek a kolhozok és a kolhozparasztok pénzbeli és természetbeni jövedelmei. A kolhozparasztok jelentős jövedelemhez jutottak termékeiknek a kolhozpiacon való eladása révén.

Emelkedett a Szovjetunió népeinek kulturális színvonala. Az 1940–1941-es tanévben az általános iskolákban több mint 35 millió tanulót oktattak, a főiskolákon több mint 800 000 hallgató tanult.

A dolgozók anyagi és kulturális színvonalának szüntelen emelkedése még jobban a párt és a kormány köré tömörítette a nép összes rétegeit, és szorosabbra fűzte a munkásosztály és a kolhozparaszt-ság szövetségét. Növekedett a szovjet állam politikai hatalma.

A szovjet szocialista állam óriási erőforrása volt az éltető szovjet hazafiság. A párt maga *igazi hazafias erőt* jelentett. A haza szolgálatának eszméje szorosan összefüggött a kommunista társadalom felépítéséért vívott harccal.

A hazaszeretet, a népre, az országra való büszkeség, a haza szolgálata egyéni hőstettekkel – mindezek a tulajdonságok rendkívül nagy erővel jelentkeztek a szovjetországban, különösen a szocializmus győzelme után. A történelemben először ju-

tott az ember olyan hazához, amelyben sorsa korlátlan urának érezhette magát. Minden szovjet ember legszentebb kötelességének tartotta, hogy tetteivel erősítse szocialista hazáját, hogy önfeláldozóan védelmezze a külső támadásokkal szemben.

A szovjet hazafiság harmonikusan egybekapcsolja valamennyi szovjet nép nemzeti hagyományait és érdekeit a soknemzetiségű szovjet államnak, valamennyi nép egységes szocialista hazájának közös létérdekeivel. Ez azoknak az új, szocialista nemzeteknek a hazafisága, amelyek egységes szövetséges államba tömörültek, s ott teljes egyenjogúságot élveznek. A szovjet hazafiság szervesen összefonódik a proletár internacionalizmussal. A szovjet emberek hazafias cselekedetei és hőstettei a népek barátságának megszilárdítására irányulnak, arra, hogy valamennyi ország dolgozóinak segítséget nyújtsanak a felszabadulásukért vívott harcukban.

A háború előtti években kibontakozott a szovjet emberek hazafias mozgalma a munka frontján. A párt és a kormány támogatta ezt az országos mozgalmat. 1938-ban alapították a munkakitüntetés legmagasabb fokát, a „Szocialista munka hőse” címet, és rendszeresítették a „Hősi munkáért” és a „Kiváló munkáért” érdemérmet. A legjobbak hőstetteikkel másokat is ilyen dicső tettekre sarkalltak. 1938-ban például Pása Angelina, a neves traktorkezelő hazafias felhívással fordult a szovjet nőkhoz: „Asszonytársak, gyertek traktorosnak!” Felhívását mintegy 200 000 nő követte.

A szovjet emberek számos hőstettet vittek véghez hazájukért. A „Szedov” nevű jégtörő hajó 15 főnyi hős legénysége hírnevet szerzett az Északi-Jeges-tengeren tett több mint két évig tartó útjával. Leszállás nélküli hosszú repüléseikkel dicsőséget szereztek hazájuknak V. Cskalov és nagyszerű társai. Sok dicső tettel tűntek ki a szovjet sarkutazók. A Vörös Hadseregben és Hajóhadban, a határőr csapatokban lelkes hazafiak nevelkedtek, akik később hősieken védelmezték szocialista hazájukat. A lenini Komszomol a Kommunista Párt vezetésével sok ezer bátor, derék hazafit nevelt.

A Szovjetunió hatalmának erősödéséhez hozzájárult a helyes lenini nemzetiségi politika, a Szovjetunió nemzeti köztársaságainak sokoldalú fejlesztése is. Az Azerbajdzsán, az Örmény és a Grúz Szovjet Szocialista Köztársaság, amelyek régebben a Kaukázusontúli Föderációt alkották, az új alkotmány értelmében

szövetségi köztársaságokká váltak, és közvetlenül a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének tagjai lettek. A Kazah és a Kirgiz Szovjet Autonóm Köztársaság szintén szövetségi köztársasággá alakult. Kazahsztánban és Kirgíziában a területi párt-szervezetek alapján megalakult a Kommunista Párt. A harmadik ötéves terv éveiben a szocialista nemzetek fejlődése óriási lépéssel haladt előre. Ezt előmozdították a szovjet állam gazdasági, politikai és kulturális intézkedései, amelyek a szövetségi és az autonóm köztársaságok iparának, mezőgazdaságának és kultúrájának általános fejlesztésére irányultak. A gazdasági és a kulturális fejlődés terén nagy eredményeket értek el Ukrajna, Belorusszija, a kaukázusi és a közép-ázsiai szövetségi köztársaságok. Még azok a népek is, amelyek valamikor a legelmaradottabbak voltak, érezték az ország szocialista iparosításának és a mezőgazdaság kollektivizálásának jótékony hatását. A nagyipar össztermelése 1940-ben 1913-hoz viszonyítva az Üzbég Szovjet Szocialista Köztársaságban 7-szeresére, a Kazah Szovjet Szocialista Köztársaságban 20-szorosára, a Grúz Szovjet Szocialista Köztársaságban 27-szeresére, a Kirgiz Szovjet Szocialista Köztársaságban 153-szorosára, a Tádzsik Szovjet Szocialista Köztársaságban 324-szeresére emelkedett. A tényleges egyenlőtlenség felszámolása eredményeképpen még jobban megszilárdult a szovjet népek közötti barátság, a szovjet állam erejének és szilárdságának hatalmas forrása.

Abban, hogy ezekben az években tovább fokozódott a szovjet állam politikai, gazdasági és honvédelmi ereje, hogy tovább növekedett nemzetközi tekintélye, nem kis szerepe volt annak, hogy a Szovjetunióhoz új szocialista köztársaságok csatlakoztak – a Litván, a Lett és az Észt Szovjet Szocialista Köztársaság –, hogy Szovjet-Ukrajnával egyesült Nyugat-Ukrajna. Szovjet-Belorussziájával Nyugat-Belorusszija és Szovjet-Moldaviával Besszarábia. E köztársaságok és területek történelmi fejlődésében gyökeres változás állt be azáltal, hogy beléptek a Szovjetunióba, a szabad népek nagy családjába.

Az új köztársaságokban és területeken a szovjethatalom létrejötté után már az első napokban nagy szociális átalakulások kezdődtek, amelyek a dolgozók életének megjavítását szolgálták. Ezek az átalakulások Ukrajna, Belorusszija, Moldavia, Litvánia, Lettország, Észtország Kommunista Pártjának közvetlen vezetésével mentek végbe. A Szovjetunió központi párt- és kor-

mányszervei igen tevékenyen támogatták őket ebben. Ukrajna, Belorusszija, Moldavia, Litvánia, Lettország és Észtország Kommunista Pártja óriási munkát végzett a kapitalista rabság alól felszabadult és a szovjetrendszer bevezető dolgozók ideológiai nevelése terén. Nagy munkát végeztek abban az irányban is, hogy a helyi lakosságból szovjet-, párt- és gazdasági kádereket képezzenek ki. Erősödött a párt- és a szovjetapparátus, javult tevékenységük.

Az új szovjetköztársaságok kommunista szervezeteit felvették az SZK(b)P-be. 1940 októberében felvették Litvánia, Lettország és Észtország Kommunista Pártját. 1941 februárjában a moldaviai területi pártszervezetet átalakították Moldaviai Kommunista Párttá. Nyugat-Ukrajnában, Nyugat-Belorusszijában és Besszarábiában, miután bekerültek a Szovjetunió kötelékébe, egyre-másra alakultak a kommunista szervezetek. Azok a személyek, akik Lengyelország, Nyugat-Ukrajna és Nyugat-Belorusszija kommunista pártjainak tagjai voltak és az Ukrán, illetőleg a Belorusz SZSZK területén maradtak, az SZK(b)P tagjai lettek.

A szocializmus sikerei kedvező hatással voltak a párt életére. Erősödött a párt kapcsolata a néppel; még nagyobb tömegekben áramlottak a pártba a szovjet társadalom legjobbjai. Az a körülmény, hogy a munkásokat, a parasztokat és az értelmiségieket most már egyenlő feltételekkel vették fel a pártba, előmozdította a párt sorainak gyarapodását. 1939. április 1-től 1940. június 1-ig körülbelül 1 128 000 tagjelölttel és körülbelül 606 000 taggal gyarapodtak a párt sorai. A pártba belépők zömükben a munkásosztály, a kolhozparasztok és az értelmiség legtevékenyebb képviselői voltak. Ez azonban nem csökkentette, hanem ellenkezőleg, még fokozta a pártszervek és az alapszervezetek felelősségét a párttagságra legmértöbb emberek kiválogatásában. Több pártszervezet azonban a mennyiségi eredményeket hajszolta. Sok területi, városi és kerületi bizottság nem igyekezett alaposan megismerni a felvételre jelentkezőket, nem fordított kellő figyelmet a párt növekedésének szabályozására. Gyakran előfordult, hogy a városi pártszervezetekbe felveendők között kevés volt a legfontosabb szakmákban dolgozó munkás, a falusi pártszervezetekbe felveendők között pedig a kolhozparaszt, a traktoros, a kombájnkezelő.

A Központi Bizottság több olyan rendszabályt javasolt, amely biztosítja a pártba való felvételnél az egyéni kiválogatás elvé-

nek szigorú megtartását. Ezek közé a rendszabályok közé tartozott minden egyes tagfelvételi kérelem gondos megvizsgálása, a pártba belépők alapos megválogatása. Különösen nagy figyelmet kellett fordítani arra, hogy az iparvállalatok pártszervezetébe minél több elsőrendű fontosságú szakmákban dolgozó munkás, minél több mérnök és technikus lépjen be, a falusi pártszervezetekbe pedig minél több kolhozparaszt, traktoros, kombájnvezető és értelmiségi. A területi bizottságoknak, a tartományi bizottságoknak és a szövetségi köztársaságok kommunista pártjai központi bizottságainak rendszeresen figyelemmel kellett kísérniük a pártszervezetek növekedését, rendszeresen meg kellett vitatniuk a tagfelvétellel kapcsolatos kérdéseket.

A pártszervezeteket felhívták arra, hogy fokozott mértékben viseljék szívükön a fiatal párttagok *bolsevik nevelését*, hangsúlyozzák a tagjelöltség jelentőségét, s tegyék a tagjelöltséget olyan intézménnyé, amely komolyan próbára teszi a pártba belépni kívánókat. Biztosítaniuk kellett a tagjelöltek politikai és szakmai színvonalának ellenőrzését, és segítségükre kellett lenniük abban, hogy megismerkedjenek a párt programjával, szervezeti szabályzatával, politikájával.

A XVIII. kongresszus után a pártszervezetek fokozták a kommunisták ideológiai és politikai nevelésével kapcsolatos munkájukat, megjavították a pártpropagandát. A pártoktatás a XVIII. pártkongresszus határozatainak és a párt történetének tanulmányozása alapján bontakozott ki. Különösen nagy figyelmet fordítottak a párt vezető kádereinek ideológiai és elméleti képzésére. Jelentős mértékben kiszélesedett a pártfunkcionáriusok oktatását és átképzését szolgáló iskolák és tanfolyamok hálózata. A párttörténet tanulmányozása nagy érdeklődést keltett a marxista-leninista klasszikusok művei iránt. A párt Központi Bizottsága e körülmény figyelembevételével lépéseket tett a marxista-leninista irodalom kiadásának jelentős növelésére.

Közvetlenül a Nagy Honvédő Háború előtt a párt hatalmas, csaknem 4 millió tagot számláló szervezet volt. A párt irányította a szovjet állam és a szovjet nép egész életét és tevékenységét, s a szocialista társadalom építésének befejezéséért vívott harcát.

Rövid összefoglalás

Az 1937–1941-es időszakkal a Szovjetunió történetében új szakasz kezdődött: a szocializmus építésének befejezése és a kommunizmusba való fokozatos átmenet.

A párt, a kormány és a nép hozzáfogott a Szovjetunió fő gazdasági feladatának megoldásához, ahhoz, hogy utolérje és elhagyja a legfejlettebb kapitalista országokat az egy lakosra eső termelés tekintetében. Ez abban jutott kifejezésre, hogy megnövekedett az ország ipari hatalma, fejlődött és megerősödött a kolhozrendszer, emelkedett a Szovjetunió népeinek anyagi és kulturális színvonala.

A párt megszabta a szocialista társadalom építésének befejező szakaszában esedékes új feladatokat, meghatározta, hogy a munkának mely szervezeti formái felelnek meg az új feltételeknek, és mozgósította a népet a harmadik ötéves terv teljesítésére.

A párt óriási munkát végzett a szovjet állam megszilárdításáért. Még szilárdabb lett a munkások és a parasztok szövetsége, még jobban megerősödött a Szovjetunió népeinek barátsága. Azzal, hogy a szovjet állam nyugati határain új szovjetköztársaságok alakultak és csatlakoztak a Szovjetunióhoz, új szakasz kezdődött e köztársaságok népeinek történelmi fejlődésében, s ugyanakkor ez hozzájárult a Szovjetunió politikai, gazdasági és katonai hatalmának erősödéséhez. Ezekben az években a Szovjetunió óriási sikereket ért el a kulturális forradalom megvalósításában, kiváltképpen a nemzeti szovjetköztársaságokban.

A szocializmus győzelme a Szovjetunióban soha nem látott mértékben fellendítette az egész nép kezdeményezőkészségét, amely a szocializmus megszilárdítására és fejlesztésére irányult. A párt a tömegek alkotó aktivitásának élére állva több intézkedést foganatosított, hogy a Szovjetunió új alkotmánya alapján kiszélesítse a szovjetdemokráciát. Megnövekedett a párt vezető szerepe a szovjet állam életének valamennyi területén. A szocialista társadalom fejlesztése és az ország védelmére való felkészülés sokkal jobban is haladhatott volna, ha nem akadályozta volna a pártélet lenini normáinak és a szocialista törvényességnek durva megsértése.

A nemzetközi helyzetet ebben az időben az jellemezte, hogy kiéleződött a kapitalizmus általános válsága, fokozódott a fa-

siszta államok imperialista agressziója, kirobbant a második világháború, és egyre nagyobb háborús veszély fenyegette a Szovjetuniót. A párt és a szovjet állam mindent megtett, hogy elhárítsa a háborút. A Szovjetunió aktív harcot folytatott, hogy megszervezze a kollektív ellenállást a fasiszta agresszióval szemben. Ez azonban nemcsak a Szovjetuniótól függött, hanem sok más államtól is, amelyek nem támogatták kellőképpen a Szovjetuniót. A növekvő háborús veszély nagy erővel vetette föl a párt, a szovjet kormány és a nép előtt a honvédelem megerősítésének feladatát. A párt és a nép nagy erőfeszítéseket tett e feladat megoldásáért.

A PÁRT A NAGY HONVÉDŐ HÁBORÚ IDŐSZAKÁBAN (1941 JÚNIUS—1945)

1. Németország hitszegő támadása a Szovjetunió ellen.

Az ország összes erőinek mozgósítása az ellenség visszaverésére

1941. június 22-én a fasiszta Németország hadüzenet nélkül, rajtaütésszerűen megtámadta a Szovjetuniót. A hitlerista klikk ezzel a galád hitszegéssel széttépte a meg nem támadási szerződést.

Hitler hatalmas erejű csapást zúdított a Szovjetunióra. Fasiszta repülőgépek ezrei nyomultak be a Szovjetunió légterébe, hogy leszórják bombáikat a békés városokra, repülőterekre és vasúti csomópontokra; lövegek ezrei nyitottak tüzet a határőrségekre és a Vörös Hadsereg csapataira; nagy páncélos és gépesített magasabb egységek törtek be szovjet területre.

A szovjet emberek békés munkája félbeszakadt. A szovjet nép megkezdte az élethalálharcot legádázabb ellensége, a német fasizmus ellen. A szovjet állam és a Kommunista Párt életében új szakasz kezdődött: a Nagy Honvédő Háború időszaka.

A német imperialistáknak az volt a céljuk, hogy megszerzik a Szovjetunió területét és kincseit, megsemmisítik a szocialista rendszert, kiirtják a szovjet emberek millióit, a többieket pedig a maguk rabszolgáivá teszik. Ehhez a hitlerista tábornokok kidolgozták a Szovjetunió elleni „villámháború” tervét. Úgy számoltak, hogy egykettőre szétverik a Vörös Hadsereget és télre be is fejezik a háborút.

A Szovjetunió megtámadásának pillanatáig Németország csaknem egész Nyugat-Európát uralma alá kerítette. Az egész tőkés világban nem volt olyan erő, amely útját állhatta volna Németországnak. Anglia szigetországa csaknem teljes blokád alatt

állott, az Egyesült Államok pedig várakozó álláspontra helyezkedett. A Szovjetunió volt a világ egyetlen országa, amely megátolhatta a német imperializmus galád terveinek megvalósulását. Fasiszta rabság fenyegette az egész világot.

A fasiszta Németország a Szovjetunió megtámadásával végleg leleplezte magát, és vérengző agresszorként állt a világ előtt. A Szovjetunió viszont együttérzésre talált valamennyi szabadságszerető népnél, s a világot fenyegető fasiszta veszély elleni harc élére állott.

Amint a Vörös Hadsereg megkapta a parancsot a fasiszta agresszió visszaverésére, heves harcok bontakoztak ki a Barentstengertől a Fekete-tengerig terjedő hosszú arcvonalon. A hitleristák váratlan támadása mindamellett rendkívül súlyos helyzetbe hozta a Vörös Hadsereget. Minden helytállása és vitézsége ellenére, nem tartóztathatta fel a létszám és harci eszközök tekintetében fölényben levő ellenséget. A fasiszta csapatok csapást mérő csoportosításai három fő irányban bontakoztatták ki támadásukat: Leningrád, Moszkva és Kijev felé. A Vörös Hadsereg kénytelen volt kemény harcok közepette visszavonulni. 1941 július elejéig az ellenség elfoglalta Litvániát, Moldavia és Lettország egy részét, Nyugat-Belorussziját és Nyugat-Ukrajnát.

A szovjetországot halálos veszedelem fenyegette.

A szovjetország képes volt rá, hogy visszaverje az imperialista agressziót. A hatalmas ipar bőségesen ellátta fegyverrel a Vörös Hadsereget. A kolhozrendszer megbízhatóan gondoskodott az ország és a fegyveres erők élelmezéséről. A szovjet emberek magas kulturális színvonala és műszaki képzettsége lehetővé tette, hogy hamar elsajátítsák a haditechnikát, a modern hadtudományt. A szovjetország jelentős eredményeket ért el a tudomány fejlesztésében, rengeteg kiválóan képzett szakemberrel rendelkezett. A szovjet emberek nem kímélték sem erejüket, sem anyagi eszközeiket, amikor a hadsereg erősítéséről volt szó. Nem kételkedtek hadseregük odaadásában és kitartásában, nem kételkedtek abban, hogy az meg tudja védeni az Októberi Forradalom, a szocializmus nagy vívmányait. Ebben a tekintetben a Szovjetunió óriási fölényben volt bármely kapitalista országgal szemben. Csakhogy a háború elején a szovjetország és a Vörös Hadsereg szempontjából rendkívül kedvezőtlen körülmények alakultak ki.

A fasiszta Németország már régen átállította gazdaságát haditermelésre, ipara tömegesen gyártotta a különféle fegyverfajtákat. Emellett magához kaparintotta és felhasználta csaknem egész Nyugat-Európa erőforrásait. Németországnak, csatlósainak és az általa leigázott országoknak a hadigazdasági potenciálja több mint kétszerese volt a Szovjetunióénak. A Szovjetunió gazdasága békés célokat szolgált. Csak a háború előtt kezdődött meg az új harci eszközök gyártása. A Szovjetunió csak saját erőforrásaira támaszkodhatott.

A Szovjetunió egymaga fogta fel a fasiszta Németországnak és szövetségeseinek – Finnországnak, Magyarországnak, Romániának és Olaszországnak – a csapását. Nem vezényelhetett át jelentős erőket nyugatra, minthogy keleten Japán fenyegette. Bár a Szovjetunió semlegességi szerződést kötött Japánnal, ismerve az imperialistákat, kénytelen volt erőinek egy részét a távol-keleti határon tartani.

Németországnak teljesen mozgósított hadserege volt. A nyugati hadműveletek befejezése után csapatainak legnagyobb részét a Szovjetunió határára vonultatta fel, s itt 190 hadosztályt, köztük 153 német hadosztályt vont össze. A német hadsereg egyes harci eszközöket tekintve fölényben volt a Vörös Hadsereggel szemben, és csaknem teljesen gépesítve volt. Ennek alapján nagy volt az ütőereje és jó a manőverezőképessége. Az európai háború két esztendeje alatt a hitlerista hadvezetés tapasztalatokat szerzett a modern hadviselésben. A Vörös Hadsereg parancsnokságának nem voltak ilyen tapasztalatai.

A fasiszta agresszió kibontakozásával és a háborús veszély növekedésével kapcsolatban a szovjet kormány nagyszabású intézkedéseket tett az ország védelmi képességének fokozására. 1939-től 1941 júniusáig a fegyveres erők létszáma csaknem megháromszorozódott. 125 új hadosztályt szerveztek. Folyamatban volt a csapatok felszerelése haditechnikával és új típusú fegyverekkel. A Vörös Hadsereg átszervezése és új technikával való felszerelése azonban nem fejeződött be. A fasiszta Németország támadása hamarabb következett be, mint várták.

A Vörös Hadsereg kezdeti kudarcaihoz az is hozzájárult, hogy az ellenség rajtaütésszerűen támadott. A Vörös Hadsereg bátran küzdve a túlerőben levő fasiszta csapatokkal, visszavonult az ország mélyébe.

„A hitleristák – állapítja meg az SZKP Központi Bizottsága

a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulójára kiadott téziseiben – felhasználták ideiglenes előnyüket: Németország gazdaságának és egész életének militarizálását; a hódító háborúra való hosszú felkészülést és a nyugati hadműveletek tapasztalatait; a határövezetekben idejekorán összpontosított csapataik fegyverzetének és létszámának fölényét. A hitleristák rendelkezésére álltak csaknem egész Nyugat-Európa gazdasági és katonai erőforrásai. A hitlerista Németország Európa országaiban hozzájutott az egész fegyverkészlethez, óriási mennyiségű fémhez, stratégiai nyersanyaghoz, a kohászati és hadiüzemekhez. A Szovjetuniónak kolosszális hadigépezettel kellett felvennie a harcot.

Szerepet játszottak azok a számításbeli hibák, amelyeket a hitleri Németország ellenünk irányuló támadása időpontjának értékelésében vétettünk, és azok a mulasztások, amelyeket ezzel kapcsolatban az első csapások visszaverésére irányuló felkészülésben követünk el.”

Hitelt érdemlő adatok álltak rendelkezésre a szovjet határok mentén végbemenő német csapatösszevonásokról, arról, hogy Németország a Szovjetunió megtámadására készül. A nyugati katonai körzetek csapatait azonban nem helyezték teljes harci készségbe. Sztálin attól félt, hogy ürügyet ad a német fasisztáknak a támadásra, arra számított, hogy diplomáciai tárgyalásokkal elodázhathatja az összeütközést. Abban, hogy a Vörös Hadsereg nem volt felkészülve a fasiszta agresszorok első csapásainak visszaverésére, bizonyos felelősség terheli a Honvédelmi Népbiztosság és a vezérkar vezetőit, Sz. K. Tyimosenkót és G. K. Zsukovot.

A szovjet nép bátran szembenézett az országot fenyegető szörnyű veszéllyel.

Egyetlen más állam sem állhatta volna ki azt a rajtaütésszerű csapást, amelyet a fasiszta Németország a Szovjetunióra mért. De a szovjet állam helytállt. A szovjet nép hitt a szocialista rendszer erejében, hitt pártjában, hitt abban, hogy a párt meg tudja szervezni az agresszorokkal szembeni ellenállást és az agresszorok leverését. A Szovjetuniónak volt elég ereje és anyagi erőforrása, hogy visszaverje és teljesen megsemmisítse az agresszort.

A Nagy Honvédő Háborúban éppúgy, mint a békés építés éveiben, a szovjet népnek és hadseregének lelke és irányítója, a

fasiszta betolakodók elleni össznépi harc szervezője a Kommunista Párt volt, élén a Központi Bizottsággal. A párt felhívta a Szovjetunió népeit, hogy a hazát fenyegető súlyos veszély idején még szorosabban tömörüljenek.

A Kommunista Párt szervezte és mozgósította a szovjet népet a Nagy Honvédő Háborúra.

A Központi Bizottság teljes energiával hozzálátott ahhoz, hogy minden erőt az agresszor visszaverésére mozgósítson. A Központi Bizottság tagjai, magas rangú katonai vezetők és gazdasági funkcionáriusok, kezükbe vették a front és a hátszág bizonyos területeinek irányítását, s a párt Központi Bizottságától és a szovjet kormánytól kapott utasítások szerint a konkrét helyzettel összhangban oldották meg a szervező, a politikai, a katonai és a gazdasági munka halaszthatatlan kérdéseit.

1941. június 22-én és 23-án mozgósították a Vörös Hadseregbe a hadköteleseket, kihirdették a hadiállapotot, érvénybe lépett a mozgósítási terv a hadianyag-termelésre.

A párt Központi Bizottsága már a háború első napjaiban *programot* dolgozott ki a nép összes erőinek az ellenség elleni harcra való mozgósításához. Ezt a programot a Népbiztosok Tanácsa és az SZK(b)P Központi Bizottsága a frontővezeti területek pártszervezeteinek és szovjetszerveinek adott 1941. június 29-i utasításában fejtette ki. A párt leleplezte a német imperialisták galád terveit.

„... A fasiszta Németország által ránk erőszakolt háborúban – állapítja meg az utasítás – a szovjet állam életéről vagy haláláról van szó, arról, hogy szabadok maradnak-e a Szovjetunió népei, vagy pedig rabszolgasorba süllyednek.” A Központi Bizottság és a szovjet kormány arra hívta fel a népet, hogy ismerje fel a veszély nagyságát és szakítson a békeidők hangulatával, állítsa át egész munkáját hadi vágányokra, szervezze meg a front minden irányú segítségét, maximális mértékben növelje a fegyver-, lőszer-, harckocsi- és repülőgépgyártást, s ahol a Vörös Hadsereg visszavonulásra kényszerül, szállítsa el, ha pedig erre nincs lehetőség, semmisítse meg az értékeket, és az ellenséges megszállás alá kerülő vidékeken szervezzen partizánosztagekat. Minden pártszervezetnek, szögezte le a határozat, a háborús időknek megfelelően át kell szerveznie egész munkáját; operatívan és konkrétan irányítania kell az egész katonai, gazdasági és politikai tevékenységet; minden pártfunkcio-

náriusnak szervezettséget, fegyelmezettséget és állhatatosságot kell tanúsítania.

Az ország összes erőinek az ellenség visszaverésére és szétzúzására való mielőbbi mozgósítása céljából az SZK(b)P Központi Bizottsága, a Legfelsőbb Tanács Elnöksége és a Népbiztosok Tanácsa 1941. június 30-án közös határozattal megalakították az *Állami Honvédelmi Bizottságot*. Ennek a rendkívüli szervnek a kezében összpontosult minden hatalom az országban, az egész állami, katonai és gazdasági vezetés. Ez a szerv fogta össze valamennyi állami és katonai intézmény, valamennyi pártszervezet, szakszervezet és Komszomol-szervezet tevékenységét.

A párt Központi Bizottsága és a szovjet kormány által kidolgozott programot Sztálin, az Állami Honvédelmi Bizottság elnöke fejtette ki 1941. július 3-i rádióbeszédében. A párt megmagyarázta a szovjet népnek, hogy a Nagy Honvédő Háború igazságos jellegű, hogy minden egyes szovjet ember szent kötelessége védeni a hazát, oltalmazni a szocializmus vívmányait, bátran és hőiesen harcolni a fronton és önfeláldozóan dolgozni a háterszágban. Felhívással fordult a munkásosztályhoz, a kolhozparasztsághoz, a szovjet értelmiséghez: „*Mindent a frontért! Mindent a győzelemért!*” A Vörös Hadsereg azt a feladatot kapta, hogy védjen minden talpalatnyi földet, utolsó csepp véréig küzdjön a szovjet városokért és falvakért, s a védelmi harcokban merítse ki a német fasiszta csapatokat, őrlje fel erejüket, zúzza szét és űzze el őket a szovjet földről, segítse Európa népeit a fasiszta iga lerázásában.

A szovjet emberek felismerték a fasiszta rabság fenyegető veszélyét, s a párt által fellelkesítve, a hazafiság nemes érzésétől áthatva, szilárdan bízva erejükben, igaz ügyük diadalában, hozzáláttak a nagy tettekhez a harc és a munka frontján egyaránt. A Szovjetunió népei eltökélték, hogy a teljes győzelemig folytatják a háborút. Ragyogó bizonyítéka ennek a szovjet emberek tömeges jelentkezése a frontra és a népfelkelő osztagok szervezése, amelynek Moszkva és Leningrád munkásai voltak a kezdeményezői.

A párt a háborús idők programjának megvalósítása során óriási arányú szervező és politikai munkát végzett, hogy az országot *egységes harci táborrá* alakítsa át. A párt itt Leninnek abból az útmutatásából indult ki, hogy háborús időkben „min-

denekelőtt és legfőképpen minden kommunista, minden velünk rokonszenvező, minden becsületes munkás és paraszt, minden szovjet funkcionárius *feszítse meg katonamódra erejét, hogy munkája, ereje és igyekezete maximumát a háború közvetlen feladataira . . . fordítsa*". (Lenin Művei. 29. köt. 446. old.)

A pártszervezetek példát mutattak a gyors átszervezésben, a Központi Bizottság utasításainak pontos teljesítésében. A frontövezetekben éppúgy, mint a háterszágban, a szövetséges köztársaságok pártjainak központi bizottságai, a tartományi, területi, városi és kerületi pártbizottságok vezették a harcot az SZK(b)P Központi Bizottsága által kidolgozott program végrehajtásáért. Szervezetté és operatívúvá tették az állami és társadalmi szervezetek munkáját. A helyi pártszervek tagjai a legmesszebbmőnően támogatták a Vörös Hadsereg csapatait: segítséget nyújtottak a hadkötelesek mozgósításában, irányították a védelmi berendezések építését, vadász- és partizánosztatok szervezését, a lakosságnak és az anyagi értékeknek a háterszágba szállítását. A pártszervezetek gondoskodtak róla, hogy a gyárak minél hamarabb átálljanak a haditermelésre, hogy üzembe helyezzék a meglevő tartalék berendezéseket; segítséget nyújtottak új csapatok és magasabb egységek megalakításában, felszerelésében és mielőbbi frontra szállításában.

A párt nagy katonai szervező munkát végzett a lakosság körében. Kötelezővé tették a katonai kiképzést, az egész lakosság légoltalmi kiképzését. A frontövezetekben területi és városi honvédelmi bizottságok alakultak, amelyeket a területi és városi pártbizottságok titkárai vezettek. A lakosság katonai kiképzésében a pártnak hűséges segítőtársa volt a Komszomol.

A párt figyelmének középpontjában a hadsereg erősítésével és harci tevékenységének irányításával kapcsolatos feladatok állottak. A Vörös Hadsereg felfejlesztése során kiegészítették törzsegységeit, új, magasabb egységeket alakítottak, katonai kiképzésben részesítették a tartalékokat. A hadsereg létszáma így több millióra emelkedett. Az új csapatokat és magasabb egységeket össze kellett forrasztani és meg kellett szilárdítani, harc-képes erővé kellett változtatni. A párt különösen nagy jelentőséget tulajdonított a csapatok harci szellemének.

„A győzelmet – mondotta Lenin – minden háborúban végeredményben azoknak a tömegeknek harci szelleme ha-

tározza meg, amelyek a csatatéren vérüket ontják. Az a meggyőződés, hogy a háború igazságos, annak tudata, hogy fel kell áldoznunk életünket testvéreink boldogulásáért, fokozza a katonák harci szellemét és hallatlan nehézségek elviselésére készíti őket.” (Lenin Művei. 31. köt. 131. old.)

A fegyveres erők pártvezetésének erősítésére, a politikai szervek, a hadseregbeli pártszervezetek szerepének fokozására a Központi Bizottság több nagy jelentőségű szervezeti intézkedést foganatosított. Az általános mozgósítás keretében a hadseregbe behívott kommunistákon kívül a pártszervek kiválogatták és a frontra küldték a katonailag legképzettebb kommunistákat és komszomolistákat. A pártfunkcionáriusok ezrei – területi, városi, tartományi pártbizottsági titkárok – bevonultak a hadseregbe. A háború első hat hónapja alatt körülbelül 1 millió kommunista és több mint 2 millió komszomolista lépett a Vörös Hadsereg és Hajóhad soraiba. 1941 végére 1 300 000 kommunista volt a Vörös Hadseregben.

Az SZK(b)P Központi Bizottsága a Központi Bizottság sok tagját és póttagját, a párt kiváló vezetőit a fegyveres erőkhöz küldte. A párt Központi Bizottságának majdnem egyharmada, a szövetségi köztársaságok kommunista pártjainak sok központi bizottsági titkára, sok területi és tartományi pártbizottsági titkár, tapasztalt pártmunkás volt a fronton, köztük L. I. Brezsnyev, N. Sz. Hruscsov, N. G. Ignatov, J. E. Kalnberzin, A. A. Kuznyecov, D. Z. Manuilszkij, V. P. Mzsavanadze, P. K. Ponomarenko, A. Sz. Scserbakov, A. J. Sznecskusz, M. A. Szuszlov, K. J. Vorosilov, A. A. Zsdanov. M. I. Kalinyin, a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének elnöke, gyakran látogatott el az arcvonalba és a hátországi városokba, hogy a fasiszta betolakodók szétzúzására mozgósítsa a népet. A. I. Mikojan, N. A. Voznyeszenszkij, az Állami Honvédelmi Bizottság tagjai, A. A. Andrejev, a Központi Bizottság titkára, N. M. Svernyik, a Szovjet Szakszervezetek Központi Tanácsának elnöke, a népgazdaság legfontosabb területeit vezették, és gondoskodtak a Vörös Hadsereg ellátásáról.

Megalakították a Főparancsnokságot. A Szovjetunió fegyveres erőinek élére Sztálint állították. A Főparancsnokság a frontok és a hadseregek haditanácsaira támaszkodott tevékenységében. A haditanácsok tagjai kapcsolatot tartottak fenn a párt

Központi Bizottságával, az Állami Honvédelmi Bizottsággal, és a szervek utasításait hajtották végre. A haditanácsok egész tevékenységükben a párt politikai apparátusára és a hadsereg párt-szervezeteire támaszkodtak, s jelentős munkát végeztek a Vörös Hadsereg új alakulatainak összekovácsolása és harcképességének fokozása érdekében. Részt vettek a hadműveleti tervek kidolgozásában, segítséget nyújtottak a magas rangú katonai vezetőknek a modern hadviselés tapasztalatainak elsajátításában.

A Vörös Hadsereg és Hajóhad erejének növelése, a hadseregbeli pártpolitikai munka fokozása szempontjából fontos szerepe volt annak, hogy a párt Központi Bizottsága átszervezte a hadsereg politikai szerveit, és bevezette a katonai biztosok intézményét. Kiszélesítették jogkörüket, növelték szerepüket a hadseregben folyó politikai munka szervezésében, a csapatok harci tevékenységének vezetésében. A párt tapasztalt pártmunkásokat nevezett ki katonai biztosokká. A biztosok irányították a politikai munkát, tömörítették a személyi állományt, növelték a parancsnokok tekintélyét, segítséget nyújtottak a parancsnokoknak a harci feladatok megoldásában. A politikai szervek és a pártszervezetek arra nevelték a katonákat, hogy feltétlen odaadással szolgálják a szovjet hazát, hogy egyénileg is felelősnek érezzék magukat a szocialista haza sorsáért, hogy szilárd hittel bízzanak a fasizmus legyőzésében.

A kommunisták példát mutattak kitartásból és hősiességből. Az ellenséggel vívott súlyos harcokban a párt nagy veszteségeket szenvedett. A háború első fél évében több mint félmillió kommunista esett el. Az SZK(b)P Központi Bizottsága, hogy biztosítsa a párt sorainak kiegészítését és növelje a párt vezető szerepét a hadseregben és a hajóhadban, 1941 decemberében fontos határozatokat hozott, amelyekkel megkönnyítette a frontkatonák felvételét a pártba. A harcokban kitűnt katonákat és parancsnokokat egyéves párttagsággal rendelkező kommunisták ajánlására akkor is felvették, ha az ajánló a közös szolgálat alapján esetleg egy évnél rövidebb ideje ismerte az ajánlottat. A tagjelöltségi időt három hónapban állapították meg. A pártba való felvétel jogával felruházták az alapszervezeti vezetőségeket. A pártba a legodaadóbb, önfeláldozásra kész hazafiak léptek be. Már 1941 második felében körülbelül 200 000 harcos lépett be a pártba, 1942-ben pedig mintegy 1 400 000. A hadsereg és a hajóhad pártszervezetei, a politikai szervek vezetésével

munkálkodva, összetartották a harcosokat, és hőstettekre lelkesítették őket.

A párt irányításával folyt a népgazdaság átállítása a háború szükségleteinek kielégítésére. A párt Leninnek abból az útmutatásából indult ki, hogy az eredményes hadviseléshez erős, szervezett hátországra van szükség, amely zökkenők nélkül és kellő mennyiségben látja el a frontot kiképzett tartalékokkal, fegyverrel és élelmiszerrel.

A gazdaság háborús vágányokra való átállításának bonyolult és nehéz feladatát a kedvezőtlen hadihelyzet még jobban megnehezítette. A szovjet terület egy részének átmeneti megszállása és az üzemeknek keletre való evakuálása megbontotta a kialakult kerületközi gazdasági kapcsolatokat, valamint az egyes iparágak közötti és az iparágakon belüli kooperáció rendszerét. A népgazdaság elesett fontos iparágaktól és egész gazdasági vidékektől, amelyek a fejlődés magas színvonalán állottak. Mind ezt figyelembe kellett venni a népgazdaság átszervezésénél.

Az állami és a gazdasági szervek, a társadalmi szervezetek egész tevékenysége a háborús idők szükségleteit szolgálta. Megalakították a Harckocsiipar, az Aknavetőket gyártó ipar Népbiztosságát, a Munkaerő-nyilvántartó és Elosztó Bizottságot, a Szovjet Tájékoztató Irodát. Kiszélesítették a szövetségi és az autonóm köztársaságok népbiztosi tanácsainak, valamint a helyi államhatalmi szerveknek a hatáskörét, és így ezek nagyobb önállósággal végezheték munkájukat.

Az SZK(b)P Központi Bizottságának és az Állami Honvédelmi Bizottságnak az utasítására már 1941 augusztus közepén kidolgozták az új hadigazdasági tervet 1941 negyedik negyedére és 1942-re a Volga-vidékre, az Urálra, Nyugat-Szibériára, Kazahsztánra és Közép-Ázsiára vonatkozólag. A terv előirányozta az ipar és a közlekedés átszervezését, üzemeknek a frontövezetből való áttelepítését és üzembe helyezését, új gyárak és bányák építését, a munkaerő-tartalékok és anyagi erőforrások átcsoportosítását, szakmunkások kiképzését, a mezőgazdaságnak a háborús szükségletek kielégítésére való mozgósítását.

A szovjet népnek a párt vezetésével sikerült a legrövidebb idő alatt és a történelemben példátlanul álló méretekben nyugatról keletre áthelyeznie az ipar súlypontját, áttelepítenie embereket millióit, s ezzel rendkívül bonyolult feladatot oldott meg. Ezt a munkát az Evakuációs Tanács irányította, amelynek el-

nőkévé N. M. Svernyiket, elnökhelyettesévé A. N. Koszigint nevezték ki. Vezetésükkel az Evakuációs Tanács nagy munkát végzett. Helyi viszonylatban a párt- és szovjetszervek, valamint a frontok haditanácsai irányították az evakuációt.

1941 júliusától novemberéig több mint 10 millió embert, több mint 1360 nagyvállalatot telepítettek át keletre. A frontövezetből elszállították csaknem az egész gépparkot, valamint az energetikai berendezések nagy részét. Az Állami Honvédelmi Bizottság pontos ütemtervet fogadott el az áttelepített gyárak üzembe helyezésére. Az Állami Honvédelmi Bizottság képviselői segítséget nyújtottak ebben a munkában a helyi párt-, szovjet- és gazdasági szerveknek. Az Urál, Nyugat-Szibéria, Kazahsztán, Közép-Ázsia pártszervei állandóan napirenden tartották az áttelepített gyárak elhelyezésének, a berendezések felszerelésének, az új vállalatok munkaerő- és anyagellátásának, az áttelepült munkások elszállásolásának kérdését. A munkások, az alkalmazottak, a pártszervezetek hősi erőfeszítéseikkel az áttelepülő vállalatokat három-négy hét alatt üzembe helyezték. Éjjel-nappal folyt a munka. A munkások, a mérnökök, a technikusok példátlan hősiességgel napi 13–14 órát dolgoztak a szabad ég alatt, gyakran esőben, hóban. Ezek közül a vállalatok közül néhány már három-négy hónap alatt túlszárnyalta háború előtti termelési színvonalát.

A párt nagy figyelmet fordított az ipar munkaerő-ellátására. A hadiesemények gyors fejlődése folytán a lakosság jelentős részének nem sikerült evakuálnia. Sok munkást és alkalmazottat behívtak a hadseregbe. Számuk 1941-ben az év elejétől az év végéig 31,5 millióról 18,5 millióra csökkent. Ezt a hiányt úgy pótolták, hogy új munkarendet vezettek be, és tömegesen vontak be új munkásokat a termelésbe. Meghosszabbították a napi munkaidőt, bevezették a kötelező túlórázást, eltörölték a rendes és pótszabadságot. Ezáltal körülbelül egyharmaddal sikerült növelni a berendezések kihasználását. A honvédelmi ipar munkásait és alkalmazottait mozgósítottaknak nyilvánították, és ahhoz a vállalathoz osztották be, amelyben dolgoztak. Nagy arányokban vonták be az iparba a serdülőkorúakat és a nőket.

A párt, a munkásosztály és a műszaki alkalmazottak rendkívül nagy erőfeszítései eredményeképpen már 1941 decembere-re megjavult az ipar munkája, megállt a termelés csökkenése.

1942 januárjában az ipari termelés általános növekedésnek indult.

Önfeláldozó munkát végeztek a vasúti közlekedés dolgozói. A vasúti közlekedésre hárult a szállítások legnagyobb része. Szinte egymást érték a szerelvények, amelyek nyugat felé, a frontra szállították a katonaságot és a hadianyagot, s nyugatról kelet felé, a távoli hátszországba az evakuált lakosságot és ipari berendezéseket. A vasútasok becsülettel teljesítették a front ellátásának és az evakuálásnak óriási feladatát.

Hatalmas vállaival az egész szovjet hátszország nekifeszült a frontnak. A párt Központi Bizottsága és az Állami Honvédelmi Bizottság feladatul tűzte a Vörös Hadsereg elé: *„Meg kell állítani az ellenséget!”* Ennek a feladatnak rendelték alá a Vörös Hadsereg vezetőinek, a frontok és a hadseregek haditanácsainak, a magasabbegységek és egységek parancsnokainak, a politikai szerveknek és a hadseregbeli pártszervezeteknek a tevékenységét.

A szovjet harcosok példátlan bátorsággal és vitézséggel, a legnagyobb kitartással és hősiességgel harcoltak a megátalkodott ellenség ellen. Már Szmolenszk előterében folytak a harcok, amikor mélyen az ellenség hátában a breszti erőd csekély létszámú szovjet helyőrsége, a kommunista I. N. Zubacsov, J. M. Fomin és P. M. Gavrilov vezetésével még mindig hőiesen viszszaverte az ellenség újabb és újabb rohamait. „Meghalok, de nem adom meg magam. Búcsúzom, Hazám!” – az erőd egyik falán található e rövid, megindító felirat kifejezi védői hazafiságának hatalmas erejét. A breszti erődöt kitüntették a „Hős Erőd” megtisztelő címmel. Felejtethetlen hőstettet hajtott végre N. Gasztello százados. Amikor egy lövedékszilánk repülőgépe benzintartályába fúródott, égő gépével harckocsik és tartálykocsik egy ellenséges oszlopára vetette magát. Halála után a Szovjetunió Hőse címével tüntették ki, hőstette a hazafias bátorság és önfeláldozás szimbólumává lett.

A Vörös Hadsereg állta az ellenség nagy erejű csapásait. Ellenállása napról napra erősödött. A szmolenszki csata két hónapig tartott. Itt született meg a Szovjet Gárda. Az ütközet idején Szmolenszk, Moszkva, Kalinyin, Orjol területéről több mint 500 000 ember vett részt a védelmi berendezések építésében. A szovjet csapatok nemcsak védelmi harcokat folytattak, hanem támadtak is. Jelnyánál nyolc német hadosztályt zúztak szét.

Július elején a fasiszta csapatok Leningrád alá érték. Már a város fasiszta parancsnokát is kinevezték. Ám az ellenség terve meghiúsult. A fasiszták dühödt támadásai megtörttek a Lenin városát, az Októberi Forradalom bölcsőjét védők rendíthetetlen akaratán. A szárazföldi csapatokat a Balti Flotta is támogatta. Több mint 160 000 leningrádi lépett a népfelkelők soraiba. 70 000 leningrádi kommunista frontszolgálatra jelentkezett, és a hadseregbeli kommunistákkal együtt erősítette a város védőinek sorait, hőstettekre lelkesítette őket. A leningrádiak éjjel-nappal építették a védelmi berendezéseket, megkettőzött energiával dolgoztak az üzemekben szüntelen ágyútűz és bombázások közepette. Leningrád megközelíthetetlen erőddé változott. A szilárd ellenállásba ütköző ellenség barbár ágyútűzet zúdított a városra.

Az ország déli részében is kudarcok érték a fasisztákat. A hitleristák abban reménykedtek, hogy már a háború első hónapjában elfoglalják Kijevet. Július 10-re el is érték a város előterét. Szívós harcok bontakoztak ki. 73 napon át tartott a heves küzdelem. A város és a terület mintegy 90 000 dolgozója lépett a népfelkelők soraiba. A hitleristák itt több mint 100 000 katonát és tisztet vesztek. A szovjet csapatok csak szeptember 19-én, a Főparancsnokság parancsára adták fel Kijevet.

Meghiúsult a hitleristáknak az a kísérlete is, hogy menetből elfoglalják Odesszát. Odessza 100 000 lakosa vonult ki védőállások építésére. Több mint két hónapig tartottak az elkeseredett harcok. Az ellenségnek nem is sikerült harccal elfoglalnia a várost. Csak akkor vonulhatott be Odesszába, amikor a szovjet csapatok a Főparancsnokság parancsára feladták a várost, védőit pedig a Krímbe vonták vissza.

Október második felében az ellenség betört a Krímbe. Az volt a szándéka, hogy minél előbb elfoglalja Szevasztopolt, de ez a terve is kudarcot vallott. Megkezdődött a város hősi védelme. A Szevasztopolt védő csapatokat a Fekete-tengeri Flotta hajói is támogatták. A városi pártbizottság által mozgósított lakosság ellenséges tűzben védelmi berendezéseket épített, föld alatti műhelyeket rendezett be aknavető, aknák, gránátok gyártására, a technikai eszközök javítására. Különösen állhatatosan küzdött a tengerészgyalogság. Az egyik arcvonalszakaszon öt tengerész, N. D. Filcsenkov politikai tiszt vezetésével, felvette a harcot az ellenséges páncélosokkal. Két tengerész, I. Kraszno-

szelszkij és V. Cibulko elesett. Amikor kifogyott a lőszerük, N. D. Filcsenkov egy köteg gránáttal az egyik ellenséges harc-kocsi alá vetette magát. Példáját J. Parsin és D. Ogyintov is követte. Az ellenség tíz harckocsit veszített, rohama elakadt. Az öt tengerész halála után megkapta a Szovjetunió Hőse címet, hőstettük helyén pedig gránit emlékművet állítottak fel.

Leninigrád, Kijev, Odessza, Szevasztopol védelmének nagy jelentősége volt a fasiszta „villámháborús” terv megghiúsítása és Moszkva védelme szempontjából. *Leninigrád, Kijev, Odessza és Szevasztopol* védőinek helytállása és hősiessége örökre a hős városok sorába emelte ezeket a városokat.

Szeptember végén a hitleristák általános támadást indítottak Moszkva ellen. Ebben az irányban 77 ellenséges hadosztály működött, köztük 23 páncélos és gépesített hadosztály. Grandiózus ütközet kezdődött. Az ellenség jelentős fölényben volt harckocsik és repülőgépek tekintetében. A német hadvezetésnek az volt a terve, hogy a Szovjetunió fővárosát védő szovjet csapatokat bekeríti és felmorzsolja, majd benyomul a városba. Rendkívül veszélyesre fordult a helyzet. Október 19-én az Állami Honvédelmi Bizottság ostromállapotot hirdetett ki a városban, és felszólította a dolgozókat, hogy mindenben segítsék a Vörös Hadsereget. „*Moszkvát nem adjuk fel!*” – ez eltökélt szándéka volt az egész szovjet népnek.

Moszkvában a városi pártbizottság vezetésével már júliusban 12 népfelkelő hadosztály alakult, összesen mintegy 120 000 főnyi létszámmal. Ezeknek csaknem a fele kommunista és komszomolista volt. 42 000 moszkvai lépett be a légvédelmi osztagok és vadászászlóaljok soraiba. Félmillió fővárosi lakos vett részt a védőállások építésében. Moszkva gyáraiban és a hátszágban is mindenütt lázas munka folyt. A Moszkva területi pártszervezet teljesítette a Központi Bizottság által kitűzött feladatot: biztosította a csapatok és a fővárosi lakosság élelmiszer-ellátását. Az egész szovjet nép fokozta a Moszkva védőinek nyújtott segítségét. Az Urál, Szibéria, a Volga-vidék, Közép-Ázsia és a Kaukázus pártszervezetei sürgősen ellátták harci eszközökkel a Moszkvába induló hadosztályokat.

Moszkva súlyos napokat élt át. A város előterében kelet felé fordított szárú patkóként álltak a fasiszta hadak. Sok pártszervet és kormányhivatalt evakuáltak. De továbbra is Moszkvában maradt az SZK(b)P Központi Bizottságának Politikai Iro-

dája, a szovjet kormány, az Állami Honvédelmi Bizottság, a Főparancsnokság Főhadiszállása. A Vörös Hadseregnek szívós ellenállással sikerült megállítania Moszkva előterében az ellenség előnyomulását.

1941. november 6-án a front közelsége ellenére megtartották a moszkvai szovjet s a párt- és társadalmi szervezetek hagyományos együttes ünnepi ülését a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 24. évfordulója alkalmából. Sztálin mondott beszédet. 1941. november 7-én a Vörös téren, a Lenin-mauzóleum előtt megtartották a szovjet csapatok hagyományos díszszemléjét. A csapatok a díszszemléről egyenesen a frontra vonultak. Ezekben a vészterhes napokban a szovjet nép még inkább felzárkózott a párt mögé.

November közepén az ellenség újabb támadást intézett Moszkva ellen. Még hevesebb harcok bontakoztak ki. A fasiszta német csapatok vadul küzdöttek. A hitlerista klikk nagyon jól tudta, hogy a moszkvai csata dönti el sorsát, a német fasizmus sorsát. S ha a német fasiszták igyekeztek mindenáron elfoglalni a várost, a szovjet népnek és a Vörös Hadseregnek eltökélt szándéka volt, hogy mindenáron megvédi fővárosát. Az ellenségnek nem sikerült teljesen elfoglalnia Kalinyint, és nem tudta birtokába keríteni Tulát. Tula védelmében a hadsereg mellett különösen kitűnt a tulai munkásezred. Az ezred gerincét kommunisták alkották.

A történelmi jelentőségű moszkvai csatában rendkívüli állhatatosságot és katonai rátermettséget tanúsító hadosztályoknak és önálló egységeknek kitüntetésképpen a Gárdaegység címet adományozták. Tömeges hősiesség és önfeláldozás jellemezte az I. V. Panfilov parancsnoksága alatt álló 316. lövész-hadosztály haditettét. Katonái és parancsnokai között voltak oroszok, ukránok, kazahok. A harcokban a kommunisták jártak az élen. A duboszekovói útelágazásnál a hadosztály 28 hőse felvette a harcot 50 ellenséges harckocsival, de nem vonult vissza. Többségük hősi halált halt, de teljesítették kötelességüket. Az egész országot bejárták V. G. Klocskov politikai tisztnek, e harc vezetőjének lángoló szavai: „Oroszország nagy, de hátrálni nincs hová, Moszkva van mögöttünk!”

A moszkvai csatában hőiesen küzdöttek a moszkvai népfelkelő hadosztályok. Ezek a hadosztályok, amelyek később a Vörös Hadsereg reguláris egységeivé alakultak át, nagy és dicső

harci utat jártak be. A légvédelem harcosaival együtt a főváros lakossága is részt vett Moszkva védelmében. Az ellenség közlekedési vonalainak súlyos károkat okoztak a Moszkva, Kalinyin és Tula területi partizánok. A fővárosi lakosság tömeges hősiességéért, bátorságáért és kitartásáért Moszkva megkapta a „Hős Város” címet.

1941 november végéig a fasiszta német csapatok a Szovjetunió európai részének jelentős területeit foglalták el. Szovjet állampolgárok milliói kerültek fasiszta rabságba. A fasiszta bandák kínozták és gyilkolták vagy Németországba hurcolták a szovjet embereket, fosztogatták és felperzstelték a városokat és falvakat. A hazafiság érzésétől hajtott szovjet emberek bátor ellenállást tanúsítottak a megszállókkal szemben.

A párt szervezte a partizánmozgalmat az ellenség által megszállt területen. Az SZK(b)P Központi Bizottságának 1941. június 29-i direktívája alapján az ellenség háterszágában már a háború elején alakultak illegális pártközpontok, amelyek hozzáláttak a partizánosztatok és csoportok szervezéséhez. Július 18-án az SZK(b)P Központi Bizottsága határozatot hozott „A német csapatok háterszágában folytatandó harc szervezéséről”. A Központi Bizottság felhívása leszögezte, hogy az ellenség háterszágában meg kell szervezni az illegális pártmunkát, „nagy lendületet és harci aktivitást” kell adni a partizánmozgalomnak. 1941 végére a megszállt területen már több mint 250 illegális területi, városi és kerületi pártbizottság működött. Vezetésükkel Leningrád, Orjol, Szmolenszk, Moszkva, Kurszk és Kalinyin területen, Ukrajnában, Belorusszijában, Moldaviában, Karéliában és a Krím-félszigeten nagy erejű partizánmozgalom bontakozott ki.

1941 végén az ellenség háterszágában több mint 2000 partizánosztag harcolt. Sok parancsnok és komisszár a városi és kerületi pártbizottsági titkárok, tapasztalt pártmunkások közül kerültek ki. Az osztagok gerincét kommunisták és komszomolisták alkották. A partizánokat az egész nép támogatta. A partizánosztatok egyre több tapasztalatot szereztek, tökéletesítették katonai kiképzésüket, érzékeny csapásokat mértek a fasiszta betolakodókra: szétverték törzskaraikat és helyőrségeit, felrobbantották raktárait, gépkocsijait, vasúti szerelvényeit, a hidakat és a hírközlési eszközöket. A partizánmozgalom komoly harci erővé vált, nagy segítséget nyújtott a Vörös Hadseregnek.

A szovjet csapatok példátlan hősiessége és vitézsége, egyre növekvő katonai tudása, a partizánok bátor akciói megghiúsították az ellenség számításait. A Vörös Hadsereg a védelmi terepszakaszokon feltartóztatta a fasiszta csapatokat, s ezzel időt nyert a mozgósításhoz, új csapatok és magasabbegységek alakításához, a népgazdaságnak haditermelésre való átállításához, az ipari üzemek evakuálásához. Ez adott módot a pártnak arra, hogy november végén kiadja a jelszót: „Moszkvánál kell megkezdeni az ellenség szétzúzását!”

1941 december elején a szovjet csapatok Moszkva térségében ellentámadásba mentek át, és súlyos vereséget mértek a német hadseregre. Ezzel egyidejűleg hatalmas csapást mértek az ellenségre Rosztovnál és Tyihvinnél is. Kibontakozott a Vörös Hadsereg általános támadása. 1942 február végéig a Vörös Hadsereg helyenként több mint 400 kilométernyit nyomult előre nyugat felé, és felszabadította Moszkva és Tula területet, valamint Kalinyin, Leningrád, Orjol és Szmolenszk terület több kerületét.

A németek moszkvai vereségének és a Vörös Hadsereg 1941–1942 téli sikeres előnyomulásának óriási katonai-politikai és nemzetközi jelentősége volt. Ezek a győzelmek meggyőzően tanúskodtak a szovjet államnak és hadseregének kimeríthetetlen erejéről. A fasiszta csapatok moszkvai veresége a Honvédő Háború első évének *döntő* katonai és politikai eseménye, a háború *gyökeres* fordulatának kezdete, a hitleristáknak a második világháborúban elszenvedett *első nagy veresége* volt. Végleg megghiúsult a „villámháború” fasiszta terve, és szertefoszlott a német hadsereg legyőzhetetlenségének mítosza. A hitleristák elszámították magukat, amikor abban bíztak, hogy a szovjet társadalmi és állami rend, a szovjet hátország ingatag.

Nem vált be a hitleristáknak az a számítása sem, hogy Nagy-Britannia és az Egyesült Államok részvételével kialakítják a tőkésállamok általános koalícióját. A Szovjetunió, amely Hitler hadigépezetének legsúlyosabb csapásait fogta fel, a szabadságszerető népek történelmi jelentőségű nagy harcának élére állt. A szovjet államnak az emberiség legádázabb ellensége, a fasiszmus ellen viselt háborúja összeolvadt azzal a harccal, amelyet Európa és Ázsia népei nemzeti függetlenségükért, demokratikus jogaikért és szabadságukért vívtak.

A Kommunista Párt és a szovjet kormány külpolitikája előkészítette a talajt egy hatalmas antifasiszta koalíció megszervezé-

séhez. Ez a koalíció elég sok nehézségbe ütközött. Különböző társadalmi rendszerű és a háborúban különböző célokat követő államok koalíciójáról volt itt szó. Az Egyesült Államok és Anglia legreakciósabb imperialista körői gyűlöletüktől vezérelve arra törekedtek, hogy a háborúban kimerítsék a szovjet államot. Truman, amerikai szenátor, aki később az Egyesült Államok elnöke lett, nyíltan kijelentette: „Ha azt látjuk, hogy Németország győz, Oroszországot kell segítenünk, ha viszont Oroszország győzne, Németországot kell segítenünk, hogy minél jobban öljék egymást.” Ugyanebben a szellemben nyilatkozott Moore-Brabazon angol miniszter is. Anglia és az Egyesült Államok szélesebb látókörű államférfiai tisztában voltak azzal, hogy az országaikra nagy veszélyt jelentő német imperializmus elleni harc sürgetően követeli az antifasiszta koalíció létrehozását.

Anglia és az Egyesült Államok kormánya már a háború első napjaiban kijelentették, hogy támogatni szándékoznak a Szovjetuniót a Németország ellen viselt háborúban. 1941. július 12-én a Szovjetunió és Anglia egyezményt kötött „A Németország elleni háborúban való együttműködésről”. Augusztus elején az Egyesült Államok kormánya értesítette a szovjet kormányt, hogy kész gazdasági segítséget nyújtani a Szovjetuniónak. A szovjet kormány egyidejűleg kapcsolatba lépett a Szabad Franciaország Nemzeti Bizottsággal, Csehszlovákia, Lengyelország és más német megszállás alá került országok emigráns kormányával. Létrejött az antifasiszta koalíció alapja. 1941 december elején Japán megtámadta a Pearl Harbor-i amerikai haditengerészeti támaszpontot. Az Egyesült Államok háborúba lépett Japánnal, majd Németországgal és Olaszországgal is. Ez meggyorsította az antifasiszta koalíció kialakulását. 1942. január 1-én 26 állam – köztük a Szovjetunió, az Egyesült Államok, Anglia és Kína – nyilatkozatot írt alá, mely szerint a fasiszta blokk szétzúzása céljából egyesítik katonai és gazdasági potenciáljukat. Megállapodtak abban, hogy Anglia és az Egyesült Államok 1942-ben második frontot nyit Európában.

A Vörös Hadsereg győzelmeinek hatására erősödött a nemzeti felszabadító mozgalom a fasiszták által megszállt európai országokban. Tevékeny partizánháborút folytattak a német megszállók ellen, és az ellenséges katonák tízezreit kötötték le a Balkán félsziget népei: Jugoszláviában, ahol ez a harc tömegmértű és szervezett volt, továbbá Görögországban, Albániában, Len-

gyelországban, Csehszlovákiában, Franciaországban, Belgiumban, Dániában, Norvégiában ellenállási mozgalom bontakozott ki. Mindez gyengítette a fasiszta hadsereg hátszágát.

Mindamellett megkönnyítette Németország helyzetét, hogy továbbra is csak szovjet-német arcvonalon viselt háborút. Nyugaton a hitleristáknak csak kis létszámú csapataik voltak. Anglia és az Egyesült Államok 1942-ben ígérete ellenére sem nyitotta meg Európában a második frontot. Hitler ezt kihasználva, továbbra is keletre irányította fegyveres erőinek zömét, s arra kényszerítette szövetségeseit – Olaszországot, Magyarországot és Romániát –, hogy további 40 hadosztályt állítsanak ki. 1942 nyaráig a szovjet-német arcvonalon 237, őszre pedig már 266 ellenséges hadosztályt vontak össze, köztük 193 német hadosztályt, vagyis csaknem másfélszer annyit, mint 1941-ben. De a hitlerista hadvezetés még így sem mert az egész arcvonalon támadást indítani. A szovjet-német arcvonal déli szárnyán összpontosította csapatait, s így itt jelentős erőfölényt biztosított magának.

Jobbszárnyának biztosítása céljából Hitler támadást indított a Krímben. A Kercsi-félsziget elfoglalása után a hitleristák, 1942 júniusában, újból rohamozni kezdték Szevasztopolt. A heves küzdelmek csaknem egy álló hónapig tartottak. Ám az erők itt nagyon egyenlőtlenek voltak, s így a Tengermelléki Hadsereg és a Fekete-tengeri Flotta csapatai – a Főparancsnokság parancsára – 1942. július 3-án, 250 napos hősi védelem után elhagyták Szevasztopolt. Ezzel egyidejűleg heves harcok dúltak Harkov irányában. Itt a Vörös Hadsereg támadott. E támadás megghiúsítására a németek Harkovtól délkeletre nagy erőkkel ellentámadást indítottak, s bekerítették a szovjet csapatok jelentős részét.

A szovjet csapatok kényszerű krími visszavonulása és Harkovnál szenvedett veresége megváltoztatta a helyzetet a szovjet-német arcvonal déli szárnyán. Az ellenség ismét magához ragadta a kezdeményezést. Páncélos és gépesített csapatainak csapást mérő csoportosításai a Volga felé fordultak.

Június végén a hitlerista csapatok Voronyezs irányában indították meg a támadást, de mivel itt nem tudták leküzdeni a szovjet csapatok védelmét, délre fordultak, Sztálingrád felé. Ebben az irányban a 6. hadsereg, az egyik legelitebb német hadsereg működött. A szovjet csapatok szívós ellenállást tanúsítottak.

tak a kétszeres számbeli fölényben levő ellenséggel szemben. A 6. hadsereg támogatására odavezényelték a 4. német páncélos hadsereget, egy olasz és két román hadsereget. 1942 őszéig több mint 50 hadosztályt vontak össze ebben az irányban 1 millió felüli létszámmal. Itt harcolt a német hadsereg gyalogos egyseégeinek egyötöd része és páncélos hadosztályainak körülbelül egyharmada.

A párt Központi Bizottsága és az Állami Honvédelmi Bizottság sürgős lépéseket tett, hogy megghiúsítsa az ellenség támadási tervét. A Vörös Hadsereg azt a feladatot kapta, hogy semmiképpen se adja fel Sztálingrádot. Júliusban megalakították a Sztálingrádi Frontot. A front újabb erősítéseket kapott. A front parancsnoksága megszervezte a város védelmét. A parancsnokok, a politikai tisztek és a hadseregbeli kommunisták igyekeztek megértetni a katonákkal, hogy ha a Volgán helytállnak, ezzel biztosítják a győzelmet. A város védőinek ez lett a jelszavuk: „Egyetlen lépést sem hátrálunk!”

A Vörös Hadseregnek nagy segítséget nyújtottak Sztálingrád és a Sztálingrád terület dolgozói. 150 000 munkás és kolhozparaszt vett részt a védelmi berendezések építésében. A kommunisták és komszomolisták ezrei léptek be a Vörös Hadsereg soraiba. A város ipara ellátta a frontot fegyverrel és lőszerrel. Július közepén az SZK(b)P Központi Bizottsága és az Állami Honvédelmi Bizottság utasította a Sztálingrád területi pártbizottságot, hogy növelje a haditermelést. Ez még jobban aktivizálta a város pártszervezetének tevékenységét, új erőt öntött a dolgozókba. A megtett intézkedések eredményeképpen a traktorgyár jelentős mértékben növelte a harcokcsiggyártást. A harcokcsik a gyárból egyenesen a frontra robogtak.

Sztálingrád előterében és a várostól északra több mint két hónapig tartottak a harcok. Szeptemberben már magában a városban folytak. Itt a V. I. Csujkov parancsnoksága alatt álló 62. hadsereg és az M. Sz. Sumilov parancsnoksága alatt álló 64. hadsereg működött. Különösen nagy állhatatosságról tettek tanúbizonyságot a 13. gárdahadosztály (parancsnok A. I. Rogyimcev), a szibériaiak hadosztálya (parancsnok L. N. Gurtyev), valamint az N. F. Batyuk, I. I. Ljudnyikov és Sz. F. Gorohov parancsnoksága alatt álló csapatok. Az ellenséges támadások százait verték vissza, és nem hátráltak. Minden utcáért, minden házért ádáz harc folyt. Országos hírre tett szert hőstettével a

katonák egy csoportja, amely élén J. F. Pavlov szakaszvezetővel az egyik házat védte. Az oroszokból, ukránokból, grúzokból, üzbégekből, kazahokból, tadzsikokból és tatárokból álló csoport 58 napon át tartotta az épületet, visszaverve az ellenség minden rohamát. A város védőiben a kommunisták ápolták a harci szellemet, a kitartást. Személyes példamutatással és bolsevik szóval lelkesítették hőstettekre a katonákat. A volgai erőd védőinek ezrei váltak kommunistává. Nagyszerű hazafias kötelességtudatukat fejezte ki V. G. Zajcev mesterlövész, a Szovjetunió Hőse, aki azokban a napokban lépett be a pártba, s ebből az alkalomból kijelentette: „A Volga mögött nincsen számunkra hely!”

A Volgánál és az Észak-Kaukázusban folytatott védelmi harcaival egyidejűleg a Vörös Hadsereg támadásba lendült Rzszev, Velikije Luki körzetében és Leningrád előterében. Nem hagyta, hogy az ellenség csapatokat dobjon át Sztálingrádhoz. A szovjet csapatok védelmi és támadó harcaikkal megghiúsították az ellenség terveit, támadását megállították.

A párt nemes erkölcsi tulajdonságokra nevelte a katonákat. Ebben nagy szerepet töltöttek be a párt felhívásai, az SZK(b)P Központi Bizottsága tagjainak és a kormány tagjainak sajtó- és rádiónyilatkozatai, a Vörös Hadsereg csapatai és magasabb egységei előtt mondott beszédei. A párt nevelőmunkájának fontos eszköze volt az, hogy a katonákat megismertette a hős városok védőinek, a Szovjetunió Hőse magasztos címével kitüntetett katonáknak és parancsnokoknak a hőstetteivel. Felhasználta a párt nevelőmunkájában a legkülönbözőbb ösztönzőket. A haza méltóképpen jutalmazta fiainak haditetteit: rendjelekkel, érdemérmekkel tüntette ki őket. Több kitüntetést rendszeresítettek: a Honvédő Háború rendjelet, a Leningrád Védelméért, Odessza Védelméért, Szevasztopol Védelméért, Sztálingrád Védelméért érdemérmeket, s később a Moszkva Védelméért, a Kaukázus Védelméért és a Sarkvidék Védelméért érdemérmeket. A parancsnokokat és a felső hadvezetés tagjait a hadműveletek szervezésében és vezetésében szerzett érdemekért Szuworov-, Kutuzov-, Alekszandr Nyevszkij-renddel tüntették ki.

A kemény harcokban politikailag edződtek és egyre gyarapították katonai tudásukat a Vörös Hadsereg parancsnokai és politikai tisztjei. Tapasztalatokat szereztek a modern hadviselésben. A parancsnokok politikailag megerősödtek, a katonai biz-

tosok és a politikai tisztek pedig fokozták katonai képzettségüket. Ezáltal lehetőség nyílt arra, hogy 1942 októberében megszüntessék a katonai biztosok intézményét, és a hadseregben és hajóhadban teljesen az egyszemélyi vezetésre térjenek át. A politikai tisztek ezreit parancsnoki beosztásba helyezték át. A teljes egyszemélyi vezetés, a tábornokok és a tisztek magasabb szakmai és politikai képzettsége növelte a parancsnokok tekintélyét, javította a csapatok vezetését, kedvező hatással volt a fegyveres erők harcképességére.

Az ellenséggel szembeni ellenállás növekedése azzal függött össze, hogy egyre erősödött a hátszág, és mind nagyobb eredményeket ért el a munkában. 1942 derekáig befejeződött a népgazdaságnak haditermelésre való átállítása. Az év végére az országnak *összehangoltan dolgozó és gyorsan növekvő hadigazdasága* volt.

A háború alatt a munkások zömét a nők és a fiatalok alkották. A nők száma az iparban 1942 végéig 52 százalékra emelkedett. A háborús idők terveinek teljesítése érdekében meg kellett szervezni, hogy a tömegszakmákban minél hamarabb új munkásokat képezzenek ki. Ezt a feladatot sikeresen megoldották: 1942-ben közvetlenül a termelésben mintegy 1,3 millió munkást képeztek ki új szakmákra, és több mint 2,5 millió munkás részesült szakmai továbbképzésben. A munkaerő-tartalékok szervei a háború első másfél éve alatt több mint 1 millió szakmunkást adtak az üzemeknek.

A munkásosztály magas fokú hazafias kötelességtudása nyilvánult meg alkotó kezdeményezéseiben, a szocialista munkaversenyben. A háború első hónapjaiban komszomolista ifjúsági frontbrigádok alakultak, amelyek műszakonként másfél-kétszeres normát teljesítettek. Jelszavuk ez volt: „A munka is harc!”. A legjobb munkások napi öt-tíz normát teljesítettek. Országos hírnévre tettek szert teljesítményeikkel: D. F. Boszij marós, A. I. Szemivolosz és I. P. Jankin fúrós, N. A. Lunyin mozdonyvezető. Magas kitüntetésben és Állami Díjban részesültek.

1942 áprilisában a párt Központi Bizottsága felhívta a munkásokat, hogy a front segítésére szervezzenek országos szocialista munkaversenyt. A felhívásra elsőként a kuznyeck-i kohászati kombinát kollektívája reagált. Példáját más vállalatok is követték. Május és június folyamán a pártbizottságok plenumai és az alapszervezetek gyűlései mindenütt megvitatták a vállala-

lati kollektívák felajánlásait. A munkaverseny a vállalatok tízezeit ölelte fel, s a munkások, mérnökök és technikusok milliói vettek részt benne. Az SZK(b)P Központi Bizottsága és az Állami Honvédelmi Bizottság a verseny győzteseinek kitüntetésére vándorzászlókat alapított. A Szovjet Szakszervezetek Központi Tanácsa és a népbiztosságok havonta értékelték és a sajtóban közzétették a verseny eredményeit. A vörös zászlót ünnepi gyűléseken adták át. A párt által szervezett és vezetett országos szocialista versenynek óriási szerepe volt a haditermelés növelésében.

A párt hatalmas gazdasági szervező munkájának, a munkáosztály és a műszaki alkalmazottak hősi erőfeszítéseinek és kezdeményezésének eredményeképpen az ipar termelése 1942 decemberében 1941 decemberéhez viszonyítva több mint másfélszeresére növekedett. Növekedett az erőművek kapacitása, emelkedett az acéltermelés, különösen a legjobb acélfajtáké. Az országban több mint 10 300 iparvállalat épült fel.

Gyors ütemben nőtt a fegyver- és lőszergyártás. A keleti területek a Vörös Hadsereg hatalmas fegyvergyáraivá váltak, s 1942 júniusában már az egész haditermelés több mint háromnegyedét adták. A haditermelés 1942-ben 1940-hez viszonyítva az Urálban több mint 5-szörösére, a Volga-vidéken 9-szeresére, Nyugat-Szibériában a 27-szeresére nőtt. 1940-ben az ipar mintegy 2800 harckocsit gyártott, 1941-ben mintegy 6600-at, 1942-ben pedig már 24 719-et. A repülőgépgyárakból 1941-ben 15 735, 1942-ben pedig már mintegy 25 500 gép került ki. Megszervezték a tüzérségi eszközök és aknavetők, köztük a reaktív fegyverek („katyusák”) tömeggyártását.

A kolhozparasztnak és a szovhozok munkásai ellátták a Vörös Hadsereget élelmiszerral, az ipart pedig nyersanyaggal. A háború első időszaka volt a legnehezebb; az ország elvesztette vetésterületének csaknem a felét. Az ország élelmiszer-ellátása a keleti vidékekre hárult. Ezeken a vidékeken jelentősen ki kellett szélesíteni a gabonaneműek vetésterületét, s meg kellett honosítani új mezőgazdasági növények – a kásafélék, a cukorrépa, a len, a napraforgó, a dohány – termesztését. A mezőgazdaságban jelentősen csökkent a dolgozók létszáma, a traktorok és a gépkocsik száma. A munkát főleg nők és serdülők végezték. Csökkent falun a kommunisták és a pártszervezetek száma. A falusi pártszervezetek kommunistái gyakran teljes

létszámban a frontra mentek. A kolhozok vezetőségébe sok új ember került.

A párt minden segítséget megadott a mezőgazdaságnak. 1941 őszén a falusi politikai és szervező munka erősítése céljából a gépállomásokon, valamint a szovhozokban politikai osztályokat alakítottak. Ezek az osztályok a pártszervezetekre támaszkodva sokat tettek azért, hogy még lelkesebb munkára buzdítsák a falusi dolgozókat. Felemelték a kolhozparasztok kötelező munkaegységeinek számát, lépéseket tettek az anyagi ösztönzésre. 1942-ben a kolhozparasztok munkaegységeinek átlagos száma 1941-hez viszonyítva a másfélszeresére nőtt. A vetések ápolásában és a termelés idejében való betakarításában nagy segítséget nyújtott a városok lakossága. A helyszínen szervezték meg a traktorok pótalkatrészeinek készítését és a gépkezelők oktatását. Megkezdték az altáji, a vlagyimiri traktorgyár, a krasznojarszki kombájngyár építését. A mezőgazdaság dolgozói, óriási nehézségek leküzdésével, 1942-ben csaknem 5 millió hektárral növelték a keleti vidékek vetésterületét. Ez jelentős mértékben segítette a front és a városi lakosság élelmiszer-ellátását.

A szovjet csapatoknak a Volgánál vívott sikeres védelmi harcaival befejeződött a Nagy Honvédó Háború első szakasza. A Kommunista Pártnak és a szovjet kormánynak azok a határozott lépései, amelyekkel a nép összes erőit megszervezték az ellenség visszaverésére, a szovjet embereknek a fronton és a hátszágban folytatott hősie harcai megteremtették a háború menetében bekövetkező gyökeres fordulat feltételeit.

A Honvédó Háború első, legnehezebb időszakában még teljesebben bontakozott ki a párt irányító szerepe, a tömegekkel való kapcsolata. A párt rendkívül nagy kitartással és eréllyel harcolt, megmutatta, hogy gyorsan át tudja szervezni sorait és mozgósítani tudja összes erőit az ellenség visszaverésére. Még nagyobb lett a tekintélye. A nép még nagyobb bizalommal tekintett a pártra, amint azt sorainak gyors növekedése is tanúsította. 1942-ben körülbelül 1 368 000 új tagot vettek fel a pártba. A Vörös Hadseregben és Hajóhadban több mint 2 millióra rúgott a kommunisták száma, tehát a fegyveres erőknél teljesített szolgálatot a párt taglétszámának 54,3 százaléka. A párt megedződve lépett a háború új szakaszába, nagy tapasztalatokat szerzett a politikai, a szervező, a katonai és a gazdasági munkában.

2. *A Kommunista Párt mint a Nagy Honvédő Háborúban bekövetkezett gyökeres fordulat szervezője*

A Kommunista Párt idejében számba vette az arcvonalon 1942 végére kialakult erőviszonyokat, és azt tűzte ki feladatul, hogy a háború menetében gyökeres fordulatot kell kivívni. A volgai harcokban a *Vörös Hadsereg* kimerítette a rendkívül nagy támadó ellenséges csoportosítást, és ellentámadásba ment át.

A szovjet csapatok akkor kezdték meg az ellentámadás előkészítését, amikor Sztálingrádban még javában dúltak a védelmi harcok. A Főparancsnokság nagy csapatcsoportosításokat vont össze a várostól északnyugatra és délre. A fő csapások irányában sikerült jelentős számbeli és technikai fölényt kialakítani. Csak a légielő tekintetében volt az ellenségnek némi fölénye.

A Sztálingrád térségében harcoló német fasiszta csapatok szétzúzásának és az 1942–1943 téli nagyarányú támadó hadműveleteknek a hadászati tervét a Főparancsnokság, a fegyvernemek parancsnokai, a frontparancsnokok közösen dolgozták ki. A terv kidolgozásában és végrehajtásában fontos szerepük volt a Főparancsnokság képviselőinek, G. K. Zsukovnak, A. M. Vasziljevskijnek és N. N. Voronovnak.

A támadó hadműveletek fő célja a Volgához előretört egész ellenséges csoportosítás bekerítése és megsemmisítése volt. Három front – a Délnyugati, a Doni és a Sztálingrádi Front – erőinek kellett a csapásokat mérniük.

1942. november 19-én hajnalban a Délnyugati és a Doni Front csapatai egyidejűleg indították meg a támadást. Nagy erejű tűzérési előkészítés után a gyalogság és több páncélos egység áttörte az ellenség védelmét, és délnyugati irányban Kalacs felé nyomult előre. Másnap ellentámadásba mentek át a Sztálingrádi Front csapatai is. Az áttörés szakaszán gépesített csapatok vonultak fel, hogy lendületes támadással északnyugati irányban szintén Kalacs felé törjenek. November 23-ra a szovjet csapatok bekerítettek több mint 330 000 ellenséges katonát rengeteg hadfelszereléssel együtt. A bekerítés helyén a szovjet csapatok egyidejűleg belső és külső arcvonalat képeztek ki, nehogy az ellenség segítséget nyújthasson a bekerített csoportosításnak.

A gyűrűbe fogott 22 német hadosztálynak Hitler azt a parancsot adta, hogy ne adják meg magukat. Abban reménykedett, hogy sikerül majd őket kiszabadítani. A német hadvezetés az

Észak-Kaukázusban tevékenykedő magasabbegységekből csapatot mérő csoportot alakított, és ezt a Sztálingrádnál bekerített csapatok felszabadítására vetette be. A szovjet csapatok azonban megghiúsították azt a kísérletüket, hogy áttörjenek a bekerített csapatokhoz. A Don középső szakaszán és a Sztálingrádtól délre harcoló fasiszta csapatok szétzúzása után a Vörös Hadsereg általános támadást indított az arcvonal egész déli szakaszán, és hozzáfogott a bekerített német csoportosítás likvidálásához. 1943 február elején a Doni Front csapatai sikeresen be is fejezték ezt a hadműveletet. A háborúk történetében nem volt még példa ilyen nagy létszámú ellenséges erők teljes bekerítésére és felszámolására. *Sztálingrád* védőinek hihetetlenül nagy vitézsége és hősiessége emlékére a város örökre bekerült a hős városok sorába.

A Volgánál aratott győzelem a második világháború legjelentősebb katonai és politikai eseménye volt. Ennek nyomán állt be *gyökeres fordulat a Nagy Honvédő Háború és az egész második világháború menetében*. Ez megtépázta Németország katonai erejét és presztízsét, s egyben fokozta a Szovjetunió és fegyveres erői nemzetközi tekintélyét. Ez a győzelem lehetővé tette, hogy Európa országaiban új erővel lángoljon fel a felszabadító harc; tovább erősítette a Hitler-ellenes koalíciót, és fokozta a keleti népek nemzeti felszabadító mozgalmát. Az egész világ szemében meggyőző bizonyíték volt arra, hogy a fasiszmus pusztulásra van kárhoztatva, hogy a fasiszmus összeomlása elkerülhetetlen, s így döntően befolyásolta a semleges országok állásfoglalását.

A sztálingrádi csata kimenetele megingatta a fasiszta blokk épületét, és kiélezte a hitleri Németország belpolitikai helyzetét. A német nép széles rétegeiben, a hadseregben, sőt a hitleri tábornoki kar egy részében is megingott a hit a háború megnyerésének lehetőségében. A fasiszta Németország válságba jutott. Kiéleződött a belpolitikai helyzet Romániában, Olaszországban és Magyarországon is. Japán és Törökország kénytelen volt tartózkodni attól, hogy Németország oldalán hadba lépjen a Szovjetunióval.

A Sztálingrádnál harcoló fasiszta csapatok szétzúzása szolgált kiindulópontul az ellenségre mért későbbi csapásokhoz, s ez vetette meg az alapját annak a nagyarányú támadásnak, amelyet a Vörös Hadsereg 1942–1943 telén az Észak-Kaukázusban, a Don

felső és alsó szakaszán, Voronyezs térségében, a szovjet–német arcvonal középső szakaszán és Leningrád térségében indított.

Nagy katonai és politikai jelentősége volt annak is, hogy 1943 januárjában a szovjet csapatok Leningrádnál áttörték az ellenséges blokádot. Március első felében felszámolták az ellenség rzsev–vjazmai hídfőjét. Az arcvonal Moszkvától nyugatra tolódott. 1942–1943 telén a Vörös Hadsereg a semmivel tette egyenlővé a németek nyári sikereit, s felszabadította Voronyezs területet, valamint Kurszk terület jelentős részét. Bizonyos arcvonalszakaszokon 600–700 kilométernyire vetette vissza az ellenséget nyugat felé, mintegy 480 000 négyzetkilométernyi területet szabadított fel. A szovjet emberek milliói szabadultak ki a német fasiszta rabságból. *Megkezdődött az ellenség tömeges kiűzése szovjet területről.*

Csakhogy a hitlerista klikk nem volt hajlandó belenyugodni abba, hogy Németország nem nyerheti meg a háborút. Általános (totális) mozgósítást hajtott végre, és 1943 nyarán újabb támadást szervezett a kurszki kiszögellés körzetében. Az volt a terve, hogy szétveri a Központi és a Voronyeysi Front csapatainak a kurszki kiszögellést védő magasabbegységeit, kiegyengeti a front vonalát, és támadást bontakoztat ki keleti és északkeleti irányban. Az új támadást megkönnyítette, hogy Európában nem nyitották meg a második frontot. Németország új hadosztályokat dobott át keletre. Az ellenség 232 hadosztályt vont össze a Vörös Hadsereg ellen. Orjol és Belgorod körzetében hatalmas csapást mérő csoportosításokat szerveztek több mint 50 hadosztályból, köztük 20 páncélos és gépesített hadosztályból.

Az ellenség nyári támadása nem érte váratlanul a Vörös Hadsereget. A nyári hadjárat előkészítése során a Főparancsnokság felismerte az ellenség szándékát, s a frontok haditanácsainak javaslatait figyelembe véve, kidolgozta a hadművelet tervét. Ezzel az volt a cél, hogy a védelmi harcokban felőröljék az ellenség erejét, majd kedvező pillanatban ellentámadásba menjenek át és szétzúzzák az ellenséges csapatokat. A védelmi terepszakaszok kiépítésében tevékenyen részt vett a frontövezet – Kurszk, Orjol és Voronyezs terület – lakossága. Az 1941-es és 1942 nyári védelmi harcoktól eltérően, Kurszk térségében nem kényszervédelemről, hanem előre megfontoltan, a Vörös Hadsereg szempontjából kedvező körülmények között vállalt védelemről volt szó.

A szovjet csapatok hősi erőfeszítéseikkel hamarosan megállították az 1943. július 5-én megindult német támadást. A Vörös Hadsereg Orjol és Kurszk térségében rövid idő alatt megtörte az ellenség támadó erejét, s maga ment át erőteljes ellentámadásba. Egymás után söpörte el a hitleristák hatalmas védővonalait. Ezzel teljes kudarcot vallott a fasiszta Németország utolsó kísérlete, hogy ismét magához ragadja a hadászati kezdeményezést.

A Kurszk térségében aratott győzelemmel megindult a Vörös Hadsereg újabb diadalmas támadása, amely mintegy 2000 kilométer hosszú arcvonalszakaszon bontakozott ki.

A kurszki csata a második világháború egyik kiemelkedő üküzete volt. A kurszki győzelemmel és a Dnyeper elérésével *befejeződött a gyökeres fordulat* a Nagy Honvédő Háború és az egész második világháború menetében. A Vörös Hadsereg ettől fogva a fasiszta Németország teljes leveréséig már szilárdan a kezében tartotta a hadászati kezdeményezést.

A Vörös Hadsereg felszabadította a Donyec-medencét, megtisztította a bal parti Ukrajnát. November 6-án az ellenség kénytelen volt kitakarodni Kijevből. A szovjet csapatok felszabadították Novorosszijszket, és felszámolták a Tamany-félszigeten levő ellenséges hídfőt; nagy hévvel és katonai tudással átkeltek a Dnyeperen, és szilárdan megvetették a lábukat annak jobb partján. A dnyeperi harcokban tanúsított vitézségért és hőieségért több mint 2000 katona kapta meg a Szovjetunió Hőse kitüntető címet.

Meghiúsult a hitleristáknak az a terve, hogy a Dnyeper vonalán megkapaszkodnak. 1943 végére felszabadult az ellenség által elfoglalt területnek több mint a fele.

A szovjet csapatok kurszki sikere megkönnyítette az angol-amerikai csapatoknak az olaszországi partraszállást. Ezt elősegítették az olasz hazafiak, a kommunistákkal az élen, akik fokozták a harcot Mussolini rendszere és a német fasizmus zsarnoksága ellen Olaszország felszabadításáért. Népi felkelés robbant ki, s ennek következtében megdőlt Mussolini fasiszta rendszere, és feloszlott a fasiszta párt. A katonai és politikai összeomlástól sújtott Olaszország 1943 szeptemberében elsőként vált ki a hitlerista blokkból, és feltétel nélkül kapitulált. Ezzel bomlásnak indult a fasiszta államok blokkja.

A szovjet csapatoknak a Volgánál, a kurszki csatában és más

ez idő tájt lezajlott hadműveletekben elért sikerei annak köszönhető, hogy a hátsórszág a legnagyobb erőfeszítéssel dolgozott, hogy a párt óriási szervező munkát végzett a Vörös Hadsereg erősítése és a legmodernebb technikával való felszerelése céljából, s hogy a szovjet katonák fel tudták használni ezt a technikát.

1942 második felében megkezdődött nagy páncélos, tüzérségi és repülő magasabbegységek alakítása és tüzerejük növelése. 1943 nyarán a Vörös Hadseregnek már öt páncélos hadserege volt. Jelentősen fejlődött a légvédelmi és a reaktív tüzérség. A harcoló hadsereg légvédelmi tüzérsége 1943-ban csaknem kétszer akkora volt, mint 1942-ben. A szovjet légierő a repülőgépek száma tekintetében csaknem két és félszeres fölényben volt az ellenséggel szemben.

A Központi Bizottság nagy figyelmet fordított a parancsnoki kar kiképzésére és továbbképzésére. 1943-ban másfélszer annyi katonai iskola és háromszor annyi tanfolyam működött, mint 1941-ben. Minden harmadik tiszt katonaiskolában vagy tanfolyamon tanult. Behatóan tanulmányozták a Nagy Honvédő Háború tapasztalatait.

Az a nagy kitartás és aktivitás, amelyet a szovjet csapatok az ellenség elleni harcban tanúsítottak, jelentős mértékben annak köszönhető, hogy a parancsnokok, politikai szervek és pártszervezetek oly nagy munkát végeztek a szovjet katonák nevelése céljából. A csapatok körében folyó politikai tömegmunka rendkívül nagy mértékben befolyásolta a harcok menetét, biztosította a hadsereg magas erkölcsi színvonalát. A szovjet katonák előnyomulásuk során lépten-nyomon láthatták a felperzselt és romba döntött falvakat és városokat, a fasiszták által agyonkínzott és kivégzett békés lakosok és foglyul ejtett vöröskatonák hulláinak hegyeit. A katonák szíve megtelt gyűlölettel, s ez újabb hőstettekre tüzelte őket. A szovjet katonák maguk ke-resték a harcot, és magukkal ragadták bajtársaikat is. Megtörték az ellenség makacs ellenállását, pusztították az emberanyagát és technikai eszközeit. A Nagy Honvédő Háború krónikája a szovjet katonák százezreinek dicső hőstetteit örököltette meg. Alekszandr Matroszov komszomolista katona feláldozta életét, saját testével takarta el egy ellenséges erőd lőrését, hogy megállítsa a hitleristák pusztító tüzeit. Ez csak egy példa a sok közül, amely megmutatja, milyen vitézséggel és ön-

feláldozással harcoltak a katonák, hogy kiűzzék szülőföldjükről a gyűlölt ellenséget. Hőstettét több mint 200 szovjet harcos ismételte meg. N. F. Gasztello hőstettét 74 harci repülőgép személyzete ismételte meg.

A kommunisták mindig a legnehezebb és legveszélyesebb arcvonalszakaszokon harcoltak. Erkölcsei és politikai szilárdság, példátlan hősiesség és elszántság, nagy katonai tudás jellemezte a kommunista frontharcosokat.

A Vörös Hadsereg pártszervezeteinek a tömegmunkában szerzett gazdag tapasztalatai révén meg lehetett szüntetni a századparancsnok politikai helyettesének intézményét és átszervezni a pártszervezetek felépítését. Ezelőtt csak az ezredekben voltak a pártnak alapszervezetei, most a zászlóaljokban és a zászlóaljnak megfelelő alegységekben is alakítottak alapszervezeteket. Ez az intézkedés szorosabbra fűzte a pártszervezetek kapcsolatát a katonákkal, rugalmasabbak lettek a hadseregbeli pártmunka formái.

A háború gyökeres fordulatának kivívásában nagy szerepe volt a partizánmozgalomnak. A párt, illegális szervezeteire támaszkodva, a német fasiszta megszállók elleni *össznépi harcra* szólította a megszállt területek lakosságát. A hitlerista klikk arra számított, hogy bestialitásával, szörnyű terrorjával letörheti a szovjet nép harci kedvét, megfélemlítheti a szovjet embereket. De éppen az ellenkezője történt. A hitleristák gáztettei csak növelték a nép haragját, csak szították gyűlöletét. A megszállt vidékek lakosai hősiessen harcoltak a fasiszta német megszállók ellen. Több százezer hazafi lett partizán. Emberek milliói minden segítséget megadtak a partizánoknak, tömeges szabotázsukkal megghiúsították a megszálló hatóságok intézkedéseit, a szovjet föld kirablásának terveit.

A megszállt területen erősödtek és számbelileg gyarapodtak az illegális pártszervezetek. Ukrajnában és Belorusszijában illegális központi bizottságok alakultak, amelyek irányították az illegális pártszervezetek tevékenységét.

A párt Központi Bizottságának, a szövetségi köztársasági kommunista pártok központi bizottságainak és a földalatti területi, városi, kerületi, járási, városi kerületi pártbizottságoknak a vezetésével a partizánmozgalom 1943-ban *tömegessé*, félelmetes erővé fejlődött. Az ország valamennyi nemzetiségének munkásai, parasztjai, alkalmazottai részt vettek benne. Nagy lendü-

letet vett a partizánmozgalom az OSZFSZK megszállt területein: Leningrád, Kalinyin, Szmolenszk és Orjol területen, továbbá Ukrajnában, Belorusszijában és a Krímben. Mind nagyobb arányokat öltött ez a mozgalom Lettországbán, Litvániában, Észtországban és Moldaviában is. 1943 végén már több mint 1 millió fegyveres partizán harcolt. A partizánosztatok brigádokká fejlődtek; sok brigádból magasabbegységek alakultak.

A partizánmozgalom összetartó erői a pártszervezetek, a kommunisták voltak. Rendszeressé vált az általuk végzett politikai munka. Ebben a munkában fontos szerepe volt a földalatti párt- és partizánsajtónak. Az újságok és rölapok erősítették a partizánokban és a lakosságban a győzelembe vetett hitet. 1941–1942 telén nyomdai úton több mint 20, 1943–1944-ben pedig több száz földalatti újságot adtak ki az ellenség által megszállt területen.

Tökéletesedett a partizánmozgalom irányítása. A párt Központi Bizottságának 1942. május 30-i határozata alapján megalkult a partizánmozgalom Központi Törzse, amelyet P. K. Ponomarenko vezetett. Külön törzsek alakultak a frontövezeti körületekben a partizánmozgalom vezetésére azokban a szövetségi köztársaságokban és az OSZFSZK-nak azokon a területein, amelyek az ellenség megszállása alá kerültek. Ezeknek a törzseknek az élén a szövetségi köztársaságok központi bizottságainak titkárai és a területi pártbizottsági titkárok álltak. Így valamennyi partizánosztag, -brigád és -magasabbegység közös parancsnokság alá került. Rádiókapcsolatot tartottak fenn a törzsekkel, repülőgépről ellátták őket fegyverrel, lőszerrel, robbanóanyaggal. A törzsek összehangolták a partizánok akcióit a Vörös Hadsereg hadműveleteivel.

A partizánok egyre erőteljesebb csapásokat mértek az ellenségre. A Központi Törzs azt a fő feladatot tűzte a partizán magasabbegységek, -brigádok és -osztatok elé, hogy rombolják az ellenség közlekedési vonalait és fontos katonai objektumait. 1943 augusztusában, amikor javában folyt a kurszki csata, a partizánok megindították a „sínháborút”, amelynek tervét a Központi Törzs dolgozta ki. Ebben a hadműveletben az első szakaszban az ukrainai, a belorusszijai, orjoli, szmolenszki, kalinyini és leningrádi partizánok 170 osztaga és brigádja vett részt, összesen mintegy 100 000 ember. Az első éjszakán – augusztus 3-án – 42 000 helyen rongálták meg a síneket, 1942 szeptem-

ber közepére pedig 200 000 helyen. A partizánoknak ez az akciója nagy nehézségeket okozott az ellenségnek a csapatok átcsoportosításában, a tartalékok, a haditechnika és a hadianyag szállításában. Segítette a Vörös Hadsereget a bal parti Ukrajna felszabadításában. A hadsereg által üldözött ellenséges csapatokat a partizánok feltartóztatták az átkelőhelyeken, az országutakon, megkönnyítették szétzúzásukat.

1943 szeptember közepén megkezdődött „Koncert” fedőnévvel a „sínháború” második szakasza. Ebbe a szakaszba bekapcsolódtak a lettországi, litvániai, észtországi, karéliai és a krími partizánok, összesen 193 osztag és brigád, több mint 120 000 harcos. 1943-ban a partizánok mintegy 11 000 vasúti szerelvényt robbantottak fel, üzemképtelenné tettek 6000 gőzmozdonyt, körülbelül 40 000 vasúti kocsit, felgyújtottak és felrobbantottak közel 6500 hidat.

A Vörös Hadsereg előnyomulásával a partizánosztagok, -brigádok és -magasabbegységek egyre mélyebben behatoltak az ellenség mögöttes területére, hogy rombolják közlekedési vonalait. 1943-ban Sz. A. Kovpak és M. I. Naumov partizán-magasabbegységei beportyázták a jobb parti Ukrajnát; több mint 2000 kilométert tettek meg. 1944-ben az ukrán és belorusz partizánok több magasabbegysége és brigádja, amely fontos szerepet játszott abban, hogy a Vörös Hadsereg felszabadította jobb parti Ukrajnát és Belorussziját, áttette működési területét a Kárpátok előterébe, Lengyelország és Csehszlovákia területére.

Nagy segítséget nyújtott a pártnak a partizánmozgalomban a lenini Komszomol. A megszállók elleni önfeláldozó harc ragyogó példáját mutatták Krasznodon komszomolistái, akiknek a tevékenységét a földalatti bolsevik szervezet irányította. Az Ifjú Gárda, a krasznodoni illegális Komszomol-szervezet élén a párt által nevelt fiatal partizánok állottak: a hősi halált halt Ivan Turkenyics, Viktor Tretyakovics, Oleg Kosevoj, Ivan Zemnuhov, Szergej Tyulenyin, Uljana Gromova és Ljubov Sevcova. Bátran harcoltak a fasiszta megszállók ellen a „Partizán Szikra” komszomolistái Nyikolajev területen, továbbá a Kaluga területi ljugyinovói földalatti szervezetnek, a litvániai Kaunas földalatti szervezetének komszomolistái, valamint a Vityebszk területi Obol állomáson, a bukovinai Hotyinban stb. működő földalatti Komszomol-szervezetek fiataljai.

A történelemben nem volt példa ilyen tömeges, szervezett és

sikeres partizánmozgalomra, mint amilyen a szovjet partizánok mozgalma volt a Nagy Honvédő Háború éveiben. A mozgalom erejét a pártirányítás adta. A szovjet emberek csodálták a partizánok, a kommunisták és az illegális komszomolisták bátorságát. Az ellenség hátában vívott hősi harcukért a partizánok százazreit tüntették ki rendjelekkel és érdemérmekkel, és sokuknak a Szovjetunió Hőse címet adományozták.

Hogy a Nagy Honvédő Háborúban 1943-ban gyökeres fordulat állhatott be, az jelentős mértékben a szovjet hátország sikereinek köszönhető. A gyors ütemben fejlődő hadigazdaság biztosította a Vörös Hadsereg erő- és technikai fölényét. A párt, a munkásosztály erőfeszítéseinek eredményeképpen a nehézipar termelése 1943-ban 19 százalékkal emelkedett, a bruttó ipari termelés 17 százalékkal nőtt. Különösen nagy növekedés mutatkozott a keleti vidékek haditermelésében. Az ipar egyre nagyobb mértékben látta el a Vörös Hadsereget elsőrendű harci eszközökkel. Jóval több harci eszközt szállított a frontnak, mint Németország ipara a fasiszta hadseregnek. A szovjet harckocsi-gyárak két év alatt (1942–1943) 44 600, a németek 18 200 harckocsit gyártottak. Ugyanebben az időszakban a szovjet repülőgépipar 20 000 repülőgéppel többet adott a frontnak, mint a német ipar.

Az ipar nemcsak több, hanem tökéletesebb harci eszközt termelt. A háború első időszakában gyártott repülőgépek, harckocsik, lövegek még a háború előtti régi típusok voltak, 1943 elejétől kezdve viszont egyre újabb típusú és egyre tökéletesebb harci eszközök és fegyverek gyártását kezdték meg. A hitleristák kénytelenek voltak elismerni, hogy a szovjet harckocsik jobbak a németekénél. Semmilyen más országban nem volt még példa új típusú harci eszközök tömeggyártásának ilyen gyors megszervezésére.

A haditermelés növekedését fékezte az a körülmény, hogy a Krivoj Rog-i ércbányák, az ukrainai kohóművek és erőművek, valamint a Donyec-medencében levő szénbányák elvesztése folytán jelentősen csökkentek a fűtőanyag- és energetikai bázis, valamint a kohászati bázis erőforrásai. Jelentősen növelni kellett a fém- és villamosenergia-termelést, a széntermelést az ország keleti vidékein.

A párt nagy erőfeszítéseket tett, hogy fellendítse ezeket az iparágakat. Az Urál, Nyugat-Szibéria, Kazahsztán és más vidé-

kek kohóművei rekordidő alatt áttértek valamennyi vas- és színesfémfajta, az ötvöztött acél, a hengerelt páncéllemezek gyártására. A keletre evakuált üzemek két-háromszor annyi hadianyagot gyártottak, mint korábbi telephelyeiken. A magnyitogorszki munkások négy hónap alatt megépítették Európa legnagyobb kohóját. Megindult a termelés a cseljabinszki, az üzbeisztáni kohóüzemekben, valamint Nyizsnyij Tagil új kohóiban.

Új szénbányákat helyeztek üzembe az Urálban, Szibériában, Kazahsztánban; nagy arányokban szervezték meg a fakitermelést; felkutatták a helyi tüzelőanyag-forrásokat. 1942 végén a Központi Bizottság határozatban mondta ki, hogy a kuznyecki és a karagandai szénmedencében meg kell javítani a pártmunkát; kiadta az utasítást, hogy tegyék a széntermelés növelését az egész pártmunka központi feladatává. Kazahsztán és Novoszibirszk terület pártszervezetei mozgósították a dolgozókat ennek a feladatnak a teljesítésére. A kommunisták újabb ezreit irányították föld alatti munkára. Északon gyors ütemben hozzáláttak a pecsorai szénmedence kiaknázásához. A Moszkva és Tula területi pártszervezetek a megszállás alól felszabadított moszkvai szénmedence bányáinak helyreállítására mozgósították a dolgozókat.

A keleti vidékeken új erőműveket építettek, a régieket pedig kibővítették. Az 1943-ban üzembe helyezett erőművek kapacitása meghaladta az 1 millió kilowattot. A vezető iparágakban nagy beruházási munkálatok folytak. 1943-ban a beruházások a kohászatban, a szénbányászatban és a villamosenergia-iparban 1942-höz viszonyítva megduplázódtak. Az Urálban és a Volga-vidéken az autó- és traktorgyárak, valamint a nehézgépgyártás bázisán óriási üzemeket szerveztek az elsőrendű T-34 típusú szovjet harckocsik és a KV típusú nehézharckocsik tömeggyártására. Ugyancsak ezeken a vidékeken, valamint Szibériában megindították a repülőgépek – vadász- és csatarepülőgépek –, továbbá a különböző típusú lövegek szériagyártását.

A párt szervező és ideológiai nevelőmunkája arra irányult, hogy a termelésben felhasználják a szovjet gazdaság minden tartalékát. A szovjet emberek óriási kezdeményezőkézséget tanúsítottak a termelési tartalékok mobilizálásában; önfeláldozóan küzdöttek a fegyver, a lőszer és más hadianyagok termelésének növeléséért. A haza védőinek a fronton tanúsított felül-

múlhatatlan hősiessége a hátszágban dolgozó szovjet emberek hősi munkájával párosult.

1943-ban az *országos szocialista verseny* még nagyobb arányokat öltött. A munka heve fogta el az egész munkásosztályt. 1942 áprilisától 1944 áprilisáig a munka termelékenysége az iparban 40 százalékkal növekedett. Ez a növekedés főleg a korszerű technika meghonosításának, a termelési kapacitások jobb kihasználásának, a termelési ciklus megrövidítésének köszönhető.

Sikerült leküzdeni a nehézségeket a mezőgazdaságban is. A párt- és a kormány nagy erőfeszítéseinek eredményeképpen, a kolhozparasztoknak, a gépállomások és a szovhozok dolgozóinak önfeláldozó munkája nyomán a vetésterület 1943-ban 1942-höz viszonyítva 6,4 millió hektárral nőtt. Növekedett a burgonya, a tej és más mezőgazdasági termékek termelése. A falu dolgozói terven felüli vetéseket szerveztek a honvédelmi alap javára.

Mindamellet a mezőgazdaságnak az ország keleti vidékein elért sikerei nem pótolhatták az óriási veszteségeket. A nép élelmezése jelentős nehézségekbe ütközött, de a háborús idők rendkívül nehéz körülményei között is sikerült megszervezni a lakosság élelmiszer-ellátását. A jegyrendszer a legfontosabb iparágak munkásainak jobb élelmiszer-ellátást biztosított. Fenntartották a jegyre adott fogyasztási cikkek háború előtti árát. Az állam módot talált arra, hogy valamiképpen kielégítse a dolgozók szociális és kulturális igényeit.

A népről való gondoskodás hatotta át a pártnak és a kormánynak a felszabadított kerületek gazdaságának helyreállítására irányuló rendszabályait. 1943 augusztusában a Népbiztosok Tanácsa és az SZK(b)P Központi Bizottsága határozatot hozott „A német megszállás alól felszabadított kerületek gazdaságának helyreállítására irányuló halaszthatatlan intézkedésekről”. E kerületek kolhozai már 1944 januárig 1 720 000 szarvasmarhát, 96 000 tonna vetőmagot kaptak. Nagyarányú munka folyt a lakóházak, iskolák, kórházak, iparvállalatok helyreállítása érdekében.

Sikeresen birkózott meg feladataival a közlekedés. Bár jelentős mértékben csökkent a mozdonyok, tehervagonok, folyami és tengeri hajók száma, a közlekedés munkásai és alkalmazottai óriási méretű csapatszállításokat, fegyver-, lőszer- és áruszállításokat bonyolítottak le.

A szovjet tudósok és kulturmunkások is minden erejükkel segítették a frontot. A Szovjetunió Tudományos Akadémiája kutatásaival óriási segítséget nyújtott az Urál, Nyugat-Kazahsztán erőforrásainak kiaknázásában. Az írók és művészek alkotásaikkal lelkesítették a népet, a hadsereget hazafias tettekre a megszállók elleni harcban.

Egyre szorosabbra fűződött a kapcsolat a front és a hátszár között. A tamboviak és szarátoviak kezdeményezésére 1942 őszén *az egész országban hazafias gyűjtési mozgalom indult meg a Vörös Hadsereg felszerelésére*. 1943-ban a front újabb harckocsioszlopokat, repülőszázadokat, hajókat kapott. Négy év alatt a háború szükségleteinek fedezéséhez a lakosság önkéntes adományok formájában 94,5 milliárd rubellal járult hozzá. A munkások, a kolhozparasztnak, az értelmiségiek szerelvények ezreit küldték a frontra a haza védőinek szánt ajándékokkal.

Az egész ország hihetetlen erőfeszítéseinek árán sikerült a fronton és a hátszárban a gyökeres fordulatot elérni. Sok nélkülözést vállalt a szovjet nép a győzelemért. Az egész nemzeti jövedelemnek csaknem a harmada ment el a háború közvetlen szükségleteire. A legszükségesebb cikkekből a szokásosnak egyharmada került a fogyasztókhoz. A háborús évek alatt ebben az időszakban voltak a legmagasabbak a katonai kiadások.

A szovjet nép nagy győzelmei jelentősen elősegítették a megszállt országok – Jugoszlávia, Csehszlovákia, Lengyelország, Görögország, Albánia, Franciaország – népeinek nemzeti felszabadító harcát, valamint az ellenállási mozgalmat magában Németországban és a csatlós országokban.

Jugoszláviában a partizánosztagokból és -egységekből alakult Kommunista Párt vezette Népi Felszabadító Hadsereg leköötötte a fasiszta Németország és a fasiszta Olaszország erőinek egy részét. Ugyanilyen harc bontakozik ki Görögországban. Szembeszállt a fasiszta uralommal a bolgár nép is Kommunista Pártja vezetésével. Nagy méreteket öltött az ellenállási mozgalom Lengyelországban, ahol a hitleristák ellen erélyes tevékenységet fejtett ki a partizán Gwardija Ludowa. A lengyel és a cseh hazafiak, a szovjet nép segítségével, a Szovjetunió területén megalakították katonai egységeiket; az antifasiszta érzelmű román hadifoglyok önkéntes hadosztályt alakítottak a hitleristák elleni harcra.

A németek által megszállt nyugat-európai országokban az

ellenállási mozgalom megindulásának már az első napjaitól fogva két politikai irányvonal, két stratégia és taktika volt megfigyelhető. A kommunista pártok politikai irányvonala, amely a népek igazi nemzeti érdekeit fejezte ki, s a fasizmusnak és hazai cinkosainak teljes szétzúzására irányult. A kommunista pártok arra törekedtek, hogy egyesítsék a nép összes erőit, a lakosság valamennyi osztályát és társadalmi rétegét, s ily módon egységes nemzeti frontot alakítsanak a fasizmus és a belső reakció elleni harchoz. A burzsoá emigráns kormányoknak és az országon belül működő híveiknek politikai irányvonala nem tűzte ki feladatul Németország teljes leverését, csak arra törekedett, hogy másodrendű hatalommá degradálja. Ezek gyűjtötték az erőt, hogy Németország veresége után kezükbe vegyék a hatalmat; a kommunisták meggyengülésére spekuláltak. Ennek az irányvornak a követői ellenezték a felszabadító harc széles körű frontjának kibontakoztatását, passzív stratégiát hirdettek, sőt olykor vissza is tartották a fasizmus ellen küzdő felszabadító erőket.

A legfőbb és legdöntőbb erőt, amely a fasiszta megszállás alá került európai országokban felszabadító harcot folytatott, a kommunista és munkáspártok s az őket követő hazafias tömegek képviselték. A kommunista pártok harcra mozgósították a néptömegeket a fasiszta iga ellen, országuk nemzeti függetlenségéért, a szabadságért. Franciaország, Csehszlovákia, Lengyelország és más országok kommunistái és az őket támogató dolgozó tömegek óriási áldozatokat hoztak a fasiszta német megszállók és cinkosaik elleni háborúban. A kommunisták és követőik ezreit végezték ki a hitleristák, sok ezren pusztultak el börtönökben és koncentrációs táborokban.

A fasiszta koalícióhoz tartozó országok – Németország, Olaszország, Románia, Magyarország, Finnország – kommunista pártjai e koalíció háborús vereségének politikáját folytatták, a fasiszta kormányok megdöntésére törekedtek. A fasiszta blokk országainak kommunistái, rendkívül nehéz körülmények között munkálkodva államuk hadseregének katonái között, megmagyarázták nekik, miért rabló jellegű az a háború, amelyet a fasiszta Németország és csatlósai folytatnak, és miért felszabadító, igazságos jellegű ez a háború a Szovjetunió, a Hitler-ellenes koalíció részéről. Arra hívták fel a katonákat, hogy vessenek véget a hitleristák és cinkosaik bűnös háborújának, és minden eszköz-

zel mozdítsák elő a fasiszta hódítók vereségét. A kommunista pártok ilyen irányú tevékenységének a fasiszta blokk országainak hadseregeiben sikere volt. Gyakran előfordult, hogy a katonák kitértek a Vörös Hadsereg és a szövetséges hadseregek elleni aktív harc elől, egy részük önként megadta magát, partizánosztagokhoz és az ellenállási mozgalom szervezeteihez csatlakozott. A szlovák és a román hadseregből egész alegységek, egységek és magasabbegységek, az olasz, a magyar, az osztrák, a finn, a háború végén pedig a német katonák nagy csoportjai álltak át az antifasiszta koalíció hadseregeinek oldalára.

A Vörös Hadsereg megsemmisítő csapásai és a német kommunistáknak a Wehrmachtban folytatott munkája eredményeképpen erősödött az antifasiszta hangulat. Egyre több német katona vonakodott katonai szolgálatot teljesíteni. Erről tanúskodnak a Wehrmacht bünyügyi statisztikájának nyilvánvalóan szépített adatai. A háború alatt csak a szárazföldi csapatoknál mintegy 27 000 halálos ítéletet hoztak, 110 000 embert ítélték egy évnél hosszabb börtönbüntetésre.

A kommunisták a legvadabb terror ellenére bátran és fáradhatatlanul szervezték az ellenállási mozgalom résztvevőit, vezették a fasiszta uralom elleni harcukat. Olaszországban és Romániában a Kommunista Párt vezetésével partizánmozgalom bontakozott ki. A kommunisták a fasiszta német megszállók elleni felszabadító harcban vállalt vezető szerepükkel, hősiességükkel és a nép odaadó szolgálatával óriási mértékben növelték a kommunista és munkáspártok befolyását és tekintélyét, még szorosabbra fűzték kapcsolataikat a nagy tömegekkel.

A Hitler-ellenes koalícióhoz tartozó kapitalista országok kommunista pártjai támogatták országuk katonai erőfeszítéseit, és elősegítették a Szovjetunióval való fegyverbarátságának erősödését a fasiszta Németország és csatlósai mielőbbi teljes leverése érdekében.

A harc tapasztalatai azt mutatták, hogy a haladó erők egyesítését, a tömegeknek a fasizmus és a reakciós erők elleni mozgósítását a Hitler-ellenes koalícióhoz tartozó kapitalista országokban az egyes országok kommunista pártjai a Kommunista Internacionálé keretein kívül oldhatják meg a legjobban. Végleg szét kellett oszlatni azt a burzsoá rágalmat is, hogy az egyes kommunista pártok nem önállóan, nem saját népük érdekében, hanem külső parancsra folytatják tevékenységüket. Minthogy a Kom-

munista Internacionálé különben is teljesítette már történelmi feladatát, Végrehajtó Bizottságának Elnöksége erre való tekintettel 1943 májusában határozatot hozott a Kommunista Internacionálé feloszlatásáról. Ezt a határozatot valamennyi Kommunista Párt helyeselte.

A Kommunista Internacionálé fontos történelmi szerepet töltött be. Erdemei közé tartozott, hogy helyreállította és megszilárdította az egyes országok dolgozói közötti kapcsolatokat, amelyeket a szociálsoviniszták az első világháború időszakában megbontottak; nem engedte, hogy az opportunisták elsekélyesítsék, eltorzítsák a marxizmust; segítséget nyújtott a fiatal kommunista és munkáspártoknak soraik tömörítésében, marxista-leninista megacélozásukban, forradalmár vezető kádereik formálásában. Ezzel létrejöttek a feltételek ahhoz, hogy a fiatal kommunista pártok tömegeket felölelő, a marxizmus-leninizmus talaján álló harcos forradalmi munkáspártokká alakuljanak át.

A Szovjetunió a Nagy Honvédő Háború folyamán következetesen olyan külpolitikát folytatott, amely az antifasiszta erők tömörítésére irányult. Ez a politika még jobban növelte nemzetközi tekintélyét, előmozdította a Hitler-ellenes koalíció megszilárdulását.

1943 végén Teheránban összeült a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Anglia kormányfőinek konferenciája. A konferencián elfogadott nyilatkozat megfogalmazta és megerősítette azt a közös irányvonalat, amelyet a három nagyhatalom a háborúban követ, és kifejezésre juttatta azt az elhatározásukat, hogy a háború utáni időszakban is együttműködnek. A nyilatkozat hangsúlyozta, hogy a három nagyhatalom a háború utáni időszakban a tartós béke biztosítására és az összes békeszerető országok – kicsik és nagyok – együttműködésére törekszik majd. A konferencián megtárgyalták az európai második front ügyét; ezt a frontot a szövetségesek, ígéreteik ellenére sem nyitották meg 1943-ban. A konferencián, Churchill ellenkezése dacára, olyan értelmű határozatot hoztak, hogy legkésőbb 1944. május 1-ig megnyitják Európában a második frontot. Ám ezt a határidőt sem tartották be. A szovjet fegyveres erők továbbra is egyedül viselték a hitleri Németország és csatlósai elleni háború fő súlyát. A konferenciának fontos szerepe volt az angol-szovjet-amerikai koalíció megszilárdulása szempontjából. Megmutatta,

hogy a hitleri diplomácia teljesen alaptalanul reménykedik e koalíció felbomlásában.

1943 decemberében Moszkvában aláírták a 20 évre szóló szovjet–csehszlovák barátsági, kölcsönös segítségnyújtási és háború utáni együttműködési szerződést. A szerződés biztosította Csehszlovákiának a Szovjetunió katonai segítségét a cseheknek és a szlovákoknak a fasiszta rabságból való kiszabadításában. A szovjet–csehszlovák szerződés minden cikkelyét a háború utáni európai tartós béke fenntartásának gondolata hatotta át. Ez a szerződés ragyogó példája a két fél teljes egyenjogúságán és kölcsönös megértésén alapuló együttműködésnek, a nagy és a kis államok közötti igazi testvéri kapcsolatoknak.

Szövetségesi köteleességét teljesítve, minden segítséget megadott a szovjet népnek a Mongol Népköztársaság.

A Vörös Hadsereg kiemelkedő sikerei, a szovjet emberek hősi munkája a hátszágban, a következetes szovjet külpolitika biztosították a Szovjetunió döntő győzelmeit a fasiszta Németország felett.

3. *A Nagy Honvédő Háború győzelmes befejezése*

A Szovjetunió a hitlerista Németország felett aratott ragyogó győzelmek egész sorával lépett az 1944. évbe. *Megkezdődött az európai háború végső szakasza.* Ám a háború befejezéséhez nehéz út vezetett.

1944 elejére a Vörös Hadsereg már fölényben volt az ellenséggel szemben létszám és felszerelés tekintetében. A Szovjetunió nemcsak hogy visszaverte az ellenség veszett nyomását, hanem teljesen felszámolta az ellenség előnyét a harci erők és eszközök tekintetében. Ezzel a gyakorlatban mutatkozott meg a szovjet államnak és hadseregének törhetetlen ereje. De a fasiszta hadsereg még mindig erős volt. Németország fő erőit továbbra is a szovjet–német fronton tartotta. A Szovjetunióval 236 ellenséges hadosztály és 18 dandár állt szemben, a nyugati szövetségesekkel viszont mindössze 102 hadosztály. A hitlerista Németország továbbra is kezében tartotta csaknem egész Európa erőforrásait. A hitleristák az elfoglalt szovjet földnek a felét még mindig megszállva tartották. A végleges győzelemhez a szovjet nép maximális erőfeszítéseire volt szükség.

A párt azt a feladatot tűzte a Vörös Hadsereg elé, hogy az

egész szovjet földet tisztítsa meg az ellenségtől, nyújtson segítséget Európa népeinek a fasiszta iga lerázásában, és vessen véget a háborúnak azzal, hogy a rabló hitlerista hordákat magának Németországnak a területén teljesen szétzúzza. Ez a feladat határozta meg a párt egész politikai munkáját a fronton és a hátszországban. Különösen nagy figyelmet fordítottak a sajtóra, amely a katonákat a harci feladatok teljesítésére mozgósította. A hadseregben és hajóhadban 4 központi újság, 19 front- és flottaújság, 90 hadsereg- és hadtestújság jelent meg, összesen mintegy 3,5 millió példányban. A nem orosz nemzetiségű katonák számára 50 front-, körzet- és hadseregújság jelent meg. Emellett minden hadosztálynak megvolt a maga sokszorosított lapja.

A Vörös Hadsereg az 1943-as csapások után nem hagyta lelegzethez jutni a német csapatokat, s 1944-ben még pusztítóbb csapásokat mért rá.

Januárban megindult a Leningrádi és a Volhovi Front csapatainak hatalmas erejű támadása a Balti Flotta támogatásával. A lendületesen előnyomuló szovjet csapatok szétzúzták a német hadsereg fő erőit, visszavetették a Baltikum határaihoz. Leningrádot teljesen felszabadították az ellenséges blokádnál. Február derekán a Vörös Hadsereg támadásba indult az Ilmeny-tótól délre, és újabb nagy vereséget mért a német hadseregre.

Február-márciusban a négy Ukrán Front csapatai támadásba mentek át a Pripjatytól a Dnyeper torkolatáig terjedő óriási fronton. A Vörös Hadsereg bekerített és megsemmisített két nagy ellenséges csoportosítást Korszuny-Sevcsenkovszkij és Zvenyigorodka-Umanj körzetében. Felszabadította a Krivoj Rog-i vasércmedencét. Átkelt a Dnyeszteren, és felszabadította Szovjet-Moldavia jelentős részét. 1944. március 26-án nevezetes esemény történt: a szovjet csapatok elérték Románia határát. Megkezdődött a Szovjetunió államhatárainak visszaállítása. Április-májusban a 3. és a 4. Ukrán Front, a Fekete-tengeri Flottával együttműködve, felszabadította a Krímet és Odesszát.

1944 nyaráig a Vörös Hadsereg a megszállt szovjet területnek mintegy háromnegyed részét szabadította fel. A szovjet csapatok elérték a Kárpátok nyúlványait, és két részre szakították a hitleristák arcvonalát. A Balkán előterébe jutva, a Vörös Hadseregnek lehetősége nyílt arra, hogy közvetlen segítséget nyújtson a délkelet-európai népeknek. Németország csat-

lósai körében egyre nagyobb lett a zűrzavar, kiéleződött belpolitikai helyzetük. A hitlerista Németország a teljes politikai elszigetelődés szélén állott.

Az egész világ előtt nyilvánvalóvá vált, hogy a Szovjetunió saját erejéből is le tudja verni a fasizmust és fel tudja szabadítani Európát. Ez arra késztette az amerikai és az angol kormányt, hogy végre megkezdje a partraszállást. Az európai második frontot 1944 júniusában nyitották meg, kétéves késéssel. De ezután is a szovjet-német front maradt a döntő; a fasiszta csapatok kétharmad részét kötötte le.

Ilyen eredményekkel zárult a Vörös Hadsereg 1944. évi téli-tavaszi hadjárata. Még nagyobb szabású volt méreteiben és következményeiben a nyári-őszi hadjárat.

Júniusban a Leningrádi és a Karéliai Front csapatai, a Balti Flotta támogatásával, támadásba lendültek a Karél-földszoroson és Dél-Karéliában. Az állandó jellegű védelmi erődítmények leküzdése után a szovjet csapatok felszabadították Viborgot (Viipuri) és Petrozavodszkot. Az ellenséget visszavetették Finnország mélyébe. Augusztusban Finnország fegyverszünetet kért a Szovjetuniótól, és szeptember 4-én bejelentette Németországgal való szakítását.

Június 23-án az 1. Balti és három Belorusz Front csapatai a Nyugati-Dvinától a Pripjatyig terjedő fronton hallatlan erejű csapásokat mértek az ellenségre. A hatodik napon bekerítették és megsemmisítették az ellenség egyik nagy csoportosítását Vityebszk és Bobrujszk körzetében. Támadásuk továbbfejlesztésével július 3-án felszabadították Belorusszija fővárosát, Minszket, július 13-án pedig a Litván SZSZK fővárosát, Vilniust (Vilno).

A hazai földnek a német fasiszta hódítók uralma alól való felszabadításához nagy segítséget nyújtottak a hős partizánok. Mielőtt megindult a csata Belorusszija felszabadításáért, a partizánok egy héten keresztül nagyszabású és bátor akciót hajtottak végre; robbantották a vasútvonalakat az ellenség mögöttes területén.

A belorusz földön vívott ütközetekben a Vörös Hadsereg megsemmisített vagy foglyul ejtett több mint félmillió ellenséges katonát és tisztet. A fasiszta katonák, tisztek és tábornokok, akik dölyfösen arra készültek, hogy diadalmenetben vonulnak

be Moszkvába, 1944 nyarán hadifoglyokként vonultak végig a szovjet főváros utcáin.

A Vörös Hadsereg felszabadította egész Belorussziját és a Litván Szovjet Szocialista Köztársaság nagy részét. A szovjet csapatok 24 nap alatt több mint 500 kilométernyit nyomultak előre nyugat felé, és sikeresen átkeltek a Nyemanon. Így közvetlenül elérték a fasiszta Németország határait. A Vörös Hadsereg előtt megnyílt az út Lengyelországba, a Baltikumba és Kelet-Poroszországba. Közeledett a leszámolás órája, amikor is a hitleri fasizmusnak felelnie kellett az emberiség ellen elkövetett véres gaztettekért.

Ezzel egyidejűleg, július-augusztusban, a Vörös Hadsereg megsemmisítő csapásokat mért az ország déli részén is. Az 1. Ukrán Front csapatai sikeresen áttörték az ellenség védelmét, és július 27-én felszabadították Nyugat-Ukrajna központját, Lvovot. A visszavonuló ellenség üldözése közben hamarosan felszabadították egész Nyugat-Ukrajnát. 1944 őszén a Vörös Hadsereg felszabadította Kárpát-Ukrajnát. A népi bizottságok küldötteinek novemberben tartott kongresszusa kiáltványt fogadott el Kárpát-Ukrajnának Szovjet-Ukrajnával való újraegyesítéséről. Augusztusban nagy győzelmet arattak a 2. és a 3. Ukrán Front csapatai. Lendületes előnyomulással Kisinyov körzetében bekerítettek és megsemmisítettek 22 német hadosztályt. Moldavia teljesen felszabadult.

Szeptember-októberben a Vörös Hadsereg nagy győzelmet aratott a Baltikumban. A három Balti Front támadásba lendült rigai irányban, a Leningrádi Front csapatai pedig támadást indítottak Tallinn ellen. Szeptember 22-én a szovjet csapatok megtisztították az ellenségtől Szovjet-Észtország fővárosát, Tallinnt, október 13-án pedig a Lett SZSZK fővárosát, Rigát. Szovjet-Észtországot és Szovjet-Lettország nagy részét felszabadították. A hitleristák több mint 30 hadosztályból álló balti csoportosítását a tengerhez szorították és elvágták Kelet-Poroszországtól.

Októberben a Karéliai Front csapatai az Északi Flottával együtt kiverték az ellenséget Pecsengából (Petsamo), erről az ősi orosz területről, Norvégia földjére léptek, és segítséget nyújtottak a norvég népnek a fasiszta német iga lerázásában.

A Szovjetunió államhatárát a Barents-tengertől a Fekete-tengerig teljes hosszában helyreállították.

Az ellenség védelmét lehengetlő, emberanyagát és harcesz-

közeit pusztító szovjet katonák csodába illő hősiességgel úzték a hitleristákat nyugat felé. A Nyikolajevért vívott harcokban her-
vadhatatlan dicsőséget szerzett a partra szálló tengerészek egy
csoportja K. F. Olsanszkij főhadnagy parancsnoksága alatt. A
csoport éjszaka rejtve partra szállt a kikötőben, és ott elke-
sередett küzdelemben tartotta magát a hitleristák lövegekkel,
aknavetőkkel és harckocsikkal felszerelt három zászlóalja ellen.
A 67 főnyi csoportból csak 12-en maradtak életben. A bátor
partraszállók megkapták a Szovjetunió Hőse címet; hőstettü-
ket a városban emlékmű hirdeti.

A Gerasimowice lengyel falu felszabadításáért vívott ütkö-
zetben G. P. Kunavin őrzető megismételte Alekszandr Mat-
roszov hőstettét: testével takarta el a lőrést egy géppuska előtt.
A hős harcosnak a Szovjetunió Hőse címet adományozták. A fa-
lu lakosai mélységes hálájuk jeléül örökös díszpolgárukká vá-
lasztották a felszabadító szovjet katonát, és a tanítókat arra kö-
telezték, hogy minden évben az első osztály első óráját Kunavin
hőstettének elbeszélésével kezdjék.

A Vörös Hadsereg felszabadító hadsereggént vonult nyugat
felé. A szabadságáért és függetlenségéért harcoló szovjet nép
nem maradhatott közömbös a fasizmus igájában nyögő más né-
pek sorsa iránt. A Szovjetunió Kommunista Pártja, a proletár
internacionalizmus eszméihez híven, az egész háború folyamán
hangsúlyozta a szovjet katonák történelmi felszabadító küldet-
ését. A Vörös Hadsereg e magasztos céltől lelkesítve a szabad-
ságot vitte Európa leigázott népeinek.

A szovjet csapatok már 1944 március végén Románia terüle-
tére léptek. A hadműveletek a Szovjetunió határain túlra
tolódtak át. Júliusban lengyel földre értek a szovjet csapatok.
*Nyugat-Európa leigázott népei fölött felvirradt a felszabadulás
hajnala.*

A Vörös Hadsereg nyugat felé haladásával párhuzamosan sor-
ra merültek fel az európai országok állami, gazdasági és kulturá-
lis életével kapcsolatos fontos kérdések. A Kommunista Párt
és a szovjet kormány a következőket tekintette céljának:

1. Fel kell szabadítani Európa népeit a fasiszta hódítók el-
nyomása alól, és segédkezet kell nyújtani nekik független nem-
zeti államuk helyreállításában.

2. A felszabadított népeknek teljes szabadságot kell adni ál-

lamrendjük és társadalmi berendezésük kérdéseinek eldöntésében.

3. Megfelelő rendszabályokat kell foganatosítani, hogy a háborús főbűnösök, azok, akiket a háborúért és a népek szenvedéseikért felelősség terhel, szigorú büntetésben részesüljenek gaztetteikért.

4. Európában olyan rendet kell meghonosítani, amely teljesen kizárja egy újabb német agresszió lehetőségét.

5. Meg kell szervezni az összes európai népek tartós gazdasági, politikai és kulturális együttműködését a kölcsönös bizalom és segítség alapján, a fasiszták által megszállt és kifosztott országok gazdaságának és kultúrájának helyreállítása céljából.

A Vörös Hadsereg győzelmes előnyomulása óriási mértékben fellendítette az európai népeknek a hitlerista „új rend” elleni nemzeti felszabadító harcát. Egyre nőtt a kommunisták befolyása. Sok olyan országban, amely a saját bőrén tapasztalta a fasiszta rabság szörnyűségét, egyre nagyobb tömegek álltak a népfront gondolata mellé, amelyet a kommunisták még a háború előtt vetettek fel. Jugoszláviában létrejött az Egységes Népi Felszabadító Front, Bulgáriában a Hazafias Arcvonal, Görögországban a Nemzeti Felszabadító Front, Romániában a Nemzeti Demokratikus Blokk, Magyarországon a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front, s Lengyelországban az Országos Népi Tanács lett az ország összes demokratikus erőinek képviselője és egyesítője. Franciaországban és Olaszországban a Kommunista Párt Központi Bizottsága fegyveres felkelésre szólította fel a népet a megszállók ellen.

Európa népeinek a fasiszta megszállás elleni harcában a szovjet emberek, a szovjet kommunisták közvetlenül részt vettek. Bárhová vetette is őket a sors, erélyesen küzdöttek a fasizmus ellen, az egyes országok partizánosztagaihoz és földalatti szervezeteihez csatlakoztak. 1944 első felében Lengyelországban szovjet partizánoknak több mint tíz magasabbegysége működött. Csehszlovákia, Románia és Magyarország Kommunista Pártjának kérelmére segítséget nyújtottak ezen országok népeinek a partizánmozgalom kibontakoztatásában. Franciaországban, ahol 30 szovjet partizánosztag működött, a francia kommunisták segítségével megalakították a szovjet hadifoglyok központi bizottságát.

1944 közepén megindult a Vörös Hadsereg nagy felszabadító

hadjárata, amely közvetlen segítséget nyújtott Európa népeinek a fasiszta zsarnokság elleni harcukban.

A Vörös Hadsereggel együtt nyomult nyugat felé hazája felszabadítására a lengyel hadsereg, a csehszlovák hadtest, a román hadosztály, a jugoszláv brigád.

A nyár folyamán a szovjet csapatok Lengyelország területére léptek. A lengyel nép, amely annyi súlyos megpróbáltatást és szenvedést állt ki, s amely annyi áldozatot hozott, szeretettel és hálával fogadta a Vörös Hadsereget. A Vörös Hadsereggel együtt harcolt hazája felszabadításáért az 1. Lengyel Hadsereg. A megszállóktól megtisztított lengyel területen a Lengyel Munkáspárt (kommunisták) vezette nép megalakította kormányát, a Lengyel Nemzeti Felszabadító Bizottságot.

A Vörös Hadsereg győzelmei a román népet is harcra lelkesítették a fasiszta zsarnokság ellen. A román nép hazafias erői, a Kommunista Párt vezetésével, augusztus 23-án fegyveres felkelést hajtottak végre, és megdöntötték a fasiszta kormányt. A román hadsereg a német csapatok ellen fordította fegyverét, és csatlakozott a Vörös Hadsereghez. A román hadsereg hazafias osztagai és egységei megtisztították a fővárost a gyűlölt megszállóktól, és a szovjet hadsereggel együtt harcba indultak, hogy teljesen kiűzzék a fasiszta német csapatokat országuk területéről. Augusztus 31-én a szovjet katonák, a román lakosság örömmujjongásától kísérve, bevonultak Bukarestbe. Románia szakított Németországgal és hadat üzent neki.

A Vörös Hadsereg megjelenése a Balkán területén döntő befolyással volt Bulgária helyzetére. Bulgária fasiszta uralkodói tudták, hogy a bolgár nép mély rokonszenvet érez a szovjet nép iránt, s ezért nem mertek hadat viselni a Szovjetunió ellen, de minden lehető módon segítették Németországot. A Szovjetunió 1944. szeptember 5-én hadat üzent Bulgária fasiszta kormányának. A Bulgária területére lépő szovjet csapatokat a nép nagy szeretettel fogadta. A Bolgár Munkáspárt vezette harc, amelyet a nép a hitleristák és a saját fasiszta kormányfériai ellen vívott, tetőfokára hágott. Szeptember 9-én Szófiában fegyveres felkelés zajlott le. A néptömegek által annyira gyűlölt monarcho-fasiszta rendszer összeomlott. Megalakult a Hazafias Arcvonal kormánya. Bulgária szakított a fasiszta Németországgal és hadat üzent neki.

Októberben a szovjet csapatok újabb nagyarányú támadást

indítottak a közép-dunai alföld tágas síkságán. A szovjet csapatok Jugoszlávia területére léptek, és a jugoszláv Népi Felszabadító Hadsereggel karöltve, október 20-án felszabadították az ország fővárosát, Belgrádot. A Romániában működő szovjet csapatok Erdély felszabadítása után mélyen beékelődtek Magyarország területére, és december végére Budapest térségében teljesen bekerítették egy nagy ellenséges csoportosítást. A hitleristák a nyilasokkal – a magyar nép árulóival – együtt bevehetetlen erődé változtatták Budapestet, és makacsul védték. Mintegy másfél hónapon át tombolt a harc Budapestért. 1945. február 13-án a fasiszta német csapatok és a magyar csapatok kénytelenek voltak megadni magukat. Magyarország fővárosa felszabadult. A szovjet csapatok Magyarország nagy részét megtisztították a fasiszta német hódítóktól. A Magyarországon megalakult demokratikus kormány december 28-án hadat üzent Németországnak.

A Vörös Hadsereg lendületes balkáni előnyomulása jelentősen előmozdította a Kommunista Párt vezette albán Népi Felszabadító Hadseregnek a fasiszta német hódítók elleni sikeres támadását. 1944. november 29-én befejeződött Albánia felszabadítása.

A Vörös Hadsereg győzelmei kedvező feltételeket teremtettek a görög hazafiak harcához. 1944 novemberéig a görög nép a Kommunista Párt vezetésével szétzúzta a fasiszta német csapatokat, és felszabadította országát a fasiszta német megszállás alól. Ez riadalmat keltett az angol–amerikai imperialisták körében, akik Görögországot ugródeszkául akarták felhasználni a balkáni népek és a Szovjetunió elleni harchoz. Az angol kormány csapatokat vezényelt Görögországba, és meggátolta a görög népet abban, hogy teljesen learassa győzelmének gyümölcsseit; segített helyreállítani Görögországban a régi reakciós rendszert.

A Vörös Hadsereg nyári–őszii hadjárata grandiózus politikai és katonai eredményekkel zárult. A Vörös Hadsereg befejezte a szovjet föld felszabadítását, és segítséget nyújtott Délkelet- és Közép-Európa népeinek a hitlerista zsarnokság igájának lerázásához. A felszabadult népek új elvek szerint rendezték be életüket; népi demokratikus rendszert teremtettek. A fasiszta államok koalíciója összeomlott. Németország teljesen elszigetelő-

dött. Románia, Bulgária és Magyarország népei a fasiszta Németország ellen fordították fegyverüket.

A Vörös Hadsereg 1944. évi győzelmei cáfolhatatlanul bebizonyították, hogy minden tekintetben fölényben van a német csapatokkal szemben. A Vörös Hadsereg óriási harci tapasztalatokat szerzett, megedződött a kemény csatákban. A haza ontotta katonáinak az elsőrendű fegyvereket. A kezdeményezést biztosan tartotta kezében a Vörös Hadsereg. Ott mért csapásokat az ellenségre, ahol erre a legkedvezőbb volt a helyzet, és ahol azt az ellenség a legkevésbé várta. A szovjet csapatok nem egyszerűen kiűzték, hanem bekerítették és megsemmisítették az ellenséget. A szovjet katonákat lelkesítette a magasztos, nemes cél: a szent szovjet föld felszabadítása és a hitlerista „új rend” igájában nyögő európai népek segítése.

A fronton aratott ragyogó győzelmeket az biztosította, hogy a hátszág egyre nagyobb eredményeket ért el a munkában. A honvédelmi ipar 1944-ben havonta ötször annyi repülőgépet és harckocsit gyártott, mint 1941-ben. 1944-ben a Vörös Hadsereg 29 000 harckocsit és önjáró löveget, több mint 40 000 repülőgépet, több mint 120 000 löveget, rengeteg kézi és állványos géppuskát, puskát és géppisztolyt kapott. Jóllehet, a Szovjetunió csak körülbelül egyharmad annyi acélt gyártott, mint Németország és a német megszállás alá került európai országok, mégis túlszárnyalta Németországot a haditechnika gyártásában.

Hatalmas győzelme volt ez a szovjet hadigazdaságnak, s annak óriási erejéről, a szocialista gazdasági rendszer előnyeiről tanúskodott.

Az ellenségen aratott gazdasági győzelemben a fő szerep a hős munkásosztályé volt. A munkások hónapról hónapra növelték az ipari termelést. A vaskohászat termelése 1944-ben az előző évhez viszonyítva csaknem egynegyedével növekedett – az acéltermelés 28 százalékkal, a nyersvastermelés 31 százalékkal, a szénttermelés 30 százalékkal. A nemzeti jövedelem 1944-ben érte el a háborús évek legmagasabb színvonalát. 1944-től csökkent a katonai kiadások hányada a népgazdaságban. A beruházások volumene elérte az 1940. év színvonalát. 1942–1944-ben a keleti vidékeken 2250 nagy gyárat építettek. 1945 első felében a hátszág bruttó ipari termelése a 2-szerese, a honvédelmi ipar termelése 5,6-szorosa volt az 1941 első félévi termelésnek. Növekedett a közszükségleti cikkek gyártása. Ilyen-

formán a párt nagy előrelátással lerakta a népgazdaság gyors helyreállításának és a békés szocialista építés vágányaira való átállításának szilárd alapjait.

A fronton aratott győzelmek újabb munkahőstettekre lelkesítették a szovjet embereket. Az 1943 végén a kohászok, a harcokcsi- és repülőgépipari munkások kezdeményezése alapján a munka termelékenységének emelésére indított mozgalom 1944-ben már országos méretű volt. Fokozódott a komszomolista ifjúsági brigádok versenye. 1944 végére az ország munkásainak több mint 85 százaléka vett részt a versenyben.

A kolhozparaszság a munkásosztállyal vállvetve gyarapította a mezőgazdaság sikereit. A Kalinyin területi Krasznij Putyilovec kolhoz ezzel a felhívással fordult a mezőgazdasági dolgozókhoz: „Országos szocialista versenyt a nagyobb termelésért!” Ukrajna kolhozparasztjai arra szólították fel a mezőgazdaság összes dolgozóit, hogy indítsanak versenyt a gabonabegyűjtési terv határidő előtti teljesítéséért és a hadsereg gabonaellátását szolgáló terv túlteljesítéséért. 1944-ben az ország vetésterülete csaknem 16 millió hektárral volt nagyobb, mint 1943-ban. Több gabonát takarítottak be, növekedett az állatállomány. De a mezőgazdaság helyzete továbbra is súlyos volt.

A munkásokkal és paraszttal továbbra is egy sorban haladt a harcban a szovjet értelmiség, s egyre nagyobb erőfeszítéseket tett az ellenség legyőzése érdekében. Sikeres munkát végeztek a tudósok és a konstruktőrök. 1944-ben a front újabb hatalmas erejű harci eszközöket kapott: kitűnő nehézharcokcsikat, új típusú repülőgépeket. Az egészségügyi dolgozók példátlan sikereket értek el a sebesültek gyógykezelésében. A sebesült katonák és tisztek mintegy 75 százaléka a kórházi kezelés után gyógyultán visszatért a frontra. A véradók a háború éveiben több mint 800 000 liter vért adtak a sebesülteknek; a szovjet katonák százezreit segítették hozzá, hogy újból csatasorba álljanak.

A felszabadított területeken a párt hozzálátott a halaszthatatlan feladatok megoldásához. A felszabadított területek népgazdaságának helyreállításával kapcsolatos kérdések nem kerültek le a Központi Bizottság és a kormány napirendjéről. A beruházások több mint 40 százaléka ezt a célt szolgálta. A szovjet föld felszabadításával párhuzamosan haladéktalanul megkezdődött a súlyos sebek begyógyítása. Alighogy a szovjet katonák

felszabadították a Krivoj Rog-i ércmedencét, máris nagy arányokban megindult a délvidéki kohászati ipar helyreállítása. Még heves harcok dúltak Ukrajna, Belorusszija, Észtország felszabadításáért, de máris határozatok születtek e köztársaságok gazdaságának helyreállítását illetően. A Moldavia felszabadítására irányuló tervekkel csaknem egyidejűleg dolgozták ki a megfelelő intézkedéseket termékeny földjeinek helyreállítására. Az előnyomuló csapatokkal együtt haladtak előre az operatív csoportok, amelyek haladéktalanul hozzáfogtak a párt- és szovjetszervek helyreállításához, a gazdasági és a kulturális élet megindításához. A felszabadított kerületek pártszervezetei mindenütt erélyesen nekiláttak a gazdaság és az egész élet helyreállításához. A vezető posztokra olyan káderek kerültek, akik megedződtek a fasiszmus elleni harcban.

A felszabadított szovjet területek gazdaságának helyreállítása az egész nép ügyévé vált. A pártszervezetek mindenütt szent kötelességüknek tartották, hogy megszervezzék a fasiszta megszállás jármából kikerült szovjet emberek legmesszebb menő támogatását. A Komszomol pártfogásába vette a Donyec-medencét. A széniparban a moszkvai és a kuznyeck-i szénmedence bányászai, a kohászatban az Urál és Nyugat-Szibéria dolgozói, a magnytogorszk-i és a kuznyeck-i kombinát kollektívái segítették az újjáépítést. A kolhozok és szovhozok Szibériából, Kazahsztánból, Közép-Ázsiából és a Kaukázusontúlról kaptak gépeket és jószágot. A szovjet népek barátsága, amelyet a fronton vérrel pecsételtek meg, új erővel nyilvánult meg abban a testvéri segítségben, amelyben a fasiszta megszállás szörnyűségei után felszabadult lakosság részesült.

Jól haladt a legfontosabb feladat megoldása: a déli szén- és kohászati bázis helyreállítása. A Donyec-medencében 1945 elején a háború előtt működő szénbányák háromnegyed részében már megindult a termelés. Életre keltek a délvidék kohóművei és gépgyárai. Gyors ütemben nőtt a villamosenergia-termelés. Volhovban teljesen újjáépítették az erőművet. Áramot szolgáltatott már a sztálingrádi, a zujevói és a stjerovkai erőmű. Kezdett feltámadni romjaiból a dnyeperi erőmű is. A háború végéig mintegy 51 000 kilométer vasúti fővonalat sikerült helyreállítani. A megszállás sújtotta kerületekben a háború előtti vetésterület 72 százalékát vetették be.

A megszállás alól felszabadult köztársaságok és területek

most már fontos szerepet vállaltak a hadigazdaságban. E vidékek ipara már 1944-ben körülbelül egyötödét adta az ország egész ipari termelésének. A moszkvai szénmedence bányáiból a háború végén naponta kétszer annyi szén került a felszínre, mint 1940-ben. A Dzerzsinszkij Traktorgyár és a harkovi traktorgyár 1945-ben az ország traktorgyártásának a felét szolgáltatta.

A katonai sikereket és a termelési eredményeket elősegítette a párt politikai munkája. Több körülmény szükségessé tette ennek a munkának a fokozását.

Gyorsan növekedett a párt taglétszáma. 1944-ben több mint 1 336 000 ember lett tagjelölt és körülbelül 1 125 000 lett párttag; a kommunistáknak csaknem kétharmadát olyanok alkották, akik a háború éveiben léptek be a pártba. Ugyanakkor lanyhult a pártszervezetek figyelme az ideológiai munka iránt. A Központi Bizottság több határozata ennek a fogyatéknak a kiküszöbölésére irányult. A párt ideológiai munkája ezután szemmel láthatóan erősödött.

Fontos feladatként jelentkezett a fasiszta rabságból kiszabadult szovjet emberek milliói körében végzendő politikai munka. A megszállt területek lakosságának zöme hű maradt a szovjethatalomhoz, a Kommunista Párt eszméihez. A hitlerista propaganda azonban mételyezte ezeket az embereket, szította a nemzeti gyűlölködést. Igyekezni kellett minél előbb felszámolni a fasiszta megszállás erkölcsi és politikai következményeit. A párt azt is szem előtt tartotta, hogy Nyugat-Ukrajna, Nyugat-Belorusszija, Besszarábja és a Baltikum lakossága csak nem sokkal a háború előtt került a szovjet népek családjába. A szovjethatalom e területek felszabadítása után nyomban visszaadta a parasztoknak a fasiszták által a földesuraknak juttatott földet, és segítette őket mezőgazdasági eszközökkel és jószággal. Ezekben a köztársaságokban a Kommunista Párt a tömegeket a burzsoá nacionalista ideológiával szembeni engesztelhetetlenségre nevelte, erősítette a többi szovjet néphez fűződő barátságukat. Ez meg is hozta gyümölcseit. A nép, amely átélte a hitleristák és a helyi nacionalisták gaztetteinek szörnyűségeit, segítséget nyújtott a burzsoá nacionalisták aknamunkájának megfiúsitásában. A nagy tömegek tevékenyen bekapcsolódtak köztársaságuk építésébe.

A háború a vége felé közeledett. A Vörös Hadsereg igen ked-

vező terepszakaszokat foglalt el ahhoz, hogy az utolsó megsemmisítő csapásokat mérje Németországra. A támadást 1945 január végére tervezték, de előbb kellett megindítani. A fasiszta német csapatok nyugaton (az Ardenneknben) támadásba mentek át, és súlyos helyzetbe hozták az angol-amerikai hadsereget. Churchill segítséget kért a Szovjetuniótól. A Vörös Hadsereg, szövetségesi kötelességeinek eleget téve, január 12-én a Balti-tengertől a Kárpátokig terjedő óriási, 1200 kilométeres arcvonalon megindította végső támadását. Ezt a támadást óriási méretek, nagy mozgékonyosság, nagy erejű és mély csapások, gyors ütemű előnyomulás jellemezték. A szovjet csapatok megtisztították az ellenségtől egész Lengyelországot és Magyarországot, felszabadították Csehszlovákia és Ausztria jelentős részét, segítséget nyújtottak Dánia népének a fasiszta német zsarnokság igájának lerázásában. A hadicselekmények most már Németország területére helyeződtek át.

1945 februárjában a Krímben összeült a három szövetséges nagyhatalom – Anglia, az Egyesült Államok és a Szovjetunió – kormányfőinek konferenciája. A kormányfők összeegyeztették Németország végleges leverésének terveit, kidolgozták kapitulációjának feltételeit. A Szovjetunió sürgetésére a konferencia elfogadta Németország demilitarizálásának és demokratizálásának alapelveit. A résztvevők kijelentették, eltökélt szándékuk, hogy megsemmisítik a német militarizmust és nácizmust, olyan biztosítékokat teremtenek, hogy Németország a jövőben ne sértesse meg a békét. A konferencia határozatai a fasiszmust, nem pedig a német nép ellen irányultak. A konferencia hangsúlyozta: „...csak a nácizmus és militarizmus gyökeres kiirtása után lesz remény arra, hogy a német nép méltó életet éljen és beilleszkedhessen a nemzetek közösségébe.” A konferencia a népek közötti béke megőrzése érdekében elhatározta az Egyesült Nemzetek Szervezetének megalakítását.

A konferencia újabb bizonyága volt annak, hogy megvan a lehetőség a különböző társadalmi rendszerű államok együttműködésére. Határozatai keresztülhúzták a hitleristáknak és azoknak a legreakciósabb angol és amerikai köröknek a számításait, amelyek szerettek volna éket verni a szövetségesek közé és a Szovjetunió háta mögött különbékét kötni a fasiszta Németországgal.

Churchill angol kormányfő azonban hitszegő politikát folyta-

tott a Szovjetunióval szemben. Nem is annyira Németország végleges leverésére törekedett, mint inkább arra, hogy az angol-amerikai csapatok a Vörös Hadseregnél előbb vonuljanak be Németország, Csehszlovákia és Ausztria fővárosába. A háború után derült ki, hogy Churchill, látva a fasiszta Németország közeli összeomlását, azt az utasítást adta, hogy gyűjtsék össze a magukat megadó fasiszta német csapatok fegyvereit, és készüljenek fel arra, hogy azokat újból szétosszák a hitleristák között a Szovjetunió elleni közös harchoz.

A Vörös Hadsereg lendületesen tört előre. Április 16-án megindult a berlini hadművelet. A támadás előtt taggyűléseken és Komszomol-gyűléseken, beszélgetésekben magyarázták a katonáknak az ellenségre lesújtó utolsó csapás történelmi jelentőségét. A szovjet csapatok hatalmas erejű nyomása alatt össze-roppant a hitleristák védelme. A háború elérte Németország fővárosát. Tíz napon át folytak heves harcok a város utcáin.

Új erővel mutatkozott meg a szovjet katonák tömeges hősiessége és hadművészete. Megtörték az ellenség ellenállását, bekerítették a Reichstagot. Április 30-án több szovjet katona benyomult az épületbe, és vörös zászlókat tűzött ki oszlopaira, oromfalaira, ablakaiba. Május 1-én hajnalban már ott lengett a győzelem lobogója a Reichstag felett; két merész felderítő: M. A. Jegorov és M. V. Kantarija tűzte ki.

Berlin eleste a hitleri birodalom végét jelentette. A fasiszta német állam összeomlott a Vörös Hadsereg csapásai alatt. A szovjet nép és fegyveres erői, Anglia, az Egyesült Államok, Franciaország, Lengyelország, Csehszlovákia, Jugoszlávia, Albánia hadseregével, román, bolgár és magyar csapatokkal, az ellenállási mozgalom erőivel harci közösségben legyőzték az agresszort. Az antifasiszta koalíció népei kivették a részüket a fasiszmus elleni harc közös ügyéből. A döntő szerep azonban a Szovjetunióé volt, amelynek a háború legnagyobb terheit kellett viselnie. 1945. május 8-án Németország aláírta a feltétel nélküli kapitulációról szóló okmányt. Másnap, május 9-én a szovjet csapatok befejezték utolsó hadműveletüket: szétverték a fasiszta német hadsereg Prágát körülzáró csoportosítását, és bevonultak a felkelő nép által már felszabadított csehszlovák fővárosba.

Június 24-én Moszkvában, a Vörös téren megtartották a győzelem díszszemléjét. A Lenin-mauzóleum előtt, a harci zászlók alatt elvonultak a frontok és a hajóhadak összevont ezredei.

A diszszemle végén a győztes harcosok a mauzóleum tövéhez vetették a szétvert fasiszta hadsereg zászlait.

Az európai háború befejezése után a népeknek az volt a fő gondjuk, hogy megszilárdítsák a békét. A világ háború utáni berendezése összefüggött Németország sorsának kérdésével. Ennek az egész emberiséget nyugtalanító problémának a megoldása a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Anglia kormányfőinek 1945. július 17-e és augusztus 2-a között lezajlott potsdami konferenciájára hárult. A szovjet küldöttség szilárdan ragaszkodott a legyőzött Németországgal való kapcsolatok igazságos és demokratikus elveihez, s így elejtették az Egyesült Államoknak az ország feldarabolására irányuló tervét. A három nagyhatalom vezetői ünnepélyesen vállalták annak biztosítását, hogy Németország soha többé ne fenyegetse a békét. Megállapodtak abban, hogy örökre likvidálják a német militarizmust, felszámolják a hitlerista pártot és megakadályozzák újjászületését, megszüntetik a német monopoltőkés egyesüléseket. A konferencia utasította a Külügyminiszterek Tanácsát, hogy dolgozza ki a Németországgal kötendő béke feltételeit, amelyek lehetetlenné teszik a német imperializmus újjáéledését és biztosítják a tartós békét, garantálják a népek biztonságát. A határozatok leszögezték, hogy a szövetségeseknek a megszállás ideje alatt Németországot egységes gazdasági egésznek kell tekinteniük, az ellenőrző szerveket pedig arra kötelezték, hogy egységes, összehangolt irányvonalat kövessenek. Ezek az elvek határozták meg Németország demokratizálásának útjait.

A konferencia határozatot hozott, hogy Németország adja át a Szovjetuniónak Königsberget (Kalinyingrádot) és vidékét. A szovjet küldöttség határozottan síkraszállt a lengyel nép érdekei mellett, s elérte, hogy Lengyelország visszakapja ősi földjeit, hogy új határa az Odera-Neisse vonalon húzódjon. A szovjet küldöttség sürgetésére a konferencia olyan értelmű határozatot is hozott, hogy meggyorsítják a fasiszta háborús főbűnösök ügyének törvényszéki tárgyalását.

A hitleri Németország összeomlott, de a Csendes-óceán térségében még dúlt a háború. A Szovjetunió nem nézhette közömbösen a japán agresszióval letiport ázsiai népek szenvedéseit. A Szovjetuniót a Távol-Keleten saját biztonsága is aggasztotta. A japán imperialisták megszegték a Szovjetunióval kötött semlegességi szerződést, és minden lehető módon segítették Német-

országot a Szovjetunió elleni háborújában; nagy katonai erőket tartottak a szovjet határon; akadályozták a Szovjetunió és az Egyesült Államok közötti kereskedelmi hajózást. Erre való tekintettel a szovjet kormány 1945. április 5-én felmondta a szovjet-japán semlegességi szerződést. A krími konferencián – figyelembe véve Anglia és az Egyesült Államok kérését – bejelentette, hogy a Németország elleni háború befejezése után két-három hónappal hadba lép Japán ellen. A Szovjetunió pontosan eleget tett szövetségi kötelezettségének, és augusztus 8-án hadat üzent Japánnak. Bekapcsolódott az imperialista Japán elleni háborúba a Mongol Népköztársaság is. Támadásba lendült a japán hódítók ellen Kína kommunisták vezette Népi Felszabadító Hadserege. Még nagyobb erővel lángolt fel a délkelet-ázsiai népek felszabadító harca.

A Vörös Hadsereg a távol-keleti hadszíntér rendkívül nehéz körülményei között megsemmisítő csapást mért a japán fegyveres erőkre. A millió felüli létszámú Kvantung-hadsereg beszüntette az ellenállást és megadta magát. A Kvantung-hadsereg szétverésének eredményeként a Vörös Hadsereg felszabadította a 40 millió lakosú Északkelet-Kínát, amelynek területe akkora, mint Németország, Olaszország és Japán területe együjtvéve. A japán militaristákat megdöbbsentette legfőbb ütőerejük vilámgyors szétzúzása. 1945. szeptember 2-án Japán aláírta a feltétel nélküli kapitulációra vonatkozó okmányt.

A háború vége felé az amerikai légierő augusztus 6-án és 9-én két atombombát dobott le Hirosimára és Nagaszakira. A két japán város tragédiája semmivel sem igazolható. Az Egyesült Államok kormányát ebben a lépésében nem a katonai szükségesség vezérelte, hanem az a törekvés, hogy demonstrálja nukleáris erejét, megrettentse a világ népeit és nyomást gyakoroljon a Szovjetunióra a háború utáni problémák megoldásában. Megcáfolhatatlan tény, hogy a Csendes-óceán térségében a háború gyors befejezését az mozdította elő, hogy a Vörös Hadsereg szétzúzta a mandzsúriai japán fegyveres erőket.

A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborúja, s ezzel a második világháború véget ért. A kommunisták vezette Szovjetunió megmentette az emberiséget a fasizmustól. A világ népeire végre felvirradt a várva várt béke napja.

4. *A Nagy Honvédő Háborúban aratott szovjet győzelem világtörténelmi jelentősége és forrásai*

A Nagy Honvédő Háborúban *a szovjet nép katonai, politikai és gazdasági győzelmet aratott a szocialista haza ellenségein.* Megvédte szocialista vívmányait, a leghaladóbb társadalmi és államrendet, a Szovjetunió népeinek szabadságát és függetlenségét. E győzelem eredményeképpen megszilárdult a Szovjetunió határainak biztonsága. Az országnak egész története során sohasem voltak ilyen igazságosan és jól kialakított államhatárai.

Hősieles harcával a szovjet nép nemcsak hazáját védte meg, hanem *Európa népeit is megmentette a fasiszta rabságtól; óriási segítséget nyújtott Kína és más ázsiai országok népeinek a japán imperializmus elleni harcukban; az egész világ népeit megóvta a fasiszta rabság fenyegető veszélyétől.* A Vörös Hadsereg becsülettel teljesítette felszabadító misszióját. A megszállt országok népeinek támogatásával kiűzte az idegen hódítókat Lengyelországból, Csehszlovákiából, Jugoszláviából, Bulgáriából, Romániából, Magyarországról, Ausztriából, Észak-Norvégiából, Kína északkeleti tartományaiból és Észak-Koreából. A hódítók igájába került országok visszakapták nemzeti függetlenségüket. A japán imperializmus veresége kedvező feltételeket teremtett a győzelmes kínai forradalomhoz.

A szovjet fegyveres erők Németország leverésével és hadigépezetének szétzúzásával segítették kiszabadítani Franciaországot, Olaszországot és más országok népeit a fasiszta rabságból. A német fasizmus megsemmisítése rendkívül kedvező feltételeket teremtett ahhoz, hogy a német nép a béke, a demokrácia és a szocializmus útján fejlődjön tovább.

A második világháború elmélyítette a kapitalizmus általános válságát, megindította második szakaszát. A kapitalista világrendszer meggyengült. Több európai és ázsiai ország népe megdöntötte a tőkések és a földesurak hatalmát. Az ezekben az országokban kialakult népi demokratikus rendszer megnyitotta az utat a szocializmus építése felé. A fasiszta hódítók ellen vívott felszabadító harc növelte a proletariátus osztályöntudatát, és erősítette a kommunista és munkáspártok befolyását a tömegek körében.

Kiéleződött az imperializmus egész gyarmatrendszerének vál-

sága, és példátlanul nagy méreteket öltött a nemzeti felszabadító harc.

A Szovjetuniónak a fasiszta agresszorokon aratott győzelme teljesen törvényszerű jelenség. A szovjet nép és hadserege erejének forrása *a haladó szocialista társadalmi és államrend természetében*, a rothadó, túlhaladott kapitalista rendszerrel szembeni nagy fölényében rejlik. A Szovjetunió éppen azért bizonyult erősebbnek ellenfelénél, mert az országban a hatalom a munkásoké és a parasztoké, mert felépült a szocializmus, hatalmas szocialista gazdaság jött létre, megvalósult a szovjet társadalom erkölcsi-politikai egysége. A Kommunista Párt által az igazi szabadság, a szovjet hazafiság és a proletár internacionalizmus magasztos eszményeinek szellemében nevelt szovjet nép példátlan hősiességet tanúsított a fronton, a hátszországban és az átmenetileg ellenséges megszállás alá került területeken.

A Nagy Honvédő Háborúban még jobban megszilárdult a szovjet állam hatalmának osztályalapja: *a munkásosztály és a parasztság megbonthatatlan szövetsége*. Ez a szovjet társadalom fő és döntő ereje, életképességének legbiztosabb garanciája békeidőben és háború idején egyaránt; ez a szovjet nép minden győzelmének forrása.

A Szovjetunió elleni háborúban az ellenség *a szovjet népek megbonthatatlan barátságának* falába ütközött. Szertefoszlott minden olyan reménye, hogy megoszthatja majd soknemzetiségű országunk népeit és viszályokat kelthet közöttük. Nyomban a fasiszta invázió után a Szovjetunió valamennyi népe hazája védelmére kelt. Világosan megmutatkozott, hogy a szovjet szocialista rendszer nemcsak legjobb formája a nemzetek fejlődésének, hanem a legcélszerűbb forma arra is, hogy a soknemzetiségű állam népei együttműködjenek az igazságos, felszabadító háború győzelmes megvívásában. A Szovjetunió népeinek barátsága volt az egyik fő forrása a fasiszta betolakodók aratott győzelemnek. Ez a barátság még jobban megszilárdult a háború súlyos megpróbáltatásaiban.

A szovjet szocialista társadalmi és államrend tág teret nyitott az ország gazdasági fejlődése előtt, és mind a békés fejlődés körülményei között, mind a háború idején nagy lehetőségeket nyújtott arra, hogy a nép összes erőit mozgósítsák a legbonyolultabb gazdasági feladatok megoldására. A szovjetország a háborús idők hallatlan nehézségeit legyűrve, jól össze-

hangolt hadigazdaságot alakított ki, s ez lehetővé tette a korszerű fegyverek tömeggyártását. A háború megmutatta, hogy a szovjet állam gazdasága sokkal életképebb, mint a kapitalista államok gazdasága. Ez az egyik legfőbb forrása a győzelemnek.

A Nagy Honvédő Háborúban aratott győzelmet a *szovjet fegyveres erők* törhetetlen ereje biztosította. A Vörös Hadsereg szorosán összeforrott a néppel. Magába szívta a nép lelkierejét, a proletár internacionalizmus szellemében nevelkedett, világos célt követ: a történelem legigazságosabb társadalmának építésén munkálkodó államot védi. Az új típusú hadsereg összes kiváló tulajdonságai ragyogóan kifejezésre jutottak bátorságában, vitéségében, felszabadító céljainak mély átérzésében, a haza szabadságáért és függetlenségéért, a szocializmusért vívott önfeláldozó harcában, az ellenséges hadseregekkel szembeni nagy erkölcsi és politikai fölényében. A Vörös Hadsereg hőiesen kiállta a háború összes viszontagságait, tönkrement az erős és alattomos ellenséget, és megerősödve, még harcképebben került ki a háborúból.

Ami a haditechnikát illeti, a Vörös Hadsereg bebizonyította, hogy korunk legkiválóbb, korszerű fegyverzettel, tapasztalt parancsnoki állománnyal rendelkező hadserege, amely a haladó hadtudomány követelményeinek megfelelően el tud bánni az ellenséggel. A Kommunista Párt kiváló hadvezéreket nevelt és állított a Vörös Hadsereg élére, olyanokat mint I. H. Bagramjan, Sz. Sz. Birjuzov, Sz. M. Bugyonnij, I. D. Csernyahovszkij, V. I. Csujkov, L. A. Govorov, A. A. Grecsko, A. I. Jerjomenko, I. Sz. Konyev, R. J. Malinovszkij, K. A. Mereckov, K. Sz. Moszkalenko, F. Sz. Oktyabrszkij, I. J. Petrov, P. Sz. Ribalko, K. K. Rokoszovszkij, B. M. Saposnyikov, V. D. Szokolovszkij, F. I. Tolbuhin, Sz. K. Tyimosenko, A. M. Vaszilevszkij, N. F. Vatuťyin, N. N. Voronov, K. J. Vorosilov, M. V. Zaharov, G. K. Zsukov és mások.

A Nagy Honvédő Háború tapasztalatai világosan mutatják, hogy a szovjet hadművészet mint a hadtudomány része, milyen vitathatatlan fölényben volt a fasiszta német csapatok stratégiájával és taktikájával szemben. A háború menete és kimenetele meggyőzően bebizonyította, hogy a szocialista társadalmi és államrend előnyeire támaszkodó katonai szervezet minden tekintetben felülmulta a kapitalista országok katonai szervezetét.

A Vörös Hadsereg, amely a legszilárdabb és a legkitartóbb

hátszagra támaszkodott, sikeresen tudta teljesíteni szent kötelességét a hazával szemben, a hadsereget pedig odaadón támogatta az egész ország, a Szovjetunió valamennyi népe. *A front és a hátszág, a hadsereg és a nép egysége a győzelem döntő feltétele.*

A háború éveiben teljes nagyságában tárult fel népünk és hadseregünk egy hatalmas erőforrása: az *éltető szovjet hazafiság*. A Nagy Honvédő Háború a szovjet emberek millióinak példátlan hőstette a fronton, a hátszágban és az ellenség által megszállt területen; hőstett, amelyet a szocialista hazáért hajtottak végre.

A német fasiszta és japán agresszorok ellen vívott háború nemes, magasztos céljai a szovjet csapatok soraiban ezrével születtek hősokeket, akik életüket sem kímélték a hazáért. N. F. Gasztello, V. V. Talalihin, T. M. Frunze, A. M. Matroszov, A. P. Mareszjev, P. O. Boloto, J. V. Szmirnov, V. G. Zajcev, A. V. Kaljuzsnij, A. I. Pokriskin, I. N. Kozsedub, V. G. Klocskov, N. D. Filcsenkov és sok más hős katona az ellenség ellen vívott önfeláldozó harcával a szovjet emberek nagyszerű erkölcsi szilárdságát és hazafiságát testesítette meg. Örökké élni fog a nép emlékezetében D. M. Karbisev tábornok, Musza Dzsailil költő és a Szovjetunió határain túl vívott antifasiszta harc oly hőseinek alakja, mint F. A. Poletajev, V. V. Porik, Mehti Huszejnzade.

Minden szovjet ember, a világ minden szabadságszerető népe a legnagyobb tisztelettel emlékezik a szovjet katonák bátorságára, vitézségére, tömeges hősiességére. A háború idején több mint 7 millió katonát, tengerészt, tisztet, tábornokot és tengernagyot tüntettek ki a Szovjetunió rendjeivel és érdemeivel. Több mint 11 000-nek adományozták a Szovjetunió Hőse címet.

A szovjet emberek éltető hazafiságának ragyogó megnyilvánulása volt a háború alatt az *általános partizánmozgalom*. A partizánmozgalom rendkívül fontos tényező volt az ellenség elleni harcban. Pánikba ejtette az ellenséget, dezorganizálta sorait. A partizánok a szovjet katonákkal szorosan együttműködve hatalmas csapásokat mértek az ellenségre. A nép köréből a partizánmozgalom kiváló parancsnokai és szervezői emelkedtek ki: T. P. Bumazskov, A. F. Fjodorov, A. V. German, M. A. Gurjanov, V. Z. Horuzsaja, V. Z. Korzs, Sz. A. Kovpak, I. A. Kozlov,

V. I. Kozlov, N. I. Kuznyecov, M. I. Naumov, P. K. Ponomarenko, Sz. V. Rudnyev, M. F. Smirev, A. N. Szaburov, V. P. Szamszon, K. Sz. Zaszlonov és sokan mások.

Tömeges hősiességről tett tanúbizonyságot a szocialista haza védelmében a szovjet ifjúság és élcsapata, a lenini Komszomol. A fiatalok önfeláldozóan küzdöttek az ellenség ellen az arcvonalban, a partizánosztatok soraiban; hősi munkát végeztek a gyárakban, a kolhozokban és a szovhozokban. A nép örökre emlékezetébe véste Zoja Koszmogyemjanszkaja, Alekszandr Csekalin, Liza Csajkina, Oleg Kosevoj, Parfentyij Grecsanij, Dasa Gyacsenko, Vlagyimir Morgunenko, Froszja Zenykova, Zinaida Portnova, Mansuk Mametova, Marija Melnyikajte, Juozasz Alekszonisz, Gubertasz Borisz, Alfonszasz Cseponyisz, Alekszej Sumavcov és sok harcostársuk nevét.

A háború éveiben nagyszerűen mutatkozott meg a szovjet nép szellemi ereje. *A szocialista ideológia győzelmet aratott a burzsoá-fasiszta ideológia fölött.* A fasizmust nemcsak fegyveres erőink harci technikai eszközei és katonai művészete pusztították el, hanem a marxizmus-leninizmus nagy ereje, a tömegek szocialista tudata is.

A német fasizmus és a japán imperializmus igazságtalan, hódító háborút folytatott. A Szovjetunió a szocialista haza védelmében viselt hadat, s ez igazságos, antifasiszta háború volt. Ez a tudat megtízszerezte a szovjet nép erejét.

A szovjet nép, a szovjet hadsereg győzelmének lelke és szervezője *a Kommunisták Pártja, a szovjet társadalom vezető és irányító ereje volt.* A párt mozgósította a szovjet népet és katonáit az igazságos honvédő háborúra; a párt lelkesítette őket nagy hőstettekre; a párt egyesítette és irányította a szovjet emberek erőfeszítéseit a fronton és a háterszágban a közös célnak, az ellenség szétzúzásának elérésére.

A párt, a helyi pártszervezetek az ország összes erőit mozgósították a győzelem kivívására. A kommunisták haladtak az első sorokban a fronton és a háterszágban, személyes példamutatással lelkesítették a tömegeket, hőstettekre buzdították, magukkal ragadták őket. Erősödtek a párt tömegkapcsolatai, megszilárdult a tekintélye a nép valamennyi rétegében. A szovjet emberek legjobbjai a párt soraiba léptek. A háború folyamán több mint 5 millió tagjelöltet és mintegy 3,5 millió tagot vettek fel a pártba. Bár a fronton sok kommunista pusztult el, a

párt a háború éveiben mégis jelentősen megnőtt. 1945 elején a Vörös Hadseregben és Hajóhadban 3 325 000 kommunista volt, vagyis a párt egész taglétszámának mintegy 60 százaléka. A háború súlyos megpróbáltatásai még jobban összeforrasztották a párt sorait, fokozták a párt harcképességét és vezető szerepét.

A hitleri Németország legyőzését jelentős mértékben előmozdították Albánia, Bulgária, Csehszlovákia, Jugoszlávia, Lengyelország és más európai országok népei, amelyek a fasiszta megszállás igája alatt nyögtek, az imperialista Japán legyőzésében pedig számottevő szerepük volt Kína, Korea, Vietnam és más ázsiai országok népeinek. A fasiszta uralom nehéz viszonyai között sokat tettek a közös ellenség leverése érdekében Magyarország, Románia, Olaszország és Németország haladó erői.

A fasizmus ellen küzdők első soraiban voltak a kommunista pártok, amelyeknek taglétszáma, a nagy veszteségek ellenére, évről évre nőtt. 1939-ben a világ kommunista pártjainak alig több mint 4 millió tagja volt, 1945-ben viszont a kommunisták száma több mint négyszeresére emelkedett.

A szovjet nép nagyra értékeli azt az erkölcsi támogatást, amelyet a fasizmus ellen vívott igazságos háborúban a világ haladó erőitől kapott. Kellőképpen értékeli azt a segítséget is, amelyben a háború idején az Egyesült Államok és Anglia részesítette.

A kapitalista világban vannak különféle rosszakarók, akik szeretnék kisebbiteni vagy elhallgatni a Szovjetunió fegyveres erőinek a fasiszta Németország és az imperialista Japán leverésében betöltött szerepét. De soha senkinek nem sikerül kitörölni a történelemből, a népek emlékezetéből a szovjet embereknek a Nagy Honvédő Háború éveiben végrehajtott halhatatlan hőstettét. A szovjet népnek ebben a háborúban aratott történelmi győzelme ismét bebizonyította, hogy nincs a világon olyan erő, amely képes lenne megállítani a szocializmus és a kommunizmus győzelmes haladását.

A szovjet népnek a legutóbbi háborúban aratott világtörténelmi jelentőségű győzelme szertefoszlatta a nemzetközi reakciónak azt a reményét, hogy a Szovjetunió a háború következtében mint nagyhatalom hosszú ideig nem jöhet majd számba, és így függő helyzetbe kerül a kapitalista országokkal szemben.

A Honvédő Háborúban aratott nagyszerű győzelme után a Szovjetunió hozzáfogott a háború által szétrombolt gazdaságának helyreállításához, a szocialista társadalom továbbfejlesztéséhez.

Rövid összefoglalás

A fasiszta Németországnak a Szovjetunió ellen indított támadása megzavarta a szovjet nép békés életét. A Kommunista Párt nyíltan megmondotta a népnek, milyen szörnyű veszély fenyegeti az országot, és arra szólította fel a szovjet embereket, hogy állhatatosan védjék hazájukat minden erejükből, s ha kell, életüket sem kímélve harcoljanak a fasiszta agresszorok ellen. A párt az ellenség leverésére mozgósította, lelkesítette és szervezte a szovjet embereket.

A Nagy Honvédő Háború elején a Kommunista Párt tevékenysége arra irányult, hogy megállítsa az ellenség előnyomulását, hogy megakadályozza az ellenséget csapása váratlanságának kihasználásában. A feladat az ellenség visszaverésének megszervezése, csapatainak pusztítása és megállítása volt; meg kellett teremteni a feltételeket ahhoz, hogy a háború menetében gyökeres fordulat következzen be a Szovjetunió javára.

Miután sikerült megállítani az ellenséget, mozgósítani az összes embertartalékokat, latba vetni az ország összes gazdasági erőforrásait, a párt az ellenség szétzúzására irányította a nép erőfeszítéseit; megszervezte a szovjet csapatok győzelmes előnyomulását, hogy elűzze a hitlerista megszállókat a szovjet földről. A Nagy Honvédő Háború egyik jellemző vonása, hogy a Vörös Hadsereg ereje egyre nőtt, hogy csapásai egyre pusztítóbbak lettek, a hitlerista hadsereg ereje viszont egyre lankadt. Azok a nagyszabású intézkedések, amelyeket a párt a hadügy fejlesztése terén ebben az időszakban foganatosított, előmozdították a szovjet hadművészet további fejlődését, a fegyveres erők katonai tudásának növekedését.

Miután a háború menetében sikerült gyökeres fordulatot elérni, a Kommunista Párt a háború győzelmes befejezésére, a Szovjetunió területének teljes megtisztítására és a nagy küldetésnek, a fasiszta igába került európai népek felszabadításának teljesítésére, Japán militarista erőinek szétzúzására mozgósította a Vörös Hadsereg és Hajóhad katonáit.

A Kvantung-hadsereg szétzúzásának döntő szerepe volt a militarista Japán gyors és teljes vereségében. Japán kapitulációja újabb lendületet adott a délkelet-ázsiai országokban a nemzeti felszabadító mozgalomnak.

A Kommunista Párt – a szovjet szocialista társadalmi és ál-

lamrend előnyeire támaszkodva – jól összehangolt hadigazdaságot szervezett, s az egész országot egységes harci táborra alakította át. A párt élére állt a munkások és a kolhozparasztok ama nagyarányú hazafias mozgalmának, amely a front rendelkezéseinek teljesítéséért, zökkenőmentes élelmiszer- és hadianyag-ellátásáért küzdött. Kibontakozott a munkások és az alkalmazottak millióinak országos szocialista versenye. A szovjet munkáosztály és kolhozparaszság, a szovjet értelmiség hősiességének köszönhető, hogy a front és a háterszág megkapott mindent, ami az ellenség szétzúzásához szükséges.

A szovjet népnek a Nagy Honvédő Háborúban a győzelemhez vezető úton hihetetlen nehézségeket kellett leküzdenie, de nem riadt vissza tőlük, kitartóan állta az ellenség nyomását, s végül győzelmet aratott. Ebben a heves küzdelemben nőtt és erősödött a Kommunista Párt, nőtt és acélosodott a szovjet emberek kitartása, bátorsága. A szovjet nép teljesen megbízott a pártban, és tevékenyen támogatta politikáját.

A Nagy Honvédő Háború, az egész második világháború tanulságai szemléltetően mutatják, milyen nagy szerepük van a néptömegeknek a történelmi fejlődésben. Éppen a néptömegek erőfeszítéseinek, élcsapatuk – a kommunista és munkáspártok – harci tevékenységének köszönhető, hogy a második világháború, amely eleinte mindkét fél részéről imperialista háború volt, a Hitler-ellenes koalíció részéről igazságos, felszabadító háborúvá vált.

A Szovjetuniónak a fasiszta agresszorokon aratott győzelme a szovjetrendszernek, a szovjetrendszer fegyveres erőinek győzelme a világalomra törő imperialista hódítók fölött. Az imperialisták abban reménykedtek, hogy a második világháborúban megsemmisül vagy végzetesen legyengül a szocializmus országa. Valójában azonban éppen a kapitalista rendszert érte óriási veszteség azáltal, hogy több európai és ázsiai ország kivált belőle, és népi demokratikus rendet létesített.

A Vörös Hadsereg megmentette Európa népeit a fasiszta rabágtól, Ázsia népeit pedig a japán imperializmus igájától. Ezeknek a népeknek a segítségével a szovjet nép a gyakorlatban bizonyította be proletár internacionalizmusát, az egész világ dolgozóival való szolidaritását. Az egész haladó emberiség meggyőződhetett arról, hogy a Szovjetunió rendíthetetlen bajnoka a

népek szabad nemzeti fejlődésének, szilárd támasza a demokráciáért, a békéért és a szabadságért folyó harcnak.

A Nagy Honvédő Háború tanulságai intő figyelmeztetésül szolgálnak a háborús kalandok kedvelőinek. Bebizonyították, hogy a Szovjetunió területére betörő ellenség elkerülhetetlenül vereséget szenved, hogy a szocializmus, a haladás erői legyőzhetetlenek, s hogy az imperialisták világuralmi terveik megvalósíthatatlanok.

A PÁRT HARCA A SZOCIALISTA NÉPGAZDASÁG HELYREÁLLÍTÁSÁÉRT ÉS FEJLESZTÉSÉÉRT A HÁBORÚ UTÁNI IDŐSZAKBAN. A SZOCIALISTA VILÁGRENDSZER KIALAKULÁSA (1945—1952)

1. Gyökeres változások a nemzetközi helyzetben a második világháború után. *A két tábor kialakulása*

A Nagy Honvédő Háború befejezése után a szovjet nép minden erejét a népgazdaság helyreállítására és további fejlesztésére irányította. A párt e feladatok megoldásának rendelte alá bel- és külpolitikáját. A párt külpolitikai tevékenységének fő célja az volt, hogy biztosítsa a tartós békét, megszilárdítsa a szocializmus pozícióit a világporondon és segítsen az új élet építésében azoknak a népeknek, amelyek szakítottak a kapitalizmussal.

A nemzetközi szintéren gyökeresen megváltoztak az erőviszonyok a szocializmus javára, a kapitalizmus rovására. Ezek a változások elsősorban a Szovjetuniónak a második világháborúban aratott nagy győzelme következtében mentek végbe. A Szovjetunió politikailag megerősödve került ki a háborúból; megszilárdult a nép, a párt és a kormány egysége; nőtt a szovjet állam tekintélye, erkölcsi és politikai presztízse; fokozódott nemzetközi befolyása. A Szovjetunió részvétele nélkül immár nem volt megoldható egyetlen jelentősebb világpolitikai kérdés sem.

A külpolitikai kérdések sokkal nagyobb helyet foglaltak el a párt munkájában. Aktívabbak és sokoldalúbbak lettek a Szovjetunió nemzetközi kapcsolatai.

Más irányban fejlődtek az események a tőkés világban. A háború következtében a kapitalizmus rendszere óriási veszteségeket szenvedett, s gyengébb lett, mint a háború előtt volt. Kibontakozott a kapitalizmus általános válságának második sza-

kasza, amelynek egyik legfontosabb megnyilvánulása a forradalmak új hulláma volt. A kapitalizmus rendszeréről Európában levált Albánia, Bulgária, Csehszlovákia, Jugoszlávia, Kelet-Németország, Lengyelország, Magyarország, Románia. Mindezekben az országokban a forradalom fejlődésében az általános törvényszerűségek érvényesültek, s ugyanakkor megvoltak azok a speciális sajátosságok is, amelyek a történelmi és a társadalomgazdasági feltételek különbözőségéből fakadtak. Az ezekben az országokban létrejött népi hatalom több fontos demokratikus átalakítást hajtott végre. A népek széles körű demokratikus jogokat és szabadságjogokat kaptak. Falun agrár-reformot hajtottak végre. A földesúri földtulajdont (ott, ahol volt ilyen) megszüntették; a parasztok földet kaptak.

Ahogy a demokratikus feladatok fokozatosan megoldódtak, a népi demokratikus országokban a munkásosztály áttért a szocialista átalakításokra. Mindenütt elkobozták a német és az olasz imperialisták, valamint az ellenséggel együttműködő szémélyek tulajdonát. A burzsoá elemeket megfeszített osztályharcban szétverték; ezzel végleg eldőlt a hatalom kérdése. A közép- és délkelet-európai országokban diadalmaskodott a proletárdiktatúra a népi demokratikus köztársaság formájában. Államosították az ipart, a bankokat, a közlekedést. A gazdaság fejlődése elindult a szocialista úton.

A néptömegeknek a burzsoázia felett aratott gyors győzelme ezekben az országokban a kommunista pártok helyes politikájának, a munkásosztály vezető szerepének volt köszönhető. Nagy jelentősége volt a népek felszabadító harcában a Szovjetunió segítségének.

A párt és a szovjet kormány a népi demokratikus országokhoz való viszonyában szigorúan ragaszkodott a belügyekbe való be nem avatkozás elvéhez. A Szovjetunió elismerte, politikailag támogatta a népi kormányokat. Internacionalista kötelességéhez híven, a háború alatt erősen megcsappant készleteiből gabonát, vetőmagot, nyersanyagot juttatott a népi demokratikus országoknak. Ez megkönnyítette lakosságuk élelmezését, nép-gazdaságuk helyreállítását. A szovjet külpolitika arra irányult, hogy megvédje a népi demokratikus államokat a burzsoázia hatalmának visszaállítására törekvő amerikai és angol imperialisták beavatkozásától. Minthogy több népi demokratikus országban bent voltak a Szovjetunió fegyveres erői, a külföldi impe-

rialisták és a belső ellenforradalmárok nem tudtak polgárháborút kirobbantani, s elhárult az intervenció veszélye is. A Szovjetunió paralizálta a külföldi imperialisták azon próbálkozásait, hogy beavatkozzanak a demokratikus államok belügyeibe.

Az imperializmus láncá nagy részeken megszakadt Ázsiában is. A földesurak, a komprádor burzsoázia és a külföldi imperialisták ellen vívott sokesztendei fegyveres harc eredményeképpen a kínai nép, élén a munkásosztállyal, a Kommunista Párt vezetésével megdöntötte a Kuomintang-kormányt, és kezébe vette a hatalmat. 1949 októberében megalakult a Kínai Népköztársaság. Kína előtt megnyílt a fejlődés szocialista útja.

A kínai nép győzelme a háború utáni időszak egyik legfontosabb eseménye. A kínai forradalom hatalmas csapást mért a kapitalizmusra, különösen annak gyarmati rendszerére, s még inkább a szocializmus javára változtatta meg az erők elosztását és az erőviszonyokat a nemzetközi porondon. A szocialista fejlődés útjára lépett a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság és a Vietnami Demokratikus Köztársaság is.

A második világháború után a kapitalista rendszerből összesen 11 állam vált ki, több mint 700 millió lakossal. Ez gyökeresen megváltoztatta a Szovjetunió nemzetközi helyzetét. Véget ért az a sokéves időszak, amikor a Szovjetunió volt az egyetlen szocialista ország a világon. Új szakasz kezdődött a nemzetközi szocializmus fejlődésében.

A második világháború előtt a szocialista rendszerhez tartozott a föld területének 17 százaléka és lakosságának mintegy 9 százaléka, a háború után pedig területének 26 százaléka és lakosságának mintegy 35 százaléka. A tőkés kizsákmányolás szférája jelentősen összezsugorodott.

A kapitalizmus általános válságának második szakaszát az jellemezte, hogy tovább éleződtek az ellentétek a monopolista burzsoázia és a munkásosztály, az összes dolgozók között. A tőkésországokban a háborúról a békére való áttérés munkanélküliséget okozott. 1949-ben a munkanélküliek száma meghaladta a 40 milliót. A munkások reálbére több fejlett tőkésországban nem érte el a háború előtti színvonalat. A monopóliumok ránehezedtek a paraszti tömegekre és a városi kispolgárságra. Szűkült a monopolista burzsoázia uralmának társadalmi bázisa. Valamennyi imperialista országban fokozódott a monopolista burzsoázia reakciós jellege. A monopolista burzsoázia még a régi

polgári demokratikus szabadságjogokat sem volt hajlandó meg-
túrni, nyílt diktatúrájának megteremtésére törekedett.

Az ellentétek kiéleződése abban is megnyilvánult, hogy foko-
zódott az osztályharc, emelkedett a munkásosztály tudatosságá-
nak és szervezettségének színvonala. Megnőtt a kommunista
pártok tekintélye és befolyása. A háború előtt a tőkésországok
kommunista pártjainak körülbelül 1 724 000 tagjuk volt, 1946-
ban pedig mintegy 5 millió, jóllehet, a tőkésországok száma
csökkent.

A kis létszámú kommunista pártok közül egyesek tömegpár-
tokká terebélyesedtek. Olaszországban és Franciaországban a
Kommunista Párt tett szert valamennyi párt közül a legnagyobb
tömegbefolyásra. A munkásosztály körül tömörülni kezdtek a
dolgozók széles, nem proletár rétegei. Olaszországban, Francia-
országban, Görögországban, Malájföldön, Indonéziában, Burmá-
ban, a Fülöp-szigeteken és más országokban kibontakozott a
dolgozók aktív harca a reakció ellen, az igazi szabadságért, a
népi hatalomért.

A legtöbb kapitalista ország monopolista burzsoáziája képte-
lennek bizonyult arra, hogy saját erejével megállítsa a néptö-
megek forradalmi előnyomulását. Ezeknek az országoknak az
uralkodó körei tömörülni kezdtek az Egyesült Államok köré, és
nemzetközi reakciós szövetségeket alakítottak, hogy közös erő-
vel támadjanak a munkásosztály és valamennyi dolgozó ellen,
harcoljanak a demokrácia és a szocializmus ellen.

A tőkés világ – élén az Egyesült Államokkal – minden erejét
összpontosította, hogy megszilárdítsa meggyengült láncszemeit
és megtartsa őket az imperializmus rendszerében. A forradalmi
mozgalom elfojtására felhasználták a fegyveres erőt is, a gaz-
dasági nyomást is, a más országok belügyeibe való nyílt be-
avatkozást is. 1947–1949 folyamán a nemzetközi reakció egye-
sült erői elfojtották a népi mozgalmat Görögországban, súlyos
csapásokat mértek Olaszország, Franciaország és több más or-
szág dolgozóinak szabadságharcára. Az Egyesült Államok, Ang-
lia, Franciaország, Olaszország monopolista burzsoáziája általá-
nos offenzívát próbált indítani politikai téren. Hadjárat indult a
demokrácia erői ellen; ismét erősödött a politikai élet fasiszálá-
sának tendenciája; féktelen hajsza kezdődött a kommunisták
ellen. De a proletariátus lényegében visszaverte a fasiszta és fél-
fasiszta erők rohamait, és megtartotta legfontosabb hadállásait.

A kapitalizmus általános válsága második szakaszának fontos megnyilvánulása volt a nemzeti felszabadító mozgalom hatalmas arányú fellendülése, az imperialisták gyarmati uralmának fokozatos összeomlása. Az Októberi Forradalom megindította a gyarmatrendszer súlyos válságát, a fasiszta agresszorok széttűzése után megkezdődött felbomlása. A Kínai Népköztársaság, a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság, a Vietnami Demokratikus Köztársaság kivált a kapitalizmus rendszeréből, és hozzájárított a szocializmus építéséhez. Az önálló fejlődés útjára lépett India, Burma, Indonézia, Ceylon és sok más ország. Fellángolt a felszabadító harc az afrikai országokban is. Az imperialistáknak mind kevesebb lehetőségük volt a népek gyarmati kizsákmányolására.

A nemzeti felszabadító mozgalom gyöngítette az imperialista erőket, erősítette a népek felszabadító harcának frontját, megszilárdította a béke és a demokrácia híveinek pozícióit, valamint a szocializmus pozícióit. A gyarmatrendszer széthullása elsősorban azért gyorsult meg, mert megnőtt a Szovjetunió tekintélye és befolyása, s mert világszerte megszilárdultak a szocializmus hadállásai. A Szovjetunió, amely következetesen védelmezte minden nép jogát saját sorsának meghatározására, más szocialista országokkal együttműködve korlátozta a gyarmatosítók agresszív cselekményeit, és sok esetben lehetetlenné tette a felszabadító mozgalom fegyveres elfojtását. A Szovjetunió sokoldalú támogatást nyújtott a nemzeti felszabadító harcnak, erősítette a barátságot azokkal a népekkel, amelyek lerázták a gyarmati jármot.

A kapitalizmus általános válsága kifejeződött abban is, hogy tovább fokozódott a tőkésországok gazdasági és politikai fejlődésének egyenlőtlensége. Gazdasági életük még ellentmondásosabb és egészségtelenebb jellegű lett, erősödtek a rothadás és az élősdiség vonásai. Olaszország, Japán és Nyugat-Németország gazdasága hosszú ideig zilált állapotban maradt. Bomlásnak indult a brit birodalom, bealkonyodott az angol imperializmus hatalmának. Angliában és Franciaországban sokáig pangott az ipari termelés.

Ezzel szemben az Egyesült Államok gazdasági és katonai potenciálja rendkívüli módon megnőtt. Az Egyesült Államok vált a kapitalista világ tényleges gazdasági, pénzügyi és politikai központjává. Csaknem valamennyi tőkésország – többek között

Japán, Nyugat-Németország, Olaszország, Franciaország, Anglia – függő viszonyba került az Egyesült Államokkal szemben. Az Egyesült Államok a segítség örve alatt kezdett behatolni ezeknek az országoknak a gazdaságába, beavatkozni belügyeikbe. A nyugat-európai országok népei új feladat elé kerültek: meg kellett védeniük nemzeti szuverenitásukat az amerikai imperializmus merényleteitől.

Öt-hat évvel a második világháború befejezése után a tőkés-országoknak sikerült túlszárnyalniuk a termelés háború előtti színvonalát. Az ipari termelés fellendülése azonban labilis alapokon ment végbe. Kieleződött a piacprobléma. A tőkéshatalmak egyre elkeseredettebb harcot folytattak egymással a befolyási övezetekért és a nyersanyagforrásokért, fokozódtak egymás közötti ellentéteik.

A második világháború után végbement gyökeres átalakulások eredményeképpen két fő társadalmi és politikai *világtábor* alakult ki: a *szocialista*, demokratikus tábor és az *imperialista*, reakciós tábor.

A szocialista táborhoz tartoznak a Szovjetunió s az európai és ázsiai népi demokratikus országok. E tábornak aktív támogatást nyújtott az egész nemzetközi munkásmozgalom, valamennyi marxista-leninista párt. A szocializmus táborához vonzódtak a nemzeti függetlenségükért aktívan küzdő országok haladó társadalmi rétegei.

Az SZK(b)P bővítette kapcsolatait más országok kommunista pártjaival, átadta nekik tapasztalatait, tanácskozott velük a nemzetközi élet legfontosabb kérdéseiről. 1947-ben a Szovjetunió, néhány népi demokratikus ország, Franciaország és Olaszország Kommunista Pártja megalakította a Tájékoztató Irodát. Erre hárult az a feladat, hogy szervezze meg a kommunista pártok tapasztalatcseréjét, és koordinálja tevékenységüket a kölcsönös egyetértés alapján. Megalapították a Tájékoztató Iroda lapját „Tartós békéért, népi demokráciáért!” címmel.

A szocialista tábor erői következetesen harcoltak a békéért, az újabb háborúk veszélye ellen, védelmezték a demokráciát és a népek nemzeti függetlenségét.

Az imperialista tábor alapja a vezető imperialista államok tömbje lett, élén az Egyesült Államokkal. Hozzá csatlakoztak a többi kapitalista ország összes reakciós osztályai, összes antideмокratikus erői. E tábor erői arra törekedtek, hogy megszilár-

dítsák a kapitalizmus pozícióit, elfojtsák a kommunista mozgalmat, megtörjék a népeknek a nemzeti függetlenség kivívására irányuló akaratát, restaurálják a tőkés rendszert a Szovjetunióban és a népi demokratikus országokban, újra leigázzák azokat a népeket, amelyek kiszabadultak a gyarmati rabságból.

Az Egyesült Államok világuralomra törő vezető körei nyíltan kijelentették, hogy céljaik csak „erőpolitikával” érhetők el. Az amerikai imperialisták megindították az úgynevezett „hidegháborút”. 1949-ben az Egyesült Államok létrehozta az Északatlanti Szerződés Szervezete (NATO) néven ismert agresszív katonai tömböt. A nyugati államok addigra befejezték Németország kettészakítását; 1949-ben megteremtették a nyugatnémet államot. Később megkezdték a nyugatnémet állam militarizálását, ami még inkább elmélyítette Németország kettészakítottságát, és rendkívüli mértékben megnehezítette újraegyesítését. Európában ismét veszélyes háborús tüzfészek alakult ki. A Távol-Keleten az Egyesült Államok Japánt igyekezett háborús tüzfészekké tenni, fegyveres erőket és katonai támaszpontokat helyezett el területén.

Az Egyesült Államok a Távol-Keleten 1950-ben nyílt agresszióra tért át. Megszállta Tajvan kínai szigetét, fegyveres összecsapást provokált a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság és Dél-Korea közt, s agresszív háborút indított a koreai nép ellen. A koreai háború veszélyeztette a Kínai Népköztársaságot. Kínai önkéntesek siettek a koreai nép segítségére.

Az Egyesült Államok koreai háborús kalandja erősen fokozta a nemzetközi feszültséget. Az Egyesült Államok veszett fegyverkezésbe kezdett; fokozta az atom-, a termonukleáris, a baktériumfegyver és más tömegpusztító fegyverek termelésének ütemét. A tőkés világ különböző pontjain lázas sietséggel építették az amerikai katonai támaszpontokat, amelyek a Szovjetunió és más szocialista országok ellen irányultak. Szorgosan munkálkodtak újabb katonai tömbök összekovácsolásán. A tömegpusztító fegyverek alkalmazásával járó harmadik világháború veszélye nagymértékben fokozódott.

A béke kérdése elsőrendű jelentőségű lett. A béke megvédése minden országban az egész nép, az egész nemzet legfontosabb feladataként került előtérbe. Minden országban kibontakozott a béke híveinek általános demokratikus mozgalma, a legnagyobb tömegeket felölelő társadalmi és politikai mozgalom az emberi-

ség történetében. Részt vesznek benne a legkülönbözőbb osztályok és pártok képviselői, különböző politikai felfogású és vallású emberek.

A párt és a szovjet kormány, következetesen alkalmazva a béke és a biztonság védelmének politikáját, javasolta, hogy tárgyalások útján rendezzék a vitás nemzetközi kérdéseket, csökkentsék a hagyományos fegyverzetet és fegyveres erőket, tiltásuk be az atomfegyvert, vegyék szigorú ellenőrzés alá az összes leszerelési intézkedések végrehajtását. A Szovjetunió a kereskedelmi és kulturális kapcsolatok sokoldalú fejlesztésére törekedett.

A szovjet kormány többször javasolta, hogy demokratikus alapon, maguknak a németeknek a bevonásával állítsák helyre Németország egységét, s kössenek békét az egységes, demokratikus Németországgal. A Szovjetunió védelmezte Japán függetlenségét, s igyekezett igazságos békét kötni, jószomszédi kapcsolatot teremteni vele. Küzdött a koreai kérdés békés megoldásáért, és igyekezett elérni, hogy vessenek véget a vietnami háborúnak, amelyet a francia gyarmatosítók az Egyesült Államok támogatásával folytattak.

A Szovjetunió békeszerető politikája számos gyakorlati intézkedésben megnyilvánult. Kivonta csapatait azokból az országokból, amelyek határait a német és a japán agresszorok üldözése közben lépték át. A fegyveres erők létszámát az 1939 évi színvonalra csökkentette. A szovjet emberek egyhangúlag aláírták az atomfegyver eltiltását követelő stockholmi felhívást. 1951-ben a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa törvényt fogadott el, amely súlyos bűnnek nyilvánítja a háborús propagandát. A békéért, a leszerelésért, a nemzetközi kérdések igazságos megoldásáért vívott harcban a Szovjetunió fontos jelentőséget tulajdonított az Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ), aktívan részt vett munkájában. Jóllehet az ENSZ-nek voltak fogyatékségei és gyengéi – mégpedig azért, mert az Egyesült Államok egy csomó engedelmes államból többséget alkotó nagy csoportot kovácsolt össze magának –, a szovjet kormány az ENSZ tevékenységét a nemzetközi együttműködés és a békeharc meghatározott tényezőjének tekintette.

Az SZK(b)P és a szovjet kormány, miközben aktívan küzdött a béke megszilárdításáért, kénytelen volt számolni a növekvő nemzetközi feszültséggel, amelyet az amerikai imperializ-

mus agresszív irányvonala okozott. A helyzetet még bonyolultabbá tette, hogy az Egyesült Államoknak monopóliuma volt az atomfegyverre. A párt levonta a Honvédő Háború tanulságait, tisztában volt azzal, milyen súlyos következményei lehetnek ilyen körülmények között az imperialista agresszorok meglepetésszerű támadásának. Éberséget tanúsított, és éberségre nevelte a szovjet embereket. Jóllehet a gazdasági élet háború utáni helyreállítása nehézségeket okozott, a szovjet állam nem sajnálta a pénzt: erősítette az ország védelmi képességét, fokozta a fegyveres erők ütőképességét, ellátta őket modern fegyverzetel.

A Szovjetunió békeszerető politikája megfelelt minden nép, minden haladó társadalmi réteg érdekeinek. A Szovjetunió a békeharcban sok szövetségest szerzett a tőkésországokban. A szovjet nép szoros kapcsolatokat teremtett a béke minden hívével, s velük együtt aktívan harcolt az agresszoroknak egy újabb világháború kirobbantására tett kísérletei ellen.

2. A párt munkája a népgazdaság helyreállítása és továbbfejlesztése terén.

A negyedik ötéves terv határidő előtti teljesítése

A Szovjetuniónak roppant károkat okozott a háború, valamint a szovjet terület egy részének ideiglenes hit'erista megszállása. A frontokon és a fasiszta rabságban több mint 20 millió szovjet ember vesztette életét. A hitleristák leromboltak és kifosztottak 1710 várost és városi típusú települést; felperzseltek több mint 70 000 falut; részben vagy teljesen megsemmisítettek mintegy 32 000 ipari üzemet, 65 000 kilométernyi vasútvonalat; kifosztottak 98 000 kolhozot, körülbelül 5000 szovhozot és gépálmást; leromboltak sok ezer kórházat, iskolát, technikumot, főiskolát és könyvtárat. A szovjet nép összes anyagi vesztesége körülbelül 2600 milliárd rubelt tett ki (háború előtti árakban számítva), beleértve azt a 679 milliárd rubelnyi anyagi értéket, amelyet a hitleristák raboltak el, illetve semmisítettek meg. Egyetlen ország egyetlen háborúban sem szenvedett ilyen veszteségeket, ilyen károkat. A háború több mint tíz évvel késleltette a szovjetországnak a kommunizmus felé haladását.

Ekkora veszteség bármely tőkésállamot messze visszavetett

és az erősebb hatalmak karjaiba taszított volna. A szovjetországgal azonban nem ez történt. A szocialista rend, a szovjet emberek hősi munkája, a Kommunista Párt vezetése biztosította a népgazdaság gyors helyreállítását és továbbfejlesztését.

A párt és a szovjet állam legfontosabb feladata az volt, hogy az ország gazdaságát átirányítsa a háború vágányairól békés vágányokra. A tőkésországokban ez az átirányítás ösztönösen ment végbe, s igen nagy megrázkódtatásokkal járt. A hadigazdaságról a békegazdaságra való áttérés a szocializmus viszonyai közt is nagy nehézségekkel járt, időt és áldozatot követelt. De a szocialista rend lehetővé tette a gazdaság megrázkódtatások nélküli, tervszerű átszervezését.

Az iparvállalatok megkapták a békés termelésre vonatkozó tervfeladataikat. Ennek megfelelően végrehajtották a munkaerő, a nyersanyag és az egyéb anyagok újraelosztását. Új árak alakultak ki az egyes gazdasági ágak közt. A katonai kiadások csökkentése útján jelentősen növelték a népgazdasági beruházásokat. A hadiipar nagy részét békés célokra használták fel.

A békés viszonyok közt visszaállították a normális munkarendet. Megszüntették a kötelező túlórákat; szabályozták a munkások és az alkalmazottak pihenőidejét. A gazdaságnak békés vágányokra való átállítása 1946-ban javarészt befejeződött.

Amikor a párt a népgazdaság helyreállítására és továbbfejlesztésére szervezte a tömegeket, hangsúlyozta, hogy a harc nagy célja a kommunizmus felépítése. A párt, amikor megjelölte a szovjet társadalom fejlődésének perspektíváját, abból indult ki, hogy a kommunista társadalom első szakasza a Szovjetunióban lényeges vonásaiban már megvalósult. Ugyanakkor a szocializmus egyes vonásai még nem bontakoztak ki teljesen. A háború súlyos károkat okozott az ország termelőerőiben. A lakosság szükségét szenvedett a legfontosabb cikkekben: élelmiszerben, ruházatban, lábbeliben; kevés volt a lakás. Ezért a háború utáni első években nehézségek voltak az elosztás szocialista elvének érvényesítésében. Több évre fenn kellett tartani a jegyrendszert; nagy különbség volt a jegyre adott áruk alacsony ára és az úgynevezett „szabadkereskedelmi árak” közt, s még magasabbak voltak az árak a kolhozpiacon. A gazdaság helyreállításával és fejlődésével párhuzamosan növekedett a közszük-

ségleti cikkek termelése, de egyes termékekből még mindig nem volt elegendő.

A párt azt tartotta, hogy elsősorban a kommunizmus első szakaszának megoldatlan feladatait kell teljesíteni: meg kell szilárdítani a szocializmust, be kell fejezni építését.

A *termelés terén* először is a legrövidebb időn belül helyre kellett állítani a népgazdaságot, és jelentős mértékben túl kellett szárnyalni háború előtti színvonalát; növelni kellett a termelést; még inkább gyarapítani az ország erejét; biztosítani az országot minden meglepetéssel szemben. Hosszabb távlatra azt a célt tűzték ki, hogy meg kell oldani a gazdasági fő feladatot: a kapitalizmusénál magasabb munkatermelékenységet elérni, és így módon biztosítani a szocializmus teljes gazdasági győzelmét a kapitalizmus felett.

A *gazdasági viszonyok terén* az volt a feladat, hogy a termelőerők növekedése arányában fejlesszék és tökéletesítsék a szocialista termelési viszonyokat: még inkább növeljék az össznépi tulajdon szerepét; jelentősen megszilárdítsák a termelési eszközök kollektív tulajdonát; a legrövidebb időn belül megszüntessenek minden néven nevezendő eltérést a munka mennyisége és minősége szerinti elosztás szocialista elvétől; véget vessenek az egyenlősdinek és egyéb egészségtelen jelenségeknek a bérezésben; növeljék a reálbért; megszüntessenek mindenfajta adagolást a termékek elosztásában.

Az *ideológia és a kultúra terén* a következők voltak a feladatok: indítsanak erélyes harcot a burzsoá nézetek, a burzsoá erkölcs és szokások maradványai ellen; teljesen küzdjék le az imperialista Nyugat reakciós kultúrájának bomlasztó hatását; neveljenek minden szovjet állampolgárt öntudatos hazafivá, emeljék még magasabbra a dolgozók kulturális színvonalát.

Ezeket a feladatokat tartalmazta a negyedik ötéves terv, amelyet a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa 1946-ban fogadott el. „*Helyre kell állítani az ország háború sújtotta területeit, helyre kell állítani, majd pedig jelentősen túl kell szárnyalni az ipar és a mezőgazdaság háború előtti színvonalát*” – ez volt a negyedik ötéves terv fő gazdaságpolitikai feladata.

Legközelebbi feladatul azt tűzték ki, hogy helyre kell állítani és tovább kell fejleszteni a nehézipart és a vasúti közlekedést, amelyek nélkül lehetetlen a Szovjetunió egész népgazdaságának gyors és sikeres helyreállítása. Ezen az alapon célul tűzték

ki a mezőgazdaság és a közszükségleti cikkek gyártó ipar fellendítését, a fogyasztás háború előtti színvonalának elérését és túlszárnyalását, a kereskedelem széles körű fejlesztését és a rendszeres árleszállítást, az iskolák és a főiskolák hálózatának helyreállítását és bővítését, a lakásépítés fellendítését, a közegészségügy javítását.

Még 1945 szeptemberében megszüntették az Állami Honvédelmi Bizottságot. Az ország irányításával kapcsolatos valamennyi funkciót a Népbiztosok Tanácsa vette át. 1946 márciusában a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának ülásszaka törvényt fogadott el a Népbiztosok Tanácsának a Szovjetunió minisztertanácsává való átalakításáról. Az ülásszak eleget tett M. I. Kallinyin kérésének, hogy betegsége miatt mentse fel a Legfelsőbb Tanács Elnöksége elnökének tisztségéből. 27 évig megszakítás nélkül töltötte be a szovjet államban ezt a tisztséget, a lakosság általános szeretete és tisztelete övezte. Az ülásszak a Legfelsőbb Tanács Elnökségének elnökévé N. M. Svernyiket választotta meg.

A pártszervezetek, az ötéves terv teljesítésére mozgósítva a népet, aktivizálták a szakszervezetek és a Komszomol munkáját, s elérték, hogy a dolgozók tömegesen kapcsolódtak be a versenybe, amelyet a tömegek megnövekedett aktivitása és a formák változatossága jellemezett. 1946-ban a makejevukai kohászoknak, számos moszkvai és egyéb üzem munkásainak kezdeményezésére *országos szocialista verseny* kezdődött a negyedik ötéves terv teljesítéséért, illetőleg túlteljesítéséért. A kommunisták a mozgalom élére álltak. A munkások százezrei, a kommunisták példáját követve, egyéni felajánlásokat tettek az éves tervek és az egész ötéves terv határidő előtti teljesítésére. A pártszervezetek azt szorgalmazták, hogy egyes munkások nagy teljesítményei nyomán egész brigádok, gyárrészlegek, sőt egész gyárak is ráterjenek a magas termelékenységű munkára. 1946-ban megindult a gyorsított munkamódszerek mozgalma. A módszerek kezdeményezője Pavel Bikov moszkvai és Henrik Bortkevics leningrádi esztergályos volt. Az újító esztergályosok a percenkénti 70–80 méterről 1000–1500 méterre növelték a vágási sebességet. A kommunisták kezdeményezésére a gyorsított munkamódszerek elterjedtek a kohászatban, az olajkutak fúrásában, a bányászatban. A gyorsított módszerekkel dolgozó munkásokról azt mondogatta a nép, hogy magával az idővel futnak

versenyt. A leningrádiak kezdeményezték a tudományos dolgozók és a termelőmunkások szoros együttműködését. A kupavnai finomposztógyárban (Moszkva terület) verseny indult a nyersanyag-megtakarításért. A nyersanyag-takarékossági versenybe bekapcsolódott más üzemek több százezer élenjáró munkása is. A moszkvai Krasznoholmi Fésűsfonó Kombinát kollektívája azért indított mozgalmat, hogy csak kiváló minőségű terméket hozzanak forgalomba. Az országban harc indult az üzemek rentábilis munkájáért és a terven felüli felhalmozás növeléséért, a forgóeszközök forgási sebességének meggyorsításáért.

A népi kezdeményezés áradata rohamosan duzzadt. A párt-szervezetek nagyarányú szervező munkájának eredményeképpen egyre újabb munkáscsoportok kapcsolódtak be a versenybe. Versengtek gyárrészlegek gyárrészlegekkel, gyárak gyárakkal, a Donyec-medence bányászai a Kuznyeck-medence bányászaival, a bakui olajbányászok a baskíriai olajbányászokkal. A munkások több százezer értékes javaslatot tettek. Évente átlag több mint 400 000 találmányt, technikai tökéletesítést és újítási javaslatot valósítottak meg. Ezek meggyorsították a gyártási folyamatokat, és nagy megtakarítással jártak.

A párt-szervezetek a hősi munka példáin nevelték a dolgozókat, kitartóan gyűjtötték, általánosították és a tömegek körében népszerűsítették az élenjárók tapasztalatait. Erősen elterjedtek a párt által rendezett műszaki konferenciák, amelyek a legfejlettebb munkamódszerek tanulmányozását és meghonosítását szolgálták. A gyárak és a városok élmunkásai rendszeresen tapasztalatcserére jöttek össze.

A párt a dolgozók minden energiáját a háború sújtotta területek gazdaságának helyreállítására irányította. A háború ütötte sebek begyógyításában aktívan részt vettek a komszomolisták. A Komszomol patronálta 15 ősi orosz város – köztük Voronyezs, Pszkov, Novgorod, Orjol stb. – újjáépítését. A komszomolisták tízezrei dolgoztak a Donyec-medence, a Dnyeprogesz (dnyeperi vízi erőmű), a Zaporozsszta (Zaporozsjei Acélművek) helyreállításán. A szovjet emberek hősi munkával felépítették romjaiból a gyárakat, a városokat és a falvakat. Ismét üzembe helyezték a Krivoj Rog-i ércbányákat, a Donyec-medence szénbányáit, a délvidéki kohóüzemeket, Harkov és Volgográd gépgyárait, Majkop és Groznij olajkútjait, az összes erőműveket, köztük a Dnyeprogeszt, és sok ezer más üzemet, amelyet a hit-

leristák leromboltak. Az újjáépített üzemeket a legkorszerűbb technikával szerelték fel.

A munkában véghezvitt hőstettek a háborús évek hőstetteire emlékeztettek. Az önkéntesek százezrei jelentkeztek az építkezésekre. A munkások és a mérnökök sok leleményességről és találékonyságról tettek tanúságot. Az Azovsztalban (Azovi Acélművek) például a 4-es számú nagykohó, amelyet a hitleristák felrobbantottak, erősen deformálódott, lesüllyedt és megdőlt. Az volt a vélemény, hogy le kell bontani és újat kell építeni helyette. A mérnökök és a munkások azonban a pártszervezet kezdeményezésére elhatározták, hogy helyreállítják a kohót. Az 1300 tonna súlyú kohót felemelték, függőlegesre állították, és visszatolták a helyére. Ez mindössze másfél hónapot vett igénybe. A Dnyeprogesz kollektívája addig soha nem ismert módszert alkalmazott: elzárták a gát fenéknyílásait, s ezzel jelentősen meggyorsították az újjáépítés munkáját. A Donyec-medence bányászai rekordidő alatt 650 millió köbméter vizet szivattyúztak ki az elárasztott bányákból. Ez annyi, mintha lecsapoltak volna egy 70 négyzetkilométer területű, 10 méter mély tavat. A Donyec-medencében a bányászok több mint 2500 kilométer hosszúságú beomlott bányavágatot állítottak helyre. Ez körülbelül annyi, mintha 200–700 méter mélységben alagutat fúrának Moszkva és Párizs között. A Donyec-medence ismét az ország legnagyobb szénmedencéje lett.

A párt és a nép a háború sújtotta köztársaságok és területek népgazdaságának helyreállításában az Urál, Szibéria, Kazahsztán és Közép-Ázsia iparára támaszkodott. E területek ipari kapacitása a háború éve alatt jelentősen megnőtt. Az ország keleti részéből rengeteg nagy teljesítményű gépet és gépi berendezést szállítottak a felszabadult területekre. Kazahsztán, a közép-ázsiai köztársaságok, amelyek annak idején az OSZFSZK, Ukrajna, Belorusszija dolgozóinak segítségével szüntették meg elmaradottságukat, most kádereikkel és gépeikkel óriási segítséget nyújtottak a háború sújtotta területeknek. Világosan mutatja ez, mekkora erő rejlik a népek barátságában.

1948-ban a Szovjetunió ipari termelésének volumene túlhaladta a háború előtti színvonalat. Az ipart rendkívül rövid idő alatt helyreállították. A polgárháború után hat évre volt szükség a gazdaság helyreállításához, a Nagy Honvédő Háború után viszont, az összehasonlíthatatlanul súlyosabb veszteségek ellenére,

mindössze körülbelül két és fél évet vett igénybe az ipar helyreállítása.

Miközben a párt a felszabadított területek gazdaságának helyreállítását szervezte, nem feledkezett meg a többi köztársaság és terület iparáról sem; tovább javította a termelőerők területi elhelyezését az országban. A negyedik ötéves terv éveiben jelentősen megnövekedett az uráli és a szibériai kohászat kapacitása. Új vasipari központok alakultak ki Közép-Ázsiában és a Kaukázusontúlon. A Szovjetunió európai részének északi vidékein hozzáálltak egy hatalmas kohóipari bázis kiépítéséhez. Évről évre nőtt a széntermelés a Kuznyecki-medencében, Karagandában, az Urálban; gyorsan nőtt az ásványolaj-termelés az Urál-Volga-medencében. Nagy arányokban kibontakozott az új hő- és vízi erőművek építése (gorkiji, kámai és más erőművek). Megkezdtek két hatalmas volgai vízi erőmű építését. Nagyot haladt előre a gépgyártás és a vegyipar.

A háború utáni években egyre nagyobb szerepet játszott a szocialista gazdaság fejlesztésében, az ország védelmi erejének növelésében a tudomány. A párt rendkívül nagy figyelmet szentelt a tudomány fejlesztésének. 1945-ben sok tudóst tüntettek ki a Szocialista Munka Hőse címmel, köztük I. P. Bargyin, A. N. Bah, N. D. Zelinszkij, V. A. Obrucsev, D. N. Prjanyisnyikov akademikust és másokat. Bővült a tudományos intézmények hálózata, erősödött anyagi bázisuk. Nagy figyelmet szenteltek az olyan új és perspektivikus tudományágak fejlesztésének, mint a nukleáris fizika, a félvezetők fizikája, a biofizika, a biokémia, a rakéta- és számítástechnika, az elektronika és rádiótechnika. A kutatásokat az atomenergia területén a kiváló kommunista tudós, I. V. Kurcsatov, a rakétatechnika területén a kiváló kommunista tudós, Sz. P. Koroljov vezette. A szovjet szakemberek sok komoly sikert értek el a tudomány és a technika fejlesztésében, többek között az atomenergia meghódításában, amelynek a termelésben való alkalmazása a történelem legnagyobb technikai forradalmának kezdete, új korszak a természeti erők leigázásában.

A pártszervezetek sokat fáradoztak a népgazdaságnak korszerű technikai felszereléssel való ellátásáért. A negyedik ötéves terv éveiben folytatódott a népgazdaság villamosítása, megkezdődött az elektronikus technika bevezetése; tovább folyt a nehéz munkák gépesítése a vaskohászatban, a szénbányászat-

ban; az olajkútúrás pedig az újtechnika bevezetésével (turbó-fúrók) a legkorszerűbb lett a világon. A gépgyártásban jelentősen elterjedt a futószalag. A géptervezők több mint 1000 új nagy teljesítményű szerszámgépet, automatát és más gépet konstruáltak, s megindították tömeggyártásukat.

Mindamellet a gazdaság több ágában nem alkalmazták elég gyorsan a tudomány és a technika legújabb vívmányait. Nem fordítottak kellő figyelmet nagy teljesítményű gépek tervezésére. Egyes gyárakban idejétmúlt konstrukciójú gépeket gyártottak. Sok vállalatnál eluralkodott az önelégültség, sőt a konzervativizmus és a maradiság is. E vállalatok vezetői, miután elérték bizonyos sikereket, nem harcoltak tovább a technikai haladásért. Végül is egyes iparágak technikai tekintetben jelentősen a tudomány és a technika nemzetközi színvonala alatt maradtak.

A munkások hősi munkája és a pártszervezetek lankadatlan szervező tevékenysége révén sikerült a negyedik ötéves tervet az ipar területén négy év és három hónap alatt teljesíteni. Ez alatt helyreállítottak, felépítettek és üzembe helyeztek több mint 6000 ipari üzemet, vagyis csaknem ugyanannyit, mint az első és a második ötéves tervben együttvéve. A bruttó ipari termelés 1950-ben 73 százalékkal haladta meg a háború előtti színvonalat, holott a terv csak 48 százalékot irányzott elő. Az iparban a munka termelékenység 1940-hez képest 37 százalékkal emelkedett.

Bonyolult feladatok vártak a pártra és a népre a mezőgazdaságban, amely erősen megsínylette a háborút és az 1946. évi aszályt. 1945-ben a vetésterület 1940-hez viszonyítva egynegyedére csökkent. Az állam 1945-ben feleannyi gabonát, húst és gyapotot, harmadannyi tejet gyűjtött be, mint 1940-ben.

A párt megszervezte a kolhozok, a szovhozok és a gépállomások helyreállítását a felszabadított területeken, biztosította a kolhoztulajdon megszilárdítását. A szovjet parasztok, akik a saját tapasztalataik alapján meggyőződtek a kollektív munka előnyeiről, a pártszervezetek vezetésével rögtön a fasiszták kiűzése után újjászervezték a kolhozokat. A szovjet kormány gépekkel, jószággal, vetőmaggal nyújtott segítséget a helyreállított kolhozoknak. Az ország keleti vidékeinek kolhozai sok haszonállatot, vetőmagot, mezőgazdasági felszerelést küldtek a háború sújtotta kolhozoknak.

A párt Központi Bizottsága konkrét intézkedéseket dolgozott ki a mezőgazdaság helyreállítására és fejlesztésére. A szovjet kormánynak és az SZK(b)P Központi Bizottságának 1946 őszén hozott határozata – „Intézkedések a mezőgazdasági artel-alapszabályzatát sértő esetek kiküszöbölésére a kolhozokban” – és a párt Központi Bizottsága 1947 februári plenumának határozatai megbírálták a kolhozok életének egyes fogyatékosságait (a kolhozok közös földjének és közös vagyonának elherdálását, a munkaegységek helytelen elszámolását), s vázolták e fogyatékosságok leküzdésének útjait.

A közös földeket, a kolhozok haszonállatait és más anyagi értékeit, amelyek különféle szervezetek vagy intézmények használatában voltak, vagy amelyeket törvényellenesen egyes személyeknek adtak át, visszajuttatták a kolhozoknak, s csökkentették a kolhozok igazgatási apparátusát. De a kolhozok irányításában és a kolhoztermelés szervezésében levő legfontosabb hibákat nem tárták fel.

A mezőgazdaság helyreállítása nehezebb feladat volt, mint az iparé. A háború következtében falun csökkent a munkaképes lakosság száma. Ugyanakkor az ország gazdaságának mielőbbi helyreállítása szükségessé tette a falusi ifjúság jelentős részének az iparban való foglalkoztatását. A háború alatt a traktorállomány alaposan elhasználódott, a lovak száma több mint 50 százalékkal csökkent.

A párt már a háború éveiben előre látta, milyen nehézségek lesznek majd a mezőgazdaságban a háború után, és készült megoldásukra. A háború körülményei között három traktorgyár épült: az altáji, a vlagyimiri és a lipecki traktorgyár. Helyreállították a sztálingrádi és a harkovi traktorgyárat. Újra termelt a cseljabinszki traktorgyár. A negyedik ötéves tervben felépült a minszki traktorgyár. Végeredményben a háború előtti három traktorgyárral szemben 1950-ben hét üzemelt, s 1945–1950 között 536 000 traktort (15 lóerőre átszámítva) adtak a mezőgazdaságnak, vagyis csaknem annyit, amennyit az első két ötéves tervben kapott a mezőgazdaság. A mezőgazdasági gépgyártás 93 000 kombájnt, több mint 250 000 traktorvontatású vetőgépet és több százezer egyéb gépet szállított a gépállomásoknak és a szovhozoknak. A mezőgazdaság anyagi-technikai bázisa jórészt megújult és megszilárdult. Erre a bázisra támaszkodva a mezőgazdasági dolgozók – kisebb létszámú munkaképes lakossággal

- a negyedik ötéves terv végére *alapjában* véve helyreállították a mezőgazdasági termelés háború előtti színvonalát. Ebben nagy érdemeket szereztek a traktor- és kombájnvezetők. Nagy teljesítményükkel országos hírűek lettek olyan gépkezelők, mint A. V. Gitalov, P. V. Nyektov, Sz. J. Pjatnyica és sokan mások.

A mezőgazdaságnak több traktora volt, mint a háború előtt. Kibontakozott a kolhozok, a szovhozok és a gépállomások villamosítása. Napirendre került a kolhozok összevonása. Az országban sok 10-30 portából álló, kevés földdel rendelkező kolhoz volt. A kis kolhozokban nem tudták jól kihasználni a gépeket, az igazgatási költségek nagyon magasak voltak. Az ilyen kolhozok fékeztek a mezőgazdaság produktivitásának növekedését.

A kommunisták kezdeményezésére 1950-ben megkezdődött a kolhozparasztok széles körű mozgalma *a kis kolhozoknak nagy kolhozokba való összevonásáért*. A kolhozok összevonását az önkéntesség alapján, az egyesülő kolhozok kölcsönös megegyezésével hajtották végre. Az összevonás előtt 254 000, 1953 végén pedig 93 000 kolhoz volt az országban. A kolhozok összevonásának nagy jelentősége volt a mezőgazdasági termelés fejlődése szempontjából. A nagy kolhozok jobban ki tudják használni a gépeket, több lehetőségük van a magas terméshozamok elérésére és az állattenyésztés hozamának növelésére.

A háború befejezése után végrehajtották a kollektivizálást Ukrajna, Belorusszija, Moldavia nyugati területein, Észtországban, Lettországon és Litvániában, amelyek közvetlenül a háború előtt kerültek a Szovjetunió kötelékébe. E köztársaságok és területek pártszervezetei nagy munkát végeztek az egyéni parasztok körében, feltárták előttük a nagyüzemi kolhoztermelés előnyeit, és segítették őket az új útra való áttérésben. 1949-1950 folyamán e területeken lényegében befejeződött a mezőgazdaság kollektivizálása.

A háború után sok leszerelt kommunista érkezett a falvakba. Bővült a pártszervezetek hálózata. 1950-ben 148 000 falusi alapszervezet működött. Taglétszámuk másfél millió körül volt.

A kolhozparasztok, a gépállomások és a szovhozok dolgozói a pártszervezetek vezetésével, az egész szovjet nép segítségére támaszkodva, nagyjából helyrehozták azt a mérhetetlen kárt, amelyet a háború okozott a mezőgazdaságnak. A mezőgazdaság azonban még nem elégítette ki a lakosság növekvő élelmiszer-szükségletét, a könnyű- és az élelmiszeripar nyersanyagszük-

ségletét. Továbbra is megoldatlan maradt a gabonaprobléma. Bár a gabonafélék vetésterülete növekedett az ötéves terv folyamán, nem érte el a háború előtti. A terméshozam változatlanul alacsony volt. Nagy fogyatékoságok mutatkoztak az állattenyésztés fejlesztésében. A tehén- és sertésállomány kisebb volt, mint a háború előtt. Az állatállomány hozama alacsony maradt. Az országban sok elmaradó kolhoz és kerület volt.

Ennek a helyzetnek jelentős mértékben az volt az oka, hogy súlyos mulasztások történtek a mezőgazdaság irányításában, hogy megsértették a kolhozok és a kolhozparasztok anyagi érdekeltségének elvét.

Az ipar gyors növekedése és a mezőgazdaság fejlesztésében elért bizonyos eredmények alapján a pártnak sikerült emelnie a szovjet nép életszínvonalát. 1947 végén a jegyrendszert széles körű állami és szövetkezeti kereskedelem váltotta fel. Ugyanakkor pénzreformot hajtottak végre. 1947–1950 folyamán három ízben leszállították a közszükségleti cikkek árát. A munkások, az alkalmazottak és a parasztok jövedelme lényegesen nőtt. A szovjet dolgozók fogyasztásának színvonala emelkedett. További emelkedését azonban elsősorban a mezőgazdaság elmaradása fékezte.

Nagy lendülettel folyt a hitleristák által lerombolt lakóházak újjáépítése és az új lakások építése. Az ötéves tervidőszakban a városokban és a munkástelepeken több mint 100 millió négyzetméter lakóterületű lakóházat, faluhelyen pedig 2 700 000 lakóházat építettek újjá, illetve építettek fel újonnan. De a lakáshiány még mindig súlyos volt. Jelentősen nőtt a gyógyintézetek, a szanatóriumok száma, bővült az üdülők, a klubok, a színházak, a könyvtárak hálózata.

A negyedik ötéves terv teljesítéséért vívott harc nagy nehézségekkel járt. E nehézségeket nem sikerült mind leküzdeni. Egészen azonban a negyedik ötéves tervet a Szovjetunió gazdasági erejének fokozásában elért nagy eredmények jellemezték. Ebben az időszakban az ország jelentős lépéssel haladt előbbre a kommunizmus anyagi-technikai bázisának megteremtésében.

3. A párt szervezeti és ideológiai munkája.

Az SZKP XIX. kongresszusa

A háború befejezése, a békés építőmunkára való áttérés azt követelte a párttól, hogy helyesen és gyorsan csoportosítsa át sorait, emelje a szervező és politikai munka színvonalát.

A párt Központi Bizottsága feladatul tűzte ki a helyi párt-szervezetek megerősítését, tekintélyük és vezető szerepük fokozását. A párt arra törekedett, hogy a pártszervezetek hatékonyan ellenőrizzék a helyi állami és gazdasági szervek tevékenységét, sikeresen betöltsék politikai és szervező szerepüket a tömegek körében.

A pártszervezetek harcképességének fokozása szempontjából nagy jelentősége volt annak, hogy a párton belüli demokráciának a háborús idők szabta korlátozásait megszüntették. A párt-demokrácia helyreállítása irányában az első lépés az volt, hogy a párt szervezeti szabályzatában előírt időben megtartották a pártszervek beszámolóit és választásait. 1945–1948 folyamán kerületi, városi és területi pártkonferenciákat tartottak, majd megtartották a szövetségi köztársaságok kommunista pártjainak kongresszusait.

A párt egyidejűleg arra törekedett, hogy összehangolja a politikai és a gazdasági tevékenységet. A Központi Bizottság és a pártkonferenciák határozatai megbírálták azokat a pártbizottságokat, amelyek gyengítették a pártszervező és a politikai munkát. Ezek a pártbizottságok rájuk nem tartozó funkciókat sajátítottak ki maguknak, gazdasági vezetők ügyeit intézték. Rászoktatták a kolhozok, a szovhozok, a gépállomások és a vállalatok vezetőit, hogy minden gazdasági kérdéssel csak a pártszervekhez forduljanak, s csak tőlük fogadjanak el utasításokat. Csökkent a helyi szovjetek szerepe. Ez azután arra vezetett, hogy a pártfunkcionáriusok egy része – anélkül, hogy maga észrevette volna – politikai vezetőből hivatalnok típusú emberré kezdett válni, egyes pártszervek pedig harcos politikai szervezetből afféle operatív igazgatási hivatallá lettek. Az ilyen pártszervezetek nem mindig tudtak ellenállni a lokálpatrióta, szűk hivatali érdekeknek. Nyakig belemerülve a napi ügyekbe, szem elől tévesztették a gazdaság fejlesztésének nagy, távlati kérdéseit, lebecsülték a tömegek körében végzendő szervező és politikai munkát. A Központi Bizottság olyan tényeket is feltárt,

amelyek azt mutatták, hogy a pártfunkcionáriusok elveszítették önállóságukat, s a gazdasági szervek függvényeivé váltak.

Megkezdődött e helytelen munkamódszerek leküzdése. A gyámkodás és az adminisztrálgatás káros gyakorlatát lépésről lépésre kiirtották. A kerületi, városi és területi pártbizottságok kezdtek nagyobb igényeket támasztani az állami és a gazdasági szervek munkatársaival szemben. Tevékenységüket szigorúbb pártellenőrzés alá vették. Növekedett a pártszervezeteknek mint politikai vezetőknek a szerepe. Lehetővé vált, hogy a pártszervezetek a gazdaság és a kultúra fejlesztésével összefüggő sarkalatos kérdések megoldására összpontosítsák figyelmüket. A pártszervezetek fokozottan igyekeztek mozgósítani a tömegeket a háború utáni ötéves terv teljesítésére.

A Központi Bizottság határozataiban, a pártkonferenciákon és a pártbizottsági plénumokon keményen megbírálták azokat a pártszervezeteket, amelyek a pártmunkának csak a látszatával, kirakati részével törődtek. Az ilyen szervezetekben deklaratív, konkrétan egyáltalán nem nevezhető határozatokat hoztak, a határozatok végrehajtását nem szervezték meg és nem ellenőrizték. E fogyatékoságok megszüntetése folyamán fokozódott a párttagok aktivitása és kezdeményező kedve, a pártszervezetek harcképessége. Számottevően megnőtt a pártszervezetek szervező és irányító szerepe az állami, a gazdasági és a kulturális építésben, a tömegek politikai nevelésében.

Mindamelletts ebben az időszakban nem küzdötték le a pártmunka lényeges fogyatékoságait. A belső pártdemokrácia nem fejlődött kellőképpen. A pártmunkában megmaradtak az adminisztrálgatás elemei, a kollektív vezetés elvét megsértették. A politikai munka színvonala elmaradt a tömegek növekvő igényei mögött. Mindez hátrányosan hatott a pártszervezetekre, csökkentette a kommunisták aktivitását.

A párt tevékenységében fontos helyet foglalt el a nevelő-, ideológiai munka. Lenin azt tanította, hogy a kommunizmus a tömegek tudatos történelmi cselekvésének eredménye. A tömegek tudatos, alkotó aktivitásának szakadatlan növekedése a szocialista társadalom progresszív fejlődésének törvényszerűsége, a kommunizmusba való átmenet elengedhetetlen feltétele. A szocialista építés folyamán a párt nevelőmunkájának hatására lényeges változások mentek végbe a szovjet emberekben. A nagyszerű eszmék tudatos követése, a kommunizmus ügyébe

vetett határtalan hit, a munkának becsület és dicsőség dolgaként való felfogása, a szocialista tulajdon gyarapításáról való gondoskodás, a szovjet hazafiság és a társadalmi érdekeknek mindenél előbbre helyezése – elsősorban ezek jellemzik a szovjet társadalom tagjainak szellemi arculatát. Ám a szovjet emberek egy részének tudatában megmaradtak a kapitalizmus csökevényei: a magántulajdonosi gondolkodásmód és a burzsoá erkölcs maradványai, a reakciós nyugati kultúra előtti hajbókolás, a nacionalizmus megnyilvánulása stb.

A szocialista rend megszilárdításának feladatai törvényszerűen előtérbe helyezték a párt ideológiai tevékenységét mint a régi, kizsákmányoló rend maradványai és hagyományai ellen folyó harc fő formáját. Olyan történelmi időszak következett el, amikor elengedhetlenné vált, hogy kiűzzük a kapitalizmust utolsó menedékéből – az ideológiai viszonyok területéről is. Csakis akkor, amikor teljesen megszüntetjük a magántulajdonos viszonyok által évszázadokon át ápolt hagyományok és szokások maradványait, csakis akkor mondhatjuk el, hogy bevertük „az utolsó szeget a kapitalista társadalom koporsójába, melyet mi teszünk a sírba”. (*Lenin Művei*. 27. köt. 422. old.) A kommunista nevelés kérdéseit minden előre tett lépéssel maga az élet veti fel elsőrendű és mind nagyobb jelentőségűvé váló kérdésként.

Voltak bizonyos más körülmények is, amelyek szükségessé tették a nevelő-, ideológiai munka fokozását. A háború idején tízmilliók éltek az ellenség által ideiglenesen megszállt területen. A hitleristák több millió embert elhurcoltak Németországba. Sok szovjet katona hadifogságban volt. Ezek az emberek elszakadtak a hazától. Ukrajna és Belorusszija nyugati területein, a Baltikumban a burzsoá nacionalista csoportok, amelyeket a hitleristák hátrahagytak, szovjetellenes propagandát fejtettek ki a lakosság körében. Mindezek és más csatornákon keresztül káros ideológiai hatás érte a szovjet embereket. Ám a tömegek megvetően elutasították a rájuk tukmált reakciós burzsoá nézeteket. Az állampolgárok egy része azonban ideológiai szempontból ingatagnak bizonyult.

Azt is figyelembe kell vennünk, hogy sok pártszervezetben lebecsülték az ideológiai munkát, elhanyagolták a propagandát és az agitációt. A párt vezető kádereinek egy része huzamos ideig nem gyarapította marxista-leninista ismereteit. Mindez

arra vezetett, hogy az ideológiai munka egészében véve elmaradt a szocialista építés megoldásra váró feladatai mögött.

A párt a háború utáni szocialista fejlődés általános szükségleteit figyelembe véve fokozta tevékenységét az ideológiai fronton.

A nevelőmunka sikere elsősorban a kommunisták eszmei színvonalától függött. A háború évei alatt a párt tagsága jelentősen felfrissült. 1946-ban a pártnak mintegy 6 millió tagja volt. A tagságnak több mint a fele a háború éveiben lépett a pártba. A kommunisták jelentős része még nem szerezhette meg a szükséges elméleti képzettséget. Bizonyos aránytalanság alakult ki a párt számbeli növekedése és a kommunisták politikai tájékozottságának színvonala közt. A Központi Bizottság ezért elhatározta, hogy nem szorgalmazza a párttagság létszámának növelését és széles körben megszervezi a kommunisták pártoktatását.

A pártszervezetek ettől kezdve gondosabban megválogatták, hogy kiket vesznek fel a pártba, fokozott mértékben foglalkoztak a kommunisták politikai nevelésével. Újjászervezték a pártoktatás szerteágazó hálózatát: az alapfokú politikai szemináriumokat, a párttörténeti, a politikai gazdaságtani, a filozófiai tanulóköröket, a kerületi pártiskolákat, a marxizmus-leninizmus egyetemeit. Sok kommunista egyénileg tanulmányozta az elméletet. 1946–1952 folyamán megoldották a párt- és szovjetkérdések nagy részének továbbképzését. A kommunisták ideológiai színvonalának emelése lehetővé tette a tömegek körében folyó nevelőmunka kiterjesztését.

A párt Központi Bizottsága számos intézkedést tett a politikai agitáció megjavítására. Felszólította a pártszervezeteket, hogy tegyék az agitációt céltudatosabbá, harcosabbá, emeljék eszmei színvonalát, hogy jobban szolgálja a dolgozók politikai öntudatának fokozását, a tömegek mozgósítását a népgazdaság fejlesztési ütemének meggyorsítására. A helyi pártszervezetek a Központi Bizottság határozata nyomán jelentősen javították a tömegek körében folyó agitációt, igyekeztek kiterjeszteni a politikai nevelést a lakosság összes rétegeire.

Ideológiai fronton a párt a fő csapást a burzsoá nézetek maradványai, a nyugati reakciós burzsoá kultúra kritikátlan értékelése ellen irányította, s úgyszintén a marxizmus-leninizmustól való minden elhajlás ellen, amely a tudományban, az irodalomban és a művészetben jelentkezett. A párt ideológiai munká-

jának fontos feladata volt, hogy leleplezze és teljesen leküzdje a nyugati reakciós burzsoá kultúra előtti hajbókolás minden megnyilvánulását, amely a szovjet értelmiség egy része körében felbukkant.

A pártszervezetek azon munkálkodtak, hogy a Szovjetunió minden állampolgára öntudatos szovjet hazafi, a kommunizmus aktív harcosa legyen. A párt rámutatott a szocializmus építésében elért sikerek világtörténelmi jelentőségére, a szocializmusnak a kapitalizmussal szembeni fölényére, s ezzel erősítette a szovjet emberekben a szocialista haza iránti szeretet magasztos érzését, a szocialista hazafiúi büszkeség érzését, s arra nevelte őket, hogy bizzanak saját erejükben és odaadóan szolgálják a kommunizmust. Különösen nagy gondot fordított a párt a fiatal nemzedék nevelésére, arra, hogy az ifjúság eszmeileg edzett, szellemileg derűs, életvidám, alkotó energiától duzzadó nemzedékké érjen, amely kész odaadóan harcolni a kommunizmusért.

A szovjet hazafiság propagandájának igen nagy szerepe volt a Szovjetunió dolgozóinak szellemi fejlődésében. Emelkedett a szovjet emberek ideológiai színvonala, fokozódott aktivitásuk. A szovjet hazafiság propagandájában ugyanakkor következtek el bizonyos hibákat is. A kapitalizmus rákfenéit feltárva, a sajtó gyakran a tőkés világ egész életét merő bomlásnak tüntette fel. A haladó erők tevékenységét lebecsülték, a külföldi tudomány és technika fejlődésének eredményeit figyelmen kívül hagyták. Ez akadályozta a nagy külföldi tudományos és technikai felfedezések felhasználását, korlátozta a szovjet és a külföldi tudósok és műszaki szakemberek alkotó érintkezését, megnehezítette a kapitalista országok demokratikus, haladó rétegeivel való kapcsolatok erősítését.

A Központi Bizottság az ideológiai munka közvetlen feladatainak helyes meghatározása végett számos fontos határozatot hozott, amelyek méltatták a szovjet kultúra vívmányait, s ugyanakkor feltárták az irodalom és a művészet fejlődésében tapasztalt súlyos fogyatékoságokat. Egyes írók és képzőművészek azt kezdték hirdetni, hogy a művészi alkotásnak minden eszmétől függetlennek és apolitikusnak kell lennie. Egyes esetekben hazug megvilágításban mutatták be az életet, hűtlenek lettek a realista hagyományokhoz. Egyik-másik folyóirat hasábjain csekély művészi értékű, ideológiailag káros művek jelentek meg, amelyeket olykor kishitűség, kiábrándultság, pesszimizmus ha-

tott át. A színházak műsorra tűzték külföldi burzsoá szerzők silány, művésztelen, sekélyes darabjait. A zenében formalista tendenciák jelentkeztek. Mindez annak veszélyéről tanúskodott, hogy egyes művészek munkássága elszakad a nép létérdekeitől, a párt politikájától.

A Központi Bizottság komoly intézkedéseket tett e fogyatékok megszüntetésére, határozottan elítélt minden olyan kísérletet, amely el akarta szakítani a művészetet a politikától. Határozatai tovább fejlesztették a szovjet kultúra lenini alapelveit: a nép szolgálatát, a művészet magas rendű társadalmi szerepének elismerését, a művészet kapcsolatát a kor politikai feladataival, a nép életével, a művészet realizmusát. A párt Központi Bizottsága teljes mélységében megvilágította a pártosság lenini elvének jelentőségét a művészi alkotás szempontjából, a marxista-leninista világnézet szerepét a szocialista valóság hű ábrázolásában. A Központi Bizottság határozatai programot dolgoztak ki, amelynek alapján megindulhatott a harc olyan művek alkotásáért, melyek párosítják a magas fokú eszmeiséget és a tökéletes művészi formát.

A Központi Bizottságnak az irodalom és a művészet kérdéseiről hozott határozatait megvitatták minden tudományos és művészeti szervezetben, területi és városi pártbizottságok által szervezett tanácskozásokon. Százazrek vettek részt az irodalom és a művészet kérdéseinek megvitatásában. A nép körében kialakult a művészeti dolgozókkal szemben tanúsított nagyfokú igényesség, az ideológiai ingadozással szemben tanúsított engesztelhetetlenség légköre.

Ugyanakkor – mint az SZKP Központi Bizottságának 1958. május 28-i határozata leszögezte – a Központi Bizottságnak 1948-ban a „Nagy barátság” című operáról hozott határozatában akadtak egyes igazságtalan és indokolatlanul éles megállapítások több tehetséges szovjet művész munkásságáról. A sajtóban és a művészeti szervezetekben a párt e határozatainak végrehajtása során olykor hibákat és torzításokat követtek el: a művészeti problémák alkotó megvitatását néha adminisztratív intézkedésekkel helyettesítették, az irodalmi, a zenei alkotások és a filmek értékelésekor sokszor alaptalanul bíráltak egyes műveket és magasztaltak másokat.

A párt ebben az időszakban a tudomány fejlesztésében is felfedezett bizonyos súlyos fogyatékokat. Sok elméleti munka

elszakadt az élettől, a szocialista építés gyakorlatától. Ez a dogmatizmust és a betűragást táplálta. Objektivista szellemben írt művek jelentek meg, amelyek teret engedtek a burzsoá ideológiának.

A Központi Bizottság kezdeményezésére több tudományágban vitákat rendeztek. A filozófiai vitán 1947-ben feltárták és megbírálták a marxista-leninista filozófia feldolgozásában tapasztalt súlyos fogyatékoságokat: a pártosság elvének elhanyagolását, a marxizmus-leninizmus és a tőle idegen filozófiai irányzatok közti ellentét elsimítására tett kísérleteket, a kor harci kérdéseitől való elszakadást, a skolasztika megnyilvánulásait. A vita kijelölte a filozófiai front átrendezésének útjait. Az 1951-ben rendezett közgazdasági vita folyamán megvitatták a mai kapitalizmus gazdasági fejlődésének sajátosságait, a társadalom szocialista átalakításának fő törvényszerűségeit, a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet útjait. Elítélték a különféle szubjektivista-voluntarista nézeteket. E nézetek hívei tagadták a gazdasági törvények objektív jellegét, és úgy vélték, hogy a szocializmusban a gazdasági törvények az ember akaratából teremthetők, átalakíthatók vagy megszüntethetők. A vita megmutatta, milyen súlyos következményekkel járt az, hogy a közgazdaságtudomány huzamos ideig el volt szakadva a szocialista társadalom fejlődésének reális folyamataitól.

A viták elősegítették számos ideológiai torzítás leküzdését, megszilárdították a tudományban a pártosság elvét, előmozdították a tudományos kutatás színvonalának emelését. Egyes esetekben azonban a vélemények harcát leszűkítették, a tudományos erőket megosztották.

A párt Központi Bizottságának az ideológiai kérdésekkel kapcsolatos határozatai és intézkedései nagy jelentőségűek voltak a párt és a nép ideológiai életében, a szovjet kultúra fejlődésében. A szovjet tudomány, irodalom és művészet fejlődésének kérdéseit az egész állam, az egész nép ügyének tekintették. A tudomány és a művészet dolgozói még közelebb kerültek a dolgozó tömegekhez; fokozódott a nép hatása a művészi alkotó munkára. Megsemmisítő csapások érték az eszmei nihilizmust, az objektivizmust és a burzsoá ideológia más megnyilvánulásait. A szovjet kultúra eszmei színvonala jelentősen emelkedett, s ez lehetővé tette, hogy magasabb fokra emelkedjen a szovjet nép öntudata és kulturális színvonala.

1951-ben a szovjet nép hozzálátott a népgazdaság fejlesztésére kidolgozott ötödik ötéves terv teljesítéséhez.

1952 októberében ült össze a párt XIX. kongresszusa. A kongresszusi küldöttek több mint 6 millió párttagot és mintegy 870 000 tagjelöltet képviseltek. A kongresszuson 44 kommunista és munkáspárt küldöttei vettek részt vendégként. A kongresszus összegezte a szovjet nép több mint 13 évi harcának és győzelmeinek eredményeit. A Nagy Honvédő Háborúban kivívott történelmi jelentőségű győzelem, a szovjet népgazdaság gyors helyreállítása és gyors ütemű továbbfejlesztése, a szovjet nép anyagi jólétének és kulturális színvonalának emelése, a szovjet társadalmi és államrend további erősödése, a béke és a demokrácia táborához tartozó összes erőknek a Szovjetunió köré való tömörülése – ezek a fő eredmények igazolták a párt politikájának helyességét. A kongresszus jóváhagyta a párt Központi Bizottságának politikai irányvonalát és gyakorlati munkáját.

Az SZKP XIX. kongresszusa volt az első azóta, hogy létrejött a szocialista országok világközössége. Ezen országok kommunista és munkáspártjának képviselői vendégként részt vettek a kongresszuson

A kongresszus a párt és a szovjet állam külpolitikájának meghatározásakor figyelembe vette, hogy gyökeresen megváltoztak a nemzetközi erőviszonyok, kialakult a két tábor, az agresszív, antidemokratikus és a békeszerető, demokratikus tábor. A szocialista országok rövid idő alatt fontos politikai és gazdasági sikereket értek el. Ezen országok kommunista és munkáspártjainak a kongresszuson jelenlevő valamennyi képviselője hangsúlyozta, hogy a Szovjetuniónak döntő szerepe volt a második világháború alatt az imperializmus legreakciósabb erőinek szétzúzásában, kifejezték hálájukat a segítségért és a támogatásért. A Központi Bizottság beszámolója hangsúlyozta, hogy a Szovjetunió és a népi demokratikus országok viszonya a teljesen új, a történelemben eddig nem tapasztalt államközi kapcsolatok példája. E kapcsolatok alapja az egyenjogúság, a gazdasági együttműködés és a nemzeti függetlenség tiszteletben tartása. A Szovjetunió, szögezte le a kongresszus, híven internacionalista kötelességéhez, minden támogatást és segítséget megadott és megad ezeknek az országoknak.

A kongresszus részletesen jellemezte a nemzetközi osztályerőviszonyokat, s ezt a jellemzést az egész kommunista világ-

mozgalom elfogadta. Az Egyesült Államok vezette imperialista tábor országai agresszív tömböket szerveztek, megindították a fegyverkezési versenyt és az új háború előkészítését. Az Egyesült Államok – amely igényt tartott „a világ vezetésére” – a legfőbb agresszív hatalom és a világ csendőre lett. Az imperializmus táborával a béke és a demokrácia tábora állt szemben. A Szovjetunió aktívan küzdött az egyetemes béke megőrzéséért és megszilárdításáért. Békeszerető külpolitikájában a szocialista országok közösségére és a világ békeszerető embereire támaszkodott. A kongresszus leszögezte, hogy a szovjet külpolitika alapja az a lenini irányvonal, amely szerint lehetséges a különböző társadalmi rendszerű országok békés egymás mellett élése.

A XIX. kongresszus jóváhagyta az 1951–1955. évi ötéves népgazdaság-fejlesztési terv irányelveit. Az új ötéves terv előírta a szocialista gazdaság további fellendítését a nehézipar elsődleges fejlesztése alapján. A terv előírta a kohászat, a bányászat, az ásványolajipar, a villamosítás és a gépgyártás gyors ütemű fejlesztését mint elengedhetetlen feltételét annak, hogy a népgazdaság valamennyi ágában hatalmas arányú technikai haladás bontakozhasson ki. Előírta továbbá, hogy az ötéves terv-időszakban az egész ipari termelést 70 százalékkal, ezen belül a termelési eszközök gyártását 80 százalékkal és a fogyasztási cikkekét 65 százalékkal növeljék. A gépgyártás és a fémfeldolgozó ipar termelését, a villamos erőművek kapacitását ugyancsak mintegy kétszeresére kellett növelni.

A mezőgazdaság területén a kongresszus azt a feladatot tűzte ki, hogy fokozzák a gépesítést, növeljék a termés hozamot, a közös állatállományt és hozamát, a földművelés és az állattenyésztés bruttó termelését és árutermelését. A terv előírta a dolgozók anyagi és kulturális színvonalának további emelését. A nemzeti jövedelem 60 százalékkal emelkedett.

A XIX. kongresszus határozatot hozott a párt nevének megváltoztatásáról. Ennek értelmében a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának – az SZK(b)P-nek – új neve a Szovjetunió Kommunista Pártja (SZKP) lett. A párt kettős elnevezése („kommunista”, „bolsevik”) történelmileg alakult ki a mensevik ellen folytatott harc következtében, s az volt a célja, hogy elhatárolja a pártot a mensevizmustól. Mivel a mensevik párt a Szovjetunióban már régen letűnt a színről, a párt kettős elnevezése értelmét veszítette annál is inkább, mert a „kommunista”

fogalom mindennél pontosabban fejezi ki a párt fő feladatának tartalmát: a kommunista társadalom felépítését.

A XIX. kongresszus módosította a szervezeti szabályzatot. Az új szervezeti szabályzat röviden meghatározza, mi az SZKP, pontosan megállapítja, melyek a párt fő feladatai, melyek a pártszervezetek és az összes kommunisták kötelességei. Különösen nagy jelentőségűvé lett a kommunisták által a szovjet társadalomban betöltött vezető szerepnek a kérdése. Ez tükröződik a szervezeti szabályzatnak azokban a tételeiben, amelyek szerint minden egyes kommunistának aktívan harcolnia kell a párthatározatok végrehajtásáért, továbbá azokban a tételekben, amelyek az addiginál szabatosabban és konkrétabban határozzák meg a párttag kötelességeit és jogait. A szervezeti szabályzat hangsúlyozza a párttagnak azt a kötelességét, hogy „örködjék minden módon a párt egységén mint a párt erejének és hatalmának legfőbb feltételén”. A kommunistákkal szemben támasztott követelmények még jobban tudatosították, hogy minden párttagnak a kommunizmus aktív, öntudatos és önfeláldozó harcosának kell lennie.

A kongresszus több módosítást hajtott végre a központi párt-szervek struktúráján. A Központi Bizottság Politikai Irodája átalakult a Központi Bizottság Elnökségévé. A Központi Bizottság végrehajtó jellegű szervező munkája a Központi Bizottság Titkárságában összpontosult. A Pártellenőrző Bizottságot az SZKP Központi Bizottsága mellett működő Ellenőrző Bizottsággá szervezték át. Megszüntették az országos pártkonferenciák összehívásának gyakorlatát.

A párt a kongresszus határozatainak fellelkesülve, aktív harcot indított az ötödik ötéves terv teljesítéséért.

4. Az SZKP szerepe a szocialista országok közösségének megszilárdításában.

A szocialista világrendszer kialakulása

Az a körülmény, hogy a szocializmus kilépett egyetlen ország keretei közül új, fontos feladatot rótt a Szovjetunió Kommunista Pártjára és a szocialista országok kommunista pártjaira, nevezetesen azt, hogy *kialakítsák az új típusú nemzetközi kapcsolatokat, a szocialista országok közösségét.* Ez ideig ilyen felada-

tot nem oldott meg, sőt nem is tűzött ki senki sem a történelem folyamán. A Szovjetuniónak azelőtt, a Mongol Népköztársaságot kivéve, külpolitikájában csak tőkésországokkal volt dolga. Most a szocialista országokkal is ki kellett építenie az államközi kapcsolatokat. A szovjet állam külpolitikai tevékenysége tartalmilag bővült és gazdagodott.

A szocialista külpolitika általános elvei – az országok teljes egyenjogúsága, az egymás belügyeibe való be nem avatkozás, a területi integritás kölcsönös tiszteletben tartása, a béke védelme –, amelyek meghatározzák a Szovjetunió és a tőkésországok kapcsolatainak tartalmát, alapjává váltak a Szovjetunió és a többi szocialista állam közti kapcsolatoknak is. A szocialista államok közt azonban nem lehetett beérni ilyen kapcsolatokkal már csak azért sem, mert a fiatal népi demokratikus köztársaságoknak szükségük volt politikai támogatásra, gazdasági segítségre, a szocialista építés tapasztalatainak kicserélésére.

A Szovjetunió és a népi demokratikus országok közt *új típusú* kapcsolatok alakultak ki. A proletárdiktatúra internacionális jellegéből kinőtt a szocialista állam új, eladdig nem létező funkciója – *más országok segítése a szocializmus építésében és a szocializmus vívmányainak megvédésében*, és a nemzetközi szocialista kapcsolatok kialakítása.

Azoknál a népeknél, amelyek megdöntötték a kapitalizmust, megvoltak az objektív gazdasági, politikai és ideológiai feltételek ahhoz, hogy új, szocialista kapcsolatokat létesítsenek egymással. Valamennyi szocialista országban a nép van hatalmon, s a népet a munkásosztály vezeti, élén a Kommunista Párttal. A termelési eszközök társadalmi tulajdona meghatározta a szóban forgó országok gazdasági érdekeinek közösségét. Mindegyik szocialista országot érdekeltté tette mind az egész szocialista tábor, mind az e táborhoz tartozó egyes országok gazdaságának fellendítésében. Egyformán a szocializmus és a kommunizmus irányába tart a társadalmi és a gazdasági fejlődés, közősek a népek érdekei a forradalmi vívmányok és a nemzeti függetlenség védelmében. Mindezeket az országokat egy és ugyanaz az ideológia, a marxizmus-leninizmus vezérli. Ezen az alapon alakultak ki a minőségileg új, szocialista kapcsolatok ama népek közt, amelyek lerázták a kapitalizmus jármát. E kapcsolatok jellemző sajátosságai: a testvéri együttműködés, a kölcsönös segítségnyújtás.

tás, egymás őszinte támogatása a kommunizmusért vívott harcban a proletár internacionalizmus alapján.

A Szovjetunió Kommunista Pártja aktívan részt vett a szocialista közösség megteremtésében és megszilárdításában. Az SZKP, mint annak az országnak vezető ereje, amely elsőnek építette fel a szocializmust, az első perctől fogva megosztotta az új élet építésében szerzett tapasztalatait a testvérpártokkal. A testvéri kommunista és munkáspártok, hogy megtalálják a szocializmus építésének országaik szempontjából legcélszerűbb formáit és módszereit, figyelmesen tanulmányozták az SZKP tapasztalatait, hatalomra jutása óta kifejtett tevékenységének minden oldalát. Egyszersmind az SZKP is sok hasznosat merített a testvérpártok tapasztalataiból.

A szocialista országok kommunista és munkáspártjai, valamint állami szervei párt- és állami funkcionáriusokat, szakszervezeti vezetőket, gazdasági vezetőket, mérnököket, technikusokat, tudósokat, munkásokat és parasztokat küldtek a Szovjetunióba, hogy tanulmányozzák a szovjet tapasztalatokat. Az SZKP Központi Bizottsága, a szovjet kormány, a helyi párt- és szovjetszervezetek minden segítséget megadtak ahhoz, hogy a testvéri országok küldöttei tanulmányozhassák a Szovjetunió-
nak a szocialista építésében szerzett tapasztalatait. Szívesen fogadták ezeket a küldöttségeket, minden ajtót sarkig kitártak előttük. A baráti országok küldöttei meglátogattak városokat és falvakat, gyárakat, kolhozokat, gépállomásokat, szovhozokat, tudományos intézeteket, iskolákat, pártszerveket és állami hivatalokat. A testvérpártok a szovjet tapasztalatokat összevetették saját tapasztalataikkal és más szocialista országok tapasztalataival, alkotó módon hasznosították e tapasztalatokat hazájukban, s kiválasztották a szocializmus építésének azokat a formáit és módszereit, amelyek legjobban megfeleltek országuk konkrét történelmi feltételeinek.

A Szovjetunió Kommunista Pártjának és a népi demokratikus országok testvéri kommunista és munkáspártjainak nagyarányú közös elméleti és gyakorlati tevékenysége eredményeképpen a Szovjetunióban folyó szocialista építés tapasztalatainak jelentőségét illetően kialakult az egyetlen helyes, tudományos nézet, amely a társadalom szocialista átalakításának általános törvényszerűségeit fejezi ki. A szovjet nép által megtett út a szocialista fejlődés országútja az egész világ dolgozói számára. A szocialista

forradalom és a szovjetunióbeli szocialista építés fő vonásai és törvényszerűségei nem helyi, nem sajátosan nemzeti, hanem nemzetközi jelentőségűek.

A Szovjetunió Kommunista Pártja szoros, szívélyes politikai együttműködést teremtett a Szovjetunió és a többi szocialista ország közt. Kétoldalú barátsági és kölcsönös segítségnyújtási szerződéseket kötöttek, s ez megszilárdította a népi demokratikus országok nemzeti függetlenségét. A szocialista országok együttműködtek a békéért vívott harcban. A Szovjetunió segítséget nyújtott a testvéri országoknak az új államapparátus megteremtésében, kormányaik kérésére különféle kérdésekkel kapcsolatban tanácsadókat küldött ezekbe az országokba.

Az SZKP és a kommunista testvérpártok közös erőfeszítései nyomán, a teljes egyenjogúság, a kölcsönös előnyök és az elvtársi kölcsönös segítségnyújtás alapján létrejött a Szovjetunió és a népi demokratikus országok között a gazdasági együttműködés új típusa. A szocialista országok egymás közti kapcsolatai, fejlődésük és erősödésük arányában, a gazdasági élet egyre újabb területeire terjedtek ki.

A gazdasági együttműködés fő formája eleinte a külkereskedelem volt. Ez a külkereskedelem nem a konkurrenciának és a gyengék kíméletlen eltiprásának alapján folyt, mint a kapitalizmusban, hanem a teljes egyenjogúság, a kölcsönös előnyök alapján, mindennemű önző cél kizárásával. Az áruforgalom évről évre növekedett. Fokozatosan kialakult a szocialista világpiac. Nagy jelentőségre tett szert a hitel formájában nyújtott segítség. A Szovjetunió a háború utáni években (1952-ig bezárólag) összesen mintegy 15 milliárd rubel hosszú lejáratú hitelt nyújtott a népi demokratikus országoknak. A hitel feltételei a lehető legkedvezőbbek voltak.

Évről évre növekedett a termelési, a technikai kölcsönös segítségnyújtás. A Szovjetunió segítette a népi demokratikus országoknak az új ipari üzemek tervezésében, építésében és megindításában. Mindinkább kialakult a tudományos, műszaki együttműködés. A Szovjetunió nagy mennyiségben bocsátotta a szocialista országok rendelkezésére ipari és kulturális objektumok építésének terveit, új gépek és berendezések teljes tervrajzait, technológiai leírásokat és számításokat. Számottevő segítséget nyújtott a Szovjetunió a káderek képzésében. A népi demokratikus országok szakembereinek ezrei tanultak a szovjet főisko-

lákön. A testvéri országok sok munkása szovjet gyárakban tanulta meg a legkorszerűbb gépek kezelését. Ugyanakkor a Szovjetunió is kapott termelési, technikai segítséget a népi demokratikus országoktól.

A gazdasági együttműködés fejlődésével mind szükségesebbé vált, hogy az érdekelt országok a gazdasági kapcsolatok koordinálására külön szervet hozzanak létre. A Szovjetunió és az európai népi demokratikus országok 1949 elején megalakították a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsát.

A gazdasági együttműködés és a kölcsönös segítségnyújtás fontos formája volt a gazdasági tervek egybehangolása. Az ötödik szovjet ötéves terv idején tették meg az érdekelt államok az első lépéseket a népgazdasági tervek koordinálására. Kezdett kialakulni a szocialista országok termelésének államközi szaksodása és kooperációja. Mindez megteremtette a lehető legkedvezőbb feltételeket a termelőerők fejlődéséhez, biztosította a termelési kapacitások és a nyersanyagforrások kihasználásának legjobb lehetőségeit, meggyorsította a szocialista építés ütemét, és megszilárdította a népi demokratikus országok gazdasági önállóságát.

A szocialista világrendszer független és szuverén államok szocialista népgazdaságának összessége, amely a szocialista társadalomra jellemző gazdasági törvényszerűségeknek megfelelően fejlődik. Magában foglalja a szocialista országok fokozatosan kialakuló nemzetközi munkamegosztását. Jellemző vonása a termelés szaksodása és kooperációja. Fontos jellegzetessége az elvtársi együttműködés és kölcsönös segítség. Mindez biztosítja az egyes országok és az egész szocialista gazdasági világrendszer gazdaságának gyors és tervszerű fejlődését.

A szocialista országok testvéri közösségének kialakulása és fejlődése során akadtak bizonyos nehézségek. A Központi Bizottságnak nagy gondot okoztak a Jugoszláv Kommunista Párttal való kapcsolatok, a Szovjetunió és Jugoszlávia állami kapcsolatai. Míg az SZKP, a népi demokratikus országok kommunista pártjai a marxizmus-leninizmus, a proletár internacionalizmus szellemében alakították ki egymás közti kapcsolataikat, a JKP vezetősége számos elvi kérdésben a többi szocialista ország kommunista pártjainak álláspontjától eltérő álláspontot foglalt el.

A barátság és a kölcsönös segítségnyújtás politikája, amelyet

az SZKP folytatott, teljes győzelmet aratott. A testvéri országokkal fennálló kapcsolatok terén elkövetett egyes hibák átmeneti jellegűek voltak. E kölcsönös kapcsolatok lényege igazán szocialista volt, teljesen megfelelt a proletár internacionalizmus elveinek. Az SZKP és a többi hatalmon levő kommunista párt közös akcióinak eredményeképpen létrejött a szocialista országok testvéri közössége. Ez az egység a szocialista országok erejének forrása.

A szocialista világrendszer megteremtése a népek nagy, történelmi jelentőségű vívmánya. Jelentőségét és az emberiség sorsára gyakorolt hatását tekintve közvetlenül az Októberi Forradalmat követi a nemzetközi felszabadító mozgalom történetében. Az elvtársi együttműködés és kölcsönös segítségnyújtás révén a szocialista országok nagy sikereket értek el a gazdasági és kulturális fejlődésükben, a szocializmusért vívott harcban. A szocialista országok közt kialakult baráti kapcsolatok és a kölcsönös segítségnyújtás elve szerencsésen összehangolja az egyes országok érdekeit az egész szocialista tábor érdekeivel. A szocialista országok közti kapcsolatok problémája az első szakaszban – bonyolultsága és újszerűsége ellenére – minden egyes ország és az egész szocialista tábor érdekeinek megfelelően oldódott meg.

Rövid összefoglalás

A fasiszta agresszorok elleni Nagy Honvédő Háború győzelmes befejezése lehetővé tette a pártnak és a szovjet népnek, hogy ismét hozzálasson a békés építőmunkához, a szocializmus építésének betetőzéséhez és a kommunizmusba való fokozatos átmenethez.

A háború befejezése után a párt és a szovjet nép legfontosabb feladata az volt, hogy a legrövidebb időn belül helyreállítsa a népgazdaságot, biztosítsa további fejlődését. A párt e feladat megoldására mozgósította az ország dolgozóit, megszervezte a köztársaságok és a területek kölcsönös segítségnyújtását. Elérte azt, hogy miközben a felszabadított területeken gyors ütemben folytak a helyreállítási munkálatok, az ország keleti részén tovább fejlődött a gazdaság, és sikerült végrehajtani technikai át-szerelését.

A háború utáni viszonyok közt jelentősen javult a politikai

és az ideológiai munka. Eredményesen folyt a küzdelem a párt-demokráciának a háború alatt alkalmazott korlátozásai ellen, ha nem is sikerült teljesen kiküszöbölni őket. Valamelyest fejlődött a bírálat és az önbírálat. A politikai és a gazdasági munka helyes összekapcsolása révén fokozódott a pártszervezeteknek mint politikai vezetőknek a szerepe. Ideológiai munkájában a párt súlyos csapásokat mért az eszmei nihilizmusra, a kozmopolitizmusra, az objektivizmusra és a burzsoá ideológia más megnyilvánulásaira.

A fasiszta agresszorok felett aratott győzelem megszilárdította a Szovjetunió helyzetét, fokozta nemzetközi befolyását és tekintélyét. A nemzetközi küzdőtéren gyökeresen megváltoztak az erőviszonyok a szocializmus javára, a kapitalizmus rovására.

A párt sikeresen kihasználta a háború után nemzetközi síkon bekövetkezett változásokat arra, hogy kedvező nemzetközi feltételeket teremtsen a kommunizmus építéséhez.

A népi demokratikus országok megjelenésével új szakasz kezdődött a szocializmus fejlődésében. Kialakult a szocializmus világrendszere. Az SZKP tevékenysége újabb területtel bővült. Ez a terület: az együttműködés a népi demokratikus országok testvérpártjaival, kölcsönös segítségnyújtás a szocialista építésben, a szocializmus vívmányainak védelmében, a szocialista államok közösségének fejlesztésében és megszilárdításában. Ez a kölcsönös segítségnyújtás előnyös mindegyik szocialista országnak s az egész szocialista közösségnek is.

A párt felhasználta a Szovjetunió óriási tekintélyét a béke megvédésére és megszilárdítására, az amerikai-angol háborús uszítók elleni harcra. A párt következetesen érvényesítette a lenini külpolitikát.

A PÁRT HARCA A SZOCIALISTA TÁRSADALOM FEJLESZTÉSÉÉRT A SZOCIALISTA VILÁGRENDSZER VISZONYAI KÖZÖTT (1952–1958)

1. *A nemzetközi helyzet 1952–1958-ban. A párt és a szovjet állam harca a nemzetközi feszültség enyhítéséért*

Az 1952–1958-as évek folyamán nagy események következtek be a Szovjetunió életében, a párt tevékenységében, a pártnak a szocialista társadalom fejlesztéséért, a kommunizmus felé való haladásáért, a béke megőrzéséért vívott harcában.

A béke, a demokrácia és a szocializmus erői tovább támadták az imperializmus pozícióit. A Szovjetunió újabb kiemelkedő sikereket ért el a szocialista gazdaság fejlesztésében. Nagy elvi jelentősége volt annak, hogy a Szovjetunió előállította az atomfegyvert, majd a termonukleáris fegyvert, amelyet a szovjet tudósok, mérnökök, munkások önfeláldozó munkával teremtetek meg. Ezzel megszüntették az Egyesült Államok monopóliumát erre a nagy erejű fegyverre. A kapitalista tábor egyetlen országa sem fenyegethette többé atombombával a Szovjetuniót az atom-ellencsapás kockázata nélkül. A termonukleáris fegyver birtoklása megerősítette a Szovjetunió védelmi képességét, megbízható pajzsot jelentett a szocialista tábor országai számára, óriási jelentőségű lett az egyetemes béke védelmében.

Valamennyi szocialista országban gyökeres társadalmi és gazdasági átalakítások történtek, gyors ütemben növekedett gazdasági erejük, sikeresen haladt a szocialista építés. A szocialista világrendszer a társadalmi fejlődés döntő tényezője lett. A kapitalista világban éleződött az osztályharc. Magasabb szintre emelkedett a nemzeti felszabadító mozgalom. Fokozódott a népek békemozgalma. E hatalmas társadalmi mozgások eredmé-

nyeként bekövetkezett a kapitalizmus általános válságának újabb, harmadik szakasza.

A nemzetközi helyzet továbbra is feszült volt. Fokozódott a vezető imperialista hatalmak, elsősorban az Egyesült Államok agresszivitása, különösen azután, hogy az amerikai imperialisták létrehozták az észak-atlanti katonai tömböt, és kirobbantották a koreai háborút. A szovjet állam sokrétű segítséget nyújtott a testvéri koreai népnek. Egyszersmind a szovjet állam, az SZKP vezetésével, erélyes és céltudatos harcot indított a nemzetközi feszültség *enyhítéséért*. Szakadatlanul növekvő erejére, a szocialista államok és a nemzetközi munkásosztály testvéri segítségére támaszkodva, a Szovjetunió számos fontos lépést tett a béke megszilárdítása érdekében.

Mindenekelőtt véget kellett vetni a koreai és az indokínai vérontásnak.

A Szovjetunió aktív támogatást nyújtott a Koreai Népi Demokratikus Köztársaságnak és a Kínai Népköztársaságnak a koreai háború beszüntetésére irányuló erőfeszítéseikben. Az amerikai agresszorok két évig szabotálták a fegyverszüneti tárgyalásokat. 1953-ban végre sikerült megkötni a fegyverszünetet. A háború egyik tűzfészke kialudt. Igaz, Korea kettéosztott maradt. Déli részén továbbra is az Egyesült Államok maradt az úr.

1954-ben a Szovjetunió aktív közreműködésével a Vietnami Demokratikus Köztársaságnak, valamint Kambodzsa és Laosz demokratikus erőinek – az amerikai imperialisták makacs ellenállása dacára – a genfi nemzetközi konferencián sikerült meg egyezniük Franciaországgal az indokínai hadműveletek megszüntetésében. Kioltották a háború másik tűzfészket is.

A Szovjetunió lépéseket tett az európai feszültség enyhítése céljából is. 1955-ben, a Szovjetunió kezdeményezésére, végre rendezték az osztrák kérdést Ausztria állandó semlegessége alapján. A szovjet fél kezdeményezésére létrejött a diplomáciai kapcsolat a Szovjetunió és a Német Szövetségi Köztársaság között.

Az SZKP Központi Bizottsága és a szovjet kormány kezdeményezte a Szovjetunió és Jugoszlávia közti konfliktus megszüntetését. 1955-ben megjavult a viszony a két ország között.

A pártnak az volt a véleménye, hogy a *kollektív biztonsági rendszer* megteremtése útján biztosítható a szilárd és tartós béke. A kollektív biztonsági rendszer arra épül, hogy a világ valamely térségének valamennyi állama egyesíti erőfeszítéseit a

béke fenntartása érdekében, és szöges ellentéte az olyan katonai tömbök imperialista rendszerének, amelyek egymással szemben álló, zárt, ellenséges csoportosulásokra osztják az államokat és fenyegetik a békét.

A szovjet kormány 1954-ben általános európai kollektív biztonsági szerződés megkötését javasolta az európai államoknak és az Amerikai Egyesült Államoknak. A Szovjetuniónak ezt a kezdeményezését a nagy néptömegek aktívan támogatták. A nyugati hatalmak azonban elutasították a Szovjetunió javaslatait. Az ő terveik merőben más célokra irányultak. 1954 októberében aláírták azokat az egyezményeket, amelyek előírányozták Nyugat-Németország újrafelfegyverzését és az észak-atlanti katonai tömbbe való bevonását.

A Szovjetunió és a többi szocialista ország nem hunyhatott szemet e tények felett, amelyek nagymértékben veszélyeztették az egyetemes békét. 1955 májusában Varsóban aláírták a Szovjetunió és az európai népi demokratikus államok barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződését. A Varsói Szerződés résztvevői kötelezettséget vállaltak arra, hogy ha a szerződést aláíró valamelyik országot fegyveres támadás éri, haladéktalan és mindenre kiterjedő segítséget nyújtanak neki. A Kínai Népköztársaság kormánya bejelentette, hogy teljesen szolidáris a varsói határozatokkal, s támogatja őket.

A Varsói Szerződés fontos stabilizáló tényező lett Európában. A Varsói Szerződés a békeszerető országok védelmi intézkedése, az európai népek biztonságát és a világbéke fenntartását szolgálja. A Varsói Szerződés, eltérően az imperialista hatalmaknak a katonai tömböket alakító szerződéseitől, nyitva áll – társadalmi rendszerétől függetlenül – minden más állam előtt, amely csatlakozni kíván hozzá. Ha Európában létrejön a kollektív biztonsági rendszer, a Varsói Szerződés érvényét veszti.

Eközben Nyugat-Németországban gyors ütemben visszaállították a militarizmust. Fegyveres erőinek élére régi hitlerista tábornokokat állítottak. Mind nagyobb arányokat öltött a revansista propaganda. Mindez nehezen leküzdhető akadályokat gördített a német kérdés megoldása elé. A Szovjetunió azonban változatlanul nagy erőfeszítéseket tett a német kérdés mielőbbi rendezése érdekében: állást foglalt a német békeszerződés megkötése és az összes külföldi csapatoknak Németország területéről való kivonása mellett, támogatta a német népnek azt a

törekvését, hogy békeszerető és demokratikus alapon megvalósítsa a két országrész nemzeti újraegyesülését. Olyan körülmények közt, amikor Németország területén két önálló, különböző társadalmi rendszerű német állam van, az újraegyesítés nem valósítható meg Németország egyik részének a másikhoz való mechanikus hozzácsatolása útján. Ezt csak maga a német nép érheti el a Német Demokratikus Köztársaság és a Német Szövetségi Köztársaság közti tárgyalások útján. A szovjet kormány támogatta az NDK kormányának azt a javaslatát, hogy teremtsék meg a két német állam konföderációját mint első lépést Németország nemzeti egységének helyreállítása irányában.

Az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország kormánya, valamint az NSZK kormánya azzal, hogy Nyugat-Németországban visszaállította a militarizmust, elvetette a két országrész közti tárgyalásokra vonatkozó javaslatokat. Magától értetődik, hogy az NSZK imperialista úton való fejlődése, a militarizmus felélesztése és az ország belépése abba a katonai tömbbe, amely a szocialista országok, többek között a másik német állam ellen irányul, Németország újraegyesítését egyre kevésbé tette reálissá.

A béke ügyét védelmezve, az SZKP és a szovjet kormány még nagyobb lendülettel küzdött a fegyverzet csökkentéséért. A Szovjetunió azt javasolta, hogy a nagyhatalmak egyharmaddal csökkentsék a fegyveres erők létszámát, egyidejűleg tiltsák be az atom- és hidrogénfegyvereket, s teremtsenek szigorú nemzetközi ellenőrzést ezen intézkedések végrehajtása felett. A Szovjetunió attól az igyekezettől vezérelve, hogy megkönnyítse a nemzetközi leszerelési egyezmény megkötését, 1955-ben elfogadta a nyugati hatalmaknak azt a javaslatát, hogy az Egyesült Államok, a Szovjetunió és Kína 1-1,5 millióra, Anglia és Franciaország 650 000 főre csökkentse fegyveres erőinek létszámát. A Szovjetunió beleegyezett abba, hogy nukleáris leszerelést nyomban a hagyományos fegyveres erők csökkentése után kezdjék meg.

De mihelyt a szovjet kormány elfogadta a nyugati hatalmak javaslatait, az utóbbiak elálltak tőlük, s ezzel elárulták, hogy meg akarják hiúsítani a leszerelést. A leszerelésről hangoztatott szólamaikkal igyekeztek becsapni a népeket, s folytatták a fegyverkezést. A népek mindinkább meggyőződtek arról, hogy

csak a Szovjetunió és a szocialista tábor többi állama őszinte harcosa a leszerelésnek.

Az ötvenes években a nemzeti felszabadító mozgalom csapásai nyomán meggyorsult az imperialista gyarmatrendszer felbomlásának folyamata. Ázsiában és Afrikában nagyszámú új, független nemzeti állam jött létre. Kiharcolta szabadságát Egyiptom, Irak, Szudán, Ghana és több más ország. A függetlenné vált népeknek nemcsak a régi gyarmatosítókkal – Angliával és Franciaországgal – szemben kellett megvédeniük függetlenségüket, hanem mind gyakrabban kénytelenek voltak védekezni az Egyesült Államok kolonializmusa ellen, amely ez idő szerint fő oszlopa a gyarmati és a faji elnyomásnak.

A keleti országoknak a gyarmatosítók ellen harcoló népei hatalmas segítőtársra találtak a Szovjetunióban. Szakadatlanul erősödtek a barátság és az együttműködés száalai a Szovjetunió, valamint az ázsiai és afrikai államok közt. A Szovjetuniónak az imperializmus és az agresszió ellen vívott fáradhatatlan harca óriási segítséget nyújtott az elnyomott és függő népeknek politikai felszabadulásukhoz, majd pedig ahhoz, hogy kivívott állami függetlenségüket megvédjék.

Azoknak az országoknak, amelyek kivívták a politikai függetlenséget, a Szovjetunió minden támogatást megadott gazdasági önállóságuk kivívásához is. A Szovjetunió a teljes egyenjogúság, a belügyekbe való be nem avatkozás elvei alapján, mindennemű politikai vagy katonai feltétel kikötése nélkül nyújtott segítséget ezeknek az országoknak. E segítség jellege szöges ellentétben van azokkal a leigázó elvekkel, amelyeken az Egyesült Államok és más gyarmatosítók úgynevezett „segítsége” alapul. A Szovjetuniónak köszönhető, hogy megerősödtek a gazdaságilag elmaradott országok pozíciói az elnyomó imperialistákkal szemben, s csökkentek a gyarmatosítók azon lehetőségei, hogy leigázó feltételeket kényszerítsenek ezekre az országokra. Mindez elősegítette a béke álláspontján levő ázsiai és afrikai államok nemzetközi szerepének növekedését.

Erősödtek a Szovjetunió kapcsolatai a katonai tömbökhöz nem tartozó, semleges európai államokkal is.

A szovjet állam többször kezdeményezte az Egyesült Államokkal, Angliával, Franciaországgal, Olaszországgal és más tőkésállamokkal fennálló kapcsolatainak javítását. A Szovjetunió a béke és a biztonság megszilárdítására, a külkereskedelem fej-

lesztésére, minden megkülönböztetés megszüntetésére, a kulturális és tudományos érintkezés és együttműködés kiszélesítésére törekedett.

Azok az intézkedések, amelyeket a párt és a kormány a béke megszilárdítása érdekében tett, kedvezően hatottak a nemzetközi helyzetre. Valamelyest enyhült a nemzetközi feszültség. 1955 nyarán Genfben összeült a Szovjetunió, az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország állam- és kormányfőinek értekezlete. Az állam- és kormányfők az eszmecsere eredményeképpen kijelentették, hogy hozzá akarnak járulni a nemzetközi feszültség enyhítéséhez. Amde tettekkel csak a szovjet kormány támasztotta alá e kijelentését.

A genfi értekezlet után a szovjet kormány kivívta a nemzetközi kereskedelmi és kulturális kapcsolatok kiszélesítését. Helyreállt a diplomáciai kapcsolat a Szovjetunió és Japán közt. A Szovjetunió, ékesszóló bizonyosságául annak, hogy megingathatatlan akarata a fegyverzet csökkentése, 1955–1960 között jelentősen csökkentette fegyveres erőinek létszámát.

Amde az imperialista államok uralkodó körői szembehelyezkedtek a leszereléssel és a nemzetközi feszültség enyhülésével. Nem mondtak le arról a szándékukról, hogy fegyveres erővel restaurálják a kapitalizmust azokban az országokban, amelyek a szocializmus építésének útjára léptek, és visszaállítják a gyarmati elnyomást ott, ahol a népek megdöntötték a gyarmatosítók hatalmát.

1956 őszén Anglia, Franciaország és Izrael fegyveres támadást intéztek Egyiptom ellen, hogy ismét rákényszerítsék a gyarmati rendszert. Ezzel csaknem egy időben reakciós imperialista – főleg amerikai – körök ellenforradalmi lázadást szerveztek Magyarországon. Az imperialisták ugyanakkor fokozták az aknamunkát más szocialista országok ellen is. A háború veszélye ismét megnőtt.

A háborús veszély növekedése közepette a Szovjetunió – gazdasági és katonai erejére, a szocialista országok segítségére és minden békeszerető nép forró rokonszenvére támaszkodva – még hevesebben harcolt a békéért. Erélyesen követelte az Egyiptom elleni agresszió megszüntetését. Az angol, a francia és az izraeli kormány, mivel kénytelenek voltak számolni ezzel a követeléssel, s mivel beleütköztek az egyiptomi nép hősi ellenállásába és a világ demokratikus közvéleményének felháborodá-

sába, abbahagyták az agressziót, és kivonták csapataikat Egyiptomból. A béke erői – élükön a Szovjetunióval – segítettek az egyiptomi népnek függetlensége megvédésében.

A Szovjetunió – a magyar kormány kérésére, internacionalista kötelességét teljesítve – hathatós segítséget nyújtott a testvéri magyar népnek az ellenforradalmi lázadás felszámolásában. A Szovjetunió ezzel megakadályozta a kapitalizmus és a fasizmus visszaállítását Magyarországon, s elejét vette annak, hogy az Európa szívében fekvő ország az imperialista agresszió felvonulási területévé váljon. Az agresszorok kénytelenek voltak visszavonulni. Ez nagy győzelem volt.

Kudarcba fulladtak az imperialista köröknek a szocialista országok megosztására irányuló alattomos tervei. A szovjet kormány, szigorúan tartva magát a proletár internacionalizmus elveihez, 1956. október 30-i programnyilatkozatában kijelentette, hogy tovább erősíti baráti kapcsolatait a népi demokratikus országokkal a teljes egyenjogúság, a területi integritás, az állami függetlenség és szuverenitás tiszteletben tartása, a belügyekbe való be nem avatkozás, a testvéri együttműködés és kölcsönös segítségnyújtás alapján. Ezen az alapon sikeresen fejlődött a szocialista országok testvéri együttműködése.

Az Egyiptom elleni intervenció kudarca és a magyarországi ellenforradalom felszámolása után a Szovjetunió erélyesen fellépett a közel- és közép-keleti újabb agresszió veszélye ellen. Amikor az Egyesült Államok összeesküvést szervezett Szíria függetlensége ellen, s ráusztotta Törökországot és más országokat, a Szovjetunió segítette Szíriát a veszély elhárításában. 1958-ban megakadályozta az amerikai-angol agresszió kiterjesztését Irakra és e térség más országaira, segített Libanon és Jordánia népeinek, hogy megszabaduljanak a területükre betörő amerikai és angol csapatoktól. 1958 második felében a Szovjetunió aktív közreműködésével megghiúsult az amerikai agresszorok provokációja Tajvan sziget és a Tajvani-szoros térségében, amely azzal a veszéllyel fenyegetett, hogy kitör a háború az Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság között.

A békéért, az imperialista agresszió ellen, a népek közti barátság megszilárdításáért vívott harc volt és marad a Szovjetunió és más szocialista államok külpolitikájának alapja. 1958 márciusában a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa újabb kezdeményezést tett a leszerelés kérdésében. Határozatot hozott, amely

szerint a Szovjetunió egyoldalúan felfüggeszti az atom- és a hidrogénfegyver-kísérleteket. A Szovjetunió felhívással fordult a nukleáris fegyverrel rendelkező többi államhoz, hogy tegyenek ők is hasonló lépéseket, s egyben hozzátette, hogy ha a nukleáris fegyverekkel rendelkező többi hatalom nem hagyja abba a kísérleteket, a Szovjetunió is kénytelen lesz felújítani őket. A Szovjetunió javaslatokat terjesztett elő, amelyek a német békeszerződés tervezetét tartalmazták, Nyugat-Berlinnek szabad várossá nyilvánítását indítványozták, és a váratlan támadás elhárítását célozták.

A Szovjetuniónak ezek a humanizmustól és békeszeretettől áthatott lépései a világközvélemény széles köreinek lelkes helyeslésével találkoztak. Az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország kormányai azonban nem voltak hajlandók rálépni a nemzetközi feszültség enyhítésének útjára.

A párt és a szovjet kormány 1952–1958. évi külpolitikai tevékenységének egyik legfontosabb eredménye a Szovjetunió nemzetközi kapcsolatainak fejlődése. A Szovjetunióban sok látogató járt a tőkésországok lakosságának minden rétegéből. Ezek a látogatók saját szemükkel győződhetek meg a szovjet nép békeszeretetéről és jóakarataról, saját szemükkel láthatták a szovjetország hatalmas, történelmi jelentőségű vívmányait. Ugyanakkor jelentős számú szovjet állampolgár járt külföldön. Mindez elősegítette az imperialista reakció rágalmozó, szovjetellenes propagandájának megcáfolását, s széles külföldi köröket győzött meg arról, hogy a szovjet nép őszintén törekszik a békére; leplezte az ellenséges propagandának a koholt „szovjet agresszióval” kapcsolatban terjesztett rágalmaikat. Kudarcot vallottak az imperialista reakciónak azok a kísérletei, hogy a Szovjetunió helyzetét illetően torz elképzeléseket erőltessen a közvéleményre. A párt ezek alatt az évek alatt igen sokat tett azért, hogy elterjessze az igazságot a szocializmus első országáról. Ennek eredményeképpen világszerte jelentősen bővült azoknak a köre, akik felismerték a szocialista rend előnyeit a kapitalista renddel szemben. Gyarapodott a Szovjetunió barátainak száma, gyarapodtak azok a társadalmi erők, amelyek támogatják politikáját. Szertefoszlott az a hazug legenda, hogy a Szovjetunió „vasfüggönnyel” akar elzárkózni a tőkés világ elől.

Az SZKP és a szovjet állam fáradhatatlanul küzdött a békéért, az agresszió elhárításáért és a Szovjetunió nemzetközi po-

zíciónak további erősítéséért. Apárt a külpolitikában következetesen érvényesítette a lenini irányvonalat, figyelembe vette a nemzetközi helyzet minden új elemét, egyre jobban növelte a Szovjetunió nemzetközi tekintélyét.

A Kommunista Párt és a szovjet kormány a békepolitika következetes folytatása mellett tovább növelte a Szovjetunió védelmi erejét, mert a Szovjetunió növekvő ereje a világbéke hatalmas tényezője, a legfőbb garancia a háborús veszéllyel szemben.

2. *Harc az ötödik ötéves terv teljesítéséért.*

A párt intézkedései a párt- és állami élet lenini normáit sértő jelenségek kiküszöbölésére

Az ötvenes években az SZKP belpolitikai tevékenysége is új körülmények között folyt. A szovjet nép már nem egymagában, hanem sok ország népeivel közösen végezte alkotó munkáját. Az SZKP-nak, a népi demokratikus országok kommunista és munkáspártjainak az volt a feladata, hogy hozzáértően és helyesen használják ki a szocialista rendszer előnyeit, az elvtársi segítségnyújtás és a szoros együttműködés alapján gyors ütemben lendítsék fel minden ország gazdaságát és kultúráját, erősítsék a kapitalista világtól való gazdasági függetlenségüket, megszilárdítsák az egész szocialista világrendszert.

A Szovjetunió, mint az első és legerősebb szocialista hatalom, megadta a fiatal szocialista államoknak a szükséges gazdasági, tudományos, műszaki és kulturális segítséget. Az SZKP XIX. kongresszusa a Szovjetunió 1951–1955. évi ötödik ötéves népgazdaság-fejlesztési tervének irányelveiben hangsúlyozta, milyen fontos ez a terv a Szovjetunió és a népi demokratikus államok közötti gazdasági együttműködés megszilárdítása és bővítése szempontjából. A fő figyelmet a testvérországok többségének iparosítására fordították. Az ötödik ötéves terv éveiben a Szovjetunió segítségével több száz nagy ipari objektum épült a szocialista országokban. Több ezer szovjet vállalat készítette ezeknek az objektumoknak a berendezést, több száz tudományos intézmény biztosította számukra a műszaki dokumentációt.

Az SZKP az új körülmények között végzett munkájában tekintettel volt mind a szovjet szocialista társadalom fejlesztésének, mind az egész szocialista világrendszer fejlődésének szük-

ségleteire. E feladatok sikeres végrehajtása érdekében hatékonyabban kellett kiaknázni a Szovjetunió szocialista népgazdaságának, fő ágazatainak – az iparnak és a mezőgazdaságnak – minden lehetőségét.

Az SZKP XIX. kongresszusának határozatai, a szocialista országok erősödő szolidaritása lelkesedéssel töltötték el a szovjet embereket. Az ipar sikeresen teljesítette az ötödik ötéves terv első két évének feladatait. A mezőgazdasági termelés is elérte a háború előtti színvonalat. A mezőgazdaság elmaradása azonban visszatartotta a szovjetország általános gazdasági fellendülését.

Nem sokkal a párt XIX. kongresszusa után, 1953. március 5-én meghalt Joszif Visszarionovics Sztálin. A szocializmus ellenségei arra számítottak, hogy a népben, a párt soraiban és vezetőségében fejvesztettség támad, ingadozás következik be a bel- és külpolitikai vonalvezetésben. De rosszul számítottak. A szovjet nép még szorosabban tömörült a párt és Központi Bizottsága körül. A párt még magasabbra emelte a marxizmus-leninizmus mindent legyőző zászlaját, sikeresen vezette a népet a kommunizmus útján.

A párt fontos politikai és gazdasági intézkedéseket tett, hogy elősegítse a szovjet társadalmi és államrend további megszilárdítását, a népgazdaság fejlesztését, a dolgozók jólétének növelését és kulturális színvonalának emelését. Intézkedések történtek a törvényesség megsértésének felszámolására, a jogrend és a demokrácia megszilárdítására. A kipróbált lenini normák alapján átszervezték a párt-, állami és társadalmi szervezetek munkáját.

A Központi Bizottság tevékenységében helyreállították a kollektív vezetést. A kollektív vezetés elve megköveteli a vezető pártszerv minden funkcionáriusától, hogy szigorúan tartsa tiszteletben a pártélet lenini normáit, a kollektív véleményt, engedelmeskedjék a többség akaratának, munkájával maximálisan szolgáljon rá arra a nagy bizalomra, amelyet a párt beléje helyezett. Hamarosan kiderült azonban, hogy az egyik magas rangú vezető, Berija, figyelmen kívül hagyva ezeket a követelményeket, párt- és államellenes irányvonalat követett. Magas beosztásában – a Szovjetunió minisztertanácsa elnökének helyetteseként és a Szovjetunió belügyminisztereként – a belügyi szerveket a párt és a pártvezetés ellen, a szovjet kormány ellen próbálta felhasználni. Berija nem hagyta, hogy a párt Központi

Bizottságának és a Szovjetunió minisztertanácsának beleszólása legyen a Belügyminisztérium ügyeibe, személyéhez hű munkatársakkal vette körül magát, s megpróbálta a Belügyminisztériumot a párt és a kormány fölé helyezni, megszerezni a hatalmat a pártban és az országban.

A párt Központi Bizottságának Elnöksége leleplezte ezeket az ellenséges terveket. 1953 júliusában az SZKP Központi Bizottságának plénuma egyhangúlag jóváhagyta a Berija bűnös tevékenységének megszüntetésére tett intézkedéseket. Kiderült, hogy ez a politikai kalandor hosszú időn át törvénytelenégeket követett el, hamis vádakot tákolt össze becsületes párt- és állami funkcionáriusok ellen, kegyetlenül elbánt velük. Beriját és cinkosait bíróság elé állították; elnyerték méltó büntetésüket.

A Berija-ügy tanulságait levonva, az SZKP Központi Bizottsága megkövetelte, hogy az állam valamennyi adminisztratív szervét helyezték a párt és a szovjet kormány ellenőrzése alá, hogy ezek a szovjet törvények szerint működjenek. A Központi Bizottság felszólított minden pártszervezetet, hogy szigorúan ragaszkodjanak a kollektív vezetés elvéhez, a párt- és az államapparátus minden láncszemében erősítsék meg a kádereket. A „Pravda” 1953. július 10-i vezércikkében ezt írta: „Minden funkcionáriusnak, bármilyen tisztséget töltson is be, a párt állandó ellenőrzése alatt kell állnia. A pártszervezetek kötelesek rendszeresen ellenőrizni minden szervezet és hivatal munkáját, minden vezető tevékenységét. Egyebek között rendszeresen és hatékonyan ellenőrizni kell a belügyi szervek tevékenységét.”

A párt és a nép egyöntetűen helyeselte a SZKP Központi Bizottságának határozott intézkedéseit, amelyekkel véget vetett Berija és cinkosai bűnös tevékenységének. A Központi Bizottság célul tűzte ki, hogy helyreállítja és tovább fejleszti a pártélet Lenin által kidolgozott, a gyakorlatban kipróbált normáit, elsősorban a *kollektív vezetés elvét*. Az 1953 júliusi plénum határozata megállapítja, hogy csakis az egész párt kollektív politikai tapasztalata, a tevékenységében a marxista-leninista elméletre, a vezető káderek és a párttagság kezdeményezésére és aktivitására támaszkodó Központi Bizottság kollektív bölcsessége biztosíthatja a párt és az ország helyes irányítását, a párt sorainak rendíthetetlen egységét és egybeforrottságát, a kommunizmus sikeres építését.

A párt súlyos fogyatékokosságokat tárt fel a párt-, az állami és

a gazdasági munkában, amelyek közül sokat az okozott, hogy elvi jelentőségű kérdésekben kollektív döntések helyett egyéni döntések születtek. A párt életében a rendellenességek elsősorban abban mutatkoztak meg, hogy megsértették a lenini normákat és a bolsevik vezetés elveit. A XVIII. kongresszus után körülbelül 14 évig nem hívtak össze pártkongresszust. A Központi Bizottság plénumait is alig hívták össze. A Központi Bizottságnak, a Központi Bizottság Politikai Irodájának munkájában nem biztosították a kollektivitást, nem volt bíráló és önbírálat. Nagy hibák történtek a népgazdaság, különösen a mezőgazdaság irányításában.

A gazdasági ösztönzés lebecsülése azt eredményezte, hogy a termelés növelésének reális lehetőségeit és tartalékait nem használták ki eléggé, a tömegek alkotó kezdeményezésének pedig nem volt megfelelő tere. Az államépítés területén tendenciák mutatkoztak a szövetségi köztársaságok jogainak korlátozására. Sok helyi jellegű kérdésben egyre inkább a központban döntöttek.

A párt harcot indított ezeknek a fogyatékoknak és hibáknak a kiküszöböléséért. Megszüntetésük egyike lett a legfontosabb politikai feladatoknak, elengedhetetlen feltételévé vált annak, hogy a párt növelje vezető szerepét, tovább erősödjék a szovjet társadalmi és államrend, meggyorsuljon a szocializmus építése.

A Központi Bizottság a demokratikus centralizmus elve alapján biztosította a pártdemokrácia lényeges kiterjesztését. Átszervezte a központi pártszervek munkáját. A párt szervezeti szabályzatával összhangban rendszeresen összehívták a Központi Bizottság plénumát. Növekedett az SZKP Központi Bizottságának – a kongresszusok közötti időszakban a párt legfőbb vezető szervének – szerepe. 1953 márciusában határozat született, hogy a Központi Bizottságnak a XIX. kongresszus után létrehozott két szerve – az Elnökség és az Elnökség Irodája – helyett egy szerv alakul, az SZKP Központi Bizottságának Elnöksége, amint azt a párt szervezeti szabályzata előírja. A párt-, az állami és a társadalmi szervek munkájában visszaállították a vezetés lenini módszereit és stílusát. A pártmunkából kiküszöbölték az adminisztratív és bürokratikus hivatali módszereket. A pártaktíva összetétele kibővült, szerepe növekedett. A párt és a nép életé-

nek fő kérdéseit a pártaktíva és a taggyűlések elé tárták megvitatás céljából.

A Központi Bizottság a durva törvénysértések feltárása és megszüntetése során felülvizsgálta az úgynevezett „leningrádi ügyet” s megállapította, hogy ezt az ügyet karrierista elemek koholták a leningrádi pártszervezet gyengítése, vezető kádereinek megrágalmazása céljából. A párt a „leningrádi üggyel” kapcsolatban rehabilitálta A. A. Kuznyecovot, az SZKP Központi Bizottságának titkárát; N. A. Voznyeszenszkijt, a Központi Bizottság Politikai Irodájának tagját, a Szovjetunió minisztertanácsának elnökhelyettesét, az Állami Tervbizottság elnökét; M. I. Rogyionovot, az OSZFSZK minisztertanácsának elnökét és másokat. Felülvizsgálták mindazokat a kétes ügyeket, amelyeket 1937–1938-ban és más években tákoltak össze. Rehabilitálták azoknak a becsületes párt-, szovjet-, gazdasági, Komszomol-, katonai és más funkcionáriusoknak az ezreit, akiket a nép ellenségeinek nyilvánítottak és igazságtalanul elítéltek, köztük a párt olyan vezető személyiségeit, mint A. Sz. Bubnov, V. J. Csubar, R. I. Ejhe, J. A. Jakovlev, Sz. V. Koszior, N. V. Krilenko, P. P. Posztisev, J. E. Rudzutak; Komszomol-vezetőket: N. P. Csaplin, A. V. Koszarev; katonai vezetőket: V. K. Bljuher, I. E. Jakir, A. I. Jegorov, M. N. Tuhacsevszkij, I. P. Uborevics.

Megszüntették a lenini nemzetiségi politika terén a Nagy Honvédő Háború éveiben elkövetett hibákat. Visszaállították a balkarok, a kalmükök, a csecsenek, az ingusok, a karacsajok nemzeti autonómiáját. Ez kedvezően hatott további fejlődésükre a szovjet népek családjában, a szovjet népek barátságának megszilárdulására.

A párt és a szovjet kormány erélyes intézkedéseket tett, hogy a szocialista törvényesség normáit sértetlenül megtartsák a szovjet állam életének és tevékenységének minden területén. Az állambiztonsági szerveket, a bíróságokat és az ügyészségeket kipróbált káderekkel erősítették meg, visszaállították e szervek munkájának pártellenőrzését. A párt véget vetett mindazoknak az egészségtelen jelenségeknek, amelyek sértették a szovjet állampolgárok alkotmányos jogait. Mindent megtett, hogy biztosítsa a szovjet állampolgároknak a nyugodt életet, s hogy a szovjet emberek élvezhessék a szovjet szocialista demokrácia minden áldását.

A pártélet lenini normáinak visszaállítása, a párt- és állami

munkának ezen az alapon történt átszervezése lehetővé tette, hogy a párt növelje sorainak harcképességét, erősítse tömegkapcsolatait, fokozza vezető szerepét. Mindez elősegítette az ötödik ötéves terv sikeres teljesítését.

A párt nagy erőfeszítéseket tett a mezőgazdaság elmaradásának megszüntetésére, amely jelentősen akadályozta az ország fejlődését, fékezte a népgazdaság további fellendülését, a dolgozók jólétének növekedését, a szovjet társadalom haladását a kommunizmus felé. 1953 szeptemberében az SZKP Központi Bizottságának plénuma behatóan megtárgyalta a mezőgazdaság helyzetét, és megjelölte a fellendítésére szolgáló intézkedéseket. A plénum határozatai a mezőgazdaság helyzetének kritikai értékelését adták. Legelsősorban érezte hatását a háború, amely jelentős károkat okozott a mezőgazdaságnak. Nem lehetett egyforma ütemben fejleszteni a nehézipart, a mezőgazdaságot meg a könnyűipart. Az anyagi eszközök nagyobb része a nehéziparba került.

A mezőgazdaság elmaradásában közrejátszottak a vezetés fogyatékosai is. A mezőgazdaság helyzetét éveken át nem vizsgálták megfelelően, egyes ágaiban szépítették a tényleges helyzetet, nem használták ki kellőképpen a fejlett technikát. Sok kolhozoknak, gépállomásnak és szovhozoknak nem voltak megfelelő számban képzett vezetői és szakemberei. A tervezés túlzott központosítása megbéklyózta a helyi funkcionáriusok kezdeményezését, megnehezítette a termelés fejlődését, főként a kolhozokban. Óriási károkat okozott az, hogy megsértették azt a lenini elvet, mely szerint a kolhozokat és a kolhozparasztokat anyagiilag érdekeltté kell tenni a termelés növelésében. Sok mezőgazdasági termék begyűjtési és felvásárlási ára nem serkentette a kolhozokat ezek termelésére. Sok kolhozban keveset fizettek a munkaegységre. Eltorzították a beadás hektáronkénti számításának elvét. Az élenjáró, jól dolgozó kolhozokra hárították át az állami kötelezettségeknek azt a részét, amelyet a lemaradó kolhozok nem teljesítettek.

A Központi Bizottság plénumainak határozata felhívta a figyelmet a kolhozok és a kolhozparasztok anyagi érdekeltségének növelésére. Emelték a fontosabb mezőgazdasági termékek begyűjtési és felvásárlási árát. Csökkentették a kolhozok kötelező gabona-, zöldség-, burgonya-, olajosmag-beadásának mértékét, s a kolhozparasztoknak is kevesebb állati terméket kellett

beadniuk. Bevezették a munka anyagi ösztönzésének új, progresszív formáit, amelyek elősegítették a termelékenység növelését és a fegyelem megszilárdítását.

Jelentősen növelték a mezőgazdasági beruházásokat, megszilárdították a mezőgazdaság anyagi-technikai bázisát. 1954–1955 folyamán a kolhozok, a gépállomások és a szovhozok több mint 400 000 traktort (15 lóerőre átszámítva), 227 000 teherautót, több mint 80 000 gabonakombájnt és sok más technikai felszerelést kaptak. A kolhozokat, a gépállomásokat és a szovhozokat megerősítették szakemberekkel és tapasztalt vezetőkkal. Több mint 20 000 kommunista ment a városokból falura kolhozelnöki munkára szóló ajánlással; a mezőgazdasági szervekből több mint 120 000 szakember ment a kolhozokba dolgozni. Bővült a kolhozok jogköre a mezőgazdasági termelés tervezésében.

Különösen nagy figyelmet fordított a párt a gabonatermesztés fellendítésére, minthogy ez az egész mezőgazdasági termelés alapja. A gabonatermesztés növelésében akkortájt a fő láncszem a szűz- és parlagföldek hasznosítása volt Kazahsztánban, Szibériában, a Volga-vidéken, az Észak-Kaukázusban és az ország más vidékein.

A Központi Bizottság felhívta az ifjúságot, hogy indítson hadjáratot a szűzföldek ellen. Több százezer új telepes, köztük több mint 350 000 fiatal érkezett a kazahsztáni és a szibériai szűzföldekre. Ezek a százezrek a kommunizmus építőihez méltó hősiességgel dolgoztak. 1954–1955 folyamán az állam több mint 200 000 traktort (15 lóerőre átszámítva) és sok ezer más gépet küldött a szűzföldekre. Ezeken a területeken 425 új szovhoz alakult; nagyszámú gépállomást, állami raktárt és magtárt létesítettek, autótutat és vasútvonalat építettek. Három év alatt (1954–1956) mintegy 36 millió hektár szűz- és parlagföldet hasznosítottak. Az ország gabonatermése több százmillió puddal növekedett, óriási keleti területek alakultak át.

A párt foglalkozott az évek óta elmaradó állattenyésztés fellendítésével. Az állattenyésztés fejlődését lényegében az elégtelen takarmánybázis akadályozta. A szűz- és parlagföldek feltörsével nőtt a gabonatermelés, s ez lehetővé tette, hogy az ország más részeiben növeljék a takarmánynövények vetésterületét, ami némileg javította az állattenyésztés helyzetét.

Számottevő változások történtek a faluval kapcsolatos párt- és állami szervek, különösen a kerületi pártbizottságok és vég-

rehabilitációs bizottságok munkájában. A párt ezeket tapasztalt káde-rekkel erősítette meg. Fokozódott a kolhozok párt- és Komszomol-szervezeteinek szerepe. A falusi kommunisták élére álltak a kolhozokban és a szovhozokban annak a mozgalomnak, amelynek az volt a célja, hogy meghonosítsák az agrártudomány eredményeit és a jó tapasztalatokat, hogy növeljék a gabona, a tej, a vaj, a hús és más termékek termelését.

A pártnak és a kormánynak a mezőgazdaság fellendítése céljából fogantatott intézkedései, a város által a falunak nyújtott hathatós segítség, a kolhozparasztok, a gépállomási és a szovhoz-dolgozók önfeláldozó munkája csakhamar eredménnyel járt. Már 1954–1955-ben jelentősen növekedett a gabonatermés.

A párt a lakosság élelmiszer-ellátásának megjavítása mellett arra törekedett, hogy az ipar növelje a közszükségleti cikkek gyártását. Az üzletekben több lett az áru. A könnyűipar azonban még sikerei ellenére sem tudta kielégíteni a szovjet emberek szükségleteit.

A párt következetesen folytatta a nehézipar elsődleges fejlesztésének lenini irányvonalát. A gazdasági építés ütemének meggyorsítását szorgalmazva a pártnak tekintetbe kellett vennie a világ tudományos és technikai fejlődésében bekövetkezett alapvető változásokat, a tudományos és technikai vívmányoknak a termelésben való alkalmazásából adódó eredményeket. A tudomány és a technika egyre nagyobb jelentőséget kapott a szocialista termelés, a Szovjetunió termelőerőinek fejlesztésében. Az ötvenes évek közepén a párt *irányt vett a tudományos-technikai haladás meggyorsítására*. Ennek az irányvonalnak a kidolgozásában fontos szerepe volt az SZKP Központi Bizottsága 1955 júliusi plénumának.

A plénum megállapította, hogy az ország nagy sikereket ért el a tudomány és a technika fejlesztésében. Az energetikában és a gépgyártásban fokozódott a termelés automatizálására való áttérés. A Szovjetunió elsőként kezdte békés célokra alkalmazni az atomenergiát. Felépült a világ első atomenergiával működő erőműve. Egyes iparágak azonban elmaradtak technikai tekintetben. Sok gazdasági vezető kevésbé törődött az új technika alkalmazásával, elvesztette a távlatot, a tájékozódást a műszaki politikában, megfeledkezett arról, hogy a technikának szakadatlanul fejlődnie kell, a régit újjal, az újat még újabbal kell felváltani. A hazai tudomány eredményei gyakran felhasználat-

lanul heverték a fiókokban, a külföldi tudomány és technika sikereit pedig nem vették figyelembe. Mindez hátrányosan hatott a műszaki haladásra.

A plénum megkövetelte az ipar pártszervezeteitől és dolgozóitól, hogy hagyjanak fel a közömbösséggel és az elbizakodottsággal. Szakadatlan műszaki fejlesztés, mind magasabb technikai színvonalra való törekvés, ezen az alapon a munka termelékenységének további emelése – ez a fő irányvonal az ipar fejlesztésében.

A pártszervezetek fokozták a harcot a műszaki haladásért, javították a tömegpolitikai munkát, sokat tettek azért, hogy megszüntessék a formalizmust a szocialista versenyben. A moszkvai és a leningrádi munkások kezdeményezésére 1954-ben indult mozgalom, amely az ötödik ötéves terv határidő előtti teljesítését tűzte ki célul, az egész országra kiterjedt.

Az ötödik ötéves tervet (1951–1955) a bruttó ipari termelés tekintetében négy év és négy hónap alatt teljesítették. A szovjet nép újabb nagy győzelmet aratott a Szovjetunió gazdasági és védelmi erejének növeléséért vívott harcban.

1955-ben az egész ipar bruttó termelése 1950-hez viszonyítva 85 százalékkal (a termelési eszközök termelése 91 százalékkal) nőtt. A közszükségleti cikkek termelésének tervét túlteljesítették, a háború előtti színvonalat több mint kétszeresen meghaladták. Sikeresen fejlődött a mezőgazdaság. Nőtt a munkások és az alkalmazottak reálbére, a kolhozparasztok jövedelme. Az ötéves terv folyamán városon és falun több mint 150 millió négyzetméter lakóterület épült. Az ötéves terv végén a főiskolákon csaknem 2 millió hallgató tanult, több mint kétszer annyi, mint az összes európai tőkésországban.

A párt és a Központi Bizottság a szovjet társadalmat irányítva leküzdötte azoknak a konzervatív funkcionáriusoknak az ellenállását, akik nem értve az élet új követelményeit, ragaszkodtak maradi és dogmatikus nézeteikhez, fékeztek az átszervezést, makacsul kapaszkodtak a régi, elavult munkamódszerekbe. Az új feladatok kijelölésében, a Szovjetunió sarkalatos bel- és külpolitikai kérdéseinek alkotó kidolgozásában kiemelkedő szerepet töltött be az SZKP XX. kongresszusa.

3. A párt XX. kongresszusa

1956 februárjában ült össze a párt XX. kongresszusa. A kongresszus küldöttei közel 6 796 000 párttagot és több mint 419 000 tagjelöltet képviseltek. 55 ország kommunista és munkáspártjának küldöttsége vett részt vendégként a kongresszuson.

A kongresszus megvitatta a vezető pártszervek beszámolóit és a szovjet népgazdaság fejlesztését célzó hatodik ötéves terv (1956–1960) irányelveit. A beszámolókat N. Sz. Hruscsov, P. G. Moszkatov és N. A. Bulganyin tartotta.

A kongresszus behatóan elemezte a Szovjetunió nemzetközi és belpolitikai helyzetét, összegezte a pártnak a XIX. kongresszus utáni időszakban végzett munkáját, meghatározta a kommunista építés perspektíváit. A kongresszus részletes határozatában egyhangúlag jóváhagyta a Központi Bizottság politikai irányvonalát és gyakorlati tevékenységét, s megjelölte a párt feladatait a legközelebbi évekre. A kongresszus külön hangsúlyozta, hogy a jelenkor fő vonása az, hogy a szocializmus kilépett egyetlen ország keretei közül, és világrendszerre vált.

A kongresszus jellemezte a két egymással ellentétes társadalmi világrendszerben, a szocialista és a kapitalista rendszerben végbement fejlődés eredményeit. Az SZKP két kongresszusa közötti időszakot a Szovjetunió és valamennyi szocialista ország gazdasági hatalmának további gyors növekedése jellemezte. Gazdasági fejlődésük jellemző vonása a sokoldalúság és a békés jelleg. A szocialista országokban az ipari termelés sokkal gyorsabban növekszik, mint a kapitalista országokban. Ez reális biztosítéka a szocializmus újabb sikereinek a kapitalizmussal folytatott gazdasági versenyében. A szocializmus egyre erősebb ipari bázisra támaszkodik. Az a tény, hogy a szocialista országok ipari termelése a világ ipari termelésének egyre nagyobb hányada, anyagi kifejeződése annak a progresszív történelmi folyamatnak, amelynek során a kapitalista kizsákmányolás szférája egyre szűkül, a szocializmus hadállásai pedig egyre bővülnek. A szocialista országokban végbement fejlődés legfontosabb eredménye gazdasági kapcsolataik bővülése és baráti viszonyuk megszilárdulása volt. Mindez a szocializmus győzelmes előrehaladásáról tanúskodik.

Éppen az ellenkező irányba fejlődött a kapitalista világ gazdaság, amely labilis volt; fokozódott a kapitalista országok fej-

lődésének egyenlőtlensége, militarizálódása. Kiéleződött a piac problémája, növekedtek az imperialista országok közötti ellentétek. A munkások és az összes dolgozók mind tevékenyebben és kitartóbban harcolnak az imperialista iga ellen. Az imperializmus gyarmati rendszerének széthullása a háború utáni időszak világtörténelmi jelentőségű eseménye volt. A világkapitalizmus pozíciói napról napra gyöngültek.

A kongresszus megszabta a szovjet külpolitika feladatait: minden módon erősíteni a testvéri kapcsolatokat a szocialista országokkal, mert minél összeforrottabb és erősebb a szocialista rendszer, annál jobban biztosítható a béke; állandóan erősíteni a barátság szálait és az együttműködést a nemzeti-gyarmati elnyomásból szabadult országokkal, támogatni a felszabadító forradalmi mozgalmakat; törekedni a kapitalista országokhoz fűződő kapcsolatok javítására, következetesen alkalmazva a különböző társadalmi rendszerű országok békés egymás mellett élésének lenini politikáját; védelmezni a békét, éberrel figyelni a reakciós imperialista körök cselszövéseit és növelni a Szovjetunió védelmi erejét.

Az SZKP XX. kongresszusa a világ legújabb társadalmi jelenségeinek mélyreható elemzésére és tudományos általánosítására támaszkodva sok új tételt állított fel a nemzetközi fejlődés alapvető problémáira vonatkozólag, s ezzel gazdagította a marxizmus-leninizmus elméletét.

A kongresszus kifejtette, hogyan értelmezendő a különböző társadalmi rendszerű országok békés egymás mellett élésének lenini elve a mai korban. Amikor a világ két különböző társadalmi rendszerre oszlik, ez az egyedüli helyes és ésszerű elv. A békés egymás mellett élés realizálásának elvén alapuló politikának az a célja, hogy megakadályozzák a termonukleáris világháború kitörését, tárgyalásokkal oldják meg az államok közötti vitákat, tiszteletben tartásuk minden népnek azt a jogát, hogy maga döntsön belső fejlődésének kérdéseiben. A békés egymás mellett élés az osztályharc egyik formája, s ez a politika nem vezethet a szocialista és a burzsoá ideológia megbékélésére. Ez a politika feltételezi a munkásosztály harcának kibontakozását a szocialista eszmék győzelméért, elősegíti a felszabadító harc sikerét, a népek forradalmi feladatainak végrehajtását.

A marxizmus azt tanítja, hogy a szocializmus elkerülhetetlenül győzelmet arat majd valamennyi országban, de a győzelem

nem a forradalom „exportálása” eredményeképpen következik be, mert ez lehetetlen és nem egyeztethető össze a történelmi folyamat marxista felfogásával, hanem az egyes kapitalista országok belső ellentmondásainak és kibékíthetetlen osztályellentéteinek növekedése következtében. A kommunisták rendíthetetlenül hisznek abban, hogy a szocialista termelési mód győzelmet arat, s ezt a meggyőződésüket arra alapozzák, hogy a szocialista rendszer döntő fölényben van a kapitalista rendszerrel szemben.

Az SZKP XX. kongresszusa arra a következtetésre jutott, hogy a mai nemzetközi viszonyok között megvan a reális lehetőség a világháború elhárítására. Azt a tételt, hogy az imperializmus korában az ilyen háborúk elkerülhetetlenek, Lenin abban az időben fogalmazta meg, amikor, először is: a kapitalizmus az egyetlen, mindent átfogó világrendszer volt, másodszor: a háborúban nem érdekelt és a háborúval szembeszegülő társadalmi és politikai erők még gyengék voltak, nem voltak eléggé szervezettek, és ezért nem kényszeríthették rá az imperialistákat a háborúról való lemondásra. Lenin már 1922-ben javasolta, hogy a génuai (Genova) konferencián részt vevő szovjet küldöttség nyilatkozattervezetéből töröljék az alábbi szavakat: „a mi történelmi koncepciónk... feltételezi újabb világháborúk elkerülhetetlenségét”. (*Lenin Összes Művei*. 45. köt. 63. old., oroszul.)

Minthogy fennáll az imperializmus, természetesen megvan az agresszív háborúk kitörésének talaja, gazdasági alapja is. A kapitalista monopóliumok érdekeit képviselő reakciós erők háborús kalandokra és agresszióra fognak törekedni. Ez éberséget követel az összes békeszerető erőktől, készen kell állniuk arra, hogy határozottan visszaverjék az imperialista agressziót. De az új viszonyok között, amikor kialakult a szocializmus hatalmas tábor, fejlődik a tőkésországokban a munkásmozgalom, amikor valamennyi országban erősödik az egész népet magával ragadó békemozgalom, amikor a szocialista országok mellett más békeszerető, antiimperialista államok is vannak, amelyek a szocialista országokkal együtt kiterjedt békeövezetet alkotnak, megvan a reális lehetőség arra, hogy az imperialistákat meggátolják egy újabb világháború kirobbantásában. Ha az imperialisták mégis megpróbálnának háborút indítani, a hatalmas társadalmi és politikai erőknek módjukban van megfelelő választ adni az agresszoroknak, megghiúsítani kalandor terveiket, vereséget

mérni rájuk. „Ehhez arra van szükség, hogy mindenki, aki ellenzi a háborút, legyen éber és álljon készen, egységfrontban lépjen fel, és ne csökkentse erőfeszítéseit a béke fenntartásáért és megszilárdításáért folyó harcban.” (Az SZKP XX. kongresszusa. Szikra 1956. 551. old.)

Az SZKP XX. kongresszusa a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom tapasztalatait, a Szovjetunió és a népi demokratikus országok tapasztalatait összegezve tovább fejlesztette azt a lenini tételt, hogy az egyes országok a legkülönbözőbb formákban térhetnek át a szocializmusra. A világban végbement gyökeres változások, a hatalmas szocialista tábor léte és megszilárdulása, a szocializmus vonzóerejének növekedése, a munkásmozgalom és a nemzeti felszabadító mozgalom fejlődése, a kapitalista rendszer gyengülése új, kedvezőbb helyzetet teremtett ahhoz, hogy azok az országok, amelyekben egyelőre még a kapitalizmus uralkodik, áttérjenek a szocializmusra. A jövőben még változatosabbak lesznek azok a konkrét formák, amelyekben az egyes országok áttérnek majd a szocializmusra.

A jelenlegi körülmények között a szocializmusra való forradalmi áttérés nem feltétlenül kapcsolódik össze polgárháborúval.

Több kapitalista országban a munkásosztálynak, amelynek élén leghaladóbb része, a Kommunista Párt áll, megvan a reális lehetősége arra, hogy a maga vezetése alatt egyesítse a dolgozó parasztságot, az értelmiség széles köreit, az összes hazafias erőket, és biztosítsa, hogy a nép kezébe kerüljenek az alapvető termelési eszközök. A nép többségére támaszkodva, erélyesen szembeszállva az opportunistákkal, amelyek képtelenek lemondani a tőkésekkel és a földbirtokosokkal való egyezkedés politikájáról, a munkásosztály vereséget mérhet a reakciós, néppellenes erőkre, szilárd többséget vívhat ki magának a parlamentben, hogy a parlamentet a burzsoázia osztályérdekeit szolgáló szervből a tényleges népakarat eszközévé, vagyis a dolgozó népet szolgáló eszközzé tegye. Ily módon megteremthetők a feltételek a gyökeres politikai és gazdasági átalakítások békés úton való végrehajtásához.

Azokban a kapitalista országokban, ahol a burzsoáziának hatalmas katonai és rendőri gépezete van, ahol a kizsákmányoló osztályok a katonai klikkre és a reakciós, bürokratikus apparátusra támaszkodva szembeszegülnek a dolgozók akaratával, és

még attól sem riadnak vissza, hogy fegyveres harcot kényszerítsenek rájuk, a munkásosztály és valamennyi dolgozó kénytelen lesz fegyveresen megdönteni a burzsoázia hatalmát. Lenin azt tanítja: az uralkodó osztályok nem adják át önként a hatalmat. Hogy mennyire lesz éles az osztályharc a szocializmusra való áttérés során, az nem annyira a proletariátustól függ majd, mint inkább attól, hogy milyen erős ellenállást tanúsítanak a reakciós körök a nép többségének akaratával szemben, hogy ezek a körök alkalmaznak-e majd erőszakot a szocializmusért folyó harc valamelyik szakaszában. A tapasztalat arra tanít, hogy a munkásosztály pártjának kombinálnia kell a harc különböző – békés és nem békés, parlamenti és nem parlamenti – formáit. Természetesen minden kommunista párt maga határozza meg országában, hogy milyen formákban harcol a kapitalista rendszer megszüntetéséért, a szocializmusra való áttérésért.

Bármennyire változatosak lehetnek is a szocializmusba való átmenet konkrét formái, elengedhetetlen és döntő feltétel, hogy a proletariátus, szövetségben a dolgozó parasztsággal, forradalom útján magához ragadja a politikai hatalmat, megszervezze a munkásosztály diktatúráját, marxista-leninista pártjával az élén ellássa a szocialista építés politikai vezetését.

A kongresszus hangsúlyozta, hogy a kommunisták elismerik ugyan a szocializmusba való átmenet békés útjának lehetőségét s így azt a lehetőséget is, hogy a proletariátus magához ragadja a parlamenti intézményeket, de ezt nem szabad összetéveszteni a reformisták nézeteivel, akik tagadják a proletariátus diktatúráját, akik apró reformokkal akarják helyettesíteni a társadalom forradalmi átalakítását, és valójában lemondanak a tőkés rendszer felszámolásáról, nem tartják szükségesnek, hogy a munkásosztály átvegye a politikai hatalmat. A reformisták ellen erélyes harcot kell folytatni, mert lényegében a kapitalista rendszert védik.

Azok a fontos tételek, amelyeket a XX. pártkongresszus a mai nemzetközi elvi problémákra vonatkozólag kidolgozott, választ adnak a tömegeket foglalkoztató legfontosabb kérdésekre, feltárják a kommunista pártok előtt a béke fenntartásáért és megszilárdításáért vívott harc új útjait és eszközeit, a kapitalizmus szocializmussá való forradalmi átalakításának új perspektíváit, nagyobb lehetőségeket nyújtanak az összes haladó erőknek arra, hogy a munkásosztály vezetésével tömörüljenek.

A kongresszus összegezte a szocialista építésnek az SZKP XIX. kongresszusa óta elért eredményeit. A kongresszus irányelvként kimondta, hogy folytatni kell a harcot a Szovjetunió *legfőbb gazdasági feladatának* megoldásáért, hogy a Szovjetunió az egy lakosra jutó termelés tekintetében a történelmileg leg-rövidebb idő alatt utolérje és túlszárnyalja a legfejlettebb kapitalista országokat. A kongresszus hangsúlyozta, hogy az egész ipari termelés fejlesztése szempontjából döntő jelentőségű a szakadatlan *műszaki haladás*.

A kongresszus a Szovjetunió 1956–1960-ra vonatkozó hatodik ötéves népgazdaság-fejlesztési tervének irányelveiben meghatározta a terv végrehajtásának fő irányait: továbbra is elsősorban a nehézipart kell fejleszteni; következetesen végre kell hajtani Leninnek az ország villamosítására vonatkozó útmutatásait; minden eszközzel fejleszteni és tökéletesíteni kell az építőipart; a lehető leghathatósabban ki kell használni az ország rendkívül gazdag természeti erőforrásait, a termelésbe be kell vonni újabb nyersanyag-, fűtőanyag-, villamosenergia-forrásokat; állhatarosan folytatni kell a technikai haladás meggyorsításának politikáját; tökéletesíteni kell a termelés szervezését, ki kell terjeszteni az iparban a szakosítást és a kooperációt; meg kell gyorsítani a közszükségleti cikkek termelésének fejlesztését; lankadatlan energiával tovább kell fejleszteni a mezőgazdaságot; el kell érni a dolgozók életszínvonalának további emelkedését; a legnagyobb mértékben fejleszteni kell a dolgozók alkotó aktivitását és kezdeményezését a munka termelékenységének növeléséért vívott harcban; rendszeresen javítani kell a szovjet intézmények, a szakszervezetek és a Komszomol-szervezetek munkáját, növelni kell szerepüket az ország gazdasági életében.

A kongresszus fontos népgazdasági feladatot tűzött ki: a következő 10–15 év alatt az ország keleti vidékein létre kell hozni a szén- és villamosenergia-termelés hatalmas bázisát, egy harmadik óriási kohászati bázist évi 15–20 millió tonna vastermeléssel, valamint új gépgyártási központokat.

Ezen feladatok sikeres végrehajtásának záloga, hangsúlyozta a XX. kongresszus, a párt egész szervező munkájának megjavítása.

Az SZKP XX. kongresszusa megvitatta a Sztálin körül kialakult személyi kultusz és következményei leküzdésének kérdését. Határozatában helyeselte azt a nagy munkát, amelyet a

Központi Bizottság a pártélet lenini normáinak visszaállításáért, a belső pártdemokrácia fejlesztéséért végzett. Megbízta a Központi Bizottságot, hogy következetesen hajtsa végre azokat az intézkedéseket, amelyek biztosítják a személyi kultusz teljes kiküszöbölését és következményeinek felszámolását a pártmunka, az állami és az ideológiai tevékenység minden területén, a pártélet lenini normáinak és a kollektív vezetés elvének szigorú megtartását.

A személyi kultusz bírálatában a párt a néptömegeknek, a pártnak és az egyénnek a történelemben betöltött szerepéről szóló közismert marxista-leninista tételéből indult ki, amely nem tűri meg a politikai vezető személyi kultuszát, bármilyen nagyok is érdemei.

A személyi kultusszal erélyesen szembe kellett szállni, hogy a párt résen legyen és aktívan szembeszálljon a hasonló jelenségek kialakulásával, hogy a személyi kultusz esetleges kiújulásának idejében elejét vegye, hogy a párt vezetésének alapja a kollektív vezetés, a helyes marxista-leninista politika legyen a dolgozók millióinak tevékeny részvételével. A párt abból indult ki, hogy ha ez a bírálat átmenetileg okoz is bizonyos nehézségeket, a nép érdekeinek és a munkásosztály végcéljainak szempontjából kétségtelenül pozitív eredménnyel fog járni. A párt tudta, hogy a személyi kultusszal kapcsolatos hibák nyílt bírálatát az ellenség igyekszik majd szovjetellenes céljaira felhasználni. Elvi megfontolásokból, a kommunista építés érdekeit szem előtt tartva, mégis megtette ezt a lépést.

A párt a Központi Bizottság által „A személyi kultusznak és következményeinek leküzdéséről” 1956. június 30-án hozott határozatában világosan rámutatott arra, hogy melyek voltak a személyi kultusz keletkezésének okai, miben nyilvánult meg, és mik voltak a következményei.

A Sztálin körüli személyi kultusz bizonyos konkrét történelmi körülmények között keletkezett. Egy viszonylag elmaradott agrárországban, amelyet az imperialista háború és a polgárháború tönkretett, amelyet minden oldalról ellenséges kapitalista államok vettek körül – s ezek kémeket és diverzánsokat küldtek be az országba –, a külső támadás állandó veszélye közepette, a szocializmus építése során hihetetlenül nagy nehézségeket kellett leküzdeni. A párt fő irányvonalát ádáz dühvel támadták a frakciók és az opportunisták balról is, jobbról is. A bonyolult

nemzetközi és belső helyzet megkövetelte a vasfegyelmet, az éberség szüntelen fokozását, a vezetés legszigorúbb centralizálását. A szovjet társadalomnak az imperialista államok heves támadásai közepette ideiglenesen bizonyos fokig korlátoznia kellett a demokráciát. Ezek a korlátozások a szovjet állam megszilárdulásával, a demokrácia és a szocializmus nemzetközi erőinek növekedésével párhuzamosan megszűntek. A szocializmus győzelme a Szovjetunióban világtörténelmi jelentőségű hőstett volt, amelyet a szovjet nép a Kommunista Párt vezetésével hajtott végre.

Ezekben az években Sztálin, mint a Központi Bizottság főtítkára, a párt és a szovjet állam más vezetőivel együtt aktívan küzdött a szocialista átalakítások végrehajtásáért. Mint teoretikus és kiváló szervező, élére állt a trockisták, a jobboldali oportunisták, a burzsoá nacionalisták elleni harcnak, a kapitalista környezet mesterkedései elleni küzdelemnek. Sztálinnak nagy érdemei voltak nemcsak a szocializmus szovjetunióbeli győzelmének biztosításában, hanem a nemzetközi kommunista és felszabadító mozgalom fejlesztésében is. Ezzel természetesen nagy tekintélyre és népszerűségegre tett szert. De az idők folyamán már neki tulajdonították mindazokat a győzelmeket, amelyeket a szovjetország a párt vezetésével kivívott. Így fokozatosan kialakult körülötte a személyi kultusz.

A személyi kultusz fejlődését előmozdították Sztálin egyes negatív tulajdonságai, amelyekre már Lenin is felhívta a figyelmet, aki rámutatott, hogy Sztálin felmérhetetlen hatalmat összpontosított kezében, és ő, Lenin, nem biztos abban, hogy mindig körültekintően tud majd élni ezzel a hatalommal. Mérhetetlenül túlbecsülve szerepét és érdemeit, Sztálin szilárdan hitt csalhatatlanságában, kezdett visszaélni a párt bizalmával, megsértette a pártélet lenini elveit és normáit, törvénytelenégeket követett el.

Sztálin személyének kultusza, különösen életének utolsó éveiben, káros hatással volt a párt és az állam vezetésére, a szocializmus építésére.

A személyi kultusz azonban a szocializmus ellenségeinek minden hazug állítása ellenére sem akadályozhatta a szocializmus objektív törvényszerűségeinek hatását, nem változtathatta és nem is változtatta meg a szovjet rendszer ízig-vérig demokratikus, népi jellegét, hiszen ennek a rendszernek legfontosabb

hajtóerői mindig a marxista-leninista párt vezette munkássz-tály, a sokmillió dolgozó tömegek voltak és lesznek. A személyi kultusz nem rendíthette meg a nagy Lenin által alapított és forradalmi szellemben nevelt párt szervezeti, politikai és elméleti alapjait. A párt eleven organizmusként tevékenykedett, helyi szervezetei alkotó módon dolgoztak. A párt politikája helyes volt, a nép érdekeit fejezte ki, a szocializmus felépítését szolgálta. Semmi sem csökkentheti a párt és a nép nagy sikereit a szocializmus építésében.

A pártnak a személyi kultusz bírálatával az volt a célja, hogy kiküszöbölje annak káros következményeit és ezzel megszilárdítsa a szocializmus pozícióit. A párt Sztálin tevékenységében két oldalt látott: egy pozitívát, amelyet nagyra tart, és egy negatívát, amelyet bírál és elítél.

A párt a személyi kultusz következményeinek leküzdésével tág teret nyitott a tömegek aktív tevékenysége és alkotó kezdeményezése, a szocialista demokrácia fejlődése előtt. A párt ezzel kapcsolatos feladatait megszabva a kongresszus leszögezte:

„... minden lehető módon fejleszteni kell a szovjet demokratizmust, következetesen javítani kell valamennyi központi és helyi szovjetszerv munkáját, erősíteni kell kapcsolataikat a tömegekkel.” (Az SZKP XX. kongresszusa. 561–562. old.)

A kongresszus elvi útmutatásokat adott a nemzetiségi politika kérdéseiben. Most, amikor kifejlődött és megszilárdult a köztársaságok gazdasága, amikor nagy számban álltak rendelkezésre a felnövekedett nemzeti káderek, egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy ki kell dolgozni a gazdaság állami irányításának azokat a formáit, amelyek helyesen összehangolják a centralizált vezetést és a köztársaságok öntevékenységet, figyelembe veszik a népeknek a kommunizmus építéséhez fűződő közös érdekeit, s egyben tekintettel vannak a nemzeti különbségekre és sajátosságokra is, előmozdítják a népek barátságának további megszilárdulását.

A kongresszus felvázolta a kulturális építésnek, a dolgozók kommunista nevelésének nagyarányú programját, rámutatott arra, hogy jelentősen javítani kell a felnövekvő nemzedék nevelésének és oktatásának egész rendszerét.

Az SZKP XX. kongresszusa éles bírálattal illette az ideológiai munka fogyatékoságait, elsősorban a kommunista építés

gyakorlati feladataitól való elszakadását, a dogmatizmust és a betűragást. A kongresszus feladatul tűzte ki e fogyatékok kiküszöbölését, az egész ideológiai munka megjavítását, az elméleti tevékenységnek, a propagandának és az agitációnak a kommunizmusért folyó harc napi szükségleteivel való szoros összekapcsolását.

A kongresszus határozataiban hangsúlyozza, hogy az ideológiai front munkásainak, a pártszervezeteknek úgy kell vigyázniuk a marxista-leninista elmélet tisztaságára, mint a szemük fényére, hogy engesztelhetetlenül harcolniuk kell a burzsoá ideológia mindennemű megnyilvánulása ellen, hogy fokozniuk kell a káderek marxista-leninista edzettségét.

A XX. kongresszus megbízta a Központi Bizottságot, hogy készítse el a Kommunista Párt programjának tervezetét. E munkája során induljon ki az SZKP történelmi tapasztalatai, a szocialista országokban működő testvérpártok és az egész nemzetközi kommunista mozgalom tapasztalatai alapján fejlődő marxista-leninista elmélet alaptételeiből.

A kongresszus részleges módosításokat hajtott végre az SZKP szervezeti szabályzatán úgy, ahogy azt a pártépítés gyakorlata megkövetelte.

Az SZKP XX. kongresszusa fontos esemény volt a párt életében, a szovjetország fejlődésében, a nemzetközi kommunista és munkásmozgalomban. Meghatározta a Szovjetunió kommunista építésének feladatait, megjelölte a szovjet rendszer fejlesztésének és megszilárdításának útjait. A kongresszus új módon vetette fel és oldotta meg a mai nemzetközi fejlődés sok olyan alapvető elvi kérdését, amely meghatározza mind a napi eseményeket, mind pedig a távolabbi perspektívákat. Alkotóan tovább fejlesztve a marxizmus-leninizmust, fontos következtetésekkkel és tételekkel gazdagította a forradalmi elméletet.

A kongresszus megmutatta, hogy a párt és Központi Bizottsága nemcsak kollektív politikai és szervezeti központok, hanem a marxista elméleti gondolat fejlesztésének kollektív központjai is.

A kongresszus határozatai óriási hatással voltak a párt egész életére, a szovjet szocialista társadalomnak a kommunizmus útján való fejlődésére. A világ fejlődésének mai problémáival kapcsolatban felállított tételei igen nagy jelentőségűek voltak a nemzetközi kommunista mozgalom számára.

4. *A párt harca az SZKP XX. kongresszusán elfogadott irányvonal érvényesítéséért*

A XX. kongresszus határozatait a párt, az egész szovjet nép egyöntetű helyesléssel fogadta. Megindult a harc a határozatok végrehajtásáért.

A nép aktivitása a szocialista verseny további kibontakozásában jutott kifejezésre. A versenynek új formái születtek. A moszkvai Proletarszkij Trud, a kujbisevi Avtotraktorgyetal, a verh-iszetszki kohómű munkásai mozgalmat indítottak a nyolcórás munkanapra kiszabott feladat hét óra alatt való teljesítéséért. Az egész ország felfigyelt Nyikolaj Mamaj, a Szocialista Munka Hőse által vezetett bányászbrigád lelkes felhívására: „Indítsunk versenyt azért, hogy mindennap, minden munkahe-lyen túlteljesítsék a műszakra kiszabott feladatokat.”

A gazdasági és a kulturális építés nagyobb méretei szükségessé tették a pártirányítás javítását. A párt arra törekedett, hogy fokozza a kommunisták aktivitását és a pártszervezetek harcképességét, javítsa az irányítás módszereit, az egész munkastílust. Az országban több mint 350 000 pártalapszervezet működött. A párt befolyásának növelése érdekében, a szervezeti szabályzatban az SZKP XX. kongresszusa által eszközölt módosítások alapján, a műhelyekben, brigádokban és gyárrészlegekben a több mint ötven párttagot számláló alapszervezetekben műhely-pártszervezetek alakultak; korábban erre csak olyan alapszervezetekben volt mód, amelyek taglétszáma meghaladta a százat.

Különösen nagy figyelmet szentelt a Központi Bizottság a kerületi pártszervezeteknek, mert nagymértékben az ő munkájuk színvonalától függött az ipar és a mezőgazdaság fejlődéséért folyó harc sikere. A vezetés kerületi láncszemét tapasztalt munkatársakkal erősítették meg. A városi pártszervezeteket is megerősítették.

A kommunisták eszmei-politikai nevelésében a párt küzdött a propagandának a kommunista építés gyakorlatától való káros elszakítása ellen. A párt elméleti munkája szemmel láthatóan felélénkült. A párt harcot folytatott az elméletben és a gyakorlatban megnyilvánuló dogmatizmus, valamint az egyes párttagoknál mutatkozó revizionista nézetek ellen. Annak érdekében, hogy a kommunisták alaposan tanulmányozzák a lenini elméleti

örökséget, a párt Központi Bizottsága szükségesnek tartotta Lenin Összes Műveinek kiadását. Megjelentek Marx–Engels Művei második kiadásának kötetei. Kiadták a pártkongresszusok és -konferenciák jegyzőkönyveit.

A párt állhatatosan, de tapintatosan küzdött azon ideológiai zűrzavar ellen, amely a kulturális vonalon dolgozók némelyikénél jelentkezett. Egyes írók nem értették meg a személyi kultusszal kapcsolatban gyakorolt pártbírálat lényegét; a szocializmus építésének csak a hibáit és az árnyoldalait kezdték kutatni; tagadták a párt vezető szerepének szükségességét az ideológia területén. Hallatszottak hangok az irodalom és a művészet pártossága és eszmeisége ellen, az ellen, hogy mindezeknek a területeknek kapcsolatban kell lenniük a kommunista építés megérlelődött feladataival, s egyesek megkísérelték kétségbe vonni a szovjet irodalom és művészet alapvető módszerét: a szocialista realizmus módszerét.

A párt nagy munkát végzett a tudósok, az írók, a művészek között, megvilágította előttük a marxista-leninista ideológia lényegét. A párt újból meggyőzően rámutatott arra, hogy a szovjet kultúra igazi virágzásának egyetlen útja a magas fokú eszmeiség, az étellel való kapcsolat, a nép ügyének, a kommunizmus építésének szolgálata. A párt hangsúlyozta, hogy a szovjet szépirodalom és művészet fejlődésében a legfontosabb: a néppel való szoros kapcsolat, az aktív részvétel a párt politikájának megvalósításában, a szocialista valóság hű ábrázolása, a nép nemese törekvésének, nagyszerű erkölcsi tulajdonságainak bemutatása.

A szovjetszervek munkájában a tömegeknek az állam irányításába való bevonása alapján még jobban kibontakozott a szocialista demokrácia. „A szovjetek munkájának megjavításáról és tömegkapcsolataik megerősítéséről” hozott határozatban (1957 január) az SZKP Központi Bizottsága a szovjetek legfontosabb feladatait a következőkben jelölte meg: a helyi szovjetek megszilárdítása, szerepük növelése a gazdasági és kulturális építőmunkában, munkájuk aktivizálása. Az SZKP Központi Bizottsága a szövetségi köztársaságok párt- és szovjetszerveinek azt javasolta, hogy tegyenek gyakorlati intézkedéseket a helyi szovjetek jogainak kiszélesítésére elsősorban a népgazdasági tervezés vonalán, a helyi ipar és a szövetkezeti ipar termelésének és termékeik elosztásának tervezése vonalán, a lakásépítésnek, a kul-

turális és szociális létesítmények építésének és az útépítésnek a szervezésében, az építő- és fűtőanyag-termelés fejlesztésében, a pénzügyi és költségvetési kérdések megoldásában. Fokozódott a szovjetek és a küldöttek aktivitása.

A párt következetesen alkalmazta a szövetségi köztársaságok jogai bővítésének irányvonalát. A köztársaságok hatáskörébe került sok ipar- és közlekedési vállalat, jelentősen bővült költségvetési jogkörük. A szövetségi köztársaságok gazdasági és kulturális fejlesztési javaslatainak megtárgyalására a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának Nemzetiségi Tanácsa Gazdasági Bizottságot alakított. A szövetségi köztársaságok hatáskörébe került a bíróságokkal kapcsolatos törvényhozás, a közigazgatási területi beosztás meghatározása. A Kalmük Autonóm Terület átalakult Kalmük Autonóm Szovjet Szocialista Köztársasággá; a Burját-Mongol Autonóm Köztársaság neve Burját Autonóm Köztársaság lett.

A pártdokumentumok egész sora, elsősorban az SZKP Központi Bizottsága 1957 decemberi plénumának határozatai megindokolták a szakszervezetek szerepének szakadatlan növelését a kommunizmus építésében, munkájuk javításának szükségességét; meghatározták a politikai, a gazdasági, a kulturális és a nevelési feladatok megoldásában való részvételük formáit az új feltételeknek megfelelően; megjelölték a szakszervezeti munka átszervezésének módozatait. A párt leszögezte, hogy a szakszervezeteknek a termelés irányításában nagyobb szerepet kell kapniuk, ezért célszerű, ha a termelési értekezleteket állandóan működő szervekké alakítják át, amelyek a munkások, az alkalmazottak, az igazgatóság, a párt- és Komszomol-szervezetek, a műszaki és tudományos társaságok képviselőiből állnak. Kiszélesítették az üzemi bizottságok és a helyi szakszervezeti bizottságok funkcióit. Feljogosították őket arra, hogy részt vegyenek a vállalatok termelési és pénzügyi terveinek kidolgozásában, a norma- és bérkérdések eldöntésében, hogy ellenőrizzék a munkaügyi törvények betartását. Javasolhatják azoknak a gazdasági vezetőknek a leváltását, akik megsértik a munkaügyi törvényeket és nem teljesítik a kollektív szerződésekben foglalt kötelezettségeket; véleményt nyilváníthatnak a vezető posztokra javasolt jelöltekről: munkást vagy alkalmazottat elbocsátani csak az üzemi és a helyi bizottságok egyetértésével lehet.

A Komszomol munkája jelentősen felélénkült, új tartalommal

telt meg. A Komszomol-szervezetek energikusan harcoltak a párt határozatainak megvalósításáért. A párt segítette a Komszomolt a komszomolisták kezdeményezőképességének fejlesztésében, a szocialista építésben való nagyobb arányú részvétel megszervezésében, a nevelőmunka megjavításában. Újjáélesztették és fejlesztették az első öt éves tervek dicső hagyományait. Az ifjúság becsülettel helytállt a szűzföldeken. Ezért az önfeláldozó hőstettért a Komszomolt Lenin-renddel tüntették ki. Az ifjúság a párt felhívására részt vett villamos erőművek és ipari üzemek építésében az ország keleti és északi vidékein és a Donyc-medencében. 1956 végéig ezekre az új építkezésekre több mint 200 000 fiatal érkezett a Komszomol megbízólevelével. A fiatalok falun is aktívabban vettek részt a mezőgazdasági termelésben.

A lenini Komszomol 1958-ban ünnepelte megalapításának 40 évfordulóját. A négy évtized alatt több mint 67 millió fiatalt vett fel soraiba. 1958 áprilisában tartott XIII. kongresszusa idején a Komszomolnak 18 millió tagja volt. A kongresszus új kezdeményezést indított el, Komszomol-építkezésnek nyilvánított hét kohót, több épülő bányát, kohászati, vegyipari, kőolajipari és gázipari üzemet. A Komszomol-építkezéseket határidő előtt üzembe helyezték. A Komszomol, fejlesztve a fiatalok munkalendületét, a kommunizmus szellemében nevelve őket, a Kommunista Párt körül tömörítette az ifjúságot.

A tömegek munkalendülete, mely együtt járt a szocialista demokrácia kibontakozásával, továbbá a párt-, a szovjet-, a gazdasági, a szakszervezeti és más társadalmi szervezetek tevékenységének javulása biztosította a népgazdasági tervek sikeres teljesítését. 1956-ban és 1957-ben több mint 1600 hatalmas iparvállalatot helyeztek üzembe. Jelentősen nőtt az ipari termelés. Nagy sikereket értek el a mezőgazdasági dolgozók is. 1956-ban több gabonát takarítottak be, mint az előző években bármikor. Ez lehetővé tette, hogy az állam 3300 millió pud kenyérgabonát gyűjtsön be. Növekedett a szovjet emberek jóléte.

Míg a párt a XX. kongresszus határozatainak megvalósításán munkálkodott, és nagy sikereket ért el a népgazdaság fejlesztésében, a nép életszínvonalának emelésében, irányvonalával szembefordult a Központi Bizottság Elnökségében Molotov, Kaganovics, Malenkov és mások csoportja. A csoport tagjai frakciós tevékenységet folytattak, szembeszegültek a pártnak a XX.

kongresszuson jóváhagyott azon irányvonalával, hogy kijavítja a személyi kultusz által okozott hibákat és fogyatékoságokat.

A pártellenes frakciós csoport elleni harc éles volt és elvi jellegű. E harc során az Elnökség több tagja és póttagja, valamint a Központi Bizottság számos tagja – köztük L. I. Brezsnyev, N. Sz. Hruscsov, A. P. Kirilenko, A. N. Koszigin, F. R. Kozlov, O. V. Kuusinen, K. T. Mazurov, A. I. Mikojan, V. P. Mzsavanadze, N. V. Podgornij, D. Sz. Poljanszkij, N. M. Svernyik, M. A. Szuszlov – határozottan fellépett a pártellenes csoport ellen, és erőiesen visszaverte a lenini pártvonal és a Központi Bizottság ellen intézett elkeseredett kirohanásait.

A pártellenes csoport ügyét az SZKP Központi Bizottságának 1957 júniusi plénuma vitatta meg. „A pártellenes csoportról” egyhangúlag hozott határozatában a plénum megállapította, hogy a pártellenes csoport a párt politikai vonalának megváltoztatását, a XX. kongresszuson hozott határozatok végrehajtásának megghiúsítását tűzte ki feladatául. A plénum megállapította, hogy a pártellenes csoport megsértette a párt szervezeti szabályzatát és a X. kongresszusnak „A pártegységről” szóló, Lenin által kidolgozott határozatát. A csoportban részt vevők konzervativizmusukkal hátráltatni próbálták a pártot.

„Mind a bel-, mind pedig a külpolitika kérdéseiben – állapította meg a Központi Bizottság plénumának határozata – szektásak és dogmatikusak, betűragó módon, holt anyagként kezelik a marxizmus-leninizmust. Nem tudják megérteni, hogy a mai viszonyok között az eleven és cselekvő marxizmus-leninizmus, a kommunizmusért folyó harc abban nyilvánul meg, hogy valóra váltjuk a XX. pártkongresszus határozatait, állhatatosan folytatjuk a békés egymás mellett élés és a népek közti barátság politikáját, a szocialista tábor maximális erősítésének politikáját, megjavítjuk az iparvezetést, küzdünk a mezőgazdaság sokoldalú fejlesztéséért, a termékbőségért, a nagyarányú lakásépítésért, a szövetségi köztársaságok jogainak kiterjesztéséért, a nemzeti kultúrák felvirágoztatásáért és a néptömegek kezdeményezésének nagymérvű fejlesztéséért.” (Pravda, 1957. július 4.)

A plénum leszögezte, hogy a pártellenes csoport tevékenysége összeegyeztethetetlen a párt lenini elveivel. A Központi Bizott-

ság plénumán feltárt kétségbevonhatatlan tények súlya alatt a pártellenes csoport tagjai elismerték frakciós, pártellenes tevékenységük káros voltát, s vállalták, hogy alávetik magukat a párt határozatainak.

A plénum V. M. Molotovot, G. M. Malenkovot, L. M. Kaganovicsot kizárta a Központi Bizottságból és a Központi Bizottság Elnökségéből. N. A. Bulganyint, a Szovjetunió minisztertanácsának elnökét, a pártellenes csoportban való részvételért szigorú megrovásban részesítették utolsó figyelmeztetéssel. Bulganyin kötelezte magát, hogy kijavítja durva hibáit és aktívan harcol a párt irányvonalaért, de ígéretét nem tartotta meg, nem bizonyult méltónak arra a bizalomra, melyet iránta mint a Központi Bizottság Elnökségének tagja iránt tanúsítottak. Ezért a Központi Bizottság felmentette az SZKP Központi Bizottságának elnökségi tagsága alól. Felmentették a Szovjetunió minisztertanácsának elnöki tiszte alól is. Szigorú pártbüntetést kaptak a pártellenes csoport többi tagjai is.

A párt egyöntetűen helyeselte a Központi Bizottság júniusi plénumának határozatait.

A párt súlyos fogyatékokat tárt fel a szovjet hadsereg és hajóhad politikai munkájában. Az SZKP Központi Bizottságának 1957 októberi plénuma „A szovjet hadseregben és hajóhadban folyó politikai munka megjavításáról” szóló határozatban elítélte a fegyveres erők vezetésére vonatkozó lenini elvek durva megsértését, amelyet az akkori honvédelmi miniszter, G. K. Zsukov követett el. Kiderült, hogy mint honvédelmi miniszter arra törekedett, hogy korlátozza a pártszervezetek, a politikai szervek és a katonai tanácsok munkáját, megszüntesse a pártnak, a Központi Bizottságnak és a szovjet kormánynak a fegyveres erőket irányító és ellenőrző tevékenységét. A plénum kizárta Zsukovot a párt vezető szerveiből. A Szovjetunió minisztertanácsa felmentette a honvédelmi miniszteri tisztségből, és R. J. Malinovszkijt nevezte ki honvédelmi miniszterré.

A plénum hangsúlyozta, hogy az ország fegyveres erőinek fejlesztésében döntő jelentőségű a párt vezetése, a szovjet hadsereg irányítására kidolgozott lenini elvek és normák tiszteletben tartása. A szovjet hadsereg és hajóhad erejének fő forrása – állapítja meg a plénum határozata –, hogy szervezője, vezetője és nevelője a Kommunista Párt. A fegyveres erők megerősítésében, a parancsnokok egyszemélyi vezetése mellett, fontos szerepe van

a katonai tanácsoknak, a hadsereg és a hajóhad politikai szerveinek és pártszervezeteinek, melyeknek az a hivatásuk, hogy szilárdan és következetesen megvalósítsák a párt politikáját a hadseregben és a hajóhadban.

Az SZKP XX. kongresszusán hozott határozatok végrehajtásában nagy helyet foglaltak el a gazdasági építésben végzett szervező munka kérdései.

Az egyik ilyen természetű intézkedés volt az ipar és az építőipar igazgatásának átszervezése. Ezt a kérdést az SZKP Központi Bizottságának 1957 februári plénuma vitatta meg. Határozat született, hogy az ország fő gazdasági igazgatási körzeteiben meg kell szervezni a népgazdasági tanácsokat. Néhány központi és több szövetségi köztársasági minisztériumot megszüntettek, a hozzájuk tartozó vállalatokat pedig a népgazdasági tanácsok hatáskörébe utalták. Mindez az iparigazgatás iparági elvéről a területi elvre való áttérést jelentette.

Az iparigazgatás átszervezésének voltak bizonyos pozitív vonásai, de egyre inkább kiütköztek fogyatékoságai. Az iparágak irányítása felaprózódott a sok gazdasági körzet között. Megszakadtak a különböző gazdasági körzetek vállalatai között kialakult gazdasági kapcsolatok; párhuzamosság alakult ki a technika fejlesztésében. Az átszervezés kedvezett annak a tendenciának, hogy a helyi érdekeket az országos érdekek fölé helyezték. Az élet, a gyakorlat bebizonyította, hogy a népgazdasági tanácsok tevékenysége nem járt a kívánt eredménnyel.

Figyelmet fordítottak azoknak az iparágaknak a fejlesztésére, amelyek a legnagyobb gazdasági hasznot hozták, ezzel erősítve a szocializmus anyagi-technikai bázisát. Ebben a vonatkozásban elsőrendő fontosságú volt a vegyipar gyors fellendítése, amelyről az SZKP Központi Bizottságának 1958 májusi plénumán volt szó.

Az SZKP XX. kongresszusa után a párt több új intézkedést tett a mezőgazdaság területén.

A párt Központi Bizottságának és a Szovjetunió minisztertanácsának a mezőgazdasági artel-alapszabályáról hozott határozata elősegítette a kolhozparasztok kezdeményezésének és öntevékenységének fejlődését a kolhoztermelés szervezésében és az artel ügyeinek intézésében. A kolhozparasztoknak lehetővé tették, hogy a helyi viszonyoknak megfelelően kiegészítsék és megváltoztassák az alapszabály egyes pontjait, ami előmozdította a

kolhozdemokrácia fejlődését. Fejlődött a kolhozparasztnak kezdeményezése, növekedett érdekeltségük a helyes, gazdaságos és termelékeny gazdálkodásban, a termelés fellendítésében.

A párt figyelembe vette a falun kialakult új helyzetet. A kolhozok megnagyobbodtak, és gazdaságilag megerősödtek. Pénzjövödelmük 1957-ben csaknem háromszor akkora volt, mint 1950-ben, az oszthatatlan alapok pedig ezalatt több mint kétszeresére emelkedtek. Az SZKP Központi Bizottságának 1958 februári plénuma célszerűnek tartotta a gépállomások átszervezését, a gépállomások birtokában levő gépek eladását a kolhozoknak.

Az SZKP Központi Bizottsága által a gépállomások átszervezésére tett javaslatokat a nép megvitatta, majd a Legfelsőbb Tanács 1958 márciusi ülősszaka jóváhagyta. Ezen az ülősszakon N. Sz. Hruscsovot nevezték ki a Szovjetunió minisztertanácsa elnökévé. Hruscsov egyidejőleg megmaradt az SZKP Központi Bizottsága első titkárának tisztében, amelyet 1953 szeptemberétől töltött be. Az élet azonban megmutatta, hogy nem célszerű és nem igazolható, hogy két ilyen fontos tisztséget egy személy töltsön be, mert a hatalom túlságosan egy kézben koncentrálódott, s ennek folytán a kollektivitás elvének megsértése, szubjektívizmus volt tapasztalható több kérdés eldöntésében.

A párt megindította a gépállomások átszervezését. 1958 végéig a kolhozok több mint 80 százaléka 21 milliárd rubel értékben vásárolt traktort és egyéb gépeket. A gépállomásokról körülbelül 137 000 kommunista gépkezelő került a kolhozokba.

A kolhozok termelésének segítésében és technikai ellátásában történt változások az állam és a kolhozok közötti gazdasági kapcsolatok új formáit tették szükségessé. Ezért a Központi Bizottság és a kormány elhatározta, hogy megváltoztatja a mezőgazdasági termékek begyűjtésének rendjét és feltételeit. Megszüntették a begyűjtés sokféle formáját, és áttértek az állami begyűjtés egységes formájára, amely szerint az állam egységes, de az ország övezetei szerint differenciált árakon vásárolja fel a mezőgazdasági temékeket.

A mezőgazdaság fellendítéséért vívott ötéves harc eredményeit az SZKP Központi Bizottságának 1958 decemberi plénuma összegezte. A plénum megállapította, hogy jelentős sikerek születtek a mezőgazdaság fejlesztésében.

Az SZKP Központi Bizottságának plénuma egyszersmind

hangsúlyozta, hogy a sikerek mellett nem szabad szem elől téveszteni sok kolhoz, sőt egész területek elmaradását. A plénum leszögezte, hogy nem szabad megrészegülni a sikerektől, még nagyobb körültekintéssel és fokozott erőfeszítéssel kell küzdeni a mezőgazdaságban elért eredmények megszilárdításáért és fejlesztéséért.

„Nem szabad megengednünk – olvassuk a Központi Bizottság plénumának határozatában –, hogy ezek a sikerek gyengítsék harci akaratunkat, és kisebb energiával küzdjünk a mezőgazdaság továbbfejlesztéséért. Nem szabad elfelejtenünk, hogy még óriási munka vár ránk, hogy amit már elvégeztünk, az még csak a kezdet. Az elért eredményeknek ösztönzésül kell szolgálniuk a mezőgazdasági termelés újabb, még hatalmasabb fellendítésére, hogy a szovjet embereknek bőségesen álljon rendelkezésükre magas tápértékű élelmiszer, az iparnak pedig nyersanyag.”

A Központi Bizottság felszólította a pártszervezeteket, hogy állhatatosan harcoljanak a mezőgazdaság fellendítéséért. Ám a figyelemztetés ellenére, a Hruscsov által hozott meggondolatlan, szubjektivista intézkedések következtében, komoly hibák történtek a mezőgazdaság irányításában, amelyek hátrányosan hatottak fejlődésére.

A párt, Lenin útmutatását követve, nagy figyelmet szentelt a tudomány és a technika fejlesztésének, eredményei alkalmazásának. 1958-ban a Szovjetunióban körülbelül 3200 tudományos intézet működött, több mint 280 000 tudományos munkatárs dolgozott, köztük több mint 100 000 a tudományok doktora és kandidátusa. A párt a legfontosabb tudományos és technikai problémák megoldására, a tudomány és a termelés kapcsolatának megszilárdítására összpontosította a tudósok figyelmét, növelte a tudomány szerepét a szocialista építés feladatainak megoldásában. A szovjet tudomány fejlesztésében vezető szerepet tölt be a Szovjetunió Tudományos Akadémiája. A szovjet tudósok több nagy felfedezést tettek az elektronika, a telemechanika, a félvezetők fizikája és az ismeretek sok más területén. Megalkották a léglökéses repülőgépeket és az interkontinentális rakétákat. A Szovjetunió tudományos-műszaki haladásának csúcspontja volt a Föld első mesterséges holdjának felbocsátása 1957.

október 4-én. A szocializmus országa kezdte meg a világűr tanulmányozását és meghódítását.

A párt és a szovjet állam minden módon ösztönzi a tudósokat és a műszaki szakembereket. A tudomány, a technika, a mezőgazdaság, az orvostudomány, a társadalomtudományok területén elért kiváló eredmények elismerésére már 1925-ben megalapították a Lenin-díjat. 1935-ben ennek a díjnak az odaítélése megszűnt. 1956-ban az SZKP Központi Bizottsága és a Szovjetunió minisztertanácsa visszaállította a Lenin-díjat a tudomány, a technika, az irodalom és a művészet legkiemelkedőbb alkotásainak elismerésére. 1957 óta minden évben Lenin születésnapján ítélik oda. A Lenin-díjasokat az egész ország becsüli.

A műszaki haladás közvetítője a feltalálók, az ésszerűsítők és az újítók hatalmas hadserege. A pártszervezetek általánosították és elterjesztették ezeknek az embereknek a tapasztalatait. 1956 októberében megtartották az ésszerűsítők, feltalálók és újítók országos tanácskozását, amelyen a párt és a kormány vezetői is részt vettek.

Végrehajtották az SZKP XX. kongresszusán a dolgozók jólétének növelésével kapcsolatban hozott határozatokat. A párt és a kormány kidolgozta a lakásépítés távlati tervét, amely a lakáshiány megszüntetését tűzte célul. Az állami nyugdíjakról 1956 júliusában hozott törvény alapján 18 millió ember kapott nyugdíjat; a nyugdíjasok egyes csoportjainak nyugdíját duplájára vagy még nagyobb mértékben emelték. A munkások és alkalmazottak szombati és ünnep előtti munkaidejét két órával csökkentették; a serdülők részére hatórás munkanapot állapítottak meg. Növelték a nők terhességi és szülési szabadságát. 1956-ban megkezdődött a munkások és alkalmazottak átállása a hat- és hétórás munkanapra. Megszüntették a tandíjat a középiskolák felső osztályaiban, a szakközépiskolákban és a felsőoktatási intézményekben.

Ebben az időszakban a kulturális építés területén a párt és a szovjet kormány fontos intézkedése volt, hogy 1958-ban bevezették a *kötelező nyolcosztályos oktatást*. Ez kiemelkedő vívmánya a szocializmusnak, a pártnak és a szovjet népnek.

1957 novemberében a szovjet nép, a világ dolgozói és az egész haladó emberiség megünnepelte a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 40. évfordulóját. A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának ünnepi ülésén a küldöttekkel és a szovjet közélet képviselőivel.

selőivel együtt részt vettek külföldi vendégek is: valamennyi szocialista ország párt- és kormányküldöttségei, 64 testvéri kommunista és munkáspárt képviselői, különféle államok társadalmi, kulturális és tudományos szervezeteinek számos delegációja, a legnagyobb nemzetközi szakszervezetek, ifjúsági és nőszervezetek képviselői.

Az ünnepi ülésen összegezték a társadalmi, gazdasági és kulturális átalakulások eredményeit, melyek ékesen bizonyítják a szocializmus vitathatatlan fölényét a kapitalizmussal szemben. A szovjetunióbeli szocialista építés negyvenéves tapasztalatai bebizonyították, hogy a szocializmus útja az egyetlen helyes út az egész emberiség számára.

A Szovjetunió harcának eredményei az egész világ elé tárták a szocializmus győzelmeinek fenséges képét.

Az ötvenes években nagyot fejlődött a gazdaság és a kultúra, a szocialista társadalom, megszilárdult anyagi-technikai bázisa. Lenyűgöző változások történtek az iparban. 1946–1958 között felépítettek, helyreállítottak és üzembe helyeztek 12 100 nagy iparvállalatot. A szocialista ipar termelési alapjai 1958-ban – 1937-hez viszonyítva – több mint négyszeresére nőttek, a bruttó termelés pedig ötszörösére emelkedett. Ez azt jelentette, hogy a Szovjetunióban a háború utáni években újabb négy olyan termelési kapacitást hoztak létre, mint amilyenrel az ország akkor rendelkezett, amikor lényegében felépült a szocializmus. Ipari termelés tekintetében a Szovjetunió – az Egyesült Államok mögött – a második helyre került. A Szovjetunió előtt újabb lehetőségek nyíltak a fő gazdasági feladat megoldásában

Jelentős eredményeket ért el a szocialista mezőgazdaság. Teljesen kiküszöbölték azt a kárt, amelyet a háború okozott a mezőgazdaságnak. A háború utáni időszakot az jellemezte, hogy összevonták a kolhozokat, sok új szovhozot szerveztek, ezek szervezetileg és gazdaságilag megerősödtek, ellátták őket modern gépekkel. 1958-ban az országban 69 000 kolhoz és 6000 szovhoz működött. A kolhozok vetésterülete 131,4 millió hektár, a szovhozoké több mint 52 millió hektár volt. A kolhozok felét, a szovhozokat pedig szinte teljesen villamosították. Megújult a mezőgazdaság gépparkja. A legfontosabb mezőgazdasági munkákat teljesen gépesítették. Most az volt a feladat, hogy helyes irányba tereljék a sokágú szocialista mezőgazdaságot, növeljék termelékenységét és produktivitását.

A szocializmus megszilárdulásával függ össze a kulturális forradalom új szakasza. A kötelező nyolcosztályos oktatás bevezetése, az iskolák, technikumok, felsőoktatási intézmények és tudományos kutatóintézetek hálózatának bővítése jelentősen emelte a Szovjetunió lakosságának általános műveltségi színvonalát, a dolgozók kulturális és műszaki színvonalát, magasabb szintre emelte a szovjet tudományt. 1958-ban a Szovjetunió lakosságának 98,5 százaléka tudott írni-olvasni, szemben az 1939. évi 89,1 százalékkal. Nagy sikerek születtek a tudomány fejlesztésében, a tudományos-műszaki haladásban.

Lényeges változások történtek a szovjet társadalom szerkezetében. 1958-ban a munkásosztály zömmel olyan emberekből állt, akik már az Októberi Forradalom után kezdtek el dolgozni, soha nem zsákmányolták ki őket, nem ismerték a munkanélküliséget. A szocialista állami nagyüzemek sokezres dolgozó kollektívákat forrasztottak egybe, nevelték az új típusú, a szocializmushoz hű, öntudatos és művelt munkásokat.

A parasztság szorosan összekötötte sorsát a kolhozokkal. A parasztok idősebb nemzedéke rég elfelejtette a primitív technikájú egyéni kisparaszti gazdaságot, az az új nemzedék pedig, amely már a kolhozok megalakítása után kezdett el dolgozni, el sem tud képzelni más életformát, mint amilyen a kolhozokban és szovhozokban van. A kolhoz a kommunizmus igazi iskolája lett a parasztok számára.

Számszerűen megnőtt, nagyot fejlődött és a szocialista rendszer megszilárdításáért vívott harcban megedződött a szovjet értelmiség. 1958-ban 8 millió szakember dolgozott a szovjet nép-gazdaságban, négyszer annyi, mint 1937-ben. Az értelmiség méltóképpen hozzájárult a szocialista gazdaság, a tudomány és a kultúra fejlesztéséhez.

A munkásoknak, a parasztoknak, a szovjet értelmiségnek a szocialista rend megszilárdításáért, a szocialista társadalom anyagi és szellemi értékeinek gyarapításáért végzett munkáját a Kommunista Párt vezette és irányította.

5. A kommunista és munkáspártok szolidaritásának megszilárdítása

A szocializmus építésének befejező szakaszában az SZKP Központi Bizottsága nagy figyelmet szentelt a kommunista és munkáspártok szolidaritása megszilárdításának. Bővültek az SZKP kétoldalú kapcsolatai a külföldi testvérpártokkal. Az SZKP képviselői egyre gyakrabban találkoztak a testvérpártok vezetőivel, konzultáltak velük a feleket kölcsönösen érdeklő kérdésekben. A testvérpártok vezetőségének meghívására az SZKP küldöttségei vendégként részt vettek a testvérpártok kongresszusain. A Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodája, amely a második világháború után alakult és több párt tevékenységét koordinálta, már nem felelt meg a kommunista mozgalom igényeinek. 1956 áprilisában a részt vevő pártok elhatározták, hogy beszüntetik az Iroda működését. Tovább keresték a kommunista és munkáspártok együttműködésének, a kommunista mozgalom tömörítésének új formáit.

A munka megváltozott feltételei, a kommunista mozgalom bonyolult, felelősségteljes feladatai szükségessé tették a kommunista és munkáspártok nemzetközi értekezletét. A testvérpártoknak a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 40. évfordulójának ünnepén részt vevő küldöttségei elhatározták, hogy – kihasználva moszkvai tartózkodásukat – találkoznak és megvitatnak több alapvető kérdést. A kommunista mozgalom ekkor hatalmas erőt képviselt, több mint 33 millió kommunistát foglalt magában.

1957. november 14-e és 16-a között folyt le a szocialista országok kommunista és munkáspártjainak értekezlete, november 16-a és 19-e között pedig 64 ország kommunista és munkáspártjainak értekezlete.

A nemzetközi helyzet és a nemzetközi kommunista mozgalom időszerű kérdéseivel kapcsolatos vélemények kicserélése után az értekezlet résztvevői nyilatkozatot fogadtak el. A nyilatkozat támogatta az SZKP XX. kongresszusának a nemzetközi fejlődés legfontosabb elvi kérdéseire vonatkozó következtetéseit és tételeit. Elméletileg általánosította a szocializmusért és a békéért folyó harc óriási tapasztalatait, s ezzel jelentősen hozzájárult a marxizmus-leninizmus alkotó fejlesztéséhez.

A kommunisták nemzetközi fóruma hangsúlyozta, hogy ko-

runk fő tartalma a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet. A nyilatkozat marxista alapon elemezte a nemzetközi helyzetet, azokat a gyökeres változásokat, amelyek a nemzetközi szintén az erők csoportosulásában legutóbb végbementek. Hangsúlyozta, hogy a két rendszer békés egymás mellett élésének lenni elve biztos alapja a békéért és a népek biztonságáért vívott harcnak. Amíg fennáll az imperializmus, megmarad az agresszív háború talaja. A béke ügyét azonban korunk hatalmas erői védik, melyek képesek elhárítani a háborút. A kommunisták legfontosabb nemzetközi feladata: harcolni a békéért, az imperialisták világháborús készülődései ellen.

A nyilatkozat megerősítette a kommunista és munkáspártok nézeteinek egységét a szocialista forradalom és a szocialista építés sarkalatos kérdéseit illetően. Rámutatott arra, hogy a szocializmus építésének formái és módszerei az egyes országok konkrét történelmi feltételeinek sajátosságaiból kifolyólag mások és mások. Vannak azonban olyan közös vonások és törvényszerűségek, amelyek a szocializmusért folyó harc alapját alkotják. Ilyen közös vonások és törvényszerűségek: az a tény, hogy a dolgozó tömegeket a munkásosztály vezeti a proletárforradalom bármely formában történő végrehajtása és a proletárdiktatúra bármely formában történő megteremtése során, a munkásosztály magva pedig a marxista-leninista párt; a munkásosztály szövetsége a parasztság zömével és a többi dolgozó réteggel; a tőkéstulajdon felszámolása és a termelési eszközök társadalmi tulajdonának megteremtése; a mezőgazdaság fokozatos szocialista átalakítása; a népgazdaság tervszerű fejlesztése, amely a szocializmus és a kommunizmus felépítésére, a dolgozók életszínterének emelésére irányul; a szocialista forradalom megvalósítása az ideológia és a kultúra területén, valamint a szocializmus ügyéhez hű, nagyszámú értelmiség kialakítása; a nemzeti elnyomás felszámolása és a népek közti egyenjogúság és testvéri barátság megteremtése; a szocializmus vívmányainak védelme a külső és belső ellenség támadásai ellen; az egyes országok munkásosztályának szolidaritása a többi ország munkásosztályával, a proletár internacionalizmus. Ezek a fő vonások és törvényszerűségek a szocializmus útján haladó valamennyi ország fejlődésében megvannak, s a kommunizmusnak ezeket az alapelveit az egyes országok történelmi feltételeinek és nemzeti sajátosságainak megfelelően kell alkalmazni.

Az értekezlet megsemmisítő csapást mért az opportunistákra. A nyilatkozat leszögezte, hogy erélyesen le kell küzdeni a kommunista és munkáspártok soraiban a revizionizmust és a dogmatizmust, s hangsúlyozta, hogy a jelenlegi viszonyok között a fő veszély a revizionizmus, a munkásosztály forradalmi erejét bénító és a kapitalizmus fenntartására, illetve helyreállítására irányuló burzsoá ideológia megnyilvánulása. Egyszersmind leszögezte, hogy a dogmatizmus és a szektarianizmus is fő veszély lehet az egyes pártok fejlődésének különböző szakaszaiban.

A kommunista és munkáspártok előtt – állapítja meg a nyilatkozat – nagy, történelmi feladatok állnak. Megoldásukhoz szükség van a szocialista világrendszer országainak, az egész munkásosztálynak az összefogására, a munkás-paraszt szövetség erősítésére, a világ dolgozóinak, összes békeszerető erőinek tömörítésére.

A kommunista és munkáspártok értekezlete békekiáltványt intézett a világ munkásaihoz és parasztjaihoz, férfiainhoz és asszonyaihoz, minden jóakarató emberéhez, és felhívta őket a békeharc fokozására.

„A békét – hangoztatta a békekiáltvány – csak azzal a feláldozással lehet megőrizni, ha mindazok, akiknek kedves a béke, egyesítik erőfeszítéseiket, nagyobb éberséget tanúsítanak a háborús uszítók mesterkedéseivel szemben, mélyen átérzik, hogy szent kötelességük fokozni a harcot a békéért, amelyet veszély fenyeget.”

Az, hogy az értekezlet résztvevői egyhangúlag elfogadták a nyilatkozatot és a békekiáltványt, a nemzetközi kommunista mozgalom nagy ideológiai és politikai győzelme volt. Ennek a teljes egyetértésnek annál nagyobb volt a jelentősége, mert a nemzetközi reakció mindent elkövetett, hogy szakadást idézzon elő a kommunista mozgalomban. A novemberi értekezletek az egész világ előtt leleplezték a reakció terveit.

A világ valamennyi kommunista és munkáspártja támogatta és jóváhagyta az értekezleteken kidolgozott program jellegű dokumentumokat: a nyilatkozatot és a békekiáltványt. Csak a Jugoszláv Kommunista Szövetségének küldöttsége nem vett részt a szocialista országok kommunista és munkáspártjainak képviselői által tartott értekezlet munkájában, s nem írta alá az ér-

tekezleten elfogadott nyilatkozatot. Ez azt mutatta, hogy a JKSZ vezetőinek nézetei eltértek a nemzetközi kommunista mozgalom általános irányvonalától. Ezt bizonyította az a program is, amelyet a Jugoszláv Kommunisták Szövetsége VII. kongresszusán fogadott el.

A novemberi értekezlet, az ott elfogadott dokumentumok megszilárdították a kommunista és munkáspártoknak a marxizmus-leninizmus ideológiai alapján nyugvó egységét és szoros együttműködését. Az értekezlet újabb távlatokat nyitott a nemzetközi kommunista mozgalom fejlődésében, a szocialista tábor hatalmas erőinek további növelésében, a népeknek a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért vívott harcában.

Rövid összefoglalás

Az 1952 és 1958 közötti időszakban a párt több fontos társadalmi és gazdasági intézkedést valósított meg. Vezetésével a szovjet nép pozitív eredményeket ért el az ipar és a mezőgazdaság fejlesztésében. Emelkedett a dolgozók életszínvonala. Nagy sikerek születtek a kultúra, a tudomány és a technika fejlesztésében. Ennek egyik ékes bizonyítéka a Föld mesterséges holdjainak és a naprendszer mesterséges bolygóinak felbocsátása, ami új korszakot nyitott az egyetemes tudomány és a technika fejlődésében.

Tovább fejlődött a szocialista demokrácia; nagyobb mértékben vesznek részt a dolgozók az államügyek intézésében. Növekedett a szovjetek, a szakszervezetek és más társadalmi szervezetek szerepe a gazdasági és a társadalmi építésben.

Ennek az időszaknak legfontosabb történelmi eseménye a párt XX. kongresszusa volt, melynek határozatai óriási hatást gyakoroltak a párt életére, a szovjet szocialista társadalom fejlődésére, a nemzetközi kommunista mozgalomra.

Az SZKP tudományosan általánosította mind a Szovjetunió belső életének gyakorlatát, mind a világban tapasztalható legújabb társadalmi jelenségeket, s ez lehetővé tette, hogy számos új tételt állítson fel a kommunizmus építésével és a világfejlődés sarkalatos problémáival kapcsolatban.

A párt megbírálta Sztálin személyének kultuszát, s megindí-

totta a harcot a személyi kultusz következményeinek felszámolásáért. Sokat tett azért, hogy átszervezze a pártmunkát a demokratikus centralizmus következetes érvényesítése alapján, a kollektív vezetésnek, a bírálótnak, az önbírálatnak és a pártélet más lenini elveinek és normáinak érvényesítése alapján. Ennek eredményeként megerősödtek a párt tömegkapcsolatai, növekedett vezető és irányító szerepe a szovjet államban.

Az SZKP értékes segítséggel járult hozzá a szocialista országok baráti közösségének erősítéséhez és fejlesztéséhez a marxizmus-leninizmus, a proletár nemzetköziség elvének alapján. A testvérpártokkal együtt fejlesztette a szocialista államok nemzetközi kapcsolatainak, gazdasági, politikai és kulturális együttműködésének, kölcsönös segítésének elveit.

A párt jelentősen fokozta a szovjet állam külpolitikájának aktivitását. A békéért és a népek biztonságaért vívott harcával a párt és a szovjet állam nagyszerű külpolitikai eredményeket ért el, megerősítette a Szovjetunió nemzetközi kapcsolatait. Sikerült kioltani a háborús tűzfészkeket, amelyeket az imperialisták felszítottak, és megvédeni a békét. A világ népei meggyőződtek róla, hogy ha aktívan harcolnak a békéért, megakadályozhatják az új világháború kitörését. A Szovjetunió rendíthetetlen békeharca hozzájárult nemzetközi tekintélyének és befolyásának növekedéséhez.

A PÁRT HARCA A SZOCIALISTA TÁRSADALOM TÖKÉLETESÍTÉSÉÉRT ÉS A KOMMUNIZMUSBA VALÓ FOKOZATOS ÁTMENET A SZOCIALISTA VILÁGRENDSZER FEJLŐDÉSE (1959–1970)

1. *A két társadalmi rendszer harca a nemzetközi porondon. Az SZKP és a szovjet állam külpolitikája*

Az 1959–1970 közötti években a szocializmus pozícióinak további megszilárdulása és az imperializmus pozícióinak gyengülése jellemezte a nemzetközi helyzetet. A Szovjetunióban kibontakozott a kommunizmus építése. A népi demokratikus országok többsége belépett a szocialista termelési viszonyok megszilárdításának szakaszába. Kuba a népi forradalom eredményeként kivált a kapitalizmus rendszeréből, és a szocialista fejlődési útra lépett. A szocializmus fontos győzelmeket aratott a két világrendszer versenyében. A világ ipari termelésében a szocializmus hányada az 1955. évi 27 százalékról 1969-ben 39 százalékra emelkedett.

A hatvanas években megváltoztak az erőviszonyok a kapitalista világban. Csökkent az Egyesült Államok hányada a kapitalista világrendszer gazdaságában, gyengült politikai befolyása. Ugyanakkor gyors ütemben fejlődött a Német Szövetségi Köztársaság és Japán gazdasága. Jelentős gazdasági sikereket ért el Franciaország. Az NSZK igényt tartott az Egyesült Államok fő szövetségesének szerepére, megpróbált hozzáférni a nukleáris fegyverekhez. Franciaország elutasította az Egyesült Államoknak azt az igényét, hogy vezető szerepet töltsön be Nyugat-Európában, és tiltakozott az ellen, hogy beavatkozik más államok belügyeibe. Gyengült a NATO és az Egyesült Államok által létrehozott más agresszív tömbök ereje. Az imperialisták közötti ellentétek sokkal élesebbek lettek, mint amilyenek a háborút követő első években voltak.

A munkásosztály heves osztályharca megingatta az imperia-

lizmus pozícióit. A munkásoknak a monopoltőke uralma ellen, a demokratikus szabadságjogok megvédéséért kibontakozott mozgalma tömegsztrájkokban és politikai akciókban jutott kifejezésre. Még azokban az országokban is erősödött a munkásosztály harca, ahol fennmaradt a fasiszta diktatúra, így Spanyolországban és Portugáliában.

Olaszországon, Franciaországon és több latin-amerikai országon a parasztmegmozdulások hulláma söpört végig. Egyes latin-amerikai országokban – a Dominikai Köztársaságban, Kolumbiában, Venezuelában, Guatemalában, Peruban – az amerikai monopóliumok túlsúlya, az Egyesült Államok által támogatott reakciós rendszerek elleni népharag nyílt, fegyveres harcba csapott át. Az imperializmus fellegvárában – az Amerikai Egyesült Államokban – növekedett a néger lakosság felháborodása a politikai jogfosztottság, a megalázottság és a nyomor miatt. Az Egyesült Államok városaiban a négerek és a fiatalok fegyveresen összecsaptak a rendőrökkel és a katonasággal. Minden tőkésországban a kommunista pártok haladtak a forradalmi tömegek harcának élvonalában.

A szocializmus világrendszerének hatására és a népi felszabadító mozgalom erőteljes csapásai alatt összeomlott az imperializmus gyarmati rendszere. Ázsia után Afrika népei mértek csapást az imperializmusra. Az afrikai földrész 36 országa vált függetlenné. Számos államban kinyilvánították a hatalmon levő nemzeti demokratikus pártok és kormányok, hogy nem kapitalista úton, a szocializmus felé akarják irányítani országuk fejlődését.

A kolonializmus elleni harcot azonban nem lehet befejezettnek tekinteni. A gyarmatosítók még mindig elnyomás alatt tartják Afrika déli részének népeit; Ázsiában is vannak gyarmati területeik, valamint katonai támaszpontjaik. Ázsia, Afrika és Latin-Amerika jelentős részében megőrizték gazdasági pozícióikat, s a neokolonializmus különböző formáival továbbra is megpróbálják behálózni e kontinensek népeit.

Az SZKP és a szovjet állam a nemzetközi küzdőtéren tovább folytatta a marxizmus-leninizmus elveire alapozott politikáját. Ennek a politikának az volt a célja, hogy megteremtse a legkedvezőbb külső feltételeket a kommunizmusnak a Szovjetunióban és a szocializmusnak a többi szocialista országban történő sikeres építéséhez, a szocialista világrendszer fejlődéséhez és

megszilárdulásához. Az SZKP és a szovjet kormány mindent megtett a szocialista államok szolidaritásának erősítéséért, arra törekedett, hogy velük összehangolt külpolitikai tevékenységet fejtsen ki. Az SZKP Központi Bizottsága a világpolitika minden nagy horderejű kérdéséről konzultált a szocialista államok kommunista pártjainak vezetőségeivel.

Az Egyesült Államok vezette imperialista államok külpolitikai tevékenysége – ugyanúgy, mint korábban is – a Szovjetunió, a többi szocialista ország, a világszerte kibontakozó felszabadító mozgalom ellen irányult. Az SZKP elsőrendű fontosságú kérdés-ként kezelte a Szovjetunió, az egész szocialista tábor védelmi erejének növelését.

A Szovjetunió tevékenyen részt vesz a Varsói Szerződés tag-államainak fejlődő együttműködésében, és jelentős mértékben elősegíti ezt az együttműködést. Pontosan teljesíti az európai és az ázsiai szocialista államokkal kötött barátsági és kölcsönös segítségnyújtási szerződésekben vállalt kötelezettségeit. A Szovjetunió erejének és védelmi képességének növekedése, valamint a szocialista országok együttműködése volt a legfontosabb gátló tényező az imperialista államok agressziójával szemben.

Európában elsősorban a nyugatnémet imperializmus veszélyeztette a békét, amely be akarta kebelezni az NDK-t, Lengyelország, Csehszlovákia és több más ország területe ellen tört. A nyugatnémet hadsereg (a Bundeswehr) a legnagyobb katonai erővé vált Nyugat-Európában.

A szovjet állam más szocialista országokkal együtt az európai béke megszilárdítása érdekében erőfeszítéseket tett a német kérdés békés rendezésére. A német békeszerződés megkötése felszámolná a második világháború maradványait. A békeszerződés mindmáig nem jött létre, de részleges megállapodások születtek.

Az Egyesült Államok, az NSZK és szövetségeseik vezető körei 1961 nyarán kiélezték az európai helyzetet. Az agresszív NATO-tömb nyíltan háborúval kezdte fenyegetni a Szovjetuniót. A fenyegetéseket katonai készülődés és a Nyugat-Berlin területéről kiindult felforgató tevékenység erőteljes fokozódása kísérte. A Szovjetunió a Varsói Szerződés valamennyi résztvevőjének támogatásával határozott intézkedéseket tett védelmi képességének növelésére: felfüggesztette a fegyveres erők létszámának 1961-re tervezett csökkentését, felemelte a védelmi

kiadásokat. A Német Demokratikus Köztársaság a Varsói Szerződés tagállamaival folytatott konzultációk után Nyugat-Berlin határán, amely addig nyitva állt, bevezette a szabályszerű határellenőrzést, vagyis azt a rendszert, amely az államhatároknál mindenütt megvan. Az NDK által tett törvényes óvintézkedésekre ingerültséggel és képmutató felháborodással reagáltak a nyugati hatalmak, amelyek kiprovokálták az NDK elleni felforgató cselekményeket. A Szovjetunió kijelentette, hogy megvédi az NDK-t, bármilyen támadás érje is határait. A Szovjetunió 1964-ben barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződést kötött az NDK-val. Az NDK elleni támadás esetén, szögezi le a szerződés, a Szovjetunió haladéktalanul a Német Demokratikus Köztársaság segítségére siet. 1965-ben barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződést írtak alá Lengyelországgal. Ez a szerződés lépett az 1945-ös szovjet-lengyel szerződés helyébe.

A Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testületének 1966 júliusi bukaresti tanácskozása nyilatkozatot adott ki az európai béke és biztonság megszilárdításáról. A nyilatkozat megállapítja, hogy a béke érdekében le kell mondani arról a tervről, hogy létrehozzák a NATO multilaterális nukleáris erőit, és Nyugat-Németországot atomfegyverhez juttatják; leszögezi továbbá, hogy a jelenlegi európai határok, beleértve Csehszlovákia, Lengyelország és az NDK határait, sérthetetlenek. A Varsói Szerződés tagállamai ismételten kifejezésre juttatták, hogy visszavernek minden ellenük elkövetett agressziót. A nyilatkozat felszólítja valamennyi európai államot, hogy törekedjenek az európai feszültség enyhítésére, a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésének elvei alapján alakítsanak ki jószomszédi kapcsolatokat, szüntessék meg a katonai tömböket és az idegen katonai támaszpontokat, teremtsék meg az európai kollektív biztonsági rendszert. A tanácskozás résztvevői javasolták, hogy az európai biztonság kérdéseinek megtárgyalására és az európai együttműködés megteremtésére hívják össze az európai államok értekezletét.

1967 áprilisában Karlovy Varyban (Csehszlovákia) összeült az európai kommunista és munkáspártok konferenciája, amelyen az európai szocialista és kapitalista országok kommunista és munkáspártjainak 24 küldöttsége vett részt. A konferencia nyilatkozatában javasolta az európai kollektív biztonsági rendszer

megteremtését a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésének elvei alapján. Felhívta a nyugati országokat, hogy kössenek megállapodást az erőszakról való lemondásról és az egymás belügyeibe való be nem avatkozásról, normalizálják kapcsolataikat az NDK-val, kössenek szerződést a nukleáris fegyverek elterjedésének megakadályozásáról. A konferencia támogatta azokat a javaslatokat, hogy hívják össze az európai államok tanácskozását, ismerjék el, hogy a háború után kialakult európai határok sérthetetlenek, ismerjék el a két szuverén és egyenjogú német állam létezését, ne engedjék, hogy az NSZK bármilyen formában atomfegyverhez jusson.

Az SZKP és a szovjet kormány feszült figyelemmel követte az események alakulását Európában. 1967-ben a szovjet kormány két alkalommal – januárban és decemberben – felhívta az NSZK, valamint az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország figyelmét arra, hogy Nyugat-Németországban aktivizálódnak a militarista és a revansista erők, erősödik a neonácizmus. Az NSZK vezető körei azonban nem vették figyelembe ezeket a figyelmeztetéseket.

A Szovjetunió és a Varsói Szerződés többi tagállama további intézkedéseket tett a szocialista országok biztonsága érdekében. 1967-ben megújították a Szovjetunió és a Bolgár Népköztársaság, a Szovjetunió és a Magyar Népköztársaság barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződését. Nem sokkal előbb, 1966-ban újították meg a szerződést a Mongol Népköztársasággal, később pedig Romániával és Csehszlovákiával.

A Szovjetuniónak más földrészekén is harcolnia kellett az imperialista agresszió ellen. Az amerikai agresszorok nem hagytak fel a Kuba elleni provokációkkal. 1961 tavaszán megszervezték a kubai ellenforradalmárok betörését a szabadság szigetére. Kuba népe teljes egységben vívmányainak védelmére kelt. A Szovjetunió és a többi szocialista ország segítségére támaszkodva, rövid idő alatt szétzúzta az ellenforradalmi bandákat. Az Egyesült Államok 1962 nyarán és őszén újabb támadást készített elő Kuba ellen. Ez alkalommal nemcsak a kubai emigránsok osztagait akarta felhasználni, hanem saját fegyveres erőit is. Feszült politikai helyzet alakult ki. Az Egyesült Államok fegyveres erőit készségbe helyezték.

A szovjet kormány is készségbe helyezte fegyveres erőit, s a Varsói Szerződés más tagállamai is mozgósítási intézkedése-

ket léptettek életbe. Az Egyesült Államok kormánya ekkor lemondott a tervezett agresszióról. Kuba hős népe a Szovjetunió és a többi szocialista ország támogatásával meg tudta védeni magát. A Szovjetunió gazdasági segítsége lehetővé tette számára, hogy sikeresen szembeszálljon a gazdasági blokáddal, a kubai exportáruk bojkottjával és az amerikai imperialisták más megterkedéseivel.

Az Egyesült Államok imperialistái az ázsiai szocialista országokat sem hagyták békén. Az Egyesült Államok katonai repülőgépei és hadihajói rendszeresen megsértették a Kínai Népköztársaság légiterét és felségvizeit. Az amerikai csapatokat nem vonták ki Dél-Koreából. Japánban és Tajvanon folytatódott a szocialista országok elleni harcra szánt légi és haditengerészeti támaszpontok megerősítése.

A Szovjetunió minden tőle telhetőt elkövetett az ázsiai szocialista országok biztonságának megvédése érdekében. A szovjet kormány képviselői az Egyesült Nemzetek Szervezetében állhatatosan törekedtek a Kínai Népköztársaság törvényes ENSZ-jogainak helyreállítására, amit az Egyesült Államok és partnerei makacsul megakadályoztak. A szovjet kormány támogatja a Kínai Népköztársaság Tajvanhoz való jogát és a Koreai Népi Demokratikus Köztársaságnak az ország egyesítésére irányuló törekvését. A Szovjetunió 1961-ben barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződést kötött a Koreai Népi Demokratikus Köztársasággal.

Az amerikai imperializmus Vietnamban veszélyezteteti legsúlyosabban a békét és az ázsiai népek függetlenségét. Az Egyesült Államok megghiúsította Vietnamban az 1954. évi genfi egyezmények által tervbe vett egyesítést; népellenes bábrendszerrel hozott létre Dél-Vietnamban. Az Egyesült Államok – nemzetközi kötelezettségeit lábbal tiporva – csapatokkal és fegyverekkel árasztotta el Dél-Vietnamot. Amikor Dél-Vietnamban nagyszabású népmozgalom bontakozott ki azért, hogy az ország felszabaduljon az amerikai imperializmus és csatlósai uralma alól, az Egyesült Államok fegyveres intervencióba kezdett, amelynek során a legbarbárabb eszközöket használja, így a napalmot, a betiltott vegyi fegyvert. Az Egyesült Államok 1965-ben a Vietnami Demokratikus Köztársaság területére is kiterjesztette a harci cselekményeket, pusztító bombatámadásokat intézett a VDK ellen.

Az SZKP, a szovjet kormány és az egész szovjet nép támogatja a vietnami népnek azt a követelését, hogy szüntessék meg a VDK elleni kalóztámadásokat, vonják ki az amerikai csapatokat Dél-Vietnamból és tegyék lehetővé a vietnami népnek, hogy minden külső beavatkozás nélkül, saját maga döntsön sorsáról. A Szovjetunió hatékony segítséget nyújtott a vietnami népnek, jelentős mennyiségű fegyvert és hadianyagot szállított Vietnamnak az amerikai agresszió visszaveréséhez. 1965-ben Moszkvában megnyílt a Dél-vietnami Nemzeti Felszabadítási Front állandó képviselője.

1966 nyarán az Egyesült Államok, kiterjesztve a vietnami agressziót, bombázni kezdte Hanoit, a VDK fővárosát. Az egész világot nyugtalansággal töltötte el az amerikai szoldateszkának ez a bűnös akciója. A Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testületének 1966 júliusi bukaresti ülése elítélte az Egyesült Államok uralkodó köreinek bűnös akcióit, és határozottan kijelentette, hogy a szocialista országok egyre nagyobb mértékben fogják segíteni – védelmi eszközökkel is – a Vietnami Demokratikus Köztársaságot, hogy visszaverje az agressziót. A világközvélemény egyre állhatatosabban követelte, hogy szüntessék meg a VDK bombázását, vonják ki az intervenciók csapatokat Dél-Vietnamból, tegyék lehetővé a vietnami népnek, hogy maga döntsön a sorsáról.

A Szovjetunió és más szocialista országok növelték a Vietnami Demokratikus Köztársaságnak nyújtott segítséget. A Szovjetunió növelte a haditechnika, az ország védelmének és népgazdaságának erősítéséhez szükséges gépi berendezések és anyagok szállítását. A VDK a szocialista országok segítségével fokozta védelmi erejét; megerősödtek a Dél-vietnami Nemzeti Felszabadítási Front fegyveres erői. Az amerikai légierő egyre több gépet veszített a VDK felett, a népi fegyveres erők csapásokat mértek az intervenciók és a bábkormány bázisaira és csapataira. Emiatt az Egyesült Államok kormánya kénytelen volt felvenni a kapcsolatot a VDK kormányával, majd négyoldalú tárgyalásokat kezdeni a VDK és a Dél-vietnami Nemzeti Felszabadítási Front részvételével.

1967 nyarán súlyos veszélybe sodorták a világbékét Izrael uralkodó körei, amelyek agressziót követtek el az Egyesült Arab Köztársaság, Szíria és Jordánia ellen. Az amerikai, az angol és a nyugatnémet imperialisták által támogatott izraeli agresszorok

elfoglalták az említett államok jelentős területeit. A többi arab ország az agresszió áldozatainak segítségére sietett. Izrael figyelmen kívül hagyta az ENSZ Biztonsági Tanácsának azt a követelését, hogy vessen véget az agressciónak. A Közel-Keleten veszélyes háborús tűzfészek alakult ki.

A Szovjetunió és a többi szocialista állam határozottan az arab népek védelmére kelt. 1967 június elején Moszkvában összegyűltek Bulgária, Csehszlovákia, Jugoszlávia, Lengyelország, Magyarország, az NDK és a Szovjetunió kommunista és munkáspártjainak és kormányainak vezetői. Nyilatkozatukban azt követelték Izraeltől, hogy haladéktalanul vessen véget a hadműveleteknek és vonja vissza csapatait a fegyverszüneti vonal mögé; kijelentették, hogy ha Izrael nem teljesíti ezeket a követeléseket, minden segítséget megadnak az arab országok népeinek, hogy visszaverjék az agresszort. Ezzel egyidejűleg a szovjet kormány javasolta az ENSZ-közgyűlés rendkívüli ülészakának összehívását az izraeli agresszió elítélésére. A Szovjetunió rendkívüli intézkedései, amelyeket más szocialista államok is támogattak, hatással voltak az izraeli kalandorokra. Izrael megszüntette a hadműveleteket, csapatait azonban nem vonta ki a megszállt területekről.

1967 júniusában a Szovjetunió kezdeményezésére összeült az ENSZ-közgyűlés rendkívüli ülészakája, amelyen a szovjet küldöttség javaslatot terjesztett elő, hogy ítélik el Izraelnek a szomszédos arab államok ellen elkövetett agresszióját, követelik Izraeltől, hogy haladéktalanul, minden feltétel nélkül vonja ki csapatait a megszállt területekről, és térítse meg az arab államoknak okozott kárt. A Szovjetunió álláspontját támogatták a szocialista országok és sok afro-ázsiai állam képviselői. Ámde az Egyesült Államok és partnerei a katonai tömbökben megakadályozták a szovjet javaslatok elfogadását. Az ENSZ közgyűlésén azonban a szovjet politika az egész világ elé tárta azt a tényt, hogy Izrael agressziója annak a következménye, hogy a nemzetközi imperializmus összeesküdött a nemzeti felszabadító mozgalom egyik osztaga ellen. Izrael és a mögötte állók – az Egyesült Államok és más nyugati hatalmak imperialista körei – arra törekedtek, hogy megdöntsék az Egyesült Arab Köztársaság és Szíria haladó rendszereit. A Szovjetunió és más szocialista országok segítsége révén ez az összeesküvés megghiúsult, az

Egyesült Arab Köztársaság, Szíria és más arab államok népei megőrizték önállóságukat.

1967 szeptemberében megnyílt az ENSZ-közgyűlés XXII. ülásszaka, amelyen ismét napirendre került az izraeli agresszió, mert Izrael szüntelenül provokálta a szomszédos arab államokat. Az ENSZ rendkívüli közgyűlésén betérjesztett szovjet javaslatok egyre több tagállam figyelmét keltették fel. 1967 november 22-én a Biztonsági Tanács határozatot hozott, amely leszögezi, hogy a közel-keleti válság megoldásának legfontosabb feltétele az izraeli csapatok kivonása valamennyi megszállt arab területről. Az Egyesült Államok által támogatott Izrael azonban ezután sem teljesítette a világ népei túlnyomó többségének akaratát, nem vonta ki csapatait a megszállt arab földekről.

A Szovjetuniónak nagy szerepe volt az India és Pakisztán közötti hadműveletek megszüntetésében. A szovjet kormány közreműködésével 1966 januárjában Taskentben (Szovjetunió) találkozott India miniszterelnöke és Pakisztán elnöke. A tárgyalások eredményeként elfogadták a taskenti nyilatkozatot az India és Pakisztán közötti normális és békés kapcsolatok helyreállításáról, amely elősegíti a két ország népei közötti megértés és barátság légkörének kialakítását.

Az SZKP és a szovjet kormány külpolitikai tevékenységének egyik legfontosabb területe volt a nemzeti felszabadító mozgalom minden eszközzel történő támogatása. Ez a támogatás sokrétű és változatos. A Szovjetunió határozottan támogatja mindazon népek harcát, amelyek még a kolonializmus igájában sínylődnek. A Szovjetunió a fiatal független államok többségével diplomáciai kapcsolatot létesített, kialakította velük a politikai, a gazdasági, a kulturális és a tudományos-műszaki együttműködést. Megszilárdult az SZKP kapcsolata és együttműködése a fejlődő országok több, hatalmon levő nemzeti demokratikus pártjával.

Az ázsiai, az afrikai és a latin-amerikai népek újra és újra meggyőződtek róla, hogy a Szovjetunió igaz barátjuk. Ez különösen jól megnyilvánult 1960-ban, amikor az ENSZ-közgyűlés megvitatta a kolonializmus teljes felszámolásának kérdését, az összes gyarmati országoknak és népeknek nyújtandó függetlenségről szóló nyilatkozattervezetét, amelyet a szovjet kormány terjesztett elő. Az ülásszakon kialakult a békeszerető államok – a gyarmatrendszer teljes felszámolása mellett határozottan sík-

raszálló szocialista és semleges országok – széles frontja. Hiába-
való volt az Egyesült Államok vezette kolonialista hatalmak el-
lenállása, a Közgyűlés elfogadta a nyilatkozatot.

A szovjet nép kifejezésre juttatta szolidaritását az algériai
nép igazságos harcával és Kongó törvényes kormányának az
amerikai, a belga és más imperialisták agressziója ellen folyta-
tott küzdelmével. Megbélyegezte a kongói kormány vezetőjének,
afrikai hősének, Patrice Lumumbának imperialista gyilkosait,
és 1964-ben erélyesen fellépett az amerikaiak és a belgák újabb
kongói intervenciója ellen. A Szovjetunió támogatta Indiát a te-
rületén levő portugál gyarmatok felszabadításának kérdésében
és Indonézia harcát azért, hogy megtisztítsa az ország földjét a
gyarmatosítóktól. A Szovjetunió többször sikraszállt Kambodzsa
mellett, amely ellen a nyugati imperialisták és az általuk támo-
gatott bábkormányok ellenséges kirohanásokat intéztek és akna-
munkát folytattak. A Szovjetunió 1961–1962-ben a laoszi kér-
déssel foglalkozó genfi nemzetközi tanácskozáson állhatatosan
védelmezte Laosz semlegességét, függetlenségét és egységét az
Egyesült Államok azon törekvésével szemben, hogy beavatkoz-
zék Laosz belügyeibe és uralma alá vesse ezt az országot. A
Szovjetunió határozattan ellenezte a külső beavatkozást Ciprus
belügyeibe. Fellépett az Egyesült Államok dominikai interven-
ciója ellen is.

A Szovjetunió elősegíti a fejlődő országok gazdasági függet-
lenségének megszilárdulását. Ezekben az országokban körülbelül
700 ipari és más objektum, közöttük néhány igen nagy objektum
épült és épül a Szovjetunió segítségével. Az objektumok építé-
sében sok ezer szovjet szakember és munkás is részt vesz. Az
ázsiai, az afrikai és a latin-amerikai országokból több ezer ifjú
és leány tanul szovjet felsőfokú tanintézetekben. Moszkvában
1960-ban megnyílt a Patrice Lumumbáról elnevezett Népek Ba-
rársága Egyetem, ahol több mint 80 ország fiataljai tanulnak.
Ezenkívül több mint 100 tanintézet, egészségügyi intézmény és
tudományos központ épült és épül a fiatal független államokban
a Szovjetunió segítségével.

A Szovjetunió segítségével eredményeként a kapitalista mo-
nopóliumok már nem tudják rákényszeríteni feltételeiket a
gyengén fejlett országokra, mint ahogyan korábban tették. Ezek
az országok ma már máshová is fordulhatnak segítségért, nem-
csak a kapitalista államokhoz. Amikor a monopolisták megta-

gadták az EAK-tól a Nílus folyón létesítendő asszuáni gát felépítéséhez szükséges anyagi eszközöket, a Szovjetunió folyósította erre a célra a pénzt az EAK-nak, és segítséget nyújtott a gát felépítésében. Az imperialisták megtagadták Indiától a kohászati üzemek építéséhez kért hiteleket. Bhilaiban egy hatalmas kombinát a Szovjetunió segítségével épült fel.

A Szovjetuniónak világos békeprogramja van, amely összhangban áll valamennyi nép érdekeivel. A szovjet kormány 1959 szeptemberében az ENSZ-közgyűlésen beterjesztette a szigorú nemzetközi ellenőrzés mellett végrehajtandó általános és teljes leszerelés programját. Ez a javaslat világszerte nagy visszhangot keltett. A közgyűlés – a világközvélemény erőteljes hatására – a szovjet javaslatok szellemében fogalmazott határozatot fogadott el. Az ENSZ megalakította a leszerelési bizottságot, amelynek tagja a Szovjetunió képviselője is.

A Szovjetunió erőfeszítéseket tett a fegyverkezési hajsza mielőbbi korlátozására. Moszkvában 1963-ban a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Anglia megkötötte a légköri, a kozmikus és a víz alatti nukleáris fegyverkísérletek betiltásáról szóló egyezményt. Az Egyesült Államok és Anglia hibájából a föld alatti nukleáris kísérletekre nem vonatkozik a tilalom. A moszkvai egyezmény megkötése – noha az egyezmény nem teljes – határozott sikert jelentett a békeszerető erőknek a nukleáris fegyverkísérletek betiltásáért hosszú éveken át folytatott harcában. Az emberiség megszabadult a radioaktív csapadék hullásának veszélyétől. Az államok túlnyomó többsége csatlakozott a moszkvai egyezményhez.

A Szovjetunió elsőrendű fontosságú ügynek tekinti, hogy az államok kössenek egyezményt a nukleáris fegyverek teljes betiltásáról és megsemmisítéséről, e cél felé vezető első lépésként pedig a nukleáris fegyver alkalmazásának betiltásáról. A Szovjetunió tiltakozik az ellen, hogy a nukleáris fegyverek bármilyen formában a nyugatnémet revansisták birtokába kerüljenek, továbbá, hogy létrehozzák a NATO multilaterális vagy atlanti nukleáris erőit; síkraszáll amellet, hogy a világ különböző térségein létesítsenek atomfegyvermentes övezeteket; állást foglal a katonai tömbök és az idegen területeken levő támaszpontok megszüntetése mellett, a más országokban állomásozó összes külföldi csapatok kivonása mellett.

Az SZKP és Központi Bizottsága, szem előtt tartva a XXIII.

kongresszus határozatait, igen fontosnak tartotta, hogy fejlődjék és erősödjék a szocialista államok külpolitikai együttműködése. Ezt szolgálják az NDK-val, Lengyelországgal, a Mongol Népköztársasággal, Bulgáriával, Magyarországgal, Csehszlovákiával és Romániával kötött barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződések. A szocialista államok külpolitikai együttműködése elősegítette a szocializmus pozícióinak megszilárdulását, növelte a szocializmusnak a világeseményekre gyakorolt hatását, fékezte az imperialisták agresszív akcióit, előmozdította a szocialista államok biztonságának és a nemzetközi biztonságnak a megteremtését, az egyetemes béke ügyét szolgálta. Különösen gyümölcsöző munka folyt a Varsói Szerződés Szervezetében, amely az európai szocialista országok többségének erőfeszítéseit egyesíti.

Egyszersmind az SZKP-t egyre inkább nyugtalanították a szocialista rendszerben támadt nehézségek, amelyeket Peking új külpolitikai irányvonala idézett elő. Kína szűkítette gazdasági kapcsolatait a szocialista államok többségével, megtagadta a velük való politikai együttműködést. Ezzel egyidejűleg a kínai propaganda fokozta támadásait a marxista-leninista pártok, különösen az SZKP és a szovjet nép ellen. Kínában egyre jobban kibontakozott a szovjetellenes hadjárat. Ez a politika kárt okozott a szocializmus érdekeinek, a szocialista államok közösségének.

Az SZKP és Központi Bizottsága, a XXIII. kongresszus útmutatásait követve, mértéktartó volt, de határozottan visszautasította a pekingi propaganda rágalmozó koholmányait és ellenséges támadásait. Az SZKP Központi Bizottsága, kifejezésre juttatva a szovjet kommunisták, az egész szovjet nép hangulatát, 1966 decemberi plénumán kijelentette, hogy az SZKP továbbra is arra fog törekedni, hogy erősítse a barátságot a kínai kommunistákkal, a kínai néppel. A plénum egyszersmind leszögezte, hogy fokozni kell a harcot a marxizmus-leninizmus megvédéséért, az antileninista nézetek határozott leleplezéséért, a nagyhatalmi sovinizmus és a nacionalizmus ellen. A marxista-leninista testvérpártok helyeselték az SZKP határozott és következetes, az internacionalizmus szellemében kialakított álláspontját.

Az imperialisták megpróbálták kihasználni ezt a helyzetet. Fokozták a nyomást a szocialista országokra, a munkásmozga-

lomra és a nemzeti felszabadító mozgalomra. Kiterjesztették a vietnami amerikai intervenciót, különféle provokációkat követtek el más szocialista államok ellen, a tőkésországokban egyre gyakrabban alkalmaztak erőszakot a munkásmozgalom elfojtására, mindenféle akadályokat gördítettek a fiatal nemzeti államok progresszív fejlődése elé. Mindez megkövetelte az SZKP-tól, más szocialista országok testvérpártjaitól, valamennyi marxista-leninista párttól, hogy hatékony intézkedéseket tegyenek erőik tömörítésére, hogy mozgósítsák a nagy tömegeket az imperializmus által a világ különböző térségeiben indított támadások visszaverésére és az imperializmus elleni újabb támadás megindítására.

1968 márciusában Szófiában (Bulgária) ülésezett a Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testülete, Drezdában (NDK) pedig találkoztak Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország, az NDK és a Szovjetunió párt- és kormányvezetői.

A szófiaai értekezlet nyilatkozatában leszögezte, hogy az amerikaiak vietnami agressziójának kiterjesztése veszélyezteti a békét. A résztvevők ismételten figyelmeztették az Egyesült Államok kormányát, hogy felelősséggel tartozik az emberiségnek a vietnami agresszív háború folytatásáért és kiterjesztéséért. A Varsói Szerződés tagállamai ismételten kijelentették, hogy a vietnami kérdés igazságos megoldásának alapja a VDK kormányának és a Dél-vietnami Nemzeti Felszabadítási Frontnak az álláspontja; leszögezték továbbá, hogy mindaddig támogatják és segítik a vietnami népet, amíg erre a segítségre az imperialista támadás győzelmes visszaveréséhez szüksége lesz.

A drezdai találkozón az európai szocialista országok párt- és kormányvezetői, az egyes szocialista országok ellen fokozott erővel folyó imperialista aknamunkával összefüggésben megtárgyalták a szocialista közösség erősítésének kérdését. Kifejezték azt az egyöntetű véleményüket, hogy éberebb figyelemmel kell kísérni az imperialista erők agresszív törekvéseit, s leszögezték, hogy megteszik a szükséges lépéseket a szocialista országok egységének további erősítéséért, a Varsói Szerződésnek és fegyveres erőinek megszilárdításáért, valamint a gazdaság fejlesztésében való együttműködés fokozásáért.

A drezdai találkozón a kommunista és munkáspártok aggodalmukat fejezték ki amiatt, hogy erősödik az imperializmus aknamunkája. Ez az aggályuk hamarosan igazolódott. 1968 nyarán

Csehszlovákiában aktivizálódtak a nyugati imperialisták által bujtogatott szocialistaellenes erők. Támadták a Kommunista Pártot, hogy lejárássák, megingassák a társadalomban és az államban betöltött vezető szerepét, megrendítsék a szocialista rend alapjait. A veszélyt csak növelte, hogy az ellenforradalmi erőkkel összefogtak a CSKP jobboldali opportunistái, Csehszlovákiában veszélybe kerültek a szocializmus vívmányai.

A Csehszlovákiában kialakult helyzet arra készítette az európai szocialista országokat, hogy sürgős intézkedéseket tegyenek az ellenforradalmi fordulat megakadályozására. 1968 augusztusában öt európai szocialista ország: Bulgária, Lengyelország, Magyarország, a Német Demokratikus Köztársaság és a Szovjetunió csapatai a Varsói Szerződéssel, valamint Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország, az NDK és a Szovjetunió kommunista pártjai bratislavai nyilatkozatával összhangban, amelyek leszögezik, hogy a katonai szerződéshez tartozó országok mindegyikében közösen védelmezik a szocializmus vívmányait, bevonultak Csehszlovákia területére. Meghiúsult a belső ellenforradalomnak és a nemzetközi imperializmusnak az a terve, hogy Csehszlovákiában megdöntik a szocialista rendszert. A későbbi események megmutatták, hogy mennyire időszzerűek voltak ezek az intézkedések. A Csehszlovák Kommunista Párt vezetősége, a testvérpártok segítségével, a soraiban levő jobboldali opportunisták ellenállását leküzdve, megszervezte a szocialistaellenes, ellenforradalmi erők visszaverését.

Ezzel meghiúsult az imperializmusnak egy újabb próbálkozása, hogy aláássa a szocialista országok közösségét, hogy gyengítse erejüket. A csehszlovákiai események egyszersmind megmutatták, milyen módszereket alkalmaz az imperializmus a szocialista államok ellen folytatott aknamunkájában, hogy számít a hatalmon levő kommunista pártok opportunistái elemére, igyekszik gyengíteni a marxista-leninista pártok vezető szerepét a szocialista társadalomban, és meg akarta dönteni a szocializmust.

Az ellenség rohamait visszaverve, a szocialista államok egyszersmind az európai feszültség enyhítésére törekedtek. 1969 márciusában Budapesten (Magyarország) ülésezett a Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testülete. A résztvevők, országaik népeinek óhaját kifejezve, felhívást intéztek valamennyi európai országhoz, hogy tegyenek nagyobb erőfeszítéseket az euró-

pai béke és biztonság megszilárdítása érdekében. Megismételték azt a javaslatukat, hogy célszerű volna minél előbb összehívni az európai államok értekezletét, amelyen a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésének elvei alapján megvitatnák az európai biztonsággal összefüggő kérdéseket.

Az SZKP, összehangolva külpolitikai tevékenységét a testvéri országok kommunista és munkáspártjaival, egyszersmind fejlesztette és erősítette a gazdasági együttműködést. Ez az együttműködés növeli a szocialista országok erejét, elősegíti, hogy a testvérpártok közösen kidolgozzák a szocializmus és a kommunizmus építésének elvi kérdéseit, megtalálják a szocialista országok gazdasági kapcsolatainak legesszerűbb formáit.

A hatvanas években a szocialista országok népei, a marxista-leninista pártok vezetésével, a testvéri együttműködésre és a kölcsönös segítségnyújtásra támaszkodva, gyökeres társadalmi és gazdasági átalakításokat hajtottak végre, jelentős sikereket értek el. A szocialista világrendszer fejlődésének új szakaszába lépett. A Szovjetunió, az SZKP új programjának végrehajtásán munkálkodva, hozzáfogott a kommunista építés feladatainak megoldásához. Több testvérország lerakta a szocializmus alapjait, és hozzálátott a fejlett szocialista társadalom építéséhez.

Amióta létrejött, a szocialista világrendszer szilárdan tartja az első helyet az ipari termelés fejlődési üteme tekintetében, ami meggyőzően bizonyítja a szocializmus fölényét a kapitalizmussal szemben. 1951 és 1970 között az ipari termelés évi átlagos növekedési üteme így alakult: a szocialista országokban 10,4 százalék, a fejlett tőkésországokban 5,3 százalék. 1961–1965-ben a szocialista világrendszer ipari termelése 43 százalékkal, a kapitalista világrendszeré pedig 34 százalékkal nőtt.

Egyre nagyobb lett a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának szerepe a tagországok gazdasági fejlődésében. A Szovjetunió és a KGST többi tagországa hosszú lejáratú egyezményekkel szabályozta gazdasági kapcsolatait. 1959-től elkezdődött a tagországok állami népgazdaság-fejlesztési terveinek összehangolása. A KGST-tagországok a kölcsönös előnyök alapján sikeresen munkálkodtak a termelés szakosításán és kooperációján, erősítették a tudományos-műszaki és kulturális kapcsolatokat.

Az SZKP XXIII. kongresszusán kidolgozott külpolitikai irányvonalat követve, a párt következetesen arra törekedett, hogy tömörítse a szocialista közösséget, növelje erejét és befolyását,

bővítse gazdasági és tudományos-műszaki együttműködését, kulturális kapcsolatait. A KGST-tagországok tökéletesítették a gazdasági együttműködés formáit és módszereit, de a hangsúlyt a termelés hatékonyságának növelésére és a népgazdasági kapcsolatok megszilárdítására helyezték. Megkezdődött az áttérés a szoros gazdasági integrációra, amely biztosítja a termelés hatékonyabb államközi szakosítását és kooperációját, a tudományos-technikai forradalom vívmányainak legjobb kihasználását, a termelékenység fokozását és a társadalmi termelés volumenének növelését.

Igen nagy jelentősége volt a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa XXIII. (külön) ülésszakának, amelyet 1969 áprilisában rendeztek Moszkvában. Az ülésszakon részt vettek a szocialista országok kommunista és munkáspártjainak vezetői és kormányfői. Ezen az ülésszakon meghatározták a testvérországok gazdasági együttműködésére és a gazdasági integráció fejlesztésére kidolgozandó távlati komplex program fő feladatait és elvi irányait. A szocialista gazdasági integráció elősegíti a termelés szakosításának és kooperációjának elmélyítését, a népgazdasági tervek szorosabb összehangolását, a termelés általános fellendítését és a szocialista országok népei anyagi jólétének növelését.

1971 július végén Bukarestben tartották a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának XXV. ülésszakát, amelynek munkájában részt vettek a KGST-tagállamok kormányfői. Ez az ülészak, a KGST XXIII. (külön) ülésszakán hozott elvi határozatokkal összhangban, figyelembe véve a szocialista és a kommunista építés jelenlegi szakaszának konkrét feltételeit, elfogadta a KGST-tagállamok együttműködésének további elmélyítését és tökéletesítését, valamint a szocialista gazdasági integráció fejlesztését célzó komplex programot. A komplex program 15–20 évre szól, és szakaszonként hajtják végre.

A KGST egész munkája a szocialista internacionalizmusnak, az állami szuverenitás, a függetlenség és a nemzeti érdekek, a teljes egyenjogúság és önkéntesség tiszteletben tartásának, a kölcsönös előnyök és az elvtársi segítségnyújtásnak az elvein alapul. A szocialista gazdasági integrációnak ezen elvek alapján kidolgozott komplex programja azt a célt szolgálja, hogy a szocialista közösség a legsikeresebben teljesítse a termelőerők fejlesztésével és a népjólét növelésével kapcsolatos társadalmi és gazdasági feladatokat, erősítse védelmi képességét.

A szocialista gazdasági integráció fejlesztése a nemzetközi szocialista munkamegosztásnak a KGST-tagállamok kommunista és munkáspártjai és kormányai által tudatosan és tervszerűen szabályozott folyamata. Elősegíti a nemzeti gazdaságok korszerű, nagy hatékonyságú szerkezetének kialakítását, a tagállamok gazdasági fejlettségi színvonalának egymáshoz való közelítését és kiegyenlítését, a gazdasági élet, a tudomány és a technika legfontosabb ágazataiban mélyreható és tartós kapcsolatok kialakítását, ezen országok nemzetközi piacának bővítését és megszilárdítását, az áru- és pénzkapcsolatok tökéletesítését. A szocialista gazdasági integráció fejlesztése azt a nagy ügyet szolgálja, hogy a szocialista világrendszer országai az emberiségnek a kommunizmusba utat törő népek nagy családjává váljanak.

A KGST-tagállamok, amelyek a Föld területének 18 százalékát foglalják el, lakosságuk pedig a Föld lakosságának csupán 10 százaléka, 1970-ben a világ ipari termelésének körülbelül egyharmadát adták. 1950 és 1970 között a KGST-tagállamokban az ipari termelés 6,8-szorosára nőtt, a fejlett tőkésországokban viszont ugyanezen idő alatt csak a 2,8-szorosára.

Az SZKP és a szovjet állam erőfeszítéseket tett a szocialista országok közösségének erősítésére, tevékeny támogatást és egyre nagyobb segítséget nyújtott az imperializmus, a kolonializmus és a neokolonializmus ellen küzdő népeknek, szilárdan és következetesen folytatta békeszerető külpolitikáját, s mindez tovább növelte a Szovjetunió nemzetközi tekintélyét.

2. Az SZKP XXI. kongresszusa.

A szocializmus végleges győzelme a Szovjetunióban

A szovjet nép a XX. pártkongresszus határozatait végrehajtva fontos sikereket ért el a gazdaság, a kultúra, a tudomány fejlesztésében, a szocializmus megszilárdításában. A termelőerők, a szocialista társadalmi viszonyok és a kultúra elért szintje azt bizonyította, hogy a Szovjetunió újabb, magasabb fokra lép a kommunizmus építésében.

1959. január 27–február 5. között zajlott le az SZKP XXI., rendkívüli kongresszusa, amelyet azért hívtak össze, hogy megvitassa és elfogadja a Szovjetunió hétéves népgazdaság-fejlesztési tervét. A kongresszus küldöttei több mint 7 622 000 párt-

tagot és körülbelül 617 000 tagjelöltet képviseltek. A kongresszuson külföldi vendégek is voltak, 72 ország kommunista és munkáspártjainak küldöttségei.

A kongresszus jóváhagyta a Központi Bizottság tevékenységét, a XX. pártkongresszus után tett bel- és külpolitikai intézkedéseit, amelyek biztosították a Szovjetunió sikeres előrehaladását a kommunizmushoz vezető úton, a szovjet állam erejének megszilárdulását és nemzetközi tekintélyének növekedését. A kongresszus kifejezésre juttatta a párt szilárd egységét és megnövekedett tekintélyét, a szovjet nép szoros tömörülését a párt körül. A XX. és a XXI. kongresszus közötti időszakban több mint 1 millióan léptek be a pártba. A kongresszus egyhangúlag jóváhagyta az SZKP Központi Bizottságának 1957 júniusi plénumán a pártellenes csoportról hozott határozatot.

A kongresszus összegezte a pártnak és a szovjet népnek az Októberi Forradalom óta elért győzelmeit, s a következő fontos megállapítást tette: *A szocializmus a Szovjetunióban teljes és végleges győzelmet aratott.* A Szovjetunió a nép alkotó munkája és a társadalmi élet minden területén bekövetkezett igen mélyreható átalakulások eredményeként belépett *a kommunista társadalom általánosan kibontakozó építésének időszakába.* Ennek az időszaknak a legfontosabb feladatai: a kommunizmus anyagi-technikai bázisának megteremtése, a szocialista társadalmi viszonyok fejlesztése és tökéletesítése, a szovjet embereknek a kommunizmus szellemében való nevelése.

A kongresszus által jóváhagyott hétéves tervnek az volt a legfőbb feladata, hogy a nehézipar elsődleges fejlesztése alapján a továbbiakban is erőteljesen fellendítse a gazdaság valamennyi ágát, jelentősen növelje az ország gazdasági potenciálját, hogy biztosítani lehessen a nép életszínvonalának állandó emelését. A terv célul tűzte ki, hogy 1965-re – 1958-hoz viszonyítva – a nemzeti jövedelmet 62–65 százalékkal, az ipar bruttó termelését körülbelül 80 százalékkal kell növelni, az öntöttvas gyártását 65–70 millió tonnára, az acélgyártást 86–91 millió tonnára, a hengerelt áru gyártását 65–70 millió tonnára, a nyersolaj-kitermelést 230–240 millió tonnára, a villamosenergia-termelést pedig 500–520 milliárd kilowattóra kell emelni. A terv a gáz kitermelésének, illetve előállításának ötszörös, a vegyipar termelésének körülbelül háromszoros, a gépipar és a fémfeldolgozó ipar termelésének pedig kétszeres növelését irányozta elő. Je-

lentősen nőtt a széntermelés is. A terv a mezőgazdaság bruttó termelésének 70 százalékos növelését írta elő.

Az állami beruházásokat az 1959–1965 közötti időszakra 194–197 milliárd rubelban állapították meg (új árakban számítva), ami csaknem annyi, amennyit a szovjethatalom fennállása óta beruháztak a népgazdaságba. A terv igen nagy figyelmet fordított a keleti országrészek – az Urál, Szibéria, a Távol-Kelet, Kazahsztán és Közép-Ázsia – fejlesztésére. Célul tűzte ki valamennyi szövetséges köztársaság további sokoldalú gazdasági és kulturális fejlesztését. A terv célul tűzte ki a munkások és az alkalmazottak reáljövedelmének, az alacsony fizetésű munkások keresetének és a minimális öregségi nyugdíj emelését, s körülbelül 15 millió lakás felépítését. A terv nagyszabású intézkedéseket irányzott elő a közoktatás, a mérnökök és a műszaki káderek képzése, a tudomány és a kultúra fejlesztése terén.

Politikai síkon a kongresszus a szocialista rendszer további megszilárdítását, a szovjet nép egységének erősítését, a munkásparaszt szövetségnek, a szovjet népek barátságának szorosabbra fűzését tűzte feladatul. A kongresszus rámutatott, hogy fejleszteni kell a szovjet demokráciát, a tömegek aktivitását és öntevékenységet, bővíteni kell a társadalmi szervezetek állami funkcióit, növeni kell a párt és a szocialista állam szervező és nevelő szerepét. A párt ideológiai munkájában fontos feladat, mutatott rá a kongresszus, a dolgozók, főleg az ifjú nemzedék kommunista öntudatának fejlesztése.

A kongresszus leszögezte: a Szovjetunió egyik legfontosabb feladatának tekinti, hogy minden erejével elősegítse a szocialista országok egységének erősítését a proletár internacionalizmus lenini elvei és az 1957-es tanácskozás nyilatkozatában foglalt elvek alapján. Az SZKP a többi Kommunista Párttal együtt felelős a kommunista világmozgalom sorsáért. A Szovjetunió Kommunista Pártja, szögezte le a kongresszus határozata, továbbra is „rendíthetetlenül követni fogja Marx, Engels és Lenin nagy internacionalista tanítását, küzdeni fog a különböző rendű és rangú revizionisták ellen, a marxizmus-leninizmus tisztaságáért, a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom újabb sikereiért”. (Az SZKP XXI. kongresszusa. 637. old.)

A kongresszus felhívást intézett a pártszervezetekhez, a szovjetszervekhez, a szakszervezetekhez és a Komszomol-szervezetekhez, hogy álljanak a hétéves terv teljesítéséért induló orszá-

gos harc élére, még nagyobb arányokban bontakoztassák ki a szocialista versenyt.

Megindult a harc a hétéves terv teljesítéséért. Az iparvállalatok, a kolhozok és a szovhozok pártszervezetei és kollektívái újabb tartalékokat tártak fel. A harc élvonalában a XXI. kongresszus előtt a *kommunista* címért megindult mozgalom résztvevői haladtak. A mozgalom résztvevőinek száma gyorsan nőtt. 1960 májusában az SZKP Központi Bizottságának kezdeményezésére összehívták a versenyben legjobb eredményt felmutatók országos tanácskozását. Ebben az időben több mint 5 millió, 1961-ben pedig már több mint 20 millió ember vett részt a mozgalomban. Az újítók és a feltalálók száma megsokszorozódott.

A hétéves terv első három esztendeje alatt mintegy 300 nagyvállalatot helyeztek üzembe. Megindult a termelés a karagandai és a kujbisevi kohóműben. Gyorsított ütemben fejlődött az energiatermelés. Átadták rendeltetésének a 2,5 millió kilowatt kapacitású volgai vízi erőművet, a kremencsugi, a balti és más nagy teljesítményű erőműveket. Szibéria felett kigyúltak a bratszki vízi erőmű fényei. Tökéletesedett a technika; a tervezők több mint 9000 új gép- és berendezéstípust fejlesztettek ki. Az ipari termelés volumene 1959–1961-ben a tervben előírt 27 százalék helyett 33 százalékkal növekedett.

A Központi Bizottság felhívta a pártszervezetek figyelmét, hogy tanulmányozzák és széles körben terjesszék a legjobb tapasztalatokat, vezessék be a termelésbe a tudomány és a technika legújabb vívmányait.

Az ipar fejlesztésében elért sikerek még nagyobbak is lehetek volna, de mint az SZKP Központi Bizottságának 1959 júniusi és 1960 júliusi plénuma megállapította, sok népgazdasági tanács és vállalat nem fordított kellő figyelmet a műszaki haladásra, nem teljesítette az új technika kidolgozására és bevezetésére vonatkozó terveket. Egyes új gépek, berendezések, készülékek és anyagok gazdasági és műszaki mutatóik tekintetében nem feleltek meg a kor követelményeinek. Egyes népgazdasági tanácsok és vállalatok vezetői, a párt figyelmeztetése ellenére, megszegték az állami fegyelmet, nem teljesítették a kooperációs szállításokra vonatkozó terveiket, csak a szűkebb értelemben vett helyi érdekekkel törődtek, országos célokra szolgáló beruházásokat és anyagi erőforrásokat önkényesen másodrendű, helyi szükségletekre vontak el.

Miközben az ipar a hétéves terv által előírt ütemben fejlődött, a mezőgazdaság sok mutató tekintetében nem teljesítette a terv feladatait. 1959–1961-ben a bruttó gabonatermés kisebb volt, mint 1958-ban. Az ország lakossága viszont ezekben az években csaknem 11 millió fővel gyarapodott. A Szovjetunió 1961-ben fontos történelmi határt lépett át: a városi lakosság száma egyenlő lett a falusi lakosságéval, majd túl is haladta. Emelkedett a dolgozók jövedelme, nőtt az élelmiszer iránti kereslet.

Az ország évről évre gyarapodó lakossága egyre több mezőgazdasági terméket igényelt. Növelni kellett a gabonafelvásárlást. A szovhozok és a kolhozok terven felül adtak el gabonát az államnak, de ugyanolyan áron, mint a felvásárlási tervben előírt gabonát. Ez egyrészt nem ösztönzött a mezőgazdasági termelés növelésére, másrészt aláásta az állattenyésztés takarmánybázisát. Igaz, országszerte növekedett a kukorica vetésterülete, de a kolhozokat és a szovhozokat azokon a vidékeken is kényszerítették kukorica vetésére, ahol ez a növény a kedvezőtlen éghajlati viszonyok miatt alig vagy egyáltalán nem fejlődött. Ezért a kukorica nem egyenlítette ki a többi növény, elsősorban a takarmánynövények terméseredményeinek csökkenését. A takarmányhiány fékezni kezdte az állattenyésztés fejlődését. Lelassult a hús- és a tejtermelés növekedése.

Ráadásul csökkent a traktorok és más gépek beáramlása a mezőgazdaságba. A kolhozok, miután 1958-ban megvásárolták a gépállomásoktól a gépeket, és erre jelentős összegeket költöttek, az első években nem tudtak újabb mezőgazdasági gépeket beszerezni. Lelassult a kolhozok gépparkjának felújítása, kiegészítése. A több tízmillió hektárnyi szűz- és parlagföld művelésbe vétele miatt viszont a vetésterület jelentősen nőtt, fokozódott a géppark terhelése.

A mezőgazdaságban kialakult helyzet joggal keltett aggodalmat a pártban. Az SZKP Központi Bizottságának 1961 januári plénuma megvitatta a szövetséges köztársaságok pártszervezeteinek jelentéseit a földművelés és az állattenyésztés fejlődéséről. A körülmények parancsolóan megkövetelték a mezőgazdaságban kialakult helyzet alapos elemzését, a falusi dolgozók ösztönzésére alkalmas új eszközök keresését és a mezőgazdaság produktivitásának növelését elősegítő újabb tartalékok feltárását. Elengedhetetlen volt, hogy a leggondosabban figyelembe

vegyék és helyesen felhasználják a szocialista termelés fejlődésének objektív törvényszerűségeit. N. Sz. Hruscsov azonban a plénumon tartott beszédében a mezőgazdaság elmaradását kiváltó okok tárgyilagos feltárása és további fellendítését szolgáló hatékony intézkedések helyett a helyi pártszervezetekre, a szovjetszervekre és a mezőgazdasági szervezetekre hárította a felelősséget a mezőgazdasági termékek termelésére és felvásárlására vonatkozó állami terv teljesítésében történt elmaradásért. Úgy vélte, hogy szervezési és adminisztratív intézkedések is elégségesek a mezőgazdaság helyzetének javításához, hogy csupán a mezőgazdasági szervek felépítését kell megváltoztatni. Hruscsov javaslatára átszervezték a Mezőgazdasági Minisztériumot, ennek következtében gyakorlatilag kivették a minisztérium kezéből a mezőgazdaság irányítását. Azt tervezték, hogy az elkövetkező évek során évi 4 milliárd 200 millió pudra emelik a felvásárolt gabona mennyiségét, s növelik a hús és a tej felvásárlását. Ezeket a felemelt tervfeladatokat azonban nem támasztották alá a szükséges pénzügyi és anyagi feltételekkel, a mezőgazdasági dolgozókat ösztönző intézkedésekkel.

A szovjet emberek önfeláldozóan dolgoztak. Az ipar fejlesztésében elért sikerek lehetővé tették, hogy javítsák a lakosság iparcikkellátását. Nagy arányokban folyt a lakásépítés, a kulturális és szolgáltató intézmények építése. A hétéves terv három esztendeje alatt körülbelül 7 millió lakás épült fel a városokban és a munkástelepüléseken. A kolhozparasztnak és a falusi értelmiségiek ugyanezen idő alatt több mint 1 900 000 lakóházat építettek. Több ezer iskola, bölcsőde, óvoda, kórház, szanatórium és üdülő épült.

A XXI. pártkongresszus határozata értelmében a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa 1960 májusában törvényt hozott arról, hogy be kell fejezni minden munkás és alkalmazott áttérését a hét- és hatórás munkanapra.

Újabb sikereket ért el a szovjet tudomány, különösen az atomenergia békés célokra való felhasználásában és a világűr meghódításában. 1961-ben szovjet állampolgárok – a kommunista Jurij Gagarin és German Tyitov – a történelemben először hajtottak végre űrrepülést. Ez a tudomány és a technika nagyszerű vívmánya, az embernek a természet felett aratott példátlan győzelme volt, amely új korszakot nyitott a világegyetem megismerésében.

A pártszervezetek aktívabbak lettek. Új vonás volt tevékenységükben, hogy fejlődött a társadalmi alapon végzett pártmunka. A párt taglétszámának növekedése, az új erők bekapcsolódása a pártszervek munkájába kibővítette a párt tevékenységének szféráját, erősítette kapcsolatait a tömegekkel. Ideológiai munkájával a párt kommunista öntudatra nevelte a szovjet embereket, formálta a marxista világnézetet. Az ideológiai élet fontos eseménye volt Lenin Összes Művei jó néhány kötetének megjelenése. Lenin életrajza, az SZKP történetének tankönyve mellett napvilágot láttak a marxizmus-leninizmus, a filozófia és a politikai gazdaságtan alapjait tárgyaló tankönyvek.

A párt Központi Bizottsága a soron következő kongresszusra készülve, 1961 nyarán megvitatásra az egész párt, az egész nép elé terjesztette az SZKP programjának és szervezeti szabályzatának tervezetét; a vita két és fél hónapon át tartott.

3. Az SZKP XXII. kongresszusa.

A párt harmadik programja

1961 októberében összeült a párt XXII. kongresszusa. A kongresszusi küldöttek több mint 9 700 000 kommunistát képviseltek. A kongresszuson 80 testvérpárt delegációi, valamint több afrikai ország nemzeti demokratikus pártjainak képviselői is jelen voltak.

A kongresszus megvitatta a Központi Bizottság és a Központi Revíziós Bizottság beszámolóját, elfogadta a Szovjetunió Kommunista Pártjának új programját, és módosításokat eszközölt az SZKP szervezeti szabályzatában. A kongresszuson N. Sz. Hruscsov, A. F. Gorkin és F. R. Kozlov tartottak beszámolót. A kongresszus jóváhagyta az SZKP Központi Bizottságának a XX. és a XXII. kongresszus között követett politikai irányvonalát és gyakorlati tevékenységét.

A kongresszus megállapította, hogy a Központi Bizottság eredményes munkát végzett az SZKP és a testvéri marxista-leninista pártok közötti együttműködés fejlesztése terén. Hangsúlyozta, az SZKP internacionalista köteletségének tekinti, hogy maximálisan erősítse a szocialista országok, a kommunista világmozgalom egységét.

Magasabb fokra emelkedett a nemzetközi munkásmozgalom

és a nemzeti felszabadító mozgalom. A proletariátus osztályharca megingatta az imperializmus pozícióit annak fellegvéraiban, a kapitalista országokban; egyre nagyobb nyomást gyakorolt az imperializmusra a szocialista világ és a nemzeti felszabadító mozgalom. Több fiatal szuverén állam népei elutasították a fejlődés kapitalista útját, tanulmányozták a szocialista országok tapasztalatait, e tapasztalatok felhasználásának lehetőségeit.

A kongresszus jóváhagyta a Központi Bizottság és a szovjet kormány külpolitikai irányvonalát és kimondta, hogy a továbbiakban is lankadatlanul erősíteni kell a szocialista országok egységét, a proletárszolidaritást az egész világ munkáosztályával és dolgozóival; minden vonatkozásban támogatni kell azokat a népeket, amelyek az imperialista és a gyarmati elnyomás alóli felszabadulásukért, függetlenségük megszilárdításáért küzdenek; következetesen érvényesíteni kell a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésének elvét; le kell leplezni az imperialista háborús uszítók próbálkozásait és mesterkedéseit; meg kell szilárdítani a világbékét.

Az ország belső életét illetően a párt és a nép tovább növelte az ipari termelést. A kongresszus ugyanakkor megállapította, hogy a mezőgazdaságban sok feladatot még nem oldottak meg. A nagyobb gazdasági erőforrásokat felhasználva a párt több intézkedést tett a dolgozók életszínvonalának és kulturális színvonalának emelése érdekében.

A kongresszus megbízta a Központi Bizottságot, hogy a párt és a nép erőt összpontosítsa a kommunista építés feladatainak megoldására, a hétéves terv feladatainak végrehajtására, mert a hétéves terv fontos szakasz a kommunizmus anyagi-technikai bázisának megteremtésében. A kongresszus rámutatott, hogy a legújabb tudományos és műszaki eredményeknek a népgazdaságban való alkalmazása révén minden eszközzel növelni kell a munka termelékenységét.

A párt belső életét illetően a kongresszus megerősítette azt az irányvonalat, amely a párt- és az állami élet lenini normáinak helyreállítását és továbbfejlesztését, a kollektív vezetés elvének érvényesítését, a párt vezető szerepének növelését, a pártegység megszilárdítását, a néptömegek alkotó aktivitásának fokozását célozta. A kongresszus, a személyi kultusz következményeit felszámolva, ráirányította a figyelmet a kádermunka javítására, a káderek kiválasztására, kiemelésére, képzésére és politikai fel-

vértetésére, a párt soraiban és vezető szerveiben a helyes kapcsolatok kialakítására. A párt V. I. Leninnek abból a közismert útmutatásából indult ki, hogy „az egész párt rendszeres, fokozatos és kitartó munkával *neveljen* magának megfelelő embereket a központ számára, hogy e magas poszt minden jelöltjének *egész tevékenységét* úgy ismerje, mint a tenyerét, hogy még egyéni sajátosságait, erős és gyenge oldalait, eredményeiket és »kudarcaikat« is ismerje”. (Lenin Összes Művei. 8. köt. 92. old.)

A párt a személyi kultusz elvszerű marxista-leninista bírálataival elejét vette és elejét veszi annak, hogy bárki visszaéljen a hatalommal, hogy egyéni céljaira használja fel a hatalmat. A vezetők sokat kapnak, de nagyok a követelmények is velük szemben. A kongresszus határozatai arra tanítják a párt- és állami vezetőket, hogy legyenek tudatában, mekkora felelősség hárul rájuk a párt, a nép, a történelem előtt azért, hogy a tömegek által rájuk ruházott hatalmat csakis a szocialista haza érdekében, a kommunizmus győzelme érdekében használják fel. Az a vezető, aki megfélemlszik erről, eltávolodik a kommunizmus elveitől. A párt és a nép mindig igazságosan értékeli minden politikai vezető történelmi szerepét.

A XXII kongresszus elfogadta a párt új, *harmadik* programját. A pártprogram elfogadása kapcsán összegezte az 1919. évi VIII. pártkongresszuson elfogadott lenini program végrehajtásának eredményeit. A legfőbb eredmény, hogy a szocializmus teljes és végleges győzelmet, világtörténelmi jelentőségű győzelmet aratott a Szovjetunióban.

„A szovjet nép önfeláldozó munkájának, a Szovjetunió Kommunista Pártja elméleti és gyakorlati tevékenységének eredményeképpen – állapítja meg a program – *az emberiség egy megvalósult szocialista társadalommal és a szocializmus építésének a gyakorlatban kipróbált tudományával gazdagodott. A szocializmus országújtját megépítették.* Már sok nép menetel ezen az úton, s előbb-utóbb minden nép elindul rajta.” (Az SZKP XXII. kongresszusa. 724. old.)

A kongresszuson elfogadott program a kommunizmus építésének programja. Ez a program a marxizmus-leninizmus elveire támaszkodik, alkotó módon általánosítja a szocialista építésnek a Szovjetunióban és más szocialista országokban kialakult gya-

korlátát, figyelembe veszi a forradalmi világmozgalom tapasztalatait, és kifejezésre juttatja a párt kollektív gondolatát. A pártprogramban tükröződnek a nemzetközi kommunista mozgalom dokumentumaiban – a kommunista és munkáspártok képviselőinek értekezleteiről kiadott nyilatkozatokban – foglalt elvek és tételek.

A párt legfőbb célja – állapítja meg a program – a kommunista társadalom felépítése.

„A kommunizmus osztály nélküli társadalmi rendszer, amelyben a termelési eszközök egységes köztulajdonban vannak, ahol megvalósul a társadalom valamennyi tagjának teljes társadalmi egyenlősége, ahol az emberek sokoldalú fejlődésével együtt az állandóan fejlődő tudomány és technika alapján nőnek a termelőerők, ahol a társadalmi gazdagság minden forrása teljes bőségben buzog, és megvalósul a nagyszerű elv: »Mindenki képességei szerint, mindenkinék szükségletei szerint.« A kommunizmus a szabad és öntudatos dolgozók magas szervezettségű társadalma, amelyben megvalósul a társadalmi öngazdátás, a társadalom javára végzett munka mindenki számára elsődleges életszükségletté, felismert szükségszerűséggé válik, képességeit mindenki a leghasznosabban fogja gyümölcsöztetni a nép javára.” (Az SZKP XXII. kongresszusa. 763. old.)

A kommunizmus – állapítja meg a program – olyan társadalom, amelyben a béke, a munka, valamennyi nép szabadsága, egyenlősége, testvérisége és boldogsága fog uralkodni. A program valóra váltja a párt jelszavát: „Mindent az ember nevében, mindent az ember javára!” A program a nép anyagi jólétének és kultúrájának szüntelen növelését célozza.

A kommunizmus felépítése – szögezi le a program – három egymással összetartozó történelmi feladat megoldásával függ össze: a kommunizmus anyagi-technikai bázisának megteremtésével, a kommunista társadalmi viszonyok fejlesztésével és az új ember nevelésével.

A párt és a nép legfőbb gazdasági feladata a kommunizmus anyagi-technikai bázisának megteremtése. Ez a termelőerőknek az emberiség történetében legmagasabb fejlettségű fokát jelenti, s magában foglalja az ország teljes villamosítását, ennek alap-

ján a társadalmi termelés technikájának, technológiájának és szervezetének tökéletesítését a népgazdaság minden ágában; a termelési folyamatok komplex gépesítését, a következő szakaszokban pedig komplex automatizálásukat; a vegyészet széles körű alkalmazását a népgazdaságban; nagy gazdasági határfokú új termelési ágak, energia- és anyagfajták maximális fejlesztését; a természeti kincsek, anyagi erőforrások és a munkaerő-tartalékok teljes és racionális kihasználását; a tudománynak a termeléssel való szerves összekapcsolását és a gyors ütemű tudományos és technikai haladást; a dolgozók magas kulturális és technikai színvonalát. Mindez jelentős fölényt biztosít a Szovjetunióknak a legfejlettebb kapitalista országokkal szemben a munka termelékenység területén.

A kommunizmus fenséges épülete hatalmas, és technikai szempontból a világon a legkorszerűbb iparra fog támaszkodni. A kommunista társadalom gazdasági építésének tengelye a villamosítás. A villamosítás vezető szerepet tölt be a népgazdaság minden ágának fejlesztésében és a műszaki haladásban. A párt programja előirányozza minden iparág, az építőipar és az építőanyag-ipar, a közlekedés és a hírközlés gyors fejlesztését és műszaki tökéletesítését.

A kommunizmus felépítésének elengedhetetlen feltétele, hogy az erős ipar mellett sokrétűen fejlett és nagy hozamú mezőgazdaság legyen. A mezőgazdasági termelőerők növelésében a legfontosabb a mezőgazdaság komplex gépesítése, villamosítása és belterjesítése. A termelőerők fejlődése a mezőgazdaságban nagy társadalmi és gazdasági változásokat hoz magával. A program abból indul ki, hogy falun a kommunista viszonyok kialakulása a szocialista termelés mindkét formájának – a kolhozoknak és a szovhozoknak – fejlődése és tökéletesítése útján megy végbe. A kolhoz a kommunizmus iskolája a parasztság számára. A kolhozok gazdasági fejlődése előmozdítja majd a kolhozokon belüli viszonyok tökéletesedését: a termelés társadalmasítási fokának emelkedését, a munka szervezésének és díjazásának az állami vállalatoknál kialakult színvonalhoz és formákhoz való közeledését, a garantált havi bérre való áttérést, a közszolgáltatások fejlődését. A társadalmasodás fokozatosan túllépi az egyes kolhozok kereteit, kolhozközi termelési kapcsolatok alakulnak ki és szilárdulnak meg. Kifejlődnek és megerősödnek a kolho-

zok és a szovhozok egymás közötti és az iparvállalatokkal való termelési kapcsolatai.

A program megállapítja, hogy állandó figyelmet kell fordítani a kolhoztermelésre, a mezőgazdasági artelt a szövetkezet ezen formájára jellemző elvek alapján kell megszilárdítani, amely elvek közül – amint Lenin tanította – a legnagyobb jelentőségű az anyagi érdekeltség, az egyéni érdekek összehangolása az állami érdekekkel, a kommunista építés feladataival.

„A kolhozrendszer gazdasági virágzása – állapítja meg a program – megteremti a feltételeket ahhoz, hogy a kolhoz-tulajdon fokozatosan közeledjék és a jövőben egységes kommunista tulajdonná olvadjon össze a köztulajdonnal.” (Ugyanott, 776. old.)

A program hangsúlyozza a tudományos-gazdasági irányítás és tervezés fontos szerepét. Külön felhívja a figyelmet a beruházások hatékonyságának emelésére, az arányosság szigorú betartására a népgazdaság fejlesztésének tervezésénél. „A kommunizmus építése folyamán – mutat rá a program – a gazdasági vezetés a magas termelési mutatószámok anyagi és erkölcsi ösztönzésére támaszkodik.” (Ugyanott, 786. old.)

A termelőerők növelése, a társadalmi és gazdasági viszonyok mélyreható átalakítása, amelyet a program kitűz, egyetlen hatalmas feladat teljesítését szolgálja: a Szovjetunióban biztosítani kell a dolgozók számára a társadalom eddigi történetének legmagasabb életszínvonalát, meg kell teremteni a feltételeket az ember harmonikus és sokoldalú fejlődéséhez, mindinkább meg kell közelíteni az anyagi és a kulturális szükségletek teljes kielégítését, hogy azután végleg áttérjenek a kommunista elosztásra.

A program a nép anyagi jólétének növelése terén megoldandó feladatokat kifejtve ismerteti, hogyan hat egymásra az állampolgárok szükségleteinek kielégítésében érvényesülő két alapelv: a végzett munka mennyisége és minősége szerinti egyéni bér emelése, s ezzel együtt a kiskereskedelmi árak csökkentése, a lakosság adóinak megszüntetése: a társadalmi fogyasztási alapok növelése, amelyekből a társadalom tagjainak szükségleteit a végzett munkától függetlenül elégítik ki. A kommunizmus felé haladással egyenes arányban nő a társadalmi fo-

gyasztási alapok szerepe és jelentősége, s növekedésük üteme is gyorsulni fog.

A program rámutat arra, hogy a termelőerők fejlődése, a gazdasági struktúra átalakulása alapján hogyan fejlődnek majd a szocialista társadalmi viszonyok kommunista viszonyokká, hogyan változik a társadalom politikai és szellemi élete, hogyan formálódik a kommunista társadalom embere.

Az SZKP programja jellemzi, hogy milyen a társadalom politikai szervezete a kommunizmus általánosan kibontakozó építésének időszakában. Tudományosan megalapozza azt a tételt, amely szerint a proletárdiktatúra állama egyetemes népi állammá fejlődik, s az állam fokozatosan áttér a társadalmi öngazgatásra.

„Az az állam, amely a proletárdiktatúra államaként jött létre – állapítja meg a párt programja –, az új, jelenlegi szakaszban egyetemes népi állammá, az egész nép érdekeit és akaratát kifejező szervvé alakult át.” (Ugyanott, 797. old.)

Az állam mint egyetemes népi szervezet fennmarad a kommunizmus teljes győzelméig. Továbbra is érvényesül benne a munkásosztálynak mint a társadalom leghaladóbb és legszervezetesebb erejének vezető szerepe. A történelmi fejlődés az állam elhalásához vezet. Az állam teljes elhalásának meg kell teremtenie a belső feltételét – ez a fejlett kommunista társadalom felépítése – és a külső feltételét, ami a szocializmus nemzetközi téren való győzelme és megszilárdulása.

A program meghatározza, melyek a szocialista államiság fejlesztésének fő irányai a kommunizmus építésének időszakában: a szocialista demokrácia sokoldalú fejlesztése és tökéletesítése; minden állampolgár tevékeny részvétele az állam igazgatásában, a gazdasági és a kulturális építés irányításában: az államapparátus munkájának javítása és tevékenységének fokozott népi ellenőrzése; a társadalmi szervezetek (a szakszervezetek, a Kom-szomol, a szövetkezetek) szerepének növelése a kommunista építésben.

A program tükrözte, hogy a Szovjetunióban új szakasz kezdődött a nemzeti viszonyok fejlődésében. A kommunizmus építésének folyamatában a nemzetek tovább közelednek egymáshoz. A nemzetiségi különbségek elmosódása progresszív jelle-

gű, objektív történelmi folyamat. Ez a folyamat azonban nagyon hosszan tartó és mesterséges meggyorsítása csak felélesztené a káros nacionalista maradványokat.

A kommunizmus teljes győzelme, az új viszonyok diadala érdekében be kell fejeződnie a szocialista forradalommal megindult folyamatnak, ki kell alakulnia az új embernek, a kommunista társadalom építőjének és dolgozójának. A párt szerint ezen a területen az alábbi fő feladatok vannak: az összes szovjet ember marxista-leninista világnézetének formálása, a szovjet embereknek a kommunizmus szellemében való nevelése; a társadalom tagjainak munkára való nevelése, a munkához való kommunista viszony kifejlesztése; az egész népnek a magas fokú eszmeiség, a kommunizmus ügye iránti odaadás szellemében, a proletár internacionalizmus és a szocialista hazafiság szellemében való nevelése.

Az SZKP célul tűzte ki, hogy biztosítsa az egyén sokoldalú, harmonikus fejlődését, olyan embereket nevel, akik egyesítik magukban a szellemi gazdagságot, az erkölcsi tisztaságot, a fizikai tökéletességet. Különösen nagy jelentőséget tulajdonít a serdülő nemzedék nevelésének.

A kommunizmusba való átmenet folyamatában egyre nagyobb szerepet kapnak az erkölcsi alapelvek a társadalom életében. A program tartalmazza a kommunizmus építőjének erkölcsi kódexét. Ez a kódex a következő erkölcsi elveket foglalja magában: a kommunizmus ügye iránti odaadás; a szocialista haza, a szocialista országok szeretete, a társadalom javára végzett lelkiismeretes munka: aki nem dolgozik, ne is egyék; a társadalmi tulajdon védelméről és gyarapításáról való gondoskodás; magas fokú társadalmi kötelességtudat, kérlelhetetlenség a társadalmi érdekek megsértőivel szemben, közösségi szellem és kölcsönös elvtársi segítség: egy mindenkiért, mindenki egyért; humanus kapcsolatok és kölcsönös megbecsülés az emberek között: az ember az embernek barátja, elvtársa, testvére; becsületesség és igazságosság, erkölcsi tisztaság, egyszerűség és szerénység a közéletben és a magánéletben; kölcsönös megbecsülés a családban, gondoskodás a gyermekek neveléséről; kérlelhetetlenség az igazságtalansággal, a henyességgel, a becstelenséggel, a karrierizmussal, a nyerészkedéssel szemben; a Szovjetunió minden népének barátsága és testvérisége, kérlelhetetlenség a nemzeti és a faji ellenségességgel szemben; kérlelhetetlenség a kommu-

nizmus ellenségeivel, a népek békéjének és szabadságának ellenségeivel szemben; testvéri szolidaritás minden ország dolgozóival, minden néppel.

Az egyén sokoldalú fejlődése feltételezi a magas fokú műveltséget, az embernek azt a képességét, hogy gyümölcsöző munkát végezzen a termelés, a tudomány, a kultúra, a művészet területén, hogy tevékenyen részt vegyen a társadalmi életben. A párt programja előírányozza a közoktatás, továbbá az iskolán kívüli kulturális-nevelő, felvilágosító és népművelő munka minden válfajának sokoldalú fejlesztését.

A kommunizmus építésének időszakában minden vonatkozásban fejlődik a kulturális élet. A szovjet irodalom, a zene, a festészet, a filmművészet, a színház, a televízió, a művészet minden ága magasabb fokra emelkedik eszmei tartalom és művészi színvonal tekintetében.

Különös gondot fordít a párt a tudomány sokoldalú fejlesztésére, a kommunizmus építésében betöltött szerepének növelésére. A tudomány döntő tényező a társadalom termelőerőinek nagyarányú fejlesztésében. A tudomány teljes mértékben a társadalom közvetlen termelőerejévé válik. A program előírányozza a tudomány minden területének gyors ütemű fejlesztését, a tudomány kapcsolatának megszilárdulását a nép építőmunkájával.

Az SZKP programja marxista-leninista elemzést ad korunk legfontosabb társadalmi jelenségeiről, a szocializmus erőinek növekedéséről. A program megállapítja, hogy a Szovjetunió a szocialista világrendszer alkotó szocialista országok testvéri családjában oldja meg a kommunista építés feladatait. A program a szocialista világrendszer fejlődését jellemezve rámutat, hogy a szocialista országoknak össze kell fogniuk a szocializmus építésében, harcolniuk kell a nacionalizmus és a nemzeti szűklátókörűség megnyilvánulásai ellen, amelyek az új társadalmi rendszer létrejöttével nem szűnnek meg automatikusan. A nacionalizmus megnyilvánulásai és az egykori nemzeti viszálykodás maradványai táplálhatják a leghuzamosabb ideig, a legszívósabban, a legelkeseredettebben és a legfondorlatosabban a társadalmi haladással szembeni ellenállást. Az imperialista reakció fő politikai és ideológiai fegyverként használja fel ezeket a jelenségeket.

„A szocialista világrendszer tapasztalatai igazolták – állapítja meg az SZKP programja –, hogy elengedhetetlenül szükséges a kapitalizmusból kiváló országok *lehető legszorosabb szövetsége*, erőfeszítéseik egyesítése a szocializmus és a kommunizmus építésében. Elméletileg tarthatatlan az az irányvonal, hogy a szocialista országok nemzetközi közösségétől elszigetelten, elkülönítve is fel lehet építeni a szocializmust, mivel ez ellenkezik a szocialista társadalom fejlődésének objektív törvényeivel. Gazdaságilag káros, mivel a társadalmi munka pazarlására, a termelés növekedési ütemének lassulására és az illető országnak a kapitalista világtól való függőségére vezet. Politikailag reakciós és veszedelmes, mivel az imperialista erők egyesült frontjával szemben nem tömöríti, hanem megosztja a népet, táplálja a burzsoá nacionalista tendenciákat és végső fokon a szocialista vívmányok elvesztésére vezethet.”
(Ugyanott, 726–727. old.)

A program jellemzi a mai kapitalizmust. Elkövetkezett a kapitalizmus általános válságának harmadik szakasza. Az imperializmus táborában észlelhető új jelenségek igazolják az utolsó, állammonopolista szakaszába jutott kapitalizmus alapvető törvényszerűségeiről szóló lenini következtetéseket. „... az *imperialista világrendszert mély és éles ellentétek marcangolják*. A munka és a tőke közti antagonizmus, a nép és a monopóliumok közti ellentétek, a fokozódó militarizmus, a gyarmati rendszer felbomlása, az imperialista országok közti ellentétek, a fiatal nemzeti államok és a régi gyarmattartó hatalmak közötti konfliktusok és ellentétek, legfőképpen a világszocializmus rohamos növekedése – megannyi olyan tényező, amely aláássa és rombolja az imperializmust, annak gyengülésére és pusztulására vezet.” (Ugyanott, 738–739 old.)

Az imperializmus gazdasági, politikai és katonai központja Európából az Egyesült Államokba tevődött át. Az Egyesült Államok monopolista burzsoáziája, amely a kapitalizmus „megmentőjének” szerepére vállalkozott, nemzetközi kizsákmányolóvá és a nemzetközi reakció legfőbb támaszává lett. „A szabadság és a demokrácia hamis lobogójával takarózva – állapítja meg az SZKP programja –, az amerikai imperializmus a valóságban *a nemzetközi csendőr* szerepét tölti be, támogatja a reakciós

diktatórikus rendszereket, az elrothadt monarchiákat, fellép a demokratikus, forradalmi átalakításokkal szemben, agressziót szervez a függetlenségükért harcoló népek ellen.” (Ugyanott. 735. old.)

Az SZKP programja rámutat, hogy nagyszerű és örömteli jövő áll az emberiség előtt, a *kommunizmus*, a legtökéletesebb és leghaladóbb társadalom, amely törvényszerűen és elkerülhetetlenül felváltja az elavult, kizsákmányoló kapitalista rendszert. A Szovjetunióban folyó kommunista építés szerves alkotórésze azoknak az erőfeszítéseknek, amelyeket a kapitalizmussal szakkító népek tesznek a kommunista társadalom megteremtésére, egyik lényeges tényezője a szocialista világrendszer megszilárdulásának. Az az ország, amely elsőként halad a kommunizmus felé, utat tör a többi nép számára is, megkönnyíti előrehaladásukat a társadalom szervezetének magasabb formái felé. A Szovjetunióban folyó kommunista építés összhangban van a szocialista közösséghez tartozó országok érdekeivel, megszilárdítja a szocialista tábor erejét és védelmi képességét, nagyobb lehetőségeket nyújt az együttműködéshez és a kölcsönös segítséghez.

Az SZKP programja valamennyi ország dolgozói előtt megvilágítja a ragyogó jövő felé vezető utat. Korunkban a kapitalizmust aláásó és szétromboló egységes forradalmi világfolyamatban összekapcsolódnak a szocialista forradalmak, a nemzeti felszabadító, imperialistaellenes forradalmak, a népi demokratikus forradalmak, a kiterjedt parasztmozgalmak, a néptömegek harca a fasiszta és más zsarnoki rendszerek megdöntéséért, a nemzeti elnyomás ellen küzdő, általános demokratikus mozgalmak. Ma, amikor létrejött, kifejlődött és megszilárdult a szocialista világrendszer, tovább közelednek és összefonódnak a népi demokratikus, a nemzeti felszabadító és a szocialista forradalmak. Ma már minden ország, fejlettségi színvonalától függetlenül, rátérhet a szocializmushoz vezető útra, mert segítséget és támogatást kaphat a szocialista országoktól.

A kommunista építés programjának végrehajtása egyre nagyobb hatással lesz a munkásmozgalom és a nemzeti felszabadító mozgalom fejlődésére. A Szovjetunióban folyó kommunista építés példája lelkesíti a világ dolgozó tömegeit, nagy erkölcsi támogatást jelent számukra a társadalmi és a nemzeti felszabadulásért vívott harcukban, meggyorsítja a kommunizmus, a marxizmus-leninizmus eszméinek világméretű diadalát.

A kongresszuson elfogadott program és szervezeti szabályzat leszögezi, hogy a Kommunista Párt, a munkásosztály pártja az *egész szovjet nép pártja lett*. A szocializmusból a kommunizmusba való átmenet időszakában növekszik a párt vezető, irányító és szervező szerepe. A XXII. pártkongresszus több módosítást eszközölt az SZKP szervezeti szabályzatában. A szervezeti szabályzat megjelöli azokat az intézkedéseket, amelyek a kommunisták szerepének növelését és a párt harcképességéért való felelősségük fokozását célozzák. A szervezeti szabályzat a párthoz való tartozás legfőbb kritériumaként azt a követelményt támasztja minden párttaggal szemben, hogy aktívan vegyen részt a kommunizmus építésében. Ez határozza meg a kommunisták fő kötelességeit a társadalmi munkában, a kommunizmus anyagi-technikai bázisának megteremtésében, a szocialista társadalmi viszonyok megszilárdításában és tökéletesítésében, a kommunista erkölcs szabályainak betartásában. A kommunizmus építőjének erkölcsi kódexe, mint a pártélet törvénye került be a párt szervezeti szabályzatába. Rendkívül nagy jelentőségű a szervezeti szabályzat új pontja, amely arra kötelezi a kommunistát, hogy legyen a szocialista internacionalizmus és a szovjet hazafiság eszméinek aktív közvetítője a tömegek felé, harcoljon a nacionalizmus és a sovinizmus maradványai ellen, segítse elő a szovjet népek barátságának erősítését, a szovjet nép és a szocialista országok népei, a világ proletárjai és dolgozói közötti testvéri kapcsolatok erősödését.

A szervezeti szabályzat nagy lépést jelent a pártdemokrácia fejlesztése útján, leszögezi, hogy a pártvezetés legfőbb elve a *kollektivitás*. Az SZKP szervezeti szabályzata előírja a pártszervek összetételét és a pártszervezeti titkárok rendszeres újjá-választását. Egyszersmind hangsúlyozza, hogy be kell tartani a vezetés folyamatosságának elvét.

A XXII. kongresszus felvértezte a pártot, a szovjet népet a kommunizmus felépítéséért vívott harc átfogó programjával.

4. *Harc a hétéves terv teljesítéséért.*

A párt Központi Bizottságának 1964 októberi plénuma.

A pártélet lenini normáinak és vezetési elveinek következetes valóra váltása

Az SZKP XXII. kongresszusa után megindult a munka az új program teljesítéséért. A párt a hétéves terv feladatainak teljesítésére összpontosította a kommunisták, minden szovjet ember erőfeszítéseit. Az országban újult erővel bontakozott ki a szocialista munkaverseny. Moszkva és Leningrád dolgozói 1962 elején vállalták, hogy határidő előtt teljesítik az éves termelési terveket. A leningrádiak vállalták, hogy a munka termelékenységének emelésére vonatkozó hétéves tervet öt év alatt teljesítik. Meg is tartották a szavukat. Újabb felajánlásokat tettek a kuznyecki, a magnyitogorszki, a Zaporozsszta és a makejevkaikohómű egymással versengő kohászai, a Donyec-medence és a Kuznyecki-medence bányászai, a Gorkij és a Szverdlovszki terület dolgozói. A versenybe bekapcsolódtak az építők, az energiatermelés, a vegyipar dolgozói, a vasutasok, más szakmákban dolgozó munkások és alkalmazottak, falun pedig a gépkezelők, a növénytermesztők és az állattenyésztők.

A munkához való kommunista viszonyért indult mozgalom az üzemszervek, a részlegek és a vállalatok kollektíváinak mozgalmává fejlődött 1964 derekán már több mint 30 millió ember vett részt a mozgalomban, csaknem minden második munkás és alkalmazott. Félmillió brigád és 3500 vállalat szerezte meg a *kommunista kollektíva* megtisztelő címet.

A munkások, a kolhozparasztok és az értelmiségiek lendületes munkáját a pártszervezetek irányították. Az állandó átszervezések azonban éreztették hatásukat a pártszervezetek tevékenységében. 1962 végén, az SZKP Központi Bizottságának novemberi plénumán hozott határozatok alapján, megindult a pártszervek átszervezése az úgynevezett termelési elv szerint. A területek és a tartományok többségében két önálló pártszervezet alakult: ipari és mezőgazdasági pártszervezet, külön-külön vezető szervekkel. A mezőgazdasági kerületi pártbizottságokat megszüntették, s ezek helyébe a kolhoz-szovhoz termelési igazgatóságok pártbizottságai léptek. Az SZKP Központi Bizottságában és a szövetségi köztársaságok kommunista pártjainak központi bizottságaiban két irodát szerveztek, az egyiket

az ipari termelés, a másikat pedig a mezőgazdasági termelés irányítására. A pártszervek mintájára szervezték át a szovjetszerveket, a Komszomol- és a szakszervezeti szerveket. Ámde hamarosan érezhetővé vált, hogy a pártszervek új struktúrája bonyolult és nehézkes, s megmutatkoztak e struktúra árnyoldalai.

A pártszervek átalakítása, a népgazdaság irányítási rendszerének átszervezése, a helyi vezető káderek gyakori cserélődése ideges légkört teremtett a pártszervezetek munkájában, de még ilyen körülmények között is lankadatlan energiával dolgoztak. A párt helyesen határozta meg, hogy a kommunista építés feladatainak láncolatában a *legfontosabb láncszem a tudományos-műszaki fejlődés maximális meggyorsítása* a népgazdaság minden ágában. A tudományos-műszaki haladást úgy tekinti, mint a munka termelékenységeinek emelkedéséhez vezető *fő utat*. Ezt nemcsak a belső, hanem a külső körülmények is meghatározzák. Mindent el kell követni azért, hogy lépésről lépésre haladva végrehajtsuk a Lenin által kitűzött feladatot: utolérjük és túlszárnyaljuk a műszakilag és gazdaságilag fejlett országokat, állandóan erősítsük és tökéletesítsük az ország védelmét.

A szovjet társadalom pártirányításának, a párt vezető szerepének egyik legfontosabb megnyilvánulása lett a műszaki politika kidolgozása és a szocialista népgazdaság olyan szervezési és irányítási formáinak kialakítása, amelyek minden módon elősegítik a tudományos-technikai fejlődés maximális meggyorsítását. Újszerűen fejeződött ki a párt, a pártszervezetek, a kommunisták élcsapat szerepe. Az a feladatuk, hogy a legfontosabb tudományos problémák megoldására, a tudományos és a technikai eredményeknek a termelésbe való gyors bevezetésére összpontosítsák a tudósok, a tervezők, a mérnökök, a technikusok, a munkások és a kolhozparasztok alkotó kezdeményezését.

A párt ezeket a kérdéseket mindennapi munkájának közép-pontjába állította. A Központi Bizottság plénumai minden alkalommal foglalkoztak ezekkel a kérdésekkel. Az egész népgazdaságban alkalmazandó egységes műszaki politika kialakítása végett a Központi Bizottság 1962 novemberi plénuma úgy foglalt állást, hogy a vezető tudományos, tervezőintézeteket, üzemi tervezőirodákat a kísérleti telepekkel együtt a minisztertanács iparági állami bizottságainak hatáskörébe kell utalni. A bizottságokat tették felelőssé az új technikának és technológiának a ter-

melésbe való bevezetéséért, az egységes műszaki politika alkalmazásáért.

A népgazdaság egyik gyorsan fejlődő ága a vegyipar. A Központi Bizottság 1958 májusi plénuma után sok minden történt a vegyipar fejlesztése érdekében. 1959–1963 között a vegyipari beruházások összege meghaladta az 5 milliárd rubelt; ez csaknem másfélszer annyi, mint amennyit előzőleg, a szovjethatalom fennállása óta eltelt negyven év alatt erre a célra fordítottak. A vegyipar a többi iparágnál gyorsabban fejlődött. A kémia megnövekedett lehetőségeit azonban nem használták ki eléggé. A párt Központi Bizottságának 1963. évi decemberi plénuma feladatul tűzte ki a vegyipar gyorsabb ütemű fejlesztését. Határozat született a vegyipari beruházások növeléséről, új üzemek építéséről és a meglevők korszerűsítéséről.

Az ország tudományos-technikai haladásának központja a Tudományos Akadémia. Az Akadémiának soha nem volt még olyan nagy szerepe az ország termelőerőinek fejlesztésében, mint a most zajló tudományos-technikai forradalomban. A szovjet tudósok a hétéves terv éveiben nagymértékben hozzájárultak a tudomány és valamennyi népgazdasági ág fejlesztéséhez. Folytatódott az intenzív munka az atomenergia békés célokra való felhasználása és az atomtechnika tökéletesítése terén. Újabb nagy teljesítményű atomerőművek épültek, s három atomerőművet – a szibériai, a belojarszki és a novovoronyezsi erőművet – átadták rendeltetésének. A Szovjetunió szilárdan elfoglalta a vezető helyet a nukleáris energia tanulmányozásában és hasznosításában. A szovjet tudósok létrehozták s állandóan tökéletesítik a legkorszerűbb reaktív és rakétatechnikát. Kvantumgenerátorokat, mesterséges gyémántot, hegesztett szerkezeteket, új szintetikus anyagokat, univerzális számítógépeket és más fontos műszaki találmányokat adtak az iparnak, az építőiparnak és a közlekedésnek.

A műszaki haladás élvonalában járt a moszkvai keményfém-kombinát, amely az országban elsőként vezette be a jakut gyémántból készülő szerszámok gyártását, és sikeresen alkalmazta a szintetikus gyémántot; az SZKP XXII. kongresszusáról elnevezett leningrádi fémmű, ahol bevezették a 300 000 kilowattos óriás gőzturbinák és a krasznojarszki vízi erőmű számára az 508 000 kilowattos hidraulikus turbinák gyártását. A kohászatban a Zaporozssztaľ kollektívája került a műszaki fejlesztés él-

vonalaiba, amely sikeresen elsajátította az acélgyártás új, haladó oxigén-konverteres módszerét. Minden köztársaságban sok vállalat az élre került a műszaki fejlesztésben. A többi üzem hozzájuk igazodott.

A Komszomol aktívan bekapcsolódott a műszaki fejlesztésért vívott harcba. A fiatalokban megnőtt az érdeklődés a műszaki ismeretek iránt. Az ifjúság épített és tanult. A hétéves terv időszakában több mint 1 millió fiatal ment dolgozni Komszomol-megbízólevéllel a nagy, új építkezésekre. Az ifjúság munkájával és energiájával jött létre az energetika, a kohászat és a vegyipar több óriása. Az ifjúság az új építkezéseken és az üzemekben végzett munkája mellett kitartóan gyarapította ismereteit is. A fiatalok milliói fejezték be termelőmunkájuk mellett közép- és felsőfokú tanulmányaikat, szereztek mérnöki, technikai képesítést.

A szakszervezetek minden erővel támogatták a tömeges műszaki alkotó munka kibontakozását. A szakszervezetek irányításával működnek a gyárakban a tudományos-technikai társaságok, valamint az Újítók és Feltalálók Országos Társaságának alapszervezetei. Az országban a feltalálók és az újítók száma 1965-ben elérte a 3 milliót.

A tudományos-technikai haladásért indult mozgalom nagy lendületet vett, de komoly akadályok is álltak az útjában. Sok népgazdasági tanácsnál nemtörődomség, sőt konzervativizmus volt tapasztalható a technika tökéletesítésével és a vállalatok műszaki színvonalának emelésével kapcsolatos kérdésekben. A vállalatok nem voltak kellőképpen érdekelve a termelés műszaki rekonstrukciójában, mert nem gazdasági ösztönzők, hanem főleg az adminisztratív irányítás eszközei érvényesültek. Ezért sok esetben jelentős időbeli eltérés volt a tudományos felfedezések, a találmányok, a műszaki újítások és a termelésbe való bevezetésük között.

Az iparágak központosított irányításának gyengülése és az egységes műszaki politika alkalmazásában előfordult komoly zavarok következtében a bruttó termelés növekedésének üteme lassulni kezdett. A bruttó ipari termelés növekedése – az előző évhez viszonyítva – 1963-ban 8,1 százalék, 1964-ben pedig 7,3 százalék volt. Ez alatta maradt a hétéves terv előirányzatának. Maga az élet, elsősorban a műszaki fejlesztés követelményei szükségessé tették a visszatérést az iparági irányításhoz. 1962-

ben összevonták a népgazdasági tanácsokat, 1963-ban pedig létrehozták az iparági bizottságokat. Ez utóbbiak azonban nem rendelkeztek megfelelő hatáskörrel, elszakadtak a vállalatoktól, lényegében csak tanácsadó szervek voltak, nem gyakoroltak döntő hatást az ipari termelés műszaki színvonalának emelésére. Bár az ipar egészében véve sikeresen fejlődött, a növekedési ütem lassulásának tendenciája aggasztotta a pártot.

A mezőgazdaságban is kedvezőtlenül alakult a helyzet. 1963-ban az országban 2 milliárd puddal kevesebb szemes terményt takarítottak be, mint az előző évben, csaknem 750 millió puddal kevesebb gabona került az állami magtárakba. A takarmányhiány kihatott az állattenyésztésre. A sertésállomány 1963-ban csaknem felére, a juhállomány pedig 6 millióval csökkent: kisebb lett a tejhozam. Nehézségek támadtak a városi lakosság kenyérrel, hússal és egyéb élelmiszerrel való ellátásában.

A mezőgazdasági termelés ilyen nagyarányú csökkenése nemcsak az 1963-as kedvezőtlen időjárásnak tudható be. A csökkenés okai jelentős részben a vezetés szubjektívizmusában, a mezőgazdasági tervezés, a pénzügyi és hitelpolitika hibáiban, a felvásárlás megszervezésének és az árpolitikának a fogyatékoságaiban rejlettek. A géppark felújítása lelassult. Csökkent a kolhozok kereslete az új gépek iránt. A kolhozok traktorainak száma az 1959-es szinten maradt, a gabonakombájnok és a teherautók száma pedig valamivel csökkent. A kolhozok a gépek javítása terén nehézségekkel küzdöttek, ennek következtében műszaki bázisuk nem erősödött, hanem gyengült.

A kolhozoknak jelentős anyagi eszközökre volt szükségük a géppark gyarapításához. Az új körülmények megkövetelték, hogy fordítsanak nagyobb gondot a kolhozokban a szükséges felhalmozások növelésére. A kolhozokban azonban nem fordítottak kellő figyelmet az anyagi-technikai bázis megszilárdításához szükséges felhalmozásokra, a bővített újratermelés és az anyagi ösztönzés alapján való gazdálkodás kérdéseire. A mezőgazdaság irányításának gyakorlatában mindinkább felülkerekedtek a szubjektivista, voluntarista jellegű intézkedések és cselekedetek, ami hátrányosan befolyásolta a helyzetet falun.

A mezőgazdaság lelassult fejlődése, produktivitásának csökkenése komoly aggodalmat keltett a pártban és a népben. A párt Központi Bizottsága megtette a szükséges lépéseket ezeknek

a negatív jelenségeknek a kiküszöbölésére és a vezetés lenini elveinek következetes érvényesítésére.

Az SZKP Központi Bizottságának 1964 októberi plénuma bebizonyította, hogy a párt, a párt fő irányvonala rendíthetetlenül követi a pártélet lenini normáit és a pártvezetés lenini elveit. Az októberi plénum határozatai hangsúlyozták, hogy növekedett a pártnak, a szovjet társadalom vezető erejének irányító szerepe, hogy nem változik az SZKP XX., XXI. és XXII. kongresszusain kidolgozott fő irányvonal. A határozatok rámutattak: a kommunizmus építésének magasztos ügye megköveteli, hogy a párt és a szovjet állam tevékenységében következetesen érvényesüljenek azok az elvek és normák, amelyeket Lenin dolgozott ki, s amelyeket sok évtized történelmi tapasztalata ellenőrzött, igazolt és gazdagított.

A plénum eleget tett N. Sz. Hruscsov kérésének, hogy mentse fel a Központi Bizottság első titkárának, a Központi Bizottság Elnöksége tagjának és a Szovjetunió minisztertanácsa elnökségének tisztsége alól. A plénum megállapította, nem célszerű, hogy továbbra is egy személy töltse be a Központi Bizottság első titkárának és a Szovjetunió minisztertanácsa elnökének funkcióját.

A plénum L. I. Brezsnyevet választotta meg az SZKP Központi Bizottságának első titkárává. Egyidejűleg a Legfelsőbb Tanács Elnöksége A. N. Koszigint nevezte ki a Szovjetunió minisztertanácsának elnökévé.

Az SZKP Központi Bizottságának októberi plénuma fontos történelmi határhő a párt életében. A plénum ékes bizonyyságát adta a párt sziklaszilárd egységének és összeforrottságának, lenini elvhűségének és politikai érettségének. A plénum demonstrálta a párt hűségét Lenin végakaratahoz, a marxizmus-leninizmushoz, kifejezésre juttatta rendíthetetlen elhatározását, hogy szigorúan betartja és tovább fejleszti a pártélet lenini normáit és a vezetés lenini elveit, bátran és határozottan kiküszöböl mindent, ami akadályozza a párt és a nép alkotó tevékenységét, az ország haladását a kommunizmus felé.

A plénum megerősítette a párton belüli demokrácia kibontakoztatására, a lenini munkastílus alkalmazására a legutóbbi pártkongresszusokon kijelölt irányvonalat, friss légkört teremtett a pártban. Hangsúlyozta az egyik legfontosabb lenini elvnek, a kollektív vezetés elvének érvényességét. A plénum ha-

tározatait áthatotta az arról való gondoskodás, hogy a párt minden láncszemében – az alapszervezetektől a Központi Bizottságig – szigorúan tartsák tiszteletben a kollektív vezetés elvét. Ennek az elvnek a következetes érvényesítése, a pártdemokrácia továbbfejlesztése elősegíti valamennyi kommunista aktivitásának és öntevékenységének kibontakozását, a vezetők felelősségének növekedését a párttagok tömegeivel szemben, a kritika és az önkritika kibontakozását, a dolgozókkal való kapcsolatok megszilárdulását; biztosítja a gazdasági és a kulturális építésnek, a társadalmi élet minden területének helyes irányítását.

A Központi Bizottság a vezetés lenini elveinek alkalmazásával arra törekedett, hogy a nagy és a kisebb kérdésekben hozott döntésekből kiküszöbölje a szubjektívizmust, az adminisztratív intézkedéseket, az elsietett, az élettől elszakadt következtetéseket és tetteket, hogy a párt állandóan rajta tartsa a kezét a nép pulzusán, erősítse kapcsolatait a tömegekkel és fejlessze a népben rejlő hatalmas alkotó erőket. A Központi Bizottság minden sietség és hűhó nélkül, a gazdag lenini elméleti örökségre támaszkodva, a párt tapasztalataiból minden értékeset felhasználva, mélyrehatóan és megfontoltan elemezte az ország társadalmi és gazdasági életében kialakult helyzetet, kijelölte a kommunista építéssel összefüggő feladatok sikeresebb megoldásának módjait

Az SZKP Központi Bizottságának 1964 novemberi plénuma megvitatta az ipari és mezőgazdasági területi, tartományi párt-szervezetek és szovjetszervek egyesítésének kérdését. A beszámolót N V Podgornij tartotta. A plénum alaposan megvizsgálta a párt-szervezetek 1962-ben végrehajtott átszervezésének eredményeit, s indokolatlannak és elhibázottnak minősítette az átszervezést. A gyakorlat bebizonyította, hogy lehetetlen elhárítani az ipari és a mezőgazdasági párt-szervezetek tevékenységi körét. Az átszervezés következtében a kerület mint egységes egész, részekre szakadt. A mezőgazdasági körzetektől mesterségesen különítették el az ipari zónákat. Mindez megfosztotta a párt-, szovjet- és a gazdasági szerveket attól a lehetőségtől, hogy összehangoltan és céltudatosan oldják meg a politikai és a gazdasági kérdéseket. A termeléshez és a tömegekhez legközelebb álló kerületi láncszem lényegesen meggyengült. Különösen csökkent a kerületi és a falusi szovjetek szerepe.

Mindezt figyelembe véve, a novemberi plénum visszatért

a pártszervezeteknek és vezető szerveiknek a kipróbált, lenini területi-termelési ismerv alapján való felépítéséhez úgy, ahogyan azt a párt szervezeti szabályzata előírja. Visszaállították az egységes területi, tartományi pártszervezeteket, amelyek minden kommunistát egyesítenek, függetlenül attól, hogy az iparban dolgoznak-e vagy a mezőgazdaságban. A kolhoz-szovhoz termelési igazgatóságok pártbizottságait kerületi bizottságokká alakították át, az (övezeti) ipari-termelési pártbizottságokat pedig megszüntették. Minden pártszervezet – a mezőgazdasági pártszervezetek, az iparvállalatoknál és az építkezéseknél működő pártszervezetek – irányítása a kerületi pártbizottságoknál összpontosult. A pártszervek után a szovjetszerveket, a szakszervezeti és a Komszomol-szerveket is átalakították.

Az SZKP Központi Bizottságának októberi plénumán hozott határozatok alapján kiküszöbölték a gazdasági építés fogyatékosságait, kijavították a gazdasági szervek indokolatlan átszervezései által okozott hibákat. A párt, a Központi Bizottság a szubjektívizmus megszüntetésével határozottan irányt vett a szocialista gazdálkodás lenini elveinek visszaállítására, s a szocializmus objektív törvényeinek követelményeivel összhangban hozzálátott a gazdasági vezetés tudományosan megalapozott módszereinek kidolgozásához.

A párt nagy gondot fordított a mezőgazdaság fejlesztésére. Az SZKP Központi Bizottságának 1965 márciusi plénuma megvitatta a szovjet mezőgazdaság további fejlődésével összefüggő halaszthatatlan intézkedéseket. Az előadói beszédet L. I. Brezsnyev tartotta. A plénum alapos munkával feltárta a mezőgazdaság lassú fejlődésének okait. Ezek az okok így foglalhatók össze: Nem vették kellőképpen figyelembe, olykor pedig teljesen figyelmen kívül hagyták a szocialista gazdaság fejlődésének objektív gazdasági törvényszerűségeit. Megsértették azt az elvet, hogy összhangba kell hozni a társadalmi és az egyéni érdekeket, a kolhozparasztokat és a szovhozok munkásait anyagilag érdekeltté kell tenni a mezőgazdasági termékek termelésének növelésében. Az irányítás gyakorlatában mindinkább felülke-rekedtek a szubjektív jellegű intézkedések, különösen a tervezés, az árképzés, a pénzügyi és a hitelpolitika területén. Megalapozatlan termelési feladatokat adtak a kolhozoknak és a szovhozoknak; önkényesen megváltoztatták a mezőgazdasági kultúrák földrajzi telepítését; önkényesen történt az árképzés.

A mezőgazdaság elé tűzött óriási feladatokat nem támasztottak alá megfelelő gazdasági intézkedésekkel, többek között a mezőgazdasági termékek és a falun keresett iparcikkek helyes árarányának kialakításával, megfelelő beruházásokkal és az anyagi-technikai ellátás javításával. Keveset tettek a mezőgazdaság belterjesítéséért, a földművelés kultúrájának növeléséért, a talaj termőerejének fokozásáért.

Az SZKP Központi Bizottságának plénuma határozatokat hozott a mezőgazdaság irányításában tapasztalható hibák és fogyatékok megszüntetésére, mindannak kiküszöbölésére, ami a mezőgazdaság egy helyben topogását okozta, gyors fejlődését akadályozta.

Igen fontosak azok az elvek, amelyeket a plénum a kolhozok mezőgazdasági termékeinek felvásárlásával kapcsolatban állapított meg. Az 1965-ös gabonafelvásárlási tervet 4 milliárd pudról 3 milliárd 400 millió pudra csökkentették. Ezt a tervet a plénum *stabilnak* nyilvánította az elkövetkező hat évre, 1970-ig bezárólag. Ha a kolhoz teljesítette a számára megállapított tervet, a többi termékkel szabadon rendelkezhet. A termékfeleslegek terven felüli felvásárlása szigorúan csak önkéntes alapon történhet. Annak érdekében, hogy fokozzák a kolhozok érdekelttségét, jelentősen felemelték a búza, a rozs, a rizs, a köles, a hajdina felvásárlási árát, a szovhozokban pedig a napraforgómagét is. A kolhozok számára az államnak terven felül eladott termékekért felárat állapítottak meg. Az állam kötelezettséget vállalt, hogy például a terven felül felvásárolt búzáért és rozsért az eredeti felvásárlási ár 50 százalékát, a szarvasmarháért pedig 10–100 százalékát fizeti ki felárként.

Növekedtek a mezőgazdasági beruházások, megszilárdult a mezőgazdaság technikai bázisa. Előirányozták, hogy nagy területeken talajjavítási munkákat végeznek.

A plénum határozata nyomatékosan hangsúlyozta a kolhozok további szervezeti és gazdasági megszilárdításának szükségességét, leszögezte, hogy minden eszközzel fejleszteni kell a demokratikus elveket a mezőgazdasági szövetkezet ügyeinek irányításában, s meg kell szilárdítani a kolhozok és a szovhozok gazdasági önállóságát. A plénum javasolta, hogy vezessék be a kolhozparasztok garantált pénzbeni és természetbeni bérezését.

A Központi Bizottság plénuma leszögezte, hogy megengedhetetlen a lenini vezetési stílustól idegen parancsolgatás és admi-

nisztrálás, a különböző jelenségek értékelésénél a szubjektivizmus; megengedhetetlen, hogy a termelési kérdésekben gazdaságilag megalapozatlan döntéseket kényszerítsenek a kolhozokra és a szovhozokra, s hogy látszólagos vagy átmeneti jellegű eredmények körül nagy hűhót csapjanak. A plénum különösen nagy figyelmet fordított a kolhozokban és a szovhozokban működő pártalapszervezetek, valamint a falusi szovjetek, szakszervezetek és a Komszomol-szervezetek szerepének növelésére.

Nyomban az SZKP Központi Bizottságának plénuma után, a plénum határozata értelmében, nagy pénzügyi segítséget nyújtottak a kolhozoknak: törölték az Állami Banktól felvett kölcsönök után fennálló tartozásukat; haladékot adtak a felvásárló szervektől a termelési szerződések alapján felvett előlegek kiegyenlítésére; új jövedelmi adórendszert vezettek be a kolhozok számára (nem a bruttó jövedelem után vetették ki az adót, mint korábban, hanem a tiszta bevétel után); az állam vállalta, hogy a költségvetésből finanszírozza a kolhozföldek talajjavításával kapcsolatos kiadásokat.

A párt elsőrendű fontosságot tulajdonított a kolhozokban és a szovhozokban folyó társadalmi termelés fejlesztésének, ugyanakkor kijavította a kolhozparasztok, a munkások és az alkalmazottak háztáji gazdaságával kapcsolatban elkövetett szubjektivistá hibákat. Hatályon kívül helyezték az előző években falun, a városokban és a város körüli övezetekben a háztáji gazdaságokkal szemben alkalmazott ésszerűtlen és alaptalan korlátozásokat; megszüntették a jószágtartók adóját, engedélyezték részükre az abraktakarmányok vásárlását.

Mindezeknek az intézkedéseknek a célja: a mezőgazdaság tartós fellendítése, produktívitásának növelése, az ország gazdaságának fejlesztése és a nép anyagi jólétének növelése.

Az SZKP Központi Bizottságának plénumán hozott határozatok jelentősége messze túllépte a mezőgazdaság problémáinak kereteit. A határozatoknak az volt a lényege, hogy a gazdaságirányításban jobban figyelembe kell venni és fel kell használni a szocializmus gazdasági törvényeit, növelni kell a gazdasági ösztönzők szerepét és a dolgozók anyagi érdekelttségét munkájuk eredményeiben, tökéletesíteni kell a tervezés rendszerét, és bővíteni kell a termelő kollektívák operatív-gazdasági önállóságát.

Ezekkel a kérdésekkel foglalkozott az SZKP Központi Bizott-

ságának 1965 szeptemberi plénuma, amely megvizsgálta az ipar-irányítás javításának, a tervezés tökéletesítésének és az ipari termelés fokozottabb gazdasági ösztönzésének kérdését. Az előadói beszédet A. N. Koszigin tartotta.

Ez a kérdés nem azért került napirendre, mintha kudarcok történtek volna az ipar fejlesztésében, hanem olyan megfontolásokból, hogy teljesebben és jobban kiaknázzák az ipar óriási tartalékait. A szovjet ipar a szocialista termelési viszonyok egészséges és szilárd alapján fejlődik. A legfontosabb iparcikkek termelésére vonatkozó hétéves tervet teljesítettük. Minőségi változások történtek az iparban: emelkedett műszaki színvonal, új termelési ágakat hoztunk létre, növekedett a műszaki fejlődést és a termelés szakadatlan fellendülését biztosító villamosenergia-termelés, a gépgyártás, a fémfeldolgozás és a vegyipar részaránya. Országunkban igen nagy mértékben megnőtt a termelés, meggyorsult a tudományos-technikai fejlődés üteme.

Az utóbbi években azonban kedvezőtlen jelenségek is tapasztalhatók voltak az iparban. A nemzeti jövedelem növekedésének üteme elmaradt a tervben előírtnál; csökkent az egy rubel értékű termelési állóalapra jutó ipari termelés; lassult a munkatermelékenység növekedésének üteme; eltolódtak az új vállalatok üzembe helyezésének határidői; nehézkesen használták ki az új kapacitásokat, és lassan vezették be a termelésbe a tudományos eredményeket. Néhány iparág – a könnyűipar, az élelmiszeripar, a vegyipar, a faipar, a papíripar, az építőanyag-ipar – még mindig nem elégítette ki az ország szükségleteit. A tervezésben hibákat követtek el, amelyeket a gazdasági problémák megoldásának voluntarista szemlélete magyaráz. Az irányítás iparági elvének megsértése hátrányosan hatott az ipar fejlődésére. A plénum azonban megállapította, hogy mindezek a nehézségek, amelyek a gazdasági növekedés ütemének lassulását előidézték, csak átmeneti jellegűek, s rövid idő alatt leküzdhetők.

A plénum az ipar további fejlesztésével kapcsolatos időszerű feladatok megoldása során a vezetés tökéletesítésére összpontosította figyelmét, mivel az irányítás, a tervezés és az ösztönzés akkori formái és módszerei nem voltak összhangban a modern műszaki és gazdasági feltételekkel és az ország termelőerőinek fejlettségi színvonalával. A plénum megállapította, hogy a mai

viszonyok között az ipar irányításának alapja a központosított vezetés egybekapcsolása a vállalatok gazdasági kezdeményezésének fejlesztésével, a gazdasági emelők és az anyagi ösztönzők szerepének növelésével a termelés fejlesztésében, az önálló elszámolással. Az SZKP Központi Bizottságának plénuma abból a lenini elvből kiindulva, hogy a gazdaság irányításában érvényesül a demokratikus centralizmus, három fő irányát jelölte meg a tervszerű gazdaságirányítási formák és a vállalati gazdálkodási módszerek tökéletesítésének: az állami gazdasági tervezés tudományos színvonalának emelése; a vállalatok gazdasági önállóságának és kezdeményezésének növelése, az önálló elszámolás megszilárdítása; a termelés gazdasági ösztönzésének fokozása olyan eszközök segítségével, mint az ár, a nyereség, a prémiumok, a hitel.

A népgazdasági tervek elkészítésekor, hangsúlyozza a plénum határozata, a következő elvekhez kell ragaszkodni: szigorúan figyelembe kell venni a szocializmus gazdasági törvényeit, biztosítani kell az arányosságot a gazdasági fejlődésben, maximális mennyiségű iparcikk előállítását a legkisebb ráfordításokkal. A terveknek figyelembe kell venniük a tudományos-technikai haladás távlatait, elő kell irányozniuk a legfontosabb tudományos és technikai eredmények gyors alkalmazását, reális és objektív számításokra kell épülniük.

A plénum intézkedéseket dolgozott ki annak érdekében, hogy növekedjék a vállalatoknak mint a szocialista gazdaság alapvető sejtjeinek gazdasági önállósága. Csökkentették a felülről előírt mutatók számát. A vállalat – s ugyanígy minden iparág – munkájának legfőbb mutatója nem a termékek összmenyisége (a bruttó termelés), hanem *az értékesített termék mennyisége* lett. A plénum határozata hangsúlyozta, hogy rendet kell teremteni az árképzés rendszerében, gazdaságilag megalapozott iparcikk árakat kell bevezetni, és a vállalatoknak nyereségeseknek kell lenniük.

A plénum újszerűen vetette fel az önálló gazdasági elszámolás problémáját, a vállalatok gazdasági ösztönzésének kérdését. Minden vállalatnál *ösztönzési alapokat* kell létrehozni a termelés fejlesztésére és a technika tökéletesítésére, a munkások és az alkalmazottak anyagi ösztönzésére, az élet- és munkakörülményeik javítására. Ezeket az alapokat a nyereségből kell képezni. A vállalatoknál maradó anyagi eszközök nagysága attól függ,

hogy mennyire hatékonyan használják ki a birtokukban levő termelési alapokat. Minden vállalatnak járulékot kell fizetnie az állóalapok és a forgóeszközök után; bevezették az önálló gazdasági elszámolás elvét a vállalatok közötti kapcsolatokban; fokozták az anyagi felelősséget a szerződéses szállítási kötelezettségek teljesítéséért.

A plénum határozata növelte a vállalati kollektívák és külön-külön minden egyes dolgozó érdekeltiségét a munka eredményeiben. A munkásoknak és az alkalmazottaknak az *anyagi ösztönzési* alapból az alapbéren kívül nemcsak prémiumot fizetnek a nagy munkateljesítmények után, hanem az év végén egyszeri jutalmat is adnak. A vállalatoknál ezenkívül *szociális-kulturális és lakásépítési* alapot is képeznek.

A plénum megvizsgálta az iparirányítás szervezetének tökéletesítésével kapcsolatos kérdéseket és megállapította, hogy a népgazdasági tanácsok bizonyos pozitív szerepet játszottak. Az idők folyamán azonban komoly fogyatékoságok voltak tapasztalhatók a népgazdasági tanácsok iparirányítási munkájában. A termelési és műszaki szempontból egységes egészet képező iparágak irányítása nagyszámú gazdasági körzetre forgácsolódott szét, és az irányítás rendje felbomlott. A népgazdasági tanácsokban gyakran nem szakosított, hanem több termelési ágat összefogó igazgatóságok irányították a különböző iparágakhoz tartozó vállalatokat.

Az eredményes iparfejlesztés céljából a Központi Bizottság plénuma szükségesnek tartotta, hogy minden iparágban biztosítani kell a termelés, a technika, a gazdaság és a tudományos kutatások egységes irányítását, s ennek érdekében, iparági elv alapján, ipari minisztériumokat kell szervezni. A népgazdasági tanácsokat megszüntették. Az iparirányítás ágazati elvére való áttérés, a minisztériumok létrehozása biztosítja a legnagyobb mértékben az egységes műszaki politika alkalmazását. A plénum hangsúlyozta, hogy „a minisztériumok felelősséggel tartoznak a pártnak, az államnak és a szovjet népnek az ipar sikeres fejlesztéséért, magas műszaki színvonaláért, a népgazdaság minden ágának műszakilag korszerű gépekkel, berendezésekkel és műszerekkel, kiváló minőségű nyersanyagokkal való ellátásáért, a lakosság részéről a jó minőségű közszükségleti cikkek iránt mutatkozó kereslet teljesebb kielégítéséért”.

A párt Központi Bizottságának plénumán kidolgozott intéz-

kedések az ipar *technikai színvonalának* emelésére irányultak, mert a technikai színvonal emelése a legfőbb feltétele annak, hogy az ország termelőerői gyorsan fejlődjenek, létrejöjjön a kommunizmus anyagi-technikai bázisa, fokozódjék a nép jóléte. Az ipar olyan időszakba lépett – hangsúlyozta a plénum –, amikor növekedésének ütemét egyre nagyobb mértékben a tudományos-technikai fejlődés és a tudományos eredményeknek a termelésben való gyors alkalmazása határozza meg. A tudományos-technikai forradalom olyan kérdéseket helyezett előtérbe, mint a termékek műszaki színvonala, megbízhatósága, felhasználásuk hatékonysága. A szocialista és a kapitalista országok gazdasági versenyének súlypontja erre a területre helyeződött át.

Az iparirányítás átszervezése növelte a gazdaság pártirányításának szerepét. Különösen megnőtt a szövetségi köztársaságok kommunista pártjai központi bizottságainak, a tartományi és a területi pártbizottságoknak a felelőssége a helyi szűklátókörűség és a bürokratizmus minden befolyásától mentes tudományos iparirányításért, a szocialista iparban rejlő lehetőségeknek és tartalékoknak a kommunista építés érdekében való maximális kiaknázásáért. A pártbizottságoknak a legalsó szinttől a legfelsőig az a feladatuk, hogy a gazdasági szervek feladatkörének átvállalása és a felettük való gyámkodás nélkül alkalmazzák az emberekkel való foglalkozás rájuk jellemző módszereit, a vállalatok tevékenységének további javítására mozgósítsák a dolgozók kezdeményezését, aktivitását és alkotó energiáját.

A szovjet nép egyöntetűen támogatta a párt intézkedéseit. A Kommunista Párt harcot indított a Központi Bizottság márciusi és szeptemberi plénumán hozott határozatok végrehajtásáért és ezek alapján a hétéves terv teljesítéséért.

1965 – a hétéves terv utolsó éve – a párt, a nép magasfokú alkotó aktivitásának és eredményes munkájának jegyében telt el. Új szakasz kezdődött a szocialista versenyben. Ez az új szakasz a modern tudomány és technika eredményeinek a termelésben való széles körű alkalmazásával függ össze.

Gyorsulni kezdett az ipari termelés üteme. Az 1965-ös terv az ipar bruttó termelésének 8,1 százalékos növekedését írta elő, a tényleges növekedés azonban 8,6 százalék volt. A legfontosabb iparágak mind sikeresen teljesítették éves tervüket. 1965 máso-

dik felében nyilvánvaló lett, hogy az ipar a termelés volumene tekintetében teljesítette a hétéves tervet. A munkások, a mérnökök és a műszaki dolgozók újabb nagy győzelmet arattak.

A párt fokozott figyelmet fordított az ideológiai munkára, a dolgozók kommunista nevelésére. Rámutatott, hogy határozottan ki kell küszöbölni a dogmatizmust és a betűragást a párt-propagandából, a pártpropagandát közelebb kell vinni az élet-hez, a kommunista építés feladataihoz. A párt állást foglalt a propagandának és az agitációnak az élettel, az elméletnek a gyakorlattal való szoros kapcsolata mellett, de elutasította a szimplifikált elképzeléseket, az olyan törekvéseket, amelyek azonosítani akarják az elméletet és a gyakorlatot, s a társadalomtudományok lebecsüléséhez vezetnek. A párt erélyesen harcolt az elméleti közömbösség megnyilvánulása ellen, fokozta a marxizmus-leninizmus propagandáját.

Az ideológiai munka fokozását a kommunista építés feladatain kívül a nemzetközi helyzet is szükségessé tette. Az imperialista vezető körök, nem mondva le a szocializmus elleni harc más formáiról, a legdurvább és a legravaszbabb módszerek és eszközök alkalmazásával, a modern technika legújabb eszközeinek felhasználásával fokozták a kommunistaellenes hadjáratot. Minden úton-módon igyekeznek kiterjeszteni az „eszmék háborúját” a szocialista országokra. A burzsoá ideológusok megpróbálják becsempészni a szovjet társadalomba a művészet „pártonkívüliségének”, „az alkotás abszolút szabadságának”, az eszmeietlenségnek, az apolitikusságnak bomlasztó koncepcióit. Az SZKP egyik legfontosabb kötelességének tekintette és tekinti, hogy engesztelhetetlen támadó harcot folytasson az imperialista ideológia ellen, megóvjá a dolgozókat az imperialista ideológia bomlasztó hatásától, még aktívabban belenevelje a tömegekbe a kommunizmus nagyszerű eszméit. Az SZKP szilárdan és magabiztosan vezeti a szovjet népet a kommunizmus felé, becsülettel betölti az élcsapat szerepét, mert híven követi a marxista-leninista tanítást, engesztelhetetlen harcot vív a forradalmi elmélet tisztaságáért, gondoskodik ezen elmélet fejlesztéséről és gazdagításáról, határozottan szembeszáll a revizionizmussal, a dogmatizmussal és a szektássággal.

A párt a nép forradalmi hagyományainak és hőstetteinek példáján fejleszti ki a szovjet emberekben a szocialista internacionalizmus és a szovjet hazafiság érzéseit. A Nagy Honvédő Há-

borúban a hitlerista Németország felett aratott győzelem 20. évfordulójának megünneplése 1965-ben az egész szovjet népdíadalünnepe volt. A hős városoknak – Moszkvának, Leningrádnak, Volgográdnak, Kijevnek, Szevasztopolnak és Odesszának, a hős breszti erődnek – magas kitüntetések – Lenin-rendet és Aranycsillagot – adtak át. A szovjet emberek a párt és a nép dicső harci tetteiben és hős forradalmi hagyományaiban a történelmi tettek nagyszerűségét, a lenini eszmék világát átformáló erejét látják, s ihletet merítenek belőlük a kommunizmus felépítéséhez.

5. Az SZKP XXIII. kongresszusa.

A gazdaságirányítási módszerek tökéletesítése

1966. március 29-e és április 8-a között ülésezett Moszkvában a Szovjetunió Kommunista Pártjának XXIII. kongresszusa. A párt még szorosabb egységben érkezett el újabb kongresszusához, még erősebbek lettek azok a szálak, amelyek az SZKP-t a néphez fűzik.

Az SZKP XXIII. kongresszusának munkájában 4942 küldött vett részt, közülük 4619 szavazati joggal és 323 tanácskozási joggal. A küldöttek több mint 11 670 000 párttagot és mintegy 800 000 tagjelöltet, vagyis csaknem 12,5 millió kommunistát képviseltek. A kongresszuson vendégként részt vettek 86 kommunista, nemzeti demokratikus és baloldali szocialista párt küldöttségei.

A kongresszuson az SZKP Központi Bizottságának beszámolóját L. I. Brezsnyev, a Központi Revíziós Bizottság beszámolóját N. A. Muravjeva tartotta, a Szovjetunió 1966–1970. évi ötéves népgazdaság-fejlesztési tervének irányelveit pedig A. N. Koszigin terjesztette elő. A kongresszus teljes egészében, maradéktalanul jóváhagyta az SZKP Központi Bizottságának politikai irányvonalát és gyakorlati tevékenységét, az SZKP Központi Bizottságának beszámolójában foglalt javaslatokat és következtetéseket, valamint a Központi Revíziós Bizottság beszámolóját és a Szovjetunió 1966–1970-re vonatkozó ötéves népgazdaság-fejlesztési tervének irányelveit.

A párt a beszámolási időszakban annak a politikai vonalnak az alapján végezte tevékenységét, amelyet a XX–XXII. kong-

resszus, az SZKP programja, az SZKP Központi Bizottságának 1964 októberi és következő pléniumai határoztak meg. Még erősebb lett a munkásosztály és a kolhozparasztság megbonthatatlan szövetségére, a Szovjetunió népeinek barátságára támaszkodó szovjet társadalom politikai alapja. A Szovjetunió gazdaságilag, katonailag és politikailag tovább erősödött. Még nagyobb lett befolyása a nemzetközi küzdőtéren.

A világ fejlődése igazolta az SZKP-nak, az egész kommunista mozgalomnak azt a következtetést, hogy korunkban a történelmi fejlődés fő irányát a szocialista világrendszer sok sikere, a társadalom szocialista átalakításaért, az imperializmus ellen küzdő erők növekedése határozza meg. Nagyobb lett a szocialista világrendszer nemzetközi tekintélye és az emberiség sorsára gyakorolt befolyása. Az SZKP következetesen és állhatatosan törekedett a szocialista államok egységének erősítésére. Az SZKP többször kifejezésre juttatta, bármikor hajlandó a Kínai Kommunista Párt vezetőségével megvitatni a nézeteltéréseket, hogy a marxizmus-leninizmus elvei alapján rendezzék őket.

A kongresszus jóváhagyta az SZKP Központi Bizottságának azzal kapcsolatos tevékenységét, hogy a marxizmus-leninizmus elvi alapján, az 1957-es és az 1960-as nyilatkozat alapján tömörítse a kommunista mozgalom sorait. A kommunista mozgalom egysége megszilárdulásának biztos módja, hogy minden párt szigorúan tiszteletben tartja a pártközi kapcsolatoknak a nyilatkozatban megfogalmazott normáit, hogy két- és több oldalú találkozókön eszmecserét folytatnak, és elvtársaiasan megvitatják az időszerű kérdéseket, hogy nemzetközi tanácskozásokat hívnak össze. Az SZKP, szögezte le a kongresszus, ellenzi a hegemóniára való törekvést a kommunista mozgalomban, síkraszáll valamennyi pártnak a proletár internacionalizmus elvein alapuló igazi egyenjogúságáért és testvéri kapcsolataiért. Az SZKP, a testvérpártok többségéhez hasonlóan, állást foglalt amellett, hogy össze kell hívni a kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozását, ha megértek a feltételei. A világkommunizmus további előrehaladásának fontos feltétele, hogy valamennyi testvérpárt közreműködésével, a marxista-leninista elmélet alapján alkotó módon kidolgozzák az új problémák megoldását.

A kongresszus jóváhagyta az SZKP Központi Bizottságának azzal kapcsolatos konkrét intézkedéseit, hogy a marxizmus-leninizmus elvi alapján rendezze a Kínai Kommunista Párttal tá-

madt nézeteltéréseket, és kifejezte azt a meggyőződését, hogy a két párt és a két nép minden nehézséget leküzdve, egy sorban menetel majd a közös nagy forradalmi ügyért vívott harcban. A kongresszus határozata hangsúlyozza, hogy a kommunista mozgalom eszmei-politikai egysége megköveteli az engesztelhetetlen harcot a jobboldali és a „baloldali” revizionizmus ellen. Ezek a marxista-leninista irányvonalról való elhajlások különösen veszélyesek akkor, ha a nacionalizmussal és a hegemon törekvéssel párosulnak.

Az SZKP XXIII. kongresszusa bonyolult nemzetközi helyzetben ült össze. A kapitalizmus általános válságának mélyülése, összes ellentmondásainak éleződése együtt járt az imperialista reakció erőinek aktivizálódásával, fegyveres agressziójának kiterjedésével. Az imperializmus és fő bástyája, az Egyesült Államok, fokozta aknamunkáját azok ellen az országok ellen, amelyek a társadalmi haladás útjára léptek, nyíltan fegyveres erőszakot alkalmazott a szabadságszerető népekkel szemben, kiélezte a nemzetközi helyzetet. Az Egyesült Államok uralkodó körei durván beavatkoztak az afrikai, az ázsiai és a latin-amerikai országok és népek belügyeibe, nem hagytak fel a Kuba elleni provokációkkal, kiterjesztették a vietnami nép ellen indított agresszív háborút, fenyegették a világbékét. Az Egyesült Államok uralkodó köreinek európai partnerei az NSZK revansista militaristái. Az amerikai agresszorok más kapitalista országok imperialista köreit is bevonták veszélyes kalandjaikba. Mindez igazolta az 1957-es és 1960-as moszkvai értekezletnek azt a következtetését, hogy az imperializmus agresszív természete nem változott.

A Szovjetunió állhatatosan leleplezte az imperialista agresszorokat, minden segítséget és támogatást megadott az agresszió áldozatainak. Valamennyi békeszerető néppel együtt határozottan követelte, hogy vessenek véget az Egyesült Államok vietnami agressziójának. A kongresszus küldöttei és a jelenlevő vendégek őszinte, testvéri szeretettel üdvözölték a hős vietnami nép – a Vietnami Dolgozók Pártja és a Dél-vietnami Nemzeti Felszabadítási Front – képviselőit. Az SZKP kongresszusa nyilatkozatot fogadott el az Egyesült Államok vietnami agressziójáról, amelyben elítélte az Egyesült Államoknak a testvéri vietnami nép ellen végrehajtott barbár agresszióját; követelte, hogy vessenek véget az agresszióknak, vonják ki Vietnamból az

összes intervenciós csapatokat; leszögezte, hogy a vietnami kérdést csak akkor lehet megoldani, ha elismerik a Vietnami Demokratikus Köztársaság kormánya és a Dél-vietnami Nemzeti Felszabadítási Front jogos követeléseit. A kongresszus felhívással fordult minden kommunista és munkáspárthoz, hogy még állhatatosabban törekedjenek akcióegységre az amerikai agresszió ellen folytatott harcban, nyújtsanak hatékony segítséget és támogatást a vietnami népnek.

A kongresszus határozata megállapította: a szovjet állam külpolitikájának az a célja, hogy biztosítsa a szocializmus és a kommunizmus felépítéséhez a kedvező nemzetközi feltételeket; erősítse a szocialista országok egységét, összefogását, barátságát és testvériségét; támogassa a nemzeti felszabadító mozgalmakat; sokoldalú együttműködést teremtsen a fiatal, fejlődő államokkal; következetesen védelmezze a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésének elvét; erélyesen visszaverje az agresszív imperialista erőket; megmentsse az emberiséget egy új világháborútól.

A kongresszus hangsúlyozta, hogy a békés egymás mellett élés elve nem alkalmazható az elnyomók és az elnyomottak, a gyarmatosítók és a gyarmatrendszer áldozatainak közötti kapcsolatokban. A nemzetközi helyzet egészségesebbé tétele, a béke megszilárdulása és a békés egymás mellett élés fejlődése érdekében a jelenlegi szakaszban véget kell vetni az Egyesült Államok vietnami agressziójának. A kongresszus leszögezte, hogy ilyen körülmények között, amikor az imperialista agresszorok élezik a nemzetközi feszültséget, az SZKP továbbra is fokozni fogja a szovjet nép éberségét, növelni fogja az ország védelmi erejét.

A Szovjetunió belső fejlődése területén a beszámolási időszak a hétéves terv teljesítésének befejező szakasza volt. Az SZKP programjában foglalt történelmi jelentőségű feladatok megoldásán fáradozó munkásosztály, kolhozparasztság és értelmiség a párt vezetésével nagy sikereket ért el a gazdaság és a kultúra fejlesztésében, az életszínvonal emelésében.

Az ipar határidő előtt teljesítette a hétéves tervét. Termelési állóalappjai csaknem megkétszereződtek. Öt és fél ezer nagy iparvállalat épült. Gyors ütemben fejlődött az energiatermelés, a vegyipar, a kőolaj- és gázipar, a gépgyártás és a műszeripar. A Szovjetunió 1965-ben 507 milliárd kilowattóra villamos energiát, 243 millió tonna nyersolajat, 129 milliárd köbméter föld-

gázt, 578 millió tonna szenet, 66,2 millió tonna nyersvasat, 91 millió tonna acélt termelt. Növekedett a könnyű- és az élelmiszeripar termelése.

Emelkedett a dolgozók életszínvonala. Bérrendezést és bér-emelést hajtottak végre a népgazdaság minden ágában. A lakosság jelentős részének megszüntették vagy csökkentették az adóját. Sok kategóriában felemelték a dolgozók nyugdíját; megvalósították a kolhozparasztnak nyugdíjellátását. A hétéves terv alatt 20 millióról 32 millióra emelkedett a nyugdíjban részesülők száma. A városokban és a falvakban csaknem 17 millió lakás és családi ház épült.

A kongresszus ugyanakkor azt is megállapította, hogy több mutató tekintetében nem teljesítették a hétéves tervet. Egyes vegyipari cikkekből, gépekből és fűtőanyagokból az előírtnál kevesebbet termeltek. A mezőgazdaság bruttó termelése a hétéves terv időszakában mindössze 14 százalékkal emelkedett. A mezőgazdaság elmaradása kihatott a könnyű- és az élelmiszeriparra. Az utóbbi években lassult a termelés, a munkatermelékenység és a nemzeti jövedelem növekedésének üteme. Ennek okai között találjuk a népgazdaság irányításában tapasztalt fogyatékosságokat, a tervezésben elkövetett hibákat és több gazdasági probléma szubjektivistá szellemű megoldását. Hátrányosan befolyásolta a népgazdaság fejlődését az 1963-as és 1965-ös rossz termés. A nemzetközi helyzet éleződése miatt a tervezettnél nagyobb anyagi eszközöket kellett fordítani az ország védelmének erősítésére.

A párt, a lenini tanítást követve, kiküszöbölt mindent, ami nem állta ki a gyakorlat próbáját, ami akadályozta az előbbre jutást. Az SZKP Központi Bizottságának 1964 októberi plénuma után – amelynek határozatait az egész párt helyeselte – a Központi Bizottság nagy munkát végzett, hogy a gazdálkodás lenini elveivel, a termelőerők fejlettségi színvonalával és a tudományos-műszaki haladás követelményeivel összhangban tökéletesítse a népgazdaság irányításának formáit és módszereit. A kongresszus teljes egészében jóváhagyta az SZKP Központi Bizottságának 1965 márciusi és szeptemberi plénumán hozott határozatokat; ezek a plénumok feltárták a szocialista gazdaság fejlődésében tapasztalt hiányosságok okait, és kidolgozták a népgazdaság irányításának új koncepcióját.

Korunk jellemző vonása a tudomány rohamos fejlődése, az

anyagi és szellemi életre gyakorolt növekvő hatása. Az egész világ elismeri a szovjet tudománynak a világűr meghódításában, a világegyetem tanulmányozásában és sok más területen elért kimagasló sikereit. A kongresszus tanácskozása alatt, 1966. április 3-án – a világon első ízben –, Hold körüli pályára tért a Luna-10 szovjet automatikus űrállomás, amely a Hold első mesterséges bolygója lett.

Az SZKP XXIII. kongresszusa megállapította, hogy a párt kijavította a vezetés stílusában és módszereiben a párt-, a szovjet- és a gazdasági apparátus indokolatlan átszervezésével elkövetett szubjektivisták hibákat. A kongresszus küldöttei felszólalásaikban hangsúlyozták, milyen óriási jelentőségük volt az SZKP Központi Bizottságának 1964 októberi plénúmán hozott határozatoknak a párt egész tevékenysége és a szocialista társadalom fejlődése szempontjából.

„A kongresszus véleménye szerint – hangzik a XXIII. kongresszus határozata – a Központi Bizottság egész tevékenységének továbbra is a munkastílusát ma jellemző tudományos hozzáálláson és a kommunizmus építésében, a bel- és külpolitikában érvényesülő kollektív és gyakorlatias vezetésen kell alapulnia.” (Az SZKP XXIII. kongresszusa. 395. old.)

A Központi Bizottság beszámolójában L. I. Brezsnyev rámutatott, hogy növekszik a párt szerepe a szovjet társadalom életében. A kongresszus jóváhagyta a Központi Bizottságnak a párt szervezeti tevékenységének további tökéletesítésére, a kommunisták és az összes dolgozó körében végzett ideológiai munka kiterjesztésére kidolgozott intézkedéseit, és szükségesnek tartotta ezeknek az intézkedéseknek következetes végrehajtását. A kommunista építés növekvő méretei és egyre bonyolultabb feladatai megkövetelik – hangsúlyozta a kongresszus –, hogy növeljük a párt minden láncszemének harckészségét, megfontoltabban válasszuk ki és képezzük a kádereket; bátrabban kell kiemelni fiatal, energikus, szakértelemmel rendelkező vezetőket, s tudásukat és tettejüket össze kell hangolni a régi káderek tapasztalataival.

Javítani kell az állami és a társadalmi szervezetek munkáját. A szovjet állam szerveinek erősítése és a szocialista demokrácia fejlesztése – mutatott rá a kongresszus – összefügg annak a szerepnek a növelésével, amelyet a dolgozók küldötteinek szovjetjei töltenek be a gazdasági és a kulturális építésben. Növekszik

a szakszervezetek szerepe a gazdasági tervek kidolgozásában és a termelés irányításában, a szocialista verseny fejlesztésében, a munkások és az alkalmazottak munkájának megszervezésében és életkörülményeinek javításában. A kongresszus felszólította a Komszomolt, hogy aktívabban vegyen részt a gazdasági építésben, fokozza az ifjúság kommunista nevelését, a szovjet nép, a Kommunista Párt forradalmi, munka- és harci hagyományai alapján. A kongresszus szükségesnek tartotta, hogy erősítsék a komszomolista szervezetek kommunista magvát. Határozatot született, hogy a fiatalok 23 éves korukig csakis a Komszomolon keresztül léphetnek be a pártba.

A kongresszus nagy figyelmet szentelt a párt ideológiai munkájának. A pártszervezetek fontos feladata, hogy javítsák a párttagok marxista-leninista képzését, a párttagok, különösen a fiatal kommunisták eszmei megedzését, emeljék magasabb színvonalra a vezető káderek eszmei-politikai képzését. A párt ideológiai szerveinek és az illetékes állami szerveknek javítaniuk kell a marxizmus-leninizmus oktatását az egyetemeken és a főiskolákon.

A párt az eszmei-politikai munka középpontjába állította a dolgozók politikai tudatosságra és a munkához való kommunista viszonyra való nevelését, a párt politikájának magyarázatát, a munkások, a parasztok és az értelmiségiek mozgósítását az ötéves terv teljesítéseért, a kommunista építés feladatainak végrehajtásáért vívott harcra. Hangsúlyozta, hogy következetesen küzdeni kell az apolitikusság, a magántulajdonosi csökevények és a nyárspolgári beállítottság ellen, valamint a szocialista eszmények és vívmányok nihilista lebecsülése ellen. A kommunizmust építő ember szellemi arculatának formálásában fontos szerepe van az irodalomnak és a művészetnek. Az alkotó szövetségeknek az a feladatuk, hogy erősítsék a művészet kapcsolatát az élettel, növeljék a szovjet művészeknek a társadalommal szemben műveikért viselt felelősségét, neveljék őket a pártosság és a népiség lenini elveihez való hűség szellemében.

A jelenlegi viszonyok között – hangsúlyozta a kongresszus – rendkívül heves ideológiai harc folyik a nemzetközi küzdőtéren. Minél nagyobb sikereket ér el a szocializmus, minél nyilvánvalóbbak a kapitalizmus belső ellentmondásai, annál dühödtebben támadja az imperializmus a kommunizmust, annál rafináltabbá

válnak az imperializmus harci módszerei. A burzsoá propaganda minden úton-módon igyekszik elkendőzni a kapitalizmus társadalmi ellentmondásait, lebecsülni a szocialista országok sikereit, lejáratni a kommunizmus magasztos eszményeit. Az imperialisták egész hatalmas propagandaapparátusukat, az összes korszerű tömegkommunikációs eszközt felhasználják a szocialista országok elleni ideológiai aknamunkára, arra, hogy országaikban gyengítsék a tömegek politikai öntudatát.

A burzsoá ideológiával, a kommunistaellenességgel, a dogmatizmussal, a revizionizmussal és a reformizmussal a kongresszus szembeállította a tudományos kommunizmus eszméit, amelyeknek helyességét a világfejlődés egész menete, a szocialista országok mindennapos gyakorlata igazolja. „Mindig szem előtt kell tartanunk – mondotta L. I. Brezsnyev elvtárs a Központi Bizottság kongresszusi beszámolójában –, hogy a mi osztályelenségünk az imperializmus. Bomlasztó tevékenységet folytat a szocialista rendszer, a szocializmus elvei, ideológiája és morálja ellen. Az imperializmus gigászi propagandagépezete megrontja az embereket, megpróbálja eltéríteni a tömegeket a politikától. A burzsoá ideológia elleni harcnak minden körülmények között kompromisszum nélkülinek kell lennie, mert ez a harc osztályharc, harc az emberért, az emberi méltóságért és szabadságért, a szocializmus és a kommunizmus pozícióinak erősítéséért, a nemzetközi munkásosztály érdekeiért.” (Ugyanott, 90. old.)

A párt a kommunista eszmények iránti odaadásra, szovjet hazafiságra és szocialista internacionalizmusra, a nacionalizmus és a sovinizmus megnyilvánulásaival szembeni kérlelhetetlenségre neveli a szovjet embereket. A két ellentétes társadalmi és politikai rendszer heves osztályharca megköveteli minden kommunista, minden szovjet ember forradalmi éberségének fokozását, a Szovjetunió és más szocialista országok ellen folytatott imperialista ideológiai diverzió leleplezését.

A XXIII. kongresszus szükségesnek tartotta, hogy a párt vezető szerepének és a kommunisták élcsapat szerepének növelése céljából módosításokat eszközöljön az SZKP szervezeti szabályzatában. A határozat értelmében csak azok ajánlhatnak új tagot a pártba, akik legalább ötéves párttagsággal rendelkeznek. A pártalapszervezet határozata a pártba való felvételtől csak akkor tekinthető érvényesnek, ha az alapszervezet taggyű-

lésén részt vevő párttagoknak legalább kétharmada a felvétel mellett szavazott. A szervezeti szabályzat bevezető részét kiegészítették azzal, hogy a párt eltávolítja soraiból azokat, akik megsértik az SZKP programját és szervezeti szabályzatát, akik magatartásukkal lejárattják a megtisztelő *kommunista* címet. Megszűnt az a gyakorlat, hogy a párttagokat pártbüntetésként vizsgáztatották tagjelöltekké. A pártalapszervezet kizárási határozata akkor lép életbe, ha a kerületi, illetőleg a városi pártbizottság jóváhagyja.

A kongresszus nem tartotta célszerűnek, hogy a szervezeti szabályzatban továbbra is megmaradjanak a pártszervek összetételének és a pártszervezetek titkárainak felújítási és folyamatossági rendjét szabályozó normák. A kongresszus törölte ezt a cikkelyt, ugyanakkor bevette a szervezeti szabályzatba, hogy valamennyi pártszerv választása során – az alapszervezetektől a Központi Bizottságig – be kell tartani az összetétel rendszeres felújításának és a vezetés folyamatosságának elvét. Az SZKP Központi Bizottsága jogot kapott arra, hogy a pártkongresszusok között szükség esetén pártértekezleteket hívhat össze, a szövetségi köztársaságok pártjainak központi bizottságai pedig köztársasági pártértekezleteket hívhatnak össze.

Az SZKP szervezeti szabályzata értelmében az SZKP Központi Bizottsága megválasztja a Központi Bizottság plenumai között folyó pártmunka irányítására a Politikai Bizottságot, a folyó munka irányítására, főleg a káderek kiválasztására és a végrehajtás ellenőrzésére pedig a Titkárságot. A Központi Bizottság megválasztja az SZKP Központi Bizottságának főtitkárát.

Az SZKP XXIII. kongresszusa egyhangúlag jóváhagyta a Szovjetunió 1966–1970. évi ötéves népgazdaság-fejlesztési tervének irányelveit. Ez volt a szovjetország *nyolcadik* távlati népgazdaság-fejlesztési terve. A terv biztosította az ország anyagi-technikai bázisának további fejlesztését, gazdasági és védelmi erejének növelését. „Az ötéves terv fő gazdasági feladatát a párt abban látja – állapították meg az irányelvek –, hogy a tudomány és technika vívmányainak általános hasznosítása, az egész társadalmi termelés nagyipari jellegű fejlesztése, hatékonyságának és a munkatermelékenységnek növelése alapján biztosítani kell az ipar további jelentős növekedését, a mezőgazdaság állandóan gyors ütemű fejlődését, s ennek révén el kell érni az életszínvonal lényeges emelkedését, valamennyi szovjet ember anyagi

és kulturális szükségleteinek teljesebb kielégítését.” (Ugyanott, 408. old.)

Az irányelvek célul tűzték ki:

a társadalmi termelés és a közfogyasztás *egyidejű* jelentős növelését;

a társadalmi termelés hatékonyságának *növelését*;

a tudományos-technikai haladás *meggyorsítását*;

az iparban a termelési eszközök és fogyasztási cikkek *termelésnövekedési ütemének egymáshoz való közelebb hozását*;

a mezőgazdasági termelés *stabil* növekedési ütemét;

a falusi és a városi lakosság életszínvonalának egymáshoz *való közelebb hozását*;

a lakosság általános műveltségi, kulturális és műszaki színvonalának *emelését*.

Az ötéves terv előíranyozta, hogy a társadalmi össztermék *volumenét 1,4-szeresére*, a termelési állóalapokat pedig *1,5-szörösére* kell növelni. A nemzeti jövedelem *38–41 százalékkal* emelkedett.

Az ötéves terv irányelvei leszögezték, hogy állandóan növelni kell a termelés hatékonyságát, gyorsítani kell a tudományos-technikai haladást, s a párt által kidolgozott új gazdálkodási módszerek alapján javítani kell az ország gazdasági irányítását.

A terv szerint az *ipari* termelés volumenének 1966–1970-ben körülbelül *1,5-szeresére* kellett nőnie. Az ötéves tervben az ipari termelés *47–50 százalékkal*, ezen belül a termelési eszközöket gyártó ágazatok termelése *49–52 százalékkal*, a fogyasztási cikkeket gyártó ágazatoké pedig *43–46 százalékkal* növekedett. Az öt év alatt a könnyű- és az élelmiszeripar termelése *1,4-szeresére* növekedett.

Elsőrendű fontosságot kapott a *mezőgazdaság* fejlesztése. A terv szerint a mezőgazdaság termelését évi átlagban *25 százalékkal*, a gabona termelését *30 százalékkal* kellett növelni. A szántóföldi termékek termelésének a növekedéséhez vezető fő út: minden mezőgazdasági kultúra hozamának emelése. A hús, a tej, a tojás, a gyapjú termelésének növekedését elsősorban az állattenyésztés hozamának emelésével, valamint a szarvasmarha- és baromfiállomány gyarapításával tervezték biztosítani.

A mezőgazdasági termelés *stabil* növekedését, fejlődési ütemének az ipar fejlődési üteméhez való közelítését azzal bizto-

sították, hogy a kolhozok és a szovhozok nagyobb mennyiségben kaptak gépeket, műtrágyát, villamos energiát. Az ötéves terv nagyarányú talajjavítást irányoz elő. Növekedett a tudomány szerepe a kolhoz- és szovhoztermelésben. Magasabb színvonalra emelkedett a *közlekedés és a távközlés* minden ága. Lényegében befejeződött a gőzmozdonyok felváltása villany- és Dieselmozdonyokkal.

A Szovjetunió népgazdasági beruházásainak összege 1966-1970-ben meghaladta a 300 milliárd rubelt. A terv előírta a keleti országrészek természeti kincseinek további kiaknázását. Az európai országrészben és az Urálban a már működő üzemek rekonstrukciójára és jobb kihasználására, valamint a munkaigényes iparágakban új vállalatok építésére helyezik a hangsúlyt. Lakásépítésre, közművesítésre, kulturális és szociális építkezésre mintegy 75 milliárd rubelt irányoztak elő.

Az ötéves terv irányelvei előírták a népjólét gyorsabb ütemű növelését. Az ötéves terv alatt az egy főre jutó reáljövedelemnek körülbelül *1,3-szeresére kellett emelkednie*. A dolgozók jövedelmének emelésénél a fő irány a munkások és az alkalmazottak *munkabérének* emelése, a kolhozparasztok közös gazdaságból származó *pénzbeli jövedelmének* növelése.

Fontos szerepet töltenek be a népjólét emelésében a társadalmi fogyasztási alapok, amelyek öt év alatt körülbelül 40 százalékkal emelkedtek, és 1970-re meg kellett haladniuk a 60 milliárd rubelt. Ez lehetővé tette, hogy csaknem egyharmaddal emeljék az öregségi nyugdíjminimumot, hogy az iparban dolgozó munkásnők bizonyos kategóriái számára a nyugdíjkorhatárt leshálassák 50 évre, hogy a kolhozparasztokat a nyugdíjkorhatár, valamint a nyugdíjfeltételek tekintetében egy szintre hozzák a munkásokkal és alkalmazottakkal, hogy javítsák az átmenetileg munkaképtelenné vált dolgozók segélyezését, bővítsék az állami bölcsődék és óvodák, a kórházak, a szanatóriumok, a penziók, az üdülők, a turistaházak, az úttörőtáborok, a sportlétesítmények, meg az öregek és rokkantak otthonainak hálózatát.

A terv szerint 1966-1970 között a városokban, a munkáslakótelepeken és a szovhozokban összesen körülbelül 400 millió négyzetméter alapterületű lakást kellett építeni állami beruházások révén és a lakásépítő szövetkezetek eszközeiből; a falusi lakosság és a kolhozok anyagi erőiből 2-2,5 millió lakóház építését irányozták elő.

Az ötéves terv előirányozta a tudomány valamennyi ágának, a közoktatásnak a fejlesztését, a lakosság általános műveltségi színvonalának és a szakemberképzés színvonalának emelését. Tervbe vették, hogy 1970-re lényegében befejeződik a fiatalok *általános középiskolai oktatásának* bevezetése.

Az új ötéves terv végrehajtását elősegítette a Szovjetunió és a szocialista országok gazdasági együttműködésének bővülése, a gazdasági kapcsolatok fejlesztése és a nemzetközi szocialista munkamegosztás előnyének kihasználása a proletár internacionalizmus lenini elve és a kölcsönös testvéri segítségnyújtás alapján; az ötéves terv teljesítése pedig hozzájárult a szocialista világrendszer erősítéséhez. Az ötéves terv előirányozta továbbá a gazdasági együttműködés bővítését a fejlődő országokkal és a kereskedelem fejlesztését más államokkal.

A kongresszus kifejezte szilárd meggyőződését, hogy a munkások, a műszaki dolgozók, a kolhozparasztok, a mezőgazdasági szakemberek, a tudomány és a kultúra dolgozói a szocialista munkaversenyt kibontakoztatva, munkájukkal, energiájukkal, kezdeményezéseikkel biztosítják az ötéves terv teljesítését.

A testvérpártok véleménye szerint az SZKP XXIII. kongresszusa demonstrálta az SZKP hűségét a marxizmus-leninizmus-hoz, a proletár internacionalizmushoz, politikájának lenini elv-hűségét és következetességét. A kongresszus megmutatta az utat a szocialista közösséghez tartozó országok egységének erősítéséhez, a kommunista világmozgalom sorainak tömörítéséhez, a munkásmozgalom és a nemzeti felszabadító mozgalom fejlődéséhez és a munkásosztály összes erőinek, a demokrácia és a haladás erőinek összefogásához abban a harcban, amely az imperializmus ellen, a béke és a szocializmus ügyének diadaláért folyik. A kongresszus megszabta a következő ötéves terv fő feladatait, kijelölte e feladatok megoldásának útjait és módszereit, kidolgozta a gazdasági vezetés új elveit, megszilárdította a pártélet lenini elveit.

Az SZKP XXIII. kongresszusának határozatait az egész párt helyeselte. 1966 júniusában a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának választásain kifejezésre jutott, hogy az egész szovjet nép helyesli ezeket a határozatokat. A szovjet nép egyöntetűen a kommunisták és a pártonkívüliek tömbjének jelöltjeire szavazott, s ezzel kifejezésre juttatta rendíthetetlen elhatározását, hogy a lenini párt kipróbált vezetésével kíván haladni a kom-

munista társadalom építésének útján. A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának augusztusi ülészsaka megválasztotta a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának Elnökségét. A Legfelsőbb Tanács Elnökségének elnökévé N. V. Podgornijt választották.

A párt a XXIII. kongresszus határozataival felvértézve nagy munkát végzett e határozatok valóra váltásáért, a nyolcadik öt-éves terv feladatainak teljesítéséért.

Az ötéves népgazdaság-fejlesztési terv sikeres teljesítéséért vívott harc olyan körülmények között bontakozott ki, amikor bevezették a tervezés és a gazdasági ösztönzés új rendszerét. A gazdálkodás gazdasági módszereinek bevezetése a párt egyik legfontosabb feladata lett. Az SZKP Központi Bizottsága lenini szellemben munkálkodva példát mutatott a kommunista építés gyakorlati kérdéseinek tudományos és hozzáértő megoldásában, és ezt valamennyi pártszervezettől megkövetelte. A gazdasági reform végrehajtása sietség nélkül, megfontoltan és tervszerűen folyt, tekintetbe véve minden egyes gazdasági ág sajátosságait és a vállalatok felkészültségi fokát.

A párt a mezőgazdaság fejlesztésében mozgásba hozta a legfontosabb emelőket, amelyek biztosítják a mezőgazdasági termelés stabil fellendítését: fokozta a gazdasági ösztönzők szerepét, hogy növelje a falusi dolgozók, a kolhozok és a szovhozok érdekeltségét a termelés fejlesztésében; fontos intézkedéseket tett a talaj termőképességének javítására és a stabilan magas terméshozamok biztosítására; növelte a mezőgazdasági termelés energiaellátottságát; gondoskodott a mezőgazdasági szakemberek szakképzésének emeléséről.

Bővült az a terület, amelyen alkalmazták a gazdálkodásnak, a kolhozok, a szovhozok, a falusi dolgozók gazdasági ösztönzésének új elveit. 1965 tavaszán minden kolhoz megkapta az állami termékfelvásárlási tervét. A kolhozok tudták, milyen és mennyi terméket kell eladniuk az államnak, milyen jövedelemhez jutnak a termékeknek a tervben előírt és terven felüli eladása révén, s mit kapnak munkájukért a kolhozparasztok.

A mezőgazdasági termékek stabil ára növelte a kolhozok bevételeit, megszilárdította gazdaságukat. Az SZKP Központi Bizottsága és a szovjet kormány 1966 májusában határozatot hozott „A kolhozparasztok anyagi érdekeltségének növeléséről a társadalmi termelés fejlesztésében”. A határozat új szakaszt jelentett a kolhozépítésben. A párt és a kormány azt javasolta

a kolhozoknak, hogy 1966. július 1-től, a szovhozdolgozók megfelelő kategóriáinak bértarifáihoz igazodva, vezessék be a kolhozparasztok garantált (pénzbeni és természetbeni) javadalmazását. A javaslat szerint pénzbeni javadalmazást legalább havonta egyszer, a természetbeni juttatást pedig a termékek beérésének időpontjában kell biztosítani a kolhozparasztoknak. A havi díjazás mellett előirányozták a kolhozparasztok munkájának végeredménye utáni díjazását is, figyelembe véve a termékek mennyiségét és minőségét vagy a bruttó bevételt. Kötelezték a kolhozokat, hogy létesítsenek pénzbeni és természetbeni alapokat a kolhozparasztok bérezésére, a termelési-pénzügyi tervekben biztosítsák ezeknek az alapoknak a képzését, és szigorúan rendeltetésük szerint használják fel őket. A jövedelem elosztásánál elsősorban a kolhozparasztok munkájának díjazására szükséges anyagi eszközöket kell biztosítani. Ha a kolhozoknak erre a célra nem áll elegendő pénz rendelkezésükre, akkor a Szovjetunió Állami Bankja köteles hitelt nyújtani nekik.

A kolhozparasztok nagy lelkesedéssel fogadták a garantált munkadíjazás bevezetését. Újabb bizonyítékát látták ebben annak, hogy a párt és a kormány gondoskodik a kolhozok gazdaságának megszilárdításáról, a falusi dolgozók jólétének növeléséről. Még nagyobb energiával törekedtek a mezőgazdasági termelés fejlesztésére.

A szovhozokban is új gazdálkodási rendszert vezettek be. Teljes gazdasági önelszámolásra állították át őket. A szovhozok számára megállapították a legfontosabb termékfajták eladásának mennyiségét, a nyereség összegét, a költségvetési előirányzatokat és a mezőgazdasági rendeltetésű termelési állóalapok után az államnak fizetendő járulékot. Az állam a kolhozok számára megállapított árakon vásárolja meg termékeiket. A teljes gazdasági önelszámolásra áttért szovhozok saját anyagi eszközeikből fedezik az összes termelési kiadásokat, az államnak járó befizetéseket, térítik vissza a bankhiteleket és képezik a gazdasági ösztönzési alapokat.

Az állam számos újabb kedvezményt biztosított a kolhozoknak és a szovhozoknak. A kolhozok új rendszer szerint fizették a jövedelemadót. 1966 januárjától leszállították a kolhozok és a szovhozok által vásárolt autók, traktorok, mezőgazdasági gépek és pótalkatrészek árát. Ugyanakkor csökkentették a termelési célokra felhasznált villamos energia díját. Mindez jelentősen nö-

velte a gazdaságok bevételeit. A kolhozok és a szovhozok több gépet vásároltak, több villamos energiát fogyasztottak.

A másik fontos mezőgazdasági feladat, amelynek megoldásához a párt teljes energiával látott hozzá, a földművelés kultúrájának emelése, a talaj termőerejének növelése. Ezt a problémát a Központi Bizottság 1966 májusi plénuma vitatta meg, és jóváhagyta a talajjavítás átfogó programját. 1975-ben az összes feljavított föld területe 37–39 millió hektár lesz. Ez biztosítani fogja a stabilan magas terméshozamokat.

A Szovjetunióban a föld köztulajdon, a földdel való törődés az egész nép ügye. A Szovjetunióban a szovhozok és a kolhozok gondoskodnak a föld gazdasági hasznosításáról. A falusi dolgozók, a falusi pártszervezetek, a gazdasági vezetők és a mezőgazdasági szakemberek fontos feladatuknak tekintik, hogy megtartsák és növeljék a talaj termőerejét. Elsősorban ettől függ a terméshozamok emelkedése, a mezőgazdasági kultúrák termelésének növekedése, a falusi dolgozók boldogulása és az ország egész lakosságának jóléte.

A párt gondoskodott a mezőgazdasági vezető káderekről, szakmai továbbképzésükről. 1966-ban kialakították a mezőgazdasági káderek továbbképzésének logikusan felépített és átfogó rendszerét. A kolhoz- és szovhozvezetőket képző köztársasági, tartományi és területi iskolákat s a mezőgazdasági szakemberek továbbképző tanfolyamait az ország 78 mezőgazdasági főiskoláján létesített hat- és háromhónapos továbbképző tagozatokká alakították át. Ezeken oktatják és képzik tovább a többségükben felsőfokú végzettséggel rendelkező kolhozelnököket és helyetteseiket, a szovhozigazgatókat és helyetteseiket, részlegvezetőket, brigádvezetőket, az állattenyésztő telepek vezetőit, a különféle mezőgazdasági szakembereket. A középfokú végzettséggel rendelkező részleg-, brigád- és telepvezetők, agrónómusok, zootechnikusok és állategészségügyi dolgozók továbbképzése a mezőgazdasági technikumokban szervezett két- és háromhónapos iskolákban folyik. A falusi építőipari szakemberek az építőipari főiskolákon gyarapítják szakismereteiket.

Az élet bebizonyította, hogy helyes a párt által kidolgozott és alkalmazott mezőgazdasági politika. Ez a politika közel áll a kolhozparasztokhoz és a szovhozmunkásokhoz, érthető számukra, növelte érdekeltységüket a társadalmi termelés fejlesztésében. A falusi dolgozók 1966-ban, a kedvező időjárási viszonyokat ki-

használva, az ország történetében példátlan gabonatermést, 171,5 millió tonnát (több mint 10,5 milliárd pudot) takarítottak be. Az átlagos termés hozam hektáronként 13,7 mázsa volt. Az állam 75 millió tonna (4 milliárd 580 millió pud) gabonát vásárolt fel. Más mezőgazdasági kultúrákból - napraforgóból, cukorrépából, gyapotból - is jó volt a termés. Növekedett az állati termékek termelése. A kolhozok jövedelme egyetlen év alatt csaknem 4 milliárd rubellal emelkedett.

A párt a mezőgazdaságban tanúsított következetességgel tökéletesítette az ipar gazdasági irányításának módszereit; az ipari termelés hatékonyságának növelésére törekedett. Tisztán látta, milyen bonyolult dolog az iparvállalatok átállítása az új gazdálkodási rendszerre. Hosszú éveken át a bruttó termelés szerint értékelték a vállalatok gazdasági tevékenységét. A gazdasági vezetők hozzászórtak ehhez a rendszerhez. A pártszervezetekben ennek a rendszernek megfelelő vezetési stílus alakult ki. Most mindent át kellett alakítani. Az állami tervező szervek azt a feladatot kapták, hogy új módon szervezzék meg az ország gazdasági fejlesztésének centralizált irányítását. A vállalatok áttértek a teljes gazdasági önelszámolásra. Új elv szerint, az értékesített termék és az elért nyereség alapján értékelték gazdasági tevékenységüket. A vállalatok nagyobb gazdasági önállóságot és jogkört kaptak a termelés szervezésében, nagyobb lehetőségük lett a munkások és az alkalmazottak ösztönzésére; a dolgozók munkabérét függővé tették az egész vállalati kollektíva termelőtevékenységének eredményeitől. Magától értetődik, hogy több tízezer vállalat áttérése az új gazdálkodási rendszerre bizonyos időt és gondos előkészítést igényelt. Az SZKP XXIII. kongresszusa ezért rámutatott, hogy a gazdálkodás új rendszerének bevezetése több évet vesz igénybe.

Az ipart szakaszosan állították át a tervezés és a gazdasági ösztönzés új rendszerére. 1966-ban csak egyes vállalatoknál vezették be az új rendszert; januárban az ország 20 városában 43 olyan üzem és gyár tért át az új gazdálkodási rendszerre, amely hosszú éveken át rentábilisan dolgozott. Ezek között olyan nagyvállalatok is voltak, mint a moszkvai Hőautomatikai Üzem, a voszkreszenszki vegyikombinát, a volgográdi Vörös Október Kohászati Üzem, a harkovi Kirov Turbinaüzem, A forradalom motorja nevű gorkiji gyár, a voronyezsi Komintern Exkavátorgyár. Nyárig több mint 200, az év végéig pedig 704 vállalatnál

vezették be a gazdasági reformot. Ezeknél a vállalatoknál összesen több mint 2 millió munkás és alkalmazott dolgozott.

Az új gazdálkodási rendszer, a társadalmi termelés hatékonyságának növelésével összefüggő feladatok előtérbe helyezték a gazdasági kérdéseket. Halaszthatatlanná vált, hogy a párt- és szovjetfunkcionáriusok, a gazdasági vezetők elsajátítsák a gazdaságirányítás új módszereit. A pártszervezetek 1966 első hónapjaitól megindították a gazdasági ismeretek propagálását. A szövetségi köztársaságok kommunista pártjainak központi bizottságai, a tartományi és a területi pártbizottságok szemináriumokat szerveztek, amelyeken a pártaktíva tanulmányozta a szocialista gazdálkodás kérdéseit, a gazdasági vezetés új módszereit. A városi és kerületi pártbizottságok a párt- és a gazdasági aktíva szemináriumain megszervezték a tervezés és a gazdasági ösztönzés új elveinek tanulmányozását, összefoglalták és terjesztették az új rendszer szerint dolgozó vállalatok tapasztalatait. A párt Központi Bizottsága 1967 elején az SZKP Központi Bizottsága mellett működő Pártfőiskolán, illetve több köztársasági és területközi pártiskolán folyamatosan működő egyhónapos tanfolyamokat szervezett a vezető párt- és szovjetfunkcionáriusok átképzésére.

A pártszervezetek irányították az iparban a gazdasági reform bevezetését. Nem vállalták át az állami és a gazdasági szervek feladatait, hanem szervező és nevelő munkát végeztek, segítséget nyújtottak a vállalatoknak az új tervezési és gazdasági ösztönzési rendszerre való áttérés előkészítésében, az új rendszerre áttért vállalatoknak pedig abban, hogy új módon szervezzék meg a termelést. Arra törekedtek, hogy a vállalatok vezetői tisztában legyenek a gazdálkodás új elveivel, és fokozott felelősséget érezzenek a dolgozó kollektívák termelőtevékenységének eredményeiért. A munka oroszlánrésze a vállalatoknál folyt. A helyi pártszervek – a területi, a városi, a kerületi pártbizottságok – segítséget nyújtottak a pártalapszervezeteknek, hogy gyorsabban megértsék a reform által teremtetett új helyzetet, előkészítsék a kollektívákat az új gazdálkodási rendszerre való áttérésre, és biztosítsák, hogy az új körülmények között végzett munkájuk hatékony legyen.

Már az első év bebizonyította, hogy az új tervezési és gazdasági ösztönzési rendszer igen hatékony, kedvező hatással van a vállalatok életének minden területére. Az új gazdálkodási

rendszerben dolgozó vállalatoknál növekedett a dolgozó kollektívák érdekeltsége termelőtevékenységük eredményeiben, a legjobb mutatóknak a legkisebb ráfordítással való elérésében, a pénz és az anyagok gazdaságos felhasználásában, a gépek jobb kihasználásában és idejében történő felújításában.

1967-ben már egész iparágak tértek át a tervezés és a gazdasági ösztönzés új rendszerére, elsőként a Műszeripari és Automatizálási Minisztérium vállalatai. Az új rendszerben dolgozó vállalatok száma minden iparágban jelentősen nőtt. A vasúti, a vízi és a közúti közlekedés területén is kezdték bevezetni az új gazdasági rendszert.

A népgazdaság tervszerű átállítását az új gazdasági rendszerre elősegítette, hogy 1966-ban és 1967-ben új nagykereskedelmi árakat állapítottak meg és vezettek be a könnyűipari, az élelmiszeripari és a nehézipari termékekre, továbbá bevezették a villamos és hőenergia, valamint a teherszállítás új díjszabását. Az új nagykereskedelmi árak a korábbinál jobban tükrözték az ipari termékek előállításához társadalmilag szükséges ráfordításokat. Minden normálisan dolgozó vállalat számára lehetővé vált, hogy fedezze a termelési költségeket, és a termékek értékesítése révén elegendő nyereséghez jusson ahhoz, hogy elszámoljon az állammal és ösztönzési alapokat képezzen. Így létrejöttek a feltételek ahhoz, hogy minden iparágban és a közlekedésben is bevezessék a teljes gazdasági önelszámolást, hogy egész iparágak térjenek át az új gazdálkodási rendszerre, s országosan befejezzék a gazdasági reform bevezetését.

1967 végén 7000 vállalat dolgozott az új rendszer szerint. Ezek a vállalatok több mint 10 millió embert foglalkoztattak, és az egész ipari termelésnek mintegy 40 százalékát adták. Mindegyik vállalat teljesítette a saját maga által felemelt tervet. A pártszervezetek, a dolgozók kollektívái jelentős tapasztalatokat szereztek az új módon végzett munkában. A gazdasági vezetők sikeresen elsajátították a vezetés új módszereit.

A reform elősegítette, hogy tökéletesedjenek a termelés szervezési formái és fejlődjenek a termelésirányítás műszaki rekonstrukciója, megszilárdította és kiterjesztette a tervezés szféráját. Leningrádban még a reform bevezetése előtt, az országban az első között, megalakult egy cég – az Elektroszila –, amely négy vállalatot egyesít. Az új gazdálkodási feltételek elősegítették a cég sikeres tevékenységét. A cég több vállalat önelszámoló

lások alapon működő iparági termelési egyesülése, amely lehetővé teszi, hogy ésszerűbben és hatékonyabban használják fel a vállalatok állóalapjait, anyagi erőforrásait és munkaerő-tartalékait. Az új gazdasági rendszer szerint dolgozó vállalatok az eddiginél jobban szükségét érezték annak, hogy az operatív tervezéshez és a termelés szabályozásához gyorsan feldolgozzák a gazdasági információkat. Megnőtt a vállalatok kereslete a számítóberendezések és a berendezéseket kezelő szakemberek iránt. Az igényekre való tekintettel létrehozták az elektronikai ipar minisztériumát, szorgalmazták a számítástechnikai berendezések gyártását, kibontakozott a szükséges szakemberek képzése. A közszükségleti cikkek gyors értékesítése szempontjából igen fontos, hogy a vállalatok ismerjék a keresletet. Ebben az irányban is történtek kutatások. Ivanovo területen például megalakult az ország első árukonjunktúra-vizsgáló laboratóriuma. Ez a laboratórium a lakosságnak a textilipar gyártmányai iránt mutató keresletét tanulmányozza, javaslatokat ad a vállalatoknak, megszervezi az új gyártmányok reklámozását.

1968 végére áttért az új gazdálkodási rendszerre a gépipar, a gépkocsiipar, a faipar és a fafeldolgozó ipar, a papír- és cellulózipar és néhány más iparág valamennyi vállalata. Az új rendszerben dolgozott 27 000 iparvállalat. 1970-ben – az ötéves terv utolsó évében – lényegében befejeződött az iparvállalatok áttérése a tervezés és a gazdasági ösztönzés új rendszerére; az így dolgozó vállalatok adták az ipari termelés 93 százalékát.

Az új gazdálkodási rendszer szilárdabb alapot teremtett a szocialista gazdaság fejlesztésének állami tervezéséhez. Az iparvállalatok és a szovhozok áttérése a teljes gazdasági önelszámolásra, a kolhozok és az állam között kialakult szilárd gazdasági kapcsolatra, a gazdasági módszerek és ösztönzők szerepének növekedésére a népgazdaság minden ágában rugalmasabbá tette az állami tervezést, bővítette bázisát. Az állami tervezés a centralizált irányítást egybekapcsolja az egyes vállalatok gazdasági önállóságának bővülésével, a vállalati kollektívák nagyobb felelősségével és nagyobb anyagi érdekelttségével. A munkások és a kolhozparasztok tömegei közvetlenül érdekeltek és aktívan részt vesznek a termelési tervek kidolgozásában és teljesítésében.

A párt által kidolgozott és a nép által helyeselt új gazdasági reform szilárd marxista-leninista alapon nyugszik, és a párt és a szovjet állam politikája tudományosan megalapozott. Ez a

politika a szocialista társadalom tökéletesítésére és a társadalmi termelés hatékonyságának növelésére irányul, meggyorsítja az ország termelőerőinek fejlődését, a kommunizmus anyagi-műszaki bázisának megteremtését és a dolgozók életszínvonalának emelkedését.

6. A Nagy Október 50. évfordulója.

Lenin születésének centenáriuma

A párt Központi Bizottsága 1967 januárjában „A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulójának előkészítéséről” hozott határozatában felhívta a szovjet embereket, hogy úgy köszöntsék és üljék meg a nagy évfordulót, mint a dolgozók, a Szovjetunióban élő valamennyi nép nagy ünnepét, mint Október eszméinek, a kommunizmus eszméinek diadalünnepét.

Elsőként Moszkva és Leningrád dolgozói válaszoltak a párt felhívására. A jubileumi munkaversenyt az ország legrégebbi, a dicső forradalmi és munkahagyományairól híres vállalatainak kollektívái, a moszkvai Vlagyimir Iljics-gyár és a leningrádi Izsorszkij-gyár dolgozói kezdeményezték. A vállalati kollektívák országszerte támogatták kezdeményezésüket. Az egész országban kibontakozott az Októberi Forradalom 50. évfordulójának tiszteletére indított munkaverseny.

A jubileumi évben a szovjet emberek, különösen a fiatalok igyekeztek minél többet megtudni az Októberi Forradalomról, a népnek a lenini párt vezetésével végrehajtott hőstetteiről. A párt részletesen ismertette az Októberi Forradalom történelmi jelentőségét és a Szovjetunió ötven év alatt elért eredményeit. Az SZKP Központi Bizottságának plénuma 1967 júniusában megvitatta és jóváhagyta a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulója alkalmából kiadott téziseket. A tézisek összefoglalták azokat a tapasztalatokat, amelyeket a lenini párt a szocializmus és a kommunizmus építésének irányításában fél évszázad alatt szerzett. A tézisek meghatározták a jubileumi évben folytatott pártpropaganda irányát és tartalmát. A téziseket a pártszervezetekben tanulmányozták, s megmagyarázták a dolgozóknak. Az országban mindenütt találkozókát szerveztek az Októberi Forradalom, a polgárháború résztvevőivel. Megkoszorúzták az Októberi Forradalom, a polgárháború és a Nagy Hon-

védő Háború hőseinek emlékműveit, s új emlékműveket emeltek. Az Októberi Forradalom hőseinek a leningrádi Mars-mezőn levő sírjáról vett lánggal májusban Moszkvában, a Kreml falánál, az Ismeretlen Katona sírjánál meggyújtották az öröklángot. A fiatalok a Komszomol kezdeményezésére bejárták a forradalomban, a harcban és a munkában aratott dicsőség színhegyeit. Ebben a mozgalomban 20 millió ifjú és leány vett részt.

Az ünnep közeledtével egyre több üzem, gyár és új építkezés tett jelentést a hazának a jubileumi munkafelajánlások teljesítéséről. Az élenjáró szovhozok és kolhozok határidő előtt teljesítették, sőt túlteljesítették a mezőgazdasági termékek felvásárlására vonatkozó állami terveket. Szeptember végén az építők átadták rendeltetésének a bratszki vízi erőművet, amelyet a Nagy Október 50. évfordulójáról neveztek el. A krasznnojarszki vízi erőműben – a világ legnagyobb ilyen létesítményében – üzembe helyezték a két első, egyenként 508 000 kilowatt kapacitású gépegységet. Egy-egy gépegység kapacitása egyenlő a dnyeperi vízi erőmű egész kapacitásával. Október elején befejezték a Közép-Ázsiát és a központi országrészeket összekötő, világviszonylatban is legnagyobb gázvezeték első szakaszának építését. Átadták rendeltetésének Szibéria legnagyobb olajvezetékét, amely Uszty-Balik és Omszk között épült. A Lenin nevét viselő Krivoj Rog-i kohászati üzemben elkészült a világ legnagyobb kohója. Moszkvában felépült az osztankinói televízióközpont, amelynek 533 méteres tornya a legmagasabb a világon. Üzembe helyezték az Orbita televíziós távközlési rendszert, amely Molnyija típusú mesterséges holdak segítségével továbbítja a központi televízió adásait az ország legtávolabbi vidékeire.

A szovjet tudomány újabb nagyszerű sikereket ért el a világűr meghódításában. Az ünnep előestéjén két örömteli hír járta be a világot: a Venus-4 szovjet automatikus űrállomás 1967. október 18-án, az űrhajózás történetében először, simán leereszkedett és leszállt a Venus felszínére; október 30-án pedig végrehajtották két szovjet Szputnyik automatikus összekapcsolását és szétválasztását Föld körüli pályán.

Októberi felajánlásainak teljesítéséről tett jelentést a hazának, a pártnak az ifjúság. A párt Központi Bizottságához intézett levelében – amelyet több mint 50 millió fiatal írt alá – a komszomolisták, az ifjak és a lányok beszámoltak azokról a si-

kerekről, amelyeket a jubileumi évben a gyárakban és az új építkezéseken, a szovhozok és a kolhozok földjein és állattenyésztő telepein értek, beszámoltak arról, hogy kitartóan tanulnak, elsajátítják a tudományt és a technikát a termelésben, a laboratóriumokban, a felsőfokú tanintézetekben, a technikumokban és az iskolákban.

A jubileumi év újabb kedvezményeket hozott a szovjet embereknek. A párt, a kormány és a szakszervezetek határozata értelmében márciusban elkezdődött és az ünnepig lényegében befejeződött a munkások és az alkalmazottak áttérése az ötnapos munkahétre, heti két szabadnappal. Az SZKP Központi Bizottsága és a Szovjetunió minisztertanácsa szeptemberben határozatot hozott a szovjet nép jólétének további növelését célzó intézkedésekről. A munkások és az alkalmazottak bérminimumát havi 60 rubelra, a minimális évi szabadságot pedig 15 munkanapra emelték. Csökkentették a havi 80 rubelnál kevesebbet kereső munkások és alkalmazottak adóját. Felemelték a gépgyártó és fémfeldolgozó iparban foglalkoztatott gépmunkások, valamint a Távol-Keleten és az Európai-Északon dolgozók munkabérét. Növelték a munkások és az alkalmazottak táppénzének összegét, emelték a rokkantaknak, a fegyveres testületek tagjainak, a kolhozparasztoknak, valamint a gyermekkoruktól fogva rokkant személyeknek a nyugdíját. Öt évvel leszállították a kolhozparasztok és egyes szakmákban dolgozó munkásnők nyugdíjkorhatárát.

A jubileumi év tiszteletére indított országos verseny eredményei ékesszólóak. A verseny győzteseit – több ezer vállalat, szervezet és kolhoz munkáskollektíváját, sok katonai magasabbegységet, egységet és katonai tanintézetet – a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulójának tiszteletére alapított jubileumi emlékHzászlóval tüntették ki. EmlékHzászlót kapott minden szovjétköztársaság, tartomány és terület. Az ország Október hősei előtt tisztelgett. A forradalom és a polgárháború mintegy 130 000 aktív résztvevőjét érdemrendekkel és érdemérmekkel tüntették ki. A Szovjetunió érdemrendjeivel és érdemérmeivel tüntették ki külföldi állampolgárok nagy csoportját is, akik a szovjethatalom oldalán tevékenyen részt vettek az Októberi Forradalomban és a polgárháborúban. A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége megalapította az Októberi Forradalom

érdemrendet. E magas kitüntetést elsőként Moszkva és Leningrád kapta meg.

A szovjet néppel együtt ünnepelték a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulóját a szocialista országok népei, a világ kommunistái és haladó emberei. A testvérpártok kongresszusaikon és központi bizottsági üléseiken, a pártszervezetekben, gyűléseken, a sajtóban és a rádióban, filmek és fényképi kiállítások segítségével propagálták és ismertették a dolgozókkal az Októberi Forradalom jelentőségét, a szovjet népnek a szocializmus és kommunizmus építésében elért hatalmas sikereit. Külföldről társadalmi szervezetek és dolgozók sok küldöttsége látogatott el a Szovjetunióba, hogy megismerkedjék a szovjet emberek életével és eredményeivel. Számos ünnepi nemzetközi találkozó zajlott le: a Szovjet Békebizottság jubileumi ülésszaka, amelyen részt vettek a Béke-Világtanács elnökségének tagjai, a Szakszervezeti Világszövetség közgyűlése, nemzetközi ifjúsági fórum, nemzetközi tudományos konferencia „Az Októberi Forradalom 50. évfordulója és a nemzetközi munkásosztály”, „Október és a nemzeti felszabadító mozgalom” címmel. Ezeken a rendezvényeken a világ több mint száz országának képviselői vettek részt, a kommunista és munkáspártok vezetői, a nemzetközi kommunista, munkás- és nemzeti felszabadító mozgalom kimagasló személyiségei, szovjet és külföldi tudósok.

Országszerte ünnepi üléseket tartottak a Nagy Október 50. évfordulója alkalmából. Az Októberi Forradalom bölcsőjében, Leningrádban rendezett jubileumi ünnepségeken részt vettek a párt és az állam vezetői, a külföldről érkezett vendégek. A nagy ünnep alkalmából rendezett gyűlésen L. I. Brezsnyev, az SZKP Központi Bizottságának főtitkára üdvözölte meleg szavakkal a leningrádiakat. A Moszkvában rendezett ünnepi gyűlésen A. N. Koszigin, a Szovjetunió minisztertanácsának elnöke mondott beszédet. Az SZKP Központi Bizottsága, a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége és a Szovjetunió minisztertanácsa melegen üdvözölte a szovjet népet, a Szovjetunió minden dolgozóját a nagy ünnep alkalmából.

Az ünnep előestéjén, november 3-án és 4-én Moszkvában, a Kreml Kongresszusi Palotájában került sor az SZKP Központi Bizottságának, a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának és az OSZFSZK Legfelsőbb Tanácsának a Nagy Októberi Szocia-

lista Forradalom 50. évfordulója alkalmából tartott ünnepi ülésére. A világ 107 országából érkezett vendégek vettek részt Moszkvában az októberi ünnepségeken. A jubileumi ünnepi ülést N. V. Podgornij, a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének elnöke nyitotta meg. L. I. Brezsnyev, az SZKP Központi Bizottságának főtitkára, „A szocializmus nagy győzelmeinek ötven esztendeje” címmel mondott beszédet. Az ünnepi ülésen felszóltak a szocialista országok, a kommunista és munkáspártok küldöttségeinek vezetői, a Dél-vietnami Nemzeti Felszabadítási Front képviselője, a fiatal nemzeti államok és a nemzeti demokratikus pártok küldöttségeinek vezetői. Szívből jövő szavakkal üdvözlötték a szovjet népet és a Szovjetunió Kommunista Pártját az Októberi Forradalom dicső fél évszázados jubileuma alkalmából.

L. I. Brezsnyev beszédében összegezte azokat a történelmi jelentőségű győzelmeket, amelyeket a szovjet nép a Kommunista Párt vezetésével a szovjethatalom ötven éve alatt a szocializmus és a kommunizmus építésében elért, rámutatott, hogy a Nagy Október eszméi óriási hatást gyakorolnak az egész világfejlődésre.

Az Októberi Forradalom nagy erővel juttatta kifejezésre az új történelmi korszaknak, a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet korszakának fő tendenciáit, és *gyakorlatban mutatta meg a munkásosztály világtörténelmi küldetését*. Az oroszországi proletariátus volt az Októberi Forradalom fő hajtóereje. A proletariátust a tapasztalt és harcokban edzett lenini párt vezette. Az oroszországi proletariátus a szocialista forradalom győzelemre vitelével internacionalista kötelességét teljesítette a nemzetközi munkásosztállyal, a felszabadító világmozgalommal szemben. Bebizonyította, hogy a kizsákmányoló osztályok megdönthetők, a kapitalizmus felváltható a szocializmussal. Az Októberi Szocialista Forradalom tartalmát tekintve proletárforradalom, ugyanakkor mélységesen népi forradalom volt. Oroszország munkásosztálya, a bolsevikok pártjának vezetésével, a forradalom előkészítése és végrehajtása során maga körül tömörítette a dolgozó parasztságnak, az elnyomott nemzetiségek dolgozóinak nagy tömegeit. A munkásosztálynak és a dolgozó parasztságnak a forradalomban kikovácsolódott szövetsége a proletárdiktatúra, a szovjet államrendszer rendíthetetlen alapja lett.

Az Októberi Forradalmat követő ötven év folyamán a Szovjetunió munkásosztálya volt a szocializmus és a kommunizmus építésének fő és döntő ereje. A munkásosztály a megdöntött kizsákmányoló osztályok ellenállásának letörésére és ezen osztályok megszüntetésére használta fel diktatúráját, minden módon erősítette szövetségét a parasztság dolgozó tömegeivel, és ezen az alapon fejlesztette a szovjet demokráciát. A szocializmus győzelmével a szovjet társadalom valamennyi dolgozó osztályának arculata megváltozott. Kialakult megbonthatatlan eszmei-politikai egységük. A szovjet állam, amely a proletárdiktatúra államaként jött létre, össznépi állammá, az egész nép politikai szervezetévé vált. De a szovjet államban a vezető szerep – mint korábban is – a munkásosztályé, a társadalom legszervezettebb, legösszeforrottabb és az össznépi tulajdonnal legszorosabb kapcsolatban álló osztályé, amely a kommunista eszmények hordozója és kifejezője, a harcok forradalmi hagyományok őrzője.

Az Októberi Forradalom győzelme *megnyitotta az utat a kommunizmus eszményeinek valóra váltása előtt*. A lenini párt vezette szovjet nép, ezen az úton haladva, a világon elsőként építette fel az új, szocialista társadalmat, a kommunizmus első fázisát. A Szovjetunió tapasztalata bebizonyította: teljes mértékben lehetséges, hogy a dolgozók felépítsék a szocializmust, s a gyakorlatban igazolódtak a szocializmus építésének alapvető törvényszerűségei. Az emberiség előtt megnyílt az út a szocializmus felé. Ez a szovjet nép fél évszázados alkotó tevékenységének fő eredménye, népünk nagyszerű hőstette.

A fél évszázados fejlődés eredményeként a szocializmus révén megújhdott és átalakult Szovjetunió és hős népe erejének teljében és nagyságában áll az emberiség előtt.

A Szovjetunióban megszilárdult szocialista rendszer bebizonyította, hogy vitathatatlan fölényben van a kapitalizmussal szemben az emberi tevékenység legfőbb területén – *a gazdaságnak, a társadalom termelőerőinek fejlesztésében*. A munkásosztály, a dolgozó tömegek szegény országot, elmaradott gazdaságot kaptak örököül a burzsoáziától és a földesuraktól. A cári Oroszország 1913-ban a világ ipari termelésének körülbelül 4 százalékát adta. A Szovjetunió történelmileg rövid idő alatt leküzdötte az évszázados elmaradottságot, erős iparral és gépesített nagyüzemi mezőgazdasággal rendelkező, a fejlettség magas színvonalán álló állammá vált. A Szovjetunió új történelmi

határköhöz érkezett a vezető kapitalista országokkal folytatott gazdasági versenyben. 1967-ben a világ termelésének körülbelül 20 százalékát, vagyis csaknem ötödrészét adja.

A szovjet állam fél évszázados története szemléletesen és meggyőzően bizonyítja, hogy *a szocializmus biztosítja minden dolgozó életkörülményeinek gyökeres javítását és jólétének állandó emelését.* A szocializmus olyan javakat adott a szovjet embereknek, amilyenekről a kapitalista országok dolgozói csak álmodozhatnak. A Szovjetunióban már régen felszámolták az összes kizsákmányoló osztályokat, megszüntették a kizsákmányolást, nincs munkanélküliség és nyomor. A „mindenkitől képességei szerint, mindenkinek munkája szerint” szocialista elv biztosítja a szovjet emberek számára a munkához és az anyagi ellátottsághoz való jogot. A társadalmi termelés stabilan nagy fejlődési üteme lehetővé teszi a népvagyon gyors gyarapodását és a dolgozók jólétének emelkedését.

Az Októberi Forradalom óta eltelt ötven év egyik legfontosabb eredménye, hogy megszilárdult *a Szovjetunió valamennyi népének megbonthatatlan szocialista testvérisége.* A szovjet rendszer és a szocializmus a korszerű fejlettség színvonalára emelte a Szovjetunió minden népét és nemzetiségét, s összeforrott, testvéri családba tömörítette őket. Az ország sok, egykor elmaradott népe a fejlődés kapitalista szakaszának megkerülésével jutott el a szocializmusba. Az Októberi Forradalom óta eltelt ötven év alatt teljesen megváltozott minden szovjet nép és nemzetiség társadalmi, politikai és kulturális arculata. Minden szovjetköztársaság hatalmas sikereket ért el a gazdaság és a kultúra fejlesztésében. Kifejlődött a nagy létszámú nemzetiségi munkásosztály és értelmiség, a kolhozrendszerben átalakult a parasztság osztálya. Teljesen megszűnt az írástudatlanság, magas szintre emelkedett a tudomány. A jubileumi ünnepi ülésen nagy elégedettséggel és büszkeséggel számoltak be ezekről a sikerekről a szövetségi köztársaságok kommunista pártjainak vezetői.

A *Szovjetunió hatalmas fegyveres erői* örködnék Október, a szocializmus vívmányai felett. A szovjet állam munkásai, dolgozó tömegei, Lenin útmutatását követve, a párt vezetésével megszervezték vívmányaik megvédésére a Munkás-Paraszt Vörös Hadsereget, s nemcsak azt bizonyították be a gyakorlatban, hogy értenek a katonai szervezéshez, hanem a belső és a külső

ellenség feletti katonai fölényüket is. A Vörös Hadsereg az intervenciók és a fehérgárdisták szétzúzásával hervadhatatlan dicsőséget szerzett. A párt, a szovjet nép nem sajnálta az erőt és az anyagi eszközöket a Vörös Hadsereg ütőképességének növelésére, s amikor a Nagy Honvédő Háború megpróbáltatásokkal teli éveiben a Vörös Hadsereg újra összezsapott a Szovjetunió ellen támadó imperialista erőkkel, teljesen szétzúzta őket. A Szovjetunió fegyveres erői – a szovjet állam megnövekedett gazdasági erejére támaszkodva – fél évszázad alatt leküzdhetetlen erővé váltak. A szovjet fegyveres erők a legkorszerűbb fegyverekkel vannak felszerelve, és készek megsemmisítő csapást mérni bármely ellenségre, amely kezét mer emelni a Szovjetunióra. A szovjet fegyveres erők a többi testvéri szocialista állam fegyveres erőivel együtt megbízhatóan örködnék népeik biztonsága felett, a béke megvédésének hathatós tényezői.

Október győzelme, a szocializmusnak az ötven év alatt a Szovjetunióban elért sok nagyszerű sikere a *leninizmus diadala, a lenini párt eszméinek és tetteinek diadala*. 1917 októberétől, a történelemben először a szovjet államban, a marxizmus-leninizmus elmélete a társadalom forradalmi átalakításának, a szocializmus és a kommunizmus felépítésének eszközévé vált. Október 50. évfordulója a leninizmus diadala, a leninizmus eszméinek diadala. A Kommunista Párt, a szovjet nép, Lenin ügyét méltóképpen folytatva, valóra váltja halhatatlan eszméit, rendíthetetlenül halad a lenini úton, a kommunizmus felé. A marxista-leninista ideológia a szovjet társadalom uralkodó ideológiájává lett, s e társadalom nagy hajtóereje, a szovjet emberek eszmei egységének és összeforrottságának alapja, a kommunizmus építésében tanúsított lelkesedésük forrása.

Október nagy eszméi a *Kommunista Párt vezetésével* valósultak meg, amelyek fél évszázad alatt, tartalmát és lendületét tekintve, páratlan munkát végeztek. A marxizmus-leninizmus szellemében nevelődött, a marxista-leninista eszméktől áthatott SZKP sikeresen oldotta meg a szocializmus és a kommunizmus nagy horderejű elméleti problémáit, és szervező munkájával biztosította e problémák gyakorlati megoldását.

L. I. Brezsnyev a szovjet népnek az Októberi Forradalmat követően ötven év alatt végrehajtott nagy tetteit összegezve, a ju-

bileumi ünnepi ülésen elhangzott beszédében a következőket mondta:

„A szocializmus fenséges épülete, amelyet országunkban emeltünk, méltó jutalma a szovjet emberek erőfeszítéseinek és hőstetteinek a fél évszázados önzetlen munkának és azoknak a hősi harcoknak, amelyeket azoknak az eszményeknek a győzelméért vívtunk, amelyekért a Nagy Októberi Szocialista Forradalmat megvalósítottuk.” (L. I. Brezsnyev: A lenini úton. 250-251. old.)

Az Októberi Forradalom által megteremtett első szocialista állam a nemzetközi proletariátusnak és az egész világ elnyomott tömegeinek támasza és bástyája lett az imperializmus ellen folyó harcukban. Október tapasztalatai a nemzetközi kommunista, munkás- és nemzeti felszabadító mozgalom közkincsévé váltak.

Az Októberi Forradalom nagy hatást gyakorol az egész világfejlődésre, a forradalmi világfolyamatra. Az Októberi Forradalom óta eltelt fél évszázad alatt – igen nagy mértékben éppen Október eszméinek és a szocializmus sikereinek hatására – átalakult a világ arculata, teljesen megváltoztak a nemzetközi erőviszonyok. Ez alatt az ötven év alatt állandóan mélyült a kapitalizmus általános válsága, a szocializmus pedig a világfejlődés döntő erejévé vált.

1917 októberében éppen csak születőben volt a jelenkori nemzetközi kommunista mozgalom. 400 000 kommunista volt az egész világon. Az Októberi Forradalom 50. évfordulójára a kommunizmus világot átformáló, hatalmas erővé vált. Ma 88 kommunista és munkáspárt 50 millió kommunistát egyesít. Az SZKP a többi marxista-leninista párttal együtt fáradhatatlanul azon munkálkodik, hogy a nemzetközi kommunista mozgalom erői tömörüljenek a marxizmus-leninizmus, a proletár internacionalizmus elvei alapján.

1917 októberében egyetlen ország, az oroszországi Szovjet Köztársaság képviselte a szocializmust. Bolygónk területének öthatodán az imperializmus uralkodott. Fél évszázados harca során a szocializmus jelentősen kitolta határait. Ma már létezik az erős szocialista világrendszer, az emberiség egyharmada a szocializmus zászlaja alatt építi az új életet. A szocializmus leküzdhetetlen erővé vált.

Hatalmas erő lett a nemzetközi munkásmozgalom. Ez a mozgalom a Szovjetunióban, a szocialista világrendszerben szilárd

bázisra talált a kapitalizmussal folytatott harcában. A kommunista pártok vezetésével növekedett a nemzetközi munkásmozgalom szervezettsége, a proletariátus osztálycsatáinak lendülete és a monopolizációra mért csapásainak ereje.

Az Októberi Forradalomig a világ nagy részét a gyarmati rabság láncai fonták körül. A gyarmatokon és a félgyarmatokon másfél milliárd ember sínylődött az imperializmus elnyomása alatt. Az elnyomott népek nemzeti felszabadító mozgalma még csak kialakulóban volt. Az Októberi Forradalom óta eltelt fél évszázad alatt ez a mozgalom a gyarmati rendszert szétfúzó százmilliók mozgalmává lett.

Október meghirdette a népek közötti békét. Október hazája, a Szovjet Köztársaság, a népek közötti béke támasza, a világ összes békeszerető erőinek vonzási központja lett. A szovjetország, a felszabadító világmozgalommal szemben reá háruló internacionalista kötelességét teljesítve, elsőként emelte magasba az imperializmus elleni harc zászlaját, elsőként fogta fel az imperializmus csapásait, sikeresen kivédte ezeket a csapásokat, és érzékeny veszteséget okozott az imperializmusnak. A szovjet állam külpolitikáját irányító Kommunista Párt fél évszázadon át mindvégig határozottan támogatta a forradalmi és a békeszerető erőket, valamennyi nép szabadságát és függetlenségét. A szocialista világrendszer megalakulása óta a párt erőfeszítéseinek célja a szocialista közösséghez tartozó országok harci erejének növelése, a nemzeti függetlenségüket a nemzetközi imperializmus elleni harcban védelmező fiatal, fejlődő államok és a gyarmati elnyomás alóli felszabadulásukért küzdő népek támogatása.

„A népek közötti békének és barátságnak a szovjetek országa által magasra emelt zászlaja – mondta beszédében L. I. Brezsnyev – a szocializmus felé vonja minden kontinens sokmilliós tömegének rokonszenvét és támogatását. A világ látja, hogy a Szovjetunió következetesen valóra váltja a nemzetközi kapcsolatokban azokat az új elveket, amelyeket nagy forradalmunk meghirdetett.” (Ugyanott, 274. old.)

Az Októberi Forradalom 50. évfordulójának megünneplése a szocializmus és a kommunizmus győzelmeinek, a marxista-leninista eszmék, az Októberi Forradalom által meghirdetett eszmék diadalának nagyszabású demonstrációja lett. Az 50. évforduló a világ forradalmi erőinek, az Októberi Forradalom eszméi

alapján megvalósuló internacionalista összefogásnak seregszemléje volt.

A szovjet állam ereje teljében lépett fennállásának második fél évszázadába. A szovjet nép, lenini pártja vezetésével, újult erővel folytatja a kommunista társadalom építését. A párt, a szovjet nép, a szocializmusnak a Szovjetunióban elért nagyszerű vívmányaira támaszkodva, rendületlenül a lenini úton haladva, arra összpontosítja erőfeszítéseit, hogy megoldja az SZKP programjában és a XXIII. pártkongresszus határozataiban megfogalmazott történelmi feladatokat. A Nagy Október 50. évfordulójának megünneplése után, 1967 decemberében, az OSZFSZK és Ukrajna dolgozóinak a forradalmi mozgalomban, az Októberi Forradalomban szerzett kimagasló érdemeiért, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének megteremtésében és megszilárdításában betöltött nagy szerepéért, a szovjethatalom vívmányainak védelmezésében tanúsított bátorságáért és hősiességéért, a kommunista építésben elért sikereiért az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaságot és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaságot az Októberi Forradalom érdemrendjével tüntették ki.

Sok dicső történelmi esemény fűzi a pártot és a népet az Októberi Forradalomhoz. A szovjet emberek, nem sokkal az Októberi Forradalom jubileumának megünneplése után, ünnepélyesen megemlékeztek a szovjet fegyveres erők, a külügyi, az állambiztonsági, a rendfenntartó és a bírósági szervek megalakulásának 50. évfordulójáról; ezeknek a szerveknek a létrejötte és fejlődése elválaszthatatlan Lenin tevékenységétől. A fegyveres erők híven szolgálják a népet, védelmezik a Nagy Október vívmányait. A párt irányításával dolgozó állambiztonsági szervek munkájukban az SZKP XX-XXIII. kongresszusának határozatait tartják szem előtt, betartják a szovjet szocialista törvényességet, védelmezik az imperialista tábor fondorlataival szemben a Szovjetunió határait és biztonságát.

1968 októberében országszerte megemlékeztek az Októberi Forradalom érdemrendjével kitüntetett lenini Komszomol megalakulásának 50. évfordulójáról. 1968-ban volt ötven éve annak, hogy megalakult Ukrajna, Litvánia és Belorusszija Kommunista Pártja. 1967 decemberében az egész nép megünnepelte az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság megalakulásának 50. évfordulóját, 1968 végén pedig a szovjethatalom Észtországban, Lettor-

szágban és Litvániában történt kikiáltásának, a Belorusz Szovjet Szocialista Köztársaság megalakulásának 50. évfordulóját.

Jelentősen gazdagodott és bővült a párt egész eszmei-politikai munkája, amelyben nagy helyet kapott a párt és a szovjet nép forradalmi, harci és munkahagyományainak propagálása; ezek a hagyományok nagy hatást gyakorolnak az ifjú nemzedékre, és fontos szerepet játszanak az új, szovjet ember nevelésében. Az ifjúság mélyebben átérezte a Nagy Október hatását, jobban felfogta eszményeit, azoknak a győzelmeknek a nagyszerűségét, amelyeket a szovjet nép a lenini párt vezetésével aratott, s megértette, hogy a kommunista eszmények valóra váltásában szoros szálak kötik az előtte járó és az utána következő nemzedékekhez. A párt ugyanakkor erélyesen visszaverte a burzsoá ideológiát, amelyet a szocializmus ellenségei a Nagy Október 50. évfordulójával kapcsolatban különösen nagy erővel propagáltak.

1968 májusában a Szovjetunió Kommunista Pártja megünnepelte Marx Károly, a tudományos kommunizmus megalapítója születésének 150. évfordulóját.

1968 júliusában az SZKP Központi Bizottsága határozatot hozott Vlagyimir Iljics Lenin születése 100. évfordulójának előkészületeiről. Az országban nagyszabású munka bontakozott ki, hogy a szovjet nép méltóan köszöntse a nagy évfordulót.

1969 decemberében az SZKP Központi Bizottsága közzétette téziseit „Vlagyimir Iljics Lenin születésének 100. évfordulójára”, amelyek megvilágítják Lenin életét és forradalmi munkásságát, ismertetik, milyen sokkal gazdagította a marxista elméletet, milyen szerepet töltött be a bolsevik párt létrehozásában és megedzésében, a világ első szocialista államának megalakításában és építésében. A tézisek feltárják, milyen nagy nemzetközi jelentősége van a leninizmusnak a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom, az egész felszabadító mozgalom számára.

A Központi Bizottság határozata és a tézisek alapján a párt nagy eszmei-politikai kampányt indított a tömegek között. A pártbizottságok előadásokat, kiállításokat rendeztek Leninről, megszervezték életének, munkásságának, műveinek tanulmányozását. Elméleti szemináriumok és konferenciák zajlottak le. Az újságok és folyóiratok jubileumi számot jelentettek meg. Leninnek szentelt rádió- és televízióműsorokat sugároztak, filmfesztiválokat rendeztek. Leningrádban és más városokban Lenin-

emlékművet emeltek. Szülővárosában, Uljanovszkban, Lenin-emlékkomplexum épült.

Az SZKP által összegyűjtött elméleti művek és Lenin-dokumentumok felbecsülhetetlen értékű eszmei örökséget jelentenek, amely tudományos világnézettel vértetzi fel a kommunistákat, az összes szovjet embert, harcra buzdítja őket a kommunizmus győzelméért. Lenin irodalmi és dokumentumörökségét, amely több mint 30 000 kéziratból, levélből és egyéb dokumentumból áll, az SZKP Központi Bizottsága mellett működő Marxizmus-Leninizmus Intézet Központi Pártarchívumában őrzik, és széles körben népszerűsítik. Az OK(b)P IX. kongresszusa határozatot hozott Lenin műveinek kiadásáról; az azóta eltelt fél évszázad alatt a Szovjetunióban öt kiadásban jelentek meg Lenin Művei. A legutóbbi kiadás, Lenin Összes Művei, 55 kötetben jelent meg, és körülbelül 9000 művét tartalmazza. Nagy példányszámban jelentek és jelennek meg válogatott művei, a tematikus gyűjtemények és egyes művei. A szovjethatalom megalakulásától a Lenin-centenáriumig a Szovjetunió népeinek nyelvén több mint 10 000 alkalommal adták ki Lenin Műveit, körülbelül 350 millió példányban.

Az SZKP minden segítséget megad a testvéri kommunista és munkáspártoknak, minden haladó szervezetnek ahhoz, hogy külföldön propagálják a leninizmus eszméit, kiadják Lenin műveit. Lenin Művei 117 nyelven, több száz millió példányban jelentek meg. A világ minden országában, minden földrészen tanulmányozzák az emberek, belőlük tanulnak élni és harcolni. A leninizmus a jelenkor leghaladóbb, legbefolyásosabb és leküzdhetetlen ideológiája, amely forradalmasítja a nagy néptömegeket, és összefogja a felszabadító világmozgalom valamennyi forradalmi áramlatát. A leninizmusban forradalmárok milliói találnak választ legégetőbb kérdéseikre. Mindazok, akik az imperializmus ellen, a társadalmi és nemzeti elnyomás ellen, a szocializmus és a kommunizmus eszményeinek diadaláért küzdenek, állandóan merítenek Lenin tanításaiból, zseniális műveiből, az ismereteknek és a tapasztalatoknak ebből a gazdag tárházából.

A kommunista és munkáspártok 1969 júniusi tanácskozása hangsúlyozta a leninizmus óriási nemzetközi jelentőségét. A tanácskozás „Vlagyimir Iljics Lenin születésének 100. évfordulójáról” címmel kiadott felhívásában ez áll: „A leninizmus zászlaja alatt a forradalmi mozgalom az országok többségében új szín-

vonatra emelkedett, megalakultak és megizmosodtak a kommunista pártok, a nemzetközi kommunista mozgalom korunk világát átfogó, legbefolyásosabb politikai erejévé vált.” (Kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása. Moszkva 1969. 33. old.)

A szovjet emberek boldogok és büszkék, hogy Lenin országában élnek, az ő útmutatása szerint felépítették a szocialista társadalmat, s a lenini párt vezetésével, a leninizmus zászlaja alatt utat törnek az emberiségnek a ragyogó jövőbe, magabiztosan haladnak a kommunizmus felé. A Lenin-centenáriumra készülve országos mozgalmat indítottak az ötéves terv határidő előtti teljesítéséért. Ebben nagyszerűen érvényesült a lenini eszmék alkotó és mozgósító ereje. A gyárak és üzemek, bányák és építkezések, kolhozok és szovhozok kollektívái jelentették a hazának a lenini munkaversenyben elért sikereket. 1970. április 11-én az egész ország kommunista szombatot tartott. Lenin születésének 100. évfordulója alkalmából vállalatok, szervezetek, szovhozok, kolhozok, katonai egységek és alegységek élenjáró kollektívái jubileumi Lenin-díszoklevelet kaptak. A munkában és a társadalmi életben tanúsított aktivitásért a szovjet emberek millióit tüntették ki a Hősi Munkáért éremmel, amelyet Lenin születésének 100. évfordulójára alapítottak.

1970. április 21-én Moszkvában ünnepi ülést tartott az SZKP Központi Bizottsága, a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa és az OSZFSZK Legfelsőbb Tanácsa Vlagyimir Iljics Lenin születésének 100. évfordulója alkalmából. Az ünnepi ülésen részt vettek a szocialista országokból és fiatal nemzeti államokból érkezett küldöttségek, kommunista és munkáspártok képviselői, nemzeti demokratikus és baloldali szocialista pártok képviselői, haladó mozgalmak kiemelkedő vezetői minden földrészről.

Az ünnepi ülésen „Lenin ügye él és győzedelmeskedik” címmel L. I. Brezsnyev, az SZKP Központi Bizottságának főtitkára tartott beszédet. Meggyőzően szemléltette, hogy Leninnek, a nagy gondolkodónak és forradalmárnak a nevével és munkásságával az emberiség életének egész forradalmi korszaka függ össze. Lenin választ adott a történelmi fejlődés által felvetett legidőszerűbb kérdésekre, átfogóan gazdagította a szocialista forradalom, a szocialista és a kommunista építés marxista elméletét, tudományosan megalapozott stratégiát és taktikát adott az oroszországi és az egész nemzetközi forradalmi mozgalomnak,

vezette a munkásosztály, a dolgozók harcát a szocializmus eszményeinek valóra váltásáért. A szocializmust, amelyet Marx és Engels utópiából tudománnyá változtatott, Lenin pedig újabb fontos következtetésekkel és felfedezésekkel gazdagított, igazolja az új, szocialista társadalomnak a Szovjetunióban, a szocialista világközösség országaiban folyó építése. A leninizmus, amely a kommunista pártok tevékenységének vezérfonala lett, világtörténelmi méretű társadalmi gyakorlattá, a jelenkor hatalmas erejévé vált.

A leninizmus diadala, hogy a Szovjetunióban a zseniális lenini útmutatás és tervek alapján forradalmi átalakuláson ment át a társadalom, hogy a szocialista építés folyamán sikeresen megoldottak sok bonyolult társadalmi és politikai problémát, hogy győzött a Szovjetunióban a szocializmus. Amint L. I. Brezsnyev az ünnepi ülésen tartott beszédében hangsúlyozta, a pártnak jelenleg is felbecsülhetetlen segítséget nyújtanak Lenin gondolatai, gazdag gyakorlati tapasztalatai a Szovjetunió mai fejlődésével összefüggő problémák eldöntésében. Az SZKP, más szocialista országok testvérpártjaihoz hasonlóan, a szocializmus és a kommunizmus építésében elért sikereket úgy tekinti, hogy ezáltal teljesíti internacionalista kötelességét a forradalmi világmozgalommal szemben, mert a lenini szellemben tudatában van annak, hogy ezek a sikerek erősítik a béke, a demokrácia és a szocializmus erőinek pozícióit, óriási a forradalmasító hatásuk, segítik az imperializmus ellen küzdő forradalmi harcosokat.

A lenini párt ereje a marxizmus-leninizmus, a proletár internacionalizmus elveihez való hűségben van. A Szovjetunió Kommunista Pártja, Lenin életében éppúgy, mint halála után, határozottan védelmezte és védelmezi a marxizmus-leninizmus elveit, engesztelhetetlenül harcolt és harcol a burzsoá és revizionista ideológusok ellen, alkotó módon fejleszti és gazdagítja a tudományos kommunizmus elméletét.

„A Lenin halála óta eltelt idő alatt – jelentette ki beszédében L. I. Brezsnyev – az élet messze előrehaladt, sok minden megváltozott, rengeteg új jelenség és probléma keletkezett, amelyet akkor megsejteni is nehéz lett volna. De a szocializmus fejlődésének Lenin által felfedezett törvényszerűségei ma is kulcsot adnak e problémák megértéséhez és megoldásához. Ezért marad Lenin eleven résztve-

vője munkánknak, megbízható és bölcs tanítónk.” (L. I. Brezsnyev: Lenin ügye él és győzedelmeskedik. Moszkva 1970. 26. old., oroszul.)

Lenin születésének 100. évfordulóját ünnepeelve, a szovjet kommunisták biztosították a testvérpártokat, a világ összes forradalmi erőit, hogy továbbra is hűségesek lesznek Lenin végakaratahoz, mindent megtesznek, hogy a Szovjetunió Kommunista Pártja, amelyet Lenin alapított és nevelt, mindig méltó legyen nagy alapítójához.

A marxizmus-leninizmus, mint a proletariátus nagy és egységes internacionális tanítása, valamennyi kommunista, minden forradalmár munkás, minden dolgozó közkinccse. Lenin születésének 100. évfordulóját ünnepeelve a testvéri kommunista és munkáspártok, s velük együtt a nemzetközi munkásosztály, az egész haladó emberiség újra meg újra felmérte, milyen nagyok a világ proletariátusa vezérének, a nagy forradalmárnak, gondolkodónak és teoretikusnak az eszméi és a tettei.

A szovjet néppel együtt az egész földkerekség dolgozói – kommunista élcsapatuk vezetésével – mélyszéges tisztelettel és szeretettel emlékeztek meg Leninről, akinek a nevéhez az emberiség történetének új korszaka fűződik. A nagy évfordulót megünnepelte minden ország, minden nép, a Föld minden haladó embere. A forradalmárookra a Lenin-évforduló buzdítólag hatott, hogy fokozzák a harcot az imperializmus és a reakció ellen, hogy tetteiket és harcukat hozzá mérjék Lenin végakaratahoz, akinek a gondolatai és tettei óriási hatással voltak és vannak az egész világfejlődésre. Korunk összes társadalmi problémáit csak úgy ítéltethjük meg és oldhatjuk meg helyesen, ha Lenin forradalmi örökségét vesszük alapul, ha megbízható iránytűt használunk – az örökké élő és ható marxizmus-leninizmust.

Minél nagyobbak a társadalmi életben elért eredmények, minél nagyobb Földünkön a forradalmi átalakulás lendülete, annál meggyőzőbben tárul szemünk elé a lenini eszmék és útmutatások nagysága. A lenini eszmei alapelvek, kiegészítve az SZKP, az egész nemzetközi kommunista mozgalom gazdag gyakorlati tapasztalataival, nagy hatású fegyverül szolgálnak abban a harcban, amely az imperializmus ellen, a demokráciáért és a szocializmusért, a kommunista mozgalomnak a marxizmus-leninizmuson alapuló egységéért folyik.

7. Az SZKP és a testvérpártok harca a nemzetközi kommunista mozgalom, az összes antiimperialista erők összefogásáért

Az SZKP tökéletesen tisztában van azzal, hogy a jelenlegi nemzetközi helyzetben, amikor folyik a párviadal egyfelől a világ-szocializmus, az összes antiimperialista erők, másfelől az imperializmus és a reakció erői között, saját politikájának és tevékenységének, az összes többi testvérpárt tevékenységének hatásszága együttműködésüktől, az egész nemzetközi kommunista mozgalom egységétől függ. Ezért az SZKP egy pillanatra sem feledkezett és feledkezik meg arról, hogy a marxizmus-leninizmus, a proletár internacionalizmus elvei alapján tömörítse a nemzetközi kommunista mozgalom sorait, koordinálja az összes marxista-leninista pártok akcióit. Különösen fontos a szocialista közösséghez tartozó országok kommunista és munkáspártjainak együttműködése és baráti kapcsolata.

Jelenleg, amikor a nemzetközi kommunista mozgalomnak nincs irányító központja, különösen fontos, hogy a kommunista és munkáspártok önként koordinálják akcióikat, így biztosítsák az erők összefogását a közös célokért vívott harcban. Az SZKP a nemzetközi kommunista mozgalom tömörítésén fáradozva felhasználta a második világháború után a mozgalomban kialakult együttműködési formákat – a kétoldalú konzultációkat, a regionális találkozókat, a kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozásait. Az SZKP fejlesztette és erősítette kapcsolatait valamennyi kommunista és munkáspárttal. Az SZKP küldöttségei különböző országokban jártak, más országok kommunista és munkáspártjainak küldöttségei pedig a Szovjetunióban tettek látogatást. A delegációk találkozásait és a pártkongresszusokon való jelenlétét felhasználták arra, hogy az egymást kölcsönösen érdeklő kérdésekről eszmecserét folytassanak.

1960 novemberében, Moszkvában, megtartották a kommunista és munkáspártok képviselőinek értekezletét. Az értekezleten 81 párt küldöttsége vett részt. Az értekezlet résztvevői megvitatták korunk nemzetközi fejlődésének és a kommunista mozgalomnak időszerű problémáit, s egyhangúlag elfogadták a nyilatkozatot és a világ népeihez intézett kiáltványt. Ezek a dokumentumok a marxizmus-leninizmus alkotó továbbfejlesztésének legjobb példái, a kommunista és munkáspártok kollektív bölcsességének

megtestesítői. E dokumentumok tovább fejlesztik és gazdagítják az 1957-es nyilatkozat és békekiáltvány eszméit.

Az értekezlet programjellegű dokumentuma – a nyilatkozat – a kommunista világmozgalom sokrétű tapasztalatainak összegezésével mélyreható marxista-leninista elemzést nyújtott a világ fejlődéséről és a nemzetközi helyzetről, összefoglalta a szocialista rendszer, a munkásmozgalom és a nemzeti felszabadító mozgalom nagyszerű eredményeit. Különösen nagy jelentősége van a korunkról adott jellemzésnek:

„Korunk – amelynek fő tartalma a Nagy Októberi Szocialista Forradalommal elkezdődött átmenet a kapitalizmusból a szocializmusba – a két ellentétes társadalmi rendszer harcának korszaka, a szocialista és nemzeti felszabadító forradalmak korszaka, az imperializmus összeomlásának és a gyarmati rendszer felszámolásának, egyre több nép szocialista útra térésének, a szocializmus és a kommunizmus világméretű diadalának korszaka.” (A békéért, a nemzeti függetlenségért, a demokráciáért és a szocializmusért. 13. old.)

A mai kor fő jellemző vonása az, hogy a szocialista világrendszer, a társadalom szocialista átalakításáért, az imperializmus ellen harcoló erők határozzák meg a társadalom történelmi fejlődésének tartalmát, fő irányát és fő sajátosságait.

A kapitalista világrendszert, állapítja meg a nyilatkozat, a hanyatlás és a bomlás mélyreható folyamata hatja át. Bekövetkezett a kapitalizmus általános válságának új szakasza, amelynek az a sajátossága, hogy nem háborúval kapcsolatban keletkezett, hanem amikor az erőviszonyok egyre inkább eltolódnak a szocializmus javára, amikor óriási mértékben kiéleződnek az imperializmus összes ellentmondásai és világszerte hatalmas arányban növekednek az imperialistaellenes erők. Az imperializmus és a nemzetközi reakció támasza, a legnagyobb nemzetközi kizsákmányoló, a világ zsandára, a világ valamennyi népének ellensége az amerikai imperializmus, amely a legreakcióssabb zsarnoki rendszereket támogatja.

A szocializmus, állapította meg az értekezlet, döntő győzelmet aratott az egész szocialista világrendszerben. Nemcsak a Szovjetunióban, hanem valamennyi népi demokratikus országban is megszüntették a kapitalizmus restaurációjának társadal-

mi-gazdasági lehetőségeit, és az egész rendszer kereteiben biztosítják a szocializmus teljes győzelmét. Az értekezlet arra hívta fel a szocialista országok kommunista és munkáspártjait, hogy szilárdítsák meg egységüket, tanulmányozzák a szocializmus építésének kollektív tapasztalatait, használják ki jobban a szocialista rendszer előnyeit és minden egyes ország erőforrásait, tartsák magukat a proletár internacionalizmus elveihez az egyes országok közötti viszonyban, neveljék a dolgozókat ebben a szellemben, legyenek engesztelhetetlenek a nacionalizmus és a sovinizmus minden megnyilvánulásával szemben.

„A szocialista országok közti testvéri viszony és barátság megszilárdításának elengedhetetlen feltétele – állapítja meg a nyilatkozat – a kommunista és munkáspártok marxista-leninista internacionalista politikája, valamennyi dolgozó nevelése a nemzetköziség és a hazafiság szellemében, a határozott harc a burzsoá nacionalizmus és sovinizmus csökevényeinek leküzdésére.” (Ugyanott, 33. old.)

A nyilatkozat és a kiáltvány részletes programot ad a népeknek az újabb világháború veszélye elleni erélyes és céltudatos harchoz.

„A kommunisták történelmi küldetésüket nemcsak abban látják – szögezi le a nyilatkozat –, hogy világméretekben megszüntessék a kizsákmányolást és a nyomort, és örökre kizárják az emberi társadalom életéből bármilyen háború lehetőségét, hanem abban is, hogy már a mi korunkban megszabadítsák az emberiséget az új háború rémétől.” (Ugyanott, 49–50. old.)

Amíg fennmarad az imperializmus, megmarad a talaja az agresszív háborúknak, amelyeknek az amerikai imperializmus a fő sugalmazójuk. Mindamellett a háborúk már nem végzetszerűen elkerülhetetlenek. Az idő a szocializmusnak, a kapitalizmus ellen dolgozik. A szocializmus világméretű győzelme végérvényesen kiküszöböli mindennemű háború kirobbanásának társadalmi és nemzeti okait.

A nyilatkozat hangsúlyozta, hogy olyan körülmények között, amikor a világ két rendszerre oszlik, a nemzetközi viszonyok egyetlen helyes elve a különböző társadalmi berendezkedésű

államok békés egymás mellett élésének elve, amelyet Lenin vett fel, s amelyet az 1957. évi nyilatkozat és békekiáltvány, a kommunista és munkáspártok dokumentumai tovább fejlesztettek.

Az értekezéslet megállapította, hogy a nemzeti felszabadító mozgalom csapásai alatt összeomlott az imperializmus gyarmatrendszere. Ez a szocialista világrendszer kialakulása után, történelmi jelentőségét tekintve, a második legfontosabb esemény. A függetlenné vált országok népei, a szocialista tábor támogatásával, szembeszegülhetnek az imperialisták mesterkedéseivel, létrehozhatják a maguk nemzeti demokratikus államát, a nem kapitalista fejlődés útjára léphetnek. A szocialista országok, a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom kötelességüknek tartják, hogy mindenre kiterjedő erkölcsi és anyagi támogatást nyújtsanak azoknak a népeknek, amelyek szabadságukért harcolnak az imperialista és a gyarmati elnyomás ellen, és azoknak, amelyek már kivívták nemzeti függetlenségüket.

A nyilatkozat mélyreható elemzést ad a kapitalista országok munkásmozgalmáról. A fő csapást a mai körülmények között a tőkés monopóliumok ellen kell irányítani, amelyeknek az érdekei összeegyeztethetetlenek a nemzet többségének érdekeivel. Ezen az alapon lehetőség nyílik a monopóliumokkal szemben álló összes erők tömörítésére, a munkásosztály akcióegységének kialakítására, a parasztsággal való szövetségének megszilárdítására. Az értekezéslet azzal a felhívással fordult a szociáldemokrata tömegekhez, hogy állítsák helyre a szakszervezeti mozgalom és más demokratikus szervezetek egységét országos és nemzetközi méretekben.

Az értekezéslet megvizsgálta azt a kérdést is, hogy az egyes országokban milyen formákban mehet végbe a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet, és megerősítette az 1957-es nyilatkozatnak azt a tételét, amely szerint a szocializmusba való átmenetben lehetséges mind a békés, mind a nem békés út. Ebben a kérdésben minden ország kommunista pártja önállóan dönt. A szocializmusba való átmenetnek bármely formájáról van is szó, a döntő feltétel az, hogy a munkásosztály, marxista-leninista párttal az élen, vezető szerepet töltsön be, hogy bevezesse a proletariátus diktatúráját. A kommunista pártok, szögezi le a nyilatkozat, ellenzik a forradalom exportját, de ugyanakkor erélyesen harcolnak az ellenforradalom imperialista ex-

portja ellen is. Az értekezlet megállapította, hogy le kell leplezni az antikommunizmust, amelynek lobogója alatt a burzsoázia és cinkosai harcolnak a proletariátus ellen.

A kommunista világmozgalom a legbefolyásosabb politikai erővé, a társadalmi haladás legdöntőbb tényezőjévé vált. Az értekezlet idején 87 országban működött Kommunista Párt, s ezek a pártok több mint 36 millió embert egyesítettek. A nyilatkozat hangsúlyozta, hogy folytatni kell az erélyes harcot két fronton: egyrészt a revizionizmus ellen, amely továbbra is a fő veszély, másrészt a dogmatizmus és a szektásság ellen. A dogmatizmus és a szektásság elleni következetes harc elhanyagolása esetén ez is fő veszéllyé válhat egyes pártokban, szögezi le a nyilatkozat.

Nagy jelentőségük van a marxista-leninista pártok együttműködésére vonatkozólag kidolgozott elveknek. A kommunista mozgalom érdekei megkövetelik minden párttól, hogy a marxizmus-leninizmus, a proletár internacionalizmus elvei alapján védje meg a mozgalom egységét, hogy vegye elejét minden olyan akciónak, amely ezt az egységet alááshatná, szigorúan kövesse azokat az együttesen kidolgozott értékeléseket és következtetéseket, amelyek az imperializmus ellen, a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért folyó harc közös feladatait érintik.

Az értekezlet nagyra értékelte az SZKP tevékenységét. A nyilatkozatban megállapítja:

„A kommunista és munkáspártok egyöntetűen kijelentik, hogy a kommunista világmozgalom általánosan elismert élcsapata a Szovjetunió Kommunista Pártja volt és marad a továbbiakban is, mint a nemzetközi kommunista mozgalom legtapasztaltabb és legedzettebb csapata. Az egész nemzetközi kommunista mozgalom szempontjából elvi jelentőségűek azok a tapasztalatok, amelyeket az SZKP a munkáosztály győzelméért, a szocializmus építéséért vívott harcban és a kommunizmus általánosan kibontakozó építésének folyamatában szerzett. Az SZKP példája és testvéri szolidaritása lelkesít minden kommunista pártot a békéért és a szocializmusért vívott harcában, egyszersmind kifejezője a proletár internacionalizmus forradalmi elvei gyakorlati alkalmazásának. Az SZKP XX. kongresszusának történelmi határozatai nemcsak az SZKP és a Szovjetunióban folyó

kommunista építés szempontjából nagy jelentőségűek, hanem új korszak kezdetét jelentették a nemzetközi kommunista mozgalomban is, előmozdították további fejlődését a marxizmus-leninizmus alapján." (Ugyanott, 81-82. old.)

Az értekezlet elősegítette a nemzetközi kommunista mozgalom egységének szorosabbra fűzését a marxizmus-leninizmus, a proletár internacionalizmus elvei alapján. Újabb nagyszerű győzelme volt ez a nagy lenini eszméknek. Az értekezleten elfogadott dokumentumok jelentősen gazdagították a marxizmus-leninizmus kincsestárát.

A Szovjetunió Kommunista Pártja kijelentette, hogy az értekezleten elfogadott nyilatkozatot és a világ népeihez intézett kiáltványt rendkívül fontos marxista-leninista dokumentumoknak tekinti, a cselekvés vezérfonalául használja fel, és szigorúan tartani fogja magát értékeléseihez és következtetéseisehez.

Valamennyi kommunista és munkáspárt együnettűen jóváhagyta az értekezlet nyilatkozatát és a világ népeihez intézett kiáltványt. Ezek a dokumentumok a nemzetközi kommunista mozgalom harci programjává váltak. Az értekezlet eredményeit nagy meglepéssel fogadták az emberek százmilliói: a szocialista országok dolgozói, a kapitalizmus országainak munkásai és nagy néptömegei, a nemzeti függetlenségért küzdő harcosok, az egész békeszerető emberiség.

A kommunista világmozgalom ereje egységében és összeforrottságában, a marxizmus-leninizmus, a proletár internacionalizmus elveihez való hűségében rejlik. A Szovjetunió Kommunista Pártja szigorúan és rendíthetetlenül követi a kommunista és munkáspártok képviselőinek 1957-es és 1960-as értekezletén elfogadott dokumentumokat. Az SZKP sokesztendős hősi történetével, a szocializmus és a kommunizmus építésében véghezvitt dicső tetteivel, a nemzetközi küzdőtéren az imperializmus és az agresszív háborúk ellen, a békéért, a demokráciáért, a nemzeti függetlenségért, a szocializmusért vívott harcával bebizonyította a nagy lenini elvekhez való hűségét.

A Kínai Kommunista Párt vezetősége külön álláspontra helyezkedett az értekezlet dokumentumaival kapcsolatban. Az SZKP Központi Bizottsága úgy vélte, hogy a KKP-nek a kommunista világmozgalommal támadt nézeteltéréseit valamennyi

kommunista és munkáspárt képviselőinek tanácskozásán, nem pedig nyílt vitában kell tisztázni. Ennek érdekében 1963 nyarán az SZKP Központi Bizottságának küldöttsége találkozott a KKP Központi Bizottságának küldöttségével. A találkozás azonban nem járt eredménnyel.

A Központi Bizottság 1964 októberi plénuma után az SZKP több lépést tett annak érdekében, hogy javítsa a kapcsolatokat az SZKP és a Kínai Kommunista Párt, a Szovjetunió és a Kínai Népköztársaság között. Az SZKP és a szovjet kormány vezetői 1964 novemberében találkoztak és tárgyalásokat folytattak a Kínai Népköztársaság párt- és kormányküldöttségével, amely a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 47. évfordulója alkalmából érkezett a Szovjetunióba. Az SZKP több konstruktív javaslatot tett a nézeteltérések tisztázására, az SZKP és a KKP, a Szovjetunió és a Kínai Népköztársaság közötti kapcsolatok javítására. Az SZKP vezetői javasolták, hogy szüntessék be a nyílt vitát, s valamennyi kérdést tárgyalják meg a két párt képviselőinek találkozóján és a kommunista és munkáspártok képviselőinek nemzetközi tanácskozásán. A kínai küldöttség azonban elutasította ezeket a javaslatokat. S bár az SZKP Központi Bizottsága tartózkodott a nyílt vitától, tovább kereste a nézeteltérések tisztázásának és a KKP-val való együttműködés kialakításának módjait, Kínában hovatovább egyre jobban erősödtek az SZKP elleni támadások, kibontakozott egy szovjetellenes kampány, a pártban és a népben szították a nacionalista érzelmeket.

1965 márciusában, Moszkvában, megtartották a kommunista és munkáspártok képviselőinek konzultatív találkozóját, amelynek munkájáról közlemény jelent meg, és a résztvevők nyilatkozatot fogadtak el a vietnami eseményekről. A KKP Központi Bizottsága nem küldte el képviselőit erre a találkozóra. Az SZKP Központi Bizottságának 1965 márciusi plénuma megvitatatta a kommunista és munkáspártok képviselői konzultatív találkozójának eredményeit, és helyeselte az ott elfogadott dokumentumokat. A plénum helyeselte a Központi Bizottság 1964 októberi plénuma óta a szocialista országokhoz fűződő testvéri barátság megszilárdítása és a nemzetközi kommunista mozgalom összefogása érdekében tett intézkedéseket. A plénum leszögezte:

„Az SZKP továbbra is rendíthetetlenül követni fogja az SZKP programjában, a moszkvai értekezleteken elfogadott kiáltványban és nyilatkozatban kifejezésre jutó lenini irányvonalat, szilárdan védelmezni fogja a marxizmus-leninizmus, a proletár internacionalizmus elveit, és más kommunista pártokkal együtt arra fog törekedni, hogy minden szocialista ország, minden marxista-leninista párt, a jelenkor összes forradalmi erői fogjanak össze az imperia-lizmus és a kolonializmus ellen, a nemzeti felszabadulásért, a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért vívott harcban.” (Pravda, 1965. március 27.)

Az imperialisták egyre inkább kihasználták a kommunista mozgalomban támadt nézeteltéréseket, amelyeket elsősorban a pekingi vezetők nagyhatalmi, szovjetellenes politikája és szakadár tevékenysége okozott. A pekingi vezetők azzal kezdték, hogy támadták a tudományos kommunizmus elveit, revízió alá vették a kommunista mozgalom elvi irányvonalát, korunk minden fontos kérdésében szembeállították vele a maguk külön irányvonalát, majd áttértek a nyíltan szakadár tevékenységre; különböző országokban hozzáláttak bomlasztó csoportok szervezéséhez. A szocialista országokhoz fűződő kapcsolatok korlátozásáról áttértek az ellenük irányuló ellenséges cselekedetekre: a békés egymás mellett élés politikájának bírálatairól a fegyveres konfliktusok szervezésére, a békét aláaknázó politikára. Különösen hevesen támadták az SZKP-t és lenini Központi Bizottságát, mert szilárdan és elvi alapon védelmezi a marxizmus-leninizmust, a proletár internacionalizmust, a nemzetközi kommunista mozgalom általános irányvonalát.

A KKP vezetősége veszélyes egységbontó akcióinak megghiúsítását, azt a harcot, amely az imperializmus elleni küzdelem fokozásához szükséges egységért folyik, megnehezítette a jobboldali és „baloldali” revizionista hatások jelentkezése a kommunista mozgalomban. A revizionizmus mindkét esetben azt jelenti, hogy hirdetői letérnek a proletár osztályálláspontról, a marxizmus-leninizmust felcserélik különféle régi és új típusú polgári és kispolgári koncepciókkal. A jobboldali oportunizmus a likvidátorság álláspontjára való lecsúszást, a szociáldemokratizmussal való ideológiai és politikai kiegyezést jelenti. A jobboldali oportunizmus a szocialista országokban odáig megy, hogy

tagadja a marxista-leninista párt vezető szerepét, ami a szocializmus által meghódított pozíciók feladásához vezethet. Az ultraforradalmi frázisokat hangoztató „baloldali” opportunisták kalandor akciókba próbálják sodorni a tömegeket, a pártot pedig szektás útra terelni, amely lehetetlenné teszi számára, hogy összefogja az antiimperialista erőket. A jobboldali és a „baloldali” oportunizmus közös vonását jól mutatták a nacionalizmusnak tett engedmények, sőt a nacionalista álláspontra való helyezkedés.

Így hát mind a világhelyzet, mind a kommunista mozgalom helyzete sürgetően követelte a marxista-leninista pártoktól, hogy tegyenek közös erőfeszítéseket a kommunisták előtt álló időszerű internacionális feladatok megoldására. Ezeket a feladatokat teljes egészükben a kommunista és munkáspártok újabb nemzetközi tanácskozása vizsgálhatta és oldhatta meg. Az SZKP XXIII. kongresszusa célszerűnek tartotta ennek a tanácskozásnak az összehívását.

Az SZKP minden tőle telhetőt megtett ennek a tanácskozásnak összehívásáért. Az Októberi Forradalom 50. évfordulójának napjaiban, amikor a kommunista pártok többsége küldöttséggel képviseltette magát Moszkvában, kiderült, hogy csaknem 70 testvérpárt az újabb tanácskozás összehívása mellett van. Figyelembe véve ezt a körülményt, 1967 novemberében 18 párt, köztük az SZKP, felhívást intézett valamennyi Kommunista Párthoz, hogy 1968 februárjában tartsanak konzultatív találkozót, s folytassanak közös eszmecserét a tanácskozás összehívásáról.

1968 február végén Budapesten (Magyarország) megtartották a konzultatív találkozót, amelyen 65 kommunista és munkáspárt képviselői vettek részt. A véleménycsere eredményeképpen a találkozó résztvevői a kommunista és munkáspártok újabb nemzetközi tanácskozásának összehívása mellett foglaltak állást. Meghatározták a tanácskozás napirendjét, a dokumentumtervezetek kidolgozására megalakították az előkészítő bizottságot. Megszabták továbbá a tanácskozás előkészítésének elveit és formáit, s leszögezték, hogy az egész munkát kollektívan, demokratikus és egyenjogú alapon, valamennyi párt véleményének figyelembevételével kell végezni. A találkozó résztvevői azzal a kéréssel fordultak az SZKP küldöttségéhez, hogy a tanácskozást Moszkvában tartsák, amibe az SZKP Központi Bizottsága bele-

egyezett. Az SZKP Központi Bizottságának 1968 áprilisi plénuma helyeselte a konzultatív találkozó eredményeit.

1968 áprilisától 1969 májusáig ötször ülésezett az előkészítő bizottság; háromszor Budapesten, kétszer Moszkvában. Megvizsgálta és összegezte a kommunista és munkáspártoknak a tanácskozással kapcsolatos javaslatait és egyéb anyagait, kidolgozta a dokumentumok tervezetét. Mindez elősegítette a kommunisták moszkvai fórumának sikerét.

Az SZKP Központi Bizottságának és az előkészítő szervezetekben dolgozó képviselőinek következetes elvi álláspontja elősegítette tartalmukban mély, jellegükben harcossá marxista dokumentumok kidolgozását. Az előkészítés közben az SZKP azt is javasolta, hogy a tanácskozás külön dokumentumban emlékezzék meg Lenin születésének 100. évfordulójáról. Az előkészítő bizottság egyhangúlag támogatta az SZKP-nak ezt a javaslatát, és ajánlotta, hogy vegyék fel a tanácskozás napirendjére.

A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozását 1969. június 5-e és 17-e között tartották Moszkvában. 75 kommunista és munkáspárt küldöttsége vett részt rajta. Az SZKP küldöttsége: L. I. Brezsnyev (a küldöttség vezetője), A. P. Kirilenko, A. N. Koszigin, N. V. Podgornij, M. A. Szuszlov, K. F. Katusev, B. N. Ponomarjov, K. V. Ruzsakov. Egy ilyen nagyszabású tanácskozás összehívásának a pusztá ténye is meggyőzően bizonyította, hogy a kommunista és munkáspártok tisztában vannak vele, milyen felelősség terheli őket az általuk vezetett mozgalomért, amellyel összefügg az egész emberiség jövője. Az egész világ népei feszült figyelemmel kísérték a tanácskozást.

A tanácskozás egész munkáját áthatotta a közös problémák kollektív elemzésének és a közös politikai platform kollektív kidolgozásának szelleme. A tanácskozás az őszinteség, a testvériszolidaritás légkörében és nagy nyilvánosság mellett folyt. A tanácskozáson tiszteletben tartották az összes párt egyenjogúságának, valamennyi probléma demokratikus megvitatásának elvét. A tanácskozáson a dokumentumtervezetekhez valamennyi résztvevő párt képviselője hozzászólt.

A tanácskozás figyelmének középpontjában korunk kulcskérdése, a népek békéjének, szabadságának és függetlenségének fő ellensége ellen, az imperializmus ellen folyó harc problémája állt. Valamennyi felszólaló szoros egységben vizsgálta ezt a

problémát azzal a kérdéssel, hogy keresni kell a leghatékonyabb módjait a különböző országok kommunistái, az összes antiimperialista erők közötti egység erősítésének.

A résztvevők nagy figyelemmel hallgatták meg L. I. Brezsnyevnek, az SZKP KB főtitkárának felszólalását, aki kifejtette az SZKP álláspontját. Az SZKP küldöttségének felszólalása részletesen elemezte a világhelyzetet, azokat a változásokat, amelyek a világ fejlődésében a kommunista és munkáspártok 1960-as értekezlete óta történtek, elemezte a jelenkori imperializmusnak, gazdaságának politikáját, ideológiájának néhány alapvető vonását, az antiimperialista erők tevékenységének és harcának fő problémáit. Különösen nagy figyelmet szentelt a szocialista világrendszer fejlődésének, egysége erősítésének. Kifejtette az SZKP álláspontját a kommunista mozgalomban támadt nézeteltérések okairól és a kommunista mozgalomnak a marxizmus-leninizmus, a proletár internacionalizmus alapján való tömörítéséért vívott harcról. Élesen és elvi alapon vetette fel a jobboldali és a „baloldali” oportunizmus ellen, a marxizmus-leninizmusnak az elméletben és a politikában való bármilyen eltorzítása ellen folyó harc kérdéseit. Az SZKP véleménye szerint a nézeteltérések leküzdésének realiztikus vonala magában foglalja a kommunista pártoknak az imperializmus elleni közös akcióit; a pártok közötti kapcsolatok bővítését, a kétoldalú és sokoldalú találkozókat, a kommunista pártok által közösen végzett elméleti munka módszereinek és eszközeinek tökéletesítését, a marxista-leninista elméletnek ezen az alapon való fejlesztését, elveinek és alapvető eszméinek a védelmét.

A kommunisták egységéért vívott harcban kipróbált eszköz volt és marad a proletár internacionalizmus, amely az egyenjogú, független és önálló kommunista pártok közötti kapcsolatok alapja. A lenini értelemben vett internacionalizmus elutasít mindenfajta beavatkozást a pártok belügyeibe, de ugyanakkor megköveteli, hogy valamennyi kommunista és munkáspárt tartsa tiszteletben a nemzetközi proletárszolidaritást, helyesen kapcsolja össze a nemzeti és a nemzetközi feladatokat, valamennyi testvérpárt aktívan támogassa és védelmezze a reálisan létező szocialista társadalmat, a szocialista országok világközösségét.

„... úgy véljük – jelentette ki L. I. Brezsnyev –, hogy a jelenlegi világhelyzet újult erővel igazolja a proletár internacionalizmus lenini koncepciójának helyességét és életerejét.” (A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása. Moszkva 1969. 135. old.)

A felszólalás jelentős része az SZKP-nak, a szovjet népnek a munkáját ismertette, amelynek az a célja, hogy az SZKP és a szovjet nép teljesítse internacionalista kötelességét az összes forradalmi erők által az imperializmus ellen vívott közös harcban.

„A Szovjetunió Kommunista Pártja, a szovjet nép – szögezte le az SZKP küldöttsége – a jövőben is minden erejével hozzájárul az antiimperialista harc feladatainak megoldásához, rendíthetetlenül védelmezi a béke, a demokrácia, a nemzeti függetlenség és a szocializmus ügyét.” (Ugyanott, 145. old.)

A tanácskozás tehát részletesen megismerhette az SZKP politikai vonalát valamennyi időszerű problémával kapcsolatban. Az SZKP küldöttsége tömören kifejtette azokat az óriási tapasztalatokat, amelyeket a párt az imperializmus ellen, a forradalmi erők összekovácsolásáért, a kommunista világmozgalom egységéért vívott harcban szerzett.

Oriási jelentősége volt annak, hogy a tanácskozáson részletesen megvizsgálták az antiimperialista harc támaszát, fő erejét jelentő jelenkori szocializmus problémáit. A tanácskozás résztvevői hangsúlyozták, hogy a szocialista rendszernek döntő szerepe van a forradalmi világfolyamatban. A szocialista országok pártküldöttségeinek vezetői ismertették a tanácskozás résztvevőivel, milyen munkát végeznek pártjaik és népeik a szocializmus építésében, kifejtették álláspontjukat a szocialista országok közösségének erősítésével, az imperializmus ellen, a kommunista mozgalom összekovácsolásáért folyó harcban teendő közös erőfeszítésekkel kapcsolatban.

A tanácskozás vitájában alapos véleménycsere folyt, amely gazdagította a marxista-leninista elméletet, sok új szempontot vitt korunk néhány fontos jelenségének és folyamatának feltárásába. Ez vonatkozik elsősorban a jelenkori imperializmus több olyan vonatkozásának elemzésére, amely egyre inkább mélyíti a

kapitalizmus általános válságát, továbbá a tudományos-technikai forradalomnak a tőkés társadalom életére gyakorolt befolyására. A tanácskozás résztvevőinek felszólalásai fontos megállapításokat tartalmaztak a tőkésországok munkásosztályának szövetségeseiről nemcsak a monopóliumok ellen, az imperializmus ellen vívott harcban, hanem a társadalomnak szocialista alapokon történő radikális átalakításaért vívott harcban is.

Sok párt küldöttsége hangsúlyozta, mennyire fontos a nemzetközi és a nemzeti feladatok helyes összekapcsolása a kommunista pártok tevékenységében. „Mi... – jelentette ki Waldeck Rochet, a Francia Kommunista Párt főtitkára – nem választjuk külön sem az osztályharc nemzeti és nemzetközi adottságait, sem pártunk nemzeti és nemzetközi felelősségét.” „Mi az internacionalizmust nem tekintjük tehernek, keresztnek, amelyet viselni kell, vagy holmi engedménynek – mondta Gus Hall, az Egyesült Államok Kommunista Pártjának főtitkára. – Az internacionalizmus nem hasonlítható ahhoz a mázhoz, amellyel a tortát bevonják csupán azért, hogy jobb ízűvé és külsőleg még szebbé tegyék. Az internacionalizmus az az alapvető komponens, amely a szükséges forradalmi tartalommal tölti meg az osztályharcot.” „... bár hazafias és nemzeti pártok vagyunk – jegyezte meg Sripad Amrit Dange, az Indiai Kommunista Párt Országos Tanácsának elnöke –, nem vagyunk nacionalista pártok. A munkások nemzetközi testvériségének nemzeti osztagait képviseljük...”

A tanácskozás valamennyi felszólalója kitért a nemzetközi kommunista mozgalom problémáira, boncolgatta a mozgalomban támadt nehézségek okait, beszélt az egység erősítésének útjairól és módjairól. A nyílt és elvtársi vitában egészen nyilvánvaló volt, hogy a testvérpártok törekednek a nemzetközi kommunista mozgalom összeforrottságának megszilárdítására a marxizmus-leninizmus, a proletár internacionalizmus alapján.

A tanácskozáson határozottan visszautasították a nemzetközi kommunista mozgalomban jelentkező jobboldali és „baloldali” oportunista, nacionalista tendenciákat, hangsúlyozták, hogy a harc ezek ellen az elhajlások ellen elengedhetetlen feltétele a pártok egészséges fejlődésének, sürgető követelménye a mai forradalmi folyamatnak. A tanácskozás résztvevői nagy figyelemmel elemezték és bírálták a pekingi vezetőknek a nemzetközi kommunista mozgalomban, az egész antiimperialista moz-

galomban kifejtett egységbontó tevékenységét. Rámutattak, hogy határozottan küzdeni kell a Kínában folyó szovjetellenes propaganda ellen, a pekingi vezetők egységbontó akciói és a Szovjetunióval szemben támasztott területi követelései ellen; védelmükbe vették a marxizmus-leninizmus, a proletár internacionalizmus elveit, a kommunista mozgalom, az antiimperialista front sorainak egységét. Rámutattak, hogy a kínai propaganda és az egységbontó akciók kárt okoznak az európai, ázsiai, latin-amerikai és afrikai kommunista mozgalomnak, a munkásmozgalomnak és a nemzeti felszabadító mozgalomnak.

L. I. Brezsnyev, a pártok többségének képviselőihez hasonlóan, kifejtette az SZKP-nek Kínával kapcsolatos álláspontját. Az SZKP-nek nem állt szándékában ezt a kérdést érinteni a tanácskozáson. De a Kínai Kommunista Párt 1969 áprilisában tartott IX. kongresszusa új helyzetet teremtett. A kongresszus hivatalosan jóváhagyta a szovjetellenes politikát és a kommunista mozgalom ellen folytatott aknamunkát. A maoizmust korunk marxizmus-leninizmusának nyilvánította, a világpolitikában egy kalap alá vette a Szovjetuniót és az Egyesült Államokat, meghirdette a „könyörtelen harcot” elsősorban az úgynevezett „modern revizionizmus ellen”, vagyis az ő értelmezésük szerint a Szovjetunió, a szocialista országok és a kommunista pártok többsége ellen. A kongresszus felszólította a kínai népet, hogy éhezzen és készüljön a háborúra. A kínai propaganda azt is megmagyarázta, hogy miről van szó: „fel kell készülni a hagyományos és nagy nukleáris háborúra a szovjet revizionizmus ellen”. Mindez lehetetlenné tette az SZKP küldöttsége számára, hogy hallgasson a tanácskozáson Peking politikájáról. A hallgatást nem értette volna meg a szovjet nép, nem értették volna meg más országok kommunistái. Az SZKP küldöttsége mélyrehatóan elemezte a pekingi vezetők eszmei tételeit, politikai platformját és politikáját, ezek fejlődését a tudományos kommunizmus elvei ellen indított első támadásoktól a szovjet-kínai határon elkövetett fegyveres provokációkig.

Az SZKP küldöttsége beszámolt a tanácskozásnak arról, hogy az SZKP Központi Bizottsága és a szovjet kormány több ízben felhívással fordult a kínai vezetőséghez, tartózkodjék a viszonyt kiélező cselekményektől, tisztázzák a nézeteltéréseket nyugodt légkörben, tárgyalásokon. Az SZKP Központi Bizottságának és a szovjet államnak Kínával kapcsolatos irányvonala elvi és kö-

vetkezetes. Ez a politikai irányvonal hosszú távlatok alapján épült fel s abból indul ki, hogy a szovjet és a kínai nép érdekei azonosak. Az SZKP igyekezett és igyekszik mindent megtenni, hogy megóvja és fenntartsa azokat a baráti érzelmeket, amelyeket a szovjet nép a testvéri kínai nép iránt táplál, s amelyek – meggyőződése szerint – a kínai népben is megmaradtak a Szovjetunió és más szocialista országok iránt. Az SZKP ugyanakkor határozottan fog harcolni a kínai propaganda antileninista elvei és szovjetellenes irányvonala ellen, mindent megtesz a Szovjetunió érdekeinek és biztonságának megvédéséért.

A tanácskozás elfogadta „Az imperializmus elleni harc feladatai a jelenlegi szakaszban, s a kommunista és munkáspártok, az összes antiimperialista erők akcióegysége” című dokumentumot; nagy lelkesedéssel jóváhagyta a „Vlagyimir Iljics Lenin születésének 100. évfordulójáról” című felhívást. A tanácskozás „Felhívás a béke védelmére” címmel és „Függetlenséget, szabadságot és békét Vietnamnak!” címmel felhívást intézett a világ népeihez. Nyilatkozatot fogadott el az izraeli agresszió ellen küzdő arab népek igazságos harcának támogatásáról, és elfogadta azt a nyilatkozatot, amelyben kifejezi szolidaritását azokkal a kommunistákkal és demokratákkal, akik a kegyetlen terror körülményei között önfeláldozó harcot vívnak a nemzetközi imperializmus által támogatott diktatórikus rendszerek ellen.

A fő dokumentum marxista-leninista elemzést nyújt a világ mai fejlődéséről, az imperializmus által folytatott agresszív politika lényegéről és lehetséges következményeiről; megfogalmazza az összes antiimperialista erők összefogásának és akcióegységének világos és konkrét platformját. A dokumentum leszögezi, hogy a világ fejlődésének fő irányát továbbra is a forradalom és a szocializmus, a béke és a nemzeti felszabadító mozgalom erői határozzák meg, amelyek – egyes osztagaik nehézségei és kudarcai ellenére – folytatják támadásukat. Az emberiség fejlődésének fő útvonalát a szocialista világrendszer, a nemzetközi munkásosztály és az összes forradalmi erők határozzák meg.

A dokumentum egyszersmind megállapítja, hogy az imperializmus továbbra is veszélyes ellenfél. De szemben áll vele az antiimperialista erők hatalmas frontja. Az antiimperialista erőknek a dokumentumban kifejtett platformja lehetővé teszi a cél-

tudatosabb harcot korunk három fő forradalmi erejének – a szocialista világrendszernek, a nemzetközi munkásosztálynak és a nemzeti felszabadító mozgalomnak – tömörítéséért.

„A munkásosztálynak, a demokratikus és forradalmi erőknek, a népeknek egyesülniük kell, és közösen kell cselekedniük, hogy véget vessenek az imperializmus bűnös tevékenységének, amely még szörnyűbb csapásokat hozhat az emberiségre. A munkásosztálynak és a békéért, a demokráciáért, a nemzeti függetlenségért és a szocializmusért harcoló összes imperialistaellenes erőknek jutott osztályrészül az a küldetés, hogy megfékezzék az agresszort, megmentsék az emberiséget az imperializmustól.” (Ugyanott, 16. old.)

A tanácskozás ismét leszögezte, hogy a szocialista világrendszer az imperialistaellenes harc fő ereje. A szocialista világrendszer sikereitől döntő mértékben függ az új világ és a régi világ párvíadalának eredménye. A dokumentum nyomatékosan hangsúlyozza, hogy a szocializmus védelme a világ kommunistáinak internacionalista kötelessége. A szocialista országok kommunista és munkáspártjainak egyik legfontosabb feladata, hogy fejlesszék országaik sokoldalú együttműködését, újabb sikereket érjenek el a két világrendszer gazdasági versenyének döntő területein, a tudományos és műszaki haladásban, szakadatlanul növeljék gazdasági és védelmi erejüket.

„A szocializmus minden sikere – hangsúlyozza a dokumentum –, a világesemények menetére gyakorolt befolyása, az imperialista agresszió ellen vívott harcának hatékonysága jelentős mértékben a szocialista országok összefogásától függ. A szocialista országok akcióegysége valamennyi imperialistaellenes erő összefogásának fontos tényezője.” (Ugyanott, 18. old.)

A tanácskozás leszögezte, hogy a szocialista országok összefogásának alapja a szocialista internacionalizmus elveinek következetes érvényesítése, a szocialista államok nemzeti és nemzetközi feladatainak helyes összekapcsolása, a kölcsönös, testvéri segítségnyújtás és támogatás fejlesztése.

Az utóbbi idők eseményei ismét bizonyították, állapítja meg a

dokumentum, hogy a kapitalizmus fellegráirában a munkásosztály a forradalmi harc, az egész demokratikus, imperialistaellenes mozgalom fő mozgósító és hajtóereje. A munkásosztály valamennyi osztagában erősödik az egységtörekvés. A proletariátus forradalmi akcióinak hatására egyre aktívabban bekapcsolódik a harcba a dolgozó parasztság, a haladó értelmiség, az ifjúság. Antimonopolista és antiimperialista akcióik során kialakulnak a feltételek ahhoz, hogy összefogjanak mindezek az erők, amelyek képesek korlátozni a monopóliumok hatalmát, biztosítani olyan mélyreható gazdasági és politikai átalakításokat, amelyek a legkedvezőbb feltételeket biztosítják a szocializmusért vívott harc folytatásához.

A forradalmi világfolyamatban növekszik az ázsiai, afrikai és latin-amerikai népek antiimperialista mozgalmának szerepe. A tanácskozás alapos jellemzést adott erről a mozgalomról. A gyarmati rendszer összeomlása, sok független nemzeti állam létrejötte Ázsiában és Afrikában az imperializmus számára hátrányosan változtatta meg az erőviszonyokat. A fiatal államok, a neokolonializmus nyomásának ellenállva, gazdasági elmaradottságuk leküzdésén, független nemzetgazdaságuk megteremtésén munkálkodnak. Némelyek közülük már a fejlődés nem kapitalista útjára léptek, megteremtik a feltételeket a szocializmusba való átmenethez. Nagy lendületet vett a gyarmati uralom egyik utolsó támaszpontján, Dél-Afrikában élő népek fegyveres harca. Kiemelkedő szerepet tölt be az imperializmus és az izraeli agresszió ellen küzdő arab felszabadító mozgalom. A latin-amerikai népek elszántan harcolnak az Egyesült Államok imperializmusa ellen, igazi nemzeti szuverenitásukért és gazdasági függetlenségükért. Ezeknek az országoknak az antiimperialista mozgalmában egyre fontosabb a proletariátus, a kommunista és munkáspártok szerepe.

A tanácskozás hangsúlyozta az imperializmussal szemben álló összes erők tömörítésének és aktivizálásának szükségességét.

„A tanácskozáson képviselt kommunista és munkáspártok, történelmi felelősségük tudatában, egységes akciókra szólítják fel a világ összes kommunistáit, az imperializmus minden ellenfelét, mindazokat, akik készek harcolni a békéért, a szabadságért és a haladásért.” (Ugyanott, 24. old.)

Az akcióegység legközelebbi célja – mindenre kiterjedő támogatást nyújtani a hős vietnami népnek, rákényszeríteni az amerikai imperializmust, hogy vonja ki az intervenció csapatait Vietnamból, vessen véget a vietnami nép belügyeibe való beavatkozásnak, tartsa tiszteltben a vietnami népnek azt a jogát, hogy önállóan oldja meg problémáit.

Az antiimperialista erők akcióegységének fő célja továbbra is a béke védelme, a háborús veszély elleni harc, a termonukleáris világháború elhárítása. A tanácskozás felhívást intézett a világ népeihez, hogy kényszerítsék rá az imperialistákra a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élését, hiúsítsák meg az imperialisták agresszív akcióit, vessenek véget az imperialista államok militarizálásának, akadályozzák meg a nukleáris fegyverek elterjedését, tegyenek erőfeszítéseket ezen fegyverek betiltására, a katonai tömbök feloszlására.

A tanácskozás dokumentumai kifejtik a valamennyi földrész imperialistaellenes erői által folytatott harc konkrét feladatait: meg kell fékezni az NSZK revansista erőit és meg kell fosztani az Egyesült Államokat attól a lehetőségtől, hogy beavatkozzék az európai népek ügyeibe, s így meg kell teremteni Európában a tartós biztonságot; meg kell semmisíteni a kolonializmus utolsó gócait és nem szabad megengedni, hogy új formákban feléledjen; igazi szuverenitást kell biztosítani az ázsiai, afrikai és latin-amerikai nemzeti államoknak, minden segítséget meg kell adni, hogy ezen földrészek országainak többsége leküzdje elmaradottságát. A tanácskozás felszólította a nemzetközi közvéleményt, hogy lankadatlanul és aktívan vállaljon szolidaritást azokkal a népekkel és országokkal, amelyek az imperializmus merényleteinek állandó célpontjai: a Német Demokratikus Köztársasággal, a Koreai Népi Demokratikus Köztársasággal és az egész koreai néppel, a Kubai Köztársasággal, az arab népekkel.

A kommunista és munkáspártoknak, a világ demokratikus és haladó erőinek ébereknek kell lenniük, fokozniuk kell a harcot a fasizmus és az újfasizmus ellen, a fajüldözés és a nacionalizmus embergyűlölő ideológiája és gyakorlata ellen, amelynek kiküszöbölése szorosan összefügg azzal a harccal, amely az imperializmus ellen, a monopoltőke hatalma ellen, a közélet demokratiszálásáért folyik.

A tanácskozás résztvevői felhívással fordultak a munkásokat, parasztokat, értelmiségieket, alkalmazottakat, nőket, fiatalokat,

diákokat képviselő szervezetekhez, a különböző politikai felfogású, filozófiai és vallási meggyőződésű társadalmi rétegekhez és csoportokhoz, a tőkésországok reálisan gondolkodó személyiségeihez, az összes demokratikus párthoz, haladó nemzeti és nemzetközi társadalmi szervezethez, egyesítsék erőfeszítéseiket a kommunista pártok erőfeszítéseivel, hogy az imperialistaellenes harcban közös akciókat hajtsanak végre a feszültség enyhítéséért és a béke védelméért.

A tanácskozás a marxizmus-leninizmus, a proletár internacionalizmus elvei alapján tömörítette a kommunista és munkáspártokat, magasabb szintre emelte a kommunista mozgalom egységét, s ez fontos tényezője az összes imperialistaellenes erők tömörítésének. A tanácskozás résztvevői kinyilvánították pártjaik eltökéltségét, hogy minden lehetőt megtesznek az imperializmus elleni harcban, a dolgozó tömegek és a társadalmi haladás érdekében, a nemzetközi tőke feletti teljes győzelem érdekében. Az imperializmus elleni közös akciókat, a demokratikus követelések teljesítéséért folyó harcot a szocialista forradalomért, a kizsákmányoláson alapuló rendszer felszámolásáért vívott harc részének és szükségszerű szakaszának tekintik.

A tanácskozás egész munkáját, a résztvevők által elfogadott dokumentumokat áthatja a kommunista és munkáspártok törekvése a szorosabb együttműködésre, a kommunista mozgalom sorainak a marxizmus-leninizmus elvei alapján való tömörítésére.

A tanácskozás leszögezte, hogy a kommunista mozgalomnak a közös imperialistaellenes akciókra vonatkozó irányvonala megköveteli a marxista-leninista pártok eszmei és politikai szerepének növelését a világ forradalmi folyamatában, a kérlelhetetlen harcot a burzsoá ideológia ellen, a marxizmus-leninizmus erőteljesebb propagálását a tömegek között, ami különösen fontos Lenin születésének centenáriumával kapcsolatban. A „Vlagyimir Iljics Lenin születésének 100. évfordulójáról” kiadott felhívásban ezt olvassuk:

„A marxizmus-leninizmushoz, e nagy internacionalista tanításhoz való hűség a kommunista mozgalom további sikereinek biztosítója.

A kommunisták abban látják feladatukat, hogy a harcban bármely ellenféllel szemben szilárdan megvédjék a mar-

xizmus-leninizmus, a proletár nemzetköziség forradalmi elveit, következetesen megvalósítsák ezeket az elveket, állandóan fejlesszék, s az osztályharc, a szocialista építés legújabb tapasztalatai alapján gazdagítsák a marxista-leninista elméletet. A kommunisták mindig hűségesek lesznek a leninizmus alkotó szelleméhez.” (Ugyanott, 34. old.)

A tanácskozás kijelentette, hogy a kommunisták az imperializmus elleni harc sikere és ügyük győzelmének biztosítása végett propagálni fogják a munkásmozgalomban, a nagy néptömegek és az ifjúság körében is a tudományos szocializmus eszméit, következetesen védelmezni fogják elveiket, törekedni fognak a marxizmus-leninizmus diadalra juttatására, harcolni fognak az elmélet és a politika jobboldali és „baloldali” opportunistá eltorzítása ellen, a revizionizmus, a dogmatizmus, valamint a balos, szektás kalandorság ellen.

„A marxizmus-leninizmus, a proletár internacionalizmus iránti hűség, saját népük érdekeinek, a szocializmus közös ügyének önzetlen és odaadó szolgálata elengedhetetlen feltevése annak – hangsúlyozza a tanácskozás dokumentuma –, hogy a kommunista és munkáspártok egységakciói hatékonyak legyenek és a helyes irányba hassanak, s biztosíték arra, hogy sikeresen elérik történelmi céljaikat.” (Ugyanott, 31. old.)

A kommunista és munkáspártok tanácskozása harci felhívást intézett a nemzetközi proletariátushoz, a világ dolgozóihoz:

„Szocialista országok népei, proletárok, tőkésországok demokratikus erői, felszabadult és elnyomott népek! Egyesüljetek az imperializmus ellen, a békéért, a nemzeti függetlenségért, a társadalmi haladásért, a demokráciáért és a szocializmusért vívott közös harcban!” (Ugyanott, 32. old.)

1969 júniusában az SZKP Központi Bizottságának plénuma meghallgatta L. I. Brezsnyev beszámolóját „A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozásának eredményeiről”. A plénum jóváhagyta az SZKP KB Politikai Bizottságának politikai irányvonalát és gyakorlati tevékenységét, az SZKP kül-

döttségének a kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozásán végzett munkáját. Jóváhagyta a tanácskozás dokumentumait, és nagy megelégedéssel állapította meg, hogy mind a tanácskozás dokumentumaiban, mind a résztvevők felszólalásaiban támogatásra talált az SZKP, a szovjet állam politikája, amelynek célja a kommunista mozgalom összeforrottságának, a szocializmus pozícióinak erősítése, az imperializmus ellen, a társadalmi és nemzeti felszabadulásukért küzdő népek mindenre kiterjedő támogatása, a béke biztosítása és a népek biztonságának garantálása, a termonukleáris háború elhárítása, a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élése elvének érvényesítése.

A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása ismételten megmutatta – hangsúlyozta a plénum –, hogy a kommunista mozgalom, bár fejlődésében vannak nehézségek, az összes antiimperialista erők harci élcsapata, korunk leghatalmasabb politikai ereje.

A plénum az SZKP egyik fő feladatának azt szabta meg, hogy a tanácskozás eredményei alapján folytassa a munkát a kommunista mozgalomnak a marxizmus-leninizmus, a proletár internacionalizmus elvi alapján való tömörítéséért; minden erővel fejlessze a kapcsolatokat a kommunista pártokkal; harcoljon a burzsoá ideológia ellen, a marxista-leninista tanítás tisztaságáért, a jobboldali és „baloldali” revizionizmus és a nacionalizmus ellen.

A plénum után országsszerte aktívaértekezleteket tartottak, amelyeken a Politikai Bizottság tagjai és póttagjai, a Központi Bizottság titkárai ismertették a nemzetközi tanácskozás eredményeit, s ezek az értekezletek azt bizonyították, hogy a szovjet kommunisták egy emberként helyeslik és támogatják a Szovjetunió Kommunista Pártjának lenini, internacionalista irányvonalát és az SZKP Központi Bizottságának a nemzetközi kommunista és felszabadító mozgalom soraiban végzett tevékenységét.

AZ SZKP XXIV. KONGRESSZUSA – FONTOS MÉRFÖLDKŐ A KOMMUNIZMUSHOZ VEZETŐ ÚTON

1. A lenini elviség és gyakorlatiasság légkörében

1971. március 30-tól április 9-ig ülésezett Moszkvában a Szovjetunió Kommunista Pártjának XXIV. kongresszusa, amely öt évvel a XXIII. kongresszus után ült össze. Ezekben az években a szovjet nép önfeláldozóan munkálkodott a párt által kitűzött feladatok végrehajtásán. Nagy sikerek születtek a kommunizmus építésének minden fő területén. Növekedett az ország védelmi ereje. A párt szoros egységben, új tapasztalatokkal gazdagodva, saját erejében bízva, politikája helyességéről meggyőződve érkezett el soron következő kongresszusához.

A kongresszusra 4963 küldöttet választottak, ebből 4740 szavazati joggal, 223 pedig tanácskozási joggal vett részt a kongresszuson. A küldöttek több mint 13 800 000 párttagot és körülbelül 650 000 tagjelöltet képviseltek. Vendégként a kongresszuson 91 országból 102 küldöttség vett részt kommunista és munkáspártok, nemzeti demokratikus és baloldali szocialista pártok képviselőiben.

Az SZKP Központi Bizottságának beszámolóját L. I. Brezsnyev, a KB főtitkára, a Központi Revíziós Bizottság beszámolóját G. F. Szizov, a bizottság elnöke, a szovjet népgazdaság 1971–1975. évi fejlesztési tervének irányelveit A. N. Koszigin, a Szovjetunió minisztertanácsának elnöke terjesztette elő. A beszámolók feletti vitában részt vettek párt- és szovjetfunkcionáriusok, munkások, kolhozparasztok, tudósok, írók. A kommunista és munkáspártok, a nemzeti demokratikus és baloldali szocialista pártok küldöttségei felszólalásaikban üdvözölték a Szovjetunió Kommunista Pártját. A kongresszus szónoki emelvényé-

ről a világ valamennyi térségének, a jelenkori forradalmi világmozgalom valamennyi fő osztagának képviselői hallatták hangjukat. Sok küldöttség „forradalmi világfórumnak” nevezte a kongresszust.

A kongresszus egész munkáját áthatotta a Központi Bizottság beszámolója, amely marxista-leninista szellemben elemezte a Szovjetunió nemzetközi helyzetét és az SZKP külpolitikai tevékenységét, a Szovjetunióban folyó kommunista építés adott szakaszát, a párt belpolitikáját, a szovjet társadalom életében betöltött vezető szerepét. A beszámolókat és a küldöttek felszólalásait lenini elviség, gyakorlatiasság, a párt előtt álló feladatok alkotó kezelése jellemezte.

A kongresszus teljes mértékben jóváhagyta a Központi Bizottság politikai vonalát és gyakorlati tevékenységét, jóváhagyta a Központi Bizottság beszámolójában foglalt javaslatokat és következtetéseket. Egyhangúlag határozatot hozott az SZKP Központi Bizottságának beszámolójával kapcsolatban, jóváhagyta az SZKP Központi Revíziós Bizottságának beszámolóját és a Szovjetunió 1971–1975. évi ötéves népgazdaság-fejlesztési tervének irányelveit.

Minden kommunista, az egész szovjet nép lankadatlan figyelemmel kísérte a kongresszus munkáját. Több mint 250 000 levél és munkasikerekről szóló jelentés érkezett a kongresszus címére. A kongresszus kifejezte a kommunisták sokmilliós hadseregének, az egész szovjet népnek a gondolatait és reményeit. A kongresszus napjaiban az egész földkerekség figyelme Moszkvára szegeződött.

2. A párt külpolitikai tevékenysége

Minthogy a szovjetország belső fejlődése, a kommunista építésben elért sikerei szorosan összefüggnek a nemzetközi helyzettel, az SZKP XXIV. kongresszusa nagy figyelmet szentelt a nemzetközi kérdéseknek. Nagyra értékelte a Központi Bizottságnak a két kongresszus között a lenini külpolitika következetes érvényesítéséért végzett munkáját.

Állandóan az SZKP figyelmének középpontjában állnak a szocialista világrendszer megszilárdításával és fejlesztésével kapcsolatos feladatok. A párt különösen nagy fontosságot tulajdonít

a testvéri országok kommunista pártjaival való együttműködés fejlesztésének. Ez az együttműködés lehetővé teszi ezeknek a pártoknak, hogy egymás tapasztalataival gazdagodva, közösen kidolgozzák a szocializmus és a kommunizmus építésével összefüggő elvi problémákat, tökéletesítsék a szocialista államok politikai és gazdasági együttműködésének formáit, kollektívan meghatározzák külpolitikai tevékenységük általános irányvonalát, eszmecserét folytassanak az ideológiai és kulturális munka kérdéseiről.

A testvéri országok kommunista és munkáspártjainak, népeinek közös erőfeszítése révén lényegesen növekedett ezen országok gazdasági potenciálja, erősödtek a szocializmus politikai alapjai, növekedett a nép jóléte, fejlődött a kultúra és a tudomány. A szocialista társadalmi rend, amely tartósan megszilárdult a szocialista világrendszert alkotó államokban, bebizonyította nagy életerejét a kapitalizmussal folyó történelmi párharcban. A közös intézkedések eredményeként megszilárdult a Varsói Szerződés országainak katonai szervezete. Ezen országok fegyveres erői megbízhatóan garantálják a szocialista államok népeinek békés munkáját. Sikeresen fejlődik gazdasági együttműködésük. A KGST-országoknak a termelés államközi szakszítására és az együttműködésre, a népgazdasági tervek szoros összeegyeztetésére, a szocialista gazdasági integrációra vonatkozó irányvonala a világszocializmus fejlődésének objektív szükségszerűsége.

Az SZKP XXIV. kongresszusa a szovjet kommunisták, valamennyi szovjet ember nevében testvéri üdvözlését küldte a hős vietnami népnek és élcsapatának, a Vietnami Dolgozók Pártjának, Laosz és Kambodzsa bátor hazafiainak. Biztosította a Vietnami Demokratikus Köztársaság népét és a Vietnami Dolgozók Pártját, hogy mind az imperialista agresszorok elleni harcban, mind a békés szocialista építésben bizton számíthatnak a Szovjetunió testvéri támogatására. A kongresszus kinyilvánította, hogy teljes szolidaritást vállal Dél-Vietnam felszabadító erőivel, Laosz és Kambodzsa hazafias erőivel; felhívással fordult mindenkihez, aki szíven viseli a béke, a szabadság és a haladás ügyét, hogy még erélyesebben emelje fel tiltakozó szavát az amerikai imperializmus véres indokínai agressziója ellen.

Az SZKP XXIV. kongresszusa teljes egészében jóváhagyta a Központi Bizottságnak azt a lépését, hogy a testvéri országokkal

együtt internacionalista segítséget nyújtott a csehszlovák népnek a szocializmus vívmányainak a belső ellenforradalomtól és az imperialista reakciótól való megvédéséhez. A szocialista országok közös akciói megmutatták az egész világnak, hogy testvéri egységük alkotja a legszilárdabb akadályt azon erők útjában, amelyek próbálják támadni a szocializmus pozícióit, gyengíteni a szocialista tábort. A szocialista államok határai, dolgozók forradalmi vívmányai sérthetetlenek. A csehszlovák események tapasztalatai – hangsúlyozta a kongresszus – ismét figyelmeztettek arra, hogy fokozni kell az éberséget az imperializmusnak és ügynökségeinek a szocialista közösség országaiban tett próbálkozásaival szemben, következetesen kell harcolni az oportunizmus ellen, amely a szocializmus „megjavításának” ürügyén igyekszik elsikkasztani a marxizmus-leninizmus forradalmi lényegét, szabaddá tenni az utat a burzsoá ideológia behatolása előtt.

Az SZKP állandóan nagy gondot fordít a Szovjetunió és a szocialista államok közötti kétoldalú kapcsolatok erősítésére. Szoros és sokoldalú együttműködés, barátság és szívélyesség jellemzi a Szovjetunió kapcsolatait a Varsói Szerződésben részt vevő országokkal: Bulgáriával, Csehszlovákiával, Lengyelországgal, Magyarországgal, a Német Demokratikus Köztársasággal és Romániával. A Szovjetuniót, a szovjet népet és az SZKP-t fél évszázada a barátság szoros szálai fűzik a Mongol Népköztársasághoz, a mongol néphez, a Mongol Népi Forradalmi Párthoz. Bővülnek a Szovjetunió baráti kapcsolatai a Koreai Népi Demokratikus Köztársasággal. Fejlődnek a szovjet–jugoszláv kapcsolatok. A kongresszus ismét kifejezte, hogy a Szovjetunió hajlandó helyreállítani Albániával a normális kapcsolatokat. Ez hasznos lenne mind a két ország számára, mind pedig a szocialista államok közös érdekei szempontjából.

A kongresszus teljes mértékben helyeselte és jóváhagyta a Központi Bizottság és a szovjet kormány elvi lenini irányvonalát és konkrét lépéseit a szovjet–kínai kapcsolatok területén. A kínai vezetők a maguk sajátos, a leninizmussal összeegyeztethetetlen eszmei-politikai platformjával álltak elő, amely a szocialista országok elleni harcra, a nemzetközi kommunista és az egész imperialistaellenes mozgalom megosztására irányul, és azt követelték az SZKP-tól, hogy adja fel a XX. kongresszus irányvonalát és a párt programját. Ellenséges propagandát indítottak az

SZKP és a szovjet állam ellen, területi igényeket támasztottak a Szovjetunióval szemben, fegyveres incidenseket provokáltak a szovjet-kínai határon. Ilyen körülmények között az SZKP Központi Bizottsága az egyetlen helyes álláspontra helyezkedett, a marxizmus-leninizmus elvei következetes védelmének, a szovjet állam érdekei védelmének, a szocialista országok és a nemzetközi kommunista mozgalom egysége minden módon való erősítésének álláspontjára. A kongresszus határozottan visszautasította a kínai propagandának az SZKP és a szovjet állam politikájával kapcsolatos rágalmozó koholmányait. Ugyanakkor az SZKP sikraszáll a Szovjetunió és a Kínai Népköztársaság közötti kapcsolatok normalizálásáért, a szovjet és a kínai nép közötti jószomszédság és barátság helyreállításáért, ami megfelelne mindkét állam alapvető érdekeinek, a világszocializmus érdekeinek, az imperializmus elleni harc érdekeinek.

A szocialista világ világtörténelmi jelentőségű tapasztalatokkal gazdagította a kommunista és munkásmozgalmat. Ezeknek a tapasztalatoknak rendkívül fontos része az a történelem által igazolt követelmény, hogy állandóan erősíteni kell a marxista-leninista párt vezető szerepét a szocialista társadalomban, tökéletesíteni kell a párt vezetésének formáit és módszereit, alkotó marxista szellemben kell megoldani az új társadalom fejlődésének időszerű problémáit. A szocialista országok tapasztalata meggyőzően igazolja annak a lenini tételnek a helyességét, hogy a szocializmus sikeres építése érdekében a szocialista fejlődés általános törvényszerűségeiből kell kiindulni, de figyelembe kell venni az egyes országok konkrét adottságait is.

Az SZKP XXIV. kongresszusa megbízta a Központi Bizottságot, hogy „tovább erősítse és fejlessze az együttműködést a szocialista országok kommunista és munkáspártjaival, mivel elsősorban ettől függ a szocialista vilárendszer egysége és összeforrottsága; minden erővel szélesítse az együttműködést a szocialista államokkal a nemzetközi politika, a gazdasági kapcsolatok területén, így a gazdasági integráció területén is; erősítse a tudományos és a kulturális kapcsolatokat”. (Az SZKP XXIV. kongresszusa. 323. old.)

Az SZKP következetesen azon munkálkodik, hogy a marxizmus-leninizmus, a proletár internacionalizmus elvei alapján tömörítse a nemzetközi kommunista mozgalom sorait. Ennek a feladatnak a végrehajtása bonyolult körülmények között folyt;

küzdeni kellett a kínai vezetők egységbontó tevékenysége ellen. Az SZKP XXIII. kongresszusa után különböző országokban erősödtek a támadások a marxizmus-leninizmus, a kommunista mozgalom eszmei-elméleti alapja ellen. Több országban szakadár csoportok szerveződtek a kínai vezetés híveiből, s ezek igyekeztek összefogni a nemzetközi kommunista mozgalom ellensúlyozására. Ezek az úgynevezett marxista-leninista pártok gyakran tömböt alkottak a trockistákkal, a „baloldali” és jobboldali revizionistákkal, a különféle nacionalista elemekkel; revízió alá vették a marxizmus-leninizmust, támadták az SZKP-t és a többi marxista-leninista pártot.

A kommunisták nemzetközi egységének megszilárdításához, az összes antiimperialista erők konszolidálódásához vezető úton fontos lépés volt a kommunista és munkáspártok 1969-es nemzetközi tanácskozása, amelynek előkészítésében, más marxista-leninista pártokkal együtt, aktívan részt vett az SZKP. A kommunista mozgalomnak a marxizmus-leninizmus eszméi alapján való összefogása szempontjából óriási jelentőségű volt Lenin születése 100. évfordulójának az egész világot átfogó megünneplése.

Az SZKP XXIV. kongresszusa leszögezte, hogy a kommunista-ellenesség és a szovjetellenesség, a jobboldali és a „baloldali” revizionizmus, a nacionalizmus elleni harc továbbra is fontos, időszerű feladat. A kongresszus megbízta a Központi Bizottságot, hogy „tántoríthatatlanul küzdjön a kommunista mozgalom összeforrottságáért, szerepének növeléséért az imperialistaellenes harcban, érje el a kommunista mozgalom mind szilárdabb politikai összeforrottságát és marxista-leninista eszmei egységét”. (Ugyanott, 325. old.)

A Központi Bizottság beszámolója és a beszámolóval kapcsolatos határozat részletesen elemzi a jelenkori kapitalizmus sajátosságait, általános válsága elmélyülésének okait. A fejlett tőkésországokban zajló folyamatok azt mutatják, hogy ezek az országok nem mentesek a súlyos megrázkódtatásoktól, ezt bizonyítják az időszakos gazdasági visszaesések, ezt bizonyítja a növekvő infláció, a valuta- és pénzügyi rendszer mind gyakoribb válsága, a munkanélküliek számának növekedése, a munka és a tőke közötti ellentétek éleződése. A modern kapitalizmus sajátosságai jelentős mértékben azzal magyarázhatók, hogy a kapitalizmus alkalmazkodik a világban kialakult új helyzethez; a

tőkésországok uralkodó körei attól tartanak, hogy a szocializmussal folytatott párviadal körülményei között az osztályharc forradalmi tömegmozgalommá fejlődhet. Ezt megelőzendő, a burzsoázia a dolgozók kizsákmányolásának és elnyomásának jobban álcázott formáit alkalmazza; számos esetben hajlandó részleges reformokra, hogy eszmei és politikai ellenőrzése alatt tartsa a tömegeket. Hadállásaik megszilárdítása, a dolgozók kizsákmányolásának és elnyomásának fokozására a monopóliumok széles körben felhasználják a tudományos és technikai fejlődés vívmányait. Mindez azonban nem jelenti a kapitalizmusnak mint társadalmi rendszernek a stabilizálódását.

A Szovjetunió Kommunista Pártja, a szovjet nép kifejezi internacionalista szolidaritását a nemzetközi munkásmozgalmal, a forradalmi erők kipróbált harci élcsapatával. A tőkés világban az utóbbi öt esztendő folyamán lejátszódott események bebizonyították, hangsúlyozta a kongresszus, hogy a munkáosztály a monopóliumok hatalmának legfőbb és legerősebb ellenfele, az antiimperialista erők vonzási központja. A munkáosztály, a dolgozók nagy csatái új osztályharcok előhírnökei, amelyek alapvető társadalmi átalakulásokhoz vezethetnek, ahhoz, hogy a munkáosztály a dolgozók más rétegeivel szövetségben megteremti a maga hatalmát. Az SZKP a jövőben is következetesen folytatja a tőkésországok munkásmozgalmával való egység és internacionalista szolidaritás politikáját. A kongresszus megbízta a Központi Bizottságot, hogy az összes antiimperialista erők összefogása érdekében törekedjék akcióegység és együttműködés kialakítására a tömegszervezetekkel és tömegmozgalmakkal, de egyszersmind hangsúlyozta, hogy az SZKP továbbra is kérlelhetetlen harcot fog folytatni minden olyan áramlat ellen, amely a munkásmozgalmat alá akarja rendelni a monopoltőke érdekeinek, alá akarja aknázni a dolgozóknak a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért folyó küzdelmét.

Az SZKP erősíti kapcsolatait a fiatal nemzeti államok forradalmi demokrata pártjaival. A világ nagy területein, ahol az imperializmus gyarmati rendszerének romjain fiatal nemzeti államok alakultak, a társadalmi változások sokrétű folyamata zajlik. Sok országban a nemzeti felszabadulásért vívott harc mind a hűbéri, mind pedig a tőkés kizsákmányolási viszonyok elleni harccá kezdett átalakulni. Ázsiában és Afrikában több ország a fejlődés nem kapitalista útjára lépett, távlati célként a szocialista társa-

dalom építését tűzte ki. Nagy változások történnek több latin-amerikai országban, amelyeknek népei küzdenek az amerikai monopóliumok uralma ellen, a szabadságért és a függetlenségért. Fontos vívmányokat ért el a nép Chilében, ahol a Népi Egység erői alkotmányos úton arattak győzelmet, s új, demokratikus kormányt alakítottak.

A nemzeti felszabadító mozgalom sikerei igazolják Lenin jóslatát, amely szerint a gyarmati és félgyarmati országok népei, miután harcra keltek nemzeti szabadságukért, eljutnak a kizsákmányoló rendszer alapjai ellen vívott harchoz. Az SZKP - szögezte le a kongresszus - változatlanul hű a nemzeti és társadalmi felszabadulásért küzdő népekkel való szolidaritás lenini elvéhez. Az eddigiekhez hasonlóan, a szovjet nép teljes támogatására számíthatnak azok, akik a még megmaradt gyarmati rendszerek ellen harcolnak. Az SZKP különösen nagy fontosságot tulajdonít a szocialista orientációjú országokkal való együttműködés bővítésének, a forradalmi demokratikus pártokhoz fűződő kapcsolatok erősítésének.

A kongresszus, kifejezve a szovjet kommunisták, az egész szovjet nép szolidaritását az arab népeknek az izraeli agresszorok ellen vívott harcával, egyhangúlag elfogadta az „Igazságos és tartós békét a Közel-Keleten!” című nyilatkozatát.

Az SZKP XXIII. és XXIV. kongresszusa közötti években heves harc dúlt egyfelől a béke, a szabadság és a haladás erői, másfelől az elnyomás, a reakció, az agresszió erői között. Földünk felett többször tornyosultak az imperialisták által okozott háborús veszély felhői. Az antiimperialista erők azonban mindannyiszor határozottan visszaverték ezeket a veszélyes próbálkozásokat. A szocialista világrendszer, mint eddig is, a béke megszilárdításáért vívott harc élvonalában küzdött, keresztülhúzta az imperializmus terveit, döntő mértékben hozzájárult az újabb világháború elhárításához.

A vezető tőkésállamoknak az utóbbi években folytatott külpolitikája újabb bizonyítékokat szolgáltatott az imperializmus reakciós természetéről. Az imperialisták a nemzetközi szinten folytatott agresszív politikájukhoz és az osztályuralomnak saját országaikban való megszilárdításához felhasználják a kapitalizmus állammonopolisztikus formáinak erősödését, az államközi gazdasági integrációt, a tudomány és a technika eredményeit. Az imperializmus reakciós természete és agresszív törek-

vése mindennél élesebben az amerikai imperializmus politikájában nyilvánul meg, amely a népek függetlensége és az egyetemes béke szempontjából a legnagyobb veszélyt, a társadalmi fejlődés legfőbb akadályát jelenti.

Miközben az imperializmus élezte a nemzetközi helyzetet, az SZKP és a szovjet kormány állhatatosan arra törekedett, hogy kedvező nemzetközi körülményeket biztosítson a Szovjetunióban folyó kommunista építéshez és a testvérországokban folyó szocialista építéshez, hogy megvédje a szocializmust és az egyetemes békét, támogassa az imperialista agresszió áldozatait, leplezze az imperializmus agresszív tetteit. A szovjet külpolitikában az agresszió határozott visszaverése mindig párosult a megoldásra érett nemzetközi problémák rendezésének konstruktív irányvonalával, a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élése lenini elvének következetes alkalmazásával. A kongresszus megbízta a Központi Bizottságot, hogy továbbra is határozottan szálljon szembe a háború és agresszió imperialista politikájával, leplezze le és hiúsítsa meg az imperializmusnak a szocializmust, a békét és a szabadságot fenyegető terveit és akcióit, minden módon segítse elő az összes antiimperialista erők összefogását.

A kongresszus rámutatott, hogy az egyetemes béke megszilárdításának és a nemzetközi feszültség enyhülésének egyik kulcsproblémája az európai biztonság megteremtése a második világháború eredményeként kialakult területi és politikai realitások minden ország által történő elismerése alapján. Az európai helyzet javulását elősegítheti az európai biztonság és együttműködés kérdéseinek megtárgyalására összehívandó értekezlet – hangsúlyozta a kongresszus.

A kongresszus megbízta a Központi Bizottságot, hogy a szovjet állam külpolitikai tevékenységében továbbra is alkalmazza a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésének elvét, bővítse a kölcsönösen előnyös kapcsolatokat a tőkésországokkal.

A Szovjetunió kész fejleszteni az együttműködést az Egyesült Államokkal is, mert ez egyaránt szolgálja mind a két ország népeinek, mind az egyetemes békének az érdekeit. A Szovjetunió egyszersmind szembeszáll és határozottan szembe fog szállni az Egyesült Államok agresszív irányvonalával, az erőpolitikával.

Az SZKP XXIV. kongresszusa teljes mértékben jóváhagyta az imperializmus agresszív politikája ellen, a békéért, a népek biztonságaért és a szocializmusért folyó harc fő irányait, amelyeket a Központi Bizottságnak L. I. Brezsnyev által előterjesztett beszámolója jelölt meg:

- fel kell számolni a háborús tűzfészeket Délkelet-Ázsiában és a Közel-Keleten; elő kell segíteni a politikai rendezést ezekben a térségekben az agresszió áldozatává vált államok és népek törvényes jogainak tiszteletben tartása alapján; azonnal és keményen vissza kell vágni bármilyen agressziós cselekményre, az önkényességnek a nemzetközi életben való bármilyen megnyilvánulására; a nemzetközi élet törvényévé kell tenni, hogy a vitás kérdések megoldásában mondjanak le az erőszakkal való fenyegetőzéstől. Azokkal az országokkal, amelyek osztják ezt a felfogást, a Szovjetunió hajlandó megfelelő kétoldalú vagy regionális szerződéseket kötni;

- a második világháború következményeképpen Európában kialakult területi változások végleges elismeréséből kell kiindulni; gyökeres fordulatot kell végrehajtani ezen a földrészen az enyhülés és a béke irányába; biztosítani kell az összeurópai értekezlet összehívását és sikerét; mindent meg kell tenni az európai kollektív biztonság garantálása érdekében. A Szovjetunió ismételten kifejezi a védelmi jellegű Varsói Szerződés tagországai által együttesen kinyilvánított készséget a Varsói Szerződés és az Északatlanti Szerződés Szervezete egyidejű hatálytalanítására vagy - első lépésként - katonai szervezeteik felszámolására;

- szerződéseket kell kötni a nukleáris, a vegyi és a baktériumfegyverek betiltására; törekedni kell a nukleáris fegyverekkel folytatott kísérletek beszüntetésére, bárki és bárhol folytasson is ilyen kísérleteket; elő kell segíteni nukleáris fegyvermentes övezetek létrehozását a világ különböző térségeiben. A Szovjetunió síkraszáll azért, hogy mindazok az államok, amelyeknek nukleáris fegyverük van, hajtsanak végre nukleáris leszerelést, s ezzel a céllal hívják össze az öt nukleáris hatalom - a Szovjetunió, az Egyesült Államok, a Kínai Népköztársaság, Franciaország és Anglia - konferenciáját;

- aktivizálni kell a harcot a fegyverkezési hajsza megszüntetéséért. A Szovjetunió szorgalmazza egy világkonferencia összehívását a leszereléssel összefüggő kérdések teljes komplexumának megvizsgálására; síkraszáll a külföldi katonai támaszpon-

tok megszüntetéséért, a fegyveres erők létszámának és a fegyverzet mennyiségének csökkentéséért azokban a térségekben, ahol a katonai szembenállás különösen veszélyes, elsősorban Közép-Európában; célszerűnek tartja olyan intézkedések kidolgozását, amelyek csökkentik a háborús incidensek véletlen keletkezésének vagy szándékos kiobbantásának és nemzetközi válsággá, háborúvá fejlődésének valószínűségét. A Szovjetunió hajlandó megállapodást kötni a katonai kiadásoknak, elsősorban a nagyobb államok katonai kiadásainak csökkentéséről;

- maradéktalanul végre kell hajtani a még meglevő gyarmati rendszerek felszámolásáról hozott ENSZ-határozatokat; általánosan el kell ítélni és bojkottálni kell a fajgyűlölet és a faji megkülönböztetés minden megnyilvánulását;

- a Szovjetunió kész minden területen fejleszteni a kölcsönösen előnyös együttműködést azokkal az államokkal, amelyek maguk is erre törekednek; kész más érdekelt államokkal együtt részt venni olyan problémák megoldásában, mint a természeti környezet megóvása, az energetikai és egyéb természeti erőforrások kiaknázása, a közlekedés és a távközlés fejlesztése, a legveszélyesebb és legelterjedtebb betegségek megelőzése és megszüntetése, a világűr és a világóceán kutatása és meghódítása.

„És mi kijelentjük – mondta L. I. Brezsnyev a Központi Bizottságnak a kongresszus elé terjesztett beszámolójában –, hogy a Szovjetunió, miközben következetesen folytatja a béke és a népek közötti barátság politikáját, a jövőben is határozottan fog küzdeni az imperializmus ellen, keményen visszaveri az agresszorok mesterkedéseit és diverzióit. Válatlanul támogatni fogjuk a népeknek a demokráciáért, a nemzeti felszabadulásért és a szocializmusért vívott küzdelmét.” (Ugyanott, 39. old.)

3. A párt gazdaságpolitikájának alapvető kérdései a jelenlegi szakaszban.

A kongresszus irányelvei az új ötéves tervvel kapcsolatban

A szovjet társadalom belső fejlődésének területén az SZKP XXIV. kongresszusa összegezte a nyolcadik ötéves terv eredményeit, jóváhagyta az 1971–1975. évi népgazdaság-fejlesztési terv

irányelveit, nagymértékben hozzájárult a fejlett szocialista társadalom körülményeinek megfelelő gazdaságpolitika kidolgozásához.

A kongresszus nagy megleléedéssel állapította meg, hogy az elmúlt ötéves tervben újabb hatalmas lépéssel jutottak előbbre a kommunizmus anyagi-technikai bázisának megteremtésében, a nép jólétének emelésében, az ország erejének gyarapításában. Az SZKP XXIII. kongresszusán elfogadott irányelvekben a népgazdaság 1966–1970. évi fejlesztésére kitűzött feladatokat az alapvető mutatók tekintetében sikeresen teljesítették. Meggyorsult a nemzeti jövedelemnek és a társadalmi munka termelékenységének növekedése, másfélszeresére emelkedett az ipari termelés, közelebb került egymáshoz a termelőeszközök előállításának és a közszükségleti cikkek termelésének növekedési üteme. A többi ágazatokat megelőzve fejlődtek a népgazdaság tudományos-technikai haladását meghatározó ágazatok: a villamosenergia-ipar, a vegyipar, a petrolkémiai ipar, a gépgyártás, különösen pedig a rádióelektronika és a műszergyártás.

Jelentős sikerek születtek a mezőgazdaságban. A párt nagy jelentőségű intézkedései folytán létrejöttek a mezőgazdasági termelést ösztönző stabil gazdasági feltételek. A mezőgazdasági termelés évi átlagos volumene az előző ötéves tervidőszak 12 százalékával szemben 21 százalékkal növekedett. Lényegesen növekedett a gabona, a gyapot, a hús, a tej és más mezőgazdasági termékek termelése. 1970-ben az országban több mint 186 millió tonna gabonát takarítottak be, többet, mint eddig bármikor. Megszilárdult a kolhozok és a szovhozok gazdasági helyzete; jelentős intézkedések történtek a mezőgazdasági termelés anyagi és műszaki ellátásának biztosítására, valamint a termelés gazdasági ösztönzésére.

Nagy beruházási programot hajtottak végre. Az elmúlt ötéves tervben mintegy 1900 nagy ipari üzemet és objektumot helyeztek üzembe. Tovább fejlődött a közlekedés és a távközlés minden ága. Jelentősen növekedett az ország gazdasági potenciálja; megújultak a népgazdaság termelési állóalapjai.

Az ipar és a mezőgazdaság fejlesztésében elért sikerek alapján javult a nép anyagi jóléte. Túlteljesítették a lakosság reáljövedelmének, a munkások és az alkalmazottak munkabérének, a kolhozparasztok jövedelmének növelésével kapcsolatos feladatokat. Jelentős mértékben növekedett az állami és a szövetkezeti

kereskedelem áruforgalma. Nagy sikerek születtek a közoktatás, a kultúra és az egészségügy fejlesztésében. A munkások és alkalmazottak áttértek az ötnapos munkahétre; növekedett a szabadságok minimális időtartama és a nyugdíjalap. 1966–1970-ben több mint félmilliárd négyzetméternyi lakóterület épült.

A kongresszus megállapította, hogy a népgazdaság fejlesztésében a hatalmas sikerek mellett fogyatékoságok is előfordultak. Nem érték el a kitűzött termelési szintet néhány fontos ipari és mezőgazdasági termékfajtánál. Még mindig hosszú az ipari létesítmények elkészítési és átadási határideje, s e miatt késik az új ipari kapacitások üzembe helyezése. Nem minden vállalat használta ki teljesen a rendelkezésére álló lehetőségeket arra, hogy meggyorsítsa a műszaki fejlesztést, növelje a munkatermelékenységet, javítsa a minőséget.

A kongresszus ugyanakkor megállapította, hogy a párt és a nép sikerrel oldotta meg azt a nagy és bonyolult feladatát, hogy összehangolja a népgazdaság további fejlesztését és az ország védelmének megszilárdítását a nép életszínvonalának jelentékeny emelésével. Ezt elősegítette a párt nagy munkája, amelyet a gazdasági irányítás, az új tervezési és anyagi ösztönzési módszerek tökéletesítése érdekében végzett.

Előnyösen változik a szovjet társadalom szerkezete. Közelebb kerül egymáshoz a munkásosztály, a kolhozparaszttság és az értelmiség, fokozatosan elmosódnak a lényeges különbségek a város és a falu, a szellemi és a fizikai munka között. Az összes osztályok és társadalmi csoportok közeledése, a szovjet társadalom erkölcsi-politikai egysége a marxista-leninista ideológián, a szovjet társadalom vezető erejének, a munkásosztálynak az eszményein alapul. Megszilárdult a szovjet társadalom politikai alapja, a munkásosztály és a paraszttság szövetsége. Erősödik a munkásosztály, a kolhozparaszttság egysége a népi értelmiséggel, amely egész alkotó energiáját a nép ügyének, a kommunizmus építésének szenteli. A közös munkában, a kommunizmusért vívott harcban sikeresen fejlődik az emberek új történelmi közössége – a szovjet nép. A szovjet szocialista társadalom szociálisan egyre homogénebb, valamennyi társadalmi csoportjának tudatában mind erősebb gyökereket ver a munkásosztálynak és élcsapatának, a Kommunista Pártnak az ideológiája, a marxizmus-leninizmus. A kongresszus megállapította, hogy a személyi kultusz, valamint a szubjektivista hibák következményeinek leküz-

dése jótékony hatással volt az ország általános politikai helyzetére, elsősorban az ideológiai helyzetre.

A gazdasági növekedés és a társadalom szociális egysége alapján erősödik a szovjet állam, fejlődik a szocialista demokrácia. Növekedett az állami és a társadalmi szervezetek szerepe a társadalom politikai rendszerében; a dolgozók egyre nagyobb arányban kapcsolódnak be az államügyek intézésébe. A párt intézkedéseinek eredményeként aktívabb és sokrétűbb lett a szovjetek tevékenysége, fokozottabban ellenőrzik a gazdasági és a kulturális építés minden területét.

Az SZKP XXIV. kongresszusa jellemezte az ország gazdasági fejlődése jelenlegi szakaszának sajátosságait, és megalapozta a pártnak a jelenlegi szakasszal összhangban levő gazdaságpolitikáját.

A szovjet társadalom életének jelenlegi szakaszát legfőképpen az jellemzi, hogy magasabb szintre emelkedett a gazdaság, magasabb szintre emelkedtek a szocialista társadalmi viszonyok. A Szovjetunióban felépült a fejlett szocialista társadalom, létrejött az erős gazdaság. Összehasonlíthatatlanul nagyobbak az ország lehetőségei. Régebben a párt és a szovjet nép valamilyen különösen fontos feladat megoldására összpontosította erőfeszítéseit, ma viszont sikeresen megoldhat egyidejűleg több kérdést is, nagyobb erőt és anyagiakat összpontosíthat a népjólét növelésére. Mindez nagyobb követelményeket támaszt a tervezéssel, az irányítással, a gazdasági munka módszereivel szemben. A népgazdaság irányítási rendszerének tökéletesítése, hangsúlyozta a kongresszus, sarkalatos gazdaságpolitikai probléma. Lényegében arról van szó, hogyan szervezzék meg a fejlett szocialista társadalom munkáját, hogy gyorsuljon gazdasági és társadalmi fejlődése, jobban kihasználják óriási lehetőségeit, megszervezzék a dolgozók tízmillióit, a termelő kollektívákat a párt fő céljának megvalósítására.

A szovjet gazdaságfejlesztés jelenlegi szakaszának sajátosságát meghatározza a modern tudományos és technikai forradalom is. A szocializmus, a szocialista tervgazdálkodás tág teret nyit a tudományos-technikai fejlődés előtt, de ennek a fejlődésnek az eredményei nem spontán realizálódnak a gazdasági életben. Ellenkezőleg, a legújabb tudományos és technikai eredmények maximális kihasználása szükségessé teszi a gazdasági tevékenység minden oldalának tökéletesítését. A kongresszus azt a törté-

nelmi fontosságú feladatot tűzte a párt, a szovjet nép elé, hogy a tudományos-technikai forradalom vívmányait szervesen kapcsolja össze a szocialista gazdálkodási rendszer előnyeivel, minden módon fejlessze a tudomány és a termelés összekapcsolásának a szocializmusra jellemző formáit.

A külső körülmények jelentős változásai is meghatározóak a gazdasági fejlődés jelenlegi szakaszának sajátosságaira, amelyek közül a legfontosabb az, hogy kibontakozóban van a szocialista országok gazdasági integrációjának folyamata. Arról sem szabad megfeledkezni, hogy megnőtt a szocializmus és a kapitalizmus között folyó osztályharc olyan szférájának a szerepe, mint a két világrendszer gazdasági és tudományos-technikai versenye.

Mindezeket a sajátosságokat a párt figyelembe veszi gazdaságpolitikájában, a népgazdaság fejlesztésében, a szocializmus társadalmi viszonyainak tökéletesítésében, a nép anyagi színvonalának növelésében.

A kilencedik ötéves terv, hangsúlyozta a kongresszus, fontos szakasz lesz abban a harcban, amely a szovjet társadalomnak a kommunizmushoz vezető úton való előbbre jutásáért folyik, fontos szakasz lesz a kommunizmus anyagi-technikai bázisának építésében, az ország gazdasági és védelmi erejének növelésében.

A jelenlegi szakaszban a párt gazdaságpolitikájának az a lényege, hogy az ország erős gazdasági potenciálja alapján biztosítsa, hogy a gazdaság gyökeres fordulatot hajtson végre a szovjet nép jólétének növelésével összefüggő feladatok megoldása felé. A Szovjetunió 1971–1975. évi népgazdaság-fejlesztési tervének a kongresszus által elfogadott irányelveiben ezt olvashatjuk: *„Az ötéves terv fő feladata az, hogy a szocialista termelés gyors fejlődési üteme, hatékonyságának növekedése, a tudományos-technikai haladás és a munka termelékenységének gyorsabb növekedése alapján biztosítsa a nép anyagi és kulturális életszínvonalának jelentős emelését.”* (Ugyanott, 353. old.) A népjólét emelésének irányvonala, hangsúlyozta a kongresszus, nemcsak a kilencedik ötéves terv fő feladatát határozza meg, hanem az ország hosszú távú gazdasági fejlődésének általános irányzatát is.

A nép jólétének növelése a párt gazdaságpolitikájának legfontosabb célja. A kongresszus jóváhagyta a szociális intézkedéseknek a kilencedik ötéves terv időszakára tervezett nagysza-

bású programját, amely a lakosság valamennyi rétege jólétének növelésére, a városi és a falusi lakosság életszínvonalánk egymáshoz való közelítésére, a dolgozók munkakörülményeinek és pihenési feltételeinek javítására, a felnövekvő nemzedék nevelési feltételeinek javítására irányul.

Ez a program előírja, hogy

- emeljék a lakosság reáljövedelmét, főképpen a munka szerinti javadalmazás – a munkások és alkalmazottak munkabérének, a kolhoztagoknak a közös gazdaságban szerzett jövedelmének – növekedése révén. Emeljék a minimális munkabért, a közepes jövedelmű dolgozók munkabérét és javadalmazását; az ország keleti és északi körzeteiben emeljék a bérpótlékokat;

- biztosítsák a társadalmi fogyasztási alapok további növelését, ezekből az alapokból használjanak fel eszközöket a sokgyermekes és az alacsony jövedelmű családok, a termelésben dolgozó nők anyagi helyzetének további javítására, a közegészségügy, a közoktatás fejlesztésére, a felnövekvő nemzedék nevelésére, a nyugdíjak és a főiskolai ösztöndíjak emelésére;

- jelentékenyen növeljék az iparcikkek és az élelmiszerek termelését, javítsák minőségüket, bővítsék a választékot és fejlesszék a szolgáltató ágazatokat;

- fokozzák a lakásépítést, bővítsék a közüzemi hálózatot, növeljék a kulturális és szolgáltató intézmények építését, különösen a keleti körzetekben, teremtsék meg a dolgozók munkájához, pihenéséhez és testneveléséhez szükséges feltételeket. Javítsák a városok és a munkástelepek közegészségügyi helyzetét, erősítsék a természetvédelmet, ésszerűen aknázzák ki a természeti erőforrásokat.

E szociális program végrehajtásának feltétele, hogy töretlenül növekedjék az anyagi termelés, a termelés hatékonysága és a munka termelékenységé.

A kilencedik ötéves terv biztosítja a népgazdaság valamennyi ágának gyors ütemű fejlesztését, a szocialista gazdaság ipari bázisának bővítését és tökéletesítését; ugyanakkor a kongresszus bizonyos módosításokat eszközölt az ipari termelés szerkezetében. A terv szerint az iparban a „B” csoport fejlődése bizonyos mértékig gyorsabb lesz, mint az „A” csoport fejlődése. A kilencedik ötéves tervben az ipari termékek termelése 42–46 százalékkal, ezen belül a termelési eszközöké 41–45, a fogyasztási cikkeké pedig 44–48 százalékkal növekszik. Ez nem változtatja

meg a termelési eszközök előállításának gyors ütemű fejlesztését célzó általános irányvonalat. A két ágazat fejlődési üteme arányának megállapításakor a párt, ahogy Lenin tanította, a szocialista társadalom minden egyes fejlődési szakaszának konkrét igényeiből és reális lehetőségeiből indul ki.

Az iparfejlesztés szerkezetében történt bizonyos változás egyáltalán nem azt jelenti, hogy csökken a nehéziparra fordított figyelem és a nehézipar szerepe a szocialista népgazdaságban. A párt véleménye szerint a nehézipar fejlesztésének gyors ütemét a jelenlegi körülmények között az teszi szükségessé, hogy ettől függ a bővített szocialista újratermelés, a jövőbeni gazdasági fejlődés lehetősége és üteme, a kommunizmus anyagi-technikai bázisának megteremtése, a technikai ellátottság színvonala a népgazdaság valamennyi ágazatában, a munka magasabb termelékenységet szolgáló anyagi és technikai eszközök biztosítása, a szovjet haza biztonságát szolgáló védelmi képesség megfelelő szinten tartása, a népjólét növelésének mint alapvető feladatnak a megoldása. A nehéziparnak kell ellátnia termelési eszközökkel a mezőgazdaságot, a könnyűipart és az élelmiszeripart, hogy meggyorsuljon ezek fejlődése.

A jelenlegi szakaszban a nehézipar szerepe nem csökken, hanem éppen ellenkezőleg, növekszik. A kilencedik ötéves tervben is megmarad gyors fejlődési üteme. 1975-ben, az ötéves terv utolsó évében a villamosenergia-termelés meghaladja az 1030-1070 millió kilowattórát. Az előző ötéves tervben létrejött az ország európai részének egyesített energetikai rendszere, most folytatódni fog a Szovjetunió egységes energetikai rendszerének a kiépítése. Szibériából és Kazahsztánból kap majd villamos energiát az ország európai része.

A Szovjetunió már most az első helyen áll a világon a szén- és a vasérc-termelésben, a traktorgyártásban (a traktorok teljesítőképességét tekintve), a Diesel-mozdony és a villanymozdony gyártásában, a cement, a vaj, a hazai alapanyagú cukor gyártásában, a haszonfa kitermelésében. A terv szerint a széntermelés eléri a 685-695 millió tonnát, vagyis jóval több lesz, mint amennyit 1970-ben az Egyesült Államokban termeltek. Minden valószínűség szerint a Szovjetunió 1975-re első helyre kerül a világon több más fontos ipari termék előállításában, többek között a kőolaj- és az acéltermelésben. A kőolaj termelése 1975-ben 480-500 millió tonnára, az acéltermelés 142-150 millió ton-

nára emelkedik. Ezek a mutatók jelentősen túlszárnyalják az Egyesült Államok mai színvonalát. Az előirányzat szerint a kőolajfeldolgozó ipar termelését 1,5-szörösére, a vegyipar és a petrokémiai ipar termelését több mint 1,7-szeresére, ezen belül a műanyagok és a szintetikus gyanták termelését körülbelül a 2-szeresére, a háztartási vegyicikkét 1,9-szeresére kell növelni. A gépgyártásban és a fémfeldolgozásban a termékek mennyisége 1,7-szeresére, ezen belül a közszükségleti cikkek termelése 2,2-szeresére, a programvezérlésű fémforgácsoló szerszámgépek termelését legalább a 3,5-szörösére, a műszergyártást a 2-szeresére, az elektronikus számítógépek gyártását 2,6-szorosára, a személygépkocsi gyártását pedig 3,5–3,8-szorosára kell növelni. A terv előirányozza a könnyűipar, az élelmiszeripar, a hús- és tejipar, a halfeldolgozó ipar, az erdőgazdaság és a fafeldolgozás, valamint más iparágak gyors fejlesztését.

A kongresszus hangsúlyozta, hogy a mezőgazdaság fejlesztésének nagy a jelentősége az ország egész gazdasági életének fellendítése, a szovjet emberek jólétének növelése szempontjából. A terv a mezőgazdasági termelés olyan növelését írja elő, amely már a legközelebbi években lehetővé teszi, hogy rendszeresen bővíthessék és javíthassák a lakosság ellátását élelmiszerrel és az ipar ellátását nyersanyaggal. 1971–1975 között a mezőgazdasági termékek termelését évi átlagban 20–22 százalékkal kell növelni az előző ötéves tervhez képest. A mezőgazdaság fejlesztésének kulcsproblémája továbbra is a gabonatermelés növelése. Az ötéves tervben évi átlagban legalább 195 millió tonna gabonát kell betakarítani. A nyersgyapot termelése az ötéves terv végére 7,0–7,2 millió tonnára emelkedik. Öt év alatt az országban a hústermelés (vágósúlyban) évi átlagban eléri a 14,3 millió tonnát, a tejtermelés a 92,3 millió tonnát, a tojástermelés pedig a 46,7 milliárd darabot. Ezen feladatok teljesítésének döntő feltétele a mezőgazdaság anyagi-technikai bázisának erősítése, a mezőgazdaság következetes intenzifikálása a kemizálás, a földművelés és az állattenyésztés komplex gépesítése, nagyszabású talajjavítás révén.

A XXIV. kongresszus nagy figyelmet szentelt a közszükségleti cikkek nagyobb arányú termelésének, olyan árutartalékok felhalmozásának, amelyek lehetővé teszik a szovjet kereskedelem lényeges javítását. A terv előirányozza a kiskereskedelmi áruforgalom jelentős növelését. Az objektív lehetőségeket te-

kintve az ország készen áll arra, hogy bővítse a fogyasztási cikkek termelését és javítsa a velük való kereskedelmet. De ezen kívül bizonyos jelentőségük van a szubjektív tényezőknek is. A kongresszus felhívta a tervező és a gazdasági szervek, a szovjet- és a pártszervezetek figyelmét, hogy alaposan meg kell változtatni a közszükségleti cikkek termelésével kapcsolatos szemléletet, javítani kell az árucikkek minőségét és növelni kell a választékot. Ezt a kérdést azért vetették fel ilyen élesen, mert még mindig vannak olyan emberek, és nemcsak a helyi szerveknél, hanem a központban is, akik hozzászórtak a közszükségleti cikkek silány minőségéhez, s a jó minőségű cikkek termelését megengedhetetlenül lassan fejlesztik, nem bővítik a választékot.

A kongresszusnak az új ötéves terv feladataival kapcsolatos határozataiban világosan kifejezésre jut a párt irányvonala, hogy jelentősen növelni kell az intenzív tényezők szerepét a társadalmi termelés fejlesztésében, mégpedig a legújabb tudományos és technikai vívmányoknak az alkalmazását, a gazdasági hatékonyság növelését. Az irányelvek előírják új munkaeszközök, anyagok és technológiai folyamatok létrehozását és meghonosítását; a technológiai berendezések műszaki színvonalának gyors emelését, valamint az erkölcsi kopás folytán elavult gépek gyorsabb cseréjét és modernizálását; új, gazdaságosabb anyagok, közöttük polimer és különleges tisztaságú anyagok létrehozását és bevezetését; a legfejlettebb, különösen a szalagszerű technológiai folyamatok széles körű bevezetését; a számítógépek széles körű alkalmazását. Nagy arányokban fel kell váltani a kézi munkát gépi munkával, tökéletesíteni kell a népgazdaság ágazati és ágazaton belüli struktúráját.

A kongresszus rendkívül fontosnak tartotta, hogy a kommunista építés jelenlegi szakaszának követelményeivel összhangban tökéletesítsék az egész gazdasági mechanizmust, az irányítási és tervezési rendszert.

A párt abból indul ki, hogy a direktívákon alapuló tervezés játssza a vezető és meghatározó szerepet, és hogy az áru- és pénzviszonyokat a népgazdaság tervszerű irányításának megszilárdítására, a vállalatok és az egyesülések önálló elszámoláson alapuló kezdeményezéseinek megerősítésére lehet és kell felhasználni. A párt és a szovjet kormány visszautasít minden olyan téves koncepciót, amely a központosított állami tervezés vezető szerepét a piaci szabályozással akarja felváltani. Az áru-

és pénzviszonyoknak a szovjet gazdaságban új, a szocializmusra jellemző tartalmuk van, kiegészítő szerepet töltenek be. Az önálló elszámoláson alapuló új gazdasági ösztönzési rendszer megszilárdítja az állami tervezést, elősegíti a népgazdaságnak és minden ágának jobb irányítását.

Az irányítás, a tervezés és a gazdasági ösztönzés tökéletesítése, a legmodernebb technika alkalmazása ezen a téren, az önálló gazdasági elszámolás széles körű bevezetése az anyagi termelés minden ágában és a szolgáltatásban, a dolgozók még nagyobb arányú bevonása a gazdaság irányításába elősegíti a társadalmi termelés általános intenzifikálását, hatékonyságának növelését. A gazdaságfejlesztésnek ez a fő irányvonala mind a következő évekre, mind hosszabb távra egyik legfontosabb feltevése a kommunizmus anyagi-technikai bázisa megteremtésének.

A szovjet nép fontos internacionalista kötelességének tekinti a kommunizmus sikeres építését. A szovjetország ezentúl is tökéletesíteni és bővíteni fogja gazdasági és tudományos-műszaki kapcsolatait a szocialista országokkal a közösség további erősítése, a következetes szocialista gazdasági integráció irányába. Az irányelvekben szerepel, hogy továbbra is fejleszteni kell a nemzetközi termelési együttműködést és a szakosítás hatékony formáit az iparban és a mezőgazdaságban; a kölcsönös előnyök alapján egyesíteni kell az érdekelt szocialista országok erőforrásait, hogy fejlődjenek a fűtőanyag-energetikai és nyersanyag-ipari ágazatok, így jobban kielégíthető legyen az említett ágazatok termékei iránti kereslet; fejleszteni és ésszerűsíteni kell a közlekedési és távközlési eszközöket, hogy az ezen ágazatokban tapasztalható technikai haladás révén biztosítva legyen a bővülő árucseré.

A Szovjetunió fejleszteni fogja a tartós külpolitikai és tudományos-technikai kapcsolatokat az ázsiai, afrikai és latin-amerikai fejlődő országokkal. Tovább bővülnek a gazdaságilag megalapozott külkereskedelmi és tudományos-technikai kapcsolatok az iparilag fejlett tőkésországokkal.

A XXIV. kongresszus által jóváhagyott gazdaságpolitika, az új ötéves terv irányelveiről hozott határozat minőségileg új szakaszt nyit a Szovjetunió fejlődésében. A kongresszus által kidolgozott irányvonalnak az a lényege, hogy a párt gazdasági programja szervesen kapcsolódik a szovjet társadalom jelenlegi

társadalmi-politikai fejlődésének feladataihoz, ahhoz a feladathoz, hogy a munkásosztály vezető szerepének biztosításával még közelebb kerüljön egymáshoz minden osztály, minden társadalmi csoport, minden nemzet. Még nagyobb lehetőségek nyílnak arra, hogy a dolgozó tömegek tevékenyen részt vegyenek a szocialista ösztépi állam munkájának minden területén, még jobban kielégíthetők legyenek a szovjet emberek, a kommunizmust építő egész szovjet társadalom anyagi és szellemi igényei.

A kilencedik ötéves terv végrehajtásának nagy nemzetközi jelentősége lesz, hangsúlyozta a kongresszus. A szovjet gazdaság növekedése a szocialista világközösség erőinek további gyarapodását fogja szolgálni, újból megmutatja a szocialista tervgazdasági rendszer előnyeit. A szovjet nép az ötéves terv teljesítésével méltóképpen hozzájárult a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért küzdő összes erők tömörítéséhez.

4. A párt fejlődése és a párt belső életének kérdései

A Szovjetunió mind a külpolitikában, mind a kommunista társadalom építésében világtörténelmi sikereit a Kommunista Párt vezetésével érte el.

A XXIII. és a XXIV. kongresszus közötti időszakot az jellemezte, hogy tovább nőtt és erősödött a párt, bővültek tömegkapcsolatai, sikeresen betölti a kommunista építés vezetőjének és szervezőjének szerepét. Amint a kongresszus határozatai is hangsúlyozzák, továbbra is növelni kell a párt vezető szerepét. A párt vezető szerepe egyik sarkalatos kérdése a forradalmi mozgalomnak, az új társadalom építésének, és a jelenlegi szakaszban a marxista-leninisták és a revizionisták közötti harc egyik kulcskérdése.

Az utóbbi öt esztendőben még nyilvánvalóbb lett az a tény, hogy a kommunizmus építésének, a szocialista társadalom társadalmi-politikai és eszmei egysége megszilárdulásának körülményei között a párttal szemben még nagyobbak a követelmények. Az SZKP megnövekedett vezető szerepe a reális lehetőségekre, a párt szervezeti és politikai erősödésére épül. A XXIII. kongresszus óta 3 millióval növekedett a párt taglétszáma. Az új párttagoknak több mint a fele munkás. Következésként megvalósul az SZKP XXIII. kongresszusának az az utasítása, hogy a

pártba elsősorban munkásokat kell felvenni. A pártnak ez az irányvonala összhangban van azzal a szereppel és hellyel, amelyet a munkásosztály a szovjet nép életében betölt.

A párt vezető szerepének növekedése, harckészsége összefügg továbbá azzal, hogy tiszteletben tartja a lenini szervezeti elveket, elsősorban a demokratikus centralizmus elvét, a pártélet lenini normáit és a pártvezetés, a kommunisták aktivitása fokozásának lenini elvét. A párt és Központi Bizottsága ezekben az években ezt az irányvonalat követte. Következésként érvényesült a vezető szervek választásának és beszámolóási kötelezettségének elve, megerősödött a kollektív vezetés szelleme.

Az elmúlt időszakban a pártban egyaránt javult a felülről lefelé és a lentől felfelé irányuló tájékoztatás. Ez lehetővé teszi, hogy a párttagok tisztában legyenek az eseményekkel és aktívan részt vegyenek a párt tevékenységében, a pártbizottságok pedig jobban tájékozódjanak, egyes kérdések eldöntésekor jobban figyelembe vegyék a pártszervezetek tapasztalatait és véleményét. Az a feladat, hogy tovább javítsák a pártban az információt.

A pártszervezetek tevékenységében tovább fejlődött a bírálat és az önbírálat, a hiányosságok kiküszöbölésének, a munka megjavításának ez a kipróbált módszere. Továbbra is fejleszteni kell a bírálatot és az önbírálatot, hangsúlyozta a kongresszus, figyelemztetni kell azokat a funkcionáriusokat, akik lebecsülik a pártmunkának ezt a módszerét. Az elvi bírálat és önbírálat annak a jele, hogy a pártszervezet politikailag egészséges, helyesen értelmezi a párttal, a néppel szembeni köteletségét.

A párton belüli demokrácia fejlesztése elválaszthatatlan a pártfegyelem erősítésétől. A párt ereje a kommunisták eszmeiségétől, aktivitásától, önfeláldozásától függ. Annál nagyobb a párt erkölcsi tekintélye, minél magasabb eszmei és erkölcsi szinten állnak tagjai. Minden kommunistának, hangsúlyozza a Központi Bizottság beszámolója és a kongresszus határozata, öntudatos politikai harcosnak kell lennie, mindig és mindenütt méltón kell viselnie a lenini párt tagja magasztos címet. A kongresszus leszögezte, hogy a tervezett tagkönyvcserét úgy kell végrehajtani, mint fontos szervezeti és politikai intézkedést, amely elősegíti a párt további erősítését, a kommunisták aktivitásának és fegyelmének növelését.

A párt vezető szerepe érvényesítésének fontos iránya a párt-

alapszervezetek munkájának javítása. Az SZKP-nak több mint 370 000 alapszervezete van. Az alapszervezetek szerepének növekedése azzal függ össze, hogy a gazdasági reform növelte a vállalatok önállóságát, az alsó szintű kollektívák fontosságát, nagyobb jogokat biztosított nekik a gazdaság tervszerű vezetésében és irányításában.

Az SZKP XXIII. kongresszusa után végrehajtott strukturális változtatások (pártbizottságok létrehozása a vasúti csomópontokon, összevont pártszervezetek alakítása a termelőegyesüléseknél és a trösztöknél stb.) elősegítették a pártszervezetek munkájának javulását. A kongresszus célszerűnek tartotta bővíteni az SZKP szervezeti szabályzatában az adminisztráció ellenőrzésének jogáról szóló pontokat. A termelési szféra pártszervezetei mellett a tudományos kutatóintézetek, a tanintézetek, a népművelési intézmények és az egészségügyi intézmények alapszervezetei is megkapták ezt a jogot. Ami a központi és a helyi szovjet- és gazdasági intézmények, főhatóságok pártszervezeteit illeti, az ő feladatuk ellenőrizni, hogyan hajtja végre az apparátus a párt és a kormány rendelkezéseit.

A kongresszus kimondta, hogy szükség esetén a tartományi pártbizottság, a területi pártbizottság, a szövetségi köztársaság Kommunista Pártja Központi Bizottságának engedélyével alapszervezetek hozhatók létre egy város ugyanazon kerületében vagy több kerületében levő, egy termelőegyesüléshez tartozó több vállalat keretei között. Egyes esetekben a több mint 500 tagú pártszervezetekben, a nagy műhelyekben pártbizottságok alakulhatnak, és a termelési egységek pártszervezetei felruházhatók alapszervezeti jogkörrel.

Változások történtek a pártkongresszusok és pártkonferenciák összehívásának időpontjában is. Az SZKP kongresszusát ötévenként fogják összehívni. Ezáltal lehetővé válik, hogy a párt a népgazdasági tervezés kialakult gyakorlatával összhangban összegezze az eredményeket és kitűzze a következő ötéves tervidőszak feladatait.

A szövetségi köztársaságok kommunista pártjainak kongresszusai ugyancsak ötévenként ülnek össze. Ami viszont a tartományi, a területi, a városi és a kerületi pártkonferenciákat illeti, ezeket ötévenként kétszer fogják megtartani. Ugyanezt az időszakos beosztást alkalmazzák a pártbizottságok irányítása alatt álló alapszervezetek beszámoló és vezetőségválasztó tag-

gyűléseinek és konferenciáinak esetében is. Minden egyéb alapszervezet és üzemi pártszervezet továbbra is évente tart beszámoló és vezetőségválasztó taggyűlést.

A kongresszus nagy figyelmet szentelt a kádermunka kérdéseinek. Hangsúlyozta, hogy a párt politikája a tehetséges, politikailag öntudatos, művelt és szakmailag képzett emberek kiemelésére irányul. A párt megbecsüli a régi kádereket, maximálisan felhasználja tudásukat, tapasztalataikat, de munkába állít fiatal, tehetséges embereket is, ami biztosítja a párt politikai irányvonalának, forradalmi hagyományainak folytatását.

A kádermunkában fontos helyet foglal el a káderek nevelése, eszmei felvértezése. Az SZKP XXIII. kongresszusa óta körülbelül 200 000 ember végezte el a pártmunkások és a szovjet-funkcionáriusok képzését és továbbképzését biztosító állandó tanfolyamokat. A gazdasági vezetők és szakemberek számára továbbképző főiskolákat, karokat és tanfolyamokat szerveztek. Megkezdte működését a gazdasági vezetőket képző főiskola, amelyben az ipar vezető káderei gyarapítják ismereteiket, a minisztereket is beleértve.

A kongresszus nagy figyelmet szentelt az ideológiai munkának, elsősorban az elméleti tevékenységnek. A társadalmi élet jelenségeinek, fő tendenciáinak elméleti megvilágítása lehetővé teszi a párt számára, hogy előre lássa a társadalmi folyamatok átalakulását, hogy kidolgozza a helyes politikai irányvonalat és elkerülje a hibákat, a szubjektivista döntéseket.

A XXIII. és a XXIV. kongresszus közötti öt évben a párt kollektív gondolata jelentősen gazdagította a marxizmus-leninizmus kincsestárát. Ez tükröződött az SZKP határozataiban, a pártnak a Nagy Október 50. évfordulójával, Lenin születése 100. évfordulójával foglalkozó dokumentumaiban. Ezek a dokumentumok a párt elméleti munkájának eredményeit, a Központi Bizottság, a párt- és a tudományos káderek munkájának eredményeit tükrözik. Jelentős elméleti munkát végzett a párt a kommunista és munkáspártok 1969-es nemzetközi tanácskozásával, valamint a nemzetközi kommunista mozgalom életének olyan nagy eseményeivel kapcsolatban, mint Marx és Engels születésének 150. és a párizsi kommün 100. évfordulója.

A tudományos kommunizmus megalapítóinak művei alapján, elemelve a pártnak és a népnek a kommunizmus építésében szerzett gazdag tapasztalatait, az elmúlt években konkretizálták

a kommunizmus anyagi-technikai bázisa megteremtésének, a szocializmus társadalmi viszonyai tökéletesítésének, a dolgozók kommunista nevelésének útjait. A párt figyelme a tervezés és irányítás korszerű módszereinek, a hatékonyabb gazdálkodás módszereinek kidolgozására, az anyagi és erkölcsi ösztönzés tökéletesítésére, az ipar és a mezőgazdaság fejlesztésével összefüggő kérdésekre irányult.

Óriási figyelmet szenteltek a párt vezető szerepéről szóló tanítás továbbfejlesztésének. Az SZKP ezzel kapcsolatos elvi álláspontjának nemzetközi jelentősége volt, mert – mint a testvérpártok hangsúlyozzák – segíti a kommunistáknak és a dolgozók millióinak helyes tájékozódását.

Az SZKP más hatalmon levő kommunista és munkáspártokkal együtt munkálkodott a szocialista világrendszer fejlődésével összefüggő elvi kérdések kidolgozásán. A tapasztalatok kölcsönös tanulmányozása lehetővé tette, hogy pontosabban meghatározzák a szocialista építés általános törvényszerűségeinek jellemzőit, teljesebben feltárják a szocializmus alapvető vonásait. Különösen fontos helyet kaptak a gazdasági integráció kérdései és a szocialista országok testvérpártjainak együttműködése során felmerülő más kérdések.

A nemzetközi tanácskozás összehívásával kapcsolatban a párt elméleti munkájában jelentős helyet kapott a jelenkori kapitalizmus fejlődésében tapasztalható új jelenségek, a világszocializmus által a világ nem szocialista részének fejlődésére gyakorolt hatás módjainak és formáinak elemzése, a kapitalista gazdaságban – többek között a tudományos-technikai forradalom hatására – végbemenő új folyamatok tanulmányozása.

Az SZKP XXIV. kongresszusa megállapította, hogy a párt ideológiai munkájának középpontjában ezentúl is a marxista-leninista tanítás alkotó továbbfejlesztésének és propagandájának, a marxizmus revíziójára tett kísérletek elleni harcnak kell állnia. „A párt elméleti erőit arra kell mozgósítani, hogy folytassák a mai társadalmi fejlődés időszerű problémáinak és elsősorban a kommunista építés kérdéseinek kidolgozását.” (Ugyanott, 345. old.) Árt az ügynek, ha a kommunisták elavult formulákat ismételtetnek, ha nem tudják vagy nem akarják új módon kezelni az új problémákat, további lehetőséget teremtenek a marxizmus-leninizmus látszatát öltő revizionista hamisítások terjesztésére. A párt elmélete és gyakorlata ellen intézett bur-

zsoá és revizionista támadások leleplezésének meggyőző erejét nagymértékben fokozza, ha ez a leleplezés a társadalomtudományok, a marxista-leninista elmélet aktív fejlesztésén alapul.

A kongresszus fontosnak tartotta, hogy a kommunisták, a pártkáderek elsajátítsák a marxista-leninista elméletet. A párt-szervezetek nagy munkát végeztek a kommunisták marxista-leninista képzésének megjavítása érdekében. A kommunisták eszmei igényeinek kielégítésére szolgáló politikai oktatási rendszerben jelenleg több mint 16 millió ember tanul, propagandisták milliós hadserege dolgozik. A kongresszus rámutatott, hogy tökéletesíteni kell a pártoktatás kialakult rendszerét.

A párt egész eszmei nevelőmunkájának legfontosabb része, hogy kialakítsa a dolgozók legszélesebb tömegeinek kommunista világnézetét, hogy a marxizmus-leninizmus eszméin nevelje őket. A haladó ideológia, ha áthatja a tömegeket, társadalom-átalakító szerepet tölt be, aktív tettekre serkenti a tömegeket, meghatározza a mindennapi magatartás normáit. A marxista-leninista világnézet elsajátítása közben és elveinek gyakorlati alkalmazásáért vívott harc közben a szovjet társadalomban kibontakozott a munkához és a társadalmi tulajdonhoz való kommunista viszony kialakulásának, a személyiség sokoldalú és harmonikus fejlődésének, a szocialista hazafiság, a proletár internacionalizmus, a szovjet népek közötti barátság szellemében való nevelésnek, a kommunista erkölcs megszilárdításának aktív folyamata.

Az SZKP XXIV. kongresszusának dokumentumai leszögezik, hogy minél előbbre jut a társadalom a kommunizmushoz vezető úton, annál inkább növekszik az irodalom és a művészet szerepe a szovjet ember világnézetének, erkölcsiségének, szellemi kultúrájának formálásában. Ezért a párt nagy figyelmet fordított és fordít az irodalom és a művészet eszmei tartalmára, s fejlődését a pártosság lenini elvének megfelelően a kommunista építés nagy, össznépi ügyében való részvétel felé irányítja.

Az utóbbi években az írók és a művészek sok értékes művet alkottak, amelyek nagy jelentőségűek a szovjet emberek kommunista öntudatának nevelése szempontjából. A művészeti alkotás területén azonban még nincs minden rendben. A művészi értékek alkotói iránt tanúsított tapintatot elvi igényességgel kell párosítani. „Mi azt tartjuk – mondotta L. I. Brezsnyev a Központi Bizottság beszámolójában –, hogy figyelmes magatartást

kell tanúsítanunk az alkotói kísérletek iránt, és síkraszállunk az egyéni adottságok és tehetség teljes kibontakoztatásáért, a szocialista realizmus módszerének alapján kidolgozott formák és stílusok változatosságáért és gazdagságáért. A pártirányítás ereje abban rejlik, hogy be tudjuk vonni a művészt a nép szolgálatának nemes feladatába, meggyőződéses és aktív résztvevőjévé tudjuk tenni a társadalom kommunista átalakításának.” (Ugyanott, 106. old.)

A párt ideológiai munkájában, a szovjet embereknek a kommunista világnézet szellemében való formálásában óriási szerepük van a tömegtájékoztatási és propagandaeszközöknek: az újságoknak, a rádióknak, a televízióknak, az állami és társadalmi hírügynökségeknek. Óriási mértékben megnőtt a tájékoztatási eszközök anyagi bázisa. A lapok példányszáma 140 millió, a folyóiratoké pedig több mint 150 millió. Különösen falun nőtt az újság- és folyóirat-előfizetők száma; az öt évvel korábbi 65 millióval szemben több mint 107 millió. Az SZKP XXIII. kongresszusa óta több mint 6,5 milliárd példányban jelentek meg könyvek és brosúrák, ezen belül több mint 1 milliárd a társadalmi-politikai témájú könyvek példányszáma. Üzembe helyezték a Távolszót, a Távolszót, Szibériát és Közép-Ázsiát átfogó televíziós rendszert.

Am a párt, miként a kongresszus megállapította, még nem teljesen elégedett ezzel a helyzettel; szükségesnek tartja, hogy fokozza az egész ideológiai munkát, elsősorban aktívabbá, céltudatosabbá tegye a kommunista eszményeknek, a kommunizmus építése konkrét feladatainak propagandáját. A legközelebbi jövőben a propaganda- és tömegagitációs munkának a középpontjába kell állítani a XXIV. kongresszus határozatainak és elveinek alapos magyarázatát. Nem szabad megfélemlíteni arról, hogy egyetlen napra sem enyhül a harc a burzsoá és a szocialista ideológia között. Az ideológia munkásainak az a kötelességük, hogy erélyesen verjék vissza az imperialista reakció mindenfajta ideológiai támadását, hogy az emberek százmillióinak elmondják az igazat a szocialista társadalomról, a Szovjetunióban folyó kommunista építésről.

A XXIV. kongresszus megválasztotta a Központi Bizottság 241 tagját, 155 póttagját és a Központi Bizottság 81 tagját.

A Központi Bizottság első ülésén egyhangúlag megválasztották a párt vezető szerveit.

Az SZKP KB Politikai Bizottságának tagjává választották a következő elvtársakat: L. I. Brezsnyev, V. V. Grisin, A. P. Kirilenko, A. N. Koszigin, F. D. Kulakov, D. A. Kunajev, K. T. Mazurov, A. J. Pelse, N. V. Podgornij, D. Sz. Poljanszkij, V. V. Scserbickij, P. J. Seleszt, A. N. Seljepin, M. A. Szuszlov, G. I. Voronov.

Az SZKP KB Politikai Bizottságának póttagjaivá megválasztották a következő elvtársakat: J. V. Andropov, P. N. Gyemicsev, P. M. Maserov, V. P. Mzsavanadze, S. R. Rasidov, D. F. Usztyinov.

Az SZKP KB titkáraivá választották a következő elvtársakat: L. I. Brezsnyev – az SZKP KB főtitkára –, P. N. Gyemicsev, I. V. Kapitonov, K. F. Katusev, A. P. Kirilenko, F. D. Kulakov, B. N. Ponomarjov, M. Sz. Szolomencev, M. A. Szuszlov, D. F. Usztyinov.

A Központi Bizottság plénuma jóváhagyta A. J. Pelse elvtársnak a Pártellenőrzési Bizottság elnökévé történt megválasztását.

Az SZKP Központi Bizottsága G. F. Szizov elvtársat választotta elnökévé.

Az SZKP XXIV. kongresszusa fontos történelmi mérföldkő mind a párt, a szovjet társadalom életében, mind a világfejlődés történetében. Az egész párt, az egész szovjet nép helyesli a kongresszus határozatait, az általa kidolgozott irányvonalat. A kongresszusnak a világfejlődés elvi kérdéseivel kapcsolatos következtetései, a két társadalmi világrendszer, a kommunista világmozgalom helyzetével és fejlődési távlataival kapcsolatban végzett tudományos elemzés, a kongresszus által megalapozott békeprogram, a Szovjetunió gazdasági fejlődésének általa kidolgozott irányvonala nagy visszhangot keltett az egész világon. A szocialista országok testvérpártjai helyeselték az SZKP XXIV. kongresszusának határozatait, megszervezték dokumentumainak propagandáját a tömegek között. Sok kapitalista or-

szág kommunista és munkáspártja külön határozatban helyesléssel fogadta az SZKP XXIV. kongresszusának döntéseit.

Egyre tisztábban kirajzolódik az SZKP XXIV. kongresszusának nemzetközi jelentősége, határozatainak és következtetéseinek a nemzetközi életre gyakorolt hatása. Ezt a hatást a társadalmi élet, a világfejlődés legfontosabb irányai határozzák meg.

A kommunista társadalom építésének elmélete és gyakorlata. Az SZKP XXIV. kongresszusa jellemezte a Szovjetunióban felépült fejlett szocialista társadalmat, megfogalmazta a kommunista építés jelenlegi szakaszának feladatait. Az SZKP XXIV. kongresszusa a marxizmus-leninizmus általános érvényű elvei alapján, ezen elvek alkotó alkalmazásával, figyelembe véve a pártprogram irányelveit, általánosítva a szocialista építésnek a Szovjetunióban és a testvéri szocialista országokban szerzett tapasztalatait, fontos megállapításokkal támasztotta alá, hogy a kommunista társadalom építésének fő területei: a kommunizmus anyagi-technikai bázisának megteremtése, a szocialista társadalmi viszonyok tökéletesítése, a kommunista tudat alakítása és az új ember nevelése. A szovjet társadalom fejlettségi színvonalával és lehetőségeivel összhangban a kongresszus meghatározta a kommunista építés fő területein a konkrét feladatokat.

A két társadalmi világrendszer párviadala, a nemzetközi erőviszonyok megváltozása a szocializmus javára. Az SZKP XXIV. kongresszusa arra összpontosította a párt és a szovjet nép figyelmét, hogy a szocializmusnak fölénybe kell kerülnie a kapitalizmussal szemben párviadaluk döntő területén, az anyagi termelésben. Az SZKP XXIV. kongresszusa által megszabott gazdasági program teljesítése, a kongresszus által a program végrehajtására kidolgozott intézkedések megszilárdítják a Szovjetunió gazdasági és katonai erejét, s az egy főre vonatkozó legfontosabb gazdasági mutatók tekintetében közelebb viszik a Szovjetuniót a fejlett kapitalista országok színvonalához. Ezáltal a Szovjetunió jelentősen hozzájárul az egész szocialista világrendszer fejlődéséhez, megszilárdítja a szocializmus nemzetközi pozícióit, újra bebizonyosodik, hogy a szocialista rendszer fölényben van a kapitalista rendszerrel szemben, lehetővé válik a nemzeti szabadság és társadalmi haladás útjára lépő népeknek nyújtott segítség és támogatás növelése, még inkább forradalmasodnak a tömegek a tőkésországokban. Ha növekszik a Szovjetunió, a szocialista közösség valamennyi országának gazdasági ereje, akkor

növekszik a szocializmus politikai súlya a nemzetközi problémák eldöntésében, megszilárdul az antiimperialista és forradalmi felszabadító mozgalomnak, a békéért és a népek biztonságaért küzdő harcosoknak a bázisa, és nagyobb lehetőség nyílik arra, hogy a békés egymás mellett élés elve érvényesüljön a nemzetközi kapcsolatok egész rendszerében. Ezt elő fogja segíteni az SZKP és a szovjet állam következetes lenini békeszerető külpolitikája is.

Az összes antiimperialista erők tömörítése. Az SZKP XXIV. kongresszusa demonstrálta, hogy a Szovjetunió Kommunista Pártját szoros internacionalista kapcsolatok fűzik valamennyi testvéri kommunista és munkáspárthoz; erősödik a nemzetközi mozgalom összefogása a marxizmus-leninizmus elvei alapján, a kommunista és munkáspártok 1969-es nemzetközi tanácskozása eszmei platformja alapján; összefog korunk három fő forradalmi áramlata; tömörülnek az összes antiimperialista erők. A kommunista, a nemzeti demokratikus és a baloldali szocialista pártok képviselői a kongresszuson felszólalva rámutattak, hogy az SZKP, a szovjet nép tevékenységének, a kongresszus dokumentumainak óriási a jelentősége a demokrácia, a nemzeti szabadság és a társadalmi haladás erőinek a nemzetközi porondon való megszilárdulása, az antiimperialista harc frontjának kiterjesztése szempontjából.

A nemzetközi porondon folyó ideológiai harc. XXIV kongresszusán az SZKP ismét úgy állt az egész világ előtt, mint a marxizmus-leninizmus elveinek következetes kifejezője és hűséges védelmezője, a marxizmus ellenfelei ellen folyó küzdelem kimeríthetetlen harcosa, a szocializmus nagy országának vezető ereje, amely a kommunizmus felé tartó szovjet nép élén halad. Az SZKP XXIV. kongresszusának történelmi jelentőségű határozatai és dokumentumai meghatározzák a párt munkaprogramját a Szovjetunióban folyó kommunista építés jelenlegi szakaszában, s ennek a programnak a sikeres végrehajtása súlyos csapás lesz az antikommunizmusra, még nyilvánvalóbbá teszi az egész világ előtt a kommunizmus nagyszerű eszményeinek legyőzhetetlen erejét.

Melyek a Szovjetunió Kommunista Pártja történelmi útjának legfőbb tanulságai? Melyek fejlődésének és harcának legfőbb törvényszerűségei? Mire tanít az SZKP története?

1. A párt története arra tanít, hogy a munkásosztály *csak akkor* arathat győzelmet, csak akkor oldhatja meg a proletárdiktatúra kivívásának, a szocializmus és a kommunizmus felépítésének történelmi jelentőségű feladatát, *ha a Kommunista Párt vezeti*, amely forradalmi a kapitalista rendszerrel szemben, nem tűr semmilyen elnyomást, engesztelhetetlen a megalkuvókkal és a kapitulánsokkal szemben, mentes az opportunizmustól és a dogmatizmustól.

A Szovjetunió Kommunista Pártja, amelyet a nagy Lenin alapított, *új típusú* párt. A reformista, szociáldemokrata pártoktól, e régi típusú pártoktól eltérően, amelyek a proletariátus és a burzsoázia közötti kiegyezés és megbékélés politikáját folytatják, a Kommunista Párt a szocialista forradalom győzelméért, a kizsákmányoló rendszer megszüntetéséért, a kommunista társadalom megteremtéséért harcoló proletariátusnak mint osztálynak alapvető érdekeit fejezi ki.

Az SZKP élenjáró, szervezett, marxista-leninista csapat, a munkásosztály és az egész szovjet nép politikai vezére. A leninizmus azt tanítja, s a történelem is azt bizonyítja, hogy a párt úgy vívja ki és szilárdítja meg a munkásosztály élcsapatának, a néptömegek vezérének szerepét, hogy a forradalmi mozgalom és a kommunista építés minden szakaszában önfeláldozóan harcol a dolgozók alapvető érdekeiért.

„Csak a Kommunista Párt képes vezetni a proletariátust a kapitalizmus erői ellen folyó könyörtelen, döntő, végső harcban – írta Lenin –, de csak akkor, ha valóban élcsapata a forradalmi osztálynak, ha egyesíti magában a forradalmi osztály valamennyi legjobb elemét, ha teljesen öntudatos és odaadó, szívós forradalmi harc tapasztalatai által felvilágosított és megedzett kommunistákból áll, ha elválaszthatatlanul egybe tudott kapcsolódni osztálya egész életével és az osztályon át a kizsákmányoltak egész tömegével s teljes bizalmat tudott kelteni ebben az osztályban és ebben a tömegben. Másrészt, csak az ilyen párt vezetésével képes a proletariátus arra, hogy minden erejét belevesse forradalmi előretörésébe és semmivé tegye a kapitalizmus által megrontott jelentéktelen kisebbséget alkotó munkásarisztokrácia, a régi trade-unionista és szövetkezeti stb. vezérek elkerülhetetlen közönyét és részben ellenállását, csak így képes arra, hogy latba vesse minden erejét, amely éppen a tőkés társadalom gazdasági szerkezeténél fogva hasonlíthatatlanul nagyobb, mint a proletariátusnak a lakosság egészéhez viszonyított aránya.” (Lenin Művei. 31. köt. 184. old.)

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmének az volt a legfontosabb feltétele, hogy volt ilyen párt Oroszországban, és hogy ez vezette a tömegeket. A párt vezetése biztosította, hogy súlyos és bonyolult nemzetközi és belső viszonyok között létrejött a Szovjetunióban a világ első szocialista társadalma, hogy sikerült megvédeni az országot az ellenséges, imperialista erőktől, hogy sikerült előrehaladni a kommunizmushoz vivő úton. A Kommunista Párt a szovjet munkásosztály, a kolhozparasztság és értelmiség élenjáró, legöntudatosabb részét egyesíti soraiban.

A szovjet társadalom fejlődése feltárta azt a törvényszerűséget, hogy a párt szerepe állandóan növekszik a kommunista építésben, a társadalom politikai és eszmei irányításában, az ország gazdasági és kulturális életében. A Kommunista Párt vezeti a szovjet nép nagyarányú alkotó tevékenységét, szervezett, tervszerű, tudományosan megalapozott jelleget ad annak a harcnak, melyet a nép a végső célért, a kommunizmus győzelméért folytat.

A dolgozók felszabadító küzdelme marxista-leninista pártok

megalakulásához vezet. Az oroszországi forradalmi marxisták példáját más országok haladó forradalmi munkásai is követték. Véget ért a munkásmozgalomban a jobboldali szocialisták osztatlan uralma. A világ legtöbb országában megalakultak a kommunista pártok. A kommunizmus gyökeret vert a nemzetközi munkásmozgalomban, az emberiség fejlődésének legforradalmasítóbb tényezője, a világ lakosságának több mint egyharmadát felölelő új társadalom uralkodó ideológiája lett.

2. Az SZKP történelmi tapasztalatai igazolták a marxizmus-leninizmusnak azt az igen fontos következtetését, hogy a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet, a szocialista építés feladatainak sikeres megoldása csak a *proletárdiktatúra* alapján lehetséges, vagyis csak akkor, ha a társadalom politikai és állami irányítása a munkásosztály kezében van.

A proletariátus diktatúrájára elsősorban azért van szükség, hogy az országon belül megtörje a megdöntött kizsákmányoló és a szocializmussal ellenségesen szemben álló összes osztályerők ellenállását, hogy megvédje a szocializmus vívmányait külső ellenség támadásával szemben.

A proletárdiktatúra nemcsak erőszak, sőt nem is elsősorban erőszak. Legfontosabb feladata, hogy a munkásosztály révén megvalósítsa a dolgozó parasztság, a nem proletár városi dolgozó rétegek, az értelmiség állami vezetését, szorosabbra fűzze velük a szövetséget átnevelésük és a szocialista építésbe való bevonásuk céljából.

A proletárdiktatúra sajátos formája annak az osztályszövetségnek, amelyet a munkásosztály a sokmillió dolgozó rétegekkel, elsősorban a dolgozó parasztsággal a szocializmus megteremtése és megszilárdítása céljából köt. Ennek a szövetségnek a fejlődése a szocializmus korszakában a társadalom szociális, politikai és ideológiai egységének kialakulására vezetett.

A proletárdiktatúra a dolgozók érdekeit fejezi ki és védelmezi. A burzsoá demokráciával szemben a demokrácia új, magasabb formáját testesíti meg. A Szovjetunióban a szocializmus győzelmével a demokratizmus általános, szocialista demokratizmussá lett.

Az SZKP története arra tanít, hogy a proletariátus diktatúrája nem valósítható meg Kommunista Párt nélkül. „... a proletariátus diktatúrája – mondotta Lenin – másként, mint a Kommunista Párt révén nem lehetséges”. (*Lenin Művei*, 32. köt. 205.

old.) A dolgozókat megszervezni, politikailag felvilágosítani, megmutatni nekik a szocializmushoz és a kommunizmushoz vivő utat, hőtettekre lelkesíteni őket, ezt csak a tömegek élén haladó marxista-leninista Kommunista Párt tudja.

A Kommunista Párt a vezető erő a proletárdiktatúra rendszerében. A párt vezetésével teremtették meg és próbálták ki a gyakorlatban az új államhatalom gépezetét és működési elveit. A Szovjetunióban a proletariátus diktatúrájának rendszerébe tartoznak: a dolgozók küldötteinek *szovjetjei*, a proletariátus diktatúrájának közvetlen kifejezői; a *szakszervezet*, a munkások és az alkalmazottak legnagyobb tömegszervezete; a *Komszomol*, amely a haladó szovjet ifjúság széles rétegeit fogja össze; a különféle *szövetkezetek*; más *társadalmi szervezetek*; a párt – a szovjet nép élcsapata a dolgozók valamennyi szervezetének politikai vezetője.

„Az eredmény, mindent összevéve – írta Lenin – egyformailag nem kommunista, rugalmas és aránylag széles körű, roppant hatalmas proletár apparátus, amelynek révén a párt szorosan egybekapcsolódik az *osztállyal* és a *tömeggel*, s amelynek révén, a párt vezetésével, megvalósul az *osztály diktatúrája*.” (Lenin Művei. 31. köt. 34. old.)

A Szovjetunió tapasztalatai igazolták az államról szóló marxista-leninista tanítás helyességét, új fontos megállapításokkal és következtetésekkel gazdagították ezt a tanítást.

A munkásosztály az egyetlen olyan osztály a történelemben, amely nem tűzi ki célul hatalmának örökkössé tételét. A munkásosztálynak csak azért van szüksége a hatalomra, hogy felépítthesse a szocializmust, a kommunizmus első szakaszát. A szocialista állam, mely a Szovjetunióban a proletárdiktatúra állama-ként keletkezett, egyetemes népi állammá, az egész nép érdekeit és akaratát kifejező szervvé vált. Az állam mint egyetemes népi szervezet fennmarad a kommunizmus teljes győzelméig. A vezető szerepet a szocialista államban, fennállásának egész ideje alatt, a munkásosztály, a társadalom leghaladóbb, legszervezetesebb ereje tölti be. A munkásosztálynak a társadalomban betöltött vezető szerepe a kommunizmus felépítésével ér véget, amikor eltűnik a társadalom minden néven nevezendő osztályokra tagozódása.

3. Az SZKP története arra tanít, hogy a párt nem vívta volna ki a Szovjetunióban a szocializmus történelmi jelentőségű győzelmeit, ha egész tevékenységében nem a *marxizmus-leninizmus elmélete* vezérli.

„... a bolsevizmus – írta Lenin – 1903-ban a marxista elmélet sziklaszilárd alapján keletkezett”. (Ugyanott, 10. old.)

A marxizmus-leninizmus a tudományos kommunizmus egységes és következetes dialektikus materialista világnézete és elmélete. A marxizmus-leninizmus a társadalom fejlődéstörvényeinek a tudománya, a szocialista forradalom és a proletárdiktatúra tudománya, a kommunista társadalom építésének tudománya. A párt a marxista-leninista elméletből meríti erejét és a kommunizmus győzelmébe vetett rendíthetetlen hitét. Az elmélet lehetővé teszi, hogy a párt megismerje a társadalmi élet törvényszerűségeit, helyesen tájékozódjon, megértse az események belső összefüggését és fejlődésük irányát; segít megtalálni a választ a forradalmi harc és a kommunista építés gyakorlata által felvetett sarkalatos kérdésekre.

A Kommunista Pártnak az elméletre vonatkozó elengedhetetlen követelményei a következők:

a) hűség a marxizmus-leninizmushoz, a marxizmus-leninizmus elveinek védelme és érvényesítése, kérlelhetetlenség a marxizmus-leninizmusról való mindenfajta elhajlással szemben, erélyes harc a marxizmus-leninizmus revíziójára tett mindenemű kísérlet ellen;

b) az elmélet alkotó alkalmazása, az elmélet elsajátítása, továbbfejlesztése a társadalmi élet megváltozott körülményeinek és ama feladatoknak megfelelően, amelyeket a pártnak a proletariátus győzelméért és a kommunizmus felépítéséért vívott küzdelem különféle szakaszaiban meg kell oldania, erélyes harc a dogmatizmus és a betűragás, az élettől, a forradalmi harc gyakorlatától való elszakadás ellen;

c) az elmélet elszakíthatatlan kapcsolata a gyakorlattal, az élettel, az elmélet és gyakorlat szerves egysége a párt egész tevékenységében.

Lenin, harcostársai, a párt egész tevékenységük folyamán erélyesen harcoltak a marxizmus nyílt és álcázott ellenségei, a különféle revizionisták ellen mind Oroszországban, mind a nem-

zetközi porondon. E harc eredményeként Marx–Engels forradalmi tanítása, az ellene indított dühödt támadások dacára, diadalmaskodott, elterjedt az egész világon, és napjainkban hatalmas eszmei fegyverül szolgál a kommunizmus szovjetunióbeli felépítésében, a szocialista világrendszer és a nemzetközi felszabadító mozgalom erősítésében és fejlesztésében. A párt története mind a nyílt revizionizmus, mind a dogmatizmus ellen a marxista–leninista elmélet tisztaságáért vívott engesztelhetetlen harc története.

Leninnek és követőinek a marxista elmélet tisztaságáért vívott harca az elmélet alkotó kidolgozásával párosult. A marxista elmélet elsajátítása nem egyik vagy másik megállapításának és tételének bemagolását jelenti. A marxista elméletet nem szabad megcsontosodott, megkövesedett valaminek, dogmák gyűjteményének tekinteni. A marxista elmélet, mint minden tudomány, fejlődik és tökéletesedik, újabb tapasztalatokkal, újabb ismeretekkel, újabb következtetésekkel és tételekkel gazdagodik. Elsajátítása azt jelenti, hogy elsajátítjuk a lényegét, és megtanuljuk alkalmazni ezt az elméletet a forradalmi mozgalom és a kommunista építés gyakorlati kérdéseinek megoldása során. A pártnak a marxizmus szelleméhez való hűsége együtt járt a marxizmus néhány elavult tételének felváltásával s olyan új elvi elméleti tételek kidolgozásával, amelyek megfelelnek a társadalom életében bekövetkezett változásoknak és a munkásszféra érdekeiért, a kommunizmus ügyéért vívott gyakorlati harc követelményeinek.

Lenin a marxista elmélet lényegéből kiindulva több zseniális felfedezésre jutott, s ezeknek döntő jelentőségük van a proletariátus és forradalmi pártja szempontjából az imperializmus és a szocialista forradalom korszakának új körülményei között.

Hogy miképpen kell a marxizmust alkotó módon tovább fejleszteni, az elavult tételeket a proletariátus politikai harc követelményeinek megfelelő új tételekkel felcserélni, erre egyszerű példa a szocialista forradalomnak Lenin által kidolgozott elmélete.

Marx és Engels, akik feltárták a kapitalizmus monopólium előtti szakaszának törvényeit, azt tanították, hogy a szocialista forradalom egyszerre győzhet valamennyi vagy a legtöbb kapitalista országban.

Ez a következtetés, amely abban az időben, amikor a kapitalizmus fejlődése felfelé ívelt, helyes volt, minden marxistának vezérfonalul szolgált. A XX. század elejére azonban gyökeresen megváltozott a helyzet: a kapitalizmus imperializmusba csapott át, amely a végsőkéig kiélezte a kapitalizmus ellentmondását, s az emberiséget közvetlenül a szocializmusra való áttérés elé állította; a felfelé ívelő kapitalizmus halódó kapitalizmussá változott. A régi marxista tétel már nem felelt meg az új helyzetnek, és Lenin felülvizsgálta. Lenin a kapitalizmus új szakaszának elemzése alapján kimutatta, hogy a kapitalizmus egyenlőtlen fejlődése különösen kiéleződik az imperializmus korszakában, s hogy a fejlődés ugrásszerű, katasztrofális jelleget ölt. Arra a következtetésre jutott, hogy az imperializmus körülményei között lehetetlen, hogy a szocializmus egyszerre győzzön minden tőkésországban, ezzel szemben át lehet szakítani az imperializmus láncát a leggyengébb láncszemnél, győzelemre lehet vinni a szocializmust először egynéhány, sőt, csupán egy, egymagában vett tőkésországban is.

Leninnek ezt a zseniális felfedezését a párt megvédte az opportunistákkal vívott harcban. Ez a tétel vezérelve lett az egész forradalmi marxizmusnak, megtermékenyítette a forradalmi harc gyakorlatát, új távlatokat nyitott előtte, felszabadította a proletariátus kezdeményező erejét és arra sarkallta a munkásokat, hogy minden egyes országban indítsanak forradalmi támadást a hazai burzsoázia ellen. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme és a szocialista társadalomnak a Szovjetunióban való felépítése cáfolhatatlanul bebizonyította a szocialista forradalom lenini elméletének helyességét.

A szocialista világforradalom, tanítja a leninizmus, nem valamennyi ország proletariátusának egyidejű megmozdulása, hanem egész forradalmi korszak. Azzal kezdődik, hogy egy, egymagában vett országban szocialista forradalmat hajtanak végre. Újabb országoknak a kapitalista rendszerről való leválása nem mehet végbe a világforradalom erőltetése vagy a forradalom exportja útján. Ez az osztályellentéteknek a tőkésországokban elért fejlettségétől, a forradalmi proletariátusnak és pártjának érettségi fokától függ. A szocialista forradalomnak számos európai és ázsiai országban aratott győzelme, a szocializmus világrendszerének kialakulása bizonyítja a szocialista forradalom lenini elméletének helyességét. A nemzetközi kommunista mozgalom

történelmi dokumentumai és az SZKP új programja a jelenlegi időszak feltételeinek megfelelően tovább fejlesztették ezt az elméletet.

„A szocialista forradalomnak, az imperialistaellenes nemzeti felszabadító forradalomnak, a népi demokratikus forradalomnak, a nagyarányú parasztmozgalmak, a néptömegeknek a fasiszta és más zsarnoki rendszerek megdöntéséért vívott harca, a nemzeti elnyomás ellen irányuló általános demokratikus mozgalmak – olvassuk az SZKP programjában –, mindez együtt egységes világforradalmi folyamattá egyesül, amely aláassa és lerombolja a kapitalizmust.” (Az SZKP XXII. kongresszusa. 742. old.)

Ugyancsak a marxizmus alkotó továbbfejlesztésére példa Leninnek az a felfedezése, hogy a szovjethatalom a proletariátus diktatúrájának a Szovjetunióban meghonosodott államformája. Lenin zseniálisan elemezte a szovjetek tartalmát és jelentőségét. Kimutatta, hogy a szovjetek *új állam típust* testesítenek meg: a szovjet köztársaság a proletárdiktatúra formája. A párizsi kommün után a szovjethatalom volt a szocialista forradalom, a proletárdiktatúra második világtörténelmi lépése. De Lenin nem tartotta a szovjetformát a proletárdiktatúra egyetlen formájának.

„Az átmenet a kapitalizmusból a kommunizmusba természetesen okvetlenül létrehozza a politikai formák óriási gazdagságát és változatosságát, de a lényeg emellett elkerülhetetlenül ugyanegy lesz: a *proletariátus diktatúrája*.” (Lenin Összes Művei. 33. köt. 32. old.)

A marxizmus alkotó továbbfejlesztéséről tanúskodik az is, hogy a marxisták-leninisták felfedezték a proletárdiktatúra új formáját: a népi demokráciát. A második világháború előtt a proletárdiktatúrának csak egy formáját ismertük – a szovjeteket. A szovjetország tapasztalatai – amelyeknek jelentősége még jobban növekedett azáltal, hogy a Szovjetunió felépítette a szocialista társadalmat és győzött a második világháborúban – bebizonyították a szovjetek életerejét. De a marxisták-leninisták, figyelembe véve a második világháború idején és utána kialakult nemzetközi helyzetet, figyelembe véve a forradalmi folyamatok

reális fejlődését azokban az országokban, amelyekben kibontakozóban volt a népi forradalom, a proletárdiktatúra különféle formáinak lehetőségéről szóló lenini tételre és a tömegek tapasztalataira támaszkodva, megtalálták a proletárdiktatúra új formáját, a népi demokráciát. Ezt a formát alkalmazták a második világháború után alakult többi szocialista államban.

Korunkban a marxizmus-leninizmus alkotó továbbfejlesztésének példájául szolgálhatnak a nemzetközi kommunista mozgalom, a marxista-leninista pártok dokumentumai. A kommunista és munkáspártok 1957-es, 1960-as és 1969-es tanácskozásainak programjellegű dokumentumai, az SZKP XX.-XXIV. kongresszusának határozatai és más marxista-leninista pártok határozatai a világfejlődés, a nemzetközi kommunista és felszabadító mozgalom sok aktuális problémáját, a kommunizmus építésének számos nagy jelentőségű kérdését dolgozzák fel. Meghatározzák a szocialista országok közötti kapcsolatok elveit, a szocialista világrendszer erősítésének és fejlesztésének útjait, az antiimperialista forradalmi világmozgalom különböző áramlatainak szerepét és kölcsönhatását a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában; kidolgozzák a szocialista államok külpolitikai irányvonalát, amelynek lényege: a szocialista országok egységének és összeforrottságának erősítése, a felszabadító forradalmi mozgalmak támogatása, a szolidaritás és az együttműködés fejlesztése a fiatal független államokkal, a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésének érvényesítése, az egyetemes béke megszilárdítása. Elméleti és politikai szempontból nagy jelentőségűek az alábbi megalapozott tételek: a világháború elhárításának lehetősége napjainkban, a szocialista országok többé-kevésbé egyidejű elérézése a kommunizmusba, a társadalomnak a szocializmusból a kommunizmusba való átmenetét megszabó fejlődéstörvények, a kommunizmus anyagi-technikai alapjának megteremtése.

Nagymértékben gazdagította a marxista-leninista elméletet a kommunizmus építésének az SZKP XXII. kongresszusán elfogadott programja. A program figyelembe veszi Marxnak, Engelsnek, Leninnek a szocializmus és a kommunizmus építésére vonatkozó útmutatásait, megtestesíti a pártnak a marxizmus-leninizmushoz való hűségét, az elmélet gyümölcsöző alkalmazását, az elméletnek a gyakorlattal, az élettel való szerves kapcsolatát. Az SZKP programja tüzetes jellemzést ad a kommunista

társadalomról, kijelöli megteremtésének konkrét útjait. Feltárja a szocializmus kommunizmussá fejlődésének fő irányait: a kommunista társadalom anyagi-technikai bázisának megteremtése, a kommunista társadalmi viszonyok kialakítása, az új ember nevelése. Az SZKP programja úgy rajzolja meg a kommunizmus Szovjetunióban való megteremtésének képét, hogy figyelembe veszi a nemzetközi fejlődés jelenlegi szakaszát, a két világhrend-szer, a nemzetközi felszabadító mozgalom létét.

A XXIII. és a XXIV. pártkongresszus közötti időszakban – az Októberi Forradalom 50. évfordulójával, Lenin születésének 100., Marx és Engels születésének 150. évfordulójával, a kommunista és munkáspártok 1969-es nemzetközi tanácskozásával kapcsolatos dokumentumokban, a Központi Bizottságnak a XXIV. kongresszus elé terjesztett beszámolójában és a kongresszus határozataiban – az SZKP más testvérpártokkal együtt kidolgozott több nagy horderejű elméleti problémát. Ezek közé tartoznak: a kommunista társadalom építésének problémái, anyagi-technikai bázisa megteremtésének módozatai; a szocialista társadalom általános érvényű törvényszerűségeinek jellemzése; a szocialista gazdasági integráció elveinek kidolgozása; milyen módon és formákban hat a világszocializmus a világ nem szocialista részében a társadalmi-politikai folyamatokra; a mai kapitalizmusnak, gazdaságának fejlődésében tapasztalható új jelenségek elemzése; a marxista-leninista párt vezető szerepéről szóló tanítás továbbfejlesztése.

A Kommunista Párt sohasem szakította el az elméletet a forradalmi gyakorlattól. Az elmélet és a gyakorlat szerves egységében rejlik a Kommunista Párt legyűrhetetlen ereje.

A leninizmus azt tanítja, hogy aki nincs tekintettel a társadalom fejlődésében bekövetkező változásokra, figyelmen kívül hagyja a konkrét történelmi körülményeket, aki elavult tételeket és következtetéseket védelmez, aki az új történelmi körülmények tudományos elemzése és a proletariátus osztályharcában szerzett új tapasztalatok elméleti általánosítása helyett egyszerűen a marxizmus régi formuláit ismételve, az elferdíti a marxizmus forradalmi lényegét, valójában eltávolodik a marxizmustól.

A marxizmus-leninizmustól idegen a szubjektivizmus és a voluntarizmus, amely a pártot a kalandok, hibák útjára tereli, kárt okoz a szocializmus és a kommunizmus építésének.

A Kommunista Pártot mindig Marxnak és Leninnek az a tétéle vezérelte és vezérli, hogy a marxizmus nem dogma, hanem a cselekvés vezérfonala.

4. Az SZKP története arra tanít, hogy a *munkásosztály egysége* elengedhetetlen feltétele a szocialista forradalom győzelmének, a munkásosztály egysége pedig nem teremthető meg, ha nem leplezzük le és nem szigeteljük el a tömegektől a kispolgári pártokat, ha eszmeileg szét nem zúzzuk ezeket a pártokat.

Az eszerek, a mensevikek, az anarchisták, a nacionalista és más kispolgári pártok, a tömegek megtévesztése céljából szocialista és forradalmi zászlókkal takarózva, nem a burzsoázia elleni harcra, hanem a vele való kiegyezésre, nem a kapitalizmus megdöntésére, hanem fenntartására sarkallták a proletariátust. Tagadták a munkásosztály vezető szerepét a néptömegek forradalmi harcában, nem ismerték el a proletariátus diktatúráját, megkísérelték a proletariátust a burzsoázia eszközévé tenni. A proletariátus és a burzsoázia osztályérdekeinek összebékítésére irányuló politika, a két osztály közötti kiegyezés politikája a munkásosztály és valamennyi dolgozó érdekeinek elárulására vezette és végső soron az ellenforradalom táborába sodorta a kispolgári pártokat.

A Kommunista Párt azzal, hogy kíméletlenül harcolt a kispolgári pártok ellen, és helyes, rugalmas taktikájával megnyerte a tömegeket a proletariátus élcsapatának, kikovácsolta az orosz munkásosztály egységét, megóvta az orosz munkásosztályt a burzsoáziával való kiegyezéstől, a sovinizmustól, a nacionalista ellenségeskedéstől.

Ugyanakkor az SZKP története megmutatja, hogy a kommunisták pártja által vezetett proletariátus csak úgy tölthette be a néptömegek vezetőjének szerepét, hogy kíméletlenül, önfeláldozóan harcolt a földbirtokosok és a burzsoázia érdekeit képviselő valamennyi párt, a monarchisták, az októbristák, a kadetok ellen. A Kommunista Párt elhódította a kadetoktól és az eszerektől és a proletariátus mellé állította a paraszti tömegeket. Példáсан küzdött a nemzeti burzsoázia pártjai ellen, meggyőzte az elnyomott nemzetek néptömegeit, hogy csak a proletariátus vezetésével szabadulhatnak fel.

A Kommunista Párt kíméletlen harcot vívott a polgári és kispolgári pártok ellen, de ugyanakkor rugalmas taktikát alkalmaz-

zott az ingadozó politikai csoportokkal és elemekkel szemben. A forradalom előtt együttműködött azokkal a pártokkal és csoportokkal, amelyek a cárizmus és a kapitalizmus elleni forradalmi harc álláspontjára helyezkedtek. Mindent elkövetett, hogy segítsen közülük azoknak, amelyek hajlandók voltak a szovjethatalommal együttműködni, elismerni platformját, leküzdeni ingadozásukat, megérteni a proletariátus diktatúrájának szükségességét és támogatni ezt a diktatúrát. A Kommunista Párt azért egyezett meg velük, hogy gyengítse a forradalom ellenfeleinek táborát, hogy szétválassza azokat, akik osztályhelyzetüknél fogva a kapitalista rendszert védelmezték, azoktól, akik azt nem védelmezték. A Kommunista Párt minden becsületes közéleti személyiségnek, minden olyan politikai csoportnak és pártnak, amely hitet tett a szocialista eszmények és a nép iránti hűség mellett, lehetővé tette, hogy a győztes forradalom oldalára álljon és szolgálja a munkásosztály, a néptömegek, a haza érdekeit. Az effajta megegyezések közé tartozik az a közismert megegyezés, amelyet a párt 1917 novemberében az államhatalom kérdésében a baloldali eszközök pártjával kötött, s amelynek eredményeként a baloldali eszközök beléptek a Népbiztosok Tanácsába és kijelentették, hogy támogatják a szovjethatalmat. Ilyen volt az a megegyezés is, amely az ország nemzetiségi vidékeinek több olyan demokratikus pártjával és csoportjával jött létre, amelyek küzdöttek a nemzeti elnyomás ellen és támogatták a szovjethatalmat.

„... a hatalom megragadása és a Szovjet Köztársaság megteremtése pillanatában – írta Lenin – a bolsevizmus egységes volt. A bolsevizmus mindazt magához vonta a szocialista gondolat hozzá közel álló áramlataiból, ami a legjobb volt bennük, maga körül egyesítette a proletariátus e g é s z élcsapatát és a dolgozók ó r i á s i t ö b b s é g é t.” (Lenin Művei. 30. köt. 40. old.)

5. Az SZKP története arra tanít, hogy a párt, ha nem folytatott volna *engesztelhetetlen* harcot a soraiban megbúvó opportunista, kapitulánsok, kishitűek ellen, ha nem gyűrte volna le, nem zúzta volna szét őket, nem őrizhette volna meg harci egységét, nem tölthette volna be a szocialista forradalom vezetőjének, a

proletárdiktatúra irányító és vezető erejének, a kommunista társadalom építőjének szerepét.

Az SZKP története azt mutatja, hogy a forradalom előtti időszakban az volt az opportunizmus fő forrása, hogy a burzsoá ideológia és a kispolgári ösztönösség hatott a proletariátusra és élcsapatának, a Kommunista Pártnak egy részére, hogy a munkásosztály nem volt eléggé homogén, hiszen soraiban a munkások régi, stabil derékhada mellett megtalálhattuk a munkárisztokrácia, a nem proletár osztályok képviselőit, s hogy a párt soraiba beférkőztek kispolgári útítársak is. A burzsoá befolyás és az opportunizmus terjesztői az „ökonomisták”, a mensevikek, a trockisták, az otzovisták, a nacionalista elhajlók és más kapitulánsok voltak. A bolsevikok, Leninnel az élükön, szétzúzták a minden rendű és rangú opportunistákat, kiűzték az OSZDMP-ből a mensevikeket, akik meg akarták semmisíteni a munkásosztály forradalmi marxista pártját. Következétesen folytatták a párt proletár magvának erősítését, állhatatosan munkálkodtak tagjainak ideológiai képzésén és forradalmi edzésén, erősítették a pártot szervezetileg, és szorosabbra fűzték tömegkapcsolatait. E nélkül a bolsevikok nem teremthették volna meg a harcos, forradalmi marxista pártot, nem biztosíthatták volna a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmét.

Az SZKP története azt mutatja, hogy a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában elkeseredett osztályharc bontakozik ki. Ez a harc a párt belső életében is tükröződött a trockisták, a zinovjevisták, a buharinisták, a nacionalista elhajlók és más kapitulánsok pártellenes megmozdulásaiban. A szocialista építés időszakában a párton belüli opportunizmus fő forrásai a következők voltak: a kapitalista osztályok – mindenekelőtt a kulákság – maradványainak konok ellenállása; az ellenséges kapitalista környezet; a kispolgárság befolyása, amely kispolgári hangulatokkal fertőzte a munkásosztályt és a párton belüli ingatag elemeket; a munkásosztály heterogén volta, amelynél fogva az ellenséges elemek könnyebben gyakorolhattak befolyást a kevésbé öntudatos munkásokra, akik nem járták ki a politikai harc iskoláját. A párton belüli antileninista csoportosulások eszmei és szervezeti szétzúzása, a frakciózás meg nem engedése elengedhetetlen feltétele volt a szocializmus győzelmének a Szovjetunióban.

A szocializmus győzelme után az opportunisták ingadozások

forrásai: az emberek tudatában élő kapitalista csökevények, a párttagok egy részének nem kielégítő marxista-leninista felkészültsége és forradalmi edzettsége, a valóságtól, a nép életétől való elszakadásuk, a dogmatizmus, a kommunista építés új feladatainak meg nem értése. Arról sem szabad megfeledkezni, hogy amíg tőkésországok vannak, nincs kiküszöbölve az a lehetőség, hogy a burzsoá ideológia behatol a szovjet társadalomba és bomlasztólag hat az ingatag elemekre. Ez tükröződhet a Kommunista Párt soraiban is. Ebből fakad a Kommunista Párt egyik igen fontos feladata – az, hogy szüntelenül foglalkozzék a kommunisták *eszmei felvértezésével*, a marxizmus-leninizmusnak a dolgozó tömegek közötti lehető legszélesebb körű propagálásával, és hogy erélyesen harcoljon sorai egységének további megszilárdításáért.

A *Kommunista Pártnak* a marxizmus-leninizmus eszmei elvein alapuló *egysége* volt és marad a szovjet rendszer szilárdságának legfontosabb feltétele, a szovjet társadalom szociális, politikai és ideológiai egységének kötőanyaga, a kommunizmus szovjetunióbeli győzelmének záloga.

A pártnak állandóan kell tartania fegyvertárában szervezeti garanciákat a pártra vonatkozó marxista-leninista elvekkel összeegyeztethetetlen frakciózás és klikkszellem megnyilvánulásai ellen.

„A párt sérthetetlen ideológiai és szervezeti összeforrottsága – olvassuk az SZKP programjában –, ez leggyőzhetetlenségének legfőbb forrása, a kommunista építéssel kapcsolatos nagy feladatok sikeres megoldásának biztosítója.” (Az SZKP XXII. kongresszusa. 832. old.)

6. A Szovjetunió Kommunista Pártjának történelmi útja azt mutatja, hogy a párt csak úgy vezetheti sikeresen a munkáosztálynak a hatalomért, a szocializmus és a kommunizmus felépítéséért vívott harcát, ha a párt belső élete kiválóan *szervezett*, ha valamennyi szervezete, minden tagja *egyet akar*, ha *egységes* erőként lépnek fel, s ha soraiban *vasfegyelem* uralkodik. A pártmunka módszerei és a pártszervezés formái a konkrét történelmi körülményektől függenek, de a szervezeti építés alapelvei, amelyeket Lenin dolgozott ki és indokolt meg, s ame-

lyek a bolsevizmus vastartalékának részét alkotják, megváltoztathatatlanok.

A párt következetesen érvényesíti a pártélet lenini normáit és a pártvezetés lenini elveit. A párt szervezeti felépítésének és belső életének legfontosabb vezérelve a *demokratikus centralizmus*. Ennek az SZKP egész története során jól bevált elvnek az az előnye, hogy összekapcsolja a legszigorúbb centralizmust a széles körű pártdemokráciával, a vezető pártszervek nagy tekintélyét azzal a rendszerrel, hogy választják őket, és hogy beszámolni tartoznak a párttagságnak, összekapcsolja továbbá a pártfegyelmet a párttagság alkotó aktivitásával. Amint Lenin tanította, a demokratikus centralizmusra azért van szükség, hogy „a proletariátus *szervező* feladatát (márpedig ez a proletariátus *fő feladata*) helyesen, sikeresen, győzelmesen valóra válthassuk”. (*Lenin Művei*. 31. köt. 30. old.)

Nem véletlen, hogy a marxizmus-leninizmus ellenségei, a különféle revizionisták támadják a demokratikus centralizmus lenini elvét, s a föderalizmust, az anarchikus autonomizmust és az ehhez hasonló kispolgári elveket védelmezik.

A pártdemokrácia és a pártfegyelem elválaszthatatlanok egymástól, egységük a marxista-leninista párt belső életének, erejének és harckészségének, a tömegekkel való kapcsolatai szilárdságának alapja. Csak a pártvezetés és a pártfegyelem erősítésével lehet sikeresen kiszélesíteni a párton belüli demokráciát. Ebben nyilvánul meg a demokráciának a centralizmussal és a pártfegyellemmel való kapcsolata, s a vita szabadságának a párttagok azon kötelességével való kapcsolata, hogy az elfogadott határozatokat fenntartás nélkül végrehajtsák.

A párt életében és tevékenységében rendkívül nagy jelentőségű a *kollektív vezetés* lenini elve, amely a demokratikus centralizmus alapjaira épülő pártnak magából a természetéből fakad. A párt – mutatott rá Lenin – nem tudja vezetni a politikai harcot, szervezni a forradalmi erőket, fegyelmezni őket, „ha nem dolgozzuk ki kollektívan bizonyos *tevékenység formáit és szabályait*”. (*Lenin Összes Művei*. 4. köt. 179. old.) A kollektív vezetés lenini elvének visszaállításában és érvényesítésében fontos szerepe volt az SZKP Központi Bizottsága 1964 októberi plénumának.

A kollektív vezetés megóvjá a pártot a határozatok egyoldalúságától, a lényeges hibáktól, ha pedig elkövetnek hibákat, bizto-

sítja gyors kijavításukat. A párt kollektív tapasztalata, Központi Bizottságának kollektív bölcsessége biztosítja a párt sorainak megbonthatatlan egységét és összeforrottságát, az ország helyes vezetését, a szocializmus és a kommunizmus sikeres építését.

A Kommunista Párt tapasztalatai azt mutatják, hogy a kommunizmus felé haladással párhuzamosan szélesedik a párton belüli demokrácia, növekszik a kommunisták aktivitása és alkotó kezdeményezése az ország politikai és gazdasági életével kapcsolatos kérdések megoldásában.

A pártélet lenini normáinak és a kollektív vezetés elvének – a személyi kultusz e két ellenpólusának – feltétlen betartása, a pártszerveknek és funkcionáriusaiknak szigorú felelőssége a párttagság tömegeivel szemben – törvénye a párt életének és fejlődésének. A párt, ha szigorúan szem előtt tartja ezt a törvényt, biztosítja magát a személyi kultusszal és a belőle fakadó hibák megismétlődésével szemben. A személyi kultusz elvetésével, a pártélet lenini normáinak fejlesztésével és tökéletesítésével egyidejűleg a pártnak állandóan gondoskodnia kell a vezető funkcionáriusok tekintélyének növeléséről, a vezetés folyamatosságáról, a régi és az új káderek kombinálásáról.

7. Az SZKP története arra tanít, hogy a marxista-leninista párt ereje és legyőzhetetlensége *a munkásosztállyal, a néptömegekkel való szoros, elszakíthatatlan kapcsolatból*, a nép ereje pedig *a párt köré tömörülésből* fakad.

A párt csak akkor igazi vezetője a népnek, ha tudatosan kifejezi azt, amire a néptömegek törekszenek, ha a párt a tömegek élén halad, s a marxizmus-leninizmus elméletével világítja meg előttük a győzelemhez vivő utat.

A párt csak akkor tölti be az élcsapat szerepét, ha nem különül el a tömegektől, hanem szüntelenül foglalkozik velük, meg tudja győzni a tömegeket, az elmaradottabb rétegeket is igazáról, és a kommunizmus élenjáró harcosainak színvonalára tudja emelni őket.

A marxista-leninista párttól egyformán idegen a tömegektől való *szektás elszakadás* és az elmaradottak hangulatához való *opportunisták alkalmazkodás*.

A leninizmus azt tanítja, és az SZKP tapasztalatai igazolják, hogy a párt legyőzhetetlen, ha közel tud jutni a dolgozók leg-

szélesebb rétegeihez, ha szoros kapcsolatba tud kerülni a munkásosztály és az összes dolgozók életével.

A párt elveszti a munkásosztály élcsapatának szerepét, ha bezárkózik szűk csigaházába, és szektává, kizárólag propaganda-szervezetté válik.

A párt legyőzhetetlen, ha nem csak tanítja a tömegeket, hanem tanul is tőlük, ha alaposan tanulmányozza a nép tevékenységét, ha gondosan figyeli az új hajtásokat, ha erélyesen elsöpri az alkotó kezdeményezés útjában álló bürokratikus akadályokat, ha aktívan felkarolja a dolgozók kezdeményezésének a társadalom forradalmi átalakításában mutatkozó minden megnyilvánulását, ha a társadalmi élet fejlődésének tapasztalatai alapján kritikusan felülvizsgálja határozatait.

8. Az SZKP története arra tanít, hogy a párt sikereinek igen fontos feltétele fogyatékoságainak, gyengeségeinek és hibáinak *bátor bírálata*. A Szovjetunió Kommunista Pártjának tevékenysége fényesen igazolja Marxnak azt a gondolatát, hogy a proletárforradalomnak sajátossága az állandó bírálat és önbírálat, hogy ez fejlődésének törvényszerűsége.

A párt nem tolthati be a munkásosztály és valamennyi dolgozó vezetőjének szerepét, ha nem veszi észre hibáit, ha nem meri nyíltan és becsületesen beismerni, és nem tudja idejében kijavítani őket.

A párt legyőzhetetlen, tanítja Lenin, ha nem fél a bírálattól és az önbírálattól, ha nem keni el hibáit és fogyatékoságait, ha idejében felfedi és kijavítja azokat.

A párt elveszti a tekintélyét, ha titkolja a tömegek előtt az elkövetett hibákat, kerülgeti a kényes kérdéseket, ha fogyatékoságait a meglegedettség hamis ünnepi külsője mögé rejti, ha nem tűri a bírálatot és az önbírálatot, ha önelégültség vesz rajta erőt és kész megpihenni babérain.

„A politikai pártnak saját hibáihoz való viszonya – írja Lenin – egyik legfontosabb és legbiztosabb ismérve a párt komolyságának és annak, hogy miként teljesíti a *valóságban kötelességét osztálya* és a dolgozó tömegek irányában. A hibát nyíltan beismerni, okait feltárni, elemezni azt a helyzetet, amely a hibát szülte, gondosan megvitatni, hogy milyen eszközökkel lehet a hibát kijavítani – ez jellemzi a komoly pártot, így teljesíti a párt kötelességét, így neveli és

tanítja az *osztályt*, azután pedig a *tömegeket* is.” (Lenin Művei. 31. köt. 45. old.)

A bátor önbírálat példájául szolgálhat, hogy a párt nyíltan feltárta a Sztálin körüli személyi kultusz súlyos következményeit, azokat a komoly hibákat, amelyeket Sztálin különösen élete utolsó szakaszában elkövetett. Ez a határozott önbírálat újabb ragyogó bizonyítéka a Kommunista Párt és a szovjet szocialista rend erejének és szilárdságának. A párt egyszersmind határozottan visszaverte mindazok próbálkozásait, akik a személyi kultusz bírálatát a szocialista rend, a Kommunista Párt elleni támadásra akarták felhasználni. A személyi kultusz nem változtatta meg a szocialista rendszer természetét, nem állította meg a szovjet társadalom előrehaladását a kommunizmus felé, nem rendítette meg a párt lenini alapjait.

A párt lenini módon vizsgálja saját tevékenységét – ezt mutatta az SZKP Központi Bizottságának 1964 októberi és novemberi, 1965 márciusi és szeptemberi plénuma, amely felidézte a párt belső életében és a népgazdaság irányításában előfordult fogyatékokat. A párt bátran és határozottan eltávolította azokat az akadályokat, amelyek gátolták, hogy helyesen alkalmazza a politikája kidolgozásának és alkalmazásának lenini módszereit, s olyan intézkedések egész rendszerét dolgozta ki, amelyek biztosítják a kommunista építés feladatainak sikeres megoldását.

9. A Szovjetunió Kommunista Pártjának történelmi útja arról tanúskodik, hogy a marxista-leninista párt az, amely *igazi hazafias erőként* lép fel, kifejezi és következetesen védelmezi népe érdekeit, hazája érdekeit.

A Kommunista Párt példája azt mutatja, hogy a kommunisták a világot átalakító és megújító, minden eddiginél hatalmasabb teremtő erőként vonultak be a történelembe.

A Szovjetunió Kommunista Pártja olyan országban jutott hatalomra, amelyet az uralkodó osztályok és politikai pártjaik a teljes hanyatlásba, az általános összeomlásba taszítottak s annak a veszélynek tettek ki, hogy az imperialista hatalmak felosztják maguk között. A Kommunista Párt, vállalva a felelősséget az ország sorsáért, mozgósította, szervezte és lelkesítette a néptömegeket, hogy harcra keljenek az elmaradottság, az összeomlás ellen, a leigázás veszélye ellen, a szocializmus és a kommuniz-

mus felépítéséért. A Kommunista Párt vezetésével levertek a bilincseket az ország termelőerőiről, és biztosították a gazdaság, a technika, a tudomány és a kultúra példátlan előrehaladását. A párt igen rövid idő alatt nagy, történelmi jelentőségű győzelmekre vezette az országot, hatalmas szocialista országgá, virágzó állammá tette.

A párt két honvédő háborúban biztosította a szovjetország győzelmét, megmentette a hazát az imperialista leigázás veszélyétől, megvédte a szovjet állam függetlenségét és szuverenitását. A nép érdekeit tükröző helyes politikájával olyan magaslatra emelte az országot, amelyet még soha nem ért el történelme során.

Minden más politikai párt, amely Oroszország történelmi színpadán szerepelt, ha szélteben-hosszában reklámozta is „hazaszeretetét”, a gyakorlatban nem a nép, a haza érdekeit tartotta szem előtt, hanem a kapitalisták és a földesurak önző érdekeit védelmezte, elmaradottságra kárhoztatta, kész volt a külföldi imperialisták igájába hajtani az országot.

A nép saját tapasztalatai alapján ismerte meg Oroszország valamennyi politikai pártját, és a Kommunista Pártra bízta az ország vezetését. A nép elfordult minden más politikai párttól – a monarchistáktól, az októbristáktól, a kadetoktól, az eszerektől, a mensevikektől, a sok nacionalista párttól. Ezeknek a külföldi imperialisták szolgálatába szegődött pártoknak a politikai fejlődése azt mutatja, hogy nemcsak szocializmusellenesek, hanem népellenesek, hazafiatlanok is voltak. Az ország nemzeti érdekei ellen szálltak síkra.

A leninizmus azt tanítja, s a történelmi tapasztalatok is igazolják, hogy a marxista-leninista pártok igazi *hazafias* erőként lépnek fel. Ez törvényszerűség az új típusú párt számára.

10. Az SZKP gazdag tapasztalatai arra tanítanak, hogy a párt azért ért el történelmi jelentőségű sikereket a szocializmus győzelmééért vívott harcban és azért tett szert óriási tekintélyre a Szovjetunió és más országok néptömegei előtt, mert elméletében és gyakorlatában mindenkor a *proletár nemzetköziség* elve vezérelte.

Lenin javaslatára a pártot már kezdettől fogva valamennyi oroszországi nemzetiség munkásainak egységes szervezeteként építették. A párt a nagyhatalmi sovinizmus és a helyi burzsoá nacionalizmus elleni harcban nőtt és edződött meg. Kiadta a

népek önrendelkezési jogának történelmi jelszavát. Minden Oroszországhoz tartozó nemzetnek elismerték a szabad különválásra és önálló állam alakítására való jogát. Az orosz proletariátus a nagyhatalmi sovinizmus ellen, a népek szabadságáért, a szocializmusért folytatott önfeláldozó harcával kivívta a cárizmus által elnyomott népek dolgozóinak bizalmát. A történelemben először jött létre olyan soknemzetiségű állam, amely valamennyi nemzet önkéntes egyesülésén és a szocialista építésben való egyenjogú részvételén alapul. A szocialista építés során sikerült megoldani az egyik legnehezebb történelmi feladatot: felszámolni az egykor elnyomott népek gazdasági és kulturális egyenlőtlenségét, és a patriarchális, feudális viszonyokból a kapitalizmus elkerülésével a szocializmusba vezetni számos elmaradott népet.

Az internacionalista kötelességéhez hű Kommunista Párt következetesen erősíti a Szovjetunió népeinek barátságát, egyesíti őket a kommunista társadalom felépítésének közös ügyéért folyó küzdelemben. Az SZKP programja kifejezi a szovjet köztársaságok további gazdasági és kulturális felvirágzásának és a nemzetek általános közeledésének lenini irányvonalát az általánosan kibontakozó kommunista építés során.

A proletár nemzetköziség marxista-leninista értelmezése szöges ellentéte a régi típusú pártok, a II. Internacionálé pártjai álláspontjának. Az internacionalizmus elismerése szavakban és kispolgári nacionalizmussal való felcserélése a tettekben – mutatott rá Lenin – általános jelenség a II. Internacionálé pártjai körében. A kispolgári nacionalizmus azt tartja internacionalizmusnak, hogy elismeri a nemzetek egyenjogúságát, érintetlenül hagyva a nemzeti önzést. A proletár internacionalizmus, tanítja Lenin, megköveteli az egyes országokban folyó proletárharc érdekeinek összekapcsolását a többi országban folyó proletárharc érdekeivel, az egész nemzetközi munkásmozgalom érdekeivel.

Az SZKP a proletár nemzetköziség elvét védelmezve teljesítette és teljesíti kötelességét a nemzetközi proletariátussal, a dolgozóknak az imperialista és gyarmati elnyomás ellen vívott nemzetközi felszabadító mozgalmával szemben. A lenini párt programját, stratégiáját és taktikáját, egész gyakorlati tevékenységét a proletár nemzetköziség szelleme hatja át.

A magukat a nemzetközi munkássereg egyik osztagának tekintő kommunisták mindig aktívan kivették és ma is kiveszik

részüket abból a harcból, amely ennek a seregnek a soraiban a marxizmusért folyik. A bolsevikok pártja, Leninnel az élén, már megalakulása napjától kezdve befolyással volt a nemzetközi munkásmozgalomra, 1914 és 1919 között pedig közvetlenül segítette a szociáldemokrata pártokon belül kialakítani és szervezetileg is megteremteni a baloldali internacionalista csoportokat és áramlatokat, amelyekre épülve aztán megalakultak a kommunista pártok, létrejött a III., a Kommunista Internacionálé.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmével a Kommunista Párt és az egész szovjet nép legfontosabb internacionalista kötelessége a kommunizmus felépítéséért vívott harc lett, aminek óriási nemzetközi jelentősége van. Az SZKP és a szovjet nép a szocializmus, a kommunizmus építésével hatékony segítséget nyújtott a nemzetközi proletariátusnak és a népek felszabadító mozgalmának. A tőkésországok kommunista pártjai és munkásosztálya pedig a legkülönbözőbb formákban nyújtottak támogatást az első szocialista országnak. A nemzetközi proletariátus, amely a Szovjetuniót rohambrigádjának tekinti, elsőrendű kötelességének tartja, hogy védelmezze a világ első szocialista államát, a haladó emberiség támaszát. E kölcsönös támogatásban a proletár nemzetköziség jut kifejezésre.

A proletár nemzetköziség nagyszerű megnyilvánulásait tapasztalhattuk a második világháború idején. A Szovjetunió háborúja a fasiszta csapatok ellen nemcsak a szocializmus országáért viselt háború volt, hanem harc Európa és Ázsia népeinek szabadságáért, az egész emberiségnek a fasiszta leigázás veszélyétől való megmentéséért is. A burzsoá országok dolgozói, összes hazafias erői, amelyek között az első helyet a kommunista pártok foglalták el, önfeláldozóan küzdöttek a német, a japán és más imperialista hódítók ellen, s ezzel megkönnyítették a Szovjetuniónak a fasiszmus ellen vívott harcát.

A második világháború után az SZKP nagy erőfeszítéssel szüntelenül azon fáradozott, hogy erősítse a szocialista világrendszert és a nemzetközi kommunista mozgalmat a proletár nemzetköziség lenini elvei alapján; engesztelhetetlen harcot vívott a mozgalomban a revizionizmus, a dogmatizmus és a szektátság ellen; szigorúan tartotta magát mind a kommunista pártok, mind pedig a szocialista országok közötti kapcsolatokban a kommunista mozgalom által kidolgozott elvekhez.

A szocialista világrendszer kialakulásának és fejlődésének időszakában a proletár nemzetköziség legfontosabb követelménye a szocialista világrendszer megőrzéséért és megszilárdításáért vívott harc, a néptömegeknek a barátság, a testvéri együttműködés és a kölcsönös segítségnyújtás szellemében való nevelése. A szocialista országok közötti viszony új nemzetközi elvekre épül – a testvéri barátságra, a széles körű együttműködésre és a kölcsönös segítségnyújtásra. A szocialista országok összeforrottságának és testvéri együttműködésének alapja: a kommunista és munkáspártjaik és népeik érdekközössége, a közös célra, a kommunista társadalom felépítésére való törekvésük.

A szocialista közösség országai szigorúan tiszteletben tartják a népek közötti kapcsolatok demokratikus alapelveit: a teljes egyenjogúságot, a területi integritást, az állami függetlenséget és szuverenitást, a más országok belügyeibe való be nem avatkozást.

A kapitalista országok dolgozói és az elnyomott népek a szocialista világtáborban, a nagy Szovjetunióban a béke és a népek közötti barátság támaszát látják.

„A tőke nemzetközi erő – írta Lenin. – Hogy legyőzzük, ahhoz a munkások nemzetközi szövetsége, nemzetközi testvérisége szükséges.

Mi ellenségei vagyunk a nemzeti ellenségeskedésnek, a nemzeti viszálynak, a nemzeti elkülönülésnek. Mi nemzetköziek, internacionalisták vagyunk.” (*Lenin Művei*. 30. köt. 289. old.)

A szocialista világrendszer kialakulásával bekövetkezett a kapitalizmus általános válságának harmadik szakasza, amelyre az jellemző, hogy a nemzetközi küzdőtéren növekednek a szocializmus és a demokrácia erői, még inkább fellendül a munkásmozgalom és a nemzeti felszabadító mozgalom, összeomlik az imperializmus gyarmati rendszere. A Kommunista Párt és a szovjet nép, internacionalista kötelességét teljesítve, minden támogatást megad a nemzetközi munkásmozgalomnak és a nemzeti felszabadító mozgalomnak; állhatatosan segíti az elnyomott népeket, hogy kiszabaduljanak a gyarmati rabságból, határozottan védelmezi a fiatal nemzeti államokat az imperialista agresszorok merényleteivel szemben, nagy segítséget nyújt gazdasági és kul-

turális fejlődésükhöz, minden módon előmozdítja politikai és gazdasági önállóságuk megszilárdítását.

„A párt úgy tekinti a Szovjetunióban folyó kommunista építést – olvasható az SZKP programjában –, mint a szovjet nép nagyszerű internacionalista feladatát, amely megfelel az egész szocialista világrendszer érdekeinek, a nemzetközi proletariátus, az egész emberiség érdekeinek.” (Az SZKP XXII. kongresszusa. 713. old.)

A Kommunista Párt győzelmes tevékenysége mind a cárizmus és a kapitalizmus megdöntéséért vívott harc időszakában, mind a kommunizmus építésének időszakában szemléletesen mutatja, milyen hatalmas erő a proletár internacionalizmus, a dolgozók nemzetközi szolidaritása.

A Szovjetunió Kommunista Pártja hősi harcának egész történetében következetesen érvényesítve a proletár nemzetköziség elvét, mindig a „Kommunista Kiáltvány” felhívását tartotta szem előtt: „Világ proletárjai, egyesüljetek!”

11. A társadalmi fejlődés több mint fél évszázados tapasztalatai a Szovjetunió Kommunista Pártjának igazát bizonyították a II. Internacionálé pártjaival folytatott történelmi vitában, a szociáldemokratizmus ideológiájával és politikájával vívott harcban.

A bolsevikok pártja, Marxnak és Engelsnek Lenin által tovább fejlesztett elméletétől vezérelve, a szocialista forradalom útját választotta. Erre az útra hívta a nemzetközi munkásmozgalom valamennyi pártját, de a szociáldemokrata pártok másik útra, a reformizmus útjára tértek. Napjainkban a nemzetközi proletariátusnak és a világ elnyomott népeinek lehetőségük van arra, hogy összehasonlítsák és értékeljék a két különböző úton haladó pártok és országok fejlődésének eredményeit.

A Szovjetunió Kommunista Pártja biztosította a szocializmus világtörténelmi jelentőségű győzelmeit, amelyeket az egész haladó emberiség elismer. A szovjetországot erős szocialista nagyhatalommá, a béke, a demokrácia és a szocializmus bástyájává tette. Vezeti a népet a kommunizmus felépítésére, a szocialista munkásmozgalom végső célja felé.

A kommunizmus napjaink legbefolyásosabb ereje, a társadalmi haladás legfontosabb tényezője lett. Az emberiség egyhar-

mada a tudományos kommunizmus zászlaja alatt építi az új életet.

Egészen más eredményekről tanúskodnak a szociáldemokrata pártok tapasztalatai.

Az utóbbi negyven-ötven esztendőben a Szocialista Internacionálé pártjai több országban nemegyszer hatalomra kerültek. Németország, Franciaország, Belgium, Dánia, Norvégia, Svédország, Hollandia szociáldemokrata vagy szocialista pártjai, Anglia és Ausztrália munkáspártjai 1918 és 1970 között vagy kormányzó pártok voltak, vagy a burzsoá pártokkal koalícióban részt vettek a kormányokban. Minthogy élvezték a munkásosztály bizalmát és támogatását, lett volna lehetőségük rá, hogy az országot más, nem kapitalista úton vezessék és valóra váltsák azt, amit programdokumentumaikban hirdettek. A hatalom birtokában megkísérelhették volna felszámolni a kapitalista rendszert, amely kizsákmányolást, nyomort, munkanélküliséget és pusztító háborúkat hoz magával. Köztudomású azonban, hogy semmi ilyesmi nem történt. Azok az országok, amelyekben a magukat szocialistáknak nevező reformisták hosszú éveken át hatalmon voltak, kapitalista országok maradtak.

A munkásosztály a szociáldemokrata pártok segítségével számos kapitalista államban elérte gazdasági helyzetének bizonyos javulását, a burzsoázia diktatúrájának keretei között kivívott bizonyos jogokat és demokratikus szabadságot. De ennek nagy ára volt: a burzsoázia hatalmának fennmaradása, a kizsákmányoló társadalom fennmaradása, a háború, a pusztító válságok, a munkanélküliség és a velük együtt járó szenvedések veszélyének fennmaradása és fokozódása. S tetejébe az uralkodó kizsákmányoló osztályok, mihelyt komolyabb nehézségek támadnak a gazdasági helyzetben, megfosztják a dolgozókat anyagi vívmányaiktól, szociális és politikai jogaiktól, évtizedekkel visszavetik a tömegeket.

Hogy azokban az országokban, ahol a szociáldemokrata pártok hatalmon voltak vagy vannak, megmaradt a kapitalista rendszer, annak legfőbb oka az, hogy elméleti elveik és nézeteik, opportunista gyakorlatuk szemben áll a marxizmus-leninizmussal. A szociáldemokrata vezetők mind elméletben, mind pedig a gyakorlatban abból az alaptételből indulnak ki, hogy a proletariátus és a burzsoázia osztályérdekeit össze kell békíteni, hogy a burzsoázia uralmának forradalom útján való megdöntése meg-

engedhetetlen, hogy nincsen szükség proletárdiktatúrára, s hogy e helyett a burzsoá és a szociáldemokrata pártok koalícióját kell létrehozni. Az idők folyamán a szociáldemokrata pártok egyre jobban eltávolodtak a marxizmustól, közülük sok pedig nyíltan le is mondott róla.

Ama két út eredményeinek összehasonlítása, amelyen a nemzetközi munkásosztály különféle osztagai haladtak, meggyőzően bizonyítja a szociáldemokratizmus csődjét és a marxizmus-leninizmus óriási jelentőségét a munkásosztálynak a békéért, a szabadságáért és a kommunizmus győzelméért világszerte vívott harcában.

*

A Szovjetunió Kommunista Pártjának története és a párt vezetésével aratott nagy győzelmek ily módon szemléletesen bizonyítják a kommunizmus eszméinek legyűrhetetlen erejét, mutatják a történelmi misszióját – a kapitalista társadalomnak szocialista társadalommá váló átalakítását – teljesítő munkásosztály teremtő készségét.

Az SZKP, szorosan együttműködve más országok testvérpártjaival, az első sorokban menetel a világbékéért vívott harcban. A Kommunista Párt testesíti meg „korunk eszét, becsületét és lelkiismeretét” (Lenin).

Az élet minden területén kivívott győzelmekre támaszkodva, az óriási történelmi tapasztalatokat felhasználva, programjának megvalósításán fáradozva a Kommunista Párt a lelkesítő feladat megoldására, a kommunista társadalom felépítésére irányítja a szovjet nép hatalmas erőit.

Előszó 5

I. fejezet

A munkásmozgalom kezdete

és a marxizmus terjedése Oroszországban (1883—1894)

1. A kapitalizmus fejlődése és a néptömegek helyzete
Oroszországban a XIX. század második felében 13
 2. A forradalmi demokrata mozgalom.
Az első munkásszervezetek 19
 3. Plehanov és a „Munka Felszabadítása” csoport.
Marxista körök Oroszországban.
Lenin forradalmi tevékenységének kezdete 27
- Rövid összefoglalás 38

II. fejezet

Harc az oroszországi marxista párt megteremtéséért.

Az OSZDMP megalakulása. A bolsevizmus keletkezése (1894—1904)

1. A lenini szakasz kezdete a marxizmus fejlődésében.
Lenin harca a narodnyikság és a „legális marxizmus” ellen.
A pétervári „Harci Szövetség a Munkásosztály
Felszabadítására”. Az OSZDMP I. kongresszusa 39
2. A marxista párt felépítésének lenini terve.
A lenini „Iszkra” harca a párt megalakításáért 49

3. Az OSZDMP II. kongresszusa. A párt első programja.
A bolsevik párt létrejötte 67
4. Megindul a harc a mensevikek ellen,
a párt megszilárdításáért 77
- Rövid összefoglalás 86

III. fejezet

A bolsevik párt a forradalomban (1905—1907)

1. Az oroszországi forradalmi mozgalom 1905 küszöbén.
Az orosz–japán háború. Január 9.
Az első orosz forradalom kezdete 88
2. A forradalom jellegének, mozgatóerőinek és feladatainak
bolsevik értékelése. A párt III. kongresszusa 96
3. A forradalom fellendülése. Országos politikai sztrájk.
Szovjetek alakulása. A decemberi fegyveres felkelés 109
4. A bolsevik párt építése a forradalmi viszonyok között.
Az OSZDMP IV. kongresszusa 122
5. A bolsevikok taktikája az Állami Dumával kapcsolatban.
Az OSZDMP V. kongresszusa.
A forradalom vereségének okai 131
6. A forradalom nemzetközi jelentősége 140
- Rövid összefoglalás 142

IV. fejezet

A bolsevikok pártja a reakció időszakában (1907—1910)

1. A sztolipini reakció 146
2. A bolsevikok harca a pártért, a likvidátorok, az otzovisták
és a trockisták ellen 150
3. Hogyan védte meg és fejlesztette tovább Lenin
a marxizmus filozófiáját? Hogyan mélyítette el
a pártról szóló tanítást? 158
4. A párt harca a munkástömegek megnyeréséért,
az újabb forradalom előkészítéséért 168
- Rövid összefoglalás 175

V. fejezet

A bolsevik párt

az újabb forradalmi fellendülés éveiben (1910—1914)

1. A sztolipini politika csődje és a tömegek forradalmi megmozdulásainak kezdete 177
 2. A prágai pártkonferencia 181
 3. A bolsevikok lapja, a „Pravda”.
A IV. Állami Duma bolsevik frakciója 186
 4. A párt a forradalmi harc élén 194
- Rövid összefoglalás 204

VI. fejezet

A bolsevik párt az imperialista világháború éveiben.

A második oroszországi forradalom (1914—1917 február)

1. Az első világháború kitörése és okai.
A II. Internacionálé csődje 206
 2. A párt forradalmi munkája a tömegek körében
az imperialista háború idején 211
 3. A szocialista forradalom lenini elmélete 222
 4. A februári polgári demokratikus forradalom.
A munkás- és katonaküldöttek szovjetjeinek megalakulása.
A kettőshatalom 230
- Rövid összefoglalás 237

VII. fejezet

A párt — a Nagy Októberi Szocialista Forradalom

győzelmének előkészítője és szervezője

(1917 március—október)

1. Az ország nemzetközi és belső helyzete a cárizmus megdöntése után. A párt kilép az illegálitásból 239
2. Lenin Áprilisi Tézisei. A VII. (áprilisi) oroszországi konferencia. A párt irányvonala: a polgári demokratikus forradalom szocialista forradalommá fejlesztése 246

3. A párt harca a tömegekért a kettőshatalom időszakában. A júliusi napok	257
4. A párt VI. kongresszusa. A párt irányvonala: a fegyveres felkelés. A Kornyilov-lázadás leverése	265
5. A fegyveres felkelés előkészítése. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme	272
6. Miért győzött a forradalom? A Nagy Októberi Szocialista Forradalom nemzetközi jelentősége	288
<i>Rövid összefoglalás</i>	292

VIII. fejezet

A párt harca a szocialista forradalom továbbfejlesztéséért és a szovjethatalom megszilárdításáért (1917 október–1918)

1. A párt harca a szovjet állam megteremtéséért. Az első szocialista reformok	295
2. Harc a háborúból való kilépésért. A breszti béke. Az OK(b)P VII. kongresszusa	308
3. Lenin terve a szocialista gazdaság alapjainak megteremtésére. Az első szovjet alkotmány	317
<i>Rövid összefoglalás</i>	330

IX. fejezet

A párt a külföldi katonai intervenció és a polgárháború időszakában (1918–1920)

1. A külföldi katonai intervenció és a polgárháború kezdete. A párt megszervezi az intervenciók és a fehérgárdisták elleni harcot	332
2. A Szovjet-Oroszország elleni német intervenció összeomlása. Az antant intervenciójának fokozódása	341
3. A III., a Kommunista Internacionálé megalakulása. A párt VIII. kongresszusa. A második pártprogram	348

4. Döntő fordulat a polgárháború menetében.
Kolcsak és Gyenyikin leverése 357
5. A párt IX. kongresszusa. A földesúri-burzsóá Lengyelország és Vrangel seregeinek szétzúzása. Az intervenció és a polgárháború vége 367
6. Mivel magyarázható a szovjethatalom győzelme?
A polgárháború tanulságai 377
- Rövid összefoglalás 382

X. fejezet

A párt harca a népgazdaság helyreállításáért.

A Szovjet Szocialista Köztársaságok

Szövetségének megalakulása

(1921–1925)

1. A nemzetközi és a belső helyzet a polgárháború után.
A szakszervezeti vita 384
2. A párt X. kongresszusa.
Áttérés az új gazdasági politikára 392
3. A NEP első eredményei. A XI. pártkongresszus.
A szovjet állam külpolitikája.
A Szovjetunió megalakulása 402
4. Lenin utolsó cikkei és levelei. Lenin tovább fejleszti a forradalom elméletét, a szocialista építés tervét és a pártról szóló tanítást 416
5. A XII. pártkongresszus. Harc a trockizmus ellen.
A gazdasági nehézségek leküzdése. Lenin halála.
A lenini behívó 434
6. A XIII. pártkongresszus. A falusi pártmunka fokozása.
Trockij újabb kirohanásának leleplezése 441
7. A szocializmus győzelmének lehetősége a Szovjetunióban.
Az OK(b)P XIV. kongresszusa.
Az ország szocialista iparosításának feladata.
Az „új ellenzék” szétzúzása 449
- Rövid összefoglalás 457

XI. fejezet

A párt harca az ország szocialista iparosításáért és a mezőgazdaság teljes kollektívizálásának előkészítéséért (1926—1929)

1. A nemzetközi helyzet, a párt és a szovjet állam külpolitikája
1926—1929-ben 459
 2. Az ország szocialista iparosításának kezdete. A párt harca
a trockista—zinovjevista pártellenes blokk ellen 463
 3. A szovjet nép erőinek mozgósítása az ország iparosítására.
A párt és a tömegszervezetek munkájának átszervezése 471
 4. A szocialista iparosítás első eredményei.
A XV. pártkongresszus. Napirenden a mezőgazdaság
kollektívizálása. A trockista—zinovjevista pártellenes blokk
szétzúzása 475
 5. A szocializmus frontális támadásának előkészítése.
A párt harca a jobboldali elhajlás ellen.
Az első ötéves terv elfogadása. A tömeges kolhozmozgalom
kezdete 482
- Rövid összefoglalás* 496

XII. fejezet

A párt a szocializmus frontális támadásának időszakában. A kolhozrendszer megteremtése (1929—1932)

1. Gazdasági válság a tőkés világban. A Szovjetunió nemzetközi
helyzete a szocializmus általánosan kibontakozó
építésének éveiben 498
2. A mezőgazdaság teljes kollektívizálásának kibontakozása.
Áttérés a kulákság mint osztály likvidálásának politikájára.
A XVI. pártkongresszus 500
3. A párt szervező és politikai munkája a szocializmus
frontális támadásának időszakában 517

4. A párt harca a mezőgazdaság technikai újjáalakításáért.
A kolhozmozgalom terebélyesedése. A kolhozok szervezeti
és gazdasági megerősítése. Az első ötéves terv
eredményei 524
- Rövid összefoglalás 535

XIII. fejezet

- A párt harca a népgazdaság szocialista
újjáalakításának befejezéséért.
- A szocializmus győzelme a Szovjetunióban
(1933–1937)

1. A fasiszta agresszió kezdete. A szovjet külpolitika
a háborús veszély növekedése idején 537
 2. A párt harca a szocialista gazdaság megszilárdításáért
és fejlesztéséért. A párt politikai tömegmunkájának
fokozódása. A XVII. pártkongresszus 544
 3. Harc a második ötéves terv határidő előtti teljesítéséért.
A szocializmus győzelme a Szovjetunióban.
Az új szovjet alkotmány 553
- Rövid összefoglalás 561

XIV. fejezet

- A párt harca a szocialista társadalom megszilárdításáért.
Az ország védelmének erősítése
(1937–1941 június)

1. A Szovjetunió harca a békéért és a népek biztonságáért
a fasiszta agresszió fokozódása közepette
1937–1938-ban 563
2. A párt politikai munkája a szocialista építés befejezésének
viszonyai között. A XVIII. pártkongresszus 566
3. A párt és a szovjet állam harca a fasiszta agresszió kollektív
visszaverésének megszervezéséért 1939-ben.
A második világháború kirobbanása 574

4. A párt szervező munkája az ipar területén.
Az ország ipari hatalmának növelése
és védelmi képességének erősítése 583
 5. A párt harca a kolhozrendszer megszilárdításáért,
a mezőgazdasági termelés növeléséért 589
 6. A dolgozók anyagi és kulturális életszínvonalának emelése.
A szovjet állam politikai hatalmának erősödése.
A párt számszerű növekedése 593
- Rövid összefoglalás 598

XV. fejezet

A párt a Nagy Honvédő Háború időszakában (1941 június—1945)

1. Németország hitszegő támadása a Szovjetunió ellen.
Az ország összes erőinek mozgósítása
az ellenség visszaverésére 600
 2. A Kommunista Párt mint a Nagy Honvédő Háborúban
bekövetkezett gyökeres fordulat szervezője 624
 3. A Nagy Honvédő Háború győzelmes befejezése 639
 4. A Nagy Honvédő Háborúban aratott szovjet győzelem
világtörténelmi jelentősége és forrásai 655
- Rövid összefoglalás 661

XVI. fejezet

A párt harca a szocialista népgazdaság helyreállításáért és fejlesztéséért a háború utáni időszakban.

A szocialista világrendszer kialakulása (1945—1952)

1. Gyökeres változások a nemzetközi helyzetben
a második világháború után. A két tábor kialakulása 664
2. A párt munkája a népgazdaság helyreállítása
és továbbfejlesztése terén. A negyedik ötéves terv
határidő előtti teljesítése 672
3. A párt szervezeti és ideológiai munkája.
Az SZKP XIX. kongresszusa 683

4. Az SZKP szerepe a szocialista országok közösségének megszilárdításában. A szocialista világrendszer kialakulása 692

Rövid összefoglalás 697

XVII. fejezet

A párt harca a szocialista társadalom fejlesztéséért a szocialista világrendszer viszonyai között (1952–1958)

1. A nemzetközi helyzet 1952–1958-ban. A párt és a szovjet állam harca a nemzetközi feszültség enyhítéséért 699
2. Harc az ötödik ötéves terv teljesítéséért.
A párt intézkedései a párt- és állami élet lenini normáit sértő jelenségek kiküszöbölésére 707
3. A párt XX. kongresszusa 716
4. A párt harca az SZKP XX. kongresszusán elfogadott irányvonal érvényesítéséért 726
5. A kommunista és munkáspártok szolidaritásának megszilárdítása 738

Rövid összefoglalás 741

XVIII. fejezet

A párt harca a szocialista társadalom tökéletesítéséért és a kommunizmusba való fokozatos átmenet. A szocialista világrendszer fejlődése (1959–1970)

1. A két társadalmi rendszer harca a nemzetközi porondon.
Az SZKP és a szovjet állam külpolitikája 743
2. Az SZKP XXI. kongresszusa. A szocializmus végleges győzelme a Szovjetunióban 759
3. Az SZKP XXII. kongresszusa.
A párt harmadik programja 765
4. Harc a hétéves terv teljesítéséért.
A párt Központi Bizottságának 1964 októberi plénuma.
A pártélet lenini normáinak és vezetési elveinek következetes valóra váltása 777

5. Az SZKP XXIII. kongresszusa.
A gazdaságirányítási módszerek tökéletesítése 792
6. A Nagy Október 50. évfordulója.
Lenin születésének centenáriuma 811
7. Az SZKP és a testvérpártok harca
a nemzetközi kommunista mozgalom,
az összes antiimperialista erők összefogásáért 827

XIX. fejezet

Az SZKP XXIV. kongresszusa — fontos mérföldkő a kommunizmushoz vezető úton

1. A lenini elviség és gyakorlatiasság légkörében 848
2. A párt külpolitikai tevékenysége 849
3. A párt gazdaságpolitikájának alapvető kérdései
a jelenlegi szakaszban. A kongresszus irányelvei
az új ötéves tervvel kapcsolatban 858
4. A párt fejlődése és a párt belső életének kérdései 868

Tanulságok 878

ИСТОРИЯ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА

(на венгерском языке).

Издание четвертое, дополненное

Дополнения перевел и отредактировал Шандор Хангаи
Художественное оформление Юдиты Эрдели

Совместное издание издательства имени Кошута (Будапешт) и издательства «Карпати»
(Ужгород, Украинская ССР).

Формат паперу 60×90¹/₁₆. Умовно-друк. арк. 57. Видавн. арк. 56,82. Тираж 21 300. Зам. 1199.
Ціна 1 крб. 80 коп. Папір № 1. Віддруковано з матриць газетної друкарні (Будапешт)
Київською книжковою фабрикою Державного комітету Ради Міністрів УРСР у справах ви-
давництва, поліграфії і книжкової торгівлі, вул. Воровського, 24.